ספרי' — **אוצר החסידים** — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל תשיעי

שער שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי' תהא שנת נפלאות בכל
צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קכ.

ויכוח על אותן המדברים לשון הרע והיאך הורגת אף במקום רחוק יותר מכלי זיין:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶל־יְהוָה בַּצָּרָתָה לִּי
קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי: ב יְהוָה הַצִּילָה נַפְשִׁי מִשְּׂפַת־
שֶׁקֶר מִלְּשׁוֹן רְמִיָּה: ג מַה־יִּתֵּן לְךָ וּמַה־יֹּסִיף לָךְ
לָשׁוֹן רְמִיָּה: ד חִצֵּי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גַּחֲלֵי
רְתָמִים: ה אוֹיָה־לִּי כִּי־גַרְתִּי מֶשֶׁךְ שָׁכַנְתִּי
עִם־אָהֳלֵי קֵדָר: ו רַבַּת שָׁכְנָה־לָּהּ נַפְשִׁי עִם
שׂוֹנֵא שָׁלוֹם: ז אֲנִי־שָׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הֵמָּה
לַמִּלְחָמָה:

קכא.

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־הֶהָרִים מֵאַיִן
יָבֹא עֶזְרִי: ב עֶזְרִי מֵעִם יְהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:
ג אַל־יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ אַל־יָנוּם שֹׁמְרֶךָ: ד הִנֵּה
לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְהוָה שֹׁמְרֶךָ
יְהוָה צִלְּךָ עַל־יַד יְמִינֶךָ: ו יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־
יַכֶּכָּה וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה: ז יְהוָה יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע
יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ: ח יְהוָה יִשְׁמָר־צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ
מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

ב"ה. נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א
לשלוח לאנ"ש שי' בכל מרחבי תבל
לקראת ראש־השנה, ה'תשכ"ה

לשנה טובה תכתבו ותחתמו.

מנחם שניאורסאהן

נקודות משיחות קודש – מזמור קכ מתוך "תהילות מנחם"

א – שיר המעלות. קלד, א – שיר המעלות

עלי' אחר עלי' מתוך שמחה

א. ביום כז בחודש אומרים את כל הט"ו "שיר המעלות" יחד (כתקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר[1]), וזהו עילוי מיוחד שאינו בשאר הימים, מחמת: א) שכל המזמורים פתיחתן שווה. ב) כל הט"ו "שיר המעלות" נאמרים ביום אחד. ומזה מובן, שהעבודה ביום זה צריכה להיות באופן של "שיר המעלות":

"שיר" – הוא ענין השמחה, "המעלות" – הן מדרגות שעל ידם עולים למקום גבוה יותר. והצירוף "שיר המעלות" – מורה שהעלי' ב"מעלות" העבודה היא בשמחה.

כלומר, למרות שהעלי' ב"מעלות" היא עבודה קשה ביותר, כי האדם צריך לעלות למעלות שקודם לכן לא הי' בהם, בכל זאת עבודתו היא בשמחה.

והנה עבודה זו (של "שיר המעלות") היא בנוסף לעבודה הרגילה של הליכה, שכל אדם צריך להיות "ישר הולך"[2], ו"ילכו מחיל אל חיל"[3]. שגם אז הוא אינו נשאר במקומו, אלא הולך

המשך בעמוד צו

1) נדפס בקובץ מכתבים שבסוף ספר תהלים "אהל יוסף יצחק". וכן ב"תהלות מנחם" ח"א.
2) ל' הכתוב בקהלת ז, כט.
3) תהלים פד, ח. וראה "תהלות מנחם" עה"פ.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קכ, קכא ..... ג

ג) מאמר ד״ה זה היום תחילת מעשיך
יום שני דראש השנה, ה׳תשל״א ..... ה

ד) מאמר ד״ה שיר המעלות
שבת פרשת האזינו, שבת שובה, ה׳תשל״א ..... יח

ה) יום א׳ דראש השנה, ה׳תשי״א ..... לא

ו) ערב ראש השנה, ה׳תשכ״ה ..... לג

ז) שיחת יום ב׳ דראש השנה, ה׳תשכ״ה ..... לד

ח) שיחת שבת פרשת וילך, שבת שובה,
וא״ו תשרי, ה׳תשכ״ה ..... לח

ט) ר״ד ז-ט תשרי, ה׳תשכ״ה ..... מו

י) לקוטי-שיחות – פרשת וילך כרך יט, א ..... נא

יא) לקוטי שיחות – פרשת וילך כרך יט, ב ..... נו

יב) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח
המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... סב

יג) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת וילך ..... סה

יד) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת וילך ..... סו

טו) שיעורי תהלים לשבוע פרשת וילך ..... פב

טז) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת וילך ..... פג

יז) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת וילך ..... צז

יח) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... צט

שיעורי רמב״ם

יט) – ג׳ פרקים ליום, לשבוע פרשת וילך ..... קב

כ) – פרק אחד ליום, לשבוע פרשת וילך ..... קסט

כא) – ספר המצוות, לשבוע פרשת וילך ..... קצח

כב) נביאים וכתובים
יחזקאל פרק ח-ט, נחמיה פרק ג ..... רב

כג) משניות – מסכת נידה
ביאור קהתי ..... רד

כד) עין יעקב מסכת יומא ..... ריא

כה) מסכת ביצה עם ביאורים
מדף ה עד דף יא ..... ריב

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כו) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... רמ

כז) שולחן ערוך הלכות שבת
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן ..... רמ

כח) לקוטי תורה כי כארץ
אדמו״ר הזקן ..... רמג

כט) תורת חיים
אדמו״ר האמצעי ..... רמח

ל) מאמרי הצ״צ – דרך מצותיך
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... רמט

לא) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... רנב

לב) ספר המאמרים – תרנ״ט
אדמו״ר מוהרש״ב ..... רנג

לג) ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רנד

לד) ספר השיחות ה׳תש״ד-ה׳תש״ה בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רנז

לה) ספר הזכרונות פרק עג ..... רנח

לו) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רסא

לז) חומש לקריאה בציבור ..... רסג

לח) קריאת התורה למנחת שבת-קודש ..... רסח

לט) לוח זמנים לשבוע פרשת וילך ..... רסט

מ) סדר מצות הדלקת נרות לר״ה וש״ק ..... רעא

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. יום שני דראש השנה, ה'תשל"א

(הנחה בלתי מוגה)

1 **זֶה**[1] **הַיּוֹם** תְּחִלַּת מַעֲשֶׂיךָ זִכָּרוֹן לְיוֹם רִאשׁוֹן[2],
2 וידועים הַדִּיּוּקִים בָּזֶה[3], הֲלֹא בְּכ"ה בֶּאֱלוּל
3 נִבְרָא הָעוֹלָם[4], וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה הוּא יוֹם שִׁשִּׁי
4 לִבְרִיאַת הָעוֹלָם, יוֹם בְּרוֹא אָדָם הָרִאשׁוֹן[4], וְלָמָּה
5 נִקְרָא תְּחִלַּת מַעֲשֶׂיךָ. וְעוֹד, הֲרֵי בְּסִיּוּם מַאֲמָר זֶה
6 גּוּפָא (שֶׁתִּקְנוּ אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה) אוֹמְרִים
7 זִכָּרוֹן לְיוֹם רִאשׁוֹן, הַיְינוּ, שֶׁהוּא רַק זִכָּרוֹן לְיוֹם
8 רִאשׁוֹן (שֶׁהַמְכֻוָּן בְּיוֹם רִאשׁוֹן כָּאן הוּא לֹא רַק
9 לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה כְּמוֹ שֶׁהָיָה בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה, אֶלָּא
10 לְיוֹם רִאשׁוֹן מַמָּשׁ), יוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל מַעֲשֵׂה
11 בְרֵאשִׁית, וְאִם כֵּן אֵיךְ אוֹמְרִים שֶׁהוּא תְּחִלַּת
12 מַעֲשֶׂיךָ, דְּלִכְאוֹרָה, לָאו רִישָׁא סֵיפָא וְלָאו סֵיפָא
13 רִישָׁא.

14 ב) **וְהִנֵּה** לִכְאוֹרָה הָיָה אֶפְשָׁר לְבָאֵר שֶׁיּוֹם בְּרוֹא
15 אָדָם הָרִאשׁוֹן נִקְרָא תְּחִלַּת מַעֲשֶׂיךָ,
16 לְפִי שֶׁהָאָדָם הוּא תַּכְלִית הַבְּרִיאָה[5]. וּבְהַקְדִּים
17 מַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר בְּרֵאשִׁית[6], רַבִּי שִׁמְעוֹן קָם
18 וְאָמַר מִסְּתַכֵּל הֲוֵינָא דְכַד בְּעָא קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא
19 לְמִבְרֵי אָדָם אִזְדַּעְזְעוּ כָּל עִלָּאִין וְתַתָּאִין, וּמְבָאֵר
20 אאמו"ר[7], שֶׁזֶּהוּ מִפְּנֵי שֶׁאָדָם אֵינוֹ פְּרָט אֶחָד
21 כְּמוֹ שְׁאָרֵי הַנִּבְרָאִים, אֶלָּא הוּא כּוֹלֵל כָּל
22 הַנִּבְרָאִים וְהַנִּמְצָאִים בְּתוֹכוֹ, כִּי נִבְרָא מִכּוּלָּם
23 כּוּ', כִּי נִשְׁמָתוֹ הִיא מִלְּמַעְלָה שֶׁכּוֹלֶלֶת כָּל
24 הָעֶלְיוֹנִים, וְגוּפוֹ מִלְּמַטָּה שֶׁכּוֹלֵל כָּל הַתַּחְתּוֹנִים,
25 וְלָכֵן אִזְדַּעְזְעוּ כָּל עִלָּאִין וְתַתָּאִין כּוּ'. וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, דְּהִנֵּה יָדוּעַ שֶׁבְּרִיאַת
26 הָאָדָם הָיְתָה בְּאוֹפֶן שֶׁתְּחִלָּה נִבְרָא הַגּוּף כְּמוֹ דּוֹמֵם, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[8] גָּלְמִי רָאוּ

ביאור בדרך אפשר

1 בנוסח תפילת מוסף של ראש השנה אומרים:
2 **זֶה**[1] **הַיּוֹם** יום ראש השנה **תְּחִלַּת מַעֲשֶׂיךָ** הוא היום שבו התחילו
3 מעשיו של הקדוש־ברוך־הוא בבריאת העולם והוא **זִכָּרוֹן לְיוֹם רִאשׁוֹן**[2]
4 היום הראשון של הבריאה, **וידועים הַדִּיּוּקִים** השאלות **בָּזֶה**[3], **הֲלֹא**
5 **בְּכ"ה בֶּאֱלוּל** היום הראשון
6 מששת ימי בראשית **נִבְרָא**
7 **הָעוֹלָם**[4], **וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה** בא'
8 תשרי **הוּא יוֹם שִׁשִּׁי לִבְרִיאַת**
9 **הָעוֹלָם, יוֹם בְּרוֹא אָדָם**
10 **הָרִאשׁוֹן**[4] שנברא ביום השישי
11 לבריאה, **וְלָמָּה נִקְרָא** היום השישי
12 לבריאה, שבו חוגגים את ראש השנה,
13 **תְּחִלַּת מַעֲשֶׂיךָ?**
14 **וְעוֹד, הֲרֵי בְּסִיּוּם מַאֲמָר זֶה**
15 **גּוּפָא** עצמו (**שֶׁתִּקְנוּ אַנְשֵׁי**
16 **כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה** שקבעו את נוסח
17 התפילה) **אוֹמְרִים** מיד אחרי 'זה
18 היום תחלת מעשיך' **זִכָּרוֹן לְיוֹם**
19 **רִאשׁוֹן, הַיְינוּ, שֶׁהוּא** יום זה
20 **רַק זִכָּרוֹן לְיוֹם רִאשׁוֹן**
21 (**שֶׁהַמְכֻוָּן בְּיוֹם רִאשׁוֹן כָּאן**
22 באמירה 'זיכרון ליום ראשון' **הוּא**
23 **לֹא רַק** לומר שחג ראש השנה בכל
24 שנה הוא זיכרון **לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה**
25 **כְּמוֹ שֶׁהָיָה בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה,**
26 **אֶלָּא לְיוֹם רִאשׁוֹן** של התחלת
27 הבריאה **מַמָּשׁ), יוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל**
28 **מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית,** ולא ליום
29 השישי של מעשה בראשית, **וְאִם כֵּן**
30 אם מדובר על היום השישי לבריאה
31 **אֵיךְ אוֹמְרִים שֶׁהוּא תְּחִלַּת**
32 **מַעֲשֶׂיךָ, דְּלִכְאוֹרָה, לָאו**
33 **רִישָׁא סֵיפָא** תחילת הדברים 'זה
34 היום תחילת מעשיך' שהוא כ"ה אלול
35 לא מתאים עם סוף הדברים 'זיכרון
36 ליום ראשון' שמדבר על ראש השנה
37 בא' בתשרי **וְלָאו סֵיפָא רִישָׁא**
38 וממילא סוף הדברים לא מתאים עם
39 ראש הדברים.
40 **ב) וְהִנֵּה לִכְאוֹרָה הָיָה אֶפְשָׁר**
41 **לְבָאֵר שֶׁיּוֹם בְּרוֹא אָדָם**

ביאור בדרך אפשר

42 **הָרִאשׁוֹן נִקְרָא** כאן **תְּחִלַּת מַעֲשֶׂיךָ, לְפִי שֶׁהָאָדָם הוּא תַּכְלִית**
43 **הַבְּרִיאָה**[5] ולכן אף על פי שהאדם אכן נברא ביום השישי לבריאה ולא
44 ביום הראשון, בכל זאת יום בריאתו נקרא יום 'ראשון', מאחר שהאדם הוא
45 התכלית והמטרה של הבריאה (שהיא כדי שהאדם יעבוד את הבורא).
46 **וּבְהַקְדִּים מַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר**
47 בפרשת **בְּרֵאשִׁית**[6], **רַבִּי שִׁמְעוֹן**
48 **קָם וְאָמַר מִסְּתַכֵּל הֲוֵינָא דְכַד**
49 **בְּעָא קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא**
50 **לְמִבְרֵי אָדָם אִזְדַּעְזְעוּ כָּל**
51 **עִלָּאִין וְתַתָּאִין,** מסתכל הייתי
52 שכאשר רצה הקדוש־ברוך־הוא לברוא
53 אדם הזדעזעו כל העליונים והתחתונים
54 **וּמְבָאֵר אאמו"ר**[7] (ראשי תיבות:
55 אדוני אבי מורי ורבי), הגאון המקובל
56 רבי לוי יצחק, אביו של הרבי, **שֶׁזֶּהוּ**
57 הסיבה לכך שבעת בריאת העולם
58 הזדעזעו עליונים ותחתונים **מִפְּנֵי**
59 **שֶׁאָדָם אֵינוֹ פְּרָט אֶחָד** מסויים
60 מתוך כללות הבריאה **כְּמוֹ שְׁאָרֵי**
61 **הַנִּבְרָאִים** שכל אחד מהם הוא רק
62 פרט אחד מסויים, **אֶלָּא הוּא** האדם
63 **כּוֹלֵל כָּל הַנִּבְרָאִים וְהַנִּמְצָאִים**
64 **בְּתוֹכוֹ, כִּי** האדם **נִבְרָא מִכּוּלָּם**
65 **כּוּ', כִּי נִשְׁמָתוֹ** של האדם **הִיא**
66 **מִלְּמַעְלָה שֶׁכּוֹלֶלֶת כָּל** הנבראים
67 **הָעֶלְיוֹנִים** הרוחניים, **וְגוּפוֹ** של
68 האדם הוא **מִלְּמַטָּה שֶׁכּוֹלֵל כָּל**
69 הנבראים **הַתַּחְתּוֹנִים** הגשמיים,
70 **וְלָכֵן** כיוון שהאדם כולל בתוכו את
71 כל העליונים ואת כל התחתונים
72 **אִזְדַּעְזְעוּ** בעת בריאתו של האדם
73 **כָּל עִלָּאִין וְתַתָּאִין כּוּ'.**
74 **וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, דְּהִנֵּה יָדוּעַ**
75 **שֶׁבְּרִיאַת הָאָדָם הָיְתָה בְּאוֹפֶן**
76 **שֶׁתְּחִלָּה נִבְרָא הַגּוּף כְּמוֹ**
77 **דּוֹמֵם,** ללא חיות ניכרת וללא תנועה
78 **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[8] בתהלים שהקדוש־
79 ברוך־הוא אומר לאדם **גָּלְמִי רָאוּ**

---

1) מאמר זה הוא המשך למאמר שלפניו - ד"ה כי המצוה הזאת דש"פ נצו"י תש"ל (וראה הנסמן שם - סה"מ תש"ל ע' שע הערה 1). 2) תפלת מוסף דר"ה - מר"ה כז, א. 3) ראה לקו"ת נצבים מז, ג. וראה גם ד"ה זה תשמ"א, תשמ"ב (תורת מנחם ספר המאמרים תשרי ע' כט. ע' מא). וש"נ. 4) ויק"ר רפכ"ט. 5) ראה בחיי בראשית א, ג. חדא"ג מהרש"א ר"ה שם. 6) לד, ב. 7) לקוטי לוי"צ לזהר שם (ע' ח). וראה תפארת לוי יצחק ח"א ע' כח ואילך. 8) תהלים קלט, טז. וראה סנהדרין

ביאור בדרך אפשר

1 **עֵינֶיךָ,** כלומר, ראיתי אותך כשהיית עדיין גולם **וְאַחַר כָּךְ** לאחר
2 שבתחילה היה כגולם וכדומם חסר חיות **נִיתְּנָה בּוֹ נְשָׁמָה, מַה שֶּׁאֵין**
3 **כֵּן שְׁאָר בַּעֲלֵי חַיִּים, שֶׁגּוּפָם נִבְרָא לְכַתְּחִלָּה** ביחד **עִם נַפְשָׁם,**
4 **וּכְפִי שֶׁמְּבָאֵר אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן בְּתוֹרָה אוֹר**[9] במאמר **דִּיבּוּר**
5 **הַמַּתְחִיל** הפותח במילים **לְהָבִין**
6 **הַטַּעַם שֶׁנִּשְׁתַּנָּה יְצִירַת גּוּף**
7 **הָאָדָם מִשְּׁאָר כָּל הַנִּבְרָאִים,**
8 ושם מבאר אדמו"ר הזקן את הסיבה
9 להבדל זה בין אופן בריאת האדם
10 לאופן בריאת כל שאר בעלי החיים
11 **שֶׁזֶּהוּ לְפִי שֶׁהָאָדָם צָרִיךְ**
12 **לְהַעֲלוֹת** מלמטה למעלה
13 **הַנִּיצוֹצוֹת** האלוקיים הרוחניים
14 **שֶׁנָּפְלוּ** מלמעלה למטה ונתלבשו
15 **בְּדוֹמֵם צוֹמֵחַ חַי עַל יְדֵי**
16 **שֶׁנִּטְפָּלִים לִצְרָכָיו כוּ'** כאשר
17 הדומם והצומח והחי נעשים טפלים
18 לצרכי האדם והאדם משתמש בהם,
19 אזי (אם השימוש בהם הוא כראוי
20 ולצורך עבודת ה') הוא מעלה את
21 הניצוצות שבאותם הדברים שישובו
22 לשורשם ומקורם למעלה באלוקות,
23 **וְלָכֵן נִתְלַבְּשָׁה נִשְׁמַת הָאָדָם**
24 **בְּגוּף** שנברא תחילה ללא נשמה, גוף
25 **שֶׁמִּבְּחִינַת דּוֹמֵם, הַיּוֹתֵר**
26 **תַּחְתּוֹן מִכּוּלָּם,** הדומם הוא הסוג
27 הכי נחות מבין כל חלקי הבריאה
28 (שהם, בסדר מלמטה למעלה, דומם,
29 צומח, חי, מדבר) **כְּדֵי שֶׁיַּעֲלֶה**
30 **אוֹתוֹ,** כדי שהאדם יעלה וירומם את
31 הדומם **וּמִמֵּילָא יִתְעַלֶּה** ויתרומם,
32 ויתבררו הניצוצות שבו **גַּם הַצּוֹמֵחַ**
33 **שֶׁהוּא לְמַעְלָה מֵהַדּוֹמֵם וְכוּ'.**
34 **וְכַמְבוֹאָר בְּכִתְבֵי הָאֲרִיז"ל**[10]
35 **עַל הַפָּסוּק**[11] בתורה **כִּי לֹא עַל**
36 **עַל כָּל מוֹצָא פִי הֲוָיָ' יִחְיֶה הָאָדָם, דְּאַף עַל פִּי שֶׁגַּם**
37 **בְּהָאָדָם יֶשְׁנוֹ מוֹצָא פִי הֲוָיָ',** כי כל הנבראים כולם חיים וקיימים
38 על ידי דבר ה' שבהם (וכפי שמבואר ב'שער היחוד והאמונה' שבספר התניא:
39 "... כתיב 'לעולם ה' דברך נצב בשמים', ופירש הבעל־שם־טוב זכרונו לברכה,
40 כי דברך שאמרת 'יהי רקיע בתוך המים' וגו', תיבות ואותיות אלו הן ניצבות
41 ועומדות לעולם בתוך רקיע השמים ומלובשות בתוך כל הרקיעים לעולם
42 להחיותם... כי אילו היו האותיות מסתלקות כרגע חס ושלום, וחוזרות למקורן,

ביאור בדרך אפשר

43 היו כל השמים אין ואפס ממש והיו כלא היו כלל, וכמו קודם מאמר 'יהי
44 רקיע' כו' ממש. וכן בכל הברואים שבכל העולמות עליונים ותחתונים. ואפילו
45 ארץ הלזו הגשמית ובחינת דומם ממש אילו היו מסתלקות ממנה כרגע חס
46 ושלום האותיות מעשרה מאמרות שבהן נבראת הארץ בששת ימי בראשית,
47 הייתה חוזרת לאין ואפס ממש כמו
48 לפני ששת ימי בראשית ממש. וזהו
49 שכתב האר"י ז"ל, שגם בדומם ממש
50 כמו אבנים ועפר ומים יש בחינת נפש
51 וחיות רוחנית..."), וכשם שכל נברא,
52 אפילו דומם, חי על ידי דבר ה'
53 שמחייה אותו, כך יש לגוף האדם
54 'מוצא פי הוי' שמחייה אותו, **אַף עַל**
55 **פִּי כֵן זָקוּק הָאָדָם לְלֶחֶם,**
56 **שֶׁכּוֹלֵל** הלחם מסמל באופן כללי את
57 **כָּל צָרְכֵי הָאָדָם**[12]**, מִמִּין**
58 **הַדּוֹמֵם, צוֹמֵחַ וְחַי, וְעַד**
59 **שֶׁכּוֹלֵל** ה'לחם' **גַּם מִין**
60 **הַמְדַבֵּר, שֶׁהֵם** בני אדם השייכים
61 לסוג ה'מדבר' שבבריאה **מְשַׁמְּשִׁים**
62 **לְיִשְׂרָאֵל** ומשרתים אותם ועוזרים
63 להם, וכדברי חכמינו ז"ל בגמרא **דְּכָל**
64 **הָעוֹלָם כּוּלּוֹ לֹא נִבְרָא אֶלָּא**
65 **לְצַוּוֹת לָזֶה**[13]**,** היינו לטובתו
66 ולמענו של האדם, **וְהָאָדָם צָרִיךְ**
67 **לְבָרֵר הַנִּיצוֹצִין קַדִּישִׁין** ניצוצות
68 הקדושה האלוקיים **שֶׁיֶּשְׁנָם בְּכָל**
69 **הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ** כל הנבראים של
70 הדומם והצומח והחי והמדבר
71 שבעולם, **לְזַכְּכָם** לעשות את כל
72 הדברים שבעולם זכים ומעודנים
73 **וּלְהַעֲלוֹתָם** ולהעלות את הניצוצות
74 לשורשם ומקורם למעלה באלקות.
75 **וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁפֵּירֵשׁ הַבַּעַל**
76 **שֵׁם טוֹב**[14] **בְּמַאֲמַר רַז"ל**[15]
77 בגמרא במענה על השאלה מדוע השופר של ראש השנה (בבית המקדש)
78 מצופה זהב ואילו החצוצרות היו עשויות כסף (שפחות 'יקר מזהב) וגם השופר
79 שבו תוקעים בתעניות מצופה כסף ולא זהב, **הַתּוֹרָה חָסָה עַל מָמוֹנָם**
80 **שֶׁל יִשְׂרָאֵל** (ופירש רש"י: "דכתיב וציווה הכהן ופינו את הבית, שלא
81 יטמאו כלי חרס שבתוכו שאין להם טהרה במקוה"), והבעל־שם־טוב מפרש
82 לפי פנימיות הדברים **דְּכֵיוָן שֶׁזֶּהוּ מָמוֹנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, הַיְינוּ,**
83 **שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה** בחפצים השייכים לבני ישראל **נִיצוֹצוֹת** של קדושה
84 **הַשַּׁיָּכִים לָאִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי** היהודי **שֶׁצָּרִיךְ לְבָרְרָם** את הניצוצות

לח, סע"א. 9) בראשית ג, ד ואילך. וראה גם תו"ח שם (יח, ד ואילך). 10) לקוטי תורה להאריז"ל עקב ח, ג. וראה גם כש"ט סקצ"ד. לקו"ת צו יג, סע"ב ואילך. ובכ"מ. 11) עקב שם. 12) ראה הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א בסה"מ תש"ח ע' 133. 13) ברכות ו, סע"ב. וש"נ. 14) כש"ט סימן ריח. צוואת הריב"ש סימן קט. 15) ר"ה כז, א. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

הללו שבדברים השייכים לו, **לָכֵן חָסָה הַתּוֹרָה עֲלֵיהֶם** על דברים אלו שברשות היהודי, **הַיְינוּ, שֶׁהַתּוֹרָה רִחֲמָה (חָסָה מִלְּשׁוֹן רַחְמָנוּת) עַל הַנִּיצוֹצוֹת שֶׁצָּרִיךְ לְבָרְרָם** שאכן יתבררו ויתעלו. **וְכַאֲשֶׁר הָאָדָם מְבָרֵר** מפריד את הטוב מן הרע **וּמְזַכֵּךְ** ומעדן **וּמַעֲלֶה אֶת הַנִּיצוֹצוֹת שֶׁל כָּל הַבְּרִיאָה** כולה, בכל חלקיה שהם כאמור דומם, צומח, חי ומדבר, **אֲזַי פּוֹעֵל שְׁלֵימוּת בְּהַבְּרִיאָה** המגיעה לתכלית שלשמה נבראה, **וְעַד שֶׁפּוֹעֵל** האדם שמברר ומעלה את הניצוצות שבדברים הגשמיים **גַּם שְׁלֵימוּת בְּהַבּוֹרֵא כִּבְיָכוֹל, שֶׁמַּשְׁלִים אֶת הַכַּוָּונָה דְּדִירָה בַּתַּחְתּוֹנִים**[16], כדברי המדרש שהקדוש־ברוך־הוא ברא את העולם כדי שתהיה לו ׳דירה׳, היינו מקום שבו יוכל לשכון ולהתגלות, דווקא בתחתונים, העולם הזה התחתון, וכאשר הכוונה האלוקית העליונה בבריאת העולם מתבצעת ונשלמת, הרי זה מוסיף שלימות לא רק בבריאה אלא גם בבורא, כביכול, **וְעַד שֶׁפּוֹעֵל** האדם ומוסיף שלימות, כביכול, **גַּם בַּבְּחִינָה** האלוקית **שְׁלֵמַעְלָה מִבְּחִינַת בּוֹרֵא,** מדריגת האלוקות שלמעלה מהבריאה **שֶׁהֲרֵי עַל כַּוָּונָה** ותכלית **זוֹ** של הבריאה, שתהיה לקדוש־ברוך־הוא ׳דירה׳ בעולמות התחתונים **נֶאֱמַר** במדרש **שֶׁנִּתְאַוָּה הַקָּבָ״ה לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים,** היינו שרצון עליון וכוונה עליונה זו של ׳דירה בתחתונים׳ נקראים ׳תאווה׳ **וְיָדוּעַ מַאֲמַר רַבֵּינוּ הַזָּקֵן**[17] **אוֹיף אַ תַּאֲוָוה אִיז קֵיין קַשְׁיָא,** על תאווה אין כל שאלה מדוע אדם מתאווה **שֶׁזֶּהוּ** ׳תאווה׳ **עִנְיָן לְמַעְלָה מִן הַטַּעַם** וכיוון שזהו דבר שלמעלה מטעם ודעת, אין מקום לשאול על כך שאלות של שכל והיגיון, **וְעַד שֶׁמַּגִּיעַ בִּבְחִינַת תַּעֲנוּג הָעֶלְיוֹן,** וה׳תאווה׳ של כוונה זו של הבריאה היא כל כך נעלית ולמעלה מטעם ודעת לגמרי עד כדי כך שהדבר קשור ונובע ו׳נוגע׳ במדריגת התענוג שלמלעלה (כי ה׳תאווה׳ שיש למעלה באלוקות ל׳דירה בתחתונים׳ נובעת מכך שהשלמת ומילוי הכוונה הזו גורמת למעלה תענוג, כביכול) **שֶׁזֶּהוּ** שבחינת התענוג היא **לְמַעְלָה גַּם** אפילו **מִבְּחִינַת רָצוֹן** שגם הרצון הוא למעלה מטעם ודעת (כפי שרואים בכחות הנפש של האדם שהרצון הוא כוח כללי שלמעלה מהשכל, והרצון מטה את השכל ומכווין אותו) אבל הענוג הוא למעלה גם מהרצון (כפי שרואים בכוחות הנפש שהתענוג הוא כוח מאד חזק, עמוק ופנימי, למעלה מהרצון, והענוג שיש לאדם בדבר מסויים עשוי לגרום לו לעשות דברים שלא על פי הרצון ובוודאי שלא על פי השכל), וענוג הוא למעלה מהרצון מצד מהות הדברים **שֶׁהֲרֵי רָצוֹן הוּא תְּנוּעָה שֶׁל מְרוּצָה וְגִילוּי,** היינו דבר שבמידה מסויימת הוא מחוץ לעצם המהות של בעל הרצון **מַה שֶּׁאֵין כֵּן תַּעֲנוּג הוּא** עניין שקיים ופועל **בְּעַצְמוּתוֹ מַמָּשׁ** של בעל התענוג, וכמבואר ב׳המשך תער״ב׳: ״והנה בעצם מהותם דרצון וענוג הן הפכים זה מזה דהענוג הוא בהעלם בנפש והרצון הוא בהתגלות דווקא, דרצון הוא לשון מרוצה שהוא התגלות והמשכת הנפש וכמו ״היש את נפשך״, שהוא התגלות הנפש ומרוצתו לאיזה דבר כו׳, וזהו שהרצון הוא בבחינת התעוררות דווקא שמתעורר באיזה רצון שהוא עניין ההתגלות כו׳ (והיינו שלפי שהרצון הוא חיצוניות הנפש דעם היות שהוא עצמי הרי הוא בחינת חיצוניות העצמות על כן כל עניינו הוא בחינת ההתגלות כו׳), והתענוג הוא דווקא בהעלם בנפש שאינו בבחינת מרוצה כי אם מה שמתענג בעצמו, והיינו גם שמתענג באיזה דבר אין זה בבחינת מרוצה כי אם מה שמתענג בעצמו״, **(וְלָכֵן בְּחִינַת הַתַּעֲנוּג מִתְכַּסֶּה וּמִתְעַלֵּם דַּוְקָא בְּחָכְמָה, וְלֹא בְּבִינָה, וּכְפִי שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן**[18] כי מאחר שהתענוג הוא ׳בעצמותו׳ של בעל התענוג, ולא דבר שחוץ מעצם מהותו, לכן הוא נמצא, אם כי בהעלם ובכיסוי, דווקא בחכמה, החלק של המוחין שהוא ׳כוח עצמי׳, ולא בבינה שהיא החלק של המוחין שבו יש התרחבות והתפשטות של השכל מחוץ לעצמיות, כפי שיוסבר עוד להלן בסעיף ד). **וּמִזֶּה** מהמבואר לעיל על מעלת עניין התענוג שהוא ׳בעצמותו ממש׳ של בעל התענוג **מוּבָן, שֶׁכַּאֲשֶׁר פּוֹעֲלִים עִנְיָן הַתַּעֲנוּג לְמַעְלָה,** על ידי מילוי הכוונה העליונה של לעשות לו ׳יתברך ׳דירה בתחתונים׳ **פּוֹעֲלִים עַל יְדֵי זֶה** תוספת **שְׁלֵימוּת בְּעַצְמוּתוֹ כִּבְיָכוֹל, וּכְמוֹ בָּאָדָם לְמַטָּה, שֶׁשְּׁמוּעָה טוֹבָה תְּדַשֵּׁן עֶצֶם**[19], הגורמת תענוג בתוך עֶצֶם[19], והמשמעות הפנימית של הכתוב היא **שֶׁעַל יְדֵי הַתַּעֲנוּג נִיתּוֹסֵף** עוד שלימות **בְּעֶצֶם הַמִּתְעַנֵּג.**

ביאור בדרך אפשר

וְעַל יְדֵי זֶה שֶׁהָאָדָם על ידי עבודתו בתורה ומצוות **פּוֹעֵל שְׁלֵימוּת בְּהַבְּרִיאָה** ועושה אותה ל׳דירה׳ לאלוקות, **וְעַד שֶׁפּוֹעֵל שְׁלֵימוּת**

---

16) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב״ר ספ״ג. במדב״ר פי״ג, ו. תניא רפל״ו. ובכ״מ. 17) אוה״ת בלק ע׳ תתקצז. המשך תרס״ו ע׳ יא. סה״מ תש״ב ע׳ 34. לקו״ש ח״ו ע׳ 21. ועוד. 18) ס״ד. 19) משלי טו, ל. וראה גיטין נו, ב.

ביאור בדרך אפשר

בְּעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, כמבואר לעיל, נַעֲשֶׂה עֲלֵיהָ נפעלת התעלות גַּם בְּהָאָדָם שהוא זה שפועל את העילוי בבריאה וגם בעצמות האלוקות, וּבִשְׁבִיל זֶה כדי לפעול עילוי זה הָיְתָה יְרִידַת הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה, שֶׁהֲרֵי הַנְּשָׁמָה מצד עצמה, בשורשה ומקורה, הִיא חֵלֶק אֱלַקּהּ מִמַּעַל מַמָּשׁ[20], אוֹ כְּהַלָּשׁוֹן בְּאִגֶּרֶת הַתְּשׁוּבָה[21] שבספר התניא שֶׁהִיא הנשמה חֵלֶק מִשֵּׁם הֲוָיָ׳ בָּרוּךְ הוּא, וְיָרְדָה לְמַטָּה, וכיוון שהנשמה באה ממקור כל כך נעלה, ירידתה למטה להתלבש בגוף גשמי בעולם הזה היא ירידה גדולה ביותר, מלמעלה מעלה עד למטה מטה, אלא שהכוונה והתכלית של הירידה היא בִּכְדֵי לְבָרֵר אֶת הָעוֹלָם להפריד את הטוב שבו מהרע ולהעלותו ולתקנו וּלְהַשְׁלִים על ידי כך אֶת הַכַּוָּנָה האלוקית העליונה לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הָעוֹלָם דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ, כִּי עַל יְדֵי זֶה שֶׁמַּשְׁלִים וממלא האדם כַּוָּנָה זוֹ שהיא תכלית הבריאה, נַעֲשֶׂה עֲלֵיהָ בְּהָאָדָם עַצְמוֹ ולצורך עלייה גדולה זו הייתה הירידה הגדולה של הנשמה למטה.

וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר הלשון המובא לעיל כַּד בְּעָא קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְמִבְרֵי אָדָם אִזְדַּעְזְעוּ עִלָּאִין וְתַתָּאִין, כאשר רצה הקדוש־ברוך־הוא לברוא אדם הזדעזעו עליונים ותחתונים לְפִי שֶׁכָּל מְצִיאוּתָם שֶׁל הָעֶלְיוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים כְּלוּלָה בְּהָאָדָם וּתְלוּיָה בּוֹ כי מילוי כוונת בריאתם תלויה באדם ובכך שימלא את שליחותו כראוי, וְשֶׁעַל יָדוֹ על ידי עבודת האדם הוּא הַבֵּירוּר שֶׁלָּהֶם כו׳ של כל הנבראים העליונים והנבראים התחתונים. ולפי הסבר זה במעלתו של האדם שעל ידו נשלמת ומתמלאת הכוונה והתכלית של כל הבריאה (ובו נכללת כל הבריאה, ולכן כשעלה הרצון לברוא את האדם הזדעזעו עליונים ותחתונים), היה אפשר לבאר שמטעם זה יום בריאת האדם נקרא יום ׳תחילת מעשיך׳ אף על פי שהוא ביום השישי למעשה בראשית ולא היום הראשון, אֲבָל בֶּאֱמֶת, אֵין הסבר זה מַסְפִּיק לְבָאֵר הַטַּעַם שֶׁיּוֹם בְּרוֹא אָדָם הָרִאשׁוֹן נִקְרָא תְּחִלַּת מַעֲשֶׂיךָ, כִּי, הָאָדָם רַק מְבָרֵר וּמְזַכֵּךְ מתקן ומעדן אֶת עִנְיְנֵי הַבְּרִיאָה וְעַד שֶׁמַּעֲלֶה אוֹתָם לשורשם ומקורם למעלה באלוקות, אֲבָל האדם אֵינוֹ פּוֹעֵל אֶת עֶצֶם מְציאוּתָם, וְכַמּוּבָן גַּם מִלְּשׁוֹן הַזֹּהַר שכאשר עלה הרצון לברוא את האדם אִזְדַּעְזְעוּ עִלָּאִין וְתַתָּאִין, שֶׁהַמְּצִיאוּת שֶׁל עִלָּאִין וְתַתָּאִין הָיְתָה כְּבָר מִקּוֹדֶם לָכֵן, וְאִם כֵּן אֵינוֹ מוּבָן אָמְרוֹ עַל יוֹם בְּרִיאַת אָדָם הָרִאשׁוֹן, זֶה הַיּוֹם תְּחִלַּת מַעֲשֶׂיךָ. וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר הַזֶּה אֶפְשָׁר לְבָאֵר הַטַּעַם שֶׁיּוֹם בְּרוֹא אָדָם הָרִאשׁוֹן נִקְרָא תְּחִלַּת מַעֲשֶׂיךָ, שֶׁזֶּהוּ מִצַּד הָעִנְיָן דְּסוֹף מַעֲשֶׂה עָלָה בְּמַחְשָׁבָה תְּחִלָּה[22], וְהַיְינוּ, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁנִּבְרָא לְבַסּוֹף, תְּחִלַּת מַעֲשֶׂיךָ. אֲבָל בֶּאֱמֶת אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן, שֶׁהֲרֵי מִמַּאֲמָר זֶה גּוּפָא מוּבָן לְהֵיפֶךְ, שֶׁרַק בַּמַּחְשָׁבָה הוּא תְּחִלָּה, אֲבָל בַּמַּעֲשֶׂה הוּא בַּסּוֹף, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[23] אָחוֹר וָקֶדֶם צַרְתָּנִי, שֶׁהוּא קֶדֶם לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית וְאָחוֹר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית, ואמרו על כך במדרש שֶׁהוּא האדם מבחינה אחת קֶדֶם ראשון לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית ומבחינה אחרת וְאָחוֹר אחרון לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית,

ביאור בדרך אפשר

שֶׁפּוֹעֵל שְׁלִימוּת בְּעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, נַעֲשֶׂה עֲלֵיהָ גַּם בְּהָאָדָם, וּבִשְׁבִיל זֶה הָיְתָה יְרִידַת הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה, שֶׁהֲרֵי הַנְּשָׁמָה הִיא חֵלֶק אֱלַקּהּ מִמַּעַל מַמָּשׁ[20], אוֹ כְּהַלָּשׁוֹן בְּאִגֶּרֶת הַתְּשׁוּבָה[21] שֶׁהִיא חֵלֶק מִשֵּׁם הֲוָיָ׳ בָּרוּךְ הוּא, וְיָרְדָה לְמַטָּה, בִּכְדֵי לְבָרֵר אֶת הָעוֹלָם וּלְהַשְׁלִים אֶת הַכַּוָּנָה לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הָעוֹלָם דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ, כִּי עַל יְדֵי זֶה שֶׁמַּשְׁלִים כַּוָּנָה זוֹ, נַעֲשֶׂה עֲלֵיהָ בְּהָאָדָם עַצְמוֹ. וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר כַּד בְּעָא קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְמִבְרֵי אָדָם אִזְדַּעְזְעוּ עִלָּאִין וְתַתָּאִין, לְפִי שֶׁכָּל מְצִיאוּתָם שֶׁל הָעֶלְיוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים כְּלוּלָה בְּהָאָדָם וּתְלוּיָה בּוֹ, וְשֶׁעַל יָדוֹ הוּא הַבֵּירוּר שֶׁלָּהֶם כו׳. אֲבָל בֶּאֱמֶת, אֵין זֶה מַסְפִּיק לְבָאֵר הַטַּעַם שֶׁיּוֹם בְּרוֹא אָדָם הָרִאשׁוֹן נִקְרָא תְּחִלַּת מַעֲשֶׂיךָ, כִּי, הָאָדָם רַק מְבָרֵר וּמְזַכֵּךְ אֶת עִנְיְנֵי הַבְּרִיאָה וְעַד שֶׁמַּעֲלֶה אוֹתָם, אֲבָל אֵינוֹ פּוֹעֵל אֶת עֶצֶם מְציאוּתָם, וְכַמּוּבָן גַּם מִלְּשׁוֹן הַזֹּהַר אִזְדַּעְזְעוּ עִלָּאִין וְתַתָּאִין, שֶׁהַמְּצִיאוּת שֶׁל עִלָּאִין וְתַתָּאִין הָיְתָה כְּבָר מִקּוֹדֶם לָכֵן, וְאִם כֵּן אֵינוֹ מוּבָן אָמְרוֹ עַל יוֹם בְּרִיאַת אָדָם הָרִאשׁוֹן, זֶה הַיּוֹם תְּחִלַּת מַעֲשֶׂיךָ.

וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר הַזֶּה אֶפְשָׁר לְבָאֵר הַטַּעַם שֶׁיּוֹם בְּרוֹא אָדָם הָרִאשׁוֹן נִקְרָא תְּחִלַּת מַעֲשֶׂיךָ, שֶׁזֶּהוּ מִצַּד הָעִנְיָן דְּסוֹף מַעֲשֶׂה עָלָה בְּמַחְשָׁבָה תְּחִלָּה[22], וְהַיְינוּ, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁנִּבְרָא לְבַסּוֹף, תְּחִלַּת מַעֲשֶׂיךָ. אֲבָל בֶּאֱמֶת אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן, שֶׁהֲרֵי מִמַּאֲמָר זֶה גּוּפָא מוּבָן לְהֵיפֶךְ, שֶׁרַק בַּמַּחְשָׁבָה הוּא תְּחִלָּה, אֲבָל בַּמַּעֲשֶׂה הוּא בַּסּוֹף, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[23] אָחוֹר וָקֶדֶם צַרְתָּנִי, שֶׁהוּא קֶדֶם לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית וְאָחוֹר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית,

ביאור בדרך אפשר

מִצִּיאוּתָם, וְכַמּוּבָן גַּם מִלְּשׁוֹן הַזֹּהַר שכאשר עלה הרצון לברוא את האדם אִזְדַּעְזְעוּ עִלָּאִין וְתַתָּאִין, שֶׁהַמְּצִיאוּת שֶׁל עִלָּאִין וְתַתָּאִין הָיְתָה כְּבָר מִקּוֹדֶם לָכֵן, אֶלָּא שֶׁהַבְּרִיאָה וְעַד שֶׁמַּעֲלֶה אוֹתָם לשורשם ומקורם למעלה באלוקות, אֲבָל האדם אֵינוֹ פּוֹעֵל אֶת עֶצֶם מְציאוּתָם, וְכַמּוּבָן גַּם מִלְּשׁוֹן הַזֹּהַר שכאשר עלה הרצון לברוא את האדם אִזְדַּעְזְעוּ עִלָּאִין וְתַתָּאִין, שֶׁהַמְּצִיאוּת שֶׁל עִלָּאִין וְתַתָּאִין הָיְתָה כְּבָר מִקּוֹדֶם לָכֵן, אֶלָּא שֶׁהַבְּרִיאָה וְעַד שֶׁמַּעֲלֶה אוֹתָם לשורשם ומקורם למעלה באלוקות, אֲבָל האדם אֵינוֹ פּוֹעֵל אֶת עֶצֶם מְציאוּתָם, וְכַמּוּבָן גַּם מִלְּשׁוֹן הַזֹּהַר שכאשר עלה הרצון לברוא את האדם אִזְדַּעְזְעוּ עִלָּאִין וְתַתָּאִין, שֶׁהַמְּצִיאוּת שֶׁל עִלָּאִין וְתַתָּאִין הָיְתָה כְּבָר מִקּוֹדֶם לָכֵן, וְאִם כֵּן אֵינוֹ מוּבָן אָמְרוֹ עַל יוֹם בְּרִיאַת אָדָם הָרִאשׁוֹן, זֶה הַיּוֹם תְּחִלַּת מַעֲשֶׂיךָ׳ כי אמנם האדם משלים את כוונת הבריאה אבל למעשה הנבראים היו קיימים קודם בריאתו ועדיין השאלה במקומה עומדת מדוע יום בריאת האדם נקרא ׳תחלת מעשיך׳?

וְהִנֵּה לִכְאוֹרָה הָיָה אֶפְשָׁר לְבָאֵר הַטַּעַם שֶׁיּוֹם בְּרוֹא אָדָם הָרִאשׁוֹן נִקְרָא תְּחִלַּת מַעֲשֶׂיךָ, שֶׁזֶּהוּ מִצַּד הָעִנְיָן דְּסוֹף מַעֲשֶׂה עָלָה בְּמַחְשָׁבָה תְּחִלָּה[22], וְהַיְינוּ, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁנִּבְרָא לְבַסּוֹף, תְּחִלַּת מַעֲשֶׂיךָ. אֲבָל בֶּאֱמֶת אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן, שֶׁהֲרֵי מִמַּאֲמָר זֶה גּוּפָא מוּבָן לְהֵיפֶךְ, שֶׁרַק בַּמַּחְשָׁבָה הוּא תְּחִלָּה, אֲבָל בַּמַּעֲשֶׂה הוּא בַּסּוֹף, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[23] אָחוֹר וָקֶדֶם צַרְתָּנִי, שֶׁהוּא קֶדֶם לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית וְאָחוֹר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית,

20) תניא רפ״ב. 21) פ״ד. 22) פיוט ״לכה דודי״. 23) תהלים קלט, ה. וראה ב״ר רפ״ח. ילקוט שמעוני עה״פ (רמז תתפז).

1 וְהַיְינוּ, שֶׁקְּדִימָתוֹ לְמַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית הִיא רַק בַּכַּוָּונָה
2 וּבַמַּחְשָׁבָה ואמנם מחשבתו קדמה למחשבת שאר הנבראים, אֲבָל
3 בְּמַעֲשֶׂה בְּפוֹעַל הוּא אָחוֹר אחרון לְמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית, שֶׁנִּבְרָא
4 לְבַסּוֹף, אחרי כל הנבראים, וְאֵילוּ מַה שֶּׁכָּתוּב כָּאן שֶׁיּוֹם בְּרוֹא
5 אָדָם הָרִאשׁוֹן נִקְרָא תְּחִלַּת
6 מַעֲשֶׂיךָ פֵּירוּשׁוֹ שֶׁהוּא תְּחִלָּה
7 ונחשב הראשון (גַּם) בְּמַעֲשֶׂה ולא
8 רק במחשבה.
9 ושוב חוזרת השאלה מדוע יום בריאת
10 האדם, היום השישי לבריאה, נקרא
11 ׳תחלת מעשיך׳?
12 ג) וּלְהָבִין זֶה יֵשׁ לְהַקְדִּים
13 תְּחִילָה[24] מַה שֶּׁכָּתוּב
14 בִּישַׁעְיָהוּ[25] הְוָיָ׳ אֱלֹקֵי אַתָּה
15 אֲרוֹמִמְךָ אוֹדֶה שִׁמְךָ כִּי
16 עָשִׂיתָ פֶּלֶא עֵצוֹת מֵרָחוֹק
17 אֱמוּנָה אוֹמֶן, וְאִיתָא מובא
18 בַּזֹּהַר[26] הְוָיָ׳ רָזָא עִילָּאָה סוד
19 העליון שֵׁירוּתָא ההתחלה
20 דִּנְקוּדָה עִילָּאָה סְתִימָאָה כּוּ׳,
21 של נקודה עליונה סתומה (נעלמת
22 ונסתרת) וְהַיְינוּ, שֶׁבְּשָׁלֹשׁ תֵּיבוֹת
23 המילים הְוָיָ׳ אֱלֹקֵי אַתָּה שבפסוק
24 זה נִכְלָל כְּלָלוּת הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת
25 שבאה בעשר הספירות מֵחָכְמָה
26 שהיא הספירה הראשונה עַד מַלְכוּת
27 שהיא הספירה האחרונה. דְּהַגָּה,
28 הְוָיָ׳ השם של מידת החסד הוּא
29 בְּחֵינַת חָכְמָה[27] שהיא בקו הימין
30 (בו נמצאות הספירות חכמה, חסד,
31 נצח). אֱלֹקֵי השם של מידת הגבורה
32 הוּא בְּחֵינַת בִּינָה שהיא בקו
33 השמאל (בו נמצאות הספירות בינה,
34 גבורה, הוד), שֶׁנִּקְרֵאת אֱלֹקִים
35 חַיִּים[28] [וּמַה שֶּׁנֶּאֱמַר כָּאן
36 בפסוק זה כרמז לספירת הבינה
37 אֱלֹקֵי, וְלֹא אֱלֹקִים חַיִּים, הְרֵי
38 זֶה לְפִי שֶׁהַכַּוָּונָה כָּאן הִיא
39 עַל בְּחֵינַת הַתְּבוּנָה, מְקוֹר
40 הַמִּדּוֹת היינו בחינת הבינה כפי
41 שהיא יורדת להיות שורש ומקור
42 המידות ונקראת ׳תבונה׳, כמבואר בחסידות שהבינה בדרגתה התחתונה
43 נקראת ׳תבונה׳, הכוללת את אותיות בן ובת – תולדות הבינה, הן המידות,
44 ובחינה זו היא הנקראת כאן ׳אלוקי׳ ואילו הבינה עצמה אכן נקראת ׳אלוקים
45 חיים׳]. וְאַתָּה הוּא בְּחֵינַת חֶסֶד[29], וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[30] בתהילים
46 אַתָּה כֹּהֵן לְעוֹלָם וענייננו של
47 הכוהן הוא חסד, וְהַכַּוָּונָה כָּאן
48 לִבְחֵינַת חֶסֶד לא כפי שהיא
49 בספירת החסד עצמה אלא כְּפִי
50 שֶׁנִּמְשַׁךְ עניין החסד בְּגִילּוּי
51 בְּמַלְכוּת, וּכְסִיּוּם הַפָּסוּק
52 שתחילתו ׳אתה כוהן לעולם׳, עַל
53 דִּבְרָתִי מַלְכִּי צֶדֶק ו׳מלכי׳ רומז
54 לעניין המלכות, ולענייננו, לעניין
55 החסד כפי שמתגלה במלכות.
56 וּמִמַּלְכוּת כפי שהיא בעשר
57 הספירות של עולם האצילות נִמְשָׁךְ
58 אַחַר כָּךְ עניין החסד גַּם
59 לְעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה
60 עֲשִׂיָּה, העולמות שלמטה מעולם
61 האצילות וְעַד שעניין החסד יורד
62 ונמשך גם למטה יותר, לָעוֹלָם הַזֶּה
63 הַתַּחְתּוֹן שֶׁאֵין תַּחְתּוֹן לְמַטָּה
64 הֵימֶנּוּ. וְעַל זֶה על ירידת והשפעת
65 החסד העליון עד למטה ביותר נֶאֱמַר
66 (הְוָיָ׳ אֱלֹקֵי אַתָּה) אֲרוֹמִמְךָ,
67 כפי שממשיך ומבאר, וּבְהַקְדִּים
68 פֵּירוּשׁ רַבֵּינוּ הַזָּקֵן[31] עַל
69 פָּסוּק[32] אחר שגם בו נאמר
70 ׳ארוממך׳, הפסוק בתהלים אֲרוֹמִמְךָ
71 אֱלֹקֵי הַמֶּלֶךְ, שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה שְׁנֵי
72 פֵּירוּשִׁים, שֶׁלְּכְאוֹרָה הֵם שני
73 פירושים הָפְכִּיִּים, אֲבָל בֶּאֱמֶת
74 לא זו בלבד ששני הפירושים אינם
75 סותרים זה לזה אלא הֵם תְּלוּיִים
76 זֶה בָּזֶה וְנִמְשָׁכִים זֶה מִזֶּה כפי
77 שממשיך ומפרט. פֵּירוּשׁ הָרִאשׁוֹן
78 בַּאֲרוֹמִמְךָ הוּא, לְהַגְבִּיהַּ
79 וּלְרוֹמֵם ולהעלות אֶת כְּלָלוּת
80 סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת שעיקרו עשר
81 הספירות, מספירת החכמה עד ספירת
82 המלכות מִלְּמַטָּה ממקומו של סדר

24) בהבא לקמן - ראה המשך תער״ב פקפ״ד (בהוצאה החדשה - ח״ב ע׳ תקטו ואילך). ביאו״ז להצ״צ ח״א ע׳ תקיג ואילך. 25) כה, א. 26) ח״ג קצג, ב. 27) ע״פ משלי ג, יט. וראה עץ חיים שער הכללים פ״ב. 28) ואתחנן ה, כג. ירמי׳ י, י. ראה זח״ב סח, ב ובהגהות הרח״ו שם. אוה״ת יתרו ס״ע תשצח ואילך. 29) זח״ג שם ובהגהות הרח״ו שם. 30) תהלים קי, ד (הובא בזהר שם). 31) תו״א מקץ מ, ג. מא, סע״א ואילך. 32) תהלים קמה, א.

ביאור בדרך אפשר

ההשתלשלות **לְמַעְלָה** אל מעל סדר ההשתלשלות, **וְהַיְינוּ, לְרוֹמֵם אֶת בְּחִינַת הַחָכְמָה** (הנרמזת בשם **הַוָיָ׳**) **לִבְחִינַת הַכֶּתֶר** ׳כתר עליון׳ שלמעלה מסדר השתלשלות, **וִיתֵירָה מִזֶּה, דְּכֵיוָן שֶׁבְּחִינַת הַוָיָ׳ הוּא נְקוּדָה עִלָּאָה סְתִימָא** נקודה עליונה סתומה, נעלמת ולא גלוייה **(כִּלְשׁוֹן הַזֹּהַר[26]), שֶׁהוּא עִנְיַן חָכְמָה סְתִימָא,** בחינת החכמה הנעלמת שמפני מעלתה איננה באה לידי גילוי, הרי כיוון שמדובר בעלייה של בחינה ומדריגה עמוקה ופנימית של החכמה, ׳חכמה סתימא׳ **הֲרֵי הָרוֹמְמוּת וְהַהַעֲלָאָה דִּבְחִינָה זוֹ** שתתעלה ממקומה בחכמה (בסדר השתלשלות) למדריגת הכתר (שלמעלה מסדר השתלשלות) **הִיא לִבְחִינַת פְּנִימִיּוּת הַכֶּתֶר (עַתִּיק** הנקראת בתורת הסוד ׳עתיק יומין׳, ואחד הפירושים בשם זה הוא שנעתק ונבדל מ׳יום׳ וגילוי, היינו בחינה נסתרת, והחכמה הנעלמת מתעלית לבחינה הנעלמת שבכתר).

וְעַל יְדֵי זֶה בָּאִים לַפֵּירוּשׁ הַשֵּׁנִי בַּאֲרוֹמְמָךְ, שהיא רוממיות ועלייה בדרך של המשכה והארה **מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, הַיְינוּ, לְהַמְשִׁיךְ בְּחִינַת הָרוֹמְמוּת דְּכֶתֶר** שלמעלה מסדר השתלשלות שתאיר ותתגלה **בְּכָל סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת דַּהֲוָיָ׳ אֱלֹקֵי אַתָּה,** וכמבואר לעיל כיצד בשלוש מילים אלו נכלל כללות סדר ההשתלשלות **עַד לִבְחִינַת הַמַּלְכוּת,** הספירה האחרונה **שֶׁעַל יָדָהּ יוּמְשַׁךְ גַּם** האור של הספירות שבו מאירה הרוממות של הכתר שלמעלה מהספירות **לְמַטָּה בִּבְרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה.**

וְזֶהוּ שֶׁאוֹמֵר אַחַר כָּךְ בהמשך הפסוק הנזכר בישעיה **אוֹדֶה שִׁמְךָ, שֶׁעַל יְדֵי הַהוֹדָאָה** שהאדם מודה לקדוש־ברוך־הוא ומסכים שהאמת איתו **שֶׁמְּבַטֵּל אֶת מְציאוּתוֹ כו׳** האישית לאלוקות, כמו אדם המודה לדברי חברו ומסכים שהאמת איתו, ועל ידי ההודאה והביטול **מַמְשִׁיךְ** האדם **בְּחִינָה זוֹ[33]** שלמעלה מסדר השתלשלות **בִּשְׁמְךָ, דְּקָאֵי** שהכוונה היא **עַל בְּחִינַת הַמַּלְכוּת**

ביאור בדרך אפשר

1 אֶת בְּחִינַת הַחָכְמָה (הַוָיָ׳) לִבְחִינַת הַכֶּתֶר,
2 וִיתֵירָה מִזֶּה, דְּכֵיוָן שֶׁבְּחִינַת הַוָיָ׳ הוּא נְקוּדָה
3 עִלָּאָה סְתִימָא (כִּלְשׁוֹן הַזֹּהַר[26]), שֶׁהוּא עִנְיַן
4 חָכְמָה סְתִימָא, הֲרֵי הָרוֹמְמוּת וְהַהַעֲלָאָה דִּבְחִינָה
5 זוֹ הִיא לִבְחִינַת פְּנִימִיּוּת הַכֶּתֶר (עַתִּיק). וְעַל יְדֵי
6 זֶה בָּאִים לַפֵּירוּשׁ הַשֵּׁנִי בַּאֲרוֹמְמָךְ, מִלְּמַעְלָה
7 לְמַטָּה, הַיְינוּ, לְהַמְשִׁיךְ בְּחִינַת הָרוֹמְמוּת דְּכֶתֶר
8 בְּכָל סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת דַּהֲוָיָ׳ אֱלֹקֵי אַתָּה, עַד
9 לִבְחִינַת הַמַּלְכוּת, שֶׁעַל יָדָהּ יוּמְשַׁךְ גַּם לְמַטָּה
10 בִּבְרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה. וְזֶהוּ שֶׁאוֹמֵר אַחַר כָּךְ
11 אוֹדֶה שִׁמְךָ, שֶׁעַל יְדֵי הַהוֹדָאָה שֶׁמְּבַטֵּל אֶת
12 מְציאוּתוֹ כו׳, מַמְשִׁיךְ בְּחִינָה זוֹ[33] בִּשְׁמְךָ, דְּקָאֵי
13 עַל בְּחִינַת הַמַּלְכוּת שֶׁנִּקְרֵאת שֵׁם (כְּמוֹ הַשֵּׁם
14 שֶׁאֵינוֹ נוֹגֵעַ לְעַצְמוֹ וְהוּא רַק בִּשְׁבִיל הַזּוּלָת)[34],
15 שֶׁזֶּהוּ כְּפִי שֶׁהַמַּלְכוּת נִמְשֶׁכֶת בִּבְרִיאָה יְצִירָה
16 עֲשִׂיָּה, וְהוּא עִנְיַן הַמְשָׁכַת בְּחִינַת עַתִּיק עַד
17 לְמַטָּה.
18 ד) **וְזֶהוּ** גַּם מַה שֶּׁמַּמְשִׁיךְ בַּכָּתוּב, כִּי עָשִׂיתָ
19 פֶּלֶא. וְהָעִנְיָן בָּזֶה[35], דְּהִנֵּה נִתְבָּאֵר
20 לְעֵיל[36] שֶׁ׳פֶּלֶא׳ הוּא אוֹתִיּוֹת ׳אָלֶף׳, אֶלָּא שֶׁהוּא
21 לְמַעְלָה מֵאָלֶף, דְּעִנְיַן הָאָלֶף קָאֵי עַל בְּחִינַת
22 חָכְמָה, כְּמַאֲמַר רַז״ל[37] אָלֶף בֵּית אֱלַף בִּינָה,
23 שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁהַחָכְמָה מְלַמֶּדֶת אֶת הַבִּינָה, וּכְמוֹ
24 שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד שֶׁחָכְמָה מַמְשִׁיכָה
25 אֶת הַנְּקוּדָה שֶׁבָּהּ פּוֹעֶלֶת הַבִּינָה עִנְיַן הַהַרְחָבָה,
26 אֶלָּא עוֹד זֹאת, שֶׁחָכְמָה פּוֹעֶלֶת בַּבִּינָה עִנְיַן חָדָשׁ
27 שֶׁבִּינָה מִצַּד עַצְמָהּ אֵינָהּ שַׁיֶּיכֶת לָזֶה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן

ביאור בדרך אפשר

שֶׁנִּקְרֵאת שֵׁם (כְּמוֹ הַשֵּׁם של אדם **שֶׁאֵינוֹ נוֹגֵעַ לְעַצְמוֹ** והאדם עצמו כלל לא זקוק לשמו **וְהוּא רַק בִּשְׁבִיל הַזּוּלָת** שיוכל לקרוא לו בשמו, כך ספירת המלכות עיקרה העברת ההשפעה שהיא מקבלת מהספירות שמעליה לדרגות נמוכות יותר, אבל אין לה אור ותוכן משל עצמה)[34], **שֶׁזֶּהוּ** ספירת המלכות כפי שהיא נקראת ׳שם׳ **כְּפִי שֶׁהַמַּלְכוּת נִמְשֶׁכֶת בִּבְרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה, וְהוּא עִנְיַן הַמְשָׁכַת בְּחִינַת עַתִּיק** פנימיות הכתר שלמעלה מסדר השתלשלות שתאיר ותתגלה **עַד לְמַטָּה.**

ד) וְזֶהוּ האמור אודות המשכת בחינת ׳עתיק׳, עניין התענוג, עד למטה ביותר הוא **גַּם** המשמעות הפנימית של **מַה שֶּׁמַּמְשִׁיךְ בַּכָּתוּב** הנזכר בישעיה, **כִּי עָשִׂיתָ פֶּלֶא,** כפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה[35], דְּהִנֵּה נִתְבָּאֵר לְעֵיל[36] במאמר דיבור המתחיל ׳כי המצווה הזאת׳ שנאמר בהתוועדות הקודמת, בשבת פרשת נצבים־וילך תש״ל (ויצא לאור עם ביאור בדרך אפשר ב׳דבר מלכות׳ לשבת פרשת נצבים תשפ״א) **שֶׁ׳פֶּלֶא׳ הוּא אוֹתִיּוֹת ׳אָלֶף׳, אֶלָּא שֶׁהוּא** ׳פלא׳ **לְמַעְלָה מֵאָלֶף, דְּעִנְיַן הָאָלֶף קָאֵי עַל בְּחִינַת חָכְמָה,** מכוון **כְּמַאֲמַר רַז״ל[37]** בגמרא **אָלֶף בֵּית** ראשי תיבות **אֱלַף בִּינָה, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁהַחָכְמָה מְלַמֶּדֶת אֶת הַבִּינָה,** כי ׳אלף׳ הוא לשון לימוד (כלשון הכתוב באיוב ׳אאלפך חכמה, אאלפך בינה׳) **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל** במאמר הנזכר דיבור המתחיל ׳כי המצווה הזאת׳ **שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד שֶׁחָכְמָה מַמְשִׁיכָה אֶת הַנְּקוּדָה** שלה, של החכמה שהיא הנקודה הראשונית של התהוות רעיון שכלי **שֶׁבָּהּ** בנקודת החכמה **פּוֹעֶלֶת הַבִּינָה עִנְיַן הַהַרְחָבָה** והסתעפות הנקודה הראשונית לפרטים, **אֶלָּא עוֹד זֹאת,** אלא שבעניין זה שהחכמה מלמדת את הבינה יש תוכן וחידוש גדול יותר, והוא **שֶׁחָכְמָה פּוֹעֶלֶת בַּבִּינָה עִנְיַן חָדָשׁ שֶׁבִּינָה מִצַּד עַצְמָהּ אֵינָהּ שַׁיֶּיכֶת לָזֶה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַבִּיטּוּל**

---

33) ראה המשך תער״ב פקפ״ו (שם ע׳ תקכב): כי הודאה הוא בבחי׳ עצמות כו׳, רק שבכ״מ הודאה היא בבחי׳ העלאה, וכאן הכוונה על ההמשכה כו׳. 34) ראה סה״מ עטר״ת ע׳ שכו. 35) בהבא לקמן - ראה המשך תער״ב פקצ״ב (שם ע׳ תקלח ואילך). 36) ד״ה כי המצוה הזאת דש״פ נצו״י תש״ל פ״ב (סה״מ תש״ל ע׳ שעב). 37) שבת קד, א.

ביאור בדרך אפשר

כי נקודה בלבד, ללא הסתעפות לפרטים ולאורך ורוחב העניין, איננה מציאות נרגשת ובולטת (וכמבואר שבשלב החכמה גם בעל הרעיון שבמוחו עלתה ההברקה עדיין לא מסוגל להסביר את הדבר) ולכן חכמה היא ביטול ונקראת ׳כח מה׳, ו׳מה׳ הוא ביטול, כמו בלשון הכתוב ׳ונחנו מה׳ (**שֶׁלְּמַעְלָה גַּם מֵהָעִנְיָן דִּנְקוּדָה בְּהֵיכָלָא**

מבואר בחסידות שהחכמה והבינה קשורות זו בזו כמו נקודה בהיכל, כלומר, החכמה היא הנקודה והבינה (שיש בה התרחבות) היא כהיכל ושניהם נחוצים כאחד כי בנקודה ללא ההיכל חסר את עניין ההבנה וההשגה ובהיכל ללא הנקודה חסר את האור המיוחד שמאיר בחכמה, ועל כך מבואר כאן שהחכמה מוסיפה בבינה ו׳מלמדת׳ את הבינה עניין נוסף, נעלה יותר, הוא עניין הביטול), **שֶׁהוּא** עניין הביטול **הֵיפֶךְ עִנְיַן הַבִּינָה מִצַּד עַצְמָהּ שֶׁעִנְיָנָהּ הוּא הִתְרַחֲבוּת כוּ׳** והתפשטות של המציאות.

וְכֵן הוּא גַּם בָּעֲבוֹדָה הרוחנית שהאדם עובד את ה׳, **שֶׁנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית פּוֹעֶלֶת בַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית עִנְיַן הַבִּיטּוּל בִּמְצִיאוּת,** ביטול מוחלט של כל מציאותה **שֶׁנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית מִצַּד עַצְמָהּ** ללא השפעת הנפש האלוקית **אֵינָהּ שַׁיֶּכֶת לָזֶה** ומצד עצמה הנפש הבהמית היא יישות ומציאות. **וְכָל זֶה** המבואר אודות השפעת ופעולת החכמה בבינה והנפש האלוקית בנפש הבהמית **הוּא עִנְיַן אָלֶף. אֲבָל פֶּלֶא** עם היותו אותיות ׳אלף׳ **הוּא לְמַעְלָה מֵאָלֶף** ורומז לעניין עוד יותר נעלה, **כִּי פֶּלֶא הוּא מִלְּשׁוֹן מוּפְלָא וּמוּבְדָּל, וּכְמוֹ שֶׁפֵּירֵשׁ רַשׁ״י עַל הַפָּסוּק**[38] האמור בפרשת נצבים ש׳המצווה הזאת׳ **לֹא נִפְלֵאת הִיא, לֹא מְכוּסָה הִיא** והרי דבר מכוסה הוא נעלם ונבדל, **וּכְמוֹ** בלשון המובא בגמרא **בַּמּוּפְלָא מִמְּךָ אַל תִּדְרוֹשׁ**[39], **וּפֵירֵשׁ רַשׁ״י** ש׳במופלא ממך׳ פירושו **בַּמּוּבְדָּל וּמוּפְרָשׁ מִמְּךָ, וְעַל דֶּרֶךְ** לשון הכתוב בישעיה **וְלִמְכַסֶּה עָתִיק**[40], ואמרו בגמרא שהכוונה לסתרי תורה שהם

ביאור בדרך אפשר

דְּבָרִים שֶׁכִּסָּה הקדוש־ברוך־הוא הנקרא **עַתִּיק יוֹמִין, וְהַיְינוּ, שֶׁפֶּלֶא קָאֵי** מכוון ורומז **עַל בְּחִינַת עַתִּיק** ׳עתיק יומין׳ (שהיא פנימיות בחינת ׳כתר עליון׳, כמובא לעיל), והיא עניין התענוג **שֶׁלְּמַעְלָה גַּם מִבְּחִינַת הָרָצוֹן, כִּי**[41], **רָצוֹן הוּא מִלְּשׁוֹן מְרוּצָה, שֶׁהוּא בְּגֶדֶר גִּילוּי** מחוץ לעצם המהות, **מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּחִינַת עַתִּיק, שֶׁהוּא עִנְיַן הַתַּעֲנוּג, הֲרֵי זֶה בּוֹ בְּעַצְמוֹ** שעצם המהות מתענג, **וְכַאֲשֶׁר נִמְשָׁךְ** ויש המשכה והתגלות לבחינות שלמטה **מִבְּחִינַת הַתַּעֲנוּג,** וכאמור הכוונה לגילוי האור שלמעלה מסדר השתלשלות שיהא נמשך ויאיר ויפעל בספירות של סדר השתלשלות **אַזַי נִפְעָל שִׁינּוּי בְּכָל הָעִנְיָנִים** כי הארת התענוג משפיעה בכל הדרגות, כשם שהתענוג שבאדם משפיע על כולו **מִבְּחִינַת הַחָכְמָה וְעַד לָעֲצָם שֶׁבָּרֶגֶל כוּ׳, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[19] בתהלים **שְׁמוּעָה טוֹבָה תְּדַשֵּׁן עָצֶם** וכאשר אדם שומע דבר שגורם לו עונג, זה לא נשאר בכוחות הנפש הנעלים אלא גם כף רגלו מתרחבת. **וְהִנֵּה, בְּחִינַת פֶּלֶא דְּעַתִּיק** שלמעלה מסדר השתלשלות **נִמְשָׁךְ בִּבְחִינַת חָכְמָה** שממנה מתחיל סדר השתלשלות, **שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁ׳פֶּלֶא׳** בחינת עתיק **אוֹתִיּוֹת ׳אָלֶף׳** בחינת חכמה, **וְכִדְאִיתָא** וכמובא **בַּזֹּהַר שָׁם**[26] **בְּפֵירוּשׁ** לשון הכתוב הנזכר בישעיה על פי פנימיות הענייניים **כִּי עָשִׂיתָ פֶּלֶא, שֶׁבְּחִינַת פֶּלֶא הוּא כִּיסּוּי וּלְבוּשׁ לִנְהוֹרָא סְתִימָאָה כוּ׳** לאור הסתום והנעלם **(שֶׁזֶּהוּ הָאוֹר דְּבְחִינַת עַתִּיק),** כלומר שבאור של בחינת עתיק הנקראת ׳פלא׳ נעלם ומסתתר אור החכמה הנקרא ׳נהורא סתימאה׳, **וַהֲרֵי עִנְיַן הַכִּיסּוּי הוּא מֵעֵין הַדָּבָר שֶׁנִּתְכַּסָּה בּוֹ, וְהַיְינוּ, שֶׁהַתַּעֲנוּג עַצְמוֹ נַעֲשָׂה בִּבְחִינַת חָכְמָה**[42], **אֶלָּא שֶׁאָז הַתַּעֲנוּג הוּא בְּכִיסּוּי, שֶׁלֹּא נִיכָּר מִמַּה הוּא הַתַּעֲנוּג. וְאֵין זֶה כְּמוֹ בְּבִינָה, שֶׁהַתַּעֲנוּג הוּא**

1 הַבִּיטּוּל (שֶׁלְּמַעְלָה גַּם מֵהָעִנְיָן דִּנְקוּדָה
2 בְּהֵיכָלָא), שֶׁהוּא הֵיפֶךְ עִנְיַן הַבִּינָה מִצַּד עַצְמָהּ
3 שֶׁעִנְיָנָהּ הוּא הִתְרַחֲבוּת כוּ׳. וְכֵן הוּא גַּם
4 בָּעֲבוֹדָה, שֶׁנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית פּוֹעֶלֶת בַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית
5 עִנְיַן הַבִּיטּוּל בִּמְצִיאוּת, שֶׁנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית מִצַּד
6 עַצְמָהּ אֵינָהּ שַׁיֶּכֶת לָזֶה. וְכָל זֶה הוּא עִנְיַן אָלֶף.
7 אֲבָל פֶּלֶא הוּא לְמַעְלָה מֵאָלֶף, כִּי פֶּלֶא הוּא
8 מִלְּשׁוֹן מוּפְלָא וּמוּבְדָּל, וּכְמוֹ שֶׁפֵּירֵשׁ רַשׁ״י עַל
9 הַפָּסוּק[38] לֹא נִפְלֵאת הִיא, לֹא מְכוּסָה הִיא, וּכְמוֹ
10 בַּמּוּפְלָא מִמְּךָ אַל תִּדְרוֹשׁ[39], וּפֵירֵשׁ רַשׁ״י
11 בַּמּוּבְדָּל וּמוּפְרָשׁ מִמְּךָ, וְעַל דֶּרֶךְ וְלִמְכַסֶּה
12 עָתִיק[40], דְּבָרִים שֶׁכִּסָּה עַתִּיק יוֹמִין, וְהַיְינוּ,
13 שֶׁפֶּלֶא קָאֵי עַל בְּחִינַת עַתִּיק, שֶׁלְּמַעְלָה גַּם
14 מִבְּחִינַת הָרָצוֹן, כִּי[41], רָצוֹן הוּא מִלְּשׁוֹן מְרוּצָה,
15 שֶׁהוּא בְּגֶדֶר גִּילוּי, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּחִינַת עַתִּיק,
16 שֶׁהוּא עִנְיַן הַתַּעֲנוּג, הֲרֵי זֶה בּוֹ בְּעַצְמוֹ, וְכַאֲשֶׁר
17 נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת הַתַּעֲנוּג, אַזַי נִפְעָל שִׁינּוּי בְּכָל
18 הָעִנְיָנִים, מִבְּחִינַת הַחָכְמָה וְעַד לָעֲצָם שֶׁבָּרֶגֶל
19 כוּ׳, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[19] שְׁמוּעָה טוֹבָה תְּדַשֵּׁן עָצֶם.
20 וְהִנֵּה, בְּחִינַת פֶּלֶא דְּעַתִּיק נִמְשָׁךְ בִּבְחִינַת חָכְמָה,
21 שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁ׳פֶּלֶא׳ אוֹתִיּוֹת ׳אָלֶף׳, וְכִדְאִיתָא
22 בַּזֹּהַר שָׁם[26] בְּפֵירוּשׁ כִּי עָשִׂיתָ פֶּלֶא, שֶׁבְּחִינַת
23 פֶּלֶא הוּא כִּיסּוּי וּלְבוּשׁ לִנְהוֹרָא סְתִימָאָה כוּ׳
24 (שֶׁזֶּהוּ הָאוֹר דְּבְחִינַת עַתִּיק), וַהֲרֵי עִנְיַן הַכִּיסּוּי
25 הוּא מֵעֵין הַדָּבָר שֶׁנִּתְכַּסָּה בּוֹ, וְהַיְינוּ, שֶׁהַתַּעֲנוּג
26 עַצְמוֹ נַעֲשָׂה בִּבְחִינַת חָכְמָה[42], אֶלָּא שֶׁאָז
27 הַתַּעֲנוּג הוּא בְּכִיסּוּי, שֶׁלֹּא נִיכָּר מִמַּה הוּא
28 הַתַּעֲנוּג. וְאֵין זֶה כְּמוֹ בְּבִינָה, שֶׁהַתַּעֲנוּג הוּא

---

38) נצבים ל, יא. 39) חגיגה יג, א. 40) ישעי׳ כג, יח. פסחים קיט, א. 41) ראה המשך תער״ב פר״ב (שם ע׳ תקסב). 42) ראה שם פר״ג (שם ע׳ תקסה).

ביאור בדרך אפשר

וְאֵין זֶה כְּמוֹ בְּבִינָה, שֶׁהַתַּעֲנוּג הוּא בְּהִתְרַחֲבוּת וְהִתְגַּלּוּת וניכר ונרגש, בהתאם לעניינה של הבינה שהיא עצמה בהתרחבות, **אֲבָל** יחד עם זאת שבבינה התענוג אכן מורגש, מצד שני **אֵין זֶה אֶלָּא שֶׁבְּחִינַת הַתַּעֲנוּג נִתְגַּלָּה בַּבִּינָה, וְלֹא שֶׁהַתַּעֲנוּג עַצְמוֹ נַעֲשָׂה בִּינָה, שֶׁהֲרֵי בְּחִינַת בִּינָה עִנְיָנָהּ הִתְרַחֲבוּת וְהִתְפַּשְּׁטוּת, וְאִילּוּ בְּחִינַת הַתַּעֲנוּג הוּא עִנְיָן עַצְמִי שֶׁבָּא בְּהַבְדָּלָה כוּ׳** ומעצם מהותו התענוג איננו בא בגילוי ובהתפשטות ולכן גם כשהתענוג מתגלה בבינה, לא חל שינוי בעצם מהותו, **וְלָכֵן אִי אֶפְשָׁר** לא ייתכן **שֶׁהַתַּעֲנוּג עַצְמוֹ יִהְיֶה בִּינָה, וְרַק בְּחִינַת הַחָכְמָה, לִהְיוֹתָהּ כֹּחַ עַצְמִי** ולא כוח שפועל ומתגלה מחוץ לעצם, **נִמְשָׁךְ בָּהּ** בבחינת החכמה **בְּחִינַת הַתַּעֲנוּג בְּאוֹפֶן שֶׁהַתַּעֲנוּג עַצְמוֹ נַעֲשֶׂה בְּחִינַת חָכְמָה, וְלָכֵן דַּוְקָא בְּחִינַת הַחָכְמָה הִיא כִּיסּוּי לִבְחִינַת עַתִּיק** וכאמור ׳עתיק׳ מתכסה בחכמה דוקא.

וְעַל פִּי זֶה מוּבָן שֶׁאֵין זֶה המבואר כאן אודות השייכות המיוחדת של בחינת עתיק לבחינת החכמה **בִּסְתִירָה לְהַמְבוֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת**[43] **שֶׁהִתְגַּלּוּת עַתִּיק הוּא בְּבִינָה דַּוְקָא** והדבר מבואר על פי הקבלה והשוואה של הבחינות באלוקות לכוחות הנפש של האדם, והרי האדם מתענג מדבר שכל דווקא כאשר הוא מבין את העניין השכלי, וכל זמן שאין לו הבנה והשגה בעניין, אין זה עונג בשבילו. ובעוד שבחכמה הרי זו נקודה בלבד, הרי כשבא לכלל הבנה, בחינת ׳בינה׳, הוא מתענג על הדבר, נמצא שהתגלות ׳עתיק׳, העונג, הוא ב׳בינה׳, הבנה והשגה, והסיבה לכך שאין זו סתירה היא **כִּי, מַה שֶּׁבָּא בַּבִּינָה הוּא רַק הִתְגַּלּוּת עַתִּיק,** גילוי והארה של בחינת עתיק **אֲבָל אֵין זֶה עַתִּיק עַצְמוֹ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּחָכְמָה, עִם הֱיוֹת שֶׁהַתַּעֲנוּג בָּא בְּכִיסּוּי** ואינו גלוי מורגש, **מִכָּל מָקוֹם, חֲרֵי זֶה בְּאוֹפֶן שֶׁהַתַּעֲנוּג עַצְמוֹ נַעֲשֶׂה חָכְמָה, וְהַיְינוּ** והקשר המיוחד

ביאור בדרך אפשר

של חכמה לעתיק הוא **מִפְּנֵי שֶׁבְּשָׁרְשָׁם עִנְיָנָם אֶחָד, שֶׁהֲרֵי פְּנִימִיּוּת אַבָּא הוּא פְּנִימִיּוּת עַתִּיק**[44] כמבואר בתורת הסוד, בחינת ׳פנימיות אבא׳, העומק והפנימיות של ספירת החכמה, היא כלי לגילוי ׳פנימיות עתיק׳, העומק והפנימיות של בחינת ׳עתיק יומין׳ (וזאת, בעיקר מצד הביטול שבספירת החכמה).

וְעַל פִּי זֶה יוּבַן גַּם הַחִידּוּשׁ בְּהַמְמוּצָע דְּכֶתֶר בֵּין אוֹר אֵין סוֹף הַמַּאֲצִיל אֶל הַנֶּאֱצָלִים לְגַבֵּי הַמְמוּצָע דַּאֲצִילוּת בֵּין הָאוֹר אֵין סוֹף אֶל הַנִּבְרָאִים[45] כלומר, מאחר שהבורא נעלה ונבדל ומרומם מהנבראים בהבדלה ורוממות עצומה, והריחוק ביניהם הוא באין ערוך, הרי כדי שמהבורא הנעלה יתהוו נבראים, יש צורך ב׳ממוצע׳ בחינה שיותר קרובה לבורא מאשר הנבראים ומצד שני יותר קרובה לנבראים מאשר הבורא, ובעניין זה יש הבדל בין בחינת הכתר שהיא הממוצע בין אור אין סוף המאציל לנבראים נעלים שנקראים ׳נאצלים׳, לעולם האצילות שהוא הממוצע בין הבורא לנבראים הנחותים יותר הנקראים ׳נבראים׳ ועל כך מבואר כאן שבממוצע של הכתר בין המאציל לנאצלים יש חידוש מיוחד, כפי שממשיך ומפרט.

וּבְהַקְּדִים, דְּהִנֵּה מְבוֹאָר בַּסִּידּוּר[46] סידור עם מאמרי חסידות (הנקרא ׳סידור עם דא״ח׳), **שֶׁכַּאֲשֶׁר יֶשְׁנָם שְׁתֵּי דְּרָגוֹת שֶׁהֵם בְּאֵין עֲרוֹךְ זֶה לָזֶה** שיש ביניהם פער וריחוק עצום, ללא כל יחס והשוואה **(וּכְמוֹ רַב וְתַלְמִיד** שהפער והמרחק ביניהם הוא גדול ועצום **שֶׁאֵינָם בְּעֵרֶךְ זֶה לָזֶה** ואין מקום להשוואה ביניהם), **צָרִיךְ לִהְיוֹת מְמוּצָע בֵּינֵיהֶם** שיפעל ביניהם חיבור (כי ללא הממוצע התלמיד לא יוכל לקבל ולהבין את דברי הרב). **וְכֵן הוּא בְּהִתְהַוּוּת הָעוֹלָמוֹת, דְּכֵיוָן שֶׁאֵין עֲרוֹךְ נִבְרָא לַבּוֹרֵא** והבורא נעלה מהנברא לאין שיעור, **צָרִיךְ לִהְיוֹת מְמוּצָע בֵּינֵיהֶם, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן עוֹלַם הָאֲצִילוּת** שקרוב לבורא יותר משאר הנבראים. **אֶלָּא שֶׁהַמְמוּצָע דַּאֲצִילוּת הוּא**

43) ראה זח״ג קעח, ב. תו״א ר״פ לך לך. ובכ״מ. 44) ראה רמ״ז לזח״ג רעו, ב. לקו״ת נצבים מט, ד. וש״נ. 45) בהבא לקמן - ראה המשך תער״ב פקצ״ג ואילך (שם ע׳ תקמ ואילך). 46) עם דא״ח - שער התקיעות (רמד, ג ואילך).

ביאור בדרך אפשר

רַק בִּשְׁבִיל שֶׁתִּהְיֶה הִתְהַוּוּת עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה, וְהַיְינוּ, דְּכֵיוָן שֶׁאֲצִילוּת עצמו **הוּא בְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, לָכֵן נִתְהַוָּוה עַל יָדוֹ עוֹלָמוֹת שֶׁהֵם** ממוצע שמחבר בין הבורא לנבראים נחותים **בְּאֵין עֲרוֹךְ** לגבי הבורא. **אֲבָל הַמְּמוּצָּע דְּכֻתָּר הוּא לֹא רַק כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה הִתְהַוּוּת הַנֶּאֱצָלִים** שאמנם גם לשם כך צריך ממוצע כי גם הריחוק בין המאציל לנאצלים הוא באין ערוך, **אֶלָּא** בנוסף לכך יש לממוצע של בחינת הכתר מטרה נוספת **גַּם כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה חִיבּוּר וְשַׁיָּיכוּת לַנֶּאֱצָלִים** לאחר שכבר נאצלו **עִם הָעַצְמוּת, וְהַיְינוּ לְפִי שֶׁבְּחִינַת הַכֶּתֶר הוּא לְמַעְלָה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת לְגַמְרֵי, שֶׁזֶּהוּ** כי בחינת הכתר שבה מדובר כאן היא **בְּחִינַת עַתִּיק, שֶׁזֶּהוּ** ענין **הַתַּעֲנוּג שֶׁהוּא בְּעַצְמוּתוֹ** ולא עניין שחוץ ממנו, **וְלֹא בְּאוֹפֶן שֶׁל מְרוּצָה** שהיא התפשטות מחוץ לעצם המהות (**כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סָעִיף ב׳**), **וְלָכֵן נַעֲשָׂה עַל יָדוֹ** על ידי ממוצע זה שבין האין סוף המאציל לנאצלים (**לֹא רַק הִתְהַוּוּת מְצִיאוּת הַמְקַבֵּל, אֶלָּא גַּם**) **קִישׁוּר וְחִיבּוּר הַמְקַבֵּל** הנאצל **אֶל הַמַּשְׁפִּיעַ** המאציל, **וְהַיְינוּ לְפִי שֶׁבְּחִינַת הַתַּעֲנוּג נִתְכַּסָּה בְּחָכְמָה דַּוְוקָא, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶׁהַחָכְמָה עַצְמָהּ** הנאצל **נַעֲשֵׂית בְּחִינַת תַּעֲנוּג** המאציל, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל** וזאת משום שממוצע זה של כתר (ובכתר עצמו בחינת עתיק, עניין התענוג) פועל חיבור בין הנאצל ועצמות המאציל.

וְעַל זֶה נֶאֱמַר בפסוק הנזכר בישעיה **כִּי עָשִׂיתָ פֶּלֶא, שֶׁהֵם** שני הדברים האמורים בפסוק זה ״עשית״ ו״פלא״ **שְׁנֵי עִנְיָנִים הָפְכִיִּים, כִּי, עָשִׂיתָ הוּא כֹּחַ הַיּוֹתֵר הַמַּעֲשֶׂה, שֶׁהוּא כֹּחַ הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹן בְּכֹחוֹת פְּנִימִיִּים** הכוחות של הנפש המלובשים באברי הגוף בהתלבשות פנימית נקראים ״כוחות פנימיים״, בשונה מהכוחות הכלליים שאינם מתלבשים באברים מסויימים, הרצון והעונג, הנקראים ״כוחות מקיפים״, ומבין הכוחות הפנימיים עצמם, כוח המעשה הוא הכוח הנחות ביותר, **וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁהוּא לְמַטָּה מִכֹּחוֹת מַקִּיפִים,** וכמו בכוחות הנפש, על דרך זה למעלה באלוקות כביכול, שעניין המעשה מתייחס לנבראים התחתונים **וּפְלֵא הוּא** עניין נעלה ביותר **לְמַעְלָה מִבְּחִינַת אֶלֶף** שהיא התחלת הכוחות הפנימיים, **שֶׁזֶּהוּ** בחינת פלא היא **בְּחִינַת עַתִּיק** (**כַּנִּזְכָּר לְעֵיל**). **וְזֶהוּ הַחִידּוּשׁ בְּמַה שֶׁכָּתוּב עָשִׂיתָ פֶּלֶא, שֶׁגַּם** אפילו **בְּחִינַת פֶּלֶא, בְּחִינַת עַתִּיק,** שמצד עצמה נעלית מהנבראים התחתונים **נִמְשָׁךְ לְמַטָּה** וההמשכה והגילוי הם לא רק לבחינת החכמה אלא **עַד לִבְחִינַת עֲשִׂיָּה (עָשִׂיתָ).**

ה) **וּלְאַחֲרֵי זֶה מַמְשִׁיךְ בַּכָּתוּב**[47] הנזכר בישעיה, **כִּי שַׁמְתָּ מֵעִיר לַגָּל וְגוֹ׳** הנביא משבח ומרומם את הקדוש־ברוך־הוא על ששם את העיר של אומות העולם (לפירוש רש״י הכוונה להר שעיר) לגל, היינו שהחריב והרס את העיר להיות גל של אבנים. **וְהָעִנְיָן בָּזֶה**[48], **דְּהִנֵּה, עִיר הוּא בְּחִינַת מַלְכוּת דְּנוֹגַהּ,** כמבואר בחסידות, ״את זה לעומת זה עשה אלוקים״ וכנגד עשר הספירות שבצד הקדושה, מספירת החכמה ועד ספירת המלכות, יש גם ב״לעומת זה״, בצד הקליפות והסיטרא אחרא, עשר כוחות מקבילים, ו״עיר״ היא מידת המלכות של קליפת נוגה (הקליפה שמעורב בה גם מעט טוב ולכן נקראת ״נוגה״, לשון אור) **וּמֵעִיר אוֹתִיּוֹת מִצַּעַר**[49], **וְהוּא עִנְיָן** התוכן הפנימי של הכתוב בתהילים **יְכַרְסְמֶנָּה חֲזִיר מִיָּעַר**[50] וגם ״מיער״ מכוון על הקליפות. **וּמַה שֶׁכָּתוּב שַׁמְתָּ מֵעִיר לַגָּל,** שה״עיר״ נהרסת והופכת לגל אבנים **הוּא עִנְיָן בִּיטּוּל** הכוח והענין של **בְּחִינַת מַלְכוּת דְּנוֹגַהּ. וְעַל דֶּרֶךְ שֶׁמְּבָאֵר אַדְמוֹ״ר מַהֲרַ״שׁ**[51] **עַל פָּסוּק**[52] **אָכַלְתִּי יַעְרִי עִם**

---

1 רַק בִּשְׁבִיל שֶׁתִּהְיֶה הִתְהַוּוּת עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה
2 עֲשִׂיָּה, וְהַיְינוּ, דְּכֵיוָן שֶׁאֲצִילוּת הוּא בְּסֵדֶר
3 הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, לָכֵן נִתְהַוָּוה עַל יָדוֹ עוֹלָמוֹת שֶׁהֵם
4 בְּאֵין עֲרוֹךְ. אֲבָל הַמְּמוּצָּע דְּכֻתָּר הוּא לֹא רַק כְּדֵי
5 שֶׁתִּהְיֶה הִתְהַוּוּת הַנֶּאֱצָלִים, אֶלָּא גַּם כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה
6 חִיבּוּר וְשַׁיָּיכוּת לַנֶּאֱצָלִים עִם הָעַצְמוּת, וְהַיְינוּ
7 לְפִי שֶׁבְּחִינַת הַכֶּתֶר הוּא לְמַעְלָה מִסֵּדֶר
8 הִשְׁתַּלְשְׁלוּת לְגַמְרֵי, שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת עַתִּיק, שֶׁזֶּהוּ
9 עִנְיָן הַתַּעֲנוּג שֶׁהוּא בְּעַצְמוּתוֹ, וְלֹא בְּאוֹפֶן שֶׁל
10 מְרוּצָה (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סָעִיף ב׳), וְלָכֵן נַעֲשָׂה עַל
11 יָדוֹ (לֹא רַק הִתְהַוּוּת מְצִיאוּת הַמְקַבֵּל, אֶלָּא גַּם)
12 קִישׁוּר וְחִיבּוּר הַמְקַבֵּל אֶל הַמַּשְׁפִּיעַ, וְהַיְינוּ לְפִי
13 שֶׁבְּחִינַת הַתַּעֲנוּג נִתְכַּסָּה בְּחָכְמָה דַּוְוקָא, שֶׁזֶּהוּ
14 מַה שֶׁהַחָכְמָה עַצְמָהּ נַעֲשֵׂית בְּחִינַת תַּעֲנוּג,
15 כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.
16 **וְעַל** זֶה נֶאֱמַר כִּי עָשִׂיתָ פֶּלֶא, שֶׁהֵם שְׁנֵי עִנְיָנִים
17 הָפְכִיִּים, כִּי, עָשִׂיתָ הוּא כֹּחַ הַמַּעֲשֶׂה,
18 שֶׁהוּא כֹּחַ הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹן בְּכֹחוֹת פְּנִימִיִּים, וְעַל
19 אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁהוּא לְמַטָּה מִכֹּחוֹת מַקִּיפִים,
20 וּפְלֵא הוּא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת אֶלֶף, שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת
21 עַתִּיק (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל). וְזֶהוּ הַחִידּוּשׁ בְּמַה שֶׁכָּתוּב
22 עָשִׂיתָ פֶּלֶא, שֶׁגַּם בְּחִינַת פֶּלֶא, בְּחִינַת עַתִּיק,
23 נִמְשָׁךְ לְמַטָּה עַד לִבְחִינַת עֲשִׂיָּה (עָשִׂיתָ).
24 ה) **וּלְאַחֲרֵי** זֶה מַמְשִׁיךְ בַּכָּתוּב[47], כִּי שַׁמְתָּ
25 מֵעִיר לַגָּל וְגוֹ׳. וְהָעִנְיָן בָּזֶה[48],
26 דְּהִנֵּה, עִיר הוּא בְּחִינַת מַלְכוּת דְּנוֹגַהּ, וּמֵעִיר
27 אוֹתִיּוֹת מִיָּעַר[49], וְהוּא עִנְיָן יְכַרְסְמֶנָּה חֲזִיר
28 מִיָּעַר[50]. וּמַה שֶׁכָּתוּב שַׁמְתָּ מֵעִיר לַגָּל, הוּא עִנְיָן
29 בִּיטּוּל בְּחִינַת מַלְכוּת דְּנוֹגַהּ. וְעַל דֶּרֶךְ שֶׁמְּבָאֵר
30 אַדְמוֹ״ר מַהֲרַ״שׁ[51] עַל פָּסוּק[52] אָכַלְתִּי יַעְרִי עִם

---

47) ישעי׳ שם, ב. 48) בהבא לקמן - ראה המשך תער״ב פקפ״ה (שם ע׳ תקיח ואילך). 49) בחיי וישלח לו, לט. 50) תהלים פ, יד. 51) המשך מים רבים תרל״ו פרק פד. 52) שה״ש ה, א.

ביאור בדרך אפשר

בשיר השירים **אָכַלְתִּי יַעְרִי עִם דִּבְשִׁי, שָׁיַעַר הוּא עוֹלַם הַמַּלְאָכִים, שֶׁמֵּהֶם** מהמלאכים **אֶפְשָׁר לִהְיוֹת יְנִיקַת הַחִיצוֹנִים,** ה'חיצונים' הם הקליפות והסיטרא־אחרא עלולים לינוק ולקבל מהמלאכים תוספת חיות והשפעה, **וּצְרִיכִים לְבַטֵּל עִנְיָן זֶה כוּ'** לבטל את ה'יער' (על דרך החרבת ה'עיר') על מנת למנוע את ההשפעה והחיות ל'חיצונים'. **וְעַל פִּי מַה שֶׁכָּתוּב**[53] **אִמְּלָאָה הָחֳרָבָה,** נאמר בנבואת יחזקאל 'בן אדם, יען אשר אמרה צור על ירושלים האח נשברה דלתות העמים נסבה אלי, אמלאה החרבה', ונאמר על כך בגמרא **לֹא נִתְמַלְּאָה צוֹר כוּ'**[54], וזה לשון הגמרא: 'קסרי וירושלים, אם יאמר לך אדם חרבו שתיהן - אל תאמן, ישבו שתיהן - אל תאמן, חרבה קסרי וישבה ירושלים, חרבה ירושלים וישבה קסרי — תאמן, שנאמר אמלאה החרבה, אם מליאה זו - חרבה זו, אם מליאה זו - חרבה זו', **הֲרֵי מוּבָן שֶׁכֵּן הוּא גַּם לְהֵיפֶךְ,** כשם שאם אחת משני הערים 'מליאה', הרי זה סימן שהשנייה חרבה, כך גם להיפך, כשאחת חריבה הרי זה סימן שהשניה מלאה, **שֶׁעַל יְדֵי חוּרְבָּנָהּ שֶׁל צוֹר** העיר של אומות העולם (**שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן שַׁמְתָּ מֵעִיר לַגָּל, בִּיטּוּל קְלִיפַּת נוֹגַהּ** כמבואר לעיל), **נַעֲשָׂה מִילּוּי** ו'בניין' **הַקְּדוּשָׁה כוּ'.**

וְהִנֵּה, בְּכְדֵי שֶׁתִּתְבַּטֵּל קְלִיפַּת נוֹגַהּ לְגַמְרֵי ולא תהיה כלל מציאות של היפך הקדושה, **יֵשׁ צוֹרֶךְ בְּהַמְשָׁכַת אוֹר חָדָשׁ מֵעַצְמוּת אוֹר אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא** שלגביו אין שום דבר מעלים ומסתיר אלא כל העלם והסתר על האלוקות מתבטל לגמרי. **וְזֶהוּ** הטעם הפנימי לכך **שֶׁהַפָּסוּק כִּי שַׁמְתָּ מֵעִיר לַגָּל בָּא בְּהֶמְשֵׁךְ לְמַה שֶׁכָּתוּב הֲרֵי' אֵלֵּקֵי אַתָּה** המשמעות הפנימית של הרוממות האמורה כאן היא **עִנְיַן הַמְשָׁכַת גִּילּוּי אוֹר חָדָשׁ מֵעַצְמוּת אֵין סוֹף, שֶׁעַל יְדֵי זֶה** כתוצאה מהתגלות אור חדש מעצמות אין סוף **נִמְשָׁךְ** ויורד

ביאור בדרך אפשר

ומתגלה אור **מִבְּחִינַת הָרוֹמְמוּת דִּבְחִינַת פְּנִימִיּוּת הַכֶּתֶר בְּכָל סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת עַד לְמַטָּה (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל בַּאֲרוּכָּה), וְעַל יְדֵי זֶה** שהאור שלמעלה מסדר השתלשלות מאיר בכל הדרגות של סדר השתלשלות עד למטה ביותר **מִתְבַּטֶּלֶת מְציאוּת הַקְּלִפָּה לְגַמְרֵי.**

וְזֶהוּ שֶׁנִּבּוּאָה זוֹ נֶאֱמְרָה עַל יְדֵי יְשַׁעְיָהוּ דַּוְקָא, כִּי עִנְיָנוֹ שֶׁל יְשַׁעְיָהוּ הוּא שֶׁנִּבֵּא נבואות רבות ועיקריות **עַל נֶחָמַת הַגְּאוּלָּה, וְכַמְּרוּמָז בִּשְׁמוֹ שֶׁנִּקְרָא יְשַׁעְיָהוּ מִלְּשׁוֹן יְשׁוּעָה**[55], **וְלָכֵן אָמַר** הנביא ישעיהו דווקא **נְבוּאָה זוֹ, שֶׁתָּכְנָהּ הַמְשָׁכַת גִּילּוּי אוֹר חָדָשׁ מֵעַצְמוּת אוֹר אֵין סוֹף, שֶׁעַל יְדֵי זֶה תִּתְבַּטֵּל מְציאוּת הַקְּלִיפָּה, שֶׁכָּל זֶה** התגלות אור חדש מעצמות האלוקות וביטול מוחלט של מציאות הקליפות והסיטרא אחרא **יְקוּיִים** בפועל ובגלוי **בַּגְּאוּלָּה הָעֲתִידָה.**

ו) **וְהִנֵּה כָּל הָאָמוּר לְעֵיל שַׁיָּךְ לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה, שֶׁהֲרֵי יָדוּעַ שֶׁבְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה חוֹזְרִים כָּל הַדְּבָרִים לִמְקוֹרָם וְעַד לְעַצְמוּתָם, וְאָז נִמְשָׁךְ אוֹר חָדָשׁ שֶׁלֹּא הָיָה מֵעוֹלָם (כַּמְבוֹאָר בְּאִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ**[56] שבספר התניא) **מֵרוֹמְמוּת וְהִתְנַשְּׂאוּת עַצְמִית דִּבְחִינַת הַמַּלְכוּת** בראש השנה חוזרת ומתחדשת מלכותו של הקדוש־ברוך־הוא בעולם וההמשכה מעצמות האלוקות היא מהרוממות וההתנשאות העצמית, היינו האמיתית והמוחלטת, שיש במידת המלכות מצד עצם האלוקות, לא רוממות רק יחסית לנבראים, ועניין נעלה ומרומם זה יורד ונמשך ומאיר **בְּכָל פְּרָטֵי הַמַּדְרֵיגוֹת שֶׁבְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת**

---

53) יחזקאל כו, ב. 54) ראה מגילה ו, סע"א ובפרש"י. פרש"י תולדות כה, כג. 55) ראה פרש"י ומצו"ד ישעי' מט, א. זח"ב קעט, סע"ב. 56) סימן יד.

ביאור בדרך אפשר

(הנרמזות בשלוש המילים **הֲוֵי׳ אֱלֹקֵי אַתָּה גּוֹ׳** שבפסוק הנזכר בישעיה, כמבואר לעיל), **וְכַמְבוֹאָר בַּסִּידּוּר**[46] הנקרא 'סידור עם דא"ח' **שֶׁעַל יְדֵי תִּקִּיעַת שׁוֹפָר** שהיא 'מצוות היום' בראש השנה **נִמְשָׁךְ מֵהָעֶצֶם שֶׁל עֲצָמוּת** האלוקות שלמעלה מעלה מסדר השתלשלות, והגילוי והמשכה הוא **בְּהָעֶצֶם שֶׁל כָּל הַבְּחִינוֹת שֶׁבְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת**, והתחלה היא **בְּהָעֶצֶם שֶׁל חָכְמָה וּבִינָה** שהם תחילת סדר ההשתלשלות **וְכָל שְׁאָר הַסְּפִירוֹת** שמחכמה ובינה והלאה **עַד לַמַּלְכוּת, וְעַד לְמַטָּה מַטָּה**, כמבואר לעיל שמעולם האצילות יורדת ההמשכה לעולמות בריאה־יצירה־עשיה שלמטה מאצילות ועד לעולם הזה, **וְעַל יְדֵי זֶה נַעֲשִׂים כָּל הַדְּבָרִים** שבכל העולמות **מְצִיאוּת חֲדָשָׁה, כֵּיוָן שֶׁנִּמְשָׁךְ בָּהֶם עִנְיַן הַתַּעֲנוּג**, כמבואר לעיל אודות שייכות התענוג לעצם, **שֶׁפּוֹעֵל שֶׁלֹּא יִהְיֶה רִפְיוֹן יָדַיִם כּוֹ׳** כפי שרואים גם באדם שכאשר הוא פועל בדבר שיש לו ממנו תענוג, הפעולה היא בחשק ורצון ובמרץ ואילו פעולה בדבר שאין בו תענוג היא בידיים רפות וחלשות. **וְעַל יְדֵי זֶה** כתוצאה מהגילוי וההמשכה מעצמות האלוקות **נַעֲשָׂה גַּם בִּיטּוּל מְצִיאוּת הַקְּלִיפָּה** (שעל זה רומז הכתוב **כִּי שַׁמְתָּ מֵעִיר לַגָּל גּוֹ׳** כמבואר לעיל), **שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁאוֹמְרִים**[57] בתפילות ראש השנה **וְהָרִשְׁעָה כּוּלָּהּ בֶּעָשָׁן תִּכְלֶה כִּי תַעֲבִיר מֶמְשֶׁלֶת זָדוֹן מִן הָאָרֶץ** ולפי הפירוש הפנימי הכוונה לביטול מציאות הקליפות.

ז) **וְהִנֵּה הַמְשָׁכַת אוֹר חָדָשׁ הַנִּזְכָּר לְעֵיל** שהוא אור מעצמות האלוקות **בְּכָל רֹאשׁ הַשָּׁנָה** מידי שנה בשנה **נַעֲשִׂית** נפעלת **עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם, שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוּת הָעִנְיָן** התוכן הכללי **דִּתְקִיעַת שׁוֹפָר, כִּי, קוֹל הַשּׁוֹפָר הוּא קוֹל פָּשׁוּט** ללא מנגינה מיוחדת וכד' **שֶׁמַּגִּיעַ** שעולה ו'נוגע' **בְּפִשִׁיטוּת הָעַצְמוּת** בעצמות האלוקות שהיא מהות 'פשוטה', לא מוגדרת בשום 'ציור' והגדרה. **וּבְהַקְדִּים** ועניינה

ביאור בדרך אפשר

1 הִשְׁתַּלְשְׁלוּת (הֲוֵי׳ אֱלֹקֵי אַתָּה גּוֹ׳), וְכַמְבוֹאָר
2 בַּסִּידּוּר[46] שֶׁעַל יְדֵי תִּקִּיעַת שׁוֹפָר נִמְשָׁךְ מֵהָעֶצֶם
3 שֶׁל עֲצָמוּת, בְּהָעֶצֶם שֶׁל כָּל הַבְּחִינוֹת שֶׁבְּסֵדֶר
4 הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, בְּהָעֶצֶם שֶׁל חָכְמָה וּבִינָה וְכָל שְׁאָר
5 הַסְּפִירוֹת עַד לַמַּלְכוּת, וְעַד לְמַטָּה מַטָּה, וְעַל יְדֵי
6 זֶה נַעֲשִׂים כָּל הַדְּבָרִים מְצִיאוּת חֲדָשָׁה, כֵּיוָן
7 שֶׁנִּמְשָׁךְ בָּהֶם עִנְיַן הַתַּעֲנוּג, שֶׁפּוֹעֵל שֶׁלֹּא יִהְיֶה
8 רִפְיוֹן יָדַיִם כּוֹ׳. וְעַל יְדֵי זֶה נַעֲשָׂה גַּם בִּיטּוּל
9 מְצִיאוּת הַקְּלִיפָּה (כִּי שַׁמְתָּ מֵעִיר לַגָּל גּוֹ׳), שֶׁזֶּהוּ
10 מַה שֶּׁאוֹמְרִים[57] וְהָרִשְׁעָה כּוּלָּהּ בֶּעָשָׁן תִּכְלֶה כִּי
11 תַעֲבִיר מֶמְשֶׁלֶת זָדוֹן מִן הָאָרֶץ.
12 ז) **וְהִנֵּה** הַמְשָׁכַת אוֹר חָדָשׁ הַנִּזְכָּר לְעֵיל בְּכָל
13 רֹאשׁ הַשָּׁנָה נַעֲשִׂית עַל יְדֵי עֲבוֹדַת
14 הָאָדָם, שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוּת הָעִנְיָן דִּתְקִיעַת שׁוֹפָר, כִּי,
15 קוֹל הַשּׁוֹפָר הוּא קוֹל פָּשׁוּט שֶׁמַּגִּיעַ בִּפְשִׁיטוּת
16 הָעַצְמוּת. וּבְהַקְדִּים תּוֹרַת הָרַב הַמַּגִּיד[58] עַל
17 הַפָּסוּק[59] ה' צִלְּךָ עַל יַד יְמִינֶךָ, כִּי הַצֵּל בָּא בְּרוֹב
18 אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ, וְאִם אֵין הַשֶּׁמֶשׁ זוֹרַחַת, לֵיכָא צֵל,
19 כֵּן מֵחֲמַת רוֹב בְּהִירוּת הַתַּעֲנוּג בָּא אוֹר מַקִּיף,
20 וּלְפִי הִתְעוֹרְרוּת לְתַתָּא כֵּן הִתְעוֹרְרוּת לְעֵילָּא,
21 וְהָוֵי כְּמוֹ הַצֵּל, כִּי הַצֵּל מִתְנַעְנַע כְּמוֹ תְּנוּעוֹת
22 הָאָדָם, וְכָל הִתְעוֹרְרוּת דִּלְעֵילָּא עַל יְדֵי אַהֲבָה
23 לַבָּנִים, וְזֶהוּ עַל יַד יְמִינֶךָ, וְהוּא עַל דֶּרֶךְ אַבְרָהָם
24 אוֹהֲבִי[60]. וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁכְּדֵי לִפְעוֹל שֶׁיּוּמְשַׁךְ
25 בְּכָל סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת מִפְּשִׁיטוּת הָעַצְמוּת, יֵשׁ
26 צוֹרֶךְ בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם שֶׁנִּמְשֶׁכֶת מִפְּשִׁיטוּת הַנֶּפֶשׁ.
27 וְזֶהוּ עִנְיַן קוֹל הַשּׁוֹפָר, שֶׁהוּא קוֹל פָּשׁוּט, וְכַיָּדוּעַ
28 מַאֲמַר הַבַּעַל שֵׁם טוֹב[61] בְּעִנְיַן קוֹל שׁוֹפָר, שֶׁהוּא
29 קוֹל פָּשׁוּט, שֶׁיֶּשְׁנוֹ תָּמִיד בִּשְׁלֵימוּת בְּכָל אֶחָד

ביאור בדרך אפשר

ומעלתה של עבודת האדם שהיא הפועלת את הגילוי וההמשכה המיוחדים והנעלים של ראש השנה, יש להקדים ולהביא את **תּוֹרַת הָרַב הַמַּגִּיד**[58] ממעזריטש **עַל הַפָּסוּק**[59] בתהלים **ה' צִלְּךָ עַל יַד יְמִינֶךָ, כִּי הַצֵּל בָּא בְּרוֹב אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ**, כשהשמש זורחת באור רב, יש צל **וְאִם אֵין הַשֶּׁמֶשׁ זוֹרַחַת, לֵיכָא** אין **צֵל, כֵּן מֵחֲמַת רוֹב בְּהִירוּת הַתַּעֲנוּג בָּא אוֹר מַקִּיף**, כאשר התענוג האלוקי הוא גדול ורב ואורו בהיר, אזי יש המשכה וגילוי של אור 'מקיף' (אור הנעלה מלבוא בהתלבשות פנימית) **וּלְפִי הִתְעוֹרְרוּת לְתַתָּא** למטה **כֵּן הִתְעוֹרְרוּת לְעֵילָּא** למעלה, היינו שההתעוררות וההמשכה מלמעלה היא בהתאם לאופן ההתעוררות למטה, וכאמור שההמשכה והגילוי הנעלים בראש השנה נמשכים על ידי עבודת האדם **וְהָוֵי כְּמוֹ הַצֵּל**, ולכן נאמר בפסוק הנזכר בתהלים 'ה' צילך', כי הדבר דומה לצל, **כִּי הַצֵּל מִתְנַעְנַע כְּמוֹ תְּנוּעוֹת הָאָדָם** המשתקפות בצל, **וְכָל הִתְעוֹרְרוּת דִּלְעֵילָּא** והמשכה מלמעלה היא **עַל יְדֵי אַהֲבָה** של הקדוש־ברוך־הוא **לַבָּנִים**, בני ישראל למטה העובדים את ה' **וְזֶהוּ עַל יַד יְמִינֶךָ, וְהוּא עַל דֶּרֶךְ אַבְרָהָם אוֹהֲבִי**[60] ומידת האהבה, קו החסד, שייכת לימין. **וּמִזֶּה** מהאמור לעיל שההתעוררות וההמשכה מלמעלה היא בהתאם להתעוררות והעבודה מלמטה **מוּבָן, שֶׁכְּדֵי לִפְעוֹל שֶׁיּוּמְשַׁךְ** ויתגלה ויאיר **בְּכָל סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת** עד לדרגות התחתונות **מִפְּשִׁיטוּת הָעַצְמוּת** שאין לה כל הגדרה וציור, **יֵשׁ צוֹרֶךְ בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם שֶׁנִּמְשֶׁכֶת מִפְּשִׁיטוּת הַנֶּפֶשׁ** החלק העמוק והפנימי ביותר של הנפש שהוא 'פשוט', ללא 'ציור' והגדרה. **וְזֶהוּ** עִנְיַן קוֹל הַשּׁוֹפָר, **שֶׁהוּא קוֹל פָּשׁוּט** ולא מנגינה מסויימת, **וְכַיָּדוּעַ מַאֲמַר הַבַּעַל שֵׁם טוֹב**[61] **בְּעִנְיַן קוֹל שׁוֹפָר, שֶׁהוּא קוֹל פָּשׁוּט**, הנובע ממקום עמוק מאוד בנשמה, **שֶׁיֶּשְׁנוֹ תָּמִיד בִּשְׁלֵימוּת בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בְּשָׁוֶה**, מבלי הבדל מה

---

57) נוסח התפלה דר"ה ויוהכ"פ. 58) אור תורה סימן רסד. 59) תהלים קכא, ה. 60) ישעי' מא, ח. 61) ראה המשך וככה

ביאור בדרך אפשר

מעמדו ומצבו הרוחני בכוחות הגלויים, ובלשון הכתוב בפרשת נצבים שקוראים בתורה בשבת שלפני ראש השנה **מֵרָאשֵׁיכֶם שִׁבְטֵיכֶם עַד חוֹטֵב עֵצֶיךָ וְשׁוֹאֵב מֵימֶיךָ**[62], והקול הפשוט הזה **בָּא** ונובע **מִפִּשְׁיטוּת הַנֶּפֶשׁ, שֶׁמַּגַּעַת** ר׳נוגעת׳ **בִּפְשִׁיטוּת הָעַצְמוּת, וּכְפִי שֶׁמְּבָאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרִי חָמִי אַדְמוֹ״ר** הרבי הריי״צ, חותנו של הרבי **בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת**[63], **וּבִפְרָט** בביאוריו **עַל הַפָּסוּק**[62] **אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם כֻּלְּכֶם**[64] שהוא תחילת הפסוק ׳ראשיכם שבטיכם׳ וכו׳, **שֶׁהַפְּשִׁיטוּת דְּיִשְׂרָאֵל מַגַּעַת** והיא קשורה **בִּפְשִׁיטוּת הָעַצְמוּת.**

וְלָכֵן, לְאַחַר שְׁלִימוּת הָעֲבוֹדָה דְּחֹדֶשׁ אֱלוּל, יְמֵי הַסְּלִיחוֹת, עֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה, לֵיל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, יוֹם רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְהַהֲכָנָה לַתְּקִיעוֹת, יֵשׁ צוֹרֶךְ בָּעִנְיָן דְּקוֹל שׁוֹפָר דַּוְקָא, ולמרות שכבר הייתה עבודה רבה גם עד התקיעות, מכל מקום עניינו של ראש השנה וההמשכה של אור האין סוף הפשוט עד למטה מטה היא דווקא על ידי תקיעת שופר **לִהְיוֹתוֹ** כי קול השופר הוא **קוֹל פָּשׁוּט שֶׁנִּמְשָׁךְ מִפְּשִׁיטוּת הַנֶּפֶשׁ, וּמַגִּיעַ בִּפְשִׁיטוּת הָעַצְמוּת, וּפוֹעֵל שֶׁמִּשָּׁם יוּמְשַׁךְ** הגילוי מעצמות האלוקות **בְּכָל סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, הֲוָיָ׳ אֱלֹקֵי אַתָּה גוֹ׳** כאמור לעיל, **וְעַד שֶׁפּוֹעֵל הָעִנְיָן דְּשַׁמְתָּ מֵעִיר לַגָּל,** ביטול כל המציאות של הקליפות **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.**

ח) וְזֶהוּ הטעם הפנימי לכך **שֶׁאוֹמְרִים בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה זֶה הַיּוֹם תְּחִלַּת מַעֲשֶׂיךָ, אַף שֶׁבְּכ״ה בֶּאֱלוּל נִבְרָא הָעוֹלָם, וְאִילּוּ רֹאשׁ הַשָּׁנָה** שחל בא׳ תשרי **הוּא יוֹם בְּרוֹא אָדָם הָרִאשׁוֹן, כִּי, חִידּוּשׁ בְּרִיאַת הָעוֹלָם בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה** וכמובא לעיל מאגרת הקודש שבכל שנה נמשך אור עליון שלא היה כמוהו **נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם, שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד שֶׁפּוֹעֵל** האדם על ידי עבודתו **שְׁלֵימוּת בְּהַבְּרִיאָה** שהייתה קיימת כבר קודם לכן, **אֶלָּא עוֹד זֹאת, שֶׁפּוֹעֵל הִתְחַדְּשׁוּת הַבְּרִיאָה בְּאוֹפֶן שֶׁנַּעֲשֵׂית** הבריאה **מְצִיאוּת חֲדָשָׁה מַמָּשׁ, עַל יְדֵי הַמְשָׁכַת הַתַּעֲנוּג כוּ׳** שהיא בחינה עצמית, כאמור לעיל, וכאשר היא נמשכת בכל הדרגות של כל סדר השתלשלות עד למטה ביותר, אזי כל הבריאה נעשית מציאות חדשה. **וּכְלָלוּת הָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁלְּאַחֲרֵי הִתְהַוּוּת הַבְּרִיאָה בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה** בששת ימי בראשית שהיתה מצד הקדוש־ברוך־הוא בלבד שהרי עדיין לא היה אדם שיעבוד את ה׳, **הִנֵּה** לאחר מכן **הִתְחַדְּשׁוּת הַבְּרִיאָה בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה תְּלוּיָה בַּעֲבוֹדַת הַתַּחְתּוֹנִים, וּכְפִי שֶׁהָיָה אֵצֶל אָדָם הָרִאשׁוֹן** שנברא ביום השישי למעשה בראשית ולכן יום זה נקרא ׳תחילת מעשיך׳, **שֶׁכָּל מְצִיאוּת הָעוֹלָמוֹת** וקיומם **הָיְתָה תְּלוּיָה בַּעֲבוֹדָתוֹ, שֶׁהֲרֵי מִיַּד לְאַחֲרֵי שֶׁנִּבְרָא** אדם הראשון **כְּתִיב**[65] **וַיַּנִּיחֵהוּ** הקדוש־ברוך־הוא **בְּגַן עֵדֶן לְעָבְדָהּ וּלְשָׁמְרָהּ, וַהֲיֵינוּ, שֶׁגַּם** אפילו **בְּגַן עֵדֶן מִקֶּדֶם, קוֹדֶם הַחֵטְא, הָיָה צָרִיךְ** האדם לעבוד את ה׳ ועל ידי עבודתו **לִפְעוֹל עֲלִיָּה בָּעוֹלָם כוּ׳, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁאָמַר** אדם הראשון **לְכָל הַנִּבְרָאִים בּוֹאוּ נִשְׁתַּחֲוֶה וְנִכְרָעָה וְגוֹ׳**[66] לפני ה׳ עושנו, היינו לעסוק בעבודת ה׳ **וְלָכֵן בְּכָל יוֹם שִׁשִּׁי בַּשָּׁבוּעַ אוֹמְרִים הַמִּזְמוֹר**[67] **הֲוָיָ׳ מָלָךְ גֵּאוּת**

ביאור בדרך אפשר

1 וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בְּשָׁוֶה, מֵרָאשֵׁיכֶם שִׁבְטֵיכֶם עַד
2 חוֹטֵב עֵצֶיךָ וְשׁוֹאֵב מֵימֶיךָ[62], וּבָא מִפְּשִׁיטוּת
3 הַנֶּפֶשׁ, שֶׁמַּגַּעַת בִּפְשִׁיטוּת הָעַצְמוּת, וּכְפִי
4 שֶׁמְּבָאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרִי חָמִי אַדְמוֹ״ר בְּכַמָּה
5 מְקוֹמוֹת[63], וּבִפְרָט עַל הַפָּסוּק[62] אַתֶּם נִצָּבִים
6 הַיּוֹם כֻּלְּכֶם[64], שֶׁהַפְּשִׁיטוּת דְּיִשְׂרָאֵל מַגַּעַת
7 בִּפְשִׁיטוּת הָעַצְמוּת. וְלָכֵן, לְאַחַר שְׁלִימוּת
8 הָעֲבוֹדָה דְּחֹדֶשׁ אֱלוּל, יְמֵי הַסְּלִיחוֹת, עֶרֶב רֹאשׁ
9 הַשָּׁנָה, לֵיל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, יוֹם רֹאשׁ הַשָּׁנָה,
10 וְהַהֲכָנָה לַתְּקִיעוֹת, יֵשׁ צוֹרֶךְ בָּעִנְיָן דְּקוֹל שׁוֹפָר
11 דַּוְקָא, לִהְיוֹתוֹ קוֹל פָּשׁוּט שֶׁנִּמְשָׁךְ מִפְּשִׁיטוּת
12 הַנֶּפֶשׁ, וּמַגִּיעַ בִּפְשִׁיטוּת הָעַצְמוּת, וּפוֹעֵל שֶׁמִּשָּׁם
13 יוּמְשַׁךְ בְּכָל סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, הֲוָיָ׳ אֱלֹקֵי אַתָּה
14 גוֹ׳, וְעַד שֶׁפּוֹעֵל הָעִנְיָן דְּשַׁמְתָּ מֵעִיר לַגָּל, כַּנִּזְכָּר
15 לְעֵיל.
16 ח) וְזֶהוּ שֶׁאוֹמְרִים בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה זֶה הַיּוֹם
17 תְּחִלַּת מַעֲשֶׂיךָ, אַף שֶׁבְּכ״ה בֶּאֱלוּל
18 נִבְרָא הָעוֹלָם, וְאִילּוּ רֹאשׁ הַשָּׁנָה הוּא יוֹם בְּרוֹא
19 אָדָם הָרִאשׁוֹן, כִּי, חִידּוּשׁ בְּרִיאַת הָעוֹלָם בְּכָל
20 שָׁנָה וְשָׁנָה נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם, שֶׁלֹּא זוֹ
21 בִּלְבַד שֶׁפּוֹעֵל שְׁלֵימוּת בְּהַבְּרִיאָה, אֶלָּא עוֹד
22 זֹאת, שֶׁפּוֹעֵל הִתְחַדְּשׁוּת הַבְּרִיאָה בְּאוֹפֶן
23 שֶׁנַּעֲשֵׂית מְצִיאוּת חֲדָשָׁה מַמָּשׁ, עַל יְדֵי הַמְשָׁכַת
24 בְּחִינַת הַתַּעֲנוּג כוּ׳. וּכְלָלוּת הָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁלְּאַחֲרֵי
25 הִתְהַוּוּת הַבְּרִיאָה בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה, הִנֵּה
26 הִתְחַדְּשׁוּת הַבְּרִיאָה בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה תְּלוּיָה
27 בַּעֲבוֹדַת הַתַּחְתּוֹנִים, וּכְפִי שֶׁהָיָה אֵצֶל אָדָם
28 הָרִאשׁוֹן, שֶׁכָּל מְצִיאוּת הָעוֹלָמוֹת הָיְתָה תְּלוּיָה
29 בַּעֲבוֹדָתוֹ, שֶׁהֲרֵי מִיַּד לְאַחֲרֵי שֶׁנִּבְרָא כְּתִיב[65]
30 וַיַּנִּיחֵהוּ בְּגַן עֵדֶן לְעָבְדָהּ וּלְשָׁמְרָהּ, וַהֲיֵינוּ, שֶׁגַּם בְּגַן עֵדֶן מִקֶּדֶם, קוֹדֶם הַחֵטְא,
31 הָיָה צָרִיךְ לִפְעוֹל עֲלִיָּה בָּעוֹלָם כוּ׳, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁאָמַר לְכָל הַנִּבְרָאִים בּוֹאוּ
32 נִשְׁתַּחֲוֶה וְנִכְרָעָה וְגוֹ׳[66], וְלָכֵן בְּכָל יוֹם שִׁשִּׁי בַּשָּׁבוּעַ אוֹמְרִים הַמִּזְמוֹר[67] הֲוָיָ׳
44 נַעֲשֶׂה
45 עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם, שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד שֶׁפּוֹעֵל
46 שְׁלֵימוּת בְּהַבְּרִיאָה
47 זֹאת, שֶׁפּוֹעֵל הִתְחַדְּשׁוּת הַבְּרִיאָה בְּאוֹפֶן שֶׁנַּעֲשֵׂית
48 מְצִיאוּת חֲדָשָׁה מַמָּשׁ, עַל יְדֵי
49 הַמְשָׁכַת בְּחִינַת הַתַּעֲנוּג כוּ׳
50 שהיא בחינה עצמית, כאמור לעיל,
51 וכאשר היא נמשכת בכל הדרגות של
52 כל סדר השתלשלות עד למטה ביותר,
53 אזי כל הבריאה נעשית מציאות חדשה.
54 וּכְלָלוּת הָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁלְּאַחֲרֵי
55 הִתְהַוּוּת הַבְּרִיאָה בַּפַּעַם
56 הָרִאשׁוֹנָה בששת ימי בראשית
57 שהיתה מצד הקדוש־ברוך־הוא בלבד
58 שהרי עדיין לא היה אדם שיעבוד את
59 ה׳, הִנֵּה לאחר מכן הִתְחַדְּשׁוּת
60 הַבְּרִיאָה בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה
61 תְּלוּיָה בַּעֲבוֹדַת הַתַּחְתּוֹנִים,
62 וּכְפִי שֶׁהָיָה אֵצֶל אָדָם
63 הָרִאשׁוֹן שנברא ביום השישי
64 למעשה בראשית ולכן יום זה נקרא
65 ׳תחילת מעשיך׳, שֶׁכָּל מְצִיאוּת
66 הָעוֹלָמוֹת וקיומם הָיְתָה תְּלוּיָה
67 בַּעֲבוֹדָתוֹ, שֶׁהֲרֵי מִיַּד לְאַחֲרֵי
68 שֶׁנִּבְרָא אדם הראשון כְּתִיב[65]
69 וַיַּנִּיחֵהוּ הקדוש־ברוך־הוא בְּגַן
70 עֵדֶן לְעָבְדָהּ וּלְשָׁמְרָהּ, וַהֲיֵינוּ,
71 שֶׁגַּם אפילו בְּגַן עֵדֶן מִקֶּדֶם,
72 קוֹדֶם הַחֵטְא, הָיָה צָרִיךְ האדם
73 לעבוד את ה׳ ועל ידי עבודתו לִפְעוֹל
74 עֲלִיָּה בָּעוֹלָם כוּ׳, שֶׁזֶּהוּ מַה
75 שֶׁאָמַר אדם הראשון לְכָל
76 הַנִּבְרָאִים מיד שנברא בּוֹאוּ
77 נִשְׁתַּחֲוֶה וְנִכְרָעָה וְגוֹ׳[66] לפני
78 ה׳ עושנו, היינו לעסוק בעבודת ה׳
79 וְלָכֵן בְּכָל יוֹם שִׁשִּׁי בַּשָּׁבוּעַ
80 אוֹמְרִים ב׳שיר של יום׳
81 הַמִּזְמוֹר[67] הֲוָיָ׳ מָלָךְ גֵּאוּת

תרל״ז פ״ע (סה״מ תרל״ז ח״ב ע׳ תקסז). 62) ר״פ נצבים. 63) ראה ספר השיחות תש״ז ע׳ 110. ע׳ 131. ע׳ 136. ועוד. 64) ראה ספר השיחות שם ע׳ 150 ואילך. 65) בראשית ב, טו. 66) תהלים צה, ו. וראה פרקי דר״א פי״א. 67) תהלים צג,

לָבֵשׁ[68] כי יום שישי הוא יום בריאת האדם וזה היום שבו האדם התחיל לפעול שמלכותו של הקדוש־ברוך־הוא תהיה ניכרת ונרגשת בכל הבריאה. **וְעִנְיָן זֶה מִתְחַדֵּשׁ בְּכָל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, יוֹם בְּרוֹא אָדָם הָרִאשׁוֹן,** מידי שנה בשנה **עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם בְּקוֹל הַשּׁוֹפָר, שֶׁעַל יְדֵי זֶה מַמְשִׁיךְ מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוּת הַכֶּתֶר כוּ'**, שהיא בחינת התענוג העצמי כמבואר לעיל **וּפוֹעֵל שֶׁהַקָּבָּ"ה מְקַבֵּל בַּקָּשַׁת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** בתפילות ראש השנה **מְלוּךְ עַל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ בִּכְבוֹדֶךָ**[57], **לְאַחֲרֵי שֶׁמְּקַבֵּל אֶת הַהַכְתָּרָה שֶׁנַּעֲשֵׂית עַל יְדֵי בָּנָיו שָׂרָיו וַעֲבָדָיו, שֶׁמְּקַיְּימִים בַּקָּשָׁתוֹ שֶׁתַּמְלִיכוּנִי עֲלֵיכֶם**[69], כלשון הגמרא שהקדוש־ברוך־הוא מבקש, כביכול 'אמרו לפני (בראש השנה, פסוקי) מלכיות כדי שתמליכוני עליכם' וכפי שמבואר, אחד הטעמים לתקיעת השופר בראש השנה היא כי בעת הכתרת מלך תוקעים בשופר **וְעַל יְדֵי זֶה** שפועלים את מלכותו של הקדוש־ברוך־הוא 'עליכם', על בני ישראל, פועלים שיהיה **גַּם מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, וּבְאוֹפֶן שֶׁמַּלְכוּתוֹ בַּכֹּל מָשָׁלָה**[70], והמלוכה והממשלה של הקדוש־ברוך־הוא על כל הנבראים היא **לֹא רַק מֶמְשָׁלָה שֶׁהִיא הִכְרֵחַ, אֶלָּא גַּם מְלוּכָה שֶׁהִיא בְּרָצוֹן**[71], **כְּפִי שֶׁיִּהְיֶה בַּגְּאוּלָּה הָעֲתִידָה לָבוֹא עַל יְדֵי מָשִׁיחַ, שֶׁיִּבְנֶה מִקְדָּשׁ בִּמְקוֹמוֹ [וּלְהָעִיר, שֶׁעִנְיָן זֶה שַׁיָּךְ לִבְרִיאַת אָדָם הָרִאשׁוֹן בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, שֶׁנִּבְרָא מֵעָפָר שֶׁבְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן שֶׁתַּחַת הַמִּזְבֵּחַ**[72]**] וְיקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל, וְיתַקֵּן אֶת הָעוֹלָם כּוּלּוֹ לַעֲבוֹד אֶת ה' בְּיַחַד (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בָּרַמְבַּ"ם**[73]**), בְּיַחַד עִם יִשְׂרָאֵל, הַיְינוּ, לֹא בְּהֶכְרֵחַ, אֶלָּא בְּרָצוֹן דַּוְקָא. וִיקוּיִים גַּם הַיְּעוּד כִּי שַׁמְתִּי מֵעִיר לַגָּל גּוֹ', כִּי תַעֲבִיר מֶמְשֶׁלֶת זָדוֹן מִן הָאָרֶץ, וּמֵחוּרְבָּנָהּ שֶׁל צוֹר נִבְנֵית יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁזֶּהוּ גַּם כֵּן עִנְיַן רֹאשׁ הַשָּׁנָה, בִּנְיַן הַמַּלְכוּת**[74]. **וְעִנְיָן זֶה נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי זֶה שֶׁכָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בּוֹנֶה בְּחִינַת יְרוּשָׁלַיִם שֶׁבּוֹ, שֶׁהוּא עִנְיַן יִרְאָה שָׁלֵם**[75], כמבואר לעיל בהרחבה שכל הגילויים וההמשכות הם על ידי עבודת האדם **וְעַל יְדֵי זֶה זוֹכִים לְבִנְיַן יְרוּשָׁלַיִם כְּפְשׁוּטָהּ, בַּגְּאוּלָּה הַכְּלָלִית, בְּבִיאַת מָשִׁיחַ צִדְקֵנוּ.**

ביאור בדרך אפשר

1 מָלֵךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ[68]. וְעִנְיָן זֶה מִתְחַדֵּשׁ בְּכָל רֹאשׁ
2 הַשָּׁנָה, יוֹם בְּרוֹא אָדָם הָרִאשׁוֹן, עַל יְדֵי עֲבוֹדַת
3 הָאָדָם בְּקוֹל הַשּׁוֹפָר, שֶׁעַל יְדֵי זֶה מַמְשִׁיךְ
4 מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוּת הַכֶּתֶר כוּ', וּפוֹעֵל שֶׁהַקָּבָּ"ה
5 מְקַבֵּל בַּקָּשַׁת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְלוּךְ עַל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ
6 בִּכְבוֹדֶךָ[57], לְאַחֲרֵי שֶׁמְּקַבֵּל אֶת הַהַכְתָּרָה
7 שֶׁנַּעֲשֵׂית עַל יְדֵי בָּנָיו שָׂרָיו וַעֲבָדָיו, שֶׁמְּקַיְּימִים
8 בַּקָּשָׁתוֹ שֶׁתַּמְלִיכוּנִי עֲלֵיכֶם[69], וְעַל יְדֵי זֶה גַּם
9 מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, וּבְאוֹפֶן שֶׁמַּלְכוּתוֹ בַּכֹּל
10 מָשָׁלָה[70], לֹא רַק מֶמְשָׁלָה שֶׁהִיא הִכְרֵחַ, אֶלָּא
11 גַּם מְלוּכָה שֶׁהִיא בְּרָצוֹן[71], כְּפִי שֶׁיִּהְיֶה בַּגְּאוּלָּה
12 הָעֲתִידָה לָבוֹא עַל יְדֵי מָשִׁיחַ, שֶׁיִּבְנֶה מִקְדָּשׁ
13 בִּמְקוֹמוֹ [וּלְהָעִיר, שֶׁעִנְיָן זֶה שַׁיָּךְ לִבְרִיאַת אָדָם
14 הָרִאשׁוֹן בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, שֶׁנִּבְרָא מֵעָפָר שֶׁבְּקַרְקַע
15 הַמִּשְׁכָּן שֶׁתַּחַת הַמִּזְבֵּחַ[72]] וְיקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל,
16 וְיתַקֵּן אֶת הָעוֹלָם כּוּלּוֹ לַעֲבוֹד אֶת ה' בְּיַחַד (כְּמוֹ
17 שֶׁכָּתוּב בָּרַמְבַּ"ם[73]), בְּיַחַד עִם יִשְׂרָאֵל, הַיְינוּ, לֹא
18 בְּהֶכְרֵחַ, אֶלָּא בְּרָצוֹן דַּוְקָא. וִיקוּיִים גַּם הַיְּעוּד כִּי
19 שַׁמְתִּי מֵעִיר לַגָּל גּוֹ', כִּי תַעֲבִיר מֶמְשֶׁלֶת זָדוֹן מִן
20 הָאָרֶץ, וּמֵחוּרְבָּנָהּ שֶׁל צוֹר נִבְנֵית יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁזֶּהוּ
21 גַּם כֵּן עִנְיַן רֹאשׁ הַשָּׁנָה, בִּנְיַן הַמַּלְכוּת[74]. וְעִנְיָן
22 זֶה נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי זֶה שֶׁכָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בּוֹנֶה
23 בְּחִינַת יְרוּשָׁלַיִם שֶׁבּוֹ, שֶׁהוּא עִנְיַן יִרְאָה שָׁלֵם[75],
24 וְעַל יְדֵי זֶה זוֹכִים לְבִנְיַן יְרוּשָׁלַיִם כְּפְשׁוּטָהּ,
25 בַּגְּאוּלָּה הַכְּלָלִית, בְּבִיאַת מָשִׁיחַ צִדְקֵנוּ.

ביאור בדרך אפשר

37 הַמִּשְׁכָּן שֶׁתַּחַת הַמִּזְבֵּחַ[72]] וְיקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל, וְיתַקֵּן אֶת
38 הָעוֹלָם כּוּלּוֹ לַעֲבוֹד אֶת ה' בְּיַחַד (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בָּרַמְבַּ"ם[73]
39 בפירוּט סדר הגאולה), בְּיַחַד עִם יִשְׂרָאֵל, הַיְינוּ, שהתצטרפות של
40 כל העולם לעבוד את ה' תהיה ביחד עם בני ישראל לֹא בְּהֶכְרֵחַ, אֶלָּא
41 בְּרָצוֹן דַּוְקָא. וִיקוּיִים גַּם
42 הַיְּעוּד כִּי שַׁמְתִּי מֵעִיר לַגָּל
43 גּוֹ', שעניינו ביטול מציאות הקליפות
44 והדבר קשור למה שאומרים בתפילות
45 ראש השנה כִּי תַעֲבִיר מֶמְשֶׁלֶת
46 זָדוֹן מִן הָאָרֶץ, כנזכר לעיל
47 וּמֵחוּרְבָּנָהּ שֶׁל צוֹר ביטול
48 הקליפות נִבְנֵית יְרוּשָׁלַיִם עניין
49 הקדושה, שֶׁזֶּהוּ גַּם כֵּן עִנְיַן
50 רֹאשׁ הַשָּׁנָה, בִּנְיַן הַמַּלְכוּת[74]
51 כמבואר בקבלה וחסידות, האור
52 והשפע של כל הספירות (אור המוחין
53 ואור המידות) יורד ונמשך לעולמות
54 על ידי ספירת המלכות, ומידי שנה
55 בסיום השנה החולפת ולקראת תחילת
56 השנה החדשה, הרצון האלוקי להחיות
57 את העולמות נעלם ומסתלק והשפע
58 שעובר בדרך כלל על ידי המלכות,
59 נעצר ועל ידי העבודה של בני ישראל
60 בראש השנה, הרצון מתעורר מחדש
61 והאור של הספירות נמשך מחדש וכך
62 ספירת המלכות חוזרת ו'נבנית'.
63 וְעִנְיָן זֶה נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי זֶה
64 שֶׁכָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בּוֹנֶה
65 בְּחִינַת יְרוּשָׁלַיִם שֶׁבּוֹ, שֶׁהוּא
66 עִנְיַן יִרְאָה שָׁלֵם[75], כמבואר
67 לעיל בהרחבה שכל הגילויים
68 וההמשכות הם על ידי עבודת האדם
69 וְעַל יְדֵי זֶה זוֹכִים לְבִנְיַן
70 יְרוּשָׁלַיִם כְּפְשׁוּטָהּ, בַּגְּאוּלָּה
71 הַכְּלָלִית, בְּבִיאַת מָשִׁיחַ
72 צִדְקֵנוּ.

א. וראה פרקי דר"א שם. 68) תמיד בסופה. 69) ר"ה טז, סע"א. וש"נ. 70) תהלים קג, יט. 71) ראה לקו"ת דרושים לר"ה נו, ב ואילך. 72) ראה רמב"ם הל' ביהב"ח פ"ב ה"ב ובכס"מ שם. רע"מ בזח"ג פג, א. תו"ח בראשית לב, סע"א. אוה"ת שלח ע' תקלה. 73) הל' מלכים ספי"א. 74) ראה פרי עץ חיים שער ר"ה פ"א ואילך. שער הכוונות שם. וראה לקו"ת נצבים נא, ב. דרושים לר"ה שם. ובכ"מ. 75) ראה תוד"ה הר - תענית טז, א (מב"ר פנ"ו, יו"ד). לקו"ת דרושים לר"ה ס, ב. ובכ"מ.

בס"ד. שבת פרשת האזינו, שבת שובה, ה'תשל"א

(הנחה בלתי מוגה)

שִׁיר[1] הַמַּעֲלוֹת מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ הֲוָיָ׳[2]. וְאִיתָא בַּזֹּהַר בְּשַׁלַּח[3], רַבִּי חִזְקִיָּה פָּתַח שִׁיר הַמַּעֲלוֹת מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ הֲוָיָ׳, שִׁיר הַמַּעֲלוֹת סָתַם, וְלֹא פָּרֵישׁ מָאן אֲמָרוֹ, אֶלָּא שִׁיר הַמַּעֲלוֹת דִּזְמִינִין כָּל בְּנֵי עָלְמָא לְמֵימַר כו׳ (שֶׁזֶּהוּ גַּם מַה שֶׁתִּיקְנוּ שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים מִזְמוֹר זֶה בַּעֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה[4]), וּמַמְשִׁיךְ, שֶׁאֵין זֶה מַה שֶׁאָמַר דָּוִד בְּכָל לִבִּי דְּרַשְׁתִּיךָ וְגוֹ׳[5], אֶלָּא מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ, מֵעוֹמְקָא דְּכָל עוֹמְקִין, עַמִּיקָא דְּכוּלָּא עַמִּיקָא דְּבֵירָא כו׳, סְתִימָאָה דְּכָל סְתִימִין כו׳ וְאַכְלִיל כֹּלָּא בְּהַאי עַמִּיקָא עִלָּאָה. וְצָרִיךְ לְהָבִין[6], מַהוּ הָעִילּוּי דְּשִׁיר הַמַּעֲלוֹת מִמַּעֲמַקִּים לְגַבֵּי בְּכָל לִבִּי דְרַשְׁתִּיךָ, וּבִפְרָט שֶׁבְּכָל לִבִּי דְרַשְׁתִּיךָ שֶׁאָמְרוֹ דָּוִד הוּא מַדְרֵיגָה נַעֲלֵית בָּעֲבוֹדָה, עַל דֶּרֶךְ בְּכָל לְבָבְךָ[7] בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ[8], וְאֵיךְ שַׁיָּיךְ לוֹמַר שֶׁעִנְיָן זֶה הוּא לְמַטָּה מִשִּׁיר הַמַּעֲלוֹת מִמַּעֲמַקִּים שֶׁאוֹמְרִים כָּל בְּנֵי עָלְמָא. גַּם צָרִיךְ לְהָבִין בְּעִנְיָן אֲמִירַת מִזְמוֹר זֶה בְּכָל יוֹם מֵעֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה, כַּיָּדוּעַ[9] שֶׁהַכַּוָּונָה בְּזֶה הִיא לְהַמְשִׁיךְ בְּחִינַת מַעֲמַקִּים בְּכָל עֶשֶׂר הַכֹּחוֹת, וְהַיְינוּ, שֶׁבְּיוֹם רִאשׁוֹן מַמְשִׁיכִים בְּחִינַת מַעֲמַקִּים בַּכֹּחַ הָרִאשׁוֹן, וּבְיוֹם שֵׁנִי בַּכֹּחַ הַשֵּׁנִי, וְכֵן הָלְאָה, עַד שֶׁבַּעֲשָׂרָה יָמִים מַמְשִׁיכִים בְּחִינַת מַעֲמַקִּים בְּכָל עֶשֶׂר הַכֹּחוֹת, דְּלִכְאוֹרָה, מֵאַחַר שֶׁבַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן נִמְשַׁךְ כְּבָר בְּחִינַת מַעֲמַקִּים בַּכֹּחַ הָרִאשׁוֹן, שֶׁבּוֹ כְּלוּלִים שְׁאָר

ביאור בדרך אפשר

1 נאמר בתהילים, בפרק שנהוג לאמרו בעשרת ימי תשובה:
2 שִׁיר[1] הַמַּעֲלוֹת מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ הֲוָיָ׳[2]. וְאִיתָא מובא בַּזֹּהַר
3 פרשת בְּשַׁלַּח[3], רַבִּי חִזְקִיָּה פָּתַח ואמר שִׁיר הַמַּעֲלוֹת
4 מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ הֲוָיָ׳, שִׁיר הַמַּעֲלוֹת סָתַם הכתוב, וְלֹא
5 פָּרֵישׁ מָאן אֲמָרוֹ ולא פירש מי
6 אמרו, אֶלָּא שִׁיר הַמַּעֲלוֹת
7 דִּזְמִינִין כָּל בְּנֵי עָלְמָא לְמֵימַר
8 כו׳ שעתידים כל בני העולם לומר
9 (שֶׁזֶּהוּ דברי הזוהר הללו שמזמור זה
10 שייך ל'כל בני עלמא' הם גַּם ההסבר
11 על מַה שֶׁתִּיקְנוּ שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל
12 אוֹמְרִים מִזְמוֹר זֶה בַּעֲשֶׂרֶת
13 יְמֵי תְּשׁוּבָה[4]), וּמַמְשִׁיךְ הזוהר
14 ואומר, שֶׁאֵין התוכן של מזמור זֶה
15 מַה שֶׁאָמַר דָּוִד בְּכָל לִבִּי
16 דְּרַשְׁתִּיךָ וְגוֹ׳[5], אֶלָּא
17 מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ, מֵעוֹמְקָא
18 דְּכָל עוֹמְקִין, עַמִּיקָא דְּכוּלָּא
19 עַמִּיקָא דְּבֵירָא כו׳ מהעומק של
20 כל העומקים, העומק של הכול, עומק
21 הבור כו׳ סְתִימָאָה דְּכָל סְתִימִין
22 כו׳ הסתום (הנעלם) של כל הסתומים
23 (הנעלמים) וְאַכְלִיל כֹּלָּא בְּהַאי
24 עַמִּיקָא עִלָּאָה וכלל את הכול
25 בעומק העליון הזה. עד כאן דברי
26 הזוהר.
27 וְצָרִיךְ לְהָבִין[6], מַהוּ הָעִילּוּי
28 המעלה והיתרון דְּשִׁיר הַמַּעֲלוֹת
29 מִמַּעֲמַקִּים לְגַבֵּי בְּכָל לִבִּי
30 דְּרַשְׁתִּיךָ שבגלל מעלה זו אומר
31 הזוהר ש'ממעמקים' אינו מה שאמר
32 דוד 'בכל לבי דרשתיך' אלא עניין
33 נעלה יותר בעבודת ה', וּבִפְרָט
34 ובמיוחד יש לתמוה על האמירה הזו,
35 המדגישה את מעלת 'ממעמקים' ביחס
36 ל'בכל לבי דרשתיך' לאור העובדה
37 שֶׁבְּכָל לִבִּי דְרַשְׁתִּיךָ שֶׁאָמְרוֹ
38 דָּוִד הוּא מַדְרֵיגָה נַעֲלֵית
39 בָּעֲבוֹדָה, עַל דֶּרֶךְ הכתוב בפרשת

ביאור בדרך אפשר

40 שמע שאהבת ה' צריכה להיות בְּכָל לְבָבְךָ[7] ודרשו חכמינו ז"ל בגמרא
41 (מכך שנאמר 'לבבך' ולא 'לבך') שהכוונה לכך שאהבת ה' צריכה להיות
42 בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ[8] היינו לא רק ביצר הטוב אלא גם ביצר הרע, וכך יש לפרש
43 גם הכתוב בדוד 'בכל ליבי דרשתיך' שגם היצר הרע ידרוש את ה', וְאֵיךְ
44 שַׁיָּיךְ לוֹמַר שֶׁעִנְיָן זֶה הוּא
45 לְמַטָּה במדריגה נמוכה יותר בעבודת
46 ה' מִשִּׁיר הַמַּעֲלוֹת מִמַּעֲמַקִּים
47 שֶׁאוֹמְרִים כָּל בְּנֵי עָלְמָא ולא
48 רק דוד המלך?
49 גַּם צָרִיךְ לְהָבִין בְּעִנְיָן אֲמִירַת
50 מִזְמוֹר זֶה של 'שיר המעלות
51 ממעמקים' בְּכָל יוֹם מֵעֲשֶׂרֶת יְמֵי
52 תְּשׁוּבָה, כַּיָּדוּעַ[9] בקבלה וחסידות
53 שֶׁהַכַּוָּונָה בְּזֶה באמירת מזמור זה
54 בכל עשרת ימי התשובה הִיא
55 לְהַמְשִׁיךְ בְּחִינַת מַעֲמַקִּים
56 דרגות נעלות באלוקות הנקראות דרגות
57 'עמוקות' (כפי שיוסבר עוד להלן)
58 בְּכָל עֶשֶׂר הַכֹּחוֹת של הנפש
59 (המקבילים לעשר הספירות העליונות
60 חכמה, בינה, דעת, חסד, גבורה,
61 תפארת, נצח, הוד, יסוד ומלכות),
62 וְהַיְינוּ, שֶׁבְּיוֹם רִאשׁוֹן של
63 עשרת ימי תשובה מַמְשִׁיכִים
64 בְּחִינַת מַעֲמַקִּים בַּכֹּחַ הָרִאשׁוֹן
65 מעשר כחות הנפש הוא כוח החכמה,
66 וּבְיוֹם שֵׁנִי של עשרת ימי תשובה
67 ממשיכים את בחינת 'ממעמקים' בַּכֹּחַ
68 הַשֵּׁנִי מעשר כוחות הנפש, כוח
69 הבינה וְכֵן הָלְאָה בימים הבאים של
70 עשרת ימי תשובה, עַד שֶׁבַּעֲשָׂרָה
71 יָמִים מַמְשִׁיכִים בְּחִינַת
72 מַעֲמַקִּים בְּכָל עֶשֶׂר הַכֹּחוֹת,
73 ובענייַן זה צריך להבין, דְּלִכְאוֹרָה,
74 מֵאַחַר שֶׁבַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן נִמְשַׁךְ
75 כְּבָר בְּחִינַת מַעֲמַקִּים בַּכֹּחַ
76 הָרִאשׁוֹן, שֶׁבּוֹ כְּלוּלִים שְׁאָר

---

1) מאמר זה הוא המשך למאמרים שלפניו (ראה הנסמן בד"ה כי המצוה הזאת דש"פ נצו"י תש"ל - סה"מ תש"ל ע' שע הערה 1). 2) תהלים קל, א. 3) סג, סע"א ואילך. וראה גם ד"ה זה תשמ"ח (תורת מנחם ספר המאמרים תשרי ע' קיט). 4) פרי עץ חיים שער תפלות ר"ה פ"ז. מגן אברהם או"ח סנ"ד סק"ב בשם "כתבים". סידור אדה"ז במקומו. וראה גם לקו"ת רד"ה שיר המעלות (דרושים לר"ה סב, ב). 5) תהלים קיט, יו"ד. 6) ראה גם רד"ה שיר המעלות ממעמקים תרד"ע (המשך תער"ב בהוצאה החדשה - ח"ב ע' תקמז). 7) ואתחנן ו, ה. 8) בספרי ופרש"י עה"פ. ברכות נד, א. 9) ראה פע"ח שם. ועוד. לקו"ת תצא לט, ב ואילך. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

תִּשְׁעַת הַכֹּחוֹת כמבואר בקבלה וחסידות שבכל אחת מהספירות כלולות כל הספירות, ובספירת החכמה, הספירה הראשונה, יש גם בחינת בינה שבחכמה, וכן חסד שבחכמה וכן הלאה, וכך גם לגבי כוחות הנפש. ומאחר שכוח החכמה כולל גם את שאר תשע הכוחות, **הֲרֵי הָעֲבוֹדָה בְּתִשְׁעַת הַיָּמִים** הבאים **שֶׁלְּאַחֲרֵי זֶה** שלאחר היום הראשון מעשרת ימי תשובה בו הייתה המשכה של ′ממעמקים′ בכוח הראשון הכולל את כל הכוחות **הָיְתָה צְרִיכָה לִפְעוֹל הַהַמְשָׁכָה מֵהַהֶעְלֵם אֶל הַגִּילוּי בִּלְבַד, מִכֹּחַ הָרִאשׁוֹן לְשְׁאָר הַכֹּחוֹת,** כי למעשה ביום הראשון כבר הייתה המשכה של ′ממעמקים′ בכל הכוחות, כך שבימים הבאים אין צורך לפעול המשכה חדשה אלא רק לגלות את מה שנמשך ביום הראשון ועדיין נמצא בהעלם **וְלָמָּה צְרִיכָה לִהְיוֹת הַהַמְשָׁכָה מִבְּחִינַת מַעֲמַקִּים בְּכָל יוֹם מֵעֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה** (שלכן אומרים את המזמור בכל עשרת הימים) ולא די בהמשכה של היום הראשון?

ב) וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה, בְּחִינַת עוֹמֶק סתם, עומק רגיל **הוּא לְמַעְלָה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת,** דרגת האלוקות שלמעלה מדרגת האור שיורד ונמשך מלמעלה למטה לברוא ולהחיות עולמות ונבראים ובא ב′סדר השתלשלות′ מדרגה לדרגה (ותחילתו בספירות שבעולם האצילות, הראשון מארבעת העולמות הכלליים של ′סדר השתלשלות′, אצילות, בריאה, יצירה, עשייה) **וּבְחִינַת מַעֲמַקִּים** לשון רבים, היא דרגה שאיננה רק עומק אחד אלא **הוּא עוֹמֶק לִפְנִים מֵעוֹמֶק**[10], **וְהַיְינוּ, שֶׁלְּמַעְלָה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת גּוּפָא** שמבין הדרגות שלמעלה מסדר השתלשלות עצמן **הוּא בְּחִינַת עוֹמֶק,** כלומר עומק בעומק עצמו ולא רק עומק ביחס לדרגות שאינן עומק. **וּבִלְשׁוֹן הַזֹּהַר, סְתִימָאָה דְּכָל סְתִימִין כוּ′** עניין סתום ונעלם בדברים הסתומים והנעלמים עצמם **עַמִּיקָא עִלָּאָה,** עומק עליון, **שֶׁכָּל זֶה מוֹסִיף בְּהַכְּפָלַת הָעוֹמֶק** המיוחד של ′ממעמקים′, שאינו רק למעלה מ′סדר השתלשלות′ באופן כללי אלא **שֶׁבְּעַמִּיקָא גּוּפָא** בעומק עצמו **הֲרֵי זֶה** כלשון הזוהר **עַמִּיקָא עִלָּאָה, וּסְתִימָא דְּכָל סְתִימִין,** היינו עומק מופלא במיוחד, כאמור לעיל, **שֶׁזּוֹהִי בְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת לְגַמְרֵי. וּבְחִינָה** נעלית ומופלאה **זוֹ** של ′עומק′ שדווקא היא נקראת ′ממעמקים′ **צָרִיךְ לְהַמְשִׁיךְ בְּכָל עֲשֶׂרֶת הַכֹּחוֹת** המקבילים לספירות של ′סדר השתלשלות′. **וְזֶהוּ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ הֲוָיָ′,** והמשמעות של ה′קריאה′ **הַיְינוּ, שֶׁצָּרִיךְ לְהַמְשִׁיךְ** מלמעלה ולגלות **בְּחִינַת מִמַּעֲמַקִּים בְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת שֵׁם הֲוָיָ′** המכוונות כנגד עשר הספירות המאירות ב′סדר השתלשלות′ (י′ – חכמה, ה′ ראשונה - בינה, ו′ – המידות, ה′ אחרונה – מלכות) **וְעַד שֶׁיּוּמְשַׁךְ** העניין הנעלה והמופלא של ′ממעמקים′ **לְמַטָּה מַטָּה, שֶׁגַּם בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ עֲוֹנוֹת כוּ′** והרי זה מצב נחות ביותר, ′למטה מטה′, בכל זאת **הִנֵּה הוּא** מדריגת האלוקות של ′ממעמקים′ **יִפְדֶּה אֶת יִשְׂרָאֵל מִכֹּל עֲוֹנוֹתָיו**[11], **שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוּת עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה, שֶׁעַל יְדֵי זֶה** על ידי התשובה **נַעֲשָׂה סְלִיחַת הָעֲוֹנוֹת** וכפי שיתבאר עוד להלן.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל[12] במאמר דיבור־המתחיל ′זה היום תחלת מעשיך′ שנאמר בראש השנה שנה זו, תשל״א (יוצא לאור עם ביאור בדרך אפשר ב′דבר מלכות′ לראש השנה שנה זו תשפ״ב) **בְּנוֹגֵעַ לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה** (היום שבו היא **הַתְחָלַת עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה), שֶׁבּוֹ** בראש השנה **מַמְשִׁיכִים** מלמעלה למטה גילוי אלוקות **מִפְּשִׁיטוּת** הבחינה שמופשטת מכל ′ציור′ והגדרה, הפשיטות של **הָעַצְמוּת** עצמות ומהות האלוקות עצמה, **וּמִשָּׁם נִמְשָׁךְ עַד לְמַטָּה מַמָּשׁ. וּכְפִי שֶׁנִּרְמַז בְּמַה שֶׁכָּתוּב**[13] בנבואת ישעיהו **הֲוָיָ′ אֱלֹקֵי אַתָּה אֲרוֹמִמְךָ אוֹדֶה שִׁמְךָ כִּי עָשִׂיתָ פֶּלֶא עֵצוֹת מֵרָחוֹק אֱמוּנָה אֹמֶן,**

ביאור בדרך אפשר

1 **תִּשְׁעַת הַכֹּחוֹת, הֲרֵי הָעֲבוֹדָה בְּתִשְׁעַת הַיָּמִים**
2 **שֶׁלְּאַחֲרֵי זֶה הָיְתָה צְרִיכָה לִפְעוֹל הַהַמְשָׁכָה**
3 **מֵהַהֶעְלֵם אֶל הַגִּילוּי בִּלְבַד, מִכֹּחַ הָרִאשׁוֹן לְשְׁאָר**
4 **הַכֹּחוֹת, וְלָמָּה צְרִיכָה לִהְיוֹת הַהַמְשָׁכָה מִבְּחִינַת**
5 **מַעֲמַקִּים בְּכָל יוֹם מֵעֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה.**
6 **ב) וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה, בְּחִינַת עוֹמֶק הוּא**
7 **לְמַעְלָה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת,**
8 **וּבְחִינַת מִמַּעֲמַקִּים הוּא עוֹמֶק לִפְנִים מֵעוֹמֶק**[10],
9 **וְהַיְינוּ, שֶׁלְּמַעְלָה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת גּוּפָא הוּא**
10 **בְּחִינַת עוֹמֶק. וּבִלְשׁוֹן הַזֹּהַר, סְתִימָאָה דְּכָל**
11 **סְתִימִין כוּ′ עַמִּיקָא עִלָּאָה, שֶׁכָּל זֶה מוֹסִיף**
12 **בְּהַכְּפָלַת הָעוֹמֶק, שֶׁבְּעַמִּיקָא גּוּפָא הֲרֵי זֶה**
13 **עַמִּיקָא עִלָּאָה, וּסְתִימָא דְּכָל סְתִימִין, שֶׁזּוֹהִי**
14 **בְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת לְגַמְרֵי.**
15 **וּבְחִינָה זוֹ צָרִיךְ לְהַמְשִׁיךְ בְּכָל עֶשֶׂרֶת הַכֹּחוֹת.**
16 **וְזֶהוּ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ הֲוָיָ′, הַיְינוּ,**
17 **שֶׁצָּרִיךְ לְהַמְשִׁיךְ בְּחִינַת מִמַּעֲמַקִּים בְּסֵדֶר**
18 **הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת שֵׁם**
19 **הֲוָיָ′, וְעַד שֶׁיּוּמְשַׁךְ לְמַטָּה מַטָּה, שֶׁגַּם בְּמָקוֹם**
20 **שֶׁיֵּשׁ עֲוֹנוֹת כוּ′, הִנֵּה הוּא יִפְדֶּה אֶת יִשְׂרָאֵל**
21 **מִכֹּל עֲוֹנוֹתָיו**[11]**, שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוּת עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה,**
22 **שֶׁעַל יְדֵי זֶה נַעֲשָׂה סְלִיחַת הָעֲוֹנוֹת.**
23 **וְהָעִנְיָן בָּזֶה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל**[12] **בְּנוֹגֵעַ**
24 **לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה (הַתְחָלַת עֲשֶׂרֶת יְמֵי**
25 **תְּשׁוּבָה), שֶׁבּוֹ מַמְשִׁיכִים מִפְּשִׁיטוּת הָעַצְמוּת,**
26 **וּמִשָּׁם נִמְשָׁךְ עַד לְמַטָּה מַמָּשׁ. וּכְפִי שֶׁנִּרְמַז בְּמַה**
27 **שֶׁכָּתוּב**[13] **הֲוָיָ′ אֱלֹקֵי אַתָּה אֲרוֹמִמְךָ אוֹדֶה שִׁמְךָ**
28 **כִּי עָשִׂיתָ פֶּלֶא עֵצוֹת מֵרָחוֹק אֱמוּנָה אֹמֶן, כִּי**
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86

---

10) ראה זח״ג ע, רע״א. וראה גם ד״ה הנ״ל תשמ״ח. 11) תהלים קל, ח. 12) ד״ה זה היום פ״ג ואילך; פ״ז (ספר המאמרים תשל״א ע′ ו ואילך; ע′ ט ואילך). 13) ישעי′ כה, א־ב.

ביאור בדרך אפשר

אֹמֶן, כִּי שַׁמְתָּ מֵעִיר לַגָּל וְגוֹ' (והפסוק הובא ונתבאר במאמר הקודם, דיבור־המתחיל 'זה היום תחלת מעשיך' שנאמר בראש השנה, ומאמר זה הוא המשך אליו), **וְאִיתָא** מובא **בַּזֹּהַר**[14] **שֶׁהֲוָיָ'** השם של מידת החסד **הוּא בְּחִינַת חָכְמָה** הנמצאת בקו החסד עם הספירות חסד ונצח, **וְאֱלֹקֵי** שם אלוקים השם של מידת הגבורה **הוּא בְּחִינַת בִּינָה** הנמצאת בקו השמאל עם הספירות גבורה והוד **שֶׁנִּקְרֵאת** הבינה **אֱלֹקִים חַיִּים** כמבואר בתורת הסוד, הובא ב'אור התורה' לאדמו"ר ה'צמח צדק' שעל הכתוב 'וירא אלקים', נאמר בזוהר 'דא [זה] אלוקים חיים' וביאר הרמ"ז [רבי משה זכות] שהוא אימא [בינה] המקבלת מאבא [חכמה] שורש החיים כמו שכתוב החכמה תחיה, ואינון [חכמה ובינה] תרין ריעין דלא מתפרשין ויזיווגייהו תדיר [שני חברים שלא נפרדים וזיווגם תמידי] ולכן נקראת "אלוקים חיים" תמיד ב' יסודות הם מיוחדים דהיינו חיים ב' שתמיד הם חיים ומשפיעים, וה'צמח צדק' מאריך בביאור הדברים על פי חסידות **[וּמַה שֶׁכָּתוּב אֱלֹקֵי** ולא 'אלוקים', **הֲרֵי זֶה לְפִי שֶׁהַכַּוָּנָה** כאן **הִיא עַל בְּחִינַת הַבִּינָה כְּפִי שֶׁיֵּשׁ לָהּ שַׁיָּיכוּת לַמִּדּוֹת, בְּחִינַת תְּבוּנָה** היינו בחינת הבינה כפי שהיא יורדת להיות שורש ומקור המידות ונקראת 'תבונה', כמבואר בחסידות שהבינה בדרגתה התחתונה נקראת 'תבונה', הכוללת את אותיות בן ובת – תולדות הבינה, הן המידות, ובחינה זו היא הנקראת כאן 'אלקי' ואילו הבינה עצמה אכן נקראת 'אלוקים חיים'],

וְאַתָּה הוּא הַמְשָׁכַת הַחָכְמָה לְחֶסֶד, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[15] **אַתָּה כֹּהֵן לְעוֹלָם,** הכוהן הוא עניין החסד ו'כוהן לעולם' היינו המשכת החסד למטה שיומשך בעולם **וְעַד כְּפִי שֶׁנִּמְשָׁךְ** החסד **בְּגִילּוּי בַּמַּלְכוּת,** הספירה האחרונה והכי תחתונה **כְּסִיּוּם הַכָּתוּב** בתהלים, אחרי 'אתה כהן לעולם', **עַל דִּבְרָתִי מַלְכֵי צֶדֶק** ו'מלכי צדק' רומז לספירת המלכות.

וְעַל זֶה המשכת וגילוי האור הנעלה עד למטה, **אָמַר** בהמשך הפסוק הנזכר **אַרוֹמִמְךָ וְגוֹ', שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה שְׁנֵי פֵּירוּשִׁים, שֶׁלְּכְאוֹרָה הֵם** שני פירושים **הָפְכִּים** הסותרים זה את זה, **אֲבָל בֶּאֱמֶת** אינם סותרים אלא **תְּלוּיִים הֵם** שני הפירושים **זֶה בָּזֶה,** כפי שממשיך. **דְּפֵירוּשׁ הָרִאשׁוֹן** ב'ארוממך' **הוּא מִלְּשׁוֹן רוֹמְמוּת, שֶׁהוּא עִנְיַן הַעֲלָאָה** התעלות והתקרבות לאלוקות **מִלְּמַטָּה** מצד האדם **לְמַעְלָה, וּפֵירוּשׁ הַשֵּׁנִי הוּא עִנְיַן הַמְשָׁכָה** וגילוי אלוקות **מִלְּמַעְלָה** מצד האלוקות **לְמַטָּה** לעולמות ונבראים, **שֶׁזֶּהוּ הַכָּ"ף פְּשׁוּטָה** האות ד' סופית שאיננה כפופה אלא פשוטה, עם קו ארוך **שֶׁבְּסִיּוּם תֵּיבַת אַרוֹמִמְךָ שֶׁמּוֹרֶה** האות ד' בצורה זו היא רמז **עַל הַהַמְשָׁכָה** מלמעלה ביותר **עַד לְמַטָּה מַטָּה**[16]. **וְזֶהוּ גַּם מַה שֶׁמַּמְשִׁיךְ בַּכָּתוּב** אחרי 'ארוממך', **אוֹדֶה שִׁמְךָ וְגוֹ', שֶׁהַהַמְשָׁכָה** מלמעלה **הִיא** יורדת ונמשכת למטה **עַד לִבְחִינַת שִׁמְךָ** שהיא דרגה תחתונה, **שֵׁם וְהֶאָרָה** מועטת **בִּלְבַד, שֶׁהוּא** כל מושג השם **בִּשְׁבִיל הַזּוּלָת** כפי שרואים בשמו של אדם שאינו לצורך האדם עצמו ואינו אלא אמצעי כדי שהזולת יקרא לו בשמו. **וְעַד** וכל כך הוא עניין ההמשכה מדרגה עליונה ביותר עד דרגה תחתונה ביותר, עד **לַעֲשִׂיַּת פֶּלֶא,** כלשון המשך הכתוב 'כי עשית פלא' **שֶׁגַּם** אפילו **בְּחִינַת פֶּלֶא,** שהיא הארה ממקור מאד נעלה **שֶׁמּוּפְלָא** ומרומם **וּמוּבְדָּל וּמוּפְרָשׁ וּמְכוּסֶה** שמפני גדול מעלתו, בדרך כלל הוא למעלה מגילוי, והחידוש הוא שבכל זאת **הֲרֵי זֶה** עניין מופלא ומרומם זה **נִמְשָׁךְ** ויורד למטה ביותר **עַד לִבְחִינַת עֲשִׂיָּה** (שעל זה רומז לשון הכתוב כי **עָשִׂיתָ** פלא), **שֶׁהִיא** בחינת העשייה **הַדַּרְגָּא הַנִּמּוֹכָה בְּיוֹתֵר** (כמו שבאדם כוח העשייה הוא כוח נחות וחיצוני).

וממשיך ומבאר גודל המעלה של בחינת 'פלא' והמשכתה עד למטה ביותר. **דְּהִנֵּה, בְּחִינַת פֶּלֶא הוּא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת אָלֶף, דְּקָאֵי** שבחינת 'אלף' מכוונת **עַל הַחָכְמָה שֶׁנִּקְרֵאת אָלֶף,** כמו בלשון הכתוב באיוב 'אאלפך חכמה' **לְפִי שֶׁהִיא** החכמה **מְלַמֶּדֶת אֶת הַבִּינָה,** החכמה, ראשית והתחלת הרעיון השכלי, מאלפת ומלמדת את הבינה, ההמשך וההסתעפות של נקודת הרעיון לפרטים **כְּמַאֲמַר**[17] הגמרא **אָלֶף בֵּית** ראשי־תיבות **אֱלַף בִּינָה,** והכוונה להשפעה של החכמה לבינה, **אֲבָל**

---

14) ח"ג קצג, ב. 15) תהלים קי, ד. 16) ראה פירוש המלות פק"ס. וראה המשך תער"ב פש"ה (בהוצאה הנ"ל - ח"ג ע' תתמט ואילך). 17) שבת קד, א.

ביאור בדרך אפשר

פֶּלֶא הוּא למעלה מהחכמה והוא **בְּחִינַת עַתִּיק** הנקראת בתורת הסוד ׳עתיק יומין׳ (ואחד הפירושים בשם זה הוא שנעתק ונבדל מ׳יום׳ וגילוי, היינו בחינה נסתרת), והיא **פְּנִימִיּוּת** הבחינה הפנימית והעמוקה של **הַכֶּתֶר** ׳כתר עליון׳ (שלמעלה מהחכמה, כשם שכתר כפשוטו הוא מעל הראש). **וּמִכָּל מָקוֹם,** למרות גודל מעלתה של בחינת ׳פלא׳, **נִמְשֶׁכֶת בְּחָכְמָה (אָלֶף) בְּחִינַת עַתִּיק (פֶּלֶא). וְאַף עַל פִּי שֶׁגִּילּוּי עַתִּיקָא הוּא בְּבִינָה**[18] דווקא ולא בחכמה, והדבר מבואר על פי הקבלה והשוואה של הבחינות באלוקות לכוחות הנפש של האדם, ובחינת ׳עתיק׳ היא עניין התענוג, והרי האדם מתענג מדבר שכל דווקא כאשר הוא מבין את העניין השכלי, וכל זמן שאין לו הבנה והשגה בעניין, אין זה עונג בשבילו. ובעוד שבחכמה הרי זו נקודה בלבד, הרי כשבא לכלל הבנה, בחינת בינה, הוא מתענג על הדבר, נמצא שהתגלות ׳עתיק׳, העונג, הוא ב׳בינה׳, הבנה והשגה), אין זו סתירה לאמור כאן שבחינת ׳עתיק׳ נמשכת בחכמה, כי **הֲרֵי זֶה** התגלות ׳עתיק׳ בבינה **רַק גִּילּוּי עַתִּיקָא** גילוי בלבד, **אֲבָל אֵין הַפֵּירוּשׁ שֶׁבְּחִינַת עַתִּיק עַצְמוֹ נַעֲשָׂה בִּינָה, דְּכֵיוָן שֶׁבִּינָה הוּא עִנְיָן שֶׁל גִּילּוּי וְהִתְרַחֲבוּת** וכמו בקליטת רעיון שכלי שבינה היא השלב של התגלות והתרחבות הרעיון לאורך, רוחב ועומק וההסתעפות שלו לפרטים, לכן **אִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ בָּהּ** בבחינת בינה **בְּחִינַת תַּעֲנוּג** עניינו של ׳עתיק׳ **שֶׁהוּא עַצְמִי כו׳** ודבר ׳עצמי׳ הוא למעלה מהתגלות והתרחבות לפרטים, **וְאִילּוּ בְּחָכְמָה** שהיא בבחינת נקודה ללא התגלות והתרחבות **נִמְשָׁךְ** ומאיר **בְּחִינַת הַתַּעֲנוּג בְּאוֹפֶן שֶׁהַתַּעֲנוּג עַצְמוֹ נַעֲשָׂה חָכְמָה, וְעַל דֶּרֶךְ פְּנִימִיּוּת אַבָּא פְּנִימִיּוּת עַתִּיק**[19] כמבואר בתורת הסוד, בחינת ׳פנימיות אבא׳, העומק והפנימיות של ספירת החכמה, היא כלי לגילוי ׳פנימיות עתיק׳, העומק והפנימיות של בחינת ׳עתיק יומין׳ (וזאת, בעיקר מצד הביטול שבספירת החכמה).

וְזֶהוּ הַחִידּוּשׁ וההפלאה המיוחדת **בְּהַמְמוּצָע** הדרגה המחברת **דְּכֶתֶר**

1 בְּחִינַת עַתִּיק, פְּנִימִיּוּת הַכֶּתֶר. וּמִכָּל מָקוֹם,
2 נִמְשֶׁכֶת בְּחָכְמָה (אָלֶף) בְּחִינַת עַתִּיק (פֶּלֶא). וְאַף
3 עַל פִּי שֶׁגִּילּוּי עַתִּיקָא הוּא בְּבִינָה[18], הֲרֵי זֶה רַק
4 גִּילּוּי עַתִּיקָא, אֲבָל אֵין הַפֵּירוּשׁ שֶׁבְּחִינַת עַתִּיק
5 עַצְמוֹ נַעֲשָׂה בִּינָה, דְּכֵיוָן שֶׁבִּינָה הוּא עִנְיָן שֶׁל
6 גִּילּוּי וְהִתְרַחֲבוּת, אִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ בָּהּ
7 בְּחִינַת תַּעֲנוּג שֶׁהוּא עַצְמִי כו׳, וְאִילּוּ בְּחָכְמָה
8 נִמְשָׁךְ בְּחִינַת הַתַּעֲנוּג בְּאוֹפֶן שֶׁהַתַּעֲנוּג עַצְמוֹ
9 נַעֲשָׂה חָכְמָה, וְעַל דֶּרֶךְ פְּנִימִיּוּת אַבָּא פְּנִימִיּוּת
10 עַתִּיק[19]. וְזֶהוּ הַחִידּוּשׁ בְּהַמְמוּצָע דְּכֶתֶר (כְּפִי
11 שֶׁנִּמְשָׁךְ עַל יְדֵי בְּחִינַת הַחָכְמָה), שֶׁעַל יָדוֹ נַעֲשָׂה
12 קֵירוּב וְחִיבּוּר בֵּין הַמַּאֲצִיל וְנֶאֱצָלִים. דְּהִנֵּה,
13 יָדוּעַ הַמְבוֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת[20] שֶׁבְּעִנְיָנִים שֶׁהֵם
14 בְּאֵין עֲרוֹךְ זֶה לָזֶה, וּכְמוֹ מַשְׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל שֶׁהֵם
15 בְּאֵין עֲרוֹךְ זֶה לָזֶה, צָרִיךְ לִהְיוֹת מְמוּצָע בֵּינֵיהֶם.
16 וְלָכֵן בִּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה הִתְהַוּוּת עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה
17 יְצִירָה עֲשִׂיָּה, צָרִיךְ לִהְיוֹת מְמוּצָע, שֶׁהֲרֵי אֵין
18 עֲרוֹךְ נִבְרָא לַבּוֹרֵא, וְהַמְמוּצָע הוּא בְּחִינַת
19 אֲצִילוּת. אֶלָּא שֶׁהַמְמוּצָע דַּאֲצִילוּת הוּא רַק
20 לִפְעוֹל אֶת עֶצֶם הַהִתְהַוּוּת וּמְציאוּת הַמְקַבֵּל,
21 אֲבָל גַּם לְאַחֲרֵי זֶה הֲרֵי הֵם בְּאֵין עֲרוֹךְ זֶה לָזֶה,
22 וְנִקְרָאִים עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה, עוֹלָם
23 מִלְּשׁוֹן הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר[21]. אֲבָל יֶשְׁנָהּ בְּחִינָה נַעֲלֵית
24 יוֹתֵר בְּעִנְיַן הַמְמוּצָע, שֶׁעַל יָדוֹ נַעֲשָׂה (לֹא רַק
25 עֶצֶם מְציאוּת הַמְקַבֵּל, אֶלָּא גַּם) קֵירוּב וְשַׁיָּיכוּת
26 בֵּין הַמַּשְׁפִּיעַ וְהַמְקַבֵּל. וְזֶהוּ הַמְמוּצָע דְּכֶתֶר,

ביאור בדרך אפשר

(כְּפִי שֶׁנִּמְשָׁךְ עַל יְדֵי בְּחִינַת הַחָכְמָה), שֶׁעַל יָדוֹ על ידי ה׳כתר׳, **נַעֲשָׂה קֵירוּב וְחִיבּוּר בֵּין הַמַּאֲצִיל** הבורא **וְנֶאֱצָלִים** נבראים שיש ביניהם פער וריחוק ערך, וה׳כתר׳ מקרב אותם זה לזה ומחבר אותם, כפי שממשיך ומבאר.

דְּהִנֵּה, יָדוּעַ הַמְבוֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת[20] בתורת החסידות **שֶׁבְּעִנְיָנִים שֶׁהֵם בְּאֵין עֲרוֹךְ זֶה לָזֶה,** שריחוק הערך ביניהם הוא לאין שיעור **וּכְמוֹ מַשְׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל** כמו רב המשפיע תורה וחכמה לתלמיד **שֶׁהֵם** המשפיע והמקבל, הרב והתלמיד **בְּאֵין עֲרוֹךְ זֶה לָזֶה** ויש ביניהם פער גדול מאד, **צָרִיךְ לִהְיוֹת מְמוּצָע** המחבר **בֵּינֵיהֶם,** בחינה שגם קרובה למקבל וגם קרובה למשפיע, כך שהיא יכולה לקרב אותם זה לזה ולחבר ביניהם. **וְלָכֵן בִּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה הִתְהַוּוּת עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה** שהם עולמות שהריחוק ביניהם לבורא הוא לאין שיעור ומדובר בפער עצום, **צָרִיךְ לִהְיוֹת מְמוּצָע** שיחבר בין עולמות אלו לבורא, **שֶׁהֲרֵי אֵין עֲרוֹךְ נִבְרָא לַבּוֹרֵא, וְהַמְמוּצָע הוּא בְּחִינַת אֲצִילוּת** שמצד אחד הוא אלוקות ממש ונעלה הרבה מבריאה־יצירה־עשייה ומצד שני הוא אחד מארבעה העולמות של ׳סדר השתלשלות׳ ויש לו שייכות לעולמות. **אֶלָּא שֶׁהַמְמוּצָע דַּאֲצִילוּת הוּא רַק לִפְעוֹל אֶת עֶצֶם הַהִתְהַוּוּת וּמְציאוּת הַמְקַבֵּל, אֲבָל גַּם לְאַחֲרֵי זֶה** לאחר שעולמות בריאה יצירה ועשייה כבר נתהוו, עדיין **הֲרֵי הֵם בְּאֵין עֲרוֹךְ זֶה לָזֶה,** ועדיין יש פער גדול וריחוק ערך, ללא כל יחס והשוואה, בין עולמות האצילות לעולמות אלו, **וְנִקְרָאִים עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה, עוֹלָם מִלְּשׁוֹן הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר**[21]. **אֲבָל יֶשְׁנָהּ בְּחִינָה נַעֲלֵית יוֹתֵר בְּעִנְיַן הַמְמוּצָע,** והיא ׳ממוצע׳ כזה **שֶׁעַל יָדוֹ נַעֲשָׂה (לֹא רַק עֶצֶם מְציאוּת הַמְקַבֵּל** וייתכן שגם לאחר שנתהווה עדיין הוא בריחוק הערך מהמשפיע, **אֶלָּא** זהו ׳ממוצע׳ כזה שעל ידו נפעל **גַּם) קֵירוּב וְשַׁיָּיכוּת בֵּין הַמַּשְׁפִּיעַ וְהַמְקַבֵּל. וְזֶהוּ הַמְמוּצָע דְּכֶתֶר,** שהוא ׳ממוצע׳ מהסוג

---

18) ראה זח״ג קעח, ב. תו״א לך לך יא, סע״ב. לקו״ת דרושים לר״ה נז, א. 19) ראה רמ״ז לזח״ג רעו, ב. לקו״ת נצבים מט, ד. וש״נ. 20) סידור עם דא״ח רמד, ג ואילך. 21) לקו״ת שלח לז, ד. ובכ״מ.

1 שֶׁאַף שֶׁעַל יָדוֹ מִתְהַוֶּוה יֵשׁ הַנֶּאֱצָל, הֲרֵי אֵין זֶה
2 יֵשׁ מַמָּשׁ, שֶׁלָּכֵן נִקְרָא יֵשׁ נֶאֱצָל, מִלְּשׁוֹן אֶצְלוֹ וְסָמוּךְ[22],
3 וּכְפִי שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן[23]. וְנוֹסָף לְכָךְ
4 שֶׁבְּחִינַת פֶּלֶא (עַתִּיק) נִמְשֶׁכֶת בִּבְחִינַת אֶלֶף
5 (חָכְמָה), כַּנִּזְכָּר לְעֵיל שֶׁהַתַּעֲנוּג נַעֲשֶׂה חָכְמָה,
6 יֶשְׁנוֹ גַּם הָעִנְיָן דַּעֲשִׂית פֶּלֶא, שֶׁבְּחִינַת פֶּלֶא
7 נִמְשָׁךְ לְמַטָּה מַטָּה בִּבְחִינַת הָעֲשִׂיָּה. וְזֶהוּ גַּם
8 עִנְיָן הַתְּשׁוּבָה, שֶׁעַל יָדָהּ נִמְשָׁךְ מִבְּחִינָה
9 שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת עַד לְמַטָּה מַטָּה, לִפְעוֹל
10 סְלִיחַת הָעֲווֹנוֹת כוּ'.
11 ג) וְיֵשׁ לְבָאֵר תְּחִילָּה בְּנוֹגֵעַ לִכְלָלוּת עִנְיָן
12 הַתְּשׁוּבָה שֶׁעַל יָדָהּ נַעֲשֶׂה סְלִיחַת
13 הָעֲווֹנוֹת כוּ', וְהַיְינוּ, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁלִּפְנֵי
14 הַתְּשׁוּבָה הָיָה הָאָדָם הַחוֹטֵא בְּתַכְלִית הַשִּׁפְלוּת
15 כוּ', הִנֵּה עַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה נַעֲשֶׂה אָהוּב וְנֶחְמָד
16 קָרוֹב וְיָדִיד, וְעַד שֶׁגְּדְלָה מַעֲלָתוֹ מִמַּעֲלַת צַדִּיק
17 גָּמוּר (כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם[24]), דִּלְכְאוֹרָה אֵינוֹ
18 מוּבָן[25], הֲרֵי עִנְיָן זֶה הוּא כְּמוֹ נִיחוּם וְשִׂינּוּי
19 לְמַעְלָה חַס וְשָׁלוֹם, וַהֲרֵי כְּתִיב[26] וְגַם נֵצַח
20 יִשְׂרָאֵל לֹא יְשַׁקֵּר וְלֹא יִנָּחֵם כִּי לֹא אָדָם הוּא
21 לְהִנָּחֵם, וְהַיְינוּ, שֶׁעִנְיַן הַנִּיחוּם וְהַשִּׁינּוּי שַׁיָּךְ רַק
22 בִּבְחִינַת אָדָם, אֲבָל לֹא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת אָדָם,
23 שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר כִּי לֹא אָדָם הוּא לְהִנָּחֵם.
24 וּבְהַקְדִּים שֶׁכְּלָלוּת הַהֶפְרֵשׁ בֵּין בְּחִינַת אָדָם
25 שֶׁבּוֹ שַׁיָּךְ עִנְיַן הַנִּיחוּם וְהַשִּׁנּוּי,
26 לְבְחִינַת כִּי לֹא אָדָם הוּא לְהִנָּחֵם, הוּא הַהֶפְרֵשׁ
27 בֵּין שֵׂכֶל וּמִדּוֹת (צִיּוּר אָדָם) לְרָצוֹן. דְּהִנֵּה,
28 בַּשֵּׂכֶל שַׁיָּךְ עִנְיַן הַשִּׁנּוּיִים, דְּכֵיוָן שֶׁעִנְיַן הַשֵּׂכֶל
29 הוּא עִנְיַן הִתְפַּשְּׁטוּת וְהִתְרַחֲבוּת בְּאוֹפֶן שֶׁל
30 רַיְיכְקַיְיט כוּ', הִנֵּה בְּכָל דָּבָר יֶשְׁנָם רִיבּוּי פְּרָטִים,

ביאור בדרך אפשר

1 השני שֶׁאַף שֶׁעַל יָדוֹ מִתְהַוֶּוה באמצעות ה'ממוצע' של בחינת הכתר
2 יֵשׁ הַנֶּאֱצָל, הוא עולם האצילות שנקרא 'יש' כי גם הוא עולם אבל איננו
3 מוגדר כיש 'נברא' אלא כיש 'נאצל' ולכן הֲרֵי אֵין זֶה יֵשׁ מַמָּשׁ, שֶׁלָּכֵן
4 נִקְרָא יֵשׁ נֶאֱצָל, מִלְּשׁוֹן אֶצְלוֹ וְסָמוּךְ[22], כי גם לאחר שנאצל
5 עדיין הוא קרוב למאציל, וּכְפִי
6 שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן[23].
7 וְנוֹסָף לְכָךְ שֶׁבְּחִינַת פֶּלֶא (היא
8 בחינת עַתִּיק כמבואר לעיל)
9 נִמְשֶׁכֶת להאיר בִּבְחִינַת אָלֶף
10 (חָכְמָה), כַּנִּזְכָּר לְעֵיל
11 שֶׁהַתַּעֲנוּג עצמו, ולא רק הארה
12 מועטת ממנו נַעֲשֶׂה חָכְמָה, יֶשְׁנוֹ
13 גַּם הָעִנְיָן דַּעֲשִׂית פֶּלֶא, המרומז
14 בלשון הכתוב 'כי עשית פלא'
15 שֶׁבְּחִינַת פֶּלֶא נִמְשָׁךְ ומאיר לא
16 רק בבחינת החכמה אלא גם לְמַטָּה
17 מַטָּה בִּבְחִינַת הָעֲשִׂיָּה שהיא
18 הדרגה הכי תחתונה, כמבואר לעיל.
19 וְזֶהוּ גַּם התוכן של עִנְיַן
20 הַתְּשׁוּבָה, שֶׁעַל יָדָהּ על ידי
21 התשובה נִמְשָׁךְ מִבְּחִינָה
22 שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת עַד
23 לְמַטָּה מַטָּה לדרגות הכי תחתונות
24 ב'סדר השתלשלות', לִפְעוֹל
25 סְלִיחַת הָעֲווֹנוֹת כוּ' וכפי
26 שיבואר להלן.
27 ג) וְיֵשׁ לְבָאֵר תְּחִילָּה כדי לבאר
28 כיצד גם בעניין התשובה יש המשכה
29 מבחינה עליונה עד למטה ביותר, יש
30 להקדים ולבאר בְּנוֹגֵעַ לִכְלָלוּת
31 עִנְיַן התוכן הכללי של הַתְּשׁוּבָה
32 שֶׁעַל יָדָהּ נַעֲשֶׂה סְלִיחַת
33 הָעֲווֹנוֹת כוּ', וְהַיְינוּ, שֶׁאַף
34 עַל פִּי שֶׁלִּפְנֵי הַתְּשׁוּבָה הָיָה
35 הָאָדָם הַחוֹטֵא בְּתַכְלִית
36 הַשִּׁפְלוּת כוּ' כיוון שהחטא גורם
37 לפגמים בנפש ומרחיק את האדם
38 החוטא מאלוקות, הִנֵּה עַל יְדֵי
39 הַתְּשׁוּבָה הוא מתעלה בעילוי גדול
40 ותמורת מצבו השפל קודם התשובה
41 נַעֲשֶׂה אָהוּב וְנֶחְמָד קָרוֹב
42 וְיָדִיד אל הקדוש־ברוך־הוא, וְעַד כדי כך היא מעלתו של האדם שעשה
43 תשובה שֶׁגְּדְלָה מַעֲלָתוֹ של העושה תשובה יותר מִמַּעֲלַת צַדִּיק

ביאור בדרך אפשר

44 גָּמוּר שלא חטא מעולם (כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם[24]), דִּלְכְאוֹרָה
45 אֵינוֹ מוּבָן[25] איך ייתכן שינוי כל כך גדול בקשר של האדם עם
46 הקדוש־ברוך־הוא, שינוי מריחוק גדול ביותר לקירוב גדול ביותר, הֲרֵי עִנְיָן
47 זֶה של שינוי כל כך משמעותי הוּא כְּמוֹ נִיחוּם חרטה וְשִׂינּוּי של
48 הדעה והמעמד ומצב לְמַעְלָה חַס
49 וְשָׁלוֹם, וַהֲרֵי כְּתִיב[26] בספר
50 שמואל וְגַם נֵצַח יִשְׂרָאֵל לֹא
51 יְשַׁקֵּר וְלֹא יִנָּחֵם כִּי לֹא אָדָם
52 הוּא לְהִנָּחֵם, וְהַיְינוּ, שֶׁעִנְיַן
53 הַנִּיחוּם חרטה מדעה קודמת ורצון
54 קודם, לדעה שונה ורצון אחר
55 וְהַשִּׁינּוּי שַׁיָּךְ רַק בִּבְחִינַת
56 אָדָם אותה בחינה באלוקות הנקראת
57 'אדם', אֲבָל לֹא לְמַעְלָה
58 מִבְּחִינַת אָדָם, שֶׁעַל זֶה על
59 דרגת האלוקות שלמעלה מבחינת
60 'אדם' נֶאֱמַר כִּי לֹא אָדָם הוּא
61 לְהִנָּחֵם, ומהו אם כן ביאור השינוי
62 למעלה בין קודם עשיית התשובה לבין
63 אחרי עשיית התשובה?
64 וּבְהַקְדִּים שֶׁכְּלָלוּת הַהֶפְרֵשׁ
65 בֵּין בְּחִינַת האלוקות הנקראת אָדָם
66 שֶׁבּוֹ שַׁיָּךְ עִנְיַן הַנִּיחוּם
67 וְהַשִּׁנּוּי חרטה מדעה ורצון קודמים
68 לדעה אחרת ורצון אחר, לִבְחִינַת
69 האלוקות הנעלית יותר שבה נאמר כִּי
70 לֹא אָדָם הוּא לְהִנָּחֵם, הוּא
71 הַהֶפְרֵשׁ בֵּין שֵׂכֶל וּמִדּוֹת (שהם
72 תכונות הנפש המרכיבות צִיּוּר
73 אָדָם) לְרָצוֹן (הנעלה מהשכל
74 והמידות שהם כוחות פנימיים
75 המלובשים באברי הגוף ואילו הרצון
76 הוא כוח כללי ו'מקיף'). דְּהִנֵּה,
77 בַּשֵּׂכֶל שַׁיָּךְ יתכן עִנְיַן
78 הַשִּׁנּוּיִים ואדם יכול להבין דבר
79 תחילה באופן מסויים ולאחר מכן
80 באופן אחר, דְּכֵיוָן שֶׁעִנְיַן הַשֵּׂכֶל
81 הוּא עִנְיַן הִתְפַּשְּׁטוּת
82 וְהִתְרַחֲבוּת של הרעיון השכלי
83 (שבא תחילה כנקודה לבד, אבל אחר
84 כך הנקודה מתרחבת ומסתעפת)
85 בְּאוֹפֶן שֶׁל רַיְיכְקַיְיט עשירות רעיונית כוּ' כי לאחר שההתפשטות
86 וההתרחבות הרעיון נהיה עשיר, הִנֵּה בְּכָל דָּבָר בכל רעיון שכלי יֶשְׁנָם

---

22) פרדס שער טז (שער אבי"ע) פ"א. 23) ס"ד. 24) הל' תשובה פ"ז ה"ד־ו. 25) בהבא לקמן - ראה המשך תער"ב פקצ"ג (שם ח"ב ע' תקמ ואילך). 26) שמואל־א טו, כט.

ביאור בדרך אפשר

רִיבּוּי פְּרָטִים, וְאַדְרַבָּה, כְּכָל שֶׁהַשֵּׂכֶל הוּא גָּדוֹל יוֹתֵר לאחר שהתפשט והתרחב יותר, **יֵשׁ בּוֹ יוֹתֵר פְּרָטִים וְרִיכְּקַיְיט** עשירות רעיונית **גְּדוֹלָה יוֹתֵר. וְכֵן הוּא גַּם בַּתּוֹרָה, שֶׁמִּצַּד שֶׁכֶל הַתּוֹרָה** בתורה כפי שירדה להיות מובנת בשכל אנושי **אֶפְשָׁר** ייתכן **שֶׁיִּהְיוּ סְבָרוֹת שׁוֹנוֹת** כשם שבשכל ייתכנו שינויים, כאמור **(וְאַדְרַבָּה, מַעֲלַת הַתּוֹרָה הִיא שֶׁלֹּא נִיתְּנָה חֲתוּכָה**[27] בהלכות פסוקות וקבועות, אלא בהלכות רבות יש מחלוקות, וכדברי המדרש "אמר ר' ינאי: לא ניתנו דברי תורה חתוכין, אלא על כל דבור שהיה אומר הקדוש־ברוך־הוא למשה היה אומר מ"ט פנים טהור ומ"ט פנים טמא"), **וְאֵלּוּ** כל הדעות השונות **דִּבְרֵי אֱלֹקִים חַיִּים**[28], **כִּי בְּכָל הַבְּחִינוֹת שֶׁבַּשֵּׂכֶל יֵשׁ מָקוֹם לְרִיבּוּי** דעות ואפשרות להבין דברים באופנים שונים, **וְעַד שֶׁבַּבִּינָה** שבה הרעיון השכלי מסתעף לפרטים רבים **יֵשׁ** באותו דבר עצמו **מ"ט פָּנִים טָהוֹר ומ"ט פָּנִים טָמֵא**[28], **שֶׁנִּמְשָׁכִים מִמ"ט הַשְּׁעָרִים דְּבִינָה (כַּמְבוֹאָר** בתורת החסידות **בְּעִנְיַן סְפִירַת הָעוֹמֶר**[29] שהיא מ"ט ימים בהם עוסקים בתיקון שבע המידות שכל אחת כלולה משבע ובסך הכל ארבעים ותשע, ולמרות שעיקר העבודה היא לתקן את המידות שבלב, היא שייכת לבינה, ונקראת 'שערי בינה', כי מקור המידות הוא בשכל ומשם הן יורדות ומתגלות בלב. למשל, כדי לתקן את מידת החסד של הקליפה המתאוה לעניני עולם הזה ולהמיר אותה באהבת ה' או באהבת ישראל, נדרשת התבוננות בגדולת ה' (מידת החסד הכלולה במוח), על־ידי התבוננות ברוממות הא־ל (מידת הגבורה הכלולה במוח), ניתן הכוח למגר את מידת הכעס הנובעת ממידת הגבורה של הנפש־הבהמית, ולמלא את הלב ביראת ה', וכפי שנרמז ב'פתח אליהו': "בינה – ליבא", הבינה מאירה בלב, ובסך־הכל יש 'מ"ט שערי בינה' - ארבעים ותשע סוגים של התבוננות המולידות ארבעים ותשע מידות, אותם מתקנים ומעלים לטוב וקדושה, ומאירים בהם אור אלוקי עד שנעשים מוכנים לקבל את התורה), **וְלֹאוֹתוֹ תַּלְמִיד אֶחָד** כלומר לאותו תלמיד עצמו **נִגְלוּ מ"ח פָּנִים** ובלשון הגמרא "אמר רבי יוחנן, תלמיד היה לו לרבי מאיר וסומכוס שמו, שהיה אומר על כל דבר ודבר של טומאה ארבעים ושמונה

ביאור בדרך אפשר

טעמי טומאה ועל כל דבר ודבר של טהרה ארבעים ושמונה טעמי טהרה" **(כַּמְבוֹאָר בְּחִדּוּשֵׁי אַגָּדוֹת מַהַרְשָׁ"א** לבאר את דיוק המספר מ"ח דווקא בהקשר זה: "דיש נ' שערי בינה ולא נגלו למשה רק מ"ט מהם שנאמר ותחסרהו מעט מאלוקים, וסמכוהו אקרא וכמטמונים תחפשנה, וזהו שאמר דלאותו תלמיד אחד נגלו לו מ"ח פנים ולא היה חסר לו רק פנים אחד ממה שנגלה למשה")[30], **שֶׁכָּל זֶה** האפשרות שאותו תלמיד עצמו ייתן ריבוי טעמים הן לטומאה והן לטהרה **הוּא מִצַּד עִנְיַן הַבִּינָה שֶׁנּוֹתֶנֶת מָקוֹם לְשִׁינּוּיִים כּוּ'** ואפשרות להבין דברים באופנים שונים.

וְכֵן גַּם בְּמִדּוֹת בדומה לאמור לעיל לגבי השכל יש מקום לשינויים, **דִּלְפִי שִׂכְלוֹ יְהַלֵּל אִישׁ**[31], כלשון הכתוב במשלי, **שֶׁלְּפִי אוֹפֶן הַשֵּׂכֶל מִשְׁתַּנִּים הַמִּדּוֹת,** וכאשר יש שינוי בתפיסת והבנת הדברים בשכל, בהתאם לכך יש שינויים גם ברגש **וְהַיְינוּ, שֶׁיֵּשׁ** בטבע המידות **נְתִינַת מָקוֹם לְמִדָּה זוֹ וְגַם לְמִדָּה הָפְכִית כּוּ'**, והאדם לא מרגיש תמיד את אותם רגשות אלא ייתכן שירגיש רגש מסויים ואחר כך ירגיש רגש הפוך **שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁל הִתְחַלְּקוּת** הרגש למידות שונות ואף הפכיות זו מזו **וְשִׁינּוּיִים** ברגש המידות מזמן לזמן.

וְעִנְיָן זֶה שגם במידות יש שינויים **הוּא לֹא רַק בְּמִדּוֹת שֶׁעַל פִּי הַשֵּׂכֶל** שבוודאי משתנות בהתאם לשינויים בשכל עצמו, **אֶלָּא גַּם בְּמִדּוֹת שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל, מִדּוֹת שֶׁבְּרָצוֹן** שהוא על־שכלי וכיוון שמידות אלו אינן על פי השכל, השינויים שבשכל לא משפיעים על מידות אלו, והחידוש הוא **שֶׁגַּם הֵם** המידות העל־שכליות **יְכוֹלִים לְהִתְהַפֵּךְ** ואינם שוות תמיד וגם רצון שלמעלה מהשכל יכול להיות פעם רצון באופן מסויים ופעם אחרת באופן הפכי, **וְהַיְינוּ, שֶׁאַף שֶׁנִּקְרָאִים** המידות שלמעלה מהשכל **טוּרֵי חֲשׁוֹכָא**[32], הרי חושך, היינו דבר נסתר ולא גלוי, **לְהִיוֹתָם** כי מידות אלו הן **לְמַעְלָה מִבְּחִינַת שֵׂכֶל וְטַעַם (כִּי שֵׂכֶל** שמסביר ומגלה דברים **הוּא עִנְיָן שֶׁל אוֹר, וְהַמִּדּוֹת שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל** ואין להם הסבר וטעם גלוי **הֵם חוֹשֶׁךְ)**, מכל מקום, עם היות שמידות אלו הן על־שכליות ולכאורה אין מקום שיחולו בהם שינויים שהרי הוסבר שהשינוי במידות נובע

1 **וְאַדְרַבָּה, כְּכָל שֶׁהַשֵּׂכֶל הוּא גָּדוֹל יוֹתֵר, יֵשׁ בּוֹ**
2 **יוֹתֵר פְּרָטִים וְרִיכְּקַיְיט גְּדוֹלָה יוֹתֵר. וְכֵן הוּא גַּם**
3 **בַּתּוֹרָה, שֶׁמִּצַּד שֵׂכֶל הַתּוֹרָה אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיוּ סְבָרוֹת**
4 **שׁוֹנוֹת (וְאַדְרַבָּה, מַעֲלַת הַתּוֹרָה הִיא שֶׁלֹּא נִיתְּנָה**
5 **חֲתוּכָה**[27]**), וְאֵלּוּ וְאֵלּוּ דִּבְרֵי אֱלֹקִים חַיִּים**[28]**, כִּי**
6 **בְּכָל הַבְּחִינוֹת שֶׁבַּשֵּׂכֶל יֵשׁ מָקוֹם לְרִיבּוּי, וְעַד**
7 **שֶׁבַּבִּינָה יֵשׁ מ"ט פָּנִים טָהוֹר ומ"ט פָּנִים טָמֵא**[28]**,**
8 **שֶׁנִּמְשָׁכִים מִמ"ט הַשְּׁעָרִים דְּבִינָה (כַּמְבוֹאָר**
9 **בְּעִנְיַן סְפִירַת הָעוֹמֶר**[29]**), וּלְאוֹתוֹ תַּלְמִיד אֶחָד**
10 **נִגְלוּ מ"ח פָּנִים (כַּמְבוֹאָר בְּחִדּוּשֵׁי אַגָּדוֹת**
11 **מַהַרְשָׁ"א)**[30]**, שֶׁכָּל זֶה הוּא מִצַּד עִנְיַן הַבִּינָה**
12 **שֶׁנּוֹתֶנֶת מָקוֹם לְשִׁינּוּיִים כּוּ'. וְכֵן גַּם בְּמִדּוֹת,**
13 **דִּלְפִי שִׂכְלוֹ יְהַלֵּל אִישׁ**[31]**, שֶׁלְּפִי אוֹפֶן הַשֵּׂכֶל**
14 **מִשְׁתַּנִּים הַמִּדּוֹת, וְהַיְינוּ, שֶׁיֵּשׁ נְתִינַת מָקוֹם**
15 **לְמִדָּה זוֹ וְגַם לְמִדָּה הָפְכִית כּוּ', שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁל**
16 **הִתְחַלְּקוּת וְשִׁינּוּיִים. וְעִנְיָן זֶה הוּא לֹא רַק**
17 **בְּמִדּוֹת שֶׁעַל פִּי הַשֵּׂכֶל, אֶלָּא גַּם בְּמִדּוֹת**
18 **שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל, מִדּוֹת שֶׁבְּרָצוֹן, שֶׁגַּם הֵם**
19 **יְכוֹלִים לְהִתְהַפֵּךְ, וְהַיְינוּ, שֶׁאַף שֶׁנִּקְרָאִים טוּרֵי**
20 **חֲשׁוֹכָא**[32]**, לִהְיוֹתָם לְמַעְלָה מִבְּחִינַת שֵׂכֶל וְטַעַם**
21 **(כִּי שֵׂכֶל הוּא עִנְיָן שֶׁל אוֹר, וְהַמִּדּוֹת שֶׁלְּמַעְלָה**
22 **מֵהַשֵּׂכֶל הֵם חוֹשֶׁךְ), הֲרֵי יָדוּעַ שֶׁזֶּהוּ רַק שֶׁהֵם**

---

27) עירובין יג, ב. וש"נ. 28) ירושלמי סנהדרין פ"ד ה"ב. ועוד. 29) ראה אוה"ת יתרו ע' תתצא. סה"מ תרכ"ז ע' שיג. 30) עירובין שם. 31) משלי יב, ח. 32) ראה תו"א מקץ לה, ד. משפטים עו, סע"א.

ביאור בדרך אפשר

מהשינוי בשכל, מקור המידות, לאמיתו של דבר גם מידות אלו משתנות בהתאם לשינוי בטעם ובסיבה של מידות אלו כי אמנם מידות אלו הן למעלה מהשכל והטעם, אבל **הֲרֵי יָדוּעַ שֶׁזֶּהוּ** העובדה שהן מידות למעלה מהטעם הרי זה **רַק שֶׁהֵם לְמַעְלָה מִטַּעַם גָּלוּי** המובן ומתקבל בשכל, **אֲבָל** בעצם גם למידות אלו, מידות שברצון, **יֵשׁ טַעַם כָּמוּס** נסתר **לָרָצוֹן וְנִכְיָדוּעַ בְּעִנְיַן הָרָצוֹן, שֶׁמַּה שֶׁאוֹמְרִים שֶׁאֵין טַעַם לָרָצוֹן**[33], כי הרצון הוא בחינה על־שכלית **אֵין הַכַּוָּונָה שֶׁאֵין טַעַם לָרָצוֹן כְּלָל, אֶלָּא שֶׁאֵין טַעַם גָּלוּי לָרָצוֹן, אֲבָל טַעַם כָּמוּס יֶשְׁנוֹ], וְכֵיוָן שֶׁיֵּשׁ טַעַם כָּמוּס, לָכֵן יָכוֹל** הרצון **לְהִתְהַפֵּךְ כו'**. בהתאם לשינויים בטעם הכמוס.

אָמְנָם, זֶהוּ השינויים ברצון ובמידות שברצון **רַק בִּבְחִינַת חִיצוֹנִיּוּת הָרָצוֹן, אֲבָל בִּפְנִימִיּוּת הָרָצוֹן, אֵין טַעַם לָרָצוֹן כְּלָל, גַּם** אפילו **לֹא טַעַם כָּמוּס** (ההבדל בין חיצוניות הרצון לפנימיות הרצון למעלה, מוסבר על פי משלים מההבדל בין חיצוניות הרצון לפנימיות הרצון אצל האדם, כמו אדם המתייגע במלאכתו בשביל פרנסתו שתכלית המלאכה היא השכר שיקבל על כך, ולכן כסף השכר נחשב פנימיות רצונו ואילו עצם העמל והיגיעה במלאכה הוא חיצוניות רצונו בלבד, או בעומק יותר, ביחס לעמל והיגיעה, כסף השכר נחשב פנימיות הרצון, אבל גם השכר אינו פנימיות רצונו האמיתי של האדם, כי הרצון לכסף הוא כדי שיוכל לקנות אוכל ובית וכיו"ב, ואף רצונו באוכל ובית אינו תכלית פנימיות רצונו, כי הרצון הזה עצמו הוא כדי שיכול לחיות ולהתקיים). **וְהוּא** פנימיות הרצון באמת **בְּחִינַת רָצוֹן עַצְמִי שֶׁאֵינוֹ בָּא מִצַּד אֵיזֶה טַעַם, כִּי אִם מִצַּד הָעֶצֶם כו'** ולרצון זה אין אפילו טעם כמוס, כמבואר לעיל. **וּבְחִינָה וּמַדְרֵיגָה זוֹ** למעלה באלוקות **הִיא בְּחִינַת כִּי לֹא אָדָם, שֶׁלֹּא יִנָּחֵם** שלא שייך ברצון זה חרטה **וְלֹא יִשְׁתַּנֶּה כְּלָל. וּמִבְּחִינָה זוֹ** למעלה **הוּא שׁוֹרֶשׁ מַלְכוּת בֵּית דָּוִד, שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר וְגַם נֵצַח יִשְׂרָאֵל גוֹ' לֹא יְנַחֵם גוֹ', וְהַיְינוּ, שֶׁמַּלְכוּת בֵּית דָּוִד**

ביאור בדרך אפשר

1 לְמַעְלָה מִטַּעַם גָּלוּי, אֲבָל יֵשׁ טַעַם כָּמוּס לָרָצוֹן
2 [וְכִיָּדוּעַ בְּעִנְיַן הָרָצוֹן, שֶׁמַּה שֶׁאוֹמְרִים שֶׁאֵין
3 טַעַם לָרָצוֹן[33], אֵין הַכַּוָּונָה שֶׁאֵין טַעַם לָרָצוֹן
4 כְּלָל, אֶלָּא שֶׁאֵין טַעַם גָּלוּי לָרָצוֹן, אֲבָל טַעַם
5 כָּמוּס יֶשְׁנוֹ]. וְכֵיוָן שֶׁיֵּשׁ טַעַם כָּמוּס, לָכֵן יָכוֹל
6 לְהִתְהַפֵּךְ כו'. אָמְנָם, זֶהוּ רַק בִּבְחִינַת חִיצוֹנִיּוּת
7 הָרָצוֹן, אֲבָל בִּפְנִימִיּוּת הָרָצוֹן, אֵין טַעַם לָרָצוֹן
8 כְּלָל, גַּם לֹא טַעַם כָּמוּס. וְהוּא בְּחִינַת רָצוֹן עַצְמִי
9 שֶׁאֵינוֹ בָּא מִצַּד אֵיזֶה טַעַם, כִּי אִם מִצַּד הָעֶצֶם
10 כו'. וּבְחִינָה וּמַדְרֵיגָה זוֹ הִיא בְּחִינַת כִּי לֹא אָדָם,
11 שֶׁלֹּא יִנָּחֵם וְלֹא יִשְׁתַּנֶּה כְּלָל. וּמִבְּחִינָה זוֹ הוּא
12 שׁוֹרֶשׁ מַלְכוּת בֵּית דָּוִד, שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר וְגַם נֵצַח
13 יִשְׂרָאֵל גוֹ' לֹא יְנַחֵם גוֹ', וְהַיְינוּ, שֶׁמַּלְכוּת בֵּית
14 דָּוִד הִיא מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוּת וְעַצְמוּת אֵין סוֹף
15 שֶׁאֵין בָּזֶה שׁוּם הִשְׁתַּנּוּת כְּלָל, וְלָכֵן דָּוִד מֶלֶךְ
16 יִשְׂרָאֵל חַי וְקַיָּם[34], וּכְתִיב[35] וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא
17 לָהֶם לְעוֹלָם, לְפִי שֶׁנִּמְשַׁח בְּקֶרֶן, שֶׁהוּא עִנְיַן
18 הַמְשָׁכָה עַצְמִית, וְלָכֵן נִתְקַיְּימָה מַלְכוּתוֹ[36] [וְכֵיוָן
19 שֶׁהַנָּשִׁיא הוּא הַכֹּל[37] (וְהַכֹּל הוּא הַנָּשִׂיא), הֲרֵי
20 זֶה שַׁיָּךְ גַּם לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, וּמִצַּד
21 בְּחִינָה זוֹ אִי אֶפְשָׁר לְהַחְלִיפָם חַס וְשָׁלוֹם[38],
22 כְּשֵׁם שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְהַחְלִיפוֹ כו']. וּמִבְּחִינָה זוֹ
23 נִמְשָׁךְ גַּם עִנְיַן הַתּוֹרָה כְּפִי שֶׁהִיא לְמַעְלָה
24 מִשְּׁנוּיִים, כְּמַאֲמַר רַז"ל[39] עַל הַפָּסוּק וַהֲרָיָ'
25 עִמּוֹ[40], שֶׁהֲלָכָה כְּמוֹתוֹ בְּכָל מָקוֹם, וְזֶהוּ גַּם
26 כְּלָלוּת הָעִנְיָן שֶׁהַתּוֹרָה הַזֹּאת לֹא תִּהְיֶה

ביאור בדרך אפשר

44 בשורשה ומקורה **הִיא מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוּת וְעַצְמוּת אֵין סוֹף שֶׁאֵין**
45 **בָּזֶה שׁוּם הִשְׁתַּנּוּת כְּלָל, וְלָכֵן דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל חַי וְקַיָּם**[34]
46 באופן נצחי, ללא שינויים, **וּכְתִיב**[35] **וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם,**
47 והנשיאות של דוד המלך נצחית **לְפִי שֶׁנִּמְשַׁח** למלכות **בְּקֶרֶן, שֶׁהוּא**
48 **עִנְיַן הַמְשָׁכָה עַצְמִית, וְלָכֵן**
49 **נִתְקַיְּימָה מַלְכוּתוֹ**[36] עד סוף ימיו
50 בלי הפסק **[וְכֵיוָן שֶׁהַנָּשִׂיא** של
51 בני ישראל **הוּא הַכֹּל**[37] **(וְהַכֹּל**
52 **הוּא הַנָּשִׂיא), הֲרֵי זֶה** עניין
53 הבחירה לעולם, לנצח שישנו בדוד
54 המלך ומלכות בית דוד **שַׁיָּךְ גַּם**
55 **לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל,**
56 **וּמִצַּד בְּחִינָה זוֹ אִי אֶפְשָׁר**
57 **לְהַחְלִיפָם** את בני ישראל באומה
58 אחרת **חַס וְשָׁלוֹם**[38] אלא הבחירה
59 של הקדוש־ברוך־הוא בבני ישראל
60 היא בחירה נצחית, **כְּשֵׁם שֶׁאִי**
61 **אֶפְשָׁר לְהַחְלִיפוֹ כו'** את
62 הקדוש־ברוך־הוא בעצמו שהרי הוא
63 נצחי]. **וּמִבְּחִינָה זוֹ** גבוהה ונעלית
64 באלוקות, בחינת פנימיות הרצון,
65 **נִמְשָׁךְ גַּם עִנְיַן הַתּוֹרָה כְּפִי**
66 **שֶׁהִיא** התורה **לְמַעְלָה**
67 **מִשְּׁנוּיִים,** דבר שבא לידי ביטוי
68 בהלכות התורה כאשר גם אם קודם
69 לכן יש מקום לסברות שונות, ההלכה
70 הפסוקה לא משתנית **כְּמַאֲמַר**
71 **רַז"ל**[39] **עַל הַפָּסוּק** האמור בדוד
72 המלך **וַהֲרָיָ' עִמּוֹ**[40], **שֶׁהֲלָכָה**
73 **כְּמוֹתוֹ בְּכָל מָקוֹם,** כדברי הגמרא
74 לגבי השבחים שנאמרו על דוד המלך,
75 "הנה ראיתי בן לישי בית הלחמי יודע
76 נגן וגיבור חיל ואיש מלחמה ונבון דבר
77 ואיש תואר וה' עמו וגו'", שהכוונה
78 למעלות בלימוד התורה, "יודע נגן -
79 שיודע להישאל, גיבור - שיודע
80 להשיב, איש מלחמה - שיודע לישא וליתן במלחמתה של תורה, איש תואר
81 - שמראה פנים בהלכה, ונבון דבר - שמבין דבר מתוך דבר, וה' עמו, שהלכה
82 כמותו בכל מקום", ומבואר על כך בחסידות שהכוונה כי כדי לברר את
83 ההלכה לאמיתה לא די בחכמה אנושית ובהבנה טובה בתורה על פי השכל
84 אלא צריך להיות 'והוי' עמו', להיות מחובר לאלוקות שבתורה בדרגה של
85 פנימיות הרצון (שלמעלה מדרגת 'אלו ואלו דברי אלוקים חיים'), **וְזֶהוּ גַּם**
86 **כְּלָלוּת הָעִנְיָן שֶׁהַתּוֹרָה הַזֹּאת לֹא תִּהְיֶה מוּחְלֶפֶת**[41],

---

33) ראה יונת אלם פ"ב. של"ה ד, ב בהגהה. 34) ר"ה כה, א. 35) יחזקאל לז, כה. 36) מגילה יד, א. וש"נ. 37) פרש"י חוקת כא, כא. 38) ראה רות רבה פתיחתא ג. 39) סנהדרין צג, ב. 40) שמואל־א טז, יח.

מוּחְלֶפֶת[41], וּכְהַלָּשׁוֹן בַּתַּנָּיָא[42] שֶׁהַתּוֹרָה הִיא נִצְחִית. וְכָל זֶה נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת כִּי לֹא אָדָם, שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת הַכֶּתֶר.

וְזֶהוּ גַּם שֹׁרֶשׁ עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה, שֶׁנִּמְשֶׁכֶת מִבְּחִינַת כִּי לֹא אָדָם הוּא. דְּהִנֵּה, בְּחִינַת אָדָם, אִי אֶפְשָׁר שֶׁיּוּמְשַׁךְ לְמַטָּה בִּיוֹתֵר, וְרַק בְּחִינַת כִּי לֹא אָדָם, לִהְיוֹתוֹ לְמַעְלָה מֵהַגְּבָלוֹת, חֲרֵי הוּא נִמְשָׁךְ עַד לְמַטָּה מַטָּה, וְהַיְינוּ, לֹא רַק בְּאֲצִילוּת שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר[43] לֹא יְגוּרְךָ רָע, אֶלָּא גַּם לְמָקוֹם שֶׁל אֶפְשָׁרִיּוּת הַמְּצִיאוּת[44], וְעַד לְמְצִיאוּת בְּפוֹעַל, וְעַד שֶׁנִּמְשָׁךְ לְמָקוֹם שֶׁל רָע בְּפוֹעַל, וְלֹא רַק בְּאוֹנֶס וּבְשׁוֹגֵג, אֶלָּא גַּם בְּמֵזִיד, שֶׁגַּם שָׁם נִמְשָׁךְ בְּחִינַת כִּי לֹא אָדָם הוּא, וְעַל יְדֵי זֶה זְדוֹנוֹת נַעֲשִׂים לוֹ כִּזְכוּיוֹת[45]. וְעַל דֶּרֶךְ הַמְבוֹאָר בְּאִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ[46] בְּעִנְיַן פָּרָה אֲדוּמָה שֶׁחַטָּאת קָרְיָהּ רַחֲמָנָא[47], שֶׁהִיא לְמַעְלָה מִקָּרְבַּן חַטָּאת, כִּי חַטָּאת מְכַפֶּרֶת רַק עַל שׁוֹגֵג, מַה שֶּׁאֵין כֵּן פָּרָה אֲדוּמָה שֶׁנַּעֲשֵׂית בַּחוּץ, מְכַפֶּרֶת גַּם עַל הַזְּדוֹנוֹת שֶׁהֵן מִשָּׁלֹשׁ קְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת, לְפִי שֶׁשָּׁרְשָׁהּ מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוּת הַכֶּתֶר, לָכֵן נִמְשֶׁכֶת עַד לְמַטָּה מַטָּה.

אָמְנָם סְלִיחַת הָעֲוֹנוֹת שֶׁנִּמְשֶׁכֶת עַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה, אֵינָהּ עִנְיָן שֶׁל נִיחוּם, אֶלָּא שֶׁעַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה מַגִּיעִים בִּבְחִינַת הַתַּעֲנוּג הָעַצְמִי שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָרָצוֹן דְּמִצְוֹת. וְהָעִנְיָן בָּזֶה,

ביאור בדרך אפשר

וּכְהַלָּשׁוֹן בַּתַּנָּיָא[42] **שֶׁהַתּוֹרָה הִיא נִצְחִית** כי בפנימיות הרצון, וכן בהלכה למעשה, לא יכול להיות שינוי וחילוף. **וְכָל זֶה נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת כִּי לֹא אָדָם, שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת הַכֶּתֶר** עצם הרצון, כאמור לעיל.

וְזֶהוּ בחינה נעלית זו של פנימיות הרצון, פנימיות הכתר, היא **גַּם שֹׁרֶשׁ עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה, שֶׁנִּמְשֶׁכֶת** גם התשובה **מִבְּחִינַת** האלוקות הנקראת **כִּי לֹא אָדָם הוּא. דְּהִנֵּה, בְּחִינַת אָדָם, אִי אֶפְשָׁר** לא ייתכן **שֶׁיּוּמְשַׁךְ לְמַטָּה בִּיוֹתֵר** וכיוון שהיא דרגה יותר נמוכה יש גבול עד היכן היא יורדת, **וְרַק בְּחִינַת כִּי לֹא אָדָם, לִהְיוֹתוֹ** עניין 'פנימי' ו'עצמי' **לְמַעְלָה מֵהַגְּבָלוֹת,** אין גבול גם עד היכן הוא יורד ונמשך אלא **חֲרֵי הוּא נִמְשָׁךְ** ויורד לפעול ולהאיר **עַד לְמַטָּה מַטָּה, וְהַיְינוּ, לֹא רַק בְּאֲצִילוּת** העולם הראשון והנעלה ביותר מארבעה העולמות הכלליים אצילות־בריאה־יצירה־עשייה **שֶׁעַל זֶה** על האור האלוקי המאיר בעולם האצילות **נֶאֱמַר**[43] **לֹא יְגוּרְךָ רָע** אלא הוא אלוקות ממש, ללא שום נתינת מקום למציאות של 'ישות' המעלימה ומסתירה על האלוקות, **אֶלָּא** האור הנעלה שלמעלה מהגבלות מאיר **גַּם לְמָקוֹם** נחות יותר מאצילות, מקום **שֶׁל אֶפְשָׁרִיּוּת הַמְּצִיאוּת**[44] שבאצילות גם זה לא שייך ואין שם אפילו אפשרות והיתכנות של מציאות כלשהי מלבד האלוקות עצמה, והאור הנעלה והבלי־גבול הזה יורד ונמשך גם עוד יותר למטה **וְעַד לִמְצִיאוּת בְּפוֹעַל** אפילו בעולם שבו יש מציאות בפועל שמצד עצמה היא העלם והסתר על האלוקות, **וְעַד שֶׁנִּמְשָׁךְ לְמָקוֹם שֶׁל רָע בְּפוֹעַל,** היינו של עבירה על רצון ה' **וְלֹא רַק** עבירה **בְּאוֹנֶס וּבְשׁוֹגֵג, אֶלָּא גַּם** עבירה **בְּמֵזִיד** שכמובן היא 'רע' קשה וחמור יותר מאשר עבירה באונס או בשוגג, **שֶׁגַּם שָׁם** במקום ה'רע' החמור **נִמְשָׁךְ בְּחִינַת כִּי לֹא אָדָם הוּא, וְעַל יְדֵי זֶה** שהאור האלוקי נמשך ויורד גם לשם **זְדוֹנוֹת** עבירות שעשה במזיד מתהפכים מן הקצה אל הקצה, והזדונות עצמן

ביאור בדרך אפשר

נַעֲשִׂים לוֹ כִּזְכוּיוֹת[45]**. וְעַל דֶּרֶךְ הַמְבוֹאָר בְּאִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ**[46] שבספר התניא **בְּעִנְיַן פָּרָה אֲדוּמָה שֶׁחַטָּאת קָרְיָהּ רַחֲמָנָא**[47], שנקראת בתורה 'חטאת' אבל מכל־מקום יש בפרה אדומה מעלה ויתרון על קרבן חטאת רגיל **שֶׁהִיא** פרה אדומה **לְמַעְלָה מִקָּרְבַּן חַטָּאת, כִּי חַטָּאת מְכַפֶּרֶת רַק עַל שׁוֹגֵג** ואילו עבירה במזיד לא מתכפרת על ידי קרבן חטאת, **מַה שֶּׁאֵין כֵּן פָּרָה אֲדוּמָה שֶׁנַּעֲשֵׂית בַּחוּץ** ואינה עולה על גבי המזבח כקרבן, והדבר מוכיח שבכוחה לרדת למטה יותר (בדומה לאמור לעיל שדווקא אור נעלה יותר יורד ונמשך למטה ביותר) **מְכַפֶּרֶת גַּם עַל הַזְּדוֹנוֹת שֶׁהֵן מִשָּׁלֹשׁ קְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת** שהן קליפות (כוחות של היפך הקדושה המעלימים ומסתירים על האור האלוקי, כמו קליפה המכסה על הפרי) טמאות לגמרי שאין בהן טוב כלל, **וְהַיְינוּ, לְפִי שֶׁשָּׁרְשָׁהּ מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוּת הַכֶּתֶר, לָכֵן נִמְשֶׁכֶת עַד לְמַטָּה מַטָּה** כי דרגה של אלוקות שלמעלה מהגבלות נמשכת למטה מטה ללא הגבלה.

אָמְנָם סְלִיחַת הָעֲוֹנוֹת שֶׁנִּמְשֶׁכֶת עַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה, כלומר, הוסבר לעיל שעניין התשובה והאפשרות להפוך את ה'רע' לטוב והזדונות לזכויות הוא על ידי שבחינת האלוקות העליונה והבלתי מוגבלת נמשכת ויורדת עד למטה ביותר, ועל כך מוסיף ומבאר שהשינוי הנפעל על ידי התשובה, סליחת העוונות ועד שזדונות נעשו לזכויות, **אֵינָהּ עִנְיָן שֶׁל נִיחוּם** וחרטה למעלה, כביכול, ואין זו סתירה למבואר לעיל באריכות שהמדובר הוא בהארה מלמעלה מבחינת 'לא אדם' שבה לא שייך ניחום וחרטה, **אֶלָּא** הסיבה לסליחת העוונות כתוצאה מהארה זו היא **שֶׁעַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה מַגִּיעִים** העושים תשובה ו'נוגעים' ומתחברים **בִּבְחִינַת הַתַּעֲנוּג** האלוקי **הָעַצְמִי שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָרָצוֹן דְּמִצְוֹת** ולכן גם אם העבירה היא חטא ועוון לגבי הרצון האלוקי במצוות, הרי על ידי התעוררות התענוג העצמי, פועלים את סליחת העוונות, כפי שממשיך ומבאר.

---

41) עיקר הט' מי"ג העיקרים (פירוש המשניות להרמב"ם סנהדרין פ' חלק). 42) רפי"ז. 43) תהלים ה, ה. לקו"ת במדבר ג, סע"ג. וש"נ. 44) ראה סה"מ תרס"ב ע' שנז. תרצ"א ע' רפה. וש"נ. 45) יומא פו, ב. 46) סכ"ח. 47) חולין יא, סע"א. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, מְבוֹאָר בִּדְרוּשׁ מאמר (ובענייננו, ״המשך״ של קבוצת מאמרים) הפותח במילים **יוֹם טוֹב שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה** משנת **תרס״ו**[48] **בְּנוֹגֵעַ לְרָצוֹן וְתַעֲנוּג, שֶׁשְּׁנֵיהֶם כֹּחוֹת עַצְמִיִּים** ולא תלויים בכוחות אחרים, **שֶׁלָּכֵן** מאחר שגם כוח הרצון וגם כוח העונג הם ״עצמיים״ **אֵינָם סִיבָּה זֶה לָזֶה,** וכמו באדם שאינו רוצה בהכרח רק דברים שגורמים לו עונג ואינו מתענג בהכרח רק מדברים שהוא רוצה **אֶלָּא יָכוֹל לִהְיוֹת תַּעֲנוּג** מדבר ועניין מסויים **בְּלִי רָצוֹן** לאותו הדבר הגורם את התענוג, **וּכְמוֹ מַה שֶׁכָּתוּב**[49] בתורה **רַק בַּאֲבוֹתֶיךָ חָשַׁק הֲוָיָ׳, שֶׁזֶּהוּ** עניין ה״חשק״ של הקדוש־ברוך־הוא בבני ישראל האמור כאן הוא **הָעוֹנֶג** שיש למעלה באלוקות **בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל מִצַּד עַצְמָם** ולא מצד איזו שהיא מעלה שיש בהם, ותענוג זה של הקדוש־ברוך־הוא בנשמות ישראל היה כבר בימי האבות, **מִלְּבַד קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹות שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בְּמַתַּן תּוֹרָה, שֶׁתּוֹרָה וּמִצְוֹות הֵם עִנְיַן הָרָצוֹן** גילוי של הרצון האלוקי, **וְאִילּוּ קוֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה הָיָה עִנְיַן הַתַּעֲנוּג** בנשמות ישראל **בְּלֹא רָצוֹן,** הרי שהתענוג יכול להיות גם ללא רצון (כי גם התענוג וגם הרצון הם ״עצמיים״, כאמור) **וְזֶהוּ גַּם כֵּן** התוכן הפנימי של **מַה שֶׁכָּתוּב**[50] בתהילים **יִבְחַר לָנוּ אֶת נַחֲלָתֵנוּ אֶת גְּאוֹן יַעֲקֹב אֲשֶׁר אָהֵב סֶלָה, שֶׁזֶּהוּ** הבחירה של הקדוש־ברוך־הוא בבני ישראל **מִצַּד הַתַּעֲנוּג עַצְמִי.** ולא מצד הרצון בתורה ומצוות. **וּכְמוֹ כֵן** כשם שיכול להיות תענוג ללא רצון, כך **יָכוֹל לִהְיוֹת רָצוֹן בְּלִי תַּעֲנוּג, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַחוּקִּים,** מצוות אלו **שֶׁאֵין בָּהֶם טַעַם, שֶׁהוּא** הטעם **עִנְיַן הַתַּעֲנוּג הַשַּׁיָּךְ לַשֵּׂכֶל שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּמִצְוֹות דְּעֵדוּת וּמִשְׁפָּטִים,** אבל במצוות החוקים שאין בהם טעם יש רק רצון ואין בהם תענוג (כי התענוג ניכר ומורגש כשהוא נתפס בהבנה והשגה). **אָמְנָם, אַף שֶׁשְּׁנֵיהֶם** הן הרצון והן התענוג **הֵם עַצְמִיִּים, הֲרֵי הַתַּעֲנוּג הוּא בִּפְנִימִיּוּת יוֹתֵר מֵרָצוֹן, כִּי עִנְיַן הָרָצוֹן הוּא בְּחִינַת מְרוּצַת הָעַצְמוּת, שֶׁהוּא בְּחִינַת הַהַמְשָׁכָה וְהַהִתְגַּלּוּת כוּ׳, וְאִילּוּ הָעוֹנֶג הוּא הָעַצְמִי שֶׁאֵינוֹ בָּא בִּבְחִינַת הַמְשָׁכָה וְהִתְגַּלּוּת כוּ׳, וְלָכֵן הָרָצוֹן הוּא חִיצוֹנִי, וְהָעוֹנֶג הוּא פְּנִימִי. וְזֶהוּ עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה, שֶׁעַל יְדֵה מַגִּיעִים בִּבְחִינַת הָעוֹנֶג הָעַצְמִי, שֶׁשָּׁם אֵין תְּפִיסַת מָקוֹם לְהָרָצוֹן דְּמִצְוֹות, שֶׁזֶּהוּ כְּפִי שֶׁהָעַצְמוּת בָּא בִּבְחִינַת רָצוֹן, וְאִילּוּ עַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה מַגִּיעִים לִבְחִינַת הַתַּעֲנוּג שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָרָצוֹן. וְנִמְצָא, שֶׁאֵין זֶה בְּאוֹפֶן שֶׁהָרָצוֹן מִשְׁתַּנֶּה וּמִתְחַלֵּף חַס וְשָׁלוֹם, אֶלָּא שֶׁלְּגַבֵּי הַתַּעֲנוּג הָעַצְמִי אֵין הָרָצוֹן תּוֹפֵס מָקוֹם. אָמְנָם, כַּאֲשֶׁר נִמְשָׁךְ הָעוֹנֶג הָעַצְמִי, אַזַי נִמְשָׁךְ מִמֵּילָא**

1 דְּהִנֵּה, מְבוֹאָר בִּדְרוּשׁ יוֹם טוֹב שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה
2 תרס״ו[48] בְּנוֹגֵעַ לְרָצוֹן וְתַעֲנוּג, שֶׁשְּׁנֵיהֶם כֹּחוֹת
3 עַצְמִיִּים, שֶׁלָּכֵן אֵינָם סִיבָּה זֶה לָזֶה, אֶלָּא יָכוֹל
4 לִהְיוֹת תַּעֲנוּג בְּלִי רָצוֹן, וּכְמוֹ מַה שֶׁכָּתוּב[49] רַק
5 בַּאֲבוֹתֶיךָ חָשַׁק הֲוָיָ׳, שֶׁזֶּהוּ הָעוֹנֶג בְּנִשְׁמוֹת
6 יִשְׂרָאֵל מִצַּד עַצְמָם, מִלְּבַד קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹות
7 שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בְּמַתַּן תּוֹרָה, שֶׁתּוֹרָה וּמִצְוֹות הֵם עִנְיַן
8 הָרָצוֹן, וְאִילּוּ קוֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה הָיָה עִנְיַן הַתַּעֲנוּג
9 בְּלֹא רָצוֹן, וְזֶהוּ גַּם כֵּן מַה שֶׁכָּתוּב[50] יִבְחַר לָנוּ
10 אֶת נַחֲלָתֵנוּ אֶת גְּאוֹן יַעֲקֹב אֲשֶׁר אָהֵב סֶלָה,
11 שֶׁזֶּהוּ מִצַּד הַתַּעֲנוּג עַצְמִי. וּכְמוֹ כֵן יָכוֹל לִהְיוֹת
12 רָצוֹן בְּלִי תַּעֲנוּג, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַחוּקִּים, שֶׁאֵין בָּהֶם
13 טַעַם, שֶׁהוּא עִנְיַן הַתַּעֲנוּג הַשַּׁיָּךְ לַשֵּׂכֶל שֶׁיֶּשְׁנוֹ
14 בְּמִצְוֹות דְּעֵדוּת וּמִשְׁפָּטִים. אָמְנָם, אַף שֶׁשְּׁנֵיהֶם
15 הֵם עַצְמִיִּים, הֲרֵי הַתַּעֲנוּג הוּא בִּפְנִימִיּוּת יוֹתֵר
16 מֵרָצוֹן, כִּי עִנְיַן הָרָצוֹן הוּא בְּחִינַת מְרוּצַת
17 הָעַצְמוּת, שֶׁהוּא בְּחִינַת הַהַמְשָׁכָה וְהַהִתְגַּלּוּת
18 כוּ׳, וְאִילּוּ הָעוֹנֶג הוּא הָעַצְמִי שֶׁאֵינוֹ בָּא בִּבְחִינַת
19 הַמְשָׁכָה וְהִתְגַּלּוּת כוּ׳, וְלָכֵן הָרָצוֹן הוּא חִיצוֹנִי,
20 וְהָעוֹנֶג הוּא פְּנִימִי. וְזֶהוּ עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה, שֶׁעַל
21 יָדֵה מַגִּיעִים בִּבְחִינַת הָעוֹנֶג הָעַצְמִי, שֶׁשָּׁם אֵין
22 תְּפִיסַת מָקוֹם לְהָרָצוֹן דְּמִצְוֹות, שֶׁזֶּהוּ כְּפִי
23 שֶׁהָעַצְמוּת בָּא בִּבְחִינַת רָצוֹן, וְאִילּוּ עַל יְדֵי
24 הַתְּשׁוּבָה מַגִּיעִים לִבְחִינַת הַתַּעֲנוּג שֶׁלְּמַעְלָה
25 מֵהָרָצוֹן. וְנִמְצָא, שֶׁאֵין זֶה בְּאוֹפֶן שֶׁהָרָצוֹן
26 מִשְׁתַּנֶּה וּמִתְחַלֵּף חַס וְשָׁלוֹם, אֶלָּא שֶׁלְּגַבֵּי
27 הַתַּעֲנוּג הָעַצְמִי אֵין הָרָצוֹן תּוֹפֵס מָקוֹם. אָמְנָם,
28 כַּאֲשֶׁר נִמְשָׁךְ הָעוֹנֶג הָעַצְמִי, אַזַי נִמְשָׁךְ מִמֵּילָא

ביאור בדרך אפשר

בְּחִינַת מְרוּצַת הָעַצְמוּת שהיא נטייה וירידה להשפיע, **שֶׁהוּא בְּחִינַת הַהַמְשָׁכָה וְהַהִתְגַּלּוּת כוּ׳, וְאִילּוּ הָעוֹנֶג הוּא הָעַצְמִי שֶׁאֵינוֹ בָּא בִּבְחִינַת הַמְשָׁכָה וְהִתְגַּלּוּת כוּ׳,** וכמבואר ב״המשך תער״ב״: ״והנה בעצם מהותם דרצון ועונג הן הפכיים זה מזה דהעונג הוא בהעלם בנפש והרצון הוא בהתגלות דווקא, דרצון הוא לשון מרוצה שהוא התגלות והמשכת הנפש וכמו היש את נפשך שהוא התגלות הנפש ומרוצתו לאיזה דבר כו׳, וזהו שהרצון הוא בבחינת התעוררות דווקא שמתעורר באיזה רצון שהוא עניין ההתגלות כו׳ (והיינו שלפי שהרצון הוא חיצוניות הנפש דעם היות שהוא עצמי הרי הוא בחינת חיצוניות העצמות על כן כל עניינו הוא בחינת ההתגלות כו׳), והתענוג הוא דווקא בהעלם בנפש שאינו בבחינת מרוצה כי־אם מה שמתענג בעצמו, והיינו גם שמתענג באיזה דבר אין זה בבחינת מרוצה כי אם מה שמתענג בעצמו״ **וְלָכֵן** למרות שבאופן כללי גם הרצון וגם העונג הם ״עצמיים״, בכל זאת **הָרָצוֹן הוּא חִיצוֹנִי, וְהָעוֹנֶג הוּא פְּנִימִי. וְזֶהוּ** האמור לעיל אודות מעלת העונג שהוא ״עצמי״ אפילו לגבי הרצון, הוא הביאור על **עִנְיַן** התוכן הפנימי של עבודת **הַתְּשׁוּבָה, שֶׁעַל יָדֵה מַגִּיעִים** העוסקים בעבודה זו של התשובה **בִּבְחִינַת הָעוֹנֶג הָעַצְמִי** ומתחברים למדריגה נעלית זו, **שֶׁשָּׁם אֵין תְּפִיסַת מָקוֹם לְהָרָצוֹן דְּמִצְוֹות, שֶׁזֶּהוּ** שהרצון העליון במצוות הוא **כְּפִי שֶׁהָעַצְמוּת** של האלוקות **בָּא בִּבְחִינַת רָצוֹן** וכבר אין זה העצם ממש (אלא המשכה והטייה של העצם), **וְאִילּוּ עַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה מַגִּיעִים** ויוצרים חיבור **לִבְחִינַת הַתַּעֲנוּג שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָרָצוֹן. וְנִמְצָא, שֶׁאֵין זֶה** עבודת התשובה שגורמת את סליחת העוונות **בְּאוֹפֶן שֶׁהָרָצוֹן** העליון **מִשְׁתַּנֶּה וּמִתְחַלֵּף חַס־וְשָׁלוֹם, אֶלָּא שֶׁלְּגַבֵּי הַתַּעֲנוּג הָעַצְמִי** שלמעלה מעלה מהרצון **אֵין הָרָצוֹן תּוֹפֵס מָקוֹם** ולכן המעשה היפך הרצון נסלח. **אָמְנָם, כַּאֲשֶׁר נִמְשָׁךְ הָעוֹנֶג הָעַצְמִי, אַזַי נִמְשָׁךְ מִמֵּילָא גַּם הָרָצוֹן מֶחְדָּשׁ** וכעת, לאחר עבודת התשובה באופן עמוק

---

48) ע׳ פו ואילך. 49) עקב יו״ד, טו. 50) תהלים מז, ה.

ביאור בדרך אפשר

ופנימי שמגיע עד התענוג העצמי, גם הרצון נמשך מחדש וגם הפגם ברצון מתוקן.

וְזֶהוּ שֶׁעִנְיַן הַתְּשׁוּבָה הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁנּוֹסָף עַל הַמְּחִילָה וּסְלִיחָה וְכַפָּרָה שֶׁנַּעֲשִׂית מִצַּד הַמְּשָׁכַת הַתַּעֲנוּג (שֶׁלְּכֵן נַעֲשֶׂה ה׳בעל תשובה׳, כלשון **אָהוּב וְנֶחְמָד וְיָדִיד** הרמב״ם **כוּ׳**[24]**), נַעֲשֶׂה גַּם מִילּוּי וְהַשְׁלָמַת אוֹר הַתּוֹרָה וּמִצְוֹות שֶׁהֶחְסִיר** האדם **עַל יְדֵי הַחֵטְא** ואין הכוונה רק שהאדם התחבר לעונג שמעל הרצון אבל במדריגת הרצון נשאר פגם ויש חיסרון באור אלא שנמשך רצון חדש והאור שנחסר נשלם, **כֵּיוָן שֶׁעַל יְדֵי הַמְּשָׁכַת הָעוֹנֶג הָעַצְמִי נִמְשָׁךְ גַּם הָרָצוֹן מֵחָדָשׁ. אַךְ הַמְּשָׁכַת הָעוֹנֶג הָעַצְמִי הוּא עַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה דַּוְקָא** שהאדם מתעורר בעומק נפשו להשלים את החיסרון, **לְפִי שֶׁאֵין זֶה** האמור לעיל אודות העונג שהוא מדריגה שבו הרצון לתורה ומצוות אינו תופס מקום, אינו **כְּעִנְיָן דְּכַחֲשֵׁכָה כָּאוֹרָה**[51] שם אכן אין כל חיסרון וכל פגם מלכתחילה כי במדריגה זו החושך והאור שווים ממש (**שֶׁהֲרֵי מְדוּבָּר כָּאן אוֹדוֹת בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת הַמַּקִּיף** וכיוון שזו דרגה ׳פנימית׳ ולא מקיף ממש, יש בה חילוקים בין חושך לאור)[52]**, וְלָכֵן יֵשׁ צוֹרֶךְ בְּעִנְיַן הַתְּשׁוּבָה** מצד האדם, **וְעַל יְדֵי זֶה** עבודת התשובה **דַּוְקָא מִמְּשִׁיכִים מִבְּחִינַת תַּעֲנוּג הָעַצְמִי, וּבְאוֹפֶן שֶׁנִּמְשָׁךְ גַּם הָרָצוֹן מֵחָדָשׁ,** וכאמור לעיל שבזה נתקן הפגם ונשלם האור שנחסר.

ד) **אַךְ עֲדַיִין צָרִיךְ לְהָבִין, אֵיךְ יֵשׁ בְּכֹחַ נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל לִפְעוֹל הַמְּשָׁכַת בְּחִינַת עוֹנֶג הָעַצְמִי?** וְהַבֵּיאוּר בָּזֶה, שֶׁזֶּהוּ הכוח של נשמות ישראל לפעול את המשכת העונג העצמי הוא **לְפִי שֶׁנִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל מוּשְׁרָשִׁים בְּעַצְמוּת אֵין סוֹף** ושם הוא שורש ומקור הנשמות, **וְהַיְינוּ, שֶׁגַּם כְּפִי שֶׁהַנְּשָׁמָה** ששורשה ומקורה הוא מהבורא **נַעֲשֵׂית בְּחִינַת נִבְרָא** מציאות בפני עצמה, ולא חלק מהבורא ממש, **וְגַם** אפילו **כְּפִי שֶׁמִּתְלַבֶּשֶׁת** הנשמה **בַּגּוּף, הֲרֵי הִיא** עדיין **שַׁיֶּכֶת לְעַצְמוּת אֵין סוֹף** וקשורה ודבוקה ב׳עצמות׳.

וְעִנְיָן זֶה הוּא בְּדוּגְמַת הַמְּמוּצָּע דְּכֶתֶר[53] שהוא מצד אחד קרוב למאציל ומצד שני קרוב לנאצלים ולכן הוא ׳ממוצע׳ המחבר ביניהם, **שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל**[54] במאמר דיבור המתחיל ׳זה היום תחילת מעשיך׳ שנאמר בראש השנה שנה זו (יוצא לאור עם ביאור בדרך אפשר ב׳דבר מלכות׳ לראש השנה שנה זו תשפ״ב) **שֶׁעִנְיַן הַמְּמוּצָּע בָּזֶה הוּא לֹא רַק שֶׁעַל יָדוֹ מִתְהַוֶּה מְצִיאוּת הַמְקַבֵּל** היינו הנבראים, **אֶלָּא עוֹד זֹאת, שֶׁעַל יָדוֹ** על ידי הכתר **נַעֲשֶׂה גַּם הַקִּישׁוּר וְהַחִיבּוּר שֶׁל אֲצִילוּת** העולם הנעלה ביותר מבין העולמות והנבראים **עִם הַמַּאֲצִיל** הבורא. **וְהַיְינוּ, דְּעִם הֱיוֹת שֶׁיּוֹתֵר מִשֶּׁאֵין עָרוֹךְ עֲשִׂיָּה לְגַבֵּי אֲצִילוּת אֵין עָרוֹךְ אֲצִילוּת לְגַבֵּי אֵין סוֹף,** למרות שהפער בין אצילות (שהוא עולם עם ספירות מוגדרות) לאין סוף (שהוא בלי גבול אמיתי) הוא יותר גדול מהפער שבין עשייה (העולם הנחות ביותר מבין העולמות והנבראים) לאצילות (העולם הנעלה ביותר מבין העולמות והנבראים) **וְעַד** כדי כך גדול הפער בין אין סוף לאצילות **שֶׁהִתְהַוּוּת אֲצִילוּת** מהאין סוף **הִיא עַל יְדֵי צִמְצוּם** של האור האין סוף הבלי גבול **שֶׁהוּא** צמצום זה שלצורך התהוות האצילות **סִילּוּק וְהֶעְלֵם הָאוֹר יוֹתֵר מֵעִנְיַן הַפַּרְסָא** שבין אצילות לבריאה־יצירה־עשיה שהיא צמצום שהוא מעין מסך (כתרגום אונקלוס על המילה ׳פרוכת׳, פרסא), **מִכָּל מָקוֹם,** על אף שהצמצום של האין סוף כדי לברוא את עולם האצילות הוא צמצום בדרך סילוק שהוא צמצום גדול יותר והסתר גדול יותר מאשר הצמצום של הפרסא שאינו מסתיר כל כך, בכל זאת

---

51) שם קלט, יב. 52) ראה סה״מ תרנ״א ע׳ פד. תרס״ח ע׳ נז. ע׳ צז. המשך תער״ב פקכ״ו (שם ח״א ע׳ שכט). 53) ראה המשך תער״ב פקצ״ד (שם ח״ב ע׳ תקמב ואילך). 54) ד״ה זה היום פ״ד (ספר המאמרים תשל״א ע׳ ח).

ביאור בדרך אפשר

יֵשׁ יִתְרוֹן מַעְלָה בַּצִּמְצוּם בדרך סילוק עַל צמצום הַפַּרְסָא, והיתרון הוא שֶׁבַּפַּרְסָא מֵאִיר רַק אוֹר שֶׁל תּוֹלְדָה כעין 'ולד' של האור שהאיר קודם צמצום הפרסא והאור עצמו מוסתר, וְאִילּוּ בַּצִּמְצוּם אף על פי שהוא בדרך סילוק חוֹזֵר וּמֵאִיר הָאוֹר האין סוף שהאיר קודם (אלא שכמובן אינו מאיר באותו אופן ובאותו חוזק כמו לפני הצמצום והסילוק), וְהַיְינוּ, שֶׁהַקַּו הוא האור מלפני הצמצום שחוזר ומאיר אחרי הצמצום שבגלל היותו מועט ומצומצם לגבי אור האין סוף עצמו נמשל לקו וחוט דק אבל קו זה שֶׁנִּמְשָׁךְ עַל יְדֵי הַצִּמְצוּם יֵשׁ בּוֹ כָּל הָעִנְיָנִים שֶׁלִּפְנֵי הַצִּמְצוּם, וְעַד גַּם אפילו עִנְיַן הָעֶצֶם.

וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁבְּחִינַת הַחָכְמָה שֶׁהִיא אֲדַמָּה לְעֶלְיוֹן לְגַבֵּי הַקַּו[55], הֲרֵי הִיא אֲדַמָּה לְעֶלְיוֹן לְגַבֵּי כָּל הָעִנְיָנִים הַנִּמְצָאִים בְּהַקַּו כו'. מבואר בחסידות כי כשם שיש 'פרסא' המפסקת בין עולם האצילות לעולמות בריאה־יצירה־עשיה, כך יש 'פרסא' המפסקת בין הבחינות שלמעלה מאצילות לאצילות (ועל דרך האמור בתורה אודות פרוכת המבדילה בין הקודש לקודש הקודשים), אמנם בעוד שהפרסא שבין אצילות לבריאה־יצירה־עשיה היא הפסק וצמצום גדול, הרי הפרסא שבין למעלה מאצילות לאצילות אינה מבדילה כל כך, ולכן חכמה דאצילות היא 'אדמה לעליון' ויש בה את העניינים שלמעלה מאצילות, ולכן יש בחכמה דאצילות את כל העניינים שיש באור הקו (והרי בקו עצמו יש את כל העניינים שלפני הצמצום, כאמור לעיל).

וּבְדוּגְמַת זֶה הוּא גַּם בִּנְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל[56], שֶׁגַּם אפילו כְּמוֹ שֶׁיָּצְאוּ נשמות ישראל וְנִפְרְדוּ מֵהַכֵּלִים דַּאֲצִילוּת[57], וְגַם כְּמוֹ שֶׁנִּמְשְׁכוּ לְדַרְגַּת בְּרִאָתָה נְפַחְתָּה, וְעַד לְמַטָּה לָעוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן, הִנֵּה וְאַתָּה מְשַׁמְּרָהּ בְּקִרְבִּי[58], שֶׁשְּׁמִירָה זוֹ הִיא מִבְּחִינַת הָעַצְמוּת כו'[59]. וְזוֹהִי מַעֲלַת נְשָׁמוֹת עַל הַמַּלְאָכִים, שֶׁבַּמַּלְאָכִים מָצִינוּ שֶׁכַּאֲשֶׁר הוֹשִׁיט הַקָּבָּ"ה אֶצְבָּעוֹ הַקְּטַנָּה בֵּינֵיהֶם, שֶׁזֶּהוּ גִּילּוּי נַעֲלֶה יוֹתֵר, אֲזַי נִתְבַּטְּלוּ מִמְּציאוּתָם[60], מַה שֶּׁאֵין כֵּן נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, הִנֵּה גַּם כְּמוֹ שֶׁנִּמְצָאִים לְמַטָּה, בִּיכָלְתָּם לְקַבֵּל אֶת הַגִּילּוּיִים הֲכִי נַעֲלִים שֶׁנִּמְשָׁכִים עַל יְדֵי קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹות [וּכְמוֹ בַּעֲלִיָּה לַתּוֹרָה, שֶׁעַל יְדֵי זֶה נַעֲשֵׂית עֲלִיָּה בְּכָל מַדְרֵיגוֹת הַנְּשָׁמָה תַּחְתִּיִּים[61] שְׁנַיִּים וּשְׁלִישִׁים כו', עַד לִבְחִינַת הַיְחִידָה[62]], וְאֵינָם מִתְבַּטְּלִים מִמְּצִיאוּתָם, וְכָל זֶה הוּא מִפְּנֵי שֶׁהַנְּשָׁמוֹת יֵשׁ לָהֶם חִיבּוּר וְשַׁיָּיכוּת לְאוֹר אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא. וְלָכֵן יֵשׁ בְּכֹחָם לִפְעוֹל הַמְשָׁכַת בְּחִינַת עוֹנֶג הָעַצְמִי כו'.

ה) וְזֶהוּ גַּם עִנְיַן שִׁיר הַמַּעֲלוֹת מִמַּעֲמַקִּים שֶׁאוֹמְרִים בְּכָל עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה, שֶׁעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר[63] דִּרְשׁוּ הֲוָיָ' בְּהִמָּצְאוֹ קְרָאוּהוּ בִּהְיוֹתוֹ קָרוֹב, שֶׁזּוֹהִי הֲעֲבוֹדָה בִּבְחִינַת עוֹמֶק יְצִרָתָהּ נְפַחְתָּהּ, וְעַד לְמַטָּה לָעוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן, הִנֵּה וְאַתָּה מְשַׁמְּרָהּ בְּקִרְבִּי[58], שֶׁשְּׁמִירָה זוֹ הִיא מִבְּחִינַת הָעַצְמוּת כו'[59]. וְזוֹהִי מַעֲלַת נְשָׁמוֹת עַל הַמַּלְאָכִים, שֶׁבַּמַּלְאָכִים מָצִינוּ שֶׁכַּאֲשֶׁר הוֹשִׁיט הַקָּבָּ"ה אֶצְבָּעוֹ הַקְּטַנָּה בֵּינֵיהֶם, שֶׁזֶּהוּ גִּילּוּי נַעֲלֶה יוֹתֵר, אֲזַי נִתְבַּטְּלוּ מִמְּציאוּתָם[60], מַה שֶּׁאֵין כֵּן נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, הִנֵּה גַּם כְּמוֹ שֶׁנִּמְצָאִים לְמַטָּה, בִּיכָלְתָּם לְקַבֵּל אֶת הַגִּילּוּיִים הֲכִי נַעֲלִים שֶׁנִּמְשָׁכִים עַל יְדֵי קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹות [וּכְמוֹ בַּעֲלִיָּה לַתּוֹרָה, שֶׁעַל יְדֵי זֶה נַעֲשֵׂית עֲלִיָּה בְּכָל מַדְרֵיגוֹת הַנְּשָׁמָה תַּחְתִּיִּים[61] שְׁנַיִּים וּשְׁלִישִׁים כו', עַד לִבְחִינַת הַיְחִידָה[62]], וְאֵינָם מִתְבַּטְּלִים מִמְּצִיאוּתָם, וְכָל זֶה הוּא מִפְּנֵי שֶׁהַנְּשָׁמוֹת יֵשׁ לָהֶם חִיבּוּר וְשַׁיָּיכוּת לְאוֹר אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא. וְלָכֵן יֵשׁ בְּכֹחָם לִפְעוֹל הַמְשָׁכַת בְּחִינַת עוֹנֶג הָעַצְמִי כו'.

ה) וְזֶהוּ גַּם עִנְיַן שִׁיר הַמַּעֲלוֹת מִמַּעֲמַקִּים שֶׁאוֹמְרִים בְּכָל עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה, שֶׁעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר[63] דִּרְשׁוּ הֲוָיָ' בְּהִמָּצְאוֹ קְרָאוּהוּ בִּהְיוֹתוֹ קָרוֹב, שֶׁזּוֹהִי הֲעֲבוֹדָה בִּבְחִינַת עוֹמֶק

ביאור בדרך אפשר

הנשמה עלייה לִבְחִינַת הַיְחִידָה[62] שהיא הבחינה הכי עמוקה והכי פנימית במדריגות הנשמה], וְאֵינָם הנשמות מִתְבַּטְּלִים מִמְּצִיאוּתָם, וְכָל זֶה הוּא מִפְּנֵי שֶׁהַנְּשָׁמוֹת יֵשׁ לָהֶם חִיבּוּר וְשַׁיָּיכוּת לְאוֹר אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא ולפיכך אינן מתבטלות מהארת האין סוף. וְלָכֵן מפני השייכות של הנשמות לאין סוף, הנשארת בכל התוקף גם לאחר שהנשמות ירדו למטה ביותר, יֵשׁ בְּכֹחָם של נשמות לִפְעוֹל הַמְשָׁכַת בְּחִינַת עוֹנֶג הָעַצְמִי כו' שממנה היא עבודת התשובה וסליחת העוונות, כמבואר לעיל.

ה) וְזֶהוּ גַּם עִנְיַן התוכן הפנימי של מזמור שִׁיר הַמַּעֲלוֹת מִמַּעֲמַקִּים שֶׁאוֹמְרִים בְּכָל עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה, שֶׁעֲלֵיהֶם על ימים אלה נֶאֱמַר[63] הכתוב בישעיהו דִּרְשׁוּ הֲוָיָ' בְּהִמָּצְאוֹ קְרָאוּהוּ בִּהְיוֹתוֹ קָרוֹב (כדברי הגמרא: "מנין לגזר דין של ציבור . . שאפילו נחתם מתקרע, שנאמר 'מי כה'

55) ראה המשך תרס"ו ע' רטז. ע' רנג. 56) ראה המשך תער"ב פקצ"ה (שם ע' תקמד). 57) תניא אגה"ק ס"כ (קל, א). וראה המשך תער"ב פש"ע (שם ח"ג ע' א'כט). 58) נוסח ברכת "אלקי נשמה". 59) ראה סה"מ תרס"ב ע' שסב. 60) יומא כא, ב. סנהדרין לח, ב. וראה לקו"ת דרושים לר"ה ס, ב. ובכ"מ. 61) לשון הכתוב - נח ו, טז. 62) לקו"ד ח"א כה, ב ואילך. וראה תורת מנחם ספר המאמרים תשרי ע' רנא. 63) ישעי' נה, ו. וראה ר"ה יח, א. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

אלוהינו בכל קראנו אליו׳ [לשון הפסוק: ׳מי גוי גדול אשר לו אלוקים קרובים אליו (שיענהו תמיד בכל אשר יבקש ממנו – אבן עזרא) כה׳ אלוקינו בכל קראנו אליו׳], והכתיב [= והרי כתוב] ׳דירשו ה׳ בהמצאו׳ (משמע שאין מצוי בכל עת – רש״י), לא קשיא הא ביחיד הא בציבור״ [= אין זו קושיא, כאן מדובר בתפילת יחיד (שאין בקשתו נענית תמיד) וכאן מדובר בתפילת ציבור (שבקשתם נענית תמיד) והיתרון של עשרת ימי תשובה הוא שבהם תפילת היחיד נחשבת כמו תפילת הציבור), שֶׁזּוֹהִי הָעֲבוֹדָה שיהודי עובד את ה׳ **בִּבְחִינַת עוֹמֶק וּפְנִימִיּוּת הַנֶּפֶשׁ, שֶׁמַּגַּעַת** עבודת ה׳ מפנימיות הנפש מגיעה ו׳נוגעת׳ **בִּבְחִינַת פְּנִימִיּוּת הַכֶּתֶר, עַמִּיקָא דְּכוּלָּא וְעַמִּיקָא דְּבֵירָא,** עומק הכול ועומק הבור, היינו באר המים שכך נקראת בזוהר עבודת ה׳ מעומק הנפש (וכמבואר ב׳שערי תשובה׳ לאדמו״ר האמצעי: ״ונקראת עומקא דליבא, דמה שהלב צועק נקרא בשם עומקא דליבא, לפי שהצעקה בלב באה מסיבת העומק בלב במרירות וצער הנפש, כמו ״ויצעקו אל ה׳ בצר להם״, ״צעק לבם״... בעומק הלב... וכמו באר מים חיים שמימיו עולין ונובעין מלמטה למעלה, כמו ״עלי באר כו״״, אף על פי שהמים מכונסים בבור מים חיים הן שמתכנסים שם מן המעיינות כו׳, ונקרא ״עומקא דבירא״), **וּמִשָּׁם** מפנימיות הכתר **נִמְשָׁךְ עַד לְמַטָּה מַטָּה, עַד שֶׁזְּדוּנוֹת נַעֲשִׂים לוֹ כִּזְכֻיּוֹת. וְזֶהוּ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר שִׁיר הַמַּעֲלוֹת סְתָם, וְלֹא פֵּרֵשׁ מָאן אָמְרוּ, אֶלָּא שִׁיר הַמַּעֲלוֹת דִּזְמִינִין כָּל בְּנֵי עָלְמָא לְמֵימַר** שעתידים כל בני העולם לומר **כּוּ׳, שֶׁזֶּהוּ לְמַעְלָה מֵהָעִנְיָן דִּבְכָל לִבִּי דְרַשְׁתִּיךָ שֶׁאָמַר דָּוִד, שֶׁהוּא עִנְיָן עֲבוֹדַת הַמּוֹחַ וְהַלֵּב** כנרמז בלשון ׳בכל ליבי׳ **(עַל דֶּרֶךְ בְּכָל לְבָבְךָ כַּנִּזְכָּר לְעֵיל), וְאִילּוּ הָעִנְיָן דְּמִמַּעֲמַקִּים הוּא מִצַּד עַצְמוּת הַנְּשָׁמָה כּוּ׳,** שלמעלה מעלה מהמוח והלב שהם עניינים פרטיים מוגדרים ולא העצם **שֶׁזֶּהוּ** עצם הנשמה, בשונה מדרגות פרטיות **אֵצֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (כָּל בְּנֵי עָלְמָא) בְּשָׁוֶה. וְאוֹמְרִים זֶה בְּכָל יוֹם מֵעַשֶּׁרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה** ולא רק בחלק מהימים, **כֵּיוָן שֶׁהָעֲבוֹדָה** של ימים אלו, עבודה של ׳ממעמקים׳ **הִיא לֹא רַק לְהַמְשִׁיךְ מִכֹּחַ אֶחָד** בנפש **לְהַשֵּׁנִי, אֶלָּא שֶׁבְּכָל כֹּחַ** היינו בכל אחד מעשר הכוחות (ולכן אומרים ׳שיר המעלות ממעמקים׳ בכל עשרת הימים) **מַמְשִׁיכִים מִבְּחִינַת הָעוֹמֶק, וְהַיְינוּ, שֶׁלְּגַבֵּי בְּחִינַת מִמַּעֲמַקִּים** שהיא תכלית העומק והפנימיות **שֶׁלְּמַעְלָה מִכָּל סֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת לְגַמְרֵי, שֶׁזֶּהוּ אֲמִיתִּית בְּחִינַת כִּי לֹא אָדָם הוּא,** כמבואר לעיל, **לֹא שַׁיָּיךְ** ענין **שֶׁל קְדִימָה וְאִיחוּר** ורק ב׳סדר השתלשלות׳ יש לכל בחינה ולכל דרגה את מקומה המיוחד לה, **וְהָעֲבוֹדָה הִיא לְהַמְשִׁיךְ מֵהָעֶצֶם** שלמעלה מכל חילוקי דרגות, עד למטה ביותר **אֶל הַכֵּלִים** וכן להמשיך **לְהַכֹּחַ הַשַּׁיָּיךְ לְיוֹם זֶה**[64] עד שההמשכה הנעלית תחדור בכל עשר הכוחות.

וְעַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּמִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ בְּכָל עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה שבזה ממשיכים את האור הבלתי מוגבל שלמעלה מ׳סדר השתלשלות׳ לכל המדריגות **נִמְשָׁכִים כָּל הָעִנְיָנִים** הכי נעלים **לְמַטָּה, וְעַד לְקִיּוּם הַיִּעוּד** שבסיום הכתוב האמור (הוי׳ אלוקי אתה ארוממך אודה שמך כי עשית פלא וכו׳) **כִּי שַׂמְתָּ מֵעִיר לַגָּל,** הקדוש־ברוך־הוא הפך את העיר של אומות העולם לגל אבנים **שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַעֲבָרַת מֶמְשֶׁלֶת זָדוֹן מִן הָאָרֶץ,** וכמבואר במאמרים הקודמים, הכוונה לביטול מציאות הקליפות **וּמֵחוּרְבָּנָהּ שֶׁל צוּר נִתְמַלְּאָה יְרוּשָׁלַיִם**[65], נאמר בנבואת יחזקאל ׳בן אדם, יען אשר אמרה צר על ירושלם האח נשברה דלתות העמים נסבה אלי אמלאה החרבה׳, ונאמר על כך בגמרא: ׳קסרי וירושלים, אם יאמר לך אדם חרבו שתיהן - אל תאמן, ישבו שתיהן - אל תאמן, חרבה קסרי וישבה ירושלים, חרבה ירושלים וישבה קסרי – תאמן, שנאמר אמלאה החרבה, אם מליאה זו - חרבה זו, אם מליאה זו - חרבה זו׳, **הָחֵל מֵהַגְּאוּלָּה הַפְּרָטִית שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל (כַּמְבוֹאָר בְּאִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ**[66] שמלבד הגאולה הכללית, יש יציאה משבייה וממאסר רוחני של נשמה פרטית על ידי עבודת ה׳

ביאור בדרך אפשר

וּפְנִימִיּוּת הַנֶּפֶשׁ, שֶׁמַּגַּעַת בִּבְחִינַת פְּנִימִיּוּת הַכֶּתֶר, עַמִּיקָא דְּכוּלָּא וְעַמִּיקָא דְּבֵירָא, וּמִשָּׁם נִמְשָׁךְ עַד לְמַטָּה מַטָּה, עַד שֶׁזְּדוּנוֹת נַעֲשִׂים לוֹ כִּזְכֻיּוֹת. וְזֶהוּ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר שִׁיר הַמַּעֲלוֹת סְתָם, וְלֹא פֵּרֵשׁ מָאן אָמְרוּ, אֶלָּא שִׁיר הַמַּעֲלוֹת דִּזְמִינִין כָּל בְּנֵי עָלְמָא לְמֵימַר כּוּ׳, שֶׁזֶּהוּ לְמַעְלָה מֵהָעִנְיָן דִּבְכָל לִבִּי דְרַשְׁתִּיךָ שֶׁאָמַר דָּוִד, שֶׁהוּא עִנְיָן עֲבוֹדַת הַמּוֹחַ וְהַלֵּב (עַל דֶּרֶךְ בְּכָל לְבָבְךָ כַּנִּזְכָּר לְעֵיל), וְאִילּוּ הָעִנְיָן דְּמִמַּעֲמַקִּים הוּא מִצַּד עַצְמוּת הַנְּשָׁמָה כּוּ׳, שֶׁזֶּהוּ אֵצֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (כָּל בְּנֵי עָלְמָא) בְּשָׁוֶה. וְאוֹמְרִים זֶה בְּכָל יוֹם מֵעַשֶּׁרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה הִיא לֹא רַק לְהַמְשִׁיךְ מִכֹּחַ אֶחָד לְהַשֵּׁנִי, אֶלָּא שֶׁבְּכָל כֹּחַ מַמְשִׁיכִים מִבְּחִינַת הָעוֹמֶק, וְהַיְינוּ, שֶׁלְּגַבֵּי בְּחִינַת מִמַּעֲמַקִּים שֶׁלְּמַעְלָה מִכָּל סֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת לְגַמְרֵי, שֶׁזֶּהוּ אֲמִיתִּית בְּחִינַת כִּי לֹא אָדָם הוּא, לֹא שַׁיָּיךְ עִנְיָן שֶׁל קְדִימָה וְאִיחוּר, וְהָעֲבוֹדָה הִיא לְהַמְשִׁיךְ מֵהָעֶצֶם אֶל הַכֵּלִים לְהַכֹּחַ הַשַּׁיָּיךְ לְיוֹם זֶה[64]. וְעַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּמִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ בְּכָל עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה נִמְשָׁכִים כָּל הָעִנְיָנִים לְמַטָּה, וְעַד לְקִיּוּם הַיִּעוּד כִּי שַׂמְתָּ מֵעִיר לַגָּל, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַעֲבָרַת מֶמְשֶׁלֶת זָדוֹן מִן הָאָרֶץ, וּמֵחוּרְבָּנָהּ שֶׁל צוּר נִתְמַלְּאָה יְרוּשָׁלַיִם[65], הָחֵל מֵהַגְּאוּלָּה הַפְּרָטִית שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל (כַּמְבוֹאָר בְּאִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ[66]),

64) חסר קצת (המו״ל). 65) ראה מגילה ו, סע״א ובפרש״י. פרש״י תולדות כה, כג. 66) סימן ד.

שבת פרשת האזינו, שבת שובה ה'תשל"א

כּוֹלֵל גַּם שֶׁיּוּמְשַׁךְ לוֹ בָּנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי בְּטוֹב הַנִּרְאֶה וְהַנִּגְלֶה, וּמִזֶּה בָּאִים לַגְּאוּלָה הַכְּלָלִית, בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

ביאור בדרך אפשר

1 של אותה נשמה), **כּוֹלֵל גַּם**
2 **שֶׁיּוּמְשַׁךְ לוֹ** לכל אחד ואחד
3 מישראל **בָּנֵי** בנים **חַיֵּי** חיים
4 (בריאות) **וּמְזוֹנֵי** מזון (פרנסה)
5 **רְוִיחֵי** בריווח, בהרחבה **בְּטוֹב**
6 **הַנִּרְאֶה וְהַנִּגְלֶה, וּמִזֶּה** מהגאולה

ביאור בדרך אפשר

7 הפרטית והשפע לכל אחד בפרט
8 **בָּאִים לַגְּאוּלָה הַכְּלָלִית,**
9 **בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, וְדָוִד**
10 **עַבְדִּי** שהוא בעל המזמורים בספר
11 תהלים **נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם,**
12 **בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.**

אגרות קודש

ב"ה, שלהי אלול, תיש"א

שלום וברכה!

נתקבל מכ' פ"נ שלו. ולקראת השנה החדשה, הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני בזה להביע ברכתי ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות גם יחד.

בברכת הצלחה בלימודים ביראת שמים,

מ. שניאורסאהן

* * *

בשאלתו בענין הנסיעה לכאן - לדעתי אם הביאתו ההשגחה העליונה להאיר אור הדא"ח באווסטראליע יעבוד בזה עכ"פ במקצת. ואח"כ יחפש "געשמאקע" עבודות.

ומה שמסופק אם הזולת נוגע לו באמת ולכן אולי יפסיק מהעבודה בזה - ח"ו. וידוע שצדקה אפילו שלא לשמה מחי' את העני, ואפילו כשלא מתכוון וכו'.

* * *

מה שהעיר אשר בתניא פמ"ו מביא ראי' כי הקב"ה בעצמו ירד למצרים ממה שנאמר וארד להצילו ולא כמוש"כ בעל ההגדה ממש"כ ועברתי בארץ מצרים וגו'.

הנה משכ"ת התניא הוא ע"פ דרז"ל בשמו"ר פל"ב, ח, ובפסיקתא חדתא (נדפס בבית המדרש ח"ו) : ומרוב אהבתם שחבבם ירד הוא בעצמו להצילם ממצרים כו', משא"כ בלימוד בעל ההגדה אשר י"ל שזהו מפני טומאת מצרים לא הי' באפשר למלאך לירד (ולא מפני חיבת ישראל) וכמוש"כ בלקוטי תורה צו (יב, ג), ובתניא עיקר כוונתו להדגיש חיבת ישראל, ובהגדה - לשלול מלאך כו' אחר (עיי"ש בלקו"ת) ולכן כאו"א הביא הכתוב המפרש ענינו ביחוד.

בס"ד. יום א' דראש השנה, ה'תשי"א.

– בעת ההליכה לתשליך –

בלתי מוגה

א. בנוגע להקביעות דראש השנה בימים בגה"ז, ולא בימים אד"ו, כהסימן "לא אד"ו ראש"[1] - צריך להבין: איך יתכן שלעולם לא יחול ראש השנה ביום ו' (לא אד"ו ראש), בה בשעה שראש השנה הראשון (יום ברוא אדם הראשון) הי' ביום ו' למע"ב?

לכאורה אפ"ל שהכלל "לא אד"ו ראש" הוא בנוגע לקביעות החדשים ע"פ החשבון, משא"כ בזמן שהיו מקדשין ע"פ הראי', יתכן שראש השנה יחול גם בימים אד"ו. אבל, לדעת הרס"ג[2] שגם בזמן שהיו מקדשין ע"פ הראי' עיקר הקביעות מן התורה היא ע"פ החשבון, הכלל "לא אד"ו ראש" הוא לעולם, גם בזמן שמקדשין ע"פ הראי'. וצריך להבין טעם החילוק בין ראש השנה הראשון (שחל ביום ו') לראש השנה בכל השנים שלאח"ז.

ובהקדם מ"ש הרמב"ם[3] "מפני מה אין קובעין בחשבון זה בימי אד"ו . . לפיכך עשו יום קביעה ויום דחי' כדי לפגוע ביום קיבוץ האמיתי", והשיג עליו הראב"ד ש"לדבריו אין ראוי לקובעו לעולם ביום מולדו, ומה חטא אד"ו שלא יהי' בו המולד לעולם באמיתי ולעולם ידחה, ומה זכה בגה"ז שיהי' ולא ידחה".

ויש לומר, שהרמב"ם לא פירש הטעם לדחיית אד"ו דוקא (וכתב טעם קלוש), כיון שהטעם האמיתי הוא ע"פ קבלה (כדלקמן), והרמב"ם שהי' מקובל גדול, נזהר ביותר שלא לגלות עניני קבלה אפילו ברמז (כמו רש"י ז"ל), כיון שהי' אז זמן סכנה לגלות עניני קבלה אפילו ברמז (כמבואר בשיחות כ"ק מו"ח אדמו"ר[4]).

וביאור הטעם לדחיית אד"ו דוקא – ע"פ קבלה[5]:

ימי אד"ו שייכים לקו החסד: יום א' – ספירת החסד, יום ד' – ספירת הנצח, ענף החסד, ויום ו' – הוכפל בו טוב, שמורה על חסדים. וכיון שענינו של ראש השנה הוא המשכת מלכותו ית' ע"י קבלת עול דוקא, קו הגבורה, לכן נדחה קביעותו מימים אד"ו השייכים לקו החסד, ונקבע בימים בגה"ז: יום ב' – ספירת הגבורה, יום ה' – ספירת ההוד, ענף הגבורה, או לכל הפחות ביום ג' שהוא ספירת התפארת, קו האמצעי[6].

ועפ"ז יש לבאר החילוק בין הקביעות דראש השנה בכל השנים לראש השנה הראשון – כי, הטעם הנ"ל לדחיית אד"ו שייך רק עכשיו (לאחרי ראש השנה הראשון), שענינו של ראש השנה נעשה ע"י עבודת האדם (עכשיו באתערותא דלתתא תליא מילתא[7]), משא"כ בראש השנה הראשון שכל הענינים היו מצד כי חפץ חסד הוא[8], היתה קביעותו ביום ו', שהוכפל בו טוב, קו החסד.

* * *

ב. רבינו הזקן אמר פעם שבליל ראש השנה צריכה להיות העבודה בשמחה. נכנסו אליו כ"ק אדמו"ר הצ"צ ור' נחום (בנו של אדמו"ר האמצעי) ושאלוהו: כיון שבראש השנה צ"ל עבודה בשמחה, למה הוא – רבינו הזקן – בוכה? והשיב רבינו הזקן שבכייתו היא בדמעות של שמחה[9].

---

1) רמב"ם הל' קידוש החודש רפ"ז. טושו"ע או"ח סתכ"ח.

2) הובא ביסוד עולם שער ד' פ"ו. וראה בארוכה תו"ש בא כרך יג פ"ג.

3) שם ה"ז.

4) סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 41 ובהערה שם (וש"נ). תש"א ע' 154. וראה גם אגרות־קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א חכ"ב ע' קכט, ובהנסמן שם.

5) לשלימות הענין – ראה בארוכה אגרות־קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ב ע' רמז. ע' רמט ואילך. ע' שפו.

6) חסר הביאור בנוגע להקביעות ביום ז' (המו"ל).

7) לקו"ת נצבים מז, ב. דרושי ר"ה נח, ב. ובכ"מ.

8) מיכה ז, יח (מהפסוקים שאומרים בסדר תשליך). וראה לקו"ת שם.

9) ראה ר"ד ליל א' דראש השנה (אחר תפלת ערבית) תש"ז

* * *

ג. (כשהלכו על יד הנהר חיפש כ״ק אדמו״ר שליט״א מקום שרואים בו דגים, וסיפר:)
מסופר אודות הרח״ו ז״ל שהלך על יד הנהר לאמירת תשליך, ואמר תורה, ולפתע הוציאה צפרדע את ראשה מן המים, ורצה בנו לגרשה, ואמר לו הרח״ו שלא יפגע בה, כיון שרצונה לשמוע תורה[10].

* * *

ד. אמירה בדיבור, גם כאשר לא מכוונים כל הכוונות כדבעי[11] —
פועלת פעולתה, כי, באמירה זו מתגלה הרצון האמיתי שמצד פנימיות הנשמה, שהוא בשלימות אצל כאו״א מישראל.

והמקור לזה בנגלה דתורה — מ״ש הרמב״ם[12] בביאור הדין ״כופין אותו עד שיאמר רוצה אני״, ״מאחר שהוא רוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות, ויצרו הוא שתקפו, וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני . . (ה״ז) לרצונו״, כלומר, אמירת ״רוצה אני״ מועילה [לא בגלל הכפי׳, כי, רצון שבא ע״י כפי׳ לא מהני, אלא שפעולת הכפי׳ היא אך ורק כדי לבטל התגברות יצרו שתקפו, ואז מועילה אמירת ״רוצה אני״] מפני שעל ידה מתגלה רצונו האמיתי.

ומזה מובן גם בנוגע לענין התשובה — שכאשר המעשה בפועל הוא כדבעי, וישנה גם בקשת מחילה בדיבור עכ״פ, ה״ז מועיל גם אם לא מכוונים כל הכוונות כדבעי, כיון שבדיבור זה מתגלה הרצון האמיתי שמצד פנימיות הנשמה.

וע״ד המסופר[13] שפעם אמר כ״ק אדמו״ר מהר״ש בערב ראש השנה בנוגע להמבואר בחסידות[14] שהענין דתקיעת שופר הוא ע״ד הצעקה אבא אבא הצילני: ״דער עיקר איז ניט דער אבא נאָר דער צועק״ [וכתוצאה מזה הי׳ בשנה ההיא ״אַ שטורעם׳דיקער ראש השנה״] — שהצעקה כשלעצמה מספיקה (גם אם חסר בהכוונה דאבא הצילני), כיון שבהצעקה מתגלה פנימיות הנשמה[15].

ולהעיר גם מהמבואר במאמרי כ״ק אדמו״ר (מהורש״ב) נ״ע[16] על הפסוק[17] ״כי נער ישראל ואוהבהו״, שאע״פ ש״נער ישראל״, ״נער״ בלבד, שמורה על החסרון בהשגה, מ״מ, ״ואוהבהו״, מצד עצם הנשמה.

* * *

ה. (לאחד ששאל בענין טלית־קטן[18], שנוהגים ללבשו גם בעת השינה[19], האם אין בזה משום בל תוסיף — השיב כ״ק אדמו״ר שליט״א:)
האיסור דבל תוסיף הוא שלא לעשות מעשה בפועל שיש בו הוספה על גוף המצוה, ואילו בנדו״ד, כיון שמעשה לבישת הטלית־קטן לא הוי מצוה, וקיום המצוה נעשה בדרך ממילא, אין בזה משום בל תוסיף[20].

(סה״ש תש״ז ע׳ 60).

10) שער רוה״ק להאריז״ל דרוש ג׳ בהגהה (א). הובא בשער יששכר מאמרי חודש תשרי מאמר שובה ישראל אות כג.

11) כנראה, בנוגע לסדר תשליך — ״ויאמר כו׳ ויכוין כו׳״ (המו״ל).

12) הל׳ גירושין ספ״ב.

13) שיחת ליל ב׳ דר״ה תש״ד ס״ו (סה״ש תש״ד ס״ע 4 ואילך).

14) ראה המשך וככה תרל״ז פ״ע. סה״מ תרצ״ו ע׳ 2. תש״ה ע׳ 1 (סה״ש תש״ה ע׳ 6).

15) ראה גם לקו״ש ח״ב ס״ע 405 ואילך.

16) ד״ה כי נער ישראל תרס״ו (נדפס בהמשך תרס״ו בהוספות). סה״מ תרע״ח ע׳ קנט ואילך.

17) הושע יא, א.

18) כנראה, בקשר להמנהג (לאחרי שגומרים סדר תשליך) לנער שולי הט״ק (המו״ל).

19) ראה פס״ד להצ״צ ג, ב. אגרות־קודש כ״ק אדמו״ר שליט״א ח״ג ע׳ קד. חי״ח ס״ע תלו.

20) ראה גם ספר ציצית הלכה למעשה (אה״ק תשמ״ח) ספי״א (ע׳ קלט הערה יא). וש״נ.

בס"ד. ערב ראש השנה, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

[לאחרי התרת נדרים, אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א לעדה שלימה דהמתירין:]

"יישר כח". כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה.

* * *

[לאחרי קבלת הפ"נ הכללי - אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:]

ימלא השי"ת משאלות לב כל אחד ואחד בתוך כלל ישראל, ויברך אותם, שהרי כל המברך את ישראל מתברך בברכתו של הקב"ה[1], שהיא באופן של תוספת מרובה על העיקר[2].

וימלא השי"ת משאלות לב של אלו שאודותם כותבים כאן, הן בהענינים שנכתבו, הן בהענינים שהיו צריכים לכתוב, וכפי שהקב"ה יודע מה שהיו צריכים לכתוב.

יתן השי"ת לכל אחד ואחד ומשפחתו שליט"א - כתיבה וחתימה טובה, שנת אורה, שנת ברכה ושנת גאולה, בטוב הנראה והנגלה, למטה מעשרה טפחים.

1) ראה סוטה לח, ב.

2) ראה ב"ר פס"א, ד.

המשך ביאור למס' ביצה ליום שבת קודש עמ' א

כיון שהכלי חדש יש לאסור לטלטלו, מחשש שמא לבסוף מִמְּלַךְּ – ימלך בדעתו לחוס עליו וְלֹא תָּבַר עֲלָהּ – ולא ישבור עליו עצמות, ונמצא שטרח לחינם ביום טוב. קָא מַשְׁמַע לָן שאף בזה התירו בית שמאי לטלטל ולקצב בו ביום טוב, ולא חששו שמא ימלך ויחוס עליו.

מקשה הגמרא על אביי: וְכִי בֵּית שַׁמַּאי לֹא חָיְישֵׁי לְאִמְּלוּכֵי, וְהָתַנְיָא, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אֵין מוֹלִיכִין – מביאים ממקום רחוק טַבָּח וְסַכִּין אֵצֶל בְּהֵמָה כדי לשוחטה, וְלֹא בְּהֵמָה אֵצֶל טַבָּח וְסַכִּין, משום שחוששין שמא אחר שיטרח ויוליך את הסכין או את הבהמה, ימלך מלשחוט את הבהמה, ונמצא שטרח ביום טוב שלא לצורך. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, מוֹלִיכִין זֶה אֵצֶל זֶה, ואין חוששים שימלך בדעתו. וכמו כן בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אֵין מוֹלִיכִין תַּבְלִין וּמָדוֹךְ [–בוכנה] אֶצֶל מְדוֹכָה הנמצאת בריחוק מקום, לצורך כתישת התבלין, וְלֹא מְדוֹכָה אֵצֶל תַּבְלִין וּמָדוֹךְ, שמא ימלך בדעתו ונמצא שטרח לחינם. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, מוֹלִיכִין זֶה אֵצֶל זֶה. ונמצא מבואר שבית שמאי חוששים שמא ימלך, ואיך סבר אביי שהתירו לטלטל 'תברא גרמי' ולא חששו שימלך. מתרצת הגמרא: הָכִי הָשְׁתָּא – מה ענין זה לזה, בִּשְׁלָמָא בִּבְהֵמָה יש לחשוש דַּאֲתֵי לְאִמְּלוּכֵי, משום דְּאָמַר, נִשְׁבַּק חַאי בְּהֵמָה כְּחוּשָׁה וּמַיְיתִינָא בְּהֵמָה אַחֲרִיתִי דִּשְׁמִינָה מִינָּהּ – נניח בהמה זו הכחושה ונביא בהמה אחרת שמנה ממנה. וכן בְּקִדְרָה נַמִּי יש לחשוש דַּאֲתֵי לְאִמְּלוּכֵי ולא ידוך את התבלין, משום דְּאָמַר, נִשְׁבַּק חַאי קִדְרָה דְּכַעְיָא תַּבְלִין, וּמַיְיתִינָא אַחֲרִיתִי דְּלֹא כָּעְיָא תַּבְלִין – נניח את התבשיל הזה שזקוק לתבלין כגון בשר ובצלים, ונביא תחתיו תבשיל אחר שראוי לאוכלו בלא תבלין כגון כרוב ולפת, אבל הָכָא – בתברא גרמי מַאי אִיכָּא לְמֵימַר – מדוע יחששו, וכי מִמְּלַךְ וְלֹא תָּבַר – ימלך ולא יקצב את הבשר כלל, והרי כֵּיוָן דְּשַׁחְטָהּ לִתְבִירָא קַיְימָא – כיון שנשחטה הבהמה הרי היא עומדת לכך:

* * *

שנינו במשנה: בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים אֵין נוֹתְנִין אֶת הָעוֹר של בהמה שנשחטה היום, לפני הדורסן, ואף אסור לטלטלו. ובית הלל מתירין: מביאה הגמרא על כך: תָּנָא בברייתא, וְשָׁוִין בית שמאי ובית הלל שֶׁמּוֹלְחִין עָלָיו – על גבי העור כָּשֵׁר לְצָלִי, על אף שמכוין שהמלח יועיל לעיבוד העור, שכיון שזו מליחה ועיבוד כלאחר יד התירוה חכמים משום שמחת יום טוב, שלא ימנע מלשחוט בהמה ביום טוב מחשש שיפסיד את עורה. מבארת הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, דין זה שהתירו למלוח לֹא שָׁנוּ אֶלָּא כשמולח את הבשר לְצָלִי שמליחתו מועטת, אֲבָל למלוח על העור בשר לְבישול בקִדְרָה לֹא התירו, כיון שמליחתו מרובה ונמצא מולח את העור כעיבוד גמור, ולא התירוהו משום שמחת יום טוב. שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא שלא התירו מליחת קדירה, שכן 'ושוין שמולחין עליו בשר לְצָלִי' תְּנַן בברייתא, ואיזה תוספת חידוש יש בדברי אביי. משיבה הגמרא: הָא קָא מַשְׁמַע לָן אביי, דַּאֲפִילּוּ מולח לְצָלִי, אם מלחו הרבה כְּעֵין מליחת קִדְרָה, אָסוּר לעשות כן על גבי העור. ולא כל מליחה לצלי מותרת.

* * *

מביאה הגמרא דין חדש בענין עיבוד ביום טוב: תָּנוּ רַבָּנַן, אֵין מוֹלְחִין אֶת הַחֲלָבִים ביום טוב כדי שלא יסריחו, וְאֵין מְהַפְּכִין בָּהֶן, מפני שהוא מעבד. מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמְרוּ, שׁוֹטְחָן בְּרוּחַ עַל גַּבֵּי יְתֵדוֹת. אָמַר רַב מַתְּנָה, הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. אִיכָּא דְּאָמְרֵי, אָמַר רַב מַתְּנָה, אֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. שואלת הגמרא: בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, מובן מדוע אִצְטְרִיךְ לחדש שהלכה כרבי יהושע, שכן סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא שכיון שהכלל הוא שִׁיחִיד וְרַבִּים הֲלָכָה כְּרַבִּים, תהא ההלכה כחכמים שאוסרים לשטוח את החלבים ברוח, קָא מַשְׁמַע לָן רב מתנה שכאן הֲלָכָה כְּיָחִיד - רבי יהושע. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר שרב מתנה אמר אֵין הֲלָכָה כרבי יהושע, קשה, הלא פְּשִׁיטָא שהדין כן, שהרי יָחִיד וְרַבִּים הֲלָכָה כְּרַבִּים. משיבה הגמרא: החידוש בדברי רב מתנה, מַהוּ דְּתֵימָא שבהיתר זה של שטיחת החלבים ביום טוב מִסְתַּבַּר טַעֲמֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, דְּאִי לֹא שָׁרִית לֵיהּ – כיון שאם לא תתיר לו, יש לחשוש שמא מִמְּנַע וְלֹא שָׁחִיט, קָא מַשְׁמַע לָן רב מתנה שאף על פי כן אין הלכה כרבי יהושע ואסור לשטוח חלבים ברוח על גבי יתדות.

מבואר שחכמים אוסרים לשטוח את החלבים ברוח ביום טוב, על אף שיופסדו החלבים בכך, ויבא להימנע מתחילה לשחוט ותתמעט שמחת יום טוב. מקשה הגמרא: וּמַאי שָׁנָא שטיחת חלבים שלא התירוהו, מֵעוֹר לִפְנֵי הַדּוֹרְסָן שהתירו בית הלל כדי שלא ימנע משמחת יום טוב.

בס"ד. שיחת יום ב' דראש השנה, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. כ"ק אדמו"ר שליט"א נטל ידיו הק' לסעודה, וצוה לנגן ניגון ה"בינוני", והניגון "אבינו מלכנו". אח"כ צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה זה היום תחלת מעשיך.

* * *

ב. מבואר בדרושי חסידות (בסידור, בעטרת ראש, וכן במאמרים שלאח"ז, עד למאמרי כ"ק מו"ח אדמו"ר[1]) טעם השם "ראש השנה", ולא תחלת השנה – כיון שר"ה הוא לא רק תחלת השנה, אלא גם ה"ראש" של השנה, בדוגמת הראש שמנהיג את כל אברי הגוף, כיון שהחיות של כל האברים כלול תחילה בראש, ולכן גם לאחרי המשכת החיות בכל אבר ואבר, מנהיג הראש את חיות האברים, ועי"ז גם את האברים עצמם; ועד"ז בנוגע לר"ה ביחס לכל ימי השנה – שההחלטות שיהודי מחליט בר"ה, אם הם רק בתוקף הדרוש, בתוקף פנימי, הרי הם מנהיגים את כל ימי השנה.

וע"פ משל זה מובן פרט נוסף בנמשל:

באברי הגוף, הרי כל פרט תופס מקום גדול בכמות, ולכן, כאשר רוצים לפעול איזה שינוי, אזי יש צורך בריבוי יגיעה והשתדלות; משא"כ כאשר החיות של אברי הגוף כלול בראש, ששם אין כל פרט תופס מקום גדול בכמות, אלא כו"כ פרטים כלולים יחדיו – אזי אין צורך להתייגע על כל פרט ופרט ביחוד.

ועד"ז בנוגע לר"ה וכל ימי השנה:

כאשר רוצים לפעול דבר־מה במשך כל ימי השנה (לאחרי שכבר נמשכו מר"ה), אזי יש צורך בהשתדלות ויגיעה גדולה, ובלשון התניא: "יגיעה רבה ועצומה.. יגיעת בשר.. (ו)יגיעת הנפש.. להעמיק ולהתבונן.. שעה גדולה רצופה"[2], "כשעה ושתים"[3] - "שעה" לא מלשון "הפנה" ("אַ קער")[4], אלא "שעה" כפשוטו.

משא"כ בר"ה, כיון שכל הענינים נמצאים עדיין בכללות, הנה בכדי לפעול שינוי מההיפך כו' לטוב, יכולים לעשות זאת "בשעתא חדא וברגעא חדא"[5], וכל שאר הזמן יכולים לנצל עבור עליות בטוב וקדושה גופא, כפי שיהי' לעת"ל, שגם אז יהי' ענין העבודה, אבל כל העבודה תהי' באופן של עליות – "ילכו מחיל אל חיל"[6] - בקו הקדושה גופא[7].

ועי"ז שמקבלים החלטות טובות בר"ה כדי להבטיח שכל ימי השנה הבאה יהיו כדבעי – אזי מקבלים ברכותיו של הקב"ה שתהי' כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בטוב הנראה והנגלה בגשמיות וברוחניות.

ג. (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:)

ע"פ דין יש בכחם של בנ"י להוסיף מחול על הקודש[8], ולכן, כל זמן שעדיין לא הבדילו, ועדיין לא אמרו "המבדיל בין קודש כו'" בתפלת מעריב – הרי זה שייך עדיין לר"ה. ובפרט שבברכת המזון יאמרו "ביום הזכרון הזה", היינו, שזמן זה נקרא ע"פ תורה בשם "יום הזכרון", שפירושו, ש"יעלה זכרונכם לפני לטובה"[9].

---

1) סידור (עם דא"ח) שער ר"ה רלד, ג. עט"ר שער ר"ה בתחלתו. מאמרי ר"ה דשנת תש"א (סה"מ תש"א בתחלתו); תש"ב (סה"מ תש"ב ע' 10). ועוד.
2) פמ"ב (נט, ב).
3) רפל"א.
4) ראה לקו"ת דרושי ר"ה סא, רע"א. סג, ד. ובכ"מ.
5) זח"א קכט, סע"א.
6) תהלים פד, ח.
7) ראה תניא אגה"ק סוסכ"ו. קו"א קס, א.
8) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סרס"א ס"ד ואילך. וש"נ.
9) ר"ה טז, סע"א. וש"נ.

וכיון שכן, הרי ביכלתו של כל אחד ואחת, ע״י הזזה אחת, ״איין קער״, לפעול על כל ימי השנה, שיהיו ימים מוארים ומלאים קדושה, וכאמור, שעי״ז מקבלים כתיבה וחתימה טובה בכל המצטרך, עד לגשמיות כפשוטו.

* * *

ד. ב׳ הימים של ראש השנה הם ״יומא אריכתא״[10], ובזה נכללים גם הלילות דר״ה, שגם הם ״יומא אריכתא״, היינו, שאין ענין של חושך והעלם, אלא מאיר בגילוי מלכותו של הקב״ה – כפי שהי׳ בר״ה הראשון, יום ברוא אדה״ר, ש״ל״ו שעות שימשה אותה האורה״[11].

וזהו גם מ״ש[12] ״זה היום תחלת מעשיך״, ״זה״ דייקא [שזוהי מעלת ר״ה, יום ברוא אדה״ר, לגבי התחלת הבריאה בכ״ה אלול, שהוא בחי׳ ״כה״, ״כדמותנו״, כמבואר בלקו״ת[13]], שהוא לשון גילוי – באופן שכל אחד מראה באצבעו ואומר זה[14] - שבכל ר״ה ור״ה, גם ר״ה דשנת ה׳תשכ״ה לבריאת העולם, אומרים: ״זה היום תחלת מעשיך״, היינו, שמאיר בגילוי שזהו ״תחלת מעשיך״, שהעולם כולו הוא ״מעשיך״ של הקב״ה, שהוא בורא העולם ומנהיגו, וכמשנ״ת במאמר[15] שבחי׳ רוממות העצמי מאיר בגילוי למטה.

כשם שבר״ה הראשון אמר אדה״ר ״הוי׳ מלך גאות לבש״[16], היינו, שהמשיך וגילה מלכותו של הקב״ה, ולא רק בעצמו, אלא גם בכל הבריאה, וכמוזכר במאמר[17] שאדה״ר אמר לכל הנבראים ״בואו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני הוי׳ עושנו״[18] - הנה גם בכל ר״ה נמשכת מלכותו של הקב״ה בגילוי, ולא רק ליוצאי חלציו של אדה״ר, ״אתם קרויים אדם״[19], אלא גם בכל הבריאה, שהבריאה כולה ממלאת את הציווי ״בואו נשתחוה גו׳״.

ואדרבה: יש מעלה בר״ה עתה לגבי ר״ה הראשון, כיון שאז, בהיות אדה״ר בג״ע, קודם החטא, היתה עבודת הצדיקים, ואילו עתה ניתוסף עבודת התשובה שלמעלה מעבודת הצדיקים[20].

וכיון שכן, הרי, למרות הענינים שקורין בפרשה שלפני פרשת נצבים – שמצד זה ״כאַפּט מען זיך פאַרן קאָפּ״ ושואלים: היתכן? כיצד נוכל לעמוד בזה... – פועלת התשובה דר״ה ש״אתם נצבים היום כולכם״[21]:

״נצבים״ – מלשון ״נצב מלך״[22], וכשם ״שהמלך פורץ גדר כו׳ ואין מוחין בידו״[23], וכן ״מקנהו של איוב פרצו גדרו של עולם״[24], כך גם ע״י העבודה דר״ה פורצים גדרו של עולם, ואין מוחה, לא למטה ולא למעלה.

״היום״ – שנמשך בגלוי, וכמארז״ל[25] ״מה היום מאיר כו׳״,

״כולכם״ – לאחדים כאחד[26], שכל אחד ממשיך וקולט את האחדות הפשוטה שלמעלה, וכנ״ל שמאיר בחי׳ רוממות העצמי, וכב׳ הפירושים שנתבארו במאמר[27] בענין ״ארוממך אלקי המלך״[28]: המשכה מלמעלה למטה, והעלאה מלמטה למעלה.

ובנוגע אלינו – שיומשכו כל הענינים בטוב הנראה והנגלה למטה מעשרה טפחים, בגשמיות וברוחניות גם יחד.

---

10) ראה שו״ע אדה״ז או״ח סת״ר ס״ג ואילך. וש״נ.
11) ב״ר פי״א, ב. וש״נ.
12) נוסח תפלת מוסף דר״ה (ר״ה כז, א).
13) נצבים מז, ב.
14) לשון חז״ל – תענית בסופה. שמו״ר ספכ״ג. פרש״י בשלח טו, ב.
15) פ״ח (לעיל ע׳ 11).
16) תהלים צג, א. וראה פרדר״א פי״א. זהר ח״א רכא, ב. ח״ג קז, ב. ועוד.
17) פ״א (לעיל ס״ע 3).
18) שם צה, ו.
19) יבמות סא, רע״א. וש״נ.
20) נזכר גם הענין דמשיח אתא לאתבא צדיקייא בתיובתא (ראה זח״ג קנג, ב. לקו״ת דרושי ר״ה נח, ד. ובכ״מ).
21) ר״פ נצבים.
22) מלכים־א כב, מח. וראה אוה״ת נצבים ע׳ א׳רא ואילך.
23) פסחים קי, א. וש״נ.
24) ב״ב טו, ב.
25) תנחומא ר״פ נצבים.
26) לקו״ת ר״פ נצבים.
27) פ״ב ואילך (לעיל ע׳ 4 ואילך).
28) תהלים קמה, א.

* * *

ה. בנוגע לפריצת כל הגדרים (כנ״ל ס״ד) — הנה הגדר הראשון נעשה ע״י צמצום הראשון, וכתוצאה מזה נעשו עוד כו״כ הגדרות ומדידות והגבלות, ועד שמצד ענינים בלתי רצויים (שאין עתה הזמן להזכיר אודותם) נעשית הגדרה ומדידה והגבלה כזו שיש יהודים שנמצאים בגלות ובשבי׳, ועד שיש כאלו שמצד ההרגל ומצד העלם הגוף ונה״ב אינם יודעים כלל שהם בגלות ובשבי׳, שזוהי גלות קשה עוד יותר.

ובכן:

אלו שיודעים שהם נמצאים בגלות — בודאי שבקרוב ממש יצאו מהגלות, דכיון שזהו גלות גשמי, הרי הם מרגישים זאת, ומתפללים לצאת משם. וכיון שנמצאים ב״מיצר״, הרי מובן גודל מעלת המרחב שיהי׳ ביציאתם ״מן המיצר״, כיון ש״מן המיצר״ באים אל המרחב, והמרחב הוא לפי ערך המיצר.

אמנם, גם אלו שאינם יודעים שהם נמצאים בגלות — הרי בזמן של ר״ה ועשי״ת ישנו הענין דקירוב המאור אל הניצוץ[29] (לא קירוב הניצוץ אל המאור, אלא קירוב המאור אל הניצוץ, היינו, שהגילוי מתחיל מלמעלה), שהמאור מתקרב אל הניצוץ בכל מקום שהוא (הניצוץ) נמצא, גם אם הוא רחוק למטה ביותר; ועל הזמן דעשי״ת נאמר[30] ״בהמצאו״ ו״בהיותו קרוב״, ״בהמצאו״ מלשון מציאה שבאה בהיסח הדעת[31], והיינו, שגם כאשר הניצוץ הוא במצב של היסח הדעת לגמרי, שאפילו אינו מרגיש שנמצא בגלות (כנ״ל) — הרי הוא מוצא (״בהמצאו״) את המאור, והיינו, שמצד קירוב המאור אל הניצוץ מתקשר הניצוץ אל המאור, כיון שהמאור שואב אותו אליו ומתאחד עמו.

ובנוגע לאחינו בנ״י הנמצאים במדינתנו מלפנים — ששם היו הבעש״ט ואדמו״ר הזקן עד לרבינו נשיאנו, ומשם הפיצו את תורתם — יתן השי״ת שיקויים בהם ״ואוצרך הטוב לנו תפתח״[32], שיתבטלו כל ההגדרות וההגבלות, ועאכו״כ ביטול הגלות והשבי׳, ויתגלה מרחב העצמי,

וכיון ש״הוד והדר לפניו עוז וחדוה במקומו״[33], הנה מהענין ד״בכסא״ יומשך מיד ״ליום חגינו״, וכפי שמפרש רבינו[34] ש״בכסא״ ו״ליום חגינו״[35] ישנם בר״ה עצמו: ״בכסא״ — קודם התקיעות, ומיד לאחרי התקיעות — ״ליום חגינו״, שנעשה ענין הגילוי והשמחה שפורץ כל הגדרים[36],

ותהי׳ היציאה מן המיצר אל המרחב — כפירוש הפשוט שבזה, וכפירוש רבינו הזקן ובניו והצ״צ[37],

וכל זה יהי׳ בעגלא דידן,

ומזה נבוא מיד — בעגלא דידן — לגאולה האמיתית והשלימה ע״י משיח צדקנו.

ו. [כ״ק אדמו״ר שליט״א צוה לנגן הניגון ״ניע זשוריצי כלאָפּצי״, ואח״כ אמר:]
הרי סיכמנו (״מ׳האָט דאָך אָפּגערעדט״) שעתה לא נוסעים ל״בית המרזח״ (״קראַטשאָמקע״), אלא לביתו של מלך מלכי המלכים הקב״ה, וכמארז״ל[38] ״לא כאברהם שכתוב בו הר כו׳, ולא כיצחק שכתוב בו שדה כו׳, אלא כיעקב שקראו בית״, בית נצחי, שאין אחריו גלות ח״ו.

וכיון שסדר הנסיעה עתה הוא באופן של מהירות — הנה בשעתא חדא וברגעא חדא תהי׳ הנסיעה מהקצה היותר תחתון אל הקצה היותר עליון, ועד לבחי׳ שלמעלה מקצוות, שזהו״ע מרחב העצמי, שיתגלה ע״י משיח צדקנו, בקרוב ממש ובעגלא דידן.

וכיון שעתה זקוקים עדיין ל״הושיעה את עמך״[39] - הנה יה״ר שבשעתא חדא וברגעא חדא יקויים ״הושיעה את עמך״, ומזה נבוא בשעתא חדא וברגעא חדא למרחב העצמי.

---

29) ראה דרך חיים יג, ריש ע״ד. כא, סע״ב. צא, א. קונטרס העבודה ספ״ה.
30) ישעי׳ נה, ו. וראה ר״ה יח, א. וש״נ.
31) סנהדרין צז, א.
32) פיוט לסליחות ער״ה, תפלת נעילה והושע״ר. וראה סה״מ תרפ״ז ע׳ כא ואילך. לקו״ד ח״א נט, א.
33) דברי־הימים־א טז, כז.
34) ראה רד״ה כי חק לישראל דיום ב׳ דר״ה תרצ״ב, תש״י (סה״מ תרצ״ב ע׳ יח. תש״י ע׳ 14).
35) תהלים פא, ד.
36) ראה סה״מ תרנ״ז ס״ע רכג ואילך. ועוד.
37) ראה סה״ש תרצ״ט ע׳ 315. וראה גם תו״מ חכ״ד ע׳ 254. וש״נ.
38) פסחים פח, א.
39) תהלים כח, ט.

[כ״ק אדמו״ר שליט״א צוה לנגן הניגון ״הושיעה את עמך״, והניגון ״הוא אלקינו״].

* * *

ז. (לאחרי הכרזת ״ועד המסדר״ ע״ד סדר חלוקת ״כוס של ברכה״, בנוסח הרגיל: ״איצטער וועט זיין דער סדר אַזוי״ - הכריז כ״ק אדמו״ר שליט״א:)

״איצטער וועט זיין דער סדר אַזוי״:

לכל לראש – תהי׳ הכניסה לשנה החדשה הבעל״ט, ואח״כ ילמדו ריבוי תורה, ריבוי נגלה וריבוי חסידות, ומזה יבואו לקיום ריבוי מצוות בהידור;

ולפני כל זה – יתן הקב״ה כתיבה וחתימה טובה ושנה טובה ומתוקה בכל הפרטים, בנים ובני בנים, ריבוי ממון, ברכות והצלחות ישועות ונחמות (כנוסח ברכת הנשים לאחרי הבדלה), ותהי׳ שנה טובה בגשמיות וברוחניות גם יחד.

(ואח״כ הוסיף:) כך צוה ״ועד המסדר״ החדש, וצריכים לציית!...

* * *

ח. כבר דובר פעם[40] שאיתא בספרים[41] שבין ר״ה ויוהכ״פ ישנם בדיוק שבעה ימים, ובמילא יש בהם כל שבעת ימי השבוע (יום ראשון, יום שני וכו׳), כל יום פעם אחת בלבד, כך, שיום ראשון שבהם יכול לתקן ואכן מתקן – אם רק מתנהגים בו כדבעי – את כל ימי ראשון של השנה שעברה, ומהוה הכנה טובה לכל ימי ראשון של השנה הבאה, וכן בכל ימי השבוע, עד ליום השבת.

וכיון שאצל חסידים נעשים כל הענינים מתוך שמחה, שפורצת כל הגדרים ומדידות והגבלות – נעשים כל הענינים מתוך התוועדות,

– לא בשביל השתי׳ ח״ו, אלא כדי להסיר את ה״סירכא״[42], וכדי שהשמחה תחדור גם את הגוף ונפש הבהמית –

שהיא ״עת רצון״, וכידוע הסיפור[43] אודות הפתקא אשר משמי שמיא נחיתא, שהתוועדות חסידית פועלת יותר מאשר מלאך מיכאל.

ולכן, טוב ונכון הדבר, שיערכו התוועדות בכל יום עד יוהכ״פ, ותהי׳ זו ״התוועדות חסידית״, כמבואר בהשיחות, באופן שיהי׳ ניכר רישומה גם לאח״ז.

ויה״ר שההתוועדות של יום ראשון תמשיך שמחה של מצוה על כל ימי ראשון של השנה הבאה (נוסף על תיקון ימי ראשון של שנה שעברה), וכן בנוגע לשאר ימי השבוע, עד ליום השבת, שהוא מעין ״יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים״[44].

[כ״ק אדמו״ר שליט״א נתן את המזונות ומי־סודה, באמרו: זוהי ההשתתפות שלי – במאכל ומשקה – בהתוועדויות אלו.

לאחרי ברכת המזון, תפלת מעריב והבדלה – נתן כ״ק אדמו״ר שליט״א בידו הק׳ לכאו״א מ״כוס של ברכה״.

טרם צאתו אמר:]

כיון שיוצאים עתה מר״ה אל השנה החדשה – יה״ר שיהי׳ זה באופן ש״בשמחה תצאו ובשלום תובלון״[45].

[והתחיל לנגן ״כי בשמחה תצאו״].

---

40) ראה גם תו״מ חל״ה ע׳ 41. וש״נ.

41) ראה שער הכוונות דרושי ר״ה (קודם דרוש א׳). סידור האריז״ל (עשי״ת).

42) ראה סה״ש תרצ״א ריש ע׳ 185. וש״נ.

43) אג״ק אדמו״ר מהוריי״צ ח״ג ע׳ תיג. וש״נ.

44) תמיד בסופה.

45) ישעי׳ נה, יב.

בס"ד. שיחת ש"פ וילך, שבת שובה, וא"ו תשרי*, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. בהתחלת הפרשה שקראו ביום השבת־קודש זה - הפרשה הראשונה של השנה החדשה - נאמר: "וילך משה וידבר את הדברים האלה אל כל ישראל ויאמר אליהם וגו'".

וצריך להבין:

א) מדוע נאמר "וידבר את הדברים האלה .. ויאמר אליהם" - ולא נאמר מיד "ויאמר אליהם"? וגם אם כוונת הכתוב להדגיש את הדיבור אל כל ישראל - הוה־ליה־למימר "וילך משה אל כל ישראל ויאמר אליהם" או "ויאמר משה אל כל ישראל"?

ב) "וידבר גו' אל כל ישראל" ו"ויאמר אליהם" אינו רק כפל הענין במליצות שונות, אלא ב' ענינים שונים, שהרי הלשון "וידבר" מורה על דיבור קשה, כמו שכתוב[1] "דיבר האיש גו' אתנו קשות", ואילו "ויאמר" הוא לשון רכה[2]. וצריך להבין, מה הם ב' הענינים דדיבור קשה ואמירה רכה בנידון־דידן?

ג) מצד טבע בני אדם, נשמות בגופים (שאליהם מופנית האזהרה מפני ענינים בלתי־רצויים שבהמשך הפרשה, שהרי הנשמה היא תמיד באמנה אתו יתברך[3], ורק מצד הגוף ונפש הבהמית דרושה אזהרה כו') - צריך להתחיל מן הקל אל הכבד, והיינו, שלאחרי שמתחילים בדרך של קירוב, אמירה רכה, אזי יכול לקבל גם דיבור קשה, מה־שאין־כן אם מתחילים בדיבור קשה, הרי זה יכול לפעול דחיה כו'.

לכל־לראש צריך להיות "ימין מקרבת"[4], ורק אחר־כך "שמאל דוחה"[5], ועוד זאת, שגם אז הנה הדחיה היא רק בשמאל, שהיא יד כהה[6], ואילו הקירוב הוא בימין, שבה הוא עיקר כחו[7].

וכפי שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר[8] אודות סדר העבודה שהנהיג הבעל־שם־טוב אצל הצדיקים הנסתרים, שלכל לראש צריך לעשות טובה ליהודי, בגשמיות או ברוחניות (כפי האפשרי), ורק לאחרי־זה להוכיחו ולעוררו אודות הענינים שצריך לתקן בקיום התורה ומצוות.

ואם־כן, היתכן שמשה רבינו - שהיה רועה נאמן הראשון של בני־ישראל, ומתחילת בריאתו היה מתוקן לכך, כמו שכתוב[9] "ומשה היה רועה", וממנו צריך ללמוד כל "רועה ישראל" (כולל גם מי שיש לו השפעה על יהודי אחד, שביחס אליו הרי הוא "רועה", אם כי בציור הכי נמוך) - יקדים דיבור קשה ("וידבר") לפני אמירה רכה ("ויאמר")?

ד) בדברי משה לבני־ישראל שבהתחלת הפרשה, מצינו כמה פעמים לשון רבים, החל מתחילת הענין: "ויאמר אליהם", וכמה פעמים בלשון יחיד, כמו: "ה' אלקיך הוא עובר לפניך"[10], "הוא ההולך עמך לא ירפך ולא יעזבך"[11].

ואף שמצינו בכמה מקומות דיבור לכלל ישראל בלשון יחיד, כיון שכל בני־ישראל הם קומה אחת[12] - הרי אי משום הא, היו כל הכתובים כאן צריכים להאמר בלשון יחיד, וכיון שנאמרו כאן ב' לשונות, לשון רבים ולשון יחיד, על כרחך צריך לומר, שהדיבור כאן הוא לכל אחד מישראל (ולא לכלל ישראל), אלא שבזה גופא יש נפקא־מינה אם הדיבור הוא לכל אחד כפי שעומד בפני עצמו, שאז הדיבור הוא בלשון יחיד, או כפי שעומד עם שאר בני־ישראל, שאז הדיבור הוא בלשון רבים.

---

*) לאחרי ההתוועדות, בעלות המנחה, נסתלקה הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה, אמו של - יבדלח"ט - כ"ק אדמו"ר שליט"א.

1) מקץ מב, ל.
2) ראה יתרו יט, ג ובפרש"י.
3) תניא ספכ"ד.
4) סוטה מז, א. וש"נ.
5) הביאור בזה - ראה שיחת ש"פ תולדות ס"ח (תורת מנחם - התוועדויות חמ"א ע' 289). וראה גם לקו"ש חי"ז ס"ע 73 ואילך.
6) ראה שו"ע אדה"ז או"ח רסכ"ז. וש"נ.
7) ראה עיון יעקב לע"י סוטה שם.
8) ראה "התמים" ח"ב ע' מד. ועוד.
9) שמות ג, א. וראה שמו"ר פ"ב, ד.
10) לא, ג.
11) שם, ו.
12) לקו"ת ר"פ נצבים. ובכ"מ.

ה) בהקדמה ל"וידבר גו' ויאמר אליהם" נאמר "וילך משה". וצריך להבין: פרשה זו באה לאחרי ובהמשך לפרשת נצבים, שגם בה דיבר משה אל כל בני־ישראל - "אתם נצבים היום כולכם וגו'"[13] (ויתירה מזה: לא רק אל כל בני־ישראל שבדורו, אלא כמו שכתוב בהמשך הפרשה[14]: "את אשר ישנו פה גו' ואת אשר איננו פה גו'", היינו, גם אל כל בני־ישראל שבדורות הבאים, וגם בדורות שלפני זה, כדאיתא בפרקי דרבי אליעזר[15]). וכיון שכבר היה במעמד כל ישראל ודיבר אליהם, אם כן, למה הוצרך לילך - "וילך משה" - בכדי לדבר אל כל ישראל?

ו) גם צריך להבין מהי שייכותה של פרשת וילך לשבת שובה, או לשבת שלפני ראש השנה: כשהיא בפני עצמה - קורין אותה בשבת שובה (כבקביעות שנה זו), וכשהיא מחוברת לפרשת נצבים וטפלה אליה [וכסימן הגאונים[16] שהובא גם בבעל הטורים[17]: "ב"ג המלך פ"ת וילך, פירוש ב"ג המלך, כשחל ראש השנה (שנקרא "המלך", על שם שעבודת היום היא "תמליכוני עליכם"[18]) יום ב' או ג', אז נצבים וילך נפרדים" ("פת וילך", מלשון "פתות אותה"[19])] - קורין אותה בשבת שלפני ראש השנה.

ב. ויש לומר הביאור בזה:

תוכן דברי משה לבני־ישראל הוא - שהקב"ה נותן להם ארץ שבעה עממין ("ה' אלקיך גו' ישמיד את הגוים האלה מלפניך וירשתם .. ונתנם ה' לפניכם"[20]), שבה נכלל כל העולם כולו, שהרי כל העולם שותה מתמצית ארץ ישראל[21]; וכל זה - בתנאי ובשביל - "ועשיתם גו' ככל המצוה אשר צויתי אתכם"[22], קיום המצוות, והיינו, שבשביל ועל־ידי־זה שבני־ישראל מקיימים את המצוות, נותן הקב"ה את העולם כולו לבעלותם, כדי לעשות לו ית' דירה בתחתונים[23].

ולהעיר:

נתינת העולם כולו לבעלותם של בני־ישראל ("ונתנם ה' לפניכם"), שהוא ענין "דירה בתחתונים" - הרי זה נעלה יותר מאשר העבודה דקיום התורה ומצוות ("ועשיתם גו' ככל המצוה"), כי: התורה הוא ענין של טעם ודעת, וכן המצוות יש להם טעם. - השאלה היא רק אם טעמי מצוות נתגלו, או שלא נתגלו, ויתגלו לעתיד[24], אבל טעם יש להם; מה־שאין־כן הענין ד"דירה בתחתונים" הוא למעלה לגמרי מטעם, כלשון המדרש[23]: "נתאווה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים", וכמאמר רבינו הזקן[25]: "אויף אַ תאוה איז קיין קשיא", והיינו, שאין זה ענין שיש בו טעם נעלה ביותר שאי־אפשר להשיגו עתה, וכאשר יהיה עילוי בעבודה אזי יוכלו להשיגו (בדוגמת טעמי מצוות שיתגלו לעתיד לבוא), אלא זהו ענין שלמעלה לגמרי מגדר טעם.

- וזהו גם הביאור במאמר רז"ל[26] שמחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר, גם למחשבת התורה ומצוות, כיון שתורה ומצוות הם בגדר של טעם (כנ"ל), מה־שאין־כן נשמות ישראל.

ולכן, אפילו כאשר בני־ישראל עוברים חס־ושלום על תורה ומצוות, הנה להחליפם באומה אחרת חס־ושלום אי אפשר[27], ובשתים: בני־ישראל נשארים תמיד קשורים בהקב"ה, "באמנה אתו"[3], ו(טעם הדבר - כיון ש)הקב"ה נשאר תמיד קשור עם בני־ישראל. והיינו מצד מעלת נשמות־ישראל על התורה ומצוות, להיותם "חלק אלקה ממעל ממש"[28] [וכמבואר במכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר[29] ב' הפירושים בתיבת "ממש": (א) מלשון ממשות, והיינו, כפי שהנשמה נתפסת בבחינת גשמיות כו', (ב) שתיבת "ממש" קאי

13) כט, ט.
14) שם, יד ובפרש"י. וראה גם לקו"ש חי"ט ע' 266 ואילך.
15) פמ"א.
16) הובא בטושו"ע או"ח סתכ"ח ס"ד. מחזור ויטרי סש"נ. אבודרהם בסדר הפרשיות וההפטרות.
17) ריש פרשתנו.
18) ר"ה טז, סע"א. וש"נ.
19) ויקרא ב, ו.
20) פרשתנו שם, ג־ה.
21) ראה תענית יו"ד, רע"א. פרש"י עקב יא, יב.
22) שם, ה.
23) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא רפל"ו. ובכ"מ.
24) ראה לקו"ש חל"ב ע' 174 ואילך. וש"נ.
25) ראה אוה"ת בלק ע' תתקצז. המשך תרס"ו ס"ע ז ואילך. סה"מ תש"ב ע' 34. ועוד.
26) ב"ר פ"א, ד.
27) פתיחתא דרות רבה ג. ובכ"מ.
28) תניא רפ"ב.
29) ראה אג"ק שלו ח"ד ע' תד. ע' תז.

אדלעיל מיניה - ממש חלק אלקה. וב' הפירושים הם בתיבה אחת, והיינו, שגם כפי שנתפסת בגשמיות הרי היא נשארת ממש חלק אלקה], ו"מאן דנפח מתוכיה נפח, פירוש מתוכיותו ופנימיותו כו'"[28], שלכן, הנה מבלי הבט על מעמדם ומצבם בקיום התורה ומצוות, הנה להחליפם כו' אי אפשר. -

אמנם, אף שהענין ד"דירה בתחתונים" הוא נעלה יותר מקיום התורה ומצוות, הנה מטעם הידוע לו צריכה להיות העבודה דתורה ומצוות - "ועשיתם גו' ככל המצוה גו'", וכמבואר בספרים שזהו כדי שלא יהיה בבחינת "נהמא דכיסופא"[30], שלכן צריך להיות הענין ד"דירה בתחתונים" על־ידי עבודה דוקא[31].

ג. ובהקדמה לזה - "וידבר את הדברים האלה אל כל ישראל ויאמר אליהם":

כיון שהכוונה היא שתהיה דירה לו יתברך בתחתונים דוקא, היינו, בעולם־הזה התחתון שהקליפות גוברים בו כו'[32], לעשות ממנו (על־ידי התורה ומצוות) דירה לו יתברך - הנה לכל־לראש צריך לפעול שבירת חומריות העולם, ואחר־כך יכולים לפעול על־ידי התורה ומצוות זיכוך הגשמיות, לעשות ממנה דירה לו יתברך.

וזהו "וידבר את הדברים האלה" - דיבור קשה, אבל לא בנוגע לבני־ישראל, אלא בנוגע להעולם - לפעול שבירת חומריות העולם; ואחר־כך מתחיל הדיבור לבני־ישראל באמירה רכה - "ויאמר אליהם", כדרכו של רועה נאמן שמדבר באופן של קירוב, תוך נתינת הוראה מפורטת באופן הזיכוך.

ועל דרך המבואר במקום אחר[33] בענין הקדמת גלות מצרים למתן־תורה - כי, כפי שהעולם הוא מצד עצמו, לא שייך שיהיה בו הענין דמתן־תורה, ולכן הוצרך להיות תחילה זיכוך כללי על־ידי גלות מצרים.

ובפרטיות - יש בזה ג' ענינים: (א) שבירת החומריות על־ידי גלות מצרים, (ב) הזיכוך שמצד הגילוי מלמעלה במתן־תורה, (ג) עבודה פרטית של בני־ישראל בקיום התורה ומצוות לאחרי מתן־תורה, שעל־ידי־זה עושים דירה לו יתברך בפועל.

וכמו כן אצל משה רבינו - "אנכי עומד בין הוי' וביניכם"[34] - היו ג' ענינים אלו: (א) "וידבר", דיבור קשה, לפעול שבירת החומריות, (ב) "את הדברים האלה" - לא עשרה מאמרות שבהם נברא העולם[35], אלא "הדברים האלה" - תורה (פעולת הזיכוך מלמעלה), (ג) "ויאמר אליהם" - הוראה לבני־ישראל בנוגע לפרטי העבודה בזיכוך העולם.

ד. אמנם, יכול יהודי להתיירא ולחשוב כיצד יהיה בכחו לברר ולזכך את העולם, בה בשעה ש"אקדמיה טעניתא"[36], שהרי העולם נברא ביום ראשון למעשה בראשית, ואילו האדם נברא רק ביום הששי.

ועל זה נאמר[11]: "חזקו ואמצו אל תיראו ואל תערצו מפניהם", והיינו, שאין להתיירא מפני תוקף העולם, כיון שמשה רבינו פעל כבר שבירת החומריות, כנ"ל. ומה גם שבריאת העולם היא "בשביל ישראל שנקראו ראשית"[37], ובמילא יש להם כח ובעלות על כל העולם.

ומסיים[11]: "כי ה' אלקיך הוא ההולך עמך לא ירפך ולא יעזבך" - בלשון יחיד - להורות שלכל אחד מישראל ניתן כח מלמעלה שתהיה לו שליטה וממשלה על כל העולם, כי הכוונה בבריאת העולם "בשביל ישראל" היא בנוגע לכל אחד מישראל, וכמאמר רז"ל[38] "כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם".

ועוד זאת, שהכח לשליטה זו הוא מצד בחינת היחידה שבכל אחד מישראל[39].

---

30) ראה ירושלמי ערלה פ"א ה"ג. הובא בלקו"ת צו ז, ריש ע"ד. ובכ"מ.
31) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל"ד ע' 106. וש"נ.
32) ראה ע"ח שמ"ב ספ"ד. הובא בתניא פ"ו. פכ"ד.
33) ראה תו"א יתרו עד, ב. ובכ"מ.
34) ואתחנן ה, ה.
35) אבות רפ"ה.
36) ראה זח"א קעט, א־ב.
37) פרש"י ר"פ בראשית.
38) סנהדרין לז, סע"א (במשנה).
39) חסר קצת (המו"ל).

ה. והנה, דובר כמה פעמים שהתורה היא נצחית[40], גם בנוגע להוראותיה, כך שגם ההוראה מכל הנ"ל ישנה בכל דור ודור, כיון ש"אתפשטותא דמשה בכל דרא"[41], ועל־ידי־זה שמשה שבכל דור פועל שבירה כללית בחומריות העולם, ניתן כח לכל אחד מישראל לפעול זיכוך הגשמיות כו'.

ועוד זאת, שכל עניני התורה הם בדרך כלל ובדרך פרט[42], כך שענינו של משה ישנו גם בכל אחד מישראל, וכמבואר בתניא[43] בפירוש מאמר ארז"ל בנוגע לענין היראה, ש"לגבי משה מילתא זוטרתי היא"[44], שהכוונה בזה היא לניצוץ משה שבכל אחד מישראל, ובכח זה הרי הוא פועל שבירה כללית בחומריות העולם, ואחר־כך פועל (על־ידי עבודתו בתורה ומצוות) זיכוך הגשמיות, לעשות לו יתברך דירה בתחתונים.

ו. ועל־פי־זה יש לבאר גם השייכות דפרשת וילך לעשרת ימי תשובה או לשבת שקודם ראש השנה:

ראש השנה (והמשכו בעשרת ימי תשובה) הוא הזמן שבו צריכים לבנות את כל הענינים מחדש, והיינו, לפי שכל הענינים חוזרים לקדמותם[45], ולכן צריך יהודי לבנות הכל מחדש, וכמאמר רז"ל[46] "מה הקב"ה בורא עולמות, אף אביכם (יעקב) בורא עולמות", ולעשות את העולם דירה לו יתברך.

ולכן קורין אז בתורה אודות ה'נתינת כח' על ענין זה - כי, על־ידי־זה ש"וידבר (משה) את הדברים האלה גו'", ופעל שבירת החומריות כו', נתן כח לכל אחד מישראל ביחוד, שעל־ידי־זה שילמד בתורה פסוק זה או שאר פסוקים, יפעל שבירת החומריות, ואחר־כך יפעל על־ידי קיום התורה ומצוות ענין הזיכוך כו'.

וזהו גם מה שפירש רש"י על הפסוק "לא ירפך", "לא יתן לך רפיון" - דלכאורה אינו מובן: מהי משמעות דברי רש"י ומה מוסיף בדבריו על מה שנאמר בפסוק? - אך הענין הוא, שבזה מרומזת ה'נתינת כח' לכל אחד מישראל על בנין העולמות שצריך לפעול בראש השנה, לפי שההמשכה בעולם קודם התקיעות היא באופן של רפיון ידים (כמבואר ב'סידור' שער התקיעות[47]), ועל זה היא ה'נתינת כח' ש"לא יתן לך רפיון".

* * *

ז. מהאמור לעיל יש הוראה נוספת שקודמת לכל הענינים (גם לפני "וידבר את הדברים האלה") - "וילך משה":

ובהקדמה - שתורה שבכתב אינה צריכה לפרש להיכן הלך, כיון שזהו דבר פשוט ומובן מעצמו. ורק בתורה שבעל־פה, שהיא מפרשת גם את הענינים הפשוטים לאלו שנמצאים בדרגת תורה שבכתב - הנה בתרגום יונתן בן עוזיאל (תורה שבעל־פה) נתפרש "ואזל משה למשכן בית אולפנא", שזהו בית־המדרש שבו לומדים תורה, "בית אולפנא" (ולא בית תפלה), מלשון לימוד, והיינו, שקודם שמשה רבינו לימד הוראה לבני־ישראל, הסתכל תחילה בתורה.

והגע עצמך:

משה רבינו היה אז בתכלית השלימות, כמו שכתוב[48] "בן מאה ועשרים שנה אנכי היום", "היום מלאו ימי ושנותי" - לא רק בגשמיות, אלא גם ברוחניות, והיינו, שהיו אצלו כל הענינים דק"כ שנה בתכלית השלימות, ובאופן שבורא העולם בעצמו מעיד על זה, באמרו למשה "הן קרבו ימיך למות"[49], והיינו[50], שהקב"ה אמר לו שכל עניניו היו בשלימות.

---

40) תניא רפי"ז. ובכ"מ.
41) תקו"ז תס"ט (קיב, רע"א. קיד, רע"א).
42) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות ח"מ ע' 109. וש"נ.
43) רפמ"ב.
44) ברכות לג, סע"ב. וש"נ.
45) ראה פע"ח שער ר"ה. שער הכוונות ענין ר"ה. לקו"ת נצבים נא, ב. סידור (עם דא"ח) שער התקיעות רמו, א ואילך. ובכ"מ.
46) ב"ר פצ"ח, ג.
47) סידור שם רמו, ב.
48) פרשתנו שם, ב ובפרש"י.
49) שם, יד.
50) ברשימת ההנחה: כמבואר בחסידות - מיוסד על דברי הזהר.

זאת ועוד: ידוע שביום ההסתלקות מתאספים ומאירים כל עניני העבודה שעבד ועמל במשך כל ימי חייו (כמבואר ב'אגרות הקודש' וב'סידור'[51]), כך, שנוסף על מעלת כל ענין מעניני עבודתו במשך ק"כ שנה כשלעצמו, ישנו גם ה"אור העולה על כולנה"[52] מצירוף כל הענינים ביום ההסתלקות.

וכל זה - בנוגע לכל עניני עבודתו, ועל־אחת־כמה־וכמה שהיתה אצלו אז תכלית השלימות בנוגע לענינו העיקרי - תורה - "משה קיבל תורה מסיני"[53], ועד שהתורה "נקראת על שמו"[54], כמו שכתוב[55] "זכרו תורת משה עבדי".

ובענין התורה - הנה נוסף על מה שקיבל על־ידי עבודתו ויגיעתו, ניתנה לו התורה במתנה, והרי ענין המתנה הוא ללא הגבלות, ד"כל הנותן בעין יפה הוא נותן"[56], שלכן, הנה מצד נתינת התורה במתנה מלמעלה לא היה שייך ענין השכחה, כמאמר רז"ל[57] "בתחלה היה משה למד תורה ומשכחה עד שניתנה לו במתנה".

וכל כך היה מושלל אצלו ענין השכחה, עד שאפילו תלמידו יהושע זכר הכל, כדאיתא בגמרא[58] "בשעה שנפטר משה רבינו לגן־עדן אמר לו ליהושע שאל ממני כל ספיקות שיש לך, אמר לו, רבי, כלום הנחתיך שעה אחת והלכתי למקום אחר כו'", ולא רק אצל יהושע, אלא גם אצל כל בני־ישראל לא היה אז ענין השכחה, ורק בימי אבלו של משה נשתכחו כו'[58].

ואף־על־פי־כן, למרות שכל עניני התורה היו אצלו בתכלית השלימות, ולא היתה אצלו מציאות של שכחה, הנה כשהוצרך ללמד הוראה לבני־ישראל - הרי למרות שכבר היה במעמד כל ישראל ("אתם נצבים גו'") ודיבר עמהם, מכל־מקום, "וילך משה", "למשכן בית אולפנא", להסתכל תחילה בתורה, ויתירה מזה, שעשה זאת לא רק כדי לצאת ידי חובה, אלא באופן ד"וילך", היינו, שעזב את מעמדו ומצבו הקודם והלך לבית אולפנא באופן של העכבה כו', וכפתגם הידוע של כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו עדן[59], בנוגע ל"פנימי", שבכל ענין שעוסק, הנה בשעת מעשה הרי הוא מונח לגמרי בזה.

וזוהי הוראה לכל אחד ואחד, שכאשר מתעוררת איזו שאלה, עליו לעיין בשלחן־ערוך. אין לו לסמוך על העובדה שכבר למד ענין זה כמה וכמה פעמים, עד למאה ואחד פעמים, ובמילא זוכר היטב את הדין, ואין לו לסמוך אפילו על זה שלמד דין זה רגע אחד לפני שהתעוררה השאלה, אלא עליו לעיין בשולחן־ערוך מחדש, ולא רק כדי לצאת ידי חובה, אלא - "וילך", באופן פנימי[60].

ח. על־פי־זה יובן גם סיפור כ"ק מו"ח אדמו"ר[61], שפעם שהה עם אביו, כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו עדן, במקום שלא הכירוהו, ולכן לא חשב שיכבדוהו ב"מפטיר", וכאשר בכל זאת קראוהו למפטיר, מצד ציור פניו החיצוני כו', ביקש שימתינו רגע, ונכנס לחדר צדדי, ועבר על ההפטרה, ורק אחר־כך עלה למפטיר - שזהו דבר פלא:

בדרך כלל, כל ילד מגיל בר־מצוה מעביר את הסדרה יחד עם ההפטרה, וכמנהג החסידים - לא מתוך מגילה, אלא מתוך חומש עם טעמים. ועל־אחת־כמה־וכמה בנוגע לכ"ק אדמו"ר נ"ע שבכלל היה רחוק ממציאות השכחה, ומה גם שהיה רגיל באמירת ההפטרה, שהרי היה עולה למפטיר (בכל שבתות השנה) מידי שנה בשנה, וזאת, לאחרי שכבר קרא את ההפטרה כשהעביר הסדרה, כמנהג הנשיאים[62]. ובכלל אינו מובן מהו הצורך לעבור ("איבערקוקן") על ההפטרה, בה בשעה שקורין אותה מתוך חומש עם טעמים.

---

51) תניא אגה"ק סז"ך־וכ"ח. סידור (עם דא"ח) שער הל"ג בעומר דש, סע"ב ואילך.
52) ראה תניא שעהיוה"א רפי"ב. ובכ"מ.
53) אבות רפ"א.
54) ראה שבת פט, א. שמו"ר פ"ל, ד. וש"נ.
55) מלאכי ג, כב.
56) ראה ב"ב נג, רע"א. וש"נ.
57) נדרים לח, סע"א.
58) תמורה טז, א.
59) סה"ש תורת שלום ע' 39 ואילך. וראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל"ט ע' 67. וש"נ.
60) ראה גם "סדר הנהגת השואל עם הנשאל" (לבעל הפמ"ג) סדר השלישי בתחלתו (נדפס בסוף שו"ע או"ח ח"א).
61) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חט"ו ס"ע 134 ואילך.
62) ראה תורת מנחם - רשימת היומן ע' קצד. ס"ע קצז. וש"נ.

ולמרות כל זה - ביקש אדמו"ר נ"ע שימתינו רגע, מבלי הבט על טירחא דציבורא, ובהכרח לומר, שהיה לו טעם חשוב על זה.

ועוד דיוק בזה - שהרי סיפורי רבותינו נשיאינו הם מדוייקים בכל פרטיהם[63] - שיצא לחדר צדדי כדי לעבור על ההפטרה, אף שלכאורה, גם אם היה צריך לעבור על ההפטרה, הרי היה יכול לעשות זאת על מקומו.

אך הענין הוא - שלא די לעשות זאת רק כדי לצאת ידי חובה, אלא צריך להיות באופן ד"וילך", באופן של העכבה, כנ"ל.

ט. וכאמור, הרי זה הוראה לכל אחד ואחד, שכאשר מתעוררת שאלה, הנה לפני שפוסק, עליו לעיין בשולחן־ערוך, ולא לסמוך שזוכר מה שלמד כבר.

ועל־דרך־זה בנוגע ללימוד שצריכים ללמוד לפני כל יום־טוב פרטי הדינים השייכים אליו, כמו הלכות ראש השנה, עשרת ימי תשובה, יום הכיפורים וסוכות - שאין לסמוך על מה שלמדו כבר בשנים שלפני זה, אלא יש לחזור וללמוד עוד הפעם.

וזהו גם הביאור בהעילוי דתורה - שגם כאשר לומדים כמה פעמים אין זה מספיק, מצד הבלי־גבול והעצמיות שבתורה.

וכפי שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר[64] מה ששמע מאביו כ"ק אדמו"ר נ"ע, שאדמו"ר מהר"ש אמר שצריכים לחזור מאמר ששים פעמים (או ס"א פעמים), וכששאלוהו מהו החילוק בין פעם הנ"ט לפעם הס', השיב, שזהו אותו חילוק[65] כמו בין פעם הא' לפעם הס'. ויש גירסא נוספת, שאמר, שעל־ידי פעם הס' הרי זה נעשה ענין עצמי.

וכללות הביאור בזה - שתורה הוא ענין עצמי, שלמעלה מזמן ומקום, ולכן, אף שברגע שלפני־זה למד את הענין ונתעצם עמו, אין זה נוגע לרגע שלאחרי־זה, כיון שזהו ענין שלמעלה מהזמן.

וזהו גם הענין ד"וילך" - כמבואר בחסידות[66] שענין ההליכה מורה על עליה באופן של בלי־גבול, ועל־ידי־זה לוקחים את הבלי־גבול והעצמיות שבתורה.

י. וגם ענין זה שייך לראש השנה - כנ"ל שפרשת וילך שייכת לראש השנה, וכן לעשרת ימי תשובה, שהתחלתם בראש השנה וגם סופם בראש השנה, כמבואר בלקוטי תורה[67] ש"יום הכיפורים נקרא גם־כן ראש השנה בכתוב"[68]:

אף־על־פי שעבודת ימים אלו היא בענין התשובה - הרי ידוע[69] שגם ענין התשובה נלקח מהתורה, שהתורה מגלה את ענין התשובה, ומורה כיצד צריכה להיות עבודת התשובה.

וכן הוא בענין מלכיות זכרונות ושופרות, שמביאים על זה ראיה מפסוקי התורה, והיינו, שהתורה פועלת בזה ענין ה"חותם", שכן ישאר בתוקף בל ישונה, כמבואר בדבור־המתחיל בחכמה יבנה בית לרבינו הזקן[70]. וכל זה - נוסף לכך שקודם תקיעת שופר צריך ללמוד דיני התקיעות וכוונת התקיעות[71].

ולכן, הנה בימים אלו צריך להיות הדגשה מיוחדת על הענין ד"וילך" "לבית אולפנא", ועל־ידי לימוד התורה באופן ד"וילך", הליכה בלי גבול, פועלים את כל הענינים, ובאופן של המשכה חדשה כו'[39].

* * *

63) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות ח"מ ע' 201. וש"נ.
64) ראה שם ע' רנט. וש"נ.
65) בזכרון אחדים: או חילוק גדול יותר.
66) ראה סה"מ תר"ס ע' קז ואילך. המשך תרס"ו ע' יח. ועוד.
67) דרושי ר"ה נח, א.
68) יחזקאל מ, א.
69) ראה לקו"ש חי"ח ע' 121. וש"נ.
70) מאמרי אדה"ז תקס"ד ע' ריז ואילך. וראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל"ה ע' 107 ואילך. וש"נ.
71) ראה ספר המנהגים חב"ד ע' 56 ובהערה 7 שם.

יא. מאמר דבור־המתחיל שיר המעלות ממעמקים[72].

* * *

יב. נתבאר בענין "ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא"[73], שלאמיתתו של דבר הרי זה ברכה נעלית ביותר (על־דרך המבואר ב'לקוטי תורה'[74] בנוגע לתוכחה ש"לפי האמת אינם רק ברכות", אלא שהם "מבחינת סתום"[75]), על־פי המבואר בדבור־המתחיל "אני ישנה" לאדמו"ר הזקן[76], שבבחינת ממלא כל עלמין (בחינת פני, אור פנימי) שייך ענין של פירוד, מה־שאין־כן מבחינת סובב כל עלמין אי אפשר ליפרד, כי ממנה באה בחינת רעותא דליבא שישנה בכל אדם[77], ומה "שנראה לו שאין לו כו'", הרי זה מצד בחינה שלמעלה גם מסובב כל עלמין - "אנכי הסתר אסתיר פני", ונמצא, שבזה גופא מתגלה ענין נעלה יותר מאשר על־ידי קו הגילוי[78]; ובעבודה הוא ענין התשובה[79] שפועלת הפיכת הזדונות לזכיות[80] - הוגה על־ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקוטי שיחות חלק ט עמוד 193 ואילך.

---

72) אחרי המאמר אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: כיון שנמצא כאן שליח שנוסע למדינה רחוקה בצד צפון* - יבוא ויקח משקה (ונתן לו כ"ק אדמו"ר שליט"א קנקן משקה), באמרו, שחלק מהמשקה יחלק כאן, חלק - שם (במקום השליחות), לפני התענית ("פאַר־פאַסטן זיך") ולאחרי התענית ("אָפּ־פאַסטן זיך"), וחלק - יחזיר עמו בשובו לכאן**.

73) פרשתנו לא, יח.

74) בחוקותי מח, סע"א ואילך.

75) ולא רק שהשרש הוא מבחי' חסדים, אבל הם חסדים מכוסים (מעלמא דאתכסיא - ראה תניא פכ"ו), ואילו ההמשכה בגילוי היא באופן הפכי, אלא שגם בגילוי ה"ז טוב - כמובא בהגהת הצ"צ "מ"ש בגמ' פ"ק דמו"ק ד"ט ע"ב הנך כולהו ברכתא נינהו כו'", שזהו "מעשה רב", שהכל מודים*** שיש בו תוקף הכי גדול, כמארז"ל (ב"ב קל, ב) "אין למדין כו' לא מפי לימוד כו' עד שיאמרו לו הלכה למעשה"; ועוד זאת, שהתוכחה היא לשון המקרא, שזהו "כאב הקורא לבנו", וכדברי אדמו"ר האמצעי (ראה תורת מנחם - רשימת היומן ע' שלח. וש"נ): כשאבא קורא לא שומעים קללות, משא"כ בגמרא ה"ז בלשון תרגום, ואעפ"כ, ה"ז ענין של חסדים, ולא רק בשרש, אלא גם בגילוי.

76) מאמרי אדה"ז כתובים ח"ב ע' קנו, וראה בהנסמן שם ע' רעא.

77) ולהעיר גם מהמבואר בתו"א (וירא יד, ב) ש"במאור, שהוא א"ס עצמו, לא שייך צמצום ח"ו ולא העלם, ואדרבה, המאור הוא בהתגלות, ולכן אפילו תנוקות יודעים שיש שם אלוקה מצוי כו', אף שאין בהם השגה ותפיסה איך ומה כו'". וזהו גם מה ש"שם שמים שגור בפי כל" (נסמן בסה"מ תרפ"ט ריש ע' 20) - אצל יהודי פשוט שאומר "ברוך השם" (כפי שהבעש"ט (כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות ס"ס. וש"נ) הפליא בגודל הענין), שאין כוונתו לעניני ספירות וגילויים כו', אלא להעצמות, והרי על העצמות לא שייך הסתר כלל (וכשם שהוא מצד העצמות - כן הוא גם מצד עצם הנשמה הקשורה עם העצמות, וכמאמר רבינו הזקן (נסמן בתורת מנחם - התוועדויות ח"מ ע' 231): שמע ישראל, שיהודי מכיר ומרגיש ("דערהערט") ואינו יכול להיות נפרד מאלקות ח"ו). וזהו גם הדיוק "שגור בפי כל" - שדיבור בפה הו"ע של גילוי.

78) ועי"ז מתבטל ההסתר גם בנוגע לבחי' הגילויים ("פני"). - וע"ד המבואר בתורת הבעש"ט בספר דגל מחנה אפרים**** (ספר שהובא גם בחסידות חב"ד*****) עה"פ "ואנכי הסתר אסתיר פני", "משל למלך שעשה כמה מחיצות באחיזת עינים לפני היכלו שלא יוכלו ליכנס אליו .. והנה מי שהי' חכם נתן לב לדבר .. (ש)אין זה כי אם אחיזת עינים .. ובאמת אין שום הסתרה .. (ואז) נסתר אחיזת עינים כו'".

79) שלמעלה מעבודת הצדיקים******, כמארז"ל (רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד) "מקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורין יכולין לעמוד בו". - והרי גם ענין התשובה אינו רק באופן שלמעלה נעשה מרוצה וחביב כו', אלא כן הוא בגלוי גם למטה, שלכן "חטא גמור הוא לומר לבע"ת זכור מעשיך הראשונים" (רמב"ם שם ה"ח), כיון שגם למטה לא נשאר רושם מהחטא, ואדרבה, נעשה בו עילוי לגבי מעמדו ומצבו קודם החטא.

80) ונמצא, שישנו ענין של שכר גם עבור הזדונות - שאין לזה מקום ע"פ חשבון וטעם, אלא למעלה מהטעם, באופן נעלה יותר מהשכר דתומ"צ שהוא ע"פ הטעם. והענין בזה - שבזדונות ישנם ניצוצות דתוהו שהם נעלים ביותר, ואינם נמשכים ע"י קיום התומ"צ, כי אם ע"י התשובה שהיא למעלה מגילויים כו'.

---

*) הכוונה להרה"ת ר' שמואל שי' לו, שנסע למחנה צבאי רחוק בגרינלנד, לארגן מנין ליוהכ"פ (**המו"ל**).

) יש לציין שבש"פ האזינו, י"ג תשרי, נגש השליח הנ"ל אל כ"ק אדמו"ר שליט"א עם מעט המשקה שנשאר, ואמר לו כ"ק אדמו"ר שליט"א, שישאיר לשמח"ת (המו"ל**).

***) ולא כמו קרא וסברא, שיש שקו"ט מי מהם עדיף (ראה בהנסמן בתורת מנחם – התוועדויות חז"ד ע' 207).

****) סוף פרשתנו. ובארוכה – שם בהפטורת פ' תבוא. וראה גם בספר בן פורת יוסף פ' מקץ פן ב' – נעתק בכתר שם טוב (הוצאת תשס"ד) סנ"אב.

*****) סה"מ תרצ"ט ע' 13.

******) וע"ד מעלת המס"נ (שאינה מוכרחת להיות באופן שצריכים לקפוץ מהגג כו' (נסמן בתורת מנחם – התוועדויות חל"ה ע' 121), אלא יכולה להיות גם "בכל דרכיך" (משלי ג, ו)) שישנה בעיקר אצל אנשים פשוטים שעבודתם אינה ע"פ שכל וטעם. ועז"נ (בהעלותך יב, ג) "והאיש משה (שמדת אמת ראה (סנהדרין קיא, סע"א)) ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה", ובעיקר לגבי דרא דעקבתא דמשיחא – בגלל מעלת המס"נ של אנשים פשוטים דוקא (נסמן בתורת מנחם – התוועדויות חל"ט ע' 60).

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:)

וזהו גם כל ענינו של ראש השנה - שפועלים המשכת בחינת רוממות העצמי שלמעלה מבחינת גילוי, ובאופן שיומשך בגילוי דוקא, כמו שנתבאר לעיל[81].

וכפי שאומרים בתפלת ראש השנה: "והופע כו'" - שזהו ענין הגילוי, ומוסיפים לפרט: "וידע כל פעול כו' ויבין כל יצור כו' ויאמר כל אשר נשמה באפו כו'", דקאי על ג' עולמות בריאה יצירה עשיה (כמבואר בכתבי האריז"ל[82]), והיינו, שאין זה ענין שנשאר למעלה, אלא נמשך בגלוי בנבראים דבריאה יצירה עשיה, ועד לעולם־הזה הגשמי.

ובפשטות - שגם גוי בעולם־הזה ידע "כי אתה פעלתו", שהקב"ה הוא בורא העולם ומנהיגו, וכל איש ישראל הוא שלוחו לקיים תורה ומצוות, ובמילא צריך שיהיה לו טוב בגשמיות, כדי שיוכל לעבוד עבודתו בלי מדידות והגבלות, אלא בהרחבה - כפי שאכן יהיה לעתיד־לבוא,

- ולהעיר, שבזה שההרחבה בגשמיות מסייעת לקיום התורה ומצוות יש ענין עמוק יותר מאשר התורה ומצוות עצמם, כיון שדוקא בזה מתבטא ענין הדירה בתחתונים, ולכן זוהי השלימות של ימות המשיח, כמו שכתב הרמב"ם בסיום וחותם ספרו (דוקא, משום שזוהי התכלית) "לא נתאוו .. ימות המשיח .. אלא כדי שיהיו פנויין בתורה וחכמתה", היינו, כדי שיוכלו לעבוד את ה' בהרחבה, הרחבה בגשמיות[83] -

וכיון שכל הענינים דלעתיד־לבוא מתחילים עוד לפני ביאת המשיח,

- ועל־דרך הענין ד"טועמי' חיים זכו", שבערב שבת טועמים ממאכלי השבת, וכמו כן באלף הששי (עוד לפני ביאת המשיח) טועמים כבר מהגילויים דימות המשיח[84], ולא רק בנוגע לענינים רוחניים, גילוי רזי תורה על־ידי המעיינות דתורת החסידות, אלא כמו הדין ד"טועמיה" בנוגע לערב שבת כפשוטו, שצריך לטעום מהדגים כו', וכן בנוגע ללויתן ושור הבר, שעל־פי הפסק של תורת החסידות[85] יהיו בגשמיות -

הרי עוד קודם ביאת המשיח תהיה לבני־ישראל ריבוי השפעה בגשמיות, ויוכלו לעבוד את ה' מתוך הרחבה.

* * *

יג. דובר אודות התחלת פרשת האזינו (שקורין בתפלת מנחה) - "האזינו השמים גו' ותשמע הארץ", "העיד בהם שמים וארץ .. יבואו העדים ויתנו שכרם .. הארץ תתן יבולה והשמים יתנו טלם"[86], שבזה מודגש כללות העילוי ד־דירה בתחתונים־.

---

81) בד"ה זה היום דר"ה פ"א ופ"ו (תורת מנחם - התוועדויות חמ"א ע' 4; ע' 12); ד"ה שיר המעלות ספ"ד (שם ע' 25).

82) סידור האריז"ל במקומו. מ"ח מס' ליל ר"ה פ"ח מ"ב. הובאו בלקו"ת שלח מז, א.

83) ראה גם לקו"ש חל"ז ע' 79 ואילך.

84) ראה לקו"ש ח"כ ריש ע' 173. וש"נ.

85) לקו"ת צו טו, ג. כדעת הראב"ד הל' תשובה פ"ח ה"ד, והרמב"ן בשער הגמול בסופו. וראה אג"ק ח"ב ע' עו ואילך, ובהערות שם.

86) פרש"י עה"פ. וראה גם שיחת ש"פ האזינו שבת תשובה תשכ"ג בתחלתה (תורת מנחם - התוועדויות חל"ה ע' 30 ואילך).

בס"ד. ר"ד* ז־ט** תשרי, ה'תשכ"ה.

בעת ביקורי אדמורי"ם ראשי ישיבות ורבנים***

בימי ה"שבעה" להסתלקות אמו הרבנית הצדקנית מרת חנה נ"ע זי"ע

בלתי מוגה

א. [לאחרי תפלת ערבית (ביום א' ז' תשרי) נתעוררה שקלא־וטריא בנוגע להבאת ספר־תורה עבור קריאת התורה דיום שני, כיון שמדייקים[1] שלא לטלטל הספר־תורה אלא־אם־כן יקראו בה ג' פעמים[2], ובנידון־דידן לא יקראו אלא פעם אחת, משום שבערב יום הכיפורים קמים מהשבעה. ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א]:

כדאי שתיכף לאחרי הקריאה כאן יחזירו הספר־תורה לבית הכנסת, ומה טוב - שיסדרו שזמן־מה לאחרי התחלת התפלה כאן, יתחיל להתפלל מנין גם בבית הכנסת, ובשעה שיסיימו קריאת התורה כאן, יאחזו בהמנין שבבית הכנסת קודם קריאת התורה, כך, שיהיו זקוקים להספר־תורה שנמצא כאן, ויביאו אליהם הספר־תורה לקריאת התורה.

[בהמשך לזה סיפר כ"ק אדמו"ר שליט"א:]

רשום אצלי שכאשר כ"ק מו"ח אדמו"ר ישב שבעה אחר הסתלקות אמו, בשנת תש"ב[3], הנה ביום שני לא קראוהו לעלות לתורה, וביום חמישי, עלה לתורה מעצמו (בלי שיקראוהו)[4].

ועוד מהנהגות כ"ק מו"ח אדמו"ר - שבאמירת "איזהו מקומן" ו"רבי ישמעאל", לא סיים בקול בעצמו, אלא הורה שמישהו אחר יסיים, ולאחרי־זה אמר הקדיש.

בקדיש - אמר גם תתקבל[5], וב"ובא לציון" - לא אמר את הפסוק "ואני זאת בריתי"[5].

[מזמור מ"ט בתהלים - הורה כ"ק אדמו"ר שליט"א לאמרו (בסיום תפלת שחרית) אחר שיעור תהלים היומי.

בנוגע לאמירת המשניות (פרק כ"ד דכלים ופרק ז דמקוואות) בסיום התפלה - הורה כ"ק אדמו"ר שליט"א, פעם אחת, שיאמרו גם פרקי המשניות המתחילים באותיות השם (ואמר שיכולים לחלק המשניות - גם פחות מפרק שלם - בין הנוכחים), והמתין עד שיסיימו ואמר קדיש].

* * *

*) לע"ע - לא הגיע לידינו אלא חלק בלבד מרשימת הדברים.

**) ההסתלקות היתה ביום הש"ק ו' תשרי בעלות המנחה, והלוי' התקיימה ביום א' ז' תשרי. בערב יוהכ"פ לאחר מנחה, סמוך לסוף היום, קם כ"ק אדמו"ר שליט"א מה"שבעה" (המו"ל).

***) ומהם: האדמו"ר מסאטמאר, האדמו"ר מפאפא, האדמו"ר מקופישניץ, האדמו"ר מסקולען, האדמו"ר מנובומינסק, האדמו"ר מבאבוב, האדמו"ר מסטריזוב, האדמו"ר ממעליץ, הגרי"ד הלוי סולובייצ'יק גאב"ד בוסטון, הגרי"י פיקאַרסקי ראש ישיבת תו"ת ליובאוויטש המרכזית, הגר"י הוטנר בעל "פחד יצחק", הגר"ש עלבערג בעל "שלמי שמחה", הגר"י גוסטמן ראש ישיבת "נצח ישראל", הגר"י שארר ראש ישיבת "תורה ודעת", הגרח"צ קרוגר ראב"ד בריסל, האדמו"ר ממונקאַטש, הגר"מ קליין בעל "משנה הלכות", ועוד.

מסיבות טכניות - נלקטה ונערכה רשימה זו (מהדברים שנאמרו במהלך ביקורם של חלק מאדמורי"ם ור"י הנ"ל) לפי סדר הנושאים, ובדרך כלל, ללא פירוט שמות האישים שאליהם נאמרו הדברים (המו"ל).

1) ראה ערוך השולחן או"ח סו"ס קלה. וראה גם בספרים שהובאו ב'פני ברוך' - אבלות בהלכה (ירושלים תשמ"ו) ס"י סכ"ד. נטעי גבריאל - הל' אבילות (ברוקלין תשנ"ג) פצ"ז ס"ב.

2) א' העיר שבהתאם להוראת כ"ק אדמו"ר שליט"א שגם ביוהכ"פ יתפלל מנין בבית אמו, יקראו בהס"ת גם בשחרית ומנחה דיוהכ"פ (ג"פ), ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שיש מדייקים שהג' פעמים יהיו בג' ימים, ג' ימי הקריאה.

3) הרבנית הצדקנית מרת שטערנא שרה נ"ע זי"ע - נסתלקה בש"ק פ' בשלח, י"ג שבט תש"ב (ראה תורת מנחם - רשימת היומן ע' תיג ואילך).

4) כך נהג גם כ"ק אדמו"ר שליט"א למחרת - שעלה לתורה מעצמו, בלי שיקראוהו (המו"ל).

5) השקו"ט בזה - ראה 'כל בו' על אבלות ח"א ע' 280.

ב. כשדובר בענין אנינות, אם נקרא אונן כל יום המיתה, או עד הקבורה בלבד[6], אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א שמצינו ברמב"ם שאנינות היא עד הקבורה, וכשהרי"ד סולובייצ'יק שליט"א הגיב בתמיהה שאינו זוכר רמב"ם כזה, אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שכוונתו לדברי הרמב"ם בפירוש המשניות[7]. ואחר־כך אמר:

הסברא לומר שאנינות היא רק עד הקבורה, היא, כדי להדגיש החילוק שבין אנינות לאבילות:

מצינו בנוגע להרוגי בית־דין ש"לא היו מתאבלין (עליהן, כדי שתהא בזיונן כפרה להן), אבל אוננין, שאין אנינות אלא בלב"[8], שמזה מוכח שאנינות ואבילות הם ב' ענינים נפרדים.

ומסתבר לומר שחלוקים גם בזמן, היינו, שאינם נפגשים יחד, וכיון שדיני אבילות מתחילים לאחר הקבורה[9], על כרחך צריך לומר, שאנינות מסתיימת בהקבורה[10].

דובר גם אודות החילוק שבין אנינות לאבילות בנוגע לרגל, שהרגל מפסיק רק אבילות ולא אנינות[11].

בענין זה שאל כ"ק אדמו"ר שליט"א: איך אפשר לתווך חיוב אנינות במועד, עם החיוב[12] "ושמחת בחגך"? - כיצד יכולים לדרוש ממנו ב' הפכים, אנינות ושמחה יחד?! וביאר זה על־פי מאמר הזהר[13] "בכי' תקיעא בלבאי מסטרא דא וחדוה תקיעא בלבאי מסטרא דא".

* * *

ג. בנוגע לדיבורו של אבל - מצינו ב' הפכים:

מחד גיסא - ההנהגה היא באופן של "וידום"[14] (שלילת הדיבור), ולאידך גיסא - בנוגע לניחום אבלים [שלדעת רבינו יונה[15] הוי מדאורייתא] - "אין המנחמים רשאים לפתוח עד שיפתח האבל תחילה"[16], היינו, שגם כאשר אחרים באים לנחמו צריך האבל דוקא לפתוח בדיבור.

- בענין זה שהאבל צריך לפתוח תחילה, ראיתי בהנהגת כ"ק מו"ח אדמו"ר (בימי האבלות על פטירת אמו) שלא הקפיד לפתוח תחילה בכל פעם[17].

ד. בנוגע לדברי תורה בימי האבילות - האיסור בתלמוד תורה הוא רק על האבל, ולא על המנחמים, שהם רשאים לדבר בדברי תורה בפני האבל[18].

[אחד מהראשי־ישיבה התחיל לפלפל בענין "שומע כעונה"[19], ורצה להסיק שאין המנחמים רשאים לדבר בדברי תורה בפני האבל, משום ששומע כעונה. ובסיום דבריו הפטיר כ"ק אדמו"ר שליט"א (בדרך צחות):

הטעם שאבל אסור בתלמוד תורה הוא משום שמחה (דכתיב[20] "פיקודי ה' ישרים משמחי לב"[21]). - יכולים הנכם לשער ("איר קענט זיך פאָרשטעלן") גודל הצער של האבל ששומע את השקלא־וטריא ורוצה להביע את דעתו (להפריך את הדברים), ומוכרח לשתוק!...

---

6) ראה אנציק' תלמודית (כרך ב) ערך אנינות (ע' סו). וש"נ.

7) דמאי פ"א מ"ב: "ביום קבורתו יהי' אונן מן התורה כל זמן שלא נקבר".

8) סנהדרין מו, ריש ע"ב (ובפרש"י).

9) שו"ע יו"ד ר"ס שעה.

10) ראה גם מכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א להרי"ד סולובייצ'יק מערב חה"ס בעלות המנחה שנה זו (אג"ק חכ"ג ס"ע רעג ואילך). וראה גם מכתבי כ"ק אדמו"ר שליט"א להרש"י זוין מערב חה"ס בעלות המנחה; י"ד מ"ח שנה זו (אג"ק שם ע' ערה; ע' רפה).

11) ראה אנציק' תלמודית שם ע' סז. וש"נ.

12) פ' ראה טז, יד. רמב"ם הל' יו"ט פ"ו הי"ז. שו"ע אדה"ז או"ח סתקכ"ט ס"ו.

13) ח"ג עה, א. הובא בתניא ספל"ד. ועוד.

14) שמיני יו"ד, ג.

15) ברכות פ"ג.

16) שו"ע יו"ד ר"ס שעו.

17) ראה תורת מנחם - רשימת היומן שם. ולהעיר ממענה כ"ק אדמו"ר שליט"א בענין זה שנדפס בתורת מנחם - מנחם ציון ח"א ע' 313.

18) להעיר מהשקו"ט בנוגע להרהור בדברי תורה - ראה 'כל בו' על אבלות ח"א ע' 293.

19) סוכה לח, ב.

20) תהלים יט, ט.

21) ש"ך יו"ד ר"ס שפד.

יתברך .. הסליחה והמחילה היא מיד", שלכן, מבלי הבט על מעמדו ומצבו הקודם, יכול וצריך להיות תיכף ומיד בשמחה, כמו שכתוב[41] "תשמיעני ששון ושמחה גו'".

ועל־דרך־זה יש לומר בנידון־דידן - שגם במצב של אבילות יכול וצריך להיות ענין התשובה בשמחה - "חדוה תקיעא בלבאי מסטרא דא וכו'".

בהקשר לכך, יש להעיר על פירוש רש"י תמוה במסכת סוכה[42] [בנוגע לחיובו של אבל בכל המצוות האמורות בתורה חוץ מן התפילין] - "אף־על־פי שהוא חייב לנהוג אבילות של נעילה רחיצה וסיכה להראות כבוד מתו, אינו חייב להצטער"!

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:) מוטב היה אילו לא אירע מה שאירע, ואז היינו חוסכים ("וואָלט מען פאַרשפּאָרט") את כל השקלא־וטריא הנ"ל...

ו. ויש להוסיף, שהשייכות דאבילות לתשובה מודגשת ביותר בנידון־דידן - כיון שהאבילות היא בתוך העשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים, עשרת ימי תשובה, כשהתשובה "יפה ביותר"[43].

וגם ענין השמחה שבתשובה הוא בהדגשה יתירה בעשרת ימי תשובה - כי, עבודת התשובה בעשרת ימי תשובה (לאחרי הקדמת התשובה בחודש אלול), ובפרט ביום הכיפורים[44], היא תשובה עילאה, ותשובה עילאה היא "בשמחה רבה"[45].

ולהעיר גם ממה שכתוב בכתבי האריז"ל[46] ש"כל מי שאינו בוכה בעשרת ימי תשובה אין נשמתו שלימה", ומבואר בחסידות[47] ש"אין בכיה זו באה מצד מרה שחורה", אלא "הבכיה הלזו היא מחמת דביקות הנפש בשרשה למעלה מכדי אשר תוכל נפשו שאת .. היא שלימות הנשמה כו'".

ולפלא - שלמרות גודל מעלת התשובה דיום הכיפורים, מפטירין במנחת יום הכיפורים בהתשובה דאנשי נינוה, שהיא למטה מהתשובה דבני־ישראל (גם בדרגא הכי תחתונה), כידוע[48] שבישראל מועילה התשובה (לא רק מכאן ולהבא, אלא) גם לתיקון העבר [ועד ש"אהוב ונחמד הוא לפני הבורא כאילו לא חטא מעולם, ולא עוד אלא ששכרו הרבה .. מעלתן גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם"[49]], מה־שאין־כן באומות העולם מועילה התשובה מכאן ולהבא בלבד, כיון שתיקון העבר נעשה על־ידי־זה שמתעלים לבחינה שלמעלה מזמן (ומקום), וענין זה שייך רק בהתשובה דישראל, שעל־ידה מתחדש הקשר שלהם עם שם הוי' שלמעלה מהזמן (היה הוה ויהיה כאחד[50]), מה־שאין־כן באומות העולם.

* * *

ז. [כבר בהתחלת השבעה עורר כ"ק אדמו"ר שליט"א אודות ההנהגה בערב יום הכיפורים, כשקמים מהשבעה, האם מותר לו לטבול במקוה קודם תפלת מנחה[51], ובביקורם של כמה מהאדמורי"ם והרבנים היתה שקלא־וטריא בענין זה.

אחד הרבנים אמר שהמגן־אברהם[52] מביא דעת ה'בית־חדש' שמותר לרחוץ ולטבול בעוד היום גדול, אפילו קודם תפלת מנחה, שעה אחת או שתים קודם הלילה. ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:]

41) תהלים נא, יו"ד. וראה אגה"ת שם.

42) כה, סע"א - ד"ה טירדא. וראה גם ספר החקירה להצ"צ צב, א.

43) רמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ו.

44) נוסף לכך שמודגש בו ענין השמחה משום שנקרא "רגל" (יו"ט) לענין הפסק וביטול אבילות (שו"ע יו"ד סשצ"ט ס"ו).

45) אגה"ת שם.

46) פע"ח שער השופר פ"ה. שער הכוונות דרושי ר"ה (קודם דרוש א). סידור האריז"ל סוף סדר הנסירה.

47) לקו"ת תצא לו, ג. לז, ד. וראה בארוכה לקו"ש ח"ט ע' 206 ואילך.

48) ראה ספר הערכים חב"ד (כרך ב) ערך אוה"ע סי"ז סק"ט (ע' שמט ואילך). וש"נ. וראה גם תורת מנחם - התוועדויות ח"ל ע' 114. וש"נ.

49) רמב"ם שם פ"ז ה"ד.

50) זח"ג רנז, סע"ב. פרדס ש"א פ"ט. תניא שעהיוה"א פ"ז (פב, א).

51) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתר"ו סי"ג: "יש לטבול קודם תפלת מנחה כדי להתוודות (במנחה) בטהרה".

52) או"ח שם סק"י.

ואחר־כך אמר:]

הרב החסיד וכו' ר' אברהם דוד לאַוואוט (המחבר של "שער הכולל" ועוד) - שהנפטרת, אמי מורתי, היא נכדתו[22] - כותב באחד מחיבוריו[23] בנוגע להדין שאבל אסור בתלמוד תורה: "שמעתי מהרב הצדיק המפורסם בשמו ר' הלל פּאַריטשער, שמותר ללמוד חכמת הקבלה בט"ב, שאין[24] מוסרין רזי תורה אלא למי שלבו דואג בקרבו"[25].

ויש לקשר זה עם המבואר בחסידות[26] בפירוש מאמר רז"ל[27] "סייג לחכמה שתיקה", ש"סייג הוא גדר ומקיף שלמעלה מהחכמה", ש"זהו ענין כתר שהוא לשון שתיקה" [מה־שאין־כן בחינת החכמה קשורה עם דיבור (מלכות), כידוע בענין "אבא יסד ברתא"[28]], שהוא ענין הביטול, שעל ידו באים לבחינת הכתר שלמעלה מהחכמה ("סייג לחכמה") - על־דרך הענין ד"לבו דואג בקרבו" (שתיקה וביטול) שעל ידו זוכים לרזי תורה (שלמעלה מהחכמה)[29].

ויש להוסיף, שאיתא בירושלמי[30] ש"אם היה להוט אחר התורה (נפשו חשקה ודביקה בתורה לשנות תמיד) מותר".

ולפלא - כפי שמביא ה'בית יוסף'[31] - ש"לא כתבוהו הפוסקים" (ולא הובא בשולחן־ערוך)!

ולהעיר גם מהמסופר בגמרא[32] אודות רבי אלעזר ברבי שמעון שאמר דבר־תורה במקום שאינו טהור - "לאונסו שאני", "שהיתה שמועתו שגורה בפיו ומהרהר בה על כרחו"[33], ועל־דרך־זה מצינו ש"לאפרושי מאיסורא שאני"[34], ולכאורה, כל זה שייך גם באבל, דזיל בתר טעמא.

* * *

ה. בהלכות אבל[35] מבאר הרמב"ם תוכן ענין האבילות - "יפחד וידאג ויפשפש במעשיו ויחזור בתשובה".

ובנוגע לענין התשובה - ידוע שתשובה צריכה להיות בשמחה דוקא, לכל־לראש - מפני היותה מצוה בתורה, וכל המצוות שבתורה צריך לקיימן בשמחה, כמו שכתוב[36] "עבדו את ה' בשמחה", ויתירה מזה, כיון שבמצות התשובה יש יתרון לגבי כל המצוות משום שעל ידה נעשה תיקון ושלימות החסרון שהיה בקיום כל המצוות, מובן, שהשמחה בקיום מצות התשובה היא גדולה יותר מהשמחה שבקיום שאר מצוות התורה[37]. ונוסף לזה - בגלל שתשובה מביאה להשראת השכינה, ו"אין השכינה שורה לא מתוך עצבות כו' אלא מתוך דבר שמחה"[38].

- ראיתי לאחרונה מאמר של אדמו"ר הזקן[39] שבו מבאר השייכות דתשובה לשמחה.

ולכאורה: איך שייך תשובה בשמחה במצב של אבילות?

ויש לבאר זה על־פי מה שכתב אדמו"ר הזקן ב'אגרת התשובה'[40] - ש"להיות בלבו ההכנעה .. וגם השמחה .. כבר מילתא אמורה .. חדוה תקיעא בלבאי מסטרא דא וכו'". ומוסיף לבאר שישנו גם "האמונה והבטחון .. כי חפץ חסד הוא וחנון ורחום ורב לסלוח תיכף ומיד שמבקש מחילה וסליחה מאתו

22) בתו של הגאון ר' מאיר שלמה הלוי ינובסקי, בנם של הגאון ר' ישראל ליב ינובסקי והרבנית בילא רבקה, בת הגאון רבי אברהם דוד לאַוואוט (שאצלו גדל ונתחנך נכדו ר' מאיר שלמה ינובסקי). - המו"ל.

23) נתיב החיים (לדרך החיים) סרנ"ח.

24) חגיגה יג, א.

25) להעיר משער המצוות להאריז"ל פ' ויחי (קרוב לסופו).

26) לקו"ת בהר מג, א. בלק סט, א.

27) אבות פ"ג מי"ג.

28) זח"ג רנו, סע"ב. רנח, א.

29) ראה גם דרך חיים שער התפלה בתחלתו (פכ"ח ואילך). סה"מ תרע"ח ע' נ. סה"מ תש"ט ע' עב.

30) מו"ק פ"ג ה"ה (ובפני משה שם).

31) לטויו"ד שפ"ד.

32) זבחים קב, סע"ב. וראה גם קידושין לג, א.

33) פרש"י זבחים שם.

34) שבת מ, ב.

35) ספי"ג.

36) תהלים ק, ב. וראה רמב"ם הל' לולב בסופן.

37) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל"ח ע' 184. וש"נ.

38) שבת ל, ב. וש"נ.

39) נדפס במאמרי אדה"ז תקס"ב (שי"ל בשלהי שנת תשכ"ד) ח"א ע' כג ואילך.

40) פרק יא.

בנוגע לערב יום־טוב - המסקנא היא שאין להתיר אלא (אחר תפלת מנחה) סמוך לחשיכה[53], אבל בנוגע לערב יום הכיפורים, יש מקום לומר שכיון ש"נוהגין לעשותו יום־טוב" ("אף־על־פי שמן הדין .. אינו יום־טוב כלל")[54], יש בכחו של ערב יום־כיפורים גופא לדחות האבילות (מה־שאין־כן בערב יום־טוב, שרק הרגל עצמו (ולא ערב יום־טוב) דוחה האבילות), ובמילא, יש להתיר לטבול לפני זה, וגם קודם תפלת מנחה.

[נזכר גם החילוק שבין קודם מנחה ולאחר מנחה[55] - בהשייכות ליום הכיפורים, כמודגש גם באמירת הוידוי במנחה].

אבל המגן־אברהם עצמו, לאחרי שמביא דברי ה'בית־חדש' הנ"ל, מסיק ש"אין להקל כל־כך דהא יש אוסרים עד הלילה .. וכיון דיכול לקיימה אחר־כך למה יכניס עצמו לאיסורא", ומסיים שערב יום כיפורים לא הוי יום שמחה ואינו מבטל גזירת שבעה.

והעיקר - אדמו"ר הזקן פוסק[56] ש"יש לו לאחר הרחיצה והטבילה כל מה שאפשר שיהיו סמוך לחשיכה"[57].

[כ"ק אדמו"ר שליט"א שאל את האדמו"ר ממונקאַטש שליט"א אם יש בענין זה תשובה מה'מנחת אלעזר' שלא נדפסה עדיין, ועורר על דבר הדפסת ספריו, בהפליגו בשבחו של ה'מנחת אלעזר' בנוגע להכרעת מסקנת הדברים (נוסף על השקלא־וטריא). וסיפר שפעם ראה את אדמו"ר מהוריי"צ כותב בראש מכתב ריבוי תוארים (חמש או שש שורות!), ובמענה לשאלתו למי מופנה מכתב זה, השיבו, לה'מנחת אלעזר'!

בהמשך הדברים אמר גם שמשתמש בעצמו בספריו בענינים הצריכים, בבחינת "דבר בעתו מה טוב"[58]].

* * *

ח. כאשר מסרו לכ"ק אדמו"ר שליט"א הרשימה דחלוקת לימוד המשניות לעילוי נשמת אמו הרבנית הצדקנית נ"ע, על מנת לסיים עד יום הכיפורים זה - היה כ"ק אדמו"ר שליט"א מרוצה מאד, ואמר, שיש לו קורת־רוח מזה, והביט מעט בהרשימה, והוסיף: אַ גרויסע קורת־רוח, ואחר־כך הביט בהרשימה עוד הפעם, והוסיף: גאָר אַ גרויסע קורת־רוח!... וסיים, שבודאי יקיימו זאת.

כשנכנס כ"ק אדמו"ר שליט"א לבית־הכנסת ל"כל נדרי" [לאחרי שברך את התמימים שיחיו על פתח חדרו הקדוש], הורה שיערכו ה"סיום" על לימוד המשניות, ולאחרי שערכו ה"סיום", אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א קדיש דרבנן.

---

53) מג"א שם. וראה גם סתקמ"ח ס"י, ובמג"א שם סקי"ד־טו.

54) שו"ע אדה"ז סתר"ד ס"ד.

55) ראה מג"א שם (לענין ערב יו"ט) שלאחר מנחה "חל עליו קדושת הרגל".

56) סו"ס תרו.

57) כ"ק אדמו"ר שליט"א התפלל מנחה בשעה 4:00, ובשעה 6:00 לערך הלך לטבול במקוה (המו"ל).

58) משלי טו, כג.

לקוטי־שיחות פרשת וילך כרך יט שיחה א

מתורגם ללשון הקודש

א.

נצבים וילך - פרשה אחת

על הפרשות נצבים וילך אומר הרס"ג[1]: "ומהן (מבין נ"ג פרשות־התורה) פרשה המתחלקת לשתיים ונקראת בשתי שבתות אם יש צורך בכך, והיא אתם נצבים הנחלקת בוילך משה".

מן הדיוק בלשון "פרשה המתחלקת לשתיים"[2], ולא כבפרשות מחוברות אחרות, שעליהן הוא אומר "שמונה מהן מצטרפות לפעמים שתיים שתיים ביחד ונקראות בארבע שבתות", מובן, שנצבים־וילך הן בעצם פרשה אחת[3], אשר לפעמים מחלקים אותה לשתיים, שלא כ"שמונה" הפרשות האחרות המתחברות, שהן בעצם שתי פרשות נפרדות, אשר לפעמים קוראים אותן באותה שבת.

[כך מובן גם מהסימן המובא בטור ובשו"ע[4] — "פתבג המלך"[5] — "ב"ג המלך פת וילך" (שכאשר חל ראש השנה ("המלך"[6]) ביום שני או שלישי בשבוע ("ב"ג") קוראים את פרשת וילך בנפרד), כפי שמסביר זאת מגן אברהם[7] "פת וילך, פירוש מלשון[8] פתות אותה פתים שמחלקים נצבים וילך לשתים". כלומר, "פת" היא מלשון "פתות אותה פתים" — כשם שמחלקים חלה אחת או רקיק אחד לחלקים, כך "פת וילך" — מחלקים ומפרידים בין וילך לבין נצבים[9]].

כיון שלכל פרשה יש תוכן כללי, אשר בזה היא שונה מן הפרשות האחרות, מובן, שלנצבים־וילך יש תוכן כללי משותף. כלומר, לא די שיש לשתיהן נקודה מסויימת המשותפת ביניהן ואשר על־כן אפשר לחברן (כפי שהדבר לגבי הפרשות המתחברות האחרות[10]), אלא התוכן העיקרי של שתיהן הוא משותף וזהה.

למרות זאת, מן העובדה שלפעמים קוראים את פרשת וילך בפני־עצמה, מובן, שבנוסף לתוכן המשותף שביניהן, יש הבדל בדרך הביטוי של ענין זה בכל אחת משתי הפרשות, יתר־על־כן: כיון שפרשת וילך היא לאחר פרשת נצבים, יש לומר, שבפרשת וילך יש יתרון בענין המשותף על פני פרשת נצבים, יתרון באין־ערוך, אשר בגללו היא נקראת, לפעמים, בשבת נפרדת[11].

ב.

היחס שבין נצבים לוילך דומה ליחס שבין ר"ה ליום"כ

פרשת נצבים נקראת תמיד בשבת שלפני ראש־השנה[12], ואדמו"ר הזקן[13] אף מסביר את הקשר שבין "אתם נצבים היום כולכם..." לבין ראש־השנה[14] (כדלהלן בסעיף ג'), ואילו פרשת וילך נקראת בשבת שלאחר ראש־השנה ולפני יום־כיפור, כאשר היא נפרדת מנצבים, דבר המוכיח שתוכנה קשור ליום כיפור[15].

לפיכך יובן ההסבר לשתי הנקודות המוזכרות לעיל לגבי נצבים־וילך [(א) שיש להן תוכן זהה (ב) יחד עם זאת יש לפרשת וילך יתרון על פני פרשת נצבים] לפי ההסבר, שגם בענין ראש השנה ויום־כיפור, קיימות שתי הנקודות הללו, כדלהלן:

---

1) בסדורו "קריאת התורה".

2) וכמפורש שם אח"כ: שפרשת אתם נצבים אינה מחולקת כו' מחלקים את הפרשה הזאת וקוראים חצי' כו'. וכן מוכח בספר האורה (לרש"י הל' ספר תורה, עיי"ש. וכן משמע מלשון האבודרהם (סדר הפרשיות וההפטורות) "ופרשה זו אחרונה .. מתחברת בו ומתפרדת". ולהעיר ג"כ שברמב"ם סדר תפלות לא נזכרה פ' וילך (והפטורה שלה). ואכ"מ.

3) שזהו אחד מהתירוצים למה מונים ג"ן סדרים דאורייתא — אף שלכאורה מספרם נד — כי נצבים וילך הם פרשה אחת (חיד"א — נצו"א לזח"ב רו, ב. שם הגדולים מע' ספרים אות ג בסופו. דבש לפי מע' פ אות ג. וראה בהמצויין בניצוצי זהר לזח"א קד, ב).

ולהעיר ג"כ, שבחומשים שלנו, הסימן בסוף פרשתנו למספר הפסוקים הוא — "אדני'" (ע' פסוקים — המספר של נצבים וילך יחד).

4) או"ח סתכ"ח ס"ד. מחזור ויטרי סי' זנ. אבודרהם שם. בעה"ט ריש פרשתנו. וראה ספר האורה שם.

5) לשון הכתוב — דניאל א, יג. שם, טו.

6) ראה מחזור ויטרי שם. אבודרהם שם. מג"א שם סק"ה. פר"ח שם.

7) שם. פר"ח שם. מחזור ויטרי שם ("פת וחילק פרשת וילך. מלשון פתות אותה פתים"). אבודרהם שם.

8) ויקרא ב, ו.

9) ראה גם בהמצויין בניצוצי זהר שם.

10) ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] חי"ח ע' 411-410 ובהערות שם.

11) גם כשקוראין אותן בשבת א' מובן שיש עילוי בפ' וילך על פ' נצבים — כי מעלין בקודש. אבל מזה שנק' (לפעמים) בשבת אחרת מוכח שיש בה גם עילוי שלא בערך. ובפרט שנקראת לאחרי ר"ה של שנה חדשה, "שיורד (אז) אור חדש עליון יותר שלא הי' מאיר עדיין מימי עולם כו'" (אגה"ק סי"ד).

12) תוד"ה ראש וד"ה קללות מגילה לא, ב. רמב"ם הל' תפלה פי"ג ה"ב. טושו"ע שם. לקו"ת ר"פ נצבים.

13) לקו"ת שם. וראה לבוש או"ח שם: ואתם נצבים לעולם קורין קודם ר"ה מפני שיש בה ענייני תשובה.

14) ד"היום דא ר"ה" (זח"ב לב, ב (ועוד) וברמ"ז שם).

15) ע"פ המבואר בפנים מתורץ בפנימיות הענינים זה שחילקו נצבים וילך ולא מטו"מ אף שהן ארוכות יותר (ראה תוד"ה קללות הנ"ל. ספר האורה שם. ועוד).

ראש השנה ויום כיפור הם ענין אחד והמשך[16], ויום כיפור אף נקרא ראש השנה[17], אך מצד שני יש ליום כיפור יתרון על פני ראש השנה[18] – "בראש השנה יכתבון וביום צום כיפור יחתמון"[19], יום כיפור הוא החותם של ראש השנה[20].

(עובדה זאת משתקפת גם בהלכה: יום כיפור נקרא ראש השנה גם מפני שהוא ראש השנה ליובלות[21], וההלכה היא[22], שיציאת העבדים לחרות ביובל היא באופן ש"מראש השנה עד יום־הכיפורים לא היו עבדין נפטרין לבתיהן ולא משתעבדין לאדוניהם .. כיון שהגיע יוה"כ .. נפטרין עבדין לבתיהן",

בכך רואים שתי נקודות: היציאה לחירות היא נקודה זהה, אך עם זאת היא מחולקת לשני זמנים – התחלת היציאה (לא משתעבדין) היא בראש השנה, והשלמתה (נפטרין לבתיהן), שהיא העיקר, היא ביום הכיפורים).

ג.

הקשר שבין ר"ה לנצבים ובין נצבים לוילך - אחדות ישראל

אדמו"ר הזקן מסביר[13] את הקשר שבין "אתם נצבים היום..." לבין ראש השנה[23] כך: ראש השנה הוא הזמן של "תמליכוני עליכם"[24]. ו"ויהי בישורון מלך" ("תמליכוני עליכם") יכול להתקיים רק "בהתאסף ראשי עם"[25], כאשר "כולם מתאספים יחד להיות לאחדים כאחד"*[25]. וזהו ענין אחדות ישראל, שהוא התוכן הכללי של "אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם ראשיכם שבטיכם... שואב מימך" – ללא התחשבות בהבדלי הדרגות שבין ישראל, "כולכם" נצבים כאחד "לפני ה' אלקיכם".

ענין זה – אחדות ישראל – הוא הנקודה הכללית של פרשת וילך גם כן: הפרשה פותחת ב"וילך משה... אל כל[26] ישראל", ביטוי הבא להדגיש שזוהי הליכה אחת ודיבור אחד לכל ישראל באופן שווה, ואף בסוף הפרשה נאמר "וידבר משה באזני כל קהל ישראל את דברי השירה..." – לכל קהל ישראל כאחד.

ד.

אף המצוות בפרשה מבטאות אחדות ישראל

יתר־על־כן: גם המצוות המופיעות בפרשה – הקהל וכתיבת ספר תורה – הן מצוות שבולטת בהן אחדות ישראל:

מצות "הקהל את העם"[27] מקיפה את כל ישראל בשווה, ללא הבדל בין "האנשים והנשים והטף[28] וגרך..."[27] – אחדות, שאיננה נמצאת בשום מצוה אחרת, ולכן היא נקראת "הקהל", כאשר משמעות המושג "קהל" היא שהמתאספים אינם סתם אוסף של פרטים רבים, אלא הם מאוחדים במציאות אחת – "קהל"[29].

בכך מתורץ קושי על ה"הקהל", על כך שהקריאה בתורה במעמד זה נעשית על־ידי המלך[30], והרי לכאורה הוראת התורה לכל ישראל שייכת לסנהדרין[31], והקריאה בתורה במעמד הקהל היתה צריכה להיעשות על־ידי ראש הסנהדרין או על־ידי אב בית־דין?

ההסבר לכך הוא[32], שבתורה יש שני ענינים:

---

16) ראה זח"ג ק, ב.

17) יחזקאל מ, א. תוד"ה ואת נדרים כג, ב. רא"ש סוף יומא. ועיין לקו"ת ר"ה נח, א. סד, א.

18) ראה לקו"ת ר"ה סד, א (בפי' "ביום השלישי יקימנו גו'). המשך תרס"ו ע' תקמב־ג. וראה עטרת ראש שער יוה"כ פ"א. ובכ"מ.

19) פיוט ונתנה תוקף. וראה ר"ה טז, א־ב.

20) ראה המשך תרס"ו ס"ע תקמא ואילך.

21) ערכין יב, א. ר"ה ח, ב. מפרשים ליחזקאל שם.

22) ר"ה שם. רמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"י הי"ד.

23) ראה לעיל ע' 302 – השייכות בין ר"ה לסיום פ' נצבים.

24) ר"ה טז, סע"א. שם לד, ב.

25) לשון הכתוב ברכה לג, ה. וברש"י: בהתאספם יחד באגודה אחת .. הוא מלכם כו'.

*25) לקו"ת נצבים שם פ"א. וראה המשך ר"ה תש"ג פ"ב.

26) אף שאינו בשוה ממש ל"כולכם" דפ' נצבים (שכולל גם טף) וכן לכל בנ"י המחוייבים במצות הקהל או במצות כתיבת ס"ת (ראה לקמן בפנים), אבל בכולם הדגשת הכלל (והאחדות).

27) פרשתנו לא, יב.

28) ובפרט לפמ"ש במנ"ח (מצוה תריב) ד"טף" היינו משנולד (וראה רמב"ן ואוה"ח פרשתנו שם, יג. כלי יקר שם, יב. חדא"ג מהרש"א חגיגה ג, א*). ושם, דגם טף שאינו שייך לשום מצוה כשיגדל שייך להקהל. וראה בארוכה לקמן ע' 391 ואילך.

29) ראה ויקרא ד, יג ואילך. מרז"ל (יבמות נז, א) קהל גויים לא איקרי קהל. ועוד. וראה בהמצויין לקמן הערה 67.

30) סוטה מא, א (במשנה). הובא ברש"י פרשתנו שם, יא. רמב"ם הל' חגיגה פ"ג ה"ג.

ואף להדיעה דגם גדול שבדור קורא (מנ"ח מצוה תריב. ובאזהרות הרס"ג דיבור לא תשא: רב מהיר כו'**) – הרי זה אם לא הי' מלך (מנ"ח שם). ובביאור הרי"פ פערלא לסהמ"צ רס"ג (מ"ע טז. פרשה יו"ד) האריך, דקריאת המלך בהקהל היא (מצוה בפ"ע והיא) מצות המלך, עיי"ש. וראה לקמן (ע' 350, 394 ואילך), די"ל שכללות מצות הקהל היא דין על המלך. ואכ"מ.

31) ראה רמב"ם ריש הל' ממרים. תדבא"ר פי"א. ועוד.

32) ראה עוד ביאור – לקו"ש ח"ט ס"ע 445 ואילך.

---

*) ומירוש' ריש חגיגה: אין קטן גדול מטף (בתמי') – משמע, שנכ"פ בלא הגיעו לחינוך קאי.

**) וברלב"ג פרשתנו התועלת הי"ג: המלך או הכה"ג או הנשיא כו', עיי"ש.

א) לימוד התורה, הכרוך בהבנה והשגה. בענין זה יש הבדלים בין "ראשיכם שבטיכם..." ובין סוגים אחרים עד ל"שואב מימיך",

ב) קריאה[33] בתורה (שבכתב), שאיננה כרוכה בהבנה והשגה[34], אלא שייכת לכל ישראל ללא שום הבדל.

כיון שבמעמד הקהל מתאחדים כל ישראל למציאות אחת, מובן, שאז מתקיים הענין בתורה, שבו שווים כל ישראל[35] – והוא הקריאה[36] בתורה שבכתב ואף יותר מכך, כלשון הרמב"ם[37], זהו "כיום שניתנה בו בסיני" (ומעמד הר סיני הקיף את כל ישראל באופן שווה), ולפיכך "ויראה עצמו כאילו עתה נצטווה בה ומפי הגבורה שומעה".

ענין זה של התורה שייך דוקא למלך, אשר כניעת העם כלפיו איננה לפי השכל וההבנה, אלא שעצם מציאותם וכל אשר להם שייך למלך[38], ולכן הוא מאחד אותם למציאות אחת, הוא "לב כל קהל ישראל"[39].

מסיבה זו המלך הוא הקורא בתורה – הוא מחדיר בישראל את הענין שבתורה הנעלה מהבנה והשגה[40] אצל כל קהל ישראל.

גם המצוה השניה שבפרשת וילך[41] איננה בענין לימוד התורה[42], אלא – כתיבת ספר תורה, המדגישה את הקשר שבין ישראל לתורה, הזהה אצל כולם[43] (בדומה לאמור לעיל על קריאת התורה בהקהל).

ה.

בר"ה - ענין המלכות במקור, ביום־כיפור - המלכות למטה

ההבדל שבין נצבים לוילך בענין תוכנם הכללי, אחדות ישראל, יובן לפי ההבדל שבין ראש השנה ליום כיפור בענין "תמליכוני עליכם": כאמור, ראש השנה ויום כיפור הם המשכיות אחת – ענין ה"תמליכוני עליכם" של ראש השנה מתבצע במשך עשרת ימי תשובה עד להשלמתו ביום כיפור, ולכן אומרים "המלך הקדוש" בכל עשרת ימי תשובה[44]. אך ההבדל ביניהם הוא:

בראש השנה מתהווה ענין "תמליכוני עליכם" בשורשו ובמקורו הראשון – אז מעוררים את התענוג ואת רצונו של עצמותו יתברך במלוכה, ובעשרת ימי תשובה מתהווה ענין "ספירת" המלכות עד ליום הכיפורים, כאשר בנין המלכות מושלם, וענין "תמליכוני עליכם" מאיר בגילוי למטה[45].

הענין של "תמליכוני עליכם" מתבצע "בהתאסף ראשי עם", על־ידי אחדות ישראל. מובן אפוא, שההבדל שבין ראש השנה ליום הכיפורים בקשר לאחדות ישראל הוא בהתאם להבדל ביניהם בקשר ל"תמליכוני עליכם":

בראש השנה אחדות ישראל היא בעיקר למעלה – בשורש ובמקור, ביום כיפור מתגלה אחדות זו למטה.

וזהו היתרון העצום של יום כיפור על ראש השנה:

אחדות נשמות ישראל בשורשן ומקורן איננה חידוש והתהוות חדשה, שהרי שם אין מלכתחילה מקום להפרדות ולהבדלי דרגות, כעיגול "שאין לו בחינת ראש וסוף"[46],

אך האחדות האמיתית היא כאשר יוצרים אחדות מדברים נפרדים[47], שיש ביניהם הבדלי דרגות, ודוקא אחדות זאת מבטאת את אמיתתה של האחדות הפשוטה

---

33) ראה המשך תער"ב ח"ב פ' שסג. ובכ"מ.

34) ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב סי"ב.

35) ומה שארז"ל (חגיגה שם. פרש"י פרשתנו שם, יב) דאנשים באים ללמוד וכו' – ראה לקמן בפנים סעיף ח'.

36) ראה רמב"ם (חגיגה שם ה"ו): וגרים שאינן מכירין חייבין להכין לבם ולהקשיב אזנם לשמוע כו' אפילו חכמים גדולים כו' חייבין לשמוע בכוונה גדולה יתרה. ומי שאינו יכול לשמוע מכיון לבו לקריאה כו'.

37) שם.

38) ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 32. ח"ח [המתורגם] ע' 25. ועוד.

39) רמב"ם הל' מלכים פ"ג ה"ו. וראה שו"ת הרשב"א ח"א סקמ"ח. פרש"י חוקת כא, כא. ולהעיר מאגה"ק ר"ס כט. וראה לעיל ע' 177 ואילך.

40) ראה רמב"ם הל' חגיגה שם: שהמלך שליח הוא להשמיע דברי האל. וראה סהמ"צ להצ"צ (מצות מינוי מלך בתחילתה) – שמלך ממשיך ביטול בבנ"י.

41) פרשתנו שם, יט. סהמ"צ להרמב"ם מ"ע יח. חינוך מצוה תריג.

42) ראה בארוכה שאג"א סי' לה־לו.

43) ובשאג"א שם שקו"ט דגם נשים מחוייבות בזה. וגם לפי דעת החינוך וכו' (וראה ל' הרמב"ם הל' ס"ת רפ"ז ובסהמ"צ שלו, ובשו"ע חיו"ד רסר"ע. ועוד) שפטורות – ה"ד לפי שאינן בכתיבה (ראה מנ"ח שם).

44) לקו"ת נצבים נא, ב ואילך. ובכ"מ. מפע"ח שער ר"ה פ"א־ג.

45) אין זה סתירה להמבואר בכ"מ שביוה"כ הוא עליית המלכות עד עתיק (והירידה וגילוי הוא ליום חגנו, בחגה"ס) – כי גם ביוה"כ ישנו הגילוי למטה (אלא – בשלילה, ענינים ושבתון, כדלקמן בפנים ס"ז).

46) לקו"ת ד"ה אתם נצבים פ"א.

47) עדמשנ"ת בלקו"ש [המתורגם] ח"ד (ע' 120 ואילך) החילוק בין "לאחדים" ו"כאחד" שבלקו"ת שם.

בלקו"ש שם (ע' 141 ובהערות שם) שזהו העילוי שבאחדות דחגה"ס על האחדות דר"ה ויוה"כ – כי בחגה"ס נרגש החילוקי דרגות דבנ"י (בהד' מינים – ויק"ר פ"ל, יב) ועושין מהן "אגודה אחת" (ויק"ר שם). וראה לקמן הערה 57.

וי"ל שהחילוק בין יוה"כ וסוכות הוא: האחדות דחגה"ס אינה בעצם מציאות של בנ"י, ולכן נשאר כ"א סוג בפ"ע (כמשנ"ת בלקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 241 ואילך ובהערה 50 שם. וראה לקמן ע' 380. 386); משא"כ ביוה"כ מאיר אמיתית אחדות הפשוטה דלמעלה, שמצד

שלמעלה, שהיא נותנת את הכח ואת היכולת להפיכת רשות הרבים לרשות היחיד, ליחידו של עולם[48].

ו.

ההבדל בין ר"ה לבין יום כיפור בענין התשובה

הבדל זה שבאחדות ישראל בין ראש השנה ליום הכיפורים משתקף בהבדל שביניהם בענין התשובה:

בראש השנה אין אומרים וידויים[49] וכדומה, בתפילות של ראש השנה אין מזכירים (על־ידי וידוי[49]) חטאים, ואפילו לא סליחה וכפרה. ואילו יום כיפור הוא "יום הסליחה וכפרה"[50] ואומרים וידוי[51] וכדומה. את הסיבה להבדל זה ניתן להסביר כך[52]:

עבודת ראש השנה היא ההתעוררות מצד עצם הנשמה, בשורשה ב"עצמות" ה', מעל לשורש התורה והמצוות, ומצד דרגה זאת אין כלל מקום לחטאים. לפיכך אין מדברים אז על סליחה וכפרה, ואף לא על ההתעלות שב"זדונות נעשו לו כזכיות" – אז מתבטאת הבחירה החפשית של עצמות ה' בנשמות ישראל, שממנה מתעורר התענוג של ה' ורצונו ל"תמליכוני עליכם"[53].

ואילו ביום הכפורים מתגלה שורש הנשמה ועצמיותה למטה, במקום שקיימת מציאות של חטאים, ושם "עיצומו של יום הכיפורים מכפר"[54], על־ידי שמתגלה ביום כיפור התאחדותה של עצם הנשמה עם אלקות, נוצרת הכפרה והסליחה על חטאים.

זה מסביר מדוע דוקא ב"ליל יום הכיפורים נוהגין שקודם שמתפללין מתירים לכל העבריינים"[55]:

בראש השנה אפשר להתעלות מעל למקום שיש לו קשר ל"עבריינים" ועבירות, אך אז אי־אפשר להתפלל עמם, כלומר – להתחבר ולהתאחד עם מציאות של "עבריינים" כאן למטה.

רק ביום כיפור מגיעים לאופן האמיתי של "ויעשו[56] כולם אגודה אחת" – שאפילו יהודים המוגדרים ביניתיים כ"עבריינים" מתאחדים עם כל ישראל, ומתפללים עמם "באגודה[57] אחת"[58].

ז.

דוקא ביום כיפור, מתבטאת האחדות גם בעניני הגוף

ביום הכיפורים נוצרת האחדות בישראל למטה. לפיכך היא מתבטאת בנוסף לעניני הנשמה, גם בעניני הגוף:

בחמשת העינויים של יום כיפור אין הבדל בין יהודי אחד למשנהו. בקיום מצוה (חיובית) ובענין של פעולה ועשיה, יש הבדלים באופן הקיום ובדרגתו בין צדיקים גדולים לבין אנשים פשוטים וכדומה, אבל בענין של עינוי ושביתה, בענין של "לא", ענין של שלילה והעדר – אין הבדל בין יהודי אחד לזולתו[59].

אחדות זו גם הריבוי פרטים גופא נעשה רשות היחיד ליחידו של עולם (וראה המצויין בהערה הבאה). ומטעם זה גופא נרגש ביוה"כ ענין האחדות יותר מהחילוקי דרגות.

וי"ל שהוא ע"ד האחדות דשמח"ת (סוף כל המועדות – ראה ר"ן (לרי"ף) מגילה לא, א), שהיא מצד בחי' מקיף בעצם (כמשנ"ת בלקו"ש שם ע' 242 ואילך). ולהעיר, "ששרש ענין הסוכות עם יו"כ א' הוא אלא שזה בעליי' וזה ברידה" (סדור ש' הסוכות רס, סע"ב) – הרי יוה"כ הוא גמר העליי' דר"ה, ושמח"ת גמר הירידה דחגה"ס.

48) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 164 ואילך (בנוגע האחדות של בנ"י. וראה שם לפנ"ז ע' 163 ואילך) בפי' "גדול ה'... בעיר אלקנו").

49) שו"ע אדה"ז או"ח סתקפ"ד ס"ב.

50) לשון אדה"ז שו"ע או"ח ר"ס תרז. וראה רמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ז.

51) רמב"ם שם. טושו"ע ושו"ע אדה"ז סתר"ז.

52) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 345 באו"א.

53) ראה המשך ר"ה תש"ג פ"ט ופי"ד. ובארוכה – לקו"ש ח"ד שיחה לר"ה. לעיל ע' 175. לקמן ע' 378.

54) רמב"ם הל' תשובה פ"א ה"ג־ד. וראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 130 (ובהערה 3) – שגם לרבנן עיצומו של יום מכפר, אלא שזה גופא מתגלה ע"י התשובה, עיי"ש.

55) שו"ע אדה"ז שם ר"ס תריט. מטושו"ע שם.

56) נוסח תפלת של ר"ה ויום הכפורים.

57) לשון אדה"ז שם. ע"פ מנחות כז, א (וראה דעת אביי כריתות ו, ב). בחיי לתשא ל, לד (הובא בקיצור לשון בפרישה לטור שם. אלי' זוטא שם). ועיי"ש שהוא דוגמת זה שהד' מינים דסוכות (גם ש"אין עושין פירות" והערבה) צ"ל "באגודה אחת" (וראה לעיל הערה 47). וראה רש"י דלעיל הערה 25.

58) ע"פ המבואר בפנים י"ל בדא"פ (בפנימיות הענינים) הטעם שאומרים "על דעת כו'" רק ביוהכ"פ ולא בשאר תעניות צבור – אף שמקור הדין הוא מחז"ל (כריתות שם) "כל תענית* שאין בה מפושעי ישראל אינה תענית כו'" (טור ושו"ע אדה"ז שם)

– כי דוקא ביוהכ"פ מתגלה אחדות של כל ישראל. ומרומז בהטעם (כריתות שם. הובא בטור ושו"ע אדה"ז שם) "חלבנה ריחה רע ומנאה הכתוב עם סממני הקטורת" – כי קטורת היא העבודה העיקרית דיוהכ"פ, וצ"ל "דקה מן הדקה" (יומא מה, א. כריתות שם), הרומז לבחי' "דקה מן הדקה" שבנשמה, עצם הנשמה, שמצד בחי' זו נעשה האחדות של כל ישראל והם מתכפרים [ויומתק עפ"ז מה שהביא בטור מחז"ל דכריתות דוקא, ולא דמנחות שם (שנלמד זה מלולב, כנ"ל הערה הקודמת)].

59) ראה עד"ז ד"ה אתה אחד לאדהאמ"צ (מאמרי אדמהמ"צ קונטרסים ס"ע י ואילך. ובארוכה – לקו"ש חט"ו ע' 227 ס"ג ואילך) – לענין המעלה בשביתת שבת. וע"ש, שזה ששווין הכל במצוה זו הוא מפני שהיא בעצמות הנפש בבחי' יחידה.

*) ולהעיר מהשינוי: במנחות שם "בהרצאה" (וברש"י: כשהן מתענין כו'); בפרש"י (ובחיי) תשא שם "תעניותינו ותפלותינו" (ובכש"ט ששנ"ח: בגמרא כל תפלה כו'. וראה חדא"ג מהר"ל כריתות שם), בבחיי שם "כל אגודה שאין בה כו'; וביל"ש אמור (כג, מ): ישראל לא ישובו לארצם. ואכ"מ.

וכך גם בפנימיותם של הדברים: הענין של "לחיותם ברעב"[60] – ה"חיות" הנובעת מן ה"רעב" עצמו – זהה אצל כולם[61].

שונה מזאת העבודה בראש השנה. למרות שזוהי עבודה הבאה מעצם הנשמה, שמעל להפרדות ושינויים, הרי כל זאת הוא בשעת העבודה עצמה (בתפילה וכדומה), אבל לאחר התפילה[62], כאשר "עוזבים" את העבודה ועוסקים ב"אכלו משמנים ושתו ממתקים"[63] – הרי אז ה"אכילה" וה"שתיה" נעשות אצל כל אחד באופן שונה.

ח.

נצבים - האחדות בעצם הנשמה, וילך - גילוי האחדות למטה

היתרון העצום שיש בפרשת וילך על פני פרשת נצבים הוא זה:

בפרשת נצבים מדובר על אחדות כל ישראל, מ"ראשיכם שבטיכם" ועוד "חוטב עציך עד שואב מימך", הנובעת מן המעמד של "נצבים... לפני ה' אלקיכם", שאז "כולם מתעלים למעלה במקור חוצבם"[46].

ואילו בפרשת וילך מדובר על התגלותה של האחדות בישראל למטה, בדרגתם שלהם, וזוהי משמעות הפסוק "וילך משה וידבר... אל כל ישראל" – משה רבינו בדרגתו הלך והתגלה ("וידבר") לכל ישראל, בדרגתם שלהם, אך לכולם היתה זו אותה הליכה, ל"כל ישראל" באופן זהה, כי זהו האיחוד של עצם הנשמה למעלה עם הנשמה למטה.

כך גם בענין הקהל: מצד אחד אומרים חז"ל[64] ש"אנשים באים ללמוד, נשים באות לשמוע, טף .. ליתן שכר למביאיהן". דבר זה מצביע על כך שהאחדות שב"הקהל" מאפשרת הבדלי דרגות (שלא כאחדות של ראש השנה, כדלעיל). מצד שני, דוקא בסוג האחדות של "הקהל", שיש בו הבדלי דרגות, דוקא אז "המלך עומד... וקורא"[65] – קריאת התורה על־ידי המלך, המקיפה את כל ישראל באופן שווה[66] (כמוסבר לעיל בסעיף ד'): במעמד זה קוראים ומגלים את האחדות הפשוטה של כל ישראל, "קהל", בתוך ויחד עם הבדלי הדרגות[67].

ובסוף הפרשה נאמר "וידבר משה באזני כל קהל ישראל... עד תומם". פירוש הפסוק בפנימיותו הוא, שב"עד תומם" הכוונה היא לתמימות ולשלימות[68] של ישראל! דיבורו של משה "באזני כל קהל ישראל" איננו רק לעצם נשמתם למעלה, אלא הוא יורד ומשפיע למטה וגורם לתמימות ושלימות בכוחותיהם הגלויים, בכל איבריהם וגידיהם[69].

ט.

ההוראה למעשה: הגברת אהבת ישראל

ההוראה המעשית הנלמדת מכל האמור היא:

עשרת ימי תשובה הם זמן "מוכשר" לתוספת והגברת אהבת ישראל, כאשר הענין של "בהתאסף ראשי עם" איננו מושלם, אחדות ישראל פגומה, הרי בכל מצב שהוא, אין זה פגם רק ביחיד כפרט, אלא בענין הכללי של "תמליכוני עליכם" – על כלל ישראל כולו.

וכיון שיש להתכונן ליום כיפור, אין להסתפק באהבה לכל יהודי המתבטאת בהתעלמות מן הרע שבזולת – הסתכלות רק על הטוב שבו ולכן מתעוררת האהבה אליו והרצון להתאחד עמו – אלא גם כאשר רואים את הרע שבאחר, בכל זאת מגלים אהבה כלפיו, ללא חישובים רבים, ואהבה זו מתבטאת בהתעסקות רבה והשתדלות מיוחדת במירב המאמצים לסייע לזולת בביטול הרע שבו[70].

על־ידי פעילות ב"מבצע אהבת ישראל"[71] בימים אלו, נזכה ל"תמליכוני עליכם" בגלוי, לחתימה וגמר חתימה טובה ביום הכיפורים. לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות בטוב הנראה והנגלה.

(משיחות ש"פ וילך תשל"ב)

---

60) תהלים לג, יט. לקו"ת שה"ש סד"ה הנך יפה.

61) להעיר מהמבואר (לקו"ת הוספות לויקרא בסופן. עט"ר ש' יוה"כ פ"ה. המשך תרס"ו ס"ע קה ואילך. ע' תקמב. ועוד) שהעינויים דיוהכ"פ ענינם תענוג העצמי הפשוט (בלתי מורכב).

62) ראה שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס תקצו.

63) נחמי' ח, י. שו"ע אדה"ז שם סי' תקפג ס"ד. סתקצ"ז ס"א.

64) נסמן לעיל הערה 35.

65) ע"ד המבואר בהמשך תער"ב ח"ב פ' שסד – שע"י כל אופני לימוד התורה נמשך עצמות א"ס, עיי"ש. ולהעיר מלשון הרמב"ם שנעתק לעיל הערות 36, 40.

66) ובזה הוא העילוי באחדות של הקהל על האחדות של שמחת בית השואבה בכלל, ד"כל העם .. כולן באין לראות ולשמוע" (רמב"ם הל' לולב פ"ח הי"ד) – כי בשמחת ביה"ש ישנם חילוקים בהשמחה בין "כל העם" ו"בגדולי חכמי ישראל" כו' ש"הם שהיו מרקדין כו' ומשמחין" כו' (רמב"ם שם); משא"כ בהקהל שקריאת התורה שע"י המלך מאחד כל ישראל באופן שוה.

67) להעיר מהשקו"ט (צפע"נ כללים ע' צבור, וש"נ. וראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] חי"ח ע' 123 ואילך) אם בצבור יש מציאות של פרטים. ולהעיר מצפע"נ עה"ת (הפטורת ואתחנן ע' לא): ואי"ה לע"ל יהי' שני המעלות.

68) ע"ד פי' זח"ג (קסג, ב) עה"פ במדבר הזה יתמו.

69) ראה לקו"ת נצבים (מה, ג) בפי' "תמים תהי' עם ה"א".

70) ראה תניא פל"ב: למשכן בחבלי עבותו' אהבה וכולי האי ואולי יוכל לקרבן לתורה ועבודת ה'.

71) ראה בארוכה קונטרס אהבת ישראל (קה"ת. תשל"ו).

לקוטי־שיחות פרשת וילך כרך יט שיחה ב

א.

פירוש רש"י ל"כי אתה תבוא...", והשאלות על כך

מן הפסוק[1] "ויקרא משה ליהושע ויאמר אליו... חזק ואמץ כי אתה תבוא את העם הזה אל הארץ אשר נשבע ה'... ואתה תנחילנה אותם", מצטט רש"י את המילים "כי אתה תבוא את העם הזה", ומפרש: "ארי את תיעול עם עמא הדין[2] (=כי אתה תיכנס עם העם הזה). משה אמר ליהושע: זקנים שבדור יהיו[3] עמך, הכל לפי דעתן ועצתן. אבל הקדוש־ברוך־הוא אמר ליהושע: כי[4] אתה תביא את בני ישראל אל הארץ אשר נשבעתי להם[5] – תביא על כרחם..." (כדלהלן בסעיף ד').

מהו הקושי בפסוק, שבגללו צריך רש"י לצטט את לשון התרגום ולהרחיב כל כך בפירושו?

לפי דברי המפרשים[6], רוצה רש"י לתרץ את הסתירה בין שני הפסוקים – וכלשון הגמרא[7]: "כתיב כי אתה תבוא וכתיב כי אתה תביא". והתירוץ הוא[8], כנאמר בגמרא, שכאן ("תבוא") מדובר על דברי משה ליהושע ("זקנים שבדור יהיו עמך..."), ושם מסופר מה שהקב"ה אמר ליהושע ("תביא על־כרחם...").

אך בפשטות קשה להסביר כך את דברי רש"י, כי:

א) אם כך, צריך היה רש"י להתחיל את פירושו במילים "ולהלן הוא אומר כי אתה תביא...[9], כפי שהוא כותב במקומות אחרים[10]?

ב) רש"י היה צריך לצטט ב"דיבור המתחיל" רק את המילה "תבוא"[11], או "תבוא את העם"[12], ומדוע הוא מצטט את כל המילים "כי אתה תבוא את העם הזה"?

ג) והעיקר: קושי זה אינו מתעורר כלל לפני שלומדים את הפסוק המאוחר יותר "כי אתה תביא...". רש"י לא היה צריך אפוא להתעכב בפסוקנו על ענין זה, אלא בפסוק "כי אתה תביא...", שבו מתעוררת הסתירה[13]?

ב.

"אתה תבוא את העם הזה" - חיזוק ליהושע

ההסבר לכך הוא: בצטטו ב"דיבור המתחיל" גם את המילה "כי אתה תבוא...", מדגיש רש"י שהמילים "אתה תבוא את העם הזה" מהוות סיבה לנאמר לפני כן בפסוק – "חזק ואמץ",

וקשה: כיצד מהווה העובדה שיהושע ייכנס לארץ ישראל יחד עם כל ישראל – "אתה תבוא את העם הזה" – סיבה ל"חזק ואמץ"?

[בדוחק ניתן היה להסביר, שזהו ההמשך לדברי החיזוק של משה רבינו לכל ישראל, שבהכנסם לארץ ישראל לא יבהלו מן "הגוים האלה", כנאמר לפני־כן "חזקו ואמצו אל תיראו ואל תערצו מפניהם"[14]. כך גם כאשר משה רבינו מורה ליהושע שייכנס לארץ ישראל, הוא מחזק אותו שלא להבהל מן הגויים האלה[15].

אך פירוש זה דחוק ביותר, כי מן הפסוק מובן שזהו חיזוק מיוחד המתאים ליהושע בלבד].

---

1) פרשתנו לא, ז.

2) לשון התרגום. וראה לקמן הערה 17.

3) בדפוס ראשון דרש"י: שכינה עמה'. ובדפוס שני: עמוד עמהם.

4) פרשתנו שם, כג.

5) הטעם שרש"י מעתיק גם תיבות אלו* ("אל .. להם") – שלכאורה הו"ל להעתיק רק התיבות "כי אתה תביא (את בני ישראל)", כמו שלא העתיק בהד"ה התיבות מן הכתוב כאן "אל .. להם" – כי רק מתיבות אלו ראי' שהם דברי הקב"ה (ולא דברי משה) כפרש"י שם**.

6) ראה רא"ם, דבק טוב וש"ח כאן.

7) סנהדרין ח, א. ועד"ז בזהר פרשתנו רפד, א.

8) ורש"י מקדים פירוש התרגום ש"אל יעלה על דעתך .. שצריך שיתפרש כי אתה תבא את העם הזה פועל יוצא (כמו "תביא") כו'" – רא"ם כאן. ולהעיר מתיב"ע כאן: מתמני כו'.

9) כבלקח טוב (פס"ז) עה"פ. או כהלשון בסנהדרין (וזהר) שם.

10) לדוגמא (בפרשה הקודמת) – פרש"י נצבים כט, כ.

11) וגם בגמרא (ובזהר) לא העתיק כ"א "כי אתה תבוא"***. וג"ז שמעתיק "כי אתה" י"ל שהוא רק סימן לאיזה כתוב הכוונה. ולהעיר שבזהר הלשון "ולבתר תביא" (ולא "כי אתה תביא").

12) מכיון שעפ"ז משתנה הפירוש ד"את" ("עם").

13) ע"ד פרש"י שבהערה 10.

14) פרשתנו שם, ו.

15) כהמשך הכתוב "וה' הוא ההולך לפניך גו' לא תירא ולא תחת". וראה ס"פ דברים.

---

*) אבל בדפוס ראשון דרש"י, וכן בכמה כת"י רש"י – "בני ישראל (וגו')".

) ברמב"ן שם (וראה גם רא"ם שם) גריס ברש"י: כמו שמפורש אל הארץ אשר נשבעתי להם **ואנכי אהי' עמך. וראה שקו"ט במיני תרגומא שם.

***) אבל בחכמת שלמה שם [הובא גם בגליון הש"ס שם – בהשמטת תיבת "הזה". וכ"ה בראב"ש שם]: כי אתה תבוא את העם הזה וכתיב כי אתה תביא את בני ישראל. וברש"י שם (בהד"ה): "כי אתה תבוא את העם" (אבל ברש"י בנ"י: כי אתה תבוא וגו'). ואח"כ – "כי אתה תביא".

ועקב קושי זה ניתן היה לחשוב שפירוש המילה "תבוא" הוא "תביא" – אתה תכניס אותם לארץ ישראל, ולכן הוא זקוק לעידוד מיוחד,

כפי שנאמר לפני כן בפרשת דברים[16]: "אותו חזק כי הוא ינחילנה את ישראל".

וכדי לשלול פירוש זה מצטט רש"י את לשון התרגום[17], שהמשמעות הפשוטה של "אתה תבוא את העם הזה" היא "ארי את תיעול עם עמא הדין" – אתה תיכנס עם ישראל – ואין מוציאים את המילה "תבוא" מידי פשוטה.

אך נותרה השאלה: כיצד מהווה "אתה תבוא את העם הזה" סיבה ל"חזק ואמץ"? על כך ממשיך רש"י ואומר "משה אמר ליהושע זקנים שבדור יהיו עמך..." – מן הנאמר "אתה תבוא את העם הזה"[18] – העם (שעמד לפני משה), ובראשם "ראשיכם שבטיכם זקניכם"[19] – הרי ודאי שהזקנים*[19] "יהיו עמך", ואל לך לחשוש מפני "ואתה תנחילנה אותם", כי הם יסייעו לך.

כלומר, יהושע זקוק לחיזוק כי "ואתה תנחילנה אותם", והמילים "אתה תבוא את העם הזה" הם חלק מן החיזוק, ש"זקנים שבדור יהיו עמך".

ג.

השאלות על דברי רש"י "הכל לפי דעתן ועצתן"

אך צריך להבין את המשך דברי רש"י "זקנים שבדור יהיו עמך הכל לפי דעתן ועצתן":

מזה שרש"י אינו מסתפק באומרו "זקנים שבדור יהיו עמך", אלא מוסיף "הכל לפי דעתן ועצתן", מובן, שלא זו בלבד שהזקנים יסייעו לו, אלא שהכל ייעשה לפי דעתם שלהם ועצתם. כלומר, לא זו בלבד שדעתו של יהושע לא תהיה מכריעה לבדה, אלא שהכל ייקבע לפי דעת הזקנים[20].

ותמוה:

א) מנין לומד זאת רש"י לפי פשוטו של מקרא?

ב) יותר מזה: בגמרא[21] נאמר[22] "אתה והזקנים שבדור עמהם". כלומר, יהושע עם הזקנים[23]. ורש"י משנה שהם לא יהיו שוים, אלא "הכל לפי דעתן ועצתן"?

ג) כיצד ייתכן לומר שמשה מסר לזקנים את כל ההחלטה לפי דעתם, כאשר משה עצמו ביקש מהקדוש־ברוך־הוא בפרשת פינחס[24] "יפקוד ה'... איש על העדה" וסמך על יהושע "בעין יפה יותר ויותר ממה שנצטווה .. בשתי ידיו..."[25] כמנהיג[26] של ישראל. ובפסוק זה עצמו[27] נאמר "ואתה תנחילנה אותם", שיהושע ינחיל את ארץ ישראל לבני ישראל. כיצד, אפוא, מפרש רש"י בדברי משה "הכל לפי דעתן ועצתן"?

ד.

השאלות על דברי רש"י "אבל הקב"ה... טול מקל... דבר אחד לדור..."

בהמשך אומר רש"י: "אבל הקדוש־ברוך־הוא אמר ליהושע: כי אתה תביא את בני ישראל אל הארץ אשר נשבעתי להם – תביא על כרחם. הכל תלוי בך. טול מקל והך על קדקדן. דבר אחד לדור ולא שני דברים לדור".

וצריך להבין:

א) כאמור לעיל (סעיף א), מפרש רש"י רק את הקשיים בפסוק הנידון. ומהו הקושי בפסוק שבגללו מוכרח רש"י לומר "אבל הקדוש־ברוך־הוא אמר...", ולפרש את הפסוק המאוחר יותר "כי אתה תביא..."[28]?

---

16) א, לח. ועד"ז ואתחנן ג, כח: וחזקהו ואמצהו כי הוא יעבור גו' והוא ינחיל גו'.

17) ומ"מ לא כתב "כתרגומו"* – כי ההוכחה היא לא מפירוש התרגום, כ"א מפירוש הפשוט של התיבות "תבוא את העם": אלא שלתוספת ראי' מביא לשון התרגום, שגם התרגום מפרש כן.

18) ומתורץ עפ"ז למה מעתיק רש"י בהד"ה גם תיבת "הזה".

19) לשון הכתוב ר"פ נצבים.

*19) ואינו אומר (גם) "ראשיכם שבטיכם" – כי ה"ראשיכם לשבטיכם" (כפרש"י שם) יכולים להיות עמו רק כאו"א בפ"ע בנוגע לשבט שלו – וכאן מדובר ע"ד "העם הזה".

20) וראה גם לקח טוב עה"פ: התיעץ בהם וחוץ מהם אל תעשה דבר. אבל בדפוס ראשון דרש"י:

אל תתנהג עמהם בדרך גדולה אלא עשה ע"פ דעתם ועצתם וזהו תשא (תבוא?) את העם הזה כלומר שוה להן כו'. וראה לקמן הערה 23.

21) סנהדרין שם.

22) וברי"ף ורא"ש שם הגירסא (ע"ד פרש"י כאן): זקנים שבדור עמך. וראה הגירסאות בדק"ס שם (אבל תוכן כולם שווה).

23) בפרש"י סנהדרין שם: "על פיהם עשה מעשה ולא תשתרר עליהם" – אבל זה אפשר לפרש שיהיו שווים (ראה הגירסא דלעיל הערה 20).

24) כז, טז.

25) פרש"י פינחס שם, כג.

26) ראה פרש"י שם, טז. שם, יח.

27) וראה במקומות שבהערה 16 (אלא ששם אי"ז מדברי משה ליהושע אלא ציווי ה' למשה).

28) ולהעיר מחזקוני כאן ולקמן פסוק כג (שמפרש בכל מקום רק מה שנוגע על אתר).

*) אבל בדפוס ראשון ושני דרש"י: כתרגומו (תרגו').

ב) מההרחבה בלשון רש"י[29] – "תביא על כרחם, הכל תלוי בך טול מקל והך על קדקדן" ברור, שלא זו בלבד שהקדוש־ברוך־הוא שלל הנהגה של "הכל לפי דעתן ועצתן", ולא זו בלבד שהם יהיו שווים ליהושע, או כיועצים לו, אלא יותר מכך: לדעתם של זקנים אלו לא יהיה כלל משקל, יהושע אינו צריך כלל להתחשב בהם – "טול מקל והך על קדקדן"[30] –

ואינו מובן: אמנם "דבר אחד לדור ולא שני דברים לדור", ויהושע הוא ה"דבר" והמנהיג היחיד של ישראל, אך מנין ההכרח שהזקנים לא יסייעו לו? הרי למשה רבינו עצמו היו "שבעים זקנים" אשר "ונשאו אתך במשא העם ולא תשא אתה לבדך"[31], ומזה מובן שאין זה סותר לכלל "דבר אחד לדור ולא שני דברים לדור", כי גם משה רבינו היה "דבר" ושולט – ומנין לומד רש"י שאצל יהושע הנהגה כזאת אינה אפשרית[32]?

ג) מה מוסיף הסיום של דברי רש"י "דבר אחד לדור ולא שני דברים לדור" להבנת הפסוק[33]?

ד) מהי כוונת הביטוי "ולא שני דברים לדור". רש"י מתכוין לשלול את הזקנים, ואם כך: (א) הוא היה צריך לומר "ולא הרבה דברים לדור", או ביטוי דומה אחר. (ב) ומצד שני: מנין יודעים ש"ולא שני דברים לדור", אולי רק "ולא שבעים ואחד", אך "שנים" אפשרי שיהיו? ובמיוחד כאשר מוצאים*[33]: "הוא אהרן ומשה אשר אמר ה' להם הוציאו את בני ישראל מארץ מצרים על צבאותם"?

ה.

"העם הזה" - כולל הזקנים וכולל הפחותים

ההסבר לכל זה הוא:

התואר "העם הזה" אינו כינוי למעלתם של ישראל[34]. ויוצא, שבמילים "אתה תבוא את העם" הכוונה היא שיהושע יהיה גם ביחד עם הפחותים[35] שבישראל. ומצד שני, מן הנאמר "העם הזה" מובן, שהכוונה היא לכל העם, כולל העומדים בראש, הזקנים.

לפיכך מסביר רש"י שהפסוק מתכוין לומר שני דברים:

א) מן הנאמר "העם הזה" – כולל הזקנים – לומדים ש"זקנים שבדור יהיו עמך".

ב) מן ההדגשה "העם" לומדים, שיהושע יהיה ביחד ("את – עם") עם הפחותים שבישראל, וכיצד אפשרי הדבר? מסביר רש"י: "הכל לפי דעתן ועצתן": לזקנים תימסר כל הדעה והעצה, ממילא שווה יהושע בענין זה לשאר העם.

ו.

יהושע - מלחמה; הזקנים - "משא העם"

כיצד מתאימה ההוראה "הכל לפי דעתן ועצתן" עם העובדה שמשה סמך את יהושע כמנהיג ישראל, כאמור בפרשת פינחס – זאת מסביר רש"י בפירושו שם:

על המילים "אשר יצא לפניהם"[36] מפרש רש"י: "לא כדרך מלכי האומות שיושבים בבתיהם ומשלחין את חילותיהם למלחמה...". כלומר, משה רבינו חיפש עבור ישראל מלך שיוליכם למלחמה. וכן כבר ציוה משה[37] שיהושע ינחיל את ארץ ישראל – חלוקת הארץ, שבאה לאחר כיבוש הארץ במלחמה. אך (לפי פירוש רש"י) אין מוזכר שמשה חיפש מנהיג שיקבל על עצמו את "משא העם", הנהגת העם בענינים הפנימיים.

מי יטפל בענינים אלו? אצל 'בן חמש למקרא' אין זו שאלה כלל: כשם שאצל משה רבינו עצמו עזרו שבעים הזקנים "במשא העם", חשב משה שהם ימשיכו לעשות

---

29) ובפרט שבגמרא איתא רק "טול מקל כו'". ובלקח טוב עה"פ: הכל יהו תחת רשותך טול מקל כו'.

30) בדברי דוד (הובא בש"ח) כאן: "ואי"ז סותר מ"ש זקנים שבדור עמך דגם זה אמת שלענין עצה תטול עצה מהזקנים אבל לענין הכח והממשלה לא יהי' רק לך לבדך" – אבל (נוסף שמ"מ ה"ז סותר ל"הכל לפי דעתן ועצתן", כבפנים – הרי) מאריכות לשון רש"י משמע שגם עצה אי"צ ליטול מהם, כבפנים.

31) בהעלותך יא, יז. ולהעיר ג"כ משרי אלפים כו' – יתרו יח, כא ואילך. דברים א, ט ואילך.

32) בחדא"ג סנהדרין שם כתב דמשה לא הי' יכול לישא את העם [ראה בהעלותך שם, יא־יב. שם, יד. ועד"ז דברים שם, ט. שם, יב] "מצד המקבלים שהיו טרחנים וסרבנים .. ולכך אמר משה ג"כ ליהושע .. הזקנים שבדור עמך שלא תוכל לישא אותם לבדך אבל הקב"ה א"ל כי אתה תביא שנתן לו כח והנהגה אלקית לפי הדור ההוא המקבלים ההנהגה (אלקית) שהיו בעלי תורה וזכו ליכנס לארץ כו'" – אבל בפרש"י (פינחס שם, יט) מפורש גם בציווי ה' אצל יהושע (בנוגע לדור שנכנסו לארץ): דע שטרחנין הם סרבנים הם כו'. ועד"ז בפרש"י ואתחנן ג, כח.

33) בגמרא אפ"ל: א) מפרש ומאריך יותר. ב) הוא הוראה וכו' לזמן אחר. אבל רש"י לא בא אלא לפרש הכתובים כו'.

*33) וארא ו, כו.

34) ראה פרש"י בהעלותך שם, א. וראה שער היחוד והאמונה רפ"ז: עם מלשון עוממות כו' [שזהו גם כשכתוב "עמי" – כשהם כשרים" (פרש"י שם) – כמובן].

35) להעיר ג"כ מכלי יקר כאן: כי יש בבנ"י גם מוקצים שנק' בשם עם, עיי"ש בארוכה.

36) פינחס שם, יז.

37) ראה הערה 16.

זאת (לבדם[38]). אבל מלך למלחמה יכול להיות רק אחד, ולכך חיפש משה "איש על העדה" וסמך את יהושע[39].

אם כך, אין סתירה בין העובדה שמשה חיפש "איש על העדה" לבין דבריו כאן "הכל לפי דעתן ועצתן" – כי כאן הוא הבדיל בין התפקידים: "תנחילנה אותם" – רק "אתה", "והוי' הוא ההולך" – ביטוי המצביע על מלחמה*[39] – "לפניך הוא יהיה עמך...", ואילו "הכל" – הכוונה חוץ מזה, "משא העם". וגם זה מוסיף ל"חזק ואמץ", שהוא כלל לא יצטרך לדאוג ל"משא העם", כי את זאת יעשו הזקנים[40].

ז.

לפי דברי הקב"ה ינהיג יהושע גם את "משא העם"

אך עדיין אין הכל "חלק", כי 'בן חמש למקרא' מניח שיהושע קיבל את הנהגת משה לכל פרטיה[41], ולא רק בקשר למלחמה וחלוקה. ובמיוחד כאשר הקדוש־ברוך־הוא ציוה על משה רבינו לא רק לסמוך את יהושע, אלא גם "ונתת מהודך עליו למען ישמעו כל עדת בני ישראל"[42], והקדוש־ברוך־הוא אמר "וצוית[43] אותו, על ישראל דע שטרחנין הם סרבנים הם[44] כו'"[45] – ומכל זה מובן, שיהושע קיבל גם את "משא העם".

וצריך להשיב בדוחק, שרק "דעתן ועצתן" היו של הזקנים, אך את המעשה בפועל ביצע יהושע, ולכן גם זאת נקראת הנהגה,

אך רש"י שולל דוחק זה וממשיך שאת הנאמר "תבוא את העם הזה" – ש"זקנים שבדור יהיו עמך הכל לפי דעתן ועצתן", אמר רק משה. "אבל הקדוש־ברוך־הוא אמר ליהושע... תביא על כרחם..." – שהוא ינהיג גם את "משא העם"[46].

ח.

יהושע שולט גם על הזקנים

בנוסף להבדל בלשון הפסוקים, שכאן כתוב "תבוא" ושם "תביא", יש עוד הבדל ביניהם: כאן כתוב "העם הזה", ושם "את בני ישראל"[47], ש"בני ישראל" הוא שם המורה על מעלת[48] ישראל (לא כתואר "העם הזה", כאמור לעיל בסעיף ה').

מזה שהתורה משנה מן הנאמר לפני כן, וכותבת בפסוק "תביא" את התואר "בני ישראל", מסיק רש"י שבזה היא מוסיפה עוד ענין: לא זו בלבד שיהושע ינהיג "במשא העם" של כלל ישראל, הוא גם ימשול על אנשי המעלה שבישראל, הזקנים.

ולכן, לא זו בלבד ש"תביא על כרחם הכל תלוי בך", שלא כאצל משה כשהזקנים "נשאו אתך במשא העם", אלא אף יותר מכך – "טול מקל והך על קדקדן": יהושע ימשול על הזקנים כמו על שאר ישראל, ולזקנים לא תהיה כלל דעה ועצה "במשא העם".

ט.

"דבר אחד" - יהושע אינו מנהיג בדרכו של משה

אך לפי זה יוצא, שהנהגת יהושע היא בדיוק ההיפך מהנהגת משה: אצל משה רבינו סייעו הזקנים "במשא העם", ואילו אצל יהושע לא היתה לדעתם שום חשיבות. ואינו מובן: יהושע היה משרת משה[49] אשר "לא ימיש מתוך האהל"[50], ו"פני משה כחמה ופני יהושע כלבנה"[51],

38) וזה שאצל משה "נשאו אתך" (משא"כ יהושע לא ישא במשא העם) – כי "פני משה כחמה פני יהושע כלבנה" (פרש"י פינחס שם, כ), ולכן חשב משה שאין בכחו של יהושע כ"א ש"יצא לפניהם גו'" למלחמה.

39) להעיר ממטות לב, כח. מסעי לד, יז.

*39) שופטים כ, ד. תצא כג, טו.

40) ועפ"ז יומתק זה שבדברי משה לבנ"י (פרשתנו שם, ב ואילך) לא אמר משה מה יהי' בנוגע ל"משא העם" [אף שאמר להם "וה' אמר אלי לא תעבור את הירדן הזה"] רק אמר להם ד"יהושע הוא עובר לפניך גו'" (שכיבוש הארץ יהי' על ידו) – כי ב"משא העם" לא יהי' (לדעת משה) חידוש על ההנהגה לפנ"ז (בנוגע ליהושע), כי יהי' ע"י הזקנים כבימי משה.

41) ועייג"כ פרש"י פינחס שם, טז: שיירשו בני את גדולתי .. א"ל הקב"ה .. כדאי הוא יהושע כו'.

42) פינחס שם, כ.

43) שם, יט ובפרש"י. ועד"ז בפ' ואתחנן ג, כח ובפרש"י: וצו את יהושע, על הטרחות ועל המשאות ועל המריבות.

44) ולהעיר שלשון זה (טרחנין סרבנים) כתב רש"י בפ' בהעלותך (שם, יז) בנוגע ל"משא העם". וראה דברים א, יב (גבי שרי אלפים כו').

45) וראה פרש"י פינחס שם, טז: מנהיג שיהא סובל כל אחד ואחד לפי דעתו. פרש"י שם, יח: שיוכל להלוך כנגד רוחו של כל אחד ואחד.

46) ולהעיר שבדברי משה נאמר רק "חזק ואמץ" ולא "ויצו גו'"* (וראה לעיל הערה 43), ורק הקב"ה אמר (פרשתנו שם, יד) "קרא את יהושע גו' ואצונו גו'", "ויצו את יהושע גו' ויאמר חזק ואמץ" (שם, כג).

47) ראה גם כלי יקר כאן. ש"ך עה"ת פרשתנו שם, כב.

48) ראה וישלח לב, כט.

49) משפטים כד, יג (וראה פרש"י שם). תשא לג, יא. בהעלותך שם, כח.

50) תשא שם.

51) נסמן לעיל הערה 38.

*) בס"פ דברים: ואת יהושע צויתי גו' – אבל זהו **לפני** הציווי דפ' ואתחנן שם "וצו את יהושע וחזקהו ואמצהו גו'". ולהעיר מתוספות הדר זקנים כאן.

אשר אורה נובע מאור החמה. וכיצד ייתכן שהנהגתו תהיה להיפך מהנהגת רבו[52] – משה רבינו?

על כך ממשיך רש"י ואומר "דבר אחד לדור ולא שני דברים לדור", ובכך הוא שולל בדרך רמז גם את שליטת משה רבינו, ולא רק את שליטת הזקנים:

בחיי משה היה יהושע משרתו והתמסר כולו להנהגת משה. אך כאשר מגיעה העת שיהושע יהא מנהיג, אין כלל מקום לדרכו של משה רבינו. בזמן יהושע צריך לנהוג כנדרש מצד מהותו של יהושע, כי אילו ינהג יהושע בדרכו של משה, יהיו "שני דברים": יהושע ומשה (שיהושע נוהג בדרכו)[53].

וכיון ש"דבר אחד לדור ולא שני דברים לדור", שונה הנהגת יהושע מהנהגת משה, משה מסר חלק ממשא העם לזקנים (על ידי "ואצלת"), ואילו יהושע אינו זקוק להם.

רק ביציאת מצרים היו "אהרן ומשה", כי שם לא היה ענין של "דבר לדור", אלא ביצוע השליחות של הוצאת "בני ישראל מארץ מצרים" בדיוק לכל פרטיה.

י.

שני הפסוקים השונים - שתי דרגות אצל יהושע

מ"יינה של תורה" אשר בפירוש רש"י:

בתורת החסידות[54] מוסבר שאצל יהושע יש שתי דרגות: א) כמשרת משה ומקבל ממנו. ב) כשלעצמו, לאחר הסתלקות משה, בדרגת נער וקטנות.

אך יש יתרון דוקא בדרגת נער וקטנות, כנאמר[55] "כי נער ישראל (ודוקא לכן) ואוהבהו" – כי דוקא בדרגה זו קיימת התבטלות עצמית[56] וקבלת עול מלכות שמים יותר מאשר בעבודה מצד גדלות, במוח ובלב, ולכן דוקא אז "ואוהבהו" – מצד עצמותו ית'[57].

וזהו ההבדל בין שני הפסוקים: הפסוק "אתה תבוא את העם הזה" מבטא את דרגת יהושע כמקבל ממשה, ובדרגת משה ישנו ענין הזקנים – זה שקנה חכמה[58] – עבודה שכלית שעל־פי טעם ודעת. ואילו הפסוק "אתה תביא את בני ישראל" הוא דבר הקדוש־ברוך־הוא ליהושע, מצד מעלת ההתבטלות של יהושע – "נער ישראל ואוהבהו" – ומצד דרגת ההתבטלות, שמעל לטעם ודעת, אין צורך להזדקק לזקנים שקנו חכמה[59].

יש לומר, שענין זה נרמז גם בהבדל שבין האותיות של "תבוא" ושל "תביא" – "תבוא" בוא"ו, ו"תביא" ביו"ד[60]:

"הוי"ו מורה על ההמשכה מלמעלה למטה"[61] – מחוץ לעצמיות, ולכן היא מדוד ומוגבל. ובעבודה הרוחנית זו העבודה השכלית, שעל־פי טעם ודעת, שבה נזקקים ל"זקנים" המשגיחים שההמשכה וההשפעה יופנו למקום המתאים.

לעומת זאת "היו"ד שהיא בחינת נקודה לבד"[61], מורה על התבטלות[62], ומצד עבודה זו אין נזקקים ל"זקנים", ואדרבה – מצד דרגת ה"יו"ד" נגרם גם אצל הזקנים ענין של התבטלות, "תביא על כרחם .. טול מקל והך על קדקדן".

יא.

ההוראה: עיסוק בהפצת המעיינות בדורנו

ההוראה לפועל מפירוש רש"י זה:

---

52) ובפרט שזהו הטעם שנתמנה יהושע על העדה – פרש"י פינחס שם, טז.

53) ראה עד"ז – לענין האבות, אדמו"ר הצ"צ בחיי אדמו"ר האמצעי – לקו"ש ח"ה ע' 373 ואילך.

54) ד"ה כי נער ישראל תרס"ו (בהוספות להמשך תרס"ו (בהוצאת תנש"א – ס"ע תקעח)). וראה אוה"ת חנוכה שג, א. המשך תער"ב ח"ג ע' א'תמד־ה. ועוד.

55) הושע יא. א.

56) ראה בארוכה אוה"ת בשלח ע' שפב ואילך. וראה ג"כ אוה"ת ואתחנן (ע' פז) שהעילוי עי"ז שהכניסה לארץ היתה ע"י יהושע הוא ע"ד זה ש"בעבודה שע"י בחי' אספשא"מ זהו בחי' שעי"ז בא לבחי' בכל מאדך כו'". וראה ג"כ לקו"ש ח"ט [המתורגם] ע' 13 הערה 65. שם ע' 58.

57) סד"ה כי נער ישראל שם.

58) תו"כ (ופרש"י) קדושים יט, לב. קדושין לב, ב.

59) ולהעיר מזהר פרשתנו (דלעיל הערה 7): חד תבא לבשרא לי' דיינעול לארעא* כו' וחד תביא לבשרא לי' שלטנותא על ישראל כו' – כי מצד מדרגת משה (שלא נכנס לארץ) צריך באַוואָרעניש שיהושע יכנס לארץ**, משא"כ מצד הקב"ה כו'.

60) ראה מנחת שי כאן: קדמאה וא"ו תניינא יו"ד.

61) אגה"ת פ"ד.

62) באגה"ת מפרש דהיו"ד קאי על חכמה (שזוהי מדריגת משה כידוע) – אבל שם קאי ביו"ד (– ההתחלה) דשם הוי', והכוונה כאן לזה שספי' המל' (חכמה תתאה) היא ג"כ יו"ד (פרדס שער האותיות פי"ג). ולהעיר מהענין דשני יודי"ן יו"ד דשם הוי' ויו"ד (– סיום) דשם אדנ"י (זח"ג רמד, ב. יהל אור ע' תרפט. אוה"ת ויצא, קצד, ב. רד, א. (כרך ה') ע' 1718 ואילך. ועוד).

---

*) ורש"י לא פירש כן – כי זה שיהושע יכנס לארץ מפורש כמ"פ לפנ"ז ואין בזה חידוש.

**) ראה ג"כ תוספות הדר זקנים כאן.

כאשר דורשים בתקופתינו שכל אחד חייב להקדיש זמן להפצת התורה והיהדות בכלל, ובמיוחד בעשרת המבצעים הידועים[63], ושכל זה צריך להיות חדור ב"יפוצו מעינותיך חוצה" – יש הטוענים שבדורות שעברו לא היתה הנהגה ודרך כזאת, בדורות הקודמים לא עסקו בהתלהבות כזאת באהבת ישראל. ואם עד השנים האחרונות, כאשר הגיע כ"ק מו"ח אדמו"ר לאמריקה לא היתה דרך כזו – כיצד ייתכן להתחיל לנהוג בדרכים "חדשות"?

על כך עונים: "דבר אחד לדור ולא שני דברים לדור", ייתכן שבדורות הקודמים לא נזקקו לעבודה כזו, אך בדורנו –

ובדומה למאמר והוראת חז"ל[64], שכשהגיעו לבבל (וכך – בבל של התקופות) ו"בקעה מצא", הרי "וגדר בה גדר",

– והרבי הנשיא אומר שבתקופתנו הכרחי לעסוק בהפצת המעיינות חוצה. ויותר מכך, באגרת הקודש המפורסמת של הבעל־שם־טוב נאמר שבזה תלויה ביאת המשיח.

צריך, אפוא, לנהוג בדרך של ה"דבר" ומנהיג הדור הזה,

שכל אחד חייב לבצע עבודה זו, ועל־ידי־זה קא אתי מר דא מלכא משיחא בקרוב ממש.

(משיחות ש"פ נצו"ג. תש"ל, ש"פ האזינו תשל"א).

63) בפרטיות: מבצע אהבת ישראל, חינוך, תורה, תפלין, מזוזה, צדקה, (בית מלא ספרים – יבנה וחכמי'), נרות שבת קודש, כשרות, טהרת המשפחה.

64) עירובין ו, א. ק, ב. חולין קי, א.

המשך ביאור למס' ביצה ליום שישי עמ' א

מדוע הצריכוהו לברר ולהזמין בערב יום טוב דווקא יונים מסוימות, והלא **לֵימָא** – די שיאמר, **מִכָּאן** – משובך זה **אֲנִי נוֹטֵל לְמָחָר** כדי צרכי, וביום טוב יברר אלו יונים הוא רוצה לשחוט, ובכך יתברר למפרע [מדין ברירה] שיונים אלו הן שהוכנו מערב יום טוב כשאמר 'מכאן אני נוטל'. **וְכִי תֵּימָא בֵּית הִלֵּל לֵית לְהוּ בְּרֵירָה** – אינם סוברים דין ברירה, ולא יתברר למפרע שיונים אלו שנטל ביום טוב היו מוכנות מערב יום טוב, ולכך הצריכוהו לברר ולהזמין מערב יום טוב יונים מסוימות. **וְהָלְא הָתְנֵן** (אהלות פ"ז מ"ג) שלדעת בית הלל יש ברירה. ששנינו לענין טומאת אהל, **הַמֵּת** נמצא **בַּבַּיִת, וְלוֹ** – לבית **פַּתְחִים הַרְבֵּה** וכולם סגורים, ואין ידוע מאיזה פתח יוציאו את המת, **כּוּלָּן** – כל הפתחים **טְמֵאִים,** ולכך כל הכלים הנמצאים בחלל הפתחים מבחוץ, נטמאו. שגזרו חכמים טומאה על הפתח שהמת עתיד לצאת דרכו, וכיון שאין ידוע באיזה פתח יוציאו את המת, כולם טמאים. ואם **נִפְתַּח אֶחָד מֵהֶן** לאחר מיתת המת, ומעתה ודאי שמכאן יוציאוהו, רק **הוּא טָמֵא** ומטמא מה שתחתיו, **וְכוּלָּן** – שאר הפתחים הסתומים **טְהוֹרִין,** וכל הכלים שיונחו בחללם מכאן ולהבא, טהורים. וכן אפילו אם לא נפתח אחד מהן, אלא רק **חִשֵּׁב** במת **לְהוֹצִיאוֹ בְּאֶחָד מֵהֶן, אוֹ בְּחַלּוֹן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה** טפחים, הרי המחשבה שחישב להוציאו דרך פתח זה **מַצֶּלֶת עַל כָּל הַפְּתָחִים כּוּלָּן,** שטהורים הם. ובדין זה נחלקו בית שמאי ובית הלל. **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, וְהוּא שֶׁחִשֵּׁב לְהוֹצִיאוֹ עַד שֶׁלֹּא יָמוּת הַמֵּת** – רק אם קודם המיתה חשב העוסק בו להוציאו אחר שימות מפתח זה, שאר הפתחים טהורים. אבל אם המחשבה היתה לאחר שכבר מת, אינה מועלת לטהר את הפתחים למפרע, שהרי בין המיתה למחשבה כבר חל טומאה על הכלים שהיו בחלל הפתחים באותו הזמן, ואין אומרים שמחשבתו שאחר כך מועלת לברר הדבר למפרע שסוף המת היה לצאת מפתח זה. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים אַף** אם מחשבתו היתה **מִשֶּׁיָּמוּת הַמֵּת** – אחר המיתה, מועלת מחשבתו לטהר שאר הפתחים למפרע, שהוברר הדבר שכבר מתחילה היה המת אמור לצאת מפתח זה ולא משאר הפתחים. הרי מוכח שלדעת בית הלל יש ברירה, ומדוע הצריכו בית הלל במשנתינו לברר יונים מסוימות מערב יום טוב, ולא סמכו על דין ברירה.

מיישבת הגמרא: אף בית הלל סוברים שאין ברירה ולכך הצריכו לזמן יונים מסוימות מערב יום טוב. וממה ששנינו שטיהרו בית הלל את שאר הפתחים אף במחשבה שלאחר המיתה, אין ראיה שיש ברירה, כיון **דְּהָא אִתְּמַר עָלָהּ** – על משנה זו, **אָמַר רַבָּה,** לא אמרו בית הלל שמחשבה לאחר מיתה מועלת **לְטַהֵר אֶת הַפְּתָחִים,** אלא **מִכָּאן וּלְהַבָּא,** דהיינו לענין כלים שנכנסו לחלל הפתחים לאחר מחשבתו להוציא את המת מפתח אחר, אבל כלים שהיו לפני המחשבה, טמאים. משום שלא הוברר הדבר למפרע שלא היה סוף המת לצאת דרך שאר פתחים, שהרי אף לדעת בית הלל אין ברירה. ואילו בית שמאי מטמאים אף את הכלים שבאו לאחר המחשבה, כיון שכבר ירדה טומאה על הפתחים קודם מחשבה, שוב לא עולה מהם אלא על ידי מעשה, כגון שנפתח אחד מהפתחים. **וְכֵן אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא,** שאמרו בית הלל **לְטַהֵר אֶת הַפְּתָחִים מִכָּאן וּלְהַבָּא, מִכָּאן וּלְהַבָּא אֵין לְמַפְרֵעַ לֹא.**

הגמרא מיישבת באופן אחר: **רָבָא אָמַר, לְעוֹלָם** בית הלל מטהרים את הפתחים אף **לְמַפְרֵעַ** משום שסוברים שיש ברירה. **וְאַף הָכָא** – בהכנת היונים, מעיקר הדין היה יכול לברר את היונים ביום טוב. ומה שהצריכו בית הלל לבררם מערב יום טוב **הַיְינוּ טַעֲמָא,** משום שחששו **דִּלְמָא** כשיברור ביום טוב את היונים לשחיטה יהא **מְטַלְטֵל וְשָׁבִיק, מְטַלְטֵל וְשָׁבִיק** – ממשמש אחת לאחת לדעת מי השמנות שבהן, ומניח, **וְנִמְצָא דְּקָא מְטַלְטֵל** ביום טוב **מִידֵּי דְּלֵא חָזֵי לֵיהּ** – דבר שלא הזמינו, שהרי מאתמול לא זימן אלא כדי צורכו. ולכך הצריכוהו לבררם מערב יום טוב.

שואלת הגמרא: אם זהו טעמן של בית הלל, היה להם להצריך שיבדקום במשמוש מערב יום טוב כדי שלא יבדקום ביום טוב, **וְהָא אָמְרַתְּ,** שלדעת בית הלל **בְּעוֹמֵד וְאוֹמֵר זֶה וָזֶה אֲנִי נוֹטֵל סָגֵיא** ואין צריך למשמש. מיישבת הגמרא: **הָנֵי מִילֵּי** – כלומר, באופן שברר וזימן בין כחושים בין שמנים **מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב,** מתוך כך הוא יודע שמה שלא זימן מוקצה הוא ולא יבוא לטלטלו.

בראשית מט, כו - ברכת אביך גברו על ברכת הורי עד תאות גבעת עולם תהיין לראש יוסף ולקדקד נזיר אחיו

קסב

ביאור מ"ש "גבעת עולם", הקרי "גבעות" לשון רבים, והכתיב "גבעת" לשון יחיד

כתוב בברכת יוסף גבעת עולם.

הקרי הוא גבעות לשון רבים, והכתיב הוא גבעת לשון יחיד.

וי"ל:

הקרי הוא גבעות לשון רבים, תרין גבעות, בינה ומל', כמ"ש[1] בזהר פרשת וארא דף כ"ב.

הנה הכתיב הוא גבעת לשון יחיד, שנתחברו[2] בינה ומל' להיות בחי' אחת, וכמובן.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות–דברים עמוד רפד

קסג

רמז מ"ש "ולקדקד נזיר אחיו", "קדקד" בגי' "יצחק", וטעם דנחלק לשני פעמים "קד" - בחי' גבורה וכו'

ביוסף כתיב[3] קדק"ד שהוא מספר יצח"ק.

שיוסף הוא בחי'[4] יסוד, ויסוד שייך לגבורה[5] כידוע בענין יצחק[6], קץ-חי.

ומדת ובחי' גבורה להבדיל ולחלק, כמו[7] ביום שני דמעשה בראשית, שהוא לנגד מדת[8] הגבורה נברא בו הרקיע המבדיל.

מבדיל[9] בגי' אלקים, כי חלוקה הוא מדת הגבורות.

והנה הגבורות, כשם שפעולתם הוא לחלק (וכמארז"ל[10] א"ך חלק, אך[11] הוא מיעוט בחי' גבורות, פעולתו הוא לחלק), כמו כן הם עצמן נחלקות לשתים,

---

1) זהר חלק ב דף כב, א וז"ל: וז"ל: עד תאות גבעות עולם (ומפרש) מאן אינון גבעות עולם (מי הם הפרצופים הנקראים גבעות עולם, ואמר) אלין אינון תרין אמהן (אלו הם שתי אמהות, כי בינה היא אֵם לזו"ן דאצילות, ומלכות היא אֵם לעולמות בי"ע, ולכן נקראות גבעות מפני שהם גבוהות כגבעה על מה שלמטה מהם, [ועוד כפרש"י על הפסוק ומגבעות אשורנו, שהאמהות נקראות גבעות], נוקבי (והם פרצופי הנקבות, כי בינה היא נוקבא דאבא, ומלכות היא נוקבא דז"א), יובל ושמטה (בינה נקראת יובל ומלכות נקראת שמיטה), דאקרון גבעות עולם (ומביא ראי' שנקראות עולם) כמה דאת אמר מן העולם ועד העולם (שפירושו מן הבינה עד המלכות). ע"ש. ראה לעיל סימן קסא.

2) פירוש: יוסף הוא בחי' יסוד, והוא מקבל מבחי' בינה הנק' "גבעא עילאה", ומשפיע להמלכות הנק' גבעה תתאה. ראה ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי עמוד רטו, ב (קה"ת ה'תשע"ה). אור התורה פרשת מקץ עמוד 682. לעיל סימן פא.

3) קדקד (בגי' 208), מספר "יצחק", ומבאר הטעם דתיבת "קדקד" נתחלק ב' פעמים "קד", היינו, הן צירוף אותיות תיבת "קדקד", והן הגימטריא ד"קדקד", דיוסף בחינתו הוא יסוד, ובחי' יסוד אף שבעצם ענין ההשפעה הוא קו החסד, אבל אופן ההשפעה הוא במדה וגבול - מדת הגבורה בחי' יצחק, וזהו שיסוד (יוסף) שייך לגבורה (יצחק) כדלקמן.

4) יוסף בחי' יסוד: ראה זהר חלק א' דף נט, ב "יוסף בגין דנטיר לי' לברית זכה דאקרי צדיק". ובתורת לוי יצחק חידושים וביאורים בש"ס עמוד רנג, וז"ל: "יוסף - יסוד, הי' לו נסיון עם פוטיפר, והנסיון הי' בזנות שהוא באבר היסוד ע"ש. ובהערות על ספר בראשית עמוד רפד "שיוסף בחי' יסוד מספרו ו' פעמים הוי' כי הוא המדה השישית".
וראה בתורת מנחם התוועדויות ה'תש"נ ח"ד שיחות ש"פ בלק עמוד 15 ובהערה 21 וז"ל: "שיוסף הוא בחי' יסוד דאצילות, שענינו הוא להביא ולהמשיך בחי' אצילות (האבות) בבי"ע. - ראה ביאורי הזהר (לאדמו"ר האמצעי) ויחי כט, ד ואילך. אור התורה ויחי תתקצ"א א ואילך. תתשכ"א א ואילך. תורת מנחם - ספר המאמרים מלוקט חלק ד' עמוד קז ואילך. ע"ש".

5) ראה לקוטי לוי יצחק הערות לזהר בראשית עמוד קפו וז"ל: יסוד בחי' צדיק יסוד עולם כתיב בי' אמרו צדיק כי טוב, טוב הוא בחי' חסדים, ומה שידוע שהגבורות נמשכים ליסוד, יצחק קץ חי, צדיק נטיל לשמאלא, הנה הגבורות אינם לצרכו, אלא לצורך המלכות, שיסוד נותנם אל המלכות, אבל הוא עצמו שייך לחסדים, ע"ש.
ראה לעיל סימן ח, ד"כדי" שיסוד יוכל להשפיע הנק' "לצורך ההשפעה", ע"ז צריכים מדת הגבורות והצמצום שיהי' ההשפעה לפי"ע כלי המקבל. ראה הערה 4.

6) יצחק הוא אותיות קץ-חי, דבחי' ומדת "יסוד" הוא מועט המחזיק את המרובה, דבהטפה נמצא כל העצמות ומהות של כל האברים, שנתצמצם הכל בנקודה - בטפה - אחת, וזהו "קץ" שהכל בא בבחי' צמצום וגבורה, "חי" באבר חי שהוא ביסוד.
ראה תיקונים בזהר חדש קז, ד. הובא בפרדס שער א (שער עשר ולא תשע) ריש פרק ב', לקוטי תורה מהאריז"ל פרשת וירא - סוד העקידה. אור התורה שיר השירים ח"א עמוד רמא. סה"מ ה'תרנ"ט עמוד קלא (קה"ת ה'תשע"א). שיחות קודש ה'תשמ"א י"ג ניסן סעיף יט. פרשת פקודי סעיף עה.

7) בראשית א, ו.

8) ראה לקוטי תורה פרשת אמור עמוד לא, ד. תורת חיים פרשת בראשית עמוד ח, ד.

9) היינו, דהן פירוש תיבת "מבדיל" מורה על גבורות, והן הגימטרא דמבדיל - בגי' אלקים - בחי' גבורה. ראה תניא שער היחוד והאמונה פרק ו (מובא לעיל סימן קנג הערה 13).

10) פסחים ה, א. ע"ש בפרש"י.

11) ירושלמי ברכות פ"ט ה"ה. יומא פ"ח, ה"ה. תו"כ פרק טו, ה. וראה רש"י שמות לא, יג ד"ה אך את. "אך את שבתותי תשמורו, אף על פי שתהיו רצופין וזריזין בזריזות המלאכה (מלאכת המשכן), שבת אל תדחה מפני', כל אכין ורקין מעוטין, למעט שבת ממלאכת המשכן". ויקרא כג, כז (רש"י ד"ה אך), שם פסוק לט (רש"י ד"ה אך בחמשה עשר יום תחגו).

ועיין בלקוטי תורה[12] להאריז"ל בישעי' בפסוק מכתב לחזקי' תראה שם שהגבורות נחלקות לשתים.

והרי גבורה היא מדה הב'[13] בז' ימי הבנין, ואות[14] ב' מורה על התחלקות לשנים, וכן בהג' מצות שבהגדה שהם כהן לוי ישראל, המצה[15] דלוי שלנגד[16] גבורה חולקין לשנים, ונקרא יח"ץ[17] שהוא מספר חצי גבור"ה וכמ"ש[18] פלג אלקים, שאלקים גבורות נחלקין לשנים, וכן לילה שהיא לנגד מדת הגבורה (ועיין בזוה"ק פרשת תולדות[19] דף קמ"ב ע"א) נחלקת לשנים כמ"ש[20] ויחלק עליהם לילה, ויעקב אמר על שמעון ולוי שהם בחי'[21] גבורות דינא[22] קשיא[23] אחלקם ביעקב, הרי שהגבורות נחלקין לב'.

וכן מצינו בשלל מלחמה, ששלל מלחמה מובן שהוא מבחי' גבורות כי ניטל על ידי מלחמה בחי' גבורות, הוא נחלק לשנים, חלק להיורד במלחמה וחלק להישב על הכלים כמ"ש בשמואל א'[24] סימן ל', ועיין בפרש"י[25] בחומש בפסוק בלעדי רק אשר אכלו הנערים.

היורד במלחמה הוא ממדת הגבורה, כי בעל מלחמות[26] הוא לנגד גבורה.

והישב[27] על הכלים הוא יסוד, הכלים הם בבחי' מל'[28], כי נוקבא הוא בית קיבול כמו כלי ועיין במאורי אור[29] מע' כלי, וכתיב[30] וכלה תעדה כלי' ועיין בזהר הקדש פרשת בלק[31] דף קצ"ט ע"ב והובא בקהלת

12) ישעי' לח, ט.

13) ראה תורת מנחם התוועדויות חלק כח עמוד 277. תניא - שער היחוד והאמונה פרק י. תורת חיים פרשת בראשית עמוד ח, ד. אור התורה ואתחנן עמוד רט-י.

14) דאות א' מורה על אלופו של עולם - אחדות פשוטה, משא"כ אות ב' מורה שיש כבר שני דברים.

15) ראה שו"ע אדמו"ר הזקן סימן תעה סעיפים ג, ט.

16) לוי בחי' גבורה: ראה לקוטי שיחות חלק יח עמוד 222.

17) גבורה בגי' 216, וחציו הוא 108 מספר "יחץ" והיינו כנ"ל, הן התוכן והפירש ד"יחץ" הוא לחלק (אותיות יחץ), והן הגימטריא דהוא מספר "חצי" גבורה וד"ל. ראה גם ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א סימן קלג.

18) תהלים סה, י.

19) וז"ל: ויקרא אלהי"ם לאור יום, דא אברהם דאיהו נהורא דיממא (אור היום הוא אברהם לפי שהוא מדת החסד הנקרא אור היום), ונהורא דילי' אזיל ונהיר ואתתקף בתקונא דיומא (ואור שלו הולך ומאיר ומתחזק יותר בתקון של כל יום ויום, ר"ל שאור החסד של יום הראשון מתפשט ומאיר בכל ששת ימי בראשית), ובגין כך ולכן מה כתיב ואברהם זקן בא בימים (פירושו) באינון נהורין דנהרין (שמדת החסד של אברהם בא והאיר באותם האורות של הו"ק), ואיהו סיב, כדין אזיל ונהיר (פי' אפילו שנעשה זקן עכ"ז הי' הולך ומאיר במדת החסד שלו), כד"א הולך ואור עד נכון היום (פי' מדת החסד שהוא אור היום הולך ומאיר בכל פעם יותר עד נכון היום, כך אברהם כל מה שהי' הולך ומזקין הי' אור החסד שבו מתרבה ומתפשט יותר), ובגין כך (ולכן עליו נאמר) ויקרא אלהי"ם לאור יום (פי' לאור הוא החסד קרא יום, כי כמו שהיום מתרבה ומתגדל כך מתרבה ומתגדל אור החסד של אברהם).

ומ"ש ולחשך קרא לילה, דא יצחק דאיהי חשך (חשך נקרא יצחק בסוד מדת הגבורה), ואיהו אזיל לקבלא ליליא בגויה (שהיא הולכת לקבל בתוכה לילה), ובג"כ איהו כד סיב (ולכן כל מה שהזקין יצחק יותר נתחזק יותר החשך שהוא הגבורה במדתו לכן החשיכו עיניו, וראי' לדבר) מה כתיב ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות (פי' שנחשכו עיניו לגמרי לפי תוקף מדת הגבורה שבו), הכי הוא ודאי דבעא לאתחשכא (וכן הוא ודאי שלצורך תיקון הגבורה הי' צריך להיות נחשך לגמרי), ולאתדבקא בדרגי' כדקא יאות (כדי להתדבק במדרגתו שבהגבורה כראוי). ע"ש.

20) בראשית יד, טו.

21) ראה לעיל סימן קלט. לקוטי לוי יצחק עה"ת חלק ב' סימן פא.

22) ראה זהר חלק א' דף קפה, ב - מובא לעיל סימן כד - "שמעון ולוי שותפתא דלהון קשיא אינון, ע"ש.

23) בראשית מט, ז. "אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל" ופרש"י "שמעון ולוי אחים, בעצה אחת על שכם ועל יוסף.

24) פסוק כד "כי כחלק הירד במלחמה וכחלק הישב על הכלים יחדו יחלקו".

25) בראשית יד, כד. "בלעדי רק אשר אכלו הנערים וחלק האנשים אשר הלכו אתי ענר אשכל וממרא הם יקחו חלקם". וכפרש"י: הנערים, עבדי אשר הלכו אתי, ועוד ענר אשכול וממרא וגו'. אף על פי שעבדי נכנסו למלחמה, שנאמר הוא ועבדיו ויכם, וענר וחביריו ישבו על הכלים לשמור, אפילו הכי הם יקחו חלקם. וממנו למד דוד, שאמר (שמואל-א ל, כד) כחלק הירד במלחמה וכחלק הישב על הכלים יחדו יחלקו.

26) הכוונה למ"ש בתפלת שחרית בקטע "לאל ברוך" . . מרום (כתר), וקדוש (חכמה), פועל גבורות (בינה), עושה חדשות (חסד), בעל מלחמות - גבורה וכו'. ראה גם תורת חיים שמות-בשלח עמוד קסח, א. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א סימן יז הערה 17.

27) מבאר ומרמז ד"בהלשון" גופא מרומז הב' בחי' גבורה ויסוד. "היורד במלחמה" פשוט שהו"ע גבורה כנ"ל.

"והישב על הכלים" מרמז, ד"כלים" הוא בחי' מלכות, והישב לשמרם הוא בחי' יסוד - ע"ד אשה בעלה משמרה.

28) ראה תניא - שער היחוד והאמונה פרק ד ואילך.

29) מאורי אור מערכת אות כ"ף סעיף לז וז"ל: כלי נק' היסוד דנוק' על שם אות י' זעירא שנכנס בה ונעשה מכלה כלי, וכל היסוד נק' כלי ובפרט יסוד דנוק' והזכר עשאה כלי וכו' ע"ש.

30) ישעי' סא, י. (פי' ככלה אשר תתקשט כלי תכשיטי'. מצו"ד).

31) וז"ל: רב המנונא קדמאה אמר (רב המנונא הראשון אמר, לפי שהי' עוד צדיק אחד בשם רב המנונא, לכן אמר שבעל המאמר הזה הי' הראשון), דחיקו ונאקו דישראל כמה טב, וכמה תועלתא גרים לון וכו' (כי הדוחק והצרות של יסורי הגלות כמה טוב להם לישראל, וכמה תועלת גורמת להם), דחיקו ונאקו דישראל גרים לון דטב ליהוי ותועלתא (הדוחק והצרות שיש לישראל, גורם להם שיהי' להם טוב ותועלת לעתיד לבא), ומאי ניהו (ואיזו תועלת תבוא על ידי דוחק הגלות, ומשיב כי מה שכתוב ואותך לא אעשה "כלה", אלא תשרה עליכם "כלה" שהיא השכינה, שהיא) כַּלָּה (מנוקד הכ' בפת"ח והל' בקמ"ץ), כלא דחיק (וכולם דגושות, לרמז על השכינה הנקראת

יעקב[32] מע׳ כלים ע״ש.

והישב[33] על הכלים לשמרם הוא יסוד, השומר את המל׳, ע״ד[34] אשה בעלה משמרה, העוקץ[35] דהקרן זויות שבאחורי הד׳ הרומז על מל׳ שלא יעשה מהד׳ ר׳ ח״ו, הישב (חסר[36] כתיב) גי׳ שד״י[37] עם האותיות שזהו ביסוד.

וכן שלל[38] מדין נחלק לשנים חציו לתפסי המלחמה וחציו לכל העדה.

נמצא הגבורות נחלקין לשנים וכו׳.

וזהו קדקד בגי׳ יצח״ק האמור ביוסף, שנחלק לשנים ב׳ פעמים ק״ד, כי גבורה דיצחק, ויסוד דיוסף, שייכים זה לזה.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות–דברים עמוד סה.
תורת לוי יצחק חידושים וביאורים בש״ס עמוד תלז

״כֵּלָה״ שתשרה על ישראל וכו׳ כמ״ש) וכ״כלה תעדה כליה (פי׳ הפסוק, ככלה אשר תתקשטו בכלי תכשיטי׳, ור״ל השכינה תקשט את ישראל באורה, וגם היא מתקשטת בנשמות ישראל, ושואל) מאן כליה (מי הם כליה של הכלה שהיא השכינה, ואמר) אלין ישראל דאינון כֵּלִים דהאי כֵּלָה (אלו הם נשמות ישראל שהן כלי תכשיטי׳ של השכינה), עכ״ל ע״ש.

32) קהלת יעקב אות כ״ף ערך כלי (השלישי) וז״ל: ובזוהר בלק קצט ע״ב, כלים אלין ישראל דאינון כלים דהאי כלה.

33) דתיבת ״הישב״ קאי על ״יסוד״ השומר את המלכות, (וע״ד ״אשה״ – מלכות, ״בעלה״ – יסוד – ״משמרה״), הן מצד ה״פירוש״ והענין דישב לשמור הכלים, והן מצד ה״גימטריא״ ד״הישב״ חסר כתיב והוא בגי׳ שד״י (ע״ה) והוא שֵׁם שביסוד כדלקמן.

34) קידושין פא, א.

35) מבואר בלקוטי לוי יצחק כאן דיש חילוק בין העני הנק׳ ״דל״ ובין הנקרא ״רש״ וכמ״ש (שמואל-ב יב, ג) ולרש אין כל, כי רש הוא מי שהוא עני לגמרי שאין לו כלום, משא״כ מי שהוא ״דל״ אינו עני כ״כ, שיש לו אלא שהוא בבחי׳ ״דל״. ומבואר בקבלה וחסידות דב״ציור״ האות ד׳ ואות ר׳ מרומז הענין, (האות ״ד״ – דלית הוא ״דל״, והאות ״ר״ – ריש הוא רָשׁ), ומציין שָׁם להתורה אור הוספות מגילת אסתר עמוד קיח, א וז״ל: ובפרדס שער האותיות הוא שער (כ״ז פ״ג) בענין ריש מלשון (משלי ל, ח) ריש ועושר אל תתן לי, והנה חילוק גדול בין דלי״ת לרי״ש עם היות שרמז שתי האותיות בה אל הדלי״ת והעוני, ורמז כי הדלי״ת יש בה עוקץ, והעוקץ הזה רמז אל היסוד כדפי׳ בפ״ז, אבל רי״ש אין בה עוקץ כלל לרמוז אל העניות יותר שאפילו היסוד אינו עמה אלא היא לבדה עכ״ל. ע״ש.

וזהו שמבאר כאן דבחי׳ מלכות – אשה, כשיש לה בעל זהו ע״ד אות ד׳ שיש לה עוקץ, וזהו ״הישב על הכלים״, דיש להכלים (מלכות) מי ש״ישב״ (יסוד), וד״ל.

36) כתיב ״הישב״ בלי אות ו׳ (היושב), ותיבת ״הישב״ (בגי׳ 317), וכן שד״י (314) + הג׳ אותיות = 317.

37) שד״י ביסוד: שֹׁשֵׁם שד״י כתוב בשייכות לפרו ורבו ע״י אבר היסוד כמ״ש (תולדות כח, ג) ״ואל שדי יברך אתך ויפרך וירבך״.
ועיין עוד בזה לקמן סימן קעג הערה 18.

38) במדבר לא, כז.

המשך ביאור למס׳ ביצה ליום שלישי עמ׳ ב

1 יוֹסֵף, לֵימָא מַר וְרַבָּה, בִּדְרַבִּי זֵירָא אָמַר רַב קָא מִפַּלְגִיתוּ – האם יש
2 לומר שאתה ורבה נחלקתם בדין שאמר רב זירא בשם רב, דְּאָמַר
3 רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב, הַשּׁוֹחֵט צָרִיךְ שֶׁיִּתֵּן עָפָר לְמַטָּה מן הדם וְעָפָר
4 לְמַעְלָה מן הדם, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְשָׁפַךְ אֶת דָּמוֹ וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר׳, עָפָר לֹא
5 נֶאֱמַר, אֶלָּא בֶּעָפָר, שאילו נאמר ׳כיסהו עפר׳ היה משמע שאין
6 קפידה אלא בכיסוי מלמעלה, אבל מאחר שנאמר ׳וכיסהו בעפר׳,
7 משמע שצריך לכסותו מלמעלה לאחר שהוא כבר בלול וטמון
8 בעפר, בכך מְלַמֵּד הכתוב, שֶׁהַשּׁוֹחֵט צָרִיךְ שֶׁיִּתֵּן עָפָר לְמַטָּה וְעָפָר
9 לְמַעְלָה, ואמר אביי לרב יוסף, דְּמַר [–רב יוסף] אית לֵיהּ דְּרַבִּי זֵירָא,
10 ועל כן לדבריו יש לחפור ולהכין את העפר קודם השחיטה, כדי
11 שישפך עליו הדם בשעת השחיטה, ויהיה העפר נתון תחת הדם,
12 וְרַבָּה לֵית לֵיהּ דְּרַבִּי זֵירָא, ועל כן די לו אם יכין את העפר לאחר
13 השחיטה, ויכסה בו את הדם מלמעלה. אָמַר לֵיהּ רב יוסף, לא כן
14 הוא, אלא בֵּין לְדִידִי – לשיטתי בֵּין לְרַבָּה, אית לָן דְּרַבִּי זֵירָא – שנינו
15 סוברים כרב זירא, וְהָכָא בְּהָא קָא מִפַּלְגִינָן – וכאן בכך נחלקנו,
16 רַבָּה סָבַר, אִי אִיכָּא כבר עָפָר מוכן מבעוד יום לְמַטָּה, אֵין – מותר
17 לו לשחוט ואחר כך לחפור ולכסות מלמעלה. אבל אִי לֵא מצוי
18 בידו עפר מוכן כדי לשחוט מעליו, לֵא התירו לו בית שמאי לחפור
19 ולהכין לו עפר קודם השחיטה כדי שיפול עליו הדם, משום
20 דחַיְישִׁינָן, דִּלְמָא מִמְּלִיךְ וְלֵא שָׁחִיט – שמא לאחר שיחפור ימלך
21 בדעתו ולבסוף לא ישחוט, ונמצא שלחינם חפר וטרח ביום טוב,
22 וּלְדִידִי – לשיטתי, [אַדְּרַבָּה], הָא עֲדִיפָא שלא לגזור ולאסור עליו
23 את השחיטה מחמת החשש האמור, אלא יש להתיר לו לחפור
24 ולהכין לו את העפר שמלמטה אף קודם לשחיטה, משום דְּאִי לֵא
25 שָׁרִית לֵיהּ אָתֵי לְאִמְנוּעֵי מִשִּׁמְחַת יוֹם טוֹב – אם לא תתיר לו לחפור
26 קודם השחיטה, מי שאין מוכן לו עפר מלמטה, לא יוכל לשחוט
27 כלל, ולא יהיה לו בשר לסעודתו, וימנע משמחת יום טוב:
28 * * *

שנינו במשנה: וּמוֹדִים בית הלל לבית שמאי, שֶׁאִם שָׁחַט בדיעבד,
29 שֶׁיַּחְפּוֹר בְּדֶרֶךְ וִיכַסֶּה:
30
31 אָמַר רַבִּי זֵירִיקָא אָמַר רַב יְהוּדָה, וְהוּא שֶׁיֵּשׁ לוֹ דֶּרֶךְ נָעוּץ בקרקע
32 מִבְּעוֹד יוֹם – מערב יום טוב, שבעת הוצאתו מהקרקע ממילא
33 נעקר העפר עמו, ובאופן זה נחשב העפר שמעל הדקר כחפור
34 ועומד. אבל בלא כן אסור לנעוץ את הדקר בקרקע ולחפור בו,
35 משום שהחפירה אסורה ביום טוב משום תולדת חרישה, לפי
36 שהיא מרפה את הקרקע. מקשה הגמרא: מאחר ואין נדחה איסור
37 מלאכה ביום טוב משום עשה של כיסוי הדם, מה תועיל נעיצת
38 הדקר מבעוד יום, וְהָא קָא עָבִיד כְּתִיעָשָׂה שהיא תולדת מלאכת
39 טוחן האסורה ביום טוב. שהרי רגבי העפר שבקרקע מדובקים
40 בגושים, ואינם ראויים לכיסוי עד שיכתשם, משום שאינם קרוים
41 ׳עפר׳. הגמרא מביאה ישוב לדבר: אָמַר רַב חִיָּיא בַּר אַשִּׁי אָמַר רַב,

לא, טז – ויאמר ה' אל משה הנך שוכב עם אבתיך וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ אשר הוא בא שמה בקרבו ועזבני והפר את בריתי אשר כרתי אתו

א. במסכת סנהדרין פרק חלק (צ:) וז"ל שאלו המינים את ר' גמליאל מנין שהקב"ה מחי' מתים ויודע מה שעתיד להיות א"ל תרווייהו מן המקרא הזה הנך שוכב עם אבותיך וקם א"ל ודלמא וקם העם הזה וזנה א"ל נקוטו מיהא פלגא בידייכו דיודע מה שעתיד להיות, הגמרא הזאת היא תמוה הלא שתים שאל ממנו והוא לא השיב לו אלא אחת.

להבין אקדים הגמרא דחלק (שם) אמר רב יהודא אמר רב מנין לתחיות המתים מן התורה שנאמר ונתתם תרומת ה' לאהרן הכהן וכי אהרן לעולם קיים שישראל נותנים לו תרומה פי' רש"י הלא אהרן לא בא לארץ ישראל ואיך יתנו לו תרומה שאינו נוהגת אלא בארץ אלא רומז לתחיות המתים שלעתיד יתנו לו תרומה. וזה אינו מוכח כי אם שנאמר שהקב"ה יודע עתידות שאז קשיא הלא הקב"ה ידע כשאמר ונתתם תרומת ה' לאהרן שעתיד יוגזר עליו שלא יבא לארץ ואיך אמר ונתתם תרומת ה' לאהרן אלא רומז לתחיות המתים אבל הרשע שכופר ח"ו שאין הקב"ה יודע עתידות אינו מוכח כלום כי הרשע כופר ואומר שכביכול באותו שעה שאמר ונתתם תרומת ה' לאהרן לא הי' יודע שיוגזר עליו שלא יבא לארץ והי' סבר שיבא לארץ ויקוים ונתתם תרומת ה'.

לכן ה"פ שהמינים שאלו מנין שהקב"ה מחי' מתים, אם תאמר מהפסוק ונתתם תרומת ה' לאהרן וכי אהרן לעולם קיים שישראל נותנין לו תרומה קשה מנין דיודע מה שעתיד להיות דלמא אינו יודע מה שעתיד להיות, וא"כ כשאמר ונתתם תרומת ה' לאהרן עדיין לא הי' יודע שיבא לארץ אבל אינו רומז על תחיות המתים א"ל הנך שוכב עם אבותיך וקם א"ל ודלמא וקם העם הזה וזנה שמורה דידע עתידות א"ל נקוטו מיהא פלגא בידייכו שיודע מה שעתיד להיות, וא"כ ממילא נמי מוכח תחיות המתים מהפסוק ונתתם תרומת ה' כי ידע שאהרן לא יבא לארץ ישראל ולמה אמר ונתתם תרומת ה' לאהרן אלא מכאן לתחיות המתים מן התורה.

בגדי אהרן

ב. בפרק חלק וז"ש שאלו הרומיים את רבי יהושע ב"ח מנין שהקב"ה מחי' מתים ויודע עתידות א"ל תרווייהו מן המקרא הזה שנאמר ויאמר ה' אל משה הנך שוכב עם אבותיך וקם העם הזה וזנה כו' א"ל ודילמא וקם העם הזה וזנה א"ל נקוט מיהא פלגא עכ"ל. והנה המאמר הזה הוא תמוה במאד, מחד למה שאלו הרומיים שני שאלות כא' כל אחד וא' בפ"ע, ולאחר שהשיבו להם שאלה ראשונה הי"ל לשאול שאלה שני'. גם יש להקשות אחר ששאלו ודילמא וקם העם הזה וזנה א"ל נקוט מיהא פלגא וא"כ לא השיב להם כלום על שאלה שני'.

ולע"נ שיובן במה דאיתא במ"ר פ' בראשית והובא בילקוט תהלים סי' תשצ"ד וז"ל אמר ר' יוחנן אלה תולדות השמים והארץ בהבראם בה"א בראם הוי העולם נברא בהא ומה ה"א זו פתוח מלמטה וסתום מכל צדדיו רמז שכל המתים יורדים לשאול והקוץ שלו מלמעלה רמז לתחיית המתים והחלון שמן הצד רמז לבעלי תשובה עכ"ל יע"ש. נמצינו למדין דמה שנברא העולם בה"א לרמוז שיש ת"ה.

עוד נקדים מ"ש שם במ"ר וז"ל בהבראם מהו בהבראם באברהם בזכותו של אברהם נברא העולם עכ"ל. לפי זה משמע שהקב"ה הוא יודע מה שעתיד להיות הא ראי' שראה שעתיד לצאת אברהם בעולם ובזכותו נברא העולם נקוט מיהא דיש ב' סברות דנלמדין מן הה"א תחיית המתים ושיודע עתידות.

ובזה יובן לשון הגמרא דהרומיים היו סוברים דבהבראם נלמד ת"ה על שהקב"ה יודע עתידות ואם כן אם היו שואלין רק חד שאלה מניין לתחיית המתים מן התורה הי' יכול להשיב הלא כתיב בהבראם, וע"כ שאלו ב' שאלות כאחת מניין שהקב"ה מחי' המתים ויודע מה שעתיד להיות מנין שניהם מן התורה, ואם משיב הרי כתיב בהבראם והיינו בה"א בראם ונלמד תחיית המתים, אם כן אי אפשר ללמד מכאן שיודע עתידות דכיון שכבר נלמד מכאן תחיית המתים לכן ב' שאלות כאחד מן המקרא דאם משיב על אחד מהנה ישאר השני' בקושיא.

והשיב להם רבי יהושע בן חנניא תרווייהו מן המקרא דכתיב הנך שוכב עם אבותיך וקם העם הזה וזנה, וסברו הרומיים שר' יוחנן אינו לומד כלום מן המקרא דבהבראם רק ב' למד מן המקרא דהנך שוכב עם אבותיך לכן שאלו ודילמא וקם העם הזה וזנה, וא"כ לא מן הפסוק הזה נלמד אלא חדא.

ולכך השיב להם נקוט מיהא פלגא בידייכו, כלומר לא כמו שאתם סוברים שמה שאמרתי להם תרווייהו מן המקרא שאפילו הוא שתרווייהו אני לומד מן המקרא הזה ח"ו גם אני סובר שהכתוב דבהבראם בא ללמד או תחיית המתים או שיודע העתידות, ומה שהבאתי לכם מן הכתוב דהנך שוכב עם אבותיך ר"ל שגם מן הכתוב הזה יש ראי' שיש תחיית המתים או יודע עתידות, ואם תאמר שאין מן הכתוב הזה ראי' אלא חדא א"כ נקוט מיהא פלגא מן הכתוב הזה וחדא מן הכתוב דבהבראם וק"ל.

עץ חיים

על כל אחד להתנהג כמו שרוצה שיתנהגו עמו, ופסק-דין בתורה דעלך סני לחברך לא תעביד...

ממכתב י"ט אלול, תשי"ז

◆ יום ראשון כ"ח אלול ◆

לא (א) **וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל:**

רש"י ◄ **וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וְגוֹ'.**

א **וַאֲזַל מֹשֶׁה וּמַלִּיל יָת פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין עִם כָּל יִשְׂרָאֵל:**

(ב) **וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם בֶּן־מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם לֹא־אוּכַל עוֹד לָצֵאת וְלָבוֹא וַיהוָה אָמַר אֵלַי לֹא תַעֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה:**

ב **וַאֲמַר לְהוֹן בַּר מְאָה וְעֶשְׂרִין שְׁנִין אֲנָא יוֹמָא דֵין לֵית אֲנָא יָכִיל עוֹד לְמִפַּק וּלְמֵעָל וַיְיָ אֲמַר לִי לָא תְּעַבַּר יָת יַרְדְּנָא הָדֵין:**

רש"י ◄ **לֹא־אוּכַל עוֹד לָצֵאת וְלָבוֹא.** יָכֹל שֶׁתָּשַׁשׁ כֹּחוֹ? תַּלְמוּד־לוֹמַר: (לקמן לד) "לֹא כָהֲתָה עֵינוֹ וְלֹא נָס לֵחֹה". אֶלָּא מַהוּ "לֹא אוּכַל"? אֵינִי רַשַּׁאי, שֶׁנִּטְּלָה מִמֶּנִּי הָרְשׁוּת וְנִתְּנָה לִיהוֹשֻׁעַ. **וַה' אָמַר אֵלַי.** זֶהוּ פֵּרוּשׁ "לֹא אוּכַל עוֹד לָצֵאת וְלָבוֹא", לְפִי שֶׁה' אָמַר אֵלַי. **אָנֹכִי הַיּוֹם.** (ר"ה יא) הַיּוֹם מָלְאוּ יָמַי וּשְׁנוֹתַי, בְּיוֹם זֶה נוֹלַדְתִּי, וּבְיוֹם זֶה אָמוּת. דָּבָר אַחֵר: "לָצֵאת וְלָבוֹא", בְּדִבְרֵי תוֹרָה, מְלַמֵּד שֶׁנִּסְתְּמוּ מִמֶּנּוּ מָסוֹרוֹת וּמַעְיְנוֹת הַחָכְמָה.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

א) וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה. צָרִיךְ לָדַעַת לְהֵיכָן הָלַךְ, וְיוֹנָתָן תִּרְגֵּם שֶׁהָלַךְ לְמִשְׁכַּן בֵּית אֶלְפְּנָא, וְהַמְפָרְשִׁים (רמב"ן ורבנו בחיי) אָמְרוּ שֶׁהָלַךְ מִמַּחֲנֵה לְוִיָּה לְמַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל כְּאָדָם הַנִּפְטָר מֵחֲבֵרוֹ, וְהַכָּתוּב סָתוּם הוּא וְאֵין מִמֶּנּוּ הֶכֵּר לְא' מֵהַדְּרָכִים. עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת מִי הֵעִיר אֶת רוּחַ מֹשֶׁה לָדַעַת שֶׁמָּלְאוּ יָמָיו וּשְׁנוֹתָיו וַהֲלֹא אָמְרוּ בַּגְּמָרָא (שבת ל.) שֶׁאֵין מוֹדִיעִין לְאָדָם יָמָיו וּשְׁנוֹתָיו וּמִי הוֹדִיעוֹ לְמֹשֶׁה:

וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם ז"ל (זהר ח"א רי"ז) שֶׁאָמְרוּ כִּי אַרְבָּעִים יוֹם קֹדֶם הַפִּטִירָה נִשְׁמַת הָאָדָם הוֹלֶכֶת מִמֶּנּוּ כְּאוֹמְרוֹ (שה"ש ד' ו') וְנָסוּ הַצְּלָלִים, וּמְבַקֶּרֶת מְקוֹם חֲנָיָתָהּ בְּמָקוֹם עֶלְיוֹן וְהַצַּדִּיקִים יַכִּירוּ בַּדָּבָר, וְצָא וּלְמַד מֵרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי שֶׁהִכִּיר בְּרַבִּי יִצְחָק כְּאָמוּר בְּסֵפֶר הַזֹּהַר (שם), וְאָמְרוּ עוֹד כִּי הַשֵּׁמוֹת שֶׁיֵּשׁ לְיִשְׂרָאֵל הֵם שְׁמוֹת הַנִּשְׁמוֹת, וּכְבָר הֵעִירוֹתִי בָּזֶה בְּפֵרוּשׁ פָּסוּק (משלי י') וְשֵׁם רְשָׁעִים יִרְקָב, וּכְמַאֲמַר חֲז"ל שֶׁאָמְרוּ (זהר חדש ק"ב) שֶׁאֵין הָרְשָׁעִים זוֹכְרִים אֶת שְׁמָם, וְהַטַּעַם הוּא כִּי הָרָשָׁע אֵין לוֹ נֶפֶשׁ וּכְמוֹ שֶׁרָמוּז בַּפָּסוּק (משלי כ"ג) וְשַׁמְתָּ שַׂכִּין בְּלֹעֶךָ אִם בַּעַל נֶפֶשׁ אָתָּה, הָא לָמַדְתָּ שֶׁהָרָשָׁע אֵינוֹ בַּעַל נֶפֶשׁ כִּי נִשְׁבֶּית הִיא מִמֶּנּוּ, וְלָזֶה אֵין הָרְשָׁעִים מַכִּירִים אֶת שְׁמָם כִּי אֵינָם בַּעֲלֵי נֶפֶשׁ בַּעֲלַת הַשֵּׁם. וְכָאן אָמַר **וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה** פֵּרוּשׁ רוּחַ הַחַיִּים שֶׁבּוֹ שֶׁתִּקָּרֵא מֹשֶׁה הָלְכָה כִּסֵּדֶר הָרָגִיל לְמִי שֶׁמַּגִּיעַ קִצּוֹ, וְכִנָּה לְנַפְשׁוֹ לְשׁוֹן זָכָר, כִּי הוּא סִימָן לְגֹדֶל הַנֶּפֶשׁ כְּשֶׁתִּהְיֶה בְּמַדְרֵגַת זָכָר, וְהוֹדִיעַ הַכָּתוּב בַּמֶּה שֶׁאָמַר וַיְדַבֵּר אֶת וְגוֹמַר שֶׁהִרְגִּישׁ בַּהֲלִיכָתָהּ וְהִכִּיר שֶׁהִגִּיעַ קִצּוֹ בַּיּוֹם הַהוּא כְּאוֹמְרוֹ בֶּן מֵאָה וְגוֹ' אָנֹכִי הַיּוֹם וְאָמְרוּ ז"ל (ר"ה י"א) הַיּוֹם מָלְאוּ יָמַי וּשְׁנוֹתַי, וְאִם תֹּאמַר מִנַּיִן יָדַע מֹשֶׁה בְּדִיּוּק יוֹם הַמִּיתָה, הֲלֹא אָמְרוּ ז"ל כִּי מִיּוֹם שֶׁיָּנוּסוּ הַצְּלָלִים עַד יוֹם הַמִּיתָה הֵם אַרְבָּעִים יוֹם, וּמִי יוֹדֵעַ הַדְּבָרִים יוֹתֵר מִמֹּשֶׁה וְהִשְׂכִּיל וְיָדַע יוֹם קִצּוֹ, וְהַכָּרָה כָּזוֹ מֶשֶׁגֶת הִיא לִגְדוֹלֵי עוֹלָם, וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בַּפָּסוּק (בראשית מ"ז כ"ט) וַיִּקְרְבוּ יְמֵי יִשְׂרָאֵל:

וַיְדַבֵּר אֶת (כָּל) הַדְּבָרִים וְגוֹ'. אוֹמְרוֹ **אֶת (כָּל) הַדְּבָרִים,** לְהָעִיר שֶׁהֲגַם שֶׁהִגִּיעַ יוֹם פִּטִירָתוֹ כְּאוֹמְרוֹ אָנֹכִי הַיּוֹם פֵּרוּשׁ הַיּוֹם מָלְאוּ יָמַי וְגוֹ' אַף עַל פִּי כֵן הָיָה בּוֹ כֹּחַ הַיְכוֹל דַּבֵּר כָּל הַדְּבָרִים הַנֶּאֱמָרִים מִכָּאן וְעַד סוֹף הַסֵּפֶר מַה שֶּׁאֵין כֹּחַ בְּזוּלָתוֹ עֲשׂוֹת כֵּן בֵּין בְּכֹחַ הַגּוּפִי בֵּין בְּכֹחַ הַשֵּׂכֶל: תורה ב

ב) לֹא אוּכַל עוֹד וְגוֹ'. לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי שֶׁהִכִּיר בְּסִלּוּק הַנִּשְׁמָה הַנִּקְרֶאת מֹשֶׁה אָמַר לֹא אוּכַל עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ בְּסֵפֶר הַזֹּהַר (ח"א רי"ז) וְז"ל כַּד נָפְקַת נִשְׁמְתָא מִבַּר נָשׁ בְּאִינוּן אַרְבָּעִין יוֹמִין לֵית בַּר נָשׁ שַׁלִּיט בִּנְשְׁמְתֵיהּ:

עוֹד נִתְכַּוֵּן לוֹמַר לָהֶם טַעַם שֶׁהִכִּיר שֶׁהַיּוֹם מָלְאוּ יָמָיו וּשְׁנוֹתָיו, וְהַגַּם שֶׁאָמַרְנוּ הַטַּעַם, מִדַּרְכָּהּ הַצַּדִּיקִים לְהַעֲלִים הַשָּׂגָתָם אֲשֶׁר יַשִּׂיגוּ יוֹתֵר עַל בְּנֵי דוֹרָם, וְלָזֶה אָמַר לָהֶם טַעַם הַכָּרָתוֹ בַּדָּבָר מִשְּׁנֵי טְעָמִים, אֶחָד לֹא אוּכַל עוֹד לָצֵאת וְלָבוֹא שֶׁנִּטְּלָה מִמֶּנִּי הָרְשׁוּת וְנִתְּנָה לִיהוֹשֻׁעַ, שֵׁנִית שֶׁה' אָמַר אֵלָיו לֹא תַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה מִזֶּה הִכִּיר כִּי קָרְבוּ יְמֵי הַפְּקִידָה. וּלְדֶרֶךְ זֶה וַה' — נָתַן טַעַם לָהֶם לְכִוּוּן הַיּוֹם וְיָבִינוּ בָּהּ עַל הַזְּמַן הַמְזֻדָּמֵן לְפָנָיו שֶׁיִּתְיַחֵס אֵלָיו זִכָּרוֹן שֶׁל הַיּוֹם כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ בְּמָקוֹם אַחֵר:

עוֹד נִתְכַּוֵּן בִּסְמִיכוּת **וַה' אָמַר אֵלַי** לְמַאֲמַר **לֹא אוּכַל** וְגוֹ' לְהוֹדִיעַ נֶאֱמָנוּת עֲבָדוּתוֹ לַבּוֹרֵא בָּרוּךְ הוּא, שֶׁהֲגַם שֶׁלֹּא יוּכַל עוֹד לָצֵאת וְלָבוֹא אִם יֹאמַר אֵלָיו ה' עֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן יִהְיֶה מִתְאַזֵּר וְעוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ לְהַכְנִיסָם לָאָרֶץ וְלֹא הָיָה נִמְנָע מִצַּד שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לָצֵאת וְלָבוֹא אֶלָּא שֶׁה' אָמַר אֵלָיו לֹא תַעֲבֹר וְגוֹ': תורה ג

(ג) יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא ׀ עֹבֵר לְפָנֶיךָ הוּא־יַשְׁמִיד אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיךָ וִירִשְׁתָּם יְהוֹשֻׁעַ הוּא עֹבֵר לְפָנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה:

ג יְיָ אֱלָהָךְ מֵימְרֵהּ יַעְבַּר קֳדָמָךְ הוּא יְשֵׁצֵי יָת עַמְמַיָּא הָאִלֵּין מִקֳּדָמָךְ וְתֵירְתִּנּוּן יְהוֹשֻׁעַ הוּא עָבֵר קֳדָמָךְ כְּמָא די מַלִּיל יְיָ:

◆ יום שני כ"ט אלול ◆

(ד) וְעָשָׂה יְהוָה לָהֶם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְסִיחֹן וּלְעוֹג מַלְכֵי הָאֱמֹרִי וּלְאַרְצָם אֲשֶׁר הִשְׁמִיד אֹתָם:

ד וְיַעְבֵּד יְיָ לְהוֹן כְּמָא די עֲבַד לְסִיחוֹן וּלְעוֹג מַלְכֵי אֱמֹרָאָה וּלְאַרְעַהוֹן די שֵׁצִי יָתְהוֹן:

(ה) וּנְתָנָם יְהוָה לִפְנֵיכֶם וַעֲשִׂיתֶם לָהֶם כְּכָל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם:

ה וְיִמְסְרִנּוּן יְיָ קֳדָמֵיכוֹן וְתַעְבְּדוּן לְהוֹן כְּכָל תַּפְקֻדְתָּא די פַּקֵּדִית יָתְכוֹן:

(ו) חִזְקוּ וְאִמְּצוּ אַל־תִּירְאוּ וְאַל־תַּעַרְצוּ מִפְּנֵיהֶם כִּי ׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא הַהֹלֵךְ עִמָּךְ לֹא יַרְפְּךָ וְלֹא יַעַזְבֶךָּ: ס

ו תְּקִיפוּ וְאַלִּימוּ לָא תִּדְחֲלוּן וְלָא תִּתְבְּרוּן מִקֳּדָמֵיהוֹן אֲרֵי יְיָ אֱלָהָךְ הוּא דְּמִתְדַּבַּר קֳדָמָךְ לָא יִשְׁבְּקִנָּךְ וְלָא יַרְטֵשִׁנָּךְ:

רש"י◄ לֹא יַרְפְּךָ • לֹא יִתֵּן לְךָ רִפְיוֹן, לִהְיוֹת נֶעֱזָב מִמֶּנּוּ.

◆ יום שלישי א' תשרי ◆

(ז) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמֶר אֵלָיו לְעֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל חֲזַק וֶאֱמָץ כִּי אַתָּה תָּבוֹא אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתָם לָתֵת לָהֶם וְאַתָּה תַּנְחִילֶנָּה אוֹתָם:

ז וּקְרָא מֹשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ וַאֲמַר לֵהּ לְעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל תְּקַף וְאַלִּים אֲרֵי אַתְּ תֵּעוּל עִם עַמָּא הָדֵין לְאַרְעָא די קַיֵּים יְיָ לַאֲבָהָתְהוֹן לְמִתַּן לְהוֹן וְאַתְּ תַּחְסְנִנַּהּ יָתְהוֹן:

רש"י◄ כִּי אַתָּה תָּבוֹא אֶת־הָעָם הַזֶּה • 'אֲרֵי אַתְּ תֵּעוּל עִם עַמָּא הָדֵין'. מֹשֶׁה אָמַר לִיהוֹשֻׁעַ: 'זְקֵנִים שֶׁבַּדּוֹר יִהְיוּ עִמְּךָ, הַכֹּל לְפִי דַּעְתָּן וַעֲצָתָן', אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אָמַר לִיהוֹשֻׁעַ: "כִּי אַתָּה תָּבִיא

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ג) **ה' אֱלֹהֶיךָ הוּא וְגוֹ' הוּא יַשְׁמִיד וְגוֹ'.** הֶצְרֵךְ לוֹמַר ב' פְּעָמִים הוּא וְלֹא הִסְפִּיק בְּאֶחָד, נִתְכַּוֵּן לְנַחֲמָם עַל פְּטִירָתוֹ וַאֲשֶׁר יַחְסְרוּ שְׁנֵי דְּבָרִים גְּדוֹלִים וְטוֹבִים, הָאַחַת כִּי הָיָה לָהֶם לְמָגֵן לִפְנֵי ה' לִבְלִתִּי כַּלּוֹתָם כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בָּעֵגֶל וּבַמְרַגְּלִים לוּלֵי מֹשֶׁה בְּחִירוֹ, שֵׁנִית כִּי הוּא אִבֵּד וְשִׁבֵּר שְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמוֹרִי סִיחוֹן וְעוֹג, וּמִי יָקוּם בִּמְקוֹמוֹ לִלְחֹם הַמִּלְחָמוֹת הַגְּדוֹלוֹת אֲשֶׁר הֵם מְעָתְּדִים לִפְנֵיהֶם:

לָזֶה אָמַר כְּנֶגֶד מַה שֶּׁנּוֹגֵעַ לַה' אָמַר ה' אֱלֹהֶיךָ הוּא עֹבֵר לְפָנֶיךָ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (שמות י"ז) עָבֹר לִפְנֵי הָעָם פֵּרוּשׁ כִּי הוּא הָעוֹבֵר עַל פִּשְׁעֲכֶם וְאֵלָיו תַּחֲזִיקוּ הַטּוֹב וְלֹא לִי, כְּמוֹ שֶׁכֵּן מְצִינוּ שֶׁהוּא הֵעִיר אֶת רוּחַ מֹשֶׁה לְהִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם בְּמַעֲשֵׂה עֵגֶל דִּכְתִיב (שמות ל"ב) הַנִּיחָה לִי וְגוֹ', וְאֵין בְּהַעְדֵּר מֹשֶׁה הֶעְדֵּר הַעֲבָרַת עַל פֶּשַׁע כִּי הוּא יַעֲבֹר לְפָנֶיךָ: **וּכְנֶגֶד** גְּבוּרַת הַמִּלְחָמָה אָמַר כִּי לֹא כֹּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הוּא הָעוֹשֶׂה חַיִל אֶלָּא ה' הוּא הַלּוֹחֵם, וְהוּא אוֹמְרוֹ **הוּא יַשְׁמִיד** וְגוֹ', וּלְצַד הָאֶמְצָעִיּוּת אָמַר יְהוֹשֻׁעַ הוּא עֹבֵר לְפָנֶיךָ, וְדִקְדֵּק לוֹמַר **הוּא** יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמַר הַנָּבִיא (יְהוֹשֻׁעַ ז') בְּמִלְחֶמֶת הָעִי כְּשֶׁנָּפַל מִיִּשְׂרָאֵל כִּשְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה אִישׁ, וְנָפַל יְהוֹשֻׁעַ עַל פָּנָיו, אָמַר אֵלָיו קֻם לָךְ לָמָּה זֶּה אַתָּה נֹפֵל עַל פָּנֶיךָ, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (סַנְהֶדְרִין מד.) שֶׁאָמַר ה' אֵלָיו אַתָּה גָּרַמְתָּ שֶׁלֹּא יָצָאתָ עִמָּהֶם, וְהוּא מַה שֶּׁאָמַר מֹשֶׁה הוּא עֹבֵר פֵּרוּשׁ הַדָּבָר תָּלוּי שֶׁיַּעֲבֹר הוּא בְּעַצְמוֹ לְפָנֶיךָ וְלֹא שְׁלוּחוֹ: תורה ד

ז) **כִּי אַתָּה תָּבוֹא.** וְלֹא אָמַר תָּבִיא, כִּי ה' הַמֵּבִיא אוֹתָם כְּמוֹ שֶׁאָמַר לְמַעְלָה ה' אֱלֹהֶיךָ הוּא הָעֹבֵר וְגוֹ' הוּא יַשְׁמִיד אֶלָּא שֶׁהוּא יָבוֹא בְּרֹאשָׁם, וְהַגַּם

אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם״ (לקמן לג), ״תָּבִיא״, עַל כָּרְחָם, הַכֹּל תָּלוּי בְּךָ, טֹל מַקֵּל וְהַךְ עַל קָדְקֳדָן, דַּבָּר אֶחָד לַדּוֹר וְלֹא שְׁנֵי דַּבָּרִים לַדּוֹר (סנהדרין ח).

(ח) וַיהוָה הוּא הַהֹלֵךְ לְפָנֶיךָ הוּא יִהְיֶה עִמָּךְ לֹא יַרְפְּךָ וְלֹא יַעַזְבֶךָ לֹא תִירָא וְלֹא תֵחָת:

ח וַיְיָ הוּא דִּמְדַבַּר קֳדָמָךְ מֵימְרֵהּ יְהֵי בְּסַעְדָּךְ לָא יִשְׁבְּקִנָּךְ וְלָא יַרְחֵקִנָּךְ לָא תִדְחַל וְלָא תִתְּבַר:

(ט) וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת וַיִּתְּנָהּ אֶל־הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי הַנֹּשְׂאִים אֶת־אֲרוֹן בְּרִית יְהוָה וְאֶל־כָּל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל:

ט וּכְתַב מֹשֶׁה יָת אוֹרַיְתָא הָדָא וִיהַבַּהּ לְכָהֲנַיָּא בְּנֵי לֵוִי דְּנָטְלִין יָת אֲרוֹן קְיָמָא דַיְיָ וּלְכָל סָבֵי יִשְׂרָאֵל:

רש״י◄ **וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה וְגוֹ׳ וַיִּתְּנָהּ** • כְּשֶׁגְּמָרָהּ כֻּלָּהּ, נְתָנָהּ לִבְנֵי שִׁבְטוֹ.

״בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש – ״השמים כסאי״ עד והי׳ מידי חודש בחדשו גו׳״, ולא ההפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ״ק מורי וחמי אדמו״ר, שביחיד – יש לומר גם את ההפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד – יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע״.

התוועדויות חלק א תשמ״ה עמוד 351

הפטרה ליום ראשון של ראש השנה

שמואל א פרק א־ב

עטרת מרים

א וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִן־הָרָמָתַיִם צוֹפִים מֵהַר אֶפְרָיִם וּשְׁמוֹ אֶלְקָנָה בֶּן־יְרֹחָם בֶּן־אֱלִיהוּא בֶּן־תֹּחוּ בֶן־צוּף אֶפְרָתִי: ב וְלוֹ שְׁתֵּי נָשִׁים שֵׁם אַחַת חַנָּה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית

עטרת מרים

א וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִן־הָרָמָתַיִם שְׁתֵּי רָמוֹת הָיוּ, צוֹפִים מִמִּשְׁפַּחַת צוֹפִים, נְבִיאִים מֵהַר אֶפְרָיִם לֵוִי הָיָה וּשְׁמוֹ אֶלְקָנָה בֶּן־יְרֹחָם בֶּן־אֱלִיהוּא בֶּן־תֹּחוּ בֶן־צוּף אֶפְרָתִי גַּם צוּף הָיָה מֵהַר אֶפְרַיִם: **ב** וְלוֹ שְׁתֵּי נָשִׁים שֵׁם אַחַת חַנָּה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית פְּנִנָּה וַיְהִי לִפְנִנָּה יְלָדִים וּלְחַנָּה אֵין יְלָדִים: ג וְעָלָה הָאִישׁ הַהוּא מֵעִירוֹ מִיָּמִים יָמִימָה לְהִשְׁתַּחֲוֹת וְלִזְבֹּחַ לַיהוָה צְבָאוֹת בְּשִׁלֹה וְשָׁם שְׁנֵי בְנֵי־עֵלִי חָפְנִי וּפִנְחָס כֹּהֲנִים סְגָנֵי

עטרת מרים

הַשֵּׁנִית פְּנִנָּה וַיְהִי לִפְנִנָּה יְלָדִים וּלְחַנָּה אֵין יְלָדִים: ג וְעָלָה הָאִישׁ הַהוּא מֵעִירוֹ מִיָּמִים יָמִימָה מִשָּׁנָה לְשָׁנָה לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְהִתְפַּלֵּל לִפְנֵי ה׳ וְלִזְבֹּחַ שָׁם שְׁלָמֵי שִׁמְחָה וְשַׁלְמֵי חֲגִיגָה לַיהוָה צְבָאוֹת בְּשִׁלֹה וְשָׁם שְׁנֵי בְנֵי־עֵלִי חָפְנִי וּפִנְחָס כֹּהֲנִים סְגָנֵי

פְּנִנָּה וַיְהִי לִפְנִנָּה יְלָדִים וּלְחַנָּה אֵין יְלָדִים: ג וְעָלָה הָאִישׁ הַהוּא מֵעִירוֹ מִיָּמִים יָמִימָה לְהִשְׁתַּחֲוֹת וְלִזְבֹּחַ לַיהוָה צְבָאוֹת בְּשִׁלֹה וְשָׁם שְׁנֵי בְנֵי־עֵלִי חָפְנִי וּפִנְחָס כֹּהֲנִים לַיהוָה:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז״ל (סנהדרין ח׳,) בַּפָּסוּק שֶׁאָמַר בְּסוֹף הַפָּרָשָׁה כִּי אַתָּה תָּבִיא שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דִּבֵּר אֶחָד לַדּוֹר, לְפִי שֶׁמַּשְׁמָעוּת תָּבוֹא סוֹבֶלֶת גַּם כֵּן אֲחֵרִים עִמּוֹ לָזֶה רָצָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁיְּפָרֵשׁ דְּבָרָיו, וּלְעוֹלָם כַּוָּנַת מֹשֶׁה הָיְתָה לְהָעִיר כִּי ה׳ הוּא הַמֵּבִיא, נִמְצֵאתָ אוֹמֵר אָמַר תָּבוֹא לְקִבּוּץ הַמַּעֲשֶׂה בַּשֵּׁם כִּי הוּא הַמֵּבִיא וְאָמַר תָּבִיא לִשְׁלֵל זוּלָתוֹ מִמִּין הָאֱנוֹשִׁי: תורה ח

ח) וַה׳ הוּא הַהֹלֵךְ לְפָנֶיךָ וְגוֹ׳. וְלֹא אָמַר אֱלֹהֶיךָ כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמַר לְיִשְׂרָאֵל (פסוק ג), לְפִי שֶׁאֵין מְיַחֵד שְׁמוֹ יִתְבָּרֵךְ עַל הַצַּדִּיק בַּחַיִּים חַיּוֹתוֹ, אֲבָל לִכְלָלוּת יִשְׂרָאֵל יִתְיַחֵד שְׁמוֹ כְּאוֹמְרוֹ (שמות כ׳ ב) אָנֹכִי ה׳ אֱלֹהֶיךָ. וְאוֹמְרוֹ **הוּא הַהֹלֵךְ** וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר וַה׳ הוֹלֵךְ לְפָנֶיךָ, לְהָעִיר שֶׁלֹּא יֵחָשֵׁב בַּיְּכֹלֶת הַמְּצוּ בְּיִשְׂרָאֵל לִשְׁמוֹ כִּי יָכוֹל יוּכַל לְכָל הַמִּלְחָמוֹת הַמְזֻמָּנוֹת לְפָנָיו, כִּי לֹא בִּיכָלְתָּם תָּלוּי הַדָּבָר אֶלָּא בַּה׳ לְבַד הוּא תָּלוּי. וְהוּא אוֹמְרוֹ **הוּא הַהֹלֵךְ** וְלֹא בְּשִׁתּוּף כֹּחַ אַחֵר:

הוּא יִהְיֶה עִמָּךְ. אוֹמְרוֹ **הוּא,** לְהוֹדִיעַ כִּי מַדְרֵגָה הַגְּדוֹלָה שֶׁהִיא בְּכָלוּת הַשֵּׂכִינָה הַהוֹלֶכֶת לִפְנֵי מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל הַדְּרָגָה זוֹ תִּהְיֶה עִמּוֹ, וְהוּא אוֹמְרוֹ הוּא יִהְיֶה עִמָּךְ פֵּרוּשׁ בְּחִינָה הַמְּזֻכֶּרֶת בְּסָמוּךְ: תורה ט

עטרת מרים

ד וַיְהִי הַיּוֹם וַיִּזְבַּח אֶלְקָנָה וְנָתַן לִפְנִנָּה
אִשְׁתּוֹ וּלְכָל־בָּנֶיהָ וּבְנוֹתֶיהָ מָנוֹת: ה וּלְחַנָּה
יִתֵּן מָנָה אַחַת אַפָּיִם כִּי אֶת־חַנָּה אָהֵב
וַיהוָה סָגַר רַחְמָהּ: ו וְכִעַסַתָּה צָרָתָהּ גַּם־
כַּעַס בַּעֲבוּר הַרְעִמָהּ כִּי־סָגַר יְהוָה בְּעַד
רַחְמָהּ: ז וְכֵן יַעֲשֶׂה שָׁנָה בְשָׁנָה מִדֵּי
עֲלֹתָהּ בְּבֵית יְהוָה כֵּן תַּכְעִסֶנָּה וַתִּבְכֶּה
וְלֹא תֹאכַל: ח וַיֹּאמֶר לָהּ אֶלְקָנָה אִישָׁהּ חַנָּה
לָמָּה תִבְכִּי וְלָמָּה לֹא תֹאכְלִי וְלָמָּה יֵרַע לְבָבֵךְ הֲלוֹא אָנֹכִי
טוֹב לָךְ מֵעֲשָׂרָה בָנִים: ט וַתָּקָם חַנָּה אַחֲרֵי אָכְלָה בְשִׁלֹה
וְאַחֲרֵי שָׁתֹה וְעֵלִי הַכֹּהֵן יֹשֵׁב עַל־הַכִּסֵּא
עַל־מְזוּזַת הֵיכַל יְהוָה: י וְהִיא מָרַת נָפֶשׁ
וַתִּתְפַּלֵּל עַל־יְהוָה וּבָכֹה תִבְכֶּה: יא וַתִּדֹּר
נֶדֶר וַתֹּאמַר יְהוָה צְבָאוֹת אִם־רָאֹה תִרְאֶה
בָּעֳנִי אֲמָתֶךָ וּזְכַרְתַּנִי וְלֹא־תִשְׁכַּח אֶת־
אֲמָתֶךָ וְנָתַתָּה לַאֲמָתְךָ זֶרַע אֲנָשִׁים וּנְתַתִּיו לַיהוָה כָּל־יְמֵי חַיָּיו וּמוֹרָה לֹא־יַעֲלֶה עַל־רֹאשׁוֹ:
יב וְהָיָה כִּי הִרְבְּתָה לְהִתְפַּלֵּל לִפְנֵי יְהוָה וְעֵלִי שֹׁמֵר אֶת־פִּיהָ: יג וְחַנָּה הִיא מְדַבֶּרֶת עַל־לִבָּהּ
רַק שְׂפָתֶיהָ נָעוֹת וְקוֹלָהּ לֹא יִשָּׁמֵעַ וַיַּחְשְׁבֶהָ עֵלִי לְשִׁכֹּרָה: יד וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ עֵלִי עַד־מָתַי
תִּשְׁתַּכָּרִין הָסִירִי אֶת־יֵינֵךְ מֵעָלָיִךְ: טו וַתַּעַן חַנָּה וַתֹּאמֶר לֹא אֲדֹנִי אִשָּׁה קְשַׁת־רוּחַ אָנֹכִי וְיַיִן
וְשֵׁכָר לֹא שָׁתִיתִי וָאֶשְׁפֹּךְ אֶת־נַפְשִׁי לִפְנֵי יְהוָה: טז אַל־תִּתֵּן אֶת־אֲמָתְךָ לִפְנֵי בַת־בְּלִיָּעַל
כִּי־מֵרֹב שִׂיחִי וְכַעְסִי דִּבַּרְתִּי עַד־הֵנָּה: יז וַיַּעַן עֵלִי וַיֹּאמֶר לְכִי לְשָׁלוֹם וֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יִתֵּן
אֶת־שֵׁלָתֵךְ אֲשֶׁר שָׁאַלְתְּ מֵעִמּוֹ: יח וַתֹּאמֶר תִּמְצָא שִׁפְחָתְךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ לְבַקֵּשׁ עָלֶיהָ רַחֲמִים וַתֵּלֶךְ
הָאִשָּׁה לְדַרְכָּהּ הָלְכָה לָהּ לְבִיתָהּ וַתֹּאכַל וּפָנֶיהָ הָרְעִים לֹא־הָיוּ לָהּ עוֹד: יט וַיַּשְׁכִּמוּ בַבֹּקֶר וַיִּשְׁתַּחֲווּ

עטרת מרים

הַכִּהֻנָּה לַיהוָה כִּי עֲלֵי אֲבִיהֶם שִׂמֵּשׁ בִּכְהֻנָּה גְּדוֹלָה: ד וַיְהִי הַיּוֹם שֶׁל הַבָּאת
קָרְבְּנוֹתָיו וַיִּזְבַּח אֶלְקָנָה וְנָתַן לִפְנִנָּה אִשְׁתּוֹ וּלְכָל־בָּנֶיהָ וּבְנוֹתֶיהָ
מָנוֹת מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים: ה וּלְחַנָּה יִתֵּן מָנָה אַחַת מְיוּחֶדֶת בְּיֹפִי אַפָּיִם
הָרְאוּיָה לְהִתְקַבֵּל בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת כִּי אֶת־חַנָּה אָהֵב וַיהוָה סָגַר רַחְמָהּ:
ו וְכִעַסַתָּה פְּגִינָה צָרָתָהּ (שְׁתֵּי נָשִׁים
לְאִישׁ אֶחָד תִּקָּרֵאנָה צָרוֹת) גַּם־כַּעַס
פְּעָמִים רַבּוֹת בַּעֲבוּר בִּכְדֵי שֶׁתִּהְיֶה
חַנָּה הַרְעִמָּהּ זְעוּפָה וּקְצוּפָה כִּי־סָגַר
יְהוָה בְּעַד פְּגִינָה: ז וְכֵן יַעֲשֶׂה כְּשָׁנָה בְשָׁנָה נוֹתֵן לָהּ
חֵלֶק מוּבְחָר לְהַרְאוֹתָהּ שֶׁמְּחַבְּבָהּ מִדֵּי
בְּכָל זְמַן עֲלֹתָהּ בְּבֵית יְהוָה כֵּן לְפִי
חִבָּה שֶׁבַּעֲלָה מַרְאֶה לָהּ תַּכְעִסֶנָּה
פְּגִינָה וַתִּבְכֶּה חַנָּה וְלֹא תֹאכַל:
ח וַיֹּאמֶר לָהּ אֶלְקָנָה אִישָׁהּ חַנָּה
לָמָּה תִבְכִּי וְלָמָּה לֹא תֹאכְלִי
וְלָמָּה יֵרַע לְבָבֵךְ הֲלוֹא אָנֹכִי
אַהֲבָתִי אֵלַיִךְ טוֹב לָךְ גַּם לְעַוֵּר וּלְמֻנָּן
מֵעֲשָׂרָה בָנִים: ט וַתָּקָם חַנָּה
אַחֲרֵי אָכְלָה מְעַט בְּשִׁלֹה לְהַחֲיוֹת
אֶת הַנֶּפֶשׁ וְאַחֲרֵי שָׁתָה וְעֵלִי
הַכֹּהֵן יֹשֵׁב עַל־הַכִּסֵּא עַל־מְזוּזַת
הֵיכַל יְהוָה: י וְהִיא מָרַת נֶפֶשׁ
בְּבוֹאָהּ לְהִתְפַּלֵּל, הָיְתָה נַפְשָׁהּ מָרָה לָהּ
בְּמֹאד וַתִּתְפַּלֵּל עַל־יְהוָה וּבְכֹה
תִבְכֶּה: יא וַתִּדֹּר נֶדֶר וַתֹּאמַר
יְהוָה צְבָאוֹת אִם־רָאֹה תִרְאֶה
בָּעֳנִי אֲמָתֶךָ בְּמַה שֶּׁאֲנִי מְעֻנָּה בְּצַעַר
וּזְכַרְתַּנִי וְלֹא־תִשְׁכַּח אֶת־אֲמָתֶךָ
וְנָתַתָּה לַאֲמָתְךָ זֶרַע אֲנָשִׁים
שֶׁיִּהְיֶה זֶרַע חָשׁוּב לְשֶׁרֶת לִפְנֵי ה' וּנְתַתִּיו לַיהוָה כָּל־יְמֵי חַיָּיו וּמוֹרָה וְתַעַר
לֹא־יַעֲלֶה עַל־רֹאשׁוֹ כִּי יִהְיֶה נָזִיר וְקָדֹשׁ לַה': יב וְהָיָה כִּי הִרְבְּתָה
לְהִתְפַּלֵּל לִפְנֵי יְהוָה לִפְנֵי קְדֹשֵׁי הַקֳּדָשִׁים וְעֵלִי שֹׁמֵר אֶת־פִּיהָ הָיָה מַמְתִּין
לִשְׁמוֹעַ מִדִּבְרֵיהָ: יג אֲבָל וְחַנָּה הַיא מְדַבֶּרֶת עַל־לִבָּהּ בְּלַחַשׁ רַק
שְׂפָתֶיהָ נָעוֹת וְקוֹלָהּ לֹא יִשָּׁמֵעַ
וַיַּחְשְׁבֶהָ חָשַׁב אוֹתָהּ עֵלִי לְשִׁכֹּרָה
שֶׁלֹּא הָיוּ רְגִילִים לְהִתְפַּלֵּל בְּלַחַשׁ:
יד וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ עֵלִי עַד־מָתַי
תִּשְׁתַּכָּרִין כִּי שִׁכּוֹר אָסוּר לְהִתְפַּלֵּל
וְלִשְׁחוֹת בְּמִקְדָּשׁ, לָכֵן, הָסִירִי אֶת־
יֵינֵךְ מֵעָלָיִךְ וְאַחַר כָּךְ תְּבוֹאִי אֶל
מִקְדָּשִׁי אֵל: טו וַתַּעַן חַנָּה וַתֹּאמֶר לֹא אֲדֹנִי אִשָּׁה קְשַׁת־רוּחַ אָנֹכִי וְיַיִן
וְשֵׁכָר לֹא שָׁתִיתִי וָאֶשְׁפֹּךְ אֶת־נַפְשִׁי
לִפְנֵי יְהוָה וּמַה לִּי לְהָרִים קוֹל
לְהַשְׁמִיעַ לְאוּלַת: טז אַל־תִּתֵּן אֶת־
אֲמָתְךָ לִפְנֵי ה' כְּמוֹ בַּת־בְּלִיָּעַל
לָבוֹא שִׁכּוֹרָה לְבֵית ה' כִּי־מֵרֹב שִׂיחִי
וְכַעְסִי שֶׁצָּרְתִּי מַכְעֶסֶת אוֹתִי דִּבַּרְתִּי
עַד־הֵנָּה עַד הַיָּמִן הַזֶּה: יז וַיַּעַן עֵלִי
וַיֹּאמֶר לְכִי לְשָׁלוֹם וֵאלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל יִתֵּן אֶת־שֵׁלָתֵךְ יְמַלֵּא אֶת
בַּקָּשָׁתֵךְ אֲשֶׁר שָׁאַלְתְּ מֵעִמּוֹ:
יח וַתֹּאמֶר תִּמְצָא שִׁפְחָתְךָ חֵן
בְּעֵינֶיךָ לְבַקֵּשׁ עָלֶיהָ רַחֲמִים וַתֵּלֶךְ
הָאִשָּׁה לְדַרְכָּהּ הָלְכָה לָהּ לְבֵיתָהּ
וַתֹּאכַל וּפָנֶיהָ הָרְעִים לֹא־הָיוּ לָהּ
עוֹד: יט וַיַּשְׁכִּמוּ בַבֹּקֶר וַיִּשְׁתַּחֲווּ

לִפְנֵי יְהוָה וַיָּשֻׁבוּ אֶל־בֵּיתָם הָרָמָתָה וַיֵּדַע אֶלְקָנָה אֶת־חַנָּה
אִשְׁתּוֹ וַיִּזְכְּרֶהָ יְהוָה עָלָה וְכִרוּנָהּ לְפָנָיו לְטוֹבָה: כ וַיְהִי לִתְקֻפּוֹת הַיָּמִים
וַתַּהַר חַנָּה לְעֵת הִקּוּף תַּשְׁלוּם יְמֵי הַהֵרָיוֹן וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ
שְׁמוּאֵל כִּי מֵיהוָה שְׁאִלְתִּיו: כא כִּשְׁבָּא עֵת עֲלִיתוֹ וַיַּעַל הָאִישׁ
אֶלְקָנָה וְכָל־בֵּיתוֹ לִזְבֹּחַ לַיהוָה
אֶת־זֶבַח הַיָּמִים וְאֶת־נִדְרוֹ שֶׁהָיָה
רָגִיל לִזְבּוֹחַ בְּכָל שָׁנָה: כב וְחַנָּה לֹא
עָלְתָה כִּי־אָמְרָה
לְאִישָׁהּ לֹא אֶזֵּז מִבֵּיתִי עַד יִגָּמֵל
הַנַּעַר תִּשָּׁלֵם יְנִיקָתוֹ הוּא 24 חֹדֶשׁ,
וְאַחֲרֵי הִגָּמְלוֹ וַהֲבֵאֹתִיו גַּם אוֹתוֹ אֶל
בֵּית ה' וְנִרְאָה אֶת־פְּנֵי יְהוָה
לְהִשְׁתַּחֲוֹות לְפָנָיו וּלְהוֹדוֹת לוֹ עַל הַנַּעַר
הִיוֹלֵד וְיָשַׁב שָׁם עַד־עוֹלָם וְלֹא
יָשׁוּב עוֹד לְבֵיתוֹ: כג וַיֹּאמֶר לָהּ
אֶלְקָנָה אִישָׁהּ עֲשִׂי הַטּוֹב
בְּעֵינַיִךְ כְּפִי חֶפְצֵךְ עֲשִׂי שְׁבִי עַד־
גָּמְלֵךְ אֹתוֹ אַךְ יָקֵם יְהוָה אֶת־
דְּבָרוֹ שֵׁיתֵיהָ הַבֵּן בְּזֶה הָאֹפֶן שֶׁיִּתְקַיֵּם
בּוֹ מַה שֶּׁנִּדְרָה חַנָּה וַתֵּשֶׁב הָאִשָּׁה
וַתֵּינֶק אֶת־בְּנָהּ עַד־גָּמְלָהּ אֹתוֹ:
כד וַתַּעֲלֵהוּ עִמָּהּ כַּאֲשֶׁר גְּמַלַתּוּ
בְּפָרִים שְׁלֹשָׁה לְזִבּוֹחַ לַה' וְאֵיפָה
אַחַת קֶמַח לְמִנְחוֹת וְנֵבֶל יַיִן
לִנְסָכִים וַתְּבִאֵהוּ אֶת הַנַּעַר בֵּית־
יְהוָה שִׁלֹו וְהַנַּעַר נָעַר קָטֹן וְרַךְ:
כה וַיִּשְׁחֲטוּ אֶת־הַפָּר הָרִאשׁוֹן
וַיָּבִאוּ אֶת־הַנַּעַר אֶל־עֵלִי לְהַרְאוֹתוֹ
שֶׁנִּתְקַבְּלָה תְּפִלָּתוֹ: כו וַתֹּאמֶר בִּי
אֲדֹנִי מַלֵּא שֶׁאֵלָתִי זֹאת וְקַח אֶת הַיֶּלֶד
הַזֶּה, וְיָשֵׂם עֵינֶיךָ עָלָיו חֵי נַפְשְׁךָ
אֲדֹנִי וְהִשְׁבַּעְתּוּ בְּחַיֵּי נַפְשׁוֹ, אֲנִי
הָאִשָּׁה הַנִּצֶּבֶת אֲשֶׁר עָמַדְתִּי פֹּה

הָרָמָתָה וַיֵּדַע אֶלְקָנָה אֶת־חַנָּה אִשְׁתּוֹ
וַיִּזְכְּרֶהָ יְהוָה: כ וַיְהִי לִתְקֻפּוֹת הַיָּמִים וַתַּהַר
חַנָּה וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שְׁמוּאֵל כִּי
מֵיהוָה שְׁאִלְתִּיו: כא וַיַּעַל הָאִישׁ אֶלְקָנָה
וְכָל־בֵּיתוֹ לִזְבֹּחַ לַיהוָה אֶת־זֶבַח הַיָּמִים
וְאֶת־נִדְרוֹ: כב וְחַנָּה לֹא עָלְתָה כִּי־אָמְרָה
לְאִישָׁהּ עַד יִגָּמֵל הַנַּעַר וַהֲבִאֹתִיו וְנִרְאָה
אֶת־פְּנֵי יְהוָה וְיָשַׁב שָׁם עַד־עוֹלָם:
כג וַיֹּאמֶר לָהּ אֶלְקָנָה אִישָׁהּ עֲשִׂי הַטּוֹב
בְּעֵינַיִךְ שְׁבִי עַד־גָּמְלֵךְ אֹתוֹ אַךְ יָקֵם יְהוָה
אֶת־דְּבָרוֹ וַתֵּשֶׁב הָאִשָּׁה וַתֵּינֶק אֶת־בְּנָהּ
עַד־גָּמְלָהּ אֹתוֹ: כד וַתַּעֲלֵהוּ עִמָּהּ כַּאֲשֶׁר
גְּמַלַתּוּ בְּפָרִים שְׁלֹשָׁה וְאֵיפָה אַחַת קֶמַח
וְנֵבֶל יַיִן וַתְּבִאֵהוּ בֵית־יְהוָה שִׁלֹו וְהַנַּעַר
נָעַר: כה וַיִּשְׁחֲטוּ אֶת־הַפָּר וַיָּבִאוּ אֶת־הַנַּעַר
אֶל־עֵלִי: כו וַתֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי חֵי נַפְשְׁךָ אֲדֹנִי
אֲנִי הָאִשָּׁה הַנִּצֶּבֶת עִמָּכָה בָּזֶה לְהִתְפַּלֵּל
אֶל־יְהוָה: כז אֶל־הַנַּעַר הַזֶּה הִתְפַּלָּלְתִּי וַיִּתֵּן

עִמָּכָה בָּזֶה בִּהְיוֹתְךָ גַּם אַתָּה יוֹשֵׁב פֹּה לְהִתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה: כז אֶל־הַנַּעַר
הַזֶּה הִתְפַּלָּלְתִּי וַיִּתֵּן יְהוָה לִי אֶת־שְׁאֵלָתִי אֲשֶׁר שָׁאַלְתִּי
מֵעִמּוֹ: כח וְגַם בְּעֵת הַתְּפִלָּה נָדַרְתִּי כִּי אָנֹכִי הִשְׁאִלְתִּיהוּ לַיהוָה
כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר הָיָה כָּל זְמַן אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּזֶה הָעוֹלָם הוּא שָׁאוּל לַיהוָה
וַיִּשְׁתַּחוּ שָׁם שְׁמוּאֵל לְהוֹדוֹת לַיהוָה
אֲשֶׁר שָׁם חֶלְקוֹ מֵעוֹבְדֵי ה':
א וַתִּתְפַּלֵּל חַנָּה וַתֹּאמַר עָלַץ
שָׂמַח לִבִּי בַּיהוָה בִּתְשׁוּעַת ה' רָמָה
גָּבְהָה קַרְנִי בַּיהוָה לְגַבֵּהַ בּוֹ אוֹיְבַי,
רָחַב פִּי עַל־אוֹיְבַי עַל הַמַּכְעִיסִים
אוֹתִי בִּהְיוֹתִי עֲקָרָה כִּי שָׂמַחְתִּי
בִּישׁוּעָתֶךָ שֶׁנָּתַתָּ לִי בֵּן: ב אֵין־
קָדוֹשׁ כַּיהוָה כִּי־אַיִן בּוֹרֵא בִּלְתֶּךָ
שֶׁרָאוּי לְהִתְפַּלֵּל אֵלָיו וְאֵין צוּר
כֵּאלֹהֵינוּ וּמִי מַהַנִּבְרָאִים אֲשֶׁר תִּדְרְמֶה
קְדֻשָּׁתוֹ לִקְדֹשֶׁת הַבּוֹרֵא: ג אַל־תַּרְבּוּ
תְדַבְּרוּ גְּבֹהָה גְבֹהָה גַּאֲוָה וְגַסּוּת,
אַל יֵצֵא עָתָק דִּבְרֵי חֹזֶק מִפִּיכֶם כִּי
אֵל דֵּעוֹת יְהוָה הֵיוֹדֵעַ הַכֹּל וְלוֹ
וּלְפָנָיו נִתְכְּנוּ נִמְנִים עֲלִלוֹת מַעֲשֵׂה
הַבְּרִיּוֹת: ד וְעַל שֶׁהוּא יוֹדֵעַ הַכֹּל, לָזֶה
מִשְׁפָּט לְאִישׁ כְּמַעֲשֵׂהוּ, וּפִתְאוֹם קֶשֶׁת
גִּבֹּרִים חַתִּים יִשָּׁבְרוּ וְנִכְשָׁלִים
וְחַלָּשִׁים אָזְרוּ חָיִל חָגְרוּ כֹּחַ: ה אֵלֶּה
שֶׁהָיוּ שְׂבֵעִים יָרְדוּ מִנִּכְסֵיהֶם עַד
בַּלֶּחֶם בַּעֲבוּר פַּת לֶחֶם נִשְׂכָּרוּ
עַצְמָם. וּרְעֵבִים אֲשֶׁר הָיוּ מַשְׂכִּירִים
עַצְמָם בַּעֲבוּר הַרְעָבוֹן חָדֵלוּ מָנְעוּ
מִלְּהַשְׂכִּיר עַצְמָן, כִּי מָצְאוּ דֵּי מַחְסוֹרָם
עַד אֲשֶׁר מִי שֶׁהָיְתָה עֲקָרָה יָלְדָה
שִׁבְעָה בָּנִים וְרַבַּת בָּנִים אָמְלָלָה
כִּי הָיְתָה קוֹבֶרֶת בָּנֶיהָ: ו יְהוָה מֵמִית
בְּנֵי רַבַּת הַבָּנִים וּמְחַיֶּה בְּנֵי הָעֲקָרָה,

יְהוָה לִי אֶת־שְׁאֵלָתִי אֲשֶׁר שָׁאַלְתִּי מֵעִמּוֹ: כח וְגַם אָנֹכִי הִשְׁאִלְתִּיהוּ לַיהוָה כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר
הָיָה הוּא שָׁאוּל לַיהוָה וַיִּשְׁתַּחוּ שָׁם לַיהוָה: ב א וַתִּתְפַּלֵּל חַנָּה וַתֹּאמַר עָלַץ לִבִּי בַּיהוָה
רָמָה קַרְנִי בַּיהוָה רָחַב פִּי עַל־אוֹיְבַי כִּי שָׂמַחְתִּי בִּישׁוּעָתֶךָ: ב אֵין־קָדוֹשׁ כַּיהוָה כִּי־אַיִן בִּלְתֶּךָ
וְאֵין צוּר כֵּאלֹהֵינוּ: ג אַל־תַּרְבּוּ תְדַבְּרוּ גְּבֹהָה גְבֹהָה יֵצֵא עָתָק מִפִּיכֶם כִּי אֵל דֵּעוֹת יְהוָה
וְלוֹ נִתְכְּנוּ עֲלִלוֹת: ד קֶשֶׁת גִּבֹּרִים חַתִּים וְנִכְשָׁלִים אָזְרוּ חָיִל: ה שְׂבֵעִים בַּלֶּחֶם נִשְׂכָּרוּ
וּרְעֵבִים חָדֵלוּ עַד־עֲקָרָה יָלְדָה שִׁבְעָה וְרַבַּת בָּנִים אֻמְלָלָה: ו יְהוָה מֵמִית וּמְחַיֶּה מוֹרִיד

עטרת מרים

וּבֵיהּ מוֹרִיד אֶת בַּת רַבַּת הַבָּנִים שְׁאוֹל לְעֹמֶק הַצָּרָה, וַיַּעַל הֶעָקְרָה מַעֲלָה: ז יְהוָה מוֹרִישׁ לֶוֶה וּמַעֲשִׁיר לֶוֶה מַשְׁפִּיל אֶת הַגִּבּוֹרִים הַמּוֹשְׁלִים בִּגְבוּרָתָם אַף־מְרוֹמֵם אֶת הָעֲנִיִּים הַחֲלָשִׁים: ח ה׳ מֵקִים מֵעָפָר דָּל מֵאַשְׁפֹּת יָרִים אֶבְיוֹן מַגְבִּיהוֹ עַד לְהוֹשִׁיב אוֹתוֹ עִם־נְדִיבִים שָׂרִים וַחֲשׁוּבִים וְכִסֵּא כָבוֹד יַנְחִלֵם כִּי לַיהוָה מְצֻקֵּי יְסוֹדוֹת אֶרֶץ וַיָּשֶׁת עֲלֵיהֶם תֵּבֵל אֶת מְקוֹם הַיִּשּׁוּב, לְכֵן בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת בְּעוֹלָמוֹ כִּרְצוֹנוֹ: ט אוּלָם הַכֹּל בְּמִשְׁפָּט, כִּי רַגְלֵי חֲסִידָיו יִשְׁמֹר מִמַּלְכֻדַּת

עטרת מרים

וּרְשָׁעִים בַּחֹשֶׁךְ יִדָּמוּ יִכָּרְתוּ בְּעֵת נִתְמַלֵּא סְאָתָם כִּי־לֹא בְכֹחַ יִגְבַּר־אִישׁ לֹא תּוֹעִילֵם גְּבוּרָתָם וְעָשְׁרָם, כִּי הַכֹּל בְּיַד ה׳: י נָא יְהוָה יֵחַתּוּ יִהְיוּ נִשְׁבָּרִים מְרִיבָיו אַנְשֵׁי מִלְחַמְתּוֹ שֶׁל בְּנֵי עָלָיו עַל הַפְּלִשְׁתִּים בַּשָּׁמַיִם יַרְעֵם יַעֲשֶׂה רַעַם גָּדוֹל לְהַבְהִיל אוֹתָם (לקמן ז י). יְהוָה נָא יָדִין בְּנֵי אַפְסֵי־קְצוֹת אֶרֶץ לִהְיוֹת שׁוֹפְטֵי בְּיִשְׂרָאֵל, וִיסַבֵּב בִּמְקוֹמוֹת עֲרִיהֶם לְשִׁפְטָם (שם טז) וְיִתֶּן־עֹז לְמַלְכּוֹ אֲשֶׁר בְּנֵי יַמְלִיךְ אוֹתוֹ וְהוּא שָׁאוּל וְיָרֵם קֶרֶן מְשִׁיחוֹ עַל דָּוִד אֲמָרָה:

שְׁאוֹל וַיַּעַל: ז יְהוָה מוֹרִישׁ וּמַעֲשִׁיר מַשְׁפִּיל אַף־מְרוֹמֵם: ח מֵקִים מֵעָפָר דָּל מֵאַשְׁפֹּת יָרִים אֶבְיוֹן לְהוֹשִׁיב עִם־נְדִיבִים

וְכִסֵּא כָבוֹד יַנְחִלֵם כִּי לַיהוָה מְצֻקֵּי אֶרֶץ וַיָּשֶׁת עֲלֵיהֶם תֵּבֵל: ט רַגְלֵי חֲסִידָיו יִשְׁמֹר וּרְשָׁעִים בַּחֹשֶׁךְ יִדָּמוּ כִּי־לֹא בְכֹחַ יִגְבַּר־אִישׁ: י יְהוָה יֵחַתּוּ מְרִיבָיו עָלָיו בַּשָּׁמַיִם יַרְעֵם יְהוָה יָדִין אַפְסֵי־אָרֶץ וְיִתֶּן־עֹז לְמַלְכּוֹ וְיָרֵם קֶרֶן מְשִׁיחוֹ:

◆ יום רביעי ב׳ תשרי ◆

(י) וַיְצַו מֹשֶׁה אוֹתָם לֵאמֹר מִקֵּץ | שֶׁבַע שָׁנִים בְּמֹעֵד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּחַג הַסֻּכּוֹת:

רש״י◄ מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים • בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה שֶׁל שְׁמִטָּה, שֶׁהִיא שָׁנָה הַשְּׁמִינִית. וְלָמָּה קוֹרֵא אוֹתָהּ ״שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה״? שֶׁעֲדַיִן שְׁבִיעִית נוֹהֶגֶת בָּהּ, בְּקָצִיר שֶׁל שְׁבִיעִית הַיּוֹצֵא לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית.

י וּפַקִּיד מֹשֶׁה יָתְהוֹן לְמֵימַר מִסּוֹף שְׁבַע שְׁנִין בִּזְמַן שַׁתָּא דִּשְׁמִטְתָּא בְּחַגָּא דִּמְטַלַּיָּא:

(יא) בְּבוֹא כָל־יִשְׂרָאֵל לֵרָאוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר תִּקְרָא אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת נֶגֶד כָּל־יִשְׂרָאֵל בְּאָזְנֵיהֶם:

יא בְּמֵיתֵי כָל יִשְׂרָאֵל לְאִתְחַזָּאָה קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ בְּאַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי תִּקְרֵי יָת אוֹרַיְתָא הָדָא קֳדָם כָּל יִשְׂרָאֵל וְתַשְׁמְעִנּוּן:

רש״י◄ תִּקְרָא אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת • הַמֶּלֶךְ הָיָה קוֹרֵא מִתְּחִלַּת ״אֵלֶּה הַדְּבָרִים״, כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה (מא), עַל בִּימָה שֶׁל עֵץ שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין בַּעֲזָרָה.

(יב) הַקְהֵל אֶת־הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַטַּף וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וּלְמַעַן יִלְמְדוּ וְיָרְאוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְשָׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת:

יב כְּנוֹשׁ יָת עַמָּא גֻּבְרַיָּא וּנְשַׁיָּא וְטַפְלָא וְגִיּוֹרָךְ דִּי בְקִרְוָיְךָ בְּדִיל דִּישְׁמְעוּן וּבְדִיל דִּיַלְפּוּן (נ״א דִּילְפּוּן) וְיִדְחֲלוּן מִקֳּדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן וְיִטְרוּן לְמֶעְבַּד יָת כָּל פִּתְגָמֵי אוֹרַיְתָא הָדָא:

רש״י◄ הָאֲנָשִׁים • לִלְמֹד. וְהַנָּשִׁים • לִשְׁמֹעַ. וְהַטַּף • לָמָּה בָּאִים? לָתֵת שָׂכָר לִמְבִיאֵיהֶם.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יב) הַקְהֵל אֶת הָעָם וְגוֹ׳ לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וּלְמַעַן יִלְמְדוּ וְגוֹ׳. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה כָּפַל ב׳ פְּעָמִים תֵּבַת לְמַעַן וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וְיִלְמְדוּ. וּכְמוֹ שֶׁאָמַר בַּפָּסוּק שֶׁאַחֲרֵי זֶה שֶׁאָמַר יִשְׁמְעוּ וְלָמְדוּ. וְנִרְאֶה כִּי לְפִי שֶׁאָמַר הַכָּתוּב הַקְהֵל אֶת הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַטַּף לִקְרוֹת סֵפֶר תּוֹרָה בְּאָזְנֵיהֶם, וּכְבָר קָדַם לָנוּ כִּי הַנָּשִׁים אֵינָם בְּנֵי תַּלְמוּד תּוֹרָה

(יג) **וּבְנֵיהֶם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ יִשְׁמְעוּ וְלָמְדוּ לְיִרְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר אַתֶּם חַיִּים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: פ**

יג **וּבְנֵיהוֹן דִּי לָא יָדְעוּן יִשְׁמְעוּן וַיִלְפּוּן (נ״א וַיִלְפּוּן) לְמִדְחַל יָת יְיָ אֱלָהֲכוֹן כָּל יוֹמַיָּא דִּי אַתּוּן קַיָּמִין עַל אַרְעָא דִּי אַתּוּן עָבְרִין יָת יַרְדְּנָא תַּמָּן לְמֵירְתַהּ:**

״בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש – ״השמים כסאי״ עד והי׳ מידי חודש בחדשו גו׳״, ולא ההפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ״ק מורי וחמי אדמו״ר, שביחיד – יש לומר גם את ההפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד – יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע״.

התוועדויות חלק א תשמ״ה עמוד 351

הפטרה ליום שני של ראש השנה

ירמיה פרק לא

א כֹּה אָמַר יְהוָה מָצָא חֵן בַּמִּדְבָּר עַם שְׂרִידֵי חָרֶב הָלוֹךְ לְהַרְגִּיעוֹ יִשְׂרָאֵל: ב מֵרָחוֹק יְהוָה נִרְאָה לִי וְאַהֲבַת עוֹלָם אֲהַבְתִּיךְ עַל־כֵּן מְשַׁכְתִּיךְ חָסֶד: ג עוֹד אֶבְנֵךְ וְנִבְנֵית בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל עוֹד תַּעְדִּי תֻפֵּךְ וְיָצָאת בִּמְחוֹל מְשַׂחֲקִים: ד עוֹד תִּטְּעִי כְרָמִים בְּהָרֵי שֹׁמְרוֹן נָטְעוּ נֹטְעִים וְחִלֵּלוּ: ה כִּי יֵשׁ־יוֹם קָרְאוּ נֹצְרִים בְּהַר אֶפְרַיִם קוּמוּ וְנַעֲלֶה צִיּוֹן אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ: ו כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה רָנּוּ

עטרת מרים

א כֹּה אָמַר יְהוָה מָצָא חֵן בְּעֵת שֶׁהָלְכוּ אַחֲרֵי בַּמִּדְבָּר עַם יִשְׂרָאֵל שְׂרִידֵי מֵחֶרֶב מִצְרַיִם הָלוֹךְ הָאֵל הָלַךְ לִפְנֵיהֶם לְהַרְגִּיעָוֹ לִנְחוֹל אֶרֶץ מַרְגֹּעָם יִשְׂרָאֵל: **ב** אוֹמֶרֶת בְּגֶסֶת יִשְׂרָאֵל בַּגָּלוּת, אֱמֶת הוּא זֶה כִּי מֵרָחוֹק לִפְנֵי זְמַן רָחוֹק יְהוָה נִרְאָה לִי אַךְ עַתָּה הִסְתִּיר פָּנָיו מִמֶּנִּי בַּגָּלוּת. עָנָה אוֹתָם הָאֵל, לֹא הָיִתָה אַהֲבָתִי אֵלֶיךָ לִפְי שָׁעָה אֶלָּא וְאַהֲבַת עוֹלָם אֲהַבְתִּיךְ עַל־כֵּן מְשַׁכְתִּיךְ לְךָ חֶסֶד וְנִרְאֵתִי לְךָ בִּכְבוֹדִי עַל הַר סִינַי לִהְיוֹת אַהֲבָתִי לְךָ לְעוֹלָם: **ג** הַבַּיִת הָרִאשׁוֹן וְהַשֵּׁנִי בָּנוּ בְּנֵי אָדָם וְנֶחֱרְבוּ, אֲבָל עוֹד אֶבְנֵךְ אֲנִי בְּעַצְמִי בְּנֵין שְׁלִישִׁי וְנִבְנֵית וְתִשָּׁאֵר בְּנוּיָה עַד עוֹלָם. בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל עֲדַת יִשְׂרָאֵל עוֹד תַּעְדִּי תִּקָּשְׁטִי תֻּפֵּיךְ בְּכָל מִינֵי פְּאֵר וְיָצָאת בִּמְחוֹל וְתֵצֵא בְּרִקּוּד מְשַׂחֲקִים שֶׁל שִׂמְחָה: **ד** עַם כִּי עַתָּה הַמָּה שׁוֹמְמִין עוֹד תִּטְּעִי אַתְּ כְּרָמִים בְּהָרֵי שֹׁמְרוֹן נָטְעוּ נֹטְעִים יְקָרִים הָאוֹנֵב וְחִלְּלוּ יִפְּדוּ בְּכֶסֶף אֶת פִּרְיָם, כִּי מִגֹּדֶל הָרִבּוּי לֹא יוּכְלוּ לַהֲבִיאָם לִירוּשָׁלַיִם: **ה** כִּי יֵשׁ־יוֹם מוּכָן אֲשֶׁר קָרְאוּ יַכְרִיזוּ בְּקוֹל נֹצְרִים צוֹפִים הָעוֹמְדִים בְּהַר אֶפְרַיִם קוּמוּ וְנַעֲלֶה צִיּוֹן אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ כִּי בָּאָה הַגְּאוּלָּה וְחֻזְּרָה הַשְּׁכִינָה לִמְקוֹמָהּ לְצִיּוֹן: **ו** כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

דִּכְתִיב (לְעֵיל י״א י״ט) וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם וְדָרְשׁוּ ז״ל (קִדּוּשִׁין כ״ט.) וְלֹא בְּנוֹתֵיכֶם, לָזֶה חִלֵּק הַכָּתוּב שְׁנֵי הַדְּרָגוֹת בְּמִצְוָה זוֹ, וְאָמַר בִּתְחִלָּה חֶלְקָה שֶׁהִיא שָׁוָה בָּאֲנָשִׁים וּבְנָשִׁים וְהוּא לְמַעַן יִשְׁמְעוּ פֵּרוּשׁ שֶׁיִּשְׁמְעוּ מִצְוֹת הַתּוֹרָה שֶׁחַיָּבִין הֵם לַעֲשׂוֹת, וְדָבָר זֶה שָׁוִים הֵם בּוֹ שֶׁגַּם הַנָּשִׁים חַיָּבִים בְּמִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה וּבְמִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁאֵין הַזְּמָן גְּרָמָא, וְאַחַר כָּךְ אָמַר חֶלְקָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ כְּנֶגֶד הָאֲנָשִׁים לְבַד וְהוּא לְמַעַן יִלְמְדוּ שֶׁהוּא תַּלְמוּד תּוֹרָה, וְלָזֶה לֹא אָמַר לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וְיִלְמְדוּ שֶׁאָז הָיָה נִשְׁמָע שֶׁשְּׁנֵיהֶם בְּעֹנֶשׁ א׳. שׁוּב רָאִיתִי מַאֲמַר חֲזַ״ל שֶׁאָמְרוּ (חֲגִיגָה ג׳.) וְזֶה לְשׁוֹנָם הַנָּשִׁים לִשְׁמֹעַ וְהָאֲנָשִׁים לִלְמֹד ע״כ, וְהֵם דְּבָרֵנוּ עַצְמָם, וְנִתְחַכְּמוּ לְהַקְדִּים הַנָּשִׁים לָאֲנָשִׁים כְּסֵדֶר שֶׁהִקְדִּים הַכָּתוּב לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וְאַחַר כָּךְ וּלְמַעַן יִלְמְדוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי: תורה יג

יג) וּבְנֵיהֶם אֲשֶׁר וְגוֹ׳. חֶלְקָה זוֹ כְּנֶגֶד הַטַּף שֶׁהִזְכִּיר בַּפָּסוּק הַקָּהָל, אָמַר הַטַּעַם הֲגַם שֶׁלֹּא הִגִּיעוּ עֲדַיִן לִלְמֹד אַף עַל פִּי כֵן יִשְׁמְעוּ וְלָמְדוּ לְיִרְאָה אֶת הַשֵּׁם פֵּרוּשׁ לְחַנְּכָם לְיִרְאָה אֶת ה׳, וְלָזֶה לֹא אָמַר כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמַר בַּפָּסוּק הַקָּהָל יִלְמְדוּ וְיָרְאוּ שֶׁהֵם שְׁנֵי דְּבָרִים אֶלָּא וְלָמְדוּ לְיִרְאָה פֵּרוּשׁ שֶׁבָּזֶה יִלְמְדוּ יִרְאַת שָׁמַיִם, וְאוֹמְרוֹ **כָּל הַיָּמִים** כִּי כְּשֶׁהַקְּטַנִּים מִתְחַנְּכִים מִתְּחִלָּתָם לְיִרְאָה יִתְיַסֵּד בָּהֶם יִרְאַת ה׳ כָּל יְמֵיהֶם: **וְרַבּוֹתֵינוּ** ז״ל אָמְרוּ (שָׁם) וְז״ל וְהַטַּף לָמָּה, לִתֵּן שָׂכָר לְמֵבִיאֵיהֶם ע״כ, וְאוּלַי שֶׁנּוֹתְנִים טַעַם לִקְטַנֵּי קְטַנִּים שֶׁאֵינָם מְבִינִים דָּבָר שֶׁגַּם הֵם נִכְלָלִים בִּכְלַל הַטַּף שֶׁאָמַר הַכָּתוּב, וּמַה שֶׁנָּתַן הַכָּתוּב טַעַם יִשְׁמְעוּ וְלָמְדוּ הוּא לִבְנֵיהֶן אֲשֶׁר יִתְחִילוּ הָבֵן: תורה יד

עטרת מרים

רָנּוּ בְּקוֹל לְיַעֲקֹב בְּשִׂמְחָה עַל כָּל תְּחִלַּת הַגְּאוּלָּה וְצַהֲלוּ קוֹל גָּדוֹל בְּרֹאשׁ הַגּוֹיִם בְּמִקּוֹמוֹת הַגְּבוֹהִים שֶׁבְּאַרְצוֹת הַגּוֹיִם הַשְׁמִיעוּ וְהַלְלוּ אֶת ה׳ וְאִמְרוּ הוֹשַׁע יְהוָה אֶת־עַמְּךָ אֶת שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל: ז כִּי הִנְנִי מֵבִיא אוֹתָם מֵאֶרֶץ צָפוֹן וְקִבַּצְתִּים מִיַּרְכְּתֵי־אָרֶץ בָּם עִוֵּר וּפִסֵּחַ הָרָה וְיֹלֶדֶת יַחְדָּו קָהָל גָּדוֹל יָשׁוּבוּ הֵנָּה: ח בִּבְכִי יָבֹאוּ וּבְתַחֲנוּנִים אוֹבִילֵם אֹלִיכֵם אֶל־נַחֲלֵי מַיִם בְּדֶרֶךְ יָשָׁר לֹא יִכָּשְׁלוּ בָהּ כִּי־הָיִיתִי לְיִשְׂרָאֵל לְאָב וְאֶפְרַיִם בְּכֹרִי הוּא: ט שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה גוֹיִם וְהַגִּידוּ בָאִיִּים מִמֶּרְחָק וְאִמְרוּ מְזָרֶה יִשְׂרָאֵל יְקַבְּצֶנּוּ וּשְׁמָרוֹ כְּרֹעֶה עֶדְרוֹ: י כִּי־פָדָה יְהוָה אֶת־יַעֲקֹב וּגְאָלוֹ מִיַּד חָזָק מִמֶּנּוּ: יא וּבָאוּ וְרִנְּנוּ בִּמְרוֹם צִיּוֹן וְנָהֲרוּ אֶל־טוּב יְהוָה עַל־דָּגָן וְעַל־תִּירֹשׁ וְעַל־יִצְהָר וְעַל־בְּנֵי־צֹאן וּבָקָר וְהָיְתָה נַפְשָׁם כְּגַן רָוֶה וְלֹא־יוֹסִיפוּ לְדַאֲבָה עוֹד: יב אָז תִּשְׂמַח בְּתוּלָה בְּמָחוֹל וּבַחֻרִים וּזְקֵנִים יַחְדָּו וְהָפַכְתִּי אֶבְלָם לְשָׂשׂוֹן וְנִחַמְתִּים

עטרת מרים

מֵאָז לְשָׂשׂוֹן וְנִחַמְתִּים עַל הַצָּרוֹת שֶׁפָּבְלוּ בָּעָבָר וְשִׂמַּחְתִּים שִׂמְחַת הַלֵּב יוֹתֵר מִיגוֹנָם: יג וְרִוִּיתִי נֶפֶשׁ הַכֹּהֲנִים דֶּשֶׁן וְעַמִּי אֶת־טוּבִי יִשְׂבָּעוּ נְאֻם־יְהוָה: יד כֹּה אָמַר יְהוָה קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמָע נְהִי בְּכִי תַמְרוּרִים רָחֵל מְבַכָּה עַל־בָּנֶיהָ מֵאֲנָה מְמָאֵנָת לְהִנָּחֵם עַל־בָּנֶיהָ כִּי אֵינֶנּוּ: טו כֹּה אָמַר יְהוָה מִנְעִי קוֹלֵךְ מִבֶּכִי וְעֵינַיִךְ מִדִּמְעָה כִּי יֵשׁ שָׂכָר לִפְעֻלָּתֵךְ נְאֻם־יְהוָה וְשָׁבוּ מֵאֶרֶץ אוֹיֵב: טז וְיֵשׁ־תִּקְוָה לְאַחֲרִיתֵךְ נְאֻם־יְהוָה וְשָׁבוּ בָנִים לִגְבוּלָם: יז שָׁמוֹעַ שָׁמַעְתִּי אֶפְרַיִם מִתְנוֹדֵד יִסַּרְתַּנִי וָאִוָּסֵר כְּעֵגֶל לֹא לָמֻד הֲשִׁיבֵנִי וְאָשׁוּבָה כִּי אַתָּה יְהוָה אֱלֹהָי: יח כִּי־אַחֲרֵי שוּבִי נִחַמְתִּי וְאַחֲרֵי הִוָּדְעִי סָפַקְתִּי עַל־יָרֵךְ בֹּשְׁתִּי וְגַם־נִכְלַמְתִּי כִּי

לְיַעֲקֹב שִׂמְחָה וְצַהֲלוּ בְּרֹאשׁ הַגּוֹיִם הַשְׁמִיעוּ הַלְלוּ וְאִמְרוּ הוֹשַׁע יְהוָה אֶת־עַמְּךָ אֶת שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל: ז הִנְנִי מֵבִיא אוֹתָם מֵאֶרֶץ צָפוֹן וְקִבַּצְתִּים מִיַּרְכְּתֵי־אָרֶץ בָּם עִוֵּר וּפִסֵּחַ הָרָה וְיֹלֶדֶת יַחְדָּו קָהָל גָּדוֹל יָשׁוּבוּ הֵנָּה: ח בִּבְכִי יָבֹאוּ וּבְתַחֲנוּנִים אוֹבִילֵם אֹלִיכֵם אֶל־נַחֲלֵי מַיִם בְּדֶרֶךְ יָשָׁר לֹא יִכָּשְׁלוּ בָהּ כִּי־הָיִיתִי לְיִשְׂרָאֵל לְאָב וְאֶפְרַיִם בְּכֹרִי הוּא: ט שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה גוֹיִם וְהַגִּידוּ בָאִיִּים מִמֶּרְחָק וְאִמְרוּ מְזָרֶה יִשְׂרָאֵל יְקַבְּצֶנּוּ וּשְׁמָרוֹ כְּרֹעֶה עֶדְרוֹ: י כִּי־פָדָה יְהוָה אֶת־יַעֲקֹב וּגְאָלוֹ מִיַּד חָזָק מִמֶּנּוּ: יא וּבָאוּ וְרִנְּנוּ בִּמְרוֹם־צִיּוֹן וְנָהֲרוּ אֶל־טוּב יְהוָה עַל־דָּגָן וְעַל־תִּירֹשׁ וְעַל־יִצְהָר וְעַל־בְּנֵי־צֹאן וּבָקָר וְהָיְתָה נַפְשָׁם כְּגַן רָוֶה וְלֹא־יוֹסִיפוּ לְדַאֲבָה עוֹד: יב אָז תִּשְׂמַח בְּתוּלָה בְּמָחוֹל וּבַחֻרִים וּזְקֵנִים יַחְדָּו וְהָפַכְתִּי אֶבְלָם לְשָׂשׂוֹן וְנִחַמְתִּים וְשִׂמַּחְתִּים מִיגוֹנָם: יג וְרִוִּיתִי נֶפֶשׁ הַכֹּהֲנִים דֶּשֶׁן וְעַמִּי אֶת־טוּבִי יִשְׂבָּעוּ נְאֻם־יְהוָה: יד כֹּה אָמַר יְהוָה קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמָע נְהִי בְּכִי תַמְרוּרִים רָחֵל מְבַכָּה עַל־בָּנֶיהָ מֵאֲנָה לְהִנָּחֵם עַל־בָּנֶיהָ כִּי אֵינֶנּוּ: טו כֹּה אָמַר יְהוָה מִנְעִי קוֹלֵךְ מִבֶּכִי וְעֵינַיִךְ מִדִּמְעָה כִּי יֵשׁ שָׂכָר לִפְעֻלָּתֵךְ נְאֻם־יְהוָה וְשָׁבוּ מֵאֶרֶץ אוֹיֵב: טז וְיֵשׁ־תִּקְוָה לְאַחֲרִיתֵךְ נְאֻם־יְהוָה וְשָׁבוּ בָנִים לִגְבוּלָם: יז שָׁמוֹעַ שָׁמַעְתִּי אֶפְרַיִם מִתְנוֹדֵד יִסַּרְתַּנִי וָאִוָּסֵר כְּעֵגֶל לֹא לָמֻד הֲשִׁיבֵנִי וְאָשׁוּבָה כִּי אַתָּה יְהוָה אֱלֹהָי: יח כִּי־אַחֲרֵי שוּבִי נִחַמְתִּי וְאַחֲרֵי הִוָּדְעִי סָפַקְתִּי עַל־יָרֵךְ בֹּשְׁתִּי וְגַם־נִכְלַמְתִּי כִּי

עטרת מרים

כְּשֶׁזְּכַרְתִּי חֶרְפַּת הָעֲוֹנוֹת שֶׁעָשִׂיתִי מֵאָז נְעוּרָי: יט מַשִּׁיב לְהֶם ה׳ הֲבֵן יַקִּיר לִי אֶפְרַיִם אִם יֶלֶד שַׁעֲשׁוּעִים חָטָא לִי מֵעוֹלָם אַם יֶלֶד שַׁעֲשׁוּעִים קָטָן הוּא שֶׁהֲגַם שֶׁיֶּחֱטָא לִפְנֵי אָבִיו בְּכָל זֹאת יֹאהֲבֶנּוּ, כִּי־מִדֵּי בְּכָל עֵת דַּבְּרִי

עטרת מרים

שֶׁאֲדַבֵּר בּוֹ זָכֹר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד בְּאַהֲבָתִי הַקְּדוּמָה עַל־כֵּן הָמוּ מֵעַי לוֹ יִתְגּוֹלְלוּ רַחֲמַי עָלָיו וַרְחֵם אֲרַחֲמֶנּוּ וְאִם כֵּן אֵיךְ תִּבַּקֵּשׁ שֶׁאֶעֱשֶׂה לְךָ עַתָּה נִפְלָאוֹת וְאוֹהֵב אוֹתְךָ כְּמוֹ בִימֵי קֶדֶם נְאֻם־יְהוָה:

נָשָׂאתִי חֶרְפַּת נְעוּרָי: יט הֲבֵן יַקִּיר לִי אֶפְרַיִם אִם יֶלֶד שַׁעֲשׁוּעִים כִּי־מִדֵּי דַבְּרִי בּוֹ זָכֹר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד עַל־כֵּן הָמוּ מֵעַי לוֹ רַחֵם אֲרַחֲמֶנּוּ נְאֻם־יְהוָה:

◆ יום חמישי ג׳ תשרי ◆

(יד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הֵן קָרְבוּ יָמֶיךָ לָמוּת קְרָא אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וְהִתְיַצְּבוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד וַאֲצַוֶּנּוּ וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וִיהוֹשֻׁעַ וַיִּתְיַצְּבוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד:

יד וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה הָא קְרִיבוּ יוֹמָיךְ לְמִמַּת קְרָא יָת יְהוֹשֻׁעַ וְאִתְעַתָּדוּ בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא וֶאֱפַקְּדִנֵּהּ וַאֲזַל מֹשֶׁה וִיהוֹשֻׁעַ וְאִתְעַתָּדוּ בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא:

רש״י ◄ **וַאֲצַוֶּנּוּ** • וַאֲזָרְזֶנּוּ.

(טו) וַיֵּרָא יְהוָה בָּאֹהֶל בְּעַמּוּד עָנָן וַיַּעֲמֹד עַמּוּד הֶעָנָן עַל־פֶּתַח הָאֹהֶל:

טו וְאִתְגְּלִי יְיָ בְּמַשְׁכְּנָא בְּעַמּוּדָא דַעֲנָנָא וְקָם עַמּוּדָא דַעֲנָנָא עַל תְּרַע מַשְׁכְּנָא:

(טז) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנְּךָ שֹׁכֵב עִם־אֲבֹתֶיךָ וְקָם הָעָם הַזֶּה וְזָנָה ׀ אַחֲרֵי ׀ אֱלֹהֵי נֵכַר־הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוּא בָא־שָׁמָּה בְּקִרְבּוֹ וַעֲזָבַנִי וְהֵפֵר אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר כָּרַתִּי אִתּוֹ:

טז וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה הָא אַתְּ שָׁכֵב עִם אֲבָהָתָךְ וִיקוּם עַמָּא הָדֵין וְיִטְעֵי בָּתַר טָעֲוַת עַמְמֵי אַרְעָא דִּי הוּא עָל תַּמָּן בֵּינֵיהוֹן וְיִשְׁבְּקוּן יָת קְיָמִי דִּי גְזַרִית עִמְּהוֹן:

רש״י ◄ **נֵכַר־הָאָרֶץ** • גוֹיֵי הָאָרֶץ.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יד) הֵן קָרְבוּ יָמֶיךָ וְגוֹ׳. טַעַם אוֹמְרוֹ **הֵן**, לְהַצְדִּיק מַאֲמַר מֹשֶׁה שֶׁאָמַר בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם וְדָרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ ז״ל (ר״ה י״א.) הַיּוֹם מָלְאוּ יָמַי וְכוּ׳ ע״כ, וּבָא דְּבַר ה׳ אֵלָיו וְאָמַר הֵן כִּדְבָרֶיךָ קָרְבוּ יָמֶיךָ, וְאוֹמְרוֹ **קָרְבוּ יָמֶיךָ** וְלֹא אָמַר קָרַב יוֹמְךָ, עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (וַיִּחִי מ״ז כ״ט) וַיִּקְרְבוּ יְמֵי וְגוֹ׳ וּפֵרַשְׁנוּהוּ שָׁם:

עוֹד יִרְצֶה בְּאוֹמְרוֹ **הֵן קָרְבוּ** וְגוֹ׳ עַל זֶה הַדֶּרֶךְ הִנֵּה הַיָּמִים שֶׁלְּךָ קָרְבוּ אֶצְלְךָ וְהַיָּמִים הֵם חֶלְקֵי הַנְּשָׁמָה הַמִּתְקָרְבִים בְּסוֹד (תְּהִלִּים ק״ד) תֹּסֵף רוּחָם יִגְוָעוּן וּכְמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ שָׁם בְּפָרָשַׁת וַיְחִי, וְהוֹדִיעוֹ כִּי טַעַם קִרְבַת חֶלְקֵי הַנְּשָׁמָה הַנִּקְרָאִים יָמִים הוּא לָמוּת:

וְהִתְיַצְּבוּ וְגוֹ׳. כָּאן צִוָּה שֶׁיִּתְנַהֵג יְהוֹשֻׁעַ בִּשְׁרָרָה לִפְנֵי מֹשֶׁה וְהוּא אוֹמְרוֹ וְהִתְיַצְּבוּ לְשׁוֹן מִנּוּי וּשְׁרָרָה שְׁנֵיהֶם בְּהַשְׁוָאָה עַל דֶּרֶךְ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ בְּפָרָשַׁת אַתֶּם נִצָּבִים, וְאוֹמְרוֹ **וַאֲצַוֶּנּוּ** לְשׁוֹן מַלְכוּת עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (ש״א י״ג) וַיְצַוֵּהוּ ה׳ לְנָגִיד, וְכֵן הוּא אוֹמֵר כִּי אַתָּה תָּבִיא וְדָרְשׁוּ ז״ל (סַנְהֶדְרִין ח.) קַח מַקֵּל וְהַךְ עַל קְדָקֳדָם: תורה טו

טז) וְקָם הָעָם הַזֶּה וְגוֹ׳. קָשֶׁה וְכִי קִימָה הִיא לוֹ וַהֲלֹא יְרִידָה וְהַשְׁפָּלָה הִיא לוֹ הַזּוֹנָה אַחֲרֵי אֱלֹהֵי נֵכָר, וְאוּלַי שֶׁיְּכַוֵּן לוֹמַר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (לְקַמָּן ל״ב ט״ו) וַיִּשְׁמַן יְשֻׁרוּן וַיִּבְעָט, וְהוּא אוֹמְרוֹ **וְקָם הָעָם** פֵּרוּשׁ הָיְתָה לוֹ קִימָה בָּעוֹלָם בִּירֻשַּׁת הָאָרֶץ וְעֹשֶׁר וְכָבוֹד וַיִּשְׁמַן וּמִזֶּה יֵצֵא לוֹ שֶׁיִּבְעַט וְזָנָה אַחֲרֵי וְגוֹ׳, וְכֵן אָמַר בְּסָמוּךְ כִּתְבוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְגוֹ׳ כִּי אֲבִיאֶנּוּ וְגוֹ׳ וְאָכַל וְשָׂבַע וְדָשֵׁן וּפָנָה אֶל אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְגוֹ׳, הֲרֵי שֶׁהִקְדִּים שָׂבַע וְדָשֵׁן לְוִפָּנָה, כְּמוֹ כֵן בַּמֶּה שֶׁלְּפָנֵינוּ הִקְדִּים לוֹמַר וְקָם וְאַחַר כָּךְ וְזָנָה:

עוֹד יִרְצֶה כִּי לֹא הַדּוֹר הַהוּא עַצְמוֹ יִזְנֶה אַחֲרֵי אֱלֹהֵי נֵכָר אֶלָּא הַדּוֹר שֶׁיָּקוּם מִמֶּנּוּ, וְכֵן הוּא אוֹמְרוֹ בְּסֵפֶר שׁוֹפְטִים (ב) וַיָּמָת יְהוֹשֻׁעַ וְגוֹ׳ וְגַם כָּל הַדּוֹר הַהוּא נֶאֱסַף אֶל אֲבוֹתָיו וַיָּקָם דּוֹר אַחֵר וְגוֹ׳ וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הָרַע וַיַּעַבְדוּ אֶת הַבְּעָלִים וְגוֹ׳ מֵאלֹהֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיהֶם, וְהוּא אוֹמְרוֹ וְקָם וְגוֹ׳ וְזָנָה וְגוֹ׳ אֲשֶׁר הוּא בָא שָׁמָּה בְּקִרְבּוֹ: תורה יז

(יז) **וְחָרָה אַפִּי בוֹ בַיּוֹם־הַהוּא וַעֲזַבְתִּים וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי מֵהֶם וְהָיָה לֶאֱכֹל וּמְצָאֻהוּ רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הֲלֹא עַל כִּי־אֵין אֱלֹהַי בְּקִרְבִּי מְצָאוּנִי הָרָעוֹת הָאֵלֶּה:**

יז וְיִתְקוֹף רָגְזִי בְּהוֹן בְּעִידָנָא הַהִיא וְאַרְחֵקִנּוּן וֶאֱסַלֵּק שְׁכִנְתִּי מִנְּהוֹן וִיהוֹן לְמִבַּז וִיעָרְעַן יָתְהוֹן בִּישִׁין סַגִּיאָן וְעָקָן וְיֵימַר בְּעִידָנָא הַהִיא הֲלָא מִדְּלִית שְׁכִינַת אֱלָהַי בֵּינִי עָרְעוּנִי בִּישַׁיָּא הָאִלֵּין:

רש״י◄ **וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי** • כְּמוֹ שֶׁאֵינִי רוֹאֶה בְּצָרָתָם.

(יח) **וְאָנֹכִי הַסְתֵּר אַסְתִּיר פָּנַי בַּיּוֹם הַהוּא עַל כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר עָשָׂה כִּי פָנָה אֶל־אֱלֹהִים אֲחֵרִים:**

יח וַאֲנָא סַלָּקָא אֶסְתַּלַּק שְׁכִנְתִּי מִנְּהוֹן בְּיוֹמָא הַהוּא עַל כָּל בִּישָׁא דִּי עֲבָדוּ אֲרֵי אִתְפְּנִיוּ לְטַעֲוַת עַמְמַיָּא:

(יט) **וְעַתָּה כִּתְבוּ לָכֶם אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְלַמְּדָהּ אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שִׂימָהּ בְּפִיהֶם לְמַעַן תִּהְיֶה־לִּי הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעֵד בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל:**

יט וּכְעַן כְּתִיבוּ לְכוֹן יָת תֵּשְׁבַּחְתָּא הָדָא וְאַלְפַהּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל שַׁוְיַהּ בְּפֻמְּהוֹן בְּדִיל דִּתְהֵי קֳדָמַי תֵּשְׁבַּחְתָּא הָדָא לְסָהִיד בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש״י◄ **אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת** • (לקמן לב) "הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם", עַד "וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ".

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יז) וַעֲזַבְתִּים וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי וְגוֹ׳. הַכַּוָּנָה כִּי אִם יִתֵּן ה׳ דַּעְתּוֹ לָדַעַת הַצָּרוֹת אֲשֶׁר יָבוֹאוּ עֲלֵיהֶם יָהֵמוּ רַחֲמָיו וְיִסְלַח חֲרוֹן אַפּוֹ, לָזֶה הוּא מוֹדִיעַ כִּי יַסְתִּיר פָּנָיו וּבָזֶה יִמְצָאוּהוּ צָרוֹת רַבּוֹת. וְאוֹמְרוֹ **וְאָמַר בַּיּוֹם** וְגוֹ׳ פֵּרוּשׁ שֶׁיִּשְׁעָרוּ בְּדַעְתָּם לְרֹב הַצָּרָה שֶׁרוֹאִין שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא לְצַד הַסְתָּרַת פָּנַי מֵהֶם, וְהוּא אוֹמְרוֹ **הֲלֹא** פֵּרוּשׁ וַדַּאי שֶׁעַל שֶׁאֵין אֱלֹהַי בְּקִרְבִּי מְצָאוּנִי וְגוֹ׳ שֶׁאִם הָיָה בְּקִרְבִּי לֹא הָיוּ כָּל כָּךְ צָרוֹת בָּאִין עֲלֵינוּ, וְצֵא וּלְמֹד שֶׁאָמַר הַנָּבִיא (שופטים י) וַתִּקְצַר נַפְשׁוֹ בַּעֲמַל יִשְׂרָאֵל כִּבְיָכוֹל: תורה יח

יח) וְאָנֹכִי הַסְתֵּר אַסְתִּיר. קָשֶׁה לָמָּה יַסְתִּיר פָּנָיו אַחֲרֵי שֶׁהִתְוַדּוּ אֶת חַטָּאתָם וְאָמְרוּ הֲלֹא עַל כִּי אֵין אֱלֹהַי בְּקִרְבִּי, וְאִם נוֹתֵן הַכָּתוּב טַעַם לָמָּה שֶׁעָבַר עַד עַתָּה שֶׁהִסְתִּיר פָּנָיו מֵהֶם, זֶה אֵינוֹ צָרִיךְ לְאָמְרוֹ כִּי רוֹאֶה אֲנִי שֶׁהַטַּעַם שֶׁהִסְתִּיר הוּא לְפִי שֶׁזָּנוּ אַחֲרֵי אֱלֹהֵי נֵכָר כְּמוֹ שֶׁאָמַר לְמַעְלָה, עוֹד יֵשׁ לְהָעִיר בַּפָּסוּק לָמָּה כָּפַל הַסְתֵּר אַסְתִּיר, עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הֶאֱרִיךְ לָשׁוֹן לוֹמַר **עַל כָּל הָרָעָה** וְחָזַר לְפָרֵשׁ **כִּי פָנָה.** אָכֵן הַכָּתוּב בָּא לָתֵת טַעַם לְהַסְתָּרַת פָּנִים, כִּי יֹאמַר הָאוֹמֵר ח״ו שֶׁה׳ לֹא שָׁפַט בְּצֶדֶק ח״ו מִשְׁפָּט זֶה כִּי אָמַר הַנָּבִיא (יְשַׁעְיָה כ״ז) בְּסַאסְאָה בְּשַׁלְּחָהּ וְגוֹ׳ וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז״ל (סנהדרין ק׳.) בְּמִדָּה שֶׁאָדָם מוֹדֵד בָּהּ מוֹדְדִין לוֹ וְהוּא יִשְׁפֹּט בְּצֶדֶק אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל, וְהִנֵּה בְּהַסְתָּרַת פָּנַי ה׳ מֵהֶם יָכוֹל לְהִיוֹת שֶׁיִּהְיוּ נִפְרָעִים עַל חַטָּאתָם יוֹתֵר מִשֶּׁעוּר הָרָאוּי לָהֶם לְפִי עָנְשָׁם כִּי אֵין הַשּׁוֹפֵט חָפֵץ לָדַעַת אֶת אֲשֶׁר יָבוֹא עֲלֵיהֶם מֵהַצָּרוֹת וְהָרָעוֹת וְאֵין זֶה מִשְׁפַּט צֶדֶק ח״ו, וְאוּלַי כִּי זֶה כָּלוּל בְּמַאֲמַר שֶׁאוֹמְרִים הֲלֹא עַל כִּי אֵין אֱלֹהַי בְּקִרְבִּי מְצָאוּנִי וְגוֹ׳:

וּבָא הַכָּתוּב לְהָשִׁיב תְּשׁוּבָה נְכוֹנָה וְאָמַר **וְאָנֹכִי הַסְתֵּר** פֵּרוּשׁ הַסְתָּרָה זוֹ יֵשׁ לִי בְּדִין שֶׁאַסְתִּיר פָּנַי מֵהֶם, וְלָזֶה כָּפַל הַסְתֵּר אַסְתִּיר, **בַּיּוֹם הַהוּא** פֵּרוּשׁ בַּיּוֹם שֶׁזָּנָה אַחֲרֵי אֱלֹהֵי נֵכָר, וְאָמַר הַטַּעַם **עַל כָּל הָרָעָה אֲשֶׁר** וְגוֹ׳ פֵּרוּשׁ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז״ל (חולין ה׳.) כָּל הַמּוֹדֶה בַּעֲבוֹדָה זָרָה כְּכוֹפֵר בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, וְהוּא אוֹמְרוֹ שֶׁטַּעַם הַהַסְתָּרָה הוּא עַל כָּל הָרָעָה אֲשֶׁר עָשָׂה וּמַה הוּא, כִּי פָנָה אֶל אֱלֹהִים אֲחֵרִים, וּמֵעַתָּה הֲגַם שֶׁבָּוֹאוּ עָלָיו כָּל הַצָּרוֹת שֶׁבָּעוֹלָם מֵחֲמַת הַסְתָּרַת פָּנִים רָאוּי הוּא לָזֶה כְּשֵׁם שֶׁהוּא עָשָׂה כָּל הָרָעָה יָבוֹאוּ עָלָיו כָּל הַצָּרוֹת וְכָךְ שׁוֹרַת הַדִּין נוֹתֶנֶת: **וְדַע** כִּי אֵין צָרָה וְאֵין רָעָה בָּעוֹלָם שֶׁאֵינָהּ כְּנֶגֶד עֲבֵרָה אַחַת כִּי ה׳ יָסַד יִסּוּרִין כְּנֶגֶד כָּל הַחֲטָאִים כְּדֶרֶךְ שֶׁקָּבַע שָׂכָר כְּנֶגֶד כָּל מַעֲשֵׂה הַטּוֹב, וְכֵיוָן שֶׁכֵּן אָדָם שֶׁעָבַר עַל כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ אוֹ עַל עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁשְּׁקוּלָה כְּכָל הַתּוֹרָה עָנְשׁוֹ הוּא לָבוֹא עָלָיו כָּל עֲנָשִׁין שֶׁבָּעוֹלָם וְלָזֶה הִסְתִּיר ה׳ פָּנָיו מֵהֶם: תורה יט

יט) וְעַתָּה כִּתְבוּ וְגוֹ׳. אוֹמְרוֹ **וְעַתָּה** הֲגַם שֶׁלֹּא הָיָה מֹשֶׁה מִתְעַכֵּב לַעֲשׂוֹת מַאֲמַר ה׳ תֵּכֶף וּמִיָּד, נִתְכַּוֵּן לְזָרְזוֹ לִכְתֹּב תֵּכֶף וּמִיָּד קֹדֶם צַוּוֹתוֹ אֶת יְהוֹשֻׁעַ אֶת הָאָמוּר בְּסָמוּךְ דִּכְתִיב קְרָא אֶת יְהוֹשֻׁעַ, שֶׁהֲגַם שֶׁהוֹדִעַ הָיָה לְצַוּוֹת יְהוֹשֻׁעַ דִּכְתִיב קְרָא אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְגוֹ׳ וַאֲצַוֶּנּוּ אַף עַל פִּי כֵן חָפֵץ ה׳ לְהַקְדִּים הַכְּתִיבָה שֶׁל הַשִּׁירָה וְלִמּוּדָהּ, וְכֵן תִּמְצָא שֶׁאָמַר הַכָּתוּב וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת הַשִּׁירָה וְגוֹ׳ וַיְלַמְּדָהּ וְגוֹ׳ וְאַחַר כָּךְ אָמַר וַיְצַו אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְגוֹ׳ שֶׁהוּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צִוָּה אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְחִזְּקוֹ לְהָבִיא אֶת יִשְׂרָאֵל, וּמִן הָרָאוּי הָיָה לוֹ לִגְמֹר כָּל מַאֲמַר יִתְבָּרַךְ אֲשֶׁר יְצִוָּה וְאַחַר כָּךְ יְקַיְּמוּ מִצְוֹתָיו לִכְתֹּב הַשִּׁירָה וּלְלַמְּדָהּ, אֶלָּא הַטַּעַם הוּא לְפִי שֶׁה׳ צִוָּה לִכְתֹּב וּלְלַמְּדָהּ תֵּכֶף, וּזְרִיזוּת זוֹ לֹא בָּא אֶלָּא שֶׁלֹּא לְעַכֵּב עַד שֶׁיְּצַוֶּה אֶת יְהוֹשֻׁעַ:

וְלַמְּדָהּ וְגוֹ׳ שִׂימָהּ בְּפִיהֶם וְגוֹ׳. ג׳ מִצְוּוֹת צִוָּה ה׳, אַחַת לִכְתֹּב, שֵׁנִית לְלַמְּדָהּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּדְעוּ כַּוָּנַת דִּבְרֵי הַשִּׁירָה, שְׁלִישִׁית לְשִׂימָהּ בְּפִיהֶם לֵידַע קְרִיאָתָהּ, וּשְׁלִשְׁתָּן עָשָׂה מֹשֶׁה דִּכְתִיב וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת הַשִּׁירָה, ב׳

... ביום י"ז תמוז ותשעה־באב יש לומדים (אף שמעטים הם ביותר – ולא נתפרסם כלל וכלל) בתורה (בנביאים) פרשת היום על־דבר "צום הרביעי" ו"צום החמישי" (על־דרך שבכל יום אומרים שירו של יום וכיוצא־בזה), ויתירה מזה – התורה היא נצחית גם לעתיד־לבוא, כולל חלקים אלו בנביאים המדברים על־דבר הצומות; אלא שבתורת אמת ותורה אור – מאיר בגלוי הטוב שבכל דבר, היינו הטוב שבצומות אלו, כפי שייהפכו לששון ולשמחה ולמועדים טובים לעתיד־לבוא, ואדרבה – על־ידי הלימוד בנוגע להירידה לפי שעה, הרי־זה מגדיל השמחה וה'יום טוב'.

(משיחות שבת פרשת פינחס ה'תשמ"ח – הערה 36)

הפטרה לתענית ציבור

ישעיה פרק נה

ו דִּרְשׁוּ יְהוָה בְּהִמָּצְאוֹ קְרָאֻהוּ בִּהְיוֹתוֹ
קָרוֹב: ז יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן
מַחְשְׁבֹתָיו וְיָשֹׁב אֶל־יְהוָה וִירַחֲמֵהוּ וְאֶל־
אֱלֹהֵינוּ כִּי־יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ: ח כִּי לֹא
מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבֹתֵיכֶם וְלֹא דַרְכֵיכֶם
דְּרָכָי נְאֻם יְהוָה: ט כִּי־גָבְהוּ שָׁמַיִם
מֵאָרֶץ כֵּן גָּבְהוּ דְרָכַי מִדַּרְכֵיכֶם וּמַחְשְׁבֹתַי
מִמַּחְשְׁבֹתֵיכֶם: י כִּי כַּאֲשֶׁר יֵרֵד
הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג מִן־הַשָּׁמַיִם וְשָׁמָּה לֹא
יָשׁוּב כִּי אִם־הִרְוָה אֶת־הָאָרֶץ וְהוֹלִידָהּ
וְהִצְמִיחָהּ וְנָתַן זֶרַע לַזּוֹרֵעַ וְלֶחֶם לָאֹכֵל:
יא כֵּן יִהְיֶה דְבָרִי אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי לֹא־יָשׁוּב אֵלַי רֵיקָם
כִּי אִם־עָשָׂה אֶת־אֲשֶׁר חָפַצְתִּי וְהִצְלִיחַ אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיו

עטרת מרים

ו דִּרְשׁוּ יְהוָה בְּהִמָּצְאוֹ בְּעוֹד הוּא מָצוּי בָּכֶם קְרָאֻהוּ בִּהְיוֹתוֹ קָרוֹב:
ז יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ בְּמַעֲשֶׂה וּבִכְּפָה וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבֹתָיו הָרָעוֹת וְיָשֹׁב
וְיָשׁוּב אֶל־יְהוָה וִירַחֲמֵהוּ וְאֶל־אֱלֹהֵינוּ וְיֵשׁ תִּקְוָה כִּי־יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ:
ח כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבֹתֵיכֶם כִּי אֲנִי מַרְבֶּה לִסְלוֹחַ וְלֹא יִשָּׁאֵר אֶצְלִי
מֵהֶעָוֹן דָּבָר וְלֹא דַרְכֵיכֶם דְּרָכָי דֶּרֶךְ בָּשָׂר־וָדָם לַעֲנוֹשׁ אֶת הַמּוֹרֵד בּוֹ
וְאֵין מוֹעִיל תְּשׁוּבָה וּפִיּוּס, אֲבָל דַּרְכִּי לֹא כֵּן הִיא נְאֻם יְהוָה: ט וְאֵין
כָּאן רַק הֶבְדֵּל בְּפָחוֹת וְיָתֵר, אֶלָּא כִּי כְּמוֹ גָבְהוּ שָׁמַיִם מֵאָרֶץ כֵּן גָּבְהוּ
בְּהֶבְדֵּל רַב דְּרָכַי מִדַּרְכֵיכֶם וּמַחְשְׁבֹתַי מִמַּחְשְׁבֹתֵיכֶם כִּי דֶּרֶךְ
בָּשָׂר־וָדָם שֶׁלֹּא יִמְחוֹל כְּלָל וְכִלָּל, וְדַרְכִּי לִמְחוֹל מִכֹּל וָכֹל: י כִּי כַּאֲשֶׁר יֵרֵד
הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג מִן־הַשָּׁמַיִם וְשָׁמָּה לֹא יָשׁוּב רֵיקָם כִּי אִם־
הִרְוָה שִׁבְּעָ אֶת־הָאָרֶץ וְהוֹלִידָהּ מוֹצִיא הַצֶּמַח מֵהַגַּרְעִין
בְּעוֹמֶק הָאָרֶץ וְהִצְמִיחָהּ הַצֶּמַח מִמַּעַל לָאָרֶץ וְנָתַן זֶרַע לַזּוֹרֵעַ
וְלֶחֶם לָאֹכֵל: יא כֵּן יִהְיֶה דְבָרִי אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי לֹא־יָשׁוּב אֵלַי
רֵיקָם כִּי אִם־עָשָׂה אֶת־אֲשֶׁר חָפַצְתִּי וְהִצְלִיחַ אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיו

שי למורא

ו) **בְּהִמָּצְאוֹ,** קֹדֶם גְּזֵר דִּין, בְּעוֹד שֶׁהוּא אוֹמֵר לָכֶם דִּרְשׁוּנִי. ז) **דַּרְכּוֹ,** דֶּרֶךְ הָרֶשַׁע. **וְאִישׁ אָוֶן,** לְפִי הָעִנְיָן פְּרוּשוֹ בַּעַל מַחֲשָׁבוֹת וְעֲצוֹת רָעוֹת. **מַחְשְׁבוֹתָיו,** מַחְשְׁבוֹתָיו הָרָעוֹת. **וְאֶל אֱלֹהֵינוּ כִּי יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ,** וְיָשׁוּב אֶל אֱלֹהֵינוּ, וְיֵשׁ לוֹ תִּקְוָה, כִּי הוּא מַרְבֶּה לִסְלֹחַ. ח) **כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבֹתֵיכֶם,** כִּי חֲשַׁבְתֶּם שֶׁאֶגְמֹל לָכֶם רָע אַף־עַל־פִּי שֶׁתְּשׁוּבוּ אֵלַי, עַל כֵּן אָמַר, לֹא מַחְשְׁבוֹתַי כְּמַחְשְׁבוֹתֵיכֶם, כִּי בְּמַחֲשַׁבְתִּי לְהֵיטִיב לָכֶם. **וְלֹא דַרְכֵיכֶם דְּרָכָי,** אֵין דִּינִי כְּדִינֵי בָּשָׂר־וָדָם, אַתֶּם מִי שֶׁמּוֹדֶה בַּדִּין מִתְחַיֵּב, אֲבָל אֲנִי "וּמוֹדֶה וְעוֹזֵב יֵרָחֵם" (משלי כח,יג). **ט) כִּי גָבְהוּ שָׁמַיִם מֵאָרֶץ וגו',** כְּעֵרֶךְ גַּבְהוּת הַשָּׁמַיִם מִן הָאָרֶץ, כֵּן דְּרָכַי גְּבוֹהִים בְּהֶבְדֵּל רַב מִדַּרְכֵיכֶם. וְהַדְּבָרִים הַנִּרְאִים נִקְרָאִים "דֶּרֶךְ", וְהַדְּבָרִים הַנִּסְתָּרִים נִקְרָאִים "מַחֲשָׁבוֹת". י) **כִּי כַּאֲשֶׁר יֵרֵד הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג וגו',** כְּמוֹ הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג שֶׁיּוֹרֵד מִן הַשָּׁמַיִם, לֹא יָשׁוּב אֶל הַשָּׁמַיִם עַל יְדֵי חֹם הַשֶּׁמֶשׁ עַד שֶׁבַּתְּחִלָּה הַגֶּשֶׁם מַרְוֶה אֶת הַצִּמָּאוֹן שֶׁל הָאָרֶץ וגו' וְרַק אַחַר־כָּךְ יָשׁוּב לְמַעְלָה בְּחֹם הַשֶּׁמֶשׁ. **וְהוֹלִידָהּ,** וְהַגֶּשֶׁם יִגְרֹם שֶׁהָאָרֶץ תּוֹלִיד, כְּלוֹמַר לְהוֹצִיא הַצֶּמַח מֵהַגַּרְעִין בְּעֹמֶק הָאָרֶץ. **וְהִצְמִיחָהּ,** הִיא הוֹצָאַת הַצְּמָחִים מֵעַל הָאָרֶץ. **וְנָתַן זֶרַע וגו',** הַגֶּשֶׁם הוּא סִבָּה לְגִדּוּל הַתְּבוּאָה בִּשְׁבִיל לִזְרֹעַ מֵהֶן עוֹד בְּמָקוֹם אַחֵר, וְלִהְיוֹת לְמַאֲכָל לְמִי שֶׁצָּרִיךְ לָאֲכֹל. **יא) כֵּן יִהְיֶה דְבָרִי וגו',** דְּבַר הַבְטָחָתִי שֶׁהִבְטַחְתִּי לָכֶם לְהוֹצִיאֲכֶם מִן הַגָּלוּת, לֹא יָשׁוּב אֵלַי רֵיקָם, אֶלָּא בֶּאֱמֶת יַעֲשֶׂה מַה שֶּׁחָפַצְתִּי. **וְהִצְלִיחַ אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיו,** כְּלוֹמַר, שֶׁלֹּא יִתְבַּטֵּל קָצָת מִמֶּנּוּ, אֶלָּא הַכֹּל יֵעָשֶׂה כְּמוֹ שֶׁאָמַרְתִּי.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וַיְלַמְּדָהּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, ג' וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה בְּאָזְנֵי כָּל קְהַל יִשְׂרָאֵל אֶת דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת פֵּרוּשׁ קְרָא אוֹתָהּ בְּגִרְסָא שֶׁאֲמָרָהּ לָהֶם, וְהוּא אוֹמְרוֹ שִׂימָהּ לָהֶם בְּדֶרֶךְ שֶׁיֵּדְעוּ לְאָמְרָהּ בְּדֶרֶךְ בְּפִיהֶם: תורה כ

יב כִּי־בְשִׂמְחָה תֵצֵאוּ וּבְשָׁלוֹם תּוּבָלוּן הֶהָרִים וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה וְכָל־עֲצֵי הַשָּׂדֶה יִמְחֲאוּ־כָף: יג תַּחַת הַנַּעֲצוּץ יַעֲלֶה בְרוֹשׁ וְתַחַת הַסִּרְפָּד יַעֲלֶה הֲדַס וְהָיָה לַיהוָה לְשֵׁם לְאוֹת עוֹלָם לֹא יִכָּרֵת: א כֹּה אָמַר יְהוָה שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צְדָקָה כִּי־קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לָבוֹא וְצִדְקָתִי לְהִגָּלוֹת: ב אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ יַעֲשֶׂה־זֹּאת וּבֶן־אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וְשֹׁמֵר יָדוֹ מֵעֲשׂוֹת כָּל־רָע: ג וְאַל־יֹאמַר בֶּן־הַנֵּכָר הַנִּלְוָה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר הַבְדֵּל יַבְדִּילַנִי יְהוָה מֵעַל עַמּוֹ וְאַל־יֹאמַר הַסָּרִיס הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ: ד כִּי־כֹה | אָמַר יְהוָה לַסָּרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת־שַׁבְּתוֹתַי וּבָחֲרוּ בַּאֲשֶׁר חָפָצְתִּי וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי: ה וְנָתַתִּי לָהֶם בְּבֵיתִי וּבְחוֹמֹתַי יָד וָשֵׁם טוֹב מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת שֵׁם עוֹלָם אֶתֵּן־לוֹ אֲשֶׁר לֹא יִכָּרֵת: ו וּבְנֵי הַנֵּכָר הַנִּלְוִים עַל־יְהוָה לְשָׁרְתוֹ וּלְאַהֲבָה אֶת־שֵׁם יְהוָה לִהְיוֹת לוֹ לַעֲבָדִים כָּל־שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ

שי למורא

יב) כִּי בְשִׂמְחָה תֵצֵאוּ וגו׳, וְהַהַבְטָחָה הִיא, כִּי בְּשִׂמְחָה תֵצְאוּ מֵהַגָּלוּת, וּבְשָׁלוֹם תּוּבְלוּ לְאַרְצְכֶם. **הֶהָרִים וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה,** שֶׁיִּתְּנוּ לָכֶם פְּרִים וּצְמָחִים וּרְנָנוּ יוֹשְׁבֵיהֶם. **יִמְחֲאוּ כָף,** לְעֻמַּת הַמְּרַנְּנִים, יִמְחֲאוּ כַּף, כָּל עֲצֵי הַשָּׂדֶה. וְהוּא עִנְיַן מְלִיצָה עַל רִבּוּי הַשִּׂמְחָה, שֶׁכָּל הַבְּרִיאָה תִּשְׂמַח עִמָּהֶם. **יג) תַּחַת הַנַּעֲצוּץ יַעֲלֶה בְרוֹשׁ,** בִּמְקוֹם עֵץ הַנַּעֲצוּץ שֶׁהוּא קוֹצִי, יַעֲלֶה עֵץ הַבְּרוֹשׁ שֶׁהוּא עֵץ חָשׁוּב. כְּלוֹמַר, בִּמְקוֹם מֶמְשֶׁלֶת הַגּוֹיִם יִמְשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל. אוֹ בָּא לוֹמַר, שֶׁהָרְשָׁעִים שֶׁיַּעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה יַהֲפְכוּ לְצַדִּיקִים. **הַסִּרְפָּד,** מִין צֶמַח קוֹצִי. **וְהָיָה לַה׳ לְשֵׁם,** הַפֶּלֶא הַזֶּה יִהְיֶה עוֹמֵד וְנִמְשָׁךְ וְיִהְיֶה לַה׳ לְשֵׁם גְּבוּרָה. **לְאוֹת עוֹלָם וגו׳,** וְיִהְיֶה לְאוֹת וּלְסִימָן עוֹלָם, כִּי כָּכָה יִהְיֶה עַד עוֹלָם וְלֹא יִכָּרֵת הַדָּבָר הַזֶּה. **א) שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צְדָקָה,** שִׁמְרוּ מִשְׁפְּטֵי הַתּוֹרָה וַעֲשׂוּ צְדָקָה זֶה עִם זֶה. **כִּי קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לָבוֹא,** כִּי עַל־יְדֵי־זֶה תִּהְיֶה יְשׁוּעָתִי קְרוֹבָה לָבוֹא. **וְצִדְקָתִי לְהִגָּלוֹת,** וְצִדְקַת הַבְטָחָתִי תִּגָּלֶה לְעֵין כֹּל. **ב) יַעֲשֶׂה זֹּאת,** שֶׁיַּעֲשֶׂה אֶת הָאָמוּר לְהַלָּן. **מֵחַלְּלוֹ,** שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת שׁוּם מְלָאכָה. **ג) בֶּן הַנֵּכָר הַנִּלְוָה אֶל ה׳,** הוּא גֵּר צֶדֶק. **הַבְדֵּל יַבְדִּילַנִי וגו׳,** אֲהֵיָה נִבְדָּל מִיִּשְׂרָאֵל בָּעֵת שֶׁיִּקָּבְלוּ הַטּוֹבָה, וְחוֹשֵׁב לוֹמַר שֶׁאֵין לִשְׁמֹר וּלְקַיֵּם הַמִּצְוֹת. **הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ,** כְּמוֹ עֵץ יָבֵשׁ שֶׁאֵינוֹ מְגַדֵּל פְּרִי, כֵּן לֹא יִשָּׁאֵר שְׁמִי לְזִכָּרוֹן וַהֲרִינִי כְּאִלּוּ לֹא בָּאתִי לָעוֹלָם וְלֹא חָפֵץ בִּי ה׳ וּבְמַעֲשַׂי. **ד) שַׁבְּתוֹתַי,** שַׁבַּת בְּרֵאשִׁית וְשַׁבַּת הָאָרֶץ. **בַּאֲשֶׁר חָפָצְתִּי,** בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת. **וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי,** אוֹחֲזִים בְּתוֹרָתִי אֲשֶׁר כָּרַתִּי עָלֶיהָ בְּרִית עִם יִשְׂרָאֵל. אוֹ פֵּרוּשׁוֹ עַל בְּרִית הַמִּילָה שֶׁנִּתְּנָה בִּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה בְּרִיתוֹת, בְּפָרְשַׁת לֶךְ־לְךָ שֶׁנִּזְכְּרָה שָׁם שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה פְּעָמִים תֵּבַת "בְּרִית". **ה) בְּבֵיתִי וּבְחוֹמֹתַי,** בְּבֵית מִקְדָּשִׁי וּבְתוֹךְ חוֹמוֹת הָעֲזָרָה וְחוֹמוֹת הַר הַבַּיִת. כְּלוֹמַר, בֵּין הַסַּנְהֶדְרִין אֲשֶׁר מוֹשְׁבָם שָׁם, שֶׁהֵם מַזְהִירִים מַעֲשֵׂי הַחֲסִידִים שֶׁבִּזְמַנָּם וְשֶׁהָיוּ קֹדֶם זְמַנָּם. **יָד,** מָקוֹם, דְּהַיְנוּ מַעֲלָה וְשֵׁבַח, עַל־דֶּרֶךְ הַלָּשׁוֹן "מִמַּלֵּא מְקוֹם אֲבוֹתָיו". **וָשֵׁם,** שֶׁיִּמָּשֵׁךְ שְׁמוֹ לְדוֹרוֹת הַבָּאִים. **טוֹב מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת,** כְּלוֹמַר, מַה שֶּׁיִּזָּכֵר שְׁמוֹ שָׁם לְטוֹבָה, הוּא דָּבָר הַטּוֹב יוֹתֵר מִזִּכָּרוֹן הַבָּא מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת. **שֵׁם עוֹלָם אֶתֵּן לוֹ,** לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם אֶתֵּן שֵׁם עוֹלָם, כְּלוֹמַר, שֶׁעַד עוֹלָם יִזָּכֵר לְטוֹבָה. **ו) עַל ה׳,** כְּמוֹ אֶל ה׳. **לְשָׁרְתוֹ,** כְּלוֹמַר, לְעָבְדוֹ מִיְּרֵאָה וְלַעֲשׂוֹת כָּל אֲשֶׁר מִן הַחִיּוּב לַעֲשׂוֹת. **וּלְאַהֲבָה וגו׳,** וְעַל יְדֵי שֶׁיַּעַבְדוּ ה׳ מֵאַהֲבָה יִהְיוּ לוֹ לַעֲבָדִים הָעוֹבְדִים תָּמִיד בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וְיוֹתֵר מִמָּה שֶׁהַחִיּוּב לַעֲשׂוֹת. **כָּל שׁוֹמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ,** שֶׁהוּא יְסוֹד גָּדוֹל בֶּאֱמוּנַת

עטרת מרים

שֶׁבּוֹדֵאי תִּתְקַיֵּם הַבְטָחָתִי: יב וְזוֹהִי הַהַבְטָחָה כִּי־בְשִׂמְחָה תֵצְאוּ מִן הַגָּלוּת וּבְשָׁלוֹם תּוּבָלוּן תּוּבְאוּ לְאַרְצְכֶם, הֶהָרִים וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה רִנָּה דֶּרֶךְ מָשָׁל, וְכָל־עֲצֵי הַשָּׂדֶה יִמְחֲאוּ־כָף יַכּוּ בְּכַפֵּיהֶם לִשְׂמוֹחַ, גַּם זֶה עִנְיַן מְלִיצָה: יג תַּחַת בִּמְקוֹם הַנַּעֲצוּץ הָרְשָׁעִים יַעֲלֶה בְרוֹשׁ יִמְשְׁלוּ צַדִּיקִים וְתַחַת הַסִּרְפָּד וְנַעֲצוּץ הֵם מִינֵי קוֹצִים יַעֲלֶה הֲדַס וְהָיָה הַדָּבָר הַזֶּה לַיהוָה לְשֵׁם גְּבוּרָה לְאוֹת עַד עוֹלָם לֹא יִכָּרֵת: א אָמַר לִבְנֵי הַגְּלוּת כֹּה אָמַר יְהוָה שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ וַעֲשׂוּ צְדָקָה בֵּין אָדָם לַמָּקוֹם, כִּי־קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לָבוֹא עַל יְדֵי זֶה וְצִדְקָתִי לְהִגָּלוֹת וְרַק הַתְּשׁוּבָה מְעַכֶּבֶת בִּיאַת הַמָּשִׁיחַ: ב אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ יַעֲשֶׂה־זֹּאת אֶת הָאָמוּר לְמַטָּה וּבֶן־אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ מִלְּחַלְּלוֹ וְשֹׁמֵר יָדוֹ מֵעֲשׂוֹת כָּל־רָע: ג וְאַל־יֹאמַר בֶּן־הַנֵּכָר הַנִּלְוָה אֶל־יְהוָה לְהַאֲמִין בּוֹ לֵאמֹר הַבְדֵּל יַבְדִּילַנִי יְהוָה מֵעַל עַמּוֹ בְּעֵת יְקַבְּלוּ הַטּוֹבָה וְלֹא אֶקַּבֵּל עִמָּהֶם, וְאִם כֵּן לָמָּה אֶצְדַּק וְאַל־יֹאמַר הַסָּרִיס הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ וְאֵינִי מְגַדֵּל פְּרִי, וְלֹא יִשָּׁאֵר שְׁמִי לְזִכָּרוֹן וְעַל מָה אֵישַׁר דַּרְכִּי: ד כִּי־כֹה | אָמַר יְהוָה לַסָּרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת־שַׁבְּתוֹתַי וּבָחֲרוּ בַּאֲשֶׁר חָפָצְתִּי וּמַחֲזִיקִים אוֹחֲזִים בִּבְרִיתִי בִּתּוֹרָתִי: ה וְנָתַתִּי לָהֶם בְּבֵיתִי בַּהֵיכָל וּבְחוֹמֹתַי בְּמוֹשַׁב הַסַּנְהֶדְרִין וְהַזְּקֵנִים יָד מְקוֹם מַעֲלָה וּשְׁבָח וָשֵׁם שֶׁיְּזוֹכוּ לִטּוֹבָה, וְהוּא דָּבָר טוֹב יוֹתֵר מִזִּכָּרוֹן הַבָּא מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת שֵׁם לְטוֹבָה עַד עוֹלָם אֶתֵּן־לוֹ אֲשֶׁר לֹא יִכָּרֵת זִכָּרוֹן שְׁמוֹ: ו וּבְנֵי הַנֵּכָר וּבְנֵי הָעַמִּים הַנִّלְוִים עַל־יְהוָה אֶל ה׳ לְשָׁרְתוֹ וּלְאַהֲבָה אֶת־שֵׁם יְהוָה לִהְיוֹת

עטרת מרים

לוֹ לַעֲבָדֵיו כָּל מִי בָהֶם אֲשֶׁר שִׁמֵּר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי בְּתוֹרָתִי: ז כְּשֶׁיָּבוֹאוּ לְהִתְגַּיֵּר: וַהֲבִיאוֹתִים אֶת הָעוֹשִׂים כָּל אֵלֶּה אֶל־הַר קָדְשִׁי אֶל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי בַּבַּית הַמּוּכָן לְהִתְפַּלֵּל שָׁם לְפָנַי. עוֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם יִהְיוּ מְקֻבָּלִים לְרָצוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית־תְּפִלָּה יִקָּרֵא יִהְיֶה מוּכָן לְכָל־הָעַמִּים: ח נְאֻם אֲדֹנָי יְהוָה מְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אֲקַבֵּץ גֵּרִים עָלָיו עַל יִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת נוֹסָפִים לְנִקְבָּצָיו מִיִּשְׂרָאֵל:

וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי: ז וַהֲבִיאוֹתִים אֶל־הַר קָדְשִׁי וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי עוֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית־תְּפִלָּה יִקָּרֵא לְכָל־הָעַמִּים: ח נְאֻם אֲדֹנָי יְהוָה מְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אֲקַבֵּץ עָלָיו לְנִקְבָּצָיו:

שי למורא

ה׳, שֶׁהוּא מוֹרֶה שֶׁה׳ בָּרָא אֶת הָעוֹלָם מַאַיִן וְאַיִן זוּלָתוֹ. **וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי,** אוֹחֲזִים בְּתוֹרָתִי אֲשֶׁר כָּרַתִּי עָלֶיהָ בְּרִית עִם יִשְׂרָאֵל. אוֹ פֵּרוּשׁוֹ עַל בְּרִית הַמִּילָה. ז) **וַהֲבִיאוֹתִים אֶל הַר קָדְשִׁי וגו׳,** כְּמוֹ הַמַּכְנִים אוֹרֵחַ בְּבֵיתוֹ וּמְקַבְּלוֹ בְּשִׂמְחָה, כֵּן אֲצַוֶּה לַכֹּהֲנִים שֶׁיְּקַבְּלוּם בְּשִׂמְחָה כְּשֶׁיָּבוֹאוּ לְהִתְגַּיֵּר. **וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי,** שֶׁיִּהְיוּ שְׂמֵחִים בִּרְאוֹתָם עַצְמָם בְּעֲזָרָה שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁהוּא בֵּית הַתְּפִלָּה, שָׁנָה בְּשָׁנָה עִם יִשְׂרָאֵל בִּתְפִלָּתָם וּבְעוֹלוֹתֵיהֶם וּבִזְבְחֵיהֶם. **לְכָל הָעַמִּים,** כְּמוֹ שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ בִּתְפִלָּתוֹ "וְגַם אֶל הַנֵּכְרִי" (מלכים־א ח,מא) וְכָל־שֶׁכֵּן לְשָׁבִים לְדַת יִשְׂרָאֵל. ח) **מְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל,** הַמְקַבֵּץ אֶת יִשְׂרָאֵל הַנִּדָּחִים בֵּין הַגּוֹיִם. **עוֹד אֲקַבֵּץ עָלָיו לְנִקְבָּצָיו,** כְּשֶׁאֲקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל, אֲקַבֵּץ עוֹד עַל נִקְבָּצָיו אֶת כָּל הַגֵּרִים. פֵּרוּשׁ אַחֵר, לְאַחַר שֶׁאֲקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל, עוֹד אֲקַבֵּץ עֲלֵיהֶם נִקְבָּצִים אֲחֵרִים עַל נִקְבָּצָיו, וְהֵם גּוֹג וּמָגוֹג שֶׁיִּתְקַבְּצוּ עֲלֵיהֶם בְּהֲרֵי יִשְׂרָאֵל, וְיִפְּלוּ שָׁם, כַּכָּתוּב בִּנְבוּאַת יְחֶזְקֵאל (פרק לח ופרק לט).

זכריה פרק ח

א וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה צְבָאוֹת לֵאמֹר: ב כֹּה אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת קִנֵּאתִי לְצִיּוֹן קִנְאָה גְדוֹלָה וְחֵמָה
גְדוֹלָה קִנֵּאתִי לָהּ: ג כֹּה אָמַר יְהוָה שַׁבְתִּי
אֶל־צִיּוֹן וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלִַם וְנִקְרְאָה יְרוּשָׁלַם
עִיר־הָאֱמֶת וְהַר־יְהוָה צְבָאוֹת הַר הַקֹּדֶשׁ: ד כֹּה
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עֹד יֵשְׁבוּ זְקֵנִים וּזְקֵנוֹת
בִּרְחֹבוֹת יְרוּשָׁלִַם וְאִישׁ מִשְׁעַנְתּוֹ בְּיָדוֹ מֵרֹב
יָמִים: ה וּרְחֹבוֹת הָעִיר יִמָּלְאוּ יְלָדִים וִילָדוֹת
מְשַׂחֲקִים בִּרְחֹבֹתֶיהָ: ו כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
כִּי יִפָּלֵא בְּעֵינֵי שְׁאֵרִית הָעָם הַזֶּה בַּיָּמִים הָהֵם
גַּם־בְּעֵינַי יִפָּלֵא נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת: ז כֹּה אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת הִנְנִי מוֹשִׁיעַ אֶת־עַמִּי מֵאֶרֶץ מִזְרָח
וּמֵאֶרֶץ מְבוֹא הַשָּׁמֶשׁ: ח וְהֵבֵאתִי אֹתָם וְשָׁכְנוּ
בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלִַם וְהָיוּ־לִי לְעָם וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם
לֵאלֹהִים בֶּאֱמֶת וּבִצְדָקָה: ט כֹּה־אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת תֶּחֱזַקְנָה יְדֵיכֶם הַשֹּׁמְעִים בַּיָּמִים הָאֵלֶּה
אֵת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה מִפִּי הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר בְּיֹום
יֻסַּד בֵּית־יְהוָה צְבָאוֹת הַהֵיכָל לְהִבָּנוֹת: י כִּי
לִפְנֵי הַיָּמִים הָהֵם שְׂכַר הָאָדָם לֹא נִהְיָה וּשְׂכַר
הַבְּהֵמָה אֵינֶנָּה וְלַיּוֹצֵא וְלַבָּא אֵין־שָׁלוֹם מִן־הַצָּר
וַאֲשַׁלַּח אֶת־כָּל־הָאָדָם אִישׁ בְּרֵעֵהוּ: יא וְעַתָּה
לֹא כַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים אֲנִי לִשְׁאֵרִית הָעָם הַזֶּה
נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת: יב כִּי־זֶרַע הַשָּׁלוֹם הַגֶּפֶן תִּתֵּן
פִּרְיָהּ וְהָאָרֶץ תִּתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וְהַשָּׁמַיִם יִתְּנוּ
טַלָּם וְהִנְחַלְתִּי אֶת־שְׁאֵרִית הָעָם הַזֶּה אֶת־כָּל־
אֵלֶּה: יג וְהָיָה כַּאֲשֶׁר הֱיִיתֶם קִלְלָה בַּגּוֹיִם בֵּית
יְהוּדָה וּבֵית יִשְׂרָאֵל כֵּן אוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם וּהְיִיתֶם
בְּרָכָה אַל־תִּירָאוּ תֶּחֱזַקְנָה יְדֵיכֶם: יד כִּי כֹה
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת כַּאֲשֶׁר זָמַמְתִּי לְהָרַע לָכֶם
בְּהַקְצִיף אֲבֹתֵיכֶם אֹתִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְלֹא
נִחַמְתִּי: טו כֵּן שַׁבְתִּי זָמַמְתִּי בַּיָּמִים הָאֵלֶּה

לְהֵיטִיב אֶת־יְרוּשָׁלִַם וְאֶת־בֵּית יְהוּדָה אַל־
תִּירָאוּ׃ טז אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ דַּבְּרוּ
אֱמֶת אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ אֱמֶת וּמִשְׁפַּט שָׁלוֹם שִׁפְטוּ
בְּשַׁעֲרֵיכֶם׃ יז וְאִישׁ | אֶת־רָעַת רֵעֵהוּ אַל־
תַּחְשְׁבוּ בִּלְבַבְכֶם וּשְׁבֻעַת שֶׁקֶר אַל־תֶּאֱהָבוּ כִּי
אֶת־כָּל־אֵלֶּה אֲשֶׁר שָׂנֵאתִי נְאֻם־יְהוָה׃ יח וַיְהִי
דְּבַר־יְהוָה צְבָאוֹת אֵלַי לֵאמֹר׃ יט כֹּה־אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת צוֹם הָרְבִיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי וְצוֹם
הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה לְבֵית־יְהוּדָה
לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה וּלְמֹעֲדִים טוֹבִים וְהָאֱמֶת

וְהַשָּׁלוֹם אֶהֱבוּ׃ כ כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עֲדֶ
אֲשֶׁר יָבֹאוּ עַמִּים וְיֹשְׁבֵי עָרִים רַבּוֹת׃ כא וְהָלְכוּ
יֹשְׁבֵי אַחַת אֶל־אַחַת לֵאמֹר נֵלְכָה הָלוֹךְ לְחַלּוֹת
אֶת־פְּנֵי יְהוָה וּלְבַקֵּשׁ אֶת־יְהוָה צְבָאוֹת אֵלְכָה
גַּם־אָנִי׃ כב וּבָאוּ עַמִּים רַבִּים וְגוֹיִם עֲצוּמִים
לְבַקֵּשׁ אֶת־יְהוָה צְבָאוֹת בִּירוּשָׁלִַם וּלְחַלּוֹת אֶת־
פְּנֵי יְהוָה׃ כג כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת בַּיָּמִים
הָהֵמָּה אֲשֶׁר יַחֲזִיקוּ עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים מִכֹּל לְשֹׁנוֹת
הַגּוֹיִם וְהֶחֱזִיקוּ בִּכְנַף אִישׁ יְהוּדִי לֵאמֹר נֵלְכָה
עִמָּכֶם כִּי שָׁמַעְנוּ אֱלֹהִים עִמָּכֶם׃

◆ יום שישי ד׳ תשרי ◆

(כ) כִּי־אֲבִיאֶנּוּ אֶל־הָאֲדָמָה | אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי
לַאֲבֹתָיו זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ וְאָכַל וְשָׂבַע וְדָשֵׁן וּפָנָה
אֶל־אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַעֲבָדוּם וְנִאֲצוּנִי וְהֵפֵר אֶת־
בְּרִיתִי׃

רש״י◄ וְנִאֲצוּנִי • וְהִכְעִיסוּנִי. וְכֵן כָּל לְשׁוֹן נִאוּץ, לְשׁוֹן כַּעַס.

כ אֲרֵי אָעֵלְנוּן לְאַרְעָא דִּי קַיֵּמִית לַאֲבָהָתְהוֹן עָבְדָא חֲלַב וּדְבַשׁ וְיֵיכְלוּן וְיִשְׂבְּעוּן וְיִתְפַּנְּקוּן וְיִתְפְּנוּן בָּתַר טַעֲוַת עַמְמַיָּא וְיִפְלְחֵנוּן וְיַרְגְּזוּן קֳדָמַי וַיְשַׁנּוּן יָת קְיָמַי׃

(כא) וְהָיָה כִּי־תִמְצֶאן אֹתוֹ רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת
וְעָנְתָה הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְפָנָיו לְעֵד כִּי לֹא תִשָּׁכַח
מִפִּי זַרְעוֹ כִּי יָדַעְתִּי אֶת־יִצְרוֹ אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה
הַיּוֹם בְּטֶרֶם אֲבִיאֶנּוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבָּעְתִּי׃

כא וִיהֵי אֲרֵי יְעָרְעָן יָתֵהּ בִּישָׁן סַגִּיאָן וְעָקָן וְתָתֵב תֵּשְׁבַּחְתָּא הָדָא קֳדָמוֹהִי לְסָהִיד אֲרֵי לָא תִתְנְשֵׁי מִפֻּם בְּנֵיהוֹן אֲרֵי גֻּלֵי קֳדָמַי יָת יִצְרֵהוֹן דִּי אִנּוּן עָבְדִין יוֹמָא דֵּין עַד לָא אָעֵלְנוּן לְאַרְעָא דִּי קַיֵּמִית׃

רש״י◄ וְעָנְתָה הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְפָנָיו לְעֵד • שֶׁהִתְרִיתִי בּוֹ בְּתוֹכָהּ עַל כָּל הַמּוֹצְאוֹת אוֹתוֹ. כִּי לֹא תִשָּׁכַח מִפִּי זַרְעוֹ • הֲרֵי זוֹ הַבְטָחָה לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵין תּוֹרָה מִשְׁתַּכַּחַת מִזַּרְעָם לְגַמְרֵי.

(כב) וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת בַּיּוֹם הַהוּא
וַיְלַמְּדָהּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

כב וּכְתַב מֹשֶׁה יָת תּוּשְׁבַּחְתָּא הָדָא בְּיוֹמָא הַהוּא וְאַלֵּפַנַּהּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

(כג) וַיְצַו אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וַיֹּאמֶר חֲזַק וֶאֱמָץ כִּי
אַתָּה תָּבִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־
נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִמָּךְ׃

כג וּפַקִּיד יָת יְהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן וַאֲמַר תְּקֵף וְאַמֵּץ אַתְּ תָּעֵל יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַרְעָא דִּי קַיֵּמִית לְהוֹן וּמֵימְרִי יְהֵי בְסַעְדָּךְ׃

רש״י◄ וַיְצַו אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן • מוּסָב לְמַעְלָה כְּלַפֵּי שְׁכִינָה, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ: ״אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם״.

(כד) וַיְהִי ׀ כְּכַלּוֹת מֹשֶׁה לִכְתֹּב אֶת־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל־סֵפֶר עַד תֻּמָּם:

כד וַהֲוָה כַּד שֵׁצִי מֹשֶׁה לְמִכְתַּב יָת פִּתְגָּמֵי אוֹרַיְתָא הָדָא עַל סִפְרָא עַד דִּשְׁלִימוּ:

◆ שבת קודש ה׳ תשרי ◆

(כה) וַיְצַו מֹשֶׁה אֶת־הַלְוִיִּם נֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה לֵאמֹר:

כה וּפַקִּיד מֹשֶׁה יָת לֵוָאֵי נָטְלֵי אֲרוֹן קְיָמָא דַיְיָ לְמֵימָר:

(כו) לָקֹחַ אֵת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה וְשַׂמְתֶּם אֹתוֹ מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְהָיָה־שָׁם בְּךָ לְעֵד:

כו סִיבוּ יָת סִפְרָא דְאוֹרַיְתָא הָדֵין וּתְשַׁוּוּן יָתֵהּ מִסְּטַר אֲרוֹנָא קְיָמָא דַיְיָ אֱלָהֲכוֹן וִיהֵי תַמָּן בָּךְ לְסָהִיד:

רש״י◄ לָקֹחַ • כְּמוֹ: ״זָכוֹר״, ״שָׁמוֹר״, ״הָלוֹךְ״. מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית־ה׳ • נֶחְלְקוּ בּוֹ חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל בְּ׳בָבָא בַּתְרָא׳: יֵשׁ מֵהֶם אוֹמְרִים: ׳דַּף הָיָה בּוֹלֵט מִן הָאָרוֹן מִבַּחוּץ, וְשָׁם הָיָה מֻנָּח׳, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: ׳מִצַּד הַלּוּחוֹת הָיָה מֻנָּח, בְּתוֹךְ הָאָרוֹן׳.

(כז) כִּי אָנֹכִי יָדַעְתִּי אֶת־מֶרְיְךָ וְאֶת־עָרְפְּךָ הַקָּשֶׁה הֵן בְּעוֹדֶנִּי חַי עִמָּכֶם הַיּוֹם מַמְרִים הֱיִיתֶם עִם־יְהוָה וְאַף כִּי־אַחֲרֵי מוֹתִי:

כז אֲרֵי אֲנָא יְדַעְנָא (יָדַעְנָא) יָת סַרְבָנוּתָךְ וְיָת קְדָלָךְ דְּקַשְׁיָא הָא בְּעַד אֲנָא קַיָּם עִמְּכוֹן יוֹמָא דֵין מְסָרְבִין הֲוֵיתוּן קֳדָם יְיָ וְאַף (אֲרֵי) בָּתַר דְּאֵמוּת:

(כח) הַקְהֵילוּ אֵלַי אֶת־כָּל־זִקְנֵי שִׁבְטֵיכֶם וְשֹׁטְרֵיכֶם וַאֲדַבְּרָה בְאָזְנֵיהֶם אֵת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְאָעִידָה בָּם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ:

כח כְּנִישׁוּ לְוָתִי יָת כָּל סָבֵי שִׁבְטֵיכוֹן וְסָרְכֵיכוֹן וֶאֱמַלֵּל קֳדָמֵיהוֹן יָת פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין וְאַסְהֵד בְּהוֹן יָת שְׁמַיָּא וְיָת אַרְעָא:

רש״י◄ הַקְהֵילוּ אֵלַי • וְלֹא תָּקְעוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם בַּחֲצֹצְרוֹת לְהַקְהִיל אֶת הַקָּהָל, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר י) ״עֲשֵׂה לְךָ״, וְלֹא הִשְׁלִיט יְהוֹשֻׁעַ עֲלֵיהֶם, וְאַף בְּחַיָּיו נִגְנְזוּ קֹדֶם יוֹם מוֹתוֹ (סִפְרִים אֲחֵרִים: בְּיוֹם מוֹתוֹ), לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: (קהלת ח) ״וְאֵין שִׁלְטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת״. וְאָעִידָה בָּם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ • וְאִם תֹּאמַר: הֲרֵי כְּבָר הֵעִיד לְמַעְלָה: (לעיל ל) ״הַעִידֹתִי בָכֶם הַיּוֹם וגו׳״? הָתָם לְיִשְׂרָאֵל אָמַר, אֲבָל לַשָּׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא אָמַר, וְעַכְשָׁו בָּא לוֹמַר: ״הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וגו׳״.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ ע״פ לקוטי שיחות חכ״ד עמ׳ 220 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳

רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִפְרְדוּ מֵעַל צֹאן מַרְעִיתָם

בְּפָרָשַׁת וַיֵּלֶךְ (לא, כח) כָּתוּב ״הַקְהִילוּ אֵלַי אֶת כָּל זִקְנֵי שִׁבְטֵיכֶם וְשֹׁטְרֵיכֶם״. וּמְפָרֵשׁ רַשִׁ״י: ״וְלֹא תָּקְעוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם בַּחֲצוֹצְרוֹת לְהַקְהִיל אֶת הַקָּהָל . . לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר וְאֵין שִׁלְטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת״.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כז) הֵן בְּעוֹדֶנִּי חַי עִמָּכֶם. יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז״ל (בְּרָכוֹת י״ח) צַדִּיקִים בְּמִיתָתָם קְרוּיִים חַיִּים, וְהוּא אוֹמְרוֹ **בְּעוֹדֶנִּי חַי** עִמָּכֶם פֵּרוּשׁ בְּעוֹד שֶׁהַחַיִּים שֶׁלִּי עִמָּכֶם הָא לָמַדְתָּ שֶׁאַחֲרֵי כֵן הוּא חַי גַּם כֵּן אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ עִמָּהֶם, וְאוֹמְרוֹ **הַיּוֹם** רָמַז שֶׁאֵין לוֹ עוֹד עִמָּהֶם אֶלָּא יוֹם זֶה, וּפְשַׁט הַכָּתוּב הוּא עַד הַיּוֹם, וְאוֹמְרוֹ **הֱיִיתֶם** לְשׁוֹן עָבָר כִּי אֶפְשָׁר שֶׁהִרְהֲרוּ תְּשׁוּבָה בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, וּכְדִין (קִדּוּשִׁין מ״ט) הַמְקַדֵּשׁ אִשָּׁה עַל מְנָת שֶׁהוּא צַדִּיק גָּמוּר אַף עַל פִּי שֶׁנִּמְצָא שֶׁהָיָה רָשָׁע גָּמוּר, אָנוּ אוֹמְרִים שֶׁהִיא מְקֻדֶּשֶׁת שֶׁמָּא הִרְהֵר תְּשׁוּבָה בְּאוֹתָהּ שָׁעָה: תורה כח

חֲסָלַת פָּרָשַׁת וַיֵּלֶךְ

וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ זֶה בְּדֶרֶךְ הַחֲסִידוּת:
יָדוּעַ מַה שֶּׁכָּתוּב בַּסְּפָרִים הַקְּדוֹשִׁים (ראה תניא אגה"ק סי' זך וביאורו. סי' כח. ובכ"מ) דְּ"בְּהַעֲלוֹת ה' רוּחוֹ [שֶׁל צַדִּיק] וְנִשְׁמָתוֹ אֵלָיו יֶאֱסֹף . . יַעֲלֶה בְּעִילּוּי אַחַר עִילּוּי עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת". וְתָמוּהַּ, אֵיךְ זֶה מַתְאִים עִם מַה שֶּׁכָּתוּב "אֵין שִׁלְטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת" דְּמַשְׁמָעוֹ שֶׁנַּעֲשָׂה יְרִידָה בְּנִשְׁמַת הַצַּדִּיק?
וְיֵשׁ לוֹמַר בָּזֶה, דְּפֵּירוּשׁ הַכָּתוּב הוּא לְמַעֲלִיּוּתָא, דִּכְשֶׁאָדָם שׁוֹלֵט עַל מַשֶּׁהוּ, סִימָן הוּא שֶׁשַּׁיָּךְ הוּא לַדָּבָר עַד שֶׁבִּיכָלְתּוֹ לִשְׁלוֹט עָלָיו, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּיוֹם פְּטִירַת הַצַּדִּיק, מִכֵּיוָן שֶׁנִּתְעַלָּה בְּעִילּוּי אַחַר עִילּוּי, אֵין לוֹ שַׁיָּכוּת לְעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה, וּבְמֵילָא "אֵין שִׁלְטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת".
לְפִי־זֶה הָיְוָה־אֲמִינָא דִּבְיוֹם פְּטִירַת מֹשֶׁה שֶׁנִּתְעַלָּה כָּל־כָּךְ עַד שֶׁאֵין שַׁיָּךְ לוֹמַר שֶׁיֵּשׁ לוֹ "שִׁלִּיטָה" עַל יִשְׂרָאֵל, נִפְסַק הַקֶּשֶׁר רַחֲמָנָא־לִיצְלָן בֵּינוֹ לְצֹאן מַרְעִיתוֹ.
וּמְלַמְּדֵנוּ הַכָּתוּב, שֶׁאַף בְּיוֹם פְּטִירַת מֹשֶׁה, אָמַר "הַקְהִילוּ אֵלַי", שֶׁבִּיקֵּשׁ בְּעַצְמוֹ לְהַקְהִיל אֶת כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי בְּכָל מַצָּב וּבְאֵיזֶה דַּרְגָּה שֶׁנִּמְצָא בּוֹ מֹשֶׁה, עֲדַיִן קֶשׁוּר וּמְאוּחָד הוּא עִם צֹאן מַרְעִיתוֹ. וְכִלְשׁוֹן רַשִׁ"י (חקת כא, כא) "מֹשֶׁה הוּא יִשְׂרָאֵל, וְיִשְׂרָאֵל הֵם מֹשֶׁה".

(כט) כִּי יָדַעְתִּי אַחֲרֵי מוֹתִי כִּי־הַשְׁחֵת תַּשְׁחִתُון וְסַרְתֶּם מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם וְקָרָאת אֶתְכֶם הָרָעָה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים כִּי־תַעֲשׂוּ אֶת־הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה לְהַכְעִיסוֹ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם:

כט אֲרֵי יְדַעְנָא (יָדַעְנָא) בָּתַר דְּאֵמוּת אֲרֵי חַבָּלָא תְּחַבְּלוּן וְתִסְטוּן מִן אָרְחָא דִּי פַקֵּדִית יָתְכוֹן וּתְעָרַע יָתְכוֹן בִּשְׁתָּא בְּסוֹף יוֹמַיָּא אֲרֵי תַעְבְּדוּן יָת דְּבִישׁ קֳדָם יְיָ לְאַרְגָּזָא קֳדָמוֹהִי בְּעוֹבָדֵי יְדֵיכוֹן:

רש"י ◄ אַחֲרֵי מוֹתִי כִּי־הַשְׁחֵת תַּשְׁחִתוּן • וַהֲרֵי כָּל יְמוֹת יְהוֹשֻׁעַ לֹא הִשְׁחִיתוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שופטים ב) "וַיַּעַבְדוּ יִשְׂרָאֵל אֶת ה' כָּל יְמֵי יְהוֹשֻׁעַ"? מִכָּאן שֶׁתַּלְמִידוֹ שֶׁל אָדָם חָבִיב עָלָיו כְּגוּפוֹ, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁיְּהוֹשֻׁעַ חַי, הָיָה נִרְאֶה לְמֹשֶׁה כְּאִלּוּ הוּא חַי.

(ל) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה בְּאָזְנֵי כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל אֶת־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת עַד תֻּמָּם:

ל וּמַלִּיל מֹשֶׁה קֳדָם כָּל קְהָלָא דְּיִשְׂרָאֵל יָת פִּתְגָּמֵי תּוּשְׁבַּחְתָּא הָדָא עַד דְּשָׁלִימוּ:
פ פ פ

ל' ועם מ' של נצבים ע' פסוקים, אדני"ה סימן. חסלת פרשת וילך

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רסו - רסז

המשך ביאור למס' ביצה ליום שלישי עמ' א

1 **וּלְמָחָר** ביום טוב **הִשְׁכִּים** קודם עלות השחר **וּמָצָא** בָּהּ **בֵּיצָה**, אף
2 שלכאורה האפשרות היחידה היא שנולדה בלילה, בכל זאת הרי
3 היא **מוּתֶּרֶת**, שמאחר שתשמיש התרנגולים ביום, אף לידתם ביום,
4 ועל כן אנו תולים בודאות שנולדה ביום אתמול, ומותרת כדין
5 ביצה שנולדה בערב יום טוב. מקשה הגמרא: **וַהֲלֹא בָדַק** אתמול
6 בקן ולא מצא בה ביצה, ובהכרח שנולדה בליל יום טוב, ואם כן
7 יש לאוסרה. מתרצת הגמרא: מאחר שאינה יולדת אלא ביום, אף
8 שבדק ולא מצא **אֵימַר** – אומרים אנו שלא **בָדַק יָפֶה יָפֶה**, ובאמת
9 היתה מצויה בקן כבר מאתמול, **וַאֲפִילּוּ בָדַק יָפֶה** ולא מצא, **אֵימַר**
10 **יָצְתָה רוּפָּהּ וְחָזְרָה** למעי אמה **חֲוַאי**, ואף זו נחשבת כנולדה מערב
11 יום טוב, **כְּדְרַבִּי יוֹחָנָן** שאמר ביצה שיצאה רובה מערב יום טוב
12 וחזרה מותר לאוכלה ביום טוב. ואף שמקרה לא שכיח הוא, בכל
13 זאת אנו תולים כן, שהרי קבלה בידינו שאינה יולדת בלילה.
14 מקשה הגמרא: **אֵינִי** – האם כן הוא, **וְהָא אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בֶּן שָׁאוּל**
15 **אָמַר רַב, בָּדַק בְּקִנָּהּ שֶׁל תַּרְנְגוֹלֶת מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב וְלֹא מָצָא בָּהּ בֵּיצָה,**
16 **וּלְמָחָר הִשְׁכִּים וּמָצָא בָּהּ בֵּיצָה, אֲסוּרָה**, הרי לנו כי יש לתלות
17 שנולדה במשך ליל היום טוב ולא מאתמול. מתרצת הגמרא: **הָתָם**
18 אסר רב **בְּדָסְפְּנָא מֵאַרְעָא** – שנוצרה מתוך חימום התרנגולת
19 בקרקע, שלידתה בין ביום ובין בלילה, ובה אין אומרים ש'כל
20 שתשמישו ביום נולד ביום'. שואלת הגמרא: **אִי הָכִי** – אם כך, אף
21 בנידון **דְּרַב מָרִי נַמִּי אֵימָא** - גם כן נאמר שהביצה שנמצאה בקן
22 **מֵאַרְעָא סָפְנָא** ונולדה בלילה, ומנין לנו שנולדה מזכר. מתרצת
23 הגמרא: לא התיר רב מרי אלא **כְּדְאִיכָּא זָכָר בַּהֲדָהּ** – שיש זכר עם
24 התרנגולת. שואלת הגמרא: אפילו **כְּדְאִיכָּא זָכָר** עם התרנגולת,
25 **נַמִּי אֵימָא מֵאַרְעָא סָפְנָא** - גם כן יש לומר שנולדה מחימום
26 התרנגולת בקרקע ולא מזכר, ועדיין יש לחשוש שנולדה בליל יום
27 טוב. מביאה הגמרא ישוב לדבר: **אָמַר רָבִינָא, גְּמִירֵי** – מקובל
28 בידינו, **כָּל הֵיכָא דְּאִיכָּא זָכָר** עם התרנגולת, **לֹא סָפְנָא** היא את
29 הביצה **מֵאַרְעָא**, אלא נוצרת היא על ידי התרנגול. **וְעַד כַּמָּה** יהיה
30 סמוך אליה התרנגול כדי שיחשב ל'איכא זכר בהדה', ולא תלד
31 אלא ממנו ולא מחמת ספנא מארעא, **אָמַר רַב נַמְדָּא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב, כָּל הֵיכָא**
32

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ח אלול מפרק קלה עד סוף פרק קלט ופרקים פב-פד	**יום רביעי - ב' תשרי** פרק כ מפרק י עד סוף פרק יז ופרקים צא-צג
יום שני - כ"ט אלול פרק כ, מפרק קמ עד סוף פרק קנ ופרקים פה-פז	**יום חמישי - ג' תשרי** מפרק יח עד סוף פרק כב ופרקים צד-צו
יום שלישי - א' תשרי פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט ופרקים פח-צ	**יום שישי - ד' תשרי** מפרק כג עד סוף פרק כח ופרקים צז-צט
שבת קודש - ה' תשרי פרק כ מפרק כט עד סוף פרק לד ופרקים ק-קב	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"ח אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 252, והשנית היא אהבה... עד עמ' קכז, דעהו:

אגרת הקדש

והשנית היא אהבה ותאוה שהנפש מתאוה ואוהבת וחפיצה לדבקה בה' לצרור בצרור החיים וקרבת אלהים טוב לה מאד ובו תחפוץ ורע לה מאד להתרחק ממנו ית' ח"ו להיות מחיצה של ברזל מהחיצונים מפסקת ח"ו ואהבה זו היא מוסתרת בלב כלל ישראל אפילו ברשעים וממנה באה להם החרטה אך מפני שהיא מוסתרת ונעלמה בבחינת גלות בגוף הרי הקליפה יכולה לשלוט עליה וזהו רוח שטות המחטיא לאדם וע"כ עבודת האדם לקונו היא להתחזק ולהתגבר על הקליפה בכל מכל כל דהיינו מתחלה לגרשה מהגוף לגמרי ממחשבה דו"מ שבמוח ולשון ורמ"ח אברים ואח"כ יוכל ג"כ להוציא ממסגר אסיר בחוזק יד דהיינו להיות חזק ואמיץ לבו בגבורים להיות האהבה המסותרת נגלית בגילוי רב בכל כחות חלקי הנפש שבגוף דהיינו העיקר בשכל ובמחשבה שבמוח שהשכל יחשב ויתבונן תמיד כפי שכלו והשכלתו בבורא יתברך איך שהוא חיי החיים בכלל וחיי נשמתו בפרט וע"כ יכסוף ויתאוה להיות דבוק בו וקרוב אליו כוסף טבעי כבן הכוסף להיות תמיד אצל אביו וכמו אש העולה למעלה תמיד בטבעה למקורה וכל מה שיתמיד לחשוב בשכלו כוסף זה ככה יתגבר ויתפשט כוסף

1 **וְהַשֵּׁנִית** – הסוג השני **הִיא אַהֲבָה וְתַאֲוָה, שֶׁהַנֶּפֶשׁ מִתְאַוָּה**
2 **וְאוֹהֶבֶת וַחֲפֵצָה לְדָבְקָה בַּה', לִצְרֹר** – להיות קשור, **בִּצְרוֹר**
3 **הַחַיִּים, וְקִרְבַת אֱלֹהִים טוֹב לָהּ מְאֹד, וּבוֹ** – בקרבה אל
4 האלקים, **תַּחְפֹּץ,** – חפצה ורצונה הפנימי הוא רק להיות קרוב
5 אל הקדוש ברוך הוא, **וְרַע**
6 **לָהּ מְאֹד לְהִתְרַחֵק מִמֶּנּוּ**
7 **יִתְבָּרֵךְ חַס־וְשָׁלוֹם,**
8 **לִהְיוֹת מְחִצָּה שֶׁל בַּרְזֶל**
9 **מֵהַחִיצוֹנִים** – מהקליפות
10 שהן היפך הקדושה,
11 **מַפְסֶקֶת** – בינו לבין
12 אלקות **חַס־וְשָׁלוֹם.** –
13 מחיצה כזו מתהווה
14 מענינים שהם היפך רצון
15 העליון, הרי רע הדבר
16 במאד שיהיה כך חס־
17 ושלום. כלומר, באהבה
18 שהוא רוצה להיות קרוב
19 להקדוש ברוך הוא,
20 כלולה גם יראה, שלא
21 להיות רחוק חס־ושלום
22 מאלקות. ב"לקוטי לוי
23 יצחק" להרה"ג וכו' ר' לוי
24 יצחק שניאורסאהן, אביו
25 של כ"ק רבינו, מסביר את
26 הלשונות "מתאוה",
27 "אוהבת", "חפיצה"
28 ו"לדבקה" במדריגות
29 שונות של הנשמה כפי
30 שהן בארבעת העולמות: "מתאוה" – בעשיה, "אוהבת" –
31 ביצירה, וכו'. **וְאַהֲבָה זוֹ הִיא מוּסְתֶּרֶת בְּלֵב כְּלַל יִשְׂרָאֵל,** –
32 של כל אחד מישראל, **אֲפִלּוּ בָּרְשָׁעִים,** – כפי שמוסבר
33 בפרוטרוט בפרק י"ח וי"ט בחלק הראשון של ספר ה"תניא",
34 שאהבה מוסתרת זו ישנה גם ברשעים, **וּמִמֶּנָּה** – מהאהבה
35 המוסתרת, **בָּאָה לָהֶם** – לרשעים, **הַחֲרָטָה.** – החרטה שישנה
36 ברשעים אחרי עשיית עבירה (כמאמר חכמינו ז"ל: "רשעים
37 מלאים חרטה") – באה מאהבה מוסתרת זו. אלא, אם כך הדבר,
38 שיש להם אהבה זו להקדוש ברוך הוא – אם־כן מדוע הם
39 רשעים? אומר על כך רבנו הזקן להלן: **אַךְ מִפְּנֵי שֶׁהִיא**
40 **מוּסְתֶּרֶת וְנֶעְלָמָה בְּבְחִינַת גָּלוּת בַּגּוּף** - **הֲרֵי הַקְּלִפָּה יְכוֹלָה**
41 **לִשְׁלֹט עָלֶיהָ, וְזֶהוּ רוּחַ שְׁטוּת הַמַּחֲטִיא לָאָדָם**[20]. – ה"רוח
42 שטות" מכסה ומסתירה על אהבה זו, שלא יחוש שעל ידי
43 החטא הוא מתרחק וניתק מהקדוש ברוך הוא, **וְעַל כֵּן,** – ולכן,
44 **עֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ הִיא, לְהִתְחַזֵּק וּלְהִתְגַּבֵּר עַל הַקְּלִפָּה**
45 **בְּכֹל מִכֹּל כֹּל.** – בכל הענינים, **דְּהַיְנוּ, מִתְּחִלָּה לְגָרְשָׁהּ** –
46 ראשית דבר לגרש את הקליפה, **מֵהַגּוּף לְגַמְרֵי,** – שלא תהיה
47 לה שום שליטה על אברי הגוף, **מִמַּחֲשָׁבָה** – שלא יחשוב שום
48 ענינים שהם היפך רצון ה', שזה ענין של קליפה, **דִּבּוּר** – שלא
49 ידבר שום דיבורים שהם
50 היפך רצון ה', **וּמַעֲשֶׂה** –
51 שלא יעשה שום מעשים
52 שהם היפך רצון ה', **שֶׁ** –
53 שלשה ענינים אלה הם
54 **בְּמֹחַ וְלָשׁוֹן וּרְמַ"ח**
55 **אֵבָרִים,** – שהמוח לא
56 יחשוב, הלשון לא תדבר
57 והאברים לא יעשו שום
58 ענינים של קליפה. **וְאַחַר־**
59 **כָּךְ יוּכַל גַּם־כֵּן לְהוֹצִיא**
60 **מִמַּסְגֵּר אָסִיר בְּחֹזֶק יָד,**
61 – אחרי שלא ירשה
62 לקליפה להתלבש בגופו,
63 להישמר בענינים של
64 "סור מרע", שלא לחשוב
65 ולא לדבר ולא לעשות
66 ענינים של קליפה (ענינים
67 שהם היפך רצון ה'), יוכל
68 גם לגלות את ה"אהבה
69 המוסתרת", שתתבטא
70 בגלוי בענינים של **"עשה**
71 **טוב"**, שהמוח יחשוב
72 בגדלות ה', דבר שיביא
73 אותו לחוש בגלוי אהבה
74 לה', ובאהבה זו ללמוד תורה ולקיים מצוות בדיבור ובמעשה,
75 **דְּהַיְנוּ, לִהְיוֹת חָזָק וְאַמִּיץ לִבּוֹ בַּגִּבּוֹרִים, לִהְיוֹת הָאַהֲבָה**
76 **הַמְסֻתֶּרֶת נִגְלִית בְּגִלּוּי רַב בְּכָל כֹּחוֹת חֶלְקֵי הַנֶּפֶשׁ שֶׁבַּגּוּף.**
77 **דְּהַיְנוּ,** – כלומר, **הָעִקָּר בְּשֵׂכֶל וּבְמַחֲשָׁבָה שֶׁבַּמֹּחַ,** – שכן,
78 השכל עוזר הרי לגילוי האהבה, וכשהאהבה היא בהתגלות –
79 מביא הדבר להתאמתות האהבה בשאר האברים, **שֶׁהַשֵּׂכֶל**
80 **יַחֲשׁוֹב וְיִתְבּוֹנֵן תָּמִיד כְּפִי שִׂכְלוֹ וְהַשְׂכָּלָתוֹ כַּבּוֹרֵא יִתְבָּרֵךְ,**
81 **אֵיךְ שֶׁהוּא חַיֵּי הַחַיִּים בְּכְלָל** – בעולם, **וְחַיֵּי נִשְׁמָתוֹ בִּפְרָט,**
82 – הנשמה היא הרי חיי האדם, והקדוש־ברוך־הוא החיים של
83 הנשמה, **וְעַל כֵּן** – ולכן, **יִכְסֹף וְיִתְאַוֶּה לִהְיוֹת דָּבוּק בּוֹ**
84 **וְקָרוֹב אֵלָיו, כִּסֵּף טִבְעִי, כְּבֶן הַכּוֹסֵף** – המשתוקק **לִהְיוֹת**
85 **תָּמִיד אֵצֶל אָבִיו, וּכְמוֹ אֵשׁ הָעוֹלָה לְמַעְלָה תָּמִיד בְּטִבְעָהּ**
86 **לִמְקוֹרָהּ.** – כפי שהסביר בפרק י"ט בחלק הראשון של ספר
87 ה"תניא", שטבע האש הוא שהיא נמשכת תמיד למעלה
88 לשרשה, **וְכָל מַה שֶׁיִּתְמִיד לַחֲשֹׁב בְּשִׂכְלוֹ כִּסֵּף זֶה** –

20. סוטה ג, א.

אגרת הקדש

זה גם בפיו ובכל אבריו לעסוק בתורה ומצות לדבקה בהם בה' ממש דאורייתא וקוב"ה כולא חד ועל כוסף זה שבגילוי רב כתיב צמאה נפשי וגו' כאדם הצמא למים ואין לו תענוג עדיין כלל וגם על כוסף זה ואהבה זו המוסתרת בנו אנו מעתירים לה' להיות בעזרנו להוציאה ממסגר ושיהיה הלב מלא ממנה לבדה ולא תכנס צרתה בביתה שהיא תאות עוה"ז רק שתהיה היא עקרת הבית למשול בצרתה ולגרשה החוצה ממחדו"מ עכ"פ הגם שלא יוכל לשלחה לגמרי מלבו עכ"פ תהיה היא מוסתרת בבחי' גלות ועבדות לעקרת הבית גברתה להשתמש בה לדברים הכרחים לה לבד כאכילה ושתיה כדכתיב בכל דרכיך דעהו:

1 השתוקקות זו, **כָּכָה יִתְגַּבֵּר וְיִתְפַּשֵּׁט כֹּסֶף זֶה גַּם בְּפִיו וּבְכָל**
2 **אֵבָרָיו לַעֲסֹק בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, לְדָבְקָה בָּהֶם** – על ידן, **בַּה'**
3 **מַמָּשׁ, דְּאוֹרַיְתָא וְקֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כֻּלָּא חַד**[21]. – כי, תורה
4 והקדוש ברוך הוא הם דבר אחד, ולכן תשפיע אהבה זו במוחו
5 ובפיו ובשאר אברים,
6 ללמוד תורה ולקיים
7 מצוות באהבה זו. **וְעַל**
8 **כֹּסֶף זֶה** – על אהבה זו,
9 **שֶׁבְּגִלּוּי רַב, כְּתִיב:** –
10 כתוב[22]: **"צָמְאָה נַפְשִׁי**
11 **וְגוֹ'"**, – לאלקים, **כְּאָדָם**
12 **הַצָּמֵא לְמַיִם וְאֵין לוֹ**
13 **תַּעֲנוּג עֲדַיִן כְּלָל.** –
14 כשהוא מרווה את
15 צמאונו, יש לו תענוג; אך,
16 בהיותו צמא, אין לו שום
17 תענוג, אלא צמאון חזק –
18 כך אהבה זו היא ענין של
19 צמאון לאלקות, לא
20 אהבה שיש בה תענוג תוך
21 כדי השגת דביקות באלקות, כפי שהדבר במדריגה הראשונה
22 של "אהבה בתענוגים", אלא כאן מדובר בצמאון לאלקות.
23 **וְגַם**[23] **עַל כֹּסֶף זֶה וְאַהֲבָה זוֹ הַמּוּסְתֶּרֶת בָּנוּ, אָנוּ מַעְתִּירִים**
24 – אנו מתפללים **לַה' לְהִיוֹת בְּעֶזְרֵנוּ, לְהוֹצִיאָהּ מִמַּסְגֵּר,** –
25 כלומר, למרות שאהבה זו איננה ענין שעל האדם לזכות
26 שיעניקו לו אותה מלמעלה, שכן עצם אהבה זו ישנה בכל אחד
27 מישראל, וגילוי אהבה זו תלוי הרי בעבודתו ובהתבוננותו –
28 בכל זאת גם על אהבה זו מתפללים אל הקדוש־ברוך־הוא
29 שיעזור להתגלותה ולהוציא אותה מההעלם אל הגילוי,
30 **וְשֶׁיִּהְיֶה הַלֵּב מָלֵא מִמֶּנָּה לְבַדָּהּ, וְלֹא תִּכָּנֵס צָרָתָהּ בְּבֵיתָהּ**
31 – שלא תשרור בלב שום אהבה אחרת ותאוה שהן נגד האהבה
32 להקדוש־ברוך־הוא, **שֶׁהִיא** – ה"צרה" היא **תַּאֲוַת עוֹלָם הַזֶּה,**
33 – שהתאוה היא ניגוד לאהבת ה', **רַק שֶׁתִּהְיֶה הִיא** – בלבד,
34 **עֲקֶרֶת הַבַּיִת** – בעלת הבית, השליטה היחידה של הלב, **לְמָשֹׁל**
35 **בְּצָרָתָהּ וּלְגָרְשָׁהּ הַחוּצָה מִמַּחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה עַל־כָּל־**
36 **פָּנִים, הֲגַם שֶׁלֹּא יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ לְגַמְרֵי מִלִּבּוֹ,** – שלא תהיה
37 לו שום תאוה בלב, שכן,
38 אהבה זו היא הרי
39 ב"בינונים", בהם קיימת
40 בלב התאוה של הנפש
41 הבהמית, אלא שהוא לא
42 נותן שתעלה במחשבה
43 דיבור ומעשה (כפי
44 שהוסבר למעלה בפרק
45 י"ב בחלק הראשון של
46 ספר ה"תניא"), **עַל־כָּל־**
47 **פָּנִים תִּהְיֶה הִיא**
48 **מֻסְתֶּרֶת בִּבְחִינַת גָּלוּת**
49 **וְעַבְדוּת לַעֲקֶרֶת הַבַּיִת**
50 **גְּבִרְתָּהּ,** – היא האהבה
51 לאלקות, שבמקום
52 שהאהבה לאלקות תהיה
53 **"אהבה מוסתרת"** ובבחינת גלות – תהיה התאוה של הנפש
54 הבהמית מוסתרת ובבחינת גלות, **לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ** – בתאוה,
55 **לִדְבָרִים הֶכְרֵחִים לָהּ לְבַד, כַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה,** – שכדי
56 שהנפש האלקית תתקיים בגוף ותוכל לקיים תורה ומצוות, מן
57 ההכרח שהאדם יאכל וישתה – הרי שישתמש ברצון הנפש
58 הבהמית לענינים גשמיים, לבצע רצון הנפש האלקית בענינים
59 של תורה ועבודת ה', **כְּדִכְתִיב:** – כמו שכתוב[24]: **"בְּכָל דְּרָכֶיךָ**
60 **דָּעֵהוּ":** – בכל הדרכים **שלך** תדע את (ותהיה קשור אל)
61 הקדוש־ברוך־הוא, כלומר, מדובר, אודות "דרכיך", הדרכים
62 והענינים הגשמיים של האדם. אך, שיהיה בזה "דעהו", הדעת
63 וההתקשרות באלקות, משתמשת הרי הנפש האלקית ברצון
64 של הנפש הבהמית כדי שיהיה "דעהו"[25].

יום שני כ"ט אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קכז, יט עוטה אור... עד עמ' 254, דאצילות.

65 **יט.** אגרת הקודש זו – סימן יט – מתיחסת לפסוק[1]: "עוטה אור כשלמה".
66 ידוע[2], שפסוק זה מדבר אודות תורה, שהיא ממוצע בין "אור אין סוף" לבין
67 העולמות. שכן, "אור אין סוף" הוא הרי ענין של **"אין סוף"** (בלי גבול),
68 ועולמות הם בעלי גבול, במילא זקוקים לממוצע על ידו תהיה התהוות
69 העולמות וההשפעה בעולמות. הממוצע ביניהם הוא – תורה. כן ידוע[3],
70 שכל ממוצע מן ההכרח שתהיינה בו משתי המדריגות שהוא מחברן, לכן

---

21. ראה זח"א כד, א. ח"ב ס, א. **22.** תהלים מב, ג. **23.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "מוכרח להוסיף זה כאן - לתרץ מש"כ ס"ד שזה הגילוי נעשה לא ע"י התבוננות כ"א ע"י תפלה וצדקה. - ועפ"ז יש בעבודה זו גם שייכות לצדקה". **24.** משלי ג, ו. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "וכפס"ד השו"ע או"ח סרל"א בארוכה". **25.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "עצ"ע מהי השייכות **להכתוב** מה יפית גו'?! וי"ל ע"פ המבואר בתו"ח שם הטעם להיופי והנועם ובאופן **דהפלאה** (מה גו' ומה גו') - מובן שאהב"ת היא כמבואר באגה"ק כאן (וכן בנוגע לאהמ"ס - שלכן אין בה ההפלאה דיופי ונועם)". **1.** תהלים קד, ב. **2.** ראה יהל אור (רשימות הצ"צ) עה"פ. **3.** ראה לקו"ש חי"ט ע' 11 ואילך. וש"נ.

אגרת הקדש

יט עוטה אור כשלמה וגו'. הנה בלקוטי תורה של האריז"ל פ' כי תשא ופ' ויקרא כתב כי השגת מרע"ה לא היתה בבחינת פנימיות דחכמה עילאה הנקרא אבא דאצי' וכ"ש בספירת הכתר שלמעלה ממנה הנקרא א"א כ"א בבחי' אחוריים דחכמה המלובשת בבינה המתלבשת בז' ספירות תחתונות שנק' ז"א סוד התורה ומתפשטת עד סוף ד' ספירות התחתונות שהן נהי"מ ושם היתה השגת נבואתו בבחי' פנימיות דהיינו מבחי' פנימיות דנהי"מ. אבל למעלה מנהי"מ לא היתה לו שום השגה בפנימיות כ"א בבחי' אחוריים דחכמה המלובשת בבינה המלובשת ומתפשטת תוך פנימיות דנהי"מ בסוד נובלות חכמה שלמעלה תורה שהיא בבחי' ז"א וכדכתיב וראית את אחורי ופני לא יראו ע"ש ובשער

יש בתורה שתי הבחינות "אור" ו"שלמה": "אור" של תורה הוא פנימיות התורה, שהיא ענין של אין סוף (בלי גבול), "ארוכה מארץ מדה"[4]; ו"שלמה" שהיא **לבוש** – היא הענין של גליא דתורה (התורה הנגלית), שיש בה גבול ושיעור, יש לה שייכות לעולמות. באגרת זו מסביר רבנו הזקן שבנגלה דתורה יש בהעלם את הענין הנעלה יותר של "אור", פנימיות התורה, וכן מסביר את ההבדל בין השגה של תורה לבין השגה של נבואה.

"עֹטֶה אוֹר כַּשַּׂלְמָה וְגו'". – הכוונה, שהאור מתלבש ומסתתר בלבוש. ורבנו הזקן יסביר שאור התורה שלמעלה מהתגלות מתעטף ומתלבש בלבוש והעלם. **הִנֵּה, בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' שֶׁל הָאָרִ"י זַ"ל פָּרָשַׁת כִּי תִשָּׂא וּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא כָּתַב**[5], **כִּי הַשֵּׁנִית מִשֶּׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם לֹא הָיְתָה בִּבְחִינַת פְּנִימִיּוּת דְּחָכְמָה עִלָּאָה,** – פנימיות החכמה העליונה, **הַנִּקְרָא "אַבָּא דַּאֲצִילוּת",** – שכן, ב"חכמה עילאה" ישנן מדריגות שהן למעלה מ"חכמה דאצילות", כמו חכמה שבכתר וחכמה ד'אדם קדמון' וכדומה – והוא מפרש, שמה שהוא אומר שהשגת משה רבנו לא היתה בפנימיות החכמה העליונה, אין הכוונה רק למדריגות החכמה שלמעלה מ"אצילות", אלא גם בפנימיות החכמה העליונה שב"אצילות" (כפי ש"חכמה עילאה" נקראת "אבא דאצילות"), **וְכָל־שֶׁכֵּן בִּסְפִירַת הַכֶּתֶר שֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּנָּה,** – מ"חכמה", **הַנִּקְרָא "אֲרִיךְ אַנְפִּין",** – הרי בודאי שלא היתה לו השגה בזה, שכן "אריך אנפין" הוא הרי בחינה של "אריך", אריכות בלי גבול; ונשמה המלובשת בגוף שהוא בעל גבול – אין בכוחה להשיג ענין של בלי גבול, **כִּי־אִם** – משה השיג, **בִּבְחִינַת אֲחוֹרַיִם** – החיצוניות, **דְּחָכְמָה** – אין זו הפנימיות ועצם מדריגת ה"חכמה", אלא החיצוניות שיש לה כבר שייכות לירידה במדריגות שלמטה מ"חכמה", **הַמְלֻבֶּשֶׁת**[6] **בַּבִּינָה, הַמִּתְלַבֶּשֶׁת** – "בינה" מתלבשת **בְּשֶׁבַע סְפִירוֹת תַּחְתּוֹנוֹת שֶׁנִּקְרָאוֹת "זְעֵיר אַנְפִּין",** – ענין של "זעיר", קטנות וצמצום והגבלה, אלו הן שבע המדות הנקראות בשם "**מדות**", מלשון "מדה" ושיעור. שכן, זה כבר כפי ש"אור אין סוף" מתלבש בענין של מדה ושל שיעור להיות מקור לעולמות, **סוֹד הַתּוֹרָה,** – "חכמה עילאה" (עליונה) כפי שהיא יורדת (על ידי "בינה") בשבע המדות – זה הסוד של ענין התורה, שההלכות והדינים של התורה, כשר ופסול, חייב וזכאי, טמא וטהור, באים מהמדות: כשר, זכאי וטהור – ממדת החסד. פסול, חייב וטמא – ממדת הגבורה, וכו', **וּמִתְפַּשֶּׁטֶת עַד סוֹף אַרְבַּע סְפִירוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת, שֶׁהֵן: נֶצַח־הוֹד־יְסוֹד־מַלְכוּת,** – שבמדות עצמן, ספירות אלו אינן עצמיות המדות, כי־אם הענפים של מדות חסד, גבורה, תפארת, להוריד ולממש את המדות "חסד", "גבורה", "תפארת", **וְשָׁם הָיְתָה הַשֵּׁנִית נְבוּאָתוֹ** – של משה רבנו, **בִּבְחִינַת פְּנִימִיּוּת, דְּהַיְנוּ מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוּת דְּנֶצַח־הוֹד־יְסוֹד־מַלְכוּת,** – דוקא בספירות אלו, שעניינן להוריד את ההשפעה מהספירות העליונות יותר בעולמות שלמטה מ"אצילות" – שם דוקא היתה יכולה להיות ואכן היתה השגת הנבואה של משה רבנו בפנימיות ועצמיות ספירות **אלו, אֲבָל לְמַעְלָה מִנֶּצַח־הוֹד־יְסוֹד־מַלְכוּת לֹא הָיְתָה לוֹ שׁוּם הַשָּׂגָה בַּפְּנִימִיּוּת, כִּי־אִם בִּבְחִינַת אֲחוֹרַיִם** – החיצוניות, **דְּחָכְמָה הַמְלֻבֶּשֶׁת**[7] **בַּבִּינָה, הַמְלֻבֶּשֶׁת וּמִתְפַּשֶּׁטֶת תּוֹךְ פְּנִימִיּוּת דְּנֶצַח־הוֹד־יְסוֹד־מַלְכוּת,** – רק שם היתה לו השגה בפנימיות. הרבי מציין ב"הערות ותיקונים" השאלה: מה מחדש רבנו הזקן בחזרו עוד הפעם על הענין של אחוריים דחכמה המתלבש בבינה, המתלבשת בנהי"ם; הרי אמר זאת כבר לפני זה? ויש לציין שכאן אין רבנו הזקן מזכיר את ההתלבשות בשאר המדות כנזכר לעיל, אלא ההתלבשות שבבינה ובנהי"ם בלבד. **בְּסוֹד** – שאומר במדרש[7]: **"נוֹבְלוֹת חָכְמָה שֶׁלְּמַעְלָה - תּוֹרָה",** – "חכמה" כפי שהיא יורדת במדריגה תחתונה ביותר, עד שהיא רק כמעין ודוגמא למדריגת ה"חכמה" (שזה ענין של "נובלות") – זהו ענין התורה. הרי משמעות הדבר היא, שהתורה איננה העצמיות של "חכמה עילאה" (עליונה), כי־אם ה"נובלות" והחיצוניות של "חכמה עילאה"; שכן רק זה יכול לרדת בהתגלות גמורה, בבחינת תורה שהיא ענין של התגלות, בחינת נגלה דתורה, **שֶׁהִיא** – תורה היא **בִּבְחִינַת "זְעֵיר אַנְפִּין",** – כנזכר לעיל, ענין של קטנות וצמצום וגבול, **וּכְדִכְתִיב:** – וכמו שכתוב[8]: **"וְרָאִיתָ אֶת אֲחֹרָי, וּפָנַי** – הפנימיות, **לֹא יֵרָאוּ",** – פסוק זה נאמר על משה רבנו, כי גם גם משה רבנו יכול היה לראות רק בחינת "אחוריים" ולא הפנימיות והעצמיות של

---

4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "איוב יא, ט. **5.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עיי"ש היטב איך ללמוד כהנ"ל באגה"ק - ממ"ש בל"ת, ואיך שנלמד דוקא **בצירוף** הנא' בכ"ת ובויקרא". **6.** בתניא שלפנינו: "המלובשת", אבל ב"הערות ותיקונים" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א שצ"ל כבפנים. **7.** ב"ר פי"ז, ז. **8.** תשא לג, כג.

ה"חכמה" שלמעלה, **עַיִן שָׁם** – ב"לקוטי תורה" של האריז"ל, **וּבְ"שַׁעַר הַנְּבוּאָה" פֶּרֶק א. וְלִכְאוֹרָה יֵשׁ לְהַפְלִיא; הֲרֵי נֶאֱמַר[9]: "וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה"**, – שמשה רבנו השיג במדריגות הגבוהות ביותר בנבואה, **וְאֵיךְ הִשִּׂיג הָאָר"י זַ"ל יוֹתֵר מִמֶּנּוּ וְדָרַשׁ כַּמָּה דְּרוּשִׁים בְּבְחִינַת פְּנִימִיּוּת, אֲפִלּוּ בְּסִפְּרוּת וּמַדְרֵגוֹת רַבּוֹת שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַחָכְמָה וְכֶתֶר דַּאֲצִילוּת?** – שישנם "דרושים" מרובים בקבלת האריז"ל לא רק בפנימיות "חכמה" דאצילות, אלא גם בפנימיות המדריגות שלמעלה מ"חכמה" דאצילות, ואפילו מ"כתר" דאצילות; הרי, כיוון שהאריז"ל אומר על משה רבנו שלא השיג בנבואתו בפנימיות "חכמה" דאצילות, אלא רק באחוריים של "חכמה", כפי ש"חכמה" יורדת בהתלבשות וכו' – הרי, שהאריז"ל השיג יותר מאשר משה רבנו?! ב"לקוטי הגהות" ל"תניא"[10] מובא כאן לשון "חידושי הריטב"א"[11]: "מעשה מרכבה העליונה הקדושה שלא נסתכלו בה נביאים מעולם וסודה ידועה לבעלי האמת" – מעשה המרכבה העליונה ("מרכבה" שלמעלה מ"אצילות". שכן, יש ענין ה"מרכבה" בעולם ה"בריאה", ו"מרכבה" בעולם ה"אצילות", וישנו ענין ה"מרכבה" למעלה מ"אצילות"), הרי מעשה מרכבה **העליונה** (שלמעלה מעולם ה"אצילות"), שהנביאים מעולם לא הסתכלו בה, (לא השיגו אותה בנבואתם), וסודה ידועה לבעלי האמת, אלה המקובלים היודעים חכמת הקבלה הנקראת "חכמת האמת".

אגרת הקדש

הנבואה פ"א. ולכאורה יש להפליא הרי נאמר ולא קם נביא עוד בישראל כמשה ואיך השיג האריז"ל יותר ממנו ודרש כמה דרושים בבחי' פנימיות אפילו בספירות ומדרגות רבות שלמעלה מהחכמה וכתר דאצילות.

יום שלישי א' תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 254, אך הענין הוא... עד עמ' קכח, האותיות.

אַךְ הָעִנְיָן הוּא פָּשׁוּט וּמוּבָן לַכֹּל, שֵׁשׁ הֶפְרֵשׁ גָּדוֹל בֵּין הַשָּׂגַת חַכְמֵי הָאֱמֶת כְּרַשְׁבַּ"י וְהָאָר"י זַ"ל, שֶׁהִיא הַשָּׂגַת חָכְמָה וָדַעַת, וּבֵין הַשָּׂגַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם וּשְׁאָר הַנְּבִיאִים – שהשיגו, **בְּנְבוּאָה[12], הַמְכֻנָּה בַּכָּתוּב בְּשֵׁם "רְאִיָּה" מַמָּשׁ:** – שעל ידי "ראיה" רואים את "מהות" הדבר, ואילו בהשגה של חכמה ודעת מבינים רק את "מציאות" הדבר (ולא מהותו). על כך, שנבואה נקראת "ראיה", מביא רבנו הזקן ראיות ממה שכתוב במשה רבנו: **"וְרָאִיתָ אֶת אֲחֹרָי"**, – ולא רק במשה רבנו (שמדריגת הנבואה שלו היתה הגבוהה ביותר) כתוב הלשון "ראיה", אלא גם בישעיה הנביא כתוב[13]: **"וְאָרְאָה אֶת ה'"**, – ואפילו לפני מתן תורה, באברהם אבינו, כבר כתוב גם כן הלשון "ראיה" בנבואתו: **"וַיֵּרָא אֵלָיו ה'"**[14]. – כתוב הרי לשון "ראיה", שהיא ראיית המהות ממש. **וְאַף שֶׁ** – הלשון "ראיה" בענין הנבואה **זֶהוּ דֶּרֶךְ מָשָׁל,** – "ראיה" זה **משל** על נבואה, **וְאֵינָהּ רְאִיַּת עַיִן בָּשָׂר גַּשְׁמִי מַמָּשׁ. מִכָּל־מָקוֹם, הַנִּמְשָׁל צָרִיךְ לִהְיוֹת דּוֹמֶה לַמָּשָׁל,** – וכיוון שבמשל הכוונה היא ראיית מהות הדבר, כפי שרואים בעין הגשמית, כך גם בנמשל (ראיית הנבואה) צריכה להיות הכוונה, סוג כזה של ראיה רוחנית ה"לוקחת" את המהות של המדריגה האלקית שרואים בנבואה, **וּכְתַרְגּוּם: "וַיֵּרָא אֵלָיו ה'" - "וְאִתְגַּלְיָא לֵיהּ וְכוּ'", שֶׁהוּא בְּחִינַת הִתְגַּלּוּת, שֶׁנִּגְלָה אֵלָיו[15] הַנֶּעְלָם בָּרוּךְ־הוּא** – נעלם ונסתר, למעלה מהתגלות, **בְּבְחִינַת הִתְגַּלּוּת.** – "התגלות" משמעותה, שזה נקלט גם בדרגה הנמוכה יותר, על־דרך כמו בראיה גשמית, שלא כמו בשמיעה הקולטת רק דבר רוחני, שהרוחני אינו יכול להיקלט במדריגה התחתונה יותר של ראיה, הוא נשאר בידיעה רוחנית בלבד,

אגרת הקדש

אך הענין הוא פשוט ומובן לכל שיש הפרש גדול בין השגת חכמי האמת כרשב"י והאריז"ל שהיא השגת חכמה ודעת ובין השגת מרע"ה ושאר הנביאים בנבואה המכונה בכתוב בשם ראיה ממש וראית את אחורי ואראה את ה' וירא אליו ה' ואף שזהו דרך משל ואינה ראיית עין בשר גשמי ממש. מ"מ הנמשל צ"ל דומה למשל וכתרגום וירא אליו ה' ואתגליא ליה וכו' שהוא בחי' התגלות שנגלה אליו הנעלם ב"ה בבחי' התגלות משא"כ בהשגת חכמי האמת שלא

---

9. ברכה לד, י. **10.** קה"ת תשל"ג. **11.** לסוכה כח, א. **12.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משא"כ השגתם ב"השגת חכ' ודעת" השיגו בכתר וכו'". **13.** ישעי' ו, יא. **14.** וירא יח, א. **15.** ב"הערות ותיקונים" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א "אליו הוי' הנעלם".

ומשמעות הדבר שאין זה בהתגלות לגבי הדרגה התחתונה יותר. ואילו "התגלות" פירושה – שזה נקלט גם בדרגה התחתונה יותר, כי הדבר הוא בהתגלות, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּהַשָּׁנַת חַכְמֵי הָאֱמֶת,** – המקובלים, **שֶׁלֹּא נִגְלָה אֲלֵיהֶם**[16] **הֶוֶי"ה הַנֶּעְלָם בְּרוּךְ־הוּא**[17] **בְּבְחִינַת הִתְגַּלּוּת, רַק שֶׁהֵם מַשִּׂיגִים תַּעֲלוּמוֹת חָכְמָה הַנֶּעְלָם [נֶסַח אַחֵר: בַּנֶּעְלָם]** – על־דרך "שמיעה" הקולטת דבר רוחני, שה"רוחני" נשאר אז ברוחניותו והשמיעה וההשגה "לוקחת" אותו ברוחניותו, כך הם קולטים בהשגתם את הענין שהוא נעלם ונפלא, אך לא שהענין הנעלם מתגלה אליהם בהתגלות של ירידה למדריגתם. **וּמֻפְלָא מֵהֶם. וְלָכֵן אָמְרוּ:** – חכמינו ז"ל[18]: **"חָכָם עָדִיף מִנָּבִיא",** שֶׁיָּכוֹל – החכם, **לְהַשִּׂיג בְּחָכְמָתוֹ לְמַעְלָה מַעְלָה מִמַּדְרֵגוֹת שֶׁיּוּכְלוּ לֵירֵד לְמַטָּה בְּבְחִינַת הִתְגַּלּוּת לִנְבִיאִים בְּמַרְאֵה נְבוּאָתָם**[19], – שכן, כיוון שאל הנביאים, צריך הדבר לרדת למטה באופן של ראיה, הרי המדריגות הגבוהות ביותר – על־דרך שנזכר לעיל, הפנימיות של "חכמה עילאה" (עליונה) – אי אפשר להן לרדת למטה בהתגלות, **כִּי לֹא יוּכְלוּ לֵירֵד וּלְהִתְגַּלּוֹת אֲלֵיהֶם,** – לנביאים ב"מראה הנבואה", רַק **מַדְרֵגוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת, שֶׁהֵן:** – ספירות **נֶצַח־הוֹד־יְסוֹד־מַלְכוּת, שֶׁהֵן הֵן הַיּוֹרְדוֹת תָּמִיד וּמִתְגַּלּוֹת מֵהַמַּשְׁפִּיעַ לְהַמְקַבֵּל בִּבְחִינַת מֹחִין וְחַיּוּת, כַּיָּדוּעַ לְיוֹדְעֵי חֵן,** – כידוע ללומדי תורת הקבלה, **שֶׁהַנֶּצַח־הוֹד־יְסוֹד־מַלְכוּת שֶׁל הָעֶלְיוֹן** – של המדריגה העליונה יותר, שזו המדריגה התחתונה ביותר של המדריגה העליונה, **מִתְלַבְּשִׁים בַּתַּחְתּוֹן** – במדריגה התחתונה יותר, **לְהַחֲיוֹתוֹ, שֶׁהֵן הֵן כְּלֵי הַהַשְׁפָּעָה וְהוֹרָדַת הַחִיּוּת מֵהָעֶלְיוֹן לַתַּחְתּוֹן** – מהמדריגה העליונה יותר למדריגה התחתונה יותר, **בְּכָל הָעוֹלָמוֹת וְהַמַּדְרֵגוֹת, וְלָכֵן גַּם־כֵּן הֵן הֵן הַמִּתְגַּלּוֹת לַנְּבִיאִים בִּבְחִינַת הִתְגַּלּוּת מַמָּשׁ,** – כפי שהדבר בענין הנבואה, כנזכר לעיל, שזה יורד אליהם באופן של התגלות. **וּבְתוֹכָן** – בספירות נצח־הוד־יסוד־מלכות, **מְלֻבָּשׁ אוֹר** – ספירת **הַבִּינָה, שֶׁהִיא בְּחִינַת הֶבְנַת הָאֱלֹהוּת מֵאוֹר** [נֶסַח אַחֵר: **וְאוֹר**] **אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא,** – או לפי הנוסח השני, בחצאי ריבוע – הבנת האלקות ואור אין־סוף ברוך־הוא, שגם "אור אין־סוף" ברוך־הוא יורד בהבנה זו, **וּבְתוֹכָהּ** – ב"בינה", **מְלֻבָּשִׁים אֲחוֹרַיִם דְּחָכְמָה, שֶׁהִיא** – "חכמה" היא, **מַדְרֵגָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל וְהַהֲבָנָה בֶּאֱלֹהוּת בָּרוּךְ־הוּא, כִּי שֵׁם "חָכְמָה" מוֹרֶה עַל מְקוֹר הַשֵּׂכֶל וְהַהֲבָנָה.** – כנזכר בפרק י"ח בחלק הראשון של ספר ה"תניא", שהמלה "חכמה" היא "כח מה"[20], דבר שאינו בר הבנה והשגה בשכל, **וְלָכֵן אָמְרוּ בַּזֹּהַר, דְּ"אוֹרַיְתָא מֵחָכְמָה נָפְקַת",** – תורה באה מחכמה, בזוהר בשלח (סב, א) נאמר שאורייתא (תורה) באה מ"חכמה עילאה" (עליונה), וכך גם בזוהר חוקת (קפב, א) ואתחנן (רסא, א) ובעוד מקומות, **כִּי טַעֲמֵי מִצְוֹת לֹא נִתְגַּלּוּ,** – כענין של שכל ושל הבנה, **וְהֵם לְמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל וְהַהֲבָנָה,** – למעלה מ"חכמה". **וְגַם בְּאֵיזֶהוּ מְקוֹמָן שֶׁנִּתְגַּלָּה וְנִתְפָּרֵשׁ אֵיזֶה טַעַם הַמּוּבָן לָנוּ לִכְאוֹרָה - אֵין זֶה הַטַּעַם הַמּוּבָן לָנוּ לְבַדּוֹ תַּכְלִית** – סוף, **הַטַּעַם** – של המצוה, **וּגְבוּלוֹ,** – שנאמר שכאן מסתיים הטעם ואין לו עומק יותר, **אֶלָּא בְּתוֹכוֹ** – בתוך הטעם, **מְלֻבָּשׁ פְּנִימִיּוּת וְתַעֲלוּמוֹת חָכְמָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל וְהַהֲבָנָה.** – בשיחה קדושה[21] הסביר פעם הרבי, שרבנו הזקן מדייק בלשון שאין זה "תכלית הטעם", אין זה סוף **הטעם** של המצוה, כלומר, שלא זו בלבד שאין זה תכלית המצוה עצמה, אלא זה אפילו לא תכלית **הטעם** של המצוה, שכן ענינה האמיתי של מצוה הוא הרצון העליון שלמעלה לגמרי מטעם, שלכן הרי עיקר קיום המצוות הוא כדי לקיים רצון הקדוש ברוך הוא. וכפי שכ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" כותב בספרו "דרך מצותיך" (הנקרא גם "ספר **טעמי** המצוות, כי הוא ספר של

אגרת הקדש

נגלה אליהם הוי' הנעלם ב"ה בבחי' התגלות רק שהם משיגים תעלומות חכמה הנעלם [נ"א בנעלם] ומופלא מהם ולכן אמרו חכם עדיף מנביא שיכול להשיג בחכמתו למעלה מעלה ממדרגות שיוכלו לירד למטה בבחי' התגלות לנביאים במראה נבואתם כי לא יוכלו לירד ולהתגלות אליהם רק מדרגות התחתונות שהן נהי"מ שהן הן היורדות תמיד ומתגלות מהמשפיע להמקבל בבחי' מוחין וחיות כידוע לי"ח שהנהי"מ של העליון מתלבשים בתחתון להחיותו שהן הן כלי ההשפעה והורדת החיות מהעליון לתחתון בכל העולמות והמדרגות ולכן ג"כ הן הן המתגלות לנביאים בבחי' התגלות ממש ובתוכן מלובש אור הבינה שהיא בחי' הבנת האלהות מאור [נ"א ואור] א"ס ב"ה ובתוכה מלובשים אחוריים דחכמה שהיא מדרגה שלמעלה מהשכל וההבנה באלהות ב"ה כי שם חכמה מורה על מקור השכל וההבנה ולכן אמרו בזהר דאורייתא מחכמה נפקת כי טעמי מצות לא נתגלו והם למעלה מהשכל והבנה. וגם באיזהו מקומן שנתגלה ונתפרש איזה טעם המובן לנו לכאורה אין זה הטעם המובן לנו לבדו תכלית הטעם וגבולו אלא בתוכו מלובש פנימיות ותעלומות חכמה שלמעלה מהשכל

---

16. ב"הערות ותיקונים" מביא אשר כ"ק אדמו"ר הצ"צ הגי' כאן שצ"ל: עליהם, ומעיר ע"ז כ"ק אדמו"ר שליט"א בהערות שם וז"ל: כן הוא בכת"י המעתיק (גוף כתי"ק הצ"צ אינו). ואולי טעה וצ"ל: **אליהם**. וכמו"ש באגה"ק לפנ"ז: **אליו**. **17.** ב"הערות ותיקונים" מביא אשר כ"ק אדמו"ר הצ"צ הגי' כאן שצ"ל: הוי' בבחי' (בלי תיבות "הנעלם ב"ה"). **18.** ב"ב יב, א. **19.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "משא"כ בהשגתם, כנ"ל". **20.** זח"ג כח, א. **21.** ש"פ וישב ה'תשכ"ד.

טעמים על מצוות) מיד במצוה הראשונה[22], שעיקר הכוונה הנדרשת בקיום מצוה היא, לכוון בעשיית המצוה שכך ציוונו בורא העולם לעשות, ושידע האדם שבאותו מעשה הוא מקיים ציוויו ורצונו של הקדוש־ברוך־הוא, למרות שאין הוא יודע את המכוון והמטרה של המצוה, והוא אומר שם להלן שמה שמובן משהו מטעם המצוה (כמו על דרך הקבלה והחסידות, החקירה והדרוש) אין זה באמת רק רמז של הענין, וכטיפה מים האוקיינוס, ויתירה מזו באין־ערוך ממש, שכן האדם שלבוש בחומר (הגוף) אי אפשר לו להשיג רוחניות, ומשה רבנו שכבר למעלה משלשת אלפים שנה בגן־עדן והולך תמיד מחיל אל חיל בעומק השגת טעמי המצוות, ועל כל אלה (מה שמשה רבנו משיג) כתוב[23] "לכל תכלה ראיתי קץ" (שלהשגה ולכליון של גן־עדן יש קץ וגבול), ואילו המצוה עצמה "רחבה מצותך מאד" היא "רחבה", בלי גבול, שכן יש בה גבוה וגבוה יותר[24]. מה שהוא אומר שרק "**באיזהו מקומן**" נתגלה טעם המצוה, שלכאורה ישנן הרי הרבה מצוות של "משפטים" ו"עדות", שיש בהן טעם גלוי, והן רוב המצוות. אם־כן כיצד הוא אומר שרק **באי אלה** מצוות נתגלה טעמן? מובא על כך ב"לקוטי ביאורים" על "תניא" (להרב קארף שי') בשם הרבי, שגם **באותן** מצוות יש טעם רק למצוה **בכלל**, ואילו פרטיה המרובים של המצוה – לא נתגלה טעמם, כמו, למשל, מצות תפילין, שהמצוה בכלל יש לה טעם, שיהיה "לאות על ידך"[25], ואילו פרטיה הרבים של מצות תפילין: שתהיינה מרובעות, ארבע פרשיות בארבעה "בתים" בשל ראש, ובשל יד "בית" אחד בלבד, רצועות שחורות, וכדומה – כל אלה אין להם טעם בגלוי. **וְכֵן בְּכָל דִּבּוּר וְדִבּוּר שֶׁיָּצָא מִפִּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לַנְּבִיאִים, הַכְּתוּבִים בַּתַּנַ"ךְ,** – שכל דיבור של נבואה שבתנ"ך הוא נבואה לכל הדורות, לא רק לאותו זמן שהנבואה נאמרה בו[26], **הֵן דִּבְרֵי תּוֹכֵחָה** – שנביאים הוכיחו את בני ישראל בדבר ה' של נבואה שנתגלה אליהם, שאז הרי אין זה שהנביא מוכיח את בני ישראל, אלא שהקדוש־ברוך־הוא מוכיח את בני ישראל על ידי הנביא, **וְהֵן סִפּוּרֵי מַעֲשִׂיּוֹת** – אם הסיפור מופיע בתורה או בנביאים או בכתובים, הרי אמת הדבר שזה כפשוטו, שכך אירע, אך כיוון שזה נקבע בתורה, משמעותו הוא ענין נצחי לכל הזמנים, **מְלוּבָּשׁ בְּתוֹכָם** – בדברי התוכחה ובסיפורי המעשיות, **בְּחִינַת חָכְמַת אֱלֹהוּת שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל וְהַהַכָּנָה, כַּנִּרְאֶה בְּחוּשׁ מֵעֵנְיַן הַ"קְּרִי" וְהַ"כְּתִיב",** – מילים בתנ"ך שיש הבדל בין איך שכותבים אותן לבין איך שקוראים אותן, **כִּי הַ"קְּרִי"** – איך שקוראים את המלה, **הוּא לְפִי הַהַכָּנָה הַנִּגְלִית לָנוּ, וְהַ"כְּתִיב"** – איך שכותבים את המלה, **הוּא לְמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל וְהַהַכָּנָה, שֶׁתֵּבָה זוֹ כִּכְתִיבָתָהּ** – כפי שנכתבה, **אֵין לָהּ לְבוּשׁ בִּבְחִינַת הַהַכָּנָה, וּבִקְרִיאָתָהּ כַּפֶּה - יֵשׁ לָהּ לְבוּשׁ.** – של הבנה, שמבינים את המלה לפי תוכנו הפשוט של הענין. כמו למשל, "הוא עשנו ולא (ולו) אנחנו עמו וצאן מרעיתו"[27], שהכתיב הוא "ולא" (באל"ף) שהכוונה היא "ואין", והקרי הוא "ולו" (בוא"ו) שהכוונה היא "ואליו" – הרי הקרי "ולו" (ואליו) יש לו לבוש לפי פשטות הענין, שמדובר כאן: "כי הוא עשנו" – "ולו אנחנו", ואליו אנו מיוחדים בתור "עמו וצאן מרעיתו"; ואילו הכתיב הוא "ולא" (באל"ף) "ואין", הרי במשמעותו העמוקה יש לכך הסבר[28], אבל בלבוש הפירוש הפשוט – אין לכך שום הבנה[29]. **וְכֵן הָעִנְיָן בְּאוֹתִיּוֹת גְּדוֹלוֹת שֶׁבַּתַּנַ"ךְ, שֶׁהֵן מֵעֵלְמָא עִלָּאָה,** – מעולם עליון יותר, בספירת ה"בינה", **וּמְאִירוֹת מִשָּׁם בְּגִלּוּי בְּלִי לְבוּשׁ כִּשְׁאָר הָאוֹתִיּוֹת.**

אגרת הקדש

וההבנה וכן בכל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה לנביאים הכתובים בתנ"ך הן דברי תוכחה והן סיפורי מעשיות מלובש בתוכם בחינת חכמת אלהות שלמעלה מהשכל וההבנה כנראה בחוש מענין הקרי והכתיב כי הקרי הוא לפי ההבנה הנגלית לנו והכתיב הוא למעלה מהשכל וההבנה שתיבה זו ככתיבתה אין לה לבוש בבחינת ההבנה ובקריאתה בפה יש לה לבוש וכן הענין באותיות גדולות שבתנ"ך שהן מעלמא עילאה ומאירות משם בגילוי בלי לבוש כשאר האותיות.

יום רביעי ב' תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קכח, והנה בחי' חכמת... עד עמ' 256, מהאריז"ל:

אגרת הקדש

והנה בחי' חכמת אלהות ב"ה המלובשת בתרי"ג מצות התורה נק' בשם בחינת אחוריי' דחכמה כי כל

וְהִנֵּה, בְּחִינַת חָכְמַת אֱלֹהוּת בָּרוּךְ־הוּא הַמְלֻבֶּשֶׁת בְּתַרְיַ"ג – 613, מִצְוֹת הַתּוֹרָה - נִקְרֵאת בְּשֵׁם "בְּחִינַת אֲחוֹרַיִם דְּחָכְמָה", – חיצוניות ה"חכמה". לעיל אמר רבנו הזקן, שמה שהשיג משה רבנו בנבואה, בספירת ובחינת

---

22. ד, ב. **23.** תהלים קיט, צו. נתבאר לעיל סימן יז. **24.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מהמשנה (ברכות לג ב): האומר... אשר במו"נ ח"ג פמ"ח פי' טעם המצוה דשה"ק [דשילוח הקן] כדי לקבוע... ובפיה"מ כ' הרמב"ם עצמו שהיא מצוה ש'אין לו טעם'!". **25.** ואתחנן ו, ח. **26.** ראה מגילה יד, א. **27.** תהלים ק, ג. וראה ב"ר רפ"ק. **28.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "זח"א קכ, ב. אוה"ת (יהל אור) להצ"צ לתהלים עה"פ. וש"נ. **29.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אבל עיין פירש"י שם".

אגרת הקדש

אחוריים שבספירות הן מדרגות החיצונות והתחתונות במעלה שבספירה זו מה שיוכלו לירד ולהתפשט למטה להתלבש בברואים להחיותם ובחי' הפנים היא הספירה עצמה המיוחדת במאצילה א"ס ב"ה בתכלית היחוד כגון ד"מ ספירת חכמה שהיא מיוחדת במאצילה א"ס ב"ה בתכלית היחוד כי הקב"ה וחכמתו אחד (כמ"ש לעיל) ומה שמאיר ומתפשט מחכמתו ית' למטה בתחתונים שהם בעלי גבול ותכלית ומתלבש בהם נק' אחוריים ונק' ג"כ בחי' עשיה שבאצי' פי' עד"מ כמו שבאדם התחתון שיש בנשמתו ה' מדרגות זו למטה מזו שהן בחי' השכל והמדות ומחשבה ודבור ומעשה והמעשה היא התחתונה שבכולם שהחיות המתפשט מהנשמה ומלובש בכח המעשה הוא כאין לגבי החיות המתפשט ממנה ומלובש בכח הדבור שהוא כאין לגבי החיות המתפשט ממנה ומלובש במחשבה ומדות ושכל כן עד"ז ממש היא בחי' חכמתו ית' מה שיוכל להתפשט ממנה (להשפיע) [להתלבש] בתחתונים כולם הם כאין לגבי בחינת פנים המיוחד במאציל ב"ה דכולא קמיה כלא חשיב וההשפעה לכל הנבראים כולם שהם בעלי גבול ותכלית נחשבת ירידה וצמצום כביכול לגבי המאציל

1 ה"חכמה", הוא רק "אחוריים דחכמה", ולאחר מכן אמר, שגם
2 מה שתורה "מחכמה נפקת" (באה מבחינת "חכמה") זה גם כן
3 בחינת "אחוריים" של חכמה, שגם "אחוריים דחכמה" הוא ענין
4 שלמעלה משכל ומהבנה – אומרים לכן שתורה באה מחכמה,
5 וכן הוא אומר שחכמת
6 אלקות המלובשת בתרי"ג
7 מצוות – היא גם כן בחינת
8 אחוריים של חכמה, **כִּי**
9 **כָּל אֲחוֹרַיִם שֶׁבַּסְּפִירוֹת**
10 **הֵן מַדְרֵגוֹת הַחִיצוֹנוֹת**
11 **וְהַתַּחְתּוֹנוֹת בַּמַּעֲלָה**
12 **שֶׁבַּסְּפִירָה זוֹ, מַה**
13 **שֶׁיּוּכְלוּ לֵירֵד וּלְהִתְפַּשֵּׁט**
14 **לְמַטָּה לְהִתְלַבֵּשׁ**
15 **בַּבְּרוּאִים לְהַחֲיוֹתָם;**
16 **וּבְחִינַת הַפָּנִים, –**
17 הבחינה הפנימית של
18 הספירה, **הִיא הַסְּפִירָה**
19 **עַצְמָהּ הַמְיֻחֶדֶת**
20 **בְּמַאֲצִילָהּ אֵין־סוֹף**
21 **בָּרוּךְ־הוּא בְּתַכְלִית**
22 **הַיִּחוּד. כְּגוֹן דֶּרֶךְ־מָשָׁל,**
23 **סְפִירַת חָכְמָה** – אודותה
24 מדובר כאן, **שֶׁהִיא**
25 **מְיֻחֶדֶת בְּמַאֲצִילָהּ אֵין־**
26 **סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּתַכְלִית**
27 **הַיִּחוּד, כִּי הַקָּדוֹשׁ־**
28 **בָּרוּךְ־הוּא וְחָכְמָתוֹ אֶחָד**
29 **(כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל),** –

(ש"חכמה" היא הרי הבחינה של "אצילות") נקרא בחינת
45 **העשיה** שב"אצילות" – בחינה של "אצילות" שיכולה לרדת
46 למטה. **פֵּרוּשׁ, עַל דֶּרֶךְ־מָשָׁל, כְּמוֹ שֶׁבְּאָדָם הַתַּחְתּוֹן שֶׁיֵּשׁ**
47 **בְּנִשְׁמָתוֹ חָמֵשׁ מַדְרֵגוֹת, זוֹ לְמַטָּה מִזּוֹ, שֶׁהֵן בְּחִינַת הַשֵּׂכֶל**
48 **וְהַמִּדּוֹת וּמַחֲשָׁבָה**
49 **וְדִבּוּר וּמַעֲשֶׂה,**
50 **וְהַמַּעֲשֶׂה הִיא** –
51 המדריגה **הַתַּחְתּוֹנָה**
52 **שֶׁבְּכֻלָּם,** – גילוי הנפש
53 שישנו ב"מעשה" הוא
54 במדריגה פחותה בהרבה
55 מאשר בשאר הבחינות
56 שעל־ידן הנפש מתגלה,
57 **שֶׁהַחִיּוּת הַמִּתְפַּשֶּׁטֶת**
58 **מֵהַנִּשְׁמָה וּמְלֻבָּשׁ בְּכֹחַ**
59 **הַמַּעֲשֶׂה, הוּא כְּאַיִן**
60 **לְגַבֵּי הַחִיּוּת הַמִּתְפַּשֶּׁטֶת**
61 **מִמֶּנָּה וּמְלֻבָּשׁ בְּכֹחַ**
62 **הַדִּבּוּר, שֶׁהוּא** – כוח
63 הדיבור, הוא **כְּאַיִן לְגַבֵּי**
64 **הַחִיּוּת הַמִּתְפַּשֶּׁטֶת מִמֶּנָּה**
65 – מהנשמה, **וּמְלֻבָּשׁ**
66 **בַּמַּחֲשָׁבָה וּמִדּוֹת וְשֵׂכֶל**
67 – כל אלה מאוחדים עם
68 הנפש. שכן, אפילו
69 מחשבה שהיא "לבוש"
70 לנפש, אבל היא לבוש
71 המאוחד עם הנפש, והיא
72 קיימת תמיד כשם
73

בפרק ב' ובפרק נ"ב בחלק הראשון של ספר ה"תניא", **וּמַה**
31 **שֶּׁמֵּאִיר וּמִתְפַּשֵּׁט מֵחָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ לְמַטָּה בַּתַּחְתּוֹנִים, שֶׁהֵם**
32 **בַּעֲלֵי גְּבוּל וְתַכְלִית,** – יש להם גבול וסוף, **וּמִתְלַבֵּשׁ בָּהֶם** –
33 בפנימיות, שכן "מאיר" ו"מתפשט" יכול הרי להיות באופן של
34 "מקיף", שהאור אינו מתצמצם לפי ערך הדבר שבו הוא מאיר
35 ומתפשט, ואינו מתאחד בו, ואילו "התלבשות" היא הרי, שהאור
36 מתצמצם לפי ערך הדבר שבו הוא מתלבש ומתאחד אתו. הרי,
37 אם הנבראים שבהם מתלבש האור, הם בעלי גבול ותכלית, אי
38 אפשר הרי להיות שהאור המתלבש בהם יהיה אור שבבחינת
39 בלי גבול – כפי שהדבר בספירה עצמה שהיא מאוחדת במאציל
40 בתכלית היחוד, וכשם שהמאציל הוא "אין סוף" ו"בלי גבול",
41 כך גם הספירה היא בבחינת "בלי גבול", הרי מה שמאיר
42 ומתפשט **ומתלבש** בנבראים **נִקְרָא "אֲחוֹרַיִם"**, – החיצוניות של
43 הספירה ולא הספירה עצמה, **וְנִקְרָא גַּם־כֵּן בְּחִינַת "עֲשִׂיָּה**
44 **שֶׁבְּאֲצִילוּת"**[30]. – ה"אחוריים" והחיצוניות של ספירת ה"חכמה"

שהנפש עצמה קיימת תמיד, ואילו דיבור ומעשה הם "לבושים
74 נפרדים", מהנפש, (שלכן אפילו בדיבור הרי "עת לדבר ועת
75 לחשות מלדבר"[31]), ובהם גופא, "מעשה" נפרד הרבה יותר
76 מהנפש מאשר דיבור, **כֵּן עַל־דֶּרֶךְ־זֶה מַמָּשׁ** – כמו שהדבר
77 במשל של הנפש, **הִיא בְּחִינַת חָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, מַה שֶּׁיּוּכַל**
78 **לְהִתְפַּשֵּׁט מִמֶּנָּה (לְהַשְׁפִּיעַ) [לְהִתְלַבֵּשׁ] בַּתַּחְתּוֹנִים כֻּלָּם,** –
79 שכן, הרי "כולם בחכמה עשית"[32], הכל נתהווה על ידי "חכמה",
80 הרי ש"חכמה" מתלבשת בכל הנבראים, ואיזו בחינה של
81 "חכמה" יכולה להתלבש בכל הנבראים **הֵם**[33] **כְּאַיִן לְגַבֵּי**
82 **בְּחִינַת "פָּנִים"** – פנימיות ה"חכמה", **הַמְיֻחָד בַּמַּאֲצִיל בָּרוּךְ־**
83 **הוּא, דִּכְלָא קַמֵּיהּ כְּלָא חָשִׁיב,** – שכן, הכל לגבי הקדוש
84 ברוך הוא נחשב לכלום – הרי שהבחינה שהיא "קמוי"
85 (מאוחדת אתו) – היא לגביו כלא כלום. **וְהַהַשְׁפָּעָה לְכָל**
86 **הַנִּבְרָאִים כֻּלָּם שֶׁהֵם בַּעֲלֵי גְּבוּל וְתַכְלִית - נֶחְשֶׁבֶת יְרִידָה**
87 **וְצִמְצוּם כְּכִיכוֹל לְגַבֵּי הַמַּאֲצִיל אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, עַל**
88

---

30. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כ"ה בהדפוסים שראיתי. ולכאורה הול"ל עשי' שבחכמה. ואולי אפ"ל שכאן מדבר בהחילוק דגבול ובל"ג - בי"ע ואצילות - תורתך - תורה דאציל', שלמדתנו - תורה דבריאה, ולכן מדגיש שבאצי'. והשייכות שבין זל"ז - דבל"ג דאצי' ה"ה הא דאצי' הוא חכ' (יו"ד שבשם) ובי"ע שאר הספירות". **31.** ראה קהלת ג, ז. **32.** תהלים קד, כד. **33.** ב"הערות ותיקונים" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א שצ"ל הוא.

דֶּרֶךְ־מָשָׁל, כְּמוֹ שֶׁנֶּחְשֶׁבֶת יְרִידָה וְצִמְצוּם לְשֵׂכֶל הָאָדָם הַמַּשְׂכִּיל, הַמְצֻמְצָם בְּאֵיזֶה עֲשִׂיָּה גַּשְׁמִיּוּת וְחֻמְרִית מַמָּשׁ. וְלָכֵן מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלֵיו־הַשָּׁלוֹם, שֶׁהִשִּׂיג עַד אֲחוֹרַיִם דְּחָכְמָה, – כנזכר לעיל, זָכָה שֶׁתִּנָּתֵן עַל־יָדוֹ הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא – התורה, היא "נוֹבְלוֹת חָכְמָה שֶׁלְּמַעְלָה", פֵּרוּשׁ: מַה שֶׁנּוֹבֵל מִמֶּנָּה וְיוֹרֵד לְמַטָּה וּמִתְלַבֵּשׁ בְּתוֹרָה גַּשְׁמִיּוּת שֶׁלָּנוּ, שֶׁעִקָּרָהּ וְתַכְלִיתָהּ – של תורה, הוּא קִיּוּם הַמִּצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה בְּפֹעַל וּמַעֲשֶׂה מַמָּשׁ, כְּמַאֲמַר[34]: "הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם", – וכפי שהגמרא אומרת בעירובין[35] על כך: "היום לעשותם ולא למחר לעשותם", שזמן קיום המצוות הוא דווקא היום, בעולם הזה. וְ"גָדוֹל תַּלְמוּד שֶׁמֵּבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה"[36], – הרי שהגדלות של תלמוד (לימוד) היא מפני שזה מביא לעשיית המצוות, הרי שהתכלית היא – קיום המצוות, וְ"הַלּוֹמֵד שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת - נֹחַ לוֹ שֶׁנֶּהְפְּכָה שִׁלְיָתוֹ וְכוּ'"[37], – ולא היה נברא, וְכָל אָדָם מֻכְרָח לְהִתְגַּלְגֵּל עַד שֶׁיְּקַיֵּם כָּל הַתְּרִי"ג – 613, מִצְוֹת בְּפֹעַל מַמָּשׁ, כַּנּוֹדָע מֵהָאַר"י זַ"ל[38]: – ב"יהל אור" להרבי ה"צמח צדק", על תהלים, עמוד 369, מביא על אגרת־קודש זו: רבנו הזקן מתחיל את האגרת בפסוק "עוטה אור כשלמה", ובאגרת חסר הביאור על פסוק זה, אלא מהההקדמה מסתבר ש"אחוריים דחכמה" הנקרא "נובלות חכמה שלמעלה תורה", זה ה"שלמה" (הלבוש) ונגלה דתורה, ובחינת פנימיות אבא (פנימיות החכמה) היא טעמי תורה, (שבעיקרו זה יתגלה בביאת המשיח, כפי שרש"י אומר על הפסוק[39], "ישקני מנשיקות פיהו", שמשיח יגלה טעמי תורה, ומעין זה היא התגלות החסידות שהיא הכנה למשיח, על־דרך שטועמים ממאכלי השבת – בערב שבת)[40]. והוא (ממשיך ה"צמח צדק" ב"יהל אור") ה"אור" המלובש ב"שלמה". שכן, זה האור שנברא ביום ראשון ש"גנזו לצדיקים", והיכן גנזו – בתורה[41], וזהו "פנימיות יסוד אבא", כפי שהרמ"ז אומר בפרשת בהעלותך[42]. וה"צמח צדק" מציין שם מה'סידור' במאמר "ועשו להם ציצית"[43].

אגרת הקדש

א"ם ב"ה עד"מ כמו שנחשבת ירידה וצמצום לשכל האדם המשכיל המצומצם באיזה עשיה גשמיות וחומרית ממש ולכן משה רבינו ע"ה שהשיג עד אחוריים דחכמה זכה שתנתן ע"י התורה שהיא נובלות חכמה שלמעלה פי' מה שנובל ממנה ויורד למטה ומתלבש בתורה גשמיות שלנו שעיקרה ותכליתה הוא קיום המצות ל"ת ועשה בפועל ומעשה ממש כמאמר היום לעשותם וגדול תלמוד שמביא לידי מעשה והלומד שלא לעשות נוח לו שנהפכה שלייתו וכו' וכל אדם מוכרח להתגלגל עד שיקיים כל התרי"ג מצות בפועל ממש כנודע מהאריז"ל:

יום חמישי ג' תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קכט, האותיות הנגלות לנו... עד עמ' קכט, כנודע:

האגרת הבאה, דיבור־המתחיל "האותיות הנגלות" היא מהאגרות שנוספו בהוצאת שנת תר"ס. כפי הידוע נוספו באותה הוצאה כמה אגרות־קודש, כפי שכותב ר' אשר מניקולייב ב"מודעה רבה", שנוספו "השמטות מהאגה"ק"[44].

המשך אגרת זו לאגרת הקודמת הוא, שהרי באגרת הקודמת מדובר איך שרק הבחינות "נהי"ם" – נצח, הוד, יסוד, מלכות – של המשפיע נמשכות במקבל, ובסוף אגרת זו (דיבור־המתחיל "האותיות הנגלות") מוסבר גם כן אותו תוכן[45], שרק האחוריים והחיצוניות של בחינות נה"י – נצח, הוד, יסוד – של העליון, נמשכות בתחתון.

אגרת הקדש

האותיות הנגלות לנו הן במעשה דבור ומחשבה. דמעשה הן תמונת האותיות שבכתב אשורי שבס"ת. ואותיות הדבור נחקקות בהבל וקול המתחלק לכ"ב חלקים שונים זה מזה בצורתן. שהיא

הָאוֹתִיּוֹת[46] הַנִּגְלוֹת לָנוּ, הֵן: בְּמַעֲשֶׂה דִּבּוּר וּמַחֲשָׁבָה. דְּמַעֲשֶׂה, – אותיות ה"מעשה", הבאות בכתב ובמעשה, הֵן תְּמוּנַת הָאוֹתִיּוֹת שֶׁבִּכְתָב אֲשׁוּרִי שֶׁבְּסֵפֶר־תּוֹרָה. – כפי שהוסבר בהגה"ה בפרק י"ב של "שער היחוד והאמונה", הרי כל אות מכ"ב אותיות התורה היא המשכה וכוח וחיות פרטי מיוחד שאיננה נמשכת באות אחרת, ולכן יש לכל אות בכתיבתה (בכתב אשורי של ספר־תורה) ציור מיוחד המורה על ציור ההמשכה ועל אופן התגלות האור, החיות והכוח הנמשכים באותה אות, ובכתב ספר־תורה הרי האותיות עצמן הן ענין עיקרי וקשורות בכמה פרטי דינים על צורת כתיבתן, וְאוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר נֶחְקָקוֹת בְּהֶבֶל וְקוֹל, הַמִּתְחַלֵּק לְכ"ב חֲלָקִים שׁוֹנִים זֶה מִזֶּה

---

34. ואתחנן ז, יא. **35.** כב, א. **36.** קידושין מ, ב. **37.** ירושלמי שבת פ"א ה"א. **38.** ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"א ה"ד ובהנסמן שם בציונים ומ"מ. **39.** שה"ש א, ב. **40.** ראה לקו"ש חט"ו ע' 282 ובהנסמן בהערות שם. **41.** לקו"ש ח"י ע' 10 ובהנסמן שם. **42.** ח"ג קסב, א. **43.** סידור עם דא"ח (קה"ת, תשכ"ה). **44.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולהעיר שמצינו שאדה"ז בעצמו הוסיף באגה"ק לאחר זמן (סה"מ תש"ח ע' 170. ובכ"מ)". **45.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דוגמא - עפמש"נ ומבשרי אחזה אלוקה איך שזהו באדם - במחדו"מ". **46.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בכהנ"ל יל"ע באמ"ב ש' הק"ש פל"ב בי' שלכאורה באו"א קצת. וי"ל".

בְּצוּרָתָן, שֶׁהִיא הֲבָרַת וּמִבְטָא הַכ"ב אוֹתִיּוֹת בְּכָל לָשׁוֹן,[47] כִּי אֵין הֶפְרֵשׁ בֵּין לָשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ וּבֵין שְׁאָר לְשׁוֹנוֹת בְּמָהוּת הֲבָרַת – בִּיטוּי, הָאוֹתִיּוֹת, כִּי־אִם בְּצִירוּפָן[48]. – בצירוף האותיות קיים הבדל בין שפה אחת לשניה, ואילו בעצם ביטוי האותיות הדבר שווה בכל הלשונות. וְאוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה, הֵן גַּם־כֵּן בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאָדָם מְחַשֵּׁב תֵּבוֹת – הלשון, וְאוֹתִיּוֹת הַלָּשׁוֹן, שֶׁהֵן כ"ב לְבַד. רַק שֶׁבַּמַּחֲשָׁבָה, יֵשׁ בָּהּ ג' מִינֵי בְּחִינוֹת אוֹתִיּוֹת, שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁרוֹאֶה בְּסֵפֶר־תּוֹרָה תְּמוּנַת הָאוֹתִיּוֹת – הֵן מִצְטַיְּרוֹת בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ, – בהתאם לכפי שהוא רואה אותן בספר התורה, וְזֶה נִקְרָא בְּחִינַת "עֲשִׂיָּה"; – כפי ש"מחשבה" מהרהרת ענין של מעשה, אותיות של מעשה וכתב, ו–עשיה של השתלשלות בריאה־יצירה־עשיה, וְכֵן כַּאֲשֶׁר שׁוֹמֵעַ אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר – הֵן נִרְשָׁמוֹת בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ וּמְהַרְהֵר בָּהֶן, וְזֶה נִקְרָא בְּחִינַת "דִּבּוּר שֶׁבַּמַּחֲשָׁבָה" – איך שבמחשבה הוא מהרהר באותיות של דיבור, ו – זוהי בְּחִינַת "יְצִירָה"; – שכן, מחשבה עצמה היא בחינה של "בריאה", ש"בראתיו יצרתיו אף עשיתיו"[49] הוא כנגד "מחשבה דיבור ומעשה", הרי, מחשבה היא – בחינת "בריאה", דיבור – בחינת "יצירה", ומעשה – בחינת "עשיה". ואם כן "מחשבה" היא הרי – בחינת "בריאה", ואילו כשהוא מהרהר במחשבה אותיות של דיבור, הרי זה **דיבור** שבמחשבה – בחינת "יצירה" שבבריאה). וְאוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה לְבַדָּהּ בְּלִי הִרְהוּר אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר – נִקְרָא "מַחֲשָׁבָה שֶׁבַּמַּחֲשָׁבָה", בְּחִינַת "בְּרִיאָה". וְהִנֵּה, אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר מַמָּשׁ, – לא דיבור שבמחשבה, כי־אם דיבור ממש, הֵן מִתְהַוּוֹת וּמִקַּבְּלוֹת חַיּוּתָן מֵאוֹתִיּוֹת אֵלּוּ עַצְמָן שֶׁבַּמַּחֲשָׁבָה. וְאַף שֶׁלִּפְעָמִים מְדַבֵּר אָדָם וּמְהַרְהֵר – בשעת מעשה, בְּדָבָר אַחֵר – ולכאורה אין אותיות הדיבור מקבלות אז חיות מאותיות המחשבה, שהרי הוא אינו מהרהר בענין שהוא מדבר, הֲרֵי אֵינוֹ יָכוֹל לְדַבֵּר – כשאין הוא מהרהר במה שהוא מדבר, כִּי־אִם אוֹתָן דִּבּוּרִים וְצֵרוּפִים – של מלים, שֶׁכְּבָר דִּבְּרָם וְחָיוּ בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ פְּעָמִים רַבּוֹת מְאֹד, וְנִשְׁאַר בְּדִבּוּרִים וְצֵרוּפִים אֵלּוּ הָרְשִׁימוּ – הרושם, מֵהַמַּחֲשָׁבָה שֶׁנִּכְנְסָה בָּהֶם פְּעָמִים רַבּוֹת. – הרי שהרושם של אותן אותיות המחשבה, הוא החיות של אותיות דיבור **אלו**. וְזֶהוּ – כפי שהדבר ב"ספירות", בְּחִינַת אֲחוֹרַיִם וְחִיצוֹנִיּוּת נֶצַח־הוֹד־יְסוֹד מִ"פַּרְצוּף הָעֶלְיוֹן" שֶׁנִּכְנָס בַּ"תַּחְתּוֹן", – מפרצוף המדריגה העליונה שנכנס במדריגה התחתונה, לִהְיוֹת לוֹ בְּחִינַת מֹחִין וְחַיּוּת, כַּנּוֹדָע:

אגרת הקדש

הברת ומבטא הכ"ב אותיות בכל לשון. כי אין הפרש בין לה"ק ובין שאר לשונות במהות הברת האותיות כ"א בצירופן. ואותיות המחשבה הן ג"כ בכל לשון שאדם מחשב תיבות ואותיות הלשון שהן כ"ב לבד. רק שבמחשבה יש בה ג' מיני בחי' אותיות. שהרי כשרואה בס"ת תמונת האותיות הן מצטיירות במחשבתו וזה נקרא בחינת עשי' שבמחשבה. וכן כאשר שומע אותיות הדבור הן נרשמות במחשבתו ומהרהר בהן וזה נקרא בחינת דבור שבמח' ובחי' יצירה. ואותיות המחשבה לבדה בלי הרהור אותיות הדבור נק' מח' שבמחשבה. בחי' בריאה. והנה אותיות הדבור ממש הן מתהוות ומקבלות חיותן מאותיות אלו עצמן שבמח'. ואף שלפעמים מדבר אדם ומהרהר בדבר אחר. הרי אינו יכול לדבר כ"א אותן דבורים וצירופים שכבר דברם והיו במחשבתו פעמים רבות מאד ונשאר בדיבורים וצירופים אלו הרשימו מהמחשבה שנכנסה בהם פעמים רבות. וזהו בחי' אחוריים וחיצוניות נה"י מפרצוף העליון שנכנס בתחתון להיות לו בחי' מוחין וחיות כנודע:

יום שישי ד' תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קכט, כ איהו וחיוהי חד... עד עמ' 258, וע"ש.

כ. תוכן אגרת־קודש זו (סימן כ) הוא אחד הענינים העמוקים ביותר בחסידות, ומתבטא בה יסוד בענין של חסידות שעד עתה טרם הוסבר בספר ה"תניא".

ברם, כפי שכבר הוסבר בפרוטרוט בהקדמה לסימן י"ח – ראוי לחפש בכל "אגרת הקודש" מה מתווסף באותה אגרת בנוגע לעבודה בפועל בקיום המצוות בכלל ובמצות הצדקה במיוחד (שכן, אגרות הקודש הרי נכתבו כדי "להורות לעם ה' הדרך ילכו בה **והמעשה** אשר יעשון", ללמד את בני ישראל דרכי ה' ו**במעשה** בפועל (כפי שכותבים בהקדמתם הרבנים הגאונים בני המחבר), וכיוון שרוב האגרות נכתבו בקשר לצדקה עבור אלה שעוסקים בתורה ועבודה בארץ ישראל – יש באגרות־קודש אלו עניינים המוסיפים יתר חיות ועילוי במצות הצדקה).

חשיבותה המיוחדת של אגרת זו, יכולים לראות גם מכך, שרבנו הזקן כתב אותה (כפי שהרבי ה"צמח צדק" כותב[1]) "בימים שלפני הסתלקותו בכפר פייענא".

---

47. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מעלת האותיות דדיבור ומח' (משא"כ דעשי' - תמונתן - מתעלמות בתמונות אחרות)". **48.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע מה שייך צירופן להברתן דהוצרך לשלול? ואולי מתרץ שאינן קדושות הרי צ"ל בירידה מלשה"ק (עאכו"כ - בשינוי) - ומבאר שזהו בצירופן". **49.** ישעי' מג, ז. **1.** דרך מצותיך קע, א.

אגרת הקדש

כ איהו וחיוהי חד איהו וגרמוהי חד בהון.
(פי' ע"ס דאצילות חיוהי הן האורות
וגרמוהי הן הכלים שכולן אלקות משא"כ בבי"ע כו').

רואים אכן, שגם בענינים העמוקים המוסברים באגרת זו, מתבטא ענין יסודי חדש שנותן מושג אחר לגמרי בעילוי של קיום מצוות **מעשיות** בכלל (מצוות הנעשות בדברים גשמיים, כמו ציצית בצמר גשמי, תפילין בקלף גשמי, וכדומה), ומצות הצדקה במיוחד.

היסוד המוסבר באגרת־קודש זו, הוא – ש"התהוות הגשמיות" היא דוקא מ"עצמות אין סוף", התהוותם של הדברים הגשמיים היא דוקא מהקדוש־ברוך־הוא **עצמו** שהוא לגמרי למעלה מהאורות והגילויים שמהם מתהווים העולמות העליונים והענינים הרוחניים. שכן, "עצמות אין סוף" דוקא, ש"מציאותו מעצמותו בלי שום עילה וסיבה הקודמת לו חס־ושלום", שמציאותו היא עצמותית (לא מציאות שנוצרה, אלא מציאות שלא שייך בה ענין של "לא מציאות", הרי זה אופן של מציאות שהוא "מחוייב המציאות") – דוקא הוא יש בכוחו לברוא מציאות כזו כמו של הנבראים הגשמיים הנראים כמציאות לעצמם, ולעיני בשר לא נראה בהם כלל שהם תלויים וקשורים במציאות אחרת המהווה אותם (כפי שהדבר למשל ב"אור" שנראה בו שהוא התפשטות מ"מאור", ב"עלול" (מסובב) נראה שהוא בא וקשור ב"עילה" (סיבה) שלו, ואילו בדבר הגשמי לא נראה כלל שהוא בא **מן** ובטל **ל**משהו גבוה ממנו, אלא נראה שזה דבר שמציאותו היא כאילו מעצמותו).

מציאות כזו, שהיא באין־ערוך לגמרי למקור שממנו היא באה, שכן המקור הוא רוחני, כוח אלקי, והיא – מציאות גשמית, עד שזה נקרא "**יש מאין**" – מציאות כזו יכולה להתהוות רק על ידי 'עצמות אין־סוף', מהקדוש־ברוך־הוא עצמו, שהוא **אין סוף** ולמעלה גם מגשמיות וגם מרוחניות. מזה יוצא, שדוקא התהוות הדברים **הגשמיים** היא מהקדוש ברוך הוא עצמו, שהוא למעלה מכל האורות והגילויים שמהם מתהווים הענינים הרוחניים.

יסוד **זה** נותן הפלאה ועילוי אחרים לגמרי בקיום מצוות מעשיות על ידי דברים גשמיים שהתהוותם היא דוקא מ"עצמות אין סוף".

עילוי זה בענין קיום המצוות המעשיות, הוא ענין חדש, ובנוסף למה שהוסבר בחלק הראשון של ספר ה"תניא" (מפרק ל"ה ואילך) המעלה ב"לעשותו", במצוות שמקיימים במעשה, לגבי המצוות שמקיימים במחשבה ודיבור:

שם מדובר על המעלה של "מעשה" רק מצד הרצון והכוונה של הקדוש ברוך הוא: היות וכל תכלית הבריאה היא "להיות לו יתברך דירה בתחתונים", שתהיה להקדוש־ברוך־הוא דירה בעולם הגשמי התחתון, שתומשך אלקות בהתגלות כאן למטה בעולם הזה, במקום החושך והסתר על אלקות, ענין **זה** מבוצע בעיקר על ידי מצוות מעשיות. שכן, על־ידי־זה דוקא ממשיכים אלקות עד ל"עשיה" הגשמית, בענינים הגשמיים של העולם שהם למטה מענין המחשבה והדיבור.

כך גם בנוגע לבירור ולזיכוך הנפש הבהמית, זיכוכה והתהפכותה של הנפש הבהמית לטוב ולקדושה (שזו הרי תכלית ירידת הנשמה, שאין זה כדי לתקן אותה, אלא כדי לתקן את הנפש הבהמית) הרי זה מתבצע יותר על ידי מצוות מעשיות. שכן, עשיית פעולה גשמית של מצוה, הנחת תפילין, לבישת ציצית – הרי זה דוקא בכוח הנפש החיונית הבהמית.

הרי בהתאם לאמור, כל המעלה של "מעשה" היא רק מצד **הרצון והכוונה** של הקדוש־ברוך־הוא, אך מצד עצם הדבר, שבו המצוה נעשית, הרי לכאורה מצוה שנעשית בכוחות רוחניים, כמו מצות ידיעת והבנת אלקות בשכל ובהשגת המוח, או מצות אהבת ה' ברגש הרוחני של הלב – היא לכאורה למעלה מפעולה גשמית הנעשית בידים הגשמיות ובדברים גשמיים (כיוון שגם זו היא מצוה וגם בה מבצעים את רצון הקדוש־ברוך־הוא, הרי שהענין של קיום הרצון העליון והקשר שזה מביא עם הקדוש־ברוך־הוא, ישנו גם במצוה רוחנית, ומצד עצם הדבר במה שמבצעים את רצון הקדוש־ברוך־הוא – הרי לכאורה, דבר רוחני – כמו השגת המוח ורגש הלב – הוא עבודה עליונה ועמוקה יותר מאשר הפעולה הגשמית שבה עושים מצוה מעשית).

אך, מצד מה שמסביר באגרת־קודש זו המעלה של מצוות מעשיות מפני שהדברים הגשמים באים דוקא מעצמות־אין־סוף, יוצא מכך, שגם מצד **עצם הדבר** שבו המצוה נעשית, ישנו עילוי והתעלות במצוות מעשיות מה שאין במצוות הנעשות על ידי ענינים רוחניים. שכן, יש בדברים הגשמיים כוח נעלם המתגלה בשעה שמבצעים בדבר הגשמי את הכוונה העליונה.

כ"ק אדמו"ר הריי"צ נ"ע מביא באחת משיחות הקודש שלו[2], שכאשר נתגלה היסוד הזה באגרת־קודש **זו**, "מספר מלות־הנשמה השמיימיות", שהתהוות הדברים הגשמיים היא דוקא מ"עצמות אין־סוף" – נפתחו אצל חסידים מעיינות חדשים של חיות בקיום מצוות מעשיות.

בלמדנו הענין בפנים האגרת, עוד יצא להזכיר איך שהרבי מורה בפשטות גאונית מופלאה שהיסוד של אגרת זו מובא בלשון הלכה ופסק־דין במלים ספורות ברמב"ם בהלכות הראשונות של הלכות "יסודי התורה".

"**אִיהוּ וְחַיּוֹהִי חַד**, – הוא ועניני החיות הבאים ממנו (האורות שהם ענין של נשמה וחיות לכלים של ה"ספירות") הם דבר אחד (כלומר, האורות של ה"ספירות" הם לא רק מאוחדים אתו (עם אין־סוף) אלא הם **דבר אחד** עם האין־סוף), **אִיהוּ וּגְרָמוֹהִי חַד בְּהוֹן**"[3] – הוא והכלים הבאים ממנו (שהם הכלים לאורות של הספירות וכמו גופים לנשמות[4]) הם דבר אחד בהן (בספירות). (**פֵּרוּשׁ**[5]**, עֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת. "חַיּוֹהִי" - הֵן הָאוֹרוֹת**, – של הספירות (שהן ענין של חיות ואור) **ו"גְרָמוֹהִי"** - **הֵן הַכֵּלִים**, – של הספירות שהם כגופים וכלים לחיות ולאורות, **שֶׁכֻּלָּן** – כפי שהם כולם דבר אחד עם "אור אין סוף", מפני שהם **אֱלֹקוּת**, – שגם הכלים של הספירות הם אלקות, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה כו'**). – שם הכלים של הספירות וכן חלק מסויים מהאורות של הספירות – אינם

---

2. אחש"פ תרצ"ד. **3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ע"ח שמ"ז פי"ב. **ובכ"מ". 4.** תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו"). **5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "יש פי' אחר בחיוהי וגרמוהי".

אלקות, אלא הם **נבראים** שנתהוו מאלקות. **וְצָרִיךְ לְהָבִין הֵיטֵב, אֵיךְ הָ"אֵין־סוֹף" חַד** – דבר אחד, **עִם "גְּרָמוּהִי" הֵן הַכֵּלִים,** – של הספירות, **הֲרֵי הַכֵּלִים הֵן בִּבְחִינַת גְּבוּל וְתַכְלִית,** – לא זו בלבד שכל ספירה היא ענין **מיוחד**, חכמה היא לא בינה, חסד הוא לא גבורה, אלא החכמה או החסד הם גם כן בעלי גבול ותכלית, ואילו "אין־סוף" הוא הרי פשוט בתכלית הפשיטות, ולמעלה מכל ציור ומכל ענין מוגדר כמו חכמה או חסד, והוא **אין סוף**, בלי קץ וגבול. כיצד, איפוא, יכולים הכלים להיות דבר אחד עם אין סוף? **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'עֵץ חַיִּים'**[6]. שהכלים הם בבחינה של גבול ותכלית. ה"צמח צדק" מסביר ב"אור התורה"[7], שמה שכלים הם בבחינה של גבול ומדה, הכוונה למה שהם **כוח** הגבול של אין־סוף, הכוח שישנו באין־סוף להאיר באופן שיומשך ממנו בגבול ובמדה. שכן, הרי הוא אומר ב"עבודת הקודש"[8]: "האין־סוף הוא שלימותא דכולא, כשם שיש לו כח בבלתי־בעל־גבול כן יש לו כח בגבול, שאם תאמר שיש לו כח בבלתי־בעל־גבול ואין לו כח בגבול הרי אתה מחסר שלימותו" – אין־סוף הוא **השלימות** של הכל, כשם שיש לו כוח בבלי גבול, כך יש לו כוח בגבול. שכן, אם תאמר שיש לו כוח רק בבלי גבול ואין לו כוח בגבול – אתה מחסר בשלימות שלו, כלומר, לאמיתו של דבר גם "בלי גבול" הוא "הגבלה", שהוא רק בלי גבול ולא גבול, ואם ישנה שלימות בענין ה"גבול", הרי, כוח שהוא רק "בלי גבול" ולא "גבול" חסר בו השלימות של "גבול", ואילו "אין־סוף" הוא הרי השלימות של **הכל**, מן ההכרח הרי שכשם שיש לו כוח בבלי גבול, כך יש לו כוח גם בגבול. והוא מסיים שם, שהגבול הבא ממנו לראשונה, הם ה"ספירות" (כלומר הכלים של הספירות) שהם בבחינה של **כוח** הגבול, כוח להאיר ולהמשיך ענינים בגבול ובמדה, שההשפעה שתומשך מהאור המתלבש בכלי, תהיה בבחינה של גבול, למרות שההשפעה היא מאור אין־סוף ובלי־גבול. על כל פנים, הרי הכלים הם בבחינה של גבול ושל תכלית, אם־כן כיצד הם "חד" (דבר אחד) עם "אין סוף", שהוא למעלה לגמרי מגבול וממדה? **אָמְנָם הַכַּוָּנָה** – במה שהוא אומר שהאין־סוף וכלים הם דבר אחד, **הִיא** – הוספת כ"ק רבינו: שלא לומר, שהאין־סוף הוא דבר אחד עם הכלים של הספירות, אלא הכוונה היא, שהם מתאחדים בנוגע לפעולה – פעולה שיכולה להיעשות רק על ידי אין־סוף או כשמתאחדים עם אין־סוף, ופעולה זו נעשית על ידי אין־סוף בהם ועל ידם. ובלשון רבנו הזקן: **לוֹמַר, שֶׁהֵן אֲלָקוּת** – בענין של **לִבְרֹא יֵשׁ מֵאַיִן כְּמוֹ הָ"אֵין־סוֹף",** – התהוות "יש" מ"אין" היא רק בכוח הקדוש־ברוך־הוא[9], זה רק "בחיק הבורא", כמו שחכמינו ז"ל אומרים[10]: "אם מתכנשין (מתאספים) כל באי עולם אין יכולים לברוא כנף יתוש אחד ולהטיל בו נשמה", כי הענין של התהוות "יש" מ"אין" הוא רק "בחיק הבורא". ועל כך אומרים, ש"אין סוף" הוא דבר אחד עם הכלים של עשר ספירות ד"אצילות": שעל ידם יתהווה "יש" מ"אין", הרי שהם אלקות שמהם ועל ידם מתהווים "יש" מ"אין". **וְלֹא בִּבְחִינַת הִשְׁתַּלְשְׁלוּת עֲלֶה וְעָלוּל** – סיבה ומסובב, **לְבַד. וּמַה שֶּׁכָּתַב הָרַמַ"ק**[11] – רבי משה קורדובירו אומר בענין "ספירות", **עִנְיַן הִשְׁתַּלְשְׁלוּת עֲלֶה וְעָלוּל,** – שמהספירות נמשך באופן של עילה ועלול, **וְכֵן הוּא בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ פָּרָשַׁת בְּרֵאשִׁית**[12], **הַיְנוּ בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הַסְּפִירוֹת בַּסְּפִירוֹת עַצְמָן** – כפי שספירה אחת באה ומשתלשלת מספירה שניה, כמו למשל כפי ש"בינה" באה מ"חכמה" וכו', **(בִּבְחִינַת הַכֵּלִים),** – של הספירות, **שֶׁנִּקְרָאוֹת "כְּלִי מָה" כְּ'סֵפֶר יְצִירָה'**[13], – הנקראות "בלי מה" בספר **יצירה**[14], – בלשון "עשר ספירות בלי מה, מדתן עשר וכו'", ו"בלי מה" הכוונה – **שֶׁאֵינָן בִּבְחִינַת יֵשׁ**[15] **וּמָהוּת מֻשָּׂג,** – לנבראים, **וּכְמוֹ הָ"אֵין־סוֹף" דְּלֵית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל**[16], – שום מחשבה אי אפשר שתהיה לה תפיסה בו, כך גם הכלים של הספירות נקראים "בלי מה", בלי מהות, שאין זה שום מהות שהיא ברת־השגה לשכל הנבראים, הרי על כך אומרים ענין ההשתלשלות ב"ספירות", שאין ספירה אחת מתהווה מספירה שניה באופן של בריאה "יש מאין", כי הרי אין זה "יש" שיהיה מהות מושגת, אלא הוא "בלי מה" – הרי זה בא באופן של "עילה ועלול". על כך, שהכלים של הספירות אינם מהות מושגת – מביא רבנו הזקן ראיה: **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[17]: **"וּפָנַי** – הפנימיות שלי, **לֹא יֵרָאוּ".** – שאפילו לגבי משה רבנו אין זה מהות מושגת, ש"פני", הפנימיות, כאן הכוונה גם לפנימיות **הכלים**, שגם הם למעלה אפילו מהראיה וההשגה של משה רבנו, **וְנִבּוּאַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם וְהַשָּׂגָתוֹ, הָיְתָה** – רק,

אגרת הקדש

וצריך להבין היטב איך הא"ס חד עם גרמוהי הן הכלים הרי הכלים הן בבחי' גבול ותכלית כמ"ש בע"ח. אמנם הכוונה היא לומר שהן אלקות לברוא יש מאין כמו הא"ס ולא בבחי' השתלשלות עילה ועלול לבד ומ"ש הרמ"ק ענין השתלשלות עילה ועלול וכ"ה בזוה"ק פ' בראשית היינו בהשתלשלות הספירות בספירות עצמן (בבחי' הכלים) שנקראות בלי מה בס"י שאינן בבחי' יש ומהות מושג וכמו הא"ס דלית מחשבה תפיסא ביה כלל וכמ"ש ופני לא יראו ונבואת משה רבינו ע"ה והשגתו היתה מפרק

---

6. שער ב' פ"ג. ועוד. **7.** ויצא קפב, ב. **8.** ח"א ריש פ"ח. **9.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "וכדלקמן (קל, ע"ב) הטעם". **10.** ראה ירושלמי סנהדרין פ"ז הי"ג. ב"ר פל"ט, יד. ויק"ר פי"ט, ב. ועוד. **11.** פרדס רימונים שער ו פ"ו. ועוד. **12.** ח"א יט, ב ואילך. **13.** פ"א מ"ב. ועוד. **14.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "גם יצירת הספירות". **15.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "גם לא יש דבריאה. והראי' - ועד כדי כך - שאינן". **16.** תקו"ז בהקדמה (יז, א). **17.** תשא לג, כג.

אגרת הקדש

עליון דנצח דז"א ובהשתלשלות העלול הוא מוקף מהעילה ובטל במציאות אצלו כזיו השמש בשמש כמ"ש בפרדס מהרמ"ק ואף גם צמצומים רבים מאד לא יועילו להיות גשם עב כעפר מהשתלשלות הרוחניות משכלים נבדלים אפילו של המלאכים אלא להיות רוח הבהמה מפני שור כמ"ש במ"א וע"ש

מִפֶּרֶק עֶלְיוֹן דְּנֶצַח דְ"זְעֵיר אַנְפִּין". – מהחלק העליון של בחינת "נצח" של "זעיר אנפין" – שבע המדות, שכפי שנזכר באגרת הקודמת (סימן י"ט), הספירות נצח־הוד־יסוד הן רק כלי ההשפעה והירידה אל המקבל, הרי שהן רק חיצוניות הספירות ולא הפנימיות.

וּבְהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הֶעָלוּל – המשתלשל מה"עילה", **הוּא מֻקָּף מֵהָעִילָּה,** – שזה לפני שה"עלול" משתלשל מה"עילה", אלא הוא עדיין כלול בעילתו, שאז מוקף ה"עלול" ב"עילה" שלו, **וּבָטֵל בְּמְצִיאוּת אֶצְלוֹ** – הוא בטל ל"עילה" שלו, **כְּזִיו הַשֶּׁמֶשׁ בַּשֶּׁמֶשׁ,** – זה כבר גם אחרי שה"עלול" משתלשל ומתגלה מה"עילה", בכל זאת ה"עלול" בטל במציאות ל"עילה". שכך הדבר בהמשכת הספירות עצמן, שמה שנמשך ומתגלה בטל במציאות ל"עילה", לספירה העליונה שממנה היא משתלשלת, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּ'פַּרְדֵּס'**[18] **מֵהָרַמַ"ק.** – הרי באופן המשכה כזה לא היה יכול להתהוות "יש" שהוא מציאות בהרגשתו, שמרגיש את עצמו למציאות ואינו בטל למקורו. הוספת כ"ק רבינו: **ועד"ז ביש דעשי'** – **וְאַף גַּם צִמְצוּמִים רַבִּים מְאֹד** – המצמצמים את האור, שהאור שאחרי הצמצום אינו בערך כלל לאור שלפני הצמצום – הרי אפילו צמצומים אלה, **לֹא יוֹעִילוּ לִהְיוֹת גֶּשֶׁם עָב כְּעָפָר, מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָרוּחָנִיּוּת מִשְּׂכָלִים נִבְדָּלִים אֲפִלּוּ** – הוספת כ"ק רבינו: **משכלים נבדלים, שֶׁל הַמַּלְאָכִים,** – מלאכים הם הרי בעלי חומר וצורה, בכל זאת כיוון שהחומר שלהם הוא הרי מיסודות **רוחניים** – לא יתהווה מזה גשם "עב" כמו עפר – אפילו כשזה בא אחרי צמצומים רבים. שכן, הרי זה עדיין ענין של השתלשלות, כמו שלשלת (שרשרת) שהטבעת התחתונה ביותר יש לה ערך והיא קשורה לטבעת העליונה ביותר, **אֶלָּא** – ההשתלשלות יכולה להשפיע, **לִהְיוֹת "רוּחַ הַבְּהֵמָה" מִ"פְּנֵי שׁוֹר",** – שבמרכבה שלמעלה, שלמרות שהרוח המחיה את גוף הבהמה רחוקה לגמרי ואינה בערך ל"פני שור" שבמרכבה העליונה, בכל זאת יש בכוח ההשתלשלות להשפיע שתשתלשל הרוח של הבהמה, כיוון שגם הרוח של הבהמה היא דבר רוחני, אלא שהיא למטה מטה במדריגה מ"פני שור" שבמרכבה; אך אין בכוח ההשתלשלות להשפיע שיתהווה "יש גשמי" מ"אין רוחני" – דבר שהוא מציאות חדשה לגמרי. **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, וְעַיֵּן שָׁם.** – הרבי מציין כאן, שיש לומר שכוונת רבנו הזקן היא – ל'תורה אור' ד"ה "יביאו לבוש מלכות"[19], ועוד. ב"תורה אור" שם, מסביר רבנו הזקן, שאפילו חכמה עילאה (עליונה) ד"אצילות", כיוון שהיא נקראת בשם "חכמה", הרי זה "דבר מה", ולא "אין", ולכן גם זה אינו יכול להתהוות באופן של השתלשלות מ"אין סוף", כי־אם באופן של "יש מאין", כמו שכתוב[20]: "והחכמה **מאין** תמצא", שחכמה לגבי למעלה מחכמה היא ענין של "יש מאין".

יום שבת קודש ה' תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 258, ויש מאין נקרא... עד עמ' קל, דוקא.

וְ"יֵשׁ מֵאַיִן" נִקְרָא "בְּרִיאָה" בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ[21]. – "בריאה" היינו, שנהיה דבר חדש שלא היה קיים לפני־זה (שלא כמו ב"עילה ועלול" שהעלול קיים גם לפני־זה אלא באופן אחר). ובנזכר לעיל שב"אין" אי אפשר שיהיה כלול "יש". שכן, אז זה הרי לא היה "אין" אלא "יש". התהוות חדשה נקראת בלשון הקודש בשם "בריאה", כפי שהרמב"ן אומר בפרשת בראשית[22], שאין לנו בלשון הקודש ביטוי אחר לציין את ההתהוות של "יש מאין" אלא במלה "ברא". להלן יציין רבנו הזקן, למרות שגם ב"יש מאין" בטל ה"יש" באמת לכוח האלקי המהווה אותו, עד כפי שזיו השמש בטל בשמש ממש, כי הרי "כולא קמי' כלא חשיב" – הכל לגבי הקדוש־ברוך־הוא נחשב כלא כלום – אם־כן כיצד אומרים שאי־אפשר שיתהווה "יש מאין" באופן של השתלשלות "עילה ועלול", שכן אז (הוא לא היה "יש" ומציאות, אלא) היה בטל כמו שה"עלול" בטל לגבי ה"עילה" שלו, בשעה שהאמת היא הרי, שגם בהיותו "יש" הוא בטל לגבי מקורו, הכוח האלקי המהווה אותו ונמצא בו תמיד לבראו מחדש? יסביר רבנו הזקן להלן, שזה אמור רק לגבי "קמי'", כפי שהדבר לפני הקדוש־ברוך־הוא בידיעה **שלו** (הרי זה כפי שהאמת היא, שהכל בטל לגביו יתברך וגם היש הנברא בטל כזיו השמש בשמש); אך בידיעתו ובהרגשתו של היש הנברא עצמו, הוא נרגש כ"מציאות יש", ואילו אם ההתהוות היתה באופן של "עילה ועלול" לא היה יכול הנברא להיות, גם בהרגשתו ובידיעתו **העצמית**, "מציאות יש", אלא גם בהרגש **שלו** היה בטל במציאות.

---

18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שלכן גם התהוות כלים די"ס דבי"ע - שאינן חד כ"א נפרדים - א"א ע"י עו"ע". **19.** צ, ב. **20.** איוב כח, יב. **21.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מאי שייכותי' הכא? ! וי"ל שזוהי הוכחה על הנ"ל (החידוש בבריאת יש הגשמי - לגבי השתל' דספירות כו') - דעפ"ז מובן פשש"מ ד"ברא אלקים" נאמר - לאחרי כל השתל' הנ"ל, רק בנוגע לשוה"א! (וגם לא במציאות החכ' מאין - כיון שאין החכ' באופן דמציאות דיש הגשמי, וא"כ נק' "אין"). **22.** א, א.

אגרת הקדש

ויש

מאין נקרא בריאה בלה"ק והגם שהיש הנברא הוא ג"כ כלא חשיב קמיה דהיינו שבטל במציאות לגבי הכח והאור השופע בו מהכלים די"ס דאבי"ע שהקו אור א"ס ב"ה מאיר בהם וכזיו השמש בשמש כמ"ש בלק"א ח"ב. היינו קמיה דוקא שהיא ידיעתו ית' מלמעלה למטה. אבל בידיעה שממטה למעלה היש הנברא הוא דבר נפרד לגמרי בידיעה והשגה זו שממטה כי הכח השופע בו אינו מושג כלל וכלל וגם אין ערוך זה לזה כלל וכלל לא מיניה ולא מקצתיה מהערך שמהעלול אל העילה שהעלול יודע ומשיג איזה השגה בעילתו ובטל אצלו ע"י ידיעה והשגה זו וגם במהותם ועצמותם אין הפרש גדול כ"כ רק שזה עילה וזה עלול ולא מיניה ולא מקצתיה מההפרש שבין מהות היש הנברא למהות הכח והאור השופע בו להוותו מאין ליש ולכן נקרא יש מאין דוקא

1 **וַהֲגַם** – למרות, **שֶׁהַיֵּשׁ הַנִּבְרָא הוּא גַּם־כֵּן כְּלָא חָשִׁיב קַמֵּיהּ,**
2 – נחשב לפניו יתברך כלא כלום, כי הרי "כולא קמי' כלא
3 חשיבי" – הכל לגבי הקדוש־ברוך־הוא נחשב כלא כלום, הרי
4 שגם היש הנברא הוא כלא כלום, **דְּהַיְנוּ שֶׁבָּטֵל בִּמְצִיאוּת** –
5 הוספת כ"ק רבינו: **נישט**
6 **נאר** (לא רק) **לגבי**
7 **עצמו"ה – שאינו בגדר**
8 **העולם והבריאה, כ"א**
9 **בענין הבריאה, לְגַבֵּי**
10 **הַכֹּחַ וְהָאוֹר הַשּׁוֹפֵעַ בּוֹ**
11 – בנברא, כוח ואור זה הם
12 **מֵהַכֵּלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת**
13 **דַּאֲצִילוּת־בְּרִיאָה־**
14 **יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, שֶׁהַ"קָּו"** –
15 של, **אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־**
16 **הוּא מֵאִיר בָּהֶם,** –
17 שלכן[23] זה נקרא "קמי'"
18 (לפניו), למרות שמדובר
19 אודות הכוח האלקי
20 המהווה אותו – שכן,
21 בכלים של הספירות
22 שמהם בא הכוח האלקי –
23 מאיר בהם הקו, שהוא
24 הגילוי של "אור אין סוף" בעולמות. וביטול זה הוא **וְכָ** – כמו
25 ביטול **זִיו הַשֶּׁמֶשׁ בַּשֶּׁמֶשׁ,** – שבשמש לא נרגשת כלל מציאותו
26 של הזיו, אלא רק המאור והמקור של הזיו שהוא השמש, **כְּמוֹ**
27 **שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּלִקּוּטֵי אֲמָרִים** – ספר ה"תניא", **חֵלֶק ב**[24] – שכל
28 הנבראים בטלים באמת לגבי מקורם, כפי שהזיו בטל במקורו
29 בשמש, אם־כן כיצד אומרים אנו, שאם התהוות הנבראים היתה
30 באופן של "עילה ועלול", הם לא היו מציאות "יש" אלא היו
31 בטלים לגבי מקורם – הרי גם כעת, כשנתהוו בדרך "יש מאין"
32 הם הרי גם כן בטלים באמת לגבי מקורם, ובאופן הביטול כמו
33 שזיו השמש בטל לגבי השמש? מתרץ על כך רבנו הזקן: **הַיְנוּ**
34 **"קַמֵּיהּ"** – לפני הקדוש־ברוך־הוא, **דַּוְקָא, שֶׁהִיא יְדִיעָתוֹ**
35 **יִתְבָּרֵךְ** – כפי שהוא יודע את הנבראים באופן הידיעה של
36 **מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה. אֲבָל בִּידִיעָה** – דעת תחתון, **שֶׁמִּמַּטָּה**
37 **לְמַעְלָה** – הידיעה שמצד הנברא, **הַיֵּשׁ הַנִּבְרָא הוּא דָּבָר**
38 **נִפְרָד לְגַמְרֵי בִּידִיעָה וְהַשָּׂגָה זוֹ שֶׁמִּמַּטָּה,** – הנברא נרגש
39 למציאות "יש" ודבר **נפרד** מהמקור שמהווה אותו, ולא שהוא
40 בטל במציאות לגבי מקורו; ולמרות שגם הנברא יודע שיש לו
41 מקור המהווה אותו, ושמקור זה הוא כוח אלקי – כיצד, איפוא,
42 הוא יכול לחשוב את עצמו כ"יש" ואת המקור כ"אין"? יסביר
43 רבנו הזקן, שמה שהוא חושב את המקור ל"אין" אין הכוונה
44 שהוא **לא נמצא**, אלא "אין" יש בו שני ענינים: א) שאינו מושג,
45 שכן, אין הנברא משיג (אינו מבין) את מקורו, ודבר שאין הנברא
46 מבין ומשיג הוא קורא לו "אין", כי בעולם ההשגה שלו אין
47 הדבר קיים. ב) מפני **שבסוג זה** של מציאות כפי שהנברא והיש
48 נמצאים – לא קיים מקורו, כי הוא מציאות אחרת לגמרי, ולכן
49 הוא קורא לו "אין" – לא
50 קיים – מצד זה שבאופן
51 המציאות **שלו – אין**
52 מקורו קיים. ובלשון רבנו
53 הזקן: **כִּי הַכֹּחַ** – המהווה
54 אותו **ו־הַשּׁוֹפֵעַ בּוֹ אֵינוֹ**
55 **מֻשָּׂג כְּלָל וּכְלָל,** –
56 לנברא, ולכן הוא קורא
57 למקור "אין", כי בעולם
58 ההשגה שלו – אין הוא
59 קיים. ענין שני במה שהוא
60 קורא למקורו "אין" הוא,
61 מפני שבסוג המציאות
62 שלו, אין הוא נמצא, אלא
63 הוא מהות אחרת לגמרי –
64 כפי שיסביר להלן: **וְגַם**
65 **אֵין עֲרוֹךְ** – ואין שום
66 שייכות, **זֶה לָזֶה כְּלָל**
67 **וּכְלָל,** – אין בין ה"יש"
68 ל"אין" שום ערך ושייכות כלל, הם שתי מהויות נפרדות, ובסוג
69 המציאות שה"יש" נמצא, אין ה"אין" – מקורו – נמצא. כמו
70 למשל, שנאמר, שמשכל יתהווה אבן, הרי בסוג מציאות
71 שהאבן נמצאת, אין השכל נמצא כלל, ולגבי סוג מציאות זה
72 היינו־דך אם מתהווה האבן מ"אין" או שהיא מתהווה משכל.
73 שכן, גם שכל **אינו** נמצא בסוג זה של מציאות שהאבן נמצאת
74 בו, **לֹא מִנֵּיהּ וְלֹא מִקְּצָתֵיהּ,** – לא ממנו ולא ממקצת ממנו,
75 **מֵהָעֵרֶךְ שֶׁמֵּהֶעָלוּל אֶל הָעִלָּה, שֶׁהֶעָלוּל יוֹדֵעַ וּמַשִּׂיג אֵיזֶה**
76 **הַשָּׂגָה בְּעִלָּתוֹ** – הרי שה"עילה" נמצאת בעולם ההשגה שלו,
77 וההשגה משפיעה בו, **וּבָטֵל אֶצְלוֹ עַל־יְדֵי יְדִיעָה וְהַשָּׂגָה זוֹ,**
78 – שהוא משיג בעילתו, אך ה"יש" אין לו שום השגה ב"אין"
79 המהווה אותו. **וְגַם בְּמָהוּתָם וְעַצְמוּתָם** – של ה"עלול"
80 וה"עילה", **אֵין הֶפְרֵשׁ גָּדוֹל כָּל־כָּךְ, רַק שֶׁזֶּה עִלָּה וְזֶה עָלוּל,**
81 – אבל המהות והעצם הם אותו דבר, כפי שהוסבר לעיל בענין
82 השכל והמדות, שעצם מהות המדות ישנו כבר גם בשכל –
83 המדות שבשכל, שאם אמנם המדות שבשכל הן באופן אחר
84 מאשר המדות שבלב, אך גם הן, הן בעצם ומהות ענין של
85 מדות, **וְלֹא מִנֵּיהּ וְלֹא מִקְּצָתֵיהּ,** – ולא ממנו ולא ממקצת
86 ממנו, **מֵהַהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין מָהוּת הַיֵּשׁ הַנִּבְרָא לְמָהוּת הַכֹּחַ**
87 **וְהָאוֹר הַשּׁוֹפֵעַ בּוֹ לְהַוּוֹתוֹ מֵאַיִן לְיֵשׁ,** – שה"אין" וה"יש" הם
88 עצם ומהות אחרים לגמרי, ובסוג המציאות של ה"יש" אין

---

23. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דכאן הדיוק להיפך (כנ"ל בההוספה בחצע"ג): "דאף שהוא מהקו כו' ה"ה כמו שמאיר **בהם** (ומחזק זה בהדוגמא דזיו השמש בשמש - דלכאורה מה מוסיף בזה? אבל עיקרית היא, דהשמש היא **בסמיכות** ממש להזיו) - וגם בנדו"ד ידיעה שמלמעלמ"ט - שייכת גם באדם (משא"כ - ההרגש שבידיעה)". **24.** שער היחוד והאמונה פ"ג.

1 ה"אין" נמצא כלל. **וְלָכֵן נִקְרָא**[25] – גם אליבא דאמת, **"יֵשׁ"**
2 **מֵ"אַיִן" דַּיְקָא.** – שהמקור נעשה "אין", למרות שהרי "ממך
3 הכל", הכל בא מאלקות, והנברא עצמו יודע שיש לו מקור
4 המהווה אותו, ואם־כן כיצד הוא יכול לקרוא לו "אין"? אלא,
5 כאמור, זה מצד שני הענינים: שאין הוא מובן ומושג ליש
6 הנברא, ואין הוא נמצא בסוג המציאות של היש הנברא.

25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "גם אליבא דאמת".

המשך מעמוד ג

ומתקדם (כמבואר בחסידות[4] שע"י ירידת הנשמה ה"טהורה" למטה, היא מפסיקה להיות בבחינת "עמידה", כמ"ש[5] "חי הוי' אלקי ישראל אשר עמדתי לפניו", ונעשית ע"י עבודתה בבחינת מהלך, כמ"ש[6] "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה"), אולם יתכן שהליכה זו תהי' עפ"י טבעו ורגילותו בלבד. אבל ע"י העבודה של "המעלות" – האדם מתייגע ומתעלה ממדריגה למדריגה שלא לפי הרגיל.

ב. לכאורה יכול האדם לטעון, למה לי להתייגע ולעבוד באופן של "שיר המעלות", הרי גם העבודה באופן של "אדם ישר הולך" היא כדבעי?

והמענה על זה, מאחר ועבודתו של יעקב אבינו, "בחיר שבאבות"[7], היתה באופן של "שיר המעלות" כדלקמן, לכן גם מבניו דורשים עבודה כזו.

ג. כדאיתא במדרש[8] "כל כ' שנה שעמד בביתו של לבן . . מה הי' אומר . . ט"ו שיר המעלות שבספר תהלים, מאי טעמי', שיר המעלות לדוד לולי הוי' שהי' לנו יאמר נא ישראל[9], ישראל סבא".

היינו, שלמרות הקושי בעבודה של יעקב אצל לבן, וכמ"ש[10] "ביום אכלני חורב וקרח בלילה ותדד שנתי מעיני", היתה עבודתו באופן של "שיר המעלות", שעלה בעילוי אחר עילוי מתוך שמחה[11].

ולכן גם מכל אחד ואחד מישראל דורשים שעבודתו תהי' בדוגמת "בחיר שבאבות", שלא יסתפק בהליכה רגילה מ"חיל אל חיל", אלא יעלה בעילוי אחר עילוי מתוך שמחה[12].

---

4) ראה תו"א וישב ל, א ואילך. ובכ"מ.
5) מלכים-א יז, א.
6) זכרי' ג, ז.
7) שעה"פ תולדות כז, כה. וראה ג"כ ב"ר פע"ו, א.
8) ב"ר פס"ח, יא. וראה שם פע"ד, יא.
9) תהלים קכד, א. וראה "תהלות מנחם" עה"פ.
10) ויצא לא, מ.
11) בשיחה כאן נתבאר בהרחבה המדרש הנ"ל, והובא זה לקמן ב"תהלות מנחם" מזמור קכד, א.
12) משיחת ש"פ משפטים ה'תשמ"ב.

יום ראשון

יום שלישי — כח אלול — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: האזינו, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קלה־קלט. פב־פד.
תניא: כן עד"ז . . . .־256־ מהאריז"ל.

ברכת ד' היא תעשיר, בכלל ובפרט להנותן מעתו ומזמנו לעסוק בצרכי צבור בעניני צדקה וחזוק היהדות, וכמאמר: דער אויבערשטער ב"ה בלייבט ניט קיין בעל חוב, פאר יעדער גוטער זאך וואָס א איד טוט, צאָלט ער במיטב מיט בני חיי ומזוני רויחי.

"בִּרְכַּת ה' הִיא תַּעֲשִׁיר", בִּכְלָל וּבִפְרָט לְהַנּוֹתֵן מֵעִתּוֹ וּמִזְּמַנּוֹ לַעֲסֹק בְּצָרְכֵי צִבּוּר בְּעִנְיְנֵי צְדָקָה וְחִזּוּק הַיַּהֲדוּת, וּכְמַאֲמָר: הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לֹא נִשְׁאַר בַּעַל חוֹב. עֲבוּר כָּל דָּבָר טוֹב שֶׁיְּהוּדִי עוֹשֶׂה, מְשֻׁלָּם הוּא בְּ'מִיטַב', בְּבָנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי [=בְּבָנִים, חַיִּים, וּפַרְנָסָה בְּרֶוַח].

יום שני

יום רביעי — כט אלול, ערב ר"ה — ה'תש"ג

סְלִיחוֹת בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר, וְאֵין נְפִילַת אַפַּיִם. הַתָּרַת נְדָרִים, וּבַעֲשָׂרָה. עֲרוּב תַּבְשִׁילִין.

שיעורים. חומש: האזינו, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קמ־קנ. פה־פז.
תניא: האותיות הנגלות . . . כנודע.

יום הולדת את הצ"צ – שנת תקמ"ט.

מפתגמי רבינו הזקן: מען האָט גאָר קיין השגה ניט, ווי עס איז טייער בא השי"ת דער גוף פון א אידען.

יוֹם הֻלֶּדֶת אֶת הַ"צֶּמַח צֶדֶק" – שְׁנַת תקמ"ט.

מִפִּתְגָּמֵי רַבֵּנוּ הַזָּקֵן: אֵין לָנוּ שׁוּם מֻשָּׂג, עַד כַּמָּה יָקָר אֵצֶל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא גּוּפוֹ שֶׁל יְהוּדִי.

יום שלישי

יום חמישי — א תשרי, א דר"ה — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: האזינו, חמישי עם פירש"י.
תהלים: א־ט. פח־צ.
תניא: כ. איהו . . . .־258־ בלה"ק.

בִּרְכַּת הַדְּלָקַת הַנֵּרוֹת: שֶׁל יוֹם הַזִּכָּרוֹן. שֶׁהֶחֱיָנוּ. אֵין כּוֹפְלִין "לְעֵלָּא" בַּקִּדּוּשׁ, לְבַד מִגְּעִילָה. לְדָוִד גו' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ גו' – קוֹדֶם עָלֵינוּ. בְּקִדּוּשׁ הַיּוֹם: תִּקְעוּ, כִּי חֹק. וְאֵין אוֹמְרִים "אֵלֶּה מוֹעֲדֵי", רְ"אַתְּקִינוּ". לְתַשְׁלִיךְ: מְנַעֲרִים שׁוּלֵי הַטַּלִּית־קָטָן.
"יְהִי רָצוֹן" שֶׁעַל הַתַּפּוּחַ – אַחַר הַבְּרָכָה וְקוֹדֶם הָאֲכִילָה. אוֹכְלִים רֹאשׁ אַיִל, אֲבָל אֵין אוֹמְרִים "יְהִי רָצוֹן" כִּי־אִם עַל הַתַּפּוּחַ.

יום רביעי

יום ששי — ב תשרי, ב דר"ה — ה'תש"ד

לְאֵל עוֹרֵךְ דִּין – בְּתְפִלַּת מוּסָף.

שיעורים. חומש: האזינו, ששי עם פירש"י.
תהלים: י־יז. צא־צג.
תניא: והגם שהיש . . . . ־קל־ עילתו.

בְּמִנְחָה אֵין אוֹמְרִים הוֹדוּ, אֲבָל אוֹמְרִים פָּתַח אֵלִיָּהוּ.

מַה שֶּׁכָּתוּב בַּסִּדּוּר "שַׁעַר הַקְּרִיאַת־שְׁמַע" דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל "לְהָבִין הַהֶפְרֵשׁ" (ע"ד עַמּוּד א), שֶׁקֹּדֶם תְּקִיעַת שׁוֹפָר אוֹמְרִים "אָנָּא בְּכֹחַ", פֵּרוּשׁוֹ: בְּדֶרֶךְ כְּלָל הֵם הַכַּוָּנוֹת מֵהַפְּסוּקִים שֶׁרָאשֵׁי

תֵּבוֹת שֶׁלָּהֶם שֵׁם שֵׁנִי מִשֵּׁם מ״ב, אָמְנָם יֵשׁ שֶׁמְּכַוְּנִים הַתֵּבוֹת ״אָנָּא בְּכֹחַ כו׳״ בְּמַחֲשָׁבָה, אֲבָל אֵין אוֹמְרִים הָאוֹתִיּוֹת וְהַתֵּבוֹת. וְהָעוֹסֵק בְּכַוָּנוֹת צָרִיךְ לִלְמֹד הָעִנְיָנִים בָּרוּר בְּכִתְבֵי הָאַרִיז״ל, וְאָז כַּוָּנָתוֹ רְצוּיָה.

יום חמישי

שבת — ג תשרי ש״ת — ה׳תש״ד

מַתְחִילִין ״מִזְמוֹר לְדָוִד״ וְלֹא ״לְכוּ נְרַנְּנָה״, וְכֵן בְּכָל שַׁבָּת מוֹצָאֵי יוֹם טוֹב.
הַפְּטוֹרָה: שׁוּבָה – יְכַשְּׁלוּ בָם. מִי אֵל כָּמוֹךָ – מִימֵי קֶדֶם.

שיעורים. חומש: האזינו, שביעי עם פירש״י.
תהלים: יחכב. צדצו.
תניא: אך נשמת . . . 260 בבי״ע.

בִּיחִידוּת הַ״צֶּמַח צֶדֶק״ אֵצֶל רַבֵּנוּ הַזָּקֵן ב תֵּצֵא בְּשִׁשִּׁי בֶּאֱלוּל תקס״ד סִפֵּר לוֹ רַבֵּנוּ: שַׁבָּת פָּרָשַׁת תָּבוֹא תקכ״ח אָמַר מוֹרִי וְרַבִּי (הָרַב הַמַּגִּיד מִמֶּעזְרִיטְשׁ) – תּוֹרָה, וְהַתְחָלָתָהּ ״וְשַׁבְתָּ עַד הַוָ״י אֱלֹקֶיךָ״, וּבֵאֵר כִּי עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה צְרִיכָה לִהְיוֹת עַד אֲשֶׁר הַוָ״י, שֶׁהוּא לְמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת, יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ, אֱלֹקִים בְּגִימַטְרִיָּא הַטֶּבַע, בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים. כָּל הַחֶבְרִיָּא קְדִישָׁא הָיוּ בְּהִתְעוֹרְרוּת גְּדוֹלָה מִתּוֹרָה הַהִיא. הָרַב הַצַּדִּיק ר׳ מְשׁוּלָם זוּסְיָא מֵאַנִיפּאָלִי אָמַר, כִּי הוּא אֵינוֹ יָכוֹל לְהַגִּיעַ לְמַעֲלַת תְּשׁוּבָה כָּזוֹ, וְעַל כֵּן יְחַלֵּק אֶת הַתְּשׁוּבָה לַחֲלָקִים, כִּי תְּשׁוּבָה רָאשֵׁי תֵּבוֹת: ת, תָּמִים תִּהְיֶה עִם הַוָ״י אֱלֹקֶיךָ. ש, שִׁוִּיתִי הַוָ״י לְנֶגְדִּי תָּמִיד. ו, וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ. ב, בְּכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ. ה, הַצְנֵעַ לֶכֶת עִם ה׳ אֱלֹקֶיךָ.

כְּשֶׁסִּפֵּר לִי אָדוֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״בַּ] אֶת הַנַּ״ל, סִיֵּם: תֵּבַת ״תְּשׁוּבָה״ צְרוּפָה מֵחָמֵשׁ אוֹתִיּוֹת, אֲשֶׁר כָּל אוֹת הוּא דֶּרֶךְ וְאֹפֶן בַּעֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה – וּבֵאֵר בַּאֲרִיכוּת חֲמִשָּׁה הָאֲפָנִים – וְכֻלָּם בָּאִים מִכֹּחַ אֶל הַפֹּעַל עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה.

יום שישי

יום ראשון — ד תשרי — ה׳תש״ד

צוֹם גְּדַלְיָה גִּרְחָה. אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ. סְלִיחוֹת.

שיעורים. חומש: ברכה, פרשה ראשונה עם פירש״י.
תהלים: כג־כח. צז־צט.
תניא: אמנם . . . קלא והלידה.

קִצּוּר בֵּאוּר אָדוֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״בַּ] בְּאֹפֶן הָא׳:

ת, תָּמִים תִּהְיֶה עִם הַוָ״י אֱלֹקֶיךָ. עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה הַבָּאָה עַל־יְדֵי הַתְּמִימוּת, כַּמָּה בְּחִינוֹת וּמַדְרֵגוֹת בְּעִנְיַן הַתְּמִימוּת, וּבְיַחַס אֶל הַתְּשׁוּבָה הָעוֹלָה עַל כֻּלָּנָה הִיא תְּמִימוּת הַלֵּב – הַנִּקְרֵאת עֶרְנְסְטְקֵייט [=רְצִינוּת] – כְּאָמוּר בְּאַבְרָהָם ״וּמְצָאתָ אֶת לְבָבוֹ נֶאֱמָן לְפָנֶיךָ״.

שבת קודש

יום שני — ה תשרי — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: ברכה, שני עם פירש״י.
תהלים: כט־לד. ק־קב.
תניא: ובזה יובן . . . קלא וכדלקמן.

קִצּוּר בֵּאוּר אֹפֶן הַב׳:

ש, שִׁוִּיתִי הַוָ״י לְנֶגְדִּי תָּמִיד. הַוָ״י מוֹרֶה עַל הִתְהַוּוּת הָעוֹלָם וְהִתְהַוּוּת הַנִּבְרָאִים, אֲשֶׁר הִתְהַוּוּת הַבְּרִיאָה כֻּלָּהּ וְחַיּוּתָהּ הוּא בְּדֶרֶךְ אֵין־עֲרוֹךְ מֵאַיִן לְיֵשׁ. וְהִיא עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה הַבָּאָה עַל־יְדֵי־זֶה אֲשֶׁר תָּמִיד לְנֶגֶד עֵינָיו עִנְיַן הַהַוָ״י שֶׁל הָעוֹלָם וּמְלוֹאוֹ.

שניים שקדשו שתי אחיות... יום ראשון כ"ח אלול ה'תשפ"א

הלכות יבום וחליצה פרק ח הלכה ב: שְׁנַיִם שֶׁקִּדְּשׁוּ שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, זֶה אֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵיזוֹ קִדֵּשׁ, וְזֶה אֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵיזוֹ קִדֵּשׁ, וּמֵתוּ שְׁנֵיהֶן - לָזֶה אָח וְלָזֶה אָח - זֶה חוֹלֵץ לִשְׁתֵּיהֶן, וְזֶה חוֹלֵץ לִשְׁתֵּיהֶן. לָזֶה אָח אֶחָד וְלָזֶה שְׁנַיִם - הַיְחִידִי, חוֹלֵץ לִשְׁתֵּיהֶן בַּתְּחִלָּה; וְהַשְּׁנַיִם, אֶחָד חוֹלֵץ רִאשׁוֹן, וְהַשֵּׁנִי מְיַבֵּם. וְאִם קָדְמוּ וְכָנְסוּ - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָם.

אם קדמו שני האחים מהזוג השני ("ולזה שנים") וכנסו את שתי האחיות — אין כופים אותם לגרשן ("אין מוציאין מידן"), כי כאשר אח אחד כנס את היבמה (אם זו היבמה) פקעה זיקת הייבום מאחיו, ואחותה אינה 'אחות זקוקתו', ואם זו שכנס אינה היבמה אלא 'אחות זקוקתו' (האסורה לו מדרבנן) - הרי כשהאח השני כנס את היבמה פקעה למפרע זיקת היבום מהאח הראשון. ואף שעבר על איסור, מעתה הותרה לו אשתו (רש"י יבמות כג, ב, ד"ה אין מוציאין).

וכתב הריטב"א (יבמות שם ד"ה שנים שקדשו):

הלכה זו שאם קדשו וכנסו האחים מהזוג השני אין כופים אותם לגרשם ("אין מוציאין מידן") נאמרה רק אם האח מהזוג הראשון חלץ לשתי האחיות, אבל אם כנסו קודם שחלץ להן, כופים אותם להוציאן כיון שאחת מהן היא זקוקתו של האח מהזוג הראשון והרי היא 'יבמה לשוק' האסורה בלאו מן התורה (וכל אחד מהאחים שכנס הוא בספק איסור דאורייתא). וגם אם אחר כך יחלוץ האח מהזוג הראשון, מאחר שעברו על ספק איסור מן התורה קנסו אותם חכמים להוציא את נשותיהן.

בושת הנערה או האב יום שני כ"ט אלול ה'תשפ"א

הלכות נערה בתולה פרק ב, הלכות ד־ה: כֵּיצַד שָׁמַיִן הַבּוֹשֶׁת? הַכֹּל לְפִי הַמְבַיֵּשׁ וְהַמִּתְבַּיֵּשׁ - שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה הַמְבַיֵּשׁ נַעֲרָה חֲשׁוּבָה וּמִמְּשַׁפָּחָה מְיֻחָסָה, לְמְבַיֵּשׁ קְטַנָּה עֲנִיָּה בְּזוּיָה... וּלְפִי זֶה, רוֹאִין הַדַּיָּנִין מַעֲלָתָהּ וּמַעֲלָתוֹ; וְשָׁמַיִן כַּמָּה מָמוֹן רָאוּי לְאָבִיהָ וּלְמִשְׁפַּחְתָּהּ לִתֵּן וְלֹא יֵאָרַע לָהֶן דָּבָר זֶה מֵאָדָם זֶה.

יש אומרים ששומת הבושת נקבעת על פי הנערה עצמה, בהתאם לסכום שהיתה מוכנה לשלם כדי להינצל מבושת זו, ונמצא שסכום זה מהווה את 'שווי' הבושת ולכן מתחייב בו האונס שגרם בושת זו (שיטה מקובצת כתובות מ, א, בשם הרמ"ה).

אולם הרמב"ם כותב ש"שמין כמה ממון ראוי לאביה ולמשפחתה ליתן ולא יארע להם דבר זה", ומבואר מדבריו כי השומה נקבעת על פי האב ולא על פי הבת.

וביאור המחלוקת:

לדעת הרמ"ה, התשלום הוא בעבור הבושת של הבת, אלא שהאב זוכה בו כשאר הרווחים הממוניים שהוא זכאי בה, ולכן גובה החיוב נקבע על פי שווי הבושת שלה.

אך לדעת הרמב"ם התשלום מגיע לאב בעבור הבושת שנגרמה לו בכך שנעשה בבתו מעשה זה, ולכן גובה החיוב נקבע על פיו (ראה שטמ"ק שם הוצאת מ"ה קוק הערה 177).

ובכך מובן ענין נוסף: הרמב"ם מונה בין הנתונים שעל פיהם נקבעת רמת הבושת את ייחוסה של הנערה —"שאינו דומה מבייש נערה חשובה וממשפחה מיוחסה למבייש קטנה עניה בזויה", ואילו בהלכות חובל ומזיק (פ"ג ה"א), לגבי תשלומי בושת למי שבייש את חברו, כתב "הכל לפי המבייש והמתבייש" ולא הזכיר את ענין הייחוס המשפחתי.

ולפי האמור נראה כי אכן ענין הייחוס אמור רק לגבי תשלומי בושת של נערה שהחיוב הוא כלפי האב, ובמשפחה מיוחסת בושת האב והמשפחה גדולה יותר, אולם במבייש את חברו שהחיוב הוא כלפי הניזק עצמו, הדבר תלוי בחשיבותו העצמית ולא בחשיבות המשפחה (רשימות שיעורים ב"ק פז, א - עמ' תקטו).

קינוי וסתירה בקטנה יום שלישי ר"ה א' תשרי ה'תשפ"ב

הלכות סוטה פרק ב, הלכות ב - ג: וְאֵלּוּ הֵן הַנָּשִׁים שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לִשְׁתּוֹת... אֶלָּא יוֹצְאוֹת בְּלֹא כְתֻבָּה, מְשֻׁיָּבוֹאוּ עֲדֵי סְתִירָה אַחַר עֲדֵי קִנּוּי, וְיֶאֱסְרוּ עַל בַּעֲלֵיהֶן לְעוֹלָם... וּקְטַנָּה אֵשֶׁת הַגָּדוֹל... שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר תִּשְׁטֶה אִשָּׁה... פֵּרֶט לִקְטַנָּה.

הקשה ה'מנחת חנוך' (מצוה שסה):

מדוע נלמדת הלכה זו שאין הקטנה ראויה לשתות מהמיעוט 'אשה — פרט לקטנה', הרי בלאו־הכי אינה ראויה לשתות, כיון שהכהן משביע את האשה (להלן פ"ג ה"ז), וקטנה אינה בת שבועה (הל' נדרים פי"א ה"ג)? ואפילו קטנה בת אחת עשרה שנה ויום אחד ('מופלא הסמוך לאיש'), שיכולה להישבע אם יודעת לשם מי היא נשבעת (שם ה"א), הרי זה רק לענין קבלה להבא, אבל אם נשבעת על העבר אין שבועתה שבועה?

וביאר:

מדובר באופן שהיתה קטנה בשעת קינוי וסתירה, אך בשעת ההשקאה היא כבר גדולה ויכולה להישבע, ומכל־מקום אינה שותה כי מהפסוק "אשר תשטה אשה" למדים שגם הקינוי והסתירה צריכים להיות בגדלותה.

וה'שב שמעתתא' (ש"א פט"ז) הקשה:

מדוע נאסרת הקטנה על בעלה כשנסתרה אחרי שקינא לה, הרי בקטנה לא שייך קינוי, כי דיני סוטה נאמרו רק בזו שיש בה דעת להישאל ("לדרוש ממנה מה שאירע") וקטנים אין בהם דעת להישאל (ראה הל' אבה"ט פט"ז ה"ב)?

ותירץ:

אמנם קטנה נחשבת כ'אין בה דעת להישאל', אך כיון שהאדם שעליו נעשה הקינוי ("שלא תיסתר עם איש פלוני") הוא גדול ויש בו דעת להישאל, חלים עליה כל דיני סוטה (חוץ משתיית המים שנתמעטה מ"אשר תשטה אשה"). אלא שלפי זה נצטרך לפרש שהלכה זו שהקטנה נאסרת על בעלה, נאמרה רק אם קינא לה שלא תיסתר עם גדול, אך אם קינא שלא תיסתר עם קטן אינה נאסרת על בעלה, כיון שגם לה וגם למי שעליו קינא לה אין להם דעת להישאל.

מטרת הענישה

יום רביעי ר"ה ב' תשרי ה'תשפ"ב

הלכות איסורי ביאה פרק א, הלכה ח: וְהַבָּא עַל אַחַת מִן הַשְּׁנִיּוֹת בְּמֵזִיד - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת מִדִּבְרֵיהֶם. אֲבָל הַבָּא עַל אַחַת מֵחַיָּבֵי עֲשֵׂה, אֵינוֹ לוֹקֶה; וְאִם הִכּוּ אוֹתָן בֵּית דִּין מַכַּת מַרְדּוּת כְּדֵי לְהַרְחִיק מִן הָעֲבֵרָה, הָרְשׁוּת בְּיָדָם.

דברי הרמב"ם טעונים ביאור: מצד אחד הוא כותב כי רק על איסורי ה'שניות' (איסורי ערוה מדרבנן) יש עונש מלקות ולא על איסורי 'עשה', אך מיד הוא ממשיך וכותב שגם עליהם רשאים בית דין להכות כדי להרחיק מן העבירה. ואם כן, מה ההבדל בין איסורי 'עשה' ל'שניות'?

ובביאור הדברים נחלקו המפרשים:

ה'מגיד משנה' מפרש על פי דברי הגמרא (כתובות פו, א) "אומרים לו עשה סוכה ואינו עושה, לולב ואינו עושה – מכים אותו עד שתצא נפשו". ולא מדובר במלקות הניתנות כעונש לאחר שנעשתה עבירה, אלא כאמצעי כפייה על קיום המצוה שחייב בה ומסרב לעשותה (כגון בתוך חג הסוכות, כאשר מחויב במצוות סוכה ולולב ומסרב לקיימן), אך מיד לאחר שעבר זמן החיוב אין להלקותו שהרי כבר בטל החיוב והמלקות לא יועילו, ואילו בתורת עונש אין לוקים על ביטול מצות־עשה.

וזוהי כוונת הרמב"ם: "ואם הכו אותו בית דין מכת מרדות כדי להרחיק מן העבירה" – היינו קודם שנעשתה העבירה אך לא לאחר מכן, ובכך חלוקים איסורי 'עשה' מאיסורי 'שניות' שעליהם יש חיוב מלקות בתור עונש לאחר העבירה.

אך יש המפרשים את כוונת הרמב"ם לענישה שלאחר מעשה, אלא שבניגוד לחיוב מלקות על איסור לאו (כגון ה'שניות') שהוא לשם עונש וכפרה על העבירה, כאן מדובר על ענישה הבאה לשם הרתעה ומניעת המקרים הבאים, וזאת בהתאם לצורך השעה, כפי שיקול דעת הבית־דין וכדברי הגמרא (סנהדרין מו, א) "בית דין מכין ועונשין כדי לעשות סייג לתורה, ומעשה באחד שרכב על סוס בשבת בימי יוונים והביאוהו לבית דין וסקלוהו – לא מפני שראוי לכך (שהרי מדובר באיסור מדרבנן שאין עליו חיוב מיתה מעיקר הדין), אלא שהשעה צריכה לכך" (ראה מגדל עוז וצפנת פענח כאן).

בין בדיקת טהרה לבדיקת חמץ

יום חמישי ג' תשרי ה'תשפ"ב

הלכות איסורי ביאה פרק ה, הלכה יב: אֵין בּוֹדְקִין הַדָּם אֶלָּא עַל גַּבֵּי מַטְלִית לְבָנָה, וּבַחַמָּה.

וכן כתב הרמ"א (יור"ד סי' קצו ס"ד): "הבדיקה תהיה לאור היום ולא לאור הנר".

ולכאורה יש לתמוה:

אם אור היום עדיף על אור הנר, מדוע לענין בדיקת חמץ אמרו (פסחים ז, ב) שאין בודקים לאור החמה אלא לאור הנר מפני שאור הנר יפה לבדיקה, ואפילו אכסדרה (חדר שיש לו רק שלוש מחיצות) שאורה רב מאוד, בודקים בה לכתחילה בליל י"ד לאור הנר (שו"ע א"ח סי' תלג ס"א)?

מבאר ה'תורת השלמים' (יור"ד סי' קצו סק"ט):

בדיקת חמץ צריכה להיות בחורים ובסדקים, במקום שאין אור היום שולט בו ורק לאור הנר יוכל לחפש ולמצוא שם חמץ, ואילו בבדיקת הדם אפשר להביא את המטלית או את החלוק למקום גלוי ולכן טוב יותר לבדוק לאור היום.

ועוד: בבדיקת הדם, הצבע ניכר יותר באור היום מאשר בלילה לאור הנר, ואילו בבדיקת חמץ מחפשים את ממשות החמץ ולא בודקים את צבעו.

וכתב עוד הרמ"א (שם):

בדיעבד מועילה בדיקת הדם לאור הנר. ומוסיף ה'צמח צדק' (פסקי דינים יור"ד שם): הבדיקה היא חלק מספירת שבעה נקיים, ולכן וודאי צריכה היא להיות ביום, אלא שלכתחילה צריך להמתין עד הנץ החמה כדי לבדוק לאור החמה, אך בדיעבד אם בדקה קודם הנץ החמה לאור הנר או שבדקה ביום בבית אפל לאור הנר – הרי זה הועיל.

טבילה לאחר עמוד השחר

יום שישי ד' תשרי ה'תשפ"ב

הלכות איסורי ביאה פרק ו, הלכה ט: וְטוֹבֶלֶת אַחַר שֶׁתָּנֵץ הַחַמָּה.

המשנה (מגילה כ, א) מונה כמה דינים שזמנם ביום, ביניהם טבילה, ואומרת שלכתחילה יש לעשותם לאחר הנץ החמה, כאשר הוא יום גמור, אך בדיעבד יוצאים ידי חובה מעלות השחר (זמן מוקדם מהנץ החמה).

והרמב"ם כאן כתב שטובלת לאחר הנץ החמה ולא הזכיר שבדיעבד כשר מעלות השחר. ונראה שרמז דין זה במה שכתב להלן (הל' יב) שאם טבלה בליל שביעי כאילו לא טבלה ומזה מובן שרק אם טבלה בזמן של לילה גמור אין הטבילה מועילה, אך לאחר עלות השחר שהוא זמן ביניים בין הלילה ליום – הטבילה כשרה.

אמנם, קיימים שני מצבים של 'דיעבד': א. עבר ועשה ולאחר מעשה בא לשאול מה דינו. ב. מצב של 'שעת הדחק',

בו מותר לעשות זאת לכתחילה.

וכן כתב הרמב"ם בהלכות קריאת שמע (פ"א הי"ב): 'מי שהקדים וקרא קריאת שמע של ערבית אחר שיעלה עמוד השחר, יצא ידי חובתו ובשעת הדחק, וכגון שהיה משכים לצאת לדרך, קורא לכתחילה משעלה עמוד השחר'. הרי שבשעת הדחק ניתן לנהוג כן לכתחילה.

אך כאן פרט זה לא נזכר אפילו ברמז, אלא שכאמור יש ללמוד מלשון הרמב"ם שבדיעבד מועילה הטבילה לאחר עלות השחר, אך לא שבשעת הדחק מותר לנהוג כן לכתחילה.

וטעם החילוק, כי קריאת שמע אינה תלויה בלילה ויום אלא בזמן שכיבה וזמן קימה ('בשכבך ובקומך'). ולכן, אף שמלכתחילה יש לקרוא לאחר הנץ החמה שהוא זמן הקימה הרגיל, מאחר ורבים קמים כבר מעלות השחר התירו לקרוא מאז במקום הצורך (כגון היוצא לדרך), אך הטבילה צריכה להיות דוקא ביום, ועיקר היום הוא רק לאחר הנץ החמה, ולכן לא הקילו לכתחילה לטבול מעלות השחר אפילו במקום צורך, ורק אם עברה וטבלה, מועילה לה הטבילה בדיעבד.

(באר מלך)

בין אדם טריפה לטריפה בבעלי חיים

שבת קודש ה' תשרי ה'תשפ"ב

הלכות איסורי ביאה פרק י, הלכה יא: נִבְרָא וְשֶׁט שֶׁלּוֹ אָטוּם, אוֹ שֶׁהָיָה חָסֵר מִטַּבּוּרוֹ... כָּל נֵפֶל מֵאֵלּוּ אֵינוֹ וָלָד, וְאֵין אִמּוֹ טְמֵאָה לֵדָה.

יולדת שהפילה נפל שיש עליו שם ולד, טמאה טומאת לידה (שבעה ימים לזכר ושבועיים לנקבה), אבל אם הפילה ולד שחסרים לו אברים שאין אדם יכול לחיות בלעדיהם, הרי היא טהורה מטומאת לידה.

והקשה ה'כסף משנה':

נחלקו אמוראים (נדה כג, ב) מהו שיעור האברים שבחסרונם אין על הנפל שם ולד ואמו אינה טמאה טומאת לידה: לדעת רבי זכאי, אם חסרה רגלו 'עד הארכובה' (היינו שחסרה כל רגלו, השוק והברך) הולד טריפה ואינו יכול לחיות זמן רב, ולכן אמו טהורה מטומאת לידה. ולדעת רבי יוחנן, רק אם חסרה רגלו 'עד מקום טבורו' אין אמו טמאה, אבל אם חסרה רגלו פחות מזה (אף שחסרה הארכובה) - הרי זה ולד ואמו טמאה.

ומבואר בגמרא (שם כד, א) שרבי זכאי סובר כדעה שטריפה אינה יכולה לחיות (יותר משנים עשר חודש), ולכן אם חסרו רגליו עד למעלה מן הארכובה אינו נחשב ולד ואמו טהורה. ואילו רבי יוחנן סובר שטריפה יכולה לחיות זמן רב, ולכן גם אם חסרים רגליו עד למעלה מן הארכובה, הרי הוא ולד ואמו טמאה, ורק אם הם חסרים עד מקום טבורו, נחשב כמת ואמו טהורה.

ואם כן הרמב"ם הסובר שטריפה אינה חיה (הל' שחיטה פי"א ה"א), דברי הרמב"ם כאן - שפסק כרבי יוחנן שרק אם חסרו רגליו עד מקום טבורו אינו ולד, אבל אם חסרו רגליו עד הארכובה הריהו ולד (כי טריפה יכולה לחיות יותר משנים עשר חודש) — סותרים לדבריו שטריפה אינה חיה!

ומבאר ה'חתם סופר' (נדה שם ד"ה רבי):

בהמה שנחתכה רגלה עד למעלה מן הארכובה אכן טריפה (הל' שחיטה פ"ח הי"א) אבל זהו רק בבהמה הנשענת על ירכה, מה שאין כן אדם שיכול לשבת ולשכב מבלי להישען על ירכו — חסרון הירך אינו עושה אותו טריפה.

המשך ביאור למס' ביצה ליום שבת קודש עמ' ב

במחלוקת. והואיל וחכמים חולקים על רבי יהודה בדין זה, וסוברים שלא התירו לגמור, לכן לא מנאה. מקשה הגמרא על תירוץ זה: והלא **הָנָךְ נַמִּי פְּלוּגְתָּא נִינְהוּ** – גם בדינים שהביא עולא, יש מהם השנויים במחלוקת, שהרי בית שמאי חולקים על בית הלל בנתינת העור לפני הדורסן ובהחזרת התריסין. מתרצת הגמרא: **בֵּית שַׁמַּאי בִּמְקוֹם בֵּית הִלֵּל אֵינָהּ מִשְּׁנָה** – כיון שהלכה נקבעה כבית הלל, הרי דעת בית שמאי החולקים אינה מחשיבה דינים אלה כשנויים במחלוקת.

* * *

חוזרת הגמרא לדון במחלוקת בית שמאי ובית הלל בדין תריסי חנויות: **מַתְנִיתִין** – משנתינו שמבואר בה שבית שמאי ובית הלל נחלקו גם על סילוק התריסין ולא רק על החזרתן, **דְּלָא כִּי הַאי תַּנָּא** הסובר שבסילוק מודים בית שמאי. **דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר, מוֹדִים בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל שֶׁמְּסַלְּקִין אֶת הַתְּרִיסִין בְּיוֹם טוֹב, לֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא לְהַחֲזִיר. שֶׁבֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים אֵין מַחֲזִירִין, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים אַף מַחֲזִירִין.** מוסיפה הברייתא עוד בדין זה: **כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שנחלקו ואסרו בית שמאי להחזיר את התריסין, **בְּשֶׁיֵּשׁ לָהֶן** – לדלתות **צִיר** המחברן לפתח החנות, ולכך חיבורן או הסרתן דומים לבונה או לסותר, **אֲבָל** אם **אֵין לָהֶן צִיר, דִּבְרֵי הַכֹּל מוּתָּר,** שאין חיבורן או פירוקן דומה לבונה או לסותר.

מקשה הגמרא: **וְהָתַנְיָא** – הלא שנינו בברייתא אחרת להיפך, **כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שנחלקו והתירו בית הלל **בְּשֶׁאֵין לָהֶן צִיר, אֲבָל יֵשׁ לָהֶן צִיר דִּבְרֵי הַכֹּל אָסוּר.** מתרצת הגמרא: **אָמַר אַבָּיֵי,** ישנם שלשה חילוקי דינים בדלתות. **כְּאוֹפֶן שֶׁיֵּשׁ לָהֶן צִיר מִן הַצַּד** – שיש צירים משני צידי הדלת, **דִּבְרֵי הַכֹּל** – מודים בית הלל לבית שמאי שאָסוּר לחברו או לפרקו. באופן **שֶׁאֵין לָהֶן צִיר כָּל עִיקָּר, דִּבְרֵי הַכֹּל** – מודים בית שמאי לבית הלל שמוּתָּר, **כִּי פְּלִיגִי בְּשֶׁיֵּשׁ לָהֶן צִיר** אחד **בָּאֶמְצַע** הדלת הנתחב באמצע הפתח.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – כ"ח אלול ה'תשפ"א־ה' תשרי ה'תשפ"ב

יום ראשון כ"ח אלול ה'תשפ"א

הִלְכוֹת יִבּוּם וַחֲלִיצָה

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) ביאר בו רבינו שיש יבמים ויבמות שראויים לייבום וחליצה, שאינם ראויים כלל, ושראויים לאחד מהם, המקודשת לאחיו בספק או החרשת והזקנה והעקרה, והאסורה על יבמה, בלאו או בעשה, האסורה על בעלה באיסור ערוה ובא עליה, ערוה וצרת ערוה, אשת אחיו שלא היה בעולמו, סוטה שנפלה לפני יבם, צרת חייבי לאוין או חייבי עשה או איילונית.

1 **א. יֵשׁ אַחִין שֶׁרְאוּיִין לְיִבּוּם אוֹ לַחֲלִיצָה[2]. וְיֵשׁ אַחִין**
2 **שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לֹא לְיִבּוּם וְלֹא לַחֲלִיצָה, וְאֵין לָהֶם**
3 **זִקָּה[3] כְּלָל, אֶלָּא יְבִמְתּוֹ מֻתֶּרֶת לְזָר[4]. וְיֵשׁ אַחִין**
4 **שֶׁרְאוּיִין לַחֲלִיצָה וְאֵינָן רְאוּיִין לְיִבּוּם. וְיֵשׁ אַחִין**
5 **שֶׁהֵן רְאוּיִין לְיִבּוּם וְאֵינָן רְאוּיִין לַחֲלִיצָה.**

2) כלומר, ראויים הם לשניהם, רצה מייבם, רצה חולץ.
3) קשר ליבם. 4) בלא חליצה, כשאר האלמנות.

6 **ב. וְאֵלּוּ הֵם שֶׁאֵין לָהֶם זִקָּה כְּלָל: סְרִיס חַמָּה**
7 **וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס[5]; מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לֵילֵד[6], וְלֹא הָיָה**
8 **לָהֶן שְׁעַת הַכּשֶׁר[7].**

5) שיש לו אבר זכרות ואבר נקבות. 6) והתורה אמרה: "להקים לאחיו שם בישראל". 7) להוליד. בניגוד לסריס אדם, שהייתה לו שעת הכושר.

9 **ג. וְאֵלּוּ מְיַבְּמִין וְלֹא חוֹלְצִין: הַחֵרֵשׁ וְהַשּׁוֹטֶה**
10 **וְהַקָּטָן; מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶן דַּעַת לַחֲלֹץ. וּכְשֶׁיִּבֵּם הַחֵרֵשׁ**
11 **- אֵינוֹ מוֹצִיא לְעוֹלָם; שֶׁבְּעֵילָתוֹ עוֹשֶׂה אוֹתָהּ אֵשֶׁת**
12 **אִישׁ גְּמוּרָה[8], וְאֵין גֵּרוּשָׁיו גֵּרוּשִׁין גְּמוּרִין[9]. וּבֵן תִּשַׁע**
13 **שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד שֶׁיִּבֵּם - אֵינוֹ יָכוֹל לְגָרֵשׁ עַד**
14 **שֶׁיַּגְדִּיל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[10].**

8) "כל ביאה שאינה צריכה דעת הרי זו ביאה". וביאת יבמה אפילו בשוגג שמה ביאה. 9) שאין לו דעת לגרש.
10) כי גיטו של קטן אינו כלום.

15 **ד. וְאֵלּוּ חוֹלְצִין וְלֹא מְיַבְּמִין: הַסְּפֵקוֹת, כְּגוֹן**
16 **שֶׁהָיְתָה סְפֵק עֲרָוָה עַל אָחִיו[11], וּפְצוּעַ דַּכָּא[12] וּכְרוּת**
17 **שָׁפְכָה[13] וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן מִמִּינֵי הַסֵּרוּס[14], וְהַזָּקֵן בְּיוֹתֵר**
18 **שֶׁתָּשַׁשׁ כֹּחוֹ וְכָשַׁל[15]. וְאִם בַּעַל סְרִיס אָדָם[16] - קָנָה[17],**
19 **שֶׁהֲרֵי הָיְתָה לוֹ שְׁעַת הַכּשֶׁר[18]; וּמוֹצִיא בְּגֵט[19], מִפְּנֵי**
20 **שֶׁהוּא אָסוּר לָבוֹא בַּקָּהָל[20]. וְהַטֻּמְטוּם[21] חוֹלֵץ וְלֹא**
21 **מְיַבֵּם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק[22]. וְאִם נִקְרַע וְנִמְצָא זָכָר[23]**
22 **- רָצָה חוֹלֵץ, רָצָה מְיַבֵּם[24]. וּשְׁאָר הָאַחִין[25] - אוֹ**
23 **חוֹלְצִין אוֹ מְיַבְּמִין.**

11) שקידש האח המת אחת משתי אחיות ואינו יודע איזו קידש נמצאת כל אחת מהן ספק אחות אשתו - שתיהן חולצות, שאי אפשר לייבמן, שמא יפגע באחות זקוקתו.
12) שנפצעו ביציו. 13) שנכרת הגיד שלו, ולא בידי שמים אלא שכרתו אדם או קוץ וכיוצא בו. 14) שנכרתו ביציו או שחסרה אחת או שניקבה וכל אלו אסורים לבוא בקהל.
15) ואינו יכול לבעול ולהוליד. 16) שסירסו אדם ולא מחמת חולי, והרי זה בכלל פצוע דכה. 17) ויוצאת בגט בלא חליצה. 18) קודם שנסתרס. 19) וחייב להוציאה.
20) אבל נסתרס על ידי חולי כשר לבוא בקהל. וכן הזקן מותר לקיים את יבמתו. 21) "שאין לו לא זכרות ולא נקבות אלא אטום הוא". 22) רוצה לומר: אינו מייבם מפני שאינו יכול, ואינו חולץ משום שספק הוא, שמא הוא זכר, ואם יש שם אחים אינו חולץ, שמא נקבה היא ולא נפטרה היבמה בחליצה זו. 23) הסירו ממנו הקרום המכסה את ערוותו. 24) כי ראוי הוא להוליד. 25) שאין בהם שינוי בגופם ואין עליהם שום איסור. וזה מוסב על מה שכתב בתחילת הפרק: "יש אחין שראויין ליבום או לחליצה".

24 **ה. יֵשׁ יְבָמוֹת שֶׁהֵן רְאוּיוֹת לַחֲלִיצָה אוֹ לְיִבּוּם. וְיֵשׁ**
25 **יְבָמוֹת שֶׁאֵינָן רְאוּיוֹת לֹא לַחֲלִיצָה וְלֹא לְיִבּוּם, וְאֵין**
26 **עֲלֵיהֶן זִקָּה כְּלָל, וּמֻתָּרוֹת לְהִנָּשֵׂא לְזָר. וְיֵשׁ יְבָמוֹת**
27 **שֶׁהֵן רְאוּיוֹת לַחֲלִיצָה אֲבָל לֹא לְיִבּוּם. וְיֵשׁ יְבָמוֹת**
28 **שֶׁהֵן רְאוּיוֹת לְיִבּוּם אֲבָל לֹא לַחֲלִיצָה.**

29 **ו. וְאֵלּוּ שֶׁמִּתְיַבְּמוֹת וְלֹא חוֹלְצוֹת: הַחֵרֶשֶׁת וְהַשּׁוֹטָה**
30 **וְהַקְּטַנָּה; לְפִי שֶׁאֵין בָּהֶן דַּעַת לִקְרוֹת וּלְהָבִין. וְאִם**
31 **רָצָה הַיָּבָם לְגָרֵשׁ הַחֵרֶשֶׁת בְּגֵט אַחַר שֶׁיִּבְעֹל אוֹתָהּ -**
32 **הֲרֵי זֶה מְגָרֵשׁ[26].**

26) כי גט אינו צריך את דעת האשה.

33 **ז. וְאֵלּוּ שֶׁחוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת: אִסּוּרֵי לָאוִין,**
34 **וְהַשְּׁנִיּוֹת, וְאִסּוּרֵי עֲשֵׂה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. וְכָל אִשָּׁה**
35 **שֶׁהִיא סְפֵק מְגֹרֶשֶׁת[27] - חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת, שֶׁמָּא**
36 **יִפְגַּע בְּעֶרְוָה[28]; שֶׁאֵשֶׁת אָחִיו שֶׁגֵּרְשָׁהּ אֲסוּרָה עָלָיו**
37 **מִשּׁוּם עֶרְוָה[29]. אֲבָל מִי שֶׁהִיא מְקֻדֶּשֶׁת לְאָחִיו בִּסְפֵק**
38 **קִדּוּשִׁין[30] - הֲרֵי הִיא כִּשְׁאָר כָּל הַיְבָמוֹת, וְחוֹלֶצֶת אוֹ**
39 **מִתְיַבֶּמֶת, שֶׁאֵין כָּאן דָּבָר לָחוּשׁ לוֹ[31]. וְכֵן אֵשֶׁת**
40 **הַחֵרֵשׁ[32] וּזְקֵנָה וַעֲקָרָה - הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר כָּל הַיְבָמוֹת:**
41 **רָצָה חוֹלֵץ, רָצָה מְיַבֵּם; שֶׁזְּקֵנָה וַעֲקָרָה[33] הָיְתָה לָהֶן**
42 **שְׁעַת הַכּשֶׁר.**

27) מבעלה המת, כגון שזרק לה גט ספק קרוב לו ספק קרוב לה. ונשאה אחיו אחרי הגירושין. 28) שהיא איסור כרת.
29) אפילו מת אחר כך. והרי זו בכלל ה"ספיקות" שחולצות ולא מתייבמות. 30) כגון שזרק לה אחיו כסף קידושין ספק קרוב לו ספק קרוב לה. וכן אם קידשה באוכל או בכלי

ששווה פחות מפרוטה, שמקודשת בספק, שמא דבר זה שווה פרוטה במקום אחר. 31) ממה נפשך: אם היא מקודשת, הרי מצוה לייבמה, ואם אינה מקודשת לאחיו הרי היא זרה ומותר לנשאה. 32) מתייבמת לפיקח או חולצת. 33) שנעקרה על ידי מכה או חולי, ולפני זה הייתה ראוייה ללדת, או ששתתה כוס עיקרין, או שנישאת לארבעים שנה ושוב אינה יולדת. וכל אלו הייתה להן שעת הכושר, אבל הזקן ביותר אף על פי שהייתה לו שעת הכושר אינו מייבם, כי אינו ראוי לביאה כלל.

1 ח. וְאֵלּוּ הֵן שֶׁהֵן פְּטוּרוֹת מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם:
2 אֵשֶׁת סְרִיס חַמָּה וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס, וְאֵשֶׁת הַשּׁוֹטֶה וְאֵשֶׁת
3 הַקָּטָן, וְאֵילוֹנִית[34], וּמִי שֶׁהִיא עֲרָוָה[35]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא
4 יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל - פְּרָט לִסְרִיס חַמָּה
5 וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס, שֶׁשְּׁמָם מָחוּי; הוֹאִיל וְאֵינָן רְאוּיִין
6 לֵילֵד מִתְּחִלַּת בְּרִיָּתָן, הֲרֵי הֵן כְּמִין בִּפְנֵי עַצְמוֹ[36].
7 וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד - פְּרָט לְאֵילוֹנִית, שֶׁאֵינָהּ
8 רְאוּיָה לֵילֵד מִתְּחִלַּת בְּרִיָּתָהּ. לֹא תִהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת -
9 פְּרָט לְאֵשֶׁת שׁוֹטֶה וְקָטָן, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶם אִישׁוּת
10 כְּלָל. וּלְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה - פְּרָט לְעֲרָוָה, שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ
11 לִקּוּחִין[37].

34) עקרה מטבעה. 35) שאסורה ליבם מחמת קרבת משפחה וחייב על ביאתו כרת. 36) "אנדרוגינוס ברייה בפני עצמה היא". 37) שאין קידושין תופסין בחייבי כריתות.

12 ט. כֵּיצַד? יְבָמָה שֶׁהִיא עֲרָוָה עַל יְבָמָהּ, כְּגוֹן
13 שֶׁהָיְתָה אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ אוֹ אִמָּהּ אוֹ בִּתָּהּ - הֲרֵי זוֹ
14 פְּטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם, וְאֵין לוֹ עָלֶיהָ זִקָּה
15 כְּלָל; שֶׁנֶּאֱמַר: וּלְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וְיִבְּמָהּ - מִי
16 שֶׁרְאוּיָה לִלְקּוּחִין וְקִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ הִיא זְקוּקָה
17 לַיָּבָם.

18 י. הָיְתָה הַיְבָמָה אֲסוּרָה עַל יְבָמָהּ אִסּוּר לַאו[38] אוֹ
19 אִסּוּר עֲשֵׂה[39] אוֹ שֶׁהָיְתָה שְׁנִיָּה[40] - הֲרֵי זוֹ חוֹלֶצֶת
20 וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת. וּמִפְּנֵי מָה צְרִיכָה חֲלִיצָה[41]? מִפְּנֵי
21 שֶׁיֵּשׁ בָּהּ לִקּוּחִין; הוֹאִיל וְקִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהֶן[42],
22 הֲרֵי הֵן זְקוּקוֹת לַיָּבָם. וּמִן הַדִּין הָיָה שֶׁיִּתְיַבְּמוּ,
23 שֶׁהַיִּבּוּם מִצְוַת עֲשֵׂה, וְכָל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא עֲשֵׂה
24 וְלֹא תַעֲשֶׂה - בָּא עֲשֵׂה וְיִדְחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה; אֲבָל
25 חֲכָמִים גָּזְרוּ שֶׁלֹּא יִתְיַבְּמוּ הַיָּבֵי לָאוִין וְלֹא שְׁנִיּוֹת,
26 גְּזֵרָה שֶׁמָּא יָבוֹא עָלֶיהָ פַּעַם שְׁנִיָּה, וַהֲרֵי בִּיאָתָהּ
27 אֲסוּרָה וְאֵין שָׁם מִצְוָה, שֶׁאֵין מִצְוַת עֲשֵׂה אֶלָּא בִּיאָה
28 רִאשׁוֹנָה בִּלְבַד[43]. לְפִיכָךְ[44], אִם עָבַר וּבָעַל יְבִמְתּוֹ
29 הָאֲסוּרָה לוֹ מִשּׁוּם לַאו אוֹ מִשּׁוּם עֲשֵׂה, וְאֵין צָרִיךְ
30 לוֹמַר שְׁנִיָּה[45] - הֲרֵי זֶה קָנָה קִנְיָן גָּמוּר וּמוֹצִיאָהּ
31 בְּגֵט[46]; וְהִיא[47] וְכָל צָרוֹתֶיהָ מֻתָּרוֹת לְזָר, שֶׁהֲרֵי
32 נִפְטְרוּ[48].

38) ולבעלה הייתה מותרת, כגון, כהן חלל שנשא כשרה שנתחללה בביאתו, והיבם הוא כהן כשר, נמצאת זו מותרת לבעלה ואסורה ליבמה, או ממזר שנשא ממזרת ויש לו אח ישראל כשר, נמצאת זו מותרת לבעלה ואסורה ליבמה. 39) כגון מצרית ואדומית דור ראשון ודור שני, ואסורה לשניהם באיסור עשה. 40) לעריות, ואסורה מדברי סופרים כגון אם אמו של יבם ולא של בעל, שהיו אחים מן האב ולא מן האם, נמצאת שנייה זו מותרת לבעלה ואסורה ליבמה. 41) והלא אינה ראוייה לו, ואי אפשר לקיים בה "ולקחה לו לאשה"? 42) שצריכה גט ממנו, כי קידושין תופסים בחייבי לאוין אלא שאסור לו לקיימה. 43) להקים לאחיו שם. 44) הואיל ומן התורה מותר לו לבוא עליה ביאה ראשונה. 45) שאינה אלא מדברי סופרים. 46) שהרי אסור לקיימה, אלא שאינה צריכה חליצה. 47) לכשתתגרש. 48) בביאתה של זו.

33 יא. וּבָא עָלֶיהָ
34 כֹּהֵן גָּדוֹל - לֹא נִפְטְרָה צָרָתָהּ, שֶׁאֵין עֲשֵׂה[49] דּוֹחֶה
35 אֶת לֹא תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה[50]; וְהוֹאִיל וְלֹא קָנָה מִן הַתּוֹרָה
36 קִנְיָן גָּמוּר, לֹא הֻתְּרָה צָרָתָהּ לְזָר עַד שֶׁתַּחֲלֹץ[51].

49) של מצות ייבום. 50) לא תעשה - "אלמנה ... לא יקח, עשה - והוא אשה בבתוליה יקח", לימד שאינה בתולה לא יקח, ולאו הבא מכלל עשה, הרי הוא כעשה, אבל אלמנה מן האירוסין, שעדיין בתולה, אינה אסורה עליו אלא איסור לא תעשה. ודינה, כשאר חייבי לאוין המפורשים לעיל. 51) הצרה עצמה.

37 יב. הָיְתָה הַיְבָמָה עֲרָוָה עַל בַּעְלָהּ, כְּגוֹן שֶׁעָבַר אוֹ
38 טָעָה וְלָקַח אֲחוֹתוֹ מֵאָבִיו, וְנָפְלָה לִפְנֵי אָחִיו[52] - אֵין
39 זוֹ אִשְׁתּוֹ[53], שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ[54], וְאֵינָהּ לֹא
40 בַּת יִבּוּם וְלֹא בַּת חֲלִיצָה. וְאִם הָיְתָה לָהּ צָרָה[55] -
41 חוֹלֶצֶת [אוֹ] מִתְיַבֶּמֶת[56]. וְאִם הָיְתָה זוֹ שֶׁהִיא עֲרָוָה
42 עַל הַבַּעַל מֻתֶּרֶת לַיָּבָם[57], וְרָצָה הַיָּבָם לִשָּׂא אוֹתָהּ
43 וּלְיַבֵּם צָרָתָהּ - הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ[58].

52) נמצאת, שהיא גם אחותו, - שהרי אין ייבום אלא באחים מן האב - ואסורה גם על היבם. 53) של האח המת. 54) שחייב על ביאתו כרת. 55) שיש לבעלה המת עוד אשה, שהייתה מותרת לו. 56) שהרי היא זקוקה לייבום ובמה תיפטר "הייתה אמו נשואת אביו ונישאת לאחיו מאביו (בעבירה) ומת, זו היא "אמו" שאינה פוטרת צרתה". 57) כגון שעבר אחיו ונשא חמותו, שהיא מותרת ליבמה. 58) שאינן כשתי יבמות הבאות מבית אחד, שהערווה אינה מבית זה, ואין ביאתה פוטרת את צרתה.

44 יג. הָיְתָה הַיְבָמָה אֲסוּרָה עַל בַּעְלָהּ מִשּׁוּם לַאו אוֹ
45 מִשּׁוּם עֲשֵׂה, אוֹ שֶׁהָיְתָה שְׁנִיָּה לַבַּעַל[59], וְלֹא הָיְתָה
46 אֲסוּרָה עַל הַיָّבָם מִצַּד אֵלּוּ הַצְּדָדִים - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת
47 לַיָּבָם. חוּץ מִמַּחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ מִשֶּׁנִּשֵּׂאת[60] וָמֵת, שֶׁהִיא
48 חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת[61]. וְכֵן יְבָמָה שֶׁהִיא סְפֵק עֲרָוָה
49 עַל הַיָّבָם, אוֹ סְפֵק עֲרָוָה עַל בַּעְלָהּ - הֲרֵי זוֹ חוֹלֶצֶת
50 וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת[62]. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁקִּדֵּשׁ אִשָּׁה בִּסְפֵק
51 קִדּוּשִׁין, וְאַחַר כָּךְ מֵת אָחִיו שֶׁהָיָה נוֹשֵׂא אֲחוֹתָהּ,

וְנָפְלָה לוֹ לְיִבּוּם, שֶׁהִיא סְפֵק אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ - הֲרֵי זוֹ חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת[63], וּמוֹצִיא אֶת אִשְׁתּוֹ[64] בְּגֵט מִסָּפֵק. וּשְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת עָלָיו: יְבִמְתּוֹ - מִפְּנֵי שֶׁהִיא סְפֵק עֶרְוָה; וַאֲרוּסָתוֹ - מִפְּנֵי שֶׁהִיא סְפֵק קְרוֹבַת חֲלוּצָתוֹ[65], שֶׁהִיא כִּשְׁנִיָּה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

59) כגון שהייתה אלמנה מקודשת לכהן גדול אחיו ומת. והיבם הוא כהן הדיוט, נמצאת זו אסורה לבעלה בלאו ומותרת ליבמה, או שהיה אחיו כהן גדול ונשא בעולה ומת, שאסורה לבעלה בעשה וליבמה מותרת, וכן אם הייתה אם אמו של אחיו נשואה לו והרי היא שנייה, ומת אחיו, הרי זו מותרת ליבם שהוא אחיו מן האב ולא מן האם. 60) לאחר, שאסורה על בעלה משום לאו. 61) "במותר לה נאסרה (=לבעלה שהיה מותר לה - נאסרה) באסור לה לא כל שכן". 62) "הספיקות חולצות ולא מתייבמות" 63) שמא היא אחות אשתו והיא ערווה עליו. 64) ארוסתו המקודשת לו מספק. 65) שיעור הדברים כאילו היה כתוב: "שהיא קרובת ספק חלוצתו". כי יבמתו אינה חלוצה וודאית, שאם ארוסתו מקודשת לו, הרי יבמתו פטורה מחליצה כאחות אשתו, וחליצתה אינה כלום, ואם ארוסתו אינה מקודשת אזי יבמתו זקוקה לו וחליצתו חליצה, נמצאת יבמתו ספק חלוצה וארוסתו קרובת ספק חלוצתו.

יד. מִי שֶׁמֵּת אָחִיו וְהִנִּיחַ שְׁתֵּי נָשִׁים, הָאַחַת אֲסוּרָה עָלָיו[66] מִשּׁוּם עֶרְוָה[67] וְהַשְׁנִיָּה אֵינָהּ עֶרְוָה - כְּשֵׁם שֶׁהָעֶרְוָה פְּטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם כָּךְ צָרָתָהּ פְּטוּרָה, וְלֹא נָפְלָה לוֹ זִקָּה כְּלָל עַל בַּיִת זֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בֵּית אָחִיו - בַּיִת שֶׁיֵּשׁ לוֹ לִקּוּחִין בְּאֵי זֶה מֵהֶן שֶׁיִּרְצֶה הוּא שֶׁיֵּשׁ לוֹ עָלָיו זִקָּה, וּבַיִת שֶׁמִּקְצָתוֹ אֵינוֹ יָכוֹל לִבְנוֹתוֹ, שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ בָּהּ לִקּוּחִין, אֵינוֹ בּוֹנֶה אֲפִלּוּ מִקְצָתוֹ שֶׁהוּא מֻתָּר. וְנִמְצֵאת צָרַת הָעֶרְוָה עֶרְוָה עָלָיו מִשּׁוּם אֵשֶׁת אָחִיו[68], שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ עָלֶיהָ זִקָּה[69].

66) על היבם. 67) כגון שהיא בתו. 68) שלא במקום מצוה. 69) צרה אסורה, במקום ערווה עומדת.

טו. לְפִיכָךְ[70], רְאוּבֵן שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ שְׁתֵּי נָשִׁים, הָאַחַת עֶרְוָה עַל שִׁמְעוֹן[71] וּשְׁתֵּיהֶן רְאוּיוֹת לְלֵוִי - אֵין לְשִׁמְעוֹן זִקָּה עַל בַּיִת זֶה, וַהֲרֵי שְׁתֵּיהֶן תַּחַת זִקַּת לֵוִי. יִבֵּם לֵוִי הָאַחַת מֵהֶן, שֶׁהִיא צָרַת עֶרְוָה שֶׁל שִׁמְעוֹן, וְהָיְתָה לוֹ אִשָּׁה אַחֶרֶת, וּמֵת לֵוִי[72] וְנָפְלוּ שְׁתֵּיהֶן לִפְנֵי שִׁמְעוֹן - שְׁתֵּיהֶן פְּטוּרוֹת מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם מִשִּׁמְעוֹן: הָאַחַת - מִפְּנֵי שֶׁהָיְתָה צָרַת עֶרְוָה[73], וְהַשְׁנִיָּה - מִפְּנֵי שֶׁהִיא צָרָתָהּ[74]. וְכֵן הַדִּין בְּצָרַת צָרָתָהּ[75] עַד סוֹף הָעוֹלָם. שֶׁכָּל אִשָּׁה שֶׁאֵין לוֹ עָלֶיהָ זִקָּה - בְּאִסּוּר אֵשֶׁת אָח עוֹמֶדֶת לְעוֹלָם[76].

70) הואיל וצרת הערווה היא עצמה ערווה עליו, כאשת אח שלא במקום מצוה. 71) שהיא בתו. 72) בלא בנים. 73) ונאסרת עליו משעת נפילת ראובן. 74) וכבר אמרנו: צרת ערווה אסורה. 75) הלכה צרת צרתה של בתו ונתייבמה ליהודה ולו אשה אחרת ומת ונפלו לפני שמעון שתיהן אסורות, צרת צרתה - נאסרה עליו כ"אשת אח" מלוי, והרי היא ערווה, נמצאת אשת יהודה צרתה - צרת ערווה, וכן לעולם. 76) ואין היתר לאיסורה.

טז. וְכֵן אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ[77] - הוֹאִיל וְאֵין לוֹ[78] עָלֶיהָ זִקָּה[79], שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו - עַד שֶׁיֵּשְׁבוּ שְׁנֵיהֶן בָּעוֹלָם[80], הֲרֵי זוֹ עֶרְוָה עָלָיו לְעוֹלָם מִשּׁוּם אֵשֶׁת אָח[81], וּפוֹטֶרֶת צָרָתָהּ[82].

77) שנולד לאחר שמת אחיו. 78) לאח הנולד. 79) אין היבמה זקוקה לו. 80) ישיבה אחת יחדיו. 81) אסורה עליו משום ערוות אשת אחיו שלא במקום מצוה. 82) מן החליצה ומן הייבום.

יז. כֵּיצַד? רְאוּבֵן שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ אִשָּׁה וְנָפְלָה לִפְנֵי שִׁמְעוֹן, וְאַחַר שֶׁמֵּת רְאוּבֵן נוֹלַד לֵוִי[83], בֵּין שֶׁנּוֹלַד לֵוִי קֹדֶם שֶׁיְּיַבֵּם לָהּ שִׁמְעוֹן בֵּין שֶׁנּוֹלַד אַחַר שֶׁיִּבְּמָהּ[84] - הֲרֵי אֵשֶׁת רְאוּבֵן עֶרְוָה עַל לֵוִי לְעוֹלָם[85]. לְפִיכָךְ, אִם מֵת שִׁמְעוֹן וְנָפְלָה זוֹ וְצָרָתָהּ לִפְנֵי לֵוִי - שְׁתֵּיהֶן פְּטוּרוֹת מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם.

83) נמצא לוי זה לא היה בעולמו של ראובן אחיו. 84) אף על פי שכשנולד, לא הייתה על לוי בזיקת נישואי אחיו ראובן. 85) בגלל אחיו ראובן שלא היה בעולמו.

יח. עָשָׂה שִׁמְעוֹן מַאֲמָר בִּיבִמְתּוֹ[86] אֵשֶׁת רְאוּבֵן, וּמֵת קֹדֶם שֶׁיִּכְנֹס אוֹתָהּ[87] - הֲרֵי לֵוִי חוֹלֵץ לְצָרָתָהּ[88] וְלֹא מְיַבֵּם[89]; שֶׁאֵין הַמַּאֲמָר קוֹנֶה בִּיבָמָה קִנְיָן גָּמוּר[90], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

86) שקידשה בכסף, וקידושי כסף ביבמה אינם קידושין גמורים אלא מדברי סופרים. "ונקרא מאמר, לפי שאין דין קידושין אלא באמירה ולא בשתיקה". 87) בביאה. 88) ואינה נפטרת משום צרת ערווה, כי אין היא צרתה ממש. 89) הואיל ומאמר קונה מקצת, הרי זו צרת ערווה במקצת מדברי חכמים. 90) להיחשב כנשואה ותיפטר צרתה בגללה.

יט. אִשָּׁה שֶׁזִּנְּתָה תַּחַת בַּעְלָהּ בְּרָצוֹן וּבְעֵדִים[91], וּמֵת קֹדֶם שֶׁיִּגָּרְשֶׁנָּה וְנָפְלָה לִפְנֵי יָבָם - הֲרֵי הִיא פְּטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם, וְכֵן צָרָתָהּ, כְּאִלּוּ הָיְתָה עֶרְוָה עַל הַיָּבָם; מִפְּנֵי שֶׁטֻּמְאָה כְּתוּבָה בָּהּ כַּעֲרָיוֹת[92], שֶׁנֶּאֱמַר[93]: וְהִיא נִטְמָאָה. אֲבָל סוֹטָה[94] שֶׁמֵּת בַּעְלָהּ קֹדֶם שֶׁיַּשְׁקֶנָּה מֵי הַמָּרִים[95], אוֹ שֶׁאֵינָהּ בַּת שְׁתִיָּה[96] אֶלָּא בַּת גֵּרוּשִׁין - הֲרֵי זוֹ חוֹלֶצֶת[97] וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת. וְאִם הָיְתָה לָהּ צָרָה - הֲרֵי צָרָתָהּ מֻתֶּרֶת, וְחוֹלֶצֶת אוֹ מִתְיַבֶּמֶת[98].

91) הרי נאסרה עליו וצריכה ממנו גט. 92) שנאמר בהן: "אל תטמאו בכל אלה". 93) באשה שזינתה. 94) שנסתרה עם איש, אחרי שקינא לה בעלה. 95) ושוב אינה שותה. ונשארה טמאה מספק. 96) כגון ארוסה או אשת חיגר וכו'. 97) שאינה טמאה ודאי ואין דינה

כערווה. 98) כשאר צרות חייבי לאוין שחולצות או מתייבמות.

כ. וְכֵן שְׁתֵּי יְבָמוֹת הַבָּאוֹת מִבַּיִת אֶחָד, שֶׁהָיְתָה הָאַחַת מֵהֶן שְׁנִיָּה עַל הַיָּבָם אוֹ מֵחַיָּבֵי לָאוִין אוֹ מֵחַיָּבֵי עֲשֵׂה אוֹ אֵילוֹנִית[99] - הֲרֵי צָרָתָהּ מֻתֶּרֶת, וְחוֹלֶצֶת אוֹ מִתְיַבֶּמֶת. אֲבָל הַחוֹלֵץ לִיבְמָתוֹ, וְהָלְכָה אֲחוֹת חֲלוּצָתוֹ אוֹ אִמָּהּ וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן וְנִשֵּׂאת לְאָחִיו, וְלוֹ אִשָּׁה אַחֶרֶת, וּמֵת וְנָפְלוּ שְׁתֵּיהֶן לְפָנָיו - כְּשֵׁם שֶׁקְּרוֹבַת חֲלוּצָתוֹ אֲסוּרָה עָלָיו כָּךְ צָרָתָהּ אֲסוּרָה, וַהֲרֵי שְׁתֵּיהֶן כִּשְׁנִיּוֹת לוֹ וְחוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת. וּמִפְּנֵי מָה אָסְרוּ צָרַת קְרוֹבַת חֲלוּצָתוֹ? מִפְּנֵי שֶׁמִּתְחַלֶּפֶת בְּצָרַת חֲלוּצָתוֹ.

99) שאינה ראוייה ללדת, ופטורה מן החליצה והיבום.

כא. שְׁתֵּי יְבָמוֹת הַבָּאוֹת מִבַּיִת אֶחָד, שֶׁהָאַחַת מֵהֶן עֶרְוָה עַל הַיָּבָם, וַהֲרֵי הָעֶרְוָה אֵילוֹנִית - צָרָתָהּ מֻתֶּרֶת, וְחוֹלֶצֶת אוֹ מִתְיַבֶּמֶת; הוֹאִיל וְהָאֵילוֹנִית אֵינָהּ בַּת יִבּוּם וַחֲלִיצָה - הֲרֵי זוֹ כְּמוֹ שֶׁאֵינָהּ[100], וְנָפְלָה זִקָּתוֹ עַל צָרָתָהּ בִּלְבַד[101]. וְכֵן אִם גֵּרֵשׁ אָחִיו אֶת הָעֶרְוָה אוֹ מֵאֲנָה[102] בּוֹ קֹדֶם שֶׁיָּמוּת, אוֹ שֶׁמֵּתָה בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ וְאַחַר כָּךְ מֵת אָחִיו - הֲרֵי צָרָתָהּ מֻתֶּרֶת, וְחוֹלֶצֶת אוֹ מִתְיַבֶּמֶת. וְאֵין אוֹמְרִין: הוֹאִיל וְנַעֲשָׂת צָרָה לָעֶרְוָה[103] שָׁעָה אַחַת תֵּאָסֵר לְעוֹלָם, שֶׁאֵין הַצָּרָה אֲסוּרָה עַד שֶׁתִּהְיֶה צָרַת עֶרְוָה בִּשְׁעַת נְפִילָה לְיִבּוּם[104].

100) ואין צרתה צרת ערווה. 101) ואפילו הכיר בה בעלה שהיא איילונית. 102) שנישאה יתומה קטנה ומיאנה בו בקטנותה. 103) בחיי בעלה כשהיו נשואות יחד. 104) כלומר, בשעת מיתת בעלה.

כב. הָיְתָה זוֹ שֶׁהִיא עֶרְוָה עַל הַיָּבָם מְקֻדֶּשֶׁת לְאָחִיו שֶׁמֵּת בְּסָפֵק[105], אוֹ מְגֹרֶשֶׁת מִמְּנוּי בְּסָפֵק, אוֹ שֶׁהָיְתָה קְטַנָּה[106] הָרְאוּיָה לְמָאֵן וְלֹא מֵאֲנָה בְּאָחִיו בְּחַיָּיו[107], אַף עַל פִּי שֶׁמֵּאֲנָה בַּיָּבָם - צָרָתָהּ חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת.

105) שזרק לה האח כסף קידושיה בצידי רשות הרבים, ספק אם מונח בארבע אמות שלו (ואינה מקודשת) או בארבע אמות שלה (והיא מקודשת), או במקום ששניהם יכולים לשמרו, או ששניהם אינם יכולים לשמרו. 106) יתומה, שקידושיה אינם אלא מדרבנן. 107) אין אומרים תעקור נישואיה הראשונים למפרע ונמצאת שלא הייתה אשתו וצרתה אינה צרת ערווה ותתייבם.

כג. הָלְכָה צָרַת עֶרְוָה וְנִשֵּׂאת לְאַחֵר, וְאַחַר כָּךְ נִמְצֵאת הָעֶרְוָה אֵילוֹנִית[108] - תֵּצֵא הַצָּרָה מִבַּעְלָהּ וּמִיבָמָהּ, וּצְרִיכָה גֵּט מִבַּעְלָהּ וַחֲלִיצָה מִיבָמָהּ כְּדֵי לְהַתִּירָהּ לַשּׁוּק[109].

108) ונמצאת הצרה זקוקה לייבום, ונישואיה עם האחר שלא כדין היו. 109) אבל אין הוולד ממזר, שיבמה לזר אינה אלא איסור חייבי לאוין, ואן ממזר מחייבי לאוין.

כד. יִבֵּם הַיָּבָם הַצָּרָה מִפְּנֵי שֶׁדִּמּוּ שֶׁהָעֶרְוָה אֵילוֹנִית[110], וְנִמְצֵאת הָעֶרְוָה שֶׁאֵינָהּ אֵילוֹנִית[111] - תֵּצֵא מִיבָמָהּ בְּגֵט[112], וְהַוָּלָד מַמְזֵר[113].

110) ונפלה זיקתו על צרתה בלבד. 111) נמצאת צרת הערווה, אסורה עליו משום אשת אחיו שלא במקום מצוה. 112) אף על פי שהיא מחייבי כריתות, ואין קידושין תופסין ליבם בה, בכל זאת צריכה גט, שמא יאמרו אחיו גירש את הערווה סמוך למיתתו ונתייבמה הצרה כדין, ונמצאת אשת איש יוצאת מבעלה בלא גט. 113) שאשת אח שלא במקום מצוה חייבין עליה כרת ויש ממזר מחייבי כריתות.

כה. שְׁלֹשָׁה אַחִין, שְׁנַיִם מֵהֶן נְשׂוּאִין שְׁתֵּי אֲחָיוֹת וְאֶחָד מֵהֶן נָשׂוּי נָכְרִית[114], מֵת הַנָּשׂוּי נָכְרִית[115] וְאַחַר כָּךְ מֵת אֶחָד[116] מִבַּעֲלֵי אֲחָיוֹת[117] - הֲרֵי הַנָּכְרִית חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת, הוֹאִיל וְנַעֲשָׂת צָרַת אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ בְּזִקָּה שָׁעָה אַחַת[120]; שֶׁאִם תִּתְיַבֵּם, שֶׁמָּא יָבֹא לִיבֵּם אוֹתָהּ וַאֲפִלּוּ לֹא גֵּרֵשׁ זֶה שֶׁמֵּת אַחֲרוֹן אֶת אִשְׁתּוֹ[121].

114) שאינה קרובה לא לזו ולא לזו. 115) נמצאת הנכרייה זקוקה לייבום לכל אחד מהאחים בעלי האחיות. 116) ועדיין לא נתייבמה הנכרית לאחד מהם. 117) ואשתו אסורה על האח השני משום ערווה, שהרי אחות אשתו היא. 118) אף על פי שהנכרית עדיין לא נתייבמה, - הואיל והייתה זקוקה לו בחייו, הרי היא כצרת אחות אשתו, מחמת זיקתו עליה, ואינה מתייבמת. אבל חייבת לחלוץ כי ה"זקוקה" אין דינה כ"כנוסה" ממש להיחשב כצרת ערווה גמורה להיפטר אף מן החליצה. 119) ולא כנס כלל את הנכרית. 120) לפני שגירש את אשתו. 121) נמצאת נכרית זו צרת אחות אשתו בזיקה ואסורה לאח השלישי.

כו. וּמִפְּנֵי מָה לֹא גָּזְרוּ דָּבָר זֶה בְּנִשּׂוּאִין; שֶׁהַרֵי צָרַת עֶרְוָה בְּנִשּׂוּאִין, אִם גֵּרֵשׁ אֶת הָעֶרְוָה וָמֵת - צָרָתָהּ מֻתֶּרֶת לַיָּבָם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ? מִפְּנֵי שֶׁאִסּוּר צָרַת הָעֶרְוָה בְּנִשּׂוּאִין יָדוּעַ לַכֹּל[122], וְאֵינָן בָּאִין לְהַתִּיר הַצָּרָה אִם לֹא גֵּרֵשׁ הָעֶרְוָה; וְאִסּוּר צָרַת עֶרְוָה בְּזִקָּה אֵינוֹ יָדוּעַ[123] לַכֹּל, וּבָאִין לְהַתִּיר הַצָּרָה וַאֲפִלּוּ לֹא נִתְגָּרְשָׁה הָעֶרְוָה.

122) שהוא מדאורייתא. 123) שאינו אלא מדרבנן.

כז. שְׁלֹשָׁה אַחִין נְשׂוּאִין שָׁלֹשׁ נָשִׁים נָכְרִיּוֹת, מֵת אֶחָד מֵהֶן וְעָשָׂה הַשֵּׁנִי מַאֲמָר בִּיבִמְתּוֹ, וּמֵת קֹדֶם שֶׁיִּכָּנֵס וְנָפְלוּ שְׁתֵּיהֶן לִפְנֵי הַיָּבָם - הֲרֵי אֵלּוּ חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת; מִפְּנֵי שֶׁבַּעֲלַת הַמַּאֲמָר עָלֶיהָ זִקַּת שְׁנֵי

יְבָמִין, וְנִמְצֵאת כְּאִלּוּ הִיא אֵשֶׁת שְׁנֵי מֵתִים, וְדָרְשׁוּ חֲכָמִים וְאָמְרוּ: אֵשֶׁת הַמֵּת - וְלֹא אֵשֶׁת שְׁנֵי מֵתִים, לְפִיכָךְ כָּל אִשָּׁה שֶׁעָלֶיהָ זִקַּת שְׁנֵי יְבָמִין חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת, וְכֵן צָרָתָהּ. וְאִסּוּרָן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

כח. וּמִפְּנֵי מָה לֹא יַחֲלֹץ לְבַעֲלַת הַמַּאֲמָר, שֶׁעָלֶיהָ זִקַּת שְׁנֵי יְבָמִין, וַיְיַבֵּם צָרָתָהּ? גְּזֵרָה שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: שְׁתֵּי יְבָמוֹת הַבָּאוֹת מִבַּיִת אֶחָד - אַחַת חוֹלֶצֶת וְאַחַת מִתְיַבֶּמֶת; וּלְפִיכָךְ אָסְרוּ אַף צָרָתָהּ.

כט. עָשָׂה מַאֲמָר בִּיבִמְתּוֹ, וְנָתַן גֵּט לְמַאֲמָרוֹ, וָמֵת - חָזְרָה לְהֶתֵּרָהּ, שֶׁהַמַּאֲמָר שֶׁאֲסָרָהּ הֲרֵי בִּטְּלוֹ[124], וְרָצָה[125] חוֹלֵץ רָצָה מְיַבֵּם.

124) על ידי הגט, כשאר קידושין הנפקעין על ידי הגט. 125) האח השלישי.

ל. בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד שֶׁבָּא עַל יְבִמְתּוֹ, וּמֵת כְּשֶׁהוּא קָטָן[126], וְנָפְלָה פַּעַם שְׁנִיָּה לִפְנֵי אָחִיו הַגָּדוֹל - הֲרֵי זוֹ חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת; שֶׁבִּיאַת בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד כְּמַאֲמָר מִן הַגָּדוֹל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְנִמְצָא עָלֶיהָ זִקַּת שְׁנֵי יְבָמִין.

126) כי אילו בא עליה משהגדיל ומת, הרי קנאה קניין גמור, ופקעה זיקת הראשון ולא נשארה עליה אלא זיקתו בלבד.

לא. מִי שֶׁחֲצָיָהּ שִׁפְחָה וְחֶצְיָהּ בַּת חוֹרִין[127] שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה לִרְאוּבֵן[128] וְנִשְׁתַּחְרְרָה, וְחָזְרָה וְנִתְקַדְּשָׁה לְשִׁמְעוֹן[129], וּמֵתוּ שְׁנֵיהֶם - מִתְיַבֶּמֶת לְלֵוִי, וְאֵינָהּ אֵשֶׁת שְׁנֵי מֵתִים[130]; אִם קִדּוּשֵׁי רְאוּבֵן קִדּוּשִׁין - אֵין קִדּוּשֵׁי שִׁמְעוֹן כְּלוּם[131], וְאִם קִדּוּשֵׁי שִׁמְעוֹן קִדּוּשִׁין[132] - אֵין קִדּוּשֵׁי רְאוּבֵן כְּלוּם[133].

127) שהיו בעליה שני אחים או שותפים ושיחרר אחד את חלקו, או שקיבל רבה ממנה חצי דמיה ושיחרר חציה באותם הדמים. 128) והרי אין קידושיה קידושין גמורין עד שתשתחרר. 129) וראובן לא גירשה והרי זו ספק מקודשת לשניהם. 130) לומר, חצייה הייתה לזה וחצייה לזה. 131) שאין קידושין תופסים באשת איש. 132) שהשחרור שבינתיים הפקיע קידושי הראשון. 133) נמצא שלמעשה אינה אלא אשת מת אחד.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) כלל בו דין שנים מן האחין הנשואין לשתי אחיות ומתו שניהם ולא ידוע מי קודם, היתה אחת מהן ערוה ליבם זה ואחרת ערוה לשני, שתי אחיות שנפלו ליבום לפני האח השלישי, שלשה אחין שנים מהם נשואין לב' אחיות ומת אחד מהם, אחד מן האחים שקדש אחות יבמתו, שתי יבמות הבאות מבית אחד והאחת אסורה על יבמה משום ערוה, שלשה אחים שנים נשואין לשתי אחיות ומת אחד מהם ואחר כך מתה אשתו, המגרש את אשתו והחזירה ומת ונפלה לפני היבם, קטנה שהשיאה אביה וגרשה בעלה והחזירה ומת, שני אחין נשואין לשתי אחיות שתיהן קטנות או אחת גדולה, שני אחים חרשים או אחד חרש ואחד פקח נשואים לשתי אחיות פקחות, היתה בתו וכיוצא בה נשואה לאחיו והוא חרש.

א. שְׁנַיִם מִן הָאַחִין נְשׂוּאִין לִשְׁתֵּי אֲחָיוֹת, וּמֵתוּ שְׁנֵיהֶם, וְלֹא נוֹדַע אֵי זֶה מֵהֶם מֵת רִאשׁוֹן[2] - הוֹאִיל וְאִי אֶפְשָׁר לְיַבֵּם שְׁתֵּיהֶן[3], וַהֲרֵי זִקָּה[4] נָפְלָה עַל שְׁתֵּיהֶן[5], שְׁתֵּיהֶן חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת[6]. וַאֲפִלּוּ הָיְתָה אַחַת מֵהֶן אֲסוּרָה עַל הַיָּבָם מִשּׁוּם שְׁנִיָּה אוֹ מֵחַיָּבֵי עֲשֵׂה אוֹ מֵחַיָּבֵי לָאוִין[7] - הֲרֵי אֵלּוּ חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת[8]. אֲבָל אִם הָיְתָה אַחַת מֵהֶן עֶרְוָה[9] עָלָיו, כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה אֵם אִשְׁתּוֹ אוֹ בִּתָּהּ - הֲרֵי אֲחוֹתָהּ מֻתֶּרֶת לוֹ[10], וְרָצָה חוֹלֵץ רָצָה מְיַבֵּם; שֶׁהֲרֵי לֹא נָפְלָה זִקָּתוֹ[11] עַל שְׁתֵּיהֶן, שֶׁאֵין זִקָּה עַל הָעֶרְוָה[12].

2) כי אם נודע מי מת תחילה, יתבאר דין יבום נשותיהן בסמוך ה"ד. 3) שהרי אחיות הן, ואפילו אחת מהן אינה ראויה ליבום, שהרי שתיהן זקוקות ליבום (מכח שני בתים נפרדים), ונמצאת כל אחת מהן אחות זקוקתו, ואם ישא אחת מהן - הרי הוא פוגע באיסור אחות זקוקתו, שהיא כאשתו. 4) רשות היבם על היבמה. 5) שכל אחת נופלת ליבום מחמת בעלה המת. 6) משנה, יבמות כו, א. שאיסור אחות זקוקתו אינו אלא מדבריהם, ומן התורה אין איסור אלא באחות נשואתו ממש, ולפיכך חייבת בחליצה להפטר מן הזיקה (בניגוד לאחות אשתו, שפטורה מן החליצה ומן היבום, למעלה פ"ו ה"ט), ואינה מתייבמת משום איסור "זיקה" מדבריהם. 7) הכל מפורש בדברי רבינו לעיל פ"א מהל' אישות ה"ו-ח. 8) כל אלו ראויות ליבום מן התורה ואינן אסורות אלא מדברי חכמים, כמבואר לעיל פ"ו ה"י. ולפיכך מן התורה זקוקות הן ליבום, ונמצאת כל אחת מהן אחות זקוקתו (יבמות, שם). 9) שחייב על ביאתה כרת (לעיל הל' אישות פ"א ה"ה), ואין קידושין תופסין בה ואינה זקוקה ליבום, כמבואר לעיל פ"ו ה"ט. 10) שאינה אחות זקוקתו. 11) של היבם. 12) יבמות, שם.

ב. הָיְתָה אַחַת מֵהֶן אֲסוּרָה עַל יָבָם זֶה מִשּׁוּם עֶרְוָה[13], וְהָאַחֶרֶת אֲסוּרָה עַל הַיָּבָם הַשֵּׁנִי מִשּׁוּם עֶרְוָה[14] - הָאֲסוּרָה לָזֶה מֻתֶּרֶת לְאָחִיו, וְהָאֲסוּרָה לָזֶה מֻתֶּרֶת לְאָחִיו; שֶׁהֲרֵי נָפְלָה זִקַּת כָּל אֶחָד מֵהֶן[15] עַל הַמֻּתֶּרֶת לוֹ בִּלְבַד[16], וְרָצָה חוֹלֵץ רָצָה מְיַבֵּם לְזוֹ הַמֻּתֶּרֶת לוֹ[17].

13) שהיא אם אשתו. 14) כנ"ל, והיו ארבעה אחים. ושנים מהם, בעלי האחיות, מתו ונשארו שני אחים יבמים אלו. 15) מהאחים. 16) והשניה אינה זקוקה לו כלל, ואין כאן אחות זקוקתו. 17) שם.

ג. מֵת אֶחָד מִן הָאַחִין וְנָפְלָה אִשְׁתּוֹ לְיִבּוּם, וְאַחַר כָּךְ מֵת שֵׁנִי[18] וְנָפְלָה אִשְׁתּוֹ לְיִבּוּם, שֶׁהִיא אֲחוֹת

הָרִאשׁוֹנָה, וַהֲרֵי שְׁתֵּיהֶן קַיָּמוֹת[19] - שְׁתֵּיהֶן חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[20].

18) עד כאן דן רבינו כשלא נודע מי מת ראשון, ואין ידוע מי מהן נפלה תחילה ליבום, ומכאן ואילך עוסק רבינו כשנפלו ליבום זו אחר זו, ודינן משתנה כדלהלן. 19) נמצאו שתיהן זקוקות, וכל אחת מהן אסורה משום אחות זקוקתו. 20) לעיל ה"א.

ד. מֵתָה הָאַחֲרוֹנָה[21] - חָזְרָה הָרִאשׁוֹנָה לְהֶתֵּרָהּ[22], וְחוֹלֶצֶת אוֹ מִתְיַבֶּמֶת[23]. מֵתָה הָרִאשׁוֹנָה - הֲרֵי אַחֲרוֹנָה בְּאִסּוּרָהּ עוֹמֶדֶת, וְחוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת; שֶׁהֲרֵי לֹא הָיְתָה רְאוּיָה לְיִבּוּם בְּשִׁעַת נְפִילָתָהּ[24]. וְכֵן אִם קָדַם אֶחָד מִן הָאַחִין וְחָלַץ לָאַחֲרוֹנָה - הֻתְּרָה הָרִאשׁוֹנָה לִשְׁאָר הָאַחִין; שֶׁהֲרֵי הַזִּקָּה שֶׁאָסְרָה אוֹתָהּ[25] הֻסִּירָהּ אָחִיו בַּחֲלִיצָתוֹ[26].

21) בלא חליצה. 22) הראשון, כשעדיין לא נפלה השניה ליבום. 23) שאין כאן זקוקה אלא היא בלבד (יבמות כז:). 24) בגלל זיקת אחותה שנפלה תחילה, ו"כל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה "יבמה יבוא עליה", הרי זו כאשת אח שיש לה בנים ואסורה" (שם). ומכאן המקור להלכה א', "שאם לא נודע איזה מהם מת ראשון", שתיהן אסורות, שהרי אין להן שום תקנה להתייבם, כי כל אחת מהן חוששין לה שמא היא השניה, ואסורה עליו עולמית. 25) את הראשונה. 26) ומעתה אין הראשונה אחות זקוקתו (שם). אבל לכתחילה אין מורים לחלוץ לשניה ולייבם את הראשונה, גזירה שמא יקדים אחד ויחלוץ לראשונה, והשני ייבם את השניה ויסבור: מה איכפת בין זו לזו (שם כח. וברש"י, וכן ב'תוספות' שם כז:).

ה. וְכֵן אִם הָיְתָה הָרִאשׁוֹנָה עֲרָוָה עַל אֶחָד מִן הָאַחִין, וְקָדַם וְיִבֵּם אֶת הָאַחֲרוֹנָה שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת לוֹ[27] - הֻתְּרָה הָרִאשׁוֹנָה לִשְׁאָר הָאַחִין; שֶׁהֲרֵי הָאַחֲרוֹנָה שֶׁאָסְרָה אוֹתָהּ עֲלֵיהֶן נִתְיַבְּמָה לַמֵּתָר לָהּ[28]. אֲבָל אִם הָיְתָה הָאַחֲרוֹנָה הִיא שֶׁאֲסוּרָה עַל אֶחָד מֵהֶן בִּלְבַד מִשּׁוּם עֶרְוָה - הֲרֵי הוּא מְיַבֵּם לָרִאשׁוֹנָה, וּשְׁאָר הָאַחִין אֲסוּרִין בִּשְׁתֵּיהֶן[29], וְחוֹלְצִין וְלֹא מְיַבְּמִין[30], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[31]. וְאִם קָדְמוּ וְכָנְסוּ כָּל אֶחָד אַחַת מִן הָאַחָיוֹת - מוֹצִיאִין אוֹתָן מֵהֶן[32].

27) שאינה אחות זקוקתו. 28) ואינה זקוקה להם עוד, וחזרה הראשונה להיתרה, כפי שהיתה בשעת נפילה. 29) אם ימות המייבם ותיפול ראשונה לייבום שנית, או אם לא ייבם כלל, נמצאו שתיהן אסורות להם. 30) שם כח, א. שאפילו נתייבמה הראשונה לא הותרה השניה, הואיל ולא היתה ראויה ליבום בשעת נפילה. 31) לעיל ה"ד. 32) שם כו, א. הואיל והראשון כנס בעבירה, שהרי פגע באחות זקוקתו, אין כניסתו מועילה להתיר לשני לקיים את אשתו, אע"פ שלא עבר על אחות זקוקתו, כי כל שהכניסה הראשונה היתה בעבירה - אינה מתרת לשני את אשתו, מה־שאין־כן ב"קדם אחד וחלץ" (האמור לעיל ה"ד), שם לא עבר החולץ על שום איסור, לפיכך הותרה הראשונה לשאר האחים ('מעשה רוקח'). וכל־שכן בדין הכתוב לעיל ה"א כ"שלא נודע איזה מהם מת ראשון", ודאי אם כנסו - מוציאין אותן מהם, שהרי כל אחד מהם כנס בעבירה, כי אולי כנס את השניה לנפילה, שאין לה היתר עולמית, הואיל ולא היתה ראויה בשעת נפילה, וכמבואר לעיל ה"ד (שם).

ו. שְׁלֹשָׁה אַחִין, שְׁנַיִם מֵהֶן נְשׂוּאִין לִשְׁתֵּי אֲחָיוֹת, מֵת אֶחָד מִבַּעֲלֵי אֲחָיוֹת וְעָשָׂה הַשְּׁלִישִׁי[33] בִּיבִמְתּוֹ מַאֲמָר, וְאַחַר כָּךְ מֵת בַּעַל אָחוֹת הַשְּׁנִיָּה, וְנָפְלָה הָאָחוֹת הַשְּׁנִיָּה לִפְנֵי הָאָח הַשְּׁלִישִׁי[34] - הֲרֵי זֶה נוֹתֵן גֵּט לְבַעֲלַת הַמַּאֲמָר[35] וְחוֹלֵץ לָהּ[36], וְחוֹלֵץ לָאָחוֹת הָאַחֲרוֹנָה[37], כְּדֵי לְהַתִּירָן לְזָר.

33) שאינו נשוי אחותה. 34) ומעתה שתיהן אסורות לו משום אחות זקוקתו, ואין בעלת המאמר דוחה את אחותה השניה משום אחות אשתו, שאין כח במאמר לעשותה כנשואה גמורה. 35) להפקיע קידושי מאמרו, שאינם נפקעים בחליצה אלא בגט, כמבואר לעיל פ"ה ה"ג. 36) לזיקתו, שאינה נפקעת אלא בחליצה. 37) הבאה מבית אחר, ואינה ניתרת בחליצת אחותה, וגם אינה מתייבמת משום אחות חלוצתו (משנה יבמות כט.): "זו היא שאמרו, אוי לו על אשתו (בעלת מאמרו), ואוי לו על אשת אחיו". והוא־הדין אם לא עשה השלישי מאמר באחת מהן, נאסרו שתיהן עליו משום אחות אשה בזיקה, וכמבואר לעיל ה"א. ולא השמיענו רבינו כאן, אלא שאין המאמר קונה קנין גמור לדחות אחותה משום אחות אשתו. ולא כבית־שמאי (שם) האומרים: "אשתו עמו (בעלת מאמרו) והלזו תצא (בלא חליצה) משום אחות אשתו".

ז. מֵת זֶה שֶׁעָשָׂה הַמַּאֲמָר, וְהָיְתָה לוֹ אִשָּׁה אַחֶרֶת, וְנָפְלוּ שְׁתֵּיהֶן לִפְנֵי בַּעַל הָאָחוֹת - בַּעֲלַת הַמַּאֲמָר פְּטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם, שֶׁהֲרֵי הִיא אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ; וְהָאִשָּׁה הָאַחֶרֶת[38] חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת, שֶׁאֵין הַמַּאֲמָר קוֹנֶה קִנְיָן גָּמוּר עַד שֶׁיִּפְטֹר אֶת הַצָּרָה[39].

38) צרת בעלת המאמר. 39) לגמרי, אפילו מן החליצה, אלא הרי היא כצרת אחות אשתו בזיקה, שחולצת ואינה מתייבמת (יבמות פ"ג, מ"ו). והוא־הדין אם לא עשה בה השלישי מאמר, ומת, אשתו חולצת ולא מתייבמת, משום צרת אחות אשתו בזיקה, כמבואר לעיל פ"ו הכ"ה, שהרי כשמת בעל האחות, הוזקקה אשתו לאח השלישי בעל הנכרית, ונעשית נכרית זו צרתה בזיקה ('ברטנורא' שם).

ח. אֶחָד מִן הַיְּבָמִין שֶׁקִּדֵּשׁ אֲחוֹת יְבִמְתּוֹ[40] - אוֹמְרִין לוֹ: הַמְתֵּן וְאַל תְּגָרְשֶׁנָּה[41] וְאַל תִּשְׂאֶנָּה[42] עַד שֶׁיְּיַבֵּם אָחִיךָ אוֹ יַחֲלֹץ לִיבָמָה זוֹ הַזִּקּוּקָה לְכֻלְּכֶם[43]. חָלַץ לָהּ אָחִיו אוֹ יִבְּמָהּ, אוֹ שֶׁמֵּתָה הַיְּבָמָה - הֲרֵי זֶה יִכְנֹס אֲרוּסָתוֹ[44]. מֵתוּ אֶחָיו כֻּלָּם[45] - מוֹצִיא אֶת אֲרוּסָתוֹ בְּגֵט[46] וִיבִמְתּוֹ בַּחֲלִיצָה[47]. וְאִם מֵתָה אֲרוּסָתוֹ, בֵּין שֶׁמֵּתָה קֹדֶם מִיתַת הָאַחִין בֵּין שֶׁמֵּתָה לְאַחַר מִיתַת

הָאַחִין - חָזְרָה הַיְבָמָה לְהֶתֵּרָהּ, וְרָצָה חוֹלֵץ רָצָה מְיַבֵּם[48].

40) לאחר שנפלה ליבום והוזקקה לאחים. 41) אינך צריך לגרשה, כי אפשר שתותר לך ע"י מעשה אחיך, וכמבואר לפנינו. 42) שהיא אסורה לך משום אחות זקוקתך, שהיא כאחות אשתך. 43) ואז תוסר זיקתך ממנה. 44) אם חלץ או יבם בטלה הזיקה כנ"ל, ואם מתה גם כן מותרת, שלא תהא חמורה מאחות אשתו שמותרת לו כשמתה אשתו (יבמות מא. ורש"י שם). 45) והוא היבם היחידי. 46) שאחות זקוקתו היא. 47) ולא נפטרה זו מן החליצה משום "אחות גרושתו", הואיל וזיקתה קדמה לקידושי אחותה (יבמות, שם. ועיי"ש בתוי"ט). 48) "יבמה שהותרה (שהיתה מותרת ליבם בעת מיתת אחיו), ונאסרה, וחזרה והותרה, תחזור להיתרה הראשון" (יבמות שם).

ט. שְׁלֹשָׁה אַחִין, שְׁנַיִם מֵהֶן נְשׂוּאִין לִשְׁתֵּי אֲחָיוֹת, וְיֵשׁ לְכָל אַחַת מִשְׁתֵּיהֶן צָרָה, וּמֵתוּ הַנְּשׂוּאִין אֶת הָאֲחָיוֹת, וְנָפְלוּ הָאֲחָיוֹת וְצָרוֹתֵיהֶן לִפְנֵי יָבָם[49]: אִם חָלַץ לַצָּרוֹת - נִפְטְרוּ הָאֲחָיוֹת, אֲבָל אִם חָלַץ לָאֲחָיוֹת - לֹא נִפְטְרוּ צָרוֹתֵיהֶן עַד שֶׁיַּחֲלִצוּ הַצָּרוֹת; מִפְּנֵי שֶׁחֲלִיצַת אֲחָיוֹת חֲלִיצָה שֶׁאֵינָהּ מְעֻלָּה[50], וַחֲלִיצָה שֶׁאֵינָהּ מְעֻלָּה אֵינָהּ פּוֹטֶרֶת אֶת הַצָּרָה[51], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[52].

49) וכולן אינן מתייבמות, האחיות - משום איסור אחות זקוקתו כלעיל ה"א, והצרות - שהן צרות אחות זקוקתו (שם כז.). 50) שהרי אינן ראויות להתייבם, וכל שאינה כשרה לייבום, הרי חליצתה חליצה פחותה (שם כו: וברש"י). 51) שם כז, א: "חלץ לאחיות - לא נפטרו צרות. לצרות - נפטרו אחיות". ואע"פ שגם הצרות אינן ראויות ליבום - איסורן בתור צרות אחות זקוקתו, קל משל האחיות, וחליצתן משובחת משל האחיות (שם וברש"י). 52) לעיל פ"ה הי"ב.

י. יֵרָאֶה לִי, שֶׁכָּךְ הַדִּין בִּשְׁתֵּי יְבָמוֹת הַבָּאוֹת מִבַּיִת אֶחָד, וְהָאַחַת מֵהֶן אֲסוּרָה עַל יְבָמָהּ מִשּׁוּם שְׁנָיָה אוֹ מֵחֲיָבֵי לָאוִין אוֹ מֵחֲיָבֵי עֲשֵׂה, שֶׁאִם חָלַץ לָאֲסוּרָה[53] - לֹא הֻתְּרָה צָרָתָהּ[54]; חָלַץ לַצָּרָה - הֻתְּרָה הָאֲסוּרָה.

53) שחליצתה אינה מעולה. 54) כשם שחליצת האחיות אינה פוטרת הצרות, למרות שאיסור אחות זקוקתו אינו אלא מדרבנן, כמאמרם (יבמות כז:): "זיקה מדרבנן היא", הרי שחליצה הפסולה מדרבנן אינה פוטרת הצרה (מגיד־משנה). ולדעת בעל 'הלכות גדולות' אפילו חלץ לשניה - הותרה צרתה המותרת, וכן היא דעת השו"ע (אהע"ז סי' קע, סי"ח), ומקורם מהתוספתא יבמות פ"ו ה"ה: "היתה איסור מצוה ואיסור קדושה (שניה) חלץ לה או בא עליה - נפטרה צרתה". ורבינו סובר שאין הלכה כאותה תוספתא, אלא כשמואל האומר (יבמות כז.): "חלץ לאחיות - לא נפטרו צרות", והוא־הדין אם חלץ לשניה, לחייבי לאוין ולחייבי 'עשה', שאין צרתה נפטרת.

יא. שְׁלֹשָׁה אַחִין, שְׁנַיִם מֵהֶן נְשׂוּאִין שְׁתֵּי אֲחָיוֹת וְהַשְּׁלִישִׁי נָשׂוּי נָכְרִית, מֵת אֶחָד מִבַּעֲלֵי אֲחָיוֹת וְיִבֵּם הַנָּשׂוּי נָכְרִית אֶת אִשְׁתּוֹ, וְאַחַר כָּךְ מֵתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל שֵׁנִי, וְאַחַר כָּךְ מֵת הַשְּׁלִישִׁי[55], וְנָפְלוּ שְׁתֵּי נָשָׁיו לִפְנֵי הַשֵּׁנִי (שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה) - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרוֹת מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם. הָאַחַת - מִפְּנֵי שֶׁהָיְתָה אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ בְּשָׁעָה שֶׁמֵּת אָחִיו הָרִאשׁוֹן, נֶאֱסְרָה עָלָיו לְעוֹלָם מִשּׁוּם אֵשֶׁת אָח, כְּדִין אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ[56]; וְהַנָּכְרִית - מִשּׁוּם צָרָתָהּ[57].

55) הנשוי נכרית. 56) כמבואר לעיל פ"ו, הי"ז. 57) כדין צרת ערוה, שפטורה מן החליצה ומן היבום (משנה, יבמות ל. וכדעת ה'תוספות' שם ד"ה ונאסרה). וחזר רבינו כאן מפירושו למשנה שם, שהנכרית, חולצת ולא מתייבמת: "לפי שאני מסופק אם אסורה (האחת) משום ערוה . . . או אסורה עליו מדרבנן, שאמרו: הואיל ונאסרה עליו שעה אחת נאסרה עליו עולמית והיא כמו שניה, וצרת שניה חולצת או מתייבמת, ולפיכך תחלוץ להחמיר".

יב. וְכֵן שְׁנֵי אַחִין נְשׂוּאִין לִשְׁתֵּי אֲחָיוֹת וּמֵת אֶחָד מֵהֶן, וְאַחַר כָּךְ מֵתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל שֵׁנִי - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה עוֹלָמִית, הוֹאִיל וְנֶאֱסְרָה עָלָיו בִּשְׁעַת נְפִילָה[58]. אֲבָל הַמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהֶחֱזִירָהּ וָמֵת - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת לַיָּבָם. וְאַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱסְרָה עָלָיו בְּחַיֵּי אָחִיו בְּשָׁעָה שֶׁגֵּרְשָׁהּ[59] - הֲרֵי חָזְרָה לְהֶתֵּרָהּ, וּכְשֶׁמֵּת אָחִיו בְּהֶתֵּרָהּ הָיְתָה עוֹמֶדֶת[60].

58) משום אחות אשתו, נאסרה עליו לעולם משום אשת אח, וכנ"ל בהלכה הקודמת (משנה, יבמות לב.). 59) משום גרושת אחיו, שהיא ערוה. 60) משנה, שם קח, ב. כי לא הנישואין הראשונים מפילים ליבום, אלא מיתת הבעל מפילה, ובאותה שעה בהיתר היא עומדת (שם קט.) והשווה לעיל פ"ו הכ"א.

יג. קְטַנָּה שֶׁהִשִּׂיאָהּ אָבִיהָ[61], וְגֵרְשָׁהּ בַּעְלָהּ וְהֶחֱזִירָהּ, וָמֵת וַעֲדַיִן הִיא קְטַנָּה[62] - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה לַיָּבָם[63]; מִפְּנֵי שֶׁגֵּרוּשֶׁיהָ גֵּרוּשִׁין גְּמוּרִין, שֶׁהֲרֵי אָבִיהָ הִשִּׂיאָהּ[64], וְאֵין חֲזָרָתָהּ חֲזָרָה גְּמוּרָה, שֶׁאֵין קִדּוּשֵׁי קְטַנָּה קִדּוּשִׁין גְּמוּרִין[65], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[66].

61) ונישואיה נישואין גמורים מן התורה. 62) ואם מת כשהיא גדולה, יתבאר דינה להלן הי"ד. 63) וחולצת ואינה מתייבמת, כמבואר בכתובות עג, ב. וכן בתוספתא יבמות פי"ג, מ"ד. 64) והרי היא אשת איש גמורה מן התורה, כמבואר לעיל פ"ג מהל' אישות הי"א, וגם גירושיה גירושין גמורין, משעה שמבחנת בין גיטה לדבר אחר, כמבואר לעיל פ"ב מהל' גירושין הי"ט. 65) שאין מעשה קטנה כלום. 66) לעיל פ"ד מהל' אישות ה"ד־ח. ואפילו אם אביה יקדשנה שנית אין קידושיה גמורין, שמשהשיאה אביה בפעם הראשונה אין לו רשות בה, כמבואר שם פ"ג הי"ב, נמצאת קטנה זו - גרושת אחיו מן התורה, ונישואיה השניים לא הועילה לה, וכשמת בעלה הרי היא כגרושה ואסורה ליבם (משנה, יבמות קט.). ואע"פ שהיא גרושת

אחיו צריכה חליצה, ואין אומרים תיפטר גם מן החליצה כשאר כל העריות? משום שמא לא שמעו אנשים על גירושיה, וכשיראו זו יוצאת בלא כלום - יבואו להתיר יבמה להנשא לזר בלא כלום (רא"ש שם פי"ג, אות ה).

1 **יד. וְהוּא הַדִּין לִמְגֻרֶשׁ פִּקֵּחַת[67], וְנִתְחָרְשָׁה**
2 **וְהֶחֱזִירָהּ[68], וָמֵת וְהִנִּיחָהּ חֵרֶשֶׁת, שֶׁהִיא אֲסוּרָה[69]**
3 **לַיָּבָם, וְאֵינָהּ חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת[70]. וְצָרַת קְטַנָּה זוֹ**
4 **אוֹ חֵרֶשֶׁת זוֹ - חוֹלֶצֶת אוֹ מִתְיַבֶּמֶת[71]. וְאִם הֶחֱזִירָהּ**
5 **כְּשֶׁהִיא קְטַנָּה אוֹ חֵרֶשֶׁת, וְגָדְלָה[72] אוֹ נִתְפַּקְּחָה**
6 **אֶצְלוֹ[73] וְאַחַר כָּךְ מֵת - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת לִיבָּמָהּ[74].**

67) שהיא מגורשת גמורה מן התורה. 68) ואין נישואיה אלא מדרבנן, כמפורש לעיל פ"ד מהל' אישות ה"ט. 69) משום גרושת אחיו כנ"ל. 70) כאן דקדק רבינו לכתוב: "ואינה חולצת" וכו', בניגוד לקטנה שהחזירה, בהלכה הקודמת שכתוב בה: "אסורה ליבם". ויתכן, כי קידושי קטנה עדיפים מקידושי חרשת, מפני שקטנה סופה לגדול ויהיו נישואיה נישואין גמורים, וכמפורש לעיל פ"ה הכ"ז ('מעשה רוקח'). [ויתכן גם, כי קטנה תחלוץ משתגדל, אבל חרשת אין חליצתה חליצה, וראה להלן הי"ז]. 71) רי"ף יבמות פי"ג, ע"פ ה'ירושלמי' (שם, ה"ו) וכמפורש שם: "קטנה זו (וכן חרשת) - קנויה ואינה קנויה", ומצד הקנוי - הרי היא כאשתו, ואפילו היא עצמה מותרת להתייבם וכל־שכן צרתה. וצד שלא קנה בה - היא עצמה אסורה, שאינה אשתו (אלא גרושתו), אבל צרתה כנגדה מותרת, שבצד זה אינה צרתה, שהרי איננה קנויה לו, ואין צרתה שבצדה נידונית כצרת ערוה. 72) גמרו קידושיה, כדלעיל פ"ד מהל' אישות ה"ח. 73) ומשבעלה כשנתפקחה, מקודשת גמורה היא, חזרה להיתרה, ואינה עוד גרושת אחיו, ודינה כ"מגרש אשתו הגדולה והחזירה ומת", לעיל הי"ב. 74) יבמות קט, א.

7 **טו. שְׁנֵי אַחִין נְשׂוּאִין לִשְׁתֵּי אֲחָיוֹת: הָיוּ שְׁתֵּיהֶן**
8 **קְטַנּוֹת הֲרֵאוּיוֹת לְמָאֵן[75] אוֹ חֵרְשׁוֹת[76], וּמֵת אֶחָד מֵהֶן -**
9 **תֵּצֵא[77] מִשּׁוּם אֲחוֹת אִשָּׁה, וּפְטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה וּמִן**
10 **הַיִּבּוּם[78]. הָיוּ אַחַת גְּדוֹלָה[79] וְאַחַת קְטַנָּה, וּמֵת בַּעַל**
11 **הַקְּטַנָּה - תֵּצֵא מִשּׁוּם אֲחוֹת אִשָּׁה, וּפְטוּרָה מִן**
12 **הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם[80]; מֵת בַּעַל הַגְּדוֹלָה[81] - מְלַמְּדִין**
13 **הַקְּטַנָּה שֶׁתְּמָאֵן בְּבַעְלָהּ[82], וְתִהְיֶה גְּדוֹלָה זוֹ מֻתֶּרֶת**
14 **לִיבָּמָהּ[83].**

75) שהיו יתומות ואין נישואיהן אלא מדרבנן, אבל קטנות שהשיאן אביהן אינן ראויות למיאון, שקידושיהן קידושין גמורין הן. 76) בין קטנות בין גדולות, שקידושי חרשת אינן אלא מדבריהם (הל' אישות פ"ד ה"ט). 77) היבמה. 78) שכח נישואיהן שוה, והרי זו אחות אשתו ממש. 79) שקידושיה קידושין גמורין. 80) שקידושי אשתו הגדולה, עדיפים מזיקת יבמתו, שכח נישואיה אינו אלא מדרבנן, ונפטרה משום אחות אשתו. 81) נמצאת זיקתה של גדולה, שהיא מן התורה - אוסרת הקטנה עליו, ואין נישואיה הקלושים (= שהם מדרבנן) אלימים להפקיע זיקתו מעל הגדולה, ונשארה הקטנה אחות זקוקתו, ולייבם הגדולה גם כן אינו יכול, מפני שהיא אחות אשתו הקטנה, ומה יעשה? 82) ותעקור נישואיה למפרע, ואינה צריכה גט. 83) משנה, יבמות קט, א. וכדעת רבי אליעזר. אבל אילו היה מגרש הקטנה בגט, היתה הגדולה אסורה עליו משום אחות גרושתו. וכן אילו היה חולץ לגדולה, היתה הקטנה נאסרת עליו משום אחות חלוצתו, והשווה לעיל פ"ה ה"ל.

15 **טז. שְׁנֵי אַחִין חֵרְשִׁין[84] נְשׂוּאִין לִשְׁתֵּי אֲחָיוֹת**
16 **פִּקְחוֹת, אוֹ חֵרְשׁוֹת, אוֹ אַחַת פִּקֵּחַת וְאַחַת חֵרֶשֶׁת;**
17 **וְכֵן שְׁתֵּי אֲחָיוֹת חֵרְשׁוֹת נְשׂוּאוֹת לִשְׁנֵי אַחִים**
18 **פִּקְחִין[85], אוֹ חֵרְשִׁין, אוֹ אֶחָד פִּקֵּחַ וְאֶחָד חֵרֵשׁ; וּמֵת**
19 **אֶחָד מֵהֶן - אִשְׁתּוֹ פְּטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם**
20 **מִשּׁוּם אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ[86], שֶׁהֲרֵי אֵין נִשּׂוּאֵי אֶחָד מֵהֶן**
21 **נְשׂוּאִין גְּמוּרִין.**

84) שאין נישואיהם נישואין גמורין, כמבואר לעיל פ"ד מהל' אישות ה"ט. 85) וגם כאן אין הקידושין קידושין גמורין, בגלל חרשות הנשים, וכמבואר שם. 86) משנה, יבמות קיב, ב. הואיל וכקידושי זו, כך קידושי זו, באין קידושי אשתו ומפקיעים את זיקתו מאחותה, שאף היא אינה זיקה גמורה, אלא מדבריהם בלבד.

22 **יז. שְׁנֵי אַחִין, אֶחָד פִּקֵּחַ וְאֶחָד חֵרֵשׁ, נְשׂוּאִין לִשְׁתֵּי**
23 **אֲחָיוֹת פִּקְחוֹת, אוֹ אַחַת פִּקֵּחַת וְאַחַת חֵרֶשֶׁת וַהֲרֵי**
24 **הַפִּקֵּחַת הִיא אִשֶּׁת הַפִּקֵּחַ[87]: מֵת הַחֵרֵשׁ - תֵּצֵא**
25 **אִשְׁתּוֹ[88] מִשּׁוּם אֲחוֹת אִשָּׁה[89]; מֵת הַפִּקֵּחַ - הוֹאִיל**
26 **וְנִשּׂוּאֵי הַפִּקֵּחַ שֶׁמֵּת נִשּׂוּאִין גְּמוּרִין, וְזִקַּת זֶה הַחֵרֵשׁ**
27 **גְּמוּרָה[90], וְנִשּׂוּאֵי הַחֵרֵשׁ אֵינָן נִשּׂוּאִין גְּמוּרִין - הֲרֵי**
28 **זֶה הַחֵרֵשׁ מוֹצִיא אֶת אִשְׁתּוֹ בְּגֵט[91], מִפְּנֵי שֶׁאֲחוֹתָהּ**
29 **זְקוּקָה לוֹ[92]; וְאִשֶּׁת אָחִיו הַפִּקֵּחַ אֲסוּרָה לְעוֹלָם[93],**
30 **שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִכְנֹס מִפְּנֵי אֲחוֹתָהּ[94]; וְלֹא יַחֲלֹץ, מִפְּנֵי**
31 **שֶׁהוּא חֵרֵשׁ[95].**

87) נמצאת קידושי זו קידושין גמורין, ושל אחותה מדבריהם בלבד. 88) של החרש, שנישואיה מדרבנן. 89) יבמות, שם במשנה. 90) שזקוקה לו ליבום מן התורה. 91) ברמיזה, כשם שכנס ברמיזה, כך מוציא ברמיזה (לעיל הל' גירושין פ"ב הי"ז). 92) מן התורה, ואוסרת את אשתו הנשואה לו רק מדבריהם, ואחות זקוקתו אסורה. 93) גם לו וגם לאחרים, עד שימות החרש. 94) שהיא אחות גרושתו. 95) וכבר נתבאר לעיל פ"ד הי"ג, שאין החרש ראוי לחלוץ, וחליצתו אינה כלום (משנה, יבמות שם). שהחליצה תלויה בקריאה, ואינו יכול לקרוא, אבל הגט תלוי בכתיבה, וכותבים לו, והוא מוציא ברמיזה, כשם שכנסה ברמיזה.

32 **יח. וְלָמָּה גָּזְרוּ חֲכָמִים שֶׁיּוֹצִיא זֶה הַחֵרֵשׁ אִשְׁתּוֹ**
33 **הַחֵרֶשֶׁת, וְהֵן אֵינָן בְּנֵי חִיּוּב[96], אֶלָּא הֲרֵי הֵן כְּקָטָן**
34 **אוֹכֵל נְבֵלוֹת שֶׁאֵין בֵּית דִּין מְצַוִּין לְהַפְרִישׁוֹ?[97] אָמְרוּ**
35 **חֲכָמִים[98]: אִם תֵּשֵׁב אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ, נִמְצֵאת אֲחוֹתָהּ[99]**

נִשֵּׂאת לְזָר, וְיֹאמְרוּ: נִפְטְרָה מִשּׁוּם אֲחוֹת אִשָּׁה[100].
לְפִיכָךְ מוֹצִיא הַחֵרֵשׁ אִשְׁתּוֹ בְּגֵט, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה אֲחוֹתָהּ אֲסוּרָה לְעוֹלָם[101].

96) במצוות, שהרי אין להם דעת. 97) יבמות קיד, א. ובפי"ז מהל' מאכלות אסורות הכ"ז: "לפי שאינו בן דעת". 98) שם קיד, ב. 99) היבמה, אשת הפקח. 100) שיסברו: קידושי אשתו החרשת קידושין גמורין הן, ודחו את זיקתו מעל הפקחת ואינה עוד זקוקתו (רש"י שם). 101) ולא יטעו עוד להתירה להנשא לזר.

יט. וְכֵן שְׁנֵי אַחִין פִּקְחִין נְשׂוּאִין לִשְׁתֵּי אֲחָיוֹת, אַחַת פִּקֵּחַת וְאַחַת חֵרֶשֶׁת: מֵת בַּעַל הַחֵרֶשֶׁת[102] - תֵּצֵא מִשּׁוּם אֲחוֹת אִשָּׁה[103]; מֵת בַּעַל הַפִּקֵּחַת - מוֹצִיא אֶת אִשְׁתּוֹ הַחֵרֶשֶׁת בְּגֵט[104] וְאֶת אֵשֶׁת אָחִיו בַּחֲלִיצָה[105], מִפְּנֵי שֶׁהוּא פִּקֵּחַ וְיָכוֹל לַחֲלֹץ[106].

102) שנישואיה אינם אלא מדרבנן. 103) בלא חליצה, שאינה זקוקה לו כלל. 104) שאין בקידושיה הקלושים כח לדחות את זיקתו מעל אחותה, ומתוך שאחותה זקוקה לו מן התורה, נמצאת אשתו החרשת אסורה לו משום אחות זקוקתו, ועליו לגרשה בגט כדין כל חרשת המתגרשת בגט. 105) אף היא נאסרה עליו משום אחות גרושתו. 106) ומותרת לזר (משנה, יבמות קיג:).

כ. שְׁנֵי אַחִין, אֶחָד פִּקֵּחַ וְאֶחָד חֵרֵשׁ, הַחֵרֵשׁ נָשׂוּי שְׁתֵּי נָשִׁים פִּקְחוֹת, הָאַחַת מֵהֶן עֶרְוָה עַל הַפִּקֵּחַ[107], וּמֵת הַחֵרֵשׁ - שְׁתֵּיהֶן פְּטוּרוֹת[108] עַל כָּל פָּנִים[109]: אִם נְשׂוּאֵי הָעֶרְוָה נְשׂוּאִין[110] - חֲרֵי הַשְׁנִיָּה צָרָתָהּ וּפְטוּרָה[111], וְאִם אֵין נְשׂוּאֵי הָעֶרְוָה נְשׂוּאִין[112] - כָּךְ לֹא יִהְיוּ נְשׂוּאֵי צָרָתָהּ נְשׂוּאִין[113].

107) כגון שהיא בתו או חמותו. 108) מן החליצה ומן היבום. 109) מכל הצדדים. 110) שיש לו קנין גמור באשתו. 111) כדין צרת ערוה, המפורש לעיל פ"ו הי"ד. 112) שאין חרש קונה. 113) והרי היא כזרה, ואינה זקוקה כלל ליבום ('ירושלמי' יבמות פי"ד ה"ג).

כא. הָיְתָה בִּתּוֹ[114] וְכֵיוֹצֵא בָהּ[115] חֵרֶשֶׁת וּנְשׂוּאָה לְאָחִיו הַפִּקֵּחַ[116] - צָרָתָהּ[117] חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת, שֶׁאֵין נְשׂוּאֵי הַחֵרֶשֶׁת נְשׂוּאִין גְּמוּרִין[118].

114) של אחד פקח. 115) ערוה אחרת, כגון חמותו או כלתו. 116) והרי נישואי חרשת אינם אלא מדרבנן. 117) שהיא פקחת ונשואה גמורה. 118) לפטור את צרתה משום "צרת ערוה", ולפיכך חולצת להסיר את זיקתו מעליה, ואינה מתייבמת שהרי היא צרת ערוה מדרבנן ('ירושלמי' שם ה"ד). ושם ה"ה שנינו: "בתו חרשת נשואה לאחיו חרש, צרתה פטורה מן החליצה ומן היבום". ורבינו לא חשש להביאה, כי כבר נכללת היא בדין ה"כ: "אם נישואי הערוה (בתו החרשת) נישואין, הרי השניה צרתה ונפטרה" וכו'.

כב. כָּל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ בַּהֲלָכוֹת אֵלּוּ שְׁתֵּי אֲחָיוֹת[119] - אַחַת שְׁתֵּי אֲחָיוֹת אוֹ אִשָּׁה וּבִתָּהּ אוֹ אִשָּׁה וּבַת בִּתָּהּ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן; עִנְיַן הַדְּבָרִים[120]: שֶׁהֵן שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁהָאַחַת מֵהֶן עֶרְוָה עִם הָאַחֶרֶת וְאִי אֶפְשָׁר לִשָּׂא שְׁתֵּיהֶן מִשּׁוּם עֶרְוָה[121]. וְכֵן כָּל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ[122] אוֹ אֲחוֹת יְבִמְתּוֹ[123] - אֶחָד אֲחוֹתָהּ אוֹ אִמָּהּ אוֹ בִּתָּהּ[124]; עִנְיַן הַדְּבָרִים: אַחַת מִקְּרוֹבוֹתֶיהָ שֶׁהֵן עֶרְוָה עִמָּהּ.

119) כגון לעיל ה"א. 120) כוונת הדברים. 121) נמצאת, שכל אחת היא קרובת זקוקתו האסורה לו. 122) כגון לעיל ה"ז, טז. 123) לעיל ה"ח. 124) של אשתו או יבמתו, שאסור לו לקיים שתיהן.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) נתבאר בו דין המקדש אחת משתי אחיות ואינו יודע איזו קידש, בני תערובות, הלך בעלה למדינה אחרת ושמעה שמת ונישאה ואחר כך בא.

א. מִי שֶׁקִּדֵּשׁ אַחַת מִשְׁתֵּי אֲחָיוֹת, וְאֵין יָדוּעַ אֵי זֶה מֵהֶן קִדֵּשׁ[2], וָמֵת וְלוֹ אָח אֶחָד חוֹלֵץ לִשְׁתֵּיהֶן כְּדֵי לְהַתִּירָן לַאֲחֵרִים[3]. הָיוּ לוֹ שְׁנֵי אַחִין - אֶחָד חוֹלֵץ לְאַחַת מֵהֶן בַּתְּחִלָּה, וְהַשֵּׁנִי מְיַבֵּם לַשְּׁנִיָּה עַל כָּל פָּנִים[4]: אִם זוֹ הִיא שֶׁקִּדֵּשׁ אָחִיו - חֲרֵי יִבֵּם אוֹתָהּ; וְאִם אֵינָהּ אֵשֶׁת אָחִיו - חֲרֵי נָשָׂא אִשָּׁה מִשְּׁאָר הַנָּשִׁים, וַאֲחוֹתָהּ שֶׁהָיְתָה אֵשֶׁת אָחִיו כְּבָר נֶחְלְצָה[5]. אֲבָל לֹא יְיַבֵּם הָאַחַת תְּחִלָּה, שֶׁמָּא הָאַחֶרֶת הִיא אֵשֶׁת אָחִיו וְנִמְצָא שֶׁנָּשָׂא קְרוֹבַת זְקוּקָתוֹ. קָדְמוּ שְׁנֵי הָאַחִים וְכָנְסוּ[6] שְׁתֵּי הַיְבָמוֹת - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָן מִיָּדָן[7].

2) כגון שאמר לשתי אחיות: הרי אחת מכן מקודשת לי, וקיבלה אחת כסף הקידושין ע"י חברתה, או שאמר המקדש לאבי הבנות: אחת מבנותיך מקודשת לי, וקיבל האב קידושיה, כמפורש לעיל פ"ט מהל' אישות ה"ג. 3) ואינו יכול לייבם אפילו אחת מהן, כי שמא האחרת היא אשת אחיו, ונמצא פוגע באחות זקוקתו, וגם אינו יכול לחלוץ לאחת ולייבם השניה, כי אחות חלוצתו אסורה לו בחייה, ואין לאחיות תקנה, אלא שיחלצו שתיהן, כי כל אחת מהן זקוקה ליבום מספק, שמא היא המקודשת לאח המת (משנה, יבמות כג:). 4) כלומר, בכל אופן מותר לייבמה. 5) ע"י אחיו, ומותר לו לישא אחות חלוצת אחיו. 6) קודם שנמלכו בבית־דין. 7) שכל אחד אומר אני כנסתי את יבמתי הראויה לי (המקודשת לאחי המת). ואפילו כנס הראשון באיסור את אחות זקוקתו, הרי משבא אחיו וכנס את השניה, פקעה זיקתם מעליה ונמצאת הראשונה אצלו בהיתר, כי אינה עוד אחות זקוקה. ואין לאסרה משום: כל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה: "יבמה יבוא עליה", הרי היא כאשת אח שיש לו בנים ואסורה עולמית (ראה לעיל פ"ז, ה"ד) - כי לא נאסרה זו אלא משום ספק ('תפארת ישראל' יבמות פ"ב מ"ו), וכהסברו של רש"י (שם כד.): זו שנאסרה משום אחות זקוקה אינה יבמה כלל, וכי פקעה זיקת האחים מעל אחותה, הרי זו מותרת, שאין היא

אשת המת שתיאסר משום אשת אח שיש לו בנים. וכל זה כשלא נמלכו בבית־דין, אבל נמלכו בבי"ד ועברו - יוציאו (הרא"ש שם פ"ב, אות ד. וכן באהע"ז סי' קעו, א).

ב. שְׁנַיִם[8] שֶׁקִּדְּשׁוּ שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, זֶה אֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵי זוֹ קִדֵּשׁ וְזֶה אֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵי זוֹ קִדֵּשׁ, וּמֵתוּ שְׁנֵיהֶן, לָזֶה אָח וְלָזֶה אָח - זֶה חוֹלֵץ לִשְׁתֵּיהֶן[9] וְזֶה חוֹלֵץ לִשְׁתֵּיהֶן. לָזֶה אָח אֶחָד וְלָזֶה שְׁנַיִם - הַיְחִידִי חוֹלֵץ לִשְׁתֵּיהֶן בַּתְּחִלָּה[10], וְהַשְּׁנַיִם אֶחָד חוֹלֵץ רִאשׁוֹנָה[11] וְהַשֵּׁנִי מְיַבֵּם[12]; וְאִם קָדְמוּ וְכָנְסוּ[13] - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָן[14]. וַאֲפִלּוּ הָיוּ כֹּהֲנִים[15]; שֶׁהַחְלִיצָה שֶׁחָלַץ הַיְחִידִי - מִסָּפֵק[16] חָלַץ, וְהַחֲלוּצָה אֲסוּרָה לְכֹהֵן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[17], וּבְסָפֵק חֲלוּצָה לֹא גָזְרוּ[18].

8) שהם נכרים זה לזה. 9) שכל אחד מהם אסור לייבם, שמא הוא פוגע באחות זקוקתו, ומספק יחלוץ לשתיהן כדי להתירן להנשא לזר. 10) כדי להתיר את יבמתו לאחרים. 11) להסיר את זיקת האחים ממנה, אם היא יבמתו. 12) את השניה, שאפילו אינה יבמתו, אינו אסור בה משום אחות זקוקה, שכבר נחלצה הראשונה מאחיו. אבל אסור לייבם תחילה, שמא האחרת היא אשת האח, ופוגע באחות זקוקתו (יבמות כג:). וכן אסור ל"חולצים" לייבם את השניה, משום איסור "אחות חלוצתו". 13) השנים שהם אחים. 14) כמבואר לעיל הערה ו. 15) שאסורים באשה חלוצה. 16) שמא זו יבמתו. 17) שם כד, א. כי התורה לא אסרה אלא גרושה, ככתוב (ויקרא כא, ז): "ואשה גרושה מאישה לא יקחו", והשווה לעיל פ"א מהל' אישות ה"ז. 18) שכל אחת מהאחיות אינה אלא ספק חלוצה, כי שמא לא היתה מקודשת לראשון, נמצאת חליצתה מ"היחיד" אינה כלום (יבמות, שם). וכל זה, כשעברו וכנסו, אבל לכתחילה אין להקל להם להתירם לייבם, על סמך "ספק חכמים - להקל". ואפילו כשכבר חלץ האח הראשון, אסור לאח השני הכהן לייבם את השניה, משום איסור "חלוצה לכהן", הואיל וחלצה מ"היחיד" בבית־דין ונעשה בה מעשה רב ומפורסם, אין להתירה לכהן - שמא יאמרו: חלוצה מותרת לכהן. וכן אמרו (יבמות צח:): "כהנים חולצים (ואינם מייבמים, משום ספק חלוצה), ושאינם כהנים - מייבמים" (מגיד־משנה).

ג. הָיוּ לָזֶה שְׁנֵי אַחִין וְלָזֶה שְׁנֵי אַחִין - אָחִיו שֶׁל זֶה חוֹלֵץ לָאַחֶרֶת, וְאַחַר כָּךְ הָאָח הַשֵּׁנִי שֶׁל זֶה מְיַבֵּם חֲלוּצָתוֹ שֶׁל זֶה, וְהָאָח הַשֵּׁנִי שֶׁל זֶה מְיַבֵּם חֲלוּצָתוֹ שֶׁל זֶה[19]. קָדְמוּ שְׁנֵיהֶן[20] וְחָלְצוּ לִשְׁתֵּיהֶן - לֹא יְיַבְּמוּ שְׁנֵי הָאַחִין הָאַחֵרִים[21], אֶלָּא אֶחָד חוֹלֵץ בַּתְּחִלָּה וְאָחִיו מְיַבֵּם לַשְּׁנִיָּה[22]; וְאִם קָדְמוּ וְכָנְסוּ - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָן[23].

19) של זה - של זה, כלומר של המת השני שאינו אחיו. ויש כאן "ממה־נפשך", כלומר, מותר על־כל־פנים: אם זוהי יבמתו, הרי טוב. ואין זו חלוצת אחיו, שאחיו לא חלץ אלא לאחותה. ואם אין זו יבמתו, הרי נכרית היא ומותרת לו, לאחר שנחלצה מיבמה, וגם אינה אחות זקוקתו שהרי אחיו חלץ את אחותה, שהיא יבמתו, ופקעה הזיקה שעליה (יבמות כג:). וכל זה כשלא חלצו לה שני האחים, אבל אם חלצו לה שניהם, אסורה אחותה על כל אחד מהם משום אחות חלוצתו. 20) [שני אחים של אחד מהמתים. ובכ"י תימן, הנוסחא כאן: "קדמו שני אחים"]. 21) שכל אחד מהם יפגע בספק אחות זקוקתו, כי שמא האחרת היא אשת אחיו וזקוקה לו וכנ"ל. 22) על־כל־פנים: אם יבמתו היא - הרי טוב, ואם לא - אין זו אחות זקוקתו, שכבר נחלצה מאחיו ופקעה זיקתו, וגם אינה אסורה לו משום "יבמה לזר", שכבר נחלצה זו מאחי בעלה. 23) כמבואר לעיל הערה ו. ואפילו היו שניהם כהנים, כמבואר לעיל ה"ב.

ד. הָאִשָּׁה שֶׁהָיוּ לָהּ בָּנִים וְהָיוּ לְכַלָּתָהּ[24] בָּנִים, וְנִתְעַבְּרָה הָאִשָּׁה וְנִתְעַבְּרָה כַּלָּתָהּ, וְיָלְדוּ שְׁתֵּיהֶן בְּמַחֲבוֹאָה אַחַת, וְנִתְעָרְבוּ שְׁנֵי הַיְלָדִים, וְהִגְדִּילוּ הַתַּעֲרוֹבוֹת[25] וְנָשְׂאוּ נָשִׁים וָמֵתוּ[26] - כֵּיצַד הֵן נִתָּרוֹת? בְּנֵי הַכַּלָּה חוֹלְצִין לִשְׁתֵּיהֶן תְּחִלָּה וְלֹא מְיַבְּמִין; שֶׁכָּל אַחַת מֵהֶן סָפֵק שֶׁהִיא אֵשֶׁת אָחִיו[27] וְתִהְיֶה מֻתֶּרֶת לוֹ, סָפֵק שֶׁהִיא אֵשֶׁת אַחִי אָבִיו[28] וְהִיא עֶרְוָה עָלָיו[29]. אֲבָל בְּנֵי הַזְּקֵנָה אוֹ חוֹלְצִין אוֹ מְיַבְּמִין; שֶׁאִם הִיא זוֹ אֵשֶׁת אָחִיו[30] - הֲרֵי יִבְּמָהּ, וְאִם הִיא אֵשֶׁת בֵּן אָחִיו - מֻתֶּרֶת לְהִנָּשֵׂא לוֹ שֶׁכְּבָר נֶחֱלְצָה[31].

24) אשת בנה. 25) בכת"י התימנים: התערובת. 26) בלא בנים, והרי הן זקוקות ליבום. 27) בן הכלה. 28) בן הזקנה, שהוא אחי אביהם. 29) ככתוב (ויקרא יח, יד): "ערות אחי אביך לא תגלה . . . דודתך היא", והערוה אסורה ליבם. 30) שבעלה המת הוא בן הזקנה, ועליו לייבמה (אחרי שיחלוץ לה בן הכלה, כמבואר בסמוך). 31) מבן הכלה, ואינה עוד באיסור יבמה לזר, אבל טרם שיחלוץ לה בן הכלה, אסורה היא לבני הזקנה, שמא היא אשת אחי בני הכלה, ואסורה לאחרים עד שתחלוץ.

ה. מֵתוּ הַבָּנִים הַיְדוּעִים[32] שֶׁל זְקֵנָה וְשֶׁל כַּלָּתָהּ, וַהֲרֵי בְּנֵי הַתַּעֲרוֹבוֹת קַיָּמִין - בְּנֵי הַתַּעֲרוֹבוֹת לִבְנֵשֵׁי בְּנֵי הַזְּקֵנָה חוֹלְצִין וְלֹא מְיַבְּמִין, שֶׁהִיא סְפֵק אֵשֶׁת אֲחִי אָבִיו[33] שֶׁהִיא עֶרְוָה עָלָיו, סְפֵק אֵשֶׁת אָחִיו[34] שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת לְיַבְּמָהּ; וְלִבְנֵשֵׁי בְּנֵי הַכַּלָּה אֶחָד חוֹלֵץ בַּתְּחִלָּה וְאֶחָד מְיַבֵּם עַל כָּל פָּנִים: אִם בֶּן הַכַּלָּה הוּא שֶׁחָלַץ תְּחִלָּה - הֲרֵי חָלַץ אֵשֶׁת אָחִיו, וְהַשֵּׁנִי מִן הַתַּעֲרוֹבוֹת הוּא בֶּן הַזְּקֵנָה וּמֻתָּר לוֹ לִשָּׂא אֵשֶׁת בֶּן אָחִיו אַחַר שֶׁנֶּחְלְצָה מִיָּבְמָהּ; וְאִם זֶה שֶׁחָלַץ תְּחִלָּה הוּא בֶּן הַזְּקֵנָה - הֲרֵי חָלַץ לְאֵשֶׁת בֶּן אָחִיו וְלֹא עָשָׂה כְּלוּם, וְהַשֵּׁנִי מִן הַתַּעֲרוֹבוֹת הוּא בֶּן הַכַּלָּה וַהֲרֵי יִבֵּם אֵשֶׁת אָחִיו[35].

32) הוודאים. 33) שמא הם בני הכלה. 34) שמא הם בני הזקנה. 35) משנה, יבמות צט, א. אבל לייבם תחילה - אסור, שמא היא אשת בן אחיו, ואסורה לזר עד שתחלוץ (שם צט:).

ו. מִי שֶׁלֹּא שָׁהֲתָה אַחַר מִיתַת בַּעְלָהּ שְׁלֹשָׁה

חֲדָשִׁים[36] וְנִשֵּׂאת וְיָלְדָה[37], וְאֵין יָדוּעַ אִם בֶּן תִּשְׁעָה לָרִאשׁוֹן אִם בֶּן שִׁבְעָה לָאַחֲרוֹן, וְהָיוּ לָהּ בָּנִים מִן הָרִאשׁוֹן וּמִן הַשֵּׁנִי, אִם מֵת זֶה הַבֵּן הַסָּפֵק - בְּנֵי הָרִאשׁוֹן וּבְנֵי הַשֵּׁנִי חוֹלְצִין[38] לְאִשְׁתּוֹ וְלֹא מְיַבְּמִין; שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן שֶׁיָּבוֹא לְיַבֵּם, שֶׁמָּא אֵינוֹ אָחִיו מֵאָבִיו, וַהֲרֵי הוּא אָחִיו מֵאִמּוֹ בְּוַדַּאי, וְאֵשֶׁת אָחִיו מֵאִמּוֹ אֲסוּרָה עָלָיו לְעוֹלָם מִשּׁוּם עֶרְוָה[39]. וְכֵן זֶה הַבֵּן הַסָּפֵק חוֹלֵץ לִנְשׂוֹתֵיהֶן[40] וְלֹא מְיַבֵּם[41].

36) שנתגרשה או נתאלמנה ממנו, והיה לה להמתין שלשה חדשים עד שתינשא לאחר, כדי שיוודע אם היא מעוברת, להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של שני, כמבואר לעיל פי"א מהל' גירושין הי"ח - ולא שהתה. 37) בחודש השביעי לנישואיה. 38) שמא אשת אחיהם מן האב היא וזקוקה להם. 39) ואינה זקוקה ליבום, כמבואר לעיל פ"א, ה"ז. 40) של הבנים הוודאים, שמא נשותיהם של אחים מן האב הן. 41) שמא הן של אחים מן האם בלבד, ואסורות עליו משום ערוה (משנה, יבמות ק.).

ז. הָיָה בֵּן לָרִאשׁוֹן וּבֵן לַשֵּׁנִי שֶׁלֹּא מֵאִשָּׁה זוֹ שֶׁנִּשֵּׂאת בְּתוֹךְ זְמַן[42], וּמֵת אֶחָד מֵהֶן - הֲרֵי הַבֵּן הַסָּפֵק חוֹלֵץ לְאֵשֶׁת זֶה שֶׁמֵּת אוֹ מְיַבֵּם; שֶׁאִם אָחִיו מֵאָבִיו הוּא - הֲרֵי יִבֵּם אֶת אִשְׁתּוֹ, וְאִם אֵינוֹ אָחִיו מֵאָבִיו - הֲרֵי אֵין בֵּינֵיהֶן אַחֲוָה כְּלָל[43], לְפִיכָךְ מֻתָּר לוֹ לִשָּׂא אֶת אִשְׁתּוֹ[44].

42) של שלשה חדשים. 43) שאינם אחים מן האם. 44) וכגון שלא היו אחים אחרים מן הבעל הראשון אלא זה הספק בלבד, כי אם יש אחים ודאים אחרים, הרי היא זקוקה להם ואסור לה להנשא לזר בלי חליצה, וה"בן הספק" הזה יהיה אסור בה משום "חלוצת אחיו", כמבואר לעיל פ"א הי"ב (שם ק: וברש"י).

ח. מֵת הַבֵּן הַסָּפֵק - אֶחָד מִשְּׁנֵי הַבָּנִים הַוַּדָּאִין[45] חוֹלֵץ לְאִשְׁתּוֹ תְּחִלָּה, וְהַשֵּׁנִי מְיַבֵּם עַל כָּל פָּנִים: אִם אָחִיו הוּא - הֲרֵי יִבֵּם אֶת אִשְׁתּוֹ; וְאִם אֵינוֹ אָחִיו, וְהוּא בֶּן הָאָב הָאַחֵר - הֲרֵי נֶחְלְצָה מֵאַחֵי בַּעְלָהּ[46].

45) שאינן מאשה זו, ואינם אחים מן האם. 46) אבל אסור לאחד מהם לייבם תחילה, שמא אשת בן הבעל השני היא וזקוקה לבן הבעל ההוא ליבום, וכשלא חלצה ממנו אסורה לזר (שם).

ט. מִי שֶׁהָלַךְ בַּעְלָהּ לִמְדִינָה אַחֶרֶת, וְשָׁמְעָה שֶׁמֵּת וְנִשֵּׂאת, וְאַחַר כָּךְ בָּא הַבַּעַל הָרִאשׁוֹן[47], וּמֵתוּ שְׁנֵיהֶן, וְלָזֶה אַחִין וְלָזֶה אַחִין - אָחִיו שֶׁל זֶה וְאָחָיו שֶׁל זֶה חוֹלְצִין וְלֹא מְיַבְּמִין[48].

47) והרי דינה שתצא מזה ומזה בגט, ואסורה על שניהם עולמית, כמבואר לעיל בפ"י מהל' גירושין ה"ה. 48) משנה, יבמות פז, ב. אחיו של ראשון חולץ לה מן התורה, שהרי אשת אחיו היא, ואסור לו לייבמה משום קנס חכמים, שלא דקדקה היטב ולא בדקה אחרי השמועה לדעת הנכונה היא אם לא, ואסרוה על בעלה ועל יבמה, והשני חולץ לה מדרבנן בלבד, כי מן התורה אינה זקוקה לו כלל, שהרי לא היתה אשתו של אחיו, כי אם אשתו של בעל הראשון היא, אלא שהחכמים החמירו להצריכה גט מבעלה השני, שלא יאמרו: אשת איש יוצאה בלא גט, ומאותו טעם החמירו עליה להצריכה חליצה, שלא יאמרו: יבמה נשאת לזר בלא חליצה (שם צא.). ומובן שחליצה פסולה זו אינה פוטרת צרתה, לא מבעלה הראשון ולא מבעלה השני, כמבואר לעיל פ"ה הי"ב, ופ"ז ה"י. וגם מותרת צרתה להתייבם ואין לה דין צרת אשה שזינתה תחת בעלה, שצרתה פטורה מן היבום ומן החליצה (ראה לעיל פ"ו הי"ט), כי אשה זו אנוסה היא, שסברה על סמך עדות מספיקה, שבעלה מת ואינה זונה, וחכמים החמירו עליה שלא תתייבם, אבל צרתה מותרת בייבום (רש"י יבמות יא. וכן באהע"ז סי' קעג, יא).

י. חָמֵשׁ נָשִׁים שֶׁהָיָה לְכָל אַחַת מֵהֶן בֵּן יָדוּעַ[49], וְנִתְעָרְבוּ חֲמִשְׁתָּן וְיָלְדוּ כְּאֶחָד בְּמַחֲבוֹאָה אַחַת חֲמִשָּׁה בָּנִים אֲחֵרִים וְנִתְעָרְבוּ הַיְלָדִים, וְהִגְדִּילוּ הַתַּעֲרוּבוֹת[50] וְנָשְׂאוּ נָשִׁים, וּמֵתוּ חֲמִשָּׁה הָאֲנָשִׁים[51], וְנָפְלוּ חֲמֵשׁ הַנָּשִׁים לִפְנֵי חֲמִשָּׁה הַבָּנִים הַוַּדָּאִין, שֶׁאֵין אֶחָד מֵהֶן יוֹדֵעַ אֵי זוֹ הִיא אֵשֶׁת אָחִיו - כֵּיצַד תַּקָּנָתָן? אַרְבַּע מֵהֶן חוֹלְצִין לְאַחַת תְּחִלָּה[52], וְהַחֲמִישִׁי יִשָּׂא זוֹ שֶׁנֶּחְלְצָה אַרְבַּע חֲלִיצוֹת עַל כָּל פָּנִים.

49) ודאי. 50) בדפוסים קדומים: התערובת. 51) בני התערובת. 52) שכל אחד חייב לחלוץ לה מספק, שמא אשת אחיו היא.

יא. כֵּיצַד? אִם אֵשֶׁת אָחִיו הִיא - הֲרֵי יִבֵּם אוֹתָהּ; וְאִם אֵינָהּ אֵשֶׁת אָחִיו - הֲרֵי הִיא אֵשֶׁת אָח אֶחָד מֵאַרְבָּעָה, וַהֲרֵי חָלְצוּ לָהּ אַרְבַּעְתָּן תְּחִלָּה[53]. וְכֵן הַשְּׁנִיָּה - חוֹלְצִין לָהּ אַרְבָּעָה, וְהָאֶחָד מִן הָאַרְבָּעָה יִהְיֶה זֶה שֶׁנָּשָׂא הָרִאשׁוֹנָה[54], וְהַחֲמִישִׁי[55] יִשָּׂאֶנָּה[56]. עַד שֶׁנִּמְצְאוּ הַבָּנִים הַחֲמִשָּׁה נָשְׂאוּ הֶחָמֵשׁ נָשִׁים אַחַר שֶׁנֶּחְלְצָה כָּל אַחַת מֵהֶן אַרְבַּע חֲלִיצוֹת[57].

53) והותרה להנשא לזר. 54) והוא לא ייבם אחרת עליה, כי מוטב שכל אחד מהם ייבם יבמה אחת, שמא יכוון וישא יבמתו אשת אחיו, ונמצא מקיים מצות ייבום. אבל כשאחד ישא חמשתן, נמצאו ארבעתן לא נתקיימה בהן מצות יבום, שהרי רק אחת היא אשת אחיו, והאחרות נכריות הן לו (יבמות צח:). 55) שלא חלץ לה. 56) שאפילו אינה אשת אחיו, הרי חלצו לה ארבעה האחרים והותרה לזר. וחוזרים השנים שייבמו, וחולצים לשלישית ושנים עמהם, והחמישי מייבם וכן כולם. 57) שאין אחד מהם רשאי לייבם עד שיחלצו לה הארבעה, שלא יפגע באיסור יבמה לזר (שם וברש"י). ושם בגמרא אמרו: "מקצתם כהנים ומקצתם שאינם כהנים, כהנים חולצים, שאינם כהנים מייבמים". כי אי־אפשר לכהנים שייבמו, הואיל וחלצה ארבע חליצות, שמא האחד החולץ היה יבמה וחליצתו

חליצה, וכהן אסור בחלוצה, שאפילו ספק חלוצה אסור לו לכנוס בתחילה, כמבואר בביאורנו לעיל ה"ב הערה יז.

יב. וּלְעוֹלָם הִזָּהֵר בְּכָל הַסְּפֵקוֹת הַלָּלוּ בְּעִקָּרִים[58] אֵלּוּ: שֶׁכָּל מִי שֶׁנִּסְתַּפֵּק לְךָ שֶׁמָּא בַּת חֲלִיצָה הִיא לְאִישׁ זֶה אוֹ אֵינָהּ צְרִיכָה לַחֲלִיצָה מִמֶּנּוּ - אֵינָהּ נִתֶּרֶת לְהִנָּשֵׂא לְזָר עַד שֶׁיַּחֲלֹץ לָהּ אוֹתוֹ הָאִישׁ. וְכָל מִי שֶׁיִּסְתַּפֵּק לְךָ שֶׁמָּא בִּיאָתָהּ אֲסוּרָה עַל אִישׁ זֶה, בֵּין מִדִּבְרֵי תּוֹרָה בֵּין מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - אֵינָהּ מִתְיַבֶּמֶת לוֹ. וְכֹל שֶׁנֶּחְלְצָה חֲלִיצָה מְעֻלָּה אוֹ נִבְעֲלָה בְּעִילָה כְּשֵׁרָה - הֵתִּרָה צָרָתָהּ לְזָר[59].

58) בכללים. 59) השווה לעיל פ"ה הי"א.

יג. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ תָּבִין וְתוֹרֶה בְּכָל הַסְּפֵקוֹת שֶׁיִּאָרְעוּ לְעִנְיַן יִבּוּם וַחֲלִיצָה. שֶׁהֲרֵי בֵּאַרְנוּ כָּל הָעִקָּרִין שֶׁעֲלֵיהֶן תִּסְמֹךְ, וְתֵדַע מִי הוּא שֶׁחוֹלֵץ וּמִי הוּא שֶׁמְּיַבֵּם, וּמִי הִיא הַפְּטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם וּמִי הִיא הָרְאוּיָה לְיַבֵּם[60].

60) בדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים: "ליבום".

סִלְקוּ הִלְכוֹת יִבּוּם וַחֲלִיצָה בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

יום שני כ"ט אלול ה'תשפ"א

הִלְכוֹת נַעֲרָה בְתוּלָה

יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹת. שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּי מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פִּרְטָן: א) לִכְנֹס הַמְפַתֶּה. ב) שֶׁיִּשָּׂא הָאוֹנֵס אֲנוּסָתוֹ. ג) שֶׁלֹּא יְגָרֵשׁ הָאוֹנֵס. ד) שֶׁתֵּשֵׁב אֵשֶׁת מוֹצִיא שֵׁם רַע תַּחַת בַּעְלָהּ לְעוֹלָם. ה) שֶׁלֹּא יְגָרֵשׁ מוֹצִיא שֵׁם רַע אֶת אִשְׁתּוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~

בטעם המצוה לענוש את האונס והמפתה נערה בתולה, כתב ה'חינוך' (מצוה תקנ"ז) "משרשי המצוה כדי לייסר הנבלים מן המעשה הרע הזה".

ובפנימיות העניינים, יש לומר שעניין זה ("בעלונו אדונים זולתך") בוודאי אינו שייך אצל כנסת ישראל, אבל האפשרות להוציא שם רע על ישראל הוא מכיון שבדקות דדקות יכול להיות שנופלים בתאוות היתר, וכפירוש הרמב"ן על הפסוק "קדושים תהיו" שתיתכן מציאות של נבל ברשות התורה, "לפיכך בא הכתוב וציוה שנהיה פרושים מן המותרות".

ואם יטען אדם ויאמר שיש צורך בענייני מותרות כדי שיוכל להשלים את עבודת הבירורים, ובנוסף הרי כתוב בירושלמי (נדרים פ"ט ה"א) "דייך מה שאסרה לך תורה", וממילא אין להנזר מדבר שמותר על־פי תורה, הנה העצה לזה שיעסוק בתורה שאז יתבררו כל ענייניו בדרך ממילא. דוגמא לדבר, מה שאמרו חז"ל "חש בראשו יעסוק בתורה, חש בגרונו יעסוק בתורה, חש בכל גופו יעסוק בתורה, שנאמר ולכל בשרו מרפא" שלימוד התורה פועל רפואה, ועל־דרך־זה בשאר העניינים.

(על־פי 'יין מלכות' ספר נשים סימן יט)

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) ביאר בו רבינו דין הקנס באונס ובמפתה, נישואיהם עם האנוסה והמפותה, קטנה פחותה מבת שלוש או בוגרת אם יש להן קנס, והנערות שיש להן קנס ושאין להן, בא עליה ומתה קודם שתעמוד בדין.

א. מִי שֶׁפִּתָּה בְּתוּלָה[2] - קוֹנְסִין אוֹתוֹ מִשְׁקַל חֲמִשִּׁים סְלָעִים שֶׁל כֶּסֶף מְזֻקָּק[3]. וְהוּא הַנִּקְרָא[4] קְנָס[5]. וְכֵן אִם אָנַס אוֹתָהּ[6]. וּקְנָס זֶה מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה[7] חֲמִשִּׁים כֶּסֶף.

2) מאחר שלוש שנים עד שתבגור. 3) כסף טהור, שאין בו תערובת של נחושת או מתכת אחרת. 4) בלשון חכמים. 5) עונש ממון. 6) משלם קנס. 7) האנוסה.

ב. וְאִי זֶה הוּא מְפַתֶּה, וְאִי זֶה הוּא אוֹנֵס? מְפַתֶּה - לִרְצוֹנָהּ, אוֹנֵס - שֶׁבָּא עָלֶיהָ בְּעַל כָּרְחָהּ. כָּל הַנִּבְעֶלֶת בַּשָּׂדֶה - הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת אֲנוּסָה, וְדָנִין אוֹתָהּ בְּדִין אֲנוּסָה, עַד שֶׁיָּעִידוּ הָעֵדִים שֶׁבִּרְצוֹנָהּ נִבְעֲלָה. וְכָל הַנִּבְעֶלֶת בָּעִיר - הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת מְפֻתָּה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא זָעֲקָה, עַד שֶׁיָּעִידוּ הָעֵדִים שֶׁהִיא אֲנוּסָה, כְּגוֹן שֶׁשָּׁלַף לָהּ חֶרֶב וְאָמַר לָהּ: אִם תִּזְעַקִי אֶהֱרֹג אוֹתָךְ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"כל הנבעלת בשדה הרי זו בחזקת אנוסה... וכל הנבעלת בעיר הרי זו בחזקת מפותה".

לפי זה, היה מקום לפרש שהפסוק "כי בשדה מצאה" הוא בדווקא, ולא שדיבר הכתוב בהווה כפירוש הפשוט של הכתוב, אבל יש לומר שעיקר החילוק בין שדה לעיר הוא, שאין לה מושיע. ונראה שגם "שדה" וגם "עיר" שנקט הרמב"ם, הוא רק לדוגמא, לפי שעל־פי רוב, שדה הוא מקום שאין לה מושיעים, מה־שאין־כן עיר. וזיל בתר טעמא.

(על־פי לקו"ש חלק ו עמוד 431 הערה 72)

ג. הַמְפַתֶּה שֶׁלֹּא רָצְתָה לְהִנָּשֵׂא לַמְפַתֶּה, אוֹ שֶׁלֹּא רָצָה אָבִיהָ לִתְּנָהּ לוֹ, אוֹ שֶׁלֹּא רָצָה הוּא לִכְנֹס - הֲרֵי זֶה נוֹתֵן קְנָס[8] וְהוֹלֵךְ, וְאֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ לִכְנֹס. וְאִם רָצוּ וּכְנָסָהּ - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם קְנָס[9], אֶלָּא כּוֹתֵב לָהּ כְּתֻבָּה כִּשְׁאָר הַבְּתוּלוֹת[10]. אֲבָל הָאֲנוּסָה שֶׁלֹּא רָצְתָה הִיא אוֹ אָבִיהָ לְהִנָּשֵׂא לָאוֹנֵס - הָרְשׁוּת בְּיָדָם[11], וְנוֹתֵן קְנָס וְהוֹלֵךְ. רָצְתָה הִיא וְאָבִיהָ וְלֹא רָצָה הוּא - כּוֹפִין אוֹתוֹ וְכוֹנֵס וְנוֹתֵן קְנָס[12]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה

- הֲרֵי זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה. אֲפִלּוּ הִיא חִגֶּרֶת אוֹ סוֹמֶא אוֹ מְצֹרַעַת - כּוֹפִין אוֹתוֹ לִכְנֹס. וְאֵינוֹ מוֹצִיא לִרְצוֹנוֹ לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ כָּל יָמָיו - הֲרֵי זוֹ מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה.

8) מחוץ לדמי בושת ופגם. 9) אבל בושת ופגם נותן מיד לאביה בין נשאה בין לא נשאה. 10) שכתובתן מאתיים דינר, ואף על פי שכבר בעולה היא בשעת נישואיה, אין אומרים כתובתה מנה (מאה דינר), כדין כתובת בעולה, שאם כן לקתה מידת הדין, ונמצא חוטא נשכר, שהרי בתולה הייתה והוא פגמה, ואין זה בדין שירוויח בחטאו. 11) "ולו תהיה לאשה" תהיה - מדעתה. 12) ומוסיף גם בושת, צער ופגם.

ד. וְאֵין לָהּ כְּתֻבָּה. שֶׁלֹּא תִּקְּנוּ חֲכָמִים כְּתֻבָּה לָאִשָּׁה אֶלָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה קַלָּה בְּעֵינָיו לְהוֹצִיאָהּ, וְזֶה אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאָהּ[13].

13) שהרי מוזהר הוא בתורה לא לשלחה כל ימיו, ואין חוששים שמא יצערנה כל כך עד שתאמר לו איני רוצה בך.

ה. הָיְתָה אֲנוּסָה זוֹ אֲסוּרָה עָלָיו, אֲפִלּוּ מֵחַיָּבֵי עֲשֵׂה[14] וַאֲפִלּוּ שְׁנִיָּה[15] - הֲרֵי זֶה לֹא יִשָּׂאֶנָּה[16]. וְכֵן אִם נִמְצָא בָּהּ דְּבַר זִמָּה אַחַר שֶׁכָּנַס[17] - הֲרֵי זֶה יְגָרְשֶׁנָּה. שֶׁנֶּאֱמַר: וְלוֹ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה - אִשָּׁה הָרְאוּיָה לוֹ.

14) שאיסור ביאתן אינו אלא במצות עשה בלבד. 15) שאיסור ביאתה אינה אלא מדברי סופרים בלבד. 16) שנאמר: "ולו תהיה לאשה" - באשה הראוייה לקיימה הכתוב מדבר. 17) שזינתה תחתיו ונאסרה עליו.

ו. כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁאָנַס בְּתוּלָה אוֹ שֶׁפִּתָּה אוֹתָהּ - הֲרֵי זֶה לֹא יִכְנֹס; מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְצֻוֶּה לִקַּח אֶת הַבְּתוּלָה[18], וּבְשָׁעָה שֶׁיִּשָּׂא זוֹ אֵינָהּ בְּתוּלָה[19]. וְאִם כָּנַס - יוֹצִיא בְּגֵט[20].

18) "והוא אשה בבתוליה יקח". 19) ובעולה לכהן גדול היא מחייבי עשה. 20) ואפילו אנוסת עצמו או מפותת עצמו, בכלל האיסור.

ז. אַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַר בְּאוֹנֵס 'לֹא יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ' - כֵּיוָן שֶׁקִּדְּמוּ עֲשֵׂה[21], שֶׁנֶּאֱמַר 'וְלוֹ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה'[22], הֲרֵי זֶה נִתָּקוֹ לַעֲשֵׂה. וְנִמְצֵאת זוֹ מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁנִּתְּקָה לַעֲשֵׂה, שֶׁאֵין לוֹקִין עָלֶיהָ אֶלָּא אִם לֹא קִיֵּם עֲשֵׂה שֶׁבָּהּ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת סַנְהֶדְרִין. לְפִיכָךְ, הָאוֹנֵס שֶׁעָבַר וְגֵרַשׁ - כּוֹפִין אוֹתוֹ לְהַחֲזִיר, וְאֵינוֹ לוֹקֶה[23]. מֵתָה גְּרוּשָׁתוֹ קֹדֶם שֶׁיַּחֲזִירֶנָּה, אוֹ נִתְקַדְּשָׁה לְאַחֵר[24], אוֹ שֶׁהָיָה כֹּהֵן שֶׁאָסוּר בִּגְרוּשָׁה - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה; שֶׁהֲרֵי עָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְקַיֵּם עֲשֵׂה שֶׁבָּהּ[25].

21) שנכתב העשה בתורה לפני הלאו. 22) זו מצות עשה, ובסוף אותו פסוק נאמר: "לא יוכל שלחה". 23) שהעשה: ולו תהיה לאשה - "היא כפרתו ותקנתו על עבירת הלאו". 24) שאסור לו להחזירה. 25) "כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה, קיים עשה שבה - פטור, לא קיים עשה שבה (ואף על פי שלא בטלה בידיים, כגון במקרה שלפנינו, שמתה ואינו יכול להחזירה) - חייב".

ח. אֵין הָאוֹנֵס אוֹ הַמְפַתֶּה חַיָּב בִּקְנָס עַד שֶׁיָּבוֹא עָלֶיהָ [כְּדַרְכָּהּ] וּבְעֵדִים[26], וְאֵינוֹ צָרִיךְ הַתְרָאָה[27]. וּמֵאֵימָתַי יִהְיֶה לְבַת קְנָס? מֵאַחַר שָׁלֹשׁ שָׁנִים גְּמוּרוֹת עַד שֶׁתִּבְגַּר. נִבְעֲלָה בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ שָׁנִים - אֵין בִּיאָתָהּ בִּיאָה[28]. בָּא עָלֶיהָ מִשֶּׁבָּגְרָה - אֵין לָהּ קְנָס; שֶׁנֶּאֱמַר: נַעֲרָה בְתוּלָה - לֹא הַבּוֹגֶרֶת.

26) שאם אין עדים אפילו יודה מעצמו אינו משלם קנס. 27) אל תעשה זה, שאם תעשה תתחייב קנס, שלא מצאנו התראה אלא במיתה או במלקות. 28) שבתוליה חוזרים.

ט. וְאַחַת שֶׁיֵּשׁ לָהּ אָב וְאַחַת שֶׁאֵין לָהּ אָב יֵשׁ לָהּ קְנָס. וְאֵלּוּ שֶׁאֵין לָהֶן קְנָס: הַבּוֹגֶרֶת, וְהַמְמָאֶנֶת[29], וְהָאֲיִלוֹנִית[30], וְהַשּׁוֹטָה וְהַחֵרֶשֶׁת[31], וּמִי שֶׁיָּצָא עָלֶיהָ שֵׁם רַע בְּיַלְדוּתָהּ וּבָאוּ שְׁנַיִם וְהֵעִידוּ שֶׁתָּבְעָה אוֹתָן לִזְנוּת עִמָּהּ, וְהַמְגֹרֶשֶׁת מִן הַנִּשּׂוּאִין וַעֲדַיִן הִיא נַעֲרָה בְתוּלָה[32]. אֲבָל הַמְגֹרֶשֶׁת מִן הָאֵרוּסִין[33]: אִם נֶאֱנְסָה - יֵשׁ לָהּ קְנָס, וּקְנָסָהּ לְעַצְמָהּ[34]; וְאִם נִתְפַּתְּתָה - אֵין לָהּ קְנָס[35].

29) יתומה קטנה שהשיאוה אמה או אחיה ומיאנה אחרי כן בבעלה. ואין לה קנס שאינה בחזקת בתולה הואיל ונישאת. 30) והטעם, כי האילונית אין לה ימי נערות אלא מקטנותה תצא לבגר. 31) שאינן בנות דעת ואינן בחזקת בתולות. 32) כגון שנכנסה לחופה ומיד גרשה בעלה בחזקת שלא נבעלה, ובכל זאת אין לה קנס, כי כל שנכנסה לחופה הרי היא כבעולה. 33) שבחזקת בתולה היא. 34) שנאמר בקנס: "אשר לא אורשה" - "לא אורשה, לאביה", אורשה, לעצמה, אבל בושת ופגם - לאביה, שאין האירוסין מוציאים מרשות האב. 35) שהרי נתרצית ומחלה לו קנסה הראוי לה.

י. הַגִּיּוֹרֶת וְהַשְּׁבוּיָה וְהַמְשֻׁחְרֶרֶת[36]: אִם נִתְגַּיְּרָה וְנִכְפְּדִית וְנִשְׁתַּחְרְרָה וְהִיא בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים אוֹ פָּחוֹת - יֵשׁ לָהּ קְנָס[37], וְאִם הָיְתָה בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד כְּשֶׁנִּתְגַּיְּרָה אוֹ כְּשֶׁנִּכְפְּדִית אוֹ כְּשֶׁנִּשְׁתַּחְרְרָה - אֵין לָהּ קְנָס; הוֹאִיל וּבִיאָתָן בִּיאָה - הֲרֵי הֵן כִּבְעוּלוֹת[38].

36) "שפחה כנענית" שנשתחררה. 37) לפי שבחזקת בתולות הן, ואפילו אם נבעלו, סופן לחזור בתולות כשאר הבתולות. 38) "כיוון שראויות לביאה בחזקת הפקר הן ונבעלות בגיותן והשבוייה בשבייתה".

יא. הָיְתָה בְּתוּלָה זוֹ אֲסוּרָה עַל הָאוֹנֵס אוֹ הַמְפַתֶּה: אִם הָיְתָה אַחַת מֵחַיָּבֵי כְּרֵתוֹת[39], כְּגוֹן אֲחוֹתוֹ אוֹ דּוֹדָתוֹ וְהַנִּדָּה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[40], אוֹ שֶׁהָיְתָה מֵחַיָּבֵי לָאוִין[41]: אִם הִתְרוּ בּוֹ - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם קְנָס, שֶׁאֵין אָדָם לוֹקֶה[42] וּמְשַׁלֵּם[43]; וְאִם לֹא הָיְתָה

שֶׁם הַתְּרָאָה[44] - הוֹאִיל וְאֵינוֹ חַיָּב מַלְקוּת[45], הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם קְנָס.

39) שחייבה תורה על ביאתה עונש כרת. 40) והן האמורות בפרשת אחרי מות. 41) שנאסרה ביאתן בתורה ולא חייבה עליהם עונש כרת אלא מלקות בלבד. 42) שגם חייבי כריתות, שיש בהן איסור לא תעשה אם התרו בהם לוקים ונפטרו מידי כריתותם, שאם עשו תשובה אחר שלקו - בית דין של מעלה מוחל להם. 43) שנאמר: "והפילו השופט והכהו לפניו כדי רשעתו" - "משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות", ובסמוך לו נכתב: ארבעים יכנו, שמחייבים אותו הכאה ולא ממון. 44) שלא הזהירוהו העדים: "אל תעשה כך, שזוהי עבירה וחייב אתה עליה מלקות". 45) שאין מלקות בלא התראה.

יב. הָיְתָה מֵחַיָּבֵי עֲשֵׂה אוֹ שְׁנֵיָּה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[46] שֶׁאֲסוּרָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, בֵּין הִתְרוּ בּוֹ בֵּין לֹא הִתְרוּ בּוֹ - חַיָּב בְּקְנָס, שֶׁאֵין כָּאן מַלְקוּת[47].

46) כגון חלוצה לכהן ונתינה לישראל. 47) אין מלקות אלא באיסור "לא תעשה", ולא בחייבי עשה, וכל שכן שאין מלקות באלה שאינן אסורות אלא מדברי סופרים.

יג. הָיְתָה מֵחַיָּבֵי מִיתַת בֵּית דִּין[48], כְּגוֹן בִּתּוֹ[49] וְאֵשֶׁת בְּנוֹ[50] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, בֵּין הִתְרוּ בּוֹ בֵּין לֹא הִתְרוּ בּוֹ[51] - פָּטוּר מִן הַקְּנָס. שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן[52] - עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ[53]. הָא[54] אִם הָיָה שָׁם אָסוֹן[55] - אֵין שָׁם עָנֶשׁ[56]. וְאַף עַל פִּי שֶׁהֲרִיגַת הָאִשָּׁה בִּשְׁגָגָה[57], שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְכַּוְּנוּ לָהּ[58], שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים וְנָגְפוּ אִשָּׁה. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁלֹּא חִלֵּק הַכָּתוּב בְּאָסוֹן בֵּין שׁוֹגֵג לְמֵזִיד לְפָטְרוֹ מִן הַתַּשְׁלוּמִין. וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: מַכֵּה נֶפֶשׁ בְּהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה, וּמַכֵּה אָדָם יוּמָת. מַה מַּכֵּה נֶפֶשׁ בְּהֵמָה לֹא חָלַק הַכָּתוּב בֵּין שׁוֹגֵג לְמֵזִיד לְחַיְּבוֹ בְּתַשְׁלוּמִין[59], אַף מַכֵּה נֶפֶשׁ אָדָם לֹא חָלַק הַכָּתוּב בֵּין שׁוֹגֵג לְמֵזִיד לְפָטְרוֹ מִן הַתַּשְׁלוּמִין.

48) ארבע מיתות נמסרו לבית דין של מטה לדון בהם על עבירות חמורות. 49) שאם בא עליה נידון בשריפה. 50) שאם בא עליה עונשו סקילה. 51) שפטור מעונש מיתה. 52) שנגף אשה הרה ויצאו ילדיה ולא מתה. 53) חייב לשלם דמי וולדות לבעל. 54) אבל. 55) שמתה האשה. 56) תשלומי דמי וולדות "שהרי נתחייב בדין גדול מזה". 57) ואינו חייב מיתה עליה. 58) שכל אחד נתכוון רק לחבירו, ולא לאשה. 59) שאין עונש מיתה למכה בהמה אלא עונש ממון בלבד, ואפילו בשוגג חייב לשלם שנאמר: פצע תחת פצע - לחייב על השוגג כמזיד.

יד. וְכֵן הַדִּין לְכָל עֲבֵרָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מִיתַת בֵּית דִּין, שֶׁאֵין בָּהּ תַּשְׁלוּמִין[60].

60) כגון החובל בחברו בשבת (שחייב מיתת בית דין משום מפרק, אפילו היה שוגג פטור מן התשלומין או שזרק חץ בשבת מתחילת ארבע לסוף ארבע (אמות) וקרע בגד חבירו בהליכתו פטור מלשלם מפני שזריקת חץ בשבת ברשות הרבים היא עוון מיתת בית דין.

טו. בָּא עָלֶיהָ[61] וָמֵתָה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַקְּנָס; שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה - לֹא לַאֲבִי הַמֵּתָה[62]. וְהוּא, שֶׁתָּמוּת קֹדֶם שֶׁתַּעֲמֹד בַּדִּין[63].

61) על כל נערה בתולה הכשרה לו. 62) אבי הנערה - משמע שהיא קיימת. 63) אבל עמדה בדין ותבעתו ואחרי כן מתה הרי זה חייב בקנס, שמשעה שעמדה בדין זכה בו האב.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) כלל בו דין המפתה שמשלם שלושה דברים והאונס חמשה, דין באו עליה שנים אחד כדרכה וכו', הנערות שאין להן בושת ופגם וצער, שאינו משלם קנס בהודאת פיו, אמרה אנסת אותי והוא מכחישה, שלשה דברים של מפתה וחמשה של אונס למי הם לאב או לבת, הכינה עצמה לכך לזנות אם חייב האונס בקנס.

א. חֲמִשִּׁים כֶּסֶף שֶׁל קְנָס הֵם דְּמֵי הֲנָאַת שְׁכִיבָה בִּלְבַד. וְחַיָּב הַמְפַתֶּה לִתֵּן בּשֶׁת וּפְגָם[2] יוֹתֵר עַל הַקְּנָס הַקָּצוּב[3] בַּתּוֹרָה[4]. יָתֵר עָלָיו הָאוֹנֵס, שֶׁהוּא נוֹתֵן אֶת הַצַּעַר. שֶׁהַנִּבְעֶלֶת בִּרְצוֹנָהּ אֵין לָהּ צַעַר[5], וַאֲנוּסָה יֵשׁ לָהּ צַעַר. וְכֵן הוּא אוֹמֵר בָּאֲנוּסָה: תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּהּ[6].

2) שע"י ביאתו פגמה ונפחתה מבתולה לבעולה, כמבואר בסמוך ה"ו. 3) הקבוע. 4) לפי שנאמר בתורה: "ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף", הנאת שכיבה - חמשים, אבל בושת ופגם שאינם מחמת הנאת שכיבה, שהרי ישנם בשאר חובלים - לא נכללו כאן, ועליו לשלם כשאר חובל ומזיק (כתובות מ:). 5) שם לט, ב: "פקחות שבה אומרות, מפותה אין לה צער". 6) עינוי זה - הוא צער ביאתה. ואילו במפותה, האמורה בפרשת משפטים (שמות כב, טו), לא הוזכר עינוי.

ב. נִמְצָא הַמְפַתֶּה מְשַׁלֵּם שְׁלֹשָׁה דְבָרִים: קְנָס וּבּשֶׁת וּפְגָם; וְהָאוֹנֵס - אַרְבָּעָה[7]: קְנָס וּבּשֶׁת וְצַעַר וּפְגָם.

7) כתובות לט, א.

ג. קְנָס שָׁוֶה בַּכֹּל. אֶחָד הַבָּא עַל בַּת כֹּהֵן גָּדוֹל וְאֶחָד הַבָּא עַל בַּת גֵּר אוֹ מַמְזֵר[8] - קְנָסָהּ חֲמִשִּׁים כֶּסֶף[9]. אֲבָל הַבּשֶׁת וְהַפְּגָם וְהַצַּעַר אֵינָן שָׁוִין לַכֹּל, וּצְרִיכִין שׁוּמָא[10].

8) כלומר: בת ממזר. ובכת"י התימנים: "או ממזרת". ואם האונס אינו ממזר, והרי היא עליו באיסור לאו, על כרחנו שכאן מדובר כשלא התרו בו, ראה למעלה פ"א הי"א. 9) כלל הוא: כל שיש לו קצבה, שכר קבוע מן התורה, שוה בכל אדם (כתובות מ.). וכן אמרו בערכין יד, ב: "אחד שאנס ופיתה את גדולה שבכהונה ואת הקטנה שבישראל, נותן חמשים סלעים". 10) הערכה.

ד. כֵּיצַד שָׁמִין הַבּשֶׁת? הַכֹּל לְפִי הַמְבַיֵּשׁ

1 **וְהַמִּתְבַּיֵּשׁ**[11]. **שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה מְבַיֵּשׁ נַעֲרָה חֲשׁוּבָה**
2 **וּמִמְּשַׁפָּחָה מְיֻחֶסֶת לְמְבַיֵּשׁ קְטַנָּה עֲנִיָּה בְּזוּיָה, וְאֵינוֹ**
3 **דּוֹמֶה מִתְבַּיֵּשׁ מֵאָדָם חָשׁוּב וְגָדוֹל לְמִתְבַּיֵּשׁ מֵאֶחָד**
4 **מֵהַנְּבָלִים וְקַל מִן הַקַּלִּים**[12].

11) כתובות מ, א. 12) שאדם קל שבייש, בשתו מרובה (פ"ג מהל' חובל ומזיק ה"א, וכ"כ רש"י בבא־קמא פג:).

5 **ה. וּלְפִי זֶה רוֹאִין הַדַּיָּנִין מַעֲלָתוֹ וּמַעֲלָתָהּ, וְשָׁמִין**
6 **כַּמָּה מָמוֹן רָאוּי לְאָבִיהָ וּלְמִשְׁפַּחְתָּהּ לִתֵּן וְלֹא יֵאָרַע**
7 **לָהֶן דָּבָר זֶה מֵאָדָם זֶה**[13], **וְכָמוֹהוּ**[14] **חַיָּב לְשַׁלֵּם.**

13) הגדול לפי מעלתו, והנבל לפי פחיתותו. 14) כסכום הממון שהיה ראוי ליתן.

8 **ו. פְּגָם - לְפִי יָפְיָהּ. רוֹאִין אוֹתָהּ כְּאִלּוּ הִיא**
9 **שִׁפְחָה נִמְכֶּרֶת בַּשּׁוּק, כַּמָּה הִיא שָׁוָה בְּעוּלָה**
10 **וְכַמָּה הָיְתָה שָׁוָה בְּתוּלָה; שֶׁאָדָם רוֹצֶה לִקְנוֹת**
11 **שִׁפְחָה בְּתוּלָה, לִתְּנָהּ לְעַבְדּוֹ שֶׁהוּא רוֹצֶה בַּהֲנָיָתוֹ**
12 **וְטוֹבָתוֹ**[15]**; וְרוֹאִין כַּמָּה פַּחֲתָה וִישַׁלֵּם. צַעַר -**
13 **לְפִי קַטְנוּתָהּ וּבִנְיַן גּוּפָהּ, וּלְפִי שָׁנָיו וְגוּפוֹ.**
14 **אוֹמְדִין כַּמָּה הָאָב רוֹצֶה לִתֵּן וְלֹא תִּצְטַעֵר זוֹ**
15 **מִזֶּה, וְיִתֵּן.**

15) כתובות מ, ב. בעבד שיש לרבו קורת רוח הימנו, שזהיר בעבודתו, ואף הוא רוצה לעשות לו נחת־רוח להטעימו טעם בתולה (רש"י שם).

16 **ז. הַמְּפַתֶּה נוֹתֵן**[16] **בֹּשֶׁת וּפְגָם מִיָּד**[17]**, וְאֵינוֹ נוֹתֵן**
17 **הַקְּנָס אֶלָּא אִם כֵּן לֹא נִשְׂאָהּ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם מָאֵן**
18 **יְמָאֵן אָבִיהָ לְתִתָּהּ לוֹ, כֶּסֶף יִשְׁקֹל. אֲבָל הָאוֹנֵס נוֹתֵן**
19 **אַרְבָּעָה דְּבָרִים מִיָּד**[18] **וְכוֹנֵס. לְפִיכָךְ, כְּשֶׁתִּרְצֶה**
20 **לְהִתְגָּרֵשׁ**[19] **אוֹ תִּתְאַלְמֵן - אֵין לָהּ כְּלוּם**[20].

16) לאביה. 17) אפילו כשנשאה לאשה. 18) כתובות לט, ב. 19) אבל שלא לרצונה - אינו יכול לגרש, כמבואר לעיל פ"א ה"ג, ז. 20) לכתובתה, ש"יצא כסף קנסה בכתובתה" (כתובות שם). וראה לעיל פ"א ה"ד.

21 **ח. בָּאוּ עָלֶיהָ שְׁנַיִם, אֶחָד כְּדַרְכָּהּ וְאֶחָד שֶׁלֹּא**
22 **כְּדַרְכָּהּ: זֶה שֶׁבָּא עָלֶיהָ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ, אִם הוּא**
23 **רִאשׁוֹן - חַיָּב בְּבֹשֶׁת וּפְגָם**[21]**, וְאִם הוּא אַחֲרוֹן - חַיָּב**
24 **בְּבֹשֶׁת בִּלְבַד, שֶׁכְּבָר נִפְגְּמָה**[22]**; וְזֶה שֶׁבָּא עָלֶיהָ**
25 **כְּדַרְכָּהּ, בֵּין רִאשׁוֹן בֵּין אַחֲרוֹן - חַיָּב בִּקְנָס וּבִשְׁאָר**
26 **הַדְּבָרִים**[23]**, אֲבָל אֵין בֹּשֶׁת וּפְגָם שֶׁל בַּת שֶׁלֹּא נִבְעֲלָה**
27 **כְּלָל כְּבֹשֶׁת וּפְגַם זוֹ שֶׁנִּבְעֲלָה שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ**[24].

21) שגם בביאה שלא כדרכה נפגמה במקצת, אבל קנס אינו חייב עד שיבוא עליה כדרכה, כמבואר לעיל פ"א ה"ח. 22) ע"י הראשון. 23) וכן לכופו לישאנה אע"פ שאינו רוצה. 24) כתובות מ, ב.

28 **ט. כְּבָר הוֹדַעְנוּ**[25] **הַבְּנוֹת שֶׁאֵין לָהֶן קְנָס, וְעֶשֶׂר הֵן:**
29 **הַבּוֹגֶרֶת, וְהַמְמָאֶנֶת, וְהַמִּגֹּרֶשֶׁת, וְהָאֵילוֹנִית,**
30 **וְהַשּׁוֹטָה, וְהַחֵרֵשֶׁת, וְהַגִּיּוֹרֶת, וְהַשְּׁבוּיָה,**
31 **וְהַמְשֻׁחְרֶרֶת, וְהַיּוֹצֵא עָלֶיהָ שֵׁם רָע. וּשְׁאָר הַבָּנוֹת יֵשׁ**
32 **לָהֶן קְנָס.**

25) לעיל פ"א ה"ט־י.

33 **י. כָּל בַּת שֶׁיֵּשׁ לָהּ קְנָס - יֵשׁ לָהּ בֹּשֶׁת וּפְגָם; וְאִם**
34 **הִיא אֲנוּסָה - יֵשׁ לָהּ צַעַר. וְכָל בַּת שֶׁאֵין לָהּ קְנָס -**
35 **כָּךְ אֵין לָהּ לֹא בֹּשֶׁת וְלֹא פְּגָם, אִם נִתְפַּתְּתָה, וְכֵן אִם**
36 **נֶאֱנְסָה**[26]**; חוּץ מִבּוֹגֶרֶת וּמְמָאֶנֶת וְשׁוֹטָה וְחֵרֶשֶׁת**[27].

26) ב'טור' אהע"ז סי' קעז - תמה על כך, איך אפשר לתלות תשלומי בושת ופגם וצער בפטור קנס, ולדבריו אע"פ שאין להן קנס - יש להן בושת ופגם, שהן דין ממון הנוהג בכל חובל ומזיק. וגם ה'בית יוסף' שם תמה בזה. 27) שאם נאנסו משלם, כמבואר בסמוך.

37 **יא. כֵּיצַד? הָאוֹנֵס אֶת הַבּוֹגֶרֶת וְאֶת הַמְמָאֶנֶת, אַף**
38 **עַל פִּי שֶׁאֵין לָהֶן קְנָס - יֵשׁ לָהֶן בֹּשֶׁת וּפְגָם**[28]
39 **וְצַעַר**[29]**. וְהָאוֹנֵס שׁוֹטָה אוֹ חֵרֶשֶׁת - מְשַׁלֵּם צַעַר**
40 **בִּלְבַד**[30]**. אֲבָל הַמְפַתֶּה אֶת כֻּלָּן - פָּטוּר מִכְּלוּם**[31].

28) בבוגרת מפורש כן בכתובות לב. (וראה ברי"ף ורא"ש שם מ:). והטעם הוא, מפני שהבוגרת בתולה היא, וכשאנסה ביישה ופגמה, וכן הממאנת כשנכנסה לחופה ועדיין לא נבעלה, אבל משנשאת ונבעלה אין לה פגם ('פרישה' ל'טור' אהע"ז סי' קעז אות כה). [אבל צריך עיון, מהו החילוק בין ממאנת נכנסה לחופה ולא נבעלה ונתגרשה (למעלה פ"א ה"ט) שאין לה בושת ופגם, כמו שנראה למעלה ה"י]. 29) כל אנוסה יש לה צער. 30) ואינו משלם בושת ופגם, שהשוטה אין לה בושת, וגם אין לה דמים להמכר בשוק (כתובות לב. ורש"י שם). וכן אמרו (בבא־מציעא פ.): "המוכר שפחה לחבירו, ואמר לו שפחה זו שוטה היא . . . הרי זה מקח טעות", הרי שאין לה דמים, וגם החרשת אין לה דמים, כמו שאמרו (בבא־קמא פב:): "חרשו - נותן לו דמי כולו" ('נחל איתן'). 31) כלל הוא שמפותה אין לה צער (למעלה ה"א). ולפיכך, שוטה וחרשת שאין להן בושת ופגם (כנ"ל בהערה הקודמת) - אם נתפתו אין להן כלום. ובוגרת וממאנת אע"פ שיש להן בושת ופגם וצער כנ"ל - אם נתפתו אין להן כלום, לפי שמחלו לו על הכל שהרי בוגרת אינה ברשות אביה (פ"ג מהל' אישות הי"א) וממאנת, יתומה היא. אבל נערה שנתפתתה, אע"פ שצער אין לה - משלם הוא קנס ובושת ופגם, שכיון שהיא ברשות אביה והכל שייך לו, אינה יכולה למחול לו. ואע"פ שהממאנת עדיין קטנה - מועילה מחילתה, הואיל והגיעה ל"עונת הפעוטות" שהיא מגיל שש ומעלה - לפי חריפות שכלה (ראה לעיל הל' אישות פ"ד ה"ז, ובגיטין נט.) וביחוד כשמחלה בפירוש - מחילתה מחילה. וזו מחמת הנאתה כאילו מחלה בפירוש ('תוספות' כתובות לט:) וכבר חידשו ה'תוספות' בכתובות קז. ש"הפעוטות" שמחלו מחילתן מחילה ('נחל איתן').

41 **יב. אֵין אָדָם מְשַׁלֵּם קְנָס בְּכָל מָקוֹם בְּהוֹדָאַת פִּיו,**
42 **אֶלָּא עַל פִּי עֵדִים**[32]**. לְפִיכָךְ, הָאוֹמֵר: אָנַסְתִּי אוֹ פִּתִּיתִי**

בִּתּוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם קְנָס. אֲבָל מְשַׁלֵּם בּשֶׁת וּפְגָם בְּהוֹדָאַת פִּיו[33]. וְכֵן בַּת שֶׁתָּבְעָה אִישׁ בְּדִין וְאָמְרָה לוֹ: אָנַסְתָּ אוֹ פִּתִּיתָ אוֹתִי, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא הָיוּ דְבָרִים מֵעוֹלָם[34] - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת[35]; שֶׁאִלּוּ הוֹדָה, הָיָה מְשַׁלֵּם לָהּ בּשֶׁת וּפְגָם וָצַעַר עַל פִּי עַצְמוֹ[36].

32) שנאמר בקנס (שמות כב, ח): "אשר ירשיעון אלהים, ישלם שנים" - ולא המרשיע את עצמו (בבא־קמא סד:). 33) שאלה דין ממון יש להם, והמודה בממון - משלם (כתובות מא.). 34) נמצא שהוא "כופר בכל", ופטור משבועה מן התורה. 35) שהשיאוהו חכמים להסיתו להודות ע"י השבועה, ע"פ הכלל: חזקה אין אדם תובע אלא־אם־כן יש לו בידו (בבא־מציעא ה.). ושבועה מדבריהם אינה חמורה כל־כך כשבועת התורה, וראה לעיל פי"ב מהל' אישות הכ"א, ובביאורנו. 36) ושמא ע"י פחד חומר עונש השבועה יודה וישלם. אבל על קנס לבדו אין נשבעים, שהרי אפילו אם יודה יפטר, ועכשיו שכפר למה נשביעו, ראה בפ"א מהל' טוען ונטען הט"ו.

יג. אָמְרָה לוֹ: אָנַסְתָּ אוֹתִי[37], וְהוּא אוֹמֵר: לֹא כִּי אֶלָּא פִּתִּיתִי[38] - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה עַל דְּמֵי הַצַּעַר[39], וּמְשַׁלֵּם בּשֶׁת וּפְגָם; שֶׁהֲרֵי הוֹדָה בְּמִקְצָת הַטַּעֲנָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[40].

37) וחייב אתה לשלם לי גם הצער. 38) ופטור אני מהצער. 39) כדין מודה במקצת הטענה. 40) הל' טוען ונטען פ"א, ה"א. ולדעת הראב"ד אינו חייב להשבע, שאין כאן תובע הואיל והתשלומין אינם שלה אלא לאביה, והרי זו כאומרת: מנה לאבי בידך, והלה טוען: אין לו בידי אלא חמשים דינר שפטור, מפני שהוא כמשיב אבדה (שבועות לח:). ואם אביה בעצמו הוא הטוען, מנין ידע שהדבר היה באונס, וה'כסף משנה' מצדיק את דברי רבינו, שהבת נחשבת כתובעת עיקרית, ואע"פ שהתשלומין שייכים לאביה, הואיל ואינו זוכה בהם אלא על ידה, והיא - העומדת עמו לדין, כמבואר בכתובות מא, ב - הרי היא בעלת דברים ודינה כדין תובע ממש.

יד. שְׁלֹשָׁה דְבָרִים שֶׁל מְפַתֶּה וְאַרְבָּעָה שֶׁל אוֹנֵס - הֲרֵי הֵן שֶׁל אָב[41], שֶׁכָּל שְׁבַח נְעוּרִים לוֹ[42]. וְאִם אֵין לָהּ אָב[43] - הֲרֵי הֵן שֶׁל עַצְמָהּ[44].

41) כתובות, שם. 42) שם. שנאמר (במדבר ל, יז): "בנעוריה בית אביה" - "כל שבח נעוריה - לאביה", שהכתוב תלאה בבית אביה (רש"י שם). 43) בשעה שנאנסה. 44) אבל יתומה שנתפתתה אין לה כלום, שהרי קנסה לעצמה והיא נתרצית ומחלה לו הכל, וכמבואר לעיל פ"א ה"ט.

טו. מְפַתֶּה אוֹ אֲנוּסָה שֶׁלֹּא תָּבְעָה עַד שֶׁבָּגְרָה, אוֹ עַד שֶׁנִּשֵּׂאת[45], אוֹ עַד שֶׁמֵּת הָאָב - הָאַרְבָּעָה[46] דְבָרִים אוֹ הַשְּׁלֹשָׁה שֶׁלָּהּ[47]. עָמְדָה בַּדִּין וְתָבְעָה אוֹתָן, וְאַחַר כָּךְ בָּגְרָה אוֹ שֶׁנִּשֵּׂאת - הֲרֵי הֵן שֶׁל אָב[48]. וְאִם מֵת הָאָב אַחַר עֲמִידָתָהּ בַּדִּין - הֲרֵי הֵן שֶׁל אַחִין, שֶׁהֵן יוֹרְשֵׁי הָאָב; שֶׁמֵּעֵת שֶׁעָמְדָה בַּדִּין זָכָה בָּהֶן הָאָב[49].

45) והבגרות והנישואין מוציאים אותה מרשות אביה, כמבואר לעיל פ"ג מהל' אישות הי"ב. 46) בכת"י התימנים: הרי הארבעה. 47) ואין מחילתה כלום, הואיל ובשעת בעילה היו השלושה דברים לאביה, ולא אמרו: נתפתתה אין לה קנס - כשקנסה לעצמה - אלא אם היתה בשעת הפיתוי ברשות עצמה, כמבואר בר"ן לכתובות מא, ב. 48) ואע"פ שעדיין לא גבתה אותם עד אחרי שנתבגרה - הרי הם של אב. 49) וממילא הוא מורישם לבניו הזכרים ולא לבת, שאינה בת ירושה במקום בנים זכרים (כתובות מא:). אבל אם לא הספיקה לתבעו בדין - ומת האב, אין זה ממון להורישו לבניו, שאין אדם מוריש זכות בתו (שנתנה לו תורה בבתו) לבנו. שהרי אילו היה מודה (הבועל) היה נפטר מלשלם את הקנס, כמבואר לעיל הי"ב. נמצא שקנס זה אינו ממון שיורישו לבניו עד שיתחייב בדין. ואפילו תשלומי בושת ופגם שיש להם דין ממון, הושוו לענין זה לקנס שאין אדם מורישם לבניו לפני עמידתה לדין, כמבואר ב'תוספות' שם.

טז. הַבַּת שֶׁנִּתְאָרְסָה וְנִתְגָּרְשָׁה[50] - קְנָסָהּ לְבַדּוֹ[51] לְעַצְמָהּ[52]. נֶאֱנְסָה אוֹ נִתְפַּתְּתָה[53] וְאַחַר כָּךְ נִתְקַדְּשָׁה לְאַחֵר - קְנָסָהּ וּשְׁאָר הַדְּבָרִים לְאָבִיהָ, שֶׁאֵין הָאֵרוּסִין מוֹצִיאִין מֵרְשׁוּת אָב[54].

50) דוקא נתגרשה, אבל ארוסה שלא נתגרשה - חייב עליה מיתה ואין שם קנס (כתובות לח. וברש"י), וכמבואר לעיל פ"א הי"ג. 51) ולא בושת ופגם. 52) אם נאנסה, והטעם מבואר לעיל פ"א ה"ט בביאורנו, שנאמר: "אשר לא אורשה" - לאביה, אבל אורשה לעצמה. וכל זה לענין קנס המדובר בפסוק זה, אבל בושת ופגם שלא הוזכרו כאן, שייכים לאביה, שעדיין לא יצאה באירוסיה מרשות אביה. וזהו שהדגיש רבינו: "קנסה לבדו לעצמה". ומובן שאם נתפתתה אין לה כלום, שמחלה לו, וכאמור לעיל הי"ד. 53) כשהיתה פנויה. 54) אלא נישואין, כמו שמצינו בהפרת נדרים, שכל זמן שלא נישאת, אביה מיפר נדריה, ומשנישאת אינו יכול להפר (במדבר ל, ז). ולפיכך נישאת - קנסה לעצמה, נתארסה - קנסה לאביה (כתובות לט.).

יז. אֲנִי אוֹמֵר, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: אַל תְּחַלֵּל אֶת בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ - שֶׁלֹּא יֹאמַר הָאָב: הוֹאִיל וְלֹא חִיְּבָה תּוֹרָה מְפַתֶּה וְאוֹנֵס אֶלָּא שֶׁיִּתֵּן מָמוֹן לָאָב, הֲרֵינִי שׁוֹכֵר[55] בִּתִּי הַבְּתוּלָה לָזֶה לָבוֹא עָלֶיהָ בְּכָל מָמוֹן שֶׁאֶרְצֶה, אוֹ אַנִּיחַ זֶה לָבוֹא עָלֶיהָ בְּחִנָּם, שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְאָדָם לִמְחֹל מָמוֹנוֹ לְכָל מִי שֶׁיִּרְצֶה; לְכָךְ נֶאֱמַר: אַל תְּחַלֵּל אֶת בִּתְּךָ. שֶׁזֶּה שֶׁחִיְּבָה תּוֹרָה לְאוֹנֵס וְלִמְפַתֶּה מָמוֹן וְלֹא מַלְקוּת - בְּשֶׁאֵרַע הַדָּבָר מִקְרֶה, שֶׁלֹּא מִדַּעַת אָבִיהָ וְלֹא הִכִּינָה עַצְמָהּ לְכָךְ, שֶׁדָּבָר זֶה אֵינוֹ הוֹוֶה תָּמִיד וְאֵינוֹ מָצוּי; אֲבָל אִם הִנִּיחַ בִּתּוֹ הַבְּתוּלָה מוּכָנֶת לְכָל מִי שֶׁיָּבוֹא עָלֶיהָ - גּוֹרֵם שֶׁתִּמָּלֵא הָאָרֶץ זִמָּה[56], וְנִמְצָא הָאָב נוֹשֵׂא בִּתּוֹ וְהָאָח

נוֹשֵׂא אֲחוֹתוֹ, שֶׁאִם תִּתְעַבֵּר וְתֵלֵד - לֹא יְוַדַּע בֵּן מִי הוּא[57]. וְהַמַּכִּין בִּתּוֹ לְכָךְ - הֲרֵי הִיא קְדֵשָׁה, וְלוֹקֶה הַבּוֹעֵל וְהַנִּבְעֶלֶת מִשּׁוּם 'לֹא תִהְיֶה קְדֵשָׁה'. וְאֵין קוֹנְסִין אוֹתוֹ. שֶׁלֹּא חִיְּבָה תּוֹרָה קְנָס אֶלָּא לְאוֹנֵס וּמְפַתֶּה[58]; אֲבָל זוֹ שֶׁהִכִּינָה עַצְמָהּ לְכָךְ, בֵּין מִדַּעְתָּהּ בֵּין מִדַּעַת אָבִיהָ - הֲרֵי זוֹ קְדֵשָׁה. וְאִסּוּר קְדֵשָׁה אֶחָד הוּא בֵּין בִּבְתוּלָה בֵּין בִּבְעוּלָה. לְפִיכָךְ אָמְרוּ חֲכָמִים[59], שֶׁהַיּוֹצֵא עָלֶיהָ שֵׁם רָע בְּיַלְדוּתָהּ - אֵין לָהּ קְנָס, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[60]; שֶׁהֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת שֶׁהִפְקִירָה עַצְמָהּ לְדָבָר זֶה בִּרְצוֹנָהּ[61].

55) כלומר: משכיר. והשווה פ"ז מהל' דעות ה"ח: "ראובן שאמר לשמעון, שכור לי בית זה", שגם שם כוונתו "הַשְׂכֵּר". וזהו סגנון עתיק של רבותינו ז"ל. 56) כלשון הפסוק: "אל תחלל . . . ומלאה הארץ זמה". 57) סנהדרין עו, א. ויבמות לז, ב. והשווה פט"ו מהל' איסורי ביאה הכ"ט. 58) וזה אינו מפתה אלא מפותה, שהקְדֵשָׁה גורמת שיתעוררו בני אדם לזנות (ראב"ד וכסף־משנה). ולדעת ה'מגדל עוז' הרי זה כאנוס, שאם זו התחילה בעבירה והוא נגרר אחריה, הרי יצרו הלבישו ואנסו, כעין שאמרו בכתובות נא, ב: "יצר הלבישה". 59) כתובות לו, ב. 60) לעיל פ"א ה"ט. 61) ולדעת הראב"ד, אין קדשה אלא זו שעומדת בקובה (אהל) של זונות, כענין שנאמר (בראשית לח, כא): "איה הקדשה היא בעינים על הדרך", השווה לעיל פ"א מהל' אישות ה"ד ובביאורנו שם. וראה לקמן הל' איסורי ביאה פי"ח ה"ב.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) ביאר בו רבינו שהמוציא שם רע חייב מלקות ומאה סלעים כסף, שאין דנין אותו אלא בפני הבית ובב"ד של כ"ג. שאסור לגרשה לעולם, נמצא בה דבר שהיתה אסורה עליו, כיצד הוצאת שם רע, שם רע של קידושין ראשונים, שהפטור מן הקנס מותר לגרשה, שאינו חייב עד שיבעול.

א. הַמּוֹצִיא שֵׁם רָע עַל בַּת יִשְׂרָאֵל[2], וְנִמְצָא הַדָּבָר שֶׁקֶר - לוֹקֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְיִסְּרוּ[3] אוֹתוֹ. וַאֲזָהָרָה שֶׁלּוֹ[4] מִ'לֹא תֵלֵךְ רָכִיל בְּעַמֶּיךָ'[5]. וְנוֹתֵן לְאָבִיהָ מִשְׁקַל מֵאָה סְלָעִים כֶּסֶף[6] מְזֻקָּק[7]. וְאִם הָיְתָה יְתוֹמָה - הֲרֵי הֵם שֶׁל עַצְמָהּ[8].

2) אמר עליה שזנתה תחתיו אחרי שארסה, וכמבואר בסמוך ה"ו. 3) קיבלו חז"ל מ'גזירה־שוה' שייסור זה הוא מלקות (כתובות מו.). 4) שאין עונשים אלא־אם־כן מזהירים (סנהדרין נד.). 5) כתובות, שם. 6) ככתוב בתורה (דברים כב, יט). 7) כסף טהור מכל תערובת שהיא. וראה לעיל פ"א ה"א, ובבכורות מט, ב. 8) כתובות מד, ב.

ב. וְהַמּוֹצִיא שֵׁם רָע עַל הַקְּטַנָּה אוֹ עַל הַבּוֹגֶרֶת - פָּטוּר מִן הַקֶּנֶס וּמִן הַמַּלְקוּת, וְאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיּוֹצִיא עַל הַנַּעֲרָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהוֹצִיאוּ אֶת בְּתוּלֵי הַנַּעֲרָה - נַעֲרָה מָלֵא דִּבֵּר הַכָּתוּב[9].

9) בכל מקום כתבה התורה "נער" (חסר ה"א), וכאן כתוב "נערה" (מלא ה"א). וראוי להעיר שגם בפסוק זה כתוב בספרינו: "הנער" חסר, ואמנם בכתובות מד, ב - הוציאו דין זה מפסוק אחר "ונתנו לאבי הנערה" (דברים כב, יט) נערה מלא דיבר הכתוב, וכאן באמת נערה מלא (ראה בכסף־משנה). ואולי נתכוין רבינו להביא פסוק זה, שממנו אפשר למעט את הבוגרת, שכן אמרו בהרבה מקומות: "פרט לבוגרת שכלו בתוליה" (יבמות נט. כתובות צז:) ובפסוק שלפנינו מדובר בענין בתולים, לומר שהבוגרת אינה בדין זה ('מעשה רוקח').

ג. אֵין דָּנִין דִּין זֶה אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת[10] וּבֵית דִּין שֶׁל עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה[11], מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בְּדִין מוֹצִיא שֵׁם רָע דִּינֵי נְפָשׁוֹת; שֶׁאִם נִמְצָא הַדָּבָר כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר[12] - הֲרֵי זוֹ נֶהֱרֶגֶת[13]. אֲבָל הָאוֹנֵס וְהַמְפַתֶּה[14] - דָּנִין בָּהֶן בְּכָל זְמַן בִּשְׁלֹשָׁה[15], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת סַנְהֶדְרִין[16].

10) בזמן שבית־המקדש קיים. 11) המוסמך לדון דיני נפשות (סנהדרין ב.). 12) שזנתה תחתיו. 13) ככתוב (דברים כב, כ): "ואם אמת היה הדבר . . . והוציאו את הנערה . . . וסקלוה", וכבר נפסקה הלכה: "אין דנים דיני נפשות אלא בזמן הבית" (עבודה זרה ח: ובהל' סנהדרין פי"ד הי"א). 14) שאין בהם דיני נפשות. 15) מומחים, הסמוכים בארץ ישראל (לשון רבינו בהל' סנהדרין פ"ה ה"ח). 16) פרק ה. "וכיום שאין דיינים מומחים (סמוכים), מנדים אותו עד שיפייס את חבירו, וכשנותן לו שיעור (כסף) מה שראוי ליתן - מתירים לו" (שו"ע אהע"ז סי' קעז ס"ב, ע"פ דברי הרי"ף בבא־קמא פ"ח מתקנת הגאונים). והשווה פ"ה מהל' סנהדרין הי"ז. והרא"ש בבא־קמא פ"ח ס"ג הביא תשובת הגאונים בזה: "נהגו חכמים אחרונים לנדותם עד שיפייסו בממון או עד שירבה עליו רעים ויפייסנו בדברים". ובשו"ע אהע"ז סי' קעז ס"ה, פסק: "הנטען (חשוד) על הפנויה . . . אם ודאי בא עליה מצוה לכונסה, אבל אין כופין על כך".

ד. וּמִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה שֶׁתֵּשֵׁב אִשָּׁה מוֹצִיא שֵׁם רָע תַּחְתָּיו לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה. אֲפִלּוּ עִוֶּרֶת אוֹ מֻכַּת שְׁחִין[17]. וְאִם גֵּרְשָׁהּ - עָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ כָּל יָמָיו. וְכוֹפִין אוֹתוֹ וּמַחֲזִיר וְאֵינוֹ לוֹקֶה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בָאוֹנֵס[18]. וְאִם קִדֵּם אֶחָד וְקִדְּשָׁהּ[19], אוֹ שֶׁמֵּתָה, אוֹ שֶׁהָיָה כֹּהֵן שֶׁאָסוּר בִּגְרוּשָׁה - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה עַל גֵּרוּשֶׁיהָ[20].

17) וכתוב ב'מורה נבוכים' ג, מט: . . . "הלא תסתכל ברוב יושר אלו החוקים ומשפטים צדיקים, אין שפטו במוציא שם רע, כי אין ספק כי זה האיש הרע לא אהב אשתו אשר הוציא עליה שם רע . . . ואילו היה רוצה לגרשה . . . לא היה לו מונע, אך היה מתחייב לתת חזקה (כתובתה) הראוי לה, ושם לה עלילות דברים כדי להפטר ממנה בלא תשלומין . . . והוא חמשים כסף, כי זהו מוהר הבתולות הקצוב בתורה, ומפני זה גזר עליו ה' לשלם מאה כסף, נמשך אחר העיקר: אשר ירשיעון אלהים ישלם שנים לרעהו, וכדין עדים זוממים, כן זה המוציא שם רע, חשב להפסידה חמשים כסף . . . ישלם מאה . . . והיה ענשו על

בחירתו התאוה ובקשו ההנאה לבד, שנתחייב להחזיק בה עולמית . . . כי לא הביאו אל כל זה רק היותה כעורה בעיניו, כן ירפאו המדות הרעות כשיהיה רופאם המצוה האלוקית". 18) לעיל פ"א ה"ז. 19) ונאסרה עליו עי"ז, כמבואר לעיל פי"א מהל' גירושין הי"ב. 20) כמבואר לעיל פ"א ה"ז.

1 **ה. נִמְצָא בָּהּ דְּבַר זִמָּה[21], אוֹ שֶׁנִּמְצָא[22] אֲסוּרָה עָלָיו**
2 **מֵחַיָּבֵי לָאוִין אוֹ מֵחַיָּבֵי עֲשֵׂה, וַאֲפִלּוּ שְׁנֵיָּה - הֲרֵי**
3 **זֶה יְגָרְשֶׁנָּה בְּגֵט; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלוֹ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה - אִשָּׁה**
4 **הָרְאוּיָה לוֹ[23]. וְלָמָּה לֹא יָבוֹא עֲשֵׂה[24] וְיִדְּחֶה אֶת לֹא**
5 **תַּעֲשֶׂה, בֵּין בַּמּוֹצִיא שֵׁם רַע בֵּין בְּאוֹנֵס[25], וְיִשָּׂא זוֹ**
6 **הָאֲסוּרָה לוֹ? שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא תִּרְצֶה הִיא לֵישֵׁב,**
7 **וְנִמְצָא עֲשֵׂה וְלֹא תַּעֲשֶׂה קַיָּמִין[26].**

21) מבואר לעיל פ"א ה"ה. 22) בדפוס רומי: שנמצא' = שנמצאה. 23) 'ספרי', פרשת כי־תצא (דברים כב, יט). 24) של: "ולו תהיה לאשה". 25) ראה לעיל פ"א ה"ה. 26) שמלמדים את האשה לומר איני רוצה בו, וממילא אין צורך בדחיית ה'לא תעשה' (כתובות מ. וברש"י לענין אונס, והוא־הדין למוציא שם רע, שכן התלמוד עצמו משווה אותם זה לזה, כמבואר שם מד, ב שהקשו מדין מפתה לדין מוציא שם רע – 'מעשה רוקח').

8 **ו. כֵּיצַד הוֹצָאַת שֵׁם רָע? הוּא שֶׁיָּבוֹא לְבֵית דִּין**
9 **וְיֹאמַר: נַעֲרָה זוֹ בָּעַלְתִּי וְלֹא מָצָאתִי לָהּ בְּתוּלִים.**
10 **וּכְשֶׁבִּקַּשְׁתִּי עַל הַדָּבָר נוֹדַע לִי שֶׁזִּנְּתָה תַּחְתַּי אַחַר**
11 **שֶׁאֵרַסְתִּיהָ, וְאֵלּוּ הֵם עֵדֵי שֶׁזִּנְּתָה בִּפְנֵיהֶם. וּבֵית דִּין**
12 **שׁוֹמְעִין דִּבְרֵי הָעֵדִים וְחוֹקְרִין עֵדוּתָן. אִם נִמְצָא הַדָּבָר**
13 **אֱמֶת - נִסְקֶלֶת; וְאִם הֵבִיא הָאָב עֵדִים, וְהוּזַמּוּ הָעֵדִים**
14 **שֶׁהֵבִיא הַבַּעַל[27], וְנִמְצָא שֶׁהֵעִידוּ שֶׁקֶר - יִסָּקְלוּ[28],**
15 **וְיִלְקֶה הוּא, וְנוֹתֵן מֵאָה סְלָעִים. וְעַל זֶה נֶאֱמַר: וְאֵלֶּה**
16 **בְּתוּלֵי בִתִּי - אֵלּוּ הָעֵדִים שֶׁזִّמּוּ עֵדֵי הַבַּעַל. חָזַר הַבַּעַל**
17 **וְהֵבִיא עֵדִים אֲחֵרִים וְהֵזִמּוּ עֵדֵי הָאָב - הֲרֵי הַנַּעֲרָה**
18 **וְעֵדֵי אָבִיהָ נִסְקָלִין[29]. עַל זֶה נֶאֱמַר: וְאִם אֱמֶת הָיָה**
19 **הַדָּבָר הַזֶּה. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[30] לָמְדוּ, שֶׁפָּרָשָׁה זוֹ יֵשׁ בָּהּ**
20 **עֵדִים, וְזוֹמְמִין, וְזוֹמְמֵי זוֹמְמִין[31].**

27) שעדי האב אמרו לעדי הבעל: היאך אתם מעידים שזינתה ביום זה ובמקום זה, והלא ביום זה הייתם עמנו במקום אחר, וזוהי הזמה. 28) עושים בהם כאשר זממו לעשות לה. 29) שהרי זממו להרוג עדי הבעל, והתורה אמרה: "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו". 30) דבר שקיבלוהו חז"ל מסיני ויש לו גם אסמכתא בפסוק, קוראו רבינו: "מפי השמועה" (יד מלאכי). והשווה הל' יסודי התורה פ"ה ה"ד, ובביאורנו. 31) 'ירושלמי' כתובות פ"ד ה"ד: אמר רבי יוסי בי רבי בון, הפרשה הזו יש בה עדים וזוממיהן וזוממי זוממיהן, הבעל אומר [את האשה הזאת לקחתי - ולא מצאתי לה בתולים - דברים שם, יד] הרי עדים שזינתה בבית אביה, והביא האב עדים להזים עדי הבעל [לאמר: "ואלה בתולי בתי"] והביא הבעל עדים להזים עדי האב [כמו שנאמר: "ואם אמת היה הדבר הזה"]. וראה להלן הי"ב.

21 **ז. הוֹצִיא עָלֶיהָ שֵׁם רָע וְהִיא בּוֹגֶרֶת, אַף עַל פִּי**
22 **שֶׁהֵבִיא עֵדִים שֶׁזִּנְּתָה תַּחְתָּיו כְּשֶׁהָיְתָה נַעֲרָה - הֲרֵי**
23 **זֶה פָּטוּר מִן הַמַּלְקוּת וּמִן הַקְּנָס[32]. וְאִם נִמְצָא הַדָּבָר**
24 **אֱמֶת - הֲרֵי זוֹ תִּסָּקֵל; אַף עַל פִּי שֶׁהִיא בּוֹגֶרֶת,**
25 **הוֹאִיל וּבְעֵת שֶׁזִּנְּתָה נַעֲרָה הָיְתָה[33].**

32) שהרי עקימת שפתיו גורמת לו להתחייב ללקות ולשלם, והעקימה היתה כשהיא בוגרת, והתורה אמרה: "וענשו אותו מאה כסף ונתנו לאבי הנערה" - ולא לאבי הבוגרת. 33) ומעשיה גרמו לה, והמעשה התקיים בעודה נערה שדינה בסקילה, וכן רומז הכתוב: והוציאו את הנערה, ולא אמר - והוציאוה, לומר לך: הנערה - שהיתה כבר, ועכשיו היא בוגרת (כתובות מה:). אבל אם זינתה בהיותה בוגרת - אינה חייבת סקילה אלא חנק (להלן פ"ג מהל' איסורי ביאה ה"ד).

26 **ח. כָּל נַעֲרָה שֶׁאֵין לָהּ קְנָס אִם נֶאֱנְסָה אוֹ נִתְפַּתְּתָה[34],**
27 **כָּךְ הַמּוֹצִיא עָלֶיהָ שֵׁם רָע פָּטוּר מִן הַמַּלְקוּת וּמִן**
28 **הַתַּשְׁלוּמִין[35]. וְכֵן הַכּוּתִית שֶׁנִּתְגַּיְּרָה וְהַשִּׁפְחָה**
29 **שֶׁנִּשְׁתַּחְרְרָה פְּחוּתָה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים[36], אֲפִלּוּ הָיְתָה**
30 **הוֹרָתָהּ[37] שֶׁלֹּא בִּקְדֻשָּׁה[38] וְלִדָּתָהּ בִּקְדֻשָּׁה[39], הַמּוֹצִיא**
31 **עָלֶיהָ שֵׁם רָע - פָּטוּר מִן הַקְּנָס וּמִן הַמַּלְקוּת;**
32 **שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי הוֹצִיא שֵׁם רָע עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל - עַד**
33 **שֶׁתִּהְיֶה הוֹרָתָהּ וְלִדָּתָהּ בִּקְדֻשָּׁה[40].**

34) ראה לעיל פ"א ה"ט. 35) שהרי רובן בחזקת בעולות הן לפני אירוסיהן, ואיך יטעון: לא מצאתי לבתך בתולים. והאיילונית נקראת קטנה עד שתהיה בת עשרים שנה, ואין לה ימי נערות אלא מקטנותה תצא לבגרות, כמבואר לעיל פ"ב מהל' אישות ה"ד־ה. וכבר נתבאר שהמוציא שם רע על הקטנה או על הבוגרת, פטור מן הקנס ומן המלקות. 36) שאף אם נבעלו אז - אין ביאתן ביאה והרי הן בתולות, כמבואר לעיל פי"א מהל' אישות ה"ג. 37) ההריון של אמה, בה. 38) בהיות אמה גויה או שפחה כנענית. 39) שלאחרי שנתעברה אמה, נתגיירה או נשתחררה, וילדתה כשהיא גיורת. 40) ואע"פ שנאמר כאן "על בתולת ישראל", וזו גיורת היא ואינה בכלל "ישראל" סתם (ראה יבמות עד: וסוכה כח: וב'תוספות' שם ד"ה לרבות) - כאן ישנו ריבוי מיוחד לרבות את הגיורת, כמפורש בכתובות מד, ב.

34 **ט. קִדֵּשׁ נַעֲרָה וְגֵרְשָׁהּ, וְחָזַר וְקִדְּשָׁהּ, וְהוֹצִיא עָלֶיהָ**
35 **שֵׁם רָע, וְהֵבִיא עֵדִים שֶׁזִּנְּתָה תַּחְתָּיו בַּקִּדּוּשִׁין**
36 **הָרִאשׁוֹנִים, וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִים - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[41]. וְכֵן**
37 **אִם הָיְתָה יְבִמְתּוֹ שֶׁכְּנָסָהּ, וְהוֹצִיא עָלֶיהָ שֵׁם רָע,**
38 **וְהֵבִיא עֵדִים שֶׁזִּנְּתָה תַּחַת קִדּוּשֵׁי אָחִיו[42], וְנִמְצְאוּ**
39 **זוֹמְמִים - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַמַּלְקוּת וּמִן**
40 **הַתַּשְׁלוּמִין[43]. וְכָל הַפָّטוּר, אִם רָצָה לְגָרֵשׁ - יְגָרֵשׁ[44].**

41) בעיא שלא נפשטה, בכתובות מו, א. וספק ממון - להקל, ולפיכך פטור מקנס. והוא־הדין לענין מלקות

שבמקום מיתה עומדת (סנהדרין י.) וספק נפשות להקל (משנה־למלך). 42) המת. ואסורה ליבם, לפי שפטורה מן החליצה ומן היבום (פ"ו מהל' יבום וחליצה הי"ט) והרי היא כאשת אחיו שלא במקום מצוה. 43) כתובות, שם. שנאמר: את בתי נתתי לאיש הזה, לזה ולא ליבם. כי אבי הנערה לא נתנה לאיש הזה היבם. וב"ירושלמי' כתובות פ"ד ה"ד, דורש דין זה מהכתוב: את האשה הזאת לקחתי, פרט לשומרת יבם, כי היבמה לא לקחה הוא בבחירתו אלא מן השמים הקנוה לו, שמת אחיו ונפלה ליבום לפני זה. 44) כי לא נצטוה על ה'עשה': "ולו תהיה לאשה". [וכוונתו רק על המוציא שם רע על נישואי אחיו שפטור מקנס מצד ודאי, אבל ההלכה הראשונה של הוצאת שם רע על הנישואין הראשונים שנשאר בספק, והוא פטור רק מפני שספק ממון לקולא (למעלה הערה מ) - ברור שאסור לגרשה מספק, ועי' משנה־למלך].

1 **י. אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּבְעֹל אוֹתָהּ כְּדַרְכָּהּ[45] וְיוֹצִיא שֵׁם**
2 **רָע (עַל הַבְּעִילָה) כְּדַרְכָּהּ[46]. בְּעָלָהּ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ**
3 **וְאָמַר: לֹא מְצָאתִיהָ בְּתוּלָה[47] - פָּטוּר[48], וּמַכִּין אוֹתוֹ**
4 **מַכַּת מַרְדּוּת[49].**

45) כרבי אליעזר בן יעקב, בכתובות מו, א. 46) שנבעלה לאחר כדרכה, שהרי נאמר בו: "ולא מצאתי לה בתולים" - במקום בתולים. הרי שהמדובר כאן כשהבעל בא עליה כדרכה, וגם הוצאת השם הרע היא, שזינתה כדרכה (כתובות מו. ומו: וברש"י שם). 47) שהביא עדים המעידים שזינתה תחתיו. 48) מקנס וממלקות. 49) מדברי סופרים, כאילו לא בעל כלל שלוקה מכת מרדות (כתובות מה:). וראה למעלה פ"ג מהל' אישות, הכ"א "מכת מרדות" מה היא.

5 **יא. וְכֵן אִם אָמַר: לֹא מְצָאתִיהָ בְּתוּלָה, וְלֹא אָמַר:**
6 **שֶׁזִּנְּתָה תַּחְתַּי[50]; אוֹ שֶׁאָמַר: זִנְּתָה תַּחְתַּי, וְלֹא הֵבִיא**
7 **עֵדִים, אֶלָּא בָּאוּ מֵאֲלֵיהֶם - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[51], אַף עַל**
8 **פִּי שֶׁהָעֵדִים נֶהֱרָגִים אִם הוּזַּמּוּ[52].**

50) ויתכן שנבעלה בהיותה עדיין פנויה. 51) מקנס וממלקות (כתובות מו.). 52) שהרי העידו עליה להרגה, ואילו לא הוזמו היתה נהרגת.

9 **יב. זֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: וּפָרְשׂוּ הַשִּׂמְלָה - לְשׁוֹן**
10 **כָּבוֹד[53], שֶׁנּוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בְּסִתְרֵי הַדָּבָר[54]. וְכֵן זֶה**
11 **שֶׁיֹּאמַר הָאָב: אֵלֶּה בְּתוּלֵי בִתִּי - הֵן זוֹמְמֵי עֵדֵי**
12 **הַבַּעַל[55]. וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם אֱמֶת הָיָה הַדָּבָר תֹּהֲרֵג -**
13 **כְּשֶׁזִּנְּתָה[56] אַחַר הָאֵרוּסִין בְּעֵדִים, שֶׁנֶּאֱמַר: לִזְנוֹת בֵּית**
14 **אָבִיהָ; אֲבָל קֹדֶם הָאֵרוּסִין - כְּבָר אָמְרָה תּוֹרָה בָּהּ[57]**
15 **שֶׁהִיא פְּטוּרָה מִכְּלוּם, וּבוֹעֲלָהּ חַיָּב בְּתַשְׁלוּמֵי מָמוֹן**
16 **בִּלְבַד, בֵּין פִּתָּה בֵּין אָנַס.**

53) ואע"פ שלפי מה שפסק רבינו (הלכה י) שאינו חייב אלא אם בעל אותה, אפשר לפרש שמלה ממש, שיפרשו את הסודר או הסדין לראות דם הבתולים שעליו, כמו שאמרו בגמרא שם, נראה לו לרבינו שיותר מסתבר לפרשה בלשון כבוד ('מאירי' שם, וכסף־משנה). 54) לבדוק אם אמת הדבר אם לא, וכמו שאמרו בכתובות מו, א: "ופרשו השמלה - פרשו מה ששם לה . . . מלמד שבאים עדיו של זה ועדיו של זה, ובוררים את הדבר כשמלה חדשה". וכן הוא ב'ספרי' פרשת כי־תצא (דברים כב, יז): "ופרשו השמלה - יחוורו דבריהם כשמלה", ילבינו דבריהם להוציא דבר לאמיתו כשמלה חדשה (רבינו הלל, בפירושו שם). ונקט מליצת "שמלה חדשה" ע"פ מה שנאמר במלכים־א יא, כט: "והוא מתכסה בשלמה חדשה" - ודרשו חז"ל בסנהדרין קב, א - מה שלמה חדשה אין בה שום דופי, אף תורתו של ירבעם לא היה בה שום דופי, הרי ש"שמלה חדשה" משמשת משל לדבר ברור ונקי מכל פגם ('הכתב והקבלה'). 55) ראה למעלה ה"ו. 56) [כלומר, לא די שיתבררו דברי טענתו של הבעל שלא נמצאו בתולים לנערה, אלא צריך שיעידו עדים שראוה שזינתה]. 57) דברים כב, כט.

סִלְקוּ הִלְכוֹת נַעֲרָה בְּתוּלָה

יום שלישי א' תשרי ה'תשפ"ב

הִלְכוֹת סוֹטָה[1]

17 **יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ מִצְוֹת. אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּי**
18 **מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פִּרְטָן: א) לַעֲשׂוֹת לְסוֹטָה**
19 **כְּתוֹרַת הַקְּנָאוֹת הַסִּדּוּרָה בַּתּוֹרָה. ב) שֶׁלֹּא לִתֵּן שֶׁמֶן**
20 **בְּקָרְבָּנָהּ. ג) שֶׁלֹּא לִתֵּן עָלֶיהָ לְבוֹנָה.**
21 **וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:**

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[2]

1) סרה מדרכי הצניעות, והוא כינוי לאשת איש החשודה בבגידה בבעלה. 2) נתבאר בו דין קינוי בפני עדים ודיני הסתירה ושתיית המים המאררים, העומדת לשתות ובא עד אחד והעיד שזינתה, מי הוא הנאמן להעיד עליה שזינתה אחר שנסתרה, הכחשות עדים בענין זה.

23 **א. קִנּוּי[3] הָאָמוּר בַּתּוֹרָה, 'וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ', הוּא**
24 **שֶׁיֹּאמַר לָהּ בִּפְנֵי עֵדִים: אַל תִּסָּתְרִי[4] עִם אִישׁ פְּלוֹנִי.**
25 **אֲפִלּוּ הָיָה אָבִיהָ אוֹ אָחִיהָ אוֹ עַכּוּ"ם אוֹ עֶבֶד[5] אוֹ**
26 **שָׁחוּף, הוּא הָאִישׁ שֶׁאֵינוֹ מִתְקַשֵּׁה וְאֵינוֹ מוֹלִיד.**

3) לשון התראה. 4) אל תיכנסי עימו למקום סתר. 5) "על ידי כל עריות מקנאים" ואין אומרים: מאחר שאנו דורשים "ונטמאה־ונטמאה", שתי פעמים, אחת לאוסרה על בעלה ואחת לאוסרה על בועלה, - אלה שנאסרות על הבועל בסתירה זו, נאסרו גם על הבעל, אבל כל המנויים כאן שהנשים אסורות עליהם גם לפני הסתירה, לא תיאסרנה על בעליהן - אלא אף הן אסורות.

27 **ב. הַסְּתִירָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה, 'וְנִסְתְּרָה', הוּא**
28 **שֶׁתִּסָּתֵר עִם אוֹתוֹ הָאִישׁ שֶׁאָמַר לָהּ 'אַל תִּסָּתְרִי עִמּוֹ'**
29 **בִּפְנֵי שְׁנֵי עֵדִים. אִם שָׁהֲתָה עִמּוֹ כְּדֵי טֻמְאָה[6], שֶׁהוּא**
30 **כְּדֵי לִצְלוֹת בֵּיצָה[7] וּלְגָמְעָהּ - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה עַל**
31 **בַּעְלָהּ עַד שֶׁתִּשְׁתֶּה מֵי הַמָּרִים[8] וְיִבָּדֵק הַדָּבָר. וּבִזְמַן**

שֶׁאֵין שָׁם מֵי סוֹטָה[9] - תֵּאָסֵר עָלָיו לְעוֹלָם[10], וְתֵצֵא בְּלֹא כְּתֻבָּה.

6) = כדי ביאה. 7) של תרנגולת על אש בינונית. 8) "שנותן לתוכם דבר מר". 9) משחרב בית המקדש. "שאין משקים את הסוטה אלא בבית דין הגדול של שבעים זקנים במקדש". 10) אחרי שקינא לה ונסתרה בפני שני עדים ואין מים לבודקה.

ג. קִנֵּא לָהּ עַל שְׁנַיִם כְּאֶחָד וְאָמַר לָהּ: אַל תִּסָּתְרִי עִם פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, וְנִסְתְּרָה עִם שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד[11] וְשָׁהֲתָה כְּדֵי טֻמְאָה, אֲפִלּוּ הֵם שְׁנֵי אַחֶיהָ[12] אוֹ אָבִיהָ[13] וְאָחִיהָ - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה עַד שֶׁתִּשְׁתֶּה[14].

11) אף על פי שמצד הדין מותר לאשה להתייחד עם שני אנשים בזמן שהם כשרים. 12) ויש מי שמתיר להתייחד עם אחותו. 13) שמותר לאדם להתייחד עם בתו. 14) כי הכל תלוי בקפידת הבעל, וזה שהקפיד וקינא לה, וודאי ראה בהם דבר פריצות ולא הייתה צריכה להתייחד עמהם אחר קינויו.

ד. אָמַר לָהּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם: אַל תְּדַבְּרִי עִם פְּלוֹנִי - אֵין זֶה קִנּוּי[15]. וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּסְתְּרָה עִמּוֹ בְּעֵדִים וְשָׁהֲתָה כְּדֵי טֻמְאָה - לֹא נֶאֱסְרָה עָלָיו[16], וְאֵינָהּ שׁוֹתָה בְּקִנּוּי זֶה.

15) שאין קינוי אלא על עסקי סתירה. 16) הואיל ולא קדם לה קינוי האוסר.

ה. וְכֵן אִם אָמַר לָהּ: אַל תִּסָּתְרִי עִמּוֹ, וְרָאוּהָ מְדַבֶּרֶת עִמּוֹ - אֵין זוֹ סְתִירָה, וְלֹא נֶאֱסְרָה וְלֹא שׁוֹתָה. וְכֵן אִם לֹא קָדַם קִנּוּי, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְהֵעִידוּ שֶׁנִּסְתְּרָה עִם זֶה וְשָׁהֲתָה כְּדֵי טֻמְאָה - לֹא נֶאֱסְרָה עַל בַּעְלָהּ וְאֵינָהּ שׁוֹתָה.

ו. אָמַר לָהּ: אַל תִּסָּתְרִי עִם אִישׁ פְּלוֹנִי, וְהָיָה קָטָן פָּחוֹת מִבֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד[17], אוֹ שֶׁאָמַר לָהּ: אַל תִּסָּתְרִי עִם בְּהֵמָה זוֹ - אֵין זֶה קִנּוּי; שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁכַב אִישׁ אוֹתָהּ - פְּרָט לְקָטָן וְלִבְהֵמָה[18], שֶׁאֵין אוֹסְרִים אוֹתָהּ עָלָיו.

17) שאין ביאתו ביאה. 18) שהתורה אמרה "ושכב איש אותה" - פרט לקטן ולבהמה שאינם בכלל איש.

ז. בַּעַל שֶׁמְּחַל[19] עַל קִנּוּיוֹ קֹדֶם שֶׁתִּסָּתֵר - קִנּוּיוֹ מָחוּל, וּכְאִלּוּ לֹא קִנֵּא לָהּ מֵעוֹלָם. אֲבָל אִם מָחַל אַחַר שֶׁתִּסָּתֵר - אֵינוֹ יָכוֹל לִמְחֹל. גֵּרְשָׁהּ[20] - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁמָּחַל, וְאִם הֶחֱזִירָהּ - צָרִיךְ לְקַנֹּאת קִנּוּי אַחֵר[21].

19) ויתר. 20) קודם שתיסתר. 21) ואם לא קינא לה שנית ונסתרה, אינה נאסרת על פי קינויו הקודם, שהרי הוא כמחול.

ח. קִנֵּא לָהּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם, וְרָאָה אוֹתָהּ שֶׁנִּסְתְּרָה עִם זֶה שֶׁקִּנֵּא לָהּ עָלָיו וְשָׁהֲתָה כְּדֵי טֻמְאָה - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה עָלָיו[22], וְיוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה[23]; שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁקוֹתָהּ עַל פִּי עַצְמוֹ[24]. וְכֵן אִם שָׁמַע הָעָם מְרַגְּנִין[25] אַחֲרֶיהָ אַחַר הַקִּנּוּי וְהַסְּתִירָה[26], עַד שֶׁשָּׁמַע מֵהַנָּשִׁים הַטָּוּוֹת לְאוֹר הַלְּבָנָה[27] נוֹשְׁאוֹת וְנוֹתְנוֹת בָּהּ שֶׁזִּנְּתָה עִם הָאִישׁ שֶׁקִּנֵּא לָהּ עָלָיו - הֲרֵי זֶה אָסוּר לְקַיְּמָהּ[28], וְיוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה[29].

22) שאין ראייתו בעצמו גרועה מדין ראה אותה עד אחד. 23) שאין הדבר ברור שנטמאה, ולכן לא הפסידה כתובתה. ולמה איננה בכלל "עוברת על דת" שיוצאה בלי כתובה, והרי גם ייחוד, עבירה היא על הדת? - כל עבירה שאין בה מכשול לבעלה, אינה בכלל עבירה על הדת ואינה מפסידה כתובתה. 24) = על פי ראיית עצמו, אבל כשנסתרה בפני שני עדים, שאפשר להשקותה - אם תימצא טהורה הרי היא מותרת לבעלה, ואם לא תרצה לשתות, תצא בלא כתובה. 25) מלעיזים. 26) על פי שני עדים. 27) מפחד בלילות מתקבצות לטוות יחד ומשיחות ביחד. 28) ואינו יכול להשקותה, שמאחר שקלקולה מפורסם לכל, שוב אין המים בודקים אותה. 29) שיכולה לומר לו, היה לך להשקותני סמוך לסתירתי, ומאיזה טעם אפסיד כתובתי.

ט. בָּא עֵד אֶחָד וְהֵעִיד לוֹ שֶׁנִּסְתְּרָה עִמּוֹ אַחַר קִנּוּי וְשָׁהֲתָה כְּדֵי טֻמְאָה: אִם הוּא נֶאֱמָן לוֹ וְדַעְתּוֹ סוֹמֶכֶת עָלָיו - יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה[30]; וְאִם לַאו - הֲרֵי אִשְׁתּוֹ מֻתֶּרֶת לוֹ[31].

30) שאינו יכול להשקותה על פי עד אחד. 31) שאין עד אחד נאמן בסתירה.

י. וְאִלּוּ שֶׁבֵּית דִּין מְקַנְּאִין לָהֶן[32]: מִי שֶׁנִּתְחָרֵשׁ בַּעְלָהּ אוֹ שֶׁנִּשְׁתַּטָּה, אוֹ שֶׁהָיָה בִּמְדִינָה אַחֶרֶת אוֹ שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין. לֹא לְהַשְׁקוֹתָהּ[33], אֶלָּא לְפָסְלָהּ מִכְּתֻבָּתָהּ[34].

32) אם רואים אותן מתנהגות בפריצות. 33) שאין משקה אלא הבעל, שנאמר: "והביא האיש את אשתו אל הכהן" והוא אינו יכול להשקותה. 34) אם תיסתר אחרי קינויים.

יא. כֵּיצַד? שָׁמְעוּ בֵּית דִּין שֶׁהָעָם מְרַגְּנִין אַחֲרֶיהָ - קוֹרְאִין אוֹתָהּ וְאוֹמְרִין לָהּ: אַל תִּסָּתְרִי עִם אִישׁ פְּלוֹנִי. בָּאוּ עֵדִים אַחַר כָּךְ שֶׁנִּסְתְּרָה עִמּוֹ וְשָׁהֲתָה כְּדֵי טֻמְאָה - בֵּית דִּין אוֹסְרִין אוֹתָהּ עַל בַּעְלָהּ לְעוֹלָם, וְקוֹרְעִין כְּתֻבָּתָהּ. וּכְשֶׁיָּבוֹא בַּעְלָהּ אוֹ יַבְרִיא אוֹ יֵצֵא מִבֵּית הָאֲסוּרִין - נוֹתֵן לָהּ גֵּט[35]; וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁקוֹתָהּ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא קִנֵּא לָהּ הוּא[36].

35) שאי אפשר לבודקה במי סוטה. 36) והתורה אמרה: "וקנא... והביא", וזה לא קינא לה.

יב. שָׁתַת מֵי הַמָּרִים וְנִקְּתָה[37] מֵהֶן, וְחָזַר וְקִנֵּא לָהּ עִם הָאִישׁ שֶׁהִשְׁקָהּ עַל יָדוֹ, וְנִסְתְּרָה עִמּוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל

לְהַשְׁקוֹתָהּ עַל יָדוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה[38]; אֶלָּא תֵּאָסֵר עָלָיו לְעוֹלָם, וְתֵצֵא בְּלֹא כְּתֻבָּה. אֲבָל אִם קִנֵּא לָהּ עִם אַחֵר, וְנִסְתְּרָה עִם הָאַחֵר בְּעֵדִים - מַשְׁקִין אוֹתָהּ פַּעַם שְׁנִיָּה, וַאֲפִלּוּ כַּמָּה פְּעָמִים. וְהוּא, שֶׁיַּשְׁקֶה אוֹתָהּ בְּכָל פַּעַם בִּגְלַל אִישׁ אַחֵר.

37) שלא מתה, ויצאת טהורה. 38) שנאמר "זאת תורת הקנאות" - זאת ולא אחרת, כגון איש אחד ובועל אחד, שאינה שותה פעם שנייה על ידי אותו אדם, כיוון שקינא לה כבר ונמצאה נקייה, נראה הדבר שאדם קנטרן הוא ומתכוון להקניטה.

יג. הִשְׁקָה אוֹתָהּ וְגֵרְשָׁהּ, וְנִשֵּׂאת לְאַחֵר, וְקִנֵּא לָהּ עִם הָאִישׁ שֶׁהִשְׁקָה אוֹתָהּ הַבַּעַל הָרִאשׁוֹן בִּגְלָלוֹ, וְנִסְתְּרָה עִמּוֹ בְּעֵדִים - הֲרֵי הַבַּעַל הַשֵּׁנִי מַשְׁקֶה אוֹתָהּ עַל יָדוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בַּעַל שֵׁנִי. וַאֲפִלּוּ מֵאָה, וְנִשֵּׂאת לָזֶה אַחַר זֶה - מַשְׁקִין אוֹתָהּ עַל יְדֵי אִישׁ אֶחָד[39]; וְאֵין אוֹמְרִין: וַדַּאי שֶׁהֶחְזְקָה לָזֶה וְטָמְאָה, עַד שֶׁיִּהְיֶה שָׁם עֵד[40].

39) שנאמר: "תורת הקנאות" קנאות בלשון רבים, הרי שעושים לה כמה פעמים כתורה הזאת. 40) עד אחד.

יד. הָאִשָּׁה שֶׁקִּנֵּא לָהּ בַּעְלָהּ, וְנִסְתְּרָה אַחַר הַקִּנּוּי עִמּוֹ בְּעֵדִים, וַהֲרֵי הִיא עוֹמֶדֶת לִשְׁתּוֹת[41], וּבָא עֵד אֶחָד וְהֵעִיד עָלֶיהָ שֶׁנִּבְעֲלָה בְּפָנָיו עִם זֶה שֶׁקִּנֵּא לָהּ עִמּוֹ - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה עַל בַּעְלָהּ לְעוֹלָם, וְאֵינָהּ שׁוֹתָה[42], וְיוֹצֵאת בְּלֹא כְּתֻבָּה[43]. וַאֲפִלּוּ הָיָה עֵד טֻמְאָה זֶה אֶחָד מֵעֵדֵי הַסְּתִירָה[44]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְעֵד אֵין בָּהּ - וַהֲרֵי כָּאן עֵד[45].

41) להיבדק אם טהורה היא. 42) שאין השתייה באה אלא על הספק, וזו וודאי טמאה היא. 43) "שהרי מעשיה הרעים גרמו לה להאסר". 44) ומעיד שבאותה סתירה נבעלה בפניו והעד השני אינו מכחישו אלא אומר, שלא ראה ולא שם על לבו לראות, אין השני נחשב כעד המכחישו, והראשון נאמן בה. 45) תנא דבי רבי ישמעאל: "מפני מה האמינה תורה עד אחד בסוטה, שרגליים לדבר (שנטמאה). שהרי קינא לה ונסתרה ועד אחד מעידה שהיא טמאה". אבל אם לא קדמו הקינוי והסתירה בעדים כשרים, אין עד אחד נאמן להעיד שנטמאה "שאין דבר שבערווה (מתקבל) פחות משניים (עדים)".

טו. אֲפִלּוּ אִשָּׁה[46] וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה[47] וּפָסוּל לְעֵדוּת בַּעֲבֵרָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[48] וַאֲפִלּוּ קָרוֹב[49] נֶאֱמָן לְעֵדוּת סוֹטָה, לְהָעִיד עָלֶיהָ שֶׁזִּנְּתָה; וְתֵאָסֵר עַל בַּעְלָהּ לְעוֹלָם[50], וְאֵינָהּ שׁוֹתָה, וְתֵצֵא בְּלֹא כְּתֻבָּה. הוֹאִיל וְקָדַם הַקִּנּוּי וְהַסְּתִירָה בְּעֵדִים כְּשֵׁרִים, וְהַתּוֹרָה הֶאֱמִינָה עֵד אֶחָד בְּטֻמְאָה - הֲרֵי כֻּלָּן כְּשֵׁרִין לְעֵדוּת טֻמְאָה. אַף חָמֵשׁ נָשִׁים שֶׁשּׁוֹנְאוֹת זוֹ אֶת זוֹ מְעִידוֹת זוֹ עַל זוֹ לוֹמַר שֶׁנִּטְמָאת. וְנֶאֱמֶנֶת עָלֶיהָ לְאָסְרָהּ עַל בַּעְלָהּ וְשֶׁלֹּא לְהַשְׁקוֹתָהּ, אֲבָל לֹא לְהַפְסִידָהּ מִכְּתֻבָּתָהּ[51], אֶלָּא נוֹטֶלֶת כְּתֻבָּתָהּ וְיוֹצֵאָה.

46) הפסולה לעדות במקום אחר. 47) הכנענים. 48) שעבר על דברי חכמים ופסול לעדות מדבריהם. 49) קרבה משפחתית, שאינו נאמן להעיד במקום אחר. 50) אבל הפסול לעדות מן התורה, אינו נאמן להעיד עליה. 51) מתוך ששונאות אותה, חשודות להעיד שקר כדי להפסיד כתובתה. אבל אם אינן נאמנות אלא שלא להשקותה, אין לחשוד בהן שמשקרות שהרי מטיבות עימה, שלא תצטרך לשתות בגלל עדותן ויוצאת ונוטלת כתובתה, ולולא עדותן הייתה צריכה לשתות או לצאת בלי כתובה.

טז. בָּא עֵד אֶחָד כָּשֵׁר וְאָמַר 'נִטְמָאת' - הֲרֵי זוֹ אֵינָהּ שׁוֹתָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. בָּא עֵד אֶחָד וְהִכְחִישׁוֹ וְאָמַר 'לֹא נִטְמָאת'[52] - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; שֶׁעֵד אֶחָד בְּטֻמְאַת סוֹטָה כִּשְׁנַיִם, וְאֵין דְּבָרָיו שֶׁל אַחֵרוֹן[53] דּוֹחִין דִּבְרֵי הָרִאשׁוֹן[54] שֶׁהוּא כִּשְׁנַיִם.

52) בפניך. שכשבאת ומצאת שנסתרו יחד גם אני הייתי עמך, ולא נטמאת בפנינו. 53) שבא אחר כך. 54) שכיוון שבא ראשון ונתקבלה עדותו, מבלי שיכחישוהו, הרי הוא כשני עדים.

יז. בָּאוּ שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד, זֶה אוֹמֵר 'נִטְמָאת' וְזֶה אוֹמֵר 'לֹא נִטְמָאת'[55]; אוֹ שֶׁאָמַר אֶחָד 'נִטְמָאת', וּבָאוּ שְׁנַיִם אֲחֵרִים[56] וְאָמְרוּ 'לֹא נִטְמָאת'[57] - הֲרֵי זוֹ שׁוֹתָה.

55) שהעידו שניהם בתוך כדי דיבור ובטלו דבריו מייד, שלא נתקיימה עוד עדותו בבית דין. 56) אפילו לאחר שנתקיימה עדות הראשון בבית דין. 57) שכשבאת ומצאת שנסתרו יחד גם אנו היינו עמך ולא נטמאת בפנינו.

יח. בָּא עֵד אֶחָד כָּשֵׁר וְנָשִׁים רַבּוֹת אוֹ פְּסוּלִין רַבִּים[58] כְּאֶחָד[59], הָעֵד אוֹמֵר 'נִטְמָאת' וְהַנָּשִׁים אוֹ הַפְּסוּלִין אוֹמְרִים 'לֹא נִטְמָאת'[60] - הֲרֵי זוֹ שׁוֹתָה[61]; שֶׁעֵד אֶחָד וּפְסוּלִין רַבִּים כְּמֻחֶצָּה עַל מֻחֶצָּה הֵם[62].

58) כגון קרובים או עבדים. 59) בבת אחת. 60) בפניך. 61) שמא נטמאת קודם שבאו הפסולים. 62) והרי זה דומה לשני עדים כשרים שבאו בבת אחת.

יט. הָיוּ כֻּלָּן פְּסוּלִין - הַלֵּךְ אַחַר הָרֹב. כֵּיצַד? שְׁתֵּי נָשִׁים אוֹמְרוֹת 'נִטְמָאת' וְשָׁלֹשׁ אוֹמְרוֹת 'לֹא נִטְמָאת' - הֲרֵי זוֹ שׁוֹתָה; שָׁלֹשׁ אוֹמְרוֹת 'לֹא נִטְמָאת' וְאַרְבַּע אוֹמְרוֹת 'נִטְמָאת' - הֲרֵי זוֹ אֵינָהּ שׁוֹתָה[63]. הָיוּ מֻחֶצָּה עַל מֻחֶצָּה - הֲרֵי זוֹ שׁוֹתָה.

63) "כל מקום שהאמינה תורה עד אחד, הלך אחר רוב דעות".

כ. כָּל סוֹטָה שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁאֵינָהּ שׁוֹתָה מִפְּנֵי עֵדֵי טֻמְאָה - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה עַל בַּעְלָהּ לְעוֹלָם[64], וְתֵצֵא

בְּלֹא כְּתֻבָּה[65]; שֶׁהֲרֵי נֶאֱסְרָה בְּקִנּוּי וּסְתִירָה, וְהַשְּׁתִיָּה שֶׁתַּתִּירָהּ נִמְנְעָה שֶׁהֲרֵי יֵשׁ בָּהּ עֵד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

64) והשתייה לא תתירה. 65) "שהרי מעשיה הרעים גרמו לה להאסר".

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) כלל בו רבינו המשך דיני שתיית המים, נשים שאינן ראויות לשתות, קטנה שהשיאוה אביה וקטנה בת מיאון אם מקנאים להן, מעוברת ומניקה והעומדת לשתות ומת בעלה, שמי שבעל בעילה אסורה מימיו אין המים בודקין את אשתו, דין אשה שהיה לה קינוי וסתירה ולא שתתה, אם אסורה למי שנתייחד עמה, איסור נישואיה עם הנחשד עליה.

א. אִשָּׁה שֶׁקִּנֵּא לָהּ וְנִסְתְּרָה - אֵין כּוֹפִין אוֹתָהּ לִשְׁתּוֹת; אֶלָּא אִם רָצְתָה וְאָמְרָה: הֵן נִטְמֵאתִי - תֵּצֵא בְּלֹא כְּתֻבָּה, וְנֶאֱסְרָה עַל בַּעְלָהּ לְעוֹלָם, וְאֵינָהּ שׁוֹתָה[2]. וְכֵן אִם אָמְרָה: אֵינִי טְמֵאָה וְאֵינִי שׁוֹתָה[3] - אֵין כּוֹפִין אוֹתָהּ לִשְׁתּוֹת, וְתֵצֵא בְּלֹא כְּתֻבָּה[4]. וְכֵן אִם אָמַר בַּעְלָהּ: אֵינִי רוֹצֶה לְהַשְׁקוֹתָהּ, אוֹ שֶׁבַּעְלָהּ בַּעְלָהּ אַחַר שֶׁנִּסְתְּרָה[5] - הֲרֵי זוֹ אֵינָהּ שׁוֹתָה[6]; וְנוֹטֶלֶת כְּתֻבָּתָהּ[7] וְיוֹצֵאָה, וְהִיא אֲסוּרָה [עָלָיו] לְעוֹלָם[8].

2) סוטה כד, א. כיון שאמרה טמאה אני, בדוקה ועומדת היא והמים המרים לא ניתנו אלא לברר את הספק (רש"י שם כ.). 3) מחמת יראה, שחוששת פן יבדקוה המים אפילו אם היא טהורה (רש"י שם יט:) וראה לקמן פ"ג, ה"ב. 4) שם כד, א. מתוך שאינה שותה - נשארה באיסורה לבעלה, והפסידה כתובתה. וראה למעלה פ"א הערה פ. 5) ונאסרה עליו. 6) כיון שבא ביאה אסורה, אין המים בודקים את אשתו, כמבואר להלן ה"ח. וראה לקמן פ"ג, ה"א. 7) שהוא גרם לה שלא תשתה (סוטה כד.). 8) כי לאחר קינוי וסתירה נאסרה עליו, והשתיה שתתירה נמנעה, ראה למעלה סוף פ"א.

ב. וְאֵלּוּ הֵן הַנָּשִׁים שֶׁאֵינָן רְאוּיוֹת לִשְׁתּוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן רוֹצוֹת לִשְׁתּוֹת וּבַעְלֵיהֶן רוֹצִים לְהַשְׁקוֹתָן, אֶלָּא יוֹצְאוֹת בְּלֹא כְּתֻבָּה מִשֶּׁבָּוֹאוּ עֲדֵי סְתִירָה אַחַר עֲדֵי קִנּוּי וְיֵאָסְרוּ עַל בַּעְלֵיהֶן לְעוֹלָם. וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה נָשִׁים הֵן, וְאֵלּוּ הֵן: אֲרוּסָה, וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם[9], וּקְטַנָּה[10] אֵשֶׁת הַגָּדוֹל[11], וּגְדוֹלָה אֵשֶׁת הַקָּטָן, וְאֵשֶׁת אַנְדְּרוֹגִינוֹס[12], וְאֵשֶׁת הַסּוֹמֵא[13], וְאֵשֶׁת הַחֵגֶר, אוֹ הָאִלֵּם, אוֹ מִי שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ, אוֹ שֶׁהוּא כְּרוּת יָד, וְכֵן הַחִגֶּרֶת, וְהָאִלֶּמֶת, וְהַסּוֹמָא, וּכְרוּתַת יָד, וְשֶׁאֵינָהּ שׁוֹמַעַת. כָּל אַחַת מֵאֵלּוּ אֵינָהּ רְאוּיָה לִשְׁתּוֹת[14].

9) שבעלה מת בלא בנים, וממתנת לאחיו שייבמה, וקינא לה יבמה. 10) פחותה מבת שתים־עשרה שנה ויום אחד. 11) בן שלש־עשרה שנה ויום אחד. 12) שיש לו אבר זכרות ואבר נקבות, כמבואר למעלה הל' אישות פ"ב הכ"ד. 13) עיוור. 14) מהטעמים המבוארים בהלכה הבאה, אבל יש להן קינוי וסתירה להיאסר לבעליהן לעולם ולהפסיד את כתובתן.

ג. וּמִנַּיִן שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִשְׁתּוֹת? שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר תִּשְׁטֶה אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁהּ. תַּחַת[15] - פְּרָט לַאֲרוּסָה וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם, שֶׁאֵינָהּ תַּחַת אִישָׁהּ. אִשָּׁה - פְּרָט לִקְטַנָּה[16]. תַּחַת אִישָׁהּ - פְּרָט לְאֵשֶׁת קָטָן[17] וְאֵשֶׁת אַנְדְּרוֹגִינוֹס, שֶׁאֵינוֹ אִישׁ[18]. וְנֶעְלַם מֵעֵינֵי אִישָׁהּ - פְּרָט לְאֵשֶׁת סוֹמֵא[19]. וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה - פְּרָט לְחִגֶּרֶת. וְנָתַן עַל כַּפֶּיהָ - פְּרָט לְמִי שֶׁאֵין לָהּ כַּף, אוֹ שֶׁהָיְתָה עֲקֵמָה אוֹ יְבֵשָׁה שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לִקַּח בָּהּ. וַאֲפִלּוּ כַּפָּהּ אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר: כַּפֶּיהָ[20]. וְאָמְרָה הָאִשָּׁה - פְּרָט לְאִלֶּמֶת. וְאָמַר אֶל הָאִשָּׁה - פְּרָט לְמִי שֶׁאֵינָהּ שׁוֹמַעַת[21]. וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: אֲשֶׁר תִּשְׁטֶה אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁהּ[22] - עַד שֶׁתִּהְיֶה שְׁלֵמָה כָּמוֹהוּ וְהוּא שָׁלֵם כְּמוֹתָהּ. הָא לָמַדְתָּ שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁמְּעַכֵּב אוֹתָהּ מִלִּשְׁתּוֹת[23] מְעַכֵּב אֶת בַּעְלָהּ מִלְּהַשְׁקוֹתָהּ[24], וְכָל הַמְעַכֵּב אֶת הַבַּעַל מִלְּהַשְׁקוֹתָהּ[25] - מוּם כָּמוֹהוּ מְעַכֵּב אוֹתָהּ מִלִّשְׁתּוֹת[26].

15) ובכת"י התימנים, וכן בדפוס רומי: "תחת אישה, פרט לארוסה כו'" (סוטה כג:). 16) שאינה נקראת אשה, ואפילו כשקיבל אביה קידושיה שהן קידושי תורה - אינה שותה, שהרי אינה בת עונשין, ואינו רשאי להמיתה ע"י השקאת מים המרים ('מרכבת המשנה'). 17) שאינו איש, ואין קידושיו קידושין, כמבואר למעלה הל' אישות פ"ד, ה"ז. ואין כאן משום הטלת שלום בינו לבינה, ובוודאי שאסור למחוק את השם בשבילם ('מרכבת המשנה'). ואשת שוטה בכלל זה ('מעשה רוקח'). 18) ודאי, אלא ספק זכר ספק נקבה, וקידושיו - קידושי ספק, כמבואר לעיל הל' אישות פ"ד, הי"א. ולא הזכיר רבינו דין טומטום, משום שאין לו נישואין כלל, ורק אנדרוגינוס מותר לו לישא אשה, כמבואר בפ"א מהל' איסורי ביאה הט"ו. 19) שאינו יכול לראות אפילו בלא העלמה זו (סוטה כז.). ומשמע, שאם הוא רואה בעין אחת, יכול הוא להשקותה, שהרי גם בעין אחת יכול הוא לראות בקלקולה ('מעשה רוקח'). 20) סוטה, שם. 21) 'ספרי' זוטא, נשא אות כא. 22) וכל הפסוק הזה שבסוף הפרשה מיותר הוא, ולא בא אלא להשוות איש לאשה ואשה לאיש (סוטה שם). 23) כגון גידמת ואילמת. 24) שאם הוא גידם או אילם, אינו משקה אותה. 25) כגון סומא. 26) אם היתה סומא.

ד. קְטַנָּה שֶׁהִשִּׂיאָהּ אָבִיהָ[27], אִם זִנְּתָה בִּרְצוֹנָהּ - נֶאֱסְרָה עַל בַּעְלָהּ. לְפִיכָךְ מְקַנִּין לָהּ. לֹא לְהַשְׁקוֹתָהּ[28], אֶלָּא לְפָסְלָהּ מִכְּתֻבָּתָהּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[29]. אֲבָל הַקְּטַנָּה בַּת מְאוּן[30] - אֵין מְקַנִּין לָהּ, שֶׁאֵין לָהּ רָצוֹן לְהֵאָסֵר עַל בַּעְלָהּ. וַאֲפִלּוּ הָיָה כֹּהֵן - לֹא נֶאֱסְרָה עָלָיו[31].

27) והרי נישואיה נישואי תורה, כמבואר לעיל הל' אישות פ"ג הי"א. 28) שהרי נתמעטה מהפסוק: אשה - פרט

לקטנה. 29) למעלה ה"ב, ולדעת הראב"ד אין קטנה נאסרת על בעלה אפילו אם זינתה ברצון, שהרי אמרו (יבמות לג:): "פיתוי קטנה, אונס הוא", ואנוסה מותרת לבעלה ישראל. אולם רבינו סובר שדיעה זו נדחית מפני סוגיית התלמוד בכתובות ט, א. שאמרו שם: "האומר פתח פתוח מצאתי (ראה למעלה הל' אישות פי"א הי"ב), נאמן לאוסרה עליו", ושאלו שם: והלא יש כאן שני ספיקות, שמא קודם קידושין ושמא אחר קידושין, ואפילו אם נאמר לאחר קידושין - שמא באונס, שמא ברצון, שהאנוסה מותרת לישראל, ותירצו שם בסוגיא שהמדובר כשקידשה אביה לישראל, והיא פחותה מבת שלש שנים, וטען שפתחה פתוח, שאין כאן אלא ספק אחד, שמא באונס שמא ברצון, וספק איסור תורה - להחמיר, וסובר רבינו שהסוגיא מדברת שם אפילו כשהיא עדיין קטנה. הרי שפיתוי קטנה אינו נחשב לאונס, שאם נדון אותה כאנוסה, למה תיאסר על בעלה (מגיד־משנה בפ"ג מהל' איסורי ביאה ה"ב). וגם מה שאמרו ב"ירושלמי" (סוטה פ"ב ה"א): "קטנה שזינתה, אין לה רצון להאסר על בעלה" - נדחה מפני סוגיית תלמוד בבלי הנ"ל, וראה ב"מראה הפנים" שם. 30) היא יתומה שהשיאוה אחיה או אמה, שקידושיה אינם אלא מדברי סופרים, ויכולה לעקרם על־ידי מיאון, כמבואר למעלה פי"א מהל' גירושין ה"א. 31) כל שיכולה למאן, אינה כאשת איש מן התורה, והרי היא כפנויה שזינתה שמותרת אפילו לכהן, כמבואר בהל' איסורי ביאה פ"ג ה"ב. ומקור דברי רבינו במס' נדה נב, א. שאמרו שם: "והיא לא נתפשה - אסורה, נתפשה (נאנסה) מותרת, ויש לך אחרת שאע"פ שלא נתפשה מותרת, ואיזו? זו שקידושיה קידושי טעות". ומפרש רש"י שם: קידושי טעות - כגון על מנת שאני כהן, והרי הוא ישראל. וכגון קטנה שאין מעשיה כלום, ולענין זנות לא נאסרה עליו, שפנויה בעלמא היא. וכל זה כשהיא יתומה ובת מיאון, שאין קידושיה קידושי תורה ויכולה לעקרם כמו בקידושי טעות.

1 **ה. קִנֵּא לַאֲרוּסָתוֹ אוֹ לִזְקוּקָתוֹ[32], וְנִסְתְּרָה אַחַר**
2 **שֶׁנִּשְׁאָה - הֲרֵי זוֹ שׁוֹתֶה כִּשְׁאָר כָּל הַנָּשִׁים[33]. נִשּׂוּאָה**
3 **שֶׁקִּנֵּא לָהּ, וְנִסְתְּרָה קֹדֶם שֶׁיִּכְּעוֹל אוֹתָהּ[34] בַּעְלָהּ -**
4 **אֵינָהּ שׁוֹתָה, וְיוֹצְאָה בְּלֹא כְּתֻבָּה, וַאֲסוּרָה עָלָיו**
5 **לְעוֹלָם; שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּתֵּן אִישׁ בָּךְ אֶת שְׁכָבְתּוֹ מִבַּלְעֲדֵי**
6 **אִישֵׁךְ - שֶׁקָּדְמָה שְׁכִיבַת בַּעַל לִשְׁכִיבַת בּוֹעֵל[35].**

32) שומרת יבם הזקוקה לו ליבמה או לחלוץ לה, כמבואר לעיל פ"ב מהל' יבום הי"ח. 33) שהרי עכשיו יושבות הן תחת בעל כשאר הנשים (סוטה כו.). 34) שנכנסה לחופה, שמאז יש לה דין של נשואה, אבל עדיין לא נבעלה. 35) סוטה כד, ב. וכל זה אינו אלא להשקותה מי סוטה, אבל להאסר על בעלה, אין צורך שיבעלנה בעלה תחילה, שהרי אפילו ארוסה שזינתה נאסרה עליו.

7 **ו. הַגֵּרֵת וְהַמְשֻׁחְרֶרֶת[36], וְאֵשֶׁת הַגֵּר[37] וְאֵשֶׁת עֶבֶד**
8 **מְשֻׁחְרָר[38], וּמַמְזֶרֶת[39] וְאֵשֶׁת מַמְזֵר[40], וְאֵשֶׁת סְרִיס**
9 **חַמָּה[41] אוֹ סְרִיס אָדָם[42], הַמֻּתָּרוֹת לְבַעְלֵיהֶן - הֲרֵי הֵן**
10 **כְּכָל הַנָּשִׁים וְשׁוֹתוֹת[43].**

36) שפחה כנענית ששוחררה, והרי היא כישראלית לכל דבר, כמבואר בפי"ב מהל' איסורי ביאה הי"ז. 37) שהיא בת ישראל. 38) עבד כנעני ששוחרר, שהוא כישראל לכל דבר. 39) שנישאה לגר, שאין עבירה בנישואיהן (פט"ו מהל' איסורי ביאה ה"ז), אבל אם נישאה לישראל, שיש איסור בנישואיהן - אינה שותה, שאין המים בודקים אותה אלא־אם־כן מנוקה האיש מעוון, כמבואר בסמוך ה"ח. 40) כגון שהיא גיורת, שאין איסור בנישואיהן (הל' איסורי ביאה שם), אבל ישראלית כשרה שנישאה לממזר אינה שותה, כמבואר למעלה בסמוך. ולדעת ה'כסף משנה' הגירסה הנכונה בדברי רבינו היא: "וממזרת אשת ממזר" שאין עבירה בנישואיהם. אולם גירסה זו אינה בדפוסים קדומים ולא בכת"י התימנים. ורש"י במס' סוטה כו, א - מפרש: "אשת ממזר לממזר" - כלומר, אשה הראויה לממזר. והוא כדברינו ('מעשה רוקח'). והחידוש בדין זה הוא, שלא נאמר: אשת ממזר לא תשתה ולא נעשה שלום ביניהן, כי למה לנו להרבות ממזרים בישראל, והלואי לא יפרה ולא ירבה (סוטה שם, וברש"י). 41) שנולד סריס מבטן אמו, כמבואר לעיל פ"ב מהל' אישות, הי"ג־יד. בניגוד לזה שחתכו או נתקו אברי ההולדה ע"י אדם הנקרא סריס אדם, כמבואר שם ובביאורנו. 42) כגון ששתה כוס של עיקרין ונסתרס, ומותר לו לבוא בקהל (כסף־משנה), כי לא אסרה תורה לבוא בקהל אלא כשכרתו אדם או הכהו קוץ, כמבואר לקמן פט"ז מהל' איסורי ביאה ה"ט, וראה שם הי"ב. ולדעת ה'משנה למלך', מדבר רבינו בכל סריס אדם, ואפילו כשנתקו אברי תשמישו בידי אדם, ובכל זאת אשתו מותרת לו, כי כאן מדובר בגיורת ומשוחררת, שסריס אדם מותר בהן (הל' איסורי ביאה שם ה"א), וזהו שהדגיש רבינו המותרות לבעליהן, שההיתר בא מצידן. 43) סוטה, שם. כי סריס בר שכיבה הוא, אע"פ שאינו בר זריעה (רש"י שם). ורבינו בפירוש המשנה שם, אומר: "אשת סריס (שותה) אע"פ שאין לו שכיבה".

11 **ז. מְעֻבֶּרֶת וּמְנִיקָה - מְקַנֵּא לָהּ וּמַשְׁקֶה אוֹתָהּ כְּמוֹת**
12 **שֶׁהִיא[44]. אִשָּׁה הָעוֹמֶדֶת לִשְׁתּוֹת וּמֵת בַּעְלָהּ קֹדֶם**
13 **שֶׁתִּשְׁתֶּה - אֵינָהּ שׁוֹתָה[45], וְלֹא נוֹטֶלֶת כְּתֻבָּתָהּ[46].**

44) מעוברת, ואין אומרים נחוס על הולד ולא נהרגנו (סוטה שם, וברש"י). אולם ה'תוספות' שם סוברים שממתינים לה עד שתלד, ואז משקים אותה. 45) שנאמר: והביא האיש את אשתו, והרי מת. 46) שמא זנתה והפסידה כתובתה (סוטה כד. כבית הלל).

14 **ח. כָּל אִישׁ שֶׁבָּא בִּיאָה אֲסוּרָה מִמָּיוֹ אַחַר**
15 **שֶׁהִגְדִּיל[47] - אֵין הַמַּיִם הַמְאָרְרִים[48] בּוֹדְקִין אֶת**
16 **אִשְׁתּוֹ. וַאֲפִלּוּ בָּא עַל אֲרוּסָתוֹ בְּבֵית חָמִיו, שֶׁאָסוּר**
17 **מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[49] - אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אֶת אִשְׁתּוֹ.**
18 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָקָה הָאִישׁ מֵעָוֹן, וְהָאִשָּׁה הַהִיא תִּשָּׂא אֶת**
19 **עֲוֹנָהּ - בִּזְמַן שֶׁהָאִישׁ מְנֻקֶּה מֵעָוֹן, אִשָּׁה נוֹשֵׂאָה אֶת**
20 **עֲוֹנָהּ[50].**

47) שהוא בר עונשין. 48) על־פי הפסוק (במדבר ה, יח) "מי המרים המאררים", ונקראו כן לפי שהם מחסרים אותה

מן העולם, מלשון: "סילון ממאיר" האמור ביחזקאל כח, כד (רש"י שם). או על שם האלות הנמחות בה שמקללים אותה (רמב"ן שם). 49) כמבואר לעיל פ"י מהל' אישות ה"א. 50) סוטה כח, א. וראה להלן פ"ג הי"ז. ומקור דברי רבינו, להלן הערה נא.

ט. לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה אִשְׁתּוֹ אֲסוּרָה עָלָיו מֵחַיָּבֵי לָאוִין אוֹ מֵחַיָּבֵי עֲשֵׂה, אֲפִלּוּ שְׁנַיָּה[51], וְקִנֵּא לָהּ וְנִסְתְּרָה - אֵינָהּ שׁוֹתָה[52]; אֶלָּא תֵּצֵא בְּלֹא כְּתֻבָּה, וְתִהְיֶה אֲסוּרָה עָלָיו אַף מִשּׁוּם זֶה. עָבַר וְנָשָׂא מְעֻבֶּרֶת חֲבֵרוֹ וּמֵינֶקֶת חֲבֵרוֹ[53] - הֲרֵי זוֹ שׁוֹתָה, שֶׁאֵין כָּאן עֲבֵרָה[54].

51) שאסורה מדברי סופרים, ונקראת שניה, שהיא שניה לעריות, לעיל פ"א מהל' אישות ה"ו. 52) שהרי בפירוש שנינו (סוטה כג:): "אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, לא שותות ולא נוטלות כתובה". ומפרש שם רבינו הטעם, משום שאין האיש מנוקה מעון, שבא עליהן ביאה אסורה, והרי חלוצה לכהן אינה אסורה אלא מדברי סופרים (ראה פי"ז מהל' איסורי ביאה ה"ז), ומכאן הוכיח רבינו שאפילו היתה אשתו אסורה עליו מדברי סופרים בלבד - אינה שותה (משנה־למלך). 53) שמת חבירו או גירשה, והיא מעוברת או מניקה, ואסורה להנשא עד שיעברו עליה עשרים וארבעה חדשי יניקה, כמבואר לעיל פי"א מהל' גירושין הכ"ה. 54) אין ביאה זו אסורה מצד עצמה, אלא משום סכנת הולד (ראה הל' גירושין שם), שהרי יכול להפרישה ולהחזירה לאחר זמן, כלומר לאחר עשרים וארבעת חדשי היניקה (סוטה כד. והל' גירושין שם, הכ"ח). ואין זו דומה לאיסור שניה, שאסורה לעולם וביאתה אסורה מחמת עצמה, וכן הבא על ארוסתו בבית חמיו - אין איסור הביאה מחמת דבר אחר אלא מצד עצמה ('מרכבת המשנה').

י. מִי שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה הֲרֵאוּיָה לֵילֵד וְלֹא בָּנִים, וְנָשָׂא עֲקָרָה[55] אוֹ זְקֵנָה אוֹ אַיְלוֹנִית[56] - אֵינָהּ שׁוֹתָה, וְלֹא נוֹטֶלֶת כְּתֻבָּה[57]. הָיוּ לוֹ בָּנִים אוֹ אִשָּׁה אַחֶרֶת רְאוּיָה לֵילֵד - הֲרֵי זֶה מַשְׁקֶה אוֹתָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא זְקֵנָה אוֹ עֲקָרָה אוֹ אַיְלוֹנִית וְאֵינָהּ רְאוּיָה לֵילֵד[58]. שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה 'וְנִזְרְעָה זָרַע', אֶלָּא בָּרְאוּיָה לֵילֵד; שֶׁאִם הָיְתָה יוֹלֶדֶת בְּצַעַר - תֵּלֵד בְּרֶוַח, הָיָה דַּרְכָּהּ לֵילֵד נְקֵבוֹת - תֵּלֵד זְכָרִים[59].

~ נקודות משיחות קודש ~

"שאם היתה יולדת בצער – תלד ברווח, היה דרכה לילד נקבות – תלד זכרים".

מקור הדברים הוא בגמרא מסכת סוטה, אלא ששם הובאו עוד שתי ברכות: אם היתה יולדת שחורים - יולדת לבנים, קצרים - יולדת ארוכים". ויש לומר שכך היתה גירסת הרמב"ם בש"ס סוטה שם.

(על־פי לקו"ש חלק כ"ח עמוד 34 הערה 15)

55) כגון ששתתה כוס של עקרין כדי שלא תתעבר, או שנעקר רחמה וניטלה האם שלה (רש"י ליבמות מב:). 56) לקויה מבטן אמה ואין לה סימני אשה, כמבואר לעיל פ"ב מהל' אישות ה"ו. 57) סוטה כד, א. כתנא־קמא ולא כרבי אליעזר. שכל אלה אינן ראויות לו לקיימן הואיל ואין לו בנים, וישראל נצטוו על פריה ורביה (רש"י שם), וראה לעיל פט"ו מהל' אישות ה"ז. 58) הואיל ויש לו בנים או אשה אחרת - ראויות לאישות הן, כמבואר לעיל הל' אישות שם. ואני קורא בה: "והביא האיש את אשתו", וכן מפורש ב'ירושלמי' (סוטה פ"ד ה"ג, והובא ב'תוספות' סוטה כו. ד"ה לא ישא): "מודים חכמים לרבי אלעזר, שאם היו לו אשה ובנים שהיא שותה". 59) שלא כדברי האומר (סוטה שם): "איילונית - אינה שותה, שנאמר: ונזרעה זרע, מי שדרכה להזריע, יצאת זו שאין דרכה להזריע", אלא כדברי רבי ישמעאל שם, שלא הקפידה תורה שתהא האשה הזאת ראויה לילד.

יא. הָיוּ לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים וּמֵתוּ בֵּין קִנּוּי[60] לִסְתִירָה - כְּבָר נִרְאֵית[61] לִשְׁתּוֹת, וּמַשְׁקֶה אוֹתָהּ. לֹא הָיוּ לוֹ בָּנִים וְלֹא אִשָּׁה הֲרֵאוּיָה לֵילֵד, אֶלָּא זוֹ הָאַיְלוֹנִית וְכַיּוֹצֵא בָהּ[62], וְנוֹלַד לוֹ בֵּן מִגְּרוּשָׁתוֹ בֵּין קִנּוּי לִסְתִירָה - כְּבָר נִדְחֵית הָאַיְלוֹנִית מִלִּשְׁתּוֹת[63].

60) שקינא לאשתו העקרה. 61) העקרה. 62) נמצא שבשעת הקינוי לא היתה איילונית זו ראויה לשתות, כאמור בהלכה הקודמת. 63) כל הלכה זו, ב'ירושלמי' סוטה, שם.

יב. כָּל אִשָּׁה שֶׁהָיָה לָהּ קִנּוּי וּסְתִירָה וְלֹא שָׁתְתָה מֵי הַמָּרִים - בֵּין שֶׁלֹּא רָצָה בַּעְלָהּ לְהַשְׁקוֹתָהּ, בֵּין שֶׁלֹּא רָצְתָה הִיא[64], וּבֵין שֶׁבָּא לָהּ עֵד טֻמְאָה, אוֹ הוֹדָת, אוֹ הָיְתָה מְאֻלּוּ הַנָּשִׁים[65] שֶׁאֵינָן רְאוּיוֹת לִשְׁתּוֹת, אוֹ שֶׁקִּנְּאוּ לָהּ בֵּית דִּין[66] - הוֹאִיל וְנֶאֱסְרָה עַל בַּעְלָהּ מִכָּל מָקוֹם, הֲרֵי הִיא אֲסוּרָה עַל זֶה שֶׁנִּתְיַחֲדָה עִמּוֹ לְעוֹלָם[67] כְּדֶרֶךְ שֶׁהִיא אֲסוּרָה עַל בַּעְלָהּ. וְאִם עָבַר וּנְשָׂאָהּ - מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִתַּחְתָּיו בְּגֵט, אֲפִלּוּ הָיוּ לָהּ כַּמָּה בָּנִים מִמֶּנּוּ[68]. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[69] לָמְדוּ: כְּשֵׁם שֶׁאֲסוּרָה לַבַּעַל כָּךְ אֲסוּרָה לַבּוּעֵל[70].

64) מחמת יראה, אבל לא הודתה שהיא טמאה. 65) המנויות לעיל ה"ב. 66) כגון שנתחרש בעלה או שהלך למדינה אחרת, כמבואר למעלה פ"א ה"י־יא. 67) סוטה כז, ב. ואפילו כשימות בעלה או יגרשנה, ואפילו אם טוענת טהורה אני ומוכנה לשתות והבעל אינו רוצה להשקותה - נאסרה עליו, כמבואר ביבמות צב, א. וכן שנינו (סוטה ו.), שאסורה לאכול בתרומה, אפילו מתרומת בית אביה, כל שבעלה אינו רוצה להשקותה, שכלל הוא: הקינוי והסתירה אוסרים אותה לבעל ולבועל ולתרומה, אלא שאם שתתה - הותרה, ואם לא שתתה - נשארה באיסורה, ואין משקים אותה בעל כרחו של בעל (משנה־למלך). והשווה פי"ח מהל' איסורי ביאה הי"ב. 68) יבמות כד, ב. 69) שקיבלו בשמועה איש מפי איש עד משה רבינו. 70) "שתי פעמים האמורות בפרשה, נטמאה ונטמאה, אחת

לבעל ואחת לבועל" (סוטה כז: במשנה). ואמרו חכמים (שם ט.): "סוטה נתנה עיניה במי שאינו ראוי לה, מה שביקשה לא ניתן לה (שאסורה לבועל), ומה שבידה נטלוהו ממנה (אם שותה מים, מתה. ואם הודתה נאסרה לבעלה. רש"י שם), שכל הנותן עיניו במה שאינו שלו, מה שמבקש - אין נותנים לו, ומה שבידו - נוטלים הימנו".

יג. אֲבָל אִם לֹא קָדַם קִנּוּי, וּבָאוּ עָלֶיהָ עֵדִים שֶׁנִּסְתְּרָה עִם אִישׁ זֶה, וּבָאוּ וּמָצְאוּ דָּבָר מְכֹעָר, כְּגוֹן שֶׁנִּכְנְסוּ אַחֲרֶיו וּמְצָאוּהָ חוֹגֶרֶת חֲגוֹרָה[71], אוֹ מָצְאוּ רֹק[72] לְמַעְלָה מִן הַכִּיסֶּלֶת[73] וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, אִם הוֹצִיאָהּ בַּעְלָהּ בְּדָבָר מְכֹעָר כָּזֶה[74] - הֲרֵי זוֹ לֹא תִּנָּשֵׂא לַנִּטְעָן[75], אֶלָּא אֲסוּרָה עָלָיו[76]. וְאִם עָבַר וּנְשָׂאָהּ, וְהָיוּ לָהּ בָּנִים מִמֶּנּוּ - לֹא תֵּצֵא[77]; וְאִם לֹא הָיוּ לָהּ בָּנִים מִמֶּנּוּ - תֵּצֵא[78].

71) (כעין מכנסים) שהיו הנשים חוגרות לצניעות (יבמות כד: וברש"י), וראה בדברי רבינו לעיל פכ"ד מהל' אישות הט"ו. 72) לח (לשון רבינו, שם). 73) רשת הפרושה כעין חופה מעל למיטה להגן על הישן. "מי זרק הרוק למעלה, כי אם השוכב ופניו למעלה, הילכך זינתה זו ורקקה בשעת תשמיש" (רש"י ביבמות, שם). 74) "מגפפין זה את זה, או שנכנסו זה אחר זה והגיפו דלתות", לשון רבינו בהל' אישות שם. 75) לחשוד, שטוענים עליו דברי לעז. 76) שמא נטמאה. 77) שלא להוציא לעז על בניה שנולדו מאשה האסורה לאביהם. 78) יבמות, שם. וכפירוש הרי"ף שם.

יד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[79] בְּשֶׁרְגָנוּ[80] הָעִיר עָלֶיהָ וְעַל הַנִּטְעָן יוֹם וּמֶחֱצָה אוֹ יוֹתֵר וְאָמְרוּ: פְּלוֹנִי זֶה עִם פְּלוֹנִית וְלֹא פָּסַק הַקּוֹל. וְהוּא שֶׁלֹּא הָיוּ לָהּ אוֹ לוֹ אוֹיְבִים שֶׁמַּעֲבִירִין אֶת הַקּוֹל. אֲבָל אִם לֹא הָיְתָה שָׁם רִנָּה לְדָבָר זֶה בָּעִיר, אוֹ שֶׁפָּסַק הַקּוֹל שֶׁלֹּא מֵחֲמַת יִרְאָה, אִם נִשֵּׂאת לַנִּטְעָן - לֹא תֵּצֵא, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לָהּ בָּנִים[81]. אֲפִלּוּ בָּא עֵד אֶחָד שֶׁזִּנְּתָה עִמּוֹ - לֹא תֵּצֵא[82].

79) שאם לא היו לה בנים - תצא. 80) הלעיזו, כמבואר בביאורנו לעיל פ"א, ה"ח, הערה לד. ובכת"י התימנים, וכן בדפוס רומי: "שנבוכה העיר". 81) יבמות כה, א. 82) כל עד אחד שלא קדם לו קינוי וסתירה - אינו נאמן, כי "אין דבר שבערוה פחות משנים" (קידושין סו.). ואם באו שני עדים, דינה מבואר בסמוך הט"ז.

טו. מִי שֶׁהוֹצִיאָהּ בַּעְלָהּ בְּעֵדֵי דָּבָר מְכֹעָר, וְנִשֵּׂאת לְאַחֵר וְגֵרְשָׁהּ - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה לְהִנָּשֵׂא לַנִּטְעָן שֶׁיָּצָאתָה מִתַּחַת בַּעְלָהּ בִּגְלָלוֹ[83]; וְאִם נִשֵּׂאת - לֹא תֵּצֵא[84], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לָהּ בָּנִים.

83) שמא נבעלה לו, ונאסרה עליו עולמית. 84) הואיל ובינתיים נישאת לבעל אחר, הופסק הקול ואין מחמירים עליה כל כך (יבמות כד:), והרי זה דומה לדין המתואר בהלכה הקודמת ש"אם פסק הקול . . . אם נישאת לנטען - לא תצא, אע"פ שאין לה בנים".

טז. כָּל אִשָּׁה שֶׁבָּאוּ שְׁנֵי עֵדִים וְהֵעִידוּ שֶׁזִּנְּתָה עִם זֶה כְּשֶׁהָיְתָה תַּחַת בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן - הֲרֵי זוֹ תֵּצֵא מִזֶּה[85], וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לָהּ מִמֶּנּוּ בָּנִים. וְכָל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ 'תֵּצֵא' - תֵּצֵא בְּלֹא כְּתֻבָּה[86].

85) יבמות, שם. וכל זה כשזינתה ברצון, אבל אם נאנסה, הואיל ולא נאסרה על בעלה ישראל - מותרת היא גם לבועל ('חלקת מחוקק' אהע"ז סי' יא, סק"י). 86) 'ירושלמי' כתובות פ"ז ה"ו: "תיפוק בלא פרן", כלומר, תצא בלא כתובה, כי מעשיה גרמו לה להאסר ולהפסיד כתובתה. ויתר דיני אשה בוגדת, מבוארים למעלה הל' אישות פכ"ד ה"י - עד סוף הפרק.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) ביאר בו רבינו סדר השקאת הסוטה, סוטה ששתתה ולא מתה מיד אם היא מותרת לבעלה, באו עדי טומאה אחר ששתתה, זנתה באונס או בשגגה או דרך אברים.

א. כֵּיצַד סֵדֶר הַשְׁקָאַת סוֹטָה? הַבַּעַל בָּא לְבֵית דִּין שֶׁבְּעִירוֹ וְאוֹמֵר לָהֶן: אִשְׁתִּי זוֹ קִנֵּאתִי לָהּ עִם פְּלוֹנִי[2], וְנִסְתְּרָה עִמּוֹ, וְאֵלּוּ הֵן עֵדַי, וַהֲרֵי הִיא אוֹמֶרֶת שֶׁהִיא טְהוֹרָה, וַאֲנִי רוֹצֶה לְהַשְׁקוֹתָהּ לִבְדֹּק הַדָּבָר. וּבֵית דִּין שׁוֹמְעִין דִּבְרֵי הָעֵדִים, וּמוֹסְרִין לוֹ שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים לְשָׁמְרוֹ, שֶׁמָּא יָבוֹא עָלֶיהָ קֹדֶם שְׁתִיָּה[3], שֶׁהֲרֵי נֶאֱסְרָה עָלָיו עַד שֶׁתִּשְׁתֶּה[4], וּמְשַׁלְּחִין אוֹתוֹ לִירוּשָׁלַיִם, שֶׁאֵין מַשְׁקִין אֶת הַסּוֹטָה אֶלָּא בְּבֵית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁל שִׁבְעִים וְזְקֵנִים בַּמִּקְדָּשׁ[5].

~ נקודות משיחות קודש ~

"כיצד סדר השקאת שוטה כו'".

הציווי למחוק פרשה מן התורה כדי לעשות שלום בין איש לאשתו, מדבר באשה שהתנהגותה אינה כראוי, שגם לאחר שבעלה התרה בה, עברה על התראתו ונסתרה ויש על כך עדים, ואעפ"כ אמרה תורה שתימחק פרשה מן התורה בשביל לעשות שלום בין איש לאשתו. מכאן רואים עד כמה מעלתו של כל אחד ואחד מישראל, שגם כשנמצא במצב לא ראוי ולא רצוי, יש ציווי בתורה שבשביל טובתו תימחק פרשה מן התורה.

(ספר השיחות תשנ"ב חלק ב' עמוד 451)

2) התריתי בה שלא תיסתר עם פלוני. 3) ומה שהצריכו תלמידי חכמים, לפי שהם יודעים ההתראה וימנעוהו שלא להתקרב עמה (רבינו בפרוש המשנה, סוטה שם). 4) כמבואר למעלה פ"א ה"ב. ואם יבוא עליה לאחר שנאסרה עליו, שוב לא יבדקוה המים, שבזמן שאין האיש מנוקה מעוון, אין האשה נושאת את עוונה, כמבואר לעיל פ"ב ה"ח. 5) סוטה ז, א. שנאמר בה (במדבר ה, ל): "ועשה לה הכהן את כל התורה" ונאמר בזקן ממרא (דברים יז, יא): "על פי התורה אשר יורוך", ולמדו 'גזירה־שוה' "התורה" - "התורה" - מה להלן בשבעים ואחד, אף כאן בשבעים ואחד (שם עמ' ב).

ב. הִגִּיעוּ לִירוּשָׁלַיִם, בֵּית דִּין הַגָּדוֹל מוֹשִׁיבִין אוֹתָהּ בֵּינֵיהֶן, וּמְאַיְּמִין עָלֶיהָ[6] שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בַּעְלָהּ[7], וּמַפְחִידִין אוֹתָהּ פַּחַד גָּדוֹל שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה. וְאוֹמְרִים לָהּ: בִּתִּי, הַרְבֵּה הַיַּיִן עוֹשֶׂה[8], הַרְבֵּה שְׂחוֹק עוֹשֶׂה, הַרְבֵּה יַלְדוּת עוֹשֶׂה, הַרְבֵּה שְׁכֵנִים רָעִים עוֹשִׂים. אַל תִּגְרְמִי לַשֵּׁם הַגָּדוֹל שֶׁנִּכְתַּב בִּקְדֻשָּׁה שֶׁיִּמָּחֶה עַל הַמַּיִם. וְאוֹמְרִין לָהּ: בִּתִּי, הַרְבֵּה קְדֻמּוּף[9] וְנִשְׁטְפוּ, וַאֲנָשִׁים גְּדוֹלִים וִיקָרִים תָּקַף יִצְרָן עֲלֵיהֶן וְנִכְשְׁלוּ. וּמַגִּידִין לָהּ מַעֲשֵׂה יְהוּדָה וְתָמָר כַּלָּתוֹ[10], וּמַעֲשֵׂה רְאוּבֵן בְּפִילֶגֶשׁ אָבִיו עַל פְּשָׁטוֹ[11], וּמַעֲשֵׂה אַמְנוֹן וַאֲחוֹתוֹ[12], כְּדֵי לְהָקֵל עָלֶיהָ עַד שֶׁתּוֹדֶה. וְאִם אָמְרָה 'הֵן נִטְמֵאתִי', אוֹ 'אֵינִי שׁוֹתָה'[13] - יוֹצְאָה בְּלֹא כְּתֻבָּה וְהוֹלֶכֶת לָהּ.

6) כדי שתודה ולא יצטרכו למחוק בגללה את השמות שבמגילתה. 7) מפני שלבה גס בו, ותתגבר ולא תודה. וכמבואר בסמוך ה"ו ('מעשה רוקח'). ולדעת בעל 'מרכבת המשנה' הטעם הוא, אולי תבוש להודות בפני הבעל. 8) "וגורם לנערה ילדה שתבוא לידי קלקול, ושמא אמת הדבר אל תביאי עצמך לידי מיתה מנוולת זו" (שם ז. וברש"י). 9) קדמו אותך בעבירה זו, ונשטפו מן העולם לפי שלא הודו. [והוא ב'ספרי' פרשת נשא, על הפסוק והשביע אותה הכהן]. 10) שהודה ולא בוש, ככתוב (בראשית לח, כו): "צדקה ממני". 11) שהתורה כותבת עליו (שם לה, כב): "וילך ראובן וישכב את בלהה פילגש אביו" (אע"פ שלפי הדרש (שבת נה:) "כל האומר ראובן חטא - אינו אלא טועה. . . . אלא שבלבל מצעו של אביו, ומעלה עליו הכתוב כאילו שכב עמה"). וגם ראובן הודה על חטאו, כמבואר בסוטה ז, ב. 12) המסופר בשמואל־ב, יג שנכשל בעבירת זנות, ולא מצאנו שהודה בחטאו [וזהו פירוש למה שכתב למעלה: "הרבה קדמוך ונשטפו", וראה ב'אור שמח']. 13) אע"פ שאפשר מאד, שלאחר האיום שאיימו עליה, פחדה ואמרה איני שותה, ובאמת טהורה היא, משמיענו רבינו שיוצאה בלא כתובה, שכל האומרת: "איני שותה" כאומרת "טמאה אני", כמבואר ב'ירושלמי' סוטה פ"ג ה"ג, וכן אמר רבי עקיבא (סוטה יט:): "כלום אנו צריכים אלא לבודקה, הלא בדוקה ועומדת", "כיון שאמרה איני שותה, מודה שהיא טמאה" (רש"י). וראה לעיל פ"ב ה"א: "אם אמרה איני טמאה ואיני שותה . . . תצא בלא כתובה", ושם מדובר קודם האיום (כסף־משנה ומעשה־רוקח).

ג. עָמְדָה בְּדִבּוּרָהּ שֶׁהִיא טְהוֹרָה - מְבִיאִין אוֹתָהּ לְשַׁעַר מִזְרָחִי שֶׁל עֲזָרָה[14], שֶׁהוּא כְּנֶגֶד קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים[15]. וּמַעֲלִין אוֹתָהּ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם[16] וּמַקִּיפִין בָּהּ, כְּדֵי לְיַגִּיעָהּ עַד שֶׁתִּקְצַר נַפְשָׁהּ, אוּלַי תּוֹדֶה.

14) [מבית־הדין הגדול היושב בלשכת הגזית, מביאים אותה לשער המזרח, שהוא שער נקנור, כמו ששנינו (סוטה ז.): "מעלין אותה לשער המזרח", וכפירוש רבינו שם: "מעלין אותה ומורידין - לפי שהיא בשער המזרח", הרי פירש המלים "לשער המזרח", כלומר: שהרי היא בשער המזרח, שמביאים אותה לשם מלשכת הגזית. וזוהי ההעמדה הראשונה הנאמרת בפרשת סוטה (במדבר ה, טז) "והעמידה לפני ה'", שזהו שער ניקנור, כמפורש ב'ספרי' שם]. 15) כי "השערים מכוונים זה כנגד זה, שער הר הבית (המזרחי) כנגד שער עזרת נשים, ושער עזרת נשים כנגד שער העזרה הגדולה, ושער העזרה כנגד פתח ההיכל" (לשון רש"י יומא טז. וראה הל' בית הבחירה פ"ו ה"א־ה). [וכל זה לקיים מה שנאמר (במדבר שם) "והעמידה לפני ה"]. 16) סוטה ח, א. ולמדו כן ממה שנאמר במשנה (שם ז.) מעלין אותה לשער המזרח", והרי היא למעלה בלשכת הגזית ליד שער המזרח, אלא הכוונה שמעלין ומורידין אותה ממקום למקום.

ד. אִם עָמְדָה בְּדִבּוּרָהּ - מְבִיאִין אוֹתָהּ כְּנֶגֶד שַׁעַר הַמִּזְרָח מִבַּחוּץ[17], וּמַעֲמִידִין אוֹתָהּ שָׁם[18]. הָיְתָה מִתְכַּסָּה בִּלְבָנִים - מִתְכַּסָּה בִּשְׁחוֹרִין[19]. וְאִם הָיוּ הַשְּׁחוֹרִין נָאִין לָהּ - מִתְכַּסָּה בִּבְגָדִים שֶׁאֵין לָהּ בָּהֶן נוֹי. וּמְסִירִין כָּל חֲלִי כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁעָלֶיהָ.

17) [זוהי ההעמדה השניה שבפרשת סוטה (במדבר שם, יח) "והעמיד הכהן את האשה לפני ה'", שהיא כלפי חוץ, באסקופת שער ניקנור, כמו שכתב רבינו בפ"ד מהל' מחוסרי כפרה ה"ב, ואילו העמדה ראשונה - לפנים מן השער כלפי העזרה]. ויש להעיר שבתוספתא סוטה פ"א ה"ג, שנינו: "היא עומדת מבפנים, והכהן עומד מבחוץ, שנאמר והעמיד הכהן את האשה לפני ה' - האשה לפני ה', ואין הכהן לפני ה'". 18) סוטה ח, א. שנאמר בה "לפני ה'" - והוא הפתח שבו דרך כניסה ויציאה לכל באי העזרה (רש"י). 19) כדי לכערה ולנוולה (שם עמ' ב). וראה בסמוך הי"א.

ה. וּמְקַבְּצִין עָלֶיהָ קִבּוּץ גָּדוֹל שֶׁל נָשִׁים; שֶׁכָּל הַנָּשִׁים הַנִּמְצָאוֹת שָׁם חַיָּבוֹת לִרְאוֹתָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְנִוַּסְּרוּ כָּל הַנָּשִׁים וְלֹא תַעֲשֶׂינָה כְּזִמָּתְכֶנָה. וְכָל אִישׁ שֶׁיַּחְפֹּץ לָבוֹא לִרְאוֹתָהּ - יָבוֹא וְיִרְאֶה[20]. וְהִיא עוֹמֶדֶת בֵּינֵיהֶן בְּלֹא רְדִידִ[21] וּבְלֹא מִטְפַּחַת, אֶלָּא בְּבִגְדֵיהָ וְכִפָּה שֶׁעַל רֹאשָׁהּ, כְּמוֹ שֶׁהָאִשָּׁה בְּתוֹךְ בֵּיתָהּ.

20) אנשים — רשות, ונשים - חובה (שם). 21) צעיף, "החופה את כל גופה כמו טלית (לשון רבינו לעיל הל' אישות פי"ג הי"א, וראה שם פכ"ד הי"ב). וכן הכתוב אומר (שיר השירים ה, ז): "נשאו את רדידי מעלי".

ו. וְאֵין מַנִּיחִין שָׁם לֹא עֲבָדֶיהָ וְלֹא שִׁפְחוֹתֶיהָ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מַכֶּרֶת אוֹתָן וְדַעְתָּהּ מִתְיַשֶּׁבֶת בָּהֶן[22].

22) כן הוא במשנה בסוטה ז, ב. וכן פירש"י (שם): "כשאדם רואה בני ביתו, דעתו מתגברת עליו ולא תירא ולא תודה".

ז. וְאַחַר כָּךְ מַשְׁבִּיעָהּ הַכֹּהֵן בְּלָשׁוֹן שֶׁהִיא מַכֶּרֶת, וּמוֹדִיעָהּ בְּלָשׁוֹנָהּ[23] שֶׁלֹּא גָרַם לָהּ אֶלָּא קִנּוּי וּסְתִירָה שֶׁקִּנֵּא לָהּ בַּעְלָהּ וְנִסְתְּרָה. וְאוֹמֵר לָהּ בְּלָשׁוֹן

1 שֶׁמַּכֶּרֶת: אִם לֹא שָׁכַב אִישׁ אִתָּךְ, וְאִם לֹא שָׁטִית
2 טֻמְאָה תַּחַת אִישֵׁךְ - הִנָּקִי מִמֵּי הַמָּרִים הַמְאָרְרִים
3 הָאֵלֶּה. וְאַתְּ כִּי שָׁטִית טֻמְאָה תַּחַת אִישֵׁךְ, וְכִי
4 נִטְמֵאת, וַיִּתֵּן אִישׁ בָּךְ אֶת שְׁכָבְתּוֹ מִבַּלְעֲדֵי אִישֵׁךְ -
5 יִתֵּן יְיָ אוֹתָךְ לְאָלָה וְלִשְׁבֻעָה בְּתוֹךְ עַמֵּךְ, בְּתֵת יְיָ אֶת
6 יְרֵכֵךְ נוֹפֶלֶת וְאֶת בִּטְנֵךְ צָבָה. וּבָאוּ הַמַּיִם הַמְאָרְרִים
7 הָאֵלֶּה בְּמֵעַיִךְ לַצְבּוֹת בֶּטֶן וְלַנְפִּיל יָרֵךְ[24]. וְהִיא
8 אוֹמֶרֶת ׳אָמֵן אָמֵן׳[25] בְּלָשׁוֹן שֶׁמַּכֶּרֶת. וּמוֹדִיעָה
9 שֶׁהַבֶּטֶן הִיא תִּלְקֶה תְּחִלָּה וְהַיָּרֵךְ בַּסּוֹף[26], כְּדֵי שֶׁלֹּא
10 לְהוֹצִיא לַעַז עַל הַמַּיִם[27].

23) סוטה לב, ב. שנאמר (במדבר ה, יט): "ואמר אל האשה" - בכל לשון שהוא אומר, "אל האשה - משמע דברים הנכנסים בלבה, שתהא מכרת בלשון" (רש"י). 24) כל זה במס' סוטה יז, א. 25) "שכל העונה אמן אחר שבועה, כמוציא שבועה מפיו" (הל' שבועות פ"ב ה"א). ראה מס' שבועות לו, א. 26) אע"פ שבלשון ההשבעה הוא מזכיר: ירך תחילה ואחר־כך בטן (כי ירך התחילה בעבירה תחילה, ואחר־כך הבטן - סוטה ח:) - כשהמים בודקים אותה, דרך כניסתם לגוף, הבטן תחילה ואח"כ הירך. 27) שיאמרו לא עשו המים כסדר האלה, ואין פורענות זו על ידם (שם ט: וברש"י).

11 ח. וְאַחַר כָּךְ מֵבִיא מְגִלָּה שֶׁל עוֹר טָהוֹר[28], כְּמוֹ סֵפֶר
12 תּוֹרָה[29], וְכוֹתֵב עָלֶיהָ בְּלָשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ[30], בִּדְיוֹ שֶׁאֵין בּוֹ
13 קַנְקַנְתּוֹם[31], לִשְׁמָהּ שֶׁל אִשָּׁה[32], כְּמוֹ הַגֵּט. וְכוֹתֵב כָּל
14 הַדְּבָרִים שֶׁהִשְׁבִּיעַ אוֹתָהּ בָּהֶם[33] אוֹת בְּאוֹת מִלָּה
15 בְּמִלָּה, וְכוֹתֵב אֶת הַשֵּׁם כִּכְתָבוֹ. וְאֵינוֹ כּוֹתֵב ׳אָמֵן
16 אָמֵן׳[34].

28) של בהמה טהורה, וב'ירושלמי' סוטה פ"ב ה"ד, אמרו הטעם: שמא תאמר איני שותה, ונמצא השם גנוז על עור של בהמה טמאה". 29) שאינו נכתב אלא על עור בהמה טהורה (פ"א מהל' תפילין ה"י). וראה לקמן פ"ד ה"ח, שמגילת סוטה דינה כספר־תורה לכמה דברים, משום שנאמר (במדבר ה, כג): "וכתב את האלות האלה הכהן בספר". 30) שכן אמרו (יומא לז.): הילני המלכה עשתה טבלא של זהב שפרשת סוטה כתובה עליה (ולא יצטרך להביא ספר־תורה לכתוב ממנו מגילת סוטה - רש"י שם). ושם (בעמ' ב') שנינו: "כשהוא כותב, רואה וכותב מה שכתוב בטבלא". ובתוספתא (סוטה פ"ב ה"א) אמרו: "ממנה רואה וכותב, לא חסר ולא יתר" - הרי שבלשון הקודש כותבה (׳מעשה רב׳). 31) חומצת נחושת, ונקראת בלועזית: "ויטריאולו", ומטבע הקנקנתום לחזק את הדיו שלא יוכלו למחקה, והתורה אמרה (במדבר שם): "וכתב . . ומחה" - כתב שהוא יכול להמחות, כמבואר לקמן פ"ד ה"ט. 32) כלומר: לשם אשה זו, שנאמר: "ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת" - שיהיו כל מעשיה לשמה (תוספתא גיטין פ"ב ה"י. וכן הוא במשנה, סוטה כ.). 33) בפיו, כאמור בהלכה הקודמת. 34) סוטה יז, א. שנאמר: "וכתב את האלות האלה", האלה - פרט לקבלת אמן, שאע"פ שכתוב בפרשה: "ואמרה האשה אמן אמן" אינו כותבה, אלא אומרת בפיה ומקבלת השבועה.

17 ט. וְאַחַר כָּךְ מֵבִיא כְּלִי חֶרֶשׁ[35] שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה בּוֹ
18 מְלָאכָה מֵעוֹלָם[36], וְלֹא יֵרָאֶה כִּכְלִי בָּלֶה מֵאֹרֶךְ
19 הַזְּמַן[37]. וְאִם הֶחֱזִירוּ לַכִּבְשָׁן עַד שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ - כָּשֵׁר[38].
20 וְנוֹתֵן לְתוֹכוֹ מַיִם חֲצִי לוג[39] מִן הַכִּיּוֹר[40]. וּבַחֲצִי לוג
21 שֶׁהָיָה בַּמִּקְדָּשׁ הָיָה מוֹדְדוֹ[41]. וְנִכְנָס בּוֹ לַהֵיכָל[42].

35) "במדה שאדם מודד בה מודדים לו . . . היא השקתו יין משובח בכוסות משובחים, לפיכך כהן משקה מים המרים במקידה של חרש" פחותה ומגונה שבכוסות (סוטה ט. וברש"י). 36) למד ׳גזירה שוה׳ מכלי חרס האמור במצורע (ויקרא יד, ה) "אל כלי חרש על מים חיים", מה שם חרס שלא נעשה בו מלאכה, כעין מים חיים שלא נעשה בהם מלאכה, אף כלי חרס האמור כאן (במדבר ה, יז), שלא נעשה בו מלאכה (סוטה טו:). 37) שם בגמרא: "אמר רבא, לא שנו אלא שלא נתאכמו פניו, אבל נתאכמו פניו - פסולין". ומפרשה רבינו בכלי חדש, ודלא כפירש"י (כסף־משנה). 38) [בעייתו של רבא, שם. וסובר רבינו כי נפשטה שם בסוף הסוגיא, וכן נראה מדבריו בפי"א מהל' טומאת צרעת ה"א, ועי' כסף־משנה ולחם־משנה]. 39) לוג הוא מדה ממדות הלח (ויקרא יד, י) המכיל נפח שש ביצים בינוניות, וחצי ממנו - שלש ביצים. 40) שהיה במקדש, ובו מים לרחיצת ידיהם ורגליהם של הכהנים (שמות ל, יח־יט), ובסוטה נאמר (במדבר ה, יז): "ולקח הכהן מים קדושים" - "אין קדושים אלא שנתקדשו בכלי - אלו מי כיור" (׳ספרי׳ במדבר שם). 41) מנחות פח, א. 42) משנה, סוטה שם.

22 י. וּמָקוֹם הָיָה שָׁם[43] אַמָּה עַל אַמָּה לִימִין הַנִּכְנָס,
23 וּבוֹ טַבְלָא שֶׁל שַׁיִשׁ וְטַבַּעַת קְבוּעָה בָּהּ[44]. מַגְבִּיהַּ
24 הַטַּבְלָא וְלוֹקֵחַ עָפָר מִקַּרְקַע הַמִּשְׁכָּן, וְנוֹתְנוֹ עַל
25 גַּבֵּי הַמַּיִם כְּדֵי שֶׁיֵּרָאֶה עַל פְּנֵי הַמַּיִם[45]. וְנוֹתֵן
26 לְתוֹכָן דָּבָר מַר, כְּגוֹן לַעֲנָה[46] וְכַיּוֹצֵא בָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר:
27 מֵי הַמָּרִים[47]. וּמוֹחֵק לְתוֹכָן הַמְּגִלָּה לִשְׁמָהּ[48].
28 וְיִמְחַק יָפֶה יָפֶה, עַד שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר בַּמְּגִלָּה רֹשֶׁם
29 הַנִּכָּר כְּלָל[49].

43) ברצפת ההיכל. 44) לאחזה בה להגביה הטבלה משאר הרצפה שהיא כולה אבני שיש. 45) שיעור עפר שיהא נראה וניכר על פני המים, ולא יהא נבלע בתוכם (סוטה, שם). 46) צמח בר ועליו מרים, ונזכר בתורה (דברים כט, יז). 47) סוטה כ, א. 48) סוטה יח, א. וכ, ב. 49) שם יט, ב.

30 יא. וְאַחַר כָּךְ כֹּהֵן אֶחָד בָּא אֵלֶיהָ מִכֹּהֲנֵי הָעֲזָרָה[50],
31 וְאוֹחֵז בִּבְגָדֶיהָ מִכְּנֶגֶד פָּנֶיהָ, וְקוֹרֵעַ עַד שֶׁהוּא מְגַלֶּה
32 אֶת לִבָּהּ, וּמְגַלֶּה שְׂעָרָהּ וְסוֹתֵר מַחְלְפוֹת רֹאשָׁהּ[51], כְּדֵי
33 לְנַוְּלָהּ. וּמֵבִיא חֵבֶל מִצְרִי[52], כְּדֵי לְהַזְכִּירָהּ מַעֲשֶׂה
34 מִצְרַיִם[53] שֶׁעָשְׂתָה. וְאִם לֹא מָצְאוּ מִצְרִי - מֵבִיא חֶבֶל

35) "וכתב כך מביא כלי חרש" האלה - פרט לקבלת אמן, שאע"פ שכתוב בפרשה: "ואמרה האשה אמן אמן" אינו כותבה, אלא אומרת בפיה ומקבלת השבועה.

מִכָּל מָקוֹם. וְקוֹשְׁרוֹ לְמַעְלָה מִדַּדֶּיהָ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפָּלוּ הַבְּגָדִים וְנִמְצֵאת עֲרֻמָּה, שֶׁהֲרֵי נִקְרְעוּ[54].

50) ובתוספתא (סוטה פ"א ה"ה) שנינו: "כהנים מטילים ביניהם גורלות, כל מי שעלה גורלו, אפילו כהן גדול - יוצא ועומד בצד סוטה ואוחז בבגדיה" שלא יחשדו בכהן, שקפץ להשקותה כדי לראות שערה ולבה ('חסדי דוד', שם). 51) סוטה ז, א. ושם ח, א: "ופרע את ראש האשה - מלמד שהכהן סותר את שערה", מרבה בגלויה, שסותר את קליעתה, ופרע - לשון גילוי הוא (רש"י). 52) עשוי מסיב הגדל סביב הדקל וכרוך עליו (רש"י שם ז:). 53) השטופים בזנות ('ירושלמי' שם פ"א ה"ו). וכן הכתוב אומר בפרשת העריות (ויקרא יח, ג): "כמעשה ארץ מצרים . . . לא תעשו". 54) סוטה, שם.

יב. וְאַחַר כָּךְ מֵבִיא עִשָּׂרוֹן[55] קֶמַח שְׂעוֹרִים[56] מִשֶּׁל בַּעַל[57] וְנוֹתְנוֹ בִּכְפִיפָה מִצְרִית[58]. וְהַחֶבֶל וְהַכְּפִיפָה בָּאִין מִשְּׁיָרֵי הַלִּשְׁכָּה[59]. וְנוֹתְנוֹ לְיָדֶיהָ כְּדֵי לְיַגְּעָהּ[60].

55) עשירית האיפה (במדבר ה, טו) והיא העומר, שהוא שני קבים פחות חומש, שהם "כמו ארבעים ושלש ביצים בינוניות וחומש ביצה" (הל' בכורים פ"ו הט"ו־טז. וראה הל' מעשה הקרבנות פ"ב ה"ז). 56) "כשם שמעשיה מעשה בהמה (שהפקירה עצמה למי שאינו בן זוגה, רש"י), כך קרבנה מאכל בהמה" (סוטה טו:). 57) שנאמר (במדבר ה, טו) "והביא האיש את אשתו אל הכהן והביא את קרבנה עליה עשירית האיפה". ואמרו ב'ירושלמי' (סוטה פ"ב, ה"א): "והביא את קרבנה עליה - בעלה". וכן הוא בנגעים פי"ד מי"ב (וכן נראה במשנה, סוטה כג). 58) סל עשוי מנצרי דקל, מהזרדים הגדלים סביבות הדקל (סוטה יד. וברש"י). 59) 'ירושלמי' סוטה פ"א ה"ו. שירי הלשכה - כשגובים השקלים בכל שנה מכל ישראל "היו מניחים אותם בלשכה אחת מן הלשכות במקדש . . . וממלאים מכל השקלים שיתקבצו שם שלש קופות גדולות . . . והשאר מניחים אותו בלשכה, . . . וזה שישאר שם יתר על מה שיש בקופות - הוא הנקרא שירי הלשכה" (לשון רבינו בפ"א מהל' שקלים ה"ד). 60) שתודה ולא תיבדק, מאחר שלא יקריבו מנחתה, כי אפילו לאחר ששתתה אם לא יקריבו מנחתה לא תיבדק (סוטה יד.) שהרי קראה התורה מנחה זו בשם "מזכרת עון" (במדבר שם טו), כמבואר שם כ, ב.

יג. וְאַחַר כָּךְ לוֹקֵחַ הַמִּנְחָה מִן הַכְּפִיפָה וְנוֹתְנָהּ לְכְלִי שָׁרֵת[61], וְאֵינוֹ נוֹתֵן עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְלֹא לְבוֹנָה[62]. וְאִם נָתַן - לוֹקֶה עַל הַשֶּׁמֶן בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל הַלְּבוֹנָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ[63]. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יִצֹק עָלֶיהָ[64] שֶׁמֶן וְלֹא יִתֵּן עָלֶיהָ[65] לְבוֹנָה.

61) כלי קודש, שמשרתים בו במקדש. וכל כלי השרת היו מכסף או מזהב, ומותר לעשותם משאר מיני מתכת (פ"א מהל' כלי המקדש הי"ג). 62) בניגוד לשאר מנחות שנותן עליהן שמן ולבונה, והכל כדי "שלא יהא קרבנה מהודר, שהשמן קרוי אור, והיא עשתה בחושך, והאמהות נקראות: "לבונה" והיא פירשה מדרכיהן" (רש"י לתורה ע"פ מדרש תנחומא פ' נשא אות ג) וה'חינוך' (מצוה שסו) אומר: השמן הוא עליון כל כל המשקים שהוא צף על כולם, והסוטה שקלקלה מעשיה וכו', אין ראוי להדר קרבנה בשמן, הנכון לגדולה למשוח בו המלכים והכהנים הגדולים. 63) הרי שני לאוין נפרדים, וראה ב'ספר המצוות' לרבינו לא־תעשה קה, שמביא בשם מכילתא: "לא יצוק עליו שמן . . . מגיד שהן שתי אזהרות". והוא ב'ספרי' זוטא, פרשה נשא. 64) כן הוא בכ"י תימן. ובדפוסים שלפנינו, בטעות: "עליה". 65) כן הוא בכ"י תימן ובדפוס רומי. ובדפוסים שלפנינו, בטעות: "עליה".

יד. וּבְכָל זְמַן שֶׁפּוֹרֵעַ רֹאשָׁהּ וְנוֹתֵן הָעִשָּׂרוֹן עַל יָדֶיהָ יִהְיוּ הַמַּיִם בַּכְּלִי בְּיַד הַכֹּהֵן, וְיַרְאֶה אוֹתָהּ אֶת הַמַּיִם[66]; שֶׁנֶּאֱמַר: וּבְיַד הַכֹּהֵן יִהְיוּ מֵי הַמָּרִים הַמְאָרְרִים.

66) "כדי להטיל אימה עליה" (במדבר רבה פ"ט, לג).

טו. וְאַחַר כָּךְ מַשְׁקֶה אוֹתָהּ. וְאַחַר שֶׁתִּשְׁתֶּה לוֹקֵחַ כְּלִי שָׁרֵת שֶׁבּוֹ הַמִּנְחָה וְנוֹתְנוֹ עַל יָדֶיהָ[67]. וְכֹהֵן מַנִּיחַ יָדוֹ תַּחְתֶּיהָ[68] וּמְנִיפָהּ[69] בַּמִּזְרָח, כִּשְׁאָר כָּל הַתְּנוּפוֹת[70], מוֹלִיךְ וּמֵבִיא[71] מַעֲלֶה וּמוֹרִיד[72]. וְאַחַר כָּךְ מַגִּישׁ הַמִּנְחָה[73] לְקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית שֶׁל מִזְבֵּחַ[74], כִּשְׁאָר מִנְחוֹת שֶׁל יָחִיד[75], וְקוֹמֵץ, וּמַקְטִיר הַקֹּמֶץ, וְהַשְּׁאָר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים[76].

67) סוטה יט, א במשנה. 68) תחת יד האשה. 69) שהמנחה צריכה תנופת יד הכהן, משום שנאמר (במדבר שם, כה): "ולקח הכהן מיד האשה את מנחת הקנאות והניף את המנחה", ולמדו חז"ל שצריכה גם תנופת יד הבעלים, היא האשה, שהיא בעלת מנחה זו (שם וברש"י). וב'ירושלמי' פ"ג ה"א, שאלו: ואין הדבר מכוער? (שיניח הכהן ידו תחת יד אשה). ותירצו: "אין יצר הרע מצוי לשעה". כלומר, לשעה מועטת כזו לא חששו. 70) שהיו במזרח המזבח, כמבואר במנחות פ"ה מ"ו, וברמב"ם פ"ט מהל' מעשה הקרבנות ה"ו. 71) לארבע רוחות הארץ. כלומר, להקב"ה שארבע הרוחות הן שלו (סוכה לז:). 72) למי שהשמים והארץ שלו (סוכה, שם). 73) משום שנאמר (במדבר שם, שם): "והניף את המנחה - והקריב אותה אל המזבח" - "זו ההגשה" (מנחות ס:). 74) סוטה יד, ב. 75) כמבואר בפי"ג מהל' מעשה הקרבנות הי"ב. 76) ככל יתר המנחות (פי"ב מהל' מעשה הקרבנות ה"ט). ואם בעלה כהן - אין שיריה נאכלים, כמבואר לקמן פ"ד הט"ו.

טז. אִם טְהוֹרָה הִיא - יוֹצֵאת וְהוֹלֶכֶת לָהּ, וַהֲרֵי הִיא מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ. וְאִם טְמֵאָה הִיא[77] - מִיָּד פָּנֶיהָ מוֹרִיקוֹת, וְעֵינֶיהָ בּוֹלְטוֹת, וְהִיא מִתְמַלֵּאת גִּידִין גִּידִין[78]. וְהֵן[79] אוֹמְרִין: הוֹצִיאוּהָ (הוֹצִיאוּהָ), כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּפְרֹשׂ נִדָּה[80], וְהַנִּדּוֹת מְטַמְּאוֹת עֶזְרַת נָשִׁים[81]. וְהֵן מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מֵעֶזְרַת נָשִׁים שֶׁהִיא עוֹמֶדֶת בָּהּ. וּבִטְנָהּ צָבָה בַּתְּחִלָּה[82], וְאַחַר כָּךְ תִּפֹּל יְרֵכָהּ וְתָמוּת[83].

77) לאחר הקרבת מנחתה על המזבח. 78) מתוך שבשרה נפוח, נראית כמלאה גידים (סוטה כ. במשנה וברש"י שם). 79) הנוכחים שם. 80) מחמת פחד מות, שהפחד הפתאומי מרפה הדמים ופותח המקור (סוטה כ:). 81) כלים פ"א מ"ח. אבל מחמת טומאת מת - אין אנו חוששים, שהרי מותר להכניס מת לעזרת נשים שהיא מחנה לויה והיא בכלל הבית (פ"ז מהל' בית הבחירה הט"ז), ושער ניקנור - דינו כמחנה לויה (שם הי"א). 82) כי המים בודקים אותה לפי סדר כניסתם לגוף, וכן הכתוב אומר (במדבר ה, כב): "ובאו המים . . במעיך, לצבות בטן ולנפיל ירך". וראה למעלה ה"ז, ובהערה כה שם. 83) ראה בסמוך ה"כ.

יז. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה שֶׁתָּמוּת הִיא, יָמוּת הַנּוֹאֵף[84] שֶׁהִשְׁקָהּ עַל יָדוֹ בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא, וְיֵאָרְעוּ לוֹ מְאֹרָעוֹת שֶׁאֵרְעוּ לָהּ לַצְּבוֹת בֶּטֶן וְלַנְּפִיל יָרֵךְ. וְכָל זֶה, אִם לֹא בָא בַּעְלָהּ בִּיאָה אֲסוּרָה מֵעוֹלָם; אֲבָל אִם בָּעַל בְּעֵילָה שֶׁל אִסּוּר - אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אֶת אִשְׁתּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[85].

84) סוטה כז, ב במשנה. 85) לעיל פ"ב ה"ח.

יח. וְאִם עָבַר וְהִשְׁקָהּ אֶת אִשְׁתּוֹ - הֲרֵי זֶה מוֹסִיף עַל חַטָּאתוֹ פֶּשַׁע, שֶׁגָּרַם לַשֵּׁם הַמְפֹרָשׁ שֶׁיִּמָּחֶה בַּמַּיִם לְבַטָּלָה, וּמוֹצִיא לַעַז עַל מֵי סוֹטָה, שֶׁאִשְׁתּוֹ אוֹמֶרֶת לַאֲחֵרוֹת שֶׁזִּנְּתָה וְלֹא בָדְקוּ בָהּ הַמַּיִם, וְהִיא לֹא תֵּדַע שֶׁמַּעֲשֵׂי הַבַּעַל גָּרְמוּ שֶׁלֹּא בָדְקוּ בָהּ.

יט. לְפִיכָךְ[86], מִשֶּׁרַבּוּ הַמְנָאֲפִים בְּגָלוּי בְּבֵית שֵׁנִי, בִּטְּלוּ הַסַּנְהֶדְרִין[87] אֶת מֵי הַמָּרִים, וְסָמְכוּ עַל הַכָּתוּב בַּקַּבָּלָה: לֹא אֶפְקוֹד עַל בְּנוֹתֵיכֶם כִּי תִזְנֶינָה[88] וְגוֹ'.

86) הואיל ואין המים בודקים אותה כשאין הבעל מנוקה מעוון. 87) סוטה מז, א במשנה. "ורבי יוחנן בן זכאי הפסיקן" (שם). 88) ומפרש רש"י (שם): "לא אפקוד על ניאוף נשותיכם לבדקן, ומפני מה? על בנותיכם כי תזנינה (שאפילו אם בניו ובנותיו נואפים, אין המים בודקים אותם, כמבואר שם מז:) ועוד כי הם עם הזונות יפרדו, הם עצמם (הבעלים) נואפים כפרדים הללו", וכתב הרמב"ן (במדבר ה, כ): "ואין הכתוב אומר, שתהיינה הנשים הנואפות פטורות מן העוון בעבור שבעליהן נואפים, רק שלא יעשה בהן הנס הגדול הזה, שהוא נעשה לכבודם ולהיותם עם קדוש, והם לא יבינו בטובה הזאת ולא יחפצו בה. וזה אמר הכתוב (הושע ד, יד): "ועם לא יבין ילבט", כלומר ילכד בסכלותו".

כ. סוֹטָה שֶׁיֵּשׁ לָהּ זְכוּת תַּלְמוּד תּוֹרָה[89], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ מְצַוָּה עַל תַּלְמוּד תּוֹרָה[90] - הֲרֵי זוֹ תּוֹלֶה[91] לָהּ, וְאֵינָהּ מֵתָה לִשְׁעָתָהּ[92], אֶלָּא נִמּוֹקֶת[93] וְהוֹלֶכֶת, וְחֲלָאִים כְּבֵדִים בָּאִין עָלֶיהָ, עַד שֶׁתָּמוּת[94] אַחַר שָׁנָה אוֹ שְׁתַּיִם אוֹ שָׁלֹשׁ, לְפִי זְכוּתָהּ[95]. וְהִיא מֵתָה בִּצְבִיַּת בֶּטֶן וּבִנְפִילַת אֵיבָרִין[96].

89) שמוליכה את בניה ללמוד תורה או ממתינה לבעלה כשהלך חוץ לעיר לעסוק בתורה (סוטה כא.). 90) כמבואר בפ"א מהל' תלמוד תורה ה"א. 91) מאריך לה הזמן. 92) מיד. 93) מתנוונת. 94) סוטה כב, ב במשנה. 95) "יש זכות תולה שנה אחת . . . יש זכות תולה ג' שנים" (שם כ. במשנה). וב"ירושלמי" (שם פ"ג, ה"ד) אמרו: "שנה אחת - מנבוכדנצר, שכתוב בו (דניאל ד, כד-כו: וחטיך בצדקה פרוק . . . הן תהוי ארכא לשלותך . . . לקצת ירחין תרי עשר; שתי שנים - מאמנון, שנאמר בו (שמואל-ב, יג, כג-כח): ויהי לשנתיים ימים . . . הכו את אמנון והמיתם אותו, וכל אותן שתי שנים היה עוסק בתורה: שלש שנים - מאחאב, שנאמר בו (מלכים-א, כב, א): וישבו שלש שנים אין מלחמה בין ארם ובין ישראל. כל אותן שלש שנים היה עסוק במצוות" (לפי גירסת ה'פני משה', שם). 96) שם כב, ב במשנה.

כא. סוֹטָה שֶׁשָּׁתָת מֵי הַמָּרִים וְלֹא מֵתָה מִיָּד - הֲרֵי הִיא מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ, וַאֲפִלּוּ הָיָה כֹּהֵן. וְאַף עַל פִּי שֶׁהִתְחִילוּ הַחֲלָאִים לָבוֹא עָלֶיהָ וְחָלוּ שְׁאָר אֵיבָרֶיהָ - הוֹאִיל וְלֹא צָבְתָה בִּטְנָהּ וְלֹא הִתְחִיל יֶרֶכָהּ לִנְפֹּל, הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת[97]. אֲבָל מִשֶּׁהִתְחִיל בִּטְנָהּ לִצְּבוֹת וִירֵכָהּ לִנְפֹּל - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה וַדָּאִית[98].

97) ואין אומרים: ודאי זינתה באונס, ולפיכך באו עליה כל החלאים האלה, ומפני שלא זינתה ברצון ולא נתייסרה כדרך כל הסוטות - אלא מתירים אותה, מפני שחלאים אלו אינם סימן שזינתה, ומספק אין אנו יכולים לאסרה על בעלה (משנה-למלך להלן הכ"ד, עיי"ש). 98) בניגוד לחלאים הנ"ל, שאינם סימן ברור שזינתה באונס - אם צבתה בטנה, הרי זה ברור שזינתה ואסורה.

כב. סוֹטָה שֶׁשָּׁתָת וְהָיְתָה טְהוֹרָה[99] - הֲרֵי זוֹ מִתְחַזֶּקֶת וּפָנֶיהָ מַזְהִירוֹת. וְאִם הָיָה בָהּ חֹלִי - יָסוּר. וְתִתְעַבֵּר וְתֵלֵד זָכָר. וְאִם הָיָה דַּרְכָּהּ לֵילֵד בְּקֹשִׁי - תֵּלֵד בִּמְהֵרָה. הָיָה דַּרְכָּהּ לֵילֵד נְקֵבוֹת - תֵּלֵד זְכָרִים[100].

99) גמורה. ללא כל תליה באיזו זכות שהיא, או מפני שלא היה בעלה מנוקה מעוון. 100) שם. וב"ירושלמי" (סוטה פ"ג ה"ד) אמרו: "ואם לא נטמאה האשה וטהורה היא - וכי אין אנו יודעים שאם לא נטמאה טהורה היא? אלא סוף המקום פורע בה תחת ניוולה . . . יולדת בצער, יולדת בריוח" וכו'. ובתרגום יונתן (במדבר ה, כח) נאמר: "ואין לא אסתאבת אנתתא . . . ותיפוק זכיא - נזיוה מנהר" כלומר, תצא בפנים מזהירות.

כג. בָּאוּ עֵדֵי טֻמְאָה אַחַר שֶׁשָּׁתָתָה - הֲרֵי זוֹ תֵּצֵא בְּלֹא כְּתֻבָּה וַאֲסוּרָה לְבַעְלָהּ, וַאֲפִלּוּ לֹא אֵרַע לָהּ דָּבָר מִדְּבָרִים אֵלּוּ; מִפְּנֵי שֶׁאֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אֶלָּא מִי שֶׁאֵין לָהּ עֵדִים שֶׁמּוֹדִיעִין זְנוּתָהּ[101]. וְעוֹד, שֶׁמָּא בַּעְלָהּ אֵינוֹ מְנֻקֶּה מֵעָוֹן, לְפִיכָךְ לֹא בָדְקוּ הַמַּיִם אֶת אִשְׁתּוֹ[102]. אֲבָל אִם בָּא עֵד אֶחָד וְהֵעִיד שֶׁהָיְתָה טְמֵאָה - אֵינָהּ אֲסוּרָה[103], וְתֵשֵׁב תַּחַת בַּעְלָהּ, שֶׁהֲרֵי שָׁתְתָה[104].

101) שנאמר (במדבר ה, יג): "ועד אין בה" - שאין מי שידע בה, אז המים בודקים אותה (סוטה ו.). 102) ראה למעלה פ"ב ה"ח. 103) שעד אחד אינו נאמן לאסרה על בעלה. 104) ולא נבדקה, אבל אילו בא העד לפני ששתתה, היתה אסורה לבעלה ואינה שותה, כמבואר לעיל פ"א הי"ד.

כד. אִשָּׁה שֶׁזִּנְּתָה בְּאֹנֶס אוֹ בִּשְׁגָגָה[105], אוֹ שֶׁבָּא עָלֶיהָ זֶה שֶׁקִּנֵּא לָהּ עִמּוֹ דֶּרֶךְ אֵיבָרִים[106] - אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׂה - פְּרָט לַאֲנוּסָה, שֶׁהֲרֵי נִתְפְּשָׂה בְּחָזְקָה[107]. וַתִּמְעֹל מַעַל בְּאִישָׁהּ - פְּרָט לְשׁוֹגֶגֶת[108]. וְשָׁכַב אִישׁ אוֹתָהּ שִׁכְבַת זֶרַע - פְּרָט לְבָא עָלֶיהָ דֶּרֶךְ אֵיבָרִין[109].

105) כגון שאמרו לה מת בעלך, ואחרי שזינתה נתברר שהוא חי (רש"י סוטה לב:). או שנים שקידשו שתי נשים, ובשעת כניסתן לחופה הוחלפו של זה לזה (יבמות לג:). ובאשת ישראל, המדובר כאן, שהיא מותרת לבעלה אם זינתה באונס או בשגגה. 106) שוכב עמה בפריצות בקירוב בשר (רש"י סוטה כו:). 107) כתובות נא, ב. ו'ירושלמי' סוטה פ"ד ה"ד. וכן הוא בדברי רבינו למעלה פכ"ד מהל' אישות הי"ט. 108) 'ספרי זוטא' פרשת נשא ה, כז. וכן מבואר בסוטה כח, א. וזו לא מעלה, "שהשגגה צד אונס יש בה" (לשון רבינו לעיל פכ"ד מהל' אישות ה"כ). אבל זינתה שסברה מותר לזנות, הרי זו כמזידה ואסורה לבעלה (שו"ע אהע"ז סי' קעח ס"ג). ובביאור הגר"א שם, אע"פ שלא מעלה במקום (= בהקב"ה), מעלה באישה. שלא נאמר בתורה: ומעלה מעל בה' אלא באישה. וראה למעלה הל' אישות שם הי"ט והערה צ. 109) סוטה כו, ב. ואף־על־פי שהבעל מקפיד על זה, לא נאסרה עליו בזה (שם). והעיר בעל ה'משנה למלך' כאן בדברי רבינו: מה משמיע לנו רבינו שכל אלו אין המים בודקין אותן, הלא פשוט הוא הדבר שהרי כל אלו מותרות לבעליהן.

יום רביעי ב' תשרי ה'תשפ"ב

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) ביאר בו רבינו דיני השקאת הסוטה, דיני כתיבת המגילה ומחיקתה, ואם אמרה אחרי שנמחקה המגילה טמאה אני, נשפכו המים, לנו הלילה, הקדים עפר למים או לא היה עפר בהיכל, מנחת סוטה.

א. בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בַּאֲדָר נִכְפָּנִין בֵּית דִּין לְצָרְכֵי הָרַבִּים[2], וּבוֹדְקִין עַל הָרְאוּיָה לִשְׁתּוֹת לְהַשְׁקוֹתָהּ[3], וְעַל הָרְאוּיָה לְקַנֵּא לָהּ[4] וּלְהוֹצִיאָהּ בְּלֹא כְּתֻבָּה[5]. וּבְכָל זְמַן מַשְׁקִין אֶת הַסּוֹטוֹת[6].

2) כל צרכי צבור אם היו תלויים, ועדיין לא הסתדרו, בית דין מזדרז להשלימם מאותו יום והלאה שהוא קרוב לסוף שנת תורה הנגמרת בסוף חודש אדר ובוודאי מי שהזדרז והקדים לעשות לפני זמן זה הרי זה משובח. 3) הואיל ובזמן זה שוקד בית הדין על תקנת הצבור כגון תיקון רחובות וציון קברות שהם צרכי רבים, הוא נפנה גם לצרכים אלו. 4) להתרות בה, שלא תיסתר עם פלוני, כגון מי שנתחרש בעלה והעם מרנן אחריה. 5) אבל אין בית דין יכול להשקותה. 6) כלומר, באותו זמן מצוָה בית דין להזדרז ביותר על ביצוע השקאתה, אם לא השקוה עד כה, אבל ההשקאה עצמה קיימת בכל ימות השנה.

ב. וְאֵין מַשְׁקִין אֶת הַסּוֹטָה אֶלָּא בַיּוֹם. וְכָל הַיּוֹם כָּשֵׁר לְהַשְׁקוֹת סוֹטָה[7]. וְאֵין מַשְׁקִין שְׁתֵּי סוֹטוֹת כְּאַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהֶעֱמִיד אוֹתָהּ הַכֹּהֵן[8].

7) אף על פי שזריזים מקדימים למצוה - כל היום כשר לכך, מעלות השחר עד צאת הכוכבים. 8) ובנדרים עג. "שנאמר והשקה - אותה לבדה".

ג. סוֹטָה שֶׁאָמְרָה 'אֵינִי שׁוֹתָה' מֵחֲמַת יִרְאָה וָפַחַד שֶׁיֵּשׁ לָהּ[9] - יְכוֹלָה לַחֲזֹר וְלוֹמַר 'הֲרֵינִי שׁוֹתָה'; אֲבָל אָמְרָה 'אֵינִי שׁוֹתָה' וְהִיא בְּרִיאָה וְאֵינָהּ יְרֵאָה וְלֹא פּוֹחֶדֶת - אֵינָהּ יְכוֹלָה לַחֲזֹר וְלוֹמַר 'הִנְנִי שׁוֹתָה'[10].

9) שמא יבדקוה המים ואפילו[=אם] היא טהורה [=יגרמו לה המים לכל הדברים הלא טובים הכתובים בפרשה]. 10) כיוון שאמרה איני שותה והיא בריאה הרי זו כאמרה: "טמאה אני" ואין צריכים עוד לבודקה. שהרי בדוקה ועומדת היא.

ד. אָמְרָה 'אֵינִי שׁוֹתָה' קֹדֶם שֶׁתִּמָּחֵק הַמְּגִלָּה[11] - הֲרֵי מְגִלָּתָהּ נִגְנֶזֶת[12], וְאֵינָהּ כְּשֵׁרָה לְהַשְׁקוֹת בָּהּ סוֹטָה אַחֶרֶת[13], וּמִנְחָתָהּ מִתְפַּזֶּרֶת עַל הַדֶּשֶׁן[14]. וְאִם אָמְרָה 'אֵינִי שׁוֹתָה' אַחַר שֶׁנִּמְחֲקָה הַמְּגִלָּה[15] - מְעַרְעֲרִין[16] אוֹתָהּ וּמַשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ.

11) במים המרים. 12) כל כתבי הקודש שאינם ראויים לקרוא בהם נגנזים, שלא יתבזו. 13) שהרי לא נכתבה לשם זו. 14) מקום היה בעזרה, ששרפו בו קדשי קדשים שנפסלו ואף זו נתקדשה כבר בכלי שרת. ודינה להשרף שם. "מתפזרת", היינו נשרפת. 15) וגרמה שיימחק שם שמים על ידה. 16) מהממים ומכריחים אותה. ערעור - לשון בלבול ותימהון. כי אולי טהורה היא ומחמת פחד היא יְרֵאָה לשתות. ורש"י מפרש: מערערים - "כלומר, פותחים פיה שלא בטובתה ושופכים המים לתוך גרונה".

ה. וּמְאַיְּמִין עָלֶיהָ שֶׁתִּשְׁתֶּה, וְאוֹמְרִין לָהּ: בִּתִּי, אִם בָּרוּר לָךְ הַדָּבָר שֶׁטְּהוֹרָה אַתְּ - עִמְּדִי עַל בֶּרְיֵךְ[17] וּשְׁתִי וְאַל תִּפְחֲדִי. לְפִי שֶׁאֵין הַמַּיִם דּוֹמִין אֶלָּא לְסַם[18] יָבֵשׁ מֻנָּח עַל בָּשָׂר חַי: יֵשׁ שָׁם מַכָּה - מְחַלְחֵל[19] וְיוֹרֵד, אֵין שָׁם מַכָּה - אֵינוֹ עוֹשֶׂה כְּלוּם[20].

17) ודאותך, ורש"י מפרש: נקיותך. 18) עשב מרפא. 19) חודר. 20) וכל זה "אומרים לה - כדי להתירה לבעלה, שלא תירא מן המים ותאמר טמאה אני, והיא טהורה, ותוציא לעז על עצמה ועל בניה".

ו. אָמְרָה 'טְמֵאָה אֲנִי', אַף עַל פִּי שֶׁנִּמְחֲקָה הַמְּגִלָּה

- הַמַּיִם נִשְׁפָּכִין[21], מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶן קְדֻשָּׁה[22],
וּמִנְּחָתָהּ מִתְפַּזֶּרֶת עַל הַדֶּשֶׁן[23].

21) כיוון שאמרה טמאה אני, בדוקה ועומדת היא, ומים המרים לא ניתנו אלא לברר הספק. 22) "שאף על פי שנמחקה המגילה לתוכן, אין בהן משום קדושה שאין קדושתה אלא לברר את הספק". רוצה לאמר שאין בהם קדושה מצד שנמחקו בו השמות הקדושים, - והיה לנו להשוותם לספר תורה שבלה או שנפסל שהוא צריך גניזה - מכיוון שלכתחילה נכתבו השמות על מנת למחקם על המים, אין הם דומים לספר תורה שנכתב לקיום ושוב נמחק. וגם אין בהם קדושה לעניין מעילה אף על פי שהם מן הכיור - לפי שכל קדושתם אינה אלא לברר את הספק והרי נתברר, והרי זה ככל דבר שנעשה מצוותו שאין מועלים בו. 23) שאינה באה אלא להזכיר עוונה, וזו - עוונה זכור על פיה.

ז. מְגִלַּת סוֹטָה שֶׁכְּתָבָהּ בַּלַּיְלָה - פְּסוּלָה; שֶׁנֶּאֱמַר:
וְכָתַב וְגוֹמֵר, וְהִשְׁקָה וְגוֹ', וְהִקְרִיב וְגוֹ' - כְּשֵׁם
שֶׁקְּרָבָנָהּ בַּיּוֹם[24], כָּךְ כְּתִיבַת הַמְּגִלָּה וְהַשְּׁקָיָתָהּ
בַּיּוֹם[25]. כְּתָבָהּ לְמַפְרֵעַ[26] - פְּסוּלָה; שֶׁנֶּאֱמַר: הָאֵלֶּה -
עַל הַסֵּדֶר[27]. כְּתָבָהּ קֹדֶם שֶׁתְּקַבֵּל עָלֶיהָ הַשְּׁבוּעָה -
פְּסוּלָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִשְׁבִּיעַ וְכָתַב.

24) שאין קרבן קרב בלילה. 25) בסוטה יז: למדוה מפסוק אחר: "נאמר כאן: ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת, ונאמר להלן: על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט, מה המשפט ביום אף מגילת סוטה ביום". 26) בסדר הפוך, הקדים לכתוב המאוחר ואיחר לכתוב המוקדם. 27) כמו שהן כתובות בפרשה.

ח. כְּתָבָהּ אִגֶּרֶת[28] - פְּסוּלָה; שֶׁנֶּאֱמַר: בַּסֵּפֶר[29]. כְּתָבָהּ
עַל שְׁנֵי דַּפִּין[30] - פְּסוּלָה; שֶׁנֶּאֱמַר: בַּסֵּפֶר - סֵפֶר
אֶחָד וְלֹא שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה. וְאֵינוֹ כוֹתֵב לֹא עַל הַנְּיָר[31]
וְלֹא עַל הַדִּפְתְּרָא[32], אֶלָּא בִּמְגִלַּת סֵפֶר[33]; שֶׁנֶּאֱמַר:
בַּסֵּפֶר. וְאִם כְּתָבָהּ עַל נְיָר אוֹ דִּפְתְּרָא - פְּסוּלָה[34].

28) שלא שירטט שורותיה. 29) והלכה היא: "שאין כותבים ספר תורה... אלא בשרטוט". 30) כדפין של ספר תורה העשויים עמודים. 31) של עשבים, שכותשים אותם עד שנעשה כמו עור. 32) עור שאינו מעובד כל צורכו, - מלוח וקמוח אבל אינו מעופץ בעפצים. 33) קלף מעובד כל צורכו. 34) כשם שאם כתבה איגרת פסולה מפני שאינה "ספר", כמו כן נייר ודיפתרא שאינם "ספר" - פסולים אפילו בדיעבד.

ט. וְאִם כְּתָבָהּ יִשְׂרָאֵל אוֹ כֹּהֵן קָטָן - פְּסוּלָה;
שֶׁנֶּאֱמַר: וְכָתַב הַכֹּהֵן[35]. אֵינוֹ כוֹתְבָהּ לֹא בְּקוֹמוֹס[36]
וְלֹא בְּקַנְקַנְתּוֹם וְלֹא בְּכָל דָּבָר שֶׁרִשּׁוּמוֹ נִכָּר וְעוֹמֵד[37],
אֶלָּא בִּדְיוֹ שֶׁאֵין בּוֹ קַנְקַנְתּוֹם; שֶׁנֶּאֱמַר: וְכָתַב וּמָחָה
- כְּתָב שֶׁהוּא יָכוֹל לְהִמָּחוֹת. וְאִם כָּתַב בְּדָבָר
הַמִּתְקַיֵּם - פְּסוּלָה.

35) והקטן פסול שאין לו כוונה לכתוב לשמה, שהרי אינו בר דעת. 36) שרף האילן ומתיכו במים. 37) קיים, שאינו יכול להימחק.

י. נִשְׁאַר בַּמְּגִלָּה רֹשֶׁם כְּתָב נִכָּר - פְּסוּלָה, עַד
שֶׁיִּמְחֹק יָפֶה יָפֶה. כָּתַב אוֹת אַחַת וּמְחָקָהּ, וְחָזַר
וְכָתַב אוֹת שְׁנִיָּה וּמְחָקָהּ, עַד שֶׁהִשְׁלִים - פְּסוּלָה, עַד
שֶׁתִּהְיֶה כֻּלָּהּ כְּתוּבָה[38].

38) שנאמר: "ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת" - עד שתהא כולה כאחד.

יא. כְּתָבָהּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, אוֹ מְחָקָהּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ[39] -
פְּסוּלָה. כָּתַב שְׁתֵּי מְגִלּוֹת לִשְׁתֵּי סוֹטוֹת וּמְחָקָן לְתוֹךְ
כּוֹס אֶחָד[40], אוֹ לְתוֹךְ שְׁתֵּי כּוֹסוֹת וְעֵרְבָן בְּכוֹס
אֶחָד[41], וְהִשְׁקָה לִשְׁתֵּיהֶן - פְּסוּלָה[42], לְפִי שֶׁכָּל אַחַת
מֵהֶן לֹא שָׁתְתָה מְגִלָּתָהּ. מְחָקָן בִּשְׁנֵי כּוֹסוֹת וְעֵרְבָן,
וְחָזַר וְחִלְּקָן לִשְׁנֵי הַכּוֹסוֹת - לֹא יַשְׁקֶה אוֹתָן, וְאִם
הִשְׁקָה - כָּשֵׁר[43]. וְאִם נִשְׁפְּכוּ הַמַּיִם[44] - הֲרֵי זֶה כּוֹתֵב
מְגִלָּה אַחֶרֶת וּמֵבִיא מַיִם אֲחֵרִים[45]. נִשְׁפְּכוּ וְנִשְׁתַּיֵּר
מֵהֶן - לֹא יַשְׁקֶה אֶת הַשְּׁאָר[46], וְאִם הִשְׁקָה - כָּשֵׁר[47].

39) שבשעת המחיקה התכוון לשם סוטה אחרת, והפסוק אומר: ועשה לה הכהן, שיהיו כל מעשיה לשמה. 40) שאין המחיקה ניכרת במים שהיא לשמה. 41) אף על פי שהמחיקה הייתה ניכרת בשעת נתינת המגילה לכוס כל אחת לשמה. 42) שהרי נתערבו לבסוף ובשעת השתייה אין החלקים ניכרים של מי הם. 43) בעייא שלא נפשטה, ומספק אין אנו מחייבים לכתוב מגילה שנייה ולמחוק שם שמים שנית, ואנו אומרים "יש ברירה", כאילו הוברר הדבר אחרי חלוקת המים לשני כוסות - שכל אחת שתתה את חלקה הראוי לה. 44) ולא נשאר מהם כלום. 45) ואין אומרים לא נמחוק בגללה שם שמים שתי פעמים. 46) כי לכתחילה עליה לשתות את כל מי מחיקת המגילה כולה. 47) בעייא שלא נפשטה ומספק אין אנו מחייבים לכתוב לה מגילה שנית ולמחוק לה שם שמים פעם שנייה.

יב. מֵי סוֹטָה שֶׁלָּנוּ[48] - נִפְסָלִין בְּלִינָה[49]. הִקְדִּים עָפָר
לְמַיִם - פְּסוּלָה[50]. לֹא הָיָה שָׁם עָפָר בַּהֵיכָל - מֵבִיא
עָפָר מִבַּחוּץ וּמַנִּיחוֹ בַּהֵיכָל[51], וְלוֹקֵחַ מִמֶּנּוּ וְנוֹתֵן עַל
פְּנֵי הַמַּיִם[52]. וְאֵינוֹ מֵבִיא אֵפֶר[53], אֲבָל מֵבִיא
רַקְבּוּבִית[54] שֶׁהִיא כְּעָפָר.

48) שעבר עליהם הלילה מאז שאיבתם מן הכיור ועד להשקאה. 49) הואיל ונתקדשו בכלי שרת, שהרי בחצי לוג שבמקדש היה מודד וגם נתקדשו בכיור, וכלי שרת מקדשים להיפסל בלינה. 50) שנאמר: "ומן העפר... יקח הכהן ונתן אל המים" - המים תחילה ואחר כך נתינת העפר אל המים. 51) על קרקע ההיכל. 52) שלא נאמר בתורה: ומקרקע המשכן יקח, אלא: "ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן", לא הקפיד הכתוב אלא שיהא העפר מונח על קרקעית המשכן שעה אחת, אבל אם יכניס עפר מבחוץ להיכל ולא יתננו על גבי הקרקע - אינו כשר להשקאה. 53) שאין האפר נקרא עפר. ואף על פי שלעניין כיסוי הדם

גם האפר נחשב כעפר ומכסים בו - בסוטה נתמעט אפר משום שנאמר בה: "בקרקע המשכן" - שיהא דומה לקרקע.
54) ירק רקוב.

יג. וְלֹא יַחְפֹּר בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן[55]. וְאִם חָפַר וְהוֹצִיא עָפָר, שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן[55]. וְאִם חָפַר וְהוֹצִיא עָפָר - כָּשֵׁר.

55) לא הקפיד הכתוב אלא שיהיה על קרקע המשכן, שהרי לא נאמר: ומקרקע המשכן יקח.

יד. הִקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ וְאַחַר כָּךְ הִשְׁקָהּ - כָּשֵׁרָה. נִטְמֵאת מִנְחָתָהּ קֹדֶם שֶׁיַּנִּיחֶנָּה בִּכְלֵי שָׁרֵת[56] - הֲרֵי זוֹ תִּפָּדֶה, כְּכָל הַמְּנָחוֹת שֶׁנִּטְמְאוּ קֹדֶם שֶׁיִּתְקַדְּשׁוּ בִּכְלֵי שָׁרֵת, וְיָבִיאוּ מִנְחָה אַחֶרֶת[57]. נִטְמֵאת הַמִּנְחָה אַחַר שֶׁקִּדְּשָׁהּ בִּכְלֵי שָׁרֵת[58] - הֲרֵי זוֹ תִּשָּׂרֵף. וְכֵן אִם אָמְרָה 'טְמֵאָה אֲנִי' קֹדֶם שֶׁתִּקָּמֵץ הַמִּנְחָה[59], אוֹ שֶׁאָמְרָה 'אֵינִי שׁוֹתָה'[60], אוֹ שֶׁלֹּא רָצָה בַּעְלָהּ לְהַשְׁקוֹתָהּ, אוֹ שֶׁבָּאוּ עֵדֵי טֻמְאָה, אוֹ שֶׁמֵּת הוּא[61], אוֹ שֶׁמֵּתָה הִיא - הֲרֵי הַמִּנְחָה כֻּלָּהּ נִשְׂרֶפֶת[62]. וְאִם אֵרַע אֶחָד מֵאֵלּוּ אַחַר שֶׁקָּרַב הַקֹּמֶץ - אֵין הַשְּׁיָרִים נֶאֱכָלִין.

56) שאין בה קדושת הגוף אלא קדושת פה בלבד.
57) בדמי הפדיון. 58) שקדשה קדושת הגוף ואינה יוצאת עוד לחולין, שכלי שרת מקדשים את הראוי להם, שלא יצאו עוד לחולין ככתוב בהם: "כל הנוגע בהם יקדש".
59) אינה ראוייה עוד להיקרב שהרי אינה באה אלא להזכיר עוונה של זו שתיבדק, והרי היא בדוקה ועומדת, וגם אינה ראוייה להיקרב נדבה, שמנחת שעורים אינה כשרה אלא לסוטה ולעומר. 60) ועדיין לא נמחקה מגילתה, כי אם נמחקה משקים אותה בעל כורחה. 61) ואין עוד צורך במנחתה. 62) בבית הדשן.

טו. הָיָה בַּעְלָהּ כֹּהֵן - אֵין שְׁיָרֵי מִנְחָתָהּ נֶאֱכָלִין, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לַבַּעַל חֵלֶק בָּהֶם[63]; וְאֵינָהּ עוֹלָה כֻּלָּהּ לָאִשִּׁים כְּמִנְחַת זִכְרֵי כְּהֻנָּה[64], מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לָהּ חֵלֶק בָּהּ[65]; אֶלָּא הַקֹּמֶץ קָרֵב לְעַצְמוֹ, וְשְׁיָרִים מִתְפַּזְּרִין עַל בֵּית הַדֶּשֶׁן. נִמְצְאוּ עֵדֶיהָ[66] זוֹמְמִין[67] - מִנְחָתָהּ תֵּצֵא לְחֻלִּין[68].

63) שמשלו היא באה, והתורה אמרה: "וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל". 64) שמנחתם אינה נקמצת אלא עולה כליל על המזבח. 65) שלכפרתה היא באה ואין מנחת זר קריבה בלי קמיצה. 66) עדי סתירתה שעל ידיהם באה לכך. 67) שהעידו שקר. 68) בלא פדיון, שהכל בטעות היה, והקדש טעות אינו הקדש.

טז. הַמְקַנֵּא לְאִשְׁתּוֹ עַל יְדֵי אֲנָשִׁים הַרְבֵּה[69], וְנִסְתְּרָה עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם - הֲרֵי זֶה מֵבִיא מִנְחָה אַחַת עַל יְדֵי כֻּלָּן כְּשֶׁמַּשְׁקֶה אוֹתָהּ; שֶׁנֶּאֱמַר: מִנְחַת קְנָאֹת הִיא - מִנְחָה אַחַת לְקִנּוּיִין הַרְבֵּה[70].

69) שהתרה בה אל תסתרי עם פלוני ופלוני. 70) בכריתות ט: דרשוה מהפסוק "זאת תורת הקנאות" - תורה אחת לקינויין הרבה, שלא נאמר "תורות", אלא "תורת".

יז. יֵשׁ לַבַּעַל לְגַלְגֵּל[71] בִּשְׁבוּעָה עָלֶיהָ שֶׁלֹּא זִנְּתָה עִם אִישׁ זֶה שֶׁקִּנֵּא לָהּ בּוֹ וְלֹא עִם אִישׁ אַחֵר[72], וְשֶׁלֹּא זִנְּתָה תַּחְתָּיו מִשֶּׁנִּתְאָרְסָה קֹדֶם שֶׁתִּנָּשֵׂא וְלֹא אַחַר שֶׁנִּשֵּׂאת[73]. אֲבָל אֵינוֹ מְגַלְגֵּל עָלֶיהָ שֶׁלֹּא זִנְּתָה קֹדֶם הָאֵרוּסִין וְלֹא אַחַר שֶׁגֵּרְשָׁהּ, אִם גֵּרְשָׁהּ וְהֶחֱזִירָהּ; שֶׁאִם זִנְּתָה בְּעֵת זֶה[74] לֹא תֵּאָסֵר עָלָיו[75], וְכֹל שֶׁתִּבְעַל וְלֹא תִּהְיֶה אֲסוּרָה לוֹ אֵינוֹ מַתְנֶה עִמָּהּ. לְפִיכָךְ, אִם כָּנַס יִבְמָתוֹ - אֵינוֹ מְגַלְגֵּל עָלֶיהָ[76] שֶׁלֹּא זִנְּתָה כְּשֶׁהָיְתָה שׁוֹמֶרֶת יָבָם[77]. אֲבָל מְגַלְגֵּל עָלֶיהָ שֶׁלֹּא זִנְּתָה תַּחַת אָחִיו[78]; שֶׁאִם זִנְּתָה תַּחַת אָחִיו - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה עָלָיו[79]. וְכֵן אִם גֵּרְשָׁהּ וְהֶחֱזִירָהּ - מְגַלְגֵּל עָלֶיהָ שֶׁלֹּא זִנְּתָה תַּחְתָּיו בַּנִּשּׂוּאִין הָרִאשׁוֹנִים[80]. וְיֵשׁ לוֹ לְגַלְגֵּל עָלֶיהָ בִּלְהַבָּא, שֶׁלֹּא תִּזְנֶה תַּחְתָּיו, וְשֶׁלֹּא תִּזְנֶה אַחַר שֶׁיַּחֲזִירֶנָּה אִם יִגְרֹשׁ וְיַחֲזִיר. לְפִיכָךְ, כְּשֶׁתִּזְנֶה לְהַבָּא - מַיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ, וְיֵאָרְעוּ לָהּ אוֹתָן הַמְּאֹרָעוֹת[81]. לְכָךְ נֶאֱמַר: אָמֹן אָמֹן - אָמֹן מֵאִישׁ זֶה, אָמֹן מֵאִישׁ אַחֵר; אָמֹן נְשׂוּאָה, אָמֹן אֲרוּסָה; אָמֹן לְשֶׁעָבַר, אָמֹן לְהַבָּא.

71) לכלול, להטיל. 72) שלא קינא לה בו. 73) כלומר, אף על פי שהארוסה אינו משביעה, אבל כשמשביעה גם על זנות שאחר נישואין מוסיף הוא להשביעה על זנותה משנתארסה, ואפילו לא קינא לה בהיותה ארוסה, ומכאן ל"גלגול שבועה מן התורה". 74) בזמן גירושיה.
75) שגרושה שזינתה מותרת לבעלה. 76) כשמשביעה לאחר כניסתה. 77) שמת בעלה הקודם ומצפה ליבם שייבמנה, שהרי שומרת יבם שזינתה מותרת ליבם.
78) כשהיה קיים [=חי]. 79) על היבם. 80) שאם זינתה אז, נאסרה עליו לעולם. 81) "לכשתטמא מים מערערים אותה ובודקים אותה" - חוזרים לה לתוך גרונה כאדם הנחנק על ידי משקה נראה כעושה ערער.

יח. מִצְוַת חֲכָמִים עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְקַנְּאוֹת[82] לְנָשֵׁיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ[83]. וְכָל הַמְקַנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ, נִכְנְסָה בּוֹ רוּחַ טָהֳרָה[84]. וְלֹא יְקַנֵּא לָהּ לֹא מִתּוֹךְ שְׂחוֹק וְלֹא מִתּוֹךְ שִׂיחָה וְלֹא מִתּוֹךְ קַלּוּת רֹאשׁ וְלֹא מִתּוֹךְ מְרִיבָה וְלֹא לְהַטִּיל עָלֶיהָ אֵימָה. וְאִם עָבַר וְקִנֵּא לָהּ בִּפְנֵי עֵדִים מִתּוֹךְ אֶחָד מִכָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ - הֲרֵי זֶה קִנּוּי.

82) להזהירן ולהתרות בהן שלא יתנהגו בפריצות. 83) זו חובה, כדברי רבי עקיבא. 84) ממרום, ששונא את הפריצות.

יט. אֵין רָאוּי לְקַפֵּץ וּלְקַנְּאוֹת בִּפְנֵי עֵדִים תְּחִלָּה[85], אֶלָּא בֵּינוֹ לְבֵינָהּ, בְּנַחַת וּבְדֶרֶךְ טָהֳרָה וְאַזְהָרָה, כְּדֵי לְהַדְרִיכָהּ בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה וּלְהָסִיר הַמִּכְשׁוֹל[86]. וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד עַל אִשְׁתּוֹ וְעַל בָּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ וּמַזְהִירָן

וּפוֹקֵד[87] דַּרְכֵיהֶן תָּמִיד עַד שֶׁיֵּדַע שֶׁהֵן שְׁלֵמִין מִכָּל חֵטְא וּמֵעָוֹן - הֲרֵי זֶה חוֹטֵא; שֶׁנֶּאֱמַר: וְיָדַעְתָּ כִּי שָׁלוֹם אָהֳלֶךָ[88], וּפָקַדְתָּ נָוְךָ[89] וְלֹא תֶחֱטָא.

85) בפעם הראשונה, שבזה הוא מטיל קנאה בינו לבינה, שמביישה בפני אחרים וגורם לכעס ורוגז בבית, ואף על פי שמצוה לקנאות, אין זה אלא בפעם השנייה, אבל בפעם הראשונה אסור לו להטיל קנאה בינו לבינה. 86) אבל לא להקניט ולצער, ובפרישה לטור מפרש דברי רבינו: "שיאמר לה בפירוש שלא על מנת לאסור אותך אני מקנא לך אלא שתיזהרי מן הכיעור והדומה לו". 87) בודק ומבקר. 88) זו אשתו. 89) אלו בני ביתו.

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת סוֹטָה, וְנִגְמַר סֵפֶר נָשִׁים בְּסַיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא.

וּמִנְיַן פְּרָקָיו חֲמִשִּׁים וּשְׁלֹשָׁה פְּרָקִים: הִלְכוֹת אִישׁוּת - עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה פְּרָקִים. הִלְכוֹת גֵּרוּשִׁין - שְׁלֹשָׁה עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת יִבּוּם וַחֲלִיצָה - שְׁמֹנָה פְּרָקִים. הִלְכוֹת נַעֲרָה בְתוּלָה - שְׁלֹשָׁה פְּרָקִים. הִלְכוֹת סוֹטָה - אַרְבָּעָה פְּרָקִים.

פְּעָמַי הָכֵן בְּאִמְרָתֶךָ, וְאַל תַּשְׁלֵט בִּי כָּל אָוֶן

סֵפֶר חֲמִישִׁי וְהוּא סֵפֶר קְדֻשָּׁה

הִלְכוֹתָיו שָׁלֹשׁ. וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: א. הִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִּיאָה. ב. הִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת. ג. הִלְכוֹת שְׁחִיטָה. וְהַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בָּהֶן מְפֹרָשׁוֹת בִּשְׁמוֹתָן בִּמְקוֹמוֹתָן.

הִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִּיאָה

יֵשׁ בִּכְלָלָן שֶׁבַע וּשְׁלֹשִׁים מִצְוֹת. מִצְוָה אַחַת עֲשֵׂה, וּשְׁלֹשִׁים וְשֵׁשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטָן: א) שֶׁלֹּא לָבֹא עַל הָאֵם. ב) שֶׁלֹּא לָבֹא עַל אֵשֶׁת אָב. ג) שֶׁלֹּא לִבְעֹל אָחוֹת. ד) שֶׁלֹּא לִבְעֹל בַּת אֵשֶׁת אָב. ה) שֶׁלֹּא לִבְעֹל בַּת הַבֵּן. ו) שֶׁלֹּא לִבְעֹל הַבַּת. ז) שֶׁלֹּא לִבְעֹל בַּת הַבַּת. ח) שֶׁלֹּא לִשָּׂא אִשָּׁה וּבִתָּהּ. ט) שֶׁלֹּא לִשָּׂא אִשָּׁה וּבַת בְּנָהּ. י) שֶׁלֹּא לִשָּׂא אִשָּׁה וּבַת בִּתָּהּ. יא) שֶׁלֹּא לִבְעֹל אֲחוֹת אָב. יב) שֶׁלֹּא לִבְעֹל אֲחוֹת אֵם. יג) שֶׁלֹּא לִבְעֹל אֵשֶׁת אֲחִי הָאָב. יד) שֶׁלֹּא לִבְעֹל אֵשֶׁת הַבֵּן. טו) שֶׁלֹּא לִבְעֹל אֵשֶׁת אָח. טז) שֶׁלֹּא לִבְעֹל אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ. יז) שֶׁלֹּא לִשְׁכַּב עִם בְּהֵמָה. יח) שֶׁלֹּא תָּבִיא אִשָּׁה בְּהֵמָה עָלֶיהָ. יט) שֶׁלֹּא לִשְׁכַּב עִם זָכָר. כ) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אָב. כא) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֲחִי אָב. כב) שֶׁלֹּא לִבְעֹל אֵשֶׁת אִישׁ. כג) שֶׁלֹּא לִבְעֹל נִדָּה. כד) שֶׁלֹּא לְהִתְחַתֵּן בְּעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת. כה) שֶׁלֹּא יָבוֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בִּקְהַל ה'. כו) שֶׁלֹּא לְהַרְחִיק דּוֹר שְׁלִישִׁי מִצֶּרִי מִלָּבוֹא בַּקָּהָל. כז) שֶׁלֹּא לְהַרְחִיק דּוֹר שְׁלִישִׁי אֲדוֹמִי מִלָّבוֹא בַּקָּהָל. כח) שֶׁלֹּא יָבֹא מַמְזֵר בַּקָּהָל. כט) שֶׁלֹּא יָבֹא סָרִיס בַּקָּהָל. ל) שֶׁלֹּא לְסָרֵס זָכָר אֲפִלּוּ בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף. לא) שֶׁלֹּא יִשָּׂא כֹּהֵן גָּדוֹל אַלְמָנָה. לב) שֶׁלֹּא יִבְעַל כֹּהֵן גָּדוֹל אַלְמָנָה אֲפִלּוּ בְּלֹא נִשּׂוּאִין. לג) שֶׁיִּשָּׂא כֹּהֵן גָּדוֹל בְּתוּלָה בְּנַעֲרוּתֶיהָ. לד) שֶׁלֹּא יִשָּׂא כֹּהֵן גְּרוּשָׁה. לה) שֶׁלֹּא יִשָּׂא זוֹנָה. לו) שֶׁלֹּא יִשָּׂא חֲלָלָה. לז) שֶׁלֹּא יִקְרַב אָדָם לְאַחַת מִכָּל הָעֲרָיוֹת וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא בָּעַל. וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר העריות שהן בכרת או במיתת בית דין: שאין מלקין ולא ממיתין בלא התראה אפילו לתלמיד חכם: הבא על אחד מחייבי לאוין או עשה, ושהאנוס פטור מכלום: אין קישוי אלא לדעת: ודין אי זה הוא נקרא מערה והבא על האשה: ודין ביאה אסורה בלא קישוי או הבא על הערוה כמתעסק: ודין הבא על הטריפה, ששכב עם בהמה טריפה או עם הזכר או עם טומטום: בן כמה יהיה האיש ויהיה חייב וכן האשה: אם העדים נזקקים לראות בנאפים כמכחול בשפופרת: מלקין ושורפין וסוקלין על החזקה: ודין האשה שהוחזקה נדה בשכונותיה: ודין האב שאמר בתי מקודשת היא לזה או האשה שאמרה מקודשת אני.

א. הַבָּא עַל אַחַת מִכָּל הָעֲרָיוֹת[2] הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה בְּמֵזִיד - חַיָּב כָּרֵת[3]; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכֹּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה וְנִכְרְתוּ הַנְּפָשׁוֹת[4] וְגוֹמֵר - שְׁנֵיהֶם, הַבּוֹעֵל וְהַנִּבְעֶלֶת[5]. וְאִם הָיוּ שׁוֹגְגִין - חַיָּבִין חַטָּאת קְבוּעָה[6]. וְיֵשׁ מִן הָעֲרָיוֹת שֶׁהוּא בְּמִיתַת בֵּית דִּין[7], יָתֵר עַל הַכָּרֵת הַשָּׁוֶה בְּכֻלָּן[8].

2) "כל שאסר ביאתו בתורה וחייב על ביאתו כרת, והם האמורות בפרשת אחרי־מות ה הנקראות עריות" (הל' אישות פ"א ה"ה). 3) אפילו אלה שיבואר להלן שעונשם מיתת בית דין, חייבים כרת אם אין עדים כשרים או שלא התרו בו, ומה הוא עונש כרת מבאר רבינו בפ"ח מהל' תשובה ה"א: שלא יזכה לחיי העולם הבא, אלא "נכרת ברשעו ואבד כבהמה", וזה נוסף על העונש שימות תוך זמנו. 4) בכתב־יד תימן: הנפשות העושות. 5) תורת כהנים (אחרי, פי"ג ה"ד): "אין לי אלא איש שהוא ענוש כרת על־ידי אשה, אשה ענושה כרת על־ידי איש, מניין? תלמוד־לומר הנפשות העושות, הרי כאן שנים". 6) שני סוגי חטאות הם: חטאת קבועה וקרבן עולה ויורד, חטאת קבועה באה מן הבהמה בלבד, וקרבן עולה ויורד: עשיר מביא חטאת בהמה, ועני מביא תורים ובני יונה או עשירית האיפה סולת. ופרטי דיניהם מבוארים בפ"י מהל' שגגות ה"א. 7) ראה לקמן הלכות ד־ו. 8) אם עשה במזיד בלא עדים והתראה.

ב. אוֹתָן הָעֲרָיוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מִיתַת בֵּית דִּין, אִם הָיוּ

שָׁם עֵדִים וְהַתְרָאָה וְלֹא פֵּרְשׁוּ מִמַּעֲשֵׂיהֶם - מְמִיתִין אוֹתָן מִיתָה הָאֲמוּרָה בָּהֶן[9].

9) בתורה, וכמבואר להלן.

ג. וַאֲפִלּוּ הָיָה הָעוֹבֵר תַּלְמִיד חָכָם - אֵין מְמִיתִין וְלֹא מַלְקִין[10] **עַד שֶׁתִּהְיֶה שָׁם הַתְרָאָה; שֶׁלֹּא נִתְּנָה הַתְרָאָה בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא לְהַבְחִין בֵּין שׁוֹגֵג לְמֵזִיד**[11].

10) בעריות שיש בהם חיוב כרת בלבד והתרו בו למלקות, וכמו שכתב לקמן בה"ז "שכל חייבי כריתות לוקין", אבל חייבי מיתות בית־דין אין לוקין, שכל לאו שניתן לאזהרת מיתות בית־דין, אין לוקין עליו (פי"ח מהל' סנהדרין ה"ב). 11) לשונו של רבי יוסי ברבי יהודה (סנהדרין ח:) "חבר (תלמיד חכם) אין צריך התראה, לפי שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג (שסבור שדבר זה מותר) למזיד" (היודע שדבר זה אסור). ורבינו אף־על־פי שפסק כחכמים - שגם תלמיד חכם צריך התראה - השתמש באותו המשפט אבל במובן אחר, כגון להבחין אם ידע שאשה זו היא קרובתו או שהיא נשואה, והבחנה זו שייכת גם בתלמיד חכם, וצריך התראה שכזו (מגיד־משנה).

ד. הָעֲרָיוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מִיתַת בֵּית דִּין - מֵהֶן שֶׁמִּיתָתָן בִּסְקִילָה, וּמֵהֶן שֶׁמִּיתָתָן בִּשְׂרֵפָה, וּמֵהֶן שֶׁמִּיתָתָן בְּחֶנֶק[12]. **וְאֵלּוּ שֶׁמִּיתָתָן בִּסְקִילָה**[13]**: הַבָּא עַל אִמּוֹ, וְעַל אֵשֶׁת אָבִיו, וְעַל אֵשֶׁת בְּנוֹ, וְהִיא הַנִּקְרֵאת כַּלָּתוֹ; וְהַשּׁוֹכֵב עִם זָכָר; וְהַשּׁוֹכֵב עִם בְּהֵמָה; וְהָאִשָּׁה הַמְּבִיאָה אֶת הַבְּהֵמָה עָלֶיהָ.**

12) משנה, סנהדרין מט, ב. 13) שם נג, א.

ה. וְאֵלּוּ הֵן הָעֲרָיוֹת שֶׁמִּיתָתָן בִּשְׂרֵפָה: הַבָּא עַל בַּת אִשְׁתּוֹ בְּחַיֵּי אִשְׁתּוֹ[14]**, וְעַל בַּת בִּתָּהּ, וְעַל בַּת בְּנָהּ; וְעַל אֵם אִשְׁתּוֹ, וְעַל אֵם אִמָּהּ, וְעַל אֵם אָבִיהָ; וְהַבָּא עַל בִּתּוֹ**[15]**, וְעַל בַּת בִּתּוֹ, וְעַל בַּת בְּנוֹ.**

14) אבל לאחר מיתת אשתו, אינן בשריפה אלא בכרת, כמו שיתבאר לקמן פ"ב ה"ח. והוא־הדין לכל קרובות אשתו האמורות להלן, שאינן בשריפה אלא בחיי אשתו (שם). 15) אף־על־פי שאינה בת אשתו, כגון שנולדה לו בזנות - דינם בשריפה, והוא־הדין בתו מאשתו ומתה אשתו, שאמרנו למעלה שאין בה עונש שריפה משום בת אשתו.

ו. אֵין לְךָ עֶרְוָה בְּחֶנֶק אֶלָּא אֵשֶׁת אִישׁ בִּלְבַד[16]**; שֶׁנֶּאֱמַר: מוֹת יוּמַת הַנֹּאֵף וְהַנֹּאֶפֶת, וּמִיתָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה סְתָם הִיא חֶנֶק**[17]**. וְאִם הָיְתָה בַּת כֹּהֵן - הִיא בִּשְׂרֵפָה**[18]**, וּבוֹעֲלָהּ בְּחֶנֶק**[19]**; שֶׁנֶּאֱמַר: וּבַת אִישׁ כֹּהֵן כִּי תֵחֵל לִזְנוֹת, בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף. וְאִם הָיְתָה נַעֲרָה מְאֹרָשָׂה - שְׁנֵיהֶם בִּסְקִילָה; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי תִהְיֶה נַעֲרָה בְתוּלָה וְגוֹמֵר, וּסְקַלְתֶּם אֹתָם בָּאֲבָנִים. וְכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: מוֹת יוּמָתוּ דְּמֵיהֶם בָּם - הֲרֵי הֵן בִּסְקִילָה**[20].

16) גם מאורסה בכלל אם היא בוגרת (בת י"ג שנה ויום אחד), ראה לקמן פ"ג ה"ד. 17) סנהדרין נב, א. 18) שם עה, א. 19) שם פט, א. 20) שם נג, א.

ז. שְׁאָר הָעֲרָיוֹת כֻּלָּן - בִּכְרֵת[21] **בִּלְבַד, וְאֵין בָּהֶם מִיתַת בֵּית דִּין. לְפִיכָךְ**[22]**, אִם הָיוּ שָׁם עֵדִים וְהַתְרָאָה - בֵּית דִּין מַלְקִין אוֹתָן**[23]**; שֶׁכָּל חַיָּבֵי כְּרֵתוֹת - לוֹקִין**[24].

21) כריתות ב, א. 22) הואיל שהלאו לא ניתן לעונש מיתת בית־דין, אבל כשיש עונש מיתת בית־דין - אין לוקין אפילו אם התרוהו למלקות (ראה למעלה הערה ח). 23) מכות יג, א. 24) שם.

ח. הַבָּא עַל אַחַת מֵחַיָּבֵי לָאוִין[25] **בְּמֵזִיד - הוּא לוֹקֶה וְהִיא**[26]**. וְאִם בִּשּׁוֹגֵג - פְּטוּרִין מִכֻּלּוּם**[27]**. וְהַבָּא עַל אַחַת מֵהַשְּׁנִיּוֹת**[28] **בְּמֵזִיד - מַכִּין אוֹתוֹ**[29] **מַכַּת מַרְדּוּת**[30] **מִדִּבְרֵיהֶם. אֲבָל הַבָּא עַל אַחַת מֵחַיָּבֵי עֲשֵׂה**[31] **- אֵינוֹ לוֹקֶה. וְאִם הִכּוּ אוֹתָם בֵּית דִּין מַכַּת מַרְדּוּת כְּדֵי לְהַרְחִיק מִן הָעֲבֵרָה - הָרְשׁוּת בְּיָדָם**[32].

25) נשים שהתורה אסרה בעילתן בלאו, ולא הטילה על העובר עונש כרת, כגון ממזרת לישראל או גרושה לכהן הדיוט, ואלמנה לכהן גדול, ראה פ"א מהל' אישות ה"ז. 26) כריתות י, ב. 27) שאין קרבן על שוגג אלא בחייבי כריתות. 28) עריות האסורות מדברי סופרים, ונקראות שניות מפני שהן שניות לעריות ראשונות האסורות מן התורה, וכולן מנויות בפ"א מהל' אישות ה"ו. 29) חייבים להכותו. 30) "ולמה קורין אותן מכת מרדות? שמרד בדברי תורה ובדברי סופרים" ('ערוך'). ולא קבעו חכמים מספר המכות, ונמסר לבית־דין להחליט בכל מקרה ומקרה לפי שיקול דעתם. 31) כגון מצרית ואדומית עד דור שלישי לגירות, שנאמר: "דור שלישי יבא להם בקהל ה'" (דברים כג, ט) ולא דור שני, וכן כהן גדול שבא על הבעולה, שנאמר: "בתולה מעמיו יקח אשה" (ויקרא כא, יד) ולא בעולה. ולאו הבא מכלל עשה - דינו כעשה. 32) סנהדרין מו, א: "בית־דין מכין ועונשין שלא מן התורה, כדי לעשות סייג לתורה" ('מגדל עוז'). וזהו שכתב רבינו כדי להרחיק מן העבירה. בשניות לעריות כתב רבינו: "מכין אותו", כלומר בית־דין מצווה להכותו, ואילו בחייבי עשה, דייק וכתב: "הרשות בידם", כלומר לפי שיקול דעתם.

ט. אָנוּס - פָּטוּר מִכֻּלּוּם, מִן הַמַּלְקוּת וּמִן הַקָּרְבָּן, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מִן הַמִּיתָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלַנַּעֲרָה לֹא תַעֲשֶׂה דָבָר[33]**. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁנֶּאֱנַס הַנִּבְעָל; אֲבָל הַבּוֹעֵל**[34] **- אֵין לוֹ אֹנֶס**[35]**, שֶׁאֵין קִשּׁוּי**[36] **אֶלָּא לְדַעַת**[37]**. וְאִשָּׁה שֶׁתְּחִלַּת בִּיאָתָהּ בְּאֹנֶס וְסוֹפָהּ בְּרָצוֹן - פְּטוּרָה מִכֻּלּוּם**[38]**; שֶׁמִּשֶּׁהִתְחִיל לִבְעֹל בְּאֹנֶס אֵין בְּיָדָהּ שֶׁלֹּא תִּרְצֶה, שֶׁיֵּצֵר הָאָדָם**[39] **וְטִבְעוֹ כּוֹפֶה אוֹתָהּ לִרְצוֹת.**

33) ב'ספרי' (פרשת כי־תצא) דרשו מהמילים היתרות שבכתוב זה, שאונסים פטורים מכל עונש, וגם מקרבן - ששוגג חייב בו (מגיד־משנה). 34) שאנסוהו, כגון

שתקפתו אשה וקרבתו לעצמה לאנסו. [כתב במגיד־משנה, שלדעת רבינו, אם אמרו לו גויים שיבוא על הערוה ואם לאו יהרגוהו, ובא עליה - הוא חייב מיתה, שאין קישוי אלא לדעת. ודבריו תמוהים, שהרי רבינו אומר בפ"ה מהל' יסודי התורה ה"ד, ששלוש העבירות החמורות: עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים, שנאמר בהן ייהרג ואל יעבור, אם עבר הרי זה ביטל מצות־עשה של קידוש השם, ועבר על לאו של חילול השם, אבל אין ממיתים אותו ואין מלקים אותו, מכיוון שאנסוהו לכך]. 35) כלומר, אינו יכול להפטר בטענת אונס. 36) אבר המין. 37) אבל אם נתכוין לאשתו ונתקשה, ותקפתו אחת מן העריות, הרי זה נקרא אונס ופטור, כיון שהקישוי לדעת היה בהיתר, וראה בהשגת הראב"ד. 38) כתובות נא, ב - כרבא. 39) שם בגמרא: "יצר אלבשה", ולפיכך אפילו אם היא אומרת בפירוש, שהיא רוצה בכך - פטורה.

1 **י. הַמַּכְנִיס רֹאשׁ הָעֲטָרָה[40] בִּלְבַד - הוּא הַנִּקְרָא**
2 **מַעֲרֶה[41], מִלְּשׁוֹן: אֶת מְקֹרָהּ הֶעֱרָה. וְהַמַּכְנִיס כָּל**
3 **הָאֵבֶר - הוּא הַנִּקְרָא גּוֹמֵר[42]. וּבְכָל הַבִּיאוֹת**
4 **הָאֲסוּרוֹת, אֶחָד הַמַּעֲרֶה וְאֶחָד הַגּוֹמֵר. וְאַף עַל פִּי**
5 **שֶׁלֹּא הוֹצִיא שִׁכְבַת זֶרַע[43], וְאַף עַל פִּי שֶׁפֵּרֵשׁ וְלֹא**
6 **גָּמַר, כֵּיוָן שֶׁהִכְנִיס רֹאשׁ הָעֲטָרָה נִתְחַיְּבוּ שְׁנֵיהֶם[44]**
7 **מִיתַת בֵּית דִּין אוֹ כָּרֵת אוֹ מַלְקוּת אוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[45].**
8 **(וְאֶחָד[46] הַבָּא עַל הָעֲרָוָה כִּדְרָכָהּ וְאֶחָד הַבָּא עָלֶיהָ**
9 **שֶׁלֹּא כִּדְרָכָהּ[47]) - מִשֶּׁיַּעֲרֶה בָּהּ[48] יִתְחַיְּבוּ שְׁנֵיהֶן מִיתָה**
10 **אוֹ כָּרֵת אוֹ מַלְקוּת אוֹ מַכַּת מַרְדּוּת. בֵּין שֶׁהָיוּ שׁוֹכְבִין**
11 **בֵּין שֶׁהָיוּ עוֹמְדִים, עַל הַכְּנָסַת הָעֲטָרָה הוּא הַחִיּוּב.**

40) של האבר. 41) משנה, יבמות נג, ב. 42) שם, במשנה. 43) שם נה, ב. 44) בנדה כתיב "את מקורה הערה", מכאן להעראה מן התורה. ושאר עריות למדים אנו בהיקש מנדה (שם נד.). 45) כמבואר למעלה בהלכות ד־ח. 46) כן היא גירסת ה'מגיד משנה' ו'מגדל עוז', וכן הוא בדפוס רומי ר"מ, ובכת"י התימנים. 47) סנהדרין נד, א: "משכבי אשה (ויקרא יט, יג). מגיד לך הכתוב ששני משכבות באשה" - "לחייב בכל עריות כדרכה ושלא כדרכה" (רש"י שם). 48) ואפילו שלא כדרכה (הוריות ד.) ובכתב־יד התימנים: משהערה בה שלא כדרכה.

12 **יא. כָּל הַבָּא בִּיאָה אֲסוּרָה בְּלֹא קִשּׁוּי[49], אֶלָּא שֶׁהָיָה**
13 **הָאֵבֶר שֶׁלּוֹ מְדֻלְדָּל כְּמוֹ אֵבֶר הַמֵּתִים, כְּגוֹן הַחוֹלִים,**
14 **אוֹ מִי שֶׁנּוֹלַד כָּךְ, כְּגוֹן סְרִיס חַמָּה, אַף עַל פִּי**
15 **שֶׁהִכְנִיס אֶת הָאֵבֶר בְּיָדוֹ - אֵינוֹ חַיָּב לֹא כָּרֵת וְלֹא**
16 **מַלְקוּת, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מִיתָה; שֶׁאֵין זוֹ בִּיאָה[50].**
17 **אֲבָל פּוֹסֵל הוּא מִן הַתְּרוּמָה[51], וּבֵית דִּין מַכִּין אֶת**
18 **שְׁנֵיהֶם מַכַּת מַרְדּוּת[52].**

49) בלשון הגמרא "משמש מת", היינו שהאבר כמו מת. 50) שבועות יח, א. 51) בת כהן כל זמן שהיא בבית אביה, ואשת כהן מותרות לאכול תרומה. ואם נבעלה לפסול לה - נפסלה מלאכול תרומה (פ"ו מהל' תרומות ה"ו). ומשמיענו רבינו כאן, שאם הפסול לה שימש באבר מת, גם כן פוסל אותה מן התרומה (סוטה כו:). 52) שלא נאמר פטור אלא ממיתה ומעונש, אבל אסור לעשות כן, וכל שעבר על דבר שהוא פטור אבל אסור, מכין אותו מכת מרדות (מגיד־משנה).

19 **יב. הַבָּא עַל עֶרְוָה מִן הָעֲרָיוֹת כְּמִתְעַסֵּק[53], אַף עַל**
20 **פִּי שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ לְכָךְ[54] - חַיָּב[55]. וְכֵן בְּחַיָּבֵי לָאוִין**
21 **וּבַשְּׁנִיּוֹת[56]. אֲבָל הַבָּא עַל עֶרְוָה מִן הָעֲרָיוֹת וְהִיא**
22 **מֻתָּרֶת[57] - פָּטוּר מִכֻּלּוֹם. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּחַיָּבֵי לָאוִין**
23 **שֶׁהוּא פָּטוּר. וְהַבָּא עַל הַטְּרֵפָה[58], אוֹ שֶׁשָּׁכַב עִם**
24 **בְּהֵמָה טְרֵפָה - חַיָּב; חַי הוּא[59], אַף עַל פִּי שֶׁסּוֹפוֹ**
25 **לָמוּת מֵחֹלִי זֶה. וַאֲפִלּוּ שָׁחַט[60] בָּהּ שְׁנֵי סִימָנִין וַעֲדַיִן**
26 **הִיא מְפַרְכֶּסֶת - הַבָּא עָלֶיהָ חַיָּב, עַד שֶׁתָּמוּת אוֹ עַד**
27 **שֶׁיַּתִּיז רֹאשָׁהּ.**

53) שלא נתכוין לביאה ובא עליה. ויש מפרשים, שנתכוין לאשתו ונזדמנה לו אחותו (מגיד־משנה). 54) ובשאר עבירות - המתעסק פטור מקרבן (כריתות יט.). 55) קרבן, בגמרא שם: "המתעסק בחלבים ועריות, חייב שכן נהנה", שההנאה באה לו ממעשה איסור, וכל זה אינו אלא לענין קרבן, אבל מיתה או מלקות אין עונשין אלא במזיד והתראה (מגיד־משנה). 56) מתעסק חייב. כלומר, חטא וחייב עונש מן השמים, כי אין קרבן בחייבי לאוין שוגגים, והם פטורים מכלום (כסף־משנה). וראה ראב"ד. 57) יבמות נה, ב. 58) סנהדרין עח, א. 59) יבמות קכ, ב. 60) חולין קכא, ב: "והרובעה חייב" (חידושים ומקורות על הרמב"ם מהרש"ש).

28 **יג. כָּל אִשָּׁה אֲסוּרָה מֵאֵלּוּ, אִם הָיְתָה בַּת שָׁלֹשׁ**
29 **שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד וְמַעְלָה, גְּדוֹל הַבָּא עָלֶיהָ - חַיָּב**
30 **מִיתָה אוֹ כָּרֵת אוֹ מַלְקוּת; וְהִיא פְּטוּרָה מִכֻּלּוֹם[61],**
31 **אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה גְּדוֹלָה. וְאִם הָיְתָה פְּחוּתָה מִזֶּה -**
32 **הֲרֵי שְׁנֵיהֶן פְּטוּרִין, שֶׁאֵין בִּיאָתָהּ בִּיאָה[62]. וְכֵן אִשָּׁה**
33 **גְּדוֹלָה שֶׁבָּא עָלֶיהָ קָטָן: אִם הָיָה בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים[63]**
34 **וְיוֹם אֶחָד וְמַעְלָה - הִיא חַיֶּבֶת כָּרֵת אוֹ מִיתָה אוֹ**
35 **מַלְקוּת, וְהוּא פָּטוּר; וְאִם הָיָה בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים**
36 **וּלְמַטָּה - שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין.**

61) קטנה אינה בת עונשין, נדה מד, ב. 62) בפירוש המשנה לרבינו שם כתוב: "וזה הדבר הלכה למשה מסיני". וכן משמע מגמרא שם מה, א. במעשה דרבי עקיבא. 63) שם מה, א.

37 **יד. הַבָּא עַל הַזָּכָר אוֹ הֵבִיא זָכָר עָלָיו, כֵּיוָן**
38 **שֶׁהֶעֱרָה[64], אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם גְּדוֹלִים - נִסְקָלִים;**
39 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֶת זָכָר לֹא תִשְׁכַּב - בֵּין שֶׁהָיָה בּוֹעֵל אוֹ**
40 **נִבְעָל[65]. וְאִם הָיָה קָטָן בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד**
41 **וָמַעְלָה[66] - זֶה שֶׁבָּא עָלָיו אוֹ הֵבִיאוֹ עַל עַצְמוֹ נִסְקָל,**
42 **וְהַקָּטָן פָּטוּר[67]. וְאִם הָיָה הַזָּכָר[68] בֶּן תֵּשַׁע אוֹ פָּחוֹת[69]**
43 **- שְׁנֵיהֶן פְּטוּרִין[70]. וְרָאוּי לְבֵית דִּין לְהַכּוֹת הַגָּדוֹל**
44 **מַכַּת מַרְדּוּת[71], לְפִי שֶׁשָּׁכַב עִם זָכָר, וְאַף עַל פִּי**
45 **שֶׁהוּא פָּחוֹת מִבֶּן תֵּשַׁע.**

64) סנהדרין נה, א. 65) שנאמר "לא תשכב", אזהרה לשוכב (לבועל), ואנו קוראים גם "לא תשכיב" - אזהרה לנשכב (לנבעל). כריתות ג, א. 66) סנהדרין, שם. 67) שאינו בן עונשין. 68) השוכב או הנשכב. 69) כלומר, שלא מלאו לו תשע שנים ויום אחד. 70) כרב, בסנהדרין נד, ב שנשכב (נבעל) פחות מבן תשע שנים ויום אחד, אינו מחייב את שוכבו. 71) כדרך מכת מרדות על כל דבר שהוא פטור אבל אסור (מגיד־משנה).

טו. [אֶחָד הַבָּא עַל הַזָּכָר אוֹ] הַבָּא עַל אַנְדְּרוֹגִינוֹס[72] דֶּרֶךְ זַכְרוּתוֹ - חַיָּב[73]; [וְאִם בָּא עָלָיו דֶּרֶךְ נַקְבוּתוֹ - פָּטוּר][74]. וְהַטֻּמְטוֹם - סָפֵק הוּא[75]. לְפִיכָךְ, הַבָּא עַל הַטֻּמְטוֹם אוֹ עַל אַנְדְּרוֹגִינוֹס [דֶּרֶךְ נַקְבוּתוֹ] - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[76]. וְהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס מֻתָּר לִשָּׂא אִשָּׁה[77].

72) אדם שיש לו אברי המין של זכר ושל נקבה נקרא אנדרוגינוס, מלה זו יוונית היא: אנדרו - זכר, גינוס - נקבה ('ערוך' ערך אנתרופי). 73) כבא על הזכר, כרבי אליעזר, יבמות פא, ב 74) שם פג, ב: "במה דברים אמורים, בזכרות שלו. אבל בנקבות שלו - פטור". 75) אברי המין אטומים, ואין אנו יודעים בו אם הוא זכר או נקבה. 76) כמבואר למעלה הי"א, הערה נ. 77) שם פא, א. אע"פ שלגבי קידושין הוא ספק אשה (ראה בפ"ד מהל' אישות הי"א) ו"נשים המסוללות (מתחככות משום תאוה) זו בזו אסור" (להלן פכ"א ה"ח) - באנדרוגינוס מותר (מגיד־משנה).

טז. הַבָּא עַל הַבְּהֵמָה אוֹ שֶׁהֵבִיא בְּהֵמָה עָלָיו - שְׁנֵיהֶן נִסְקָלִין[78]; שֶׁנֶּאֱמַר: וּבְכָל בְּהֵמָה לֹא תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ - בֵּין שֶׁרְבָעָהּ אוֹ הֱבִיאָהּ עָלָיו. וְאֶחָד בְּהֵמָה וְאֶחָד חַיָּה[79] וָעוֹף[80] - הַכֹּל בִּסְקִילָה. וְלֹא חִלֵּק הַכָּתוּב בִּבְהֵמָה בֵּין גְּדוֹלָה לִקְטַנָּה; שֶׁנֶּאֱמַר: וּבְכָל בְּהֵמָה - אֲפִלּוּ בְּיוֹם לֵדָתָהּ[81], (הַבָּא עָלֶיהָ בֵּין כְּדַרְכָּהּ בֵּין שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ)[82], כֵּיוָן שֶׁהֶעֱרָה בָּהּ[83] אוֹ שֶׁהֶעֱרָתָה בּוֹ חַיָּב.

78) סנהדרין נד, א. 79) שהיה בכלל בהמה, בבא קמא נד, ב. 80) היינו נרבע, שאין רובע בעוף, ראה זבחים פה, ב. ובבבא־קמא נד, ב - אמרו שבכל מקום שוה עוף לבהמה, לומדים בהמה בהמה משבת. 81) סנהדרין נד, ב: "בהמה עשו בה קטנה כגדולה". 82) שם נה, א. 83) שם.

יז. קָטָן בֶּן תִּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד שֶׁבָּא עַל הַבְּהֵמָה אוֹ הֱבִיאָהּ עָלָיו - הִיא נִסְקֶלֶת עַל יָדוֹ[84], וְהוּא פָּטוּר. הָיָה בֶּן תִּשַׁע[85] אוֹ פָּחוֹת - אֵין סוֹקְלִין אֶת הַבְּהֵמָה. וְכֵן קְטַנָּה בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד שֶׁהֵבִיאָה בְּהֵמָה וְחַיָּה עָלֶיהָ, בֵּין בְּהֵמָה גְּדוֹלָה בֵּין בְּהֵמָה קְטַנָּה, כֵּיוָן שֶׁהֶעֱרָתָה בָּהּ הַבְּהֵמָה, (בֵּין כְּדַרְכָּהּ בֵּין שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ) - הַבְּהֵמָה נִסְקֶלֶת[86], וְהִיא פְּטוּרָה. וְאִם הָיְתָה גְּדוֹלָה - שְׁנֵיהֶן נִסְקָלִין. וְאִם הָיְתָה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וּלְמַטָּה - אֵין הַבְּהֵמָה נִסְקֶלֶת[87].

84) נדה מה, א. 85) שצריך שיהיה בן תשע שנים ויום אחד, כמפורש בגמרא שם, ולמעלה הי"ד. 86) שם מד, ב: "בת שלש שנים ויום אחד . . . ואם בא עליה אחד מכל העריות . . . מומתין על־ידה". "אחד מכל עריות ואפילו בהמה" (סנהדרין נה:). 87) שאין ביאתה ביאה.

יח. וְכֵן הַשּׁוֹכֵב עִם הַבְּהֵמָה בִּשְׁגָגָה[88], וְהָאִשָּׁה שֶׁהֵבִיאָה אֶת הַבְּהֵמָה עָלֶיהָ בִּשְׁגָגָה - אֵין הַבְּהֵמָה נִסְקֶלֶת עַל יָדָן, וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן גְּדוֹלִים. כָּל הָעֲרָיוֹת כֻּלָּן שֶׁהָיָה אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן - הַקָּטָן פָּטוּר, וְהַגָּדוֹל חַיָּב, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[89]. אֶחָד עֵר וְאֶחָד יָשֵׁן - הַיָּשֵׁן פָּטוּר. אֶחָד מְזִיד וְאֶחָד שׁוֹגֵג - הַמְּזִיד חַיָּב, וְהַשּׁוֹגֵג מֵבִיא קָרְבָּן. אֶחָד אָנוּס וְאֶחָד בְּרָצוֹן - הָאָנוּס פָּטוּר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[90].

88) בעיא בסנהדרין שם: אם מה שהבמה נסקלת הוא משום שבאה על־ידה תקלה לאדם שנהרג, וכאן - כששגג - הרי אינו נהרג, גם הבהמה אינה נהרגת. או משום קלון שבא על־ידה, ואף בשוגג יש קלון, והבעיא לא נפשטה שם, ואין סוקלין אותה מספק (מגיד־משנה). 89) למעלה הי"ג. 90) למעלה ה"ט.

יט. אֵין הָעֵדִים נִזְקָקִין לִרְאוֹת הַמְנָאֲפִים שֶׁהֵעֵרוּ זֶה בָּזֶה וְהִכְנִיס כְּמִכְחוֹל בִּשְׁפוֹפֶרֶת; אֶלָּא מִשֶּׁיִּרְאוּ אוֹתָן דְּבוּקִין זֶה עִם זֶה[91] כְּדֶרֶךְ כָּל הַבּוֹעֲלִין - הֲרֵי אֵלּוּ נֶהֱרָגִין בִּרְאִיָּה זוֹ. וְאֵין אוֹמְרִים שֶׁמָּא לֹא הֶעֱרָה, מִפְּנֵי שֶׁחֶזְקַת צוּרָה זוֹ שֶׁהֶעֱרָה.

91) מכות ז, א: "במנאפים - משיראו כמנאפים".

כ. מִי שֶׁהֶחְזַק בִּשְׁאֵר בָּשָׂר - דָּנִין בּוֹ עַל פִּי הַחֲזָקָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם רְאִיָּה בְּרוּרָה שֶׁזֶּה קָרוֹב. וּמַלְקִין וְשׁוֹרְפִין וְסוֹקְלִין וְחוֹנְקִין[92] עַל חֲזָקָה זוֹ. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהֶחְזַק שֶׁזּוֹ אֲחוֹתוֹ אוֹ בִּתּוֹ אוֹ אִמּוֹ, וּבָא עָלֶיהָ בְּעֵדִים - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה אוֹ נִשְׂרָף אוֹ נִסְקָל, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם רְאִיָּה בְּרוּרָה שֶׁזּוֹ הִיא אֲחוֹתוֹ אוֹ אִמּוֹ אוֹ בִּתּוֹ, אֶלָּא בַּחֲזָקָה בִּלְבַד. וּמַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה אַחַת שֶׁבָּאת לִירוּשָׁלַיִם וְתִינוֹק מֻרְכָּב לָהּ עַל כְּתֵפָהּ, וְהִגְדִּילַתּוּ בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא בְּנָהּ, וּבָא עָלֶיהָ, וְהֱבִיאוּהָ לְבֵית דִּין וּסְקָלוּהָ. רְאִיָּה לְדִין זֶה: מַה שֶּׁדָּנָה תּוֹרָה בִּמְקַלֵּל אָבִיו וּמַכֵּה אָבִיו שִׁיּוּמַת. וּמִנַּיִן לָנוּ רְאִיָּה בְּרוּרָה שֶׁזֶּה אָבִיו? אֶלָּא בַּחֲזָקָה[93]. כָּךְ שְׁאָר קְרוֹבִים בַּחֲזָקָה.

92) קדושין פ, א. 93) 'ירושלמי' קידושין פ"ד, ה"י.

כא. אִישׁ וְאִשָּׁה שֶׁבָּאוּ מִמְּדִינַת הַיָּם, הוּא אוֹמֵר: זֹאת אִשְׁתִּי, וְהִיא אוֹמֶרֶת: זֶה בַּעְלִי, אִם הֵחְזְקָה בָּעִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם[94] שֶׁהִיא אִשְׁתּוֹ - הוֹרְגִין עָלֶיהָ[95]; אֲבָל בְּתוֹךְ הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם - אֵין הוֹרְגִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם אֵשֶׁת אִישׁ[96].

94) בבא־בתרא קסז, ב. 95) אם זינתה. 96) אבל מכת מרדות יש בה משום ספק, כמו שכתוב למעלה הט"ו, ולהלן פ"ג ועוד. ראה בהגהות רבי עקיבא איגר למעלה הט"ו.

כב. הָאִשָּׁה שֶׁהֶחֱזִקָה נִדָּה[97] בִּשְׁכוּנוֹתֶיהָ[98] - בַּעְלָהּ לוֹקֶה עָלֶיהָ מִשּׁוּם נִדָּה. הַמְקַנֵּא לְאִשְׁתּוֹ[99] וְנִסְתְּרָה, וּבָא עֵד אֶחָד וְהֵעִיד שֶׁנִּטְמְאָה, וְהָיָה בַּעְלָהּ כֹּהֵן וּבָא עָלֶיהָ אַחַר כָּךְ - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה עָלֶיהָ[100] מִשּׁוּם זוֹנָה[101]; אַף עַל פִּי שֶׁעִקַּר הָעֵדוּת בְּעֵד אֶחָד[102], כְּבָר הֶחֱזִקָה בְּזוֹנָה[103].

97) קידושין פ, א. 98) "שראוה שכנותיה היום מלובשת בגדי נדותה" (רש"י שם). 99) 'ירושלמי' סוטה פ"ו ה"ב. 100) אם העידו שנים שבא עליה. 101) שכהן אסור בה שכתוב: "אשה זונה . . . לא יקחו" (ויקרא כא, ז). ולאחר קנוי וסתירה אפילו עד אחד נאמן לומר שנטמאה (ראה פ"א מהל' סוטה הי"ד). 102) 'ירושלמי' שם: "עיקר עדותו לא בעד אחד הוא". פירוש: העדות שבא עליה היא העדות העיקרית, ועל זה יש שני עדים. ובדפוס רומי ר"מ: "אע"פ שאין עיקר העדות בעד אחד". והכוונה אף־על־פי שבכל התורה כולה, אין עדות פחות משנים. 103) שלאחר קינוי וסתירה, גם עד אחד שהעיד שנטמאה - נאמן להחזיקה לזונה. [ביבמות נו, א - אמרו, שגם ישראל לוקה משום לא יוכל בעלה וכו', אולם ב'ירושלמי' הנ"ל, ששם מקור דין זה, אמרו בפירוש "כהן", ומשמע שישראל אינו לוקה משום טומאה. וראה ראב"ד ומגיד־משנה כאן].

כג. הָאָב שֶׁאָמַר: בִּתִּי זוֹ[104] מְקֻדֶּשֶׁת הִיא לָזֶה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נֶאֱמָן[105] וְתִנָּשֵׂא לוֹ[106], אִם זִנְּתָה - אֵינָהּ נִסְקֶלֶת עַל פִּיו[107], עַד שֶׁיִּהְיוּ שָׁם עֵדִים שֶׁנִּתְאָרְסָה בִּפְנֵיהֶם. וְכֵן הָאִשָּׁה[108] שֶׁאָמְרָה: מְקֻדֶּשֶׁת אֲנִי - אֵינָהּ נֶהֱרֶגֶת עַל פִּיהָ, עַד שֶׁיִּהְיוּ שָׁם עֵדִים אוֹ תֶּחְזַק[109].

104) נערה. 105) שהתורה האמינתו, שנאמר: "את בתי נתתי לאיש הזה" (דברים כב, טז). 106) לאיש הזה ואסורה לאחרים (קידושין סד.). 107) שהתורה האמינה לו רק לאיסורא, אבל לא לקטלא, כרב ולא כרב אסי (שם סג:). 108) שם. 109) באופן האמור בהכ"א.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר שארבע נשים אסורות על האדם לעולם: אחותו מזנות או בתו שנולדה לו מזנות שהן ערוה עליו: המקדש אשה כמה נשים נאסרו לו: וחמותו לאחר מיתה: עבר ונאף אחת משבע נשים אלו אם נאסרה אשתו עליו: הבועל אשה דרך זנות אם נאסרו עליו קרובותיה: הנטען על הערוה אם ידור עמה במבוי: הבא על אשה ובתה דרך זנות אם נעשות ערוה זו לזו: מצות חכמים שישא אדם בת אחותו.

א. אֵשֶׁת אָבִיו, וְאֵשֶׁת בְּנוֹ, וְאֵשֶׁת אָחִיו, וְאֵשֶׁת אֲחִי אָבִיו - אַרְבַּעְתָּן עֲרָוָה עָלָיו לְעוֹלָם, בֵּין מִן הָאֵרוּסִין בֵּין מִן הַנִּשּׂוּאִין, בֵּין שֶׁנִּתְגָּרְשׁוּ בֵּין שֶׁלֹּא נִתְגָּרְשׁוּ, בֵּין בְּחַיֵּי בַּעְלֵיהֶן בֵּין אַחַר מִיתַת בַּעְלֵיהֶן; חוּץ מֵאֵשֶׁת אָחִיו[2] שֶׁלֹּא הִנִּיחַ בֵּן[3]. וְאִם בָּא עַל אַחַת מֵהֶן בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ - חַיָּב שְׁתַּיִם[4]: מִשּׁוּם שְׁאֵר בָּשָׂר[5], וּמִשּׁוּם אֵשֶׁת אִישׁ; שֶׁהֲרֵי שְׁנֵיהֶן[6] הָאֲסוּרִין בָּאִין כְּאֶחָד[7].

2) שמת מבלי לגרשה. 3) כלומר, זרע, בן או בת או נכד ונין, שמצוה ליבמה, כמפורש בתורה (דברים כה, ה). 4) שתי חטאות, אם שגג (סנהדרין נג.). 5) כלומר, משום קורבה: אשת אביו. 6) בכתב־יד התימנים: שני. 7) בשעת הקידושין, ולכן אין כאן משום "אין איסור חל על איסור" (יבמות לג. ולהלן פי"ז ה"ח), כי הכל מודים שבבת אחת חלים שני האיסורים.

ב. לְפִיכָךְ, הַבָּא עַל אִמּוֹ שֶׁהִיא אֵשֶׁת אָבִיו - חַיָּב שְׁתַּיִם, בֵּין בְּחַיֵּי אָבִיו בֵּין לְאַחַר מִיתַת אָבִיו[8]: אַחַת מִשּׁוּם אִמּוֹ, וְאַחַת מִשּׁוּם אֵשֶׁת אָבִיו[9]. אֶחָד אָחִיו מֵאָבִיו אוֹ אָחִיו מֵאִמּוֹ[10], בֵּין מִנִּשּׂוּאִין בֵּין מִזְּנוּת[11] - אִשְׁתּוֹ עֲרָוָה[12] עָלָיו. אֲבָל אֵשֶׁת אָחִי אָבִיו מִן הָאֵם - הֲרֵי הִיא שְׁנִיָּה[13], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[14]. וְאֶחָד אֲחוֹתוֹ מֵאָבִיו אוֹ מֵאִמּוֹ[15], בֵּין מִן הַנִּשּׂוּאִין בֵּין מִזְּנוּת, כְּגוֹן שֶׁזְּנָתָה אִמּוֹ אוֹ אָבִיו עִם אֲחֵרִים וְהָיְתָה לוֹ אֲחוֹת מִזְּנוּת - הֲרֵי זוֹ עֲרָוָה עָלָיו; שֶׁנֶּאֱמַר: מוֹלֶדֶת בַּיִת אוֹ מוֹלֶדֶת חוּץ.

8) סנהדרין נד, א. 9) שם נג, א. ולא כתב גם משום "אשת איש", שהרי מדובר כאן גם ב"לאחר מיתת אביו". ראה ב'לחם משנה'. 10) יבמות נה, א. 11) שם כב, א. 12) שאחיו נקרא מכל מקום. 13) מדברי סופרים, שגזרו על אשת אחי האב מן האם, משום אשת אחי האב מן האב - שהיא ערוה מן התורה - שגם כאן יש צד אב (יבמות כא.). 14) הל' אישות פ"א ה"ה. 15) מכות ה, ב - שנאמר: "אחותן בת אביך או בת אמך" (ויקרא יח, ט).

ג. בַּת אֵשֶׁת אָבִיו שֶׁהִיא אֲחוֹתוֹ מֵאָבִיו - הֲרֵי הִיא עֲרָוָה עָלָיו; שֶׁנֶּאֱמַר: עֶרְוַת בַּת אֵשֶׁת אָבִיךָ מוֹלֶדֶת אָבִיךָ. אֲבָל אִם נָשָׂא אָבִיו אִשָּׁה, וְיֵשׁ לָהּ בַּת מֵאִישׁ אַחֵר - אוֹתָהּ הַבַּת מֻתֶּרֶת לוֹ[16]; שֶׁאֵין זוֹ מוֹלֶדֶת אָבִיו. וַהֲלֹא[17] מִשּׁוּם אֲחוֹתוֹ חַיָּב עָלֶיהָ, וְלָמָּה נֶאֱמַר: בַּת אֵשֶׁת אָבִיךָ? לְחַיֵּב עָלֶיהָ אַף מִשּׁוּם זֶה[18].

16) 'תורת כהנים', קדושים סוף פרק יא: "יכול אפילו מאיש אחר, תלמוד־לומר מולדת אביך". 17) חוזר לראש דבריו, ומן "אבל" עד "אביו" הוא מאמר מוסגר. 18) כלומר, אף משום בת אשת אב.

ד. לְפִיכָךְ, הַבָּא עַל אֲחוֹתוֹ שֶׁהִיא בַּת נְשׂוּאַת אָבִיו - חַיָּב שְׁתַּיִם: אַחַת מִשּׁוּם עֶרְוַת אֲחוֹתְךָ, וְאַחַת מִשּׁוּם עֶרְוַת בַּת אֵשֶׁת אָבִיךָ. אֲבָל אִם אָנַס אָבִיו אִשָּׁה אוֹ פִּתָּה אוֹתָהּ וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בַּת וּבָא עָלֶיהָ - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא מִשּׁוּם אֲחוֹתוֹ[19] בִּלְבַד; שֶׁאֵין בַּת הָאֲנוּסָה בַּת אֵשֶׁת אָבִיו.

19) כמבואר בה"ב.

ה. אֲחוֹת אִמּוֹ, בֵּין אֲחוֹתָהּ מֵאָבִיהָ בֵּין אֲחוֹתָהּ מֵאִמָּהּ[20], בֵּין מִן הַנִּשּׂוּאִין בֵּין מִזְּנוּת[21] - הֲרֵי זוֹ עֲרָוָה עָלָיו מִשּׁוּם אֲחוֹת אֵם. וְכֵן אֲחוֹת הָאָב, בֵּין

מִן הָאֵם בֵּין מִן הָאָב, בֵּין מִן הַנִּשּׂוּאִין בֵּין מִזְּנוּת - הֲרֵי זוֹ עֶרְוָה עָלָיו מִשּׁוּם אֲחוֹת אָב.

20) יבמות נד, ב. 21) קרובות אלו הן "שאר בשר", ואסורות אפילו בלא אישות (מגיד־משנה).

ו. הַבָּא עַל אִשָּׁה דֶּרֶךְ זְנוּת וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בַּת - אוֹתָהּ הַבַּת עֶרְוָה עָלָיו מִשּׁוּם בִּתּוֹ[22]. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה עֶרְוַת בִּתְּךָ לֹא תְגַלֶּה, מֵאַחַר שֶׁאָסַר בַּת הַבַּת שָׁתַק מִן הַבַּת[23]. וְאִסּוּרָהּ מִן הַתּוֹרָה[24], וְאֵינוֹ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[25]. לְפִיכָךְ, הַבָּא עַל בִּתּוֹ מִנִּשּׂוּאָתוֹ - חַיָּב שְׁתַּיִם[26]: מִשּׁוּם בִּתּוֹ, וּמִשּׁוּם עֶרְוַת אִשָּׁה וּבִתָּהּ.

22) סנהדרין עו, א. 23) "שתק הכתוב מלזכרה, להיותה אפשר להתלמד בגזירה־שוה" ('ספר המצוות' לרבינו, מצות לא־תעשה שלו). 24) שאנו למדים זאת מ'גזירה שוה', נאמר (ויקרא יח, י) "ערות בת בנך . . . כי ערותך הנה", ונאמר (שם, יז) "ערות אשה ובתה . . . שארה הנה". כמו שבאיסור אשה ובתה נאסרה בתה, כן גם באיסור בת בנו נאסרה בתו (סנהדרין עו.) ובהל' מאכלות אסורות פ"ט ה"ב, כתב רבינו, שמאחר שאסר בת הבת, מובן מאליו שהבת אסורה, וזה כדעת אביי שם. ואף־על־פי שאין לומדים אזהרה מקל־וחומר, כאן גילויי דברים פשוטים ומובנים (גילוי מילתא בעלמא, שם). 25) אף־על־פי שכל דבר הנלמד באחת משלוש־עשרה מדות (שהתורה נדרשת בהן) נקראים "דברי סופרים" (בשורש השני ב'ספר המצוות') אולם כאן (באיסור בתו) - אם כי זה נלמד ב'גזירה שוה' או בקל־וחומר (כמבואר בהערה הקודמת) - אומר רבינו שאיסורה מן התורה ולא מדברי סופרים, מפני שזה רק גילויי הדברים המובנים מאליהם. ראה מגיד־משנה כאן, ובפ"א מהל' אישות ה"ב. 26) שתי חטאות אם שגג, ששני האיסורין באו כאחד, וכמבואר למעלה ה"א.

ז. כֵּיוָן שֶׁקִּדֵּשׁ אָדָם אִשָּׁה נֶאֱסְרוּ[27] עָלָיו מִקְּרוֹבוֹתֶיהָ שֵׁשׁ נָשִׁים, וְכָל אַחַת מֵהֶן עֶרְוָה עָלָיו לְעוֹלָם, בֵּין כָּנָס[28] בֵּין גֵּרַשׁ, בֵּין בְּחַיֵּי אִשְׁתּוֹ בֵּין לְאַחַר מוֹתָהּ. וְאֵלּוּ הֵן: אִמָּהּ וְאֵם אִמָּהּ וְאֵם אָבִיהָ, וּבִתָּהּ וּבַת בִּתָּהּ. וּבַת בְּנָהּ. וְאִם בָּא עַל אַחַת מֵהֶן בְּחַיֵּי אִשְׁתּוֹ - שְׁנֵיהֶן נִשְׂרָפִין[29].

27) 'דרך ארץ רבה' ריש פרק א. 28) הכניסה לחופה. 29) סנהדרין עה, א.

ח. בָּא עֲלֵיהֶן[30] לְאַחַר מִיתַת אִשְׁתּוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ בְּכָרֵת[31], וְאֵין בָּהֶן מִיתַת בֵּית דִּין[32]. שֶׁנֶּאֱמַר: בָּאֵשׁ יִשְׂרְפוּ אֹתוֹ וְאֶתְהֶן; בִּזְמַן שֶׁשְּׁתֵּיהֶן קַיָּמוֹת, שֶׁהֵן אִשְׁתּוֹ וְזוֹ שֶׁבָּא עָלֶיהָ - הֲרֵי הוּא וְהָעֶרְוָה נִשְׂרָפִין, וּבִזְמַן שֶׁאֵין שְׁתֵּיהֶן קַיָּמוֹת - אֵין שָׁם שְׂרֵפָה.

30) על אחת משש העריות שנזכרו למעלה. 31) שם עו, ב - פלוגתא דרבי ישמעאל ורבי עקיבא, ופסק כרבי עקיבא לפי הכלל: "הלכה כרבי עקיבא מחבירו" (מגיד־משנה). ומה שאמרו שם: "ורבי עקיבא סבר איסורא בעלמא", מפרש רבינו דהיינו איסור כרת, וביחס למיתות בית־דין קרא לכרת "איסורא בעלמא", וכן נמצא בקידושין סב, א - "אם שכב . . . אל איסורא בעלמא", אף־על־פי שיש שם כרת (חדושי הרמ"ה לסנהדרין, ו'מאירי' שם). 32) כל הקרובות המפורטות בהלכה זו, נלמדו מחמותו (סנהדרין עה. עו.) וכיון שבחמותו לאחר מיתת אשתו אין בה שריפה, הוא־הדין בשאר הקרובות הנלמדות מחמותו (מגיד־משנה).

ט. וְכֵן אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ - עֶרְוָה עָלָיו עַד שֶׁתָּמוּת אִשְׁתּוֹ[33]. בֵּין אֲחוֹתָהּ מֵאִמָּהּ[34] בֵּין אֲחוֹתָהּ מֵאָבִיהָ, בֵּין מִן הַנִּשּׂוּאִין בֵּין מִזְּנוּת[35] - הֲרֵי זוֹ עֶרְוָה עָלָיו.

33) שכתוב: "ואשה אל אחותה לא תקח . . . בחייה" (ויקרא יח, יח). 34) יבמות נה, א. 35) וכמו שביארנו למעלה: דאין צורך לאישות בקרובות אלו.

י. עָבַר וְנָאַף עִם אַחַת מִשֶּׁבַע נָשִׁים אֵלּוּ, בֵּין בְּזָדוֹן בֵּין בִּשְׁגָגָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא וְהַנּוֹאֶפֶת בְּמִיתַת בֵּית דִּין אוֹ בְּכָרֵת - לֹא נֶאֱסְרָה אִשְׁתּוֹ עָלָיו[36]; חוּץ מֵאַחוֹת אֲרוּסָתוֹ[37], שֶׁהִיא אוֹסֶרֶת אִשְׁתּוֹ עָלָיו, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת גֵּרוּשִׁין[38].

36) שם צה, א: "שכיבתה אוסרתה, ואין שכיבת אחותה אוסרתה". 37) שם. 38) כלומר, באותו האופן המבואר בפ"י מהל' גירושין הלכה ח־י, היינו במקום שאחות ארוסתו צריכה גט, כגון ששמע שמתה ארוסתו ונשא אחותה ואחר־כך נתברר שהיא חיה - השניה צריכה גט (ראה שם הטעם), ולפיכך נאסרה עליו ארוסתו, שמא יאמרו נושא אחות גרושתו, אבל אם בא על אחות ארוסתו בזנות, אינה צריכה גט, ואינה אוסרת ארוסתו עליו, ובזה מסולקת השגת הראב"ד (מגיד־משנה).

יא. הַבּוֹעֵל אִשָּׁה דֶּרֶךְ זְנוּת - לֹא נֶאֱסְרוּ עָלָיו קְרוֹבוֹתֶיהָ[39], שֶׁהֵן הַשֶּׁבַע נָשִׁים שֶׁאָמַרְנוּ. אֲבָל חֲכָמִים אָסְרוּ[40] עַל מִי שֶׁנָּאַף עִם אִשָּׁה לִשָּׂא אַחַת מִן הַשֶּׁבַע נָשִׁים קְרוֹבוֹתֶיהָ כָּל זְמַן שֶׁהַזּוֹנָה קַיֶּמֶת[41]; מִפְּנֵי שֶׁהַזּוֹנָה בָּאָה לִקְרוֹבוֹתֶיהָ לְבַקֵּר אוֹתָן, וְהוּא מִתְיַחֵד עִמָּהּ, וְלִבּוֹ גַּס בָּהּ, וְיָבוֹא לִידֵי עֲבֵרָה שֶׁיִּבְעַל הָעֶרְוָה. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִלּוּ נִטְעָן[42] עַל אִשָּׁה - הֲרֵי זֶה לֹא יִשָּׂא[43] אַחַת מִקְּרוֹבוֹתֶיהָ עַד שֶׁתָּמוּת זוֹ שֶׁנִּטְעָן עָלֶיהָ. וְאִם כָּנַס[44] הַקְּרוֹבָה שֶׁזָּנָה עִם קְרוֹבוֹתֶיהָ - לֹא יוֹצִיא.

39) יבמות צז, א. 40) שם: מדרבנן. 41) שם בגמרא על המשנה האומרת: נושאין לכתחילה, היינו לאחר שהזונה מתה. 42) נחשד ויצא עליו קול (רש"י שם צז.). 43) שם כו, א. 44) תוספתא יבמות פרק ד, ה.

יב. מִי שֶׁנִּטְעָן עַל עֶרְוָה אוֹ שֶׁיָּצָא לוֹ שֵׁם רַע עִמָּהּ - לֹא יָדוּר עִמָּהּ בְּמָבוֹי אֶחָד[45], וְלֹא יֵרָאֶה בְּאוֹתָהּ שְׁכוּנָה. וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד[46] שֶׁהָיוּ מְרַגְּנִין אַחֲרָיו עִם חֲמוֹתוֹ, וְהִכּוּ אוֹתוֹ חֲכָמִים מַכַּת מַרְדּוּת מִפְּנֵי שֶׁעָבַר עַל פֶּתַח בֵּיתָהּ.

45) למד דין זה ממעשה שהיה אצל רב ששת (קדושין יב:), שמובא בסוף ההלכה כאן. ונראה מדברי רבינו שאין לוקין מכת מרדות אלא בחמותו, מפני שלבו גס בה, אבל לא בשאר עריות (מגיד־משנה). וב'תוספות' המיוחסות לר"י הזקן (קידושין שם) כתוב, שלמדו דין זה מכהן שגירש את אשתו, שאמרו (כתובות כז:) "לא תדור עמו במבוי". 46) קידושין, שם.

1 **יג. הַבָּא עַל אִשָּׁה וּבִתָּהּ דֶּרֶךְ זְנוּת, אוֹ עַל אִשָּׁה**
2 **וַאֲחוֹתָהּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁבָּא עַל שְׁתֵּי**
3 **נָשִׁים נָכְרִיּוֹת; שֶׁאֵין נַעֲשׂוֹת עֶרְוָה זוֹ עִם זוֹ אֶלָּא**
4 **בְּנִשּׂוּאִין, לֹא בִּזְנוּת[47]. וְכֵן אִם אָנַס אָבִיו[48] אוֹ בְּנוֹ**
5 **אוֹ אָחִיו אוֹ אֲחִי אָבִיו אִשָּׁה אוֹ פִּתָּהּ אוֹתָהּ - הֲרֵי**
6 **זוֹ מֻתֶּרֶת לוֹ וְיִשָּׂאֶנָּה; שֶׁלֹּא נֶאֱמַר אֶלָּא אֵשֶׁת, וְאֵין**
7 **כָּאן אִישׁוּת.**

47) יבמות צז, ב: "דרך ליקוחין אסרה תורה", "שהיתה ראשונה לקוחתו, חייב על השניה כשבא עליה" (רש"י). 48) שם.

8 **יד. אָבִיו אוֹ בְּנוֹ שֶׁנָּשָׂא אִשָּׁה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לִשָּׂא**
9 **בִּתָּהּ אוֹ אִמָּהּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[49]. וּמֻתָּר לָאָדָם לִשָּׂא**
10 **אֵשֶׁת בֶּן אָחִיו[50]. וְנוֹשֵׂא אָדָם אִשָּׁה וּבַת אֲחוֹתָהּ אוֹ**
11 **בַּת אָחִיהָ כְּאַחַת[51]. וּמִצְוַת חֲכָמִים[52] שֶׁיִּשָּׂא אָדָם בַּת**
12 **אֲחוֹתוֹ, וְהוּא הַדִּין לְבַת אָחִיו[53]; שֶׁנֶּאֱמַר: וּמִבְּשָׂרְךָ**
13 **לֹא תִתְעַלָּם[54].**

49) למעלה ה"ג בבתה של אשת אביו, והוא־הדין לאמה. 50) 'ירושלמי' יבמות פי"א ה"ד, ו'דרך ארץ רבה' פ"א. 51) כריתות יד, ב: "שאשה אחת יכולה להיות חמותו ואם חמותו ואם חמיו והוא בהיתר, על־דרך זה שנשא אשה ובת אחיה ובת אחותה" (מגיד־משנה). 52) יבמות סב, ב. 53) ראה שם רש"י ו'תוספות'. 54) שם. "הנושא את בת אחותו, עליו הכתוב אומר: אז תקרא וה' יענה" (ישעיה נח, ט), "לעיל מיניה כתיב . . . ומבשרך לא תתעלם היינו . . . ונושא בת אחותו" (רש"י).

יום חמישי ג' תשרי ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר הבא על אשת קטן ואשת חרש ושוטה או על אשה שהיא מקודשת בספק: ודין הבא על קטנה אשת גדול: ובת כהן שזנתה בעודה אשת איש: ודין הבא על נערה מאורסה בוגרת או נערה: וקטנה בבית אביה או חוצה לה: דין מוציא שם רע: ודין נערה מאורסה שהיתה הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה: ודין ביאה שחייבין עליה משמות הרבה מלקיות הרבה: ודין מהי שפחה חרופה ושדין ביאתה משונה מכל ביאות האמורות בתורה.

14 **א. הַבָּא עַל אֵשֶׁת קָטָן, אֲפִלּוּ הָיְתָה יְבָמָה[2] שֶׁבָּא**
15 **עָלֶיהָ בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[3]. וְכֵן**
16 **הַבָּא עַל אֵשֶׁת חֵרֵשׁ[4] וְשׁוֹטֶה[5] וְאֵשֶׁת טֻמְטוּם[6]**
17 **וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס[7], וְעַל הַחֵרֶשֶׁת[8] וְעַל הַשּׁוֹטָה[9] אֵשֶׁת**
18 **הַפִּקֵּחַ, וְעַל אִשָּׁה שֶׁהִיא מְקֻדֶּשֶׁת בְּסָפֵק אוֹ מְגֹרֶשֶׁת**
19 **בְּסָפֵק - כֻּלָּן פְּטוּרִין[10]. וְאִם הָיוּ מְזִידִין - מַכִּין אוֹתָן**
20 **מַכַּת מַרְדּוּת[11].**

2) ויבאה ביבמה אינה צריכה דעת וכוונה ו"הבא על יבמתו בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון... קנה" - אף על פי כן פטור. 3) "אשר ינאף את אשת איש פרט לאשת קטן". 4) שאינו שומע ואינו מדבר, וקידושיו ונישואיו אינן אלא מדרבנן. 5) "כל מי שנטרפה דעתו ונמצאת דעתו משובשת תמיד בדבר מן הדברים... בכלל שוטים ייחשב". ונתקדשה ונישאת לו כשהיה שוטה, ואין לו דין קידושין ונישואין כלל. 6) "ספק אשה הוא". 7) "אנדרוגינוס ברייה בפני עצמה היא ולא הכריעו בו חכמים אם זכר או נקבה". "טומטום ואנדרוגינוס שקידשו אשה... הרי אלו קידושי ספק. 8) אינה שומעת ואינה מדברת ונישואיה אינן אלא מדרבנן. 9) נתקדשה ונישאת כשהיא שוטה, ואין לה נישואין אפילו מדרבנן. 10) שאין ממיתין אלא כשהקידושין הם קידושי תורה וודאיים ולא על קידושין ונישואין החלים רק מכוח תקנת חכמים ולא על קידושי ספק. 11) ואפילו בשוטה שאין לה קידושין ונישואין כלל, חייב מכת מרדות כבא על הפנוייה לשם זנות וזה רק כשלא התרו בו, אבל אם התרו בו חייב מלקות מן התורה כדין כל פנוי הבא על הפנוייה.

21 **ב. הַבָּא עַל הַקְּטַנָּה[12] אֵשֶׁת הַגָּדוֹל[13], אִם קִדְּשָׁהּ**
22 **אָבִיהָ - הֲרֵי זֶה בְּחֶנֶק, וְהִיא פְּטוּרָה מִכְּלוּם[14].**
23 **וְנֶאֱסָרָה עַל בַּעְלָהּ[15], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת סוֹטָה.**
24 **וְאִם הִיא בַּת מְאוּן[16] - מַכִּין אוֹתוֹ[17] מַכַּת מַרְדּוּת,**
25 **וְהִיא מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ, וַאֲפִלּוּ הָיָה כֹּהֵן[18].**

12) בת שלוש שנים ויום אחד. 13) שנישאת לו, אבל בקידושין לבד היא ארוסה ומיתתו סקילה. 14) שקטנה אינה בת עונשין. 15) אם זנתה ברצון. ודעת רבינו, שקטנה יש לה רצון ואין אנו אומרים ש"פיתוי קטנה אונס הוא".... ואף על פי שמעשה קטנה נחשב כשוגג שאין לך שוגגת על איסור כקטנה, ו"האשה שזינתה תחת בעלה בשגגה... מותרת לבעלה" - סובר רבינו, שהאשה שזנתה אסורה לבעלה, לא מפני שעברה על איסור תורה, אלא מפני שבגדה מרצונה בבעלה, ובתורה כתוב: "איש איש כי תשטה אשתו ומעלה בו מעל", ולכן אף אם לא ידעה שהתורה אסרה זנות תחת בעלה ושוגגת הייתה בדין - אך מכיוון שידעה שבמעשה זה היא בוגדת בו ("ומעלה בו מעל"), נאסרה לבעלה. ומה שאמרנו שאם זנתה בשוגג מותרת, היינו כשהייתה שוגגת בזנות, כגון שלא ידעה שהבועל אינו בעלה, ובקטנה - מכיוון שלדעת רבינו, פיתוי קטנה אינו נחשב כאונס - הרי "מעלה בו מעל" ולפיכך נאסרת לבעלה. 16) שאין לה אב, ואמה ואחיה קיבלו הקידושין, שקידושיה אינן אלא מדרבנן. 17) את הבועל, אבל היא פטורה, שאינה בת עונשין. 18) מכיוון שמן התורה אינה אשת איש, הרי זה כפנוי הבא על הפנוייה שלא עשאה זונה.

ג. בַּת כֹּהֵן שֶׁזִּנְּתָה כְּשֶׁהִיא אֵשֶׁת אִישׁ, בֵּין שֶׁהָיָה בַּעְלָהּ כֹּהֵן בֵּין שֶׁהָיָה יִשְׂרָאֵל, וַאֲפִלּוּ הָיָה בַּעְלָהּ מַמְזֵר[19] אוֹ נָתִין[20] אוֹ שְׁאָר מֵחַיְּבֵי לַאוִין[21] - הֲרֵי זוֹ בִּשְׂרֵפָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וּבַת כֹּהֵן כִּי תֵחֵל לִזְנוֹת, וּבוֹעֲלָהּ בְּחֶנֶק. וְכֵן בַּת יִשְׂרָאֵל אֵשֶׁת כֹּהֵן - בְּחֶנֶק, כְּדִין כָּל אֵשֶׁת אִישׁ.

19) "הבא מערווה מהעריות". 20) אחד משבעה עממים (כנעני, אמורי, פריזי, חתי, חוי, יבוסי וגרגשי - שישבו בארץ ישראל לפני שנכבשה על ידי ישראל), - שנתגייר, כמו הגבעונים, נקראים נתינים. 21) אף על פי שביאתן פוסלתה מן הכהונה.

ד. הַבָּא עַל נַעֲרָה[22] מְאֹרָשָׂה[23] - שְׁנֵיהֶן בִּסְקִילָה. וְאֵינָן חַיָּבִין סְקִילָה עַד שֶׁתְּהֵיֶה נַעֲרָה, בְּתוּלָה, מְאֹרָשָׂה, וְהִיא בְּבֵית אָבִיהָ[24]. הָיְתָה בוֹגֶרֶת[25], אוֹ שֶׁנִּכְנְסָה לְחֻפָּה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִבְעֲלָה, אֲפִלּוּ מְסָרָהּ הָאָב לִשְׁלוּחֵי הַבַּעַל וְזִנְּתָה בַּדֶּרֶךְ - הֲרֵי זוֹ בְּחֶנֶק.

22) "הביאה שתי שערות למטה בגוף במקומות הידועים לגידול שער והיא מבת שתים עשרה שנה ויום אחד ומעלה נקראת נערה". 23) שהיו קידושין בלבד ולא נכנסה לחופה. 24) ברשות אביה. 25) אחרי שישה חדשים מיום שהביאה שתי שערות למטה בגוף נקראת בוגרת.

ה. וְהַבָּא עַל קְטַנָּה[26] מְאֹרָשָׂה בְּבֵית אָבִיהָ[27] - הוּא בִּסְקִילָה, וְהִיא פְּטוּרָה[28]. וְנַעֲרָה מְאֹרָשָׂה בַּת כֹּהֵן שֶׁזִּנְּתָה - בִּסְקִילָה.

26) בת שלוש שנים ויום אחד ומעלה. 27) שאביה קיבל הקידושין. 28) שאינה בת עונשין.

ו. בָּאוּ עָלֶיהָ עֲשָׂרָה וְהִיא בְּתוּלָה בִּרְשׁוּת אָבִיהָ זֶה אַחַר זֶה - הֲרֵי הָרִאשׁוֹן בִּסְקִילָה, וְכֻלָּן בְּחֶנֶק. (בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁבָּאוּ עָלֶיהָ כְּדַרְכָּהּ; אֲבָל אִם בָּאוּ עָלֶיהָ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ - עֲדַיִן הִיא בְּתוּלָה, וְכֻלָּן בִּסְקִילָה).

ז. נַעֲרָה מְאֹרָשָׂה שֶׁהָיְתָה מְשֻׁחְרֶרֶת אוֹ גִּיּוֹרֶת, אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּחְרְרָה וְנִתְגַּיְּרָה וְהִיא פְּחוּתָה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד[29] - הֲרֵי זוֹ בְּחֶנֶק[30], כְּכָל אֵשֶׁת אִישׁ[31].

29) ואף אם נבעלה, היא בתולה, לפי שבתוליה חוזרים, אף על פי כן דינה בחנק ולא כנערה המאורסה ישראלית. 30) שלא חייבה תורה סקילה בנערה המאורסה אלא בישראל, שנאמר: כי עשתה נבלה בישראל. 31) כשהיא מבת שלוש שנים ויום אחד ומעלה.

ח. דִּין חָדָשׁ[32] יֵשׁ בְּמוֹצִיא שֵׁם רָע. וּמַה הוּא הַחִדּוּשׁ? שֶׁאִם נִמְצָא הַדָּבָר אֱמֶת, וּבָאוּ עֵדִים שֶׁזִּנְּתָה כְּשֶׁהָיְתָה נַעֲרָה מְאֹרָשָׂה, אַף עַל פִּי שֶׁזִּנְּתָה אַחַר שֶׁנִּכְנְסָה שֶׁיָּצְאָה מִבֵּית אָבִיהָ[33], וַאֲפִלּוּ שֶׁזִּנְּתָה אַחַר שֶׁנִּכְנְסָה לְחֻפָּה[34] קֹדֶם בְּעִילַת הַבַּעַל - סוֹקְלִין אוֹתָהּ עַל פֶּתַח בֵּית אָבִיהָ. אֲבָל שְׁאָר נְעָרוֹת מְאֹרָסוֹת, שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶן דִּין הוֹצָאַת שֵׁם רָע, שֶׁזָּנוּ מֵאַחַר שֶׁיָּצְאוּ מִבֵּית הָאָב - הֲרֵי הֵן בְּחֶנֶק, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁבְּאֵשֶׁת אִישׁ[35] שָׁלֹשׁ מִיתוֹת: יֵשׁ אֵשֶׁת אִישׁ שֶׁהִיא בְּחֶנֶק[36], וְיֵשׁ אֵשֶׁת אִישׁ שֶׁהִיא בִּשְׂרֵפָה[37], וְיֵשׁ אֵשֶׁת אִישׁ שֶׁהִיא בִּסְקִילָה[38].

32) "מוציא שם רע חידוש הוא". 33) מרשות אביה. 34) "דהא נכנסה לחופה ולא נבעלה בעלמא וזנתה בחנק, ואילו מוציא שם רע בסקילה". 35) אשה נשואה. 36) בת ישראל נשואה שזנתה. 37) בת כהן נשואה. 38) מוציא שם רע ונמצא אמת שזינתה אחר כניסתה לחופה.

ט. וְהֵיכָן סוֹקְלִין נַעֲרָה מְאֹרָשָׂה שֶׁזִّנְּתָה? אִם זִנְּתָה בְּבֵית אָבִיהָ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֵעִידוּ עָלֶיהָ הָעֵדִים אֶלָּא אַחַר שֶׁבָּאָה לְבֵית חָמִיהָ (וְנִסְּתָה) - הֲרֵי זוֹ נִסְקֶלֶת עַל פֶּתַח בֵּית אָבִיהָ[39]; זִנְּתָה בְּבֵית חָמִיהָ קֹדֶם שֶׁיִּמְסֹר אוֹתָהּ הָאָב[40], אַף עַל פִּי שֶׁהֵעִידוּ עָלֶיהָ אַחַר שֶׁחָזְרָה לְבֵית אָבִיהָ - הֲרֵי זוֹ נִסְקֶלֶת עַל פֶּתַח שַׁעַר הָעִיר הַהִיא[41].

39) "כלומר ראו גידולים שגדלתם". 40) שדינה כדין ארוסה. 41) דבזינתה בבית חמיה אין את הטעם "ראו גידולים שגדלתם".

י. בָּאוּ עֵדִים אַחַר שֶׁבָּגְרָה[42] אוֹ אַחַר שֶׁבַּעְלָהּ בַּעְלָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁהֵעִידוּ שֶׁזִּנְּתָה בְּבֵית אָבִיהָ כְּשֶׁהָיְתָה נַעֲרָה - הֲרֵי זוֹ נִסְקֶלֶת בְּבֵית הַסְּקִילָה[43].

42) כעבור שישה חדשים מיום הבאת סימני נערות. 43) "נערה המאורסה שזינתה ומשבגרה הוציא עליה שם רע... מקדימין לבית הסקילה". ודעת רבינו, שכוונת הגמרא: לבית הסקילה, היינו, לא לפתח בית אביה ולא על פתח שער העיר, אלא למקום המיוחד ששם היו סוקלין, וסובר רבינו, כמו שהבגרות הבאה בין זנות לעדות, משנה את דינה, מפתח בית אביה לבית הסקילה, כך אם נבעלה לבעלה בין זנות לעדות, נסקלת בבית הסקילה, מפני שבשניהם, אם הייתה מזנה עכשיו, הרי דינה בחנק ואף על פי שאין דינה משתנה מסקילה לחנק, משתנה היא, מפתח בית אביה לבית הסקילה.

יא. הָיְתָה הוֹרָתָהּ שֶׁלֹּא בִּקְדֻשָּׁה וְלֵדָתָהּ בִּקְדֻשָּׁה[44] - נִסְקֶלֶת עַל פֶּתַח שַׁעַר הָעִיר. כָּל מִי שֶׁמִּצְוָתָהּ לִסְקֹל אוֹתָהּ עַל פֶּתַח שַׁעַר הָעִיר, אִם הָיְתָה עִיר שֶׁרֻבָּהּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת־סוֹקְלִין אוֹתָהּ עַל פֶּתַח בֵּית דִּין[45]. וְכָל מִי שֶׁמִּצְוָתָהּ לִסְקֹל אוֹתָהּ עַל פֶּתַח בֵּית אָבִיהָ, אִם לֹא הָיָה לָהּ אָב אוֹ שֶׁהָיָה לָהּ אָב וְלֹא הָיָה לוֹ בַּיִת - הֲרֵי זוֹ נִסְקֶלֶת בְּבֵית הַסְּקִילָה. לֹא נֶאֱמַר פֶּתַח בֵּית אָב אֶלָּא לְמִצְוָה.

44) שאמה נתגיירה לאחר ההריון ולפני הלידה.

45) והטעם: כי בעיר שרובה גויים אין שער העיר נקרא "שעריך" אלא שערי בית הדין קרויים כך.

יב. הַבָּא עַל עֶרְוָה מִן הָעֲרָיוֹת בִּיאוֹת הַרְבֵּה - חַיָּב כָּרֵת אוֹ מִיתַת בֵּית דִּין עַל כָּל בִּיאָה וּבִיאָה. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בֵּית דִּין יְכוֹלִין לְהָמִית אֶלָּא מִיתָה אַחַת, הֲרֵי הַבִּיאוֹת נֶחְשָׁבוֹת לוֹ כַּעֲבֵרוֹת הַרְבֵּה. וְכֵן אִם בָּא בִּיאָה אַחַת שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ מִשֵּׁמוֹת הַרְבֵּה[46], אִם הָיָה שׁוֹגֵג - מֵבִיא קָרְבָּן עַל כָּל שֵׁם וָשֵׁם, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא בִּיאָה אַחַת, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת שְׁגָגוֹת. וְאִם הָיָה מֵזִיד - הֲרֵי זוֹ נֶחְשֶׁבֶת לוֹ כַּעֲבֵרוֹת הַרְבֵּה. וְכֵן יֵשׁ בָּא בִּיאָה אַחַת וְלוֹקֶה עָלֶיהָ מַלְקִיּוֹת הַרְבֵּה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

46) מלאוין הרבה.

יג. שִׁפְחָה חֲרוּפָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה[47] הִיא שֶׁחֲצָיָהּ שִׁפְחָה וְחֲצָיָהּ בַּת חוֹרִין[48] וּמְקֻדֶּשֶׁת לְעֶבֶד עִבְרִי[49]; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יוּמְתוּ כִּי לֹא חֻפָּשָׁה. הָא אִם נִשְׁתַּחְרְרָה כֻּלָּהּ - חַיָּבִין עָלֶיהָ מִיתַת בֵּית דִּין[50]; שֶׁהֲרֵי נַעֲשֵׂית אֵשֶׁת אִישׁ גְּמוּרָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוּת.

47) "ואיש כי ישכב את אשה... והיא שפחה נחרפת לאיש". 48) שפחה של שני שותפים, ואחד שחררה ונשארה משועבדת לשני כפי חלקו, הרי היא חצייה שפחה - החצי שלא שוחררה, וחצייה בת חורין - החצי ששוחררה. 49) כלומר רק לעבד עברי, שהרי לישראל היא אסורה, מצד החצי של שפחות, שאסור לו לקחת שפחה כנענית לאשה, ולעבד כנעני אסורה מצד החצי בת חורין שלה, שאסורה לישראלית להינשא לעבד כנעני וראוייה היא לעבד עברי בלבד, שמותר לו לקחת שפחה כנענית לאשה. 50) חנק.

יד. בִּיאַת שִׁפְחָה זוֹ מְשֻׁנָּה מִכָּל בִּיאוֹת אֲסוּרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי הִיא לוֹקָה, שֶׁנֶּאֱמַר: בִּקֹּרֶת תִּהְיֶה[51], וְהוּא[52] חַיָּב קָרְבַּן אָשָׁם[53], שֶׁנֶּאֱמַר: וְהֵבִיא אֶת אֲשָׁמוֹ. אֶחָד שׁוֹגֵג אֶחָד מֵזִיד[54] בְּשִׁפְחָה חֲרוּפָה מֵבִיא אָשָׁם[55]. וְהַבָּא עָלֶיהָ בִּיאוֹת הַרְבֵּה, בֵּין בְּזָדוֹן בֵּין בִּשְׁגָגָה - מֵבִיא אָשָׁם אֶחָד. אֲבָל הִיא חַיֶּבֶת מַלְקוּת עַל כָּל בִּיאָה וּבִיאָה, אִם הָיְתָה מְזִידָה, כִּשְׁאָר חַיָּבֵי לָאוִין.

51) ובכריתות יא. דרשו ש"ביקורת" זה מלקות וכתבה התורה "תהיה" היינו היא לוקה, אבל הוא לא לוקה. 52) הבועל. 53) אבל אינו לוקה. 54) אבל היא שחיובה מלקות, מובן, שזה רק במזיד ובהתראה. 55) ודווקא על שפחה אחת, אבל אם בא על הרבה שפחות חייב אשם על כל אחת ואחת "לחלק על כל שפחה ושפחה".

טו. הַמַּעֲרֶה בְּשִׁפְחָה חֲרוּפָה וְלֹא גָּמַר בִּיאָתוֹ - פָּטוּר, עַד שֶׁיִּגְמֹר בִּיאָתוֹ. וְאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל הַגְּדוֹלָה[56], הַבְּעוּלָה, הַמְּזִידָה, וּבִרְצוֹנָהּ. אֲבָל אִם הָיְתָה קְטַנָּה[57], אוֹ שֶׁלֹּא הָיְתָה בְּעוּלָה, אוֹ הָיְתָה שׁוֹגֶגֶת אוֹ אֲנוּסָה אוֹ יְשֵׁנָה[58] - פָּטוּר. [וְכֵן אִם בָּא עָלֶיהָ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ - פָּטוּר; שֶׁבְּשִׁפְחָה חֲרוּפָה לֹא הִשְׁוָה בִּיאָה כְּדַרְכָּהּ לְבִיאָה שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: שִׁכְבַת זֶרַע. אֲבָל בִּשְׁאָר בִּיאוֹת לֹא חָלַק בֵּין בִּיאָה לְבִיאָה; שֶׁנֶּאֱמַר מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה - מַגִּיד [לְךָ] הַכָּתוּב, שֶׁשְּׁנֵי מִשְׁכָּבוֹת בָּאִשָּׁה].

~ נקודות משיחות קודש ~

"...המערה בשפחה חרופה ולא גמר ביאתו, פטור".

אבל בעריות, חייב אחד המערה ואחד הגומר, בין כדרכה ובין שלא כדרכה, בין לרצונה ובין שלא ברצונה. ויש לומר הטעם, מכיון שנאמר "ביקורת תהיה", היינו שהוא חייב קרבן רק כשהיא חייבת מלקות, ונמצא כל האיסור תלוי רק בה, לכן צריכה להיות גם הפעולה בה (הביאה) בשלימות וברצונה, מה־שאין־כן בעריות שהחיוב עליו כשם שהוא עליה, ולכן חייב בכל אופן שיהיה.

(על־פי לקו"ש חלק י"ז עמוד 240 והערה 65)

56) "בזמן שהאשה לוקה האיש מביא קרבן אין האשה לוקה אין האיש מביא קרבן". 57) שהיא פטורה ממלקות. 58) שהיא פטורה ממלקות.

טז. כָּל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ בְּשִׁפְחָה שֶׁהוּא פָּטוּר - הוּא פָּטוּר מִן הַקָּרְבָּן, וְהִיא פְּטוּרָה מִן הַמַּלְקוּת. אֲבָל מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת מִדִּבְרֵיהֶם, אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶן מְזִידִין וּגְדוֹלִים.

יז. בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד שֶׁבָּא עַל שִׁפְחָה חֲרוּפָה - הִיא לוֹקָה, וְהוּא מֵבִיא קָרְבָּן[59]. וְהוּא שֶׁתְּהֶיה גְּדוֹלָה וּבְעוּלָה וּבִרְצוֹנָהּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; שֶׁאֵין הָאִישׁ חַיָּב קָרְבָּן עַד שֶׁתִּתְחַיֵּב הִיא מַלְקוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: בִּקֹּרֶת תִּהְיֶה וְהֵבִיא אֶת אֲשָׁמוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"בן תשע שנים ויום אחד שבא על שפחה חרופה, היא לוקה והוא מביא קרבן".

ומשיג הראב"ד "זה שיבוש, שלא מצינו קטן בר עונשין, וקרבן זה מן העונשין הוא, והיא כמו כן פטורה דהא מקשו אהדדי, והכי איתא בכריתות".

והביאור בזה: קטן הוא אמנם לא בר עונשין, אבל מצינו בכמה מקומות שפעולה שמכשירה מצוה, מקבלת תוקף וחשיבות של מצוה. ודוגמאות רבות לדבר: א. מכשירי מצות מילה שמחללין את השבת עליהם לדעת ר"א, אף שהם עצמם אינן חלק ממצות המילה. ב. בניית סוכה שמברכין עליה לדעת הירושלמי, אף שאינה חלק ממצוות הישיבה בסוכה, ועוד.

ברמה גבוהה יותר, מצינו גם דברים שמקבלים חשיבות לא רק בהיותם הגורמים את אפשרות המצוה אלא שהם עצמם הפכו לחיוב. ולדוגמא, חינוך הקטן, שאמנם החיוב

הוא על האב, אבל הבן אינו רק אמצעי לקיום חיוב האב אלא שקיום המצוה על־ידו הוא חיובו האישי, כמובא בכמה מקומות ברמב"ם - "..שכל קטן שיודע להתעטף חייב בציצית כדי לחנכו במצוות", "הקטנים חייבין בברכת המזון מדברי סופרים כדי לחנכן במצוות", "קטן שאינו צריך לאמו כו' חייב בסוכה מד"ס כדי לחנכו במצוות", "קטן היודע לנענע חייב בלולב מד"ס כדי לחנכו במצוות". על־דרך־זה אפשר להסביר את ההלכה ברמב"ם "גר שנתגייר בין פסח ראשון לפסח שני, וכן קטן שהגדיל בין שני פסחים חייבין לעשות פסח שני, ואם שחטו עליו בראשון פטור". והגם שאין לכאורה משמעות למה ששחטו עליו בראשון, שהרי לא היה בר חיוב כלל, מכל־מקום כיון שהתורה אמרה שהקטן יכול להיות מהמנויים על קרבן הפסח, הרי שמצד מצוות התורה על האב, נמצא הקטן ב"גדר" קרבן פסח.

ומכאן נבוא גם להסבר הדין של קטן הבא על שפחה חרופה שחייב קרבן. בזה שהתורה תלתה את חיוב הקרבן שלו בחיוב המלקות שלה ולהיפך, נתנה תוקף וחשיבות למעשהו כזה הגורם חיוב מלקות, ולכן חייב קרבן על אף היותו קטן שאין עליו חיוב מצוות.

(על־פי לקוטי־שיחות חלק י"ז עמוד 232)

59) "איש, אין לי אלא איש, בן תשע שנים ויום אחד שראוי לביאה מניין? תלמוד לומר ואיש". "ואיש" גבי שפחה חרופה כתיב.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר שהנדה הרי היא כשאר כל העריות: אם יש הפרש בין גדולה לקטנה בענין נדות וזבות: ודין נדה וזבה ויולדת שלא טבלו במי מקוה: ודין הגויה אם חייבים עליהן משום נדה וזבה: ודין טבילת נדה ויולדת בלילה: הלך בעלה למדינה אחרת והניחה טהורה: האשה שאמרה טמאה אני וחזרה ואמרה טהורה אני: היה משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי: אם ישמש סמוך לוסתה: ושמצוה לבדוק אחר התשמיש: קנחה עצמה בעד שאינו בדוק לה או שמשה ואבד העד, ואם מצא בו דם משוך או עגול: ודין מי שראתה דם בשעת תשמיש פעם ראשונה ושניה ושלישית.

1 **א. הַנִּדָּה - הֲרֵי הִיא כִּשְׁאָר כָּל הָעֲרָיוֹת[2]. הַמַּעֲרֶה**
2 **בָּהּ[3], [בֵּין כְּדַרְכָּהּ בֵּין שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ[4]] - חַיָּב כָּרֵת[5].**
3 **וַאֲפִלּוּ הָיְתָה קְטַנָּה בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד[6],**
4 **כְּשְׁאָר עֲרָיוֹת. שֶׁהַבַּת[7] מִתְטַמְּאָה בְּנִדָּה וַאֲפִלּוּ בְּיוֹם**
5 **לֵדָתָהּ[8], וּבַת עֲשָׂרָה יָמִים[9] מִטַּמְּאָה בְּזִיבָה[10]. וְדָבָר זֶה**
6 **מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[11], שֶׁאֵין הֶפְרֵשׁ בֵּין גְּדוֹלָה**
7 **לִקְטַנָּה לְטֻמְאַת נִדּוֹת וְזָבוֹת.**

2) כלומר, שלבעול נדה אינו איסור טומאה אלא איסור ערוה. ראה 'ספרא' קדושים פרשה ג, פרק יא; 'ירושלמי' סנהדרין פ"ז, ה"ה. 'תוספות' בבא־קמא יא, א דיבור־המתחיל דאין. 3) יבמות נד, א. 4) ראה למעלה פ"א, הערה מה. 5) כריתות ב, א. 6) שפחות מזה, אין ביאתו ביאה. ראה למעלה פ"א הערה נט*. 7) תינוקת, נדה מג, ב. 8) אם יצא ממנה דם, אלא שאינו חייב עליה משום נדה כשבא עליה לפני שהיא בת שלש שנים ויום אחד. 9) שם. 10) חלוקין הן דיני נדה מדיני זבה. ואם ראתה דם שלשה ימים רצופים אחר שעברו עליה שבעה ימי נדתה - הרי היא זבה, כמבואר להלן פ"ו. לפיכך כדי שתטמא בזיבה, צריכה להיות לפחות בת עשרה ימים. 11) שם לב, א: "הלכתא נינהו, ואסמכינהו רבנן אקראי".

8 **ב. וְאֶחָד הַבָּא עַל הַנִּדָּה כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים, וַאֲפִלּוּ**
9 **לֹא רָאֲתָה אֶלָּא יוֹם רִאשׁוֹן[12], וְאֶחָד הַבָּא עַל יוֹלֶדֶת[13]**
10 **זָכָר כָּל שִׁבְעָה אוֹ עַל יוֹלֶדֶת נְקֵבָה כָּל אַרְבָּעָה עָשָׂר,**
11 **אוֹ עַל הַזָּבָה כָּל יְמֵי זוֹבָהּ[14] וּסְפִירָתָהּ[15], בֵּין שִׁפְחָה[16]**
12 **בֵּין מְשֻׁחְרֶרֶת - הַכֹּל בְּכָרֵת[17]. שֶׁנֶּאֱמַר בְּנִדָּה: שִׁבְעַת**
13 **יָמִים תִּהְיֶה בְנִדָּתָהּ; וּבְזָבָה נֶאֱמַר: כָּל יְמֵי זוֹב**
14 **טֻמְאָתָהּ כִּימֵי נִדָּתָהּ תִּהְיֶה; וּבְיוֹלֶדֶת זָכָר הוּא אוֹמֵר:**
15 **כִּימֵי נִדַּת דְּוֹתָהּ תִּטְמָא; וּבְיוֹלֶדֶת נְקֵבָה: וְטָמְאָה**
16 **שְׁבֻעַיִם כְּנִדָּתָהּ.**

12) וטבלה בתוך שבעת הימים, שהטבילה אינה מטהרת בנדה אלא אחרי שבעה ימים "שבימים וטבילה תלה הכתוב" (להלן ה"ג). 13) שהיא טמאה כנדה ואף־על־פי שלא ראתה דם, כמבואר להלן פ"י ה"א. 14) הימים שהיא רואה דם. 15) שהיא סופרת שבעה נקיים להיות טהורה, כמבואר להלן פ"ו ה"ח, ואפילו כשטבלה בתוך אותו הזמן. 16) 'ספרא' מצורע פרק ז פרשה ה: "בין שפחה בין משוחררת". 17) שכולן נקראו נדה.

17 **ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁהַטֻּמְאָה תְּלוּיָה בְּיָמִים?[18]**
18 **בְּשֶׁטָּבְלָה בְּמֵי מִקְוֶה אַחַר הַיָּמִים הַסְּפוּרִים; אֲבָל**
19 **נִדָּה וְזָבָה וְיוֹלֶדֶת שֶׁלֹּא טָבְלוּ בְּמֵי מִקְוֶה, הַבָּא עַל**
20 **אַחַת מֵהֶן אֲפִלּוּ אַחַר כַּמָּה שָׁנִים - חַיָּב כָּרֵת;**
21 **שֶׁבְּיָמִים וּטְבִילָה תָּלָה הַכָּתוּב, שֶׁנֶּאֱמַר: וְרָחֲצוּ**
22 **בַמַּיִם. זֶה בִּנְיַן אָב[19] לְכָל טָמֵא, שֶׁהוּא בְּטֻמְאָתוֹ עַד**
23 **שֶׁיִּטְבֹּל.**

18) שבעה לנדה וליולדת זכר, וארבעה עשר ליולדת נקבה, וימי זיבה ושבעה נקיים לזבה, ואחרי שיעברו היא טהורה. 19) דבר המפורש בתורה במקום אחד, משמש יסוד ללמוד ממנו גם במקומות אחרים. לימוד זה: "ורחצו" כבנין אב לכל הטמאים, לקוח מן הגאונים - שדבריהם דברי קבלה - "ויש מן הגאונים שלמדו זה מן הכתוב "ורחצו במים", זה בנין אב לכל הטמאים שיהיו בטומאתן עד שיטבלו" ('רבינו בחיי' על התורה, פרשת מצורע - הרב י. ל. מיימון במבוא לרמב"ם דפוס רומי). ראה 'תוספות' יומא עח, 'אוצר הגאונים' חגיגה יא.

24 **ד. הָעַכּוּ"ם - אֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶם מִשּׁוּם נִדָּה וְלֹא**
25 **מִשּׁוּם זָבָה[20] וְלֹא מִשּׁוּם יוֹלֶדֶת. וַחֲכָמִים גָּזְרוּ[21] עַל**

כָּל הָעַכּוּ"ם, הַזְּכָרִים וְהַנְּקֵבוֹת, שֶׁיְּהוּ כְּזָבִים תָּמִיד, בֵּין רָאוּ בֵּין לֹא רָאוּ, לְעִנְיַן טֻמְאָה וְטָהֳרָה.

20) נדה לד, א. 21) שם.

ה. כָּל דָּם שֶׁתִּרְאֶה הַיּוֹלֶדֶת בְּתוֹךְ ל"ג שֶׁל זָכָר[22] וְס"ו שֶׁל נְקֵבָה[23] - הוּא הַנִּקְרָא דַּם טֹהַר[24], וְאֵין מוֹנֵעַ אֶת הָאִשָּׁה מִבַּעְלָהּ; אֶלָּא טוֹבֶלֶת אַחַר שִׁבְעָה לְזָכָר וְאַחַר אַרְבָּעָה עָשָׂר לִנְקֵבָה וּמְשַׁמֶּשֶׁת מִטָּתָהּ[25], אַף עַל פִּי שֶׁהַדָּם שׁוֹתֵת וְיוֹרֵד[26].

22) אחר שבעת ימי הלידה. 23) אחרי שבועיים ללידה. 24) שנאמר (ויקרא יב, ד) תשב בדמי טהרה. 25) מזדווגת עם בעלה. 26) מתוך שבעה של זכר לאחר שבעה, או מתוך ארבעה עשר של נקבה לאחר ארבעה עשר, ואף־על־פי שממעין אחד הוא (שם לח:).

ו. כָּל חַיָּבֵי טְבִילוֹת - טְבִילָתָן בַּיּוֹם[27], חוּץ מִנִּדָּה וְיוֹלֶדֶת. שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר בְּנִדָּה: שִׁבְעַת יָמִים תִּהְיֶה בְּנִדָּתָהּ - הַשִּׁבְעָה כֻּלָּן[28] בְּנִדָּתָהּ, וְטוֹבֶלֶת בְּלֵיל שְׁמִינִי. וְכֵן יוֹלֶדֶת זָכָר - בְּלֵיל שְׁמִינִי, וְיוֹלֶדֶת נְקֵבָה - בְּלֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר; שֶׁהַיּוֹלֶדֶת כְּנִדָּה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[29].

~ נקודות משיחות קודש ~

"כל חייבי טבילות ביום חוץ מן הנדה ויולדת.. וטובלת בליל שמיני"

וממשיך בהלכה ז' שגם אם נתאחרה ימים רבים ולא טבלה, לא תטבול אלא בלילה, שאם תטבול ביום תבוא נדה אחרת לידי טעות ותטבול ביום השביעי. ומסיים בהלכה ח' שאם היתה חולה או שהיה המקום רחוק ואין הנשים יכולות להגיע לו ולחזור בלילה מפני הליסטים כו' טובלת ביום השמיני".

והקשה הרוגוצ'ובי בהערה קצרה: "עיין בהך דעירובין דף מ ע"ב". ויש לומר שכוונתו אודות ברכת שהחיינו על הכוס ביוהכ"פ שאין להשקות לתינוק "דילמא אתי למיסרך" אחר המנהג הזה ויבוא לשתות ממנו ביוהכ"פ אחר, אחרי שיגדיל. וא"כ מוכח מדברי הגמרא שהחשש "דילמא אתי למיסרך" אינו מתבטל כשאין ברירה אחרת, ואם כן גם בענינו צריך היה להיות הדין שגם אם נתאחרה בטבילתה משום חולי וכו' היה מקום לחשוש דילמא אתי למיסרך אחריה ולטבול ביום השביעי.

ומתרץ, שבטבילה ישנו עניין מיוחד, כי הטהרה אינה תלויה בפעולת האדם, וגם אם תדחפנה חברתה למים היא טהורה, כי במקווה לא חשובה הכוונה, כדמוכח מהגמ' בחולין (ל"א ע"א) "נדה שנאנסה וטבלה... טהורה לביתה" כי בזה אין נוגע כוונתה אלא רק שיבואו עליה המים, וממילא כיון שהטהרה נעשית ממילא ולא על־ידי פעולת הטבילה, הרי כשם שלא שייך לגזור (משום סרך בתה) שלא תהיה מכוסה במים, כך לא שייך לגזור שלא תטבול כיון שהטבילה אינה אלא דבר צדדי שעי"ז נעשית מכוסה במים, ועל זה שכיסוי המים מטהר לא שייך גזירה ותקנה שלא יטהר.

אמנם אם נתאחרה ולא טבלה מרצונה, אז דנים גם על פעולת הטבילה, מכיון שביטלה פעולה זו מרצונה, ולכן שייך לגזור עליה שלא תטבול ביום משום סרך בתה.

(על־פי 'יין מלכות' סי' ס"ה)

27) יומא ו, א. 28) פסחים צ, א. "עד הערב". 29) למעלה ה"ב.

ז. נִתְאַחֲרָה יָמִים רַבִּים[30] וְלֹא טָבְלָה, כְּשֶׁתִּטְבֹּל - לֹא תִּטְבֹּל אֶלָּא בַּלַּיְלָה; שֶׁאִם תִּטְבֹּל בַּיּוֹם - יִטְעוּ, וְתָבוֹא נִדָּה אַחֶרֶת לִטְבֹּל בַּשְּׁבִיעִי[31].

30) וכל השבעה כולן היתה בנדתה. 31) נדה סז, ב.

ח. הָיְתָה חוֹלָה[32], אוֹ שֶׁהָיָה מְקוֹם הַטְּבִילָה רָחוֹק וְאֵין הַנָּשִׁים יְכוֹלוֹת לְהַגִּיעַ לוֹ וְלַחֲזוֹר בַּלַּיְלָה מִפְּנֵי הַלִּסְטִים אוֹ מִפְּנֵי הַצִּנָּה אוֹ מִפְּנֵי שֶׁנּוֹעֲלִין שַׁעֲרֵי הַמְּדִינָה בַּלַּיְלָה - הֲרֵי זוֹ טוֹבֶלֶת בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי[33] אוֹ בַּיָּמִים שֶׁל אַחֲרָיו בַּיּוֹם.

32) שם. 33) לכתחילה, דאמרינן ב'ירושלמי' (נדה פ"ב ה"ד) אסור לשהות בטומאה.

ט. כָּל הַנָּשִׁים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן וֶסֶת[34] - בְּחֶזְקַת טָהֳרָה לְבַעְלֵיהֶן[35], עַד שֶׁתֹּאמַר לוֹ: טְמֵאָה אֲנִי, אוֹ עַד שֶׁתֶּחְזַק נִדָּה בִּשְׁכֵנוֹתֶיהָ[36]. הָלַךְ בַּעְלָהּ לִמְדִינָה אַחֶרֶת וְהִנִּיחָהּ טְהוֹרָה, כְּשֶׁיָּבוֹא - אֵינוֹ צָרִיךְ לִשְׁאֹל לָהּ; אֲפִלּוּ מְצָאָהּ יְשֵׁנָה - הֲרֵי זֶה מֵתָּר לָבוֹא עָלֶיהָ שֶׁלֹּא בְּעוֹנַת וִסְתָּהּ, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא נִדָּה הִיא. וְאִם הִנִּיחָהּ נִדָּה - אֲסוּרָה לוֹ[37], עַד שֶׁתֹּאמַר לוֹ: טְהוֹרָה אֲנִי[38].

34) קביעות זמן, רגילה לראות דם נדות באותו יום. 35) נדה טז, א. ודוקא אם יש לה וסת - מותר שלא בשעת וסתה, אבל אם אין לה וסת קבוע - צריך לשאול אותה אם ראתה דם (מגיד־משנה). 36) ראה למעלה פ"א הערה צד. 37) שם יא, ב. כיון שהניחה בחזקת טמאה. 38) טבלתי וטהורה אני.

י. הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה לְבַעְלָהּ: טְמֵאָה אֲנִי, וְחָזְרָה וְאָמְרָה: טְהוֹרָה אֲנִי[39], וְדֶרֶךְ שְׁחוֹק אָמַרְתִּי לְךָ תְּחִלָּה - אֵינָהּ נֶאֱמֶנֶת[40]. וְאִם נָתְנָה אֲמַתְּלָא[41] לְדִבְרֶיהָ - נֶאֱמֶנֶת[42]. כֵּיצַד? תִּבְעָה בַּעְלָהּ, וַאֲחוֹתוֹ אוֹ אִמּוֹ עִמָּהּ בֶּחָצֵר, וְאָמְרָה: טְמֵאָה אֲנִי, וְאַחַר כָּךְ חָזְרָה וְאָמְרָה: טְהוֹרָה אֲנִי, וְלֹא אָמַרְתִּי לְךָ טְמֵאָה אֶלָּא מִפְּנֵי אֲחוֹתְךָ וְאִמְּךָ שֶׁמָּא יִרְאוּ אוֹתָנוּ - הֲרֵי זוֹ נֶאֱמֶנֶת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[43].

39) שלא הייתי נדה. 40) כתובות כב, א. 41) נתינת

טעם על "אמרה טמאה אני". 42) שם. 43) כגון בטעות אמרתי, סבורה הייתי להיות נדה, ועתה מצאתי שלא כן, או שאמרה: מחמת תשות כח אמרתי שטמאה אני, הרי זו אמתלא מתקבלת על הדעת ונאמנת (הגהות מיימוני).

יא. הָיָה מְשַׁמֵּשׁ עִם הַטְּהוֹרָה, וְאָמְרָה לוֹ: נִטְמֵאתִי - לֹא יִפְרֹשׁ מִיָּד וְהוּא בְּקִשּׁוּיוֹ, שֶׁהֲנָאָה לוֹ בִּיצִיאָתוֹ כְּבִיאָתוֹ[44]. וְאִם פֵּרַשׁ וְהוּא בְּקִשּׁוּיוֹ - חַיָּב כָּרֵת[45] כְּמוֹ שֶׁבָּעַל נִדָּה. וְהוּא הַדִּין בִּשְׁאָר עֲרָיוֹת[46]. אֶלָּא כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? נוֹעֵץ צִפָּרְנֵי רַגְלָיו בַּקַּרְקַע, וְשוֹהֶה וְאֵינוֹ מִזְדַּעְזֵעַ עַד שֶׁיָּמוּת הָאֵיבָר, וְאַחַר כָּךְ נִשְׁמָט מִמֶּנָּה.

44) בהוצאת האבר כהכנסתו. 45) אבל היא פטורה, מכיוון שהיא רק הודיעה לו, אבל לא אמרה לו שיפרוש מיד, הרי היא אנוסה. ראה רמ"א יורה־דעה סי' קפה ס"ו, וב'פתחי תשובה' שם. 46) שבועות יח, א: "כי איתמר דאביי, בעלמא איתמר", "כגון דסבר שהיא אשתו ובא עליה, ונמצאת אחותו" (רבינו חננאל).

יב. וְאָסוּר לוֹ לָאָדָם לָבוֹא עַל אִשְׁתּוֹ סָמוּךְ לְוִסְתָּהּ[47], שֶׁמָּא תִּרְאֶה דָּם בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִזַּרְתֶּם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִטֻּמְאָתָם. וְכַמָּה? אִם הָיָה דַּרְכָּהּ לִרְאוֹת בַּיּוֹם[48] - אָסוּר לְשַׁמֵּשׁ מִתְּחִלַּת הַיּוֹם; וְאִם הָיָה דַּרְכָּהּ לִרְאוֹת בַּלַּיְלָה - אָסוּר לְשַׁמֵּשׁ מִתְּחִלַּת הַלַּיְלָה.

47) רק בתשמיש אסור, אבל שאר פרישות לא החמירו עליו, כיון שווסתות אינן אלא מדרבנן (מגיד־משנה). 48) נדה סג, ב.

יג. עָבַר וְסִתָּהּ וְלֹא רָאַתָה - מֻתֶּרֶת לְשַׁמֵּשׁ אַחַר שֶׁתַּעֲבֹר עוֹנַת הַוֶּסֶת[49]. כֵּיצַד? הָיָה דַּרְכָּהּ לִרְאוֹת בְּשֵׁשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם - אָסוּרָה לְשַׁמֵּשׁ מִתְּחִלַּת הַיּוֹם; עָבְרוּ שֵׁשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם וְלֹא רָאַתָה - אֲסוּרָה לְשַׁמֵּשׁ עַד לָעֶרֶב[50]. וְכֵן אִם הָיָה דַּרְכָּהּ לִרְאוֹת בְּשֵׁשׁ שָׁעוֹת בַּלַּיְלָה, וְעָבְרוּ וְלֹא רָאַתָה - אֲסוּרָה לְשַׁמֵּשׁ עַד שֶׁתִּזְרַח הַשֶּׁמֶשׁ[51].

49) שם. 50) היינו עד שקיעת החמה. 51) מתחילת הנץ החמה (מגיד־משנה).

יד. דֶּרֶךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנוֹת יִשְׂרָאֵל לְעוֹלָם לִבְדֹּק עַצְמָם אַחַר הַתַּשְׁמִישׁ. כֵּיצַד? מְקַנֵּחַ הָאִישׁ עַצְמוֹ בְּמַטְלִית נְכוֹנָה לוֹ, וּמְקַנַּחַת הָאִשָּׁה עַצְמָהּ בְּמַטְלִית נְכוֹנָה לָהּ, וְרוֹאִין בָּהֶן שֶׁמָּא רָאַתָה דָּם בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ. וְיֵשׁ לָאִישׁ לְהַנִּיחַ אִשְׁתּוֹ שֶׁתִּבְדֹּק[52] בַּמַּטְלִית שֶׁלּוֹ; מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱמֶנֶת עַל שֶׁלָּהּ נֶאֱמֶנֶת עַל שֶׁלּוֹ.

52) שכן הוזכר הבדיקה הכל באשה: בדקה, תבדוק (ביאורי הגר"א, יורה־דעה סי' קפו).

טו. בְּגָדִים אֵלּוּ שֶׁמְּקַנְּחִין בָּהֶן צְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ שֶׁל פִּשְׁתָּן[53], שְׁחָקִים וּלְבָנִים[54]. וְהֵם הַנִּקְרָאִים עֵדִים בְּעִנְיָן זֶה. וְהַבֶּגֶד שֶׁמְּקַנְּחַ בּוֹ הוּא נִקְרָא עֵד שֶׁלּוֹ, וְהַבֶּגֶד שֶׁמְּקַנַּחַת הִיא בּוֹ נִקְרָא עֵד שֶׁלָּהּ.

53) שם יז, א. ואפשר לומר שרבינו דקדק בלשונו, דוקא פשתן ודוקא בגד, אבל צמר אפילו נקי ורך אינו יפה לבדיקה. או יש לפרש שזהו רק לדוגמא שיהא דבר רך כמו מטלית של בגד פשתן שחוק ונוח לבדוק בו, והוא־הדין כל דבר רך כמו צמר נקי ורך, כמבואר שם בדברי שמואל (כסף־משנה). 54) אבל בגד שאינו שחוק או אפילו שחוק אלא שהוא צבוע, אינו יפה לבדיקה.

טז. הַצְּנוּעוֹת[55] אֵין מְשַׁמְּשׁוֹת אֶלָּא עַד שֶׁיִּבְדְּקוּ עַצְמָן תְּחִלָּה קֹדֶם תַּשְׁמִישׁ. וְאִשָּׁה שֶׁאֵין לָהּ וֶסֶת - אֲסוּרָה לְשַׁמֵּשׁ עַד שֶׁתִּבְדֹּק[56]. לְפִיכָךְ הִיא מְשַׁמֶּשֶׁת בִּשְׁנֵי עֵדִים[57]: אֶחָד לִפְנֵי הַתַּשְׁמִישׁ[58], וְאֶחָד לְאַחַר הַתַּשְׁמִישׁ[59]. אֲבָל אִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ לָהּ וֶסֶת - אֵינָהּ צְרִיכָה עֵד לִפְנֵי תַּשְׁמִישׁ, אֶלָּא מִשּׁוּם צְנִיעוּת בִּלְבַד. אֲבָל אַחַר תַּשְׁמִישׁ - הַכֹּל צְרִיכִין שְׁנֵי עֵדִים[60]: אֶחָד לוֹ וְאֶחָד לָהּ, אֲפִלּוּ מְעֻבֶּרֶת וּמְנִיקָה וּזְקֵנָה. וּקְטַנָּה[61] לֹא תְּשַׁמֵּשׁ אֶלָּא בִּשְׁנֵי עֵדִים: אֶחָד לוֹ וְאֶחָד לָהּ. אֲבָל בְּתוּלָה[62] וְיוֹשֶׁבֶת עַל דַּם טֹהַר[63] - אֵינָהּ צְרִיכָה עֵדִים, שֶׁהֲרֵי הַדָּם שׁוֹתֵת מִמֶּנָּה.

55) שם יד, א. 56) שם יא, ב: "אמר רבי זירא אמר שמואל, אשה שאין לה וסת אסורה לשמש עד שתבדוק". 57) שתי בדיקות ב'עדים'. 58) בעד שלה. 59) והאיש בעד אחד בלבד לאחר תשמיש. 60) אפילו אלו שאינן מתנהגות כצנועות. ראה השגת הראב"ד. 61) שם יא, א. אף־על־פי שאינן עלולות לראות דם. 62) שלא ראתה דם מימיה, והדם שרואה בבעילה ראשונה הוא דם בתולים שאינו טמא, והיא מותרת לבעלה כל ארבע היממות הראשונות. כמבואר להלן פ"ה הי"ט. 63) בימי טהרה של יולדת.

יז. הַמְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ[64] פְּעָמִים רַבּוֹת - אֵינָן צְרִיכִין לִבְדֹּק שְׁנֵי הָעֵדִים שֶׁלָּהֶן עַל כָּל בִּיאָה וּבִיאָה, אֶלָּא מְקַנֵּחַ הוּא בָּעֵד שֶׁלּוֹ וְהִיא בָּעֵד שֶׁלָּהּ אַחַר כָּל בִּיאָה וּבִיאָה שֶׁל כָּל הַלַּיְלָה, וּלְמָחָר יִבְדְּקוּ הָעֵדִים. נִמְצָא הַדָּם עַל עֵד שֶׁלָּהּ אוֹ עַל עֵד שֶׁלּוֹ - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה. שִׁמְּשָׁהּ מִטָּתָהּ וְקִנְּחָה עַצְמָהּ וְאָבַד הָעֵד[65] - הֲרֵי זוֹ לֹא תְּשַׁמֵּשׁ פַּעַם שְׁנִיָּה עַד שֶׁתִּבְדֹּק[66] בְּעֵד אַחֵר תְּחִלָּה, שֶׁמָּא דָּם הָיָה עַל הָעֵד שֶׁאָבַד.

64) שם טז, א. 65) שם. 66) "דהרי היא כמו שלא בדקה" (רש"י שם).

יח. הִנִּיחָה הָעֵד[67] תַּחַת הַכֶּר אוֹ תַּחַת הַכֶּסֶת, וְנִמְצָא עָלָיו דָּם: אִם מָשׁוּךְ - טְמֵאָה, שֶׁחֲזָקָתוֹ מִן הַקִּנּוּחַ; וְאִם הָיָה עָגוּל - טְהוֹרָה[68], שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא דַּם מַאֲכֹלֶת[69] שֶׁנֶּהֱרְגָה תַּחַת הַכָּר.

67) שם נז, ב. ומדובר כאן, שבדקה את העד לפני שקינחה

בו ולא היה עליו דם, אבל אם העד לא היה בדוק - אינה טמאה אם אין הכתם כגריס ועוד (מגיד־משנה). 68) וכל זה אינו אלא כשהכתם הוא פחות מכגריס ועוד, אבל אם הוא כגריס ועוד, אפילו עגול - טמאה, כמבואר להלן פ"ט ה"ו. וכן אם לא הניחה העד תחת הכר אלא בקופסא, אפילו עגול ופחות מכגריס טמאה, מפני שאז אין לתלות בדם מאכולת (מגיד־משנה). 69) כנה.

1 **יט. קִנְּחָה עַצְמָהּ בְּעֵד הַבָּדוּק לָהּ וְטָחַתּוּ בִּירֵכָהּ,**
2 **וּלְמָחָר נִמְצָא עָלָיו דָּם - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה[70], וְאֵין**
3 **אוֹמְרִים: שֶׁמָּא כְּשֶׁטָּחָה אוֹתָהּ בִּירֵכָהּ נֶהֱרְגָה**
4 **מַאֲכֹלֶת. קִנְּחָה עַצְמָהּ בְּעֵד שֶׁאֵינוֹ בָּדוּק לָהּ[71], וְלֹא**
5 **יָדְעָה אִם הָיָה עָלָיו דָּם קֹדֶם שֶׁתִּקַּנַּח בּוֹ אוֹ לֹא הָיָה**
6 **נִמְצָא עָלָיו דָּם: אִם הָיָה הַדָּם כְּגָרִיס וְעוֹד - הֲרֵי זוֹ**
7 **נִדָּה[72]; הָיָה פָּחוֹת מִכֵּן - טְהוֹרָה, שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא מִן**
8 **הַמַּאֲכֹלֶת.**

70) שם יד, א. ואפילו עגול ופחות מכגריס, אין תולין בדם מאכולת כמו בהלכה הקודמת, מפני שאין זה דומה להניחתו תחת הכר (מגיד־משנה). 71) שלא בדקתו מעולם, אבל אם בדקתו והניחתו שעה אחת, ולא נודע שנכתם בו כתם דם, הרי העד בחזקת בדוק (מגיד־משנה). 72) השיעור של כגריס ועוד, מבואר להלן שם.

9 **כ. מִי שֶׁרָאָתָה דָּם בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת**
10 **לְשַׁמֵּשׁ כְּשֶׁתִּטְהַר פַּעַם שְׁנִיָּה. רָאָתָה דָּם בְּפַעַם שְׁנִיָּה**
11 **- מְשַׁמֶּשֶׁת פַּעַם שְׁלִישִׁית. רָאָתָה דָּם בַּשְּׁלִישִׁית -**
12 **הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה לְשַׁמֵּשׁ עִם בַּעַל זֶה לְעוֹלָם[73]. בַּמֶּה**
13 **דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא הָיָה שָׁם דָּבָר לִתְלוֹת בּוֹ;**
14 **אֲבָל אִם שִׁמְּשָׁה סָמוּךְ לְוִסְתָּהּ - תּוֹלָה בַּוֶּסֶת[74]. הָיְתָה**
15 **בָּהּ מַכָּה[75] - תּוֹלָה בַּמַּכָּה[76]. וְאִם הָיָה דַּם מַכָּתָהּ**
16 **מְשֻׁנֶּה מִדַּם שֶׁתִּרְאֶה בְּעֵת הַתַּשְׁמִישׁ - אֵינָהּ תּוֹלָה**
17 **בַּמַּכָּה. וְנֶאֱמֶנֶת[77] אִשָּׁה לוֹמַר: מַכָּה יֵשׁ לִי בְּתוֹךְ**
18 **הַמָּקוֹר שֶׁמִּמֶּנָּה הַדָּם יוֹצֵא, וְתִהְיֶה מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ,**
19 **וְאַף עַל פִּי שֶׁדָּם יוֹצֵא מִן הַמָּקוֹר בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ.**

73) שם סה, ב. 74) שם סו, א: "ואם יש לה וסת, תולה בווסתה". ראה שם ברש"י. 75) במקום מקור דם נדותה. 76) שם. 77) כתובות עב, א.

20 **כא. מִי שֶׁרָאָתָה דָּם בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ פַּעַם רִאשׁוֹנָה**
21 **וּשְׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית, וְאֵין שָׁם דָּבָר לִתְלוֹת בּוֹ - הֲרֵי זוֹ**
22 **תִּתְגָּרֵשׁ, וּמֻתֶּרֶת לְהִנָּשֵׂא לְשֵׁנִי[78]. נִשֵּׂאת לְשֵׁנִי וְרָאָתָה**
23 **דָּם כָּךְ בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים - הֲרֵי זוֹ**
24 **תִּתְגָּרֵשׁ, וְתִנָּשֵׂא לִשְׁלִישִׁי. נִשֵּׂאת לִשְׁלִישִׁי וְרָאָתָה דָּם**
25 **כָּךְ בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים - הֲרֵי זוֹ תִּתְגָּרֵשׁ,**
26 **וַאֲסוּרָה לְהִנָּשֵׂא[79] עַד שֶׁתַּבְרִיא[80] מֵחֹלִי זֶה.**

78) נדה, שם. 79) שהוחזקה לראות דם מחמת תשמיש עם כל גבר, וחזקה שלעולם תראה דם מחמת תשמיש, ולפיכך אסורה להנשא. 80) בגמרא שם, הגירסא: "עד שתבדוק עצמה", כלומר, עד שתבדוק אם נתרפאה מחולי זה, כמו שיתבאר בסמוך.

27 **כב. כֵּיצַד בּוֹדֶקֶת עַצְמָהּ לֵידַע אִם נִרְפְּאַת אוֹ לֹא**
28 **נִרְפְּאַת? מְבִיאָה שְׁפוֹפֶרֶת שֶׁל אָבָר[81], וּפִיהָ רָצוּף[82]**
29 **לְתוֹכָהּ, וּמַכְנֶסֶת הַשְּׁפוֹפֶרֶת עַד מָקוֹם שֶׁהִיא יְכוֹלָה,**
30 **וּמַכְנֶסֶת בְּתוֹךְ הַשְּׁפוֹפֶרֶת מִכְחוֹל[83], וּמוֹךְ מֻנָּח עַל**
31 **רֹאשׁוֹ[84], וְדוֹפֶקֶת אוֹתוֹ עַד שֶׁיַּגִּיעַ הַמּוֹךְ לְצַוָּאר**
32 **הָרֶחֶם[85], וּמוֹצִיאָה הַמּוֹךְ. אִם נִמְצָא דָּם עַל רֹאשׁ**
33 **הַמּוֹךְ - בְּיָדוּעַ שֶׁהַדָּם שֶׁהִיא רוֹאָה בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ**
34 **מִן הַמָּקוֹר; וְאִם לֹא נִמְצָא עַל הַמּוֹךְ כְּלוּם - בְּיָדוּעַ**
35 **שֶׁהַדָּם שֶׁרוֹאָה מִדֹּחַק הַצְּדָדִין, וּטְהוֹרָה הִיא, וּמֻתֶּרֶת**
36 **לְהִנָּשֵׂא לַאֲחֵרִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוּת[86].**

81) שם. והוא־הדין בשאר מיני מתכת שאינם מסרטים, חוץ מברזל (ש"ך). אבל שפופרת של עץ או של קנה, אינה חלקה בראשה ויסרט ויוצא דם. 82) כפול. 83) שאם אין המכחול תוך השפופרת כשנמצא דם בראש המוך, אין ידוע בוודאות שהדם בא מן המקור. לא כן אם המכחול בתוך השפופרת, ונמצא דם על המוך, ברור שהוא מן המקור שהרי השפופרת חוצצת ומפסקת בינו לצדדים ('בית יוסף'). 84) שראש המכחול לא יסרט ויוצא דם (שם). 85) המקום שמגיעים לו בתשמיש. 86) פכ"ה ה"ח: "ויוציא ולא יחזיר לעולם (פירוש: אפילו אם נתרפאה) שמא תתרפא ונמצא שלא גמר [בלבו] לגרשה בשעת גירושין". [דעת רבינו שהבדיקה הזו מתירה אותה להנשא לאחרים, אבל לא לבעל שהוחזקה אצלו לראות דם מחמת תשמיש, כי מוטב שתינשא לאחרים שמא לא תראה ולא נצטרך לסמוך על הבדיקה (מגיד־משנה), אבל לא נתברר למה תצא מבעל שלישי ולא יחזיר, הרי כבר הוחזקה לכל ואף־על־פי־כן מתירים אותה להינשא מפני שסומכים על הבדיקה, ואם כן למה לא נתירה לבעל שלישי? ראה מגיד־משנה כאן].

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר שהאשה מתטמאה באונס לנידה ולזיבות: פירוש חדר, עליה ופרוזדור: ואם מתטמאה בכל שהוא: חמישה דמים טמאים יש באשה: כיצד בודקין הדם: ואם הפילה חתיכה קרועה או דברים אחרים ודם בהם: ודין האשה שהשתינה מים ויצא דם: דם בתולים לקטנה, לנערה ולבוגרת שראו דם [נדות] או לא ראו.

37 **א. הָאִשָּׁה מִתְטַמֵּאת בְּאֹנֶס[2] בֵּין לְנִדָּה בֵּין לְזִיבוּת[3].**
38 **כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁקָּפְצָה מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, אוֹ רָאָתָה**
39 **בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה אוֹ עוֹף מִתְעַסְּקִין זֶה עִם זֶה וְחָמְדָה**
40 **וְרָאָתָה דָּם[4], וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - הוֹאִיל וְרָאָתָה דָּם**
41 **מִכָּל מָקוֹם, נִטְמֵאת. וּמִטַּמְּאָה בְּכָל שֶׁהוּא[5]. אֲפִלּוּ**
42 **רָאָתָה דָּם טִפָּה כְּחַרְדָּל[6] - הֲרֵי זוֹ כְּמִי שֶׁזָּב מִמֶּנָּה**
43 **דָּמִים הַרְבֵּה.**

2) אפילו באונס. 3) נדה לו, ב. 4) שם כ, ב - שדם חימוד טמא. 5) שם מ, א. 6) שם: "ומטמאין בכל שהוא, אפילו כעין החרדל ובפחות מכן".

ב. כָּל הַנְּשִׁים מִתְטַמְּאוֹת בַּבַּיִת הַחִיצוֹן[7], וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָצָא הַדָּם לַחוּץ, אֶלָּא נֶעֱקַר מִן הָרֶחֶם וְלֹא שָׁתַת, הוֹאִיל וְיָצָא מִבֵּין הַשִּׁנַּיִם[8] - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן הַדָּם בִּבְשָׂרָהּ; שֶׁנֶּאֱמַר: דָּם יִהְיֶה זוֹבָהּ בִּבְשָׂרָהּ. וְעַד הֵיכָן הוּא בֵּין הַשִּׁנַּיִם? עַד מָקוֹם שֶׁיַּגִּיעַ אֵלָיו הָאֵבֶר[9] בִּשְׁעַת גְּמַר בִּיאָה. וּבֵין הַשִּׁנַּיִם עַצְמוֹ כְּלִפְנִים[10].

7) שם. ואפילו שלא יצא הדם לחוץ. 8) שם מא, ב: "תלתולי בשר בתוך הרחם" (רש"י שם). 9) שם. 10) שם. ואינן מתטמאות רק ביצא לחוץ מבין השיניים.

ג. מָשָׁל מָשְׁלוּ חֲכָמִים בְּאִשָּׁה[11]: הָרֶחֶם שֶׁנּוֹצָר בּוֹ הַוָּלָד, הוּא הַנִּקְרָא מָקוֹר, וְהוּא שֶׁדַּם נִדָּה וְזָבָה יוֹצֵא מִמֶּנּוּ - וְקוֹרְאִין אוֹתוֹ חֶדֶר, לְפִי שֶׁהוּא לִפְנֵי וְלִפְנִים. וְצַוַּאר הָרֶחֶם כֵּלוֹ, וְהוּא הַמָּקוֹם הָאָרוּךְ שֶׁמִּתְקַבֵּץ רֹאשׁוֹ בִּשְׁעַת הָעִבּוּר כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפֹּל הַוָּלָד, וְנִפְתָּח הַרְבֵּה בִּשְׁעַת לֵדָה - קוֹרְאִין אוֹתוֹ פְּרוֹזְדוֹר. כְּלוֹמַר, שֶׁהוּא בֵּית שַׁעַר לָרֶחֶם.

11) שם יז, ב.

ד. וּבִשְׁעַת גְּמַר בִּיאָה הָאֵבֶר נִכְנָס בַּפְּרוֹזְדוֹר וְאֵינוֹ מַגִּיעַ עַד רֹאשׁוֹ שֶׁמִּבְּפְנִים, אֶלָּא רָחוֹק מִמֶּנּוּ מְעַט לְפִי הָאֶצְבָּעוֹת[12]. וּלְמַעְלָה מִן הַחֶדֶר וּמִן הַפְּרוֹזְדוֹר, בֵּין חֶדֶר לְפְרוֹזְדוֹר, הוּא הַמָּקוֹם שֵׁישׁ בּוֹ שְׁתֵּי בֵּיצִים שֶׁל אִשָּׁה וְהַשְּׁבִילִים שֶׁבָּהֶן מִתְבַּשֶּׁלֶת שִׁכְבַת זֶרַע שֶׁלָּהּ - מָקוֹם זֶה הוּא הַנִּקְרָא עֲלִיָּה. וּכְמוֹ נֶקֶב פָּתוּחַ מִן הָעֲלִיָּה לְגַג הַפְּרוֹזְדוֹר, וְנֶקֶב זֶה קוֹרְאִין אוֹתוֹ לוּל. וְהָאֵבֶר נִכְנָס לִפְנִים מִן הַלּוּל בִּשְׁעַת גְּמַר בִּיאָה.

12) כינוי לאבר המין "שאין כל האצבעות שוות" (פסחים קיב:).

ה. דָּם הַבָּא מִן הַחֶדֶר - כֻּלּוֹ טָמֵא; חוּץ מִדַּם טֹהַר[13] שֶׁהַתּוֹרָה טִהֲרַתּוּ[14], וְדַם קִשִּׁי, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[15]. וְדַם הָעֲלִיָּה - כֻּלּוֹ טָהוֹר, שֶׁהוּא כְּמוֹ דַם מַכָּה שֶׁבַּמַּעַיִם אוֹ בַּכָּבֵד אוֹ בַּכֶּלְיָא וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וְדָם הַנִּמְצָא בַּפְּרוֹזְדוֹר: אִם נִמְצָא מִן הַלּוּל וְלִפְנִים[16] - הֲרֵי זֶה טָמֵא, שֶׁחֻזְקָתוֹ מִן הַחֶדֶר. וְחַיָּבִין עָלָיו עַל בִּיאַת מִקְדָּשׁ[17], וְשׁוֹרְפִין עָלָיו תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים[18]; וְאֵין אוֹמְרִים: שֶׁמָּא מִן הָעֲלִיָּה יָרַד דֶּרֶךְ הַנֶּקֶב, שֶׁרֹב הַדָּמִים הַנִּמְצָאִין כָּאן[19] - מִן הַחֶדֶר. נִמְצָא הַדָּם בַּפְּרוֹזְדוֹר חוּץ לַנֶּקֶב[20] - הֲרֵי טֻמְאָתוֹ בְּסָפֵק, שֶׁמָּא מִן הַחֶדֶר בָּא אוֹ מִן הָעֲלִיָּה שָׁתַת דֶּרֶךְ הַלּוּל. לְפִיכָךְ אֵין שׁוֹרְפִין עָלָיו תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים, וְאֵין חַיָּבִין עָלָיו עַל בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ[21].

13) שגם הוא בא מן המקור, כמבואר להלן פ"ו ה"א. 14) כמבואר למעלה פ"ד ה"ב. 15) להלן פ"ז ה"ה. 16) כלומר, לצד החדר. 17) אם נכנסה בשוגג למקדש בטומאת דם זה, חייבת בקרבן. 18) שנגעה בהם בימי טומאתה. 19) בכת"י תימן: הנמצאים שם. 20) שנמצא בפרוזדור, לא לצד החדר אלא לצד חוץ. 21) כדין ספק טומאה.

ו. לֹא כָּל מַשְׁקֶה הַבָּא מִן הַחֶדֶר מְטַמֵּא, אֶלָּא הַדָּם בִּלְבַד; שֶׁנֶּאֱמַר: דָּם יִהְיֶה זוֹבָהּ. לְפִיכָךְ, אִם שָׁתַת מִן הָרֶחֶם לֹבֶן אוֹ מַשְׁקֶה יָרֹק[22], אַף עַל פִּי שֶׁסְּמִיכָתוֹ[23] כְּדָם, הוֹאִיל וְאֵין מַרְאָיו מַרְאֵה דָם - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[24].

22) כמראה אתרוג ('תוספות'), ויש מפרשים ירוק כזהב (מגיד־משנה, 'הגהות מיימוניות'). וכל־שכן ירוק ככרתי. 23) מעובה כדם. 24) שם יט, א כחכמים.

ז. וַחֲמִשָּׁה דָמִים[25] טְמֵאִים בְּאִשָּׁה, וְהַשְּׁאָר טְהוֹרִין. וְאֵלּוּ הֵן: הָאָדֹם, וְהַשָּׁחוֹר, וּכְקֶרֶן כַּרְכֹּם[26], וּכְמֵימֵי אֲדָמָה, וְכַיַּיִן הַמָּזוּג.

25) שם. 26) "הזך שבכרכום, נגזר מן קרן עור פניו (שמות לד, כט)" (פירוש המשנה לרבינו, שם פ"ב מ"ו).

ח. הָאָדֹם כֵּיצַד הוּא? עֵינוֹ כָּעַמּוּד[27] שֶׁיָּצָא רִאשׁוֹן מִדַּם הַקָּזָה[28] שֶׁל בְּנֵי אָדָם. נוֹתֵן הַדָּם בַּכּוֹס וּמַקִּיף[29] לוֹ וְרוֹאֵהוּ. וְהַשָּׁחוֹר - כְּעֵין הַדְּיו הַיָּבֵשׁ[30]. כְּקֶרֶן כַּרְכֹּם כֵּיצַד? יָבִיא כַּרְכֹּם לַח בְּגוּשׁ אֲדָמָה שֶׁעָלָיו, וְלוֹקֵחַ מִן הַבָּרוּר שֶׁבּוֹ הַקָּנֶה הָאֶמְצָעִי שֶׁלּוֹ. שֶׁכֻּלּוֹ כְּמוֹ קָנֶה הוּא, וּבְכָל אֶחָד וְאֶחָד שְׁלֹשָׁה קָנִים, וּבְכָל קָנֶה שְׁלֹשָׁה עָלִים. וּמַקִּיף הַדָּם לֶעָלֶה הָאֶמְצָעִי שֶׁבַּקָּנֶה הָאֶמְצָעִי וְרוֹאֶה בּוֹ[31]. כְּמֵימֵי אֲדָמָה כֵּיצַד? יָבִיא אֲדָמָה מִבְּקִעַת סִיכְנִי וְכַיּוֹצֵא בָּהּ, שֶׁהִיא אֲדָמָה, וְנוֹתֵן עָלֶיהָ מַיִם בִּכְלִי עַד שֶׁיַּעֲלֶה הַמַּיִם עַל הֶעָפָר כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם[32]. וְאֵין שְׁעוּר לַמַּיִם וְלֹא לֶעָפָר. וּמְעַכְּרָן[33] בַּכְּלִי וּמְשַׁעֵר בָּהֶן לִשְׁעָתוֹ וּבִמְקוֹמוֹ[34] כְּשֶׁהֵן עֲכוּרִין. וְאִם צָלְלוּ - חוֹזֵר וּמְעַכְּרָן[35].

27) גון שלה. 28) שם, ב. 29) וסומך לו. 30) שם כ, א. 31) שם. 32) שם. "ומציף מים", שיהיו המים צפים. 33) שאין בודקים בצלולים אלא בעכורים. 34) כלומר, אפילו כשהדם עוד לח כשהיא באה לחכם לשאול, ולא יאמר אילו היה יבש היה טמא, "דאין לדיין אלא מה שעיניו רואות" (שם) ראה בש"ך ובט"ז יו"ד סי' קפח. 35) שם.

ט. אַרְבָּעָה מַרְאוֹת[36] הַלָּלוּ[37], אִם הָיָה מַרְאֵה הַדָּם כְּמַרְאֵה כָּל אֶחָד מֵהֶן אוֹ עָמֹק[38] מֵהֶן - הֲרֵי זֶה טָמֵא[39]; הָיָה דֵּהֶה[40] מִמֶּנּוּ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[41]. כֵּיצַד? הָיָה הַדָּם שָׁחוֹר יוֹתֵר מִכִּדְיוֹ[42] הַיָّבֵשׁ - טְמֵאָה; הָיָה פָּחוֹת מִמֶּנּוּ, כְּגוֹן שֶׁהָיָה מַרְאֵהוּ כְּעֵין הַדִּיּוֹת הַשָּׁחוֹר אוֹ כְּעֵין הַדֶּפֶת אוֹ כְּעֵין הָעוֹרֵב - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. וְכֵן בִּשְׁאָר הַשְּׁלֹשָׁה מַרְאוֹת.

36) אדום, שחור, כרכום וכמימי אדמה. 37) בכת"י תימן: האלו. 38) יותר אדום או יותר שחור. 39) שם כ, א.

40) פחות אדום או פחות שחור. 41) שם. 42) בכת"י תימן: מן הדיו.

1 **י. כַּיַּיִן הַמָּזוּג כֵּיצַד? חֵלֶק אֶחָד יַיִן, מִן הַיַּיִן**
2 **הַשָּׁרוּנִי[43] שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, חַי[44] וְחָדָשׁ, וּשְׁנֵי חֲלָקִים**
3 **מַיִם[45]. הָיָה מַרְאֵה הַדָּם עָמֹק מִמֶּנּוּ אוֹ דֵּהֶה מִמֶּנּוּ -**
4 **הֲרֵי זֶה טָהוֹר[46], עַד שֶׁיִּהְיֶה כְּמֶזֶג זֶה בִּלְבַד. וְנֶאֱמֶנֶת**
5 **אִשָּׁה לוֹמַר: כְּמַרְאֶה זֶה רָאִיתִי וְאַבַּדְתִּיו, וְהֶחָכָם**
6 **מְטַמֵּא לָהּ אוֹ מְטַהֵר[47].**

43) יין גפנים הנטועות בשרון. 44) לא מזוג. 45) שם יט, א. 46) שם כ, א. 47) שם, ב.

7 **יא. כֵּיצַד מַקִּיף וְרוֹאֶה? לוֹקֵחַ הַמַּטְלִית שֶׁיֵּשׁ בָּהּ**
8 **הַדָּם בְּיָדוֹ, וּמַכְּיִט בּוֹ וּבְדִיוֹ, אוֹ בְּעֶלֶה שֶׁל כַּרְכֹּם,**
9 **אוֹ בְּדַם הַקָּזָה שֶׁבַּכּוֹס, אוֹ בְּמִימֵי אֲדָמָה, אוֹ בַּמֶּזֶג**
10 **שֶׁבַּכּוֹס, וְעוֹרֵךְ לָהּ[48] כְּפִי מַה שֶּׁעֵינָיו רוֹאוֹת, וּמְטַמֵּא**
11 **אוֹ מְטַהֵר. וְאֵינוֹ מַכִּיט בַּזְּכוּכִית שֶׁל כּוֹס מִבַּחוּץ,**
12 **אֶלָּא בַּמַּשְׁקֶה שֶׁבַּכּוֹס. וְיִהְיֶה הַכּוֹס רָחָב מִשְּׁקָלוֹ מָנֶה**
13 **וּמַחֲזִיק שְׁנֵי לֻגִּין[49], כְּדֵי שֶׁתִּכָּנֵס בּוֹ הָאוֹרָה וְלֹא יִהְיֶה**
14 **אָפֵל.**

48) משער אם יש מראה אדום הדרוש. 49) שם כא, א. כלומר, אם הכוס מחזיקה שני לוגין, לא יהא משקלה יותר ממנה, שהיא נעשית מזכוכית דקה וקלה במשקל, ולא תהיה הכוס אפלה ותראה בה יותר אדמומית היין. אבל כוס עבה, הזכוכית מאפילה ומראה היין כהה יותר (משקל המנה הוא בערך ארבע מאות וחמשים גרם, ושני לוגין בערך, שש מאות ושמונים גרם).

15 **יב. אֵין בּוֹדְקִין הַדָּם אֶלָּא עַל גַּבֵּי מַטְלִית לְבָנָה**
16 **וּבַחַמָּה. וְעוֹשֶׂה צֵל בְּיָדוֹ עַל הַדָּם, וְהוּא עוֹמֵד**
17 **בַּחַמָּה, כְּדֵי שֶׁיִּרְאֶה עֵינוֹ כְּמוֹת שֶׁהִיא. וְלֹא כָּל**
18 **הָרוֹאֶה צָרִיךְ לְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְאֶה,**
19 **אֶלָּא טְבִיעוּת עַיִן יֵשׁ לֶחָכָם בְּדָמִים, וּבְעֵת שֶׁיִּרְאֶה**
20 **מִיָּד יְטַמֵּא אוֹ יְטַהֵר. וְאִם נִסְתַּפֵּק לוֹ[50] בְּמַרְאֶה מִן**
21 **הַמַּרְאוֹת - צָרִיךְ לְהַקִּיף וְלַעֲרֹךְ לְדִיוֹ אוֹ לְדַם הַקָּזָה**
22 **אוֹ לִשְׁאָר הַמַּרְאוֹת.**

50) ראה להלן פי"א ה"ג, וב'מגיד משנה' שם.

23 **יג. הַמַּפֶּלֶת חֲתִיכָה[51], אַף עַל פִּי שֶׁהִיא אֲדֻמָּה: אִם**
24 **יֵשׁ עִמָּהּ דָּם - טְמֵאָה, וְאִם לַאו - טְהוֹרָה[52]. וַאֲפִלּוּ**
25 **נִקְרְעָה הַחֲתִיכָה וְנִמְצֵאת מְלֵאָה דָּם - הֲרֵי זוֹ**
26 **טְהוֹרָה[53]; שֶׁאֵין זֶה דַּם נִדָּה, אֶלָּא דַּם חֲתִיכָה.**

51) של בשר. 52) שם. ואף-על-פי שנפתח הרחם כשהפילה, מפני שאפשר לפתיחת הרחם בלא דם, ולפיכך אינה טמאה משום נדה, ומשום יולדת אינה טמאה, שהפלת חתיכה אינה נקראת לידה. 53) דדווקא אם יש דם עמה טמאה, ולא דם בתוכה (מגיד-משנה).

27 **יד. הַפִּילָה חֲתִיכָה קְרוּעָה[54], וְדָם אָגוּר[55] בְּתוֹכָהּ -**
28 **טְמֵאָה[56]. הַפִּילָה כְּמִין קְלִפָּה, כְּמִין שַׂעֲרָה, כְּמִין**
29 **עָפָר, כְּמוֹ יַבְחוּשִׁין[57], אִם הָיָה מַרְאֵה דְּבָרִים אֵלּוּ**
30 **אָדֹם - תַּטִּיל לְמַיִם פּוֹשְׁרִין[58]: אִם נִמּוֹחוּ[59] - הֲרֵי זוֹ**
31 **טְמֵאָה, שֶׁדָּם הוּא וְקָפָה, וְכָל הָרוֹאֶה דָּם יָבֵשׁ[60] -**
32 **טְמֵאָה; וְאִם שָׁהוּ בַּפּוֹשְׁרִין מֵעֵת לְעֵת[61] וְאַחַר כָּךְ[62]**
33 **נִמּוֹחוּ - הֲרֵי זוֹ סָפֵק טְמֵאָה[63]; לֹא נִמּוֹחוּ מֵעֵת לְעֵת**
34 **- הֲרֵי אֵלּוּ מְמַכָּה, וּטְהוֹרָה הִיא.**

54) שם כא, ב. ולפי גירסתנו בגמרא שם, יש לקורעה לכתחילה ולבודקה. 55) מכונס. 56) מכיון שיש סדקים מבחוץ של החתיכה והדם שם, הרי נוגע הדם ברחם דרך הסדקין, ונקרא זה "דם יהיה זובה מבשרה" ('קרית ספר'). 57) יתושים. 58) חומם כחמימות הרוק ('בית יוסף' בשם הריטב"א). 59) לפני שעברו עליהם שתים-עשרה שעות (ראה רש"י שם, ומגיד-משנה כאן). 60) שם. ואפילו יבש מעיקרו. 61) עשרים וארבע שעות. 62) המלים "ואחר כך" אין משמעותן אחר עשרים וארבע שעות, אלא הכוונה היא: אחרי ששהו בפושרין במשך הזמן שנאמר למעלה, היינו מן שתים-עשרה עד עשרים וארבע שעות. 63) הגמרא שם מסתפקת אם גם בדם צריך מעת-לעת כשרץ ונבלה (שמטמאין לחין ולא יבשין) וכשנמוחו תוך המעת לעת, אפילו אחרי עבור שתים עשרה שעות, הרי זה דם נדה וטמאה. או שבדם שהוא רך מספיקה שהייה של שתים-עשרה שעות, ואם לא נימוחו אין זה דם נדה, ונשארה הבעיה בתיקו, ולפיכך היא ספק טמאה (מגיד-משנה).

35 **טו. הַפִּילָה כְּמִין חֲגָבִים, כְּמִין דָּגִים, שְׁקָצִים**
36 **וּרְמָשִׂים: אִם יֵשׁ עִמָּהֶן דָּם - טְמֵאָה, וְאִם לַאו -**
37 **טְהוֹרָה[64].**

64) ראה למעלה הערה נ.

38 **טז. הָאִשָּׁה שֶׁהִכְנִיסָה שְׁפוֹפֶרֶת בַּפְּרוֹזְדוֹר, וְרָאֲתָה**
39 **הַדָּם בְּתוֹךְ הַשְּׁפוֹפֶרֶת - טְהוֹרָה; שֶׁנֶּאֱמַר: דָּם יִהְיֶה**
40 **זוֹבָהּ בִּבְשָׂרָהּ - עַד שֶׁתִּרְאֶה בִּבְשָׂרָהּ, כְּדֶרֶךְ שֶׁהַנָּשִׁים**
41 **רוֹאוֹת, וְאֵין דֶּרֶךְ הָאִשָּׁה לִרְאוֹת בִּשְׁפוֹפֶרֶת[65].**

65) שם כא, ב.

42 **יז. הָאִשָּׁה שֶׁהִשְׁתִּינָה מַיִם וְיָצָא דָם עִם מֵי רַגְלַיִם,**
43 **בֵּין שֶׁהִשְׁתִּינָה וְהִיא עוֹמֶדֶת בֵּין שֶׁהִשְׁתִּינָה וְהִיא**
44 **יוֹשֶׁבֶת - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה[66]. וַאֲפִלּוּ הִרְגִּישׁ גּוּפָהּ**
45 **וְנִזְדַּעְזְעָה - אֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת; שֶׁהַרְגָּשַׁת מֵי רַגְלַיִם הִיא**
46 **זוֹ. שֶׁאֵין מֵי רַגְלַיִם מִן הַחֵדֶר, וְדָם זֶה דַּם מַכָּה הוּא**
47 **בַּחַלְחֹלֶת[67] אוֹ בַּכֶּלְיָא.**

66) שם נט, ב. 67) "המעי האחרון שהוא שוה ואין בו עיקום, והוא שהרעי יוצא בו" (פ"ו מהל' שחיטה הט"ז).

48 **יח. דַּם בְּתוּלִים - טָהוֹר הוּא, וְאֵינוֹ לֹא דַם נִדָּה וְלֹא**
49 **דַּם זִיבָה, שֶׁאֵינוֹ מִן הַמָּקוֹר, אֶלָּא כְּמוֹ דַם חַבּוּרָה.**
50 **וְכֵיצַד דִּין הַבְּתוּלָה בְּדָמִים? אִם נִשָּׂאת קְטַנָּה[68], בֵּין**
51 **לֹא רָאֲתָה דָּם מִיָּמֶיהָ בֵּין שֶׁרָאֲתָה דָּם בְּבֵית אָבִיהָ -**
52 **הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ עַד שֶׁתִּחְיֶה הַמַּכָּה[69], שֶׁכָּל דָּם**

שֶׁתִּרְאֶה - מֵחֲמַת הַמַּכָּה הוּא. וְאִם רָאָתָה דָּם אַחַר שֶׁתִּחְיֶה הַמַּכָּה - הֲרֵי זוֹ נִדָּה.

68) לפני שתים־עשרה שנה ויום אחד, כי זמן ראיית דם מתחיל מימי נערות. 69) שתתרפא החבורה הבאה על־ידי השרת הבתולים.

יט. נִשֵּׂאת כְּשֶׁהִיא נַעֲרָה[70]: אִם לֹא רָאָתָה מִיָּמֶיהָ דָּם - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ אַרְבָּעָה יָמִים[71] בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, אַף עַל פִּי שֶׁהַדָּם שׁוֹתֵת[72]. וְהוּא שֶׁלֹּא חָיְתָה הַמַּכָּה. וְאִם רָאָתָה דָּם בְּבֵית אָבִיהָ וְאַחַר כָּךְ נִשֵּׂאת - אֵין לוֹ לָבֹא עָלֶיהָ אֶלָּא בְּעִילָה רִאשׁוֹנָה וּפוֹרֵשׁ[73], וְיִהְיֶה דָּם בְּתוּלִים זֶה כְּאִלּוּ הִיא תְּחִלַּת נִדָּה. וּבוֹגֶרֶת[74] שֶׁלֹּא רָאָתָה[75] מִיָּמֶיהָ - נוֹתְנִין לָהּ כָּל לַיְלָה הָרִאשׁוֹן.

70) שהגיע זמנה לראות. 71) שם סד, ב. 72) שמחמת מכה הוא. 73) שם סה, ב - כרב ושמואל, ורבינו מפרש שמדובר בנערה, וראתה בבית אביה (מגיד־משנה). 74) אחרי עבור ששה חדשים מימי נערות. 75) אבל ראתה, בועל בעילת מצוה.

כ. אַרְבָּעָה לֵילוֹת[76] שֶׁנּוֹתְנִין לְנַעֲרָה שֶׁלֹּא רָאָתָה דָּם - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן בְּסֵרוּגִין[77]. בּוֹעֵל לַיְלָה הָרִאשׁוֹן, וּמַמְתִּין אֲפִלּוּ שְׁנֵי חֳדָשִׁים אוֹ שְׁלֹשָׁה, וּבוֹעֵל לַיְלָה שֵׁנִי. וְהוּא שֶׁלֹּא חָיְתָה הַמַּכָּה.

76) כלומר, ארבעה ימים ובלילה, כמבואר למעלה הי"ט. 77) שם סה, ב.

כא. וְכֵן קְטַנָּה[78] שֶׁנּוֹתְנִין לָהּ עַד שֶׁתִּחְיֶה הַמַּכָּה, אֲפִלּוּ לֹא חָיְתָה שָׁנָה - הֲרֵי זֶה בּוֹעֵל כָּל הַשָּׁנָה, בֵּין בְּסֵרוּגִין בֵּין בְּיוֹם אַחַר יוֹם.

78) אפילו ראתה.

כב. קְטַנָּה שֶׁנִּשֵּׂאת, וְנַעֲשָׂת נַעֲרָה תַּחַת בַּעְלָהּ, וַעֲדַיִן הַדָּם שׁוֹתֵת מֵחֲמַת הַמַּכָּה - כָּל בְּעִילוֹת שֶׁבָּעַל כְּשֶׁהִיא קְטַנָּה נֶחְשָׁבוֹת לוֹ כְּלַיְלָה אֶחָד, וּמַשְׁלִימִין לוֹ כָּל אַרְבָּעָה יָמִים[79] בִּימֵי הַנַּעֲרוּת. וַאֲפִלּוּ הָיוּ הַשְּׁלֹשָׁה יָמִים שֶׁנּוֹתְנִין לוֹ בִּימֵי הַנַּעֲרוּת בְּסֵרוּגִין, וּבָעַל בְּכָל שְׁנֵי חֳדָשִׁים לַיְלָה אֶחָד - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וְהוּא שֶׁלֹּא חָיְתָה הַמַּכָּה.

79) שם. כמבואר למעלה הי"ט.

כג. כֵּיצַד יוֹדְעִין אִם חָיְתָה הַמַּכָּה אוֹ לֹא חָיְתָה? הָיְתָה רוֹאָה הַדָּם בְּעֵת שֶׁתַּעֲמֹד, וּכְשֶׁתֵּשֵׁב לֹא תִּרְאֶה, וּבְעֵת שֶׁתֵּשֵׁב עַל הַקַּרְקַע תִּרְאֶה, וְאִם תֵּשֵׁב עַל גַּבֵּי כָּרִים וּכְסָתוֹת לֹא תִּרְאֶה - עֲדַיִן לֹא חָיְתָה הַמַּכָּה; פָּסַק הַדָּם וְלֹא רָאָתָה כְּלָל בֵּין עוֹמֶדֶת בֵּין יוֹשֶׁבֶת עַל הַכַּר - כְּבָר חָיְתָה הַמַּכָּה. וְכֵן אִם לֹא פָּסַק כְּלָל, אֶלָּא תִּרְאֶה הַדָּם וַאֲפִלּוּ כְּשֶׁהִיא יוֹשֶׁבֶת עַל הַכָּרִים וְהַכְּסָתוֹת - אֵין זֶה דַּם מַכָּה, אֶלָּא דַם נִדָּה[80].

80) שם.

כד. הָיְתָה רוֹאָה בְּעֵת תַּשְׁמִישׁ[81] - הֲרֵי זֶה מֵחֲמַת הַמַּכָּה. שִׁמְּשָׁה מִטָּתָהּ וְלֹא רָאָתָה דָּם, וְאַחַר כָּךְ רָאָתָה דָּם שֶׁלֹּא מֵחֲמַת תַּשְׁמִישׁ - הֲרֵי זֶה דַּם נִדָּה.

81) ומחמת תשמיש (שם סד:).

כה. הַבּוֹעֵל בְּתוּלָה וְלֹא יָצָא מִמֶּנָּה דָּם, וְחָזַר וּבְעָלָהּ וְיָצָא דָּם, אֲפִלּוּ הָיְתָה קְטַנָּה - הֲרֵי זֶה דַּם נִדָּה; שֶׁאִלּוּ הָיָה דַּם בְּתוּלִים - הָיָה בָּא בַּתְּחִלָּה. הַבּוֹעֵל פְּחוּתָה מִבַּת שָׁלֹשׁ וְיָצָא דָּם - הֲרֵי זֶה דַּם בְּתוּלִים[82].

82) שם סה, א.

יום שישי ד' תשרי ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר שדם הנדה והזבה והיולדת ודם טוהר הכל אחד; ימים הנקראים ימי נדתה וימי זיבה; למה נקראו ככה זבה גדולה וזבה קטנה; הבא על זבה גדולה ביום שביעי של ספירה אחר הטבילה; זבה שספרה שבעה נקיים ובשביעי ראתה סמוך לשקיעת החמה; נדה שבדקה עצמה בשני לנדתה ומצאה שפסק הדם ולא בדקה עד ימים רבים ומצאה טמאה; האשה שהיא ספק נדה וספק זבה; וימי לידה אם עולין לשבעה נקיים.

א. דַּם הַנִּדָּה וְדַם הַזָּבָה וְדַם הַקְּשִׁי[2] וְדַם יוֹלֶדֶת וְדַם טֹהַר שֶׁל יוֹלֶדֶת - כֻּלּוֹ דָּם אֶחָד הוּא, וּמִן הַמָּקוֹר הוּא בָּא, וּמַעְיָן אֶחָד הוּא[3], וּבַזְּמַנִּים בִּלְבַד הוּא שֶׁיִּשְׁתַּנֶּה דִּינוֹ, וְתִהְיֶה רוֹאָה דָּם - זוֹ טְהוֹרָה, וְזוֹ נִדָּה, וְזוֹ זָבָה.

2) "מעוברת שהתחילה להצטער ואחזוה חבלי לידה והתחיל הדם לצאת קודם שתלד, אותו הדם הוא הנקרא דם הקושי". 3) "מעיין אחד הוא, התורה טמאתו והתורה טהרתו".

ב. כֵּיצַד? כְּשֶׁתִּרְאֶה הָאִשָּׁה דָּם תְּחִלָּה[4], אוֹ כְּשֶׁתִּרְאֶה בִּשְׁעַת וִסְתָּהּ, וְהוּא הָעֵת שֶׁקָּבְעָה לְנִדָּתָהּ - הֲרֵי זוֹ נִדָּה כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים, בֵּין רָאָתָה כָּל שִׁבְעָה בֵּין שֶׁלֹּא רָאָתָה אֶלָּא טִפָּה רִאשׁוֹנָה בִּלְבַד. רָאָתָה דָּם בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי - הֲרֵי זֶה דַּם זִיבָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּלֹא עֵת נִדָּתָהּ[5].

4) בפעם הראשונה בחייה. 5) הנאמר בעניין זבה.

ג. וְכֵן כָּל דָּם שֶׁתִּרְאֶה בְּתוֹךְ הַיָּמִים[6] שֶׁבֵּין וֶסֶת נִדָּה לְוֶסֶת נִדָּה - הֲרֵי הוּא דַּם זִיבָה. וַהֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, שֶׁאֵין בֵּין זְמַן נִדָּה לִזְמַן נִדָּה אֶלָּא אַחַד עָשָׂר יוֹם בִּלְבַד.

6) ואפילו ביום האחד עשר שבין נדה לנדה. וראה לקמן בהלכה י"א ההבדל שבין יום זה לעשרת הימים שלפניו.

ד. כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים שֶׁנִּקְבְּעָה לָהּ וֶסֶת בִּתְחִלָּתָן -

הֵן הַנִּקְרָאִין יְמֵי נִדָּתָהּ, בֵּין רָאֲתָה בָּהֶן דָּם בֵּין לֹא רָאֲתָה בָּהֶן דָּם[7]. וּמִפְּנֵי מָה נִקְרָאִין יְמֵי נִדָּה? מִפְּנֵי שֶׁהֵן רְאוּיִין לְנִדָּה, וְכָל דָּם שֶׁתִּרְאֶה בָּהֶם - דַּם נִדָּה יֵחָשֵׁב.

7) שיטת רבינו, שכל ימי האשה מהתחלת הווסת עד יומה האחרון מונה שבעה ואחד עשר יום - זה אחרי זה - אפילו לא ראתה בהם דם. וכל דם שהיא רואה בשבעת הימים הוא דם נדה, ודם שהיא רואה בתקופות אחד עשר הימים שלאחריהם, דם זיבה הוא.

ה. וְכָל אַחַד עָשָׂר יוֹם שֶׁאַחַר הַשִּׁבְעָה - הֵן הַנִּקְרָאִין יְמֵי זִיבָתָהּ, בֵּין רָאֲתָה בָּהֶן דָּם בֵּין לֹא רָאֲתָה. וְלָמָּה נִקְרָאִין יְמֵי זִיבָה? מִפְּנֵי שֶׁהֵן רְאוּיִין לְזִיבָה, וְכָל דָּם שֶׁתִּרְאֶה בָּהֶן - דַּם זִיבָה יֵחָשֵׁב. וְהִזָּהֵר בִּשְׁנֵי שֵׁמוֹת אֵלּוּ, שֶׁהֵן: יְמֵי נִדָּתָהּ וִימֵי זִיבָתָהּ.

ו. כָּל יְמֵי הָאִשָּׁה, מִיּוֹם שֶׁיִּקָּבַע לָהּ וֶסֶת עַד שֶׁתָּמוּת אוֹ עַד שֶׁיֵּעָקֵר הַוֶּסֶת לְיוֹם אַחֵר, תִּסְפֹּר לְעוֹלָם שִׁבְעָה מִתְּחִלַּת יוֹם הַוֶּסֶת, וְאַחֲרֵיהֶן אַחַד עָשָׂר, [וְאַחֲרֵיהֶן] שִׁבְעָה, וְאַחֲרֵיהֶן אַחַד עָשָׂר. וְתִזָּהֵר בַּמִּנְיָן, כְּדֵי שֶׁתֵּדַע בְּעֵת שֶׁתִּרְאֶה דָּם אִם בִּימֵי נִדָּה רָאֲתָה אוֹ בִּימֵי זִיבָה. שֶׁכָּל יָמֶיהָ שֶׁל אִשָּׁה כָּךְ הֵן: שִׁבְעָה יְמֵי נִדָּה וְאַחַד עָשָׂר יְמֵי זִיבָה, אֶלָּא אִם כֵּן הִפְסִיקָה הַלֵּדָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

ז. אִשָּׁה שֶׁרָאֲתָה דָּם בִּימֵי זִיבָתָהּ יוֹם אֶחָד בִּלְבַד אוֹ שְׁנֵי יָמִים זֶה אַחַר זֶה - נִקְרֵאת זָבָה קְטַנָּה, וְנִקְרֵאת שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם. וְאִם רָאֲתָה שְׁלֹשָׁה יָמִים זֶה אַחַר זֶה - הֲרֵי זוֹ זָבָה גְּמוּרָה, וְהִיא הַנִּקְרֵאת זָבָה גְּדוֹלָה, וְנִקְרֵאת זָבָה סְתָם. שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִשָּׁה כִּי יָזוּב זוֹב דָּמָהּ יָמִים רַבִּים. מִעוּט 'יָמִים' - שְׁנַיִם, 'רַבִּים' - שְׁלֹשָׁה.

ח. אֵין בֵּין זָבָה גְּדוֹלָה לְזָבָה קְטַנָּה אֶלָּא סְפִירַת שִׁבְעָה וַהֲבָאַת קָרְבָּן: שֶׁזָּבָה גְּדוֹלָה צְרִיכָה לִסְפֹּר שִׁבְעָה יָמִים נְקִיִּים, וְזָבָה קְטַנָּה אֵינָהּ סוֹפֶרֶת אֶלָּא יוֹם אֶחָד בִּלְבַד; וְזָבָה גְּדוֹלָה מְבִיאָה קָרְבָּן כְּשֶׁתִּטְהַר, [וְזָבָה קְטַנָּה אֵינָהּ מְבִיאָה קָרְבָּן כְּשֶׁתִּטְהַר]. אֲבָל לְעִנְיַן טֻמְאָה וְאִסּוּר בִּיאָה - שְׁתֵּיהֶן שָׁוֹות.

ט. כֵּיצַד? רָאֲתָה דָּם בִּימֵי זִיבָתָהּ, בֵּין שֶׁרָאֲתָה בִּתְחִלַּת הַלַּיְלָה בֵּין שֶׁרָאֲתָה בְּסוֹף הַיּוֹם - הֲרֵי אוֹתוֹ הַיּוֹם כֻּלּוֹ טָמֵא, וּכְאִלּוּ לֹא פָּסַק הַדָּם מֵעֵת שֶׁרָאֲתָה עַד שֶׁשָּׁקְעָה הַחַמָּה, וּמִשֶּׁמֶּרֶת כָּל הַלַּיְלָה. וְאִם לֹא רָאֲתָה כְּלוּם בַּלַּיְלָה - מַשְׁכֶּמֶת לְמָחָר וְטוֹבֶלֶת אַחַר שֶׁתְּנַץ הַחַמָּה, וּמִשֶּׁמֶּרֶת כָּל הַיּוֹם. אִם לֹא רָאֲתָה כְּלוּם - הֲרֵי זֶה יוֹם אֶחָד טָהוֹר כְּנֶגֶד שְׁנֵי יָמִים הַטְּמֵאִים, וּמַתֶּרֶת לְבַעְלָהּ לָעֶרֶב.

8) ולפיכך נקראת שומרת יום כנגד יום.

י. רָאֲתָה דָּם גַּם בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי, בֵּין בְּלֵילוֹ בֵּין בְּיוֹמוֹ אַחַר שֶׁטָּבְלָה - הֲרֵי הַיּוֹם הַשֵּׁנִי טָמֵא, וּמִשֶּׁמֶּרֶת כָּל לֵיל שְׁלִישִׁי[9]. אִם לֹא רָאֲתָה - מַשְׁכֶּמֶת לְמָחָר וְטוֹבֶלֶת אַחַר שֶׁתְּנַץ הַחַמָּה, וּמִשֶּׁמֶּרֶת כָּל הַיּוֹם. אִם לֹא רָאֲתָה כְּלוּם - הֲרֵי זֶה יוֹם אֶחָד טָהוֹר כְּנֶגֶד שְׁנֵי יָמִים הַטְּמֵאִים, וּמַתֶּרֶת לְבַעְלָהּ לָעֶרֶב.

9) שאם תראה דם תהא זבה למפרע.

יא. רָאֲתָה דָּם גַּם בַּשְּׁלִישִׁי, בֵּין בְּיוֹמוֹ בֵּין בְּלֵילוֹ - הֲרֵי זוֹ זָבָה גְּדוֹלָה, וּצְרִיכָה לִסְפֹּר שִׁבְעָה יָמִים טְהוֹרִים[10] בְּלֹא דָם; שֶׁנֶּאֱמַר: וְסָפְרָה לָהּ שִׁבְעַת יָמִים וְגוֹמֵר. וְטוֹבֶלֶת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אַחַר הָנֵץ הַחַמָּה, וַהֲרֵי הִיא מַתֶּרֶת לְבַעְלָהּ לָעֶרֶב. וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי מְבִיאָה קָרְבָּנָהּ, שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה.

10) בלשון התלמוד: שבעה נקיים.

יב. זָבָה קְטַנָּה שֶׁטָּבְלָה בַּלַּיְלָה שֶׁל יוֹם הַשְּׁמִינִי, אוֹ זָבָה גְּדוֹלָה שֶׁטָּבְלָה בְּלֵיל שְׁבִיעִי - כְּאִלּוּ לֹא טָבְלָה, וַהֲרֵי הִיא כְּנִדָּה שֶׁטָּבְלָה בְּתוֹךְ שִׁבְעָה.

יג. הַבָּא עַל זָבָה גְּדוֹלָה בְּיוֹם שְׁבִיעִי שֶׁל סְפִירָה אַחַר שֶׁטָּבְלָה, אוֹ עַל זָבָה קְטַנָּה בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי אַחַר שֶׁטָּבְלָה - פָּטוּר מִן הַכָּרֵת; כֵּיוָן שֶׁטָּבְלָה בִּזְמַן הֶרְאוּי לִטְבִילָתָהּ - טְהוֹרָה. וּלְאִשָּׁה זוֹ יִהְיֶה לָהּ תַּרְבּוּת רָעָה[11], שֶׁהֲרֵי בְּעִילָתָהּ וּמַגָּעָהּ תְּלוּיִין[12].

11) כלומר, לימוד וחינוך רע. 12) תלוי ועומד עד שיבורר.

יד. כֵּיצַד הֵן תְּלוּיִין? אִם נִשְׁלַם הַיּוֹם אַחַר הַטְּבִילָה וְלֹא רָאֲתָה דָּם - הֲרֵי כֹּל שֶׁנָּגְעָה בּוֹ אַחַר טְבִילָתָהּ טָהוֹר, וּבְעִילָתָהּ אַחַר הַטְּבִילָה - אֵין חַיָּבִין עָלֶיהָ כְּלוּם[13]; וְאִם רָאֲתָה דָּם בְּיוֹם זֶה אַחַר שֶׁטָּבְלָה - נִמְצֵאת זָבָה לְמַפְרַע, וְכֹל שֶׁנָּגְעָה בּוֹ לְמַפְרַע - טָמֵא, וְהִיא וּבוֹעֲלָהּ חַיָּבִין בְּקָרְבָּן[14]. וּלְפִיכָךְ הִיא אֲסוּרָה לְבַעְלָהּ עַד לָעֶרֶב, שֶׁלֹּא תָּבִיא עַצְמָהּ לִידֵי סָפֵק[15].

13) לא כרת במזיד ולא קרבן בשוגג. 14) כבא על הזבח.
15) "אחר תטהר, אחר מעשה תטהר, אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן שמא תבוא לידי ספק".

טו. זָבָה שֶׁסָּפְרָה שֵׁשֶׁת יָמִים נְקִיִּים, וּבַשְּׁבִיעִי רָאֲתָה דָּם, אֲפִלּוּ סָמוּךְ לִשְׁקִיעַת הַחַמָּה - סוֹתֶרֶת הַכֹּל, וְחוֹזֶרֶת לִמְנוֹת מֵאַחַר הַיּוֹם הַטָּמֵא שִׁבְעָה יָמִים נְקִיִּים.

טז. פָּלְטָה שִׁכְבַת זֶרַע בְּתוֹךְ יְמֵי הַסְּפִירָה[16] - סוֹתֶרֶת כְּלוּם - הֲרֵי זֶה יוֹם אֶחָד טָהוֹר כְּנֶגֶד הַיּוֹם הַטָּמֵא[8], וַהֲרֵי הִיא מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ לָעֶרֶב.

יום אֶחָד; מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּזָב שֶׁרָאָה קֶרִי, שֶׁסּוֹתֵר יוֹם אֶחָד[17]. רָאֲתָה דָּם בָּעֲשִׂירִי מִימֵי זִיבָתָהּ וּבָאַחַד עָשָׂר וּבַשְּׁנֵים עָשָׂר, אַף עַל פִּי שֶׁרָאֲתָה שְׁלִשָׁה יָמִים זֶה אַחַר זֶה - אֵינָהּ זָבָה גְּדוֹלָה, אֶלָּא יָצָאת מִזִּיבוּת קְטַנָּה לְנִדָּה; שֶׁיּוֹם שְׁנֵים עָשָׂר מַתְחֶלֶת נִדָּתָהּ, וְהָרוֹאָה בִּימֵי נִדָּתָהּ - אֵינָהּ זָבָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[18].

16) והרי היא כאיש שיוצאת ממנו שכבת זרע. 17) ומה שנאמר בהלכה הקודמת שצריכה להתחיל ולספור שבעה ימים נקיים, כשהפסיקה יום טמא אפילו ביום השביעי, היינו אם הפסיקה טומאת זיבה. אבל טומאה אחרת, כגון קרי בזב או פולטת שכבת זרע בזבה אינה סותרת את הימים הנקיים שעברו ויכולה להמשיך את ספירתה החל מיום המחרת אחרי טבילתה לפליטת שכבת הזרע. 18) למעלה הלכה ד: "וכל דם שתראה בהם, דם נדה ייחשב".

יז. וּמַה הוּא זֶה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה: אוֹ כִּי תָזוּב עַל נִדָּתָהּ? שֶׁאִם רָאֲתָה שְׁלֹשָׁה יָמִים סָמוּךְ לְנִדָּתָהּ - הֲרֵי זוֹ זָבָה. כְּגוֹן שֶׁרָאֲתָה בַּשְּׁמִינִי לְנִדָּתָהּ וּבַתְּשִׁיעִי וּבָעֲשִׂירִי, שֶׁהֵן רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי וּשְׁלִישִׁי מֵהָאַחַד עָשָׂר יוֹם שֶׁהֵן יְמֵי זִיבָתָהּ. רָאֲתָה דָּם בָּאַחַד עָשָׂר מִימֵי זִיבָתָהּ וְטָבְלָה לָעֶרֶב, שֶׁהוּא לֵיל שְׁנֵים עָשָׂר, וְשָׁמְשָׁה מִטָּתָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא טְמֵאָה וּבוֹעֲלָהּ טָמֵא וְעוֹשִׂין מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב - אֵינָם חַיָּבִים כָּרֵת[19]; מִפְּנֵי שֶׁאֵין יוֹם שְׁנֵים עָשָׂר מִצְטָרֵף לְיוֹם אַחַד עָשָׂר לַעֲשׂוֹתָהּ זָבָה, הוֹעִילָה לָהּ טְבִילַת לֵיל זֶה לְהַצִּילָהּ מִן הַקָּרְבָּן.

19) ואם היה שוגג פטור מן הקרבן כבית הלל, אבל אסורה לשמש מדרבנן.

יח. טָבְלָה בְּיוֹם שְׁנֵים עָשָׂר אַחַר שֶׁתָּנַץ הַחַמָּה - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה לְבַעְלָהּ עַד לָעֶרֶב, כְּדִין כָּל זָבָה קְטַנָּה[20]; וְאִם עָבַר וּבְעָלָהּ - שְׁנֵיהֶן פְּטוּרִין מִכְּלוּם. וַאֲפִלּוּ רָאֲתָה דָּם אַחַר שֶׁבָּא עָלֶיהָ בְּיוֹם שְׁנֵים עָשָׂר - אֵין בְּכָךְ כְּלוּם[21]; שֶׁזֶּה דַּם נִדָּה הוּא, וְאֵינוֹ מִצְטָרֵף לַיּוֹם שֶׁלְּפָנָיו.

20) אף על פי שיום אחד עשר לא צריך שימור מן התורה, אך מדרבנן צריך שימור ודינה כשומרת יום כנגד יום מדרבנן. 21) כלומר אינה זבה קטנה, אלא פסקה טומאת זיבה וטמאה כנדה.

יט. רָאֲתָה דָּם בְּסוֹף שְׁבִיעִי לְנִדָּתָהּ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת[22], וְרָאֲתָה בַּתְּשִׁיעִי וּבָעֲשִׂירִי - הֲרֵי זוֹ סְפֵק זָבָה[23]; שֶׁמָּא רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה בְּלֵיל שְׁמִינִי הָיְתָה, וְנִמְצֵאת שְׁרָאֲתָה שְׁלֹשָׁה יָמִים זֶה אַחַר זֶה מִתְּחִלַּת יְמֵי זִיבָתָהּ. וְכֵן אִם רָאֲתָה דָּם בַּתְּשִׁיעִי וּבָעֲשִׂירִי מִימֵי זִיבָתָהּ, וְרָאֲתָה בְּסוֹף יוֹם אַחַד עָשָׂר בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת - הֲרֵי זוֹ סְפֵק זָבָה; שֶׁמָּא רְאִיָּה אַחֲרוֹנָה בְּיוֹם אַחַד עָשָׂר הָיְתָה, וַהֲרֵי רָאֲתָה שְׁלֹשָׁה יָמִים זֶה אַחַר זֶה בִּימֵי זִיבָתָהּ.

22) "משתשקע החמה עד שיראו שלושה כוכבים בינונים הוא הזמן הנקרא "בין השמשות" בכל מקום, והוא ספק מן היום ספק מן הלילה ודנים בו להחמיר בכל מקום". 23) גדולה, וסופרת שבעה נקיים ומביאה קרבן ואינו נאכל, ככל קרבן הבא על הספק.

כ. נִדָּה שֶׁבָּדְקָה עַצְמָהּ בְּתוֹךְ יְמֵי נִדָּתָהּ וּמָצְאָה שֶׁפָּסַק הַדָּם, וַאֲפִלּוּ פָּסַק בַּשְּׁנִי לְנִדָּתָהּ[24], וְשָׁגְגָה אוֹ הֵזִידָה וְלֹא בָּדְקָה עַד לְאַחַר נִדָּתָהּ[25] יָמִים רַבִּים, וּכְשֶׁבָּדְקָה מָצְאָה טֻמְאָה - אֵין אוֹמְרִים: שֶׁמָּא כָּל אוֹתָן הַיָּמִים הָיְתָה טְמֵאָה וְתִהְיֶה זָבָה, אֶלָּא כָּל אוֹתָן הַיָּמִים שֶׁלֹּא בָּדְקָה בְּחֶזְקַת טָהֳרָה[26]. בָּדְקָה עַצְמָהּ וּמָצְאָה טְמֵאָה, אֲפִלּוּ בָּדְקָה בַּשְּׁבִיעִי לְנִדָּתָהּ, וּבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת לֹא בָּדְקָה עַצְמָהּ כְּדֵי לִפְרֹשׁ מִטֻּמְאַת נִדָּה, אֶלָּא הִמְתִּינָה יָמִים וְאַחַר כָּךְ בָּדְקָה וּמָצְאָה טְהוֹרָה - הֲרֵי זוֹ סְפֵק זָבָה. וְאִם מָצְאָה טְמֵאָה - הֲרֵי זוֹ זָבָה וַדַּאי; שֶׁכֵּיוָן שֶׁבַּתְּחִלָּה מָצְאָה טְמֵאָה וּלְבַסּוֹף טְמֵאָה - הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת שֶׁלֹּא פָּסַק. וְיוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל נִדָּה, אַף עַל פִּי שֶׁמָּצְאָה בוֹ טְהוֹרָה - הֲרֵי זוֹ כְּמִי שֶׁמָּצְאָה טְמֵאָה; שֶׁיּוֹם רִאשׁוֹן כֻּלּוֹ הֶחְזֵק הַמַּעְיָן פָּתוּחַ.

24) אבל לא בראשון, שיום ראשון כולו הוחזק המעיין פתוח כמו שמסיים בסוף ההלכה. 25) לאחר שבעת ימי נדתה. 26) כלומר, בחזקת שלא ראתה דם ולפיכך אינה זבה, וטובלת לנדתה ותיטהר.

כא. זָבָה שֶׁבָּדְקָה עַצְמָהּ בְּרִאשׁוֹן מִימֵי הַסְּפִירָה וּמָצְאָה טָהוֹר, וְלֹא בָּדְקָה עַד יוֹם שְׁבִיעִי וּמָצְאָה טָהוֹר - הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת טָהֳרָה, וּכְאִלּוּ בָּדְקָה כָּל שִׁבְעָה וּמָצְאָה טָהוֹר.

כב. וְכֵן אִם בָּדְקָה בְּיוֹם רִאשׁוֹן מִימֵי הַסְּפִירָה וּמָצְאָה טָהוֹר, וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי[27] וּמָצְאָה טָהוֹר - הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת טָהֳרָה. בָּדְקָה בְּיוֹם שְׁלִישִׁי לְזִיבָתָהּ וּמָצְאָה שֶׁפָּסַק הַדָּם, וְלֹא בָּדְקָה בְּיוֹם רִאשׁוֹן מִימֵי הַסְּפִירָה, וּבַשְּׁבִיעִי בָּדְקָה[28] וּמָצְאָה טָהוֹר - הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת טָהֳרָה. וְהוּא הַדִּין לְזָב בְּכָל אֵלּוּ הַבְּדִיקוֹת, שֶׁהוּא טָהוֹר וְעָלוּ לוֹ יְמֵי סְפִירָה.

27) אף על פי שלא בדקה בשביעי בסוף ימי הספירה ורק בתחילתם. 28) שהבדיקה הייתה בסוף ימי הספירה ולא בתחילתם.

כג. כָּל אִשָּׁה שֶׁהִיא סְפֵק נִדָּה סְפֵק זָבָה - צְרִיכָה לִישֵׁב שִׁבְעַת יָמִים נְקִיִּים מִסָּפֵק, וְטוֹבֶלֶת בְּלֵיל שְׁמִינִי[29], וְאַחַר כָּךְ תִּהְיֶה מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ. וּמְבִיאָה קָרְבַּן זָבָה וְאֵינוֹ נֶאֱכָל, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ.

29) כנדה שאינה טובלת ביום.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר דם קשוי של לידה והיאך דינו; ואי זו היא יולדת

בזוב; ויולדת בזוב שלא פסק דמה; היולדת נקבה ואחר ארבעה עשר שלא נתעברה והתחיל דם הקושי בתוך שמונים; אם אפשר שתראה מאה וארבעה עשר יום דם מן המקור יום אחר יום ולא תהיה זבה.

א. מְעֻבֶּרֶת שֶׁהִתְחִילָה לְהִצְטַעֵר וַאֲחָזוּהָ חֳבְלֵי לֵדָה[2], וְהִתְחִיל הַדָּם לָצֵאת קֹדֶם שֶׁתֵּלֵד - אוֹתוֹ הַדָּם הוּא הַנִּקְרָא דַּם הַקִּשִׁי. וְהֵיאַךְ דִּינוֹ? אִם בָּא בִּימֵי נִדָּתָהּ - הֲרֵי הוּא דַּם נִדָּה, וַהֲרֵי זוֹ טְמֵאָה נִדָּה; וְאִם בָּא בִּימֵי זִיבָתָהּ - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר בְּזָבָה: דָּם יִהְיֶה זוֹבָהּ בִּבְשָׂרָהּ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[3]: זוֹבָהּ מְחַמֵּת עַצְמָהּ, וְלֹא מֵחֲמַת וָלָד. וּבְלֶבֶד שֶׁתֵּלֵד וָלָד חַי; אֲבָל אִם הִפִּילָה - אֵין קִשִּׁי לִנְפָלִים[4]. אֲפִלּוּ הָיָה הַדָּם שׁוֹתֵת וְיוֹרֵד עִם הַחֲבָלִים וְהַצַּעַר אַרְבָּעָה עָשָׂר[5] יוֹם קֹדֶם שֶׁתֵּלֵד - הֲרֵי זֶה דַּם קִשִּׁי וְטָהוֹר; אֲבָל אִם הִתְחִיל הַדָּם קֹדֶם הַלֵּדָה בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם אוֹ יָתֵר - הֲרֵי זֶה דַּם זִיבָה, וַהֲרֵי הִיא יוֹלֶדֶת בְּזוֹב[6].

2) מכאובי אשה העומדת לילד נקראים חבלי לידה, "חבלי יולדה יבאו לו" (הושע יג, יג). 3) נדה לו, ב. 4) שם לח, ב. 5) שם "וטמאה שבועיים כנדתה (ויקרא יב, ה), כנדתה ולא כזיבתה. מכלל דזיבתה טהורה, וכמה? שבועיים". ואף־על־פי שתקופת זיבה היא אחד־עשר יום בלבד (למעלה פ"ו ה"ג). ביולדת גילתה התורה שהוולד מטהר ארבעה־עשר יום. 6) כלומר, יש לה דין זבה. ואם ראתה שלשה ימים לפני ארבעה־עשר יום קודם הלידה, הרי היא זבה גדולה, ואם יום אחד או שנים - היא זבה קטנה (מגיד־משנה). וראה לקמן בהלכות ה־ז שאר דיני יולדת בזוב.

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא פָּסְקוּ הַצִּירִים וְהַחֲבָלִים וְהַצַּעַר, אֶלָּא מִתְקַשֶּׁה וְהוֹלֶכֶת עַד שֶׁיָּלְדָה; אֲבָל אִם רָאֲתָה דָּם שְׁלֹשָׁה יָמִים אוֹ יָתֵר בִּימֵי זִיבָתָהּ בְּצַעַר וַחֲבָלִים, וּפָסַק לָהּ הַצַּעַר וְרָוַח לָהּ מִן הַחֲבָלִים אַחַר הַשְּׁלִשָּׁה יָמִים, וְעָמְדָה בְּנַחַת עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת[7] אוֹ יָתֵר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פָּסַק הַדָּם[8] וְאַף עַל פִּי שֶׁחָזַר הַצַּעַר וְהַחֲבָלִים אַחַר עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת - הֲרֵי זוֹ זָבָה; שֶׁאִלּוּ הָיָה הַדָּם מֵחֲמַת הַוָּלָד - לֹא פָּסַק הַצַּעַר וְלֹא הַחֲבָלִים. וְאִם יָלְדָה אַחֲרֵי כֵן - הֲרֵי זוֹ יוֹלֶדֶת בְּזוֹב.

7) שם לו, ב. 8) שם.

ג. רָאֲתָה יוֹם אֶחָד בְּלֹא צַעַר וּשְׁנַיִם בְּקִשִּׁי וְיָלְדָה, אוֹ שְׁנַיִם בְּלֹא צַעַר וְיוֹם אֶחָד בְּקִשִּׁי וְיָלְדָה, אוֹ יוֹם בְּקִשִּׁי וְיוֹם בְּלֹא צַעַר וְיוֹם בְּקִשִּׁי וְיָלְדָה - אֵינָהּ יוֹלֶדֶת בְּזוֹב. אֲבָל אִם רָאֲתָה יוֹם אֶחָד בְּקִשִּׁי וּשְׁנַיִם בְּלֹא צַעַר וְיָלְדָה, אוֹ שְׁנַיִם בְּקִשִּׁי וְאֶחָד בְּלֹא צַעַר וְיָלְדָה, אוֹ יוֹם בְּלֹא צַעַר וְיוֹם בְּקִשִּׁי וְיוֹם בְּלֹא צַעַר וְיָלְדָה - הֲרֵי זוֹ יוֹלֶדֶת בְּזוֹב. זֶה הַכְּלָל: קִשִּׁי סָמוּךְ לְלֵדָה - אֵין זוֹ יוֹלֶדֶת בְּזוֹב; שִׁפִּי[9] סָמוּךְ לְלֵדָה - הֲרֵי זוֹ יוֹלֶדֶת בְּזוֹב.

9) נחה מן הצער.

ד. חָל שְׁלִישִׁי לִרְאִיָּתָהּ לִהְיוֹת בְּיוֹם הַלֵּדָה, אֲפִלּוּ כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ בְּשִׁפִּי - אֵין זוֹ יוֹלֶדֶת בְּזוֹב; שֶׁהֲרֵי יוֹם הַלֵּדָה סָמוּךְ לַקִּשִּׁי[10]. רָאֲתָה שְׁנֵי יָמִים וּבַשְּׁלִישִׁי הִפִּילָה, וְאֵין יָדוּעַ מַה הִפִּילָה - הֲרֵי זוֹ סְפֵק יוֹלֶדֶת וּסְפֵק זָבָה[11].

10) מפני שאנו צריכין שהיום השלישי - יום המביא לידי זיבה - יהא בשופי, ומכיון שילדה באותו יום - אין לך קושי גדול מזה, ולכן אין זו יולדת בזוב ('קרית ספר'). 11) שם כא, ב. כלומר, ספק יולדת שמא הפילה ולד, וספק זבה, שמא ראתה דם בפתיחת הרחם בלא לידה ונעשית זבה גדולה, ואולי לא ראתה דם, ונשארו רק שני ימים הראשונים.

ה. כֵּיצַד דִּין יוֹלֶדֶת בְּזוֹב? צְרִיכָה לֵישֵׁב שִׁבְעָה יָמִים נְקִיִּים וְטוֹבֶלֶת לָעֶרֶב, וְאַחַר כָּךְ תִּהְיֶה מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ, וְאַחַר כָּךְ יִהְיֶה לָהּ דַּם טֹהַר[12], וּמְבִיאָה קָרְבַּן זָבָה וְקָרְבַּן יוֹלֶדֶת. לְפִיכָךְ, אִם יָלְדָה זָכָר, אֲפִלּוּ פָּסַק הַדָּם בְּיוֹם הַלֵּדָה, סוֹפֶרֶת שִׁבְעַת יָמִים נְקִיִּים וְטוֹבֶלֶת[13]; וְאִם יָלְדָה נְקֵבָה, וְסָפְרָה שִׁבְעָה נְקִיִּים וְשָׁלְמוּ עִם אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁל לֵדָה אוֹ לְאַחֲרֵיהֶן - הֲרֵי זוֹ טוֹבֶלֶת וּמֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ; וְאִם שָׁלְמוּ יְמֵי הַסְּפִירָה בְּתוֹךְ אַרְבָּעָה עָשָׂר - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה לְבַעְלָהּ עַד לֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר.

12) עד ארבעים יום לזכר, ושמונים לנקבה. 13) שם לז, א. וימי לידתה עולין לה מן המנין, כמו שמבואר לקמן בה"ו.

ו. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁרָאֲתָה דָּם שְׁלִשָּׁה, וְסָפְרָה שִׁבְעַת יָמִים נְקִיִּים - הֲרֵי עֲשָׂרָה; וַעֲדַיִן הִיא אֲסוּרָה לְבַעְלָהּ עַד לֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר, שֶׁכָּל אַרְבָּעָה עָשָׂר[14] הִיא כְּנִדָּה[15]. וְלָמָּה אֵין מַצְרִיכִין אֶת הַיּוֹלֶדֶת בְּזוֹב לִסְפִירַת שִׁבְעָה אַחַר שִׁבְעָה שֶׁל זָכָר וְאַחַר אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁל נְקֵבָה? מִפְּנֵי שֶׁיְּמֵי לֵדָתָהּ וִימֵי נִדָּתָהּ שֶׁאֵינָהּ רוֹאָה בָּהֶן עוֹלִין לָהּ[16] לִסְפִירַת שִׁבְעָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

14) לילדת נקיבה. 15) כמבואר למעלה פ"ד ה"ב. 16) שם, כרבא.

ז. יוֹלֶדֶת בְּזוֹב שֶׁלֹּא פָּסַק דָּמָהּ - אֵין לָהּ דַּם טֹהַר[17], אֶלָּא כָּל דָּם שֶׁתִּרְאֶה - כְּדַם זִיבָה הוּא. אֲבָל אִם סָפְרָה שִׁבְעַת יָמִים נְקִיִּים, וְשָׁלְמוּ אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁל נְקֵבָה וְטָבְלָה, וְאַחַר כַּךְ רָאֲתָה דָּם בְּתוֹךְ אַרְבָּעִים שֶׁל זָכָר וּשְׁמוֹנִים שֶׁל נְקֵבָה - הֲרֵי זֶה דַּם טֹהַר.

17) שם לה, ב. שכל זמן שלא פסק הדם, הרי הוא כדם זיבה.

ח. סָפְרָה שִׁבְעָה יָמִים נְקִיִּים וְלֹא טָבְלָה, וְאַחַר כַּךְ

רָאֲתָה דָּם - הֲרֵי זוֹ טוּבֶלֶת וּמֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ מִיָּד; שֶׁכָּל יְמֵי טֹהַר אֵינָן רְאוּיוֹת לֹא לְנִדָּה וְלֹא לְזִיבָה[18]. אֲבָל עַצְמוֹ שֶׁל דָּם - טָמֵא וּמְטַמֵּא[19], כְּדִין דַּם הַנִּדָּה, עַד שֶׁתִּטְבֹּל.

18) אע"פ שהדם בא מהמעין שממנו דמי נדה וזבה - אינו סותר בימי הטוהר. 19) כבית־הלל שם. שיולדת בזוב - בימים וטבילה תלויה טהרתה, וכל זמן שלא טבלה היא טמאה, וממילא הדם היוצא ממנה טמא.

ט. הַיּוֹלֶדֶת נְקֵבָה, וְאַחַר אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁלָּהּ נִתְעַבְּרָה, וְהִתְחִיל דַּם הַקִּשִׁי לָבוֹא לָהּ בְּתוֹךְ שְׁמוֹנִים - הֲרֵי הוּא דַּם טֹהַר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין קִשִּׁי לַנְּפָלִים[20]; שֶׁכָּל דָּמִים שֶׁתְּרָאֶה בְּתוֹךְ יְמֵי טֹהַר - טָהוֹר הוּא, עַד שֶׁתַּפִּיל הַוָּלָד[21]. וּכְשֶׁתַּפִּיל - תִּהְיֶה טְמֵאָה לֵדָה: אִם הִפִּילָה זָכָר - טֻמְאַת זָכָר, וְאִם הִפִּילָה נְקֵבָה - טֻמְאַת נְקֵבָה. וּמוֹנָה יְמֵי טֻמְאָה וִימֵי מִלֹּאת מִוָּלָד שֵׁנִי. אֲפִלּוּ הָיוּ תְּאוֹמִים[22], וְהִפִּילָה הַיּוֹם אֶחָד וְהִפִּילָה הָאַחֵר אֲפִלּוּ אַחַר כַּמָּה יָמִים - מוֹנָה לַשֵּׁנִי יְמֵי טֻמְאָה וִימֵי מִלֹּאת.

20) שם, שמטהרים אותה לא משום דם קושי אלא מפני שזה דם טוהר. 21) שם לח, ב. 22) שם כה, ב.

י. זָבָה שֶׁפָּסַק זוֹבָהּ, וְהִתְחִילָה לִמְנוֹת שִׁבְעַת יָמִים נְקִיִּים, וּבָא לָהּ דַּם קִשִּׁי בְּתוֹךְ יָמִים נְקִיִּים - אֵינוֹ סוֹתֵר[23], וִימֵי הַקִּשִּׁי עוֹלִים לִמְנַיַן שִׁבְעָה[24]. וְכֵן אִם יָלְדָה בְּשִׁבְעָה יָמִים נְקִיִּים - אֵין הַלֵּדָה סוֹתֶרֶת[25], וִימֵי הַלֵּדָה עוֹלִין לָהּ לִמְנַיַן שִׁבְעָה[26], אַף עַל פִּי שֶׁהִיא טְמֵאָה בָּהֶן[27]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם טָהֲרָה מִזּוֹבָהּ. כֵּיוָן שֶׁטָּהֲרָה מִזּוֹבָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא טְמֵאָה טֻמְאָה אַחֶרֶת, כְּגוֹן טֻמְאַת לֵדָה אוֹ טֻמְאַת נִדָּה אוֹ טֻמְאַת צָרַעַת - הֲרֵי זוֹ סוֹפֶרֶת בָּהֶן, וְאֵין טֻמְאוֹת אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן סוֹתְרִין הַסְּפִירָה.

23) שם לז, א. 24) מפני שדם זה טהור גמור הוא, שזבה טמאה רק אם היא רואה מחמת עצמה, לא מחמת ולד, ולכן עולים ימי הקושי למנין השבעה, מה־שאין־כן דם שראתה בתוך ימי טהרה בעודה סופרת, סותר מניינה, מפני שיולדת בזוב אין לה דם טוהר, וממילא הדם הוא טמא, ראה השגת הראב"ד. 25) שם לד, א. אפילו שראתה דם בימי לידתה, כמבואר להלן בהי"א. 26) כשלא ראתה דם. 27) שם לז, א. כרבא.

יא. יְמֵי לֵדָתָהּ וִימֵי נִדָּתָהּ, אִם לֹא רָאֲתָה בָּהֶן דָּם - הֲרֵי אֵלּוּ עוֹלִין לָהּ לִסְפִירַת שִׁבְעַת יָמִים נְקִיִּים; וְאִם רָאֲתָה בָּהֶן דָּם - אֵין עוֹלִין לָהּ יְמֵי הָרְאִיָּה וְלֹא סוֹתְרִין כָּל הַיָּמִים, אֶלָּא מַשְׁלֶמֶת עַל הַיָּמִים שֶׁסָּפְרָה כְּשֶׁיִּפְסֹק הַדָּם. שֶׁאֵין סוֹתֵר הַכֹּל אֶלָּא רְאִיָּה שֶׁל זוֹב, אֲבָל אֵלּוּ סוֹתְרִין יוֹמָן בִּלְבַד.

יב. מֵאַחַר שֶׁתָּבִין כָּל הָעִקָּרִים שֶׁבֵּאַרְנוּ, יִתְבָּאֵר לְךָ מַה שֶּׁאָמְרוּ חֲכָמִים[28], שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁתִּרְאֶה הָאִשָּׁה דָּם מִן הַמָּקוֹר יוֹם אַחַר יוֹם מֵאָה וְאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם וְלֹא תִּהְיֶה זָבָה[29]. כֵּיצַד? שְׁנַיִם לִכְּנֵי נִדָּתָהּ[30], וְשִׁבְעָה יְמֵי נִדָּתָהּ, וּשְׁנַיִם לְאַחַר יְמֵי נִדָּתָהּ[31], וְאַרְבָּעָה עָשָׂר קִשִּׁי[32], וּשְׁמוֹנִים שֶׁל נְקֵבָה, וְשִׁבְעָה יְמֵי נִדָּה, וּשְׁנַיִם אַחַר יְמֵי נִדָּה[33]. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁכָּל דָּם שֶׁתִּרְאֶה הָאִשָּׁה אַחַר יוֹם מְלֹאת - הוּא תְּחִלַּת נִדָּתָהּ[34], וְאֵין מַשְׁגִּיחִין עַל וְסָתוֹת שֶׁמִּקֹּדֶם[35]. לְפִיכָךְ, הָרוֹאָה דָּם בְּסוֹף יוֹם מְלֹאת[36] בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת[37] - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נִדָּה; שֶׁמָּא בַּלַּיְלָה רָאֲתָה הַדָּם, שֶׁהוּא תְּחִלַּת יְמֵי נִדָּתָהּ.

28) שם לח, א. 29) גדולה. 30) שני ימים האחרונים של ימי זיבה. 31) שני ימים הראשונים של ימי זיבה. 32) כמבואר למעלה (ה"א). 33) שני ימים הראשונים של ימי זיבה. 34) שהלידה מפסקת המנין, שבלא לידה, דעת רבינו שהיא מונה לפי הסדר: שבעה ימי נדה ואחד־עשר ימי זיבה כל ימי חייה, כמבואר למעלה פ"ו ה"ו, אבל הלידה מפסקת. 35) ואם ראתה אחרי ימי הטוהר שלא בשעת וסתה (הקודם) - היא נדה. 36) שם נג, ב. 37) ראה למעלה פ"ו, הערה לח.

יג. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[38], שֶׁהַנִּדָּה שֶׁרָאֲתָה דָּם כָּל שִׁבְעָה - מֻתֶּרֶת לְשַׁמֵּשׁ בְּלֵיל שְׁמִינִי אַחַר שֶׁתִּטְבֹּל. וְזָבָה קְטַנָּה - מְשַׁמֶּרֶת יוֹם אֶחָד טָהוֹר וְטוֹבֶלֶת, וּמֻתֶּרֶת לְשַׁמֵּשׁ לָעֶרֶב. וְזָבָה גְּדוֹלָה - סוֹפֶרֶת שִׁבְעַת יָמִים נְקִיִּים וְטוֹבֶלֶת, וּמֻתֶּרֶת לְשַׁמֵּשׁ בְּלֵיל שְׁמִינִי. וְאֵין בֵּין זְמַן נִדָּה לְנִדָּה אֶלָּא אַחַד עָשָׂר יוֹם בִּלְבַד, וּבְאוֹתָן הָאַחַד עָשָׂר תִּהְיֶה זָבָה קְטַנָּה אוֹ גְּדוֹלָה.

38) למעלה פ"ד ה"ו, פ"ו הלכות ט־יא.

יד. וּמֵאַחַר שֶׁתִּהְיֶה זוֹכֵר כָּל אֵלּוּ הָעִקָּרִים, יִתְבָּאֵר לְךָ זֶה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים[39]: הָאִשָּׁה שֶׁהֶחְזִקָה כָּל יָמֶיהָ יוֹם תִּרְאֶה[40] דָּם וְיוֹם לֹא תִּרְאֶה - בַּתְּחִלָּה[41] מְשַׁמֶּשֶׁת בְּלֵיל[42] שְׁמִינִי וּבְיוֹם שְׁמִינִי[43], שֶׁהוּא יוֹם אֶחָד אַחַר יְמֵי נִדָּתָהּ. וּמְשַׁמֶּשֶׁת בְּכָל שְׁמוֹנָה עָשָׂר יוֹם אַרְבָּעָה לֵילוֹת בִּלְבַד[44]. וְאֵינָהּ יְכוֹלָה לְשַׁמֵּשׁ בַּיָּמִים הַטְּהוֹרִים, שֶׁהַיּוֹם הַטָּהוֹר הוּא שׁוֹמֵר לַיּוֹם הַטָּמֵא[45]. לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה רוֹאָה הַדָּם בְּכָל יוֹם טָמֵא מִתְּחִלַּת הַלַּיְלָה - אֵינָהּ מְשַׁמֶּשֶׁת אֶלָּא בַּשְּׁמִינִי בִּלְבַד[46], שֶׁהוּא יוֹם אֶחָד אַחַר יְמֵי נִדָּתָהּ.

39) שם נד, א. 40) כלומר, רק ביום. 41) בראיה ראשונה, שאז מתחילה לספור שבעה ימי נדה. 42) בכת"י תימן: בלילה וביום שמיני. 43) שהרי בשביעי טבלה לערב ולא תראה עד תשיעי, לפיכך משמשת בלילה וביום השמיני, והיום התשיעי לראייתה הראשונה הוא כבר בחשבון של אחד־עשר ימי הזיבה, ויום העשירי הוא יום השימור של יום התשיעי ואסורה לשמש עד הלילה. 44) מלבד ליל השמיני ויום השמיני שאמרנו, והיינו: אור ל־יא, יג, טו ו־יז. 45) ראה למעלה פ"ו ה"י. 46) ששאר

הימים הטהורים הם שומרים ליום הטמא, ובערב הרי היא רגילה לראות מתחילת הלילה, ואסור לשמש פן תראה דם.

טו. הָיְתָה רוֹאָה שְׁנֵי יָמִים טְמֵאִין וּשְׁנֵי יָמִים טְהוֹרִים - מְשַׁמֶּשֶׁת בַּשְּׁמִינִי וּבַשְּׁנִים עָשָׂר[47] וּבַשִּׁשָּׁה עָשָׂר וּבָעֶשְׂרִים.

47) שימי ט־י - הימים שהיא רואה, הם מאחד־עשר ימי הזיבה, והיום האחד־עשר הוא יום שימור, ולכן מותרת ביום השנים־עשר וגם בלילה שלפניו, והימים יג־יד שהיא רואה בהם, הם ימי זיבה, ויום חמשה־עשר הוא יום שימור, ומותרת ביום טז, וימי יז־יח הם ימי זיבה, ויום תשעה־עשר הוא יום השימור, ומותרת ביום העשרים ובלילה שלפניו כאמור למעלה.

טז. הָיְתָה רוֹאָה שְׁלֹשָׁה יָמִים טְמֵאִין[48] וּשְׁלֹשָׁה טְהוֹרִין - מְשַׁמֶּשֶׁת שְׁנֵי יָמִים מֵהַשְּׁלֹשָׁה הַטְּהוֹרִין שֶׁאַחַר יְמֵי נִדָּתָהּ; שֶׁהָאֶחָד מֵהֶן שָׁמוּר לַשְּׁנַיִם הַטְּמֵאִין הַסְּמוּכִין לְנִדָּתָהּ. וְשׁוּב אֵינָהּ מְשַׁמֶּשֶׁת לְעוֹלָם; שֶׁהֲרֵי הֶחְזִקָה זָבָה גְּדוֹלָה, וְאֵין לָהּ שִׁבְעַת יָמִים נְקִיִּים.

48) שראתה דם בימים א, ב, ג בתחילת נדתה, ואחר כן שלשה ימים טהורים, וביום השביעי התחילו שלשה ימים הטמאים ז, ח, ט ושני הימים האחרונים הם מימי זיבה, ויום העשירי הוא יום שימור, ומותרת ביום יא ויב.

יז. הָיְתָה רוֹאָה אַרְבָּעָה יָמִים טְמֵאִים[49] וְאַרְבָּעָה יָמִים טְהוֹרִין[50] - מְשַׁמֶּשֶׁת יוֹם אֶחָד[51] שֶׁאַחַר נִדָּתָהּ, וְשׁוּב אֵינָהּ מְשַׁמֶּשֶׁת לְעוֹלָם[52].

49) בימים א, ב, ג, ד לתחילת נדתה. 50) ה, ו, ז, ח. 51) יום שמיני. 52) שאין לה שבעה נקיים.

יח. הָיְתָה רוֹאָה חֲמִשָּׁה יָמִים טְמֵאִים[53] וַחֲמִשָּׁה יָמִים טְהוֹרִים[54] - מְשַׁמֶּשֶׁת הַשְּׁלֹשָׁה הַסְּמוּכִים לְנִדָּתָהּ[55], וְשׁוּב אֵינָהּ מְשַׁמֶּשֶׁת לְעוֹלָם[56].

53) בימים א, ב, ג, ד, ה, לתחילת נדתה. 54) ו, ז, ח, ט, י. 55) שמיני. תשיעי ועשירי, הימים הטהורים. 56) שהיא כבר זבה גדולה שרואה חמשה ימים רצופים בתוך אחד־עשר ימי זיבה.

יט. הָיְתָה רוֹאָה שִׁשָּׁה יָמִים טְמֵאִין[57] וְשִׁשָּׁה יָמִים טְהוֹרִין - מְשַׁמֶּשֶׁת בַּחֲמִשָּׁה[58] יָמִים הַסְּמוּכִים לְנִדָּתָהּ תְּחִלָּה, וְשׁוּב אֵינָהּ מְשַׁמֶּשֶׁת לְעוֹלָם.

57) ונשאר השביעי טהור. 58) הטהורים מחוץ ליום השביעי שהיתה בנדתה.

כ. הָיְתָה רוֹאָה[59] שִׁבְעָה[60] טְמֵאִין וְשִׁבְעָה[61] טְהוֹרִין - מְשַׁמֶּשֶׁת הַשָּׁבוּעַ הָרִאשׁוֹן[62] הַטָּהוֹר הַסָּמוּךְ לְנִדָּתָהּ, וְיָבוֹא אַחֲרָיו שָׁבוּעַ טָמֵא[63] - תִּקָּבַע בּוֹ זָבָה, וְהַשָּׁבוּעַ הַטָּהוֹר שֶׁיָּבוֹא אַחֲרָיו[64] - לִסְפִירָה, וַאֲסוּרָה לְשַׁמֵּשׁ בּוֹ. נִמְצֵאת שֶׁלֹּא שִׁמְּשָׁה מִטָּתָהּ בְּאַרְבָּעָה שָׁבוּעוֹת אֶלָּא שָׁבוּעַ אֶחָד[65]. וְכָל יָמֶיהָ[66] מְשַׁמֶּשֶׁת שְׁמוֹנָה עָשָׂר יוֹם בְּכָל שְׁמֹנָה עָשָׂר שָׁבוּעוֹת. כֵּיצַד? שָׁבוּעַ חֲמִישִׁי[67] - הֲרֵי הִיא זָבָה. שָׁבוּעַ שִׁשִּׁי[68], שֶׁהִיא בּוֹ טְהוֹרָה - לִסְפִירָה. שָׁבוּעַ שְׁבִיעִי[69] - זָבָה. שָׁבוּעַ שְׁמִינִי[70] - לִסְפִירָה. שָׁבוּעַ תְּשִׁיעִי[71], שֶׁהִיא רוֹאָה בּוֹ - חֲמִשָּׁה יָמִים מִמֶּנּוּ מִימֵי נִדָּה, וּשְׁנַיִם מִתְּחִלַּת יְמֵי זִיבָה[72]; מְשַׁמֶּרֶת יוֹם אֶחָד[73] מִן הַשָּׁבוּעַ הָעֲשִׂירִי הַטָּהוֹר[74], וּמְשַׁמֶּשֶׁת[75] שִׁשָּׁה. שָׁבוּעַ אַחַד עָשָׂר[76], שֶׁהִיא רוֹאָה בּוֹ - שְׁנַיִם מִסּוֹף יְמֵי זוֹבָהּ[77], וַחֲמִשָּׁה מִתְּחִלַּת יְמֵי נִדָּה; וּמְשַׁמֶּשֶׁת חֲמִשָּׁה יָמִים[78] מִשָּׁבוּעַ שְׁנֵים עָשָׂר הַטָּהוֹר. שָׁבוּעַ שְׁלֹשָׁה עָשָׂר[79] - זָבָה, וְשָׁבוּעַ אַרְבָּעָה עָשָׂר[80] - לִסְפִירָה. וְכֵן שָׁבוּעַ חֲמִשָּׁה עָשָׂר[81] - זָבָה, וְשָׁבוּעַ שִׁשָּׁה עָשָׂר[82] - לִסְפִירָה, וְשָׁבוּעַ שִׁבְעָה עָשָׂר[83] - זָבָה, וְשָׁבוּעַ שְׁמוֹנָה עָשָׂר - לִסְפִירָה. וְסוֹפֶרֶת עַל דֶּרֶךְ זוֹ לְעוֹלָם. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר: שֶׁבְּכָל שְׁמוֹנָה עָשָׂר שָׁבוּעוֹת מְשַׁמֶּשֶׁת שְׁמוֹנָה עָשָׂר יוֹם[84]. וְאִלּוּ לֹא אֵרַע לָהּ חֹלִי זֶה, וְהָיְתָה שָׁבוּעַ נִדָּה וְאַחַד עָשָׂר יוֹם טְהוֹרָה - הָיְתָה מְשַׁמֶּשֶׁת בְּכָל הַשְּׁמוֹנָה עָשָׂר שָׁבוּעוֹת אַחַד עָשָׂר שָׁבוּעוֹת[85], שֶׁהֵן שִׁבְעָה וְשִׁבְעִים יוֹם.

59) כל הלכה זו, על פי הסדר הקבוע המבואר למעלה פ"ו ה"ה, שכל ימיה של אשה כך: שבעה ימי נדה ואחד־עשר ימי זיבה. ואחר כל אחד־עשר יום, מתחיל מחדש מחזור ימי נדה, שראייתה בימים אלה אינה עושה אותה לזבה. וחשבון השבועות כאן מתאים למספר שמונה־עשר בכל מחזור, שבעה ימי נדה ואחד־עשר ימי זיבה. שמונה־עשרה שבועות הם מאה ועשרים וששה יום, מהם: ארבעים ותשעה ימי נדה, ושבעים ושבעה ימי זיבה. ימי הנדה: מיום 1־7, 19־25, 37־43, 55־61, 73־79, 91־97, 109־115. ימי זיבה: 8־18, 26־36, 44־54, 62־72, 80־90, 98־108, 116־126. 60) בכתב־יד תימן: שבעה ימים. 61) שם: ושבעה ימים. 62) המתחיל מיום ח [שהרי נדה, אפילו רואה כל שבעה - טובלת לערב ומותרת] וגומר ב־י"ד שבהם לא ראתה דם. 63) המתחיל ביום טו וגומר ב־כא, ועד יום יט הם ימי זיבה. וכשראתה בימים טו־יח נקבעה לזבה. 64) המתחיל ביום כב, וגומר ביום כח, שבהם לא ראתה דם, הם ימי ספירה. 65) השבוע השני, מי"ח השבועות והוא הראשון לטהרה. 66) של אשה שדרכה לראות בדרך זו: שבעה ימים טמאים ושבעה טהורים. 67) המתחיל ביום כט, וכל ימי השבוע הם ימי זיבה. 68) המתחיל ביום לו. 69) המתחיל ביום מג, וביום ה־מד מתחילים ימי הזיבה. וכשראתה בהם דם היא זבה. 70) המתחיל ביום נ. 71) המתחיל ביום נז וגומר ב־סג, וימי הנדה גומרים ביום סא. 72) יום סב ו־סג. 73) לשני הימים של זיבה, כדין שומרת יום כנגד יום. 74) המתחיל ביום סד. 75) אחרי טבילתה לערב כדין זבה קטנה. 76) המתחיל ביום עא, וביום עג מתחיל ימי נדה. 77) יום עא ו־עב. 78) ששני ימים הראשונים של השבוע, משלימים לשבעת ימי נדתה ואסורה לבעלה. 79) המתחיל

ביום פה וגומר ביום צא. וימי הזיבה נגמרים ביום צ. 80) המתחיל ביום צב, וגומר ביום צח. 81) המתחיל ביום צט וגומר ביום קה, שהם ימי זיבה. 82) המתחיל ביום קו וגומר ביום קיב. 83) המתחיל ביום קיג, וגומר ב־קיט. וימי הזיבה מתחילים מיום קטז, וראתה ארבעה ימים בימי הזיבה, ונעשית זבה גדולה. 84) בארבעה שבועות הראשונים משמשת שבוע אחד, בשבוע העשירי - ששה ימים. ובשבוע השנים עשר, חמשה ימים. נמצא בסך־הכל שמונה־עשר יום. 85) שבהן היא טהורה אם לא ראתה דם בימי הזיבה.

כא. וּבִזְמַן שֶׁהִיא רוֹאָה שָׁבוּעַ טָמֵא וְשָׁבוּעַ טָהוֹר - מְשַׁמֶּשֶׁת שְׁמוֹנָה עָשָׂר יוֹם, שֶׁהֵם כְּמוֹ רְבִיעַ הַיָּמִים[86]. וְזוֹ הִיא שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים[87]: מְשַׁמֶּשֶׁת רְבִיעַ יָמֶיהָ[88].

86) כלומר, בערך, שהרי חסר יום אחד ורביע, שרביע משבעים ושבעה הוא יט ימים ורבע יום. 87) נדה נד, א. 88) כך היא גירסת רבינו בגמרא שם. ראה 'מגיד משנה'.

כב. הָיְתָה רוֹאָה שְׁמוֹנָה יָמִים טָמֵא וּשְׁמוֹנָה יָמִים טָהוֹר - הֲרֵי זוֹ מְשַׁמֶּשֶׁת חֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם מִתּוֹךְ אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה יָמִים. כֵּיצַד? שְׁמוֹנָה טָמֵא שֶׁבַּתְּחִלָּה - שִׁבְעָה מֵהֶן יְמֵי נִדָּתָהּ, וְיוֹם אֶחָד מִן הַשְּׁמוֹנָה סָמוּךְ לְנִדָּתָהּ; מְשַׁמֶּרֶת לוֹ יוֹם אֶחָד מִן הַשְּׁמוֹנָה הַטְּהוֹרִין, וּמְשַׁמֶּשֶׁת שִׁבְעָה. וְאַחַר כָּךְ יָבוֹאוּ לָהּ שְׁמוֹנָה טְמֵאִין[89] - מֵהֶן שְׁנַיִם תַּשְׁלוּם יְמֵי זִיבָתָהּ[90], וְשִׁשָּׁה מִימֵי נִדָּתָהּ. וְיָבוֹאוּ שְׁמוֹנָה טְהוֹרִין[91] - יוֹם אֶחָד מֵהֶן תַּשְׁלוּם יְמֵי נִדָּתָהּ[92], וּמְשַׁמֶּשֶׁת שִׁבְעָה שְׁנִיּוֹת. וְאַחַר כָּךְ יָבוֹאוּ לָהּ שְׁמוֹנָה טְמֵאִים[93] - מֵהֶן אַרְבָּעָה תַּשְׁלוּם יְמֵי זִיבָתָהּ[94], וְאַרְבָּעָה מִימֵי נִדָּתָהּ. נִמְצֵאת זָבָה גְּדוֹלָה, וּצְרִיכָה סְפִירַת שִׁבְעָה. יָבוֹאוּ לָהּ שְׁמוֹנָה טְהוֹרִים - סוֹפֶרֶת מֵהֶן שִׁבְעָה, וּמְשַׁמֶּשֶׁת יוֹם אֶחָד. נִמְצֵאת מְשַׁמֶּשֶׁת חֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם בְּכָל אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה.

89) מיום השבעה עשר. 90) שהמחזור נשלם ביום השמונה־עשר. 91) מיום עשרים וחמש. 92) יום שביעי למחזור שהתחיל ביום התשעה עשר. 93) אחרי שלושים ושנים ימים. 94) הנגמרים ביום שלושים ושש.

כג. הָיְתָה רוֹאָה תִּשְׁעָה יָמִים טְמֵאִים וְתִשְׁעָה יָמִים טְהוֹרִין - מְשַׁמֶּשֶׁת שְׁמוֹנָה יָמִים בְּכָל שְׁמוֹנָה עָשָׂר יוֹם לְעוֹלָם. כֵּיצַד? תִּשְׁעָה הַטְּמֵאִים - שִׁבְעָה מֵהֶן נִדָּתָהּ, וּשְׁנַיִם זִיבוּת סָמוּךְ לְנִדָּתָהּ; מְשַׁמֶּרֶת לָהֶן יוֹם אֶחָד מִן הַתִּשְׁעָה הַטְּהוֹרִין, וּמְשַׁמֶּשֶׁת שְׁמוֹנָה. וְכֵן לְעוֹלָם.

כד. הָיְתָה רוֹאָה עֲשָׂרָה יָמִים טָמֵא וַעֲשָׂרָה טָהוֹר, וּמֵעֲשָׂרָה וּלְמַעְלָה אַלְפוֹ אֶלֶף יוֹם טָמֵא וְאֶלֶף יוֹם טָהוֹר - יִהְיֶה יְמֵי שְׁמוּשָׁהּ[95] כְּמִנְיַן זִיבָתָהּ[96]. כֵּיצַד? עֲשָׂרָה הַטְּמֵאִים - מֵהֶם שִׁבְעָה נִדָּה וּשְׁלֹשָׁה זִיבָה; עֲשָׂרָה הַטְּהוֹרִים - סוֹפֶרֶת מֵהֶן שִׁבְעָה, וּמְשַׁמֶּשֶׁת שְׁלֹשָׁה; נִמְצְאוּ יְמֵי הַשְּׁמוּשׁ שְׁלֹשָׁה, וִימֵי הַזִּיבוּת שְׁלֹשָׁה. וְכֵן מֵאָה יוֹם טְמֵאִין וּמֵאָה טְהוֹרִין: וּמֵאָה הַטְּמֵאִין - שִׁבְעָה מֵהֶן לְנִדָּה, וְתִשְׁעִים וּשְׁלֹשָׁה זִיבוּת; הַמֵּאָה הַטְּהוֹרִין - שִׁבְעָה מֵהֶן לִסְפִירָה, וְתִשְׁעִים וּשְׁלֹשָׁה לְשִׁמּוּשׁ. וְכֵן אֶלֶף. וְכֵן כָּל מִנְיָן וּמִנְיָן עַל דֶּרֶךְ זוֹ.

95) בימים הטהורים. 96) כלומר, כמנין ימי טומאת זיבתה, ששבעת הימים הראשונים מימי טהרה הם ימי הספירה.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר שיש אשה שיש לה וסת ויש אשה שאין לה; וסת שנקבע מחמת אונס אם הוא וסת; אם האשה קובעת וסת בתוך ימי נדתה או בימי זיבתה; קפצה; וסתות לדילוגין; ודין אשה שלא בדקה עצמה משעת וסתה ולאחר ימים בדקה ומצאה טמאה; ודין אשה שטעתה ולא ידעה עת וסתה וכיצד היא עושה לתקן וסתה.

א. יֵשׁ אִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ לָהּ וֶסֶת, וְיֵשׁ אִשָּׁה שֶׁאֵין לָהּ וֶסֶת, אֶלָּא לֹא תַּרְגִּישׁ בְּעַצְמָהּ עַד שֶׁיֵּצֵא הַדָּם, וְאֵין לָהּ יוֹם קָבוּעַ לִרְאִיָּתָהּ. וְזוֹ[2] שֶׁיֵּשׁ לָהּ וֶסֶת, הִיא שֶׁיֵּשׁ לָהּ יוֹם קָבוּעַ, אוֹ מֵעֶשְׂרִים יוֹם לְעֶשְׂרִים יוֹם, אוֹ מֵאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם לְאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם, אוֹ פָּחוֹת אוֹ יוֹתֵר.

2) בדפוס רומי, ובכת"י תימן: וזו.

ב. וְקֹדֶם שֶׁיָּבוֹא הַדָּם תַּרְגִּישׁ בְּעַצְמָהּ: מְפַהֶקֶת[3] וּמִתְעַטֶּשֶׁת וְחוֹשֶׁשֶׁת פִּי כְּרֵסָהּ וְשִׁפּוּלֵי מֵעֶיהָ, וְיִסְתַּמֵּר שַׂעֲרַת בְּשָׂרָהּ אוֹ יֵחַם בְּשָׂרָהּ, וְכַיּוֹצֵא בִּמְאֹרָעוֹת אֵלּוּ[4]. וְיָבוֹאוּ לָהּ וְסָתוֹת אֵלּוּ אוֹ אֶחָד מֵהֶן בַּשָּׁעָה הַקְּבוּעָה לָהּ מִיּוֹם וִסְתָּהּ.

3) נדה סג, א. 4) ראשה כבד עליה ורותת, שם. "כמו שנמצא מהן מי שימצא היפוך האצטומכא לבד, ואחרת כאב הראש, ואחרת התנודדות והיפוך נפש, ואחרת דפוקת הלב" (פירוש המשניות לרבינו שם).

ג. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[5], שֶׁכָּל אִשָּׁה שֶׁאֵין לָהּ וֶסֶת - אֲסוּרָה לְשַׁמֵּשׁ עַד שֶׁתִּבְדֹּק עַצְמָהּ תְּחִלָּה; וְשֶׁיֵּשׁ לָהּ וֶסֶת[6] - אֲסוּרָה לְשַׁמֵּשׁ בְּכָל עוֹנַת הַוֶּסֶת: אִם וִסְתָּהּ בַּיּוֹם - אֲסוּרָה לְשַׁמֵּשׁ כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם, וְאִם וִסְתָּהּ בַּלַּיְלָה - אֲסוּרָה לְשַׁמֵּשׁ כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה. וּמִתְּחִלַּת[7] יוֹם הַוֶּסֶת תִּסְפֹּר יְמֵי נִדָּתָהּ וִימֵי זִיבָתָהּ לְעוֹלָם[8].

5) למעלה פ"ד הט"ז. 6) שם, הלכות יב־יג. 7) בדפוס רומי: וכשמתחיל. 8) שבעה ימי נדה ואחד־עשר ימי זיבה, וכן חוזר לעולם. כמבואר למעלה פ"ז.

ד. לְפִיכָךְ צְרִיכוֹת הַנָּשִׁים לְהִזָּהֵר בַּוִּסָּתוֹת, עַד שֶׁתֵּדַע הַיּוֹם וְהַשָּׁעָה שֶׁנִּקְבְּעָה בָּהּ וִסְתָּהּ. הָיָה דַּרְכָּהּ לִרְאוֹת

בְּיוֹם עֶשְׂרִים, וּבָא יוֹם עֶשְׂרִים וְלֹא רָאָתָה, וּבָא יוֹם שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים וְרָאָתָה - הֲרֵי יוֹם עֶשְׂרִים וְיוֹם שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים שְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין[9]. וְכֵן אִם רָאָתָה פַּעַם שְׁנִיָּה בְּיוֹם שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים, וְלֹא רָאָתָה בְּיוֹם עֶשְׂרִים - עֲדַיִן שְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין. רָאָתָה פַּעַם שְׁלִישִׁית בְּיוֹם שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים, וְלֹא רָאָתָה בְּיוֹם עֶשְׂרִים - טָהַר יוֹם עֶשְׂרִים, וְנֶעֱקַר הַוֶּסֶת לְיוֹם שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים. שֶׁאֵין הָאִשָּׁה קוֹבַעַת וֶסֶת עַד שֶׁתִּקְבָּעֶנּוּ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְאֵינָהּ מִטַּהֶרֶת מִן הַוֶּסֶת עַד שֶׁתֵּעָקֵר מִמֶּנָּה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים.

9) שם סג, ב. יום העשרים אסור שלא נעקר הווסת שלש פעמים, ויום השלושה־ועשרים - מכיון שלא ראתה ביום העשרים, חוששים שמא התחיל הווסת לעבור ליום השלושה ועשרים, וכן בפעם השניה.

ה. כָּל וֶסֶת[10] שֶׁנִּקְבַּע מֵחֲמַת אֹנֶס, אֲפִלּוּ רָאָתָה בּוֹ כַּמָּה פְּעָמִים - אֵינוֹ וֶסֶת; שֶׁמִּפְּנֵי הָאֹנֶס רָאָתָה. קָפְצָה וְרָאָתָה, קָפְצָה וְרָאָתָה[11] - קָבְעָה לָהּ וֶסֶת לְיָמִים בְּלֹא קְפִיצוֹת. כֵּיצַד? קָפְצָה בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת וְרָאָתָה דָּם, וּלְאַחַר עֶשְׂרִים יוֹם קָפְצָה בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת וְרָאָתָה דָּם, וּלְאַחַר תִּשְׁעָה עָשָׂר קָפְצָה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וְלֹא רָאָתָה דָּם, וּלְאַחַר שַׁבָּת רָאָתָה בְּלֹא קְפִיצָה - הֲרֵי נִקְבַּע אֶחָד בַּשַּׁבָּת אַחַר עֶשְׂרִים; שֶׁהֲרֵי נוֹדַע שֶׁהַיּוֹם גָּרַם לָהּ לִרְאוֹת וְלֹא הַקְּפִיצָה[12], וּכְבָר נִקְבַּע יוֹם זֶה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

10) שם יא, א. 11) [בכל הספרים, הגירסא שתי פעמים "קפצה וראתה", ואף־על־פי־כן נראה שבטעות הושמטו המלים "קפצה ולא ראתה", או יותר נכון "קפצה וראתה" בשלישית. כלומר, לא ראתה בו ביום אלא למחרתו. ראה 'מגיד משנה' שגם הוא גורס רק פעמיים]. 12) שם. מפני שביום האחד בשבת האחרון, ראתה בלא קפיצה, וביום השבת שלפני־זה קפצה ולא ראתה, הוכח שהווסת נקבע לא מחמת אונס, ורק היום גרם לה לראות.

ו. רָאָתָה יוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּחֹדֶשׁ זֶה, וְיוֹם שִׁשָּׁה עָשָׂר בַּחֹדֶשׁ שֶׁל אַחֲרָיו, וְיוֹם שִׁבְעָה עָשָׂר בַּחֹדֶשׁ שֶׁל אַחֲרָיו, וְיוֹם שְׁמוֹנָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ שֶׁל אַחֲרָיו[13] - הֲרֵי קָבְעָה לָהּ וֶסֶת לְדִלּוּג[14]. בָּא חֹדֶשׁ רְבִיעִי וְרָאָתָה בְּיוֹם שִׁבְעָה עָשָׂר[15] - עֲדַיִן לֹא נִקְבַּע לָהּ וֶסֶת[16], וְכָל יוֹם שֶׁרָאָתָה בּוֹ חוֹשֶׁשֶׁת לוֹ לְהַבָּא[17]. כֵּיוָן שֶׁיִּגִּיעַ אוֹתוֹ הַיּוֹם וְלֹא תִּרְאֶה - טָהַר אוֹתוֹ הַיּוֹם מִן הַוֶּסֶת; שֶׁאֵין צָרִיךְ עֲקִירַת שָׁלֹשׁ פְּעָמִים אֶלָּא יוֹם שֶׁנִּקְבַּע שָׁלֹשׁ פְּעָמִים.

13) שם סד, א. 14) כלומר, שיש לחשוש ליום תשעה־עשר מן החודש הבא. 15) אותו היום שראתה בו בפעם השלישית. 16) כי לדילוג אין עוד שילוש, וגם יום יז ראתה רק שתי פעמים. 17) ליום השבעה־עשר אולי תראה בו פעם שלישית ויקבע הווסת, אבל ימי שתי הראיות הראשונות נעקרו על־ידי האחרונות.

ז. הָיָה דַּרְכָּהּ לִהְיוֹת רוֹאָה יוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר, וְשִׁנְּתָה לְשִׁשָּׁה עָשָׂר - שְׁנֵיהֶם אֲסוּרִין[18]. שִׁנְּתָה לְשִׁבְעָה עָשָׂר - הֵתַּר שִׁשָּׁה עָשָׂר[19] וְנֶאֱסַר שִׁבְעָה עָשָׂר, וַחֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאִסּוּרוֹ עוֹמֵד[20]. שִׁנְּתָה לִשְׁמוֹנָה עָשָׂר[21] - נֶאֱסַר שְׁמוֹנָה עָשָׂר[22], וְהֻתְּרוּ כֻּלָּם.

18) כמו למעלה ה"ד, ובהערה ח. 19) שהרי ראתה רק פעם אחת, ואין צריך עקירת שלש פעמים אלא יום שנקבע שלש פעמים, כמבואר בהלכה הקודמת. 20) מפני שהיה קבוע, ולא נעקר רק שתי פעמים. 21) הרי קבעה לה וסת לדילוג, ונעקר הוסת מיום טו. 22) אף־על־פי שקבעה לה וסת לדילוג, ובחודש הבא תהיה אסורה ביום יט, אסורה היא גם ביום יח שמא תחזור לראות בו, עד שיעקר פעם אחת (כסף־משנה).

ח. הָיָה דַּרְכָּהּ לִרְאוֹת יוֹם עֶשְׂרִים, וְשִׁנְּתָה לְיוֹם שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים - שְׁנֵיהֶם אֲסוּרִין. הִגִּיעַ יוֹם עֶשְׂרִים וְלֹא רָאָתָה, שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים וְרָאָתָה - עֲדַיִן שְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין. הִגִּיעַ יוֹם עֶשְׂרִים וְרָאָתָה - טָהַר יוֹם שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים; שֶׁהֲרֵי חָזְרָה לְוִסְתָּהּ הַקָּבוּעַ[23], וְנֶעֱקַר שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִקְבַּע שָׁלֹשׁ פְּעָמִים.

23) כל זמן שלא נעקר שלש פעמים.

ט. אֵין הָאִשָּׁה קוֹבַעַת לָהּ וֶסֶת בְּתוֹךְ יְמֵי נִדָּתָהּ[24] שֶׁרָאָתָה בָּהֶן; כֵּיוָן שֶׁרָאָתָה יוֹם אֶחָד - אֵינָהּ קוֹבַעַת לָהּ וֶסֶת בְּכָל הַשִּׁבְעָה. וְכֵן אֵין הָאִשָּׁה קוֹבַעַת וֶסֶת בִּימֵי זִיבָתָהּ[25], שֶׁהֵן אַחַד עָשָׂר[26] יוֹם. אֲבָל קוֹבַעַת הִיא וֶסֶת בִּימֵי נִדָּתָהּ שֶׁאֵינָהּ רוֹאָה בָּהֶן[27]. וְאִם נִקְבַּע לָהּ וֶסֶת בִּימֵי זִיבָתָהּ - הֲרֵי זוֹ חוֹשֶׁשֶׁת לְוִסְתָּהּ[28]. וְכָל וֶסֶת שֶׁקָּבְעָה בִּימֵי זִיבָתָהּ[29], אִם נֶעֱקְרָה אֲפִלּוּ פַּעַם אַחַת - נֶעֱקְרָה, וְאֵינָהּ צְרִיכָה לְהֵעָקֵר שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, שֶׁחֶזְקַת דָּמִים מְסֻלָּקִין הֵן[30] בְּיָמִים אֵלּוּ.

24) שם לט, ב. 25) שם. 26) בדפוס רומי, ובכת"י תימן: האחד עשר. 27) כגון שראתה בראש חודש ניסן, ובראש חודש אייר, ובעשרים וחמשה באייר, ובסוף חודש סיון קבעה לה וסת בראש—חודש, מכיוון ששתי הראיות הראשונות היו בימי נדותה שלא ראתה בהם. ואף־על־פי שראיה שלישית היתה בימי נדה שהתחילו בעשרים וחמשה באייר. 28) כמבואר בהלכה הסמוכה. 29) אפילו קבעה שלש פעמים. 30) ולפיכך אין האשה קובעת וסתה בימי זיבתה, כמבואר למעלה.

י. כֵּיצַד חוֹשֶׁשֶׁת[31] לַוֶּסֶת? אִם רָאָתָה דָּם בְּוֶסֶת זוֹ[32] אֲפִלּוּ יוֹם אֶחָד - תֵּשֵׁב לְנִדָּתָהּ מִסָּפֵק[33], וַאֲסוּרָה לְשַׁמֵּשׁ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם[34], וַאֲפִלּוּ לֹא רָאָתָה בִּשְׁאָר יְמֵי הַוִּסְתוֹת. וְאִם רָאָתָה שְׁלֹשָׁה יָמִים[35] - הֲרֵי זוֹ זָבָה.

31) הנזכר בהלכה הקודמת. 32) אחרי שראתה שלש

פעמים בימי זיבתה. 33) אף־על־פי שבימי זיבה אינו נקבע הוסת, מכל־מקום חוששת לוסתה. כלומר, אנו נותנין עליה שתי החומרות, חומר נדה, שהיא טמאה שבעה אפילו בראיה אחת, וחומר זיבה שצריכה שבעה נקיים אם ראתה שלשה ימים. 34) אפילו לא ראתה, כדין עונה סמוך לוסתה. 35) אנו נותנים לה חומר זבה, מאחר שלפי הוסת הראשון עומדת היא בימי זיבה, והיא זבה.

1 **יא. כָּל אִשָּׁה שֶׁמַּרְבָּה לִבְדֹּק עַצְמָהּ תָּמִיד - הֲרֵי זוֹ**
2 **מְשֻׁבַּחַת[36], וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לָהּ וֶסֶת קְבוּעָה;**
3 **שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיָּבוֹא דָם בְּלֹא שְׁעַת הַוֶּסֶת. וְכָל אַחַד עָשָׂר**
4 **יוֹם שֶׁל יְמֵי זִיבָתָהּ - הֲרֵי הִיא בָּהֶן בְּחֶזְקַת טָהֳרָה[37],**
5 **וְאֵינָהּ צְרִיכָה בְּדִיקָה[38]; אֲבָל אַחַר יְמֵי זִיבָתָהּ[39] -**
6 **צְרִיכָה לִבְדֹּק.**

36) שם יג, א. 37) שחזקת דמים מסולקים, כמבואר למעלה ה"ט. 38) שם לט, א. 39) ששוב מתחילים ימי נדה.

7 **יב. שָׁכְחָה[40] וְלֹא בָדְקָה, בֵּין בְּאֹנֶס בֵּין בְּרָצוֹן - הֲרֵי**
8 **זוֹ בְּחֶזְקַת טָהֳרָה[41], עַד שֶׁתִּבְדֹּק וְתִמְצָא טְמֵאָה.**

40) בדפוס רומי, ובכת"י תימן: ישבה, וכן הגירסא במשנה. 41) שם.

9 **יג. הָאִשָּׁה שֶׁלֹּא בָדְקָה עַצְמָהּ בִּשְׁעַת וִסְתָּהּ, וּלְאַחַר**
10 **יָמִים בָּדְקָה וּמָצְאָה טְמֵא, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא טְמֵאָה**
11 **לְמַפְרֵעַ עַד שְׁעַת וִסְתָּהּ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[42] בְּעִנְיַן טֻמְאָה**
12 **וְטָהֳרָה - הֲרֵי זוֹ אֵינָהּ מְטַמְּאָה אֶת בּוֹעֲלָהּ לְמַפְרֵעַ[43].**
13 **וְאֵינָהּ מוֹנָה אֶלָּא מִשָּׁעָה שֶׁרָאֲתָה דָּם[44]. וְאִם מָצְאָה**
14 **עַצְמָהּ טְהוֹרָה - הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת טְהוֹרָה[45].**

42) פ"ג מהל' משכב ומושב ה"ה. 43) שם ו, א. כלומר, שיטמא שבעה כנדה, שהבועל את הנדה טמא שבעה - כאן הקילו, מפני שווסתות דרבנן. 44) שם. 45) שם טז, א.

15 **יד. וְכֵן אִשָּׁה שֶׁרָאֲתָה דָּם מֻחֲמַת מַכָּה שֶׁיֵּשׁ לָהּ**
16 **בַּמָּקוֹר, אַף עַל פִּי שֶׁרָאֲתָה בִּשְׁעַת וִסְתָּהּ - הִיא**
17 **טְהוֹרָה[46], וְהַדָּם טָהוֹר[47]. שֶׁהַוְּסָתוֹת מִדִּבְרֵיהֶם[48], כְּמוֹ**
18 **שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת מְטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב[49].**

46) דתלינן במכה. 47) שאינו דם נדה ואינו מטמא. 48) כלומר, מה שהיא צריכה בדיקה מפני שהוחזקה לראות ביום וסתה, מדרבנן הוא, אבל מן התורה אין חוששים לווסת, ולפיכך אם לא בדקה - טהורה. וכן כשיש לה מכה, תולים בה ואינה טמאה. 49) פ"ג ה"ט.

19 **טו. הַסּוֹמָא - בּוֹדֶקֶת עַצְמָהּ וּמַרְאָה לַחֲבֵרְתָּהּ[50]. אֲבָל**
20 **הַחֵרֶשֶׁת[51] וְהַשּׁוֹטָה - צְרִיכוֹת פִּקְחוֹת לִבְדֹּק אוֹתָן[52]**
21 **וְלִקְבֹּעַ לָהֶן וְסָתוֹת, וְאַחַר כָּךְ יִהְיוּ מֻתָּרוֹת לְבַעְלֵיהֶן.**

50) נדה יג, ב. 51) שאינה מדברת ואינה שומעת, שדינה כשוטה. 52) שם.

22 **טז. כָּל אִשָּׁה שֶׁטָּעֲתָה וְלֹא יָדְעָה עֵת וִסְתָּהּ, וְרָאֲתָה**
23 **דָּם - חוֹשֶׁשֶׁת לְזִיבוּת[53]. לְפִיכָךְ, אִם רָאֲתָה יוֹם אֶחָד**
24 **אוֹ שְׁנַיִם - יוֹשֶׁבֶת תַּשְׁלוּם שִׁבְעָה, שֶׁמָּא דָם זֶה בִּימֵי**
25 **נִדָּתָהּ הִיא; וְאִם רָאֲתָה שְׁלֹשָׁה יָמִים - סוֹפֶרֶת שִׁבְעַת**
26 **יָמִים נְקִיִּים, שֶׁמָּא בִּימֵי זִיבָתָהּ הִיא עוֹמֶדֶת.**

53) מספק וגם לנדות.

27 **יז. וְכֵיצַד הִיא עוֹשָׂה לְתַקֵּן וִסְתָּהּ[54], וְלֵידַע אִם הִיא**
28 **זָבָה וַדָּאִית[55] אוֹ סְפֵק זָבָה[56], וְלֵידַע יְמֵי זִיבָתָהּ?[57]**
29 **הַכֹּל לְפִי יָמִים שֶׁתִּרְאֶה בָּהֶן. כֵּיצַד? רָאֲתָה יוֹם אֶחָד[58]**
30 **אוֹ שְׁנַיִם - מַשְׁלֶמֶת עֲלֵיהֶן הַשִּׁבְעָה[59], וְתַתְחִיל**
31 **לִמְנוֹת[60] הָאֲחַד עָשָׂר יוֹם מֵאַחַר הַשִּׁבְעָה.**

54) שממנו יתחיל המחזור של שמונה־עשר יום, שבעה ימי נדה ואחד־עשר ימי זיבה. 55) מבואר לקמן ה"כ. 56) יבואר בהלכה הסמוכה. 57) להבא. 58) גמרא ערכין ח, א. 59) שמא דם זה בימי נדתה היא, כמבואר למעלה הט"ז. 60) באשה טועה שלא תשאר מקולקלת למניינה, דנו אותה חכמים כמי שעוקרת וסתה, וקובעת בהתחלת הוסת השני (מגיד־משנה). ומאז מתחיל המנין החדש.

32 **יח. רָאֲתָה שְׁלֹשָׁה יָמִים - הֲרֵי זוֹ סְפֵק זָבָה; שֶׁמָּא**
33 **יוֹם אֶחָד מֵהֶן קֹדֶם נִדָּתָהּ, וּשְׁנַיִם בִּתְחִלַּת הַנִּדָּה. וְכֵן**
34 **אִם רָאֲתָה אַרְבָּעָה - שֶׁמָּא שְׁנַיִם קֹדֶם הַנִּדָּה, וּשְׁנַיִם**
35 **מִתְּחִלַּת הַנִּדָּה. וְיוֹשֶׁבֶת חֲמִשָּׁה תַּשְׁלוּם יְמֵי נִדָּה[61],**
36 **וְאַחַד עָשָׂר יְמֵי זִיבָה[62] אַחַר הַחֲמִשָּׁה.**

61) מספק שמא באו ימי נדתה אחרי ראיה אחת או שתים והיא נדה, לכן משלימה חמשה ימים לנדתה. 62) ורווח הזמן משפסק הדם עד ימי הנדה - טז יום.

37 **יט. וְכֵן אִם רָאֲתָה תִּשְׁעָה יָמִים - הֲרֵי זוֹ סְפֵק זָבָה;**
38 **שֶׁמָּא שְׁנַיִם קֹדֶם יְמֵי נִדָּה, וְשִׁבְעָה שֶׁל נִדָּה. וּמַתְחֶלֶת**
39 **לִמְנוֹת אַחַד עָשָׂר יוֹם מֵאַחַר הַתִּשְׁעָה שֶׁפָּסַק הַדָּם[63].**
40 **וְכֵן אִם רָאֲתָה אַחַד עָשָׂר יוֹם - הֲרֵי זוֹ סְפֵק זָבָה;**
41 **שֶׁמָּא שְׁנַיִם קֹדֶם הַנִּדָּה, וְשִׁבְעָה שֶׁל נִדָּה, וּשְׁנַיִם שֶׁל**
42 **אַחַר הַנִּדָּה. וְנִשְׁאַר לָהּ מִימֵי זִיבָתָהּ תִּשְׁעָה.**

63) שכבר השלימה שבעה לנדתה מתוך התשעה.

43 **כ. רָאֲתָה שְׁנֵים עָשָׂר יוֹם - הֲרֵי זוֹ זָבָה וַדָּאִית.**
44 **שֶׁאֲפִלּוּ הָיוּ מֵהֶן שְׁנַיִם לִפְנֵי הַנִּדָּה וְשִׁבְעָה שֶׁל נִדָּה**
45 **- הֲרֵי שְׁלֹשָׁה לְאַחַר הַנִּדָּה. וְיִשָּׁאֵר לָהּ מִימֵי זִיבָתָהּ**
46 **שְׁמוֹנָה. וְכֵן אִם רָאֲתָה שְׁלֹשָׁה עָשָׂר יוֹם - יִשָּׁאֵר לָהּ**
47 **מִימֵי זִיבָתָהּ שִׁבְעָה, וְהֵן יְמֵי הַסְּפִירָה[64].**

64) ואחר־כך מתחילים ימי נדתה.

48 **כא. מָשְׁכָה בִּרְאִיַּת הַדָּם, אֲפִלּוּ רָאֲתָה אֶלֶף יוֹם -**
49 **כְּשֶׁיִּפְסֹק הַדָּם סוֹפֶרֶת שִׁבְעַת יָמִים נְקִיִּים, וְאַחַר**
50 **הַשִּׁבְעָה יַתְחִילוּ יְמֵי הַנִּדָּה לָזוֹ שֶׁטָּעֲתָה[65].**

65) שאחרי שבעה נקיים, מתחיל המנין החדש.

כב. הִנֵּה לָמַדְתָּ, שֶׁכָּל הַטּוֹעָה - אֵינָהּ מוֹנָה מִשֶּׁיִּפְסֹק הַדָּם פָּחוֹת מִשִּׁבְעָה[66] וְלֹא יוֹתֵר עַל שִׁבְעָה עָשָׂר[67], וְיָבוֹאוּ יְמֵי נִדָּתָהּ. כֵּיצַד? רָאֲתָה יוֹם אֶחָד וּפָסַק הַדָּם - מוֹנָה שִׁבְעָה עָשָׂר: שִׁשָּׁה לְתַשְׁלוּם נִדָּתָהּ, וְאַחַד עָשָׂר יְמֵי זִיבָתָהּ, וְיָבוֹאוּ יְמֵי נִדָּתָהּ. וְאִם רָאֲתָה שְׁלֹשָׁה עָשָׂר אוֹ יָתֵר - מוֹנָה שִׁבְעָה[68] מִשֶּׁיִּפְסֹק הַדָּם וְיָבוֹאוּ יְמֵי נִדָּתָהּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

66) שאפילו ראתה יום אחד או שנים, שמא נדה היא ומשלמת שבעה, כמבואר למעלה. 67) שאם ראתה יום אחד ופסק הדם, מונה שבעה־עשר יום, ששה לתשלום שבעה של נדה, ואחד־עשר ימי זיבה. נמצא רווח זמן בין נדה לנדה בטועה שבעה־עשר יום, ואם ראתה יותר ימים, אז באים ימי נדתה בפחות משבעה־עשר יום, לפי החשבון. 68) נקיים, כמבואר בה"כ.

יום ש"ק ה' תשרי ה'תשפ"ב

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר הרואה כתם דם על בשרה או על בגדה ולא הרגישה בו; ודין הרואה דם בלא עת וסתה או בוסתה אם מתטמאה למפרע; ודין מעוברת ומניקה בתולה וזקנה אם דיין שעתן; וכל דיני כתמים; ואם [כתמים] עושין נדה או זבה; כל שיכולה לתלות כתמה בדבר טהור; ודין השאילה חלוקה; שלוש נשים שלבשו חלוק זו אחר זו ונמצא עליו כתם; שלוש נשים שעלו דרך מרגלות המטה וישנו ונמצא דם תחת האמצעית; כתם שנסתפק אם הוא צבע אדום מה יעשו להכירו.

א. אֵין הָאִשָּׁה מִתְטַמְּאָה מִן הַתּוֹרָה בְּנִדָּה אוֹ בְּזִיבָה עַד שֶׁתַּרְגִּישׁ וְתִרְאֶה דָּם וְיֵצֵא בִּבְשָׂרָהּ[2], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[3]. וְתִהְיֶה טְמֵאָה מֵעֵת שֶׁתִּרְאֶה וּלְהַבָּא בִּלְבַד. וְאִם לֹא הִרְגִּישָׁה, וּבָדְקָה וּמָצְאָה הַדָּם לִפְנִים בַּפְּרוּזְדּוֹר - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת שֶׁבָּא בְּהַרְגָּשָׁה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[4].

2) ואפילו לא יצא לחוץ. 3) למעלה פרק ה הלכה ב "שאם נעקר מן הרחם ולא שתת הואיל ויצא מבין השיניים הרי זו טמאה". 4) למעלה שם הלכה ה "ודם הנמצא בפרוזדור אם נמצא מן הלול ולפנים הרי זה טמא שחזקתו מן המקור". והרי זו בחזקת שבא בהרגשה מן החדר.

ב. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים: שֶׁכָּל הָרוֹאָה כֶּתֶם דָּם עַל בְּשָׂרָהּ אוֹ עַל בְּגָדֶיהָ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִרְגִּישָׁה, אַף עַל פִּי שֶׁבָּדְקָה עַצְמָהּ וְלֹא מָצְאָה דָּם - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה, וּכְאִלּוּ מָצְאָה דָּם לִפְנִים בִּבְשָׂרָהּ. וְטֻמְאָה זוֹ בְּסָפֵק, שֶׁמָּא כֶּתֶם זֶה מִדַּם הַחֶדֶר בָּא.

ג. וְכֵן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים: שֶׁכָּל הָרוֹאָה דָּם בְּלֹא עֵת וִסְתָּהּ, וְכָל הָרוֹאָה כֶּתֶם - טְמֵאָה לְמַפְרֵעַ עַד עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת. וְאִם בָּדְקָה בְּתוֹךְ זְמַן זֶה וּמָצְאָה טָהוֹר - טְמֵאָה לְמַפְרֵעַ עַד זְמַן בְּדִיקָה[5]. וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא טְמֵאָה לְמַפְרֵעַ מִדִּבְרֵיהֶם - אֵינָהּ מְטַמְּאָה אֶת בּוֹעֲלָהּ לְמַפְרֵעַ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאֵינָהּ מוֹנָה לְנִדָּתָהּ אוֹ לְכִתְמָהּ אֶלָּא מֵעֵת שֶׁתִּרְאֶה הַדָּם אוֹ שֶׁמָּצְאָה הַכֶּתֶם. וְכָל הָרוֹאָה כֶּתֶם - הֲרֵי זוֹ מְקַלְקֶלֶת (לְמִנְיָנָהּ), שֶׁמָּא מִן הַחֶדֶר בָּא וְנִתְקַלְקְלָה וְסִתָּהּ[6].

5) "מעת לעת ממעט על יד מפקידה לפקידה, ומפקידה לפקידה ממעטת על יד מעת לעת". פקידה משמעותה בדיקה. לפיכך טמאה למפרע רק עד זמן בדיקה, כשבדקה תוך מעת לעת. 6) שאינה יודעת יום ראייתה ואינה יודעת אם היא בתוך אחד עשר יום שבין נדה לנדה והרי היא טועה.

ד. הָרוֹאָה דָם בִּשְׁעַת וִסְתָּהּ - אֵינָהּ מְטַמְּאָה לְמַפְרֵעַ, אֶלָּא בִּשְׁעָתָהּ בִּלְבַד[7]. וְכֵן מְעֻבֶּרֶת וּמְנִיקָה, בְּתוּלָה וּזְקֵנָה - דַּיָּן שְׁעָתָן[8], וְאֵינָן מְטַמְּאוֹת לְמַפְרֵעַ. אֵיזוֹ הִיא מְעֻבֶּרֶת? מִשֶּׁיֵּכֵר עֻבָּרָהּ, וְהוּא שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים. מְנִיקָה - כָּל אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים חֹדֶשׁ[9]. אֲפִלּוּ מֵת בְּנָהּ אוֹ גְּמָלַתּוּ אוֹ נְתָנַתּוּ לִמְנִיקָה[10].

7) ואינה מטמאת כ"ד שעות למפרע כאשה שאין לה וסת, שחזקה אורח [דם הנדות] בזמנו בא, בשעת וסתה הקבוע ולא ראתה דם קודם. 8) ואפילו אם לא בדקה קודם, שנשים אלו הדמים מסולקים מהן ולפיכך הדמים מסתלקים ממנה ודייה שעתה. 9) "אבל אחר עשרים וארבעה חודש אף על פי שהיא מניקה והולכת הרי זו טמאה למפרע ככל הנשים". 10) "שאין הטעם תלוי ביניקת הוולד אלא מתוך צער לידה אבריה מתפרקין ודמה מסתלק ואינו חוזר עד כ"ד חודש, הילכך לא שנא מת לא שנא חי".

ה. בְּתוּלָה[11] - כֹּל שֶׁלֹּא רָאֲתָה דָּם מִיָּמֶיהָ, אַף עַל פִּי שֶׁרָאֲתָה מֻחֲמַת נִשּׂוּאִין אוֹ מֻחֲמַת לֵדָה. זְקֵנָה - כֹּל שֶׁעָבְרוּ עָלֶיהָ תִּשְׁעִים יוֹם[12] סָמוּךְ לִזְקְנָתָהּ. וְאֵי זוֹ הִיא זְקֵנָה? כֹּל שֶׁקּוֹרְאִין לָהּ זְקֵנָה וְאֵינָהּ מַקְפֶּדֶת. מְעֻבֶּרֶת וּמְנִיקָה וּזְקֵנָה - כִּתְמָן כִּרְאִיָּתָן, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא לְמַפְרֵעַ. בְּתוּלָה שֶׁלֹּא רָאֲתָה דָּם מִיָּמֶיהָ וַעֲדַיִן הִיא קְטַנָּה - כִּתְמָהּ טָהוֹר, עַד שֶׁתִּרְאֶה דָּם שָׁלֹשׁ וְסָתוֹת.

11) בלשון התלמוד: "בתולת דם", כלומר, במובן זה, בראיית דם היא עדיין בתולה אף על פי שנבעלה. 12) והוא שלושה וסתות. שעונה בינונית - הווסת הרגיל באשה - שלושים יום בין ראייה לראייה.

ו. מַה בֵּין כֶּתֶם הַנִּמְצָא עַל בְּשָׂרָהּ לְכֶתֶם הַנִּמְצָא עַל בִּגְדָהּ? שֶׁהַכֶּתֶם הַנִּמְצָא עַל בְּשָׂרָהּ - אֵין לוֹ שִׁעוּר[13], וְהַנִּמְצָא עַל הַבֶּגֶד - אֵינוֹ מְטַמֵּא עַד שֶׁיִּהְיֶה כַּגְּרִיס הַקִּילְקִי[14], שֶׁהוּא[15] מְרֻבָּע שֵׁשׁ בּוֹ כְּדֵי תֵּשַׁע עֲדָשׁוֹת, שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ. הָיָה פָּחוֹת מִשִּׁעוּר זֶה - טָהוֹר. נִמְצָא טִפִּין טִפִּין - אֵין מִצְטָרְפוֹת[16]; הָיָה אָרֹךְ[17] - הֲרֵי זֶה מִצְטָרֵף.

13) "הרואה כתם על בשרה, ספק טמא ספק טהור, טמא. על חלוקה, ספק טמא ספק טהור, טהור". וסובר רבינו,

שבבגדים, כשהכתם הוא פחות מכגריס, הוא ספק, אם זה דם מאכולת (כנה) ולכן ספיקו טהור, אבל בבשרה, שכל הגוף כבדוק הוא אצל דם מאכולת, אפילו בפחות מהשיעור של כגריס הוא טמא. 14) "והוא חצי פול ואמרו שזה הפול מהמקום הנקרא קילקי". ודעת רבינו שכגריס האמור בטומאת כתם גם כן פירושו גריס הקילקי. 15) כלומר, לא שהגריס הקילקי הוא מרובע, אלא מוסיפין עליו הריבוע ולא צריך שהכתם יהיה בצורה מרובעת, אלא שכל שטח הכתם יוכל להצטרף לכגריס מרובע. וזה שכתב רבינו: ארוך מצטרף. 16) בכתם שנמצא על בגדיה, שכתם הנמצא על בשרה אין צריך שיעור. 17) כרצועה, אבל שיעורו בין הכל - כגריס הקילקי.

1 ז. כֶּתֶם שֶׁנִּמְצָא עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה -
2 טָהוֹר, וְאֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת לוֹ. כֵּיצַד? יָשְׁבָה עַל כְּלִי
3 אֲבָנִים, כְּלִי אֲדָמָה וּכְלִי גְלָלִים, אוֹ עַל עוֹר הַדָּג, אוֹ
4 עַל כְּלִי חֶרֶשׂ מִגַּבּוֹ[18], אוֹ עַל בֶּגֶד שֶׁאֵין בּוֹ שָׁלֹשׁ
5 אֶצְבָּעוֹת עַל שָׁלֹשׁ[19] אֶצְבָּעוֹת, וְנִמְצָא עֲלֵיהֶן דָּם -
6 טְהוֹרָה. אֲפִלּוּ בָּדְקָה הַקַּרְקַע וְיָשְׁבָה עָלֶיהָ, וְנִמְצָא
7 כֶּתֶם עַל הַקַּרְקַע כְּשֶׁעָמְדָה - חֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה. שֶׁכֹּל
8 שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה - לֹא גָּזְרוּ עַל כֶּתֶם שֶׁיִּמָּצֵא בּוֹ.
9 וְלֹא בִּמְקַבֵּל טֻמְאָה[20], אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה לָבָן; אֲבָל
10 כְּלֵי צִבְעוֹנִין - אֵין חוֹשְׁשִׁין לְכֶתֶם הַנִּמְצָא בָּהֶן.
11 לְפִיכָךְ תִּקְּנוּ חֲכָמִים, שֶׁתִּלְבַּשׁ הָאִשָּׁה בִּגְדֵי צִבְעוֹנִין,
12 כְּדֵי לְהַצִּילָהּ מִדִּין הַכְּתָמִים.

18) שאין כלי חרס מטמא מגבו. 19) שאינו ראוי לשום איש אפילו לעני ואינו מקבל טומאה. 20) כלומר, ואפילו בדבר שמקבל טומאה.

13 ח. לֹא בְּכָל מָקוֹם שֶׁנִּמְצָא הַדָּם עַל בְּשָׂרָהּ תִּטְמָא
14 מִשּׁוּם כֶּתֶם, עַד שֶׁיִּמָּצֵא כְּנֶגֶד בֵּית הַתַּרְפָּה[21]. כֵּיצַד?
15 נִמְצָא עַל עֲקֵבָהּ - טְמֵאָה, שֶׁמָּא נָגַע בְּבֵית תַּרְפָּה
16 בְּעֵת יְשִׁיבָתָהּ. וְכֵן אִם נִמְצָא עַל שׁוֹקָהּ אוֹ עַל
17 פַּרְסוֹתֶיהָ מִבִּפְנִים, וְהֵם הַמְּקוֹמוֹת הַנִּדְבָּקוֹת זוֹ בָּזוֹ
18 בְּעֵת שֶׁתַּעֲמֹד וְתִדְבַּק רֶגֶל לְרֶגֶל וְשׁוֹק לְשׁוֹק - חֲרֵי
19 זוֹ טְמֵאָה. נִמְצָא עַל רֹאשׁ גּוּדַל רַגְלָהּ - טְמֵאָה,
20 שֶׁמָּא נָטַף מִן הַחֵדֶר עַל רַגְלָהּ בְּעֵת שֶׁהָלְכָה. וְכֵן כָּל
21 מָקוֹם שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּנָּתֵז עָלָיו דַּם נִדָּתָהּ כְּשֶׁתְּהַלֵּךְ,
22 וְנִמְצָא שָׁם דָּם - טְמֵאָה. וְכֵן אִם נִמְצָא הַדָּם עַל
23 יָדֶיהָ, אֲפִלּוּ עַל קְשָׁרֵי[22] אֶצְבְּעוֹת יָדֶיהָ - טְמֵאָה;
24 שֶׁהַיָּדַיִם עַסְקָנִיּוֹת הֵן[23]. אֲבָל אִם נִמְצָא הַדָּם עַל
25 שׁוֹקָהּ וְעַל פַּרְסוֹתֶיהָ מִבַּחוּץ אוֹ מִן הַצִּדָּדִין[24], וְאֵין
26 צָרִיךְ לוֹמַר אִם נִמְצָא מִן הַיְרֵכַיִם וּלְמַעְלָה - חֲרֵי זוֹ
27 טְהוֹרָה[25]; שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא דָּם שֶׁנִּתַּז עָלֶיהָ מִמָּקוֹם
28 אַחֵר.

21) בית הערווה. 22) גב היד. 23) ונגעו שלא בכוונה בבית התורפה. 24) "מה שיטה אל הפנים או מה שיטה אל השדרה". 25) שאין דם זה בא מגופה.

29 ט. הַכֶּתֶם הַנִּמְצָא עַל בְּשָׂרָהּ שֶׁהוּא אָרֹךְ כִּרְצוּעָה אוֹ
30 עָגֹל, אוֹ שֶׁהָיוּ טִפִּין טִפִּין, אוֹ שֶׁהָיָה אֹרֶךְ הַכֶּתֶם עַל
31 רֹחַב יְרֵכָהּ, אוֹ שֶׁהָיָה נִרְאֶה כְּאִלּוּ הוּא מִמַּטָּה
32 לְמַעְלָה[26], הוֹאִיל וְהוּא כְּנֶגֶד בֵּית תַּרְפָּה - חֲרֵי זוֹ
33 טְמֵאָה; וְאֵין אוֹמְרִים: אִלּוּ נָטַף מִן הַגּוּף - לֹא הָיָה
34 כָּזֶה. שֶׁכָּל דָּם הַנִּמְצָא בִּמְקוֹמוֹת אֵלּוּ - מַחְמִירִין בּוֹ
35 אַף עַל פִּי שֶׁהוּא סָפֵק[27].

26) כלומר, נראה כאילו מתחיל למטה ונמשך למעלה ואפשר לומר, שאילו בא מאותו מקום היה יורד למטה אף על פי כן החמירו חכמים. 27) "על בשרה ספק טמא ספק טהור, טמא".

36 י. הַכֶּתֶם הַנִּמְצָא עַל הֶחָלוּק שֶׁלָּהּ: מֵחֲגוֹרָהּ וּלְמַטָּה
37 - טְמֵאָה, מֵחֲגוֹרָהּ וּלְמַעְלָה - טְהוֹרָה. נִמְצָא עַל בֵּית
38 יָד שֶׁלָּהּ: אִם מַגִּיעַ[28] כְּנֶגֶד בֵּית תַּרְפָּה - טְמֵאָה[29],
39 וְאִם לָאו - טְהוֹרָה.

28) אפילו אם אינו מגיע אלא בזמן שהיא שוחה. 29) שאנו חוששין שמא שחתה ונגעה בבית התורפה.

40 יא. הָיְתָה פּוֹשַׁטְתּוֹ וּמִתְכַּסָּה בּוֹ בַּלַּיְלָה[30] - כָּל מָקוֹם
41 שֶׁיִּמָּצֵא בּוֹ דָּם טְמֵאָה. וְכֵן הָאֵזוֹר שֶׁלָּהּ - כָּל מָקוֹם
42 שֶׁיִּמָּצֵא בּוֹ הַדָּם טְמֵאָה[31].

30) ואפילו לא כסתה בו אלא ראשה. 31) מפני שעשוי להסתובב אילך ואילך ואולי נתהפך ונגע שם.

43 יב. הָיְתָה לוֹבֶשֶׁת חָלוּק אֶחָד, וְשָׁהָה עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה
44 יָמִים אוֹ יָתֵר בְּלֹא עֵת נִדָּתָהּ[32], וּבָדְקָה וּמָצְאָה עָלָיו
45 שְׁלֹשָׁה כְּתָמִים, אוֹ כֶּתֶם אֶחָד גָּדוֹל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שִׁעוּר
46 שְׁלֹשָׁה כְּתָמִים[33] - חֲרֵי זוֹ סְפֵק זָבָה; שֶׁמָּא כֶּתֶם נָטַף
47 מִמֶּנָּה בְּכָל יוֹם. וְכֵן אִם לָבְשָׁה שְׁלֹשָׁה בְּגָדִים
48 בְּדוּקִים[34], וְשָׁהוּ עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה יָמִים בִּימֵי זִיבָתָהּ,
49 וּמָצְאָה כֶּתֶם בְּכָל אֶחָד מֵהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה כְּנֶגֶד
50 זֶה[35] - חֲרֵי זוֹ סְפֵק זָבָה.

32) בימי זיבתה. 33) כלומר, כשלושה גריסי קילקי. 34) ואפילו אם לבשה אותם בבת אחת. 35) ואפשר לומר שהכל כתם אחד הוא והדם חדר דרך שלושת הבגדים.

51 יג. מָצְאָה כֶּתֶם אֶחָד שֶׁאֵין בּוֹ כְּדֵי שְׁלֹשָׁה כְּתָמִים[36]:
52 אִם בָּדְקָה עַצְמָהּ כָּל[37] בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת שֶׁל יוֹם רִאשׁוֹן
53 וּמָצְאָה טָהוֹר, וְלֹא בָּדְקָה חֲלוּקָהּ, וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
54 מָצְאָה זֶה הַכֶּתֶם שֶׁאֵינוֹ כִּשְׁלֹשָׁה כְּתָמִים - אֵינָהּ
55 חוֹשֶׁשֶׁת לִזִּיבוּת; וְאִם לֹא בָּדְקָה עַצְמָהּ כָּל בֵּין
56 הַשְּׁמָשׁוֹת, הוֹאִיל וְלֹא בָּדְקָה חֲלוּקָהּ וְשָׁהָה עָלֶיהָ
57 שְׁלֹשָׁה יָמִים בִּימֵי זִיבָתָהּ - חוֹשֶׁשֶׁת לִזִּיבוּת, וְאַף עַל
58 פִּי שֶׁאֵין הַכֶּתֶם כְּדֵי שְׁלֹשָׁה כְּתָמִים.

36) כשלושה גריסי קילקי. 37) כלומר, שכל הזמן של בין השמשות לא סילקה ידה מהבדיקה.

59 יד. מָצְאָה כֶּתֶם עַל חֲלוּקָהּ הַיּוֹם, וְרָאַתָה דָּם אַחַר

כָּךְ שְׁנֵי יָמִים זֶה אַחַר זֶה; אוֹ שֶׁרָאָתָה שְׁנֵי יָמִים, וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי רָאָתָה כֶּתֶם - הֲרֵי זוֹ סְפֵק זָבָה.

טו. הָרוֹאֶה כֶּתֶם וְאַחַר כָּךְ רָאָתָה דָּם - תּוֹלָה כִּתְמָהּ בִּרְאִיָּתָהּ כָּל מֵעֵת לְעֵת[38], בֵּין שֶׁבָּדְקָה עַצְמָהּ בְּעֵת שֶׁמָּצְאָה הַכֶּתֶם וּמָצְאָה טָהוֹר בֵּין שֶׁלֹּא בָּדְקָה. אֲבָל הָרוֹאֶה כֶּתֶם אַחַר כֶּתֶם בְּתוֹךְ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת - אֵינָהּ תּוֹלָה כֶּתֶם בְּכֶתֶם, אֶלָּא אִם כֵּן בָּדְקָה בֵּינֵיהֶם; שֶׁאִם הִפְסִיקָה טָהֲרָה בֵּין הַכִּתְמִים - אֵין מִצְטָרְפִין לְמִנְיַן זִיבוּת.

38) אם ראתה דם בתוך כ"ד שעות, תולים שהכתם בא מהדם ואינה טמאה למפרע.

טז. כֵּיצַד? רָאָתָה כֶּתֶם עֶרֶב שַׁבָּת בְּשָׁעָה רִאשׁוֹנָה מִן הַיּוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא בָּדְקָה עַצְמָהּ וְלֹא יָדְעָה אִם טְהוֹרָה הִיא אִם טְמֵאָה, וְרָאָתָה דָּם אַחַר כָּךְ עַד שָׁעָה רִאשׁוֹנָה מִיּוֹם הַשַּׁבָּת - אֵינָהּ מוֹנָה לַכֶּתֶם, אֶלָּא תּוֹלָה הַכֶּתֶם בָּרִאיָּה. וְאִם רָאָתָה בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת וּבְשֵׁנִי בַּשַּׁבָּת - תִּהְיֶה זָבָה. רָאָתָה דָּם בְּיוֹם שַׁבָּת בְּשָׁעָה שְׁנִיָּה - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה שְׁנֵי יָמִים: עֶרֶב שַׁבָּת שֶׁמָּצְאָה בּוֹ הַכֶּתֶם, וּבַשַּׁבָּת שֶׁרָאָתָה הַדָּם; שֶׁהֲרֵי אֵין שְׁנֵיהֶם בְּתוֹךְ מֵעֵת לְעֵת. וְאִם רָאָתָה הַדָּם בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת - חוֹשֶׁשֶׁת לְזִיבוּת.

יז. לֹא רָאָתָה דָּם בַּשַּׁבָּת, אֲבָל רָאָתָה כֶּתֶם אַחַר בְּשָׁעָה רִאשׁוֹנָה מִיּוֹם הַשַּׁבָּת: אִם בָּדְקָה עַצְמָהּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת וּמָצְאָה טָהוֹר - אֵינָהּ מוֹנָה אֶלָּא לְכֶתֶם אֶחָד, שֶׁהוּא בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, הוֹאִיל וּשְׁנֵיהֶם בְּתוֹךְ מֵעֵת לְעֵת; וְאִם לֹא בָּדְקָה, וְלֹא יָדְעָה אִם הִפְסִיקָה טָהֲרָה בֵּינֵיהֶן אִם לֹא הִפְסִיקָה - הֲרֵי זוֹ מוֹנָה לְעֶרֶב שַׁבָּת, וְאִם רָאָתָה בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת - חוֹשֶׁשֶׁת לְזִיבוּת.

יח. רָאָתָה הַכֶּתֶם הַשֵּׁנִי בְּשָׁעָה שְׁנִיָּה מִיּוֹם שַׁבָּת, בֵּין בָּדְקָה בֵּין לֹא בָּדְקָה - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה שְׁנֵי יָמִים, שֶׁהֲרֵי אֵין שְׁנֵיהֶם בְּתוֹךְ מֵעֵת לְעֵת, וְאִם רָאָתָה בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת אַחַר מֵעֵת לְעֵת - חוֹשֶׁשֶׁת לְזִיבוּת. רָאָתָה בְּשָׁעָה רִאשׁוֹנָה מִיּוֹם אֶחָד בַּשַּׁבָּת כֶּתֶם שְׁלִישִׁי: אִם הִפְסִיקָה טָהֲרָה בֵּינֵיהֶן - אֵין מִצְטָרְפִין, וְאֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת לְזִיבוּת; וְאִם לֹא בָּדְקָה - חוֹשֶׁשֶׁת לְזִיבוּת.

יט. כָּל כֶּתֶם שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁהִיא טְמֵאָה בִּגְלָלוֹ, אִם יֵשׁ לָהּ דָּבָר לִתְלוֹת בּוֹ וְלוֹמַר: שֶׁמָּא כֶּתֶם זֶה מִדָּבָר פְּלוֹנִי הוּא - אִם נִמְצָא עַל הַבֶּגֶד - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה; שֶׁלֹּא אָמְרוּ חֲכָמִים בַּדָּבָר לְהַחֲמִיר, אֶלָּא לְהָקֵל. וְאִם נִמְצָא עַל בְּשָׂרָהּ - סִפְקוֹ טָמֵא[39], וְאֵינָהּ תּוֹלָה בּוֹ. וְאִם הָיָה לָהּ לִתְלוֹת בִּבְשָׂרָהּ[40] יָתֵר מֵחֲלוּקָהּ - אַף עַל בְּשָׂרָהּ תּוֹלָה, וּסְפֵקוֹ טָהוֹר.

39) "על בשרה ספק טמא ספק טהור, טמא; על חלוקה ספק טמא ספק טהור, טהור". 40) כגון שהייתה בה מכה.

כ. כֵּיצַד? שֶׁחֲטָטָה בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה אוֹ עוֹף, אוֹ שֶׁנִּתְעַסְּקָה בִּכְתָמִים, אוֹ שֶׁיָּשְׁבָה בְּצַד הָעוֹסְקִין בָּהֶן, אוֹ שֶׁעָבְרָה בְּשׁוּק שֶׁל טַבָּחִים, וְנִמְצָא דָּם עַל חֲלוּקָהּ - טְהוֹרָה, וְתוֹלָה בִּדְבָרִים אֵלּוּ שֶׁמֵּהֶן בָּא הַכֶּתֶם.

כא. נִמְצָא הַכֶּתֶם עַל בְּשָׂרָהּ בִּלְבַד, אִם הַכֶּתֶם מֻחֲגוֹר וּלְמַטָּה[41] - טְמֵאָה. וְאִם נִתְהַפְּכָה וְקָפְצָה[42] - אֲפִלּוּ מֻחֲגוֹר וּלְמַעְלָה טְמֵאָה. שֶׁאִלּוּ הָיָה דָּם זֶה מִן הַשְּׁחִיטָה אוֹ מִן הַשּׁוּק - הָיָה לָהּ שֶׁיִּמָּצֵא גַּם עַל בִּגְדֵיהָ; וְהוֹאִיל וְנִמְצָא עַל בְּשָׂרָהּ וְלֹא בְּבִגְדָהּ - טְמֵאָה.

41) שהוא כנגד בית התורפה. 42) "כגון דאזדקרא", "זקפה עצמה לאחוריה".

כב. הָיְתָה בָּהּ מַכָּה, אַף עַל פִּי שֶׁחִיְּתָה, אִם יְכוֹלָה לְהִתְגַּלֵּעַ וּלְהוֹצִיא דָּם, וְנִמְצָא דָּם עַל בְּשָׂרָהּ - תּוֹלָה בַּמַּכָּה[43]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

43) ודווקא שיש אפשרות שנטף הדם מן המכה עצמה על מקום הכתם.

כג. נִמְצָא הַכֶּתֶם עַל בְּגָדֶיהָ וּבְשָׂרָהּ כְּאֶחָד - תּוֹלָה בְּכֹל שֶׁיֵּשׁ לָהּ לִתְלוֹת[44]. וְתוֹלָה בְּמַאֲכֶלֶת[45], שֶׁמָּא בְּעֵת שֶׁיָּשְׁבָה נֶהֱרְגָה מַאֲכֶלֶת, וְדָם זֶה דַּם מַאֲכֶלֶת הוּא. וְעַד כַּמָּה? עַד כַּגָּרִיס. אֲבָל אִם מָצְאָה הַכֶּתֶם יָתֵר מִכַּגָּרִיס - אֵינָהּ תּוֹלָה בְּמַאֲכֶלֶת. וַאֲפִלּוּ הָיְתָה מַאֲכֶלֶת רְצוּצָה בַּכֶּתֶם, הוֹאִיל וְהוּא יָתֵר מִכַּגָּרִיס - אֵינָהּ תּוֹלָה בַּמַּאֲכֶלֶת.

44) כמו שהיה נמצא על הבגד לבד, דדווקא אם נמצא על בשרה לבד, אזי ספקו טמא, מפני שאם הדם הוא ממקום אחר, היה צריך להימצא על בגדה ולא על בשרה לבד, אבל כשנמצא על בשרה ועל בגדה אנו תולים בכל מה שיש לתלות. 45) ואף על פי שלא ראינו שהרגה.

כד. וְכֵן תּוֹלָה בִּבְנָהּ וּבְבַעְלָהּ. אִם הָיוּ עֲסוּקִין בְּדָם, אוֹ שֶׁהָיוּ יְדֵיהֶן מְלֻכְלָכוֹת, אוֹ שֶׁהָיְתָה בָּהֶן מַכָּה - תּוֹלָה בָּהֶן וְאוֹמֶרֶת: הֵן נָגְעוּ בָּהּ וְהִיא לֹא יָדְעָה, וְדָם זֶה מֻחֲמָתָן הוּא.

כה. אֵין מַחֲזִיקִין דָּם מִמָּקוֹם לְמָקוֹם לִתְלוֹת בּוֹ. כֵּיצַד? הָיְתָה לָהּ מַכָּה בִּכְתֵפָהּ, וְנִמְצָא כֶּתֶם עַל שׁוֹקָהּ - אֵין אוֹמְרִין: שֶׁמָּא בְּיָדֶיהָ נָגְעָה בַּמַּכָּה וְנָגְעָה בְּמָקוֹם זֶה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - אֵין תּוֹלִין בּוֹ, בֵּין בְּגוּפָהּ בֵּין בַּחֲלוּקָהּ.

כו. שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁנִּתְעַסְּקוּ בְּצִפּוֹר אֶחָד, וְאֵין בּוֹ אֶלָּא כְּסֶלַע דָּם, וְנִמְצָא עַל כָּל אַחַת מִשְּׁתֵיהֶן כֶּתֶם כְּסֶלַע

- שְׁתֵּיהֶן טְמֵאוֹת[46]. נִתְעַסְּקָה[47] בְּדָם שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה מִמֶּנּוּ כֶּתֶם אֶלָּא כַּגְּרִיס, וְנִמְצָא עָלֶיהָ כֶּתֶם כִּשְׁנֵי גְּרִיסִין - הֲרֵי זוֹ תּוֹלָה כְּגְרִיס בַּדָּם שֶׁנִּתְעַסְּקָה בּוֹ, וְכְגְרִיס בְּמַאֲכֹלֶת[48]. נִמְצָא הַכֶּתֶם יָתֵר מִכִּשְׁנֵי גְּרִיסִין - טְמֵאָה[49].

46) שאי אפשר לתלות בדם ציפור שהרי בציפור יש דם רק כסלע ועל שתיהן נמצא כשני סלעים, ולתלות באחת מהן בדם ציפור, מה ראית לתלות בזו? תתלה בשנייה. 47) אשה אחת. 48) שבכגריס אנו תולים במאכולת. 49) שאין במה לתלות.

כז. נִתְעַסְּקָה בְּאָדָם - אֵין תּוֹלָה בּוֹ שָׁחוֹר. נִתְעַסְּקָה בְּעוֹף שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִינֵי דָם הַרְבֵּה, וְנִמְצָא עָלֶיהָ מַרְאֵה אֶחָד מֵהֶן - תּוֹלָה בּוֹ. הָיְתָה לוֹבֶשֶׁת שְׁלֹשָׁה חֲלוּקוֹת[50]: אִם יְכוֹלָה לִתְלוֹת - תּוֹלָה אַף בַּתַּחְתּוֹן, וְאִם אֵינָהּ יְכוֹלָה לִתְלוֹת[51] - אֵינָהּ תּוֹלָה אַף בָּעֶלְיוֹן. כֵּיצַד? עָבְרָה בְּשׁוּק שֶׁל טַבָּחִים, אַף עַל פִּי שֶׁנִּמְצָא הַכֶּתֶם עַל הַתַּחְתּוֹן לְבַדּוֹ - תּוֹלָה בְּדַם הַטַּבָּחִים; לֹא עָבְרָה בְּשׁוּק הַטַּבָּחִים וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁנִּמְצָא הַכֶּתֶם בָּעֶלְיוֹן לְבַדּוֹ - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה. סָפֵק עָבְרָה[52] סָפֵק לֹא עָבְרָה, סָפֵק נִתְעַסְּקָה סָפֵק לֹא נִתְעַסְּקָה - אֵינָהּ תּוֹלָה.

50) זה על גבי זה. 51) שהדם בא ממקום אחר. 52) שספק אם יש לתלות או לא.

כח. עִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חֲזִירִים[53], אוֹ שֶׁהֵם בָּאִין לָהּ תָּמִיד - אֵין חוֹשְׁשִׁין[54] לִכְתָמֶיהָ הַנִּמְצָאִין בַּחֲלוּקָהּ.

53) חזירים אוכלים שקצים ומתיזים דם. 54) כי אומרים שזה בא מהחזירים.

כט. הָאִשָּׁה שֶׁהִשְׁאִילָה חֲלוּקָהּ לְנִדָּה, בֵּין עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת בֵּין יִשְׂרְאֵלִית, וְחָזְרָה וְלָבְשָׁה אוֹתוֹ קֹדֶם בְּדִיקָה[55], וּמְצָאָה עָלָיו כֶּתֶם - הֲרֵי זוֹ תּוֹלָה בַּנִּדָּה שֶׁלָּבְשָׁה אוֹתוֹ. הִשְׁאִילָה אוֹתוֹ לְזָבָה קְטַנָּה בַּיּוֹם הַטָּמֵא שֶׁלָּהּ[56], אוֹ לְיוֹשֶׁבֶת עַל דַּם טֹהַר, אוֹ לִבְתוּלָה שֶׁדָּמֶיהָ טְהוֹרִין[57] - הֲרֵי זוֹ תּוֹלָה בָּהּ. אֲבָל אִם הִשְׁאִילָה אוֹתוֹ לְזָבָה קְטַנָּה בַּיּוֹם הַשְּׁמוּר[58], אוֹ לְזָבָה גְּדוֹלָה בִּשְׁבִעָה יָמִים נְקִיִּים, וְחָזְרָה וְלָבְשָׁה אוֹתוֹ קֹדֶם בְּדִיקָה, וְנִמְצָא עָלָיו כֶּתֶם - שְׁתֵּיהֶן מְקַלְקְלוֹת[59]: הַשּׁוֹאֶלֶת וְהַמַּשְׁאֶלֶת אוֹתָהּ, שֶׁמָּא מִזּוֹ שֶׁמָּא מִזּוֹ. הִשְׁאִילָה אוֹתוֹ לְיוֹשֶׁבֶת עַל הַכֶּתֶם - אֵינָהּ תּוֹלָה בָּהּ; שֶׁאֵין תּוֹלִין כֶּתֶם בְּכֶתֶם.

55) כלומר, אחרי שהשואלת החזירה את החלוק לא בדקה אותו, אבל בזמן השאלה היה בחזקת בדוק. 56) ביום ראייתה. 57) דם בתולים. 58) בשני לראייתה. 59) כלומר, שאינה תולה בשואלת לבד.

ל. בָּדְקָה חֲלוּקָהּ וּבְדָקָה עַצְמָהּ וּמְצָאָה טָהוֹר, וְהִשְׁאִילָה הֶחָלוּק לַחֲבֵרְתָּהּ וּלְבָשַׁתּוּ, וְנִמְצָא עָלָיו כֶּתֶם כְּשֶׁהֶחֱזִירַתּוּ לָהּ - הַשּׁוֹאֶלֶת טְמֵאָה; וְאֵינָהּ תּוֹלָה בְּבַעֲלַת הֶחָלוּק, שֶׁהֲרֵי בָּדְקָה אוֹתוֹ קֹדֶם שֶׁתַּשְׁאִילֵהוּ לָהּ.

לא. אֲרֻכָּה שֶׁלָּבְשָׁה חֲלוּקָהּ שֶׁל קְצָרָה וְנִמְצָא בּוֹ כֶּתֶם: אִם מַגִּיעַ כְּנֶגֶד בֵּית הַתַּרְפָּה[60] - טְמֵאָה[61], וְאִם לָאו - טְהוֹרָה[62]; שֶׁכֶּתֶם זֶה שֶׁל קְצָרָה הוּא.

60) של ארוכה. 61) כלומר, שתיהן טמאות, שמא מזו ושמא מזו. 62) הארוכה.

לב. שָׁלֹשׁ נָשִׁים שֶׁלָּבְשׁוּ חָלוּק אֶחָד זוֹ אַחַר זוֹ וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא עָלָיו כֶּתֶם, וְכֵן אִם יְשֵׁנוֹת בְּמִטָּה אַחַת כְּאַחַת[63] וְנִמְצָא דָם תַּחַת אַחַת מֵהֶן - כֻּלָּן טְמֵאוֹת. וְאִם בָּדְקָה אַחַת מֵהֶן עַצְמָהּ מִיָּד וּמָצְאָה עַצְמָהּ טְמֵאָה - הֲרֵי הַשְּׁתַּיִם טְהוֹרוֹת[64].

63) צפופות ודבוקות יחד. בגמרא: "משולבות". 64) ואף בחלוק אם אחת מהן בדקה ומצאה טמאה השתיים האחרות טהורות.

לג. בָּדְקוּ כֻּלָּן וּמָצְאוּ עַצְמָן טְהוֹרוֹת - תּוֹלָה מִי שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִרְאוֹת דָּם בְּמִי שֶׁהִיא רְאוּיָה, וְתִהְיֶה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה טְהוֹרָה, וְהָרְאוּיָה טְמֵאָה. כֵּיצַד? הָיְתָה אַחַת מְעֻבֶּרֶת וְאַחַת אֵינָהּ מְעֻבֶּרֶת - הַמְעֻבֶּרֶת טְהוֹרָה, וְשֶׁאֵינָהּ מְעֻבֶּרֶת טְמֵאָה. מְנִיקָה וְשֶׁאֵינָהּ מְנִיקָה - הַמְּנִיקָה טְהוֹרָה. זְקֵנָה וְשֶׁאֵינָהּ זְקֵנָה - הַזְּקֵנָה טְהוֹרָה. בְּתוּלָה וְשֶׁאֵינָהּ בְּתוּלָה - הַבְּתוּלָה טְהוֹרָה. הָיוּ כֻּלָּן מְעֻבָּרוֹת, כֻּלָּן זְקֵנוֹת, כֻּלָּן מְנִיקוֹת, כֻּלָּן בְּתוּלוֹת - הֲרֵי כֻּלָּן טְמֵאוֹת.

לד. שָׁלֹשׁ נָשִׁים שֶׁעָלוּ דֶּרֶךְ מַרְגְּלוֹת הַמִּטָּה וְיָשְׁנוּ כֻּלָּן, וְנִמְצָא דָם תַּחַת הָאֶמְצָעִית - שְׁלָשְׁתָּן טְמֵאוֹת. תַּחַת הַפְּנִימִית[65] - הִיא וְשֶׁבְּצִדָּהּ טְמֵאוֹת, וְהַחִיצוֹנָה[66] טְהוֹרָה. תַּחַת הַחִיצוֹנָה - הִיא וְשֶׁבְּצִדָּהּ טְמֵאוֹת, וְהַפְּנִימִית טְהוֹרָה. וְאִם לֹא עָלוּ דֶּרֶךְ מַרְגְּלוֹת הַמִּטָּה, שֶׁהֲרֵי אֵין לָהֶם סִדֵּר, וְנִמְצָא דָם תַּחַת אַחַת מֵהֶן - כֻּלָּן טְמֵאוֹת.

65) שאצל הקיר. 66) לצד החדר.

לה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁבָּדְקוּ כֻּלָּן וּמָצְאוּ טָהוֹר, וְלֹא תּוּכַל אַחַת מֵהֶן לִתְלוֹת בַּחֲבֵרְתָּהּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; אֲבָל אִם בָּדְקָה אַחַת וּמָצְאָה עַצְמָהּ טְהוֹרָה, וַחֲבֵרְתָּהּ לֹא בָּדְקָה - תּוֹלָה הַטְּהוֹרָה בָּזוֹ שֶׁלֹּא בָּדְקָה, וַהֲרֵי זוֹ שֶׁלֹּא בָּדְקָה טְמֵאָה.

לו. כָּל כֶּתֶם שֶׁנִּמְצָא עַל הַבֶּגֶד שֶׁאֵין לוֹ בְּמָה יִתָּלֶה - אֵינוֹ מְטַמֵּא עַד שֶׁיִּוָּדַע שֶׁהוּא דָם. וְאִם נִסְתַּפֵּק לָהֶם שֶׁמָּא הוּא דָם אוֹ צֶבַע אָדֹם - מַעֲבִירִין עָלָיו

שִׁבְעָה סַמָּנִין אֵלּוּ עַל הַסֵּדֶר: אִם עָבַר אוֹ כָּהָה עֵינוֹ - הֲרֵי זֶה כֶּתֶם דָּם וּטְמֵאָה; וְאִם עָמַד כְּמוֹת שֶׁהוּא - הֲרֵי זֶה צֶבַע וּטְהוֹרָה[67].

67) גם לבעלה.

לז. וְאֵלּוּ הֵן הַשִּׁבְעָה סַמָּנִים עַל סִדְרָן: רֹק תָּפֵל, וּלְעִיסַת גְּרִיסִין שֶׁל פּוֹל, וּמֵי רַגְלַיִם שֶׁהֶחְמִיצוּ, וּבִרִית, וְנֶתֶר, וְקִימוֹנְיָא, וְאַשְׁלָג. וְצָרִיךְ לְכַסְכֵּס[68] שָׁלֹשׁ פְּעָמִים עַל כָּל סַם וָסַם, וּמוֹלִיךְ וּמֵבִיא בְּכָל כִּסְכּוּס. הֶעֱבִירָן שֶׁלֹּא עַל הַסֵּדֶר, אוֹ שֶׁהֶעֱבִירָן כְּאֶחָד - לֹא עָשָׂה כְּלוּם. הִקְדִּים הָאַחֲרוֹנִים לָרִאשׁוֹנִים - אֵלּוּ שֶׁהֶעֱבִיר בָּאַחֲרוֹנָה, שֶׁהֵן הָרִאשׁוֹנִים, עָלוּ לוֹ; וְחוֹזֵר וּמַעֲבִיר אַחֲרֵיהֶם אַחֲרוֹנִים שֶׁהִקְדִּים, עַד שֶׁיַּעַבְרוּ הַשִּׁבְעָה עַל הַסֵּדֶר.

68) לשפשף שלוש פעמים "בין שתי ידיו כדרך כיבוס בגדים שכופל צידו עם צידו ומשפשף ומוליך ומביא".

לח. אֵי זֶהוּ רֹק תָּפֵל? שֶׁלֹּא טָעַם כְּלוּם מִתְּחִלַּת הַלַּיְלָה, וְהָיָה יָשֵׁן מֵחֲצִי הַלַּיְלָה הָאַחֲרוֹן, לְמָחָר קֹדֶם שֶׁיֹּאכַל נִקְרָא רֹק תָּפֵל. וְהוּא שֶׁלֹּא יָצָא רֹב דִּבּוּרוֹ עַד שָׁלֹשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם. וְאִם הִשְׁכִּים וְשָׁנָה פְּרִקוֹ קֹדֶם שָׁלֹשׁ שָׁעוֹת - אֵין זֶה רֹק תָּפֵל, שֶׁהַדִּבּוּר מְבַטֵּל חֹזֶק הָרֹק וּמַחֲזִירוֹ כְּמַיִם. וְאֵי זוֹ הִיא לְעִיסַת גְּרִיסִין? הוּא שֶׁיִּלְעַס הַגְּרִיסִין עַד שֶׁיִּתְעָרֵב עִם הַפּוֹל רֹק הַרְבֵּה מִפִּיו. וְאֵי זֶהוּ מֵי רַגְלַיִם שֶׁהֶחְמִיצוּ? אַחַר שְׁלֹשָׁה יָמִים אוֹ יָתֵר.

לט. כָּל אִשָּׁה שֶׁהִיא טְמֵאָה מִשּׁוּם כֶּתֶם, אִם מָצְאָה הַכֶּתֶם בִּימֵי נִדָּתָהּ - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נִדָּה, וְיוֹשֶׁבֶת עָלָיו שִׁבְעָה יָמִים, וְטוֹבֶלֶת בְּלֵיל שְׁמִינִי, וְאַחַר כָּךְ תִּהְיֶה מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ. וְאִם מָצְאָה אוֹתוֹ בִּימֵי זִיבָתָהּ - הֲרֵי זוֹ סְפֵק זָבָה גְּדוֹלָה אוֹ קְטַנָּה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק זֶה, וְיוֹשֶׁבֶת יוֹם אֶחָד, אִם הָיְתָה קְטַנָּה, אוֹ שִׁבְעַת יָמִים נְקִיִּים, אִם הָיְתָה גְּדוֹלָה מִסָּפֵק. וְהַכֹּל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. לְפִיכָךְ, הַבָּא עָלֶיהָ בְּזָדוֹן - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[69], וּפְטוּרִין מִקָּרְבָּן[70].

69) שעבר על דברי סופרים. 70) אם בא עליה בשוגג.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר שאין צורה לולד פחות מארבעים יום ואם הפילה ביום ארבעים; המפלת צורת אדם דקה ביותר ואינה ניכרת; ודין יוצא דופן או נחתך הולד במעיה אם טמאה לידה; ודין המפלת כמין בהמה חיה ועוף ופניו כצורת אדם; ודין המפלת דמות נחש או בעין אחת וירד אחת; ודין הפילה זכר וסנדל עמו; או הפילה שלייא ואח"כ ולד של קיימא; ודין הפילה ואינה יודעת מה; ודין כל מקום שאמרו תשב לזכר ולנקבה – כיצד.

א. כָּל יוֹלֶדֶת - טְמֵאָה כְּנִדָּה, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָאַתָה דָּם[2]. וְאֶחָד הַיּוֹלֶדֶת חַי אוֹ מֵת[3] אוֹ[4] אֲפִלּוּ נֵפֶל[5]. אִם זָכָר - יוֹשֶׁבֶת לְזָכָר, וְאִם נְקֵבָה יוֹשֶׁבֶת לִנְקֵבָה. וְהוּא שֶׁתִּגְמֹר צוּרָתוֹ. וְאֵין צוּרַת הַוָּלָד נִגְמֶרֶת לְפָחוֹת מֵאַרְבָּעִים יוֹם, אֶחָד הַזָּכָר וְאֶחָד הַנְּקֵבָה[6].

2) דאפשר לפתיחת הרחם בלא דם (נדה כא.). 3) 'ספרא' תזריע, פרשה י "זכר, לרבות את המת". 4) בדפוס רומי, ובכת"י תימן: ואפילו. 5) 'ספרא' שם: "וילדה . . . כל שתלד". ואין זה דומה למפלת חתיכה אדומה שאין עמה דם, שפסק רבינו למעלה פ"ה הי"ג שהיא טהורה, כי שם מדובר בחתיכה שאין לה צורת ולד. 6) נדה ל, א.

ב. וְהַמַּפֶּלֶת בְּתוֹךְ אַרְבָּעִים יוֹם - אֵינָהּ טְמֵאָה[7] לֵדָה. אֲפִלּוּ בְּיוֹם אַרְבָּעִים. הִפִּילָה בְּיוֹם אַרְבָּעִים וְאֶחָד מֵאַחַר הַתַּשְׁמִישׁ[8] - הֲרֵי זוֹ סְפֵק[9] יוֹלֶדֶת, וְתֵשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה וּלְנִדָּה[10]. הָיְתָה צוּרַת הָאָדָם דַּקָּה בְּיוֹתֵר וְאֵינָהּ נִכֶּרֶת בַּעֲלִיל[11] - הֲרֵי זוֹ תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא שָׁפִיר מְרֻקָּם[12].

7) שם. 8) הראשון אחרי טבילתה. 9) אולי נתעברה מהבעילה הראשונה שלאחר טבילתה, ובארבעים יום כבר נגמרה צורת הולד, ויולדת היא וטמאה. 10) שם. כלומר, נותנין עליה חומר של יולדת נקבה שהיא טמאה שבועיים, וחומר של יולדת זכר. שאם ראתה בימים 44 עד 47 הרי דם זה ספק דם נידות, ספק זיבות. וכן אם ראתה בימים 62-65, אבל אם ראתה בימים 40-43 טמאה כנדה אפילו בלי חומרת זכר, כי אלה הם ימי נדה. וגם חומר של נדה, שאם ראתה תוך ארבעים היא טמאה כנדה, ואין לה ימי טוהר כיולדת. ראה להלן הכ"א. 11) "נגלה ומפורסם" (פירוש המשנה לרבינו, ראש השנה פ"א). כלומר, לא ניכר אם זה זכר או נקבה. 12) נדה כד, ב.

ג. אֵי זֶה הוּא שָׁפִיר מְרֻקָּם?[13] תְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ שֶׁל אָדָם - גּוּפוֹ[14] כַּעֲדָשָׁה, שְׁתֵּי עֵינָיו כִּשְׁתֵּי טִפֵּי זְבוּב[15] מְרֻחָקוֹת זוֹ מִזּוֹ, שְׁנֵי חֻטְמָיו כִּשְׁתֵּי טִפֵּי זְבוּב מְקֹרָבוֹת זוֹ לָזוֹ, פִּיו פָּתוּחַ כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה, וְחִתּוּךְ יָדַיִם וְרַגְלַיִם אֵין לוֹ. נִתְבָּאֲרָה צוּרָתוֹ יָתֵר מִזֶּה, וַעֲדַיִן אֵינוֹ נָכָר בֵּין זָכָר לִנְקֵבָה - אֵין בּוֹדְקִין אוֹתוֹ בְּמַיִם[16] אֶלָּא בְּשֶׁמֶן, שֶׁהַשֶּׁמֶן מְצַחְצְחוֹ. וּמֵבִיא קֵיסָם שֶׁרֹאשׁוֹ חָלָק וּמְנַעְנֵעַ בְּאוֹתוֹ מָקוֹם[17] מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, אִם מִסְכְּסֵךְ[18] - בִּידוּעַ שֶׁהוּא זָכָר. וְאִם רָאָה אוֹתוֹ מָקוֹם כִּשְׁעוֹרָה סְדוּקָה - הֲרֵי זוֹ נְקֵבָה, וְאֵינָהּ צְרִיכָה בְּדִיקָה. וְכָל אֵלּוּ הָרִקִּימוֹת שֶׁל נְפָלִים - אֵין נוֹתְנִין לָהֶן יְמֵי טֹהַר עַד שֶׁיַּשְׁעִיר[19] הַוָּלָד.

13) שם כה, א. 14) שם. "וגויתו כעדשה", ודעת רבינו שגוויתו, פירושו: גופו. וראה שם ברש"י וב'תוספות יום־טוב' (נגעים פ"ו מ"ז). 15) שם. כלומר, "עיני זבוב" (רש"י). "ויש מפרשים, כשתי טיפין שמשליך הזבוב" (ר' אברהם בן הגר"א, תוספתא נדה פ"ד, ה"ד). 16) שם. "שהמים עזים וטורדין אותו". כלומר, הם ממחים את השפיר. 17) של אברי המין. 18) "שיש דבר המעכב,

והיינו גיד" (רש"י). 19) שם: "עד שיהא לו שערות בראשו" (רש"י).

ד. הִפִּילָה חֲתִיכָה לְבָנָה[20], אִם נִקְרְעָה וְנִמְצָא בָהּ עֵצֶם - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה לֵדָה. הִפִּילָה שָׁפִיר מָלֵא מַיִם[21], מָלֵא דָם, מָלֵא גְנוּנִים[22], מָלֵא בָּשָׂר, הוֹאִיל וְאֵינוֹ מְרֻקָּם - אֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת לְוָלָד.

20) שם כא, ב. 21) שם כד, ב. 22) "מין התולעת כאילו הוא בשר חתוך, בתבנית התולעת" (פירוש המשנה לרבינו שם).

ה. יוֹצֵא דֹּפֶן[23] - אֵין אִמּוֹ טְמֵאָה לֵדָה, וְאֵין לָהּ יְמֵי טֻמְאָה וִימֵי טָהֳרָה; שֶׁנֶּאֱמַר: אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר - עַד שֶׁתֵּלֵד מִמָּקוֹם שֶׁמַּזְרַעַת. הַמַּקַּשָּׁה וְיָלְדָה וָלָד דֶּרֶךְ הַדֹּפֶן - הֲרֵי דַם הַקִּשִּׁי הַבָּא דֶּרֶךְ הָרֶחֶם[24] זִיבוּת[25] אוֹ נִדָּה[26]. וְדָם הַיּוֹצֵא דֶּרֶךְ הַדֹּפֶן - טָמֵא[27]. וְאִם לֹא יָצָא דָם דֶּרֶךְ הָרֶחֶם - הֲרֵי הָאִשָּׁה טְהוֹרָה, אַף עַל פִּי שֶׁהַדָּם שֶׁיָּצָא מִדָּפְנָהּ טָמֵא[28]; שֶׁאֵין הָאִשָּׁה טְמֵאָה עַד שֶׁיֵּצֵא מַדְוֶה דֶּרֶךְ עֶרְוָתָהּ[29].

23) שם מ, א: "והוא שישוסע חלצי האשה אם תקשה עליה הלידה ויצא העובר משם" (פירוש המשנה שם). 24) שם מא, א. 25) שם: "הרי זו יולדת בזוב". כלומר, זבה היא וטמאה, כי מה שטיהרה התורה דם הקושי מטומאת זיבה - אינו אלא בלידה, אבל דרך דופן לא נקראת לידה (רש"י שם). 26) אם בימי נדה. 27) שהדם גופו טמא, ואם אחד נגע בו נטמא טומאת ערב. 28) שם: "שמקור מקומו טמא". ואף־על־פי שראיית דם דרך דופן אינה מטמאה את האשה בטומאת נדה, אכל הדם עצמו מטמא במגע, מפני שזה נגע במקור, ומקור מקומו טמא (רש"י שם). 29) שם. "שנאמר ואיש אשר ישכב את אשה דוה, וגלה את ערותה (ויקרא כ, יח) מלמד שאין אשה טמאה עד שיצא מדוה דרך ערותה".

ו. נֶחְתַּךְ הַוָּלָד בְּמֵעֶיהָ וְיָצָא אֵבֶר אֵבֶר, בֵּין שֶׁיָּצָא עַל סֵדֶר הָאֵיבָרִים, כְּגוֹן שֶׁיָּצְאָה הָרֶגֶל וְאַחֲרֶיהָ הַשּׁוֹק וְאַחֲרֶיהָ הַיָּרֵךְ, בֵּין שֶׁיָּצָא שֶׁלֹּא עַל הַסֵּדֶר[30] - אֵינָהּ טְמֵאָה לֵדָה עַד שֶׁיֵּצֵא רֻבּוֹ. וְאִם יָצָא רֹאשׁוֹ כֻּלּוֹ[31] כְּאֶחָד - הֲרֵי זֶה כְּרֻבּוֹ. וְאִם לֹא נֶחְתַּךְ וְיָצָא כְּדַרְכּוֹ - מִשֶּׁתֵּצֵא רֹב[32] פַּדַּחְתּוֹ[33] הֲרֵי זֶה כְּיָלוּד, אַף עַל פִּי שֶׁנֶּחְתַּךְ אַחַר כָּךְ.

30) שם כח, א. 31) שם כט, א. ודעת רבינו, שאם הוולד יצא מחותך, לא אמרינן: רוב הראש ככולו, וצריכין כל הראש (מגיד־משנה). 32) שם כח, א. "יצא כדרכו עד שיצא רוב ראשו, ואיזהו רוב ראשו, משיצא פדחתו". ורבינו מפרש: ש"רוב" השנוי במשנה, מכוון גם על פדחתו, כלומר רוב פדחתו (כסף־משנה). 33) מצחו (פירוש המשנה, שם).

ז. הוֹצִיא הָעֻבָּר אֶת יָדוֹ וְהֶחֱזִירָהּ - אִמּוֹ טְמֵאָה לֵדָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[34]. וְאֵין לָהּ יְמֵי טֹהַר עַד שֶׁיֵּצֵא הַוָּלָד כֻּלּוֹ אוֹ רֻבּוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ[35].

34) שם. ומדין התורה, אינה חשובה לידה אלא עד שיצא רוב הולד. 35) בהלכה הקודמת.

ח. הַמַּפֶּלֶת כְּמִין בְּהֵמָה חַיָּה אוֹ עוֹף: אִם הָיוּ פָּנָיו כִּפְנֵי אָדָם[36] - הֲרֵי זֶה וָלָד. אִם זָכָר - תֵּשֵׁב לְזָכָר; וְאִם נְקֵבָה תֵּשֵׁב לִנְקֵבָה; וְאִם אֵינוֹ נִכָּר בֵּין זָכָר לִנְקֵבָה - תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה. אַף עַל פִּי שֶׁשְּׁאָר הַגּוּף דּוֹמֶה לִבְהֵמָה אוֹ לְחַיָּה אוֹ לְעוֹף. וְאִם אֵין פָּנָיו כְּצוּרַת פְּנֵי הָאָדָם, אַף עַל פִּי שֶׁשְּׁאָר הַגּוּף גּוּף אָדָם שָׁלֵם[37], וְיָדָיו וְרַגְלָיו יְדֵי וְרַגְלֵי[38] אָדָם, וַהֲרֵי הוּא זָכָר אוֹ נְקֵבָה - אֵינוֹ וָלָד, וְאֵין אִמּוֹ טְמֵאָה לֵדָה.

36) שם כא, א. 37) שם כג, ב. 38) בכת"י תימן: ידי אדם ורגליו.

ט. אֵי זוֹ הִיא צוּרַת פְּנֵי הָאָדָם? שֶׁיִּהְיֶה הַמֵּצַח וְהַגְּבִינִין וְהָעֵינַיִם וְהַלְּסָתוֹת וְגַבּוֹת הַזָּקָן כְּצוּרַת הָאָדָם[39]; אֲבָל הַפֶּה וְהָאָזְנַיִם וְהָאַף, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן כְּשֶׁל בְּהֵמָה וְחַיָּה - הֲרֵי זֶה וָלָד.

39) שם. אבל אם דבר אחד מהם הוא כצורת בהמה, אינה טמאה לידה, וכן אם אחד מחלקי הפנים הזוגיים שנמנו הוא בצורת בהמה.

י. הַמַּפֶּלֶת דְּמוּת נָחָשׁ - אִמּוֹ טְמֵאָה לֵדָה, מִפְּנֵי שֶׁגַּלְגַּל עֵינָיו עָגֹל כְּשֶׁל אָדָם[40]. הַמַּפֶּלֶת דְּמוּת אָדָם שֶׁיֵּשׁ לוֹ כְּנָפַיִם שֶׁל בָּשָׂר[41] - אִמּוֹ טְמֵאָה לֵדָה. נִבְרָא בְּעַיִן אַחַת וְיָרֵךְ אַחַת[42]: אִם הָיוּ מִן הַצַּד[43] - הֲרֵי הוּא כַּחֲצִי אָדָם, וְאִמּוֹ[44] טְמֵאָה לֵדָה[45]; וְאִם הָיוּ בָּאֶמְצַע - אִמּוֹ טְהוֹרָה, שֶׁהֲרֵי זוֹ בְּרִיָּה אַחֶרֶת.

40) שם כד, ב. דעת רבינו, שהמפלת דמות נחש, מכיון שגלגל עין של נחש דומה לשל אדם יותר מעיניהם של בהמה חיה ועוף, חשוב ולד. מה־שאין־כן שאר בהמה חיה ועוף שאין בהם שום אבר הדומה לשל אדם, אינו ולד עד שתהא כל הצורה כפני אדם, כמבואר למעלה בהלכה ח־ט (כסף־משנה). ראה 'השגת הראב"ד' וב'מגיד משנה'. 41) שם. 42) שם כג, ב. 43) בכת"י תימן: שהרי. 44) בדפוס רומי, ובכת"י תימן: אמו. 45) "ולא יסופק בשכלך שהוא נמנע מצד הטבע שילד אדם כל מה שזכרתי, אבל זה אפשר, וכבר העידו יותר מזה. וכתבו הפילוסופים מה שהוא זר יותר מכל אלה, הענינים הטבעיים, כולם הולכים על הרוב ויפול בהם הזרות והפליאה" (פירוש המשנה, נדה פ"ג).

יא. נִבְרָא וֵשֵׁט שֶׁלּוֹ אָטוּם[46], אוֹ שֶׁהָיָה חָסֵר מִטִּבּוּרוֹ[47] וּלְמַטָּה[48] וַהֲרֵי הוּא אָטוּם, אוֹ שֶׁהָיְתָה גֻּלְגֻּלְתּוֹ אֲטוּמָה[49], אוֹ שֶׁהָיוּ פָּנָיו טוּחוֹת[50] וְאֵין בָּהֶן הֶכֵּר פָּנִים, אוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי גַבִּין וּשְׁתֵּי שְׁדֵרוֹת[51], אוֹ שֶׁהִפִּילָה בְּרִיַּת רֹאשׁ שֶׁאֵינוֹ חָתוּךְ[52], אוֹ יָד שֶׁאֵינוֹ חָתוּךְ[53] - כָּל גֶּפֶל מֵאֵלּוּ אֵינוֹ וָלָד, וְאֵין אִמּוֹ טְמֵאָה

לֵדָה. אֲבָל אִם הִפִּילָה יָד חֲתוּכָה וְרֶגֶל חֲתוּכָה[54] - חֲרֵי חֶזְקָתָהּ מְוָלָד שָׁלֵם, וּמִצְטָרְפִין לְרֹב אֵיבָרָיו[55].

46) שם, כלומר, סתום. 47) שרר, השקוע בעור הבטן ככפתור. 48) שם כד, א. אבל אם חפר מלמטה מטבורו, כגון נקביו או כל הארכובה, הרי זה נקרא ולד וטמאה לידה. [דעת רבינו, שילדת טריפה אמו טמאה לידה, אף־על־פי שטריפה אינה חיה, רק במקרה שהוולד אינו ראוי לקבלת חיות כלל אינה טמאה, לכן פסק כאן שאפילו חסר למעלה מן הארכובה שהוא טריפה, אמו טמאה, ומטהר רק כשחסר מטבורו. אולם בסוגיה שם משמע שלא כדבריו]. ראה 'כסף משנה'. 49) שם. כלומר, שלמוח אין קשר עם חוט השדרה. ראה שם ברש"י. 50) שם. "שאין צורה ניכרת בהן לגמרי" (רש"י). 51) שם. 52) שם כד, ב: "שאינו ניכר החיתוך כתיקונו" ('זר זהב', פירוש לתוספתא נדה פ"ד ה"ז). כלומר, צורת פנים יש בו, רק החיתוך שבאברי הראש אינו ניכר כתיקונו, וכשאין לו צורת הפנים, מבואר למעלה (הלכה ח) שאמו אינה טמאה לידה. 53) תוספתא נדה פ"ד ה"ז: "יד אטומה . . . אינו ולד", שאנו אומרים מגוף אטום באה היד. 54) נדה יח, א: "מחותכת כצורתה בחיתוך אצבעות" (רש"י שם). 55) כלומר, "שיצאו כבר רוב אברים עם היד הזאת שמשלמת לרוב (הנחשבת ללידה גמורה), ומתוך שהיא חתוכה, אין חוששין לגוף אטום" ('חכמת בצלאל' - פתחי נדה לרבי בצלאל רנשבורג, נדה כח.). רבינו מפרש מה שאמרו שם: המפלת יד חתוכה, אמו טמאה לידה, הכוונה שיצאו לפני־כן חלקי גוף אחרים, וביחד עם יד זו יהיה רוב אברים. ראה 'מגיד משנה'.

יב. פְּעָמִים יִקָּפֶה מִשְּׁאָר הַדָּמִים שֶׁנּוֹצַר מֵהֶם הָאָדָם חֲתִיכָה כְּמוֹ לְשׁוֹן הַשּׁוּר[56], וְתִהְיֶה כְּרוּכָה עַל מִקְצָת הַוָּלָד. וְהִיא הַנִּקְרֶאת סַנְדָּל. וּלְעוֹלָם לֹא יֵעָשֶׂה סַנְדָּל זֶה אֶלָּא עִם וָלָד[57]. אֲבָל חֲתִיכָה שֶׁנּוֹצְרָה לְבַדָּהּ בְּלֹא וָלָד - אֵינָהּ נִקְרֶאת סַנְדָּל. וְרֹב הָעֲבָרִים לֹא יִהְיֶה עִמָּהֶם סַנְדָּל. וּפְעָמִים יַכֶּה הַמְעַבֵּרֶת דָּבָר עַל בִּטְנָהּ, וְיִפָּסֵד הָעֵבָר וְיֵעָשֶׂה כְּסַנְדָּל זֶה. וּפְעָמִים יִשָּׁאֵר בּוֹ הֶכֵּר פָּנִים, וּפְעָמִים יִיבַשׁ הַוָּלָד וְיִשְׁתַּנֶּה, וְיִקָּפְאוּ עָלָיו הַדָּמִים, עַד שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר בּוֹ הֶכֵּר פָּנִים. לְפִיכָךְ, הַמַּפֶּלֶת זָכָר וְסַנְדָּל עִמּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הֶכֵּר פָּנִים לַסַּנְדָּל - חֲרֵי זוֹ תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה, שֶׁמָּא סַנְדָּל זֶה נְקֵבָה הָיָה[58]. וְחַמְרָא הֶחְמִירוּ בּוֹ לְטַמְּאָהּ בּוֹ מִשּׁוּם וָלָד אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ צוּרַת פָּנִים[59], הוֹאִיל וְהִיא טְמֵאָה לֵדָה מִפְּנֵי הַוָּלָד שֶׁעִמּוֹ.

56) שם כה, ב. 57) שם. 58) שם. 59) שם.

יג. הַחוֹתֶלֶת[60] הֵעָבָה, שֶׁהִיא כְּמוֹ חֵמֶת[61], שֶׁבְּתוֹכָהּ נוֹצַר הַוָּלָד, וְהִיא מַקֶּפֶת אוֹתוֹ וְאֶת הַסַּנְדָּל, אִם הָיָה עִמּוֹ סַנְדָּל, וּכְשֶׁיַּגִּיעַ זְמַנּוֹ לָצֵאת קוֹרֵעַ אוֹתָהּ וְיוֹצֵא - הִיא הַנִּקְרֶאת שִׁלְיָא. וּתְחֹלֶת בְּרִיָּתָהּ דּוֹמָה לְחוּט שֶׁל עֵרֶב[62], וַחֲלוּלָה כַּחֲצוֹצֶרֶת, וְעָבָה כְּקֶרְקֶבָן[63] הַתַּרְנְגוֹלִים. וְאֵין שִׁלְיָא פְּחוּתָה מִטֶּפַח.

60) העוטפת וכורכת את העובר, לשון המקרא (איוב לח, ט) וערפל חתלתו. 61) נאד של מים. 62) שם כ, א. פירוש: דקה כחוט הרוחב של אריג. 63) "שהדקין יוצאין ממנה". גמרא שם.

יד. הַמַּפֶּלֶת שִׁלְיָא - תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה[64]. לֹא שֶׁהַשִּׁלְיָא וָלָד, אֶלָּא שֶׁאֵין שִׁלְיָא בְּלֹא וָלָד[65]. הִפִּילָה נֵפֶל וְאַחַר כָּךְ הִפִּילָה שִׁלְיָא - חוֹשְׁשִׁין לַשִּׁלְיָא וַחֲרֵי הוּא כְּוָלָד אַחֵר. וְאֵין אוֹמְרִין: זוֹ שִׁלְיַת הַנֵּפֶל; שֶׁאֵין תּוֹלִין אֶת הַשִּׁלְיָא אֶלָּא בְּוָלָד שֶׁל קַיָּמָא[66]. לְפִיכָךְ, אִם יָלְדָה וָלָד שֶׁל קַיָּמָא וְהִפִּילָה שִׁלְיָא, אֲפִלּוּ אַחַר שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים יוֹם[67] - תּוֹלִין אוֹתוֹ[68] בְּוָלָד, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לְוָלָד אַחֵר; שֶׁהַוָּלָד קָרֵע הַשִּׁלְיָא וְיָצָא.

64) שם כד, ב. 65) שם כו, א. 66) שם, ב. 67) שם כז, א: "מעשה ותלו את השליא כולה עד עשרים ושלושה ימים". וכוונת רבינו, עשרים ושלושה חוץ מיום יציאת השליא, שיצאה אחר עשרים ושלושה ימים ללידת הולד (ב"ח סי' קצד). ראה 'כסף משנה' וב'בית יוסף' סי' קצד. "ובספר 'תפארת למשה' כתב בשם מהרש"ק, דהאי אחר שכתב הרמב"ם צריך לקראו אֵחַר, בצירה תחת האלף ופתח תחת החית, רוצה לומר, שנתעכבה השליא אחר הולד עשרים ושלושה יום, ומעתה יש לומר שאלה העשרים ושלושה ימים, עם יום יציאת השליא הם" ('סדרי טהרה' סי' קצד ס"ק טו). 68) בכת"י תימן: אותה.

טו. הִפִּילָה שִׁלְיָא תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ יָלְדָה וָלָד שֶׁל קַיָּמָא - חוֹשְׁשִׁין לַשִּׁלְיָא שֶׁהִיא וָלָד אַחֵר, וְאֵין תּוֹלִין אוֹתָהּ בַּוָּלָד הַבָּא אַחֲרֶיהָ[69]; שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ שֶׁל שִׁלְיָא לָצֵאת לִפְנֵי הַוָּלָד. יָצָאת מִקְצָת הַשִּׁלְיָא בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן[70] וּמִקְצָתָהּ בַּשֵּׁנִי - מוֹנִין[71] לָהּ מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן[72], וְאֵין נוֹתְנִין לָהּ יְמֵי טָהֳרָה אֶלָּא מִיּוֹם שֵׁנִי, לְהַחְמִיר[73].

69) שם. 70) בדפוס רומי, ובכת"י תימן: ראשון. 71) בבא־קמא יא, א. מפני שאין מקצת שליא בלא ולד, ושמא רוב מיחוי הולד יצא באותו מקצת, וחוששין להחמיר לטמא טהרות שנגעה ביום ראשון. 72) בדפוס רומי, ובכת"י תימן: ראשון. 73) אבל לא להקל, ונותנים לה רק ל"ט ימי טוהר.

טז. הִפִּילָה דְּמוּת בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף, וְשִׁלְיָא קְשׁוּרָה בּוֹ - אֵין חוֹשְׁשִׁין לְוָלָד[74]. וְאִם אֵינָהּ קְשׁוּרָה בּוֹ - מַטִּילִין[75] עָלֶיהָ חֹמֶר שְׁתֵּי[76] וְלָדוֹת. שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: שֶׁמָּא נִמּוֹחַ שָׁפִיר מְרֻקָּם שֶׁהָיָה בְּשִׁלְיָא זוֹ, וְשֶׁמָּא נִמּוֹחָה הַשִּׁלְיָא שֶׁל שָׁפִיר זֶה שֶׁהוּא דְּמוּת בְּהֵמָה וְחַיָּה.

74) נדה כו, ב. 75) שם כו, ב. ודף כז, א: "מטיל עליהן חומר שני ולדות". ורבינו גורס "שתי ולדות" (כן הוא ברוב הספרים, וראה בהערה הסמוכה) וכן היא גירסת רש"י (חולין עז:). והכוונה: שתי לידות. כלומר, לידה האחת של דמות בהמה חיה ועוף, שאינו ולד כמבואר למעלה (הלכה

ח), ואין לה דין יולדת ואין לה ימי טוהר, ואנו חוששין גם ללידה שניה, שבתוך השליא היה ולד ואולי נקבה, לכן מטילין עליה חומר שתי הלידות, חומר של לידת נקבה וטמאה ארבעה־עשר יום, וחומר של לידת דמות בהמה שאין לה ימי טוהר כלל. ראה רש"י חולין עז, ב. 76) בדפוס רומי, ובכת"י תימן: שני.

יז. כָּל אֵלּוּ שֶׁחוֹשְׁשִׁין לְשִׁלְיָא - אֵין נוֹתְנִין לָהֶן יְמֵי טֹהַר[77]. וְכָל מִי שֶׁהִפִּילָה דָּבָר שֶׁאֵינוֹ וָלָד, אוֹ שָׁפִיר בְּתוֹךְ אַרְבָּעִים יוֹם שֶׁעֲדַיִן לֹא נִגְמְרָה צוּרָתוֹ: אִם יָצָא עִמּוֹ דָּם - הֲרֵי זוֹ נִדָּה אוֹ זָבָה, וְאִם יָצָא יָבֵשׁ בְּלֹא דָם[78] - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה[79].

77) שספק הוא, שמא לא ילדה ואין לה דין יולדת. 78) שאפשר לפתיחת הרחם בלי דם, כמבואר למעלה (ה"א). 79) מכיוון שאין זו לידה אינה טמאה.

יח. מִי שֶׁיָּלְדָה זָכָר וּנְקֵבָה תְּאוֹמִים - תֵּשֵׁב לְנְקֵבָה[80]. יָלְדָה טֻמְטוּם אוֹ אַנְדְּרוֹגִינוֹס - תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה[81]. יָלְדָה תְּאוֹמִים, אֶחָד זָכָר וְהַשֵּׁנִי טֻמְטוּם אוֹ אַנְדְּרוֹגִינוֹס - תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה. הָאַחַת נְקֵבָה וְהַשֵּׁנִי טֻמְטוּם אוֹ אַנְדְּרוֹגִינוֹס - תֵּשֵׁב לִנְקֵבָה בִּלְבַד[82]. שֶׁהַטֻּמְטוּם וְהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס סָפֵק הֵן, שֶׁמָּא זָכָר הֵן שֶׁמָּא נְקֵבָה.

80) ואין נותנים לה חומרת זכר כמו בה"ב. 81) שם כח, א. כמבואר בסוף ההלכה "שהטומטום והאנדרוגינוס ספק הם, שמא זכר הם, שמא נקבה". 82) שם. שאפילו אם הטומטום או האנדרוגינוס הוא זכר, הרי ילדה זכר ונקבה תאומים, ותשב לנקבה בלבד, כמבואר בתחילת ההלכה.

יט. הָאִשָּׁה שֶׁהֶחֱזִקָה מְעֻבֶּרֶת וְיָלְדָה, וְאֵין יָדוּעַ מַה יָּלְדָה, כְּגוֹן שֶׁעָבְרָה בְּנָהָר[83] וְהִפִּילָה שָׁם, אוֹ שֶׁהִפִּילָה לְבוֹר, אוֹ שֶׁהִפִּילָה וּגְרָרָתוּ חַיָּה - הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת שֶׁהִפִּילָה וָלָד[84], וְתֵשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה. אֲבָל אִם לֹא הֶחֱזִקָה מְעֻבֶּרֶת, וְהִפִּילָה, וְאֵין יָדוּעַ מַה הִפִּילָה - הֲרֵי זוֹ סְפֵק יוֹלֶדֶת[85], וְתֵשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה וּלְנִדָּה[86].

83) בכת"י תימן: בנהר. 84) שם כט, א. מפני שרוב נשים המפילות, ולדות שלמים הן מפילות. 85) כי שמא רוח הפילה או דמות בהמה חיה ועוף, והמדובר ביצא ממנה דם. 86) שם, כמבואר להלן הכ"א.

כ. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה - כֵּיצַד דִּינָהּ? תִּהְיֶה אֲסוּרָה לְבַעְלָהּ אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם - כְּיוֹלֶדֶת נְקֵבָה. שִׁבְעָה הָרִאשׁוֹנִים וַדַּאי[87], וְהַשִּׁבְעָה הָאַחֲרוֹנִים[88] סָפֵק[89]. וְאֵין נוֹתְנִין לָהּ יְמֵי טֹהַר אֶלָּא עַד אַרְבָּעִים יוֹם - כְּיוֹלֶדֶת זָכָר[90]. וְאִם רָאֲתָה דָּם אַחַר הָאַרְבָּעִים עַד שְׁמוֹנִים - אֵינוֹ דַם טֹהַר, אֶלָּא סְפֵק דַּם נִדָּה[91] אוֹ סְפֵק דַּם זִיבוּת[92], אִם בָּא בִּימֵי הַזִּיבָה[93], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[94]. וְכֵן אִם רָאֲתָה דָּם יוֹם אֶחָד וּשְׁמוֹנִים בְּלִבַּד[95] - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נִדָּה, וְתֵשֵׁב שִׁבְעַת יְמֵי הַנִּדָּה; שֶׁמָּא נִקְבָּה יָלְדָה, שֶׁאֵין לָהּ וֶסֶת נִדּוּת עַד אַחַר מְלֹאת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[96].

87) טמאה, שהרי גם יולדת זכר טמאה שבעת ימים. 88) בכת"י תימן: השניים. 89) שמא ילדה נקבה. 90) מפני הספק, שמא ילדה זכר. 91) וספק דם טוהר, שמא ילדה נקבה. 92) ואם ראתה שלש פעמים, הרי היא ספק זבה גדולה, ודינה נתבאר למעלה פ"ו הכ"ג. 93) [כגון שראתה אחר הארבעים יום, ולאחר שבעת ימי הנדה חזרה וראתה, הרי זה ספק דם זיבה, ספק דם טוהר, אבל ספק נדות אין כאן, שהרי אם ילדה זכר היא עומדת כבר בתקופת הזיבה]. 94) למעלה שם ה"ה. לפי חשבון המחזור של שמונה־עשר יום, שבעה ימי נדה ואחד־עשר ימי זיבה. 95) [כך היא הגירסה בכל הדפוסים, ובכתה"י שהגיעו לידינו. אבל אין שום אפשרות לקיים גירסה זו, שהרי גם אם ילדה זכר, היא ודאי נדה בראיה ראשונה שאחר הלידה, לדעת רבינו למעלה בפ"ו ה"ו ופ"ז הי"ב, ולמה כתב כאן "ספק נדה . . . שמא נקבה ילדה"? ונראה שטעות־סופר לפנינו, ויש למחוק כאן את התיבה "בלבד", ולהעבירה להלכה כא (ראה הערה צב*). ודין זה הוא המשך הדין שלמעלה במקרה שראתה פעם אחת אחר מ' יום, ושוב ראתה ביום פ"א. ומשמיענו רבינו שאע"פ שראתה כבר פעם אחת, ולפי חשבון המחזור חל יום פ"א בימי זיבה, הרי זו ספק נדה, כמנומק בסוף ההלכה "שמא נקבה ילדה", כי אם זכר ילדה - אינה נדה אלא שומרת יום כנגד יום]. 96) למעלה פ"ז שם. שהלידה מפסקת המנין, ואחר מלאת היא תחילת נדתה, ושמא נקבה ילדה, ולכן היא נדה מספק.

כא. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה וּלְנִדָּה - כֵּיצַד דִּינָהּ? תִּהְיֶה אֲסוּרָה לְבַעְלָהּ אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם - כְּיוֹלֶדֶת נְקֵבָה[97]. וְאִם רָאֲתָה דָּם בְּיוֹם אֶחָד וּשְׁמוֹנִים[98] - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נִדָּה[99]. וְכֵן אִם רָאֲתָה בְּיוֹם אַרְבָּעָה וְשִׁבְעִים וּבְיוֹם אֶחָד וּשְׁמוֹנִים - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נִדָּה[100]. וְכֵן אִם רָאֲתָה בְּיוֹם אֶחָד וְאַרְבָּעִים, אַף עַל פִּי שֶׁרָאֲתָה בְּיוֹם אַרְבָּעָה וּשְׁלֹשִׁים - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נִדָּה[101], וַאֲסוּרָה לְבַעְלָהּ עַד לֵיל שְׁמוֹנָה וְאַרְבָּעִים - כְּיוֹלֶדֶת זָכָר. וְאֵין נוֹתְנִין לָהּ יְמֵי טֹהַר כְּלָל - כְּנִדָּה[102], וַהֲרֵי הִיא כְּמִי שֶׁלֹּא יָלְדָה. וְכָל דָּם שֶׁתִּרְאֶה מִיּוֹם שֶׁהִפִּילָה עַד שְׁמוֹנִים יוֹם: אִם בָּא בִּימֵי נִדָּתָהּ[103] - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נִדָּה מֵאַחַר הַשִּׁבְעָה[104] מִיּוֹם שֶׁהִפִּילָה, וְאִם בָּא בִּימֵי זִיבָתָהּ[105] - הֲרֵי זוֹ סְפֵק זָבָה; שֶׁכָּל יְמֵי מְלֹאת אֵין בָּהֶן וֶסֶת. וְכֵן אִם רָאֲתָה בְּיוֹם אֶחָד וּשְׁמוֹנִים - עֲדַיִן הִיא מְקַלְקֶלֶת, וְתִהְיֶה סְפֵק נִדָּה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[106], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָאֲתָה אֶלָּא יוֹם אֶחָד. וּכְשֶׁיְּקַבֵּעַ לָהּ הַוֶּסֶת[107] אַחַר הַשְּׁמוֹנִים - יָסוּר קִלְקוּלָהּ, וְתַחֲזֹר לִהְיוֹת נִדָּה וַדַּאית[108] אוֹ זָבָה וַדַּאית[109]. וְכֵן מִיּוֹם שֶׁהִפִּילָה עַד שִׁבְעָה יָמִים וְתִהְיֶה[110] נִדָּה וַדַּאית[111], אִם הִפִּילָה בְּתוֹךְ יְמֵי נִדָּתָהּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[112].

97) שמא הפילה נקבה. 98) [כאן יש להוסיף את המלה "בלבד", שנעקרה בטעות ממקומה ונשתרבבה להלכה כ (ראה הערה צ*). ולמה "ספק" ולא ודאי נדה? מפני שאפשר שלא ילדה כלל, ודם נדות ראתה לפני פ"א. ויוצא לפי חשבון המחזור שיום פ"א נופל בתקופת הזיבה (ארבע פעמים יח הם שבעים ושנים ימים, ולאחריהם שבעה ימי נדה הרי שבעים ותשעה, ואחריהם מתחילה תקופת הזיבה) והיא טמאה רק יום אחד ככל זבה קטנה]. 99) כלומר, ספק נדה ספק זבה קטנה, שהרי אם אין לה דין יולדת כלל, אלא נדה היתה, נמצא שהיא עומדת בימי זיבה לפי חשבון המחזור. 100) כלומר, אין אנו אומרים ביום ע"ד התחילו ימי נידות, ונשלמו ביום פ'. ואם כן ביום פ"א מתחילים ימי זיבה, ודינה כשומרת יום כנגד יום. 101) שמא ילדה זכר, וביום השלושים וארבעה היתה בתוך מלאת, ויום הארבעים ואחד תחילת נדתה. ואין אנו אומרים שהיא שומרת יום כנגד יום אחרי שהיתה טמאה כספק נדה שבעת ימים. 102) שמא לא ילדה כלל. 103) לפי חשבון המחזור של שמונה־עשר יום. 104) שבתוך השבעה היא טמאה ודאי, או כיולדת או כנדה. 105) לפי חשבון המחזור. 106) למעלה הלכה כט, שמא אין כאן לידה כלל אלא נידות. ואם כן יום פ"א הוא בימי זיבה, והרי היא שומרת יום כנגד יום וטמאה רק יום אחד. 107) שלש פעמים. 108) אם תראה בתוך שבעה ימים אחרי הוסת. 109) כשתראה אחרי שבעה ימי הנדה, עד שמונה־עשר. 110) בכת"י תימן: תהיה. 111) היא טמאה ודאית, או משום יולדת או משום נדה. 112) למעלה הלכה כ.

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר הכרת הדמים על יד בית דין הגדול; שגזרו שכל דם שתראה האשה תהיה ספק זבה; ודין מה שהחמירו בנות ישראל על עצמן; ודין דם שראתה בימי טוהר אחר ספירה וטבילה; ודין דם בתולים ודם חימוד; ואם היה בה מכה היה דם שותת ממנה; ודין מי שלא ראתה דם אלא יום אחד אם (צריך) [צריכה] שבעה נקיים מלבד הראשו[ן](נים); אם האשה עולה מטומאתה עד שתטבול; המלאכות שהנדה עושה לבעלה.

א. כֹּל שֶׁאָמַרְנוּ[2] בְּנִדָּה וְזָבָה וְיוֹלֶדֶת - הוּא דִּין תּוֹרָה[3]. וּכְמִשְׁפָּטִים אֵלּוּ הָיוּ עוֹשִׂין כְּשֶׁהָיוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל מְצוּיִין, וְהָיוּ שָׁם[4] חֲכָמִים גְּדוֹלִים שֶׁמַּכִּירִים הַדָּמִים, וְאִם נוֹלַד לָהֶם[5] סָפֵק בִּרְאִיּוֹת[6] אוֹ בִּימֵי נִדָּה וְזִיבָה[7] - יַעֲלוּ[8] לְבֵית דִּין[9] וְיִשְׁאֲלוּ. כְּמוֹ שֶׁהִבְטִיחָה תּוֹרָה עֲלֵיהֶן[10], שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִפָּלֵא מִמְּךָ דָבָר לַמִּשְׁפָּט בֵּין דָּם לְדָם בֵּין דִּין לְדִין - בֵּין דַּם נִדָּה לְדַם זִיבָה. וּבְאוֹתָן הַיָּמִים[11] הָיוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל נִזְהָרוֹת מִדָּבָר זֶה[12], וּמְשַׁמְּרוֹת וְסִתּוֹתֵיהֶן[13], וְסוֹפְרוֹת תָּמִיד יְמֵי הַנִּדָּה וִימֵי הַזִּיבָה[14].

2) בפרקים הקודמים. 3) כלומר, דין התורה המקורי, קודם שהחמירו החכמים, כמבואר להלן (הלכות ג־ו). 4) "כשירצו החכמים לומר שיש בעולם או בנמצא דבר אחד, יאמרו שיש שם . . . רומזים במלה שם אל המציאות, ואין זה נמצא בלשון עברי . . . נמשך (רבינו) אחר דברי החכמים בלשון הערבי" (ר' שמואל אבן תיבון בפתיחתו ל'מורה נבוכים'). וראה פ"א מהל' יסודי התורה ה"א, וב'כסף משנה' שם. 5) לחכמים. 6) במראות הדמים. 7) כלומר, בדיני נדה וזבה. 8) החכמים מעלים את הספק לבית־דין הגדול. 9) סנהדרין פו, א. 10) כלומר, שהתורה הסתמכה ונשענה על הוראותיהן, שכל ההוראות היוצאות מבית־דין הגדול נחשבות לגופי תורה. "בית־דין הגדול שבירושלים הם עיקרי תורה שבעל־פה, והם עמודי ההוראה, ומהם חוק ומשפט יוצא לכל ישראל, ועליהן הבטיחה תורה, שנאמר (דברים יז, יא) על פי התורה אשר יורוך, זו מצות־עשה, וכל המאמין במשה רבינו ובתורתו, חייב לסמוך מעשה הדת עליהם ולישען עליהם" (פ"א מהל' ממרים ה"א). 11) כשבית־דין הגדול היה קיים. 12) מדם נדה ודם זיבה. 13) כלומר, בדייקנות ובקביעות. 14) כל מחזור של שמונה־עשר יום.

ב. וְטַרַח גָּדוֹל יֵשׁ בְּמִנְיַן הַיָּמִים, וּפְעָמִים רַבּוֹת יָבוֹאוּ לִידֵי סָפֵק. שֶׁאֲפִלּוּ רָאֲתָה הַבַּת דָּם בְּיוֹם הַלֵּדָה - מֵאוֹתוֹ הַיּוֹם מַתְחִילִין לִמְנוֹת לָהּ יְמֵי נִדָּה וִימֵי זִיבָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[15]. וּלְפִיכָךְ לֹא תִּטְמָא הַבַּת בְּזִיבָה אֶלָּא בַּת עֲשָׂרָה יָמִים. שֶׁאִם רָאֲתָה בְּיוֹם שֶׁנּוֹלְדָה[16] - הֲרֵי זוֹ נִדָּה שִׁבְעַת יָמִים; וּשְׁלֹשֶׁת יָמִים סָמוּךְ לְנִדָּתָהּ - הֲרֵי עֲשָׂרָה יָמִים. הִנֵּה לָמַדְתָּ, שֶׁמִּתְּחִלַּת רְאִיָּה מַתְחֶלֶת לִמְנוֹת יְמֵי נִדָּה וִימֵי זִיבָה כָּל יָמֶיהָ[17], וַאֲפִלּוּ רָאֲתָה וְהִיא קְטַנָּה.

15) למעלה פ"ד ה"ד. 16) בדפוס רומי, ובכת"י תימן: שתולד. וגירסה זו היא הנכונה. 17) אחרי שבעת ימי נדה, אחד עשר ימי זיבה, כמבורק למעלה פרק ו הלכה ו.

ג. וּבִימֵי[18] חַכְמֵי הַגְּמָרָא[19] נִסְתַּפֵּק הַדָּבָר הַרְבֵּה בִּרְאִיַּת[20] הַדָּמִים וְנִתְקַלְקְלוּ הַוִּסָּתוֹת[21], לְפִי שֶׁלֹּא הָיָה כֹּחַ בְּכָל הַנָּשִׁים לִמְנוֹת יְמֵי נִדָּה וִימֵי זִיבָה. לְפִיכָךְ הֶחְמִירוּ חֲכָמִים[22] בְּדָבָר זֶה, וְגָזְרוּ: שֶׁיְּהוּ כָּל יְמֵי הָאִשָּׁה כִּימֵי זִיבָתָהּ, וְיִהְיֶה כָּל דָּם שֶׁתִּרְאֶה סְפֵק דַּם זִיבוּת.

18) נדה כ: 19) בדפוס רומי ובכת"י תימן: התלמוד. 20) במראות הדמים. 21) הרי"ף (שבועות, פ"ב, הלכות נדה) "וכיון דאימעוט (נתמעטו) רבנן דהוה (שהיו) בקיאי . . . ולא הוו יכלי (ולא היו יכולים) לאפרושי (להבדיל) בין דם טמא לדם טהור . . . וחזו נמי (וראו גם) דלא ידעי נשי (שהנשים אינן יודעות) תיקון וסתות (חשבון הוסתות) . . . חשו רבנן למילתא (חששו רבנן לדבר) ואצריכו למיתב (והצריכו לישב) שבעה נקיים על כל דם". 22) נדה סו, א.

ד. וְעוֹד הֶחְמִירוּ[23] בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל עַל עַצְמָן חֻמְרָא יְתֵרָה עַל זֶה, וְנָהֲגוּ כֻּלָּם בְּכָל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ יִשְׂרָאֵל: שֶׁכָּל בַּת יִשְׂרָאֵל שֶׁרוֹאָה דָם, אֲפִלּוּ לֹא רָאֲתָה אֶלָּא טִפָּה כַּחַרְדָּל בִּלְבַד וּפָסַק הַדָּם - סוֹפֶרֶת לָהּ שִׁבְעָה

1 יָמִים נְקִיִּים. וַאֲפִלּוּ רָאֲתָה בְּעֵת נִדָּתָהּ, בֵּין שֶׁרָאֲתָה
2 יוֹם אֶחָד אוֹ שְׁנַיִם אוֹ הַשִּׁבְעָה כֻּלָּן אוֹ יָתֵר -
3 מִשֶּׁיִּפְסֹק הַדָּם סוֹפֶרֶת שִׁבְעַת יָמִים נְקִיִּים כְּזָבָה
4 גְּדוֹלָה[24]. וְטוֹבֶלֶת בְּלֵילֵי[25] שְׁמִינִי, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא
5 סְפֵק זָבָה[26], אוֹ בְּיוֹם שְׁמִינִי, אִם הָיָה שָׁם דֹּחַק, כְּמוֹ
6 שֶׁאָמַרְנוּ[27], וְאַחַר כָּךְ תִּהְיֶה מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ.

23) שם. "ומפני מה החמירו בנות ישראל כך, ולא הספיק להן בתקנתן של חכמים, כדי שיהיו בכל זמן מונות מנין אחד, ולא תשתנה מנהגן בין ראיה אחת לשלשה ימים, הרי שראתה שלשה (ימים) ונעשית זבה, התחילה וספרה עד ששה נקיים, וראתה בשביעי טיפה כחרדל, ודאי צריכה לישב עליהן (שוב) שבעה נקיים, שהרי סתרה כל המנין. ויש שאינן בקיאות בין תחילת ראיה לסתירת הספירה ויבוא הדבר לכלל טעות" (מגיד־משנה בשם הרמב"ן). 24) שמן התורה היא צריכה לספור שבעה נקיים. 25) שם סז, ב. 26) וזבה הרי יכולה לטבול גם ביום השביעי, כמבואר למעלה פ"ו הי"א, אלא שחכמים אסרו לטבול ביום השביעי "שמא תשמש בו ביום, ותראה מיד לאחר תשמיש, ונמצאת סותרת כל מה שלפניה, וטבילתה פסולה" (רש"י שם). 27) למעלה פ"ד ה"ח.

7 ה. וְכֵן כָּל הַיּוֹלֶדֶת בַּזְּמַן הַזֶּה - הֲרֵי הִיא כְּיוֹלֶדֶת
8 בְּזוֹב[28], וּצְרִיכָה שִׁבְעַת יָמִים נְקִיִּים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[29].
9 וּמִנְהָג פָּשׁוּט[30] בְּשִׁנְעָר[31] וּבְאֶרֶץ הַצְּבִי[32] וּבְסִפְרַד
10 וּבַמַּעֲרָב[33]: שֶׁאִם רָאֲתָה דָּם בְּתוֹךְ יְמֵי מְלֹאת[34], אַף
11 עַל פִּי שֶׁרָאֲתָה אַחַר שֶׁסָּפְרָה שִׁבְעַת יָמִים נְקִיִּים
12 וְטָבְלָה - הֲרֵי זוֹ סוֹפֶרֶת שִׁבְעַת יָמִים נְקִיִּים אַחַר
13 שֶׁיִּפְסֹק הַדָּם. וְאֵין נוֹתְנִין לָהּ יְמֵי טֹהַר כְּלָל; אֶלָּא
14 כָּל דָּם שֶׁתִּרְאֶה הָאִשָּׁה, בֵּין דַּם קִשִּׁי בֵּין דַּם טֹהַר -
15 הַכֹּל טָמֵא, וְסוֹפֶרֶת שִׁבְעַת יָמִים נְקִיִּים אַחַר שֶׁיִּפְסֹק
16 הַדָּם.

28) שאנו חוששין שמא ראתה טיפת דם בפתיחת הרחם ונעשית זבה, לפי החומרא שקיבלו עליהן, והלידה אחר־כך הויא יולדת בזוב (ראה רש"י נדה לח. דיבור־המתחיל קמ"ל דאפשר). 29) למעלה פ"ז ה"ה. 30) כלומר, שנתפשט. 31) בבל. 32) ארץ ישראל. 33) מרוקו וכל צפון אפריקה. 34) הארבעים יום לזכר והשמונים לנקבה - נקראים ימי מלאת, לשון המקרא "ובמלאת ימי טהרה" (ויקרא יב, ו).

17 ו. וְדִין זֶה[35] בִּימֵי הַגְּאוֹנִים נִתְחַדֵּשׁ, וְהֵם גָּזְרוּ[36] שֶׁלֹּא
18 יִהְיֶה שָׁם דַּם טֹהַר כְּלָל. שֶׁזֶּה שֶׁהֶחְמִירוּ עַל עַצְמָן
19 בִּימֵי חַכְמֵי הַגְּמָרָא[37] - אֵינוֹ אֶלָּא בְּרוֹאָה דָּם שֶׁהוּא
20 טָמֵא, שֶׁיּוֹשֶׁבֶת עָלָיו שִׁבְעָה נְקִיִּים; אֲבָל דָּם שֶׁתִּרְאֶה
21 בִּימֵי טֹהַר אַחַר סְפִירָה וּטְבִילָה - אֵין לָחוּשׁ לוֹ, שֶׁאֵין
22 יְמֵי טֹהַר רְאוּיִין לֹא לִנְדָּה וְלֹא לְזִיבָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[38].

35) כלומר, הדין שאפילו בתוך ימי מלאת היא טמאה וצריכה שבעה נקיים. 36) בכת"י תימן: שגזרו.

37) בדפוס רומי, ובכת"י תימן: תלמוד. 38) למעלה פ"ז ה"ז.

23 ז. וְשָׁמַעְנוּ, שֶׁבְּצָרְפַת בּוֹעֲלִים עַל דַּם טֹהַר כִּדִין
24 הַגְּמָרָא[39] עַד הַיּוֹם[40], אַחַר סְפִירָה וּטְבִילָה מִטֻּמְאַת
25 יוֹלֶדֶת בְּזוֹב. וְדָבָר זֶה תָּלוּי בַּמִּנְהָג.

39) בדפוס רומי, ובכת"י תימן: התלמוד. 40) שלא קבלו עליהם חומרת הגאונים.

26 ח. וְכֵן[41] דִּין דַּם בְּתוּלִים בַּזְּמַן הַזֶּה: שֶׁאֲפִלּוּ הָיְתָה
27 קְטַנָּה שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַנָּהּ לִרְאוֹת[42] וְלֹא רָאֲתָה דָּם
28 מִיָּמֶיהָ - בּוֹעֵל בְּעִילַת מְצָוָה וּפוֹרֵשׁ. וְכָל זְמַן
29 שֶׁתִּרְאֶה הַדָּם מֵחֲמַת הַמַּכָּה[43] - הֲרֵי הִיא טְמֵאָה.
30 וְאַחַר שֶׁיִּפְסֹק הַדָּם - סוֹפֶרֶת שִׁבְעַת יָמִים נְקִיִּים.

41) נאסר בימי הגאונים. ראה 'כסף משנה' (למעלה פ"ה הי"ח). 42) שמדינא דגמרא - אפילו אם ראתה כבר בבית אביה - מותרת לבעלה עד שתחיה המכה (למעלה פ"ה הי"ח), והגאונים החמירו לפרוש אחר הבעילה. ובהגיע זמנה לראות - וראתה בבית אביה - היא טמאה מדינה דגמרא, ואם עדיין לא ראתה, מותרת היא לבעלה עד ארבעה ימים אפילו הדם שותת (שם, הי"ט). 43) של השרת הבתולים.

31 ט. יָתֵר[44] עַל זֶה: כָּל בַּת שֶׁתִּבְעוּהָ לְהִנָּשֵׂא וְרָצְתָה -
32 שׁוֹהָה[45] שִׁבְעַת יָמִים נְקִיִּים מֵאַחַר שֶׁרָצְתָה, וְאַחַר כָּךְ
33 תִּהְיֶה מֻתֶּרֶת לְהִבָּעֵל[46]; שֶׁמָּא מֵחֲמוּדָהּ לְאִישׁ רָאֲתָה
34 דָּם טִפָּה אַחַת וְלֹא הִרְגִּישָׁה בָּהּ. בֵּין שֶׁהָיְתָה הָאִשָּׁה
35 גְּדוֹלָה בֵּין שֶׁהָיְתָה קְטַנָּה[47] - צְרִיכָה לֵישֵׁב שִׁבְעָה
36 נְקִיִּים מֵאַחַר שֶׁרָצְתָה, וְאַחַר כָּךְ תִּטְבֹּל וְתִבָּעֵל.

44) עוד יותר החמירו. 45) נדה סו, א. 46) אחר טבילה, כמבואר בסוף ההלכה. 47) שם.

37 י. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ חֲמָרָא יְתֵרָה שֶׁנָּהֲגוּ בָּהּ בְּנוֹת
38 יִשְׂרָאֵל מִימֵי חַכְמֵי הַגְּמָרָא[48], וְאֵין לָסוּר מִמֶּנָּה
39 לְעוֹלָם. לְפִיכָךְ[49], כָּל[50] אִשָּׁה שֶׁרָצְתָה כְּשֶׁתִּבְעוּהָ
40 לְהִנָּשֵׂא - לֹא תִּנָּשֵׂא עַד שֶׁתִּסְפֹּר וְתִטְבֹּל. וְאִם נִשֵּׂאת
41 לְתַלְמִיד חָכָם - מֻתֶּרֶת לְהִנָּשֵׂא[51] מִיָּד, וְתִסְפֹּר[52]
42 מֵאַחַר שֶׁנִּשָּׂאתוּ וְתִטְבֹּל; שֶׁתַּלְמִיד חָכָם יוֹדֵעַ שֶׁהִיא
43 אֲסוּרָה, וְנִזְהָר מִזֶּה, וְלֹא יִקְרַב[53] לָהּ[54] עַד שֶׁתִּטְבֹּל.

48) בדפוס רומי, ובכת"י תימן: תלמוד. 49) כלומר, מפני שחומרא זו נתקבלה בכל תפוצות ישראל. 50) מאיזו ארץ שהיא. 51) יבמות לז, ב. 52) שבעה נקיים. 53) כוונת רבינו, שיזהר אפילו מלהתייחד עמה (כסף־משנה). ראה השגת הראב"ד. 54) אליה.

44 יא. דִּין הַכְּתָמִים בַּזְּמַן הַזֶּה - כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[55], וְאֵין
45 בַּדָּבָר חִדּוּשׁ[56] וְלֹא מִנְהָג. אֶלָּא כָּל כֶּתֶם שֶׁאָמַרְנוּ
46 שֶׁהִיא טְהוֹרָה - הֲרֵי הִיא טְהוֹרָה; וְכָל כֶּתֶם שֶׁאָמַרְנוּ
47 טְמֵאָה: (אִם[57] אֵין בַּכֶּתֶם שִׁעוּר כְּדֵי לָחוּשׁ לְזִיבוּת)
48 - סוֹפֶרֶת שִׁבְעַת יָמִים[58] מִיּוֹם שֶׁנִּמְצָא בּוֹ הַכֶּתֶם[59];
49 וְאִם הָיָה שִׁעוּר הַכֶּתֶם כְּדֵי לָחוּשׁ לְזִיבוּת[60] - סוֹפֶרֶת

שִׁבְעַת יָמִים[61] מֵאַחַר[62] יוֹם שֶׁנִּמְצָא בּוֹ הַכֶּתֶם. שֶׁאֵין הָרוֹאָה דָּם כְּרוֹאָה כֶּתֶם[63].

55) למעלה פ"ט. 56) כלומר, לא נתחדשה כל חומרא על הכתמים, לא מתקנת חכמי התלמוד ולא מגזירת הגאונים, וגם לא על־ידי 'קבלה' שבנות ישראל קיבלו עליהן (כמבואר למעלה הלכה ג־ה). 57) המוקף בסוגריים, לא נמצא בדפוס רומי ובכת"י תימן. 58) ורק ששה מהם צריכים להיות נקיים. 59) נדה סו, א: "ראתה יום אחד, תשב ששה והוא", ודעת רבינו, שבמציאת כתם נשארה תקנה זו, ואינה צריכה הפסק טהרה, ויום מציאת הכתם נחשב בכלל השבעה ימים. ראה השגת הראב"ד. 60) כשיעור שלשה כתמים, והוא כגודל שלשה גריסין, ולבשה הבגד שלשה ימים, כמבואר למעלה פ"ט הי"ב. 61) נקיים כדין זבה. 62) ממחרת היום. 63) שברואה דם אפילו טיפה כחרדל, קיבלו עליהן בנות ישראל לשבת שבעה נקיים, אבל הרואה כתם אינה צריכה רק ששה נקיים, כתקנת רבי, שאינה צריכה הפסק טהרה, שעל הכתמים לא היתה הקבלה.

יב. וְכֵן כָּל מַה שֶׁאָמַרְנוּ בַּיּוֹלֶדֶת שֶׁאִמּוֹ טְהוֹרָה - הֲרֵי הִיא טְהוֹרָה בַּזְּמַן הַזֶּה[64]. וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁרָאֲתָה לֹבֶן אוֹ דָּם יָרֹק[65] אוֹ שֶׁהִשְׁלִיכָה חֲתִיכָה אֲדֻמָּה[66] שֶׁאֵין עִמָּהּ דָּם[67] - הֲרֵי הִיא טְהוֹרָה אַף בַּזְּמַן הַזֶּה; שֶׁלֹּא הֶחְמִירוּ אֶלָּא בְּרוֹאָה דָּם טָמֵא, וְאֵין זֶה דָּם טָמֵא[68].

64) ואין לא חומרת קבלת נשים ולא חומרת הגאונים. 65) בין ירוק ככרתי בין ירוק כזהב (מגיד־משנה). 66) כלומר, אף־על־פי שהיא אדומה (למעלה פ"ה הי"ג). 67) שדעת רבינו, שאפשר לפתיחת הרחם בלא דם. ראה בהשגת הראב"ד וב'מגיד משנה'. 68) בדפוס רומי, ובכת"י תימן: ואין זו רואה דם טמא.

יג. וְכֵן אִם הָיְתָה בָּהּ מַכָּה וְהָיָה הַדָּם שׁוֹתֵת מִמְּנָּה, אוֹ שֶׁבָּא הַדָּם עִם מֵימֵי רַגְלַיִם - הֲרֵי זֶה טְהוֹרָה. וְלֹא נִתְחַדֵּשׁ דָּבָר[69], אֶלָּא סִפִּירַת שִׁבְעַת יָמִים נְקִיִּים לְכָל רוֹאָה דָּם טָמֵא, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ, וְשֶׁיִּהְיוּ כָּל מַרְאֵה דָמִים טְמֵאִים.

69) שום חומרא אחרת.

יד. זֶה שֶׁתִּמְצָא בְּמִקְצָת הַמְּקוֹמוֹת, שֶׁהַנִּדָּה יוֹשֶׁבֶת שִׁבְעַת יָמִים בְּנִדָּתָהּ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָאֲתָה דָּם אֶלָּא יוֹם אֶחָד, וְאַחַר הַשִּׁבְעָה תֵּשֵׁב שִׁבְעַת יָמִים נְקִיִּים - אֵין זֶה מִנְהָג, אֶלָּא טָעוּת הוּא מִמִּי שֶׁהוֹרָה לָהֶם כָּךְ, וְאֵין רָאוּי לִפְנוֹת לְדָבָר זֶה כְּלָל. אֶלָּא אִם רָאֲתָה יוֹם אֶחָד - סוֹפֶרֶת אַחֲרָיו שִׁבְעָה (נְקִיִּים), וְטוֹבֶלֶת בְּלֵיל שְׁמִינִי[70], שֶׁהוּא לֵיל שֵׁנִי שֶׁלְּאַחַר נִדָּתָהּ, וּמֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ.

70) כדין נדה.

טו. וְכֵן זֶה שֶׁתִּמְצָא בְּמִקְצָת מְקוֹמוֹת, וְתִמְצָא תְּשׁוּבוֹת לְמִקְצָת הַגְּאוֹנִים, שֶׁיּוֹלֶדֶת זָכָר לֹא תְּשַׁמֵּשׁ מִטָּתָהּ עַד סוֹף אַרְבָּעִים, וְיוֹלֶדֶת נְקֵבָה אַחַר שְׁמוֹנִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָאֲתָה דָּם אֶלָּא בְּתוֹךְ הַשִּׁבְעָה - אֵין זֶה מִנְהָג, אֶלָּא טָעוּת הוּא בְּאוֹתָן הַתְּשׁוּבוֹת, וְדֶרֶךְ אֶפִּיקוֹרוֹסוּת[71] בְּאוֹתָן הַמְּקוֹמוֹת[72], וּמִן הַצְּדוּקִין לָמְדוּ דָּבָר זֶה. וּמִצָּוָה לְכוֹפָן כְּדֵי לְהוֹצִיא מִלִּבָּן, וּלְהַחֲזִירָן לְדִבְרֵי חֲכָמִים שֶׁתִּסְפֹּר שִׁבְעָה יָמִים נְקִיִּים בִּלְבַד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

71) בדפוס רומי, ובכת"י תימן: מינות. 72) שנוהגים מנהג זה.

טז. אֵין הָאִשָּׁה עוֹלָה מִטֻּמְאָתָהּ[73] וְיוֹצָא מִידֵי עֶרְוָה עַד שֶׁתִּטְבֹּל בְּמֵי מִקְוֶה כָּשֵׁר, וְלֹא יִהְיֶה דָּבָר חוֹצֵץ בֵּין בְּשָׂרָהּ וּבֵין הַמַּיִם. וּבְהִלְכוֹת מִקְוָאוֹת יִתְבָּאֵר הַמִּקְוֶה הַכָּשֵׁר וְהַפָּסוּל, וְדֶרֶךְ הַטְּבִילָה, וּמִשְׁפְּטֵי הַחֲצִיצָה. אֲבָל אִם רָחֲצָה בְּמֶרְחָץ, אֲפִלּוּ נָפְלוּ עָלֶיהָ כָּל מֵימוֹת שֶׁבָּעוֹלָם - הֲרֵי הִיא אַחַר הָרְחִיצָה כְּמוֹת שֶׁהָיְתָה קֹדֶם הָרְחִיצָה בְּכָרֵת. שֶׁאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁמַּעֲלֶה מִטֻּמְאָה לְטַהֲרָה אֶלָּא טְבִילָה בְּמֵי מִקְוֶה אוֹ בְּמַעְיָן אוֹ בְּיַמִּים שֶׁהֵם כְּמַעְיָן, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת מִקְוָאוֹת.

73) כמבואר למעלה פ"ד ה"ג.

יז. כָּל שִׁבְעַת יָמִים נְקִיִּים שֶׁבַּזְּמַן הַזֶּה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן סָפֵק, אִם טָבְלָה בָּהֶן - כְּאִלּוּ לֹא טָבְלָה[74]. וְאִם טָבְלָה בַּשְּׁבִיעִי, אַף עַל פִּי שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן לְכַתְּחִלָּה שֶׁמָּא יָבוֹא לִבְעֹל בַּשְּׁבִיעִי אַחַר הַטְּבִילָה, הוֹאִיל וְטָבְלָה בִּזְמַנָּהּ אֲפִלּוּ הָיְתָה זָבָה וַדָּאִית - הֲרֵי זוֹ עָלְתָה לָהּ טְבִילָה[75].

74) שהרי נדה וזבה אם טבלו בתוך שבעת הימים אין טבילתן טבילה. 75) שאם היא זבה - הרי טבלה כדין, שזבה יכולה לטבול ביום השביעי לספירתה. ואם היא נדה, הרי יום זה אצלה, כיום השמיני או יותר, שנדה אינה צריכה לספור אלא שבעה ימים בין טמאים בין טהורים, והיא הלא ספרה שבעה ימים נקיים מלבד הטמאים, ולכן עלתה לה טבילתה.

יח. וְאָסוּר לְאָדָם שֶׁיִּדְבַּק בְּאִשְׁתּוֹ בְּשִׁבְעַת יָמִים נְקִיִּים אֵלּוּ, וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא בִּכְסוּתָהּ[76] וְהוּא בִּכְסוּתוֹ, וְלֹא יִקְרַב לָהּ[77] וְלֹא יִגַּע בָּהּ אֲפִלּוּ בְּאֶצְבַּע קְטַנָּה[78], וְלֹא יֹאכַל עִמָּהּ בִּקְעָרָה אַחַת[79]. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: יְנַהֵג עִמָּהּ בִּימֵי סְפִירָה כְּמוֹ שֶׁיְּנַהֵג בִּימֵי נִדָּה; שֶׁעֲדַיִן הִיא בְּכָרֵת עַד שֶׁתִּטְבֹּל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[80].

76) שבת יג, ב. 77) כלומר, לא יתקרב אליה. 78) שם. 79) שם. ראה השגת הראב"ד. 80) למעלה הט"ז.

יט. כָּל מְלָאכוֹת שֶׁהָאִשָּׁה עוֹשָׂה לְבַעְלָהּ - נִדָּה עוֹשָׂה לְבַעְלָהּ, חוּץ מֵהַרְחָצַת פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו[81],

1 **וּמִזִּיגַת הַכּוֹס[82], וְהַצָּעַת הַמִּטָּה בְּפָנָיו. גְּזֵרָה שֶׁמָּא**
2 **יָבוֹא לִדְבַר עֲבֵרָה. וּמִפְּנֵי זֶה לֹא תֹּאכַל עִמּוֹ בְּקְעָרָה**
3 **אַחַת, וְלֹא יִגַּע בִּבְשָׂרָהּ, מִפְּנֵי הֶרְגֵּל עֲבֵרָה. וְכֵן**
4 **בְּשִׁבְעַת יָמִים נְקִיִּים לֹא תַּעֲשֶׂה לוֹ שָׁלֹשׁ מְלָאכוֹת**
5 **אֵלּוּ. וּמֵתֶר[83] לְאִשָּׁה לְהִתְקַשֵּׁט בִּימֵי נִדָּתָהּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא**
6 **תִּתְגַּנֶּה עַל בַּעְלָהּ.**

81) אפילו אינה נוגעת בו, שהוא רוחץ והיא מצקת מים (מגיד־משנה, פכ"א מהל' אישות ה"ח). 82) של יין, אבל של מים מותר (מגיד־משנה). 83) שבת סד, ב.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – כ"ח אלול ה'תשפ"א־ה' תשרי ה'תשפ"ב

יום ראשון כ"ח אלול ה'תשפ"א

הִלְכוֹת בִּכּוּרִים עִם שְׁאָר מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה שֶׁבַּגְּבוּלִין

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר המפריש חלתו קמח אם היא חלה. ואימתי מפרישין חלה. מאימתי תתחייב העיסה בחלה. ואם נתגלגלה בחטים ונטמטמה בשעורים. עיסה שנדמעה בטומאה, אם לשין ועורכין עמה. הלוקח מנחתום עם־הארץ בסוריא ואמר לו הפרשתי חלה. והלוקח בחוצה לארץ מנחתום או מבעל הבית.

7 **א. הַמַּפְרִישׁ[2] חַלָּתוֹ קֶמַח - אֵינָהּ חַלָּה[3], וְגָזֵל בְּיַד**
8 **כֹּהֵן[4], וּשְׁאָר הָעִסָּה חַיֶּבֶת בְּחַלָּה[5]. וְאוֹתוֹ הַקֶּמַח**
9 **שֶׁהִפְרִישׁ לְשֵׁם חַלָּה, אִם יֵשׁ בּוֹ עֹמֶר[6] וְעוֹשֶׂהוּ עִסָּה[7]**
10 **- הֲרֵי זֶה מַפְרִישׁ מִמֶּנּוּ חַלָּה, כְּשְׁאָר כָּל קֶמַח חֵלִין[8].**

2) חלה פ"ב מ"ה. 3) שהרי "עריסותיכם" אמר רחמנא ('מאירי' קידושין, עמ' 231). 4) וחייב להחזיר לבעל הקמח. ואף־על־פי שהוא תלמיד חכם, ויודע שאין מפרישים חלה קמח, ובוודאי נתן לו בתורת מתנה - גזרו חכמים שתהא גזל בידו, מחמת אלה שאינם יודעים שאין מפרישים חלה קמח, ואם תשאר ביד כהן יחשבו שנתקנה עיסתם (ט"ז ליו"ד סי' שכז ס"ק א, ע"פ הגמרא בקידושין מו:). 5) "ולא נאמר: זו העיסה אינה חייבת בחלה, כיון שהקמח שלה חלה היתה בו הכוונה" (פירוש המשנה). 6) שהוא שיעור חלה (למעלה פ"ו הט"ו). 7) אבל בעודו קמח אין חלתו חלה, כנ"ל. 8) כלומר, וחלה זו אסורה לזרים מן התורה, כיון שהפרשתו הראשונה מן הקמח לא היתה כלום (רדב"ז).

11 **ב. אֵימָתַי מַפְרִישִׁין חַלָּה?[9] כְּשֶׁיִּתֵּן אֶת הַמַּיִם[10]**
12 **וְיִתְעָרֵב הַקֶּמַח בַּמַּיִם, מַפְרִישׁ הַחַלָּה מִתְּחִלַּת דָּבָר**
13 **שֶׁנֶּאֱמַר: רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם[12]. וְהוּא שֶׁלֹּא**
14 **יִשָּׁאֵר שָׁם בָּעֲרֵבָה קֶמַח שֶׁלֹּא נִתְעָרֵב בַּמַּיִם שִׁעוּר**
15 **עֹמֶר[13]. וְאִם אָמַר[14]: הֲרֵי זוֹ חַלָּה[15] עַל הָעִסָּה[16] וְעַל**
16 **הַשְּׂאוֹר וְעַל הַקֶּמַח שֶׁנִּשְׁתַּיֵּר, וְלִכְשֶׁתִּעָשֶׂה כֻּלָּהּ עִסָּה**
17 **אַחַת[17] תִּתְקַדֵּשׁ זוֹ שֶׁבִּידוֹ[18] לְשֵׁם חַלָּה - הֲרֵי זֶה**
18 **מֵתֶר[19].**

9) ב'ירושלמי' פסחים פ"ג ה"ג: "אמר רבי יוסי בי רבי בון, בדין היה בעיסה טהורה שלא יפריש חלתה אלא בסוף (כלומר, כשתעשה העיסה גוף אחד, כדלהלן בה"ד) - תקנה תיקנו בה שיפרישנה תחילה, שלא תטמא את העיסה". וראה להלן הי"א. ואין כוונת רבינו כאן לומר שחובת החלה באה עכשיו, שהרי כתב להלן (ה"ד) מאימתי תתחייב העיסה בחלה, משתעשה גוף אחד, אלא אם הוא חושש שמא תיטמא העיסה - מפריש בתחילת הלישה (כסף־משנה ורדב"ז). 10) חלה פ"ג סוף מ"א. 11) כלומר, מתחילת הלישה. אבל לא יפריש ממעט הקמח שעדיין לא נתערב במים. וראה להלן. 12) 'ירושלמי' שם ה"א. 13) שכיון שאין במשוייר שיעור חלה, אין הוא נחשב בפני עצמו, ומצטרף לקמח שכבר נתערב במים, והכל בכלל "עריסותיכם". ובספרים אחרים, במשנה שם: "ובלבד שיהא שם חמשה רבעי קמח", כלומר, במעורב. ולפי נוסחת רבינו "ובלבד שלא יהא וכו'", יתכן שאף אם אין במעורב שיעור חלה "הואיל ומכל־מקום התחילה ללוש, ואין בקמח הנשאר כדי חלה - נידון כנילוש" ('מאירי' חלה שם, עמ' 27). 14) 'ירושלמי' שם. ומדובר אפילו כשנשאר בעריבה קמח, שיעור עומר שלא נתערב במים. 15) ומדובר שהפריש מן הקמח שנתערב במים, ולא ממה שנשתייר, כנ"ל. 16) כלומר, על הקמח המעורב במים. 17) כלומר, לכשיתערב כל הקמח במים, כנ"ל. 18) כלומר, כל החלה בבת אחת. וצ"ע, מדוע אינו יכול לומר, שעל החלק שכבר נתערב במים, יחול מיד, ועל היתר יחול לכשתעשה כולה עיסה. 19) ואין זה כמפריש על דבר שלא בא לעולם, שכיון שבידו הדבר לערב הקמח במים ולחייבו בחלה, הרי זה כבא לעולם, כנ"ל בפ"ה מהל' תרומות ה"ט. וראה בר"ן לקידושין סב, ב. וב'תוספות רי"ד' על ה'ירושלמי' שם, וב'תוספות רבי עקיבא איגר' על המשנה שם. ואף־על־פי שבהל' תרומות שם, כתב רבינו: "והוא שיביאו שתיהן שליש בעת שאמר" - בערוגה שלא הביאה שליש, אין זה בידו להביאה לידי הבאת שליש. אבל עירוב הקמח במים, בידו הוא.

19 **ג. הִנִּיחַ[20] הָעִסָּה עַד שֶׁלָּשׁ הַכֹּל וְעֵרְבָהּ וְאַחַר כָּךְ**
20 **הִפְרִישׁ - אֵין בְּכָךְ כְּלוּם[21]. וְאִם לֹא הִפְרִישׁ הַחַלָּה**
21 **בְּצֵק, אֶלָּא אָפָה הַכֹּל - הֲרֵי זֶה מַפְרִישׁ מִן הַפַּת,**
22 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[22].**

20) 'ספרי' פרשת שלח, פיסקה קי. 21) כלומר, חלתו חלה אף־על־פי שעבר על תקנת חכמים, שתיקנו להפריש מיד עם נתינת המים לקמח, כנ"ל. 22) למעלה פ"ו, סוף הט"ז.

ד. מֵאֵימָתַי[23] תִּתְחַיֵּב הָעִסָּה[24] בְּחַלָּה? מִשֶּׁתִּגְלְגֵל[25] בְּחִטִּים וְיִתְעָרֵב הַקֶּמַח בַּמַּיִם[26], אוֹ שֶׁתִּטַּמְטֵם[27] בִּשְׁעוֹרִים וְתִעָשֶׂה כֻּלָּהּ גּוּף אֶחָד. וְאוֹכְלִין עֲרַאי[28] מִן הָעִסָּה עַד שֶׁתִּתְגַּלְגֵּל בְּחִטִּים וְתִטַּמְטֵם בִּשְׁעוֹרִים. וְהַכֻּסְּמִין - כְּחִטִּים[29], וְשִׁבֹּלֶת שׁוּעָל וְהַשִּׁיפּוֹן - כִּשְׁעוֹרִים.

23) חלה, שם. 24) כלומר, מאימתי חל חיוב חלה מעיקר הדין, קודם שנתקנה התקנה להפריש מיד עם נתינת המים בקמח, ראה למעלה ה"ב ובהערות, והיינו לאסור אפילו אכילת עראי, כדלהלן. 25) כן הוא בדפוס רומי. וראה ב'תוספות אנשי שם'. 26) כלומר, כל הקמח, ולא יישאר קמח בלתי מעורב, ראה למעלה שם. 27) "פירוש, שידבקו חלקם קצתם בקצתם" (פירוש המשנה). "שעיסת שעורים אינה נגבלת יפה אלא נסדקת, להכי תטמטם, שמגבלה עד שיטמטמו (כלומר, יאטמו, יסתמו) סדקיה" (רבינו הלל בפירושו ל'ספרי' שם). וראה ב'ערוך' ערך טם ב, וב'תוספתא כפשוטה' חלה פ"א, עמ' 800. 28) משנה, שם. ואילו אכילת קבע אסורה משעה שהיא נותנת את המים. וכן גם לענין תרומות ומעשרות לא הותרה לפני גמר מלאכה אלא אכילת עראי בלבד, ראה למעלה פ"ג מהל' מעשר ה"א. ועי' 'משנה ראשונה' שם. 29) במנחות ע, א: "תנא, כוסמין מין חיטים, שבולת שועל ושיפון מין שעורים". ומפרשה רבינו לענין לישה, ולא לענין צירוף, בכדי שלא יקשה לנו ממה שנאמר בחלה פ"ד מ"ב, הובא למעלה פ"ז ה"ג. ואף־על־פי שב'ירושלמי' (שם פ"ג ה"א) אמרו: "ושאר כל דברים, את מהלך בהן אחר הטימטום", פסק רבינו כהברייתא במנחות הנ"ל ('בית יוסף' יו"ד סי' שכז).

ה. נִתְגַּלְגְּלָה[30] בְּחִטִּים וְנִטַּמְטְמָה בִּשְׁעוֹרִים, הָאוֹכֵל מִמֶּנָּה קֹדֶם הַפְרָשַׁת חַלָּה - חַיָּב מִיתָה[31], מִפְּנֵי שֶׁהִיא טֶבֶל[32]. לְפִיכָךְ: אִם הָיְתָה הָעִסָּה חַיֶּבֶת בְּחַלָּה מִן הַתּוֹרָה, הָאוֹכֵל מִמֶּנָּה - לוֹקֶה[33], כְּכָל אוֹכֵל טֶבֶל[34]; וְאִם הָיְתָה חַיֶּבֶת מִדִּבְרֵיהֶם - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

30) משנה בפ"ג, שם. 31) בידי שמים. ואם התרו בו - לוקה, כדלהלן. 32) שהרי חלה דינה כתרומה, כנ"ל פ"ה הי"ג. וראה בפ"א מהל' מעשר ה"ה. אולם, האוכל מן העיסה לפני גלגול וטמטום, אינו חייב מיתה, אף־על־פי שנתנו את המים ואפשר להפריש (למעלה ה"ב), שאין זה כאוכל טבל, אלא כאוכל מתבואה שלא נגמרה מלאכתה למעשר, ועי' רדב"ז ו'מלאכת שלמה'. 33) 'ירושלמי' שם פ"א ה"ב: "זאת אומרת, שלוקין על חלתן דבר תורה". 34) מכות יג, א. ופי"ט מהל' סנהדרין ה"ב אותיות ה־ו.

ו. עִסָּה[35] שֶׁנִּדְמְעָה[36] עַד שֶׁלֹּא תִּתְגַּלְגֵּל - פְּטוּרָה[37]; מִשֶּׁתִּתְגַּלְגֵּל - חַיֶּבֶת[38]. וְכֵן הַמַּקְדִּישׁ[39] עִסָּתוֹ אוֹ הַמַּפְקִיר אוֹתָהּ[40] קֹדֶם שֶׁנִּתְגַּלְגְּלָה, וּפְדָאָהּ אוֹ זָכָה בָּהּ וְאַחַר כָּךְ גִּלְגְּלָהּ[41], אוֹ הִקְדִּישָׁהּ אוֹ הִפְקִיר אוֹתָהּ אַחַר שֶׁנִּתְגַּלְגְּלָה, וּפְדָאָהּ אוֹ זָכָה בָּהּ - הֲרֵי זוֹ חַיֶּבֶת בְּחַלָּה[42].

35) שם, מ"ב. ומדובר לאחר נתינת המים בקמח, ראה ב'אור שמח'. 36) שנתערבה בה תרומה. 37) שהמדומע פטור מן החלה, ראה למעלה פ"ו סוף ה"ד. ומדובר בחלה בזמן הזה, שאינה אלא מדרבנן (שם בהערה כג, ועי' ב'תוספות רבי עקיבא איגר'). 38) שכיון שנתחייבה בשעת גלגול, שוב אינה נפטרת. 39) שם, מ"ג. 40) דין הפקר לא נזכר במשנה שם, ולמדו רבינו מדין הקדש, כיון שבפ"א שם מ"ג נזכרו שניהם כאחד לענין חיוב חלה. וראה למעלה שם ה"ג, וביו"ד סי' של ס"ז, ובביאור הגר"א שם. 41) אבל אם בשעת גלגול היתה העיסה הפקר או הקדש, הרי זו פטורה, מן הטעם הנזכר בהלכה הסמוכה. וראה ב'מנחת חינוך' מצוה שפה, ב'תוספתא כפשוטה' חלה עמ' 800, וב'תרומת חלה' להר"ש אליעזרי עמ' ז ואילך. ואף־על־פי שבפ"ב מהל' תרומה הי"ב, כתב רבינו: "אם הפקיר שבלים וזכה בהן ועבר והפריש מהן תרומה - אינה תרומה", נראה שחלוקים תרומה וחלה לענין זה, שהרי שם בפ"א הכ"ב, כתב רבינו: "וכן פירות חוצה־לארץ שנכנסו לארץ, חייבין בחלה וכו' (כלומר, מן התורה, כשגלגול העיסה היה בארץ), ואם נקבעו למעשר ביד ישראל אחר שנכנסו לארץ - חייבין במעשרות מדבריהם" (לפי כסף־משנה בפירוש אחד), הרי שלפני גלגול אין לה לעיסה שייכות עם חובת חלה, פרט לזה שאם הפריש חלה - חלתו חלה (ראה ב'אור שמח'). 42) ואין ההקדש וההפקר מפקיעים את חובת החלה, שחלה בשעת הגלגול שקדם להם, כנ"ל.

ז. הִקְדִּישָׁהּ[43] קֹדֶם שֶׁתִּתְגַּלְגֵּל, וְנִתְגַּלְגְּלָה בְּיַד הַהֶקְדֵּשׁ וְאַחַר כָּךְ פְּדָאָהּ - פְּטוּרָה[44]; שֶׁבִּשְׁעַת חוֹבָתָהּ הָיְתָה פְּטוּרָה.

43) משנה, שם. 44) במנחות סז, א - למדו זאת ממה שנאמר "עריסותיכם", ולא עיסת גוי ולא עיסת הקדש. וכן הדין לענין הפקר כנ"ל, אלא שאין זה מצוי שיגלגל אדם עיסת הפקר ולא יזכה בה, ולכן לא כתב רבינו: הקדישה או הפקירה וכו', כמו בהלכה הקודמת. אבל בשו"ע יו"ד שם, כתב "הפקר", להשמיענו דין של פטור בשעת חובה, ואילו דין "הקדש" לא כתב, כיון שאינו נוהג בזמן הזה.

ח. וְכֵן עוֹבֵד כּוֹכָבִים[45] שֶׁנָּתַן לְיִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לוֹ עִסָּה, וּנְתָנָהּ לוֹ בְּמַתָּנָה עַד שֶׁלֹּא גִּלְגְּלָהּ - חַיֶּבֶת[46]; וּמִשֶּׁגִּלְגְּלָהּ - פְּטוּרָה[47].

45) שם, מ"ה. וכוונת רבינו, שדין עיסת גוי כדין עיסת הקדש, ושניהם נתמעטו במנחות שם, ממה שנאמר "עריסותיכם", כנ"ל. 46) כיון שבשעת גלגול היתה העיסה של ישראל. 47) כיון שבשעת גלגול היתה העיסה של גוי, ועיסת גוי פטורה. כנ"ל פ"ו סוף ה"ה. והחידוש בזה, שאין הולכים לענין חלה אחר המגלגל, לא לחיוב ולא לפטור, אלא אחר מי שהעיסה שלו בשעת גלגול (ש"ך יו"ד שם אות ב, וראה למעלה שם ה"י).

ט. גֵּר[48] שֶׁנִּתְגַּיֵּר וְהָיְתָה לוֹ עִסָּה: נִתְגַּלְגְּלָה עַד שֶׁלֹּא

נִתְגַּיֵּר - פְּטוּרָה[49]; וְאִם מִשֶּׁנִּתְגַּיֵּר - חַיֶּבֶת. וְאִם סָפֵק - חַיֶּבֶת בְּחַלָּה, לְפִי[50] שֶׁהוּא עָוֹן מִיתָה. וְזָר שֶׁאָכַל חַלַּת סָפֵק זוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּהּ - אֵין חַיָּב עָלֶיהָ חֹמֶשׁ.

48) שם, מ"ו. 49) שעיסת גוי פטורה, כנ"ל. 50) 'ירושלמי' שם ה"ד. וראה בחולין קלד, א. וברש"י שם ד"ה חלה. ואף־על־פי שלהלן בפ"ט הי"ג, לענין מתנות, כתב רבינו שאם ספק הוא אם נשחטה הבהמה קודם שנתגייר או אחר שנתגייר, פטור והמוציא מחבירו עליו הראיה, בגמרא שם הקשו זאת, ותירצו שיש הבדל בין ספק איסורא (כלומר, חלה שהיא קדושה) שהוא לחומרא, לבין ספק ממון (מתנות שהן חולין, כנ"ל בפ"א ה"ד) שהוא לקולא (חולין, שם). ומלשון רבינו נראה, שאין הגר חייב לתת את חלת הספק לכהן, אלא יכול הוא להשהותה אצלו או למכרה לכהן ('ירושלמי' שם). ואף־על־פי שלגבי תרומת מעשר של דמאי, כתב רבינו (פ"ט מהל' מעשר ה"ה): "ונותנה לכהן", שם הטעם הוא, שהחמירו חכמים שלא יבא לאכלה אם ישהנה אצלו, כדרך שהוא אוכל מעשר ראשון ומעשר עני שאינו נותנם ללוי ולעני (שם ה"ב), וישכח שהם מותרים לזרים, ולא תרומה (משנה־למלך שם). ויש אחרונים ('מראה הפנים' על ה"ירושלמי' שם, ו'יד אברהם' יו"ד סי' של, ע"פ המשנה־למלך פ"ז מהל' תרומות הי"ז) שסוברים שדעת רבינו היא, שמפריש את החלה מספק ונותנה לכהן, כדרך שהוא נוהג בחלת ודאי, שכיון שיש בה עון מיתה, החמירו בה. וכיון שבבבלי (חולין שם), לא הזכירו שמותר למכרה לכהן, אין סומכים בזה על ה'ירושלמי' שהתיר לעשות כן. וראה בש"ך ליו"ד שם אות ח.

י. עִסָּה[51] שֶׁנּוֹלַד בָּהּ סְפֵק טֻמְאָה[52] קֹדֶם שֶׁתִּתְגַּלְגֵּל - יַעֲשֶׂנָּה בְּטֻמְאָה[53], לְפִי שֶׁמֻּתָּר לְטַמֵּא חֵלִין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[54], וְתִשָּׂרֵף חַלָּתָהּ[55]. נוֹלַד לָהּ אַחַר שֶׁנִּתְגַּלְגְּלָה סְפֵק טֻמְאָה שֶׁוַּדָּאָה מְטַמֵּא אֶת הַחֵלִין[56] מִן הַתּוֹרָה - יִגְמְרֶנָּה בְּטָהֳרָה; שֶׁכֹּל[57] שֶׁוַּדָּאָה מְטַמֵּא אֶת הַחֵלִין - גָּזְרוּ עַל סְפֵקוֹ בְּחֵלִין הַטְּבוּלִים לְחַלָּה שֶׁלֹּא יְטַמְּאוּ אוֹתָן, הוֹאִיל וְנִטְבְּלוּ לְחַלָּה. וְתִהְיֶה[58] הַחַלָּה תְּלוּיָה, לֹא נֶאֱכֶלֶת[59] וְלֹא נִשְׂרֶפֶת[60].

51) שם מ"ב, ותוספתא שם סוף פ"א. 52) כיון שהעיסה הזו, קודם שנתגלגלה, דינה כחולין, כמבואר להלן, על כרחנו שמדובר בספק כזה שמטמא אפילו חולין, ואילו ספק שאינו מטמא אלא תרומה ולא חולין, לא הותר לעשותה בטומאה, שהרי לא נטמאו כלל, ואסור לטמאה בידים, שרק לגרום לה טומאה מותר, כמבואר למעלה פ"ז הי"ב, ובפט"ז מהל' טומאת אוכלין ה"ט (רדב"ז). וראה להלן בדברי 'חסדי דוד'. 53) כלומר, אפילו לאחר גלגול, שכיון שנולד בה ספק טומאה המטמא גם חולין, כמבואר למעלה - מותר לטמאה, שרק חלה ותרומה שנולד בהם ספק טומאה אסור לטמאן (פי"ב מהל' תרומות ה"ג), אבל לא חולין הטבולים לחלה. וראה להלן. 54) אף־על־פי שהם טבולים לחלה, כיון שטמאה מספק, כנ"ל. 55) כדין חלה טמאה (למעלה פ"ה ה"ד). 56) נדה לז, א. כלומר, רק ודאה מטמא את החולין, אבל ספיקה אינה מטמא את החולין, ולפיכך יגמרנה בטהרה, שהרי כל טומאת עיסה זו אינה אלא מפני שאנו אומרים: חולין הטבולין לחלה הרי הם כחלה, ולפיכך עלינו להחמיר בהם כמו בחלה ממש, שאף־על־פי שנולד בה ספק טומאה, אין לטמאה, כמבואר בפי"ב מהל' תרומות ה"ג (ראה למעלה), אבל אם נולד בה ספק טומאה שמטמאה גם את החולין, אין להחמיר לעשותה בטהרה כמו חלה ('חסדי דוד' שם). [ולפי זה, מתבאר היטב למה חולקה הלכה זו לשתי בבות ולא לבבא אחת: "נולד לה ספק טומאה - עד שלא גלגלה תעשה בטומאה, ומשגלגלה תעשה בטהרה", לפי שבספק שנולד לפני הגלגול, מותר לעשותה בטומאה גם לאחר הגלגול, כנ"ל]. 57) שם ז, א. 58) שם. 59) שמא היא טמאה, וכהן האוכלה עובר בעשה, כנ"ל בפ"ז מהל' תרומות ה"ג. 60) שמא טהורה היא.

יא. לֹא יַעֲשֶׂה[61] אָדָם עִסָּתוֹ בְּטֻמְאָה לְכַתְּחִלָּה, אֶלָּא יִזְהַר[62] וְיִשְׁתַּדֵּל[63] וְיִטַּהֵר[64] הוּא וְכֵלָיו, כְּדֵי לְהַפְרִישׁ חַלָּה טְהוֹרָה. הָיָה[65] בֵּינוֹ וּבֵין הַמַּיִם[66] יָתֵר עַל אַרְבָּעָה מִילִין[67] - יַעֲשֶׂנָּה בְּטֻמְאָה[68] וְיַפְרִישׁ חַלָּה טְמֵאָה[69].

61) בחלה פ"ב מ"ג: "מי שאינו יכול לעשות עיסתו בטהרה, יעשנה קבין ואל יעשנה בטומאה, ורבי עקיבא אומר יעשנה בטומאה וכו'". הרי שאם יכול לעשות בטהרה, לא יעשנה בטומאה, לדברי הכל. 62) שלא יתקרב לטומאה. 63) להתרחק מטומאה הקרבה אליו. 64) כלומר, אם נטמא. 65) 'ירושלמי' שם, ה"ב. 66) כלומר, בין המקוה שהוא רוצה להטהר בה. 67) בחולין קכב, ב: "ד' מילין לגבל (כלומר, לגבל עיסה בטהרה), ולתפלה ולנטילת ידיים ד' מילין, וכו'. לא שנו אלא לפניו, אבל לאחריו אפילו מיל אחד אינו חוזר". ונראה שדעת רבינו היא שזה לא קאי על "לגבל", אלא על היתר בלבד, כדעת רש"י שם (כסף־משנה), וכן נראה מלשון ה'ירושלמי' שם שלא חילקו בין לפניו ובין לאחריו ('מראה הפנים' סוף ה"א). וראה בפ"ד מהל' תפילה ה"ב־ג. 68) משנה, חלה שם, כרבי עקיבא ולא כחכמים שאמרו "יעשנה קבין ואל יעשנה בטומאה", כיון ששנינו (פ"ג מ"ב, והובאה למעלה ה"י) "נולד בה ספק טומאה עד שלא גלגלה יעשנה בטומאה", ולא אמרו: "יעשנה קבין" ('משנה ראשונה'. וראה ב'אור שמח' וב'חזון איש'). 69) ותנתן לכהן ויסיקנה, כנ"ל פ"ה ה"ד.

יב. אֵין עוֹשִׂים[70] חַלַּת עַם הָאָרֶץ[71] בְּטָהֳרָה, אֲבָל עוֹשִׂים עִסַּת חֵלִין בְּטָהֳרָה. כֵּיצַד? מְגַבֵּל הָעִסָּה זֶה הֶחָבֵר, וּמַפְרִישׁ מִמֶּנָּה כְּדֵי חַלָּתָהּ, וּמַנִּיחָהּ בִּכְלֵי גְלָלִים אוֹ כְלֵי אֲבָנִים אוֹ בִּכְלֵי אֲדָמָה[72] שֶׁאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה; וּכְשֶׁיָּבוֹא עַם הָאָרֶץ - נוֹטֵל אֶת שְׁתֵּיהֶן, אֶת הָעִסָּה וְאֶת הַחַלָּה, וְאוֹמְרִים לוֹ: הִזָּהֵר שֶׁלֹּא תִּגַּע בַּחַלָּה, שֶׁמָּא תַחֲזֹר לְטִבְלָהּ[73]. וּמִפְּנֵי מָה הִתִּירוּ לוֹ זֶה?[74] מִשּׁוּם כְּדֵי חַיָּיו שֶׁל גַּבָּל[75].

70) תוספתא דמאי פ"ג, הובאה בגיטין סב, א. 71) כלומר,

אסור לגבל עיסה שלמה בשביל עם־הארץ, כדי שיוכל עם־הארץ לעשות את כולה חלה על שאר העיסות שלו (רבינו חננאל, וקיבלו רוב הראשונים את פירושו. וראה ברש"י ו'תוספות' שם, וב'תוספתא כפשוטה'). וטעמו של דבר, שכיון שעם־הארץ יפריש חלה ויטמאה, נמצא שהחבר גורם טומאה לחלה. 72) שכל הכלים האלה אינם מקבלים טומאה (פ"א מהל' כלים ה"ו). 73) אין זו אלא תחבולה ואיום של שוא על עם־הארץ שיפחד מליגע בחלה, שהרי לאמיתו של דבר אינה חוזרת לטבלה אפילו אם נטמאה. 74) כלומר, דוקא באופן שהפריש החבר את החלה, והזהיר את עם־הארץ לבל יגע בה, כנ"ל, שאז אין הוא אלא גורם לטמא חולין, ודבר זה מותר, כנ"ל בפ"ז הי"ב. 75) שאם נאסור עליו לגבל עיסות עמי־הארץ, נמצאת פרנסתו מקופחת.

1 **יג. אֵשֶׁת חָבֵר[76] מְרַקֶּדֶת וּבוֹרֶרֶת עִם אֵשֶׁת עַם**
2 **הָאָרֶץ[77]; אֲבָל מִשֶּׁתַּטִּיל מַיִם בָּעִסָּה[78] לֹא תְּסַיַּע**
3 **אוֹתָהּ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עוֹשָׂה עִסָּתָהּ בְּטֻמְאָה[79]. וְכֵן**
4 **הַנַּחְתּוֹם[80] שֶׁעוֹשֶׂה בְּטֻמְאָה[81] - לֹא לָשִׁין וְלֹא עוֹרְכִין**
5 **עִמּוֹ[82], שֶׁאֵין מַחֲזִיקִין יְדֵי עוֹבְרֵי עֲבֵרָה[83]; אֲבָל**
6 **מוֹלִיכִין עִמּוֹ פַּת לַפַּלְטֵר[84].**

76) שביעית פ"ה מ"ט, וגיטין סא, א. 77) במשנה שם ושם: "לא אמרו אלא מפני דרכי שלום". ולא התירו זאת אלא באשת עם־הארץ, כיון שרוב עמי־הארץ מעשרין הן (ראה בפ"ט מהל' מעשר ה"א), אבל לא באשה החשודה על השביעית (ראה להלן בפ"ח מהל' שמיטה ויובל ה"ז). 78) "שאז תקבל העיסה טומאה" (פירוש המשנה). 79) ואסור לעשות כן, כנ"ל בהי"א. וראה בפ"י מהל' מטמאי משכב ומושב ה"א. 80) עבודה זרה נה, ב. 81) כיון שהוא עם־הארץ, כנ"ל. 82) אבל מרקדין ובוררין עמו מפני דרכי שלום, כמו עם אשת עם־הארץ. 83) כנ"ל בהלכה י"א. 84) כלומר, למי שהנחתום מוליך אצלו ככרותיו כדי שימכרום. אבל אין מוליכים עמו פת לאופה, שאפיה היא סוף הלישה (כפירוש ה'תוספות' שם ד"ה אבל, ולא כפירוש רש"י שם). וכן מפורש בתוספתא שם פ"ח.

7 **יד. הַלּוֹקֵחַ[85] מִנַּחְתּוֹם עַם הָאָרֶץ בְּסוּרְיָא, וְאָמַר**
8 **לוֹ[86]: הִפְרַשְׁתִּי חַלָּה - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ חַלָּה**
9 **מִסָּפֵק. כְּשֵׁם שֶׁלֹּא נֶחְשְׁדוּ כָּל יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ עַל**
10 **תְּרוּמָה גְּדוֹלָה[87], כָּךְ לֹא נֶחְשְׁדוּ בְּסוּרְיָא עַל הַחַלָּה[88].**

85) 'ירושלמי' חלה פ"ד ה"ד, ותוספתא שם פ"ב ה"ו, כחכמים ולא כרבן גמליאל. 86) שאם לא אמר לו שהפריש, חייב הלוקח להפריש חלה, כדין חלה טמאה (למעלה פ"ו ה"א), שהרי גזרו חכמים טומאה על סוריא (פי"א מהל' טומאת מת ה"ו). 87) ראה למעלה פ"ט מהל' מעשר ה"א. 88) שאין לה שיעור מן התורה. וכל־שכן שבארץ ישראל לא נחשדו עליה, שהרי יש בה מיתה כמו בתרומה (רדב"ז). ולא נחשדו על לאו של "ולפני עור לא תתן מכשול".

11 **טו. הַלּוֹקֵחַ[89] בְּחוּצָה לָאָרֶץ[90] מִן הַנַּחְתּוֹם[91] - צָרִיךְ**
12 **לְהַפְרִישׁ[92] חַלָּה מִסָּפֵק. אֲבָל הַלּוֹקֵחַ מִבַּעַל הַבַּיִת[93],**
13 **וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר[94] הַמִּתְאָרֵחַ אֶצְלוֹ[95] - אֵינוֹ צָרִיךְ**
14 **לְהַפְרִישׁ חַלָּה מִסָּפֵק[96].**

89) 'ירושלמי' שם, ותוספתא שם פ"א ה"ח. 90) שם, כרבי מנא. אבל בסוריא ובארץ ישראל לא נחשדו על החלה, כנ"ל. 91) עם־הארץ. 92) ואפילו אמר הנחתום הפרשתי חלה, שהם חשודים על לאו של "ולפני עור" (רדב"ז). וכן גם במעשרות אינו נאמן לומר שהפריש, אלא בשבת שאימתה עליו, כנ"ל בפי"ב מהל' מעשר ה"א. 93) עם־הארץ. 94) בברייתא בעבודה זרה לט, ב: "אם נתארח אצל בעל הבית - מותר. מסייע ליה לרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי, שגר לו בעל הבית לביתו - מותר". משמע שרבי יהושע בן לוי בא להוסיף על הברייתא, שאפילו הלוקח אצל בעל הבית מותר, ואין צריך לומר המתארח אצלו. 95) אצל בעל הבית. 96) ואפילו בחוץ־לארץ. שוודאי נתן לו ממה שהוא אוכל, והוא אינו חשוד על החלה. אבל לוקח מן הנחתום צריך להפריש מפני שהוא חשוד להכשילו, ואינו חש ללאו של "ולפני עור לא תתן מכשול", כנ"ל.

יום שני כ"ט אלול ה'תשפ"א

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר שמצות־עשה ליתן הזרוע והלחיים והקיבה לכהן. הקדשים שקדם מום קבוע להקדשן ונפדו. בהמת כלאים או בהמת שותפין או בהמת פירות שביעית, או של כהנים ולוים. השוחט לגוי ולכהן, והמשתתף עם הכהן. גר שנתגייר והייתה לו בהמה שחוטה, ובהמה שלא הורמו מתנותיה. השולח בשר לחבירו והיו בה מתנות, ומקום שאין בו כהן. הרוצה ליתן המתנות לשני כהנים, ואיזהו זרוע לחיים וקיבה. מי הוא הכשר לאכול את המתנות. ואם מזכה אותם לישראל. אם יחטוף הכהן המנות, או ישאל לישראל בפיו.

15 **א. מִצְוַת עֲשֵׂה לִתֵּן כָּל זוֹבֵחַ בְּהֵמָה טְהוֹרָה לַכֹּהֵן[2]**
16 **הַזְּרוֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְזֶה יִהְיֶה מִשְׁפַּט**
17 **הַכֹּהֲנִים. וְאֵלּוּ הֵם הַנִּקְרָאִים בְּכָל מָקוֹם מַתָּנוֹת[3].**
18 **וּמִצְוָה זוֹ נוֹהֶגֶת תָּמִיד, בֵּין בִּפְנֵי הַבַּיִת בֵּין שֶׁלֹּא**
19 **בִּפְנֵי הַבַּיִת[4]; וּבְכָל מָקוֹם, בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה**
20 **לָאָרֶץ; וּבְחֻלִּין, אֲבָל לֹא בְּמֻקְדָּשִׁין[5].**

2) אף על פי שבחולין קל: אמר רבי יונתן שאין נותנין מתנה לכהן עם הארץ - סתם רבינו כדברי המשנה שהן ניתנות לכל כהן. 3) נקראות כן לפי הפסוק: "ונתן לכהן הזרוע והלחיים והקיבה" (רדב"ז). 4) שהרי לא נזכר בהם בתורה בית כמו שנזכר בביכורים. 5) במשנה שם: תלמוד לומר: "ראתן אותם (חזה ושוק של שלמים) לאהרן הכהן ולבניו לחק עולם", אין לו (לכהן) אלא מה שאמור בעניין, כלומר: רק חזה ושוק, ולא זרוע ולחיים וקיבה.

21 **ב. כָּל הַקֳּדָשִׁים שֶׁקָּדַם מוּם קָבוּעַ לְהֶקְדֵּשָׁן[6] וְנִפְדּוּ**
22 **- חַיָּבִין בְּמַתָּנוֹת[7]; וְאִם קָדַם מוּם עוֹבֵר לְהֶקְדֵּשָׁן[8],**
23 **אוֹ שֶׁהִקְדִּישָׁן תְּמִימִים וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד בָּהֶם מוּם[9],**
24 **וְנִפְדּוּ - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הַמַּתָּנוֹת[10].**

6) כלומר, כשהקדישם היה בהם מום קבוע, שלא נתפסה בהם קדושת הגוף, אלא קדושת דמים. 7) שכיוון שלא נתפסה בהם אלא קדושת דמים, כיוון שנפדו הרי הם כחולין גמורים, שהרי הם מותרים אז בגיזה ועבודה. 8) שדינם להיאסר בגיזה ועבודה אף לאחר פדיונם. 9) קבוע. 10) כיוון שקדושתם חמורה, ואף לאחר שנפדו נותר בהם איסור גיזה ועבודה.

1 **ג. סָפֵק בְּכוֹר[11] - חַיָּב בְּמַתָּנוֹת מִכָּל צַד[12]: שֶׁאִם**
2 **בְּכוֹר הוּא - כֻּלּוֹ לַכֹּהֵן, וְאִם אֵינוֹ בְּכוֹר - מַתְּנוֹתָיו**
3 **לַכֹּהֵן. וְאִם נִסְתַּפֵּק בִּשְׁנַיִם[13], וְלָקַח הַכֹּהֵן הָאֶחָד**
4 **מִסָּפֵק - הֲרֵי הַשֵּׁנִי פָּטוּר מִן הַמַּתָּנוֹת; עֲשָׂאוּהוּ כְּמִי**
5 **שֶׁזָּכָה בּוֹ הַכֹּהֵן וּנְתָנוֹ[14] בְּמוּמוֹ לִבְעָלָיו[15]. אֲבָל סָפֵק**
6 **מַעֲשֵׂר[16] - פָּטוּר מִכָּל מָקוֹם[17], שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ**
7 **עָלָיו הָרְאָיָה[18].**

11) והמדובר ברחל שלא ביכרה שילדה זכר ונקבה, ולא ידוע מי יצא תחילה, הזכר או הנקבה. 12) כלומר, ממה נפשך. 13) וכגון שילדה שני זכרים שאי אפשר שלא קדם אחד מהם. והואיל ואין ידוע איזה מהם יצא ראשון, הכהן נוטל את הכחוש, והשני ספק בכור. 14) שכיוון שהכהן לקח אחד מספק, עשו את השני כחליפי הראשון. 15) שאין כאן אלא צד אחד בלבד ש"אם אינו בכור מתנותיו לכהן", אבל הצד השני "שאם בכור הוא כולו לכהן" איננו כאן, כיוון שמכרו לישראל. 16) מעשר בהמה שאין לכהן חלק בו אלא כולו לבעליו. 17) כלומר, בין נסתפק באחד ובין נסתפק בשניים. 18) ולא שייך לחייבו מכל צד, שאם מעשר הוא - כולו לבעלים.

8 **ד. בְּהֵמַת קָדָשִׁים שֶׁנִּפְסְלָה בְּמוּמָהּ[19] וְאֵינָהּ חַיֶּבֶת**
9 **בְּמַתָּנוֹת שֶׁנִּתְעָרְבָה בִּבְהֵמוֹת אֲחֵרוֹת, אֲפִלּוּ אַחַת**
10 **בְּמֵאָה, בִּזְמַן שֶׁכָּל בְּהֵמָה מֵהֶן לְאַחֵר[20] - כֻּלָּן**
11 **פְּטוּרִין[21]; שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד סָפֵק, וְהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ**
12 **עָלָיו הָרְאָיָה. הָיָה אֶחָד הוּא הַשּׁוֹחֵט אֶת כֻּלָּם -**
13 **פּוֹטֵר מַתְּנוֹת אַחַת מֵהֶן בִּלְבַד[22].**

19) כלומר, שנולד בה מום לאחר שהקדישה. 20) כלומר, שכל בהמה שייכת לאדם אחר. 21) שאין הכהן יכול לבוא עליו משני צדדין כמו בבכור, שהרי אין לכהן בבהמת קדשים כלום. 22) שהרי אחת מן הבהמות (היא בהמת הקדשים הנ"ל) פטורה.

14 **ה. אֵין חַיָּב בְּמַתָּנוֹת אֶלָּא בְּהֵמָה[23] טְהוֹרָה[24]**
15 **בִּלְבַד; שֶׁנֶּאֱמַר: אִם שׁוֹר אִם שֶׂה[25]. כְּלָאִים הַבָּא**
16 **מִכֶּבֶשׂ וָעֵז[26] - חַיָּב בְּמַתָּנוֹת[27]. וְהַכּוּי[28], אַף עַל פִּי**
17 **שֶׁהוּא סָפֵק - מַפְרִישִׁין מִמֶּנּוּ[29] כָּל הַמַּתָּנוֹת[30].**
18 **צָבִי[31] הַבָּא עַל הָעֵז[32] וְיָלְדָה - הַוָּלָד חַיָּב בַּחֲצִי**
19 **מַתָּנוֹת[33]; שֶׁנֶּאֱמַר: אִם שֶׂה - אֲפִלּוּ מִקְצָת שֶׂה.**
20 **תַּיִשׁ הַבָּא עַל הַצְּבִיָּה - הַוָּלָד פָּטוּר מִן הַמַּתָּנוֹת[34].**

23) ולא חיה ולא עוף. 24) ולא טמאה. 25) אין זה מפורש בגמרא, אבל יש ללמדו ממה שאמרו שכלאיים הבא מן התייש ומן הצבייה פטור מן המתנות. הרי שחיה פטורה מן המתנות. 26) ששתיהן בהמות טהורות, אלא שהן שני מינים. 27) ברייתא שם: "תנו רבנן, הזרוע והלחיים והקיבה נוהגים בכלאיים ובכוי". וברייתא אחרת הביאו שם: דתניא, שור (כלומר, כך היה צריך להיות כתוב בתורה ולא יותר), מה תלמוד לומר "אם שור", לרבות את הכלאיים. 28) שהוא ספק חיה ספק בהמה, ודעת רבינו, שהוא ברייה בפני עצמה. 29) כלומר, מפרישים ונותנים לכהן. 30) ולא חציין. 31) שהוא חיה טהורה. 32) שהיא בהמה טהורה. 33) שהרי ספק הוא אם חוששין לזרע האב והוולד הוא גם מין חיה ופטור מן המתנות, או אם חוששין לזרע האם ואין הוא אלא בהמה וחייב במתנות. 34) כרב פפא. וטעמו של דבר, שכיוון שהדבר ספק אם חוששין לזרע האב או לא, ייתכן שאין חוששין, ואז הוולד כולו חיה כאמו, ולכן פטור ממתנות שהמוציא מחבירו עליו הראיה.

21 **ו. אֶחָד הַשּׁוֹחֵט לַאֲכִילַת עוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ לַאֲכִילַת**
22 **כְּלָבִים אוֹ לִרְפוּאָה[35] - חַיָּב בַּמַּתָּנוֹת[36].**

35) שאין זה נקרא שוחט לאכילה. 36) שאף על פי שהשוחט ונתנבלה בידו פטור מן המתנות, משום שנאמר "ונתן לכהן" - "לו ולא לכלבו" - כאן שהשחיטה כשרה, אלא שנתכוון להאכילה לגוי או לכלבים או לרפואה, חייב הוא במתנות.

23 **ז. בְּהֵמַת שֵׁתָּפִין - חַיֶּבֶת; שֶׁנֶּאֱמַר: זִבְחֵי הַזֶּבַח.**

24 **ח. הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה מִפֵּרוֹת שְׁבִיעִית - חַיָּב בְּמַתָּנוֹת[37].**
25 **כֹּהֲנִים[38] וּלְוִיִּם[39] - פְּטוּרִים מִן הַמַּתָּנוֹת; שֶׁנֶּאֱמַר:**
26 **מֵאֵת הָעָם. וְסָפֵק הֵם הַלְוִיִּם אִם הֵם בִּכְלַל הָעָם אוֹ**
27 **לֹא, לְפִיכָךְ אֵין נוֹטְלִין מֵהֶם, וְאִם נָטַל הַכֹּהֵן[40] - לֹא**
28 **יַחֲזִיר[41].**

37) אבל מן הבכורה פטורה הבהמה שלקח, שאם תהא חייבת נמצא שהוא משתכר בבכור שהוא פטור מלבערו. אבל כאן שהבהמה היא חולין, וחייבת בביעור, אינו משתכר בפירות שביעית. 38) בחולין קלב: דרש רבא "מאת העם", ולא מאת הכהנים. 39) שם קלא. "ההוא ליואה (=לוי) דהווה חטף מתנתא, אתו אמרו ליה לרב. אמר להו, לא מסתייה (=לא דיו) דלא שקלינן מיניה, אלא מיחטף נמי חטף, וכו', מספקא ליה אי אקרו "עם", אי לא איקרו "עם". - ושם: - דרש מרימר, הלכתא כוותיה דרב". 40) אבל לוי אין לו זכות לקבל מתנות כהונה, שנאמר "וזה יהיה משפט הכהנים". 41) דעת רבינו שתפיסה מועילה אפילו לאחר שנולד הספק.

29 **ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[42]? בְּשׁוֹחֵט לְעַצְמוֹ[43]; אֲבָל**
30 **כֹּהֵן טַבָּח[44] שֶׁשּׁוֹחֵט[45] וּמוֹכֵר בַּשּׁוּק - מַמְתִּינִין לוֹ**
31 **שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ שַׁבָּתוֹת[46], מִכָּן וְאֵילָךְ מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ**
32 **מַתָּנוֹת וְנוֹתְנִין אוֹתָם לְכֹהֲנִים אֲחֵרִים[47]. וְאִם קָבַע**
33 **בֵּית מִטְבָּחַיִם לְמִכֹּר - אֵין מַמְתִּינִין לוֹ, אֶלָּא**
34 **מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ מִיָּד[48]. וְאִם נִמְנַע מִלִּתֵּן[49] - מְנַדִּין**
35 **אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּתֵּן.**

42) שכהנים פטורים ממתנות. 43) כלומר, בהמה שלו.

אבל אם שוחט לעצמו בהמת ישראל, פשוט הוא שחייב במתנות, כיוון שהבהמה של ישראל. 44) שם קלב: "דרש רבא, וכו', כשהוא אומר "מאת זובחי הזבח", הוי אומר, אפילו טבח כהן במשמע". ופירשה רבינו, שהכוונה היא בשוחט בהמות שלו ומוכרן. 45) בהמות שלו. 46) [ביבמות (סד: סה.) פסקו בנישואין ובמלקיות כרב, שבשתי פעמים הוחזק, ובווסתות ושור המועד כרבן שמעון בן גמליאל, שבשלוש פעמים הוחזק, וייתכן כי גם כאן הלכה כרבן שמעון בן גמליאל, והדבר תלוי כמה פעמים שחט למכור בשוק, ו"שתי שבתות" היינו מיום ו עד יום ו השני, שהספיק לשחוט שלוש פעמים לצורך יום השבת, ו"שלוש שבתות" היינו מיום א עד יום א השלישי, שרק אז נזדמנו לו שלוש פעמים. אבל מיום א עד יום א השני, אין שם שלוש פעמים. 47) ואין הכהן נוטלו לעצמו, שכיוון שהוא טבח המוכר בשוק, דינו לעניין המתנות כישראל גמור. 48) שגילה דעתו בזה שהוא מוחזק מיד, לשחוט על מנת למכור בשוק. 49) לאחר שתיים ושלוש שבתות, או הקובע בית מטבחיים, ומיד.

י. הַשּׁוֹחֵט[50] לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּלְכֹהֵן[51] - פָּטוּר מִן הַמַּתָּנוֹת[52]. וְהַמִּשְׁתַּתֵּף[53] עִם הַכֹּהֵן - צָרִיךְ שֶׁיִּרְשֹׁם חֶלְקוֹ[54], כְּדֵי שֶׁיַּנִּיחַ הַמַּתָּנוֹת בְּחֵלֶק הַכֹּהֵן[55]; שֶׁאִם לֹא צִיֵּן חֶלְקוֹ - חַיָּב בְּמַתָּנוֹת[56], מִפְּנֵי שֶׁאֵין הַכֹּל יוֹדְעִין שֶׁהַכֹּהֵן שֻׁתָּף לוֹ. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה הַכֹּהֵן עוֹמֵד עִמּוֹ בַּמִּטְבָּחַיִם וְנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן עִמּוֹ - אֵינוֹ צָרִיךְ לִרְשֹׁם. וְהַמִּשְׁתַּתֵּף עִם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - אֵינוֹ צָרִיךְ לִרְשֹׁם[57]; שֶׁסְּתָם עוֹבֵד כּוֹכָבִים מַרְבֶּה דְּבָרִים וּמוֹדִיעַ לַכֹּל שֶׁהוּא שֻׁתָּף, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ עִמּוֹ בִּשְׁעַת מְכִירָה.

50) ומדובר בשוחט ישראל. 51) כלומר, בהמה שכולה של גוי או של כהן. 52) שאין הדבר תלוי בשוחט אלא בבהמה, וכיוון שהיא של כהן הרי היא פטורה. והוא הדין אם הוא שוחט בהמה של לוי שהוא פטור מספק. 53) במשנה שם קלב. "השוחט לכהן ולנכרי פטור מן המתנות, והמשתתף עמהן צריך שירשום". ובמסקנת הגמרא קלג. "סתם עכו"ם מפעא פעי (=מודיע לכל שהוא שותף)" ומפרש רבינו שהמדובר אפילו באינו עומד בבית המטבחיים ואינו נושא ונותן, ואף על פי כן ידוע שהוא שותפו של הישראל, ואין הבריות חושדות בישראל שהוא חייב במתנות ואינו נותנן, אבל כהן שצנוע הוא ואינו מודיע ברבים [=שהוא שותפו של ישראל], חייבו את הישראל לרשום את חלקו, מפני מראית העין. ולפי זה, מה שאמרו במשנה שם "והמשתתף עמהן צריך שירשום", הכוונה, עם הכהנים, אבל עם הגוי, אף פעם אינו צריך לרשום. 54) שיסמן חלקו, מפני מראית העין. 55) ולא יבוא לידי חשד. 56) מדרבנן. אבל מן התורה, כיוון שהוא שותף עם הכהן או עם הגוי, הרי הוא פטור ממתנות. 57) כיוון שהכל יודעים שהוא שותף ואין חושדים בישראל.

יא. הִתְנָה הַכֹּהֵן עִמּוֹ[58] שֶׁהוּא שֻׁתָּף חוּץ מִן הַמַּתָּנוֹת - הֲרֵי הַמַּתָּנוֹת לַכֹּהֵן; כֵּיוָן שֶׁאָמַר לוֹ חוּץ - הֲרֵי שִׁיֵּר לוֹ הַכֹּהֵן חֵלֶק בַּמַּתָּנוֹת[59], וּלְפִיכָךְ הֵם שֶׁלּוֹ[60]. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ הַכֹּהֵן: עַל מְנָת שֶׁהַמַּתָּנוֹת שֶׁלִּי[61] - הֲרֵי הַמַּתָּנוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל זֶה[62], וְנוֹתְנָן לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה. אַף עַל פִּי שֶׁהִתְנָה עִמּוֹ שֶׁהֵן שֶׁלּוֹ - לֹא נִפְטַר מִן הַמַּתָּנוֹת[63]. שֶׁהָאוֹמֵר עַל מְנָת - לֹא שִׁיֵּר לוֹ בְּעַצְמָן שֶׁל מַתָּנוֹת כְּלוּם. הוֹאִיל וְלֹא שִׁיֵּר לוֹ כֹּהֵן שֶׁתָּפוּת[64] - לֹא קְנָאָן בִּתְנַאי זֶה.

58) עם הישראל. 59) כלומר, משאיר את כל המתנות, לחלקו. 60) שם קלד. "חוץ, שיורא. על מנת, לאו שיורא". 61) כלומר, הריני מוכר לך את הבהמה על מנת שהמתנות שלי. 62) רק שלו. 63) ואף על פי שהכהן התנה את המקח או השותפות בתנאי זה, ואם כן היה המקח צריך להתבטל, מכל מקום אין המקח או השותפות בטלים, שהרי הוא מתנה על מה שכתוב בתורה, שהתורה הרשתו ליתנם לכל כהן שירצה, ותנאו בטל. 64) כמו בכל הבהמה.

יב. הָיָה הַכֹּהֵן שֻׁתָּף בָּרֹאשׁ[65] - פָּטוּר מִן הַלְּחָיַי; שֶׁתָּף בַּיָּד - פָּטוּר מִן הַזְּרוֹעַ; שֶׁתָּף בִּבְנֵי מֵעַיִם - פָּטוּר מִן הַקֵּבָה. אָמַר לוֹ הַכֹּהֵן: הֲרֵי הַבְּהֵמָה כֻּלָּהּ שֶׁלִּי וְהָרֹאשׁ שֶׁלְּךָ - חַיָּב בַּלְّחָיַי; שֶׁהַדָּבָר הַחַיָּב הֲרֵי הוּא שֶׁל יִשְׂרָאֵל[66].

65) של הבהמה. וכל הבהמה הייתה של הישראל בלבד. 66) אף על פי שעיקר הבהמה של הכהן.

יג. גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר וְהָיְתָה לוֹ בְּהֵמָה שְׁחוּטָה: אִם נִשְׁחֲטָה עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיֵּר - פָּטוּר[67], וְאִם אַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר - חַיָּב. וְאִם סָפֵק - פָּטוּר, שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

67) שהרי בשעת שחיטה הייתה הבהמה של גוי, ופטורה מן המתנות.

יד. בְּהֵמָה שֶׁלֹּא הוּרְמוּ מַתְּנוֹתֶיהָ - מֻתָּר לֶאֱכֹל מִמֶּנָּה. שֶׁאֵינָהּ דּוֹמָה לְטֶבֶל[68], שֶׁהֲרֵי מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה מֻבְדָּלִין. וְהַמַּתָּנוֹת עַצְמָן - אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל לְאָכְלָן אֶלָּא בִּרְשׁוּת כֹּהֵן[69]. עָבַר וַאֲכָלָן[70] אוֹ הִזִּיקָן אוֹ מְכָרָן - אֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם[71], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מָמוֹן שֶׁאֵין לוֹ תּוֹבֵעַ יָדוּעַ[72]. וְהַקּוֹנֶה אוֹתָם, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי[73] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לֶאֱכָלָן, מִפְּנֵי שֶׁמַּתְּנוֹת כְּהֻנָּה נִגְזָלוֹת.

68) שאינו מסויים ומובדל בחלק מן הפירות. 69) שהרי ממונו הוא. אלא שחסרה לו מצוות עשה של נתינה לכהן, אם איננו ממכירי כהונה. 70) חולין קל: "אמר רב חסדא, המזיק מתנות כהונה או שאכלן פטור מלשלם". 71) כלומר, אינו חייב בדיני אדם, אבל בדיני שמים חייב. 72) כיוון שלכל כהן יכול לומר: לאחר אתננו. 73) לקנותן.

טו. אָמַר לְטַבָּח: מְכֹר לִי בְּנֵי מֵעֶיהָ שֶׁל פָּרָה, וְהָיוּ

בָּהּ מַתָּנוֹת[74] - נוֹתְנָן[75] לַכֹּהֵן וְאֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ[76] מִן הַדָּמִים[77]. לְקָחָם מִמֶּנּוּ בְּמִשְׁקָל[78] - נוֹתְנָם לַכֹּהֵן וּמְנַכֶּה לַטַּבָּח[79] מִן הַדָּמִים.

74) כלומר, הקיבה. 75) הלוקח. 76) הטבח. 77) שהרי ידע הלוקח שהמתנות שם, ומה ששילם לא שילם עבור הקיבה, אלא עבור שאר הבשר. 78) והטבח נתן לו גם את הקיבה. 79) שהרי לא ידע שהקיבה בין בני המעיים, ונמצא שמכר לו הטבח דבר שאינו שלו.

טז. הַמְשַׁלֵּחַ בָּשָׂר לַחֲבֵרוֹ וְהָיוּ בָהּ[80] מַתָּנוֹת[81] - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא עָבַר זֶה וּגְזָלָן[82]. מָקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ כֹּהֵן - מַעֲלֶה[83] הַמַּתָּנוֹת בְּדָמִים וְאוֹכְלָן, מִפְּנֵי הֶפְסֵד כֹּהֵן[84], וְיִתֵּן הַדָּמִים לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה.

80) במתנה ששלח לו. 81) זרוע לחיים וקיבה. 82) ואם כן אינו רשאי לקבלם, אלא, יש להניח שקנה את המתנות מן הכהן, או שלא היה כהן במקומו, והעלה המתנות בדמים. 83) כלומר, שם את המתנות בשוויין ומניח את דמיהן. ואפשר שצריך לשומן בפני בית דין של שלושה נאמנים היודעים בשומא. 84) אם יניחם - יתקלקלו וייפסדו.

יז. הָרוֹצֶה לִתֵּן הַמַּתָּנוֹת לְכֹהֵן אֶחָד - נוֹתֵן. וְאִם רָצָה לַחֲלֹק אוֹתָן - לֹא יִתֵּן חֲצִי קֵבָה לְאֶחָד אוֹ חֲצִי זְרוֹעַ, אֶלָּא זְרוֹעַ לְאֶחָד, וְקֵבָה לְאֶחָד, וּלְחָיַיִם לִשְׁנַיִם[85]; שֶׁנֶּאֱמַר: תִּתֶּן לוֹ - שֶׁיִּהְיֶה בָּהּ כְּדֵי מַתָּנָה[86]. וְאִם הָיוּ שֶׁל שׁוֹר[87] - חוֹלֵק אוֹתָן חֲתִיכוֹת; וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בְּכָל חֲתִיכָה כְּדֵי מַתָּנָה.

85) כלומר, לחי אחד לכל כהן. 86) ודין זה הוא מן התורה. 87) ושור כיוון שהוא גדול ביותר, אף הזרוע והלחיים והקיבה גדולים, ויש אף בחלק מהן כדי נתינה.

יח. אֵי זֶהוּ הַזְּרוֹעַ? זְרוֹעַ שֶׁל יָמִין[88], מִן הַפֶּרֶק שֶׁל אַרְכֻּבָּה[89] עַד כַּף שֶׁל יָדוֹ[90], שֶׁהֵן שְׁנֵי אֵיבָרִים[91] זֶה מְעֹרֶה בָּזֶה. וְהַלְּחָיַיִם - מִן הַפֶּרֶק שֶׁל לְחִי וְעַד פִּיקָה שֶׁל גַּרְגֶּרֶת[92], טַבַּעַת גְּדוֹלָה[93] עִם הַלָּשׁוֹן שֶׁבֵּינֵיהֶן, הַכֹּל לַכֹּהֵן.

88) תנו רבנן, הזרוע, זה זרוע ימין, וכו', מאי תלמודא, כדאמר רבא, "הירך", המיומנת שבירך, הכא נמי "הזרוע" המיומן שבזרוע. 89) הוא החלק התחתון שבו הפרסות. 90) עצם רחב של כתף. 91) היינו, השוק המתחילה מהפרק של הארכובה ולמעלה והקולית שלמעלה הימנה עד הכתף, אבל מהארכובה ולמטה אינו בכלל זרוע. 92) הבליטה הבולטת בגרון. 93) שם: נוטלה ובית שחיטה עמה (כלומר, תופס בעומק הצוואר באלכסון יותר מן הפיקה).

יט. אֵין מוֹלְגִין אוֹתָן[94] וְאֵין מַפְשִׁיטִין אוֹתָן, אֶלָּא יִתְּנוּ לוֹ בְּעוֹרָן וּבְצַמְּרָן, וְהַקֵּבָה[95] בַּחֵלֶב שֶׁעָלֶיהָ וּבַחֵלֶב שֶׁבְּתוֹכָהּ. וּכְבָר נָהֲגוּ הַכֹּהֲנִים לְהַנִּיחַ חֵלֶב הַקֵּבָה לַבְּעָלִים[96].

94) כלומר, את הזרוע ואת הלחיים. ואף על פי שלא נתרבו מהכתוב, רק הלחיים, נראה שדינם שווה מחמת סמיכותם בכתוב. 95) שם: "והקיבה", למאי אתא, להביא חלב שעל גבי הקיבה וחלב שבתוך הקיבה. 96) שכיוון שהמתנות ממון כהנים, יש להם רשות להניח אצל הישראל.

כ. הַכֹּהֶנֶת אוֹכֶלֶת[97] הַמַּתָּנוֹת אַף עַל פִּי שֶׁהִיא נְשׂוּאָה[98] לְיִשְׂרָאֵל[99], מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶן קְדֻשָּׁה[100]. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא הַבַּעַל אוֹכֵל מַתָּנוֹת[101] בִּגְלַל אִשְׁתּוֹ. אֲבָל חֲלָלָה[102] - אֵינָהּ אוֹכֶלֶת, שֶׁאֵין חֲלָלִים בִּכְלַל כֹּהֲנִים[103]. וְאִם רָצָה[104] הַכֹּהֵן לִמְכֹּר הַמַּתָּנוֹת אוֹ לִתְּנָן בְּמַתָּנָה, אֲפִלּוּ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אוֹ לְהַאֲכִילָם לַכְּלָבִים - מַאֲכִילָם, שֶׁאֵין בָּהֶן קְדֻשָּׁה כְּלָל.

97) שם קלא: "עולא הוה יהיב מתנתא לכהנתא" (ומה שכתוב: ונתן לכהן, קסבר אפילו כהנת במשמע - רש"י). 98) שהרי אפילו הבעל עצמו אוכל מתנות בגלל אשתו. כל שכן שהיא עצמה אוכלת. 99) ואין בה קדושת כהונה, שהרי אסורה לאכול חזה ושוק של קדשים לעולם, ותרומה בהיותה אשת זר. 100) שאף על פי שקדושת כהונה אין בה, כנ"ל - דין כהנת יש לה. 101) שם קלב. "רב כהנא אכל בשביל אשתו (ישראל היה, ואשתו כהנת). וכן עשו עוד אמוראים כמו שנזכר שם. וצריך לומר, שהכוונה היא שקיבל מתנות במקום אשתו ומי שנתן לו אותן קיים בזה מצות נתינה. כיוון שאשתו כגופו, ואינו צריך הרשאה לקבל את המתנות. 102) שנבעלה לאסור לה, ופקעה קדושת כהונה ממנה, והרי היא כזרה לכל דבר. 103) ביבמות עד: חללה לאו זרעו דאהרן היא. ובבכורות מז. כהנת כיוון דאי בעיל לה (=הפסול) הויא זרה, ומה שאינה משלמת חומש אם אכלה תרומה, אין זה מפני שיש לה דין כהנת אלא מפני שאינה זרה מתחילתה. 104) תוספתא חולין תחילת פרק ט: "מתנות אין בהם משום קדושה, אפילו מוכרן לעובד כוכבים אפילו נותנן לפני כלבו, אין בהן אלא מצוות כהונה בלבד" (כלומר, צריך לתיתן לכהן כיוון שהן ממונו).

כא. כֹּהֵן[105] שֶׁהָיוּ לוֹ חֲבֵרִים שֶׁנּוֹתְנִים לוֹ הַמַּתָּנוֹת[106], אִם רָצָה לְזַכּוֹת בָּהֶן לְיִשְׂרָאֵל חֲבֵרוֹ - הֲרֵי זֶה מְזַכֶּה לוֹ וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא בָּאוּ לְיָדוֹ, וְיִהְיוּ אוֹתָם הַחֲבֵרִים זוֹבְחִים וְנוֹתְנִין הַמַּתָּנוֹת לְזֶה הַיִּשְׂרָאֵל שֶׁזָּכָה בָּהֶן. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַיִּשְׂרָאֵל זֶה בְּדֹחַק[107] וְאֵין לוֹ לִקְנוֹת בָּשָׂר, וְיִהְיֶה הַכֹּהֵן שֶׁזָּכָה לוֹ חֲבֵרוֹ[108]; אֲבָל אִם הָיָה הַכֹּהֵן שַׁמָּשוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל זֶה[109] אוֹ שְׂכִירוֹ אוֹ לְקִיטוֹ - אֵינוֹ מְזַכֶּה לוֹ עַד שֶׁיָּבוֹאוּ לְיָדוֹ, שֶׁמָּא יְזַכֶּה בְּעַל כָּרְחוֹ[110].

105) שם קלג. "אמר רב יוסף, האי כהנא דאית ליה צורבא מרבנן בשבבותיה (=בשכנותו) ודחיקא ליה מילתא, ליזכי

ליה מתנתא ואף על גב דלא אתי לידיה במכרי כהונה ולויה" (בכהן שהיה ניכר בעיר, ורוב בני אדם אוהבים אותו ונותנין לו המתנות). 106) ולכן כל הכהנים שבעולם מוותרים על חלקם, ונמצא שהמתנות שלו, שהרי אין לישראל במתנותיו כי אם טובת הנאה בלבד. 107) חולין שם. ומה שהזכירו שם "צורבא מרבנן", סובר רבינו שהוא לאו דווקא. 108) ולא שמשו. 109) שם: "רבא ורב ספרא איקלעו לבי מר יוחנא בריה דרב חנא בר אדא, וכו', עביד להו עגלא תילתא. אמר ליה רבא לשמעיה (כלומר, לשמש שלו שהיה כהן, וכנראה שבעל הבית היה רגיל לתת מתנותיו לשמשו של רבו), זכי לן מתנתא, וכו', רבא אכל ורב ספרא לא אכל, וכו', אמר ליה (רב יוסף לרב ספרא), כי אמרי אנא באחר, שמעא בעל כרחיה מזכי, וכו'". 110) וחששא זו אינה אלא כשעוד לא הגיעו המתנות ליד כהן, אבל הגיעו לידו, אינו מזכה לאחרים, אף לבעלים שלו, אלא ברצונו הטוב.

כב. לֹא יַחְטֹף[111] הַכֹּהֵן הַמַּתָּנוֹת וְלֹא יִשְׁאַל בְּפִיו, אֶלָּא אִם כֵּן נוֹתְנִין לוֹ בְּכָבוֹד - נוֹטֵל. וּבִזְמַן שֶׁהֵם רַבִּים בְּבֵית הַמִּטְבָּחַיִם - הַצְּנוּעִים מוֹשְׁכִין יְדֵיהֶם, וְהַגַּרְגְּרָנִים נוֹטְלִין. וְאִם הָיָה כֹּהֵן צָנוּעַ[112] וְאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ שֶׁהוּא כֹּהֵן - חֲרֵי זֶה נוֹטֵל, כְּדֵי שֶׁיִּוָּדַע לַכֹּל שֶׁהוּא כֹּהֵן. וְאֵין הַכֹּהֲנִים אוֹכְלִין הַמַּתָּנוֹת אֶלָּא צָלִי בְּחַרְדָּל; שֶׁנֶּאֱמַר לְמָשְׁחָה[113] - כְּדֶרֶךְ שֶׁאוֹכְלִים הַמְּלָכִים[114].

111) בחולין שם: "ונתן, ולא שיטול מעצמו. אמר אביי, מריש הוה חטיפנא מתנתא, אמינא חבובי קא מחביבנא מצוה. כיוון דשמענא להא, ונתן ולא שיטול בעצמו, מיחטף לא חטיפנא, מימר אמרי הבו לי, כיוון דשמענא להא דתניא: ויטו אחרי הבצע. ר' מאיר אומר, בני שמואל חלקם שאלו בפיהם, מימר נמי לא אמינא. ואי יהבו לי שקילנא (כלומר, אפילו כשהיו כהנים רבים בבית המטבחיים), כיוון דשמענא להא דתניא, הצנועין מושכין את ידיהם, והגרגרנים חולקים, משקל נמי לא שקילנא, לבר ממעלי יומי דכפורי (=בערב יום כיפור, שהוא יום טוב ומצוה לאכול בו, ומתנות מרובות, וכהנים רבים מתאספים, ואם לא יטול, יאמרו שאינו כהן - תוספות שם), לאחזוקי נפשאי בכהני". 112) למד כן רבינו מדברי אביי, שהובאו למעלה, שנטל מתנות בערב יום הכיפורים בכדי להחזיק עצמו לכהן, ומכאן שכהן צנוע ואינו ידוע, מותר לו לקחת גם בזמן אחר חוץ מערב יום הכיפורים, כדי להחזיק עצמו לכהן. 113) פסוק זה נאמר בקדשים ולא במתנות כהונה, אבל למדו זאת ממה שנאמר: "לך נתתים למשחה" - "כל מתנות שנתתי לך בכהונתך, נתתי לך לגדולה". 114) משנה בזבחים צ: "ובכולן (כלומר, בכל הקדשים), הכהנים רשאין לשנות באכילתן לאכלן צלויין ושלוקין ומבושלין, וכו'". ובגמרא: מאי טעמא, אמר קרא "למשחה, לגדולה, כדרך שהמלכים אוכלין". ולפי זה כתבו התוספות שגם לעניין מתנות, אין הדברים אמורים אלא כשנהנה מאכילת צלי כמו שנהנה מאכילת מבושל, אבל אם נהנה יותר באכילת מבושל, יאכל מבושל כמו שטוב לו.

יום שלישי א' תשרי ה'תשפ"ב

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר שמצות־עשה ליתן לכהן ראשית הגז, ואם יש לו שיעור. ודין אם נוהגת בחולין ובמקודשין. ואם היה הצמר קשה או אדום או שחור. התולש צמר רחלים בידו. ואם נוהג בכלאים ובטרפה. אם חייב באחריותו. הלוקח גז צאנו של גוי אחר שגזזן הגוי. הלוקח גז צאנו של חבירו. וגר שנתגייר והיו לו גיזות. כמה צאן יהיה לו ויהיה חייב בראשית הגז. וצאן השותפין. ראשית הגז מצותה בתחילה. ואם מפרישין מחדש על ישן. הרוצה לחלק גיזותיו לכהנים. ואם הוא חולין לכל דבר.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה[2] לִתֵּן לַכֹּהֵן[3] רֵאשִׁית הַגֵּז, שֶׁנֶּאֱמַר: וְרֵאשִׁית גֵּז צֹאנְךָ תִּתֶּן לוֹ. וּלְוִים בִּכְלַל יִשְׂרָאֵל[4] בְּמִצְוָה

2) ראה בספר המצוות (עשה קמד), ובחולין קלז. 3) כלומר, ההפרשה והנתינה - מצוה אחת הן. וראה בספר המצוות כלל יב, ומצות־עשה שם. 4) שם קלא: "ושאר מתנות כהונה, כגון הזרוע והלחיים והקיבה, אין מוציאין אותן לא מכהן לכהן ולא מלוי ללוי. הא מלוי לכהן מוציאין, אלמא איקרו עם, כגון הזרוע ולא זרוע, וכו', ומאי ניהו, ראשית הגז", וטעמו של דבר, שאף־על־פי שדין ראשית הגז ומתנות בהמה — אחד הוא, כדלהלן בהלכה יז, הבדל ביניהם לענין לויים, שבמתנות פטורים, משום שנאמר בהם "מאת העם", וספק הוא אם הם בכלל עם, והמוציא מחבירו עליו הראיה, ובראשית הגז שלא נזכר "עם" כלל — חייבים (כסף־משנה ורדב"ז).

זוֹ. וְאֵין לְרֵאשִׁית הַגֵּז זוֹ שִׁעוּר מִן הַתּוֹרָה[5]. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁלֹּא יִפְחֹת מֵאֶחָד מִשִּׁשִּׁים[6]. וְאֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בָּאָרֶץ[7], בֵּין בִּפְנֵי הַבַּיִת[8] בֵּין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת, כְּרֵאשִׁית הַדָּגָן[9]. וְנוֹהֶגֶת בְּחֻלִּין, אֲבָל לֹא בַּמֻּקְדָּשִׁין[10].

5) כיון שנאמר בה "וראשית", וכל מקום שנאמר ראשית אין בו שיעור, ראה בפ"ג מהלכות תרומות הלכה א, ולמעלה בפ"ה הלכה א. 6) שם קלז: רב ושמואל דאמרי תרווייהו, ראשית הגז בששים. ותיקנו כן משום שנאמר כאן: תתן לו, תן לו דבר הראוי ליתנו מתנה, כדלהלן בסוף הלכה טז. וראה למעלה פ"ה הלכה ב, ופ"ט הלכה יז. 7) שם קלו: "אמר רב נחמן בר יצחק, האידנא נהוג עלמא, וכו', כר' אלעאי בראשית הגז. דתניא, רבי אילעאי אומר, ראשית הגז אינו נוהג אלא בארץ". וטעמו של ר' אלעאי אמרו (שם.): "אמר רבא, יליף נתינה נתינה מתרומה, מה תרומה בארץ אין, בחוצה לארץ לא. אף ראשית הגז, בארץ אין, בחוצה לארץ לא". ולא נהגו כן אלא בראשית הגז, אבל זרוע, לחיים וקיבה נוהגות בין בארץ ובין בחוצה לארץ (למעלה פ"ט הלכה א, עיין שם בהערה ו). ומכיון שדינה כמו תרומה, יתכן, שכשם שתרומה אינה נוהגת אלא כשבאו

כולם לארץ (הלכות תרומות פ"א הלכה כו), כמו כן אין ראשית הגז נוהגת אלא כשבאו כולם, ובזמן הזה, אינה אלא מדרבנן (מנחת־חינוך מצוה תקח). 8) משנה שם קלה. 9) ראה בהלכות תרומות שם הלכה א והלכה כו. 10) משנה שם. וראה למעלה פ"ט הלכה א.

1 **ב. כֵּיצַד?[11] חֲרֵי שֶׁהִקְדִּישׁ[12] בְּהֵמוֹת לְבֶדֶק הַבַּיִת[13]**
2 **וּגְזָזָן, יָכוֹל יִהְיֶה חַיָּב לִפְדּוֹת[14] וְלִתֵּן לַכֹּהֵן? אוֹ**
3 **הִקְדִּישׁ בְּהֵמָה[15] חוּץ מִגִּזָּתָהּ[16], יָכוֹל יִהְיֶה חַיָּב**
4 **בְּרֵאשִׁית הַגֵּז? תַּלְמוּד לוֹמַר: צֹאנְךָ - אֵין אֵלּוּ צֹאנוֹ.**

11) כלומר, כיצד אין ראשית הגז נוהגת במוקדשין. 12) חולין שם. 13) שאינם אסורים בגיזה ועבודה אלא מדרבנן. לפיכך הוצרכו למעטם מן הפסוק "צאנך", אבל קדשי מזבח שאסורים בגיזה ועבודה מן התורה, פטורים מראשית הגז מטעם אחר: שאינם בני גיזה (שם). 14) בגמרא שם אמרו, שלמי שסובר קדשי בדק הבית טעונים העמדה והערכה בעת פדיונם (וכן פסק רבינו בפ"ה מהלכות ערכין הלכות ה, יב) – אפילו בלי הפסוק "צאנך", הוא פטור מראשית הגז, שהרי אינו יכול להעמיד הגז ולהעריכו ולפדותו (מהרי"ק). וראה במנחת־חינוך שם, ובחזון־איש. 15) לבדק הבית (חולין שם). 16) בגמרא שם הקשו: בדק הבית נמי כחשו (וברש"י: הגיזה הניטלת מכחשת הבשר, ואסור לגוזזה), דאמר חוץ מגיזה וכחשה. ועוד אמרו שם: רבא אמר, במקדיש גיזה עצמה, סלקא־דעתך־אמינא ליגזוז ולפרוק וליתיב ליה, אמר קרא גז צאנך תתן לו, מי שאינו מחוסר אלא גזיזה ונתינה, יצא זה שמחוסר גזיזה פדייה ונתינה. ורבינו השמיט כל זאת. וראה במנחת־חינוך שם ובשער־המלך.

5 **ג. כָּל הַקֳּדָשִׁים[17] שֶׁקָּדַם מוּם קָבוּעַ לְהֶקְדֵּשָׁן וְנִפְדּוּ**
6 **- חַיָּבִין בְּרֵאשִׁית הַגֵּז; אֲבָל אִם קָדַם הֶקְדֵּשָׁן אֶת**
7 **מוּמָן, אוֹ שֶׁקָּדַם מוּם עוֹבֵר לְהֶקְדֵּשָׁן וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד**
8 **לָהֶן מוּם קָבוּעַ, וְנִפְדּוּ - פְּטוּרִים מֵרֵאשִׁית הַגֵּז[18].**

17) תוספתא חולין פ"י (הגהה על הגליון). 18) ראה בפ"ט הלכה ב ובהערות שם.

9 **ד. אֵין חַיָּבִין בְּרֵאשִׁית הַגֵּז אֶלָּא הַכְּבָשִׂים בִּלְבַד[19],**
10 **זְכָרִים כְּנֻקְּבוֹת[20], שֶׁהַצֶּמֶר שֶׁלָּהֶן הוּא הָרָאוּי**
11 **לִבְגָדִים[21]. הָיָה צַמְרָן קָשֶׁה[22] וְאֵינוֹ רָאוּי לִלְבִישָׁה -**
12 **פְּטוּרִין מֵרֵאשִׁית הַגֵּז; שֶׁאֵין מַתָּנָה זוֹ לַכֹּהֵן אֶלָּא כְּדֵי**
13 **לִלְבֹּשׁ מִמֶּנָּה[23].**

19) משנה בחולין שם. ובגמרא שם קלד. במסקנא: "לעמוד לשרת, דבר הראוי לשירות". היינו בגדי כהונה, שאינם כשרים אלא מצמר רחלים, ומפשתן בלבד (להלן פ"ח מהלכות כלי המקדש הלכה יב). 20) שם: מכר לו, וכו', זכרים אבל לא נקבות, זה נותן לעצמו וזה נותן לעצמו. 21) כלומר, לבגדי כהונה, כנ"ל (מהר"י קורקוס). 22) ברייתא של תנא דבי ר' ישמעאל שם: "כבשים שצמרן קשה פטורים מראשית הגז, שנאמר (איוב לא, כ) ומגז כבשי יתחמם". ובגמרא שם אמרו, שלמדו כן בגזירה־שוה "גז" – "גז", שהרי גם כאן נאמר "וראשית גז צאנך".

23) כלומר, לבישה כדרכה שיש בה חימום, ולמדו כן ממה שנאמר "ומגז כבשי יתחמם", ראה למעלה.

14 **ה. כֵּיצַד שֶׁזָּכָה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּתְּרוּמוֹת, שֶׁהֵן**
15 **לַחְמוֹ וְיֵינוֹ[24], וְזָכָה לוֹ בַּמַּתְּנוֹת בְּהֵמָה[25] וְקָדְשֵׁי**
16 **מִקְדָּשׁ[26], שֶׁהֵן הַבָּשָׂר שֶׁלּוֹ - זָכָה לוֹ בְּרֵאשִׁית הַגֵּז**
17 **לִלְבוּשׁוֹ, וּבְגֶזֶל הַגֶּר[27] וְהַחֲרָמִים וּשְׂדֵה אֲחֻזָּה וּפִדְיוֹן**
18 **בְּכוֹרוֹת לְהוֹצָאוֹתָיו וּשְׁאָר צְרָכָיו; שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ חֵלֶק**
19 **בַּנַּחֲלָה וּבַבִּזָּה[28].**

24) תפס לשון הכתוב (במדבר יח, כז) "ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגורן וכמלאה מן היקב". אבל גם שמן חייב בתרומות, כמפורש בפסוק אחר (דברים יח, ד) "ראשית דגנך תירושך ויצהרך – תתן לו" ולדעת רבינו (למעלה פ"א מהלכות מעשר הלכה ט, ופ"א מהלכות מעשר שני הלכה ג) כל פירות האילנות חייבים בתרומות. 25) זרוע ולחיים וקיבה מבהמת חולין (למעלה פ"ט הלכה א). 26) חזה ושוק מבהמת קדשים קלים. 27) כל המתנות האלו, נזכרו למעלה פ"א הלכה י. 28) בדברים שם, א: "לא יהיה לכהנים הלויים כל שבט לוי חלק ונחלה עם ישראל". ובספרי שם: "חלק, זו ביזה. ונחלה, זו נחלת הארץ". וראה להלן פי"ג מהלכות שמיטה ויובל הלכה י.

20 **ו. הָיָה הַצֶּמֶר שֶׁלָּהֶן אָדֹם אוֹ שָׁחוֹר אוֹ שָׁחוּם -**
21 **חַיָּבוֹת בְּרֵאשִׁית הַגֵּז[29]. אֲבָל אִם גָּזַז[30] הַצֶּמֶר וּצְבָעוֹ**
22 **קֹדֶם שֶׁיִּתֵּן - נִפְטַר מֵרֵאשִׁית הַגֵּז[31]. הִלְבִּינוֹ קֹדֶם**
23 **שֶׁיִּתֵּן - חַיָּב לְהַפְרִישׁ[32] אַחַר שֶׁלִּבְּנוֹ. הַתּוֹלֵשׁ[33] צֶמֶר**
24 **רְחֵלִים בְּיָדוֹ וְלֹא גָזַז - חַיָּב בְּרֵאשִׁית הַגֵּז.**

29) ראה להלן. 30) במשנה שם קלה. 31) שכיון שקנאו בשינוי, הרי הוא פטור, וראה בבבא קמא פג: וברש"י שם. 32) שאין זה שינוי. 33) חולין קלז. כרבנן ולא כר' יוסי. וראה בפ"ד מהלכות מתנות עניים הלכה ב, ושם פ"ב הלכה ו ובכסף־משנה שם.

25 **ז. רֵאשִׁית הַגֵּז נוֹהֵג בְּכִלְאַיִם[34] וּבְכוּי[35] וּבִטְרֵפָה[36];**
26 **אֲבָל הַגּוֹזֵז אֶת הַמֵּתָה[37] - פָּטוּר.**

34) תוספתא חולין פ"י. ומדובר בכלאיים הבא מכבש ועז. אבל צבי הבא על הכבש וילדה, אין הולד חייב אפילו בחצי ראשית הגז, שמה שאמרו במתנות (למעלה פ"ט הלכה ה) שחייב בחצי מתנות, הוא מפסוק מיוחד: "אם שה, אפילו מקצת שה". 35) שם. וראה למעלה שם ובהערות. 36) תוספתא שם. ובחולין קלו: "ולי‌תני חומר בראשית הגז שנוהג בטריפות, מה־שאין־כן במתנות (שנאמר "ונתן לכהן" – לו, ולא לכלבו – רש"י שם). אמר רבינא, הא מני ר' שמעון היא, דתניא, ר' שמעון פוטר את הטריפות מראשית הגז". ופסק רבינו כחכמים. ודעת רבינו היא, שלא בא רבינא לומר שמשנתינו כר' שמעון, אלא שכיון שמחלוקת היא, לא הזכירה התנא במשנה (כסף־משנה). וראה באור־שמח. 37) תוספתא שם. וטעמו של דבר, שאין זה נקרא "גז" ולא "צאנך" (ר"י קורקוס וכסף־משנה). [ולענין שבת פסק רבינו, שהגוזז מן המת חייב (פ"ט

מהלכות שבת הלכה ז ע"פ התוספתא שבת תחילת פ"ט), וצריך עיון].

ח. הַמַּפְרִישׁ[38] רֵאשִׁית הַגֵּז וְאָבַד[39] - חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן עַד שֶׁיִּתֵּן לַכֹּהֵן[40]. הָאוֹמֵר[41]: כָּל גִּזּוֹתַי רֵאשִׁית - דְּבָרָיו קַיָּמִין[42].

38) תוספתא שם. 39) כלומר, מה שהפריש, אבל שאר הגז קיים. 40) כלומר, שיפריש שנית משאר הגז שלא אבד. ודוקא בראשית הגז שאין החיוב להפריש חלק מסוים, אבל במתנות שהחיוב הוא זרוע ולחיים וקיבה דוקא, כיון שאבדו שוב אינו חייב באחריותן, ואין מחייבים אותו לשלם, מפני שהוא ממון שאין לו תובעין (כנ"ל בפ"ט הלכה יד). וכל זה כשאבדה רק ראשית הגז, אבל אם אבד כל הגז, אינו חייב באחריותו, כמו במתנות כהונה (משנה למלך). וראה ביו"ד סימן שלג סעיף ה, ובחידושי רע"ק שם. 41) חולין קלו: כחכמים ולא כרבי אלעאי, וראה להלן. 42) שם הביאו שתי ברייתות, באחת נאמר שהאומר כל גיזיי ראשית הגז לא אמר כלום, ובשנייה נראה שדבריו קיימין, ותלו זאת בפלוגתת ר' אלעאי ורבנן: לדעת ר' אלעאי שראשית הגז אינה נוהגת אלא בארץ ישראל, ולמדו כן מתרומה, הוא־הדין שהאומר כל גיזיי ראשית הגז לא אמר כלום, כמו בתרומה, שהאומר כל גרני תרומה לא אמר כלום. ולדעת חכמים שראשית הגז נוהגת גם בחוץ לארץ ולא למדו מתרומה — אם אמר כל גיזיי ראשית הגז דבריו קיימין. ואף־על־פי שלענין ארץ וחוצה לארץ, פסק רבינו (למעלה הלכה א) כר' אלעאי שראשית הגז אינה נוהגת אלא בארץ, אין זה אלא משום שכן נהגו העולם (חולין שם). אבל לענין "כל גיזיי ראשית הגז" שאין לנו מנהג העולם, בזה הלכה כרבנן (ר"י קורקוס והגר"א ביו"ד שם ס"ק ד).

ט. הַלּוֹקֵחַ[43] גֵּז צֹאנוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים אַחַר שֶׁגְּזָזָן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - פָּטוּר מֵרֵאשִׁית הַגֵּז[44]. לָקַח הַצֹּאן לְגִזָּתָן - חַיָּב[45], אַף עַל פִּי שֶׁגָּדְלָה הַגִּזָּה בִּרְשׁוּת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[46], וְאַף עַל פִּי שֶׁחוֹזְרִין הַצֹּאן לָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אַחַר גִּזְיָה. הוֹאִיל וְהַגּוֹזֵז יִשְׂרָאֵל וְהַגִּזְיוֹת שֶׁלּוֹ[47] - חַיָּב; שֶׁאֵין הַחִיּוּב אֶלָּא בִּשְׁעַת הַגִּזָּה.

43) משנה שם קלה. 44) כיון שבשעת הגיזה (שהיא שעת החיוב, ראה להלן), היה הגז של הגוי. 45) שם קלח. כר' חסדא ולא כר' נתן בר אושעיא. ואף־על־פי ששייר הגוי מעט מצאנו להגזז, חייב הלוקח להפריש, שאין החזקה: "אין אדם מוכר מתנות כהונה", שייכת בגוי, וראה להלן בהלכה טו. ואין כוונת רבינו שהקנה לו את גוף הצאן לגיזתו (כדעת רש"י שם), אלא אף־על־פי שנתן לו הגוי את הצאן רק כדי לגזוז אותן, חייב. וטעמו של דבר, שכיון שיש לו רשות לגזוז את הצאן, הרי זה בכלל "צאנך". אבל המקדיש בהמה חוץ מגיזתה פטור מראשית הגז, כיון שלא ניתנה לו רשות לגזוז. וראה בחזון־איש. 46) שם קלו. "וכי תימא הכי נמי (כלומר, שראשית הגז הגדל בפטור, פטור), והתנן, הלוקח גז צאן גוי, פטור מראשית הגז, הא צאנו לגזוז חייב (כלומר, אף־על־פי שגדל בפטור, אצל הגוי), מתניתין דלא כר' אלעאי". וכבר העירונו שהלכה כר' אלעאי אלא לענין זה שראשית הגז נוהגת רק בארץ. 47) אבל לא גוף הצאן לגיזתן, כנ"ל. וראה ביו"ד שם סעיף ז, ובביאור הגר"א וש"ך שם.

י. הַלּוֹקֵחַ[48] גֵּז צֹאנוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ: אִם שִׁיֵּר הַמּוֹכֵר מְעַט[49] מִצֹּאנוֹ לְהִגָּזֵז - הַמּוֹכֵר חַיָּב לְהַפְרִישׁ מִן הַמְשֹׁאָר עַל הַכֹּל, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִתְחִיל הַמּוֹכֵר לִגְזֹז[50]. חֲזָקָה[51] אֵין אָדָם מוֹכֵר מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה. וְאִם לֹא שִׁיֵּר כְּלוּם - הַלּוֹקֵחַ חַיָּב לְהַפְרִישׁ[52].

48) משנה שם. 49) כלומר, ויש באותו מעט כשיעור ראשית הגז, ראה להלן הלכה יג. 50) שם קלח. "וכי תימא הכא נמי, והוא שהתחיל לגוז, בשלמא התם (כלומר, בפאה), ובקוצרכם את קציר ארצכם כתיב, מעידנא דאתחיל לקצור מיחייב בכולה שדה. אלא הכא, מעידנא דאתחיל למיגז לא מיחייב בכוליה עדריה" (כלומר, ואינו מתחייב בתחילת הגיזה אלא לאחר גיזת חמש צאן שיש בכל אחת מהן משקל יב סלע, כדלהלן) ואם כן אין הבדל בין אם התחיל המוכר לגזוז לבין אם לא התחיל. 51) שם: "מתנות דכהן לא מזבין איניש וכו', דאמר ליה לוקח, מתנה דכהן גבך היא". וטעמו של דבר, שאיסור הוא למכרן ולהפטר ממתנות כהונה על ידי כך. וראה למעלה פ"ט הלכה יד. 52) שם: "דאמר ליה מוכר, מתנה דכהן לא זבני לך". וראה ביו"ד שם סעיף ח ובמפרשים שם, ובאור־שמח.

יא. הָיוּ שְׁנֵי מִינֵי גִּזָּה[53], כְּגוֹן גִּזָּה לְבָנָה וְגִזָּה שְׁחוּמָה[54], אוֹ גִּזַּת זְכָרִים וְגִזַּת נְקֵבוֹת, וּמָכַר מִין זֶה וְהִנִּיחַ הַמִּין הָאַחֵר - זֶה נוֹתֵן לְעַצְמוֹ, וְזֶה נוֹתֵן לְעַצְמוֹ. [זֶה נוֹתֵן לְעַצְמוֹ] - עַל מַה שֶּׁלָּקַח, וְזֶה נוֹתֵן לְעַצְמוֹ - עַל מַה שֶּׁשִּׁיֵּר[55].

53) משנה שם. 54) אדומה. ובמשנה שם: "שחופות". כלומר, לא שחור ולא לבן (רש"י). 55) אף־על־פי שמפרישין ראשית הגז ממין על שאינו מינו, כדלהלן בהלכה טו — אם מכר מין אחד אינו מפריש עליו, אף־על־פי ששייר לעצמו מין אחר. שהרי חיובו של המוכר, ששייר לעצמו מעט מצאנו להגזז, להפריש על מה שמכר, הוא משום אין אדם מוכר מתנות כהונה. וזהו דוקא כשמכר מאותו מין, שרוצה הוא לקיים מצות מתנות כהונה, ובוודאי לקח מן הלוקח דמים עבור המתנות שכנגד חלקו. אבל במוכר לבנות ונקבות, שהן יותר טובות משחומות וזכרים, ודאי שהמתנות ביד לוקח, שהרי רוצה המוכר שהכהן יקבל גם מן היפה והטוב. וכן אם מכר שחומות וזכרים, המתנות ביד לוקח, שאין המוכר רוצה להפסיד ולתת לכהן מצמר הלבנות והנקבות שהוא יקר על של השחומות והזכרים, שהם זולים יותר, שהרי לא יתן הלוקח דמים למוכר אלא בעד המתנות שכנגד חלקו, ולפי הצמר שיש לו, והרי הוא זול יותר. וראה ברדב"ז ואור־שמח.

יב. גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר[56] וְהָיוּ לוֹ גִּזּוֹת, וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיֵּר נִגְזְזוּ[57] אוֹ מִשֶּׁנִּתְגַּיֵּר - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, וְהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה[58].

יג. כַּמָּה צֹאן יִהְיֶה לוֹ וְיִהְיוּ חַיָּבוֹת בְּרֵאשִׁית הַגֵּז? אֵין פָּחוֹת מֵחָמֵשׁ[59]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בַּגִּזָּה שֶׁלָּהֶן אֵין פָּחוֹת מִמִּשְׁקַל שִׁשִּׁים סֶלַע[60], וְתִהְיֶה גִּזַּת כָּל אַחַת מֵחֲמִשְׁתָּן[61] אֵין פָּחוֹת מִמִּשְׁקַל שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה סֶלַע. הָיְתָה אַחַת מֵהֶם גּוֹזֶזֶת פָּחוֹת מִשְּׁתַּיִם עֶשְׂרֵה סֶלַע, אַף עַל פִּי שֶׁחֲמִשְׁתָּן גּוֹזְזוֹת שִׁשִּׁים סֶלַע אוֹ יָתֵר - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מֵרֵאשִׁית הַגֵּז.

59) משנה שם קלה. כבית־הלל ורבי דוסא וחכמים, שסוגיית הגמרא שם קלז: כמותם, ולא כבית־שמאי ורבי ישמעאל בר' יוסי ורבי. וראה ביו"ד שם ובביאור הגר"א. 60) שם, כשמואל. ושיעורם לפי המשקל שלנו: כל סלע הוא ששה דרהמים (למעלה פ"ו הלכה טו, בכסף־משנה) דהיינו עשרים גרמים, נמצאו ששים סלעים: שלש מאות וששים דרהמים שהם אלף ומאתיים גרמים (= 1,200 ק"ג). 61) שם: אמר רב, וכו', ובלבד שיהו (כלומר, הגיזות) מחומשות. ואין חולק על רב בדין זה (כסף־משנה. וראה בביאור הגר"א ליו"ד שם אות יב).

יד. הַשֻּׁתָּפִין - חַיָּבִין[62] בְּרֵאשִׁית הַגֵּז. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בְּחֵלֶק כָּל אֶחָד מֵהֶן כַּשִּׁעוּר; אֲבָל חָמֵשׁ צֹאן בִּלְבַד שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין - פְּטוּרִין.

62) ברייתא שם קלה. "בהמת השותפין חייב(ת) בראשית הגז, ור' אלעאי פוטר. מאי טעמא דר' אלעאי, אמר קרא "צאנך" ולא של שותפות. ורבנן, למעוטי שותפות גוי. ור' אלעאי שותפות גוי מנא ליה, נפקא ליה מרישא דקרא "ראשית דגנך", ולא שותפות גוי". ופסק רבינו כר' אלעאי, שהשותפות פטורה, בין עם ישראל ובין עם גוי, ורק אם יש שיעור בכל חלק – חייב. וכן הוא בעיסה שישראל וגוי שותפין בה, ראה למעלה פ"ו הלכה ט (מנחת־חינוך מצוה תקח, ואור־שמח למעלה בהלכה א).

טו. רֵאשִׁית הַגֵּז[63] מִצְוָתָהּ בַּתְּחִלָּה[64]; וְאִם הִפְרִישׁ בֵּין בָּאֶמְצַע בֵּין בַּסּוֹף - יָצָא. הָיוּ[65] לוֹ חָמֵשׁ צֹאן וְגָזַז אַחַת מֵהֶן בִּלְבַד וּמָכַר גִּזָּתָהּ, וְאַחַר כָּךְ גָּזַז שְׁנַיִם וּמָכַר גִּזָּתָהּ - הַכֹּל מִצְטָרְפוֹת לְרֵאשִׁית הַגֵּז[66], וְחַיָּב אֲפִלּוּ לְאַחַר כַּמָּה שָׁנִים[67]. וְיֵשׁ לוֹ לְהַפְרִישׁ מִן הֶחָדָשׁ עַל הַיָּשָׁן[68], וּמִזֶּה עַל זֶה[69]. אֲבָל אִם הָיְתָה רָחֵל אַחַת[70] וּגְזָזָהּ וְהִנִּיחַ גִּזָּתָהּ, וְאַחַר כָּךְ קָנָה שְׁנַיִם וּגְזָזָם וְהִנִּיחַ גִּזָּתָהּ - אֵינָן מִצְטָרְפוֹת[71].

63) תוספתא חולין פ"י (הוצאת צוקרמנדל עמ' 511 35). 64) שנאמר: "ראשית גז צאנך". 65) שם קלח. כרב חסדא ולא כר' נתן בר אושעיא. 66) כיון שבשעת התחלת הגיזה, היו לו חמש צאן. 67) ומפריש המוכר מן הגיזה האחרונה, שיחד אתה נעשה שיעור ששים סלע, על כל הגיזות שמכר, שיש לו להפריש מן החדש על הישן, כדלהלן. ואם לא שייר המוכר לעצמו מעט מן הגיזה, חייב הלוקח להפריש, כיון שהמתנות בידו, וחזקה אין אדם מוכר מתנות כהונה, כנ"ל בהלכה י. וראה ביו"ד שם ובביאור הגר"א אות טו. ונראה שהוא־הדין אם גזז אחת מהחמש שיש לו ומכר אותה, וכן הלאה, שחייב לאחר שגזז את כל החמש, כיון שבתחילת הגיזה, שאז עיקר מצות ראשית הגז, כנ"ל, היו לו חמש צאן (וכן פירש רש"י שם). שהרי הקשו שם על ר' נתן בו אושעיא: תנינן הלוקח גז צאנו של גוי פטור מראשית הגז, הא צאנו לגזוז חייב. אמאי, כל חד וחד בתר גיזה נפקא ליה מרשותיה (ולר' נתן, צריך שיהיו לו חמש צאן בשעה שיש לו כשיעור גיזה). ולר' חסדא לא הקשו משם, משמע שלדבריו אם מכר כל אחת מהן לאחר גיזתה, חייב בראשית הגז. ורבינו כתב באופן אחר, לומר שאין חילוק אם מכר הגיזות או הצאן. וראה בכסף־משנה. 68) שם קלו. כחכמים ולא כר' אלעאי. 69) בספרים אחרים: "ומן גיזה על מין אחר". והוא בחולין שם: כחכמים. וראה למעלה בהלכה יא ובהערה נד. 70) תוספתא שם: "היו לו שתי צאן, גזז והניח גזז והניח, אע"פ שעתיד להוסיף עליהן אין מצטרפות". וראה ביו"ד שם סעיף יב, ובביאור הגר"א. 71) כיון שבתחילת גיזה לא היתה לו רק רחל אחת, וצריך שיהיו לו לפחות חמש, כנ"ל בהלכה יג. וראה במנחת־חינוך שם.

טז. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ[72] גְּזוּזוֹת רַבּוֹת שֶׁל רֵאשִׁית הַגֵּז וְרוֹצֶה לְחַלֵּק לַכֹּהֲנִים[73] - לֹא יִתֵּן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד פָּחוֹת מִמִּשְׁקַל חָמֵשׁ סְלָעִים[74] מְלֵבָן, כְּדֵי בֶּגֶד קָטָן[75]. לֹא שֶׁיְּלַבְּנוּ[76] וְאַחַר כָּךְ יִתֵּן לוֹ, אֶלָּא יִתֵּן לוֹ מִצֶּמֶר הַגִּזָּה כְּשֶׁהוּא צוֹאִי[77] כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ אַחַר הַלִּבּוּן חָמֵשׁ סְלָעִים אוֹ יָתֵר. שֶׁנֶּאֱמַר: תִּתֶּן לוֹ - שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כְּדֵי מַתָּנָה הַמּוֹעֶלֶת.

72) במשנה שם קלה. "וכמה נותנין לו, משקל חמש סלעים ביהודה, שהן עשר סלעים בגליל, מלובן ולא צואי כדי לעשות ממנו בגד קטן. שנאמר, תתן לו, שיהא בו כדי מתנה". ובגמרא שם קלז: "רב ושמואל דאמרי תרוייהו, בישראל שיש לו גיזין הרבה עסקינן, ומבקש ליתנן לכהן. ואמרינן, כל חד וחד לא תבצר ליה מחמשת סלעים". 73) שהרי בידו לתת הכל לכהן אחד (למעלה פ"ט הלכה יז). 74) דהיינו שלשים דרהמים, שהם מאה גרמים, ראה למעלה הערה נט. 75) שם קלח. "מנא הני מילי, אמר ר' יהושע בן לוי, אמר קרא, לעמוד לשרת, דבר שהוא ראוי לשירות. מאי ניהו, אבנט". בפסוק הנ"ל מדובר בכהנים סתם, שהם כהנים הדיוטים, שאין בבגדיהם צמר אלא באבנט לבד, שהוא כלאים (כדעת רבי ביומא יב: ופ"ח מהלכות כלי המקדש הלכה א, עיין שם בכסף־משנה) וידוע היה לחכמים כי הצמר הדרוש לאבנט שהוא כלאים, צמר ופשתים יחדיו, הוא כשיעור חמשת סלעים (= 100 גרם), ראה רש"י בחולין שם ד"ה מאי ניהו. [ומכאן שאין צורך בשלשה מיני צמר, אלא במין אחד בלבד, כדעת הרלב"ג

(שהובאה במשנה־למלך בהלכות כלי המקדש שם). אחרת, לא יתכן שצמר שמשקלו מאה גרמים בלבד, יספיק לאבנט שארכו שלשים ושתים אמה ורחבו כשלש אצבעות (שם הלכה יט). וראה בתפארת ישראל לחולין פי"א אות טז]. 76) כלומר, אין הישראל מחויב ללבן הצמר (ברייתא שם). 77) בלתי מלובן.

1 **יז. רֵאשִׁית הַגֵּז - חֵלִין לְכָל דָּבָר[78]. לְפִיכָךְ אֲנִי**
2 **אוֹמֵר, שֶׁנּוֹתְנִים אוֹתוֹ לְכֹהֵנֶת אַף עַל פִּי שֶׁהִיא**
3 **נְשׂוּאָה לְיִשְׂרָאֵל, כְּמַתְּנוֹת בְּהֵמָה[79]. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁדִּין**
4 **שְׁנֵיהֶן אֶחָד הוּא[80].**

78) כן הוא בספרי לפרשת שופטים סימן קסה, לגירסת הגר"א שם. וראה בביאור הגר"א ליו"ד שם, אות כא. 79) ראה למעלה פ"ט הלכה כ. 80) שראשית הגז אינה נוהגת אלא בארץ (למעלה בהלכה א), ואילו מתנות נוהגות אף בחוצה לארץ (למעלה בפ"ט הלכה א). וראה בנדה נא.

יום רביעי ב' תשרי ה'תשפ"ב

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר שמצות־עשה לפדות כל אחד מישראל בנו. ואם האשה חייבת בפדיון בנה. ואם חייב הבן לפדות את עצמו, ואם מברך. וכמה הוא הפדיון. אם כתב האב לכהן שהוא חייב לו. ואם נתן לו כלים שאינם שוים בשוק חמש סלעים. נתן חמש סלעים לעשרה כהנים. ואם רצה הכהן להחזיר לו הפדיון. מי הוא החייב בפדיון הבן. ושצריך שיהיה פטר רחם. מאימתי יתחייב בפדיון. ומי שהוא ספק אם חייב בפדיון אם לאו. שתי נשים שלא ביכרו וילדו שני זכרים או זכר ונקבה. ב' נשים אחת ביכרה ואחת לא ביכרה וילדו ב' זכרים ונתערבו. מבכרת שלא שהתה אחר בעלה שלשה חדשים וילדה. ואם ילדו שתי נקבות וזכר או שתי נקבות ושני זכרים.

5 **א. מִצְוַת עֲשֵׂה[2] לִפְדּוֹת כָּל אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל[3] בְּנוֹ[4]**
6 **שֶׁהוּא בְּכוֹר לְאִמּוֹ[5] הַיִּשְׂרְאֵלִית[6]. שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל פֶּטֶר**
7 **רֶחֶם לִי[7]; וְנֶאֱמַר: אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם[8].**

2) משנה, קידושין כט, א. וראה ב'ספר המצוות' עשה פ. 3) אבל אשה פטורה מלפדות את בנה, כבהלכה הסמוכה. וכן כהנים ולויים פטורים מלפדות בניהם. כדלהלן ה"ט. 4) ולא בתו. "דאמר קרא, כל בכור בניך תפדה, בניך ולא בנותיך" (בגמרא שם). 5) אף־על־פי שאינו בכור לאביו, ראה להלן הכ"א. 6) אבל אם היא כהנת או לויה - פטור, כדלהלן ה"י. 7) וכיון שהוא שייך לה' - צריך לפדותו. 8) כן הוא ב'ספר המצוות' שם. אבל בקידושין שם, לא למדו מצות פדיה מפסוק זה אלא מהפסוק (שמות לד, כ) "כל בכור בניך תפדה", ומן הפסוק "פדה תפדה" דרשו "פדה" לפדות את בנו, "תפדה" - שאם לא פדה האב את בנו - חייב הוא לפדות את עצמו לכשיגדל, כבהלכה הסמוכה.

8 **ב. וְאֵין[9] הָאִשָּׁה[10] חַיֶּבֶת לִפְדּוֹת אֶת בְּנָהּ; שֶׁהַחַיָּב**
9 **לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ[11] - הוּא שֶׁחַיָּב לִפְדּוֹת אֶת בְּנוֹ[12].**
10 **עָבַר הָאָב[13] וְלֹא פָּדָהוּ - כְּשֶׁיִּגְדַּל[14] יִפְדֶּה אֶת עַצְמוֹ[15].**

9) משנה וגמרא, שם. 10) כלומר, אפילו הישראלית. 11) שם. כלומר, האיש שפודה את עצמו, אם לא פדאו אביו, כדלהלן. 12) אבל האשה אינה חייבת לפדות את עצמה, ש"כל שאחרים מצווים לפדותו - מצווה לפדות את עצמו, וכל שאין אחרים מצווים לפדותו - אין מצווה לפדות את עצמו", ואשה אין אביה חייב לפדותה, כמבואר בהלכה הקודמת (קידושין, שם). 13) כלומר, בטל מצות־עשה הנ"ל, החלה עליו. 14) שיהיה בן יג שנים ויום אחד. וראה ביו"ד סי' שה סט"ו, וב'פתחי תשובה' אות כה, וב'מנחת חינוך' מצוה שצב. 15) קידושין, שם.

11 **ג. הָיָה[16] הוּא לִפְדּוֹת[17] וּבְנוֹ לִפְדּוֹת[18] - יִפְדֶּה עַצְמוֹ**
12 **תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ בְּנוֹ. וְאִם אֵין לוֹ[19] אֶלָּא כְּדֵי פִּדְיוֹן**
13 **אֶחָד - יִפְדֶּה עַצְמוֹ.**

16) ברייתא שם, כחכמים, שמצוה שעל גופו קודמת, ולא כרבי יהודה. 17) שלא פדאו אביו. 18) כלומר, ויש לו כדי פדיון שניהם. 19) שם: אמר רבי ירמיה, הכל מודין (כלומר, אפילו רבי יהודה), כל היכא דליכא אלא חמש סלעים, הוא קודם לבנו, מאי טעמא מצוה דגופיה עדיפא (כלומר, ואין אומרים: בנו קודמו, שהאב - מצות פדיונו על אביו, והבן - מצות פדיונו על האב).

14 **ד. הָיָה בְּנוֹ[20] לִפְדּוֹת וְהִגִּיעַ עֵת לַעֲלוֹת לְרֶגֶל, וְאֵין**
15 **לוֹ כְּדֵי לָזֶה וְלָזֶה - פּוֹדֶה אֶת בְּנוֹ וְאַחַר כָּךְ עוֹלֶה**
16 **לְרֶגֶל[21]; שֶׁנֶּאֱמַר: כֹּל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה, וְאַחַר כָּךְ:**
17 **וְלֹא יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם[22].**

20) ברייתא, שם: כחכמים ולא כרבי יהודה. וקל־וחומר הוא, שאם היה הוא לפדות, שפדיונו קודם, שהרי פדיונו קודם לשל בנו, כנ"ל. וכן הוא בתוספתא בכורות פ"ו (הוצאת צוקרמנדל עמ' 38 540). ועי' 'חסדי דוד' שם. 21) כלומר, ישתדל לחזור אחר הוצאת עליה לרגל. ובהלכה הקודמת תפס רבינו לשון זה, כשיש לו כדי פדיון שניהם. וה'מאירי' לקידושין שם (עמוד 176) דייק מלשון זה של הברייתא ש"אם יודע בוודאי שאם יפדה לא יוכל לעלות, עולה". 22) כלומר, חידשה התורה שאף־על־פי שעליה לרגל היא מצוה עוברת, ופדיון הבן אינה מצוה עוברת (ראה להלן בסוף הי"ז), ובכל מקום, מצוה עוברת קודמת, כאן יקדים פדיון הבן לעליה לרגל. ונראה מדברי רבינו שאין הדברים אמורים אלא כשאין לו כדי לזה ולזה. אבל כשיש לו כדי לזה ולזה, יעלה לרגל ואחר־כך יפדה את בנו. וראה בשיטה לא נודע למי, לקדושין שם (עמוד עג) ובהערות שם.

18 **ה. הַפּוֹדֶה[23] אֶת בְּנוֹ - מְבָרֵךְ: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו**
19 **וְצִוָּנוּ עַל פִּדְיוֹן הַבֵּן[24], וְחוֹזֵר וּמְבָרֵךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ[25],**
20 **וְאַחַר כָּךְ נוֹתֵן[26] הַפִּדְיוֹן לַכֹּהֵן. וְאִם פָּדָה עַצְמוֹ[27] -**
21 **מְבָרֵךְ לִפְדּוֹת הַבְּכוֹר[28], וּמְבָרֵךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ.**

23) פסחים קכא, ב. 24) כן מפורש שם. והנה בפי"א

מהל' ברכות הי"א, כתב רבינו "כל העושה מצוה וכו', אם עשה אותה לעצמו, מברך: לעשות. עשה אותה לאחרים, מברך על העשיה". אבל צריך־עיון, שהרי שם בהי"ב, וכן בפ"ג מהל' מילה ה"א כתב רבינו, שהמל את בנו מברך: למול את הבן, ולא על המילה (וכן מפורש בפסחים ז:), הרי מכיון שמילת בנו מוטלת עליו (קידושין כט.), הרי זה כעושה מצוה לעצמו, ואם כן מדוע אינו מברך: לפדות את הבן, כשהוא פודהו, הרי עליו הדבר מוטל, כנ"ל בה"א. וראה ביו"ד סי' שה ס"י, ובביאור הגר"א, ובסי' רסה ס"ב, וב'מנחת חינוך' מצוה שצב. [ונראה שיש לחלק ולומר שפדיון הבן - עיקרו על הבן, אלא שכיון שאינו יכול לקיימו בקטנותו, הטילה אותו התורה על האב, שהרי אותו הפדיון שמבצע הרב, מבצע הבן כשגדל. אבל מילה שמצוותה ביום השמיני, אין מקום לומר שעיקרה על הבן, אלא עיקרה על האב, ואם לא מל האב בשמיני, ביטל מצוה זו, ולכשיגדל הבן חייב למול את עצמו, אבל מצות מילה בשמיני אינו מקיים. ומילת עבדים וגרים שבוודאי אינה על העבדים ועל הגרים עצמם, אלא על הרב או על בית־הדין, מברך "למול" (הל' מילה שם ה"ד־ה). אלא שלפי סברא זו, אין הדברים אמורים אלא במילה בשמיני, אבל אם מל בנו לאחר יום השמיני, אינו מברך אלא "על המילה", וצ"ע]. 25) פסחים קכא, ב. שכיון שעליו מוטל לפדות את בנו, הרי הוא כעושה מצוה לעצמו. וראה בהל' ברכות שם ה"י. 26) כדי שתהא הברכה קודמת לעשיית המצוה. וראה שם בפ"א ה"ג. ובפ"א מהל' מעשר הט"ז. 27) כשלא פדאו אביו. כנ"ל ה"ב. 28) כדין העושה מצוה לעצמו (פי"א מהל' ברכות שם).

1 **ו. מִצְוָה זוֹ נוֹהֶגֶת בְּכָל מָקוֹם[29] וּבְכָל זְמַן[30]. וּבְכַמָּה**
2 **פּוֹדֵהוּ? בְּחָמֵשׁ סְלָעִים[31]; שֶׁנֶּאֱמַר: וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ**
3 **תִּפְדֶּה[32]. בֵּין בְּכֶסֶף בֵּין בְּשָׁוֶה כֶּסֶף[33] מִן הַמִּטַּלְטְלִין**
4 **שֶׁגּוּפָן מָמוֹן, כְּעִנְיַן הַשְּׁקָלִים[34]. לְפִיכָךְ אֵין פּוֹדִין**
5 **בְּקַרְקָעוֹת[35]; וְלֹא בַּעֲבָדִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּקַרְקָעוֹת[36];**
6 **וְלֹא בִּשְׁטָרוֹת[37], לְפִי שֶׁאֵין גּוּפָן מָמוֹן[38]. וְאִם פָּדָהוּ**
7 **בָּהֶן - אֵינוֹ פָּדוּי[39].**

29) שהרי מצות פדיון הבן היא חובת הגוף, ו"כל שהוא חובת הגוף, נוהגת בין בארץ בין בחוץ־לארץ" (קידושין לז.). ובבכורות נ, א: "רב אשי שדר ליה שבסר זוזי לרב אחא בריה דרבינא בפדיון הבן", ורב אשי הרי היה בבבל. וראה למעלה פ"א ה"ז. 30) אפילו שלא בפני הבית. 31) משנה, בכורות מט, ב. 32) ולאחר מכן כתוב: "בערכך כסף חמשת שקלים". ושם נא, א: "כל מקום שאתה מוצא שתי כללות הסמוכים זה לזה, הטל פרט ביניהם ודונם בכלל ופרט". ושם: "ופדויו מבן חודש, כלל. בערך, פרט. תפדה, חזר וכלל (כלומר, לאחר שהטיל פרט בין הכללות הסמוכים, כנ"ל). כלל ופרט וכלל, אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש דבר המיטלטל וגופו ממון (כלומר, שוה כסף), אף כל דבר המיטלטל וגופו ממון, וכו'". 33) משנה, שם. 34) שהוסיפו חכמים על השקל, ועשו משקלו כמשקל סלע. וראה בפ"א מהל' ערכין ה"ד, ובפ"א מהל' שקלים ה"ב. 35) משנה, שם. 36) שהרי נאמר בהם (ויקרא כה, מו): "והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה" (קידושין כב:). 37) כלומר, בשטרי חוב שיש לו על אחרים, ורוצה לתתם לכהן. 38) אף־על־פי שהם מטלטלין. 39) שהרי אמרה תורה שהבן נפדה רק בכסף ובשוה כסף, כנ"ל. וראה ברש"י שם.

8 **ז. כָּתַב[40] הָאָב לַכֹּהֵן שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ חָמֵשׁ סְלָעִים -**
9 **חַיָּב לִתֵּן לוֹ[41], וּבְנוֹ אֵינוֹ פָּדוּי[42]. נָתַן לוֹ[43] כְּלִי שֶׁאֵינוֹ**
10 **שָׁוֶה בַּשּׁוּק חָמֵשׁ סְלָעִים וְקִבְּלוֹ הַכֹּהֵן בְּחָמֵשׁ סְלָעִים**
11 **- הֲרֵי בְּנוֹ פָּדוּי. נָתַן[44] חָמֵשׁ סְלָעִים לַעֲשָׂרָה**
12 **כֹּהֲנִים[45], בֵּין בְּבַת אַחַת[46] בֵּין בָּזֶה אַחַר זֶה[47] - יָצָא[48].**

40) משנה, בכורות שם. 41) כדין הכותב לחבירו בשטר הריני חייב לך מנה, חייב הוא לו, ואף־על־פי שאין שם עדים (כתובות קא: ופי"א מהל' מכירה הט"ו). 42) בכורות שם: "תני תנא קמיה דרב נחמן, בנו פדוי לכשיתן. אמר ליה רב נחמן, זו דברי רבי יוסי, וכו', אבל חכמים אומרים, אין בנו פדוי. והלכתא: אין בנו פדוי (כלומר, אפילו לכשיתן)". וטעמו של דבר, שאין זו אלא התחייבות חדשה, שהרי לא נזכר בה שמדובר בכסף פדיון הבן. ולכן צריך לתת לכהן חמשה סלעים נוספים עבור פדיון בנו. 43) בקידושין ח, א - אמרו: "עגל זה לפדיון בני, וכו', לא אמר כלום. עגל זה בחמשה סלעים לפדיון בני, וכו', בנו פדוי. האי פדיון היכי דמי, אילימא דלא שוי (חמשה סלעים), כל כמיניה. אלא לאו אף־על־גב דשוי, וכיון דלא קייצי - לא. אמר רבא לעולם דלא שוי, ורישא דאמר אבי הבן, וסיפא דקבלי כהן עילויה. כי הא דרב כהנא פריק בסודרא (כנוסחת בה"ג - כלומר, פדה את בנו בסודר יקר מאד). אמר, לדידי שוה חמשה סלעים". ומה שאמרו שם "לא אמרן אלא רב כהנא וכו'", אינו ענין לדין פדיון הבן אלא לדין אונאה (ש"ך ליו"ד סי' שה ס"ק ה, והגר"א שם ס"ק ח לגירסת הבה"ג). 44) ברייתא, בבכורות שם, ב. 45) כלומר, חצי סלע לכל כהן. 46) שמצד הנותן היתה כאן נתינה של חמשה סלעים, אף־על־פי שמצד המקבלים לא היתה אלא קבלה של חצי סלע לכל אחד. 47) שאף מצד הנותן לא היתה נתינה של חמשה סלעים. 48) אף־על־פי שמהלשון "יצא" משמע, שרק בדיעבד יצא, נראה שאף לכתחילה יכול לעשות כן, וראיה ממתנות כהונה ומראשית הגז שאפשר לחלקם, אם נותן לכל אחד כדי נתינה (למעלה פ"א הי"ז, ופ"י הט"ז), ראה ב'פתחי תשובה' שם ס"ק י בשם 'חכמת אדם'. וכן נראה מהברייתא שם, שאחרי הדין הנ"ל, נאמר עוד: "נטלו והחזירו לו - יצא", וזה בוודאי לאו דוקא, שהרי במשנה (שם.) מפורש: "אם רצה הכהן ליתן לו במתנה - רשאי", הרי שגם לכתחילה מותר לעשות כן, והוא־הדין למה שנאמר בראש הברייתא הנ"ל "נתנו לעשרה כהנים, יצא וכו'" שגם כן "יצא" לאו דוקא, אלא הוא־הדין לכתחילה.

13 **ח. רָצָה[49] הַכֹּהֵן לְהַחֲזִיר לוֹ הַפִּדְיוֹן - מַחֲזִיר[50]; וְלֹא**
14 **יִתֵּן לוֹ הוּא[51] וְדַעְתּוֹ שֶׁיַּחֲזִיר. וְאִם עָשָׂה כֵּן וְהֶחֱזִיר**
15 **לוֹ - אֵין בְּנוֹ פָּדוּי[52], עַד שֶׁיִּגְמֹר בְּלִבּוֹ לִתֵּן לוֹ מַתָּנָה**
16 **גְּמוּרָה; וְאִם רָצָה הַכֹּהֵן אַחַר כָּךְ לְהַחֲזִיר[53] - יַחֲזִיר.**

וְכֵן אִם פֵּרֵשׁ וְנָתַן לוֹ עַל מְנָת לְהַחֲזִיר - הֲרֵי בְּנוֹ פָּדוּי[54].

49) במשנה, שם: "אם רצה הכהן ליתן לו במתנה - רשאי". 50) שכיון שנתן הפדיון לכהן במתנה - נפדה בנו. 51) כלומר, אבי הבן. ושם: "רבי חנינא היה רגיל ושקיל ומהדר (=נוטל הפדיון ומחזירו). חזייה להההוא גברא (שנתן לו פדיון בנו), דהוה קא אזיל ואתי קמיה. אמר ליה, לא גמרת ויהייבת, מידעם ביש (= עסק ביש), הילכך אין בנו פדוי". 52) שכיון שלא פירש שהוא נותן לו על־מנת שיחזיר, כדלהלן, לא גמר בדעתו לתת את הפדיון במתנה גמורה, כנ"ל. ודווקא אם החזיר לו, אבל אם לא החזיר לו, הרי בנו פדוי, שעתה הוא גומר בדעתו לתת הכסף במתנה גמורה. וכמו שכתב רש"י שם לפי הלשון הראשון. וראה ביו"ד שם ס"ח ובש"ך. 53) קידושין ו, ב. 54) כיון שגמר בלבו לתת לו מתנה גמורה, אלא שהתנה שיחזיר לו לאחר מכן. ובגמרא שם אמרו: "ואסור לעשות כן, מפני שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות", ורבינו השמיט זה, מפני שסובר שאין הדברים אמורים אלא בתרומה בלבד, ראה בכסף־משנה, ובביאור הגר"א ליו"ד שם ס"ק יב.

ט. כֹּהֲנִים[55] **וּלְוִיִּם**[56] **- פְּטוּרִים מִפִּדְיוֹן הַבֵּן מִקַּל וָחֹמֶר: אִם פָּטְרוּ שֶׁל יִשְׂרָאֵל**[57] **בַּמִּדְבָּר, דִּין הוּא שֶׁיִּפְטְרוּ עַצְמָן**[58].

55) משנה, בכורות ג, ב. 56) אף־על־פי "שאין הדבר תלוי באב אלא באם", כבהלכה הסמוכה, בכל זאת פטור מקל־וחומר, כדלהלן. 57) כלומר, אם הפקיעה קדושת הלויים את קדושת בכורי ישראל, שפטרום מן הבכורה, שנאמר (במדבר ג, מה) "קח את הלויים תחת כל בכור בבני ישראל". וראה בפירוש המשנה, שם. 58) ובגמרא שם ד, א: "כהנים מנלן, כרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי, בכ"ד מקומות נקראו כהנים לויים, וזה אחד מהן, והכהנים הלויים בני צדוק. ולדורות מנלן (שהרי מהקל־וחומר הנ"ל אין לפטור את הכהנים והלויים, אלא במדבר) אמר קרא, והיו לי הלויים, בהייתן יהו".

י. יִשְׂרָאֵל הַבָּא מִן הַכֹּהֶנֶת וּמִן הַלְוִיָּה[59] **- פָּטוּר**[60]. **שֶׁאֵין הַדָּבָר תָּלוּי בָּאָב, אֶלָּא בָּאֵם; שֶׁנֶּאֱמַר: פֶּטֶר רֶחֶם בְּיִשְׂרָאֵל**[61].

59) והאב ישראל, ואם־כן גם בנו ישראל. 60) שם מז, א. מימרא של רב אדא בר אהבה כפירושו של מר בריה דרב יוסף. ובחולין קלב, א - פסקו כמימרתו של רב אדא בר אהבה. וראה בבכורות שם ב'תוספות' ד"ה מר. 61) ראה להלן הערה עד.

יא. לְוִיָּה[62] **הַמְעֻבֶּרֶת מֵעוֹבֵד כּוֹכָבִים - בְּנָהּ פָּטוּר**[63]. **וְכֹהֶנֶת**[64] **הַמְעֻבֶּרֶת מֵעוֹבֵד כּוֹכָבִים - בְּנָהּ חַיָּב**[65]; **שֶׁהֲרֵי נִפְסְלָה אִמּוֹ מִן הַכְּהֻנָּה**[66] **בִּבְעִילַת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים**[67].

62) שם, כרב אדא בר אהבה, לפירושו של רב פפא. 63) שם: ולא תימא אליבא דמאן־דאמר אין מזהמין את הוולד (כלו', אין הוולד הולך אחר האב הגוי, אלא אחר האם וכשר הוא, וכן פסק רבינו בפט"ו מהל' איסורי ביאה ה"ג), אלא אפילו למאן־דאמר מזהמין את הוולד, לוי פסול מיקרי (כלומר, שאין קדושת לויה פוקעת מן האם, כיון שאינה חמורה כל־כך). 64) שם. 65) כלומר, הוא עצמו חייב לפדות את עצמו לכשיגדיל, שהרי אין אמו חייבת לפדותו, למעלה בה"ב. ואם נבעלה לגוי, ולא נתעברה ממנו, ונשאה לישראל - הישראל חייב לפדותו (ש"ך ליו"ד סי' שה ס"ק כב). 66) שם: "לוייה בקדושתה קיימא, וכו'. אלא כהנת, כיון דאיבעלה הויא זרה". וראה למעלה בפ"ט ה"כ, ובפ"א מהל' מעשר ה"ב. 67) ונעשתה חללה. ואפילו דין לויה אין בה [וראה בגיטין נט, ב].

יב. כֹּהֵן[68] **שֶׁנּוֹלַד לוֹ בֵּן חָלָל**[69]: **מֵת הָאָב בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - הַבֵּן חַיָּב לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ**[70], **שֶׁלֹּא זָכָה הָאָב בִּפְדְיוֹנוֹ**[71]; **מֵת אַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - אֵינוֹ חַיָּב הַבֵּן לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ, שֶׁהֲרֵי זָכָה הָאָב בִּפְדְיוֹנוֹ**[72].

68) בכורות, שם. 69) שבא הכהן על הגרושה או על החללה, ונולד זה ממנה שהרי הוא ישראל ולא לוי (ראה בהלכה הקודמת), ולא כהן. וראה בפי"ט מהל' איסורי ביאה ה"ג. 70) שם, כרב חסדא ולא כרבה בר רב הונא. 71) שהרי חובת פדיון הבן חלה רק משישלים שלשים יום, כדלהלן בהי"ז. וטעמו של דבר (שהבן חייב) הוא, שמשחלה חובת פדיון על הבן, הרי זו חובתו הוא בלבד, ואין הוא בא מכח אביו, ולפיכך אינו יכול לומר כיון שאביו היה פטור אילו היה חי, אף הוא יפטר. 72) שהרי הוא כהן, ונמצא שנתן פדיון בנו לעצמו וקיים המצוה בכך, ומשמת הוריש את הכסף לבנו, והרי הוא שלו. וראה ביו"ד שם סי"ט, ובביאור הגר"א שם.

יג. הַשִּׁפְחָה[73] **שֶׁנִּשְׁתַּחְרְרָה וְכוּתִית שֶׁנִּתְגַּיְּרָה כְּשֶׁהֵן מְעֻבָּרוֹת וְיָלְדוּ, אַף עַל פִּי שֶׁהוֹרָתוֹ שֶׁלֹּא בִּקְדֻשָּׁה**[74], **הוֹאִיל וְנוֹלַד בִּקְדֻשָּׁה - חַיָּב**[75]; **שֶׁנֶּאֱמַר: פֶּטֶר רֶחֶם בְּיִשְׂרָאֵל**[76], **וַהֲרֵי פֶּטֶר וָרֶחֶם**[77] **בְּיִשְׂרָאֵל. אֵין יָדוּעַ**[78] **אִם קֹדֶם שֶׁנִּתְגַּיְּרָה יָלְדָה**[79] **אוֹ אַחַר שֶׁנִּתְגַּיְּרָה יָלְדָה - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.**

73) משנה, שם מו, א: "נתגיירה מעוברת, נשתחררה מעוברת וכו' בכור לכהן". 74) שהרי נאמר "פטר רחם בישראל", והן אינן בכלל ישראל. 75) כלומר, חייב לפדות עצמו כשיגדל, כנ"ל בה"ב. וראה בפירוש רגמ"ה שם. 76) כן הוא לשון המשנה, שם. אבל אין פסוק כזה בכל התורה, שהרי בשמות יג, ב נאמר: "פטר כל רחם בבני ישראל", ובבמדבר ג, יב נאמר: "פטר רחם מבני ישראל. 77) ביו"ד שם ס"כ: "פטרו רחם". 78) למדו רבינו ממה שאמרו בחולין קלד, א. (הובא למעלה פ"ט הי"ג, ופ"י הי"ב), לענין מתנות כהונה וראשית הגז, שספק ממון פטור, משום שהמוציא מחבירו - עליו הראיה. 79) ופטור מפדיון, שאין זה "בישראל". ה'טור' ביו"ד שם, הביא: "ספק אם ילדו קודם שנשתחררה ונתגיירה, אם לאו - פטור".

יד. הַכּוּתִית[80] וְהַשִּׁפְחָה שֶׁיָּלְדוּ, וְאַחַר כָּךְ נִתְגַּיְּרוּ וְנִשְׁתַּחְרְרוּ וְיָלְדוּ וָלָד אַחֵר - הֲרֵי זֶה פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: פֶּטֶר רֶחֶם, וְאֵין זֶה פֶּטֶר רֶחֶם[81]. וְכֵן הַבָּא אַחַר הַנְּפָלִים[82]: כָּל נֵפֶל[83] שֶׁאִמּוֹ טְמֵאָה לֵדָה[84] - הַבָּא אַחֲרָיו אֵינוֹ פֶּטֶר רֶחֶם[85]; וְכָל נֵפֶל שֶׁאֵין אִמּוֹ טְמֵאָה לֵדָה, כְּמוֹ הַמַּפֶּלֶת כְּמִין דָּגִים וַחֲגָבִים[86] אוֹ הַמַּפֶּלֶת יוֹם אַרְבָּעִים[87] וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן[88] - הַבָּא אַחֲרָיו בְּכוֹר לַכֹּהֵן וְחַיָּב לִפְדּוֹת[89].

80) משנה שם, כחכמים ולא כרבי יוסי הגלילי. 81) שהרי כבר נפטר רחמה על־ידי לידתה בגויותה ובעבודתה. 82) משנה שם, כחכמים ולא כרבי מאיר. והכוונה שנולד לאחר שהפילה אמו. 83) ראה להלן הט"ז, בדין יוצא דופן. 84) כשפניו כצורת פני אדם, אף־על־פי ששאר גופו כצורת בהמה או חיה או עוף. וראה בפ"י מהל' איסורי ביאה ה"א, ח. 85) הפלה כזאת נקראת לידה, וכבר נפטר רחמה. 86) משנה, שם מז, ב. 87) שכל שלא מלאו לו ארבעים יום שלמים, לא נגמרה צורתו. וראה בהל' איסורי ביאה שם ה"א. 88) ראה שם ה"ד. 89) שההפלה שקדמה לוולד אינה בכלל לידה. וראה להלן הט"ז בדין יוצא דופן.

טו. חָתַךְ[90] הָעֻבָּר בְּמֵעָיהָ וְהוֹצִיאוֹ אֵבֶר אֵבֶר - הַבָּא אַחֲרָיו אֵינוֹ פֶּטֶר רֶחֶם[91]. בֵּן שְׁמֹנֶה[92] חֳדָשִׁים שֶׁהוֹצִיא רִאשׁוֹ וְהוּא חַי[93] וְהֶחֱזִירוֹ וָמֵת, וְכֵן בֵּן תִּשְׁעָה שֶׁמֵּת[94] וְיָצָא רִאשׁוֹ וְהֶחֱזִירוֹ, וְאַחַר כָּךְ יָצָא אָחִיו וְיָלְדָה[95] - זֶה שֶׁיָּלְדָה אֵינוֹ פֶּטֶר רֶחֶם, שֶׁהֲרֵי נִפְטַר בְּרִאשׁוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן[96]. וּמִשֶּׁהֹוצֵא כַּדַּחְתּוֹ[97] פּוֹטֵר הַבָּא אַחֲרָיו.

90) משנה, שם מו, א. 91) כיון שאמו טמאה לידה לאחר הוצאת העובר החתוך (הל' איסורי ביאה שם ה"ו). 92) במשנה, שם: "איזהו בכור לנחלה ואינו בכור לכהן, הבא אחר נפלים אף־על־פי שיצא את ראשו חי, ובן ט' שיצא ראשו מת", וראה להלן. 93) משמע מלשון רבינו, שאם הוציא בן ח' ראשו והוא מת, אין זה פוטר את הבא אחריו מפדיון, וכן הוא ביו"ד שם סכ"ג. והגר"א שם באות לט, חולק - וסובר שאין הבדל בין הוציא ראשו כשהוא חי או כשהוא מת. ולכן לא נמנה במשנה שם מז, ב - בין הנפלים שאינם פוטרים את הבא אחריהם מפדיון הבן, גם בן ח' שהוציא ראשו והוא מת. ועיי"ש שהאריך בזה. 94) כלומר, אף־על־פי שמת, וכל־שכן אם הוא חי. 95) כלומר, לא חזר כמו אחיו. 96) שם מו, ב: ומאי קא־משמע־לן, דכיון דמפיק ליה רישיה, הוה לידה. וראה בפ"ה מהל' מאכלות אסורות, סוף הט"ו. 97) משנה, נדה כח, א. ובהל' איסורי ביאה שם ה"ו, כתב רבינו: "משתצא רוב פדחתו, הרי זה כילוד". אבל ה'כסף משנה' שם, מצא בספר רבינו מוגה, שנמחקה בו תיבת "רוב".

טז. יוֹצֵא דֹּפֶן[98] וְהַבָּא אַחֲרָיו כְּדַרְכּוֹ[99] - שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִים: הָרִאשׁוֹן - לְפִי שֶׁלֹּא יָצָא מִן הָרֶחֶם[100], וְהַשֵּׁנִי - מִפְּנֵי שֶׁקְּדָמוֹ אַחֵר[101].

98) משנה, בכורות מז, ב - כחכמים ולא כרבי שמעון. ושם יט, א - כרבי עקיבא. ו"יוצא דופן", הוא ולד שלא יצא דרך הרחם, אלא הוצא מדופן בטן אמו על־ידי פתיחתה. 99) כלומר, דרך הרחם. 100) ו"פטר רחם בעינן" (גמרא, שם מז). 101) שם: "קסבר, בכור לדבר אחד (כגון זה שהוא בכור ליציאה מן הרחם, ואינו בכור לוולדות שהרי היה ולד קודם לו, ראה רש"י שם), לא הוי בכור. ואף־על־פי שיוצא דופן אין אמו טמאה לידה (הל' איסורי ביאה שם ה"ה), אין בכך כלום, שלא כתב רבינו בהלכה י"ד, שמי שאין אמו טמאה לידה הבא אחריו חייב לפדות אלא בנפל בלבד, ולא בבר קיימא.

יז. מֵאֵימָתַי יִתְחַיֵּב[102] בְּפִדְיוֹן? מִשֶּׁיַּשְׁלִים[103] שְׁלֹשִׁים יוֹם[104]; שֶׁנֶּאֱמַר: וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה. מֵת הַבֵּן[105] בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים, וַאֲפִלּוּ בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים[106], וְכֵן אִם נַעֲשָׂה טְרֵפָה[107] - אֵינוֹ חַיָּב בְּחָמֵשׁ סְלָעִים. וְאִם הִקְדִּים[108] וְנָתַן לַכֹּהֵן[109] - יַחֲזִיר לוֹ הַפִּדְיוֹן. [וְאִם מֵת[110] אַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - חַיָּב בְּפִדְיוֹן;] וְאִם לֹא נָתַן - יִתֵּן.

102) האב. 103) ברייתא, שם יב: "אין בערכין ובפדיון הבן וכו', פחות משלשים יום, ומוסיפין עד עולם" (כלומר, אם לא פדה את בנו ביום ל"א, לא פקע חיובו, אלא בחיובו הוא עומד לעולם). וראה ביו"ד סי' שה סי"א, ובביאור הגר"א. 104) כלומר, משיכנס ליום ל"א. 105) משנה, שם מט, א. 106) שם, כחכמים ולא כרבי עקיבא הסובר שאם מת ביום שלשים, אם נתן לא יטול, ואם לא נתן לא יתן. ובגמרא שם: מאי טעמייהו דרבנן, גמרי "חודש" (כלומר, "מבן חודש תפדה" האמור בפדיון הבן) "חודש" ממדבר, מה התם "ומעלה" (כלומר, "מבן חודש ומעלה", ולא בן חודש ממש), אף הכא נמי "ומעלה". 107) בבא־קמא יא, ב: "ואמר עולא אמר רבי אלעזר, בכור שנטרף אין פודין אותו". ורבינו מפרש "שנטרף", נעשה טריפה, כלומר, שניקב מוחו או ריאתו וכיוצא בזה, שסופו למות בתוך יב חודש, וכן פירשו ב'תוספות' שם, ולא כרש"י. 108) משנה, בכורות, שם. והכוונה שנתן לכהן את הכסף בתוך שלשים, ואמר לו: לאחר שלשים יום בני פדוי, כדלהלן בהי"ח. 109) ומת הבן בתוך שלשים. 110) שם.

יח. מִי שֶׁפָּדָה[111] בְּנוֹ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם[112]: אִם אָמַר לוֹ[113] מֵעַכְשָׁיו[114] - אֵין בְּנוֹ פָּדוּי[115]; וְאִם אָמַר לוֹ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם[116] - בְּנוֹ פָּדוּי, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַמָּעוֹת קַיָּמִין לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם[117].

111) שם. 112) וכן ביום ל, כבהלכה הקודמת. 113) לכהן. 114) כלומר, עכשיו יחול הפדיון. 115) אף־על־פי שהמעות קיימין (ש"ך ליו"ד שם ס"ק יח), שאין חובת פדיון אלא מיום ל"א ואילך. ובזה לא נחלקו רב ושמואל שם. וראה להלן. 116) כלומר, אז יחול הפדיון. 117) שם, כרב ולא כשמואל, שהלכה כרב באיסורי. ומה שאמרו בגמרא שם: "ואף־על־גב דקיימא־לן הלכתא כרב באיסורי וכשמואל בדיני, הכא הלכתא כוותיה דשמואל", כנראה שרבינו לא גרס כן (כסף־משנה), וכן כתב ב'שיטה מקובצת' שם, כי בקצת ספרים ישנים, אין זה, ושכן

משמע מ'תוספות הרא"ש'. וכן נראה ממה שהקשו שם יב : מרב על רב נחמן, משמע שהלכה כמותו.

יט. מִי שֶׁהוּא סָפֵק[118] אִם חַיָּב בְּפִדְיוֹן אוֹ לֹא - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[119], שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. מֵת הָאָב[120] בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - הֲרֵי הַבֵּן בְּחֶזְקַת שֶׁלֹּא נִפְדָּה[121], עַד שֶׁיָּבִיא רְאָיָה מֵאָבִיו שֶׁפָּדָהוּ קֹדֶם שֶׁיָּמוּת[122]; מֵת הָאָב לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקַת פָּדוּי[123], עַד שֶׁיּוֹדִיעוּהוּ שֶׁלֹּא נִפְדָּה.

118) חולין קלד, א. וראה למעלה בסוף הי"ג ובהערה עו. 119) ויש אומרים שגם אם תפס הכהן, את חמשה הסלעים, מוציאים אותם מידו, ואין זה דומה לכהן שתפס ספק בכור בהמה, שדעת רבינו היא, שאין מוציאין אותו מידו (פ"ה מהל' בכורות ה"ג), ששם תפס את הבכור, שבו הספק. אבל כאן תפס את הכסף ובו אין ספק כלל, כי הספק הוא על האדם אם הוא חייב, והכסף אינו אלא ערב לחובותיו, וכשיש ספק בחוב - אין הכסף נעשה ערב, ונמצא שתפס כספו של אחר, ראה ברדב"ז, וב'מחנה אפרים' הל' זכיה ומתנה סי' ח. 120) משנה, בכורות, שם. 121) שאין אדם עשוי לפדות תוך שלשים, קודם זמן חיובו. וראה ברש"י שם וברדב"ז. 122) שאמר לכהן: הרי בני פדוי לאחר ל' יום, כבהלכה הקודמת. 123) שמן הסתם פדה את בנו מיד ביום ל"א כדינו, ולא השהה את המצוה, וראה ביו"ד שם סי"א, ובביאור הגר"א סוף אות יח.

כ. מִי[124] שֶׁלֹּא בִּכְּרָה אִשְׁתּוֹ[125] וְיָלְדָה זָכָר וּנְקֵבָה וְאֵין יָדוּעַ אֵי זֶה מֵהֶן יָצָא רִאשׁוֹן - אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם[126]. יָלְדָה שְׁנֵי זְכָרִים[127], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין יָדוּעַ אֵי זֶה מֵהֶן הַבְּכוֹר - נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים לַכֹּהֵן[128]. מֵת אֶחָד מֵהֶן[129] בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - פָּטוּר[130], שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. מֵת הָאָב[131], בֵּין בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם[132] בֵּין אַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם[133], בֵּין שֶׁלֹּא חָלְקוּ הָאַחִים בֵּין שֶׁחָלְקוּ[134] - יִנָּתֵן מִן הַנְּכָסִים חָמֵשׁ סְלָעִים לַכֹּהֵן; שֶׁכְּבָר נִתְחַיְּבוּ הַנְּכָסִים.

124) משנה, שם מח, א. 125) כלומר, עוד לא ילדה בכור. 126) כלומר, אף הבן פטור מלפדות עצמו כשיגדל, שמא הנקבה יצאה ראשונה, והיא הרי פטורה מפדיון (למעלה ה"א), ונמצא שהזכר שבא אחריה אינו בכור, והמוציא מחבירו עליו הראיה. וראה להלן הכ"ז. 127) שם. 128) שהרי אחד משניהם הוא ודאי בכור. והחידוש הוא, שאין צורך שיהא ידוע מי הוא הבכור (רדב"ז). 129) שם. כלומר, אחד מאלה שאין ידוע איזה מהן הבכור. 130) שמא הבכור הוא שמת, והאב פטור מלפדותו, כנ"ל הי"ז, ונמצא שהשני החי אינו בכור, ומחמת ספק פטור האב לגמרי. 131) שם, כרבי יהודה ולא כרבי מאיר. 132) שמשיגיע יום ל"א יתחייבו הנכסים שהוריש האב, בחמשה סלעים לכהן. וכהלשון הראשון שם, ולא כהלשון השני (כסף־משנה ורדב"ז). 133) כנ"ל. 134) כרבי יהודה, כנ"ל.

כא. שְׁתֵּי נָשָׁיו[135] שֶׁלֹּא בִּכְּרוּ וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים[136] - נוֹתֵן עֶשֶׂר סְלָעִים לַכֹּהֵן[137]. מֵת אֶחָד מֵהֶן בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם[138]: אִם לְכֹהֵן אֶחָד נָתַן[139] - יַחֲזִיר לוֹ חָמֵשׁ סְלָעִים[140]; וְאִם לִשְׁנֵי כֹּהֲנִים נָתַן[141] - אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא מֵהֶן; שֶׁהֲרֵי לֹא צִיֵּן פִּדְיוֹן זֶה עַל בֵּן זֶה, וְכָל אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לוֹמַר: הַחֲזֵר מֵחֲבֵרִי[142].

135) משנה, שם. 136) כלומר, שילדה כל אחת זכר. 137) אף־על־פי שרק אחד משניהם הוא בכור לאביו, אין אנו הולכים אחר האב, אלא אחר האם (ראה למעלה ה"י), ושניהם פטרו את רחם אמותיהם. 138) שאביו פטור מלפדותו, כנ"ל הי"ז. 139) את עשרת הסלעים בתוך שלשים, ואמר לו: לאחר שלשים יום יהא בני פדוי, כנ"ל הי"ח. 140) שקיבל עבור זה שמת בתוך שלשים. 141) לכל אחד חמשה סלעים, ולא ציין : פדיון זה על בן זה, ופדיון זה על זה, ראה להלן. 142) שהפדיון שנתן לו הוא עבור הזכר שמת. ואף־על־פי שבספק אם חייב בפדיון הבן, אם תפס כהן מוציאים מידו (ראה למעלה בתחילת הט"ו, ובהערה קיז), זה אינו אלא כשכהן אחד תפס שידוע מי תפס וממי להוציא, אבל כאן שמתחילה נתן לכהן בתורת מתנות כהונה, אף־על־פי שאחר־כך נתברר שאם לא היה נותן לו, לא היה ראוי ליטול עתה (ואם היה נוטל היו מוציאין מידו), בכל זאת אין מוציאין מידו (שם, ב'תוספות' ד"ה ואם).

כב. שְׁתֵּי נָשָׁיו[143] שֶׁלֹּא בִּכְּרוּ שֶׁיָּלְדוּ זָכָר וּנְקֵבָה, אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּנְקֵבָה[144] - נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים לַכֹּהֵן; שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִהְיֶה זָכָר אֶחָד מֵהֶן[145] פֶּטֶר רֶחֶם.

143) משנה, שם. 144) כלומר, ולא ידוע מי יצא ראשון. וראה ברש"י שם. 145) כלומר, אחד משני הזכרים שנולדו. ובאופן הראשון שילדו זכר ונקבה, ברור הדבר שהזכר הוא בכור, אלא שלא ידוע של איזו אשה הוא. ואף כאן החידוש הוא שאין הבכור צריך להיות ידוע. וראה למעלה בה"כ ובהערה קכו.

כג. יָלְדוּ שְׁתֵּי נְקֵבוֹת וְזָכָר[146], אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּשְׁתֵּי נְקֵבוֹת, וְאֵין יָדוּעַ אֵי זֶה נוֹלַד רִאשׁוֹן - אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם[147]; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: נְקֵבָה נוֹלְדָה תְּחִלָּה וְאַחֲרֶיהָ זָכָר[148].

146) שם. 147) שאף הבן פטור מלפדות עצמו לכשיגדל, כנ"ל. 148) כלומר, והשניה ילדה נקבה, זהו באופן הראשון. ובאופן השני, ייתכן שכל אחת ואחת ילדה זכר ונקבה, ושתי הנקבות יצאו תחילה, ואחריהן הזכרים, והמוציא מחבירו עליו הראיה.

כד. שְׁתֵּי נָשָׁיו[149], אַחַת בִּכְּרָה[150] וְאַחַת לֹא בִּכְּרָה, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים וְנִתְעָרְבוּ - נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים לַכֹּהֵן[151]. מֵת אֶחָד מֵהֶם בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - הָאָב פָּטוּר[152]. מֵת הָאָב[153] - יִנָּתֵן מִן הַנְּכָסִים[154] חָמֵשׁ סְלָעִים.

149) שם. 150) כלומר, ילדה כבר בכור, בן או בת. 151) שהרי ברור שיש כאן בכור. 152) שמא הבכור מת.

153) בין בתוך שלשים יום ובין לאחר שלשים, והבנים קיימים. 154) בין שחילקו הנכסים ובין שלא חילקו, כרבי יהודה שם שאמר: "נתחייבו נכסים". וראה למעלה הערה קל.

כה. יָלְדוּ[155] זָכָר וּנְקֵבָה אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּנְקֵבָה[156] - אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: זוֹ שֶׁלֹּא בִּכְּרָה יָלְדָה נְקֵבָה תְּחִלָּה וְאַחֲרֶיהָ זָכָר[157], וְזוֹ שֶׁבִּכְּרָה יָלְדָה זָכָר.

155) שתי נשיו שאחת ביכרה ואחת לא ביכרה. משנה, שם. 156) בגמרא שם מט, א: "תנא רב הונא, שני זכרים ונקבה, אין כאן לכהן כלום". 157) כן הוא באופן השני, ובאופן הראשון אני אומר, זו שלא ביכרה ילדה נקבה, וזו שביכרה ילדה זכר. וצריך עיון, הרי גם כאן אין האיש נפטר אלא בשני ספיקות, אם אשתו שלא ביכרה ילדה זכר בלבד חייב, ואם היא ילדה זכר ונקבה חייב, אלא־אם־כן ילדה נקבה תחילה, והואיל והדבר רחוק היה לו לתת פדיון בנו, כדלהלן ה"ל. ומה סברא יש לחלק בין אם מדובר באיש אחד ושתי נשים, לבין שני אנשים ושתי נשים. ולדעת הראב"ד הדין הוא להיפך: באיש אחד ושתי נשים, חייב האיש לשלם חמשה סלעים לכהן, ובשני אנשים ושתי נשים אין לכהן כלום. וזה תלוי בקביעות הנוסחא בגמרא שם. ועי' ב'כסף משנה', ברדב"ז, ב'משנה למלך' וביו"ד שם סעיפים כח־לא, וט"ז וביאור הגר"א שם.

כו. שְׁתֵּי נָשִׁים[158] שֶׁל שְׁנֵי אֲנָשִׁים שֶׁלֹּא בִּכְּרוּ, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים וְנִתְעָרְבוּ - זֶה נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים, וְזֶה נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים[159]. נָתְנוּ[160] וְאַחַר כָּךְ מֵת אֶחָד מִן הַבָּנִים בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם[161]: אִם לִשְׁנֵי כֹּהֲנִים נָתְנוּ[162] - אֵינָן יְכוֹלִין לְהוֹצִיא מִיָּדָן[163]; וְאִם לְכֹהֵן אֶחָד נָתְנוּ - כּוֹתֵב אֶחָד מֵהֶן[164] לַחֲבֵרוֹ הַרְשָׁאָה[165], וְיֵלֵךְ זֶה בַּהַרְשָׁאָה וְיַחֲזִיר מִן הַכֹּהֵן חָמֵשׁ סְלָעִים[166].

158) משנה, שם. 159) שהרי ברור הדבר ששניהם בכורים, ואף־על־פי שלא ידוע מי אמו של זה ומי אמו של זה, וראה למעלה בהלכות כ־כד. 160) בתוך שלשים יום, ובאופן הנ"ל הי"ח. 161) שאביו פטור מלפדותו, כנ"ל הי"ד. אבל אם מת אחד מן הבנים קודם שנתנו, האבות פטורים, שכל אחד יכול לומר: שלי מת. אבל הבן חייב לפדות עצמו, לכשיגדל, שהרי הוא ודאי בכור (תוספתא בכורות פ"ו ה"ג. וראה בהלכה הסמוכה). 162) כלומר, שכל אחד נתן פדיון בנו לכהן אחר. 163) שכל כהן ידחה אותו אצל השני ויאמר: חמשה הסלעים שקיבלתי הם עבור הבכור החי, והמוציא מחבירו עליו הראיה. 164) גמרא שם מט, א. כשמואל. 165) וכותב לו: דון וזכה והוצא לעצמך, או לשון אחרת שיש בה הקנאה גמורה. ואף־על־פי שכתב לו כן, אינו אלא שליח, וראה בפ"ג מהל' שלוחין ושותפין ה"א. וכל זה כשאין הכהן כופר בקבלת חמשה הסלעים, אבל אם הוא כופר אינו יכול לכתוב הרשאה עליו, שם ה"ו. ואין הרשאה מועילה אלא כשנתנו לכהן אחד, אבל נתנו לשני כהנים יכול כל כהן לומר להם: חמשה הסלעים שקבלתי, עבור החי. וראה ב'רבינו גרשום' שם.

166) כלומר, יאמר לו: ממה־נפשך, אם בני הוא המת - החזר לי הכסף, ואם בן חבירי הוא שמת, הרי אני מורשה על ידו לקחת הכסף עבורו, ונוטל הכסף וחולקים ביניהם. וראה ברש"י במשנה שם, ד"ה מת. וכל זה כשלא באו שניהם יחד לתבוע ממנו, אבל אם באו שניהם יחד לתבוע ממנו "ממה־נפשך" כנ"ל, אין צורך בהרשאה ('תוספות' שם ד"ה הני מילי. וראה ביו"ד שם סכ"ט ובש"ך, וב'חזון איש').

כז. יָלְדוּ[167] זָכָר וּנְקֵבָה וְנִתְעָרְבוּ - הָאָבוֹת פְּטוּרִין[168], וְהַבֵּן חַיָּב לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ[169]. וְכֵן מְבַכֶּרֶת[170] שֶׁלֹּא שָׁהַתָּה אַחַר בַּעְלָהּ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים[171] וְיָלְדָה, וְאֵין יָדוּעַ אִם בֶּן תִּשְׁעָה[172] לָרִאשׁוֹן[173] אוֹ בֶּן שִׁבְעָה לָאַחֲרוֹן - שְׁנֵיהֶן פְּטוּרִין[174], וְהַבֵּן חַיָּב לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ[175].

167) שתי נשים של שני אנשים, שלא ביכרו, משנה שם. 168) שכל אחד מהם יכול לומר, הנקבה שלי. 169) לכשיגדל, כנ"ל ה"ב, שהרי ודאי שהוא בכור. 170) שזה עתה ילדה בכור. תוספתא שם פ"ו ה"ג. וראה בסוף המשנה בבכורות מו, א. 171) כדי להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של שני. וראה בפי"א מהל' גירושין הי"ח. 172) שנולד אחר תשעה חדשי הריון. 173) והראשון חייב לפדותו. 174) שכל אחד יכול לדחות את הכהן אל חבירו. 175) שהרי הוא בכור ודאי.

כח. יָלְדוּ[176] שְׁתֵּי נְקֵבוֹת וְזָכָר אוֹ שְׁתֵּי נְקֵבוֹת וּשְׁנֵי זְכָרִים - אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם[177].

176) משנה, שם. וראה ביו"ד סי' שה ס"ל, ובביאור הגר"א. 177) כלומר, אף הבן אינו חייב לפדות את עצמו. וטעמו של דבר, כיון שמספר אפשרויות החיוב שווה למספר אפשרויות הפטור. ואלו הן לחיוב: א. שמא ילדה אשתו שני זכרים; ב. זכר ונקבה. ולפטור: א. שמא ילדה שתי נקבות; ב. נקבה וזכר. וכיון שהדבר ספק, אין מוציאין מיד המוחזק. וראה בהלכות כה־ל, ובהערות שם.

כט. שְׁתֵּי נָשִׁים[178] שֶׁל שְׁנֵי אֲנָשִׁים, אַחַת בִּכְּרָה וְאַחַת לֹא בִּכְּרָה, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים - זֶה שֶׁלֹּא בִּכְּרָה אִשְׁתּוֹ נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים לַכֹּהֵן[179]. יָלְדוּ זָכָר וּנְקֵבָה - אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם[180].

178) משנה, שם. 179) שוודאי הוא שזכר אחד הוא בכורו, אף־על־פי שאינו ידוע, כנ"ל. 180) שאף הבן פטור מלפדות את עצמו כנ"ל, שהרי ספק הוא, שמא נולד לאשה שביכרה.

ל. יָלְדוּ[181] שְׁנֵי זְכָרִים וּנְקֵבָה - זֶה שֶׁלֹּא בִּכְּרָה אִשְׁתּוֹ[182] נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים. שֶׁלֹּא נִפְטָר אֶלָּא בִּשְׁנֵי סְפֵקוֹת: אִם אִשְׁתּוֹ יָלְדָה זָכָר בִּלְבַד[183] - חַיָּב, וְאִם הִיא יָלְדָה הַזָּכָר וְהַנְּקֵבָה - חַיָּב, אֶלָּא אִם כֵּן יָלְדָה נְקֵבָה תְּחִלָּה; וְהוֹאִיל וְהַדָּבָר רָחוֹק - יִתֵּן פִּדְיוֹנוֹ[184].

181) שתי הנשים הנ"ל, שאחת ביכרה ואחת שלא ביכרה,

והן של שני אנשים. 182) גמרא שם מט, א. לפי גירסת רבינו. וראה למעלה בהערה קנה. 183) כלומר, ולא נקבה בלבד, אבל הוא־הדין אם ילדה שני זכרים. 184) כלומר, ישנן חמש אפשרויות במקרה שלפנינו: א. שילדה זו שלא ביכרה, זכר אחד; ב. שני זכרים; ג. זכר ואחריו נקבה; ד. נקבה בלבד; ה. נקבה ואחריה זכר. וכיון שרוב האפשרויות, כלומר, שלש האפשרויות הראשונות, הן לחיוב, חייב בעלה בפדיון הבן, שהרי זה כרוב נגד חזקת הבעל, ו"רובא וחזקה, רובא עדיף". וראה למעלה בהערה קנה. ולדעת הראב"ד הדבר להיפך: כאן פטור, ולמעלה בהלכה כה - חייב.

יום חמישי ג' תשרי ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) יבאר שמצות־עשה לפדות כל אדם מישראל פטר חמור בשה. השה שפודין בו למי הוא. ושפטר חמור אסור בהנאה עד שיפדה. אם חייב באחריות השה. ומאימתי חייב לפדותו. על מה פודין אותו. ואם פודהו בשוויו. וכהנים ולויים אם חייבים בו. הלוקח עובר חמורו של גוי או המוכרו. ואם היה הגוי שותף. ודין המקבל חמור מהגוי, או הגוי שקיבל מישראל. פרה שילדה כמין חמורה. וחמורה שלא ביכרה וילדה ב' זכרים. הספיקות שיש בשני זכרים ושתי נקבות, ומי שהיה לו עשרה פטרי חמורים בתוך ביתו.

1 **א. מִצְוַת עֲשֵׂה לִפְדּוֹת כָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל[2] פֶּטֶר**
2 **חֲמוֹר[3] בְּשֶׂה[4]. וְאִם לֹא רָצָה לִפְדּוֹתוֹ - מִצְוַת עֲשֵׂה**
3 **לְעָרְפוֹ[5]. שֶׁנֶּאֱמַר: וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה, וְאִם לֹא**
4 **תִּפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ. וּשְׁתֵּי מִצְוֹת אֵלּוּ[6] נוֹהֲגוֹת בְּכָל מָקוֹם[7]**
5 **וּבְכָל זְמַן[8]. וּמִצְוַת פִּדְיָה קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת עֲרִיפָה[9].**

2) כלומר, בין איש ובין אשה, אבל לעניין פדיון הבן כתב רבינו למעלה בפרק י"א הלכה א: "כל איש מישראל", כיוון שאשה אינה חייבת לפדות את בנה. 3) בכור של חמור בלבד. 4) ואין קרוי שה, אלא כבשים ועיזים חיים בלבד. ואם אין לו שה - פודהו בשוויו, ונותן דמיו לכהן. 5) למד כן רבינו ממה ששנינו במשנה שם: "מצות הפדייה קודמת למצות עריפה", הרי שגם עריפה היא מצוה. ומה שאמרו "הוא הפסיד ממונו של כהן (בזה שלא פדהו בשה ונתנו לכהן), לפיכך יופסד ממונו" (על ידי עריפה), אין זה אלא טעם למצות העריפה. 6) בספר המצוות (עשה פב) כתב רבינו: "אפשר למקשה להקשות עלי ולומר, מדוע אתה מונה פדייתו (של פטר חמור) ועריפתו כשתי מצוות, ואינך מונה אותן כמצוה אחת ותהיה עריפתו מהלכות המצוה כמו שביארת בכלל השביעי - מצאנו בעניין זה לשון המורה על היותן שתי מצוות, והוא אמרם (משנה שם יג.): "מצות פדייה קודמת למצות עריפה ומצות ייבום קודמת למצות חליצה". היינו: כמו שהיבמה עומדת או לייבום או לחליצה, והייבום מצוה כמו שהזכיר, והחליצה מצוה בפני עצמה, כך פטר חמור עומד או לפדייה או לעריפה, וזו מצוה וזו מצוה כמו שאמרו". 7) כן מפורש בקידושין לז. "והרי תפילין ופטר חמור דכתיב בהן ביאה, ונוהגין בין בארץ בין בחוץ לארץ". 8) גם שלא בפני הבית. 9) "שנאמר ואם לא תפדה וערפתו".

6 **ב. הַשֶּׂה שֶׁפּוֹדִין בּוֹ נוֹתְנוֹ לַכֹּהֵן[10], שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל פֶּטֶר**
7 **רֶחֶם וְגוֹמֵר[11].**

10) וכן אם פדאו בשוויו, נותן דמיו לכהן. 11) "לכל בשר אשר יקריבו לה' באדם ובבהמה יהיה לך (כלומר, לכהן), אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה", הרי הקיש הכתוב בכור בהמה טמאה לבכור אדם, לומר לך שכשם שפדיון בכור האדם - לכהן, כמו כן פדיון בכור בהמה טמאה.

8 **ג. וְאֵת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה. בְּהֵמָה טְמֵאָה**
9 **הָאֲמוּרָה כָּאן הִיא הַחֲמוֹר בִּלְבַד[12].**

12) בברייתא שם ה: "תלמוד לומר פטר חמור [תפדה בשה], פטר חמור אמרתי לך ולא פטרי סוסים וגמלים".

10 **ד. פֶּטֶר חֲמוֹר אָסוּר בַּהֲנָאָה עַד שֶׁיִּפְדֶּה; וְאִם מְכָרוֹ**
11 **קֹדֶם פִּדְיוֹן - דָּמָיו אֲסוּרִים[13]. וְאִם מֵת[14] קֹדֶם פִּדְיוֹן**
12 **אוֹ שֶׁעֲרָפוֹ - יִקָּבֵר; מִפְּנֵי שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָאָה אַף**
13 **לְאַחַר עֲרִיפָה, הוֹאִיל וְלֹא נִפְדָּה. לְפִיכָךְ[15], אִם לֹא**
14 **פָּדָהוּ וְנָתַן פֶּטֶר הַחֲמוֹר בְּעַצְמוֹ לַכֹּהֵן - אָסוּר לַכֹּהֵן**
15 **לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ עַד שֶׁיִּפְדֵּהוּ בְשֶׂה, וְיִקַּח הַשֶּׂה לְעַצְמוֹ,**
16 **אוֹ יַעַרְפֶנּוּ וְיִקָּבֵר. וְהַכֹּהֲנִים[16] חֲשׁוּדִים עַל דָּבָר זֶה.**
17 **לְפִיכָךְ אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל לִתֵּן פֶּטֶר חֲמוֹר לַכֹּהֵן, אֶלָּא**
18 **אִם כֵּן פָּדָהוּ הַכֹּהֵן בְּפָנָיו[17].**

13) בכורות שם: רישא, בהנאת דמיו (של פטר החמור), סיפא, בהנאת גופו, כלומר, בשניהם אוסר רבי יהודה בהנאה, ורבי שמעון מתיר. וטעמו של רבי יהודה הוא, שכיוון שאין הכסף שבידו כסף פדיון, אלא כסף שקיבל עבור איסור הנאה, לכן אף על פי שאין איסור ההנאה תופס את הדמים, בכל זאת אסור ליהנות מהם, שנמצא שהוא נהנה מן האיסור. וכל איסור זה אינו אלא למוכר, אבל אחר - מותר ליהנות מהדמים. ולכן שנינו בקידושין שם, בכמה איסורים ופטר חמור בכלל, ש"אם מכרן וקידש בדמיהן מקודשת" לפי שהאשה מותרת ליהנות בדמים אלו. 14) משנה בבכורות יב: "מת פטר חמור (לאחר שהפריש טלה ולא הספיק ליתנו לכהן), רבי אליעזר אומר ייקבר וכו', וחכמים אומרים אין צריך להיקבר", ולא נחלקו אלא כשכבר הפריש טלה, שנפדה פטר החמור מיד עם הפרשת הטלה, אבל אם מת פטר החמור קודם פדיון, ייקבר לדברי הכל. 15) כלומר, לפי שפטר חמור אסור בהנאה עד שייפדה. 16) להשתמש בפטר חמור מבלי לפדותו, שהוא מורה היתר לעצמו באמרו: הרי השה שאפריש תחתיו הוא שלי, ולמה לי לפדותו. 17) או ערפו בפניו.

19 **ה. הִפְרִישׁ פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר וּמֵת הַשֶּׂה קֹדֶם שֶׁיִּתְּנֶנּוּ**
20 **לַכֹּהֵן - אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ[18], וְיִתֵּן הַנְּבֵלָה לַכֹּהֵן[19]**

18) "דמעידנא דאפרשיה ברשותיה דכהן קאי". וטעמו של דבר, שכיוון שעל ידי הפרשת השה פוקעת קדושת פטר החמור, לכן מיד עם הפרשתו הרי השה של הכהן, ונמצא שבעל החמור נותן לכהן את שיו, שהוא שלו משעת הפרשה. 19) שהרי השה של הכהן מת.

לֶהָנוֹת בָּהּ[20]. מֵת פֶּטֶר הַחֲמוֹר אַחַר שֶׁפָּדָהוּ - יִתֵּן הַטָּלֶה לַכֹּהֵן[21], וּמֵאֵתָר בַּהֲנָיָתוֹ[22], שֶׁכְּבָר נִפְדָּה.

20) שם, "ואם מת נהנים בו, וכו', אלא דמית בי בעלים ונהנה בו כהן, דמעידנא דאפרשיה ברשותיה דכהן קאי". 21) שהרי הוא שלו. 22) של פטר החמור.

ו. מֵאֵימָתַי[23] חַיָּב לִפְדּוֹתוֹ? מִשֶּׁיִּוָּלֵד וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם. וּמֵאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, אִם רָצָה לְעָרְפוֹ[24] - עוֹרְפוֹ; אִם רָצָה לִפְדּוֹתוֹ - פּוֹדֶה, וְאֵין כָּאן אֶלָּא מִצְוַת עִכּוּב בִּלְבַד[25].

23) כברייתא שהביא רמי בר חמא "מצוותו של (בכור בהמה טמאה) כל שלושים יום, מכאן ואילך או פודהו או עורפו", וכמו שאמרו שם לדעת רב ששת, ש"מצוותו", היינו מצוה לפדותו כל שלושים יום, וכמו שאמר רבא שם, שלרבנן שחולקים על ר' אליעזר ואינם מקישים בכור בהמה טמאה לבכור אדם אינו עובר אף לאחר שלושים יום. 24) [מפשטות הלשון נראה, שתוך שלושים יום אינו ראוי לעריפה. וצריך עיון]. 25) כלומר, אינו עובר עליו אף לאחר שעברו עליו שלושים יום, אלא שאמרו חכמים: "מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה", ולא היה לו לעכב את הפדיון.

ז. לֹא רָצָה לִפְדּוֹתוֹ - עוֹרְפוֹ בְּקוֹפִיץ[26] מֵאַחוֹרָיו[27]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ[28]. וְאֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ לֹא בְּמַקֵּל וְלֹא בְּקָנֶה וְלֹא בְּקַרְדֹּם[29] וְלֹא בְּמְגֵרָה[30], אֶלָּא בְּקוֹפִיץ[31]. וְלֹא יַכְנִיסֶנּוּ לְחֶדֶר וְיִנָּעֵל הַדֶּלֶת בְּפָנָיו עַד שֶׁיָּמוּת; שֶׁנֶּאֱמַר: וַעֲרַפְתּוֹ[32].

26) "סכין גדול, כמין גרזן שהקצבים חותכים בו הבשר". 27) מצד ערפו. 28) "והפועל הזה נגזר מעורף, שאין מותר לשוחטו ולא לחנקו, אלא לחתוך ראשו ממול ערפו". 29) גרזן. 30) סכין בעלת להב משנן לנסר בו. 31) "שכן דרך עריפה". 32) לומר לך: בעריפה דווקא.

ח. אֵין פּוֹדִין לֹא בְּעֵגֶל, וְלֹא בְּחַיָּה, וְלֹא בְּשֵׂה שָׁחוּט, וְלֹא בִּטְרֵפָה[33], וְלֹא בְּכִלְאַיִם[34], וְלֹא בְּכוּי[35]; שֶׁנֶּאֱמַר: תִּפְדֶּה בְשֵׂה, וְאֵין קָרוּי שֵׂה אֶלָּא כְּבָשִׂים וְעִזִּים חַיִּים בִּלְבַד[36].

33) שאינה חיה. 34) כבש הבא על העז. וטעמו של דבר, שאין זה "שה", אלא תערובת של שני מינים. ומה שכתב רבינו למעלה בפרק ט הלכה ה "כלאיים הבא מכבש ועז חייב במתנות", שמא אין זה אלא משום שנאמר "אם שה" ולמדו מכאן "אפילו מקצת שה". 35) ספק חיה ספק בהמה, שהוא ברייה בפני עצמה, ואינו שה. וכל זה כשהוא בא לפדות בעגל, לא מחמת שוויו, אלא במקום שה שאמרה התורה, אבל אם רוצה לפדות בשוויו, פודה בכל דבר. 36) בגמרא שם: "מתניתין מני, בן בג בג היא, דתניא בן בג בג אומר, נאמר כאן "שה" ונאמר להלן (בפסח) "שה", מה להלן פרט לכל השמות הללו, אף כאן פרט לכל השמות הללו". ורבינו סובר, שרב אשי שהוא בתרא אינו סובר גזירה שווה זו, שהרי אמרו שם: "אמר ליה רב אשי למר זוטרא מאי דעתיך דילפת מפסח" - הרי שרב אשי עצמו לא למד מפסח, ולפיכך לא הביא גזירה שווה זו.

ט. אֵין פּוֹדִין בְּשֵׂה הַדּוֹמֶה לְאַחֵר[37]; וְאִם פָּדָה - פָּדוּי[38]. וּפוֹדִין בְּבֶן פְּקוּעָה, אֲבָל לֹא בִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין. שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בָּהֶן: כַּצְּבִי וְכָאַיָּל; מַה צְּבִי וְאַיָּל - אֵין פּוֹדִין בּוֹ, אַף פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין אֵין פּוֹדִין בָּהֶם.

37) כלומר, רחל שילדה מין עז. ויש אומרים כי המדובר כשאין הוולד דומה כלל לרחל, אבל אם מקצת סימניו כשל רחל, פודין בו. 38) נראה שדעת רבינו היא, שלא נסתפקו שם אם פודין ב"נדמה" (=שה הדומה למין אחר), אלא מדרבנן, אבל מדאורייתא פשוט הוא שפודין בו, שהרי הוא "שה", ומה בכך אם אינו דומה למין אמו אלא למין אחר.

י. פּוֹדִין בְּשֵׂה בֵּין זְכָרִים בֵּין נְקֵבוֹת, בֵּין תְּמִימִים בֵּין בַּעֲלֵי מוּמִים, בֵּין קְטַנִּים בֵּין גְּדוֹלִים.

יא. שֶׂה שֶׁלָּקְחוּ מִדְּמֵי שְׁבִיעִית - אֵין פּוֹדִין בּוֹ אֶת הַוַּדַּאי, אֲבָל פּוֹדִין בּוֹ אֶת הַסָּפֵק. אִם אֵין לוֹ שֶׂה לִפְדּוֹתוֹ - פּוֹדֵהוּ בְּשָׁוְיוֹ וְנוֹתֵן דָּמָיו לַכֹּהֵן. לֹא אָמְרָה תּוֹרָה שֶׂה לְהַחְמִיר עָלָיו, אֶלָּא לְהָקֵל עָלָיו; שֶׁאִם הָיָה לוֹ פֶּטֶר חֲמוֹר שֶׁשָּׁוֶה עֶשֶׂר סְלָעִים - יֵשׁ לוֹ לִפְדּוֹתוֹ בְּשֶׂה שָׁוֶה דִינָר. וְלֹא יִהְיֶה זֶה חָמוּר מִן הַהֶקְדֵּשׁ, שֶׁנִּפְדֶּה בְּכֶסֶף בְּשָׁוְיוֹ.

יב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיוּ דְּמֵי פֶּטֶר חֲמוֹר מִשְּׁלֹשָׁה זוּזִים וּלְמַעְלָה; אֲבָל אִם הָיוּ דָּמָיו פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה זוּזִים - אֵין פּוֹדִין אוֹתוֹ אֶלָּא בְשֵׂה[39] אוֹ בִּשְׁלֹשָׁה זוּזִים. וְעַיִן יָפָה לֹא יִפְחֹת מִסֶּלַע, וְעַיִן רָעָה - בַּחֲצִי סֶלַע, וּבֵינוֹנִית - בִּשְׁלֹשָׁה זוּזִים.

39) אפילו שווה כל שהוא.

יג. וְהַפּוֹדֶה פֶּטֶר חֲמוֹר שֶׁל חֲבֵרוֹ[40] - הֲרֵי זֶה פָּדוּי[41], וְהַחֲמוֹר לִבְעָלָיו[42].

40) בין בשה של הפודה, ובין בשה של בעל פטר החמור. 41) שפדיון פטר חמור אינו מוטל על בעל פטר החמור בלבד, אלא כל אחד ואחד יכול לפדותו, כמו בהקדש, ולכן אף אם גוי פדה פטר חמור של ישראל הרי זה פדוי, ולכן כתב רבינו "הפודה" סתם, ולא כתב: "ישראל שפדה". 42) וטעמו של דבר, שפטר חמור נחשב כממון הבעלים. ואף על פי שהוא אסור בהנאה עתה, הרי הוא ראוי להיות שלו לאחר שפדהו ולכן אפילו אם פדאו חבירו, הרי הוא שלו (=של בעל החמור), אלא שפקע איסור ההנאה.

יד. כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם - פְּטוּרִין מִפֶּטֶר חֲמוֹר. שֶׁנֶּאֱמַר: בְּכוֹר הָאָדָם וְאֶת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה; כֹּל שֶׁיֵּשְׁנוֹ בִּבְכוֹר אָדָם - יֶשְׁנוֹ בִּבְכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה, וְהַפָּטוּר מִבְּכוֹר אָדָם - פָּטוּר מִבְּכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה[43].

43) וכיוון שכהנים ולויים פטורים מפדיון הבן, לכן פטורים

הם אף מפדיון פטר חמור. ואין לפטור את הכהנים והלויים מפדיון פטר חמור מקל וחומר, כדרך שאמרו בפדיון הבן - שלא מצינו שפטרו כהנים ולויים בהמות טמאות של ישראל במדבר, כדרך שפטרו את בניהם מפדיון.

טו. הַלּוֹקֵחַ עֵבֶר חֲמוֹרוֹ[44] שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים, אוֹ הַמּוֹכֵר עֵבֶר חֲמוֹרוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי[45] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה[46], וְאֵין קוֹנְסִין אוֹתוֹ עַל דָּבָר זֶה[47]. הָיָה הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֻׁתָּף בָּאֵם אוֹ בַּבְּכוֹר, אֲפִלּוּ לֹא הָיָה לוֹ אֶלָּא אֶחָד מֵאֶלֶף בּוֹ[48] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[49]. הָיָה לוֹ[50] בּוֹ אוֹ בְּאִמּוֹ אֵבֶר אֶחָד[51], כְּגוֹן יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ, אֲפִלּוּ אָזְנוֹ[52]: כֹּל שֶׁאֵלּוּ יֵחָתֵךְ יִהְיֶה בַּעַל מוּם - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[53] מִן הַבְּכוֹרָה; וְאִם כְּשֶׁיֵּחָתֵךְ חֵלֶק הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים לֹא יִהְיֶה בַּעַל מוּם לַמִּזְבֵּחַ[54] - הֲרֵי זֶה חַיָּב[55]. וְכֵן הַמְקַבֵּל חֲמוֹר מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים לִהְיוֹת מְטַפֵּל בָּהּ וְהַוָּלָד בֵּינֵיהֶם[56], אוֹ עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁקִּבֵּל מִיִּשְׂרָאֵל - הַכֹּל פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה[57]. שֶׁנֶּאֱמַר: פֶּטֶר רֶחֶם בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה - עַד שֶׁיִּהְיֶה הַכֹּל בְּיִשְׂרָאֵל.

44) והעובר הוא בכור. ואין זה לוקח דבר שלא בא לעולם, שהרי העובר קיים. 45) כלומר, למכור עובר חמורו לגוי, שהרי הוא מפקיע את העובר מן הכהן, שהרי פטור הוא מלפדותו, ונמצא הכהן מפסיד את השה. 46) מפדיון פטר חמור, שהרי בלוקח עובר חמורו של גוי, האם היא של הגוי, ובמוכר לו עובר חמורו, העובר הוא של הגוי, ואין חיוב פדיון פטר חמור אלא כשהאם והוולד של ישראל. 47) שם: "צריכי, דאי תנא לוקח, הוה אמינא משום דקא מייתי לה לקדושה, אבל מוכר דקא מפקע לה מקדושה, אימא לקנסיה (שיפדה את הבכור), קא משמע לן". 48) או באמו. 49) כיוון ששותפות גוי פוטרת. ואף על פי שאסור להשתתף עם הגוי לא קנסוהו. 50) לגוי. 51) ומלבד האבר - אין לו כלום. 52) שהוא אבר קטן. 53) שם: "וכמה תהא שותפות של עובד כוכבים ותהא פטורה מן הבכורה, אמר רב הונא אפילו אזנו, וכו', אמר ליה הכי אמר ר' יוחנן אפילו מום קל (כלומר, אפילו יש לגוי אבר אחד שאם יחתכנו אין הבהמה נעשית נבלה או טריפה, הרי זה פטור), וכו', כדרב הונא". ואין כוונת רבינו שיש לגוי כל האבר, אלא אפילו אם יש לו רק חלק מן האבר, שאם ייחתך יהא בעל מום הרי זה פטור. 54) אם היה הדבר בבהמה טהורה. 55) שאין שותפותו חשובה. 56) כלומר, של שניהם, בשכר הטיפול. 57) אף חציו של הישראל.

טז. גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיֵּר יָלְדָה חֲמוֹרוֹ[58] אוֹ אַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר[59] - הֲרֵי זֶה חַיָּב לַעֲרֹף[60] אוֹ לִפְדּוֹת[61]. וְאִם פָּדָה בְּשֶׂה[62] - הַשֶּׂה שֶׁל גֵּר, שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה[63].

58) ופטור מפדיון פטר חמורו, כיוון שאין זה "בבני ישראל". 59) ואז הוא חייב, כיוון שהעובר נעשה בכור משעת לידה ולא קודם לכן. 60) ולקבור. 61) בחולין קלד. "שמונה ספקות נאמרו בגר, ארבע לחיוב וארבע לפטור, וכו', ובכור בהמה טמאה, וכו', לחיוב (שכיוון שפטר החמור אסור בהנאה מספק, ספיקא דאיסורא לחומרא, ופודהו כדי להפקיע איסורו), וכו', ופדיון פטר חמור לפטור (כלומר, שהוא פטור מלתת השה לכהן)". 62) או בכסף, בשוויו. 63) כיוון שאין זה ספק איסור, שהרי כבר פקע איסורו של פטר החמור, והשה הרי אין בו קדושה כלל, אלא ספק ממון הוא זה.

יז. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהִפְרִישׁ פֶּטֶר חֲמוֹר[64] - מוֹדִיעִין אוֹתוֹ שֶׁאֵינוֹ חַיָּב[65], וַהֲרֵי הוּא מֻתָּר[66] בְּגִזָּה וַעֲבוֹדָה[67].

64) לדעת התוספות המדובר בפטר חמור עצמו ולא בפדיון פטר חמור שהוא השה. 65) בפטר חמור. ואינו אסור בהנאה. והודעה זו היא כדי שלא יחשוד הגוי בישראל שהם מזלזלים בקדשים. 66) לאחר שהודיעוהו. 67) ואין איסור הנאה חל על פטר החמור על ידי הפרשתו, כדרך שהוא חל בנדרים ונדבות שגויים מתנדבים.

יח. פָּרָה שֶׁיָּלְדָה כְּמִין חֲמוֹר[68], אוֹ חֲמוֹר שֶׁיָּלְדָה כְּמִין סוּס[69] - פָּטוּר[70]; שֶׁנֶּאֱמַר: וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וּפֶטֶר חֲמוֹר, שְׁתֵּי פְּעָמִים - עַד שֶׁיִּהְיֶה הַיּוֹלֵד חֲמוֹר וְהַנּוֹלָד חֲמוֹר. וְאִם יֵשׁ בּוֹ[71] מִקְצָת סִימָנֵי חֲמוֹר - חַיָּב בַּבְּכוֹרָה[72].

68) עגל הדומה לחמור. 69) ואין בו מסימני חמור כלל. 70) אף על פי שיש דבר משותף לפרה וחמור, ששניהם שייכים לקדושת בכורה, וכן לחמור וסוס, ששניהם מינים טמאים. 71) בסוס שנולד מן החמור. 72) בפטר חמור. ובחמור שנולד מפרה, ויש בו מקצת סימני פרה, הרי הוא בכור בהמה טהורה, וחייב לתיתו לכהן.

יט. חֲמוֹרוֹ שֶׁלֹּא בִּכְּרָה וְיָלְדָה שְׁנֵי זְכָרִים - נוֹתֵן טָלֶה לַכֹּהֵן[73]. יָלְדָה זָכָר וּנְקֵבָה - מַפְרִישׁ טָלֶה אֶחָד, כְּדֵי לְהַפְקִיעַ קְדֻשָּׁה[74] מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיִּהְיֶה מֻתָּר בַּהֲנָיָה, שֶׁמָּא הַזָּכָר נוֹלַד תְּחִלָּה[75]; וְטָלֶה זֶה שֶׁהִפְרִישׁ - לַבְּעָלִים, וְאֵינוֹ לַכֹּהֵן, שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

73) שהרי ברור הוא שאחד משני הזכרים הוא פטר חמור. 74) שם: לאפקועי לאיסורא מיניה, כלומר, איסור ההנאה, וכוונת רבינו, שפטר החמור קדוש בקדושת דמים, שצריך לפדותו בשה. 75) והרי הוא פטר חמור.

כ. שְׁתֵּי חֲמוֹרָיו שֶׁלֹּא בִּכְּרוּ וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים - נוֹתֵן שְׁנֵי טְלָאִים לַכֹּהֵן[76]. זָכָר וּנְקֵבָה אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּנְקֵבָה - נוֹתֵן טָלֶה אֶחָד לַכֹּהֵן[77].

76) שהרי ברור הדבר ששניהם פטרי חמורים, אף על פי שאין הדבר ידוע זכר זה מי היא אמו וכן השני. 77) שהרי באופן הראשון ברור שהזכר הוא פטר חמור, וכן באופן השני, ברור שאחד משני הזכרים פטר חמור, אף על פי שאין ידוע מי הוא.

כא. יָלְדוּ שְׁתֵּי נְקֵבוֹת וְזָכָר, אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּשְׁתֵּי נְקֵבוֹת - אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם[78]. וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ

טָלֶה לְעַצְמוֹ, לְפִי שֶׁיֵּשׁ כָּאן סְפֵקוֹת הַרְבֵּה: שֶׁמָּא הָאַחַת יָלְדָה זָכָר וְהַשְּׁנִיָּה יָלְדָה שְׁתֵּי נְקֵבוֹת, אוֹ שֶׁמָּא זוֹ יָלְדָה נְקֵבָה וְהָאַחֶרֶת זָכָר וְאַחֲרֵיו נְקֵבָה אוֹ נְקֵבָה וְאַחֲרֵיהָ זָכָר[79]. וְכֵן סְפֵקוֹת הַרְבֵּה יֵשׁ בִּשְׁנֵי זְכָרִים וּשְׁתֵּי נְקֵבוֹת. אַחַת בִּכְרָה וְאַחַת שֶׁלֹּא בִּכְרָה, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים וְנִתְעָרְבוּ - נוֹתֵן טָלֶה אֶחָד לַכֹּהֵן. זָכָר וּנְקֵבָה - מַפְרִישׁ טָלֶה אֶחָד לְעַצְמוֹ, וְאֵינוֹ נוֹתְנוֹ לַכֹּהֵן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק, וְהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

78) שהרי אפשר שלא היה הזכר ראשון ואין כאן פטר חמור. 79) אף על פי שאם נדון על הוולד הרי אין כאן אלא ספק אחד, שמא הזכר נולד ראשון והרי הוא פטר חמור, או שמא נולד אחר נקבה, בכל זאת אינו צריך להפריש לעצמו טלה כנגד כל אחד מהזכרים שיש לו. וטעמו של דבר, שכיוון שאם נדון על כל אחת מן החמורות שילדו, יימצא שהדבר הוא ספק ספיקא, שמא לא ילדה זכר כלל, ואפילו אם ילדה זכר, שמא ילדתו לאחר שנולדה הנקבה. וכיוון שכן, דבר זה מכריע את הספק השקול הקיים כשאנו דנים על הוולד.

כב. וְכֵן הַלּוֹקֵחַ חֲמוֹר מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְאֵין יָדוּעַ אִם בִּכְרָה אוֹ לֹא בִּכְרָה וְיָלְדָה זָכָר - פּוֹדֶה אוֹתוֹ בְּשֶׁה[80] וְהוּא לַבְּעָלִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק.

80) כדי להפקיע ממנו קדושה.

כג. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ[81] עֲשָׂרָה טְלָאִים, כָּל אֶחָד מֵהֶן הִפְרִישׁוּ עַל סְפֵק פֶּטֶר חֲמוֹר[82] - חֲרֵי הֵן כְּחֻלִּין לְכָל דָּבָר, וּמִתְעַשְּׂרִין כִּשְׁאָר הַבְּהֵמָה[83]. וּמַפְרִישׁ אֶחָד מֵהֶן מַעֲשֵׂר[84], וְהַשְּׁאָר שֶׁלּוֹ כְּשֶׁהָיוּ[85].

81) משנה בבכורות ט. "נכנס (=פדיון פטר חמור) לדיר להתעשר". ואמרו על זה בגמרא: פטר חמור רגיל שהפרישו ישראל ונתנו לכהן), שהרי שנינו הלקוח ושניתן לו במתנה פטור ממעשר בהמה, אלא בישראל שהיו לו עשרה ספק פטרי חמורים בתוך ביתו, שמפריש עליהן עשרה שיין ומעשרן והן שלו". 82) שהם שלו, ואינו נותנם לכהן ולפיכך חייב במעשר בהמה, אבל פדיון פטר חמור וודאי, שהוא לכהן, אין לחייב במעשר בהמה. שהרי הלקוח ושניתן לו במתנה, פטור ממעשר בהמה. ואף אם הכהן החזירו לישראל לא יתחייב במעשר, שאף הישראל הוא בכלל מקבל מתנה. 83) מפני שהם חולין, ואילו מוקדשים פטורים ממעשר בהמה. 84) ומקטיר אימורין על גבי המזבח. 85) חולין ממש.

כד. יִשְׂרָאֵל[86] שֶׁהָיוּ לוֹ עֲשָׂרָה פִּטְרֵי חֲמוֹרִים וַדָּאִין[87] בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁנָּפְלוּ לוֹ[88] מִבֵּית אָבִי אִמּוֹ כֹּהֵן[89], וְאוֹתוֹ אָבִי אִמּוֹ הַכֹּהֵן נָפְלוּ לוֹ מִבֵּית אָבִי אִמּוֹ יִשְׂרָאֵל[90] - חֲרֵי זֶה מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן עֲשָׂרָה שִׁיין וְהֵן שֶׁלּוֹ[91], וְחַיָּבִין בְּמַעֲשֵׂר[92].

86) בכורות שם. מימרא של רב נחמן בשם רבה בר אבהו, והשמיעונו בזה, שאף בפדיון פטר חמור וודאי, ייתכן כי יהיה של הישראל, ויתחייב במעשר בהמה. 87) כלומר, אפילו וודאין. 88) בירושה. 89) וירשם זה, כיוון שלא היו אחים לאמו. 90) שאם לא נפלו ליד הכהן בירושה, אלא נולדו ברשותו, אינם חייבים בפדיון. 91) שאינו חייב לתיתם לכהן כדרך שנותן לכהן כל שה שפודין בו. וטעמו של דבר, כיוון שישראל זה בא מכח הכהן שירש אותו. והכהן אף על פי שהיה חייב לפדות את פטרי החמורים שירש מן הישראל בשיין, הרי השיין הן שלו, ולכן אף הישראל אינו נותנם לכהן. 92) שהרי הם חולין לכל דבר.

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת בְּכוּרִים

יום שישי ד' תשרי ה'תשפ"ב

הִלְכוֹת שְׁמִיטָּה וְיוֹבֵל

יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתַּיִם וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת: תְּשַׁע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פִּרְטָן: א) שֶׁתִּשְׁבֹּת הָאָרֶץ בַּשְּׁבִיעִית מִמְּלַאכְתָּהּ. ב) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד עֲבוֹדַת הָאָרֶץ בְּשָׁנָה זוֹ. ג) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד עֲבוֹדַת הָאִילָן בְּשָׁנָה זוֹ. ד) שֶׁלֹּא יִקְצֹר הַסָּפִיחַ כְּדֶרֶךְ הַקּוֹצְרִים. ה) שֶׁלֹּא יִבְצֹר הַנְּזִירִים כְּדֶרֶךְ הַבּוֹצְרִים. ו) שֶׁיְּשַׁמֵּט מַה שֶּׁתּוֹצִיא הָאָרֶץ. ז) שֶׁיְּשַׁמֵּט כָּל הַלְּוָאָתוֹ. ח) שֶׁלֹּא יִגֹּשׁ וְלֹא יִתְבַּע הַלְּוָה. ט) שֶׁלֹּא יִמָּנַע מִלְּהַלְווֹת קֹדֶם שְׁמִטָּה כְּדֵי שֶׁלֹּא יְאַבֵּד מָמוֹנוֹ. י) לִסְפֹּר הַשָּׁנִים שֶׁבַע שֶׁבַע. יא) לְקַדֵּשׁ שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים. יב) לִתְקֹעַ בְּשׁוֹפָר בַּעֲשָׂרָה בְּתִשְׁרֵי כְּדֵי לָצֵאת עֲבָדִים חָפְשִׁי. יג) שֶׁלֹּא תִּעֲבֹד אֲדָמָה בְּשָׁנָה זוֹ. יד) שֶׁלֹּא יִקְצֹר סְפִיחֶיהָ כְּנֶגֶד הַקּוֹצְרִים. טו) שֶׁלֹּא יִבְצֹר נְזִירֶיהָ כְּנֶגֶד הַבּוֹצְרִים. טז) לִתֵּן גְּאֻלָּה לָאָרֶץ בְּשָׁנָה זוֹ, וְזֶהוּ דִּין שְׂדֵה אֲחֻזָּה וּשְׂדֵה מִקְנָה. יז) שֶׁלֹּא תִּמָּכֵר הָאָרֶץ לְצִמִּיתוּת. יח) דִּין בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה. יט) שֶׁלֹּא יִנְחַל כָּל שֵׁבֶט לֵוִי בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא נוֹתְנִין לָהֶם עָרִים מַתָּנָה לָשֶׁבֶת בָּהֶם. כ) שֶׁלֹּא יִקַּח שֵׁבֶט לֵוִי בַּבִּזָּה. כא) לִתֵּן לַלְוִיִּם עָרִים לָשֶׁבֶת וּמִגְרְשֵׁיהֶן. כב) שֶׁלֹּא יִמָּכֵר מִגְרַשׁ עָרֵיהֶם, אֶלָּא גּוֹאֲלִים לְעוֹלָם, בֵּין לִפְנֵי הַיּוֹבֵל בֵּין לְאַחַר הַיּוֹבֵל.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שתשבות הארץ ממלאכתה בשביעית".

מלשונו "שתשבות הארץ" משמע, ששמיטה היא חובת הקרקע שאסור שתיעבד בשנה השביעית, ולא חובת ה'גברא' שאסור במלאכת הקרקע בשביעית. ונפק"מ האם מותר לעשות העבודה בקרקע של יהודי על־ידי גוי, שאם הוא דין בקרקע אסור אף על־ידי גוי, ואם הוא דין ב'גברא' מותר על־ידי גוי שהרי הגוי אינו מצווה על השמיטה.

(על־פי לקו"ש חלק י"ז עמוד 286)

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר שמצות־עשה לשבות מעבודת הארץ ועבודת האילן בשנה השביעית. על איזו עבודה לוקה מן התורה. ואם נוטעין בשביעית אילן סרק. אם שורין הזרעים בשביעית והדברים המותרים בשביעית. משרבו האנסים אם מותר לזרוע בשביעית. המעביר קוצים מארצו או הטומן לפת או צנון או לוף וכיוצא בהן. בראשונה היו אוסרים ללקוט עצים ואבנים מתוך השדה. הקוצץ אילן אם מותר להוציא שרשיו מהארץ. ואם קוצצין בתולת שקמה בשביעית.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה[2] לִשְׁבֹּת[3] מֵעֲבוֹדַת הָאָרֶץ וַעֲבוֹדַת הָאִילָן[4] בְּשָׁנָה שְׁבִיעִית, שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַיְיָ; וְנֶאֱמַר[5]: בֶּחָרִישׁ[6] וּבַקָּצִיר[7] תִּשְׁבֹּת. וְכָל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה[8] מֵעֲבוֹדַת הָאָרֶץ[9] אוֹ הָאִילָנוֹת בְּשָׁנָה זוֹ - בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְעָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע[10] וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר[11].

2) ראה בספר המצוות, עשה קלה. 3) מלשון רבינו כאן ובספר המצוות שם נראה, שהמצוה היא שהאדם ישבות, ואין המצוה על הארץ שתשבות. ולפי זה, מותר לגוי לעבוד באדמת ישראל מן התורה (מהרי"ט חלק ב סימן נב). אבל במנין המצוות כאן כתב רבינו: "שתשבות הארץ בשביעית ממלאכתה", וכן כתב במנין המצוות על סדר ההלכות. משמע שהמצוה היא על הארץ, וכדוגמת מצות שביתת בהמתו בשבת (מנחת־חינוך מצוה קיב). ונראה שהמצוה היא: שהארץ תשבות, אלא שביטול שביתתה אינו אלא על־ידי ישראל העובד אותה. וראה בקונטרס אחרון לשבת הארץ להראי"ה קוק זצ"ל מהדורה ב, מעמוד פז ואילך. 4) היא זמירה, כדלהלן בסוף ההלכה, וגם בצירה הנעשית לעבודת האילן (ראה להלן פ"ד הלכה כב), ואף הן בכלל "ושבתה הארץ" הנ"ל, שהרי באותם הפסוקים הנ"ל שלאחריה, נאמר גם "לא תזמור וגו' לא תבצור". 5) וגם בספר המצוות (עשה שם) ובמנין המצוות שעל סדר ההלכות, הביא רבינו פסוק זה לענין שביעית. ואף־על־פי שלפי דברי הבבלי (מועד קטן ד.) יוצא שלפי דברי ר' ישמעאל (בענין תוספת השביעית), שאנו פוסקים כמותו (ראה להלן פ"ג הלכה א), פסוק זה לא נאמר לענין שביעית אלא לענין שבת – סמך רבינו על הירושלמי (שביעית פ"א הלכה ג), שגם לר' ישמעאל פסוק זה לענין שביעית נאמר, וכן פירשו ר"י בן מלכי צדק, ורבינו נתן אב הישיבה. ראה בספר המצוות שם, הערה נוספת תקצג. 6) לפי הנאמר כאן יוצא שהחורש בשביעית עובר בעשה, ואינו לוקה, לפי שאין בה לאו, וראה להלן הלכה ד והלכה י. 7) הכוונה לקציר שהוא לעבודת קרקע (ראה להלן פ"ד הלכה א), שאילו קציר שאינו אלא לאסיפת הפירות בלבד – אין בו משום "תשבות". 8) משמע מלשון רבינו, שגם הנשים חייבות במצוות־עשה של שביעית. (וכן כתב רבינו אברהם בנו של רבינו ("סיני" כרך יד עמוד ו) לענין שמיטת כספים ש"דין שמיטה לנשים כמו לגברים"). וראה בחינוך מצוות פד, קיב, ובמנחת־חינוך שם. 9) היא זריעה, כדלהלן בסוף ההלכה, וגם קצירה הנעשית לעבודת הארץ (ועיין בשבת עג: שיש קוצר שהוא גם נוטע, וראה להלן פ"ד הלכה א), ושתיהן בכלל "ושבתה הארץ", וכן כתב רבינו בפירוש המשנה למועד קטן פ"א משנה ב, שהרי נאמר שם אחריה "שש שנים תזרע וגו', ואספת וגו' ובשנה השביעית שבת שבתון וגו' לא תזרע וגו' לא תקצור וגו' לא תבצור", הרי שגם זריעה וגם קצירה (כשהיא לעבודת הארץ) הן בכלל שבת הארץ. וראה עוד להלן בסמוך. 10) זו עבודת הארץ. 11) זו עבודת אילנות. [וכוונת רבינו גם לפסוק שלאחריו: "את ספיח קצירך לא תקצור ואת ענבי נזירך לא תבצור, שנת שבתון יהיה לארץ". ואולי חסרה כאן המלה וגו' (וגומר), שהרי בהלכה הבאה הוא אומר: "אינו לוקה מן התורה אלא על הזמירה ועל הקצירה וכו'". הרי שכבר דיבר מקודם על הקצירה. וזוהי כוונתו גם להלן בפ"ד שם: "או שקצר לעבודת הארץ כמו שביארנו").

ב. אֵינוֹ לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא עַל הַזְּרִיעָה אוֹ עַל הַזְּמִירָה, וְעַל הַקְּצִירָה אוֹ עַל הַבְּצִירָה. וְאֶחָד הַכֶּרֶם וְאֶחָד שְׁאָר הָאִילָנוֹת[12].

12) אין כוונת רבינו לומר, שזמירה אסורה אף בשאר אילנות מן התורה, שהרי כתב בפירוש המשנה לשבעית פ"ב משנה ג, שזירוד הוא זימור, ובמועד קטן ד. אמרו מפורש שאיסור זירוד אינו אלא מדרבנן. אלא כוונתו לענין בצירה, שאף בשאר אילנות אסורה מן התורה (חזון־איש. וראה בספר המצוות שם, ובהערה תקצב). אבל ה'תוספות יום־טוב' לשביעית פ"ד משנה ד, וה"משנה ראשונה" (שם משנה ה) והאור־שמח להלכה טו, ביארו את דברי רבינו, שזמירה אסורה אף בשאר אילנות מן התורה. וראה להלן הלכות כא־כב. ובהוספות ותיקונים לפירוש מסכת משקין (הוצאת הגרמי"ל זק"ש) לעמ' ה.

ג. וּזְמִירָה[13] בִּכְלָל זְרִיעָה, וּבְצִירָה בִּכְלָל קְצִירָה. וְלָמָּה פֵּרְטָן הַכָּתוּב? לוֹמַר לְךָ: עַל שְׁתֵּי תּוֹלָדוֹת אֵלּוּ בִּלְבַד הוּא חַיָּב[14], וְעַל שְׁאָר הַתּוֹלָדוֹת שֶׁבַּעֲבוֹדַת הָאָרֶץ[15] עִם שְׁאָר הָאָבוֹת שֶׁלֹּא נִתְפָּרְשׁוּ בְּעִנְיָן זֶה - אֵינוֹ לוֹקֶה עֲלֵיהֶן. אֲבָל מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[16].

13) מועד קטן שם, כרבא ולא כאביי. 14) מלקות, משום הלאו הנ"ל. 15) ועבודת האילן בכלל זה, כבהלכה הסמוכה. 16) מדרבנן, ראה בהלכה הסמוכה.

ד. כֵּיצַד? הַחוֹפֵר[17] אוֹ הַחוֹרֵשׁ[18] לְצֹרֶךְ הַקַּרְקַע[19] אוֹ הַמְסַקֵּל[20] אוֹ הַמְזַבֵּל[21] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן מִשְּׁאָר עֲבוֹדַת הָאָרֶץ, וְכֵן הַמַּבְרִיךְ אוֹ הַמַּרְכִּיב אוֹ הַנּוֹטֵעַ[22] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן מֵעֲבוֹדַת הָאִילָנוֹת - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת מִדִּבְרֵיהֶן[23].

17) במועד קטן שם: אין לי אלא זירוע וזימור, מנין לניכוש ולעידור ולכיסום, וכו' ומפרש רבינו ש"עידור" הכוונה לחופר בכל הקרקע לצרכה, שאז היא מלאכה שבשדה ושבכרם. ולכן כשאמרו שם להלן, שמותר לעדור תחת הגפנים, לא הקשו מהעידור הנ"ל, כדרך שהקשו בקשקוש, כיון שחלוק עידור בכל הקרקע מעידור תחת הגפנים בלבד (פאת השולחן סימן כ אות ב). וראה ב'שבת הארץ' שם

עמוד קב. 18) שאין בו לאו, אבל עשה יש בו, כמבואר למעלה הלכה א. 19) היא מלאכה שבשדה ושבכרם, ולא תחת הגפנים בלבד, כנ"ל. וראה להלן בהלכה ז. 20) אבנים מן השדה. וראה במועד קטן שם. והמדובר כשעושה לצורך השדה, ואז אסור אפילו אם אינן נוגעות בארץ, ואם נוגעות בארץ אסור אפילו לצורך האבנים, ראה להלן פ"ב הלכה י. 21) את הקרקע קודם זריעתה, כדי להשביחה. וראה ברש"י שם ד"ה מזבלין. 22) שהוא אב לענין שבת (פ"ז מהלכות שבת הלכה ג) ובגיטין נג: "דתניא, הנוטע בשבת, וכו' במזיד יעקר, ובשביעית בין בשוגג בין במזיד יעקר, וכו', מכדי הא דאורייתא והא דאורייתא, מאי שנת שבת ומאי שנא שביעית". הרי שנטיעה בשביעית אסורה מן התורה. ונראה שדחה רבינו סוגיא זו מפני הסוגיא במועד קטן הנ"ל שאמרו בה שאין חייבין מן התורה אלא על ארבע המלאכות הנ"ל (פאת השולחן שם אות ד). ובהגהות וביאורים (הוצאת לונץ שם) להגרא"י קוק - חילק בין זריעת גרעין, שהיא זריעה מן התורה, וזוהי כוונת הגמרא בגיטין שם, לבין נוטע שתיל, שאינו אלא מדרבנן. 23) בירושלמי שביעית פ"ד הלכה ב, על טייב שדהו (=חרש אותה – פירוש המשנה שם): "ולא שמיע רבי ירמיה שהוא לוקה", היינו מכת מרדות (מפרשים שם).

1 **ה. אֵין[24] נוֹטְעִין בַּשְּׁבִיעִית אֲפִלּוּ אִילַן סָרָק[25]. וְלֹא**
2 **יַחְתֹּךְ[26] הַיְּבֹלֶת מִן הָאִילָנוֹת. וְלֹא יְפָרֵק[27] הֶעָלִין**
3 **וְהַבַּדִּים[28] הַיְּבֵשִׁים. וְלֹא יְאַבֵּק[29] אֶת צַמַּרְתּוֹ[30] בְּאָבָק.**
4 **וְלֹא יְעַשֵּׁן[31] תַּחְתָּיו כְּדֵי שֶׁיָּמוּת הַתּוֹלַעַת[32]. וְלֹא**
5 **יָסוּךְ[33] אֶת הַנִּטִּיעוֹת בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ זֵהֲמָא, כְּדֵי שֶׁלֹּא**
6 **יֹאכַל אוֹתוֹ הָעוֹף כְּשֶׁהוּא רַךְ[34]. וְלֹא יָסוּךְ[35] אֶת**
7 **הַפַּגִּין[36], וְלֹא יִנְקֹב אוֹתָן[37]. וְלֹא יִכְרֹךְ[38] אֶת**
8 **הַנִּטִּיעוֹת[39], וְלֹא יִקְטֹם[40] אוֹתָם. וְלֹא יְפַסֵּג[41] אֶת**
9 **הָאִילָנוֹת. וְכֵן שְׁאָר כָּל עֲבוֹדַת הָאִילָן. וְאִם עָשָׂה**
10 **אַחַת מֵאֵלּוּ בַּשְּׁבִיעִית - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.**

24) בירושלמי שם הלכה ד, ובתוספתא שם פ"ג הלכה יט אמרו: "היה רבן שמעון בן גמליאל אומר נוטעין אילן סרק בשביעית", נראה שרק הוא מתיר, ואילו חכמים אוסרים, והלכה כרבים (כסף־משנה). ותוספות הרא"ש למועד קטן ג. גרס בגמרא שם "אין מיבלין", וראה במאירי שם בשם הירושלמי. 25) שאינו עושה פירות. 26) שביעית פ"ב משנה ב: "מיבלין (= כורתים יבלות מהאילנות) וכו' עד ראש השנה". הרי שאחרי ראש השנה – אסור. 27) יסיר (פירוש המשנה). מועד קטן שם. 28) ענפים. 29) שם "ואין מאבקין". 30) ראש האילן. ויש מפרשים "מאבקין" לכרות השרשים המגולים באבק. 31) שם. 32) הדביקה באילן ואוכלת פריו (פירוש המשנה שם). 33) שביעית שם, משנה ד: "מזהמין עד ראש השנה", הרי שאחר כן – אסור. 34) כלומר, הנטיעה. ובעבודה זרה נ: "תרי זוהמומי הוי, חד לאוקומי אילני (= להעמידו, כלומר, למנוע ממנו היזק בלבד) ושרי, וחד לאברויי (= להברותו, להועילו) אילני ואסור". והמדובר כאן כשעל־ידי אכילת העוף מתעכב רק גידול האילן, נמצא שהזיהום המונע את אכילת העוף, גורם לגידול האילן והרי זה "לאברויי". וראה בפאת־השולחן שם אות יא, בשבת־הארץ שם עמוד קז ובחזון־איש. 35) בשמן. שם משנה ה: "סכין את הפגים – עד ראש השנה". 36) "תאנים שלא נגמרו כל צרכן. ועושים כן כדי למהר בישולן" (פירוש המשנה שם).

37) "כן מנהג התאנים בקצת מקומות אצלנו שאינן מתבשלין עד ימשחו בשמן עץ דק, ונוקבים בו כל תאנה מהם" (שם). 38) משנה שם "וכורכין אותן (=את הנטיעות) – עד ראש השנה". 39) "הוא שיקבץ הענפים והפארות ויקשרם כדי שיעלו למעלה במישור ולא ינטו על הארץ" (פירוש המשנה שם). 40) משנה שם. והיינו לכרות קצתם כשנצרך לזה (שם). 41) מועד קטן ג. "ואין מפסגין באילן", כלומר, לא יסמוך בעצים, אילן שהוא צעיר מדי. וראה ברש"י שם.

11 **ו. אֵין מַצִּיתִין[42] אֶת הָאוּר בְּאִישַׁת הַקָּנִים[43], מִפְּנֵי**
12 **שֶׁהִיא עֲבוֹדַת קַרְקַע[44]. וְאֵין מְלַמְּדִין[45] אֶת הַפָּרָה**
13 **לַחֲרֹשׁ אֶלָּא בְּחוֹל[46]. וְאֵין בּוֹדְקִין[47] אֶת הַזְּרָעִים**
14 **בְּעָצִיץ מָלֵא עָפָר[48], אֲבָל בּוֹדְקִין אוֹתָן בְּעָצִיץ מָלֵא**
15 **גְּלָלִים[49]. וְשׁוֹרִין[50] אֶת הַזְּרָעִים בַּשְּׁבִיעִית, כְּדֵי לְזָרְעָן**
16 **בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית[51]. וּמְקַיְּמִין הָאֲלוֹיֵי[52] בְּרֹאשׁ הַגָּג,**
17 **אֲבָל אֵין מַשְׁקִין אוֹתוֹ[53].**

42) ירושלמי שם פ"ד הלכה ד, ותוספתא שם פ"ג הלכה יט. 43) כמו: ברחישת הקנים. כלומר, סבך הקנים. ובתרגום המיוחס ליונתן (בראשית כב, יג) מתרגם "נאחז בסבך", אחיד ברחישותא דאילנא (תוספתא כפשוטה). וראה בפאת השולחן שם. 44) שעושה כן כדי לייפות את הקרקע ולהכינה לזריעה (שם). 45) ירושלמי ותוספתא שם. 46) כלומר, במקום חולות, שאינו ראוי לזריעה ולנטיעה. אבל במקום הראוי לזריעה, אסור ללמד את הפרה, אף־על־פי שאינו חורש ממש. 47) ירושלמי שם. ועיין בתוספתא סוף פ"א. ועניין הבדיקה הוא שלוקח דוגמא של זרעים לראות אם הם צומחים (תוספתא כפשוטה). 48) וכן בגללים על הקרקע (רדב"ז). לפי שהוא נראה כזורע בשביעית. 49) שאין דרך לזרוע בו. והכוונה לעציץ שאינו נקוב (מעשה רוקח בשם "נחפה בכסף", ועיין רדב"ז). ואף־על־פי שלענין שבת, חייב הזורע אפילו בעציץ שאינו נקוב (ראה ב"סיני" כרך יח עמ' שד, ובתשובות רבינו לספר "זמנים" חלק א עמ' 4 והערה 10) – בשביעית אין זריעה אלא בארץ, וראה להלן. 50) שם. כלומר, במים. והראב"ד גורס: ומשיירין. וכן הגירסא בתוספתא שם. וראה בתוספתא כפשוטה. 51) שאין זריעה זו לא בכלל "שדך לא תזרע", ולא בכלל "ושבתה הארץ" ("סיני" שם). 52) כלומר, מונעים ממנו דבר המזיקו. ו"אלוי" הוא עץ הנותן ריח, והם ה"אהלות" הנזכרות בשיר־השירים (ד, יד), וחלה עליו קדושת שביעית, כמבואר להלן פ"ז הלכה יט. והיה מקום לאסור קיומו, מאחר שהגזע שלו רך ואדום, ויש חשד שנטעו בשביעית, שכן אסרו לקיים ירקות רכים (להלן פ"ד הלכה יח), והשמיענו בזה שבאילוי לא גזרו, כיון שהוא על הגג ואין דרך לזרוע שם (כסף־משנה). ועיין תוספתא כפשוטה. [וראה למעלה פ"א מהלכות מעשר הלכות י־יא, שגג אינו בכלל שדך]. 53) שהרי אסור להשקות

בשביעית, כיון שהוא כמברה את העץ ומשביחו. וראה להלן הלכה ח.

ז. סוֹקְרִין[54] אֶת הָאִילָן[55] בְּסִקְרָא[56], וְטוֹעֲנִין אוֹתוֹ בַּאֲבָנִים[57]. וְעוֹדְרִין[58] תַּחַת הַגְּפָנִים[59]. וְהַמְקַשְׁקֵשׁ בְּזֵיתִים[60]: אִם לְהַבְרוֹת[61] אֶת הָאִילָן - אָסוּר, וְאִם לִסְתֹּם אֶת הַפְּצִימִים[62] - מֻתָּר[63].

54) ירושלמי שם, ותוספתא שם הלכה י. 55) המשיר פירותיו קודם זמנו. 56) כלומר, צובעים אותו בצבע אדום (ראה בפ"ד מהלכות גירושין הלכה א, ובהערות שם). ובחולין עח. "סוקרו בסיקרא – כי היכי דליחזיה אינשי, וליבעי רחמי עליוה" (= שיראוהו אנשים ויבקשו רחמים עליו שלא ישיר פירותיו). ופשוט הוא שאין זו עבודת קרקע. 57) שם: "כי היכי דניכחוש חיליה". שהרי הוא משיר את פירותיו מרוב כוח ושומן, ולפיכך מחלישים את כוחו. והתירו לעשות כן כיון שאינו מברה את אילן, אלא אדרבה מחליש את כוחו (תוספתא כפשוטה). 58) מועד קטן ג. 59) כיון שאין זו עבודה שבשדה ובכרם, אלא בכרם בלבד (שם). וראה למעלה בהערה טז. 60) שם. כלומר, מסיר מיני פסולת מן האילן (ר"ח לעבודה זרה נ:). ויש מפרשים שקשקוש הוא כמו עידור, אלא שזה בזיתים וזה בגפנים (כסף־משנה בשם רש"י). 61) כלומר, להועיל ולהשביח. 62) הסדקים. 63) שאין זה אלא מונע היזק מן האילן, ואין דבר זה מועיל לגידולו. וראה בהערות להלכות ה־ו.

ח. מַשְׁקִין[64] בֵּית הַשְּׁלָחִין בַּשְּׁבִיעִית[65], וְהִיא שְׂדֵה הַזְּרִיעָה שֶׁצְּמֵאָה בְּיוֹתֵר[66]. וְכֵן שְׂדֵה הָאִילָנוֹת[67], אִם הָיוּ מְרֻחָקִין זֶה מִזֶּה יָתֵר מֵעֶשֶׂר לְבֵית סְאָה[68] - מוֹשְׁכִין אֶת הַמַּיִם מֵאִילָן לְאִילָן, אֲבָל לֹא יַשְׁקוּ[69] אֶת כָּל הַשָּׂדֶה; וְאִם הָיוּ מְקֻרָבִין זֶה לָזֶה עֶשֶׂר לְבֵית סְאָה - מַשְׁקִין כָּל הַשָּׂדֶה בִּשְׁבִילָן[70]. וְכֵן עָפָר הַלָּבָן[71] - מַרְבִּיצִין אוֹתוֹ בְּמַיִם בַּשְּׁבִיעִית, בִּשְׁבִיל הָאִילָנוֹת שֶׁלֹּא יִפָּסְדוּ.

64) משנה במועד קטן ב. "משקין בית השלחין במועד ובשביעית". 65) שאם לא ישקה, ימות כל עץ שבה, כדלהלן בהלכה י. אבל אין משקין שדה המסתפקת ממי גשמים. ועין שם ו: בתוספות ד"ה מרביצין. 66) שם: ומאי משמע דהאי בית השלחין לישנא דצחותא היא, דכתיב ואתה עיף ויגע. ומתרגמינן, ואת משלהי ולאי. ונראה מסתימת דברי רבינו, שאפילו ממי הגשמים וממי הקילון, מותר להשקות, ומה שאמרו במשנה שם: "אבל אין משקין לא ממי הגשמים ולא ממי הקילון", אין זה אלא במועד (ראה בפ"ז מהלכות יום־טוב הלכה ב), ואסרום מחמת טירחא יתירה (שם ד.), אבל בשביעית לא נאסרה אלא עבודת הארץ ולא טירחא יתירה, וכן כתבו רוב הראשונים (ראה בשיטה לתלמיד ר"י מפריש שם עמ' ד, ועיין שם שהביא כן בשם הירושלמי). 67) משנה שם ו: "רבי אליעזר בן יעקב אומר, מושכין את המים מאילן לאילן, ובלבד שלא ישקה את כל השדה וכו', וחכמים מתירין". ובשביעית פ"ב משנה י: "ומרביצין בעפר לבן, דברי רבי שמעון. רבי אליעזר בן יעקב אוסר". ואמרו בירושלמי שם, ושם במסקנא, שדין הרבצת עפר לבן, כדין השקאת כל השדה. ולא נחלקו רבי שמעון ורבי אליעזר אלא כשהאילנות מרוחקין, דהיינו שישנם פחות מעשר אילנות בבית סאה, שרבי שמעון מתיר להשקות כל השדה, ורבי אליעזר אוסר. אבל כשישנם עשרה אילנות בבית סאה, אף רבי אליעזר מודה שמותר, וראה בפירוש המשנה לשביעית שם. ופסק רבינו כרבי אליעזר בן יעקב, שמשנתו קב ונקי, אף כנגד רבים (יבמות ס. וראה במקורי הרמב"ם לרש"ש, הוצאת הרכבי). וכן הוא בהגהות כ"י לדפוס ניאפולי בפירוש המשנה שם (ראה במבואו של הגר"ש ליברמן להלכות הירושלמי להרמב"ם עמוד ז). 68) כלומר, יותר מן המרחק שבין האילנות כשהם עשרה בבית סאה, והיינו, כשהם עשרה אילנות ביותר מבית סאה. 69) כיון שאף בלי השקאה זו, לא יפסדו האילנות. 70) שלא יפסדו, כדלהלן. 71) מזה שכתב "וכן", נראה שהמדובר כמו למעלה כשהאילנות מקורבין זה לזה עשר לבית סאה. אלא שעפר לבן, הנטועים בו עשרה אילנות לבית סאה, שונה משדה אילן אחר, בזה שבשדה אילן אחר לא התירו אלא להשקות, ואילו בעפר לבן התירו גם להרביץ בין השקאה להשקאה. אבל המרוחקין, אין מרביצין בשבילם, שאף בלי ההרבצה לא יפסדו, כמו בהשקאת כל השדה הנ"ל, וכרבי אליעזר בן יעקב במשנה שביעית שם (פאת השולחן שם). וראה בפ"ח מהלכות יום־טוב הלכה ג ובהערות שם.

ט. וְעוֹשִׁין[72] עוּגִיּוֹת[73] לַגְּפָנִים[74]. וְעוֹשִׁין[75] אֶת אַמַּת הַמַּיִם בַּתְּחִלָּה[76]. וּמְמַלְּאִין[77] אֶת הַנְּקָעִים[78] מַיִם.

72) ברייתא במועד קטן ג. 73) "הוא שיחפור סביב עיקרי האילנות חפירות קטנות יתקבצו שם המים" (פירוש המשנה שם). 74) כדי להשקותם. ובחול־המועד התירו רק לתקן עוגיות עשויות שנתקלקלו, אבל לא לעשותן מתחילה (הלכות יום־טוב שם). וראה בהערות להלכה הקודמת. 75) משנה שם ב. כחכמים ולא כרבי אלעזר בן עזריה, האוסר משום שנראה כעוזר או מפני שמכשיר אגפיה לזריעה. 76) שם. ובחול־המועד לא התירו אלא לתקנה כשנתקלקלה (הלכות יום־טוב שם). 77) ברייתא שם ג. 78) תעלה המחברת את העוגיות אשר סביבות האילנות.

י. וּמִפְּנֵי מָה הִתִּירוּ כָּל אֵלֶּה?[79] שֶׁאִם לֹא יַשְׁקֶה - תֵּעָשֶׂה הָאָרֶץ מְלֵחָה[80] וְיָמוּת כָּל עֵץ שֶׁבָּהּ[81]; וְהוֹאִיל וְאִסּוּר הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם מִדִּבְרֵיהֶם, לֹא גָּזְרוּ עַל אֵלּוּ. שֶׁאֵין אִסּוּר מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא אוֹתָן שְׁנֵי אָבוֹת וּשְׁתֵּי תּוֹלְדוֹת שֶׁלָּהֶם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[82].

79) ההשקאות הנזכרות למעלה. 80) זה מוסב על מה שהתירו להשקות שדה שלחין. 81) זה מוסב על שדה האילנות (חזון־איש). 82) בהלכות ב־ג. וראה למעלה הלכה א והלכה ד, שגם חרישה אסורה מן התורה, אלא שאין לוקין עליה. ועיין פאת־השולחן וחזון־איש.

יא. מִשֶּׁרַבּוּ הָאֻנָּסִין וְהִטִּילוּ[83] מַלְכֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים עַל יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת מַחֲנוֹת[84] לְחֵילוֹתֵיהֶן, הִתִּירוּ[85] לִזְרֹעַ[86] בַּשְּׁבִיעִית דְּבָרִים שֶׁצְּרִיכִין לָהֶם עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ בִּלְבַד[87]. וְכֵן מִי שֶׁכָּפָאוּ אֹנֶס[88] לַעֲשׂוֹת

79) ההשקאות הנזכרות למעלה. 80) זה מוסב על מה שהתירו להשקות שדה שלחין. 81) זה מוסב על שדה האילנות (חזון־איש). 82) בהלכות ב־ג. וראה למעלה הלכה א והלכה ד, שגם חרישה אסורה מן התורה, אלא שאין לוקין עליה. ועיין פאת־השולחן וחזון־איש.

בַּשְּׁבִיעִית בְּחִנָּם[89], כְּמוֹ עֲבוֹדַת הַמֶּלֶךְ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה[90].

83) בסנהדרין כו. "משרבו האנסים, ומאי נינהו ארנונא" (=מס שגובה המלך מן התבואות – רש"י). 84) בהגהה שעל הגליון, בשם ספרים אחרים: "מזונות". וכן נראה מפירוש המשנה שם כד: וראה ברדב"ז. 85) שם: כדמכריז ר' יאני, פוקו וזרעו בשביעית משום ארנונא. 86) אף־על־פי שזריעה היא מן התורה, כנ"ל בהלכה ב. 87) וטעמו של דבר, שאף־על־פי ששביעית בארץ בזמן הזה היא מן התורה, כמו שכתב הכסף־משנה לפ"ד הלכה ה, ולפ"י הלכה ט – התירו לעבוד בשביעית משום פיקוח נפש, וכן הוא בירושלמי סנהדרין פ"ג הלכה ה (תוספות שם ד"ה משרבו). ודעת הראב"ד, שלא התירו לזרוע בשביעית אלא במקומות שלא החזיקו בהם עולי בבל, ולא היתה שביעית נוהגת בהם אלא מדרבנן, כנ"ל בפ"א מהלכות תרומות הלכה ה. ו"ארנונא" הוא זה שהמלך נוטל חומש מפירות הארץ, ומי שאינו עובדה גוזלין אותה הימנו. וראה מאירי שם עמוד 88. 88) אף־על־פי שאינו מלך (כסף־משנה ורדב"ז), וראה בחזון־איש. 89) אבל לא בשכר, שמא יבואו להערים ולעבוד בשביעית גם כשאין אנסים כופים (כסף־משנה). 90) שכיון שפיקוח נפש הוא, מה לי אם המלך כופה, או אם סתם אנס כופה (רדב"ז). ומקורו של רבינו ממה שאמרו שם: חזייה (ריש לקיש) להההוא גברא דקא כריב (=חורש, כלומר בשביעית). אמר להן: כהן וחורש. אמרו לו (ר' חייא ורבי שמעון בן יהוצדק), יכול לומר אגיסטון אני בתוכה (ומפרש רבינו: שאנסני הגוי בעל השדה לעבוד לו בשביעית). וראה בפאת־השולחן סימן כ אות לב.

יב. הַנּוֹטֵעַ[91] בַּשְּׁבִיעִית, בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד - יַעֲקֹר. מִפְּנֵי[92] שֶׁיִּשְׂרָאֵל חֲשׁוּדִין עַל הַשְּׁבִיעִית[93], אִם תֹּאמַר בְּשׁוֹגֵג יְקַיֵּם - יֹאמַר הַמֵּזִיד שׁוֹגֵג הָיִיתִי.

91) תרומות פ"ב משנה ג. 92) ירושלמי שם, וכן בגיטין נד. 93) אבל לא על השבתות (שם). ולכן אם נטע בשבת בשוגג יקיים, וכן אם בישל בשבת בשוגג, יאכל במוצאי שבת מיד (פ"ו מהלכות שבת הלכה כג). וראה בהלכה הסמוכה, ובפאת־השולחן שם אות לג.

יג. הַחוֹרֵשׁ[94] אֶת שָׂדֵהוּ אוֹ נָרֶהּ[95] אוֹ זִבְּלָהּ[96] בַּשְּׁבִיעִית כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה יָפָה לִזְרִיעָה בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית - קוֹנְסִין אוֹתוֹ[97] וְלֹא יִזְרָעֶנָּה בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. וְאֵין חוֹכְרִין[98] אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ כְּדֵי לִזְרָעָהּ[99], אֶלָּא תְּהִי בּוּרָה לְפָנָיו. וְאִם מֵת[100] - יִזְרָעֶנָּה בְּנוֹ.

94) שביעית פ"ד משנה ב: "שדה וכו', שנטייבה (=חידשו אותה היטב, והפכו אותה היטב – פירוש המשנה) וכו' לא תיזרע במוצאי שביעית". 95) בדפוס רומי: "כרה", ויש אומרים שצ"ל "דרה" (חזון־איש). והיינו שעשה דיר של בהמות שלא כדין (ראה להלן פ"ב הלכה ד), וזהו מה שאמרו במשנה שם "או שנידיירה". וכן פירשו הר"ש והרא"ש שם. 96) נלמד מדין "נידיירה" שם. 97) כיון שהכינה לזריעה (פאת־השולחן שם אות לד), וראה להלן.

98) שם, משנה ג. 99) "להיות קנס להם מפני שעבדוה והפכוה בשביעית" (פירוש המשנה). 100) בגיטין מד: "ואמר ר' יוסי בר חנינא: נקטינן, הטיבה ומת, בנו זורעה. לדידיה קנסו רבנן, לבריה לא קנסו רבנן". וראה להלן פ"ג סוף הלכה יא.

יד. הַמַּעֲבִיר[101] קוֹצִים[102] מֵאַרְצוֹ בַּשְּׁבִיעִית כְּדֵי לְתַקְּנָהּ לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, אוֹ שֶׁסִּקֵּל מִמֶּנָּה אֲבָנִים[103], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשָּׁאי[104] - לֹא קָנְסוּ אוֹתוֹ[105], וּמֵתֶר לוֹ לִזְרָעָהּ בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית.

101) שם. משנה ב: "שדה שנתקוצה, תזרע במוצאי שביעית". 102) ראה תוספות גיטין שם ד"ה שנתקווצה. 103) זה לא נמצא במשנה שם, ולמדו רבינו מהדין הקודם, שהרי בשניהם עדיין אין שדהו מוכן לזריעה. 104) כדלהלן בהלכה טז (פאת־השולחן שם). 105) כיון שעדיין אין שדהו מוכן לזריעה (שם).

טו. הַטּוֹמֵן[106] לֶפֶת וּצְנוֹנוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בַּשְּׁבִיעִית: אִם הָיוּ מִקְצָת הֶעָלִין מְגֻלִּין - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[107], וְאִם לַאו - אָסוּר[108]. הַטּוֹמֵן[109] אֶת הַלּוּף[110] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[111] - לֹא יִפְחֹת מֵאַרְבָּעָה קַבִּים[112] עַל גַּבַּהּ טֶפַח, וְטֶפַח עָפָר עַל גַּבָּיו[113]. וְטוֹמְנוֹ בִּמְקוֹם דְּרִיסַת הָאָדָם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִצְמַח[114]. וּמֵתֶר[115] לְמָרֵס[116] בָּאֹרֶז בַּשְּׁבִיעִית[117], אֲבָל לֹא יִכְסָה[118].

106) כלאים פ"א משנה ט. 107) משום "שדך לא תזרע", "מפני שאינם צמח מחובר בקרקע" (פירוש המשנה) וגם אינו רוצה בהשרשתם (פ"ב מהלכות כלאים הלכה יא). 108) משום זורע בשביעית, שבאופן זה הם משרישים בקרקע, והוא רוצה בהשרשתם. 109) שביעית פ"ה משנה ב, כחכמים ולא כרבי מאיר. 110) "ממיני הבצלים" (פירוש המשנה). 111) כגון בצלים. כן הוא בפירוש המשנה שם, וכדעת ר' יונה בירושלמי שם. 112) כלומר, מארבעת קבים לוף. ושיעורו לפי המדות שלנו, ראה למעלה פ"ו מהלכות ביכורים הלכה טו. ו"אינו מותר לו להטמין שיעור מועט (=פחות מזה), מפני שדומה לזרע וכאילו הוא זורעו, ואינו נראה שהוא טומנו" (פירוש המשנה שם). 113) שנראה כטומן ולא כזורע. [וכנראה שאין מקצת עליו מגולין (ראה למעלה בדין לפת וצנונות), ואף־על־פי־כן מותר, אם הטמין כשיעור, ועיין "משנה ראשונה" שם). 114) כלומר, שהרי אם יצמח נמצא שזרע בשביעית. 115) שם פ"ב משנה י, כרבי שמעון, שבא לפרש דברי חכמים ולא לחלוק. וכן נראה מפירוש המשנה שם (כסף־משנה). 116) להשקות עפר האורז ולערבב המים בעפר. וראה ביומא פ"ד משנה ג ובפירוש המשנה שם. 117) כדי שלא יפסד האורז, כדרך שמרביצין עפר לבן בשביל שלא יפסידו האילנות, כנ"ל בסוף הלכה ח. 118) כסוח הוא, כריתת הנטיעות היוצאות. ואונקלוס תרגם, לא תזמור, לא תכסח. ואסרו לעשות כן, כיון שגם בלא כן לא יפסד האורז. והאור־שמח מפרש, שכיון שכיסוח הוא זימור, וזימור אסור מן התורה אף בשאר האילנות, לכן לא יכלו חכמים להתירו. וראה למעלה בהלכה ב ובהערות שם.

טז. בְּרֵאשׁוֹנָה[119] הָיוּ אוֹמְרִים: מְלַקֵּט אָדָם עֵצִים וַאֲבָנִים וַעֲשָׂבִים מִתּוֹךְ שָׂדֵהוּ[120], וְהוּא שֶׁיִּטֹּל הַגֵּס הַגֵּס[121], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן לְנַקּוֹת הָאָרֶץ[122]; אֲבָל מִשְּׂדֵה חֲבֵרוֹ - נוֹטֵל בֵּין דַּק בֵּין גַּס[123]. מִשֶּׁרַבּוּ עוֹבְרֵי עֲבֵרָה, שֶׁמִּתְכַּוְּנִין לְנַקּוֹת וְאוֹמְרִין: הַגֵּס הַגֵּס אָנוּ נוֹטְלִין - אָסְרוּ לִטֹּל אָדָם מִשָּׂדֵהוּ[124], אֶלָּא מִתּוֹךְ שָׂדֵה חֲבֵרוֹ[125]. וְהוּא שֶׁלֹּא יְלַקֵּט בְּטוֹבָה; שֶׁלֹּא יֹאמַר לוֹ: רְאֵה כַּמָּה טוֹב עָשִׂיתִי לְךָ, שֶׁהֲרֵי נִקִּיתִי שָׂדְךָ[126].

119) שביעית פ"ד מ"א, וכפירוש רבי יונה בירושלמי שם. וראה בפירוש המשנה. 120) המדובר במלקט לצורך העצים, האבנים והעשבים. 121) ולא הדקים, הקטנים. 122) ונמצא מסקל את שדהו ואסור, כמפורש למעלה הלכה ד. 123) שאין חשש שיתכוין לנקות שדה חבירו, ולפיכך מותר ליטול גם הדק. 124) אפילו הגס הגס. 125) בין דק בין גס, כנ"ל. ולדעת הרדב"ז, לא התירו אלא בגס. 126) שאם יאמר לו כן, יבוא חבירו לנקות שדהו.

יז. הָיְתָה[127] בְּהֶמְתּוֹ עוֹמֶדֶת בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ - מְלַקֵּט[128] וּמֵבִיא לְפָנֶיהָ[129]; שֶׁבְּהֶמְתּוֹ מוֹכַחַת עָלָיו[130]. וְכֵן אִם הָיְתָה שָׁם כִּירָתוֹ - מְלַקֵּט הַכֹּל[131] וּמַדְלִיק; שֶׁכִּירָתוֹ מוֹכַחַת עָלָיו[132].

127) ירושלמי שם. 128) בין הדק ובין הגס. וראה להלן. 129) לאכילה. 130) שאינו מתכוין לנקות הארץ. ואף־על־פי שהוא "פסיק רישיה" – כיון שמסקל אינו אלא מלאכה דרבנן בשביעית (למעלה הלכה ד), לא אסרו "פסיק רישיה", כדעת התוספות והתרומת־הדשן (הובאו דבריהם במגן־אברהם סימן שיד, ס"ק ה). 131) בין הדק ובין הגס, כנ"ל. 132) כנ"ל. וראה בפאת־השולחן סימן כ אות מה, וברדב"ז.

יח. הַקּוֹצֵץ[133] אִילָן אוֹ שְׁנַיִם לְעֵצִים - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְשָׂרְשָׁן[134]. קִצֵּץ שְׁלֹשָׁה אוֹ יָתֵר זֶה בְּצַד זֶה - לֹא יְשָׂרֵשׁ, שֶׁהֲרֵי מְתַקֵּן אֶת הָאָרֶץ[135]; אֶלָּא קוֹצֵץ מֵעַל הָאָרֶץ, וּמַנִּיחַ שָׂרְשָׁיו בָּאָרֶץ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? מִתּוֹךְ שֶׁלּוֹ; אֲבָל מִשְּׂדֵה חֲבֵרוֹ - מֻתָּר לְשָׂרֵשׁ[136].

133) שם, משנה ד, כבית־הלל. 134) לעקרן עם השרשים. ואף־על־פי שעל־ידי־זה נהפכת האדמה, ונמצאת הקרקע מוכנה לזריעה – במקום קטן כזה שאין דרך לזרוע בו, לא אסרו, כיון שהוא קוצץ לעצים. וראה הלכה הקודמת שמצד "פסיק רישיה" לא נאסר כאן. 135) "מפני שהוא מקום גדול ומותקן לזרוע בו, ויהיה כאילו עוקר אילנות להחזירם לשדה הלבן, וכל זה עבודת הארץ" (פירוש המשנה). כלומר, יש חשש שיתכוין לתקן לזריעה. וראה למעלה הלכה טז. 136) אפילו שלשה או יותר, זה בצד זה. וכאן לא כתב רבינו "שלא יאמר לו, ראה כמה טובה עשיתי לך", כמו בסוף הלכה טז, שכאן לא ידוע אם חבירו רוצה בעקירת האילנות, ואם טובה היא לו (רדב"ז).

יט. הַמְבַקֵּעַ בַּזַּיִת[137] לִטֹּל עֵצִים - לֹא יְחַפֶּה מְקוֹם הַבִּקּוּעַ בְּעָפָר, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲבוֹדָה[138]. אֲבָל מְכַסֶּה בַּאֲבָנִים אוֹ בְּקַשׁ[139].

137) הכורת ענפים מעץ הזית, שם משנה ה. 138) כלומר, עבודת האילן, שעל־ידי־זה משביח האילן. 139) שהרי הוא כמושיב שומר שלא ייבש (רע"ב). וזית לאו דווקא, שהרי שנינו "הקוצץ קורות שקמה לא יחפהו בעפר, אבל מכסה הוא באבנים או בקש". ועיין רדב"ז.

כ. הַמְזַנֵּב[140] בִּגְפָנִים וְהַקּוֹצֵץ קָנִים - הֲרֵי זֶה קוֹצֵץ כְּדַרְכּוֹ[141] בַּקָּרְדֹּם וּבַמַּגָּל וּבַמְּגֵרָה וּבְכָל מַה שֶּׁיִּרְצֶה.

140) הכורת קצת מן הענפים. שם משנה ו, כרבי עקיבא ולא כרבי יוסי הגלילי. 141) "שאין צריך שינוי בכרתו, וזה כשלא נתכוין לזמור" (פירוש המשנה), ואין הזינוב דומה לזימור האסור מן התורה, שהזומר חותך ראש הגזע. ואילו מזנב, חותך מן הצד ואינו אסור אלא מדרבנן (תפארת ישראל שם אות ל). ולפיכך לא נאסר בו "פסיק רישיה", ראה למעלה הערה 129. וכנראה שאין חשש במזנב, שמא יתכוין לומר, ולכן לא אסרו כאן, כדרך שאסרו במלקט עצים ואבנים מתוך שדהו למעלה בהלכה טז.

כא. אֵין קוֹצְצִין[142] בְּתוּלַת[143] שִׁקְמָה[144] בַּשְּׁבִיעִית כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹצְצִין בִּשְׁאָר הַשָּׁנִים, מִפְּנֵי שֶׁקְּצִיצָתָהּ עֲבוֹדַת אִילָן, שֶׁבִּקְצִיצָה זוֹ תִּגְדַּל וְתוֹסִיף[145]. וְאִם צָרִיךְ לְעֵצֶיהָ - קוֹצֵץ אוֹתָהּ שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ[146].

142) שם, משנה ה. 143) "שלא נקצצה מימיה" (תוספתא שם פ"ג הלכה טו, וראה בתוספתא כפשוטה שם). 144) "מין ממיני התאנים" (פירוש המשנה). 145) "שיתחזק כחו ויתן פריו בעתו לרוב, כמו הזמיר לכרמים" (שם). וראה ב"משנה ראשונה", ובהערות להלכה ב, ובהלכה הסמוכה. 146) שם, כרבי יהודה. ודעת רבינו היא, שלא בא רבי יהודה לחלוק אלא לפרש דברי חכמים (כסף־משנה).

כב. כֵּיצַד[147] קוֹצְצָהּ?[148] מֵעִם הָאָרֶץ[149] אוֹ לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים[150]. אִילָן[151] שֶׁנִּפְשַׁח[152] - קוֹשְׁרִין אוֹתוֹ בַּשְּׁבִיעִית; לֹא שֶׁיַּעֲלֶה[153], אֶלָּא שֶׁלֹּא יוֹסִיף[154].

147) משנה שם. 148) כלומר, שלא כדרך עבודתה, כנ"ל. 149) סמוך לקרקע. 150) בבבא בתרא פ: מכאן ואילך (מן הקרקע עד עשרה טפחים), לא מקשי קשי לה, ולאו עלויי מעלי לה (כלומר, ספק מועיל לאילן, ספק אינו מועיל לו – תוספות שם), גבי שביעית עבדינן מידי דודאי קשי לה (כיון שהוא ספק דאורייתא, שזמירה בשאר אילנות היא מן התורה, כנ"ל בהלכה ב, ולכן אינו קוצץ בתוך עשרה טפחים)". ולא התירו לקצוץ בתוך עשרה טפחים, אף־על־פי שהוא מתכוין לעצים ולא להועיל לאילן, שכיון שהדבר מועיל לאילן יבא להתכוין לכך, כנ"ל בהלכה טז. 151) שם, משנה ו. 152) "נבקע. תרגום וישסף (שמואל־א טו, לג), ופשח" (פירוש המשנה). 153) "שיתחבר ויהיה נדבק ונקשר" (שם). כלומר, ואז זהו "לאברויי אילנא". 154) "להבקע" (שם). והרי זה "לאוקומי אילנא".

יום ש"ק ה' תשרי ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר שלא יוציא אדם זבלים מחצירו ויתן בתוך שדהו בשביעית. מאימתי מותר לעשות אשפה בשדהו. וכמה שיעור האשפה. אם הותר להוציא זבל מן הסוהר של צאן לתוך שדהו. ואם עשה דיר בתוכו. אם יפתח אדם מחצב לתוך שדהו. ואם פינה ממנו גדר אבנים גבוה עשרה. ואם ימלא ויעפר פרצה שהיא סוגה בעפר. ואם אסור לבנות גדר.

1 **א. לֹא יוֹצִיא[2] אָדָם זְבָלִים מֵחֲצֵרוֹ[3] וְיִתֵּן בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ[4]**
2 **בְּשְׁבִיעִית, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כִּמְזַבֵּל שָׂדֵהוּ[5] שֶׁתִּהְיֶה יָפָה**
3 **לִזְרִיעָה[6]. וְאִם הוֹצִיא[7] וְהֶעֱמִיד מִמֶּנּוּ אַשְׁפָּה[8] -**
4 **מֻתָּר[9]. וְלֹא יַעֲשֶׂה[10] אַשְׁפָּה בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ עַד שֶׁיַּעֲבֹר**
5 **זְמַן שֶׁמְּזַבְּלִין בּוֹ[11] לַעֲבוֹדַת הָאָרֶץ[12], וְהוּא**
6 **מִשֶּׁיִּקְשֹׁר[13] הַמָּתוֹק[14]. וְלֹא יַעֲשֶׂה[15] אַשְׁפָּה פְּחוּתָה**
7 **מִמֵּאָה וַחֲמִשִּׁים סְאָה[16] שֶׁל זֶבֶל, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה נִכֶּרֶת**
8 **שֶׁהִיא אַשְׁפָּה[17]. וְאִם יִרְצֶה[18] לְהוֹסִיף[19] - מוֹסִיף[20].**
9 **הָיָה לוֹ[21] דָּבָר מוּעָט[22] - מוֹסִיף עָלָיו וְהוֹלֵךְ[23]. וְלֹא**
10 **יַעֲשֶׂה[24] בְּכָל בֵּית סְאָה יָתֵר מִשָּׁלֹשׁ אַשְׁפָּתוֹת[25].**

2) שביעית פ"ג מ"א. 3) אפילו מעט מעט, שאין בכדי הכמות שהוא מוציא בפעם אחת כדי לזבל. וראה להלן. 4) כלומר, בכמה מקומות, ולא בערימה אחת. 5) וזיבול בשביעית אסור מדרבנן, כנ"ל בפ"א ה"ד. 6) במוצאי שביעית. 7) את הזבל. 8) שייחד מקום בתוך שדהו כדי לאסוף את הזבל. 9) שניכר הדבר שאינו מתכוון לזבל עכשיו (משנה, שם). 10) משנה, שם. 11) בשאר שנים. 12) כלומר, שתהיה השדה יפה לזריעה. שלשם כך אין מזבלין אלא עד זמן ידוע. אבל אשפתות עושים תמיד, אף כשאין מזבלין. וטעמו של דבר, שכיון שעבר הזמן שמזבלין בו, אינו נראה כמזבל אלא כעושה אשפה לשנה הבאה. 13) שם, כרבי יוסי נגד רבי מאיר ורבי יהודה, ש"רבי יוסי - נימוקו עמו" (רדב"ז). 14) ב"ירושלמי" שם: המתוק, פקועה (הוא פרי מר, ונקרא מתוק אף־על־פי שהוא מר, כמו שיקראו לעיור סגי־נהור - פירוש המשנה), וכו', משיקשור, משיעשה קשרים קשרים. 15) שם, מ"ב. 16) שם: "עשר משפלות (הוא הכלי שנושאין בו הזבל - פירוש המשנה) של לתך לתך (=לתך הוא חצי כור, שהוא חמש־עשרה סאה (שהרי הכור שלשים סאה), ועשרה לתכים הם מאה וחמשים סאה). 17) ולא כדי לזבל עתה את השדה. 18) שם. 19) על האשפה שתהיה יותר ממאה וחמשים סאה. 20) שכל מה שהאשפה גדולה יותר, ניכר יותר שעושה אוצר של אשפה, ולא לזבל שדהו מתכוון. 21) שם, סוף מ"ג, כחכמים ולא כרבי אלעזר בן עזריה. 22) כלומר, שהיה לו בתוך שדהו מערב שביעית זבל מועט (פירוש המשנה, וכן הוא ב"ירושלמי" שם לפי הפירוש הראשון). 23) "מעט מעט" (שם). ואין חשש שמא יאמר הרואה שלעבודת הארץ הוא מתכוון, כיון שכבר היה לו מעט זבל בשדה מערב שביעית, אבל להתחיל להוציא בשביעית מעט מעט - אסור. 24) שם, סוף מ"ב, כחכמים ולא כרבי שמעון. 25) שאז הוא נראה כרוצה לזבל בשביעית, אף־על־פי שאסף באשפתות ולא פיזר הזבל על פני השדה. ונראה מדברי רבינו, שלפחות מן האשפתות - מותר. וראה ב"משנה ראשונה", ובתוספתא שם פ"ב, וב"תוספתא כפשוטה" עמוד 508.

11 **ב. וְהָרוֹצֶה[26] לַעֲשׂוֹת כָּל שָׂדֵהוּ שָׁלֹשׁ אַשְׁפָּתוֹת**
12 **לְתוֹךְ בֵּית סְאָה - עוֹשֶׂה[27]. וְהָרוֹצֶה[28] לַעֲשׂוֹת זְבָלוֹ**
13 **אוֹצָר[29] - עוֹשֶׂה[30].**

26) שם, מ"ג. 27) ואינו חושש שמא יאמר הרואה את כל שדהו מלאה אשפתות, שלזבל אותה הוא עושה כן. וראה ב"ירושלמי" שם. 28) שם. 29) כלומר, אשפה אחת גדולה, ובה יותר מג' אשפתות בנות ק"נ סאה כל אחת (רע"ב). 30) שמוסיפין על כמות אשפה אחת כשם שמוסיפין על כמות שלש אשפתות (בהלכה הקודמת), אף־על־פי שאין מוסיפין אשפה נוספת על שלש אשפתות.

14 **ג. הָיָה[31] מַעֲמִיד הַזֶּבֶל עַל הַסֶּלַע[32], אוֹ שֶׁהֶעֱמִיק**
15 **בָּאָרֶץ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים וְהֶעֱרִים[33] הַזֶּבֶל, אוֹ שֶׁבָּנָה עַל**
16 **הָאָרֶץ גֹּבַהּ[34] שְׁלֹשָׁה וְהֶעֱמִיד עָלָיו הַזֶּבֶל - אֵינוֹ צָרִיךְ**
17 **שְׁעוּר. אַפְלוּ עָשָׂה כֵּן כַּמָּה אַשְׁפָּתוֹת[35] לְתוֹךְ בֵּית**
18 **סְאָה, בֵּין גְּדוֹלוֹת בֵּין קְטַנּוֹת[36] - מֻתָּר. שֶׁהֲרֵי הַדָּבָר**
19 **נָכָר שֶׁאֵינָן לַעֲבוֹדַת הָאָרֶץ, אֶלָּא לִכְנִיסַת הַזֶּבֶל[37].**

31) במשנה שם: "יתר מכאן (כלומר, יותר מג' אשפתות לבית סאה) מותר, דברי רבי שמעון. וחכמים אוסרין עד שיעמיק שלשה, או עד שיגביה שלשה". ולהלן שם: "היה לו דבר מועט, מוסיף עליו והולך. רבי אלעזר בן עזריה אוסר עד שיעמיק שלשה או עד שיגביה שלשה או עד שיתן על הסלע". וסובר רבינו שאף לחכמים הנ"ל, יכול לתת הזבל על הסלע (כסף־משנה). וכן הוא ב"ירושלמי" שם סוף ה"ב: הכל מודים שאם היה לו שם (בשדה) סיד או צרורות או אבנים גפסוס - מותר ("פאת השולחן"). 32) אף־על־פי שאינה גבוהה ג' טפחים, כיון שניכר הדבר שאין זה לעבודת הארץ, כדלהלן. וראה ב"כסף משנה" וב"תוספות יום־טוב". 33) עשהו ערימה (הגהה על הגליון). 34) טפחים. 35) כלומר, יותר משלש לבית סאה. וראה למעלה בסוף ה"א. 36) כלומר, פחותות ממאה וחמשים סאה של זבל באשפה אחת. וראה למעלה שם. וכן הוא ב"ירושלמי" שם: כאן בפוחת מן האשפלות. כלומר, שרבי שמעון מתיר גם לפחות ממאה וחמשים סאה זבל לאשפה אחת. וחכמים אוסרים, אלא־אם־כן העמיק או הגביה ("פאת השולחן"). 37) לאסיפת הזבל, כדי להשתמש בו לאחר שביעית. וראה בפירוש המשנה.

20 **ד. מֻתָּר[38] לְאָדָם לְהוֹצִיא זֶבֶל מִן הַסַּהַר[39] שֶׁל צֹאן**
21 **וְנוֹתֵן לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ, כְּדֶרֶךְ כָּל מַכְנִיסֵי זֶבֶל[40].**
22 **וְהָעוֹשֶׂה[41] דִּיר[42] בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ בַּשְּׁבִיעִית - לֹא יַעֲשֶׂהוּ**
23 **יָתֵר עַל בֵּית סָאתַיִם[43], וַיַּכְנִיס הַצֹּאן לְתוֹכוֹ,**
24 **וּכְשֶׁיְּזַבְּלוּ אֶת כָּל הַדִּיר - מַנִּיחַ דֹּפֶן אֶחָד מִדַּפְּנֵי**
25 **הַדִּיר, וְעוֹשֶׂה דִּיר אַחֵר בְּצִדּוֹ[44]. נִמְצָא מְזַבֵּל בְּתוֹךְ**
26 **שָׂדֵהוּ בֵּית אַרְבַּעַת סְאִין[45].**

38) שם, סוף מ"ד. ובמשנה שם כתובה פיסקא זו בסוף,

לאחר כל מה שכתב רבינו כאן בהלכה זו ושלאחריה. והקדים רבינו פיסקא זו כדי להדגיש שהיא דבר בפני עצמו, ואינו קשור למה שנאמר למעלה הימנה. וראה ב'כסף משנה', ולהלן בהערה מז. 39) "הוא גדרות צאן, ששם יאספו הצאן" (פירוש המשנה). ויתכן כי הוא מלשון "בית־סוהר", שהצאן כלואים בגדרות ובמכלאות ('מלאכת שלמה'). 40) "כפי מה שהתנה בעשיית האשפתות, במניינם (שלש לבית סאה), ושיעורם" (=לא פחות ממאה וחמשים סאה זבל לכל אשפה, כנ"ל ה"א - פירוש המשנה). ולמעלה בה"א לא השמיענו אלא שמוציא זבל מתוך ביתו או חצירו, שדרכו לפנות אותם מן הזבל מחמת הנקיון ואינו נראה כמזבל שדהו, וכאן נתחדש שמוציא אף מגדרות הצאן, ואין חשש למראית העין ('משנה ראשונה' ו'תוספתא כפשוטה' עמוד 509 הערה 53). 41) שם. 42) שם: סהר. וכנראה ש"סהר" הוא כשהצאן כלואים בתוכו, ו"דיר", כשעדיין אינם בתוכו. 43) הוא מאה אמה על חמשים אמה. ואם עושהו יותר, יחשדוהו הרואים כי לזבל שדהו עשה כן. 44) כלומר, מעביר את שלש הדפנות לצדו השני של הדופן הרביעי, ובונה שם דיר חדש כדוגמת הראשון. וראה בפירוש המשנה. 45) שם, כחכמים ולא כרבן שמעון בן גמליאל.

1 **ה. הָיְתָה[46] כָּל שֶׁדֵּהוּ בֵּית אַרְבַּעַת סְאִין - מְשַׁיֵּר**
2 **מִמֶּנָּה מִקְצָת[47], מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן; כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ הַכֹּל**
3 **שֶׁהַצֹּאן הֵטִילוּ בָּהּ וְנִדַּיְרָה, וְלֹא יֹאמְרוּ: זִבֵּל זֶה כָּל**
4 **שֶׁדֵּהוּ בַּשְּׁבִיעִית[48].**

46) משנה, שם. 47) כלומר, שעושה את הדיר קטן מבית סאתיים. וראה בפירוש המשנה. 48) כלומר, שאם היה מזבלה בידיים, לא היה משייר ממנה כלום. וב'ירושלמי' (שם ה"ג): "תמן תנינן (פ"ד מ"ב): שדה וכו', שנדיירה (=שנזדבלה), לא תזרע למוצאי שביעית (כלומר, ומדוע התירו לו כאן לעשות דיר, כנ"ל), אמר רבי יונה, כיני מתינתין, הרוצה להעמיד צאן בתוך שדהו עושה סהר בית סאתיים". כלומר, כאן אינו מזבל בידיים אלא מעמיד את הצאן והם מזבלים את השדה, ולכן לא קנסוהו שלא תזרע השדה במוצאי שביעית, אבל במשנה שם מדובר שזבל את השדה בידיו, כמו שכתב רבינו בפ"א הי"ג, ולכן קנסוהו ('תוספות יום־טוב'). והראב"ד והר"ש חולקים ומפרשים את ה'ירושלמי' הנ"ל, שאסור להוציא זבל מן הסהר של צאן ולעשות אשפתות, כנזכר בה"א, וכן אסור לעשות דיר בתוך השדה ולהשאיר את הזבל במקומו (כדעת רבינו הנ"ל), ואם עשה כן, לא תזרע שדהו במוצאי שביעית, משום קנס כנ"ל. ומה שאמרו ב'ירושלמי': "כיני מתניתין, הרוצה להעמיד צאן בתוך שדהו וכו'", פירושו להעמיד שם צאנו לחלוב ולגזוז, וכשיתמלא הסהר זבל מוציאו לשדה ועושה אשפתות, כמו בה"א. ולפי זה, מה שאמרו שם בסוף מ"ג: ומוציא מן הסהר ונותן לתוך שדהו כדרך המזבלין, אין זה דבר בפני עצמו, אלא המשך למה שלמעלה, שנוטל הזבל מן המקום שחלבו וגזזו בו את הצאן, ועושה ממנו אשפתות. ודברי התוספתא שם פ"ב הט"ו, נוטים לדעת רבינו. וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם.

5 **ו. לֹא יִפְתַּח[49] אָדָם מַחֲצֵב[50] בַּתְּחִלָּה[51] לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ[52]**
6 **בַּשְּׁבִיעִית, שֶׁמָּא יֹאמְרוּ: לְתַקֵּן שָׂדֵהוּ נִתְכַּוֵּן, שֶׁיָּסִיר**
7 **מִמֶּנָּה הַסֶּלַע[53]. וְאִם הִתְחִיל[54] מִקֹּדֶם שְׁבִיעִית, וּפִצֵּל**
8 **מִמֶּנָּה[55] שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים אֲבָנִים בְּרִבּוּעַ שָׁלֹשׁ[56] עַל**
9 **שָׁלֹשׁ עַל רוּם שָׁלֹשׁ, כָּל אֶבֶן מֵהֶן אַמָּה עַל אַמָּה**
10 **בְּרוּם אַמָּה אוֹ גְדוֹלוֹת מִזּוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְנַקֵּר**
11 **מִמֶּנּוּ[57] בַּשְּׁבִיעִית כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה[58].**

49) שם, מ"ה, ותוספתא שם ה"א. 50) "מקום בתוך שדהו, יחצוב ממנו האבנים" (פירוש המשנה). 51) כלומר, שעתה בשביעית, הוא מתחיל בחציבה. 52) אבל בשדה חבירו עושה מחצב בתחילה בשביעית, כיון שאין חשש "שמא יאמרו" ('משנה ראשונה'). וראה למעלה בפ"א הט"ז־יח, ולהלן סוף ה"ח. 53) "שהוא יפה לארץ כשמסיר ממנו הסלע" (פירוש המשנה). 54) כן הוא שם בסוף מ"ו, וזה עולה אף על משנתנו. 55) כלומר, הפריד מן הסלע, ראה בראשית ל, כח. 56) אמות. 57) לחצב מן הסלע. 58) שכיון שהתחיל מערב שביעית, נראה שהוא צריך לאבנים, ולא לייפות את שדהו. וכל זה אם לא נתכוון לתקן שדהו, אבל אם נתכוון - אסור ("אף־על־פי שאין הרואה יודע כוונתו" - פירוש המשנה). וראה ברדב"ז וב'ירושלמי' שם ה"ד, וב'תוספתא כפשוטה'.

12 **ז. גָּדֵר[59] שֶׁל אֲבָנִים שֵׁשׁ בְּגָבְהוֹ עֲשָׂרָה טְפָחִים אוֹ**
13 **יָתֵר, וְרָצָה לִטֹּל כָּל אֲבָנָיו[60]: אִם הָיוּ בּוֹ עֶשֶׂר אֲבָנִים**
14 **אוֹ יָתֵר, כָּל אַחַת מֵהֶן מִשּׁוֹי שְׁנַיִם[61] אוֹ גְדוֹלוֹת מִזּוֹ**
15 **- הֲרֵי זֶה נוֹטֵל; שֶׁהָרוֹאֶה יוֹדֵעַ שֶׁלְּצֹרֶךְ הָאֲבָנִים הוּא**
16 **נוֹטֵל[62]. הָיָה[63] פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה[64], אוֹ שֶׁהָיוּ פָּחוֹת**
17 **מֵעֶשֶׂר אֲבָנִים, אוֹ שֶׁהָיוּ אֲבָנָיו קְטַנּוֹת מִמַּשּׁוֹי שְׁנַיִם**
18 **- נוֹטֵל עַד שֶׁיַּגִּיחַ טֶפַח סָמוּךְ לָאָרֶץ[65].**

59) שם, מ"ו. ותוספתא שם פ"ג. 60) היינו גם הקטנות, ולהלן הי"ב באבני הכתף, לא התירו אלא ליטול אותן אבני הכתף, אבל הקטנות לא התירו ('תוספות יום־טוב'). וגם אין צורך להניח טפח הסמוך לארץ (ראה להלן). ומדובר כשנתכוון לתקן שדהו, ראה להלן ה"ח (ועי' ר"ש, 'משנה ראשונה' ו'תוספתא כפשוטה'). 61) כלומר, משוי שני בני אדם. 62) ודוקא במספר כזה של אבנים ובמשא כזה, אפשר שמשתמשים לבנין. ולכן מותר לו לעשות כן, אף־על־פי שהוא מתכוון לייפות שדהו, כיון שלצורך מוצאי שביעית (ולא לצורך שביעית) הוא עושה זאת. 63) גובה הגדר. 64) טפחים. 65) כדי שידע הרואה, שאינו מתכוון לנקות שדהו, שאם היה מתכוון לכך, היה נוטל את כל האבנים ולא היה משייר טפח.

19 **ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[66] בְּשֶׁנִּתְכַּוֵּן[67] לְתַקֵּן**
20 **שָׂדֵהוּ[68], (אוֹ) שֶׁהִתְחִיל[69] לִטֹּל בַּשְּׁבִיעִית; אֲבָל אִם**
21 **לֹא נִתְכַּוֵּן לְתַקֵּן שָׂדֵהוּ[70], אוֹ שֶׁהִתְחִיל מִקֹּדֶם**
22 **שְׁבִיעִית[71] - נוֹטֵל בַּשְּׁבִיעִית כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה[72] מִכָּל**
23 **מָקוֹם[73] וְגוֹמֵם[74] עַד לָאָרֶץ[75]. וְכֵן[76] אִם הָיָה נוֹטֵל**
24 **מִשְּׂדֵה חֲבֵרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא קַבְּלָן[77] - גוֹמֵם עַד**
25 **לָאָרֶץ[78].**

66) שצריך להניח טפח סמוך לארץ, כנ"ל. 67) תוספתא שם, כרבי יהודה (שרבי יוסי הורה כמותו, ב'ירושלמי' שם) ולא כרשב"ג. 68) לצורך מוצאי שביעית, כנ"ל. 69) בדפוס רומי: "שהתחיל" (ותיבת "או" ליתא), וצ"ל "והתחיל". ואם כן, לא אסרו אלא כשישנן שתי ריעותות: גם נתכוון לייפות שדהו, וגם התחיל ליטול בשביעית. וראה ב'משנה ראשונה' שם. 70) אף־על־פי שהתחיל ליטול בשביעית. ומדובר כשמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו, שלא נתכוון לייפות שדהו, כגון שיש לו בנין, ובניינו מוכיח עליו (רדב"ז). וראה ב'תוספתא כפשוטה'. 71) אף־על־פי שמתכוון לייפות שדהו, כנ"ל. וראה ב'ירושלמי' (פ"ב ה"ב) שנראה שלא התירו אלא באבנים תלושות. וראה להלן ה"י. 72) כלומר, אפילו אבנים קטנות. 73) אפילו מגדר שאינו גבוה עשרה טפחים. 74) כן הוא בכת"י 'מעשה רוקח'. ופירושו: נוטל. ובדפוס רומי: "גודר". ובס"א: "גוהם" ('מעשה רוקח'). 75) בלי להשאיר טפח. 76) משנה, שם. 77) ראה להלן סוף הי"ב (רדב"ז). 78) כיון שהרואה אותו נוטל אבנים, יודע שלצורך אבנים הוא נוטל, ולא לייפות הקרקע. וראה בהערות לתחילת ה"ו. ובהתחיל מערב שביעית לא אסרו אפילו במתכוון לתקן שדהו, כיון שהן תלושות מן הקרקע.

ט. אֲבָנִים[79] שֶׁרְאוּיוֹת שֶׁתְּזַעֲזֵעַ אוֹתָן הַמַּחֲרֵשָׁה[80], אוֹ שֶׁהָיוּ מְכֻסּוֹת[81] וְנִתְגַּלּוּ[82]: אִם יֵשׁ בָּהֶן שְׁתַּיִם שֶׁל מַשּׂוֹי שְׁנַיִם שְׁנַיִם[83] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לִטֹּל אוֹתָן[84]; הָיוּ קְטַנּוֹת מִזֶּה - לֹא יִנָּטְלוּ[85].

79) שם, מ"ז: אבנים שזעזעתן המחרישה, וכו'. וב'ירושלמי': לא סוף דבר בשזעזעתן המחרישה, אלא אפילו מחרישה עתידה לזעזען. 80) כלומר, שאינן מחוברות לגמרי. אבל אם היו מחוברות היטב, אסור היה לסקלן, כבהלכה הסמוכה. 81) שלא ידע שהן קיימות. 82) ואף־על־פי שאינן ראויות שתזעזע אותן המחרישה. 83) כלומר, שתי אבנים שיש בכל אחת מהן משוי בני אדם, ואז הן ראויות לבניין. 84) את כולן אגב אותן שתי האבנים, שהרואה יודע שלצורך האבנים הוא נוטל, ואינו מתכוון לייפות שדהו. וכאן לא הזקיקו שתהיינה עשר אבנים של משוי שנים שנים, כמו בגדר של אבנים הנזכר בה"ז, כיון שכאן האבנים מפוזרות בשדהו, אבל בגדר של אבנים שהן מרוכזות במקום אחד, מראית העין גדולה ביותר. ועוד, שכאן האבנים מונחות מעצמן בשדה ולא הוא הניחן שם. אבל בגדר של אבנים, שהוא בנה את הגדר, ועתה הוא מפנה אותו, יאמר הרואה שלצורך שדהו הוא עושה כן ('פאת השולחן' סי' כא אות טו). 85) וכאן לא שייך להתיר באופן שיניח טפח סמוך לארץ, שהרי מדובר באבנים מפוזרות ומחוברות לקרקע, ולא בגל או בגדר. וראה בהלכה הסמוכה. ומסתבר שאף כאן יהיה מותר ליטלן אם התחיל ליטול מלפני שביעית, כמו בהלכות ו, ח. וראה בתוספתא שם פ"ג ה"ד, וב'תוספתא כפשוטה'.

י. הַמְסַקֵּל[86] שָׂדֵהוּ[87] בַּשְּׁבִיעִית מִפְּנֵי שֶׁהוּא צָרִיךְ לָאֲבָנִים[88] - נוֹטֵל אֶת הָעֶלְיוֹנוֹת[89] וּמַנִּיחַ אֶת הַנּוֹגְעוֹת בָּאָרֶץ[90]. וְכֵן אִם הָיָה לוֹ בְּשָׂדֵהוּ גַּרְגַּר[91] שֶׁל צְרוֹרוֹת אוֹ גַּל שֶׁל אֲבָנִים - נוֹטֵל אֶת הָעֶלְיוֹנוֹת וּמַנִּיחַ אֶת הַנּוֹגְעוֹת בָּאָרֶץ[92]. וְאִם יֵשׁ תַּחְתֶּיהָן[93] סֶלַע אוֹ קַשׁ - יִטֹּל אֶת כֻּלָּן[94].

86) משנה, שם. 87) אבל שדה חבירו מותר, כנ"ל בסוף ה"ח. 88) אבל אם הוא מתכוון לייפות שדהו, אסור לעשות כן (רדב"ז). 89) כלומר, את האבנים התלושות. 90) כלומר, המחוברות לקרקע ('ירושלמי' שם פ"ב ה"ב). וראה למעלה פ"א ה"ד. 91) משנה, שם. והוא גל (פירוש המשנה). 92) אף כאן במחוברות, כמבואר למעלה. 93) תחת האבנים או הצרורות. 94) שהדבר ניכר שלצורך האבנים הוא נוטל, שאלמלא כן, היה נוטל אף את הקש, ועוקר את הסלע.

יא. לֹא יְמַלֵּא[95] אָדָם גֵּיאָ עָפָר[96] אוֹ יְתַקְּנֶנּוּ בְּעָפָר, מִפְּנֵי שֶׁמְּתַקֵּן אֶת הָאָרֶץ[97]. אֲבָל עוֹשֶׂה הוּא חַיִץ[98] עַל פְּנֵי הַגֵּיאָ[99], וְכָל אֶבֶן שֶׁיָּכוֹל לִפְשֹׁט אֶת יָדוֹ וְלִטְּלָהּ וְהוּא עוֹמֵד עַל שְׂפַת הַגֵּיאָ[100] - הֲרֵי זוֹ תִּנָּטֵל[101].

95) שם במ"ח: "אין בונין מדריגות על פי הגאיות ערב שביעית וכו' (להלן פ"ג ה"י), אבל בונה הוא (מדריגות על פי הגאיות) בשביעית משיפסקו הגשמים, מפני שהוא מתקנן למוצאי שביעית. ולא יסמוך בעפר, אבל עושה הוא חיץ. כל אבן שהוא יכול לפשוט את ידו וליטלה, הרי זו תנטל". ודעת רבינו היא, שמה שאמרו שם: "ולא יסמוך בעפר וכו'" היינו בגאיות עצמן, ולא במדריגות שעל פיהן, וכן כתב בפירוש המשנה שם. והראב"ד חולק על זה, ופירשה במדריגות. 96) כדי להשוות את הגומות. 97) ועבודת הארץ אסורה בשביעית. 98) מחיצה. 99) "להבדיל אותו הגיא מכל השדה" (פירוש המשנה). 100) בין הגיא לשדה, כנ"ל. 101) "ומה שלא אפשר לקחתם עד שירד בגיא, אינו מותר לו לקחתם, מפני שכשנראה אותו יורד או ישלשל עצמו לקחת אותם, [נ]אמר שהוא לתקן שדהו נתכוון" (פירוש המשנה שם).

יב. אַבְנֵי כָתֵף[102], וְהֵם[103] הַנִּטָּלוֹת שְׁתַּיִם שָׁלֹשׁ עַל הַכָּתֵף - מֻתָּר לַהֲבִיאָן מִכָּל מָקוֹם[104], בֵּין מִשְּׂדֵה חֲבֵרוֹ[105] בֵּין מִשָּׂדֵהוּ[106]. וְכֵן הַקַּבְּלָן[107] מֵבִיא מִכָּל מָקוֹם וַאֲפִלּוּ אֲבָנִים גְּדוֹלוֹת [קְטַנּוֹת][108], בֵּין מִשָּׂדֵה שֶׁקִּבְּלָהּ[109] בֵּין מִשָּׂדֶה שֶׁלֹּא קִבְּלָהּ.

102) שם, מ"ט. 103) שם, כרבי יוסי ולא כרבי מאיר. 104) משנה, שם. 105) 'ירושלמי', שם. 106) שהרואה יודע שלצורך האבנים הוא נוטל, ולא כדי לסקל ולייפות את שדהו. אבל אם הן קטנות וניטלות יותר מב' ג' על הכתף - אסור להביאן משדהו, אלא רק משדה חבירו, כנ"ל בסוף ה"ח. 107) שם. "וקבלן הוא שוכר הארץ לעבוד אותה" (פירוש המשנה). 108) כן צריך להיות (גליון הרמב"ם). וכן הוא בדפוס רומי ובדפוס מג"ע ('מעשה רוקח'), וכן הוא בר"י קורקוס, ועי' ראב"ד. 109) "כדין מביא מתוך של חבירו" (פירוש המשנה, שם), שהרי אין השדה שלו, ואין הוא אלא אריס בתוכה. ועי' ראב"ד.

יג. פִּרְצָה[110] שֶׁהִיא סוּגָה[111] בְּעָפָר: אִם אֵינָהּ מַכְשֶׁלֶת אֶת הָרַבִּים - אָסוּר לִבְנוֹתָהּ[112]; וְאִם הָיְתָה מַכְשֶׁלֶת אֶת הָרַבִּים, אוֹ שֶׁלֹּא הָיְתָה סוּגָה בְּעָפָר אֶלָּא פְּתוּחָה לִרְשׁוּת הָרַבִּים - מֻתָּר לִבְנוֹתָהּ[113].

110) 'ירושלמי' שם ה"ז, ומועד קטן פ"א ה"ד. ופירושו: פרצה בגדר שבינו לבין רשות הרבים. 111) מלשון "סייג", כלומר, היתה גדורה וסתומה בעפר, ולא באבנים, כדרך שצריך להיות. 112) שהרואה אומר: כדי לזורעה הוא סותם את הפרצה. ומה שהתירו (בהלכה הסמוכה) לבנות גדר בינו לבין רשות הרבים, ולא חששו למראית העין, כיון שאין דרך לזרוע סמוך לרשות הרבים, אין זה אלא כששדהו פתוחה לרשות הרבים, אבל כאן שפרצתו מסייגת בעפר, אלמלא הוא רוצה לזרוע שדהו, לא היה לו לגודרה. וראה להלן בהערות. 113) שהרואה יודע שהוא בונה כדי למנוע מכשול מן הרבים (או שבמקום מכשול של רבים לא חששו למראית העין), או כדי לסתום פרצתו הפתוחה. והראב"ד השיג ממה ששנו במועד קטן ו, ב: ובשביעית בונה (את הפרצה) כדרכו. ולא חילקו בין אם מכשלת הפרצה את הרבים ובין אם אינה מכשלת. ואין זה קשה לדעת רבינו, שהרי ב'ירושלמי' שם העמידו את המשנה כשהפרצה מכשלת את הרבים. וראה ב'פאת השולחן' סי' כא אות יט.

יד. אָסוּר לוֹ[114] לִבְנוֹת גָּדֵר בַּשְּׁבִיעִית בֵּין שֶׁדֵּהוּ לִשְׁדֵה חֲבֵרוֹ[115]; אֲבָל בּוֹנֶה[116] גָּדֵר בֵּינוֹ[117] וּבֵין רְשׁוּת הָרַבִּים[118], וּמֵתֵּר לְהַעֲמִיק עַד הַסֶּלַע[119]. וּמוֹצִיא אֶת הָעָפָר וְצוֹבְרוֹ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ[120], כְּדֶרֶךְ כָּל מַעֲמִידִין זֶבֶל[121]. וְכֵן אִם חָפַר בּוֹר וְשִׂיחַ וּמְעָרָה בַּשְּׁבִיעִית[122] - צוֹבֵר הָעָפָר בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ[123], כְּדֶרֶךְ כָּל הַחוֹפְרִים[124].

114) 'ירושלמי' שם. 115) שהרואה אומר: כדי לזרוע שדהו הוא עושה כן. ועוד, שמא באמת יבא לזרוע שדהו (ר"ש ורדב"ז). 116) שם, מ"י. 117) בין שדהו. 118) כיון שאין דרך לזרוע סמוך לרשות הרבים (שם). 119) כשהוא בונה את הגדר הנ"ל (כן נראה מן המשנה). ודוקא "עד הסלע", שמוכח שאינו חופר כדי לזרוע, שהרי אי־אפשר על גבי הסלע, אבל אם אינו חופר עד הסלע - אסור, מפני מראית העין, וכן שמא יבוא לזרוע שם. וראה בר"ש. 120) כרבי עקיבא, ולא כרבי יהושע. 121) כלומר, שלש אשפתות לכל בית סאה, וכל אשפה אינה פחותה ממאה וחמשים סאה, כנ"ל ה"א (רע"ב ו'פאת השולחן' שם אות כב), וראה ב'משנה ראשונה'. 122) רבינו מפרש שהפיסקא הזאת במשנה עוסקת בשביעית, והר"ש חולק ומפרש שמדובר בשאר ימות השנה, ונחלקו רבי יהושע ורבי עקיבא, אם מותר להוציא את העפר לרשות הרבים ולקלקלה, על־מנת לתקנה לאחר מכן. 123) כרבי עקיבא. 124) כלומר, כל השנה, שאינם רשאים להוציא את העפר לרשות הרבים ולקלקלה על־מנת לתקנה. וכשהוא צובר את העפר ברשותו, צוברו כדרך המעמידים זבל, כנ"ל.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ח אלול ה'תשפ"א־ה' תשרי ה'תשפ"ב

יום ראשון כ"ח אלול ה'תשפ"א

מצות לא תעשה שנז.

הַמִּצְוָה הַשְּׁנִ"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהְרוּ שְׁאָר בְּנֵי אָדָם מִלָּבוֹא עַל הַיְבָמָה (אשת אח שמת ולא הניח זרע) כְּשֶׁהִיא תַּחַת זִקַּת (קשר, שחובה על אח המת — היבם — לישאנה) יְבָמָהּ, וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא־תִהְיֶה אֵשֶׁת־הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר" (דברים כה, ה). וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה — לוֹקֶה, הִיא וְהוּא. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּיבָמוֹת.

יום שני כ"ט אלול ה'תשפ"א

מצות עשה רכ. ריח. מצות לא תעשה שנח.

מצות עשה ריט. מצות לא תעשה שנט.

הַמִּצְוָה הָר"כ — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין הַמְפַתֶּה (לזנות), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־יְפַתֶּה אִישׁ בְּתוּלָה" (שמות כב, טו). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ג' וּפֶרֶק ד' מִכְּתֻבּוֹת.

הַמִּצְוָה הָרִי"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ הָאוֹנֵס (הבועל בתולה בעל־כרחה) לִשָּׂא אֶת־אֲנוּסָתוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלוֹ־תִהְיֶה לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּהּ לֹא־יוּכַל שַׁלְּחָהּ כָּל־יָמָיו" (דברים כב, כט), וּכְבָר נִתְבָּאֵר בִּגְמָרָא מַכּוֹת (טו.) שֶׁלָּאו זֶה שֶׁל אוֹנֵס, שֶׁהוּא לֹא יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ, הוּא לֹא־תַעֲשֶׂה שֶׁקְּדָמוֹ עֲשֵׂה. וְכָךְ אָמְרוּ: "רַאמַאי, לֹא־תַעֲשֶׂה שֶׁקְּדָמוֹ עֲשֵׂה עֲשֵׂה הוּא". הִנֵּה נִתְבָּאֵר שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה" — מִצְוַת עֲשֵׂה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ג' (לט.) וּפֶרֶק ד' מִכְּתֻבּוֹת (מב.).

הַמִּצְוָה הַשְּׁנִ"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר הָאוֹנֵס מִלְּגָרֵשׁ אֲנוּסָתוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְלוֹ־תִהְיֶה לְאִשָּׁה [וְגוֹ'] לֹא־יוּכַל שַׁלְּחָהּ כָּל־יָמָיו" (שם) וְלָאו זֶה קְדָמוֹ עֲשֵׂה, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה" וְכָךְ בֵּאֲרוּ בִּגְמָרָא מַכּוֹת (טו.) שֶׁזֶּה לָאו שֶׁקְּדָמוֹ עֲשֵׂה, וְשָׁם אָמְרוּ: "אוֹנֵס שֶׁגֵּרַשׁ, אִם יִשְׂרָאֵל הוּא (שבידו להחזיר ולקיים הציווי "ולא תהיה לאשה") — מַחֲזִיר וְאֵינוֹ לוֹקֶה: וְאִם כֹּהֵן הוּא (שהגרושה אסורה עליו) — לוֹקֶה וְאֵינוֹ מַחֲזִיר". וְדַע שֶׁאֲפִלּוּ הָיָה יִשְׂרָאֵל וְגֵרַשׁ

אֲנוּסָתוֹ וְמֵתָה קֹדֶם שֶׁיְּחַזִּירֶנָּה, אוֹ נִשֵּׂאת לְאַחֵר — לוֹקֶה, שֶׁהֲרֵי לֹא קִיֵּם עֲשֵׂה שֶׁבָּהּ, כְּפִי הַכְּלָל שֶׁאָצְלֵנוּ: קִיְּמוֹ וְלֹא קִיְּמוֹ (כלומר חיוב במלקות או פטור מהם, תלוי במבחן אחד: אם ניתן במצב זה, לקיים את העשה ה"מתקן", את הלאו — שאז פטור ממלקות, או שלא ניתן במצב זה לקיים את העשה — שאז מתחייב במלקות). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ג' וּפֶרֶק ד' מִכְּתֻבּוֹת.

הַמִּצְוָה הָרִי"ט — הִיא דִּין הַמּוֹצִיא שֵׁם רָע (נשא בתולה והעליל עליה כי לא מצא לה בתולים), כְּלוֹמַר: הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַלְקוֹתוֹ וְשֶׁתִּשָּׁאֵר אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ, לְפִי שֶׁגַּם בּוֹ נֶאֱמַר: "וְלוֹ־תִהְיֶה לְאִשָּׁה לֹא־יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ כָּל־יָמָיו" (שם יט). וְנִתְבָּאֵר בִּגְמָרָא מַכּוֹת (שם) גַּם בְּלָאו זֶה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בָּאוֹנֵס, כְּלוֹמַר: שֶׁזֶּה לָאו שֶׁקְּדָמוֹ עֲשֵׂה (הרי לנו שיש כאן עשה). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ג' וּפֶרֶק ד' מִכְּתֻבּוֹת (מה:).

הַמִּצְוָה הַשנ"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר מוֹצִיא שֵׁם רַע מִלְּגָרֵשׁ אֶת־אִשְׁתּוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ גַּם בּוֹ: "לֹא־יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ כָּל־יָמָיו" (שם). וְגַם לָאו זֶה קְדָמוֹ עֲשֵׂה וְהוּא אָמְרוֹ: "וְלוֹ־תִהְיֶה לְאִשָּׁה" (שם) וְדִינוֹ בַּגְּרוּשִׁין לְעִנְיַן הַמַּלְקוּת כְּדִין הָאוֹנֵס, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסוֹף מַכּוֹת. וְשָׁם (מכות טו.) וּבְפֶרֶק ג' וּבְפֶרֶק ד' מִכְּתֻבּוֹת נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ.

יום שלישי א' תשרי ה'תשפ"ב
מצות עשה רכג. מצות לא תעשה קד.

הַמִּצְוָה הָרכ"ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין סוֹטָה (אשה שהזהירה בעלה שלא תתיחד עם אדם זר ולא נשמעה) וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אִישׁ אִישׁ כִּי־תִשְׂטֶה אִשְׁתּוֹ" (במדבר ה, יב), וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ כֵּיצַד מַשְׁקִין אוֹתָהּ וְכֵיצַד תַּקְרִיב קָרְבָּנָהּ וּשְׁאָר תְּנָאֶיהָ, בַּמַּסֶּכְתָּא הַמְיֻחֶדֶת לְכָךְ, כְּלוֹמַר מַסֶּכֶת סוֹטָה.

הַמִּצְוָה הַק"ד — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּבְלוּל (לערבב) מִנְחַת סוֹטָה בַּשֶּׁמֶן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהֵבִיא אֶת־קָרְבָּנָהּ עָלֶיהָ וְגוֹ' לֹא יִצֹּק עָלָיו שֶׁמֶן" (שם טו) וְאִם הִקְרִיבָהּ בְּשֶׁמֶן — לוֹקֶה.

יום רביעי ב' תשרי ה'תשפ"ב
מצות לא תעשה קה. של. שלא. שלב. שלג. שלד.

הַמִּצְוָה הַק"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּתֵּן לְבוֹנָה (מין שרף של עץ בשמים) בְּמִנְחַת סוֹטָה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא־יִתֵּן עָלָיו לְבֹנָה" (דברים ה, טו) וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (נשא שם): "מַגִּיד שֶׁאִם נָתַן שֶׁמֶן אוֹ לְבוֹנָה — עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, כְּשֵׁם שֶׁעוֹבֵר עַל שַׁמְּנוֹ כָּךְ עוֹבֵר עַל לְבוֹנָתוֹ". וּלְפִיכָךְ גַּם הָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה — לוֹקֶה. וּבַמְּכִלְתָּא: "לֹא־יִצֹּק עָלָיו שֶׁמֶן וְלֹא־יִתֵּן עָלָיו לְבֹנָה — מַגִּיד שֶׁהֵן שְׁתֵּי אַזְהָרוֹת".

הַמִּצְוָה הַש"ל — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּבוֹא עַל הָאֵם, וְהוּא אָמְרוֹ: "אִמְּךָ הִוא לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָהּ" (ויקרא יח, ז). וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה — בְּכָרֵת. וְאִם נִתְקַיְּמָה הָעֵדוּת עָלָיו — נִסְקָל אִם הָיָה מֵזִיד; וְאִם הָיָה שׁוֹגֵג — מַקְרִיב חַטָּאת קְבוּעָה.

הַמִּצְוָה הַשל"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּבוֹא עַל אֵשֶׁת אָב, וְהוּא אָמְרוֹ: "עֶרְוַת אֵשֶׁת־אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה" (שם, ח), וְהָעוֹבֵר עַל זֶה בְּכָרֵת וְאִם נִתְקַיְּמָה עָלָיו הָעֵדוּת — בְּסִקִילָה אִם הָיָה מֵזִיד; וּבְשׁוֹגֵג, מַקְרִיב חַטָּאת קְבוּעָה. הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ שֶׁהַבָּא עַל אִמּוֹ חַיָּב עָלֶיהָ מִשּׁוּם אֵם וּמִשּׁוּם אֵשֶׁת־אָב, בֵּין בְּחַיֵּי אָבִיו בֵּין לְאַחַר מִיתַת אָבִיו, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסַנְהֶדְרִין (נד.).

הַמִּצְוָה הַשל"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּבוֹא עַל הָאָחוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "עֶרְוַת אֲחוֹתְךָ בַת אָבִיךָ וְגוֹ' לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָן" (שם, ט) וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה בְּמֵזִיד — חַיָּב כָּרֵת: וּבְשׁוֹגֵג — חַטָּאת קְבוּעָה.

הַמִּצְוָה הַשל"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּבוֹא עַל בַּת אֵשֶׁת הָאָב אִם הִיא אֲחוֹתוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "בַּת־אֵשֶׁת אָבִיךָ מוֹלֶדֶת אָבִיךָ אֲחוֹתְךָ הִוא לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָהּ" (שם, יא) לָאו זֶה בָּא לַעֲשׂוֹת בַּת אֵשֶׁת הָאָב (איסור) עֶרְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ. וְהָרְאָיָה שֶׁבַּת אֵשֶׁת הָאָב עֶרְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ הִיא, שֶׁהַבָּא עַל אֲחוֹתוֹ בַּת נְשׂוּאַת אָבִיו (להוציא בתו שלא מן הנשואין) חַיָּב שְׁתַּיִם: מִשּׁוּם אֲחוֹתוֹ וּמִשּׁוּם בַּת אֵשֶׁת אָבִיו, כְּמוֹ הַבָּא עַל אִמּוֹ שֶׁהוּא חַיָּב שְׁתַּיִם: מִשּׁוּם אִמּוֹ וּמִשּׁוּם אֵשֶׁת אָבִיו, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְזֶה לְשׁוֹנָם: אָמְרוּ בְּפֶרֶק ב' מִיבָמוֹת (כב:): "תָּנוּ רַבָּנָן: הַבָּא עַל אֲחוֹתוֹ וְהִיא בַּת אֵשֶׁת אָבִיו — חַיָּב מִשּׁוּם אֲחוֹתוֹ וְחַיָּב מִשּׁוּם בַּת אֵשֶׁת אָבִיו, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא מִשּׁוּם אֲחוֹתוֹ בִּלְבָד. מַאי טַעֲמַיְהוּ דְּרַבָּנָן? (מה טעמם של חכמים החולקים על רבי יוסי ומחייבים שתים) אַמְרֵי: מִכְּדֵי (הנה ראו): כְּתִיב "עֶרְוַת אֲחוֹתְךָ בַת אָבִיךָ" וְגוֹ' — "עֶרְוַת בַּת־אֵשֶׁת אָבִיךָ מוֹלֶדֶת אָבִיךָ" לְמָה לִי? שְׁמַע מִינַּהּ (מכאן משמע) לְחַיְּבוֹ מִשּׁוּם אֲחוֹתוֹ וּמִשּׁוּם בַּת־אֵשֶׁת אָבִיו". וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה, כְּלוֹמַר: אֲחוֹתוֹ בַּת נְשׂוּאַת אָבִיו — בְּכָרֵת, בִּלְבַד אִם הָיָה מֵזִיד: וּבְשׁוֹגֵג מַקְרִיב חַטָּאת קְבוּעָה.

הַמִּצְוָה הַשל"ד — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּבוֹא עַל בַּת הַבֵּן, וְהוּא אָמְרוֹ: "עֶרְוַת בַּת־בִּנְךָ וְגוֹ' לֹא תְגַלֶּה" (שם, י).

יום חמישי ג' תשרי ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה שלו. שלה. שלז. שלח. שלט.

המצוה השל"ו — האזהרה שהזהרנו מלבוא על הבית עצמה, וזה לא נתבאר בלשון התורה, לא נאמר לנו: ערות בתך לא תגלה; אלא שתק ממנה מחמת פשטות הענין, לפי שכבר אסר בת הבן ובת הבת — כל־שכן הבת. ובגמרא יבמות (ג.) אמרו: "בתו עקר אסורא מדרשא אתיא (נלמד ממדרש ולא במפורש), דאמר רבא: אמר לי רב יצחק בר אבדימי: אתיא (ב"גזרה שוה") הנה הנה ואתיא זמה זמה", כלומר: שהוא אמר בבת בנך ובת בתך "ערותך הנה" (ויקרא יח, י), ואמר באסור אשה ובתה ובת בנה ובת בתה "שארה הנה זמה הוא" (שם, יז), כשם שבאסור אשה ובת בנה ובת בתה נאסרה בתה, כך באסור בת בנו ובת בתו נאסרה גם בתו. ואמר בענש: "אשר יקח את־אשה ואת־אמה זמה הוא באש ישרפו אתו ואתהן" (שם כ, יד), וכן גם אשה. ובת בנה ובת בתה בשרפה, לפי שנאמר בהן "זמה" ולמדין בגזרה שוה "זמה" "זמה". והוא הדין לבתו ובת בתו לענין ענש, שלמדין זאת מגזרה שוה של "הנה" "הנה" שלגבי בת בנו ובת בתו כתוב "הנה", כמו שנאמר "הנה" באשה ובתה. ולשון גמרא כרתות (ה.): "אל תהי גזרה שוה קלה בעיניך, שהרי (איסור) "בתו" אחד מגופי תורה, ולא למדה הכתוב אלא בגזרה שוה: אתיא הנה הנה אתיא זמה זמה". והתבונן (בדיוק הלשון) באמרם: "לא למדה הכתוב", ולא אמרו "לא למדנוה" (חכמים), לפי שכל־הדברים האלה קבלה מפי השליח (משה רבנו), והוא פרוש מקבל, כמו שבארנו בהקדמת חבורנו הגדול בפרוש המשנה, ולא שתק הכתוב מלהזכירה אלא מפני שאפשר ללמדה בגזרה שוה (אבל לאמיתו של דבר נחשב כאילו כתוב מפורש בתורה). וזהו ענין אמרם: "לא למדה הכתוב אלא בגזרה שוה" ומספיק אמרם (= זהו גם משמעות הביטוי:) "גוף תורה". היוצא מכל־מה־שקדם כאן שהעובר על בתו או בת בתו או בת בנו — בשרפה; ואם לא נודע או שלא נתקיימה עליו העדות — בכרת אם היה מזיד; ואם היה שוגג בארבעת מהן — מקריב חטאת קבועה.

המצוה השל"ה — האזהרה שהזהרנו מלבוא על בת הבת, והוא אמרו: "ערות בת־בתך לא תגלה ערותן כי ערותך הנה" (שם, יח, י).

המצוה השל"ז — האזהרה שהזהרנו מלצרור (לישא כאחד), אשה ובתה. והוא אמרו: "ערות אשה ובתה לא תגלה" (שם, יז), והעובר על זה, והוא שתהיה אחת מהן אשתו ובא על הארחרת — חייב שרפה אם נתקיימה עליו העדות; והוא בכרת אם היה מזיד; ואם היה שוגג מקריב חטאת קבועה.

המצוה השל"ח — האזהרה שהזהרנו מלצרור אשה ובת בנה, והוא אמרו: "את־בת בנה" (שם). וגם זה בשרפה וכרת אם היה מזיד, או חטאת קבועה אם היה שוגג.

המצוה השל"ט — האזהרה שהזהרנו מלצרור אשה ובת בתה, והוא אמרו יתעלה: "ואת־בת־בתה לא תקח" (שם). והוא בכרת ובשרפה אם היה מזיד ואם היה שוגג — מקריב חטאת קבועה.

יום שישי ד' תשרי ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה שמ. שמא. שמב. שמג. שדמ. שמה.

המצוה הש"מ — האזהרה שהזהרנו מלבוא על אחות האב, והוא אמרו: "ערות אחות־אביך לא תגלה" (ויקרא יח, יב) והעובר על זה אם היה מזיד — חייב כרת; ואם היה שוגג מקריב חטאת קבועה.

המצוה השמ"א — האזהרה שהזהרנו מלבוא על אחות האם, והוא אמרו יתעלה: "ערות אחות־אמך לא תגלה" (שם, יג). והעובר על לאו זה במזיד — חייב כרת; ואם היה שוגג — מקריב חטאת קבועה.

המצוה השמ"ב — האזהרה שהזהרנו מלבוא על אשת אחי האב, והוא אמרו: "אל־אשתו לא תקרב דדתך הוא" (שם, יד). והעובר על לאו זה, בכרת אם היה מזיד; ואם היה שוגג מקריב חטאת קבועה.

המצוה השמ"ג — האזהרה שהזהרנו מלבוא על אשת הבן, והוא אמרו: "ערות כלתך לא תגלה" (שם, טו). והעובר על זה — בסקילה. ואם לא נתקיימה העדות או שלא נודע — הרי הוא בכרת אם היה מזיד: ובשוגג — מקריב חטאת קבועה.

המצוה השד"מ — האזהרה שהזהרנו מלבוא על אשת האח, והוא אמרו: "ערות אשת־אחיך לא תגלה" (שם, טז). והעובר על לאו זה, בכרת אם היה מזיד; ואם היה שוגג מקריב חטאת קבועה.

המצוה השמ"ה — האזהרה שהזהרנו מלבוא על אחות האשה בחיי האשה, והוא אמרו יתעלה: "ואשה אל־אחתה לא תקח" (שם, יח), והעובר על לאו זה במזיד — חייב כרת; ואם היה שוגג — מקריב חטאת קבועה.

יום ש"ק ה' תשרי ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה שמח. שמט. שנ. שאנ.

הַמִּצְוָה הַשְּׁמִינִית — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלָּבוֹא עַל הַבְּהֵמָה, בֵּין זְכָרִים בֵּין נְקֵבוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ "וּבְכָל־בְּהֵמָה לֹא־תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ" (ויקרא יט, כג) וְהָעוֹבֵר עַל זֶה בְּזָדוֹן — חַיָּב סְקִילָה, וְאִם לֹא נִסְקַל — הֲרֵי הוּא בְּכָרֵת; וְאִם הָיָה שׁוֹגֵג — מַקְרִיב חַטָּאת קְבוּעָה.

הַמִּצְוָה הַשְּׁמִינִית — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהִירוּ הַנָּשִׁים מִלְּהָבִיא עֲלֵיהֶן בְּהֵמוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאִשָּׁה לֹא־תַעֲמֹד לִפְנֵי בְהֵמָה לְרִבְעָהּ" (שם), וְגַם זוֹ מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ וְאֵינָהּ נִכְלֶלֶת בַּמִּצְוָה שֶׁקָּדְמָה לָהּ. כִּי בְּאָסְרוֹ עַל הַזְּכָרִים לָבוֹא עַל הַבְּהֵמוֹת לֹא נֶאֱסַר עַל הַנָּשִׁים לְהָבִיא בְּהֵמוֹת עֲלֵיהֶן, לוּלֵא הָלָאוּ הַמְיַחֵד שֶׁבָּא בְּכָךְ. וּבְתְחִילַת כְּרֻתוֹת אָמְרוּ: "שְׁלֹשִׁים וָשֵׁשׁ כְּרֻתוֹת יֵשׁ בַּתּוֹרָה וּמָנוּ אוֹתָן בִּכְלָלָן הַבָּא עַל הַבְּהֵמָה וְאִשָּׁה הַמְּבִיאָה אֶת־הַבְּהֵמָה עָלֶיהָ אַף־עַל־פִּי (למרות) שֶׁמָּנוּ שָׁם כְּלָלֵי הָעִנְיָנִים (שהמשנה מונה רק קבוצות כלליות של חייבי כרת ולא מפרטת לפרטים) כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּפֵרוּשֵׁנוּ ("פירוש המשניות") הִנֵּה נִתְבָּאֵר שֶׁהִיא מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ מִכְּלַל מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה. וְהָעוֹבֶרֶת עַל לָאו זֶה — בְּסְקִילָה. וְאִם לֹא נִתְקַיְּמָה הָעֵדוּת — הֲרֵי הִיא בְּכָרֵת אִם הָיְתָה מְזִידָה; וְאִם הָיְתָה שׁוֹגֶגֶת — מַקְרִיבָה חַטָּאת קְבוּעָה.

הַמִּצְוָה הַשְּׁנִיתָה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלָּבוֹא עַל הַזָּכָר, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְאֶת־זָכָר לֹא תִשְׁכַּב מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה תּוֹעֵבָה הִוא" (שם, כב) וּכְבָר נִכְפַּל הַלָּאו בְּעִנְיָן זֶה בְּעַצְמוֹ וְאָמַר: "וְלֹא־יִהְיֶה קָדֵשׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (דברים כג, יח) וְזוֹהִי הַסְּבָרָא הַנְּכוֹנָה שֶׁלָּאו זֶה נִכְפַּל לְחִזּוּק, לֹא שֶׁהוּא אַזְהָרָה לַנִּשְׁכָּב; וּמִמַּה־שֶּׁאָמַר: "לֹא תִשְׁכַּב" נִלְמְדָה אַזְהָרָה לְשׁוֹכֵב וְנִשְׁכָּב. וּבִגְמָרָא סַנְהֶדְרִין (נד:) נִתְבָּאֵר שֶׁרַבִּי יִשְׁמָעֵאל הוּא שֶׁעוֹשֶׂה "לֹא־יִהְיֶה קָדֵשׁ" אַזְהָרָה לַנִּשְׁכָּב, וּלְפִיכָךְ הַבָּא עַל הַזָּכוּר וְהֵבִיא זָכוּר עָלָיו בְּהֶעְלֵם אֶחָד (מכח אותו העלם — אותה טעות) — חַיָּב שְׁתַּיִם לְדַעַת רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, (פסוק מיוחד להטיל לאו על הנשכב) הֲרֵי הוּא אוֹמֵר בַּתּוֹרָה: "וְאֶת־זָכָר לֹא תִשְׁכַּב" — קְרִי בֵּיהּ: לֹא תִשָּׁכֵב, לְפִיכָךְ הַבָּא עַל הַזָּכוּר וְהֵבִיא זָכוּר עָלָיו בְּהֶעְלֵם אֶחָד — לְדַעְתּוֹ אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת. אָמְרוּ בְּטַעַם עִנְיָן זֶה: לֹא תִשָּׁכֵב וְלֹא תִשְׁכַּב — חֲדָא הִיא, וּלְדַעְתּוֹ בָּא "לֹא יִהְיֶה קָדֵשׁ" לְחִזּוּק, כְּמוֹ שֶׁאָמַר: "לֹא תִנְאָף" וְהוּא אַזְהָרָה לְאִשֶּׁת אִישׁ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ (מצוה שמז), וְאָמַר (פסוק נוסף לחיזוק): "וְאֶל־אֵשֶׁת עֲמִיתְךָ לֹא־תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ", וְרַבִּים כְּמוֹ זֶה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּכְּלָל הַתְּשִׁיעִי. וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה — בִּסְקִילָה. וְאִם לֹא נִסְקַל — הֲרֵי הוּא בְּכָרֵת אִם הָיָה מֵזִיד; וְאִם הָיָה שׁוֹגֵג — מַקְרִיב חַטָּאת קְבוּעָה.

הַמִּצְוָה הַשְּׁנִיתָה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלָּבוֹא עַל הָאָב, וְהוּא אָמְרוֹ: "עֶרְוַת אָבִיךָ לֹא תְגַלֵּה" (ויקרא יח, ז), וְגַם הָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה — בִּסְקִילָה, עַד שֶׁיִּהְיֶה הַבָּא עַל אָבִיו חַיָּב שְׁתַּיִם: מִשּׁוּם שׁוֹכֵב עִם זָכָר וּמִשּׁוּם מְגַלֶּה עֶרְוַת אָבִיו. וּבִגְמָרָא סַנְהֶדְרִין (נד.) נִתְבָּאֵר שֶׁמִּמַּה שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת אָבִיךָ לֹא תְגַלֵּה — אָבִיךָ מַמָּשׁ". וְהִקְשׁוּ שָׁם וְאָמְרוּ: "הַאי מ"וְאֶת־זָכָר לֹא תִשְׁכַּב" נָפְקָא (אפשר ללמוד זאת מ"ואת זכר גו") ?" וְהֵשִׁיבוּ: "לְחַיְּבוֹ שְׁתַּיִם וְכִדְרַבִּי יְהוּדָה דַּאֲמַר: גּוֹי הַבָּא עַל אָבִיו חַיָּב שְׁתַּיִם". וְשָׁם בֵּאֲרוּ וְאָמְרוּ "מִסְּתַבְּרָא מִלְּתֵיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה (דברי רבי יהודה מתאפשרים) בְּיִשְׂרָאֵל וּבְשׁוֹגֵג וּלְקָרְבָּן, וְהַאי דַּאֲמַר "גּוֹי" לִשָּׁנָא מְעַלְיָא" (והטעם לביטוי "גוי" — כי זוהי לשון נקיה שלא להתבטא במפורש יהודי בעניני חטא), כְּלוֹמַר: שֶׁאִם עָגַג בְּאָבִיו — יָבִיא שְׁתֵּי חַטָּאוֹת כְּמִי שֶׁשָּׁגַג בִּשְׁתֵּי עֲרָיוֹת; וְאֵין כֵּן הַשּׁוֹגֵג בַּזָּכוּר דְּעָלְמָא (זכר סתם שאינו אביו), שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא אֶלָּא חַטָּאת אַחַת.

המשך ביאור למס' ביצה ליום שישי עמ' ב

מָנָה מוּנָּח וּמָנָה מוּטָל, נמצא שאף רבנן מודים בנידון שני כיסים הדומה למשנתינו, אם כן הַשְׁתָּא לְמָה לִי – לרבי יוחנן או לרבי אלעזר לְשַׁנּוּיֵי עֲלָהּ ׳שאני גוזלות הואיל ועשויין לדדות׳, הָא אֲמַרְתְּ בְּשֵׁנִי כִּיסִין לֹא פְּלִיגִי רבנן על רבי, ואף בלא תירוץ זה סתימת משנתינו מתיישבת בין לרבי ובין לרבנן.

מיישבת הגמרא: אָמַר רַב אַשִׁי, נידון משנתינו דומה לכיס אחד, משום דְּהָכָא – משנתינו עוסקת אף בְּאופן שהיו הַגּוֹזְלוֹת מְקוּשָׁרִים זה לזה, וְכן אותו אמורא שפירש ש׳בכיס אחד מחלוקת׳ אין כוונתו כיס אחד ממש, אלא בשני כִּיסִים מְקוּשָׁרִים עֲסָקִינָן, ומעתה אף שבשני כיסים נפרדים מודים רבנן, מכל מקום נידון משנתינו הדומה לשני כיסים מקושרים אינו אלא כרבי, ולכך הוצרכו רבי יוחנן ורבי אלעזר לומר שמשנתינו אף כרבנן היא ו׳שאני גוזלות הואיל ועשויים לדדות׳, והיינו שאף בגּוֹזְלוֹת מקושרים, הואיל ודרכם לדדות מְנַתְּחֵי אַהֲדָדֵי – מתנתקים זה מזה, ומודים רבנן שאפשר שימצא זה בלא זה, אך בכִּיסִין מקושרים סברו רבנן שלא מְנַתְּחֵי אַהֲדָדֵי, וכיון שניטל אחד ניטל גם השני. וְרַבִּי החולק וסובר שמנה מונח ומנה מוטל אָמַר לָךְ, שבכִּיסִין מקושרים נַמִּי אפשר שניטל זה בלא זה, משום דזִמְנִין

יחזקאל פרק־ח יז־יח

יז וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲרָאִיתָ בֶן־אָדָם הֲנָקֵל לְבֵית יְהוּדָה מֵעֲשֹׂת אֶת־הַתּוֹעֵבוֹת אֲשֶׁר עָשׂוּ־פֹה כִּי־מָלְאוּ אֶת־הָאָרֶץ חָמָס וַיָּשֻׁבוּ לְהַכְעִיסֵנִי וְהִנָּם שֹׁלְחִים אֶת־הַזְּמוֹרָה אֶל־אַפָּם: יח וְגַם־אֲנִי אֶעֱשֶׂה בְחֵמָה לֹא־תָחוֹס עֵינִי וְלֹא אֶחְמֹל וְקָרְאוּ בְאָזְנַי קוֹל גָּדוֹל וְלֹא אֶשְׁמַע אוֹתָם:

יחזקאל פרק־ט א־ד

א וַיִּקְרָא בְאָזְנַי קוֹל גָּדוֹל לֵאמֹר קָרְבוּ פְּקֻדּוֹת הָעִיר וְאִישׁ כְּלִי מַשְׁחִיתוֹ בְּיָדוֹ: ב וְהִנֵּה שִׁשָּׁה אֲנָשִׁים בָּאִים | מִדֶּרֶךְ־שַׁעַר הָעֶלְיוֹן אֲשֶׁר | מָפְנֶה צָפוֹנָה וְאִישׁ כְּלִי מַפָּצוֹ בְּיָדוֹ וְאִישׁ־אֶחָד בְּתוֹכָם לָבֻשׁ בַּדִּים וְקֶסֶת הַסֹּפֵר בְּמָתְנָיו וַיָּבֹאוּ וַיַּעֲמֹדוּ אֵצֶל מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת: ג וּכְבוֹד | אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל נַעֲלָה מֵעַל הַכְּרוּב אֲשֶׁר הָיָה עָלָיו אֶל מִפְתַּן הַבָּיִת וַיִּקְרָא אֶל־הָאִישׁ הַלָּבֻשׁ הַבַּדִּים אֲשֶׁר קֶסֶת הַסֹּפֵר בְּמָתְנָיו: (פ) ד וַיֹּאמֶר יְהוָה (אלו) אֵלָיו עֲבֹר בְּתוֹךְ הָעִיר בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלִַם וְהִתְוִיתָ תָּו עַל־מִצְחוֹת הָאֲנָשִׁים הַנֶּאֱנָחִים וְהַנֶּאֱנָקִים עַל כָּל־הַתּוֹעֵבוֹת הַנַּעֲשׂוֹת בְּתוֹכָהּ:

רש"י

(יז) הנקל לבית יהודה. המעט להם וקל בעיניהם שאר עבירות שבידם: **מעשות את התועבות.** אם היו חדלים מעשות את כל התועבות אשר עשו בביתי פה: **כי מלאו את הארץ חמס.** ונקל בעיניהם אותו עון וישובו להכעיסני בתוך ביתי בתועבות האלה: **והנם שולחים** את הזמורה אל אפם. והנה שולחי' אל חוטמם את ריח רע של זמורה זו שהם מזמרים ברוח היוצא מפי טבעת כלומר בושתם זה אל פניהם ישוב, ומנחם פי' והנם שולחים את הזמורה אל אפם ענין דופי וקלון הוא לפירושו השוה ריח מקטרתם וכעס קרבנם וניחוחים למלאכת דופי נקבים, ואחוריהם אל היכל ה' יורה על הענין:

(א) קרבו פקדות העיר. הקריבו את הפקודים אשר הפקדתי לשחת את העיר: **(ב) ששה אנשים.** רבותינו פרשום במסכת שבת קצף אף וחימה משחית משבר מכלה: **מפצו.** שהוא משבר את הכל כמו ונפץ את עוליך (תהלים קלז): **וקסת הסופר.** פנקס הם לוחות שמחופין בשעוה וחורתין בם בעט: **אצל מזבח הנחשת.** הוא מזבח אבנים שעשה שלמה תחת מזבח הנחוש' שעשה משה במדבר: **(ג) מעל הכרוב.** מעל הכפורת שהשכינה היתה שורה שם עד הנה והתחילה להסתלק ולצאת לחוץ מעט מעט עשר מסעו' וזה מסע הראשון (עיין עמוס ט פ' א ברש"י וצ"ע יוש"ה) מן הכרוב למפתן בית קדשי הקדשים: **(ד) והתוית תו.** ורשמת רושם: **על מצחות האנשים.** הצדיקים כדי להיות לאות שלא יפגעו בם המשחיתים:

מצודת דוד

(יז) הראית. בה"א השאלה: **הנקל.** ר"ל אשר נקל לבית יהודה המעשים שעשו מאז מבלי עשות את התועבות האלה אשר עשו פה כאומר וכי לא די להם במה שעשו מאז: **וישובו להכעיסני.** בתועבות האלה: **והנם שולחים.** והנה עתה הם שולחים אל אפם ריח הרע בזמר הרוח היוצא מפי הטבעת בעת יתריזו והוא תקון סופרים והראוי אל אפי: **(יח) וגם אני** וגו'. ר"ל כמו שהם עושים שלא כהוגן כן גם אני אעשה בחמה שלא כהוגן כי לא תחוס וכו': **וקראו באזני.** בעת בוא עליהם משפט הגמול:

(א) ויקרא. קול גדול קרא באזני: **קרבו פקדות העיר.** אתם הממונים על העיר להשחיתה קרבו ובואו וכ"א יביא בידו כלי המיוחד לו להשחית בה: **(ב) והנה.** כאשר קרא הנה היו באים דמות ששה אנשים וארז"ל שהם אף וחמה קצף משחית

מצודת ציון

(יז) הנקל. באה הה"א במקום אשר וכן ההלכוא אתו (יהושע י): **מעשות.** במ"ם השלילה ור"ל מבלי עשות וכן מהמטיר עליו מטר (ישעיה ה): **הזמורה.** מל' זמר: **אפם.** חוטמם:

(א) פקודות. מל' פקיד וממונה: **(ב) מפנה.** מל' פניה: **מפצו.** משבר ומפצץ וכן מפץ אתה לי (ירמיה נא): **בדים.** פשתים כמו מדו בד (ויקרא ו): **וקסת.** הוא מכלי הכתיבה: **(ג) נעלה.** ענין סילוק כמו ונעלה הענן (במדבר ט): **הכרוב.** הם הכרובים שעל הכפורת וקראם בשם כולל כרוב וכן כי רוח החיה (לעיל א): **מפתן.** אסקופה כמו הדולג על המפתן (צפניה א'): **(ד) והתוית תו.** ענין רושם וסימן כמו ויתו על דלתות השער (ש"א כא): **מצחות.** מל' מצח: **והנאנקים.** גם הוא ענין אנחה כמו אנקת אסיר (תהלים קב):

משבר ומכלה: **שער העליון.** כן שם השער וכן נאמר הוא בנה את שער בית ה' העליון (מ"ב טו): **מפנה צפונה.** הפונה לצפון: **ואיש.** כ"א היה בידו כלי המשבר ומשחית המיוחד לו: **ואיש אחד בתוכם.** בתוך ששת האנשים היה עוד איש אחד מלובש בגדי בד ובהאזור אשר במתניו היה תלוי קסת המיוחד לסופר והוא מכלי כתיבה: **ויבואו.** אלה הששה עם האיש לבוש הבדים: **מזבח הנחושת.** הוא המזבח אבניה שעשה שלמה תחת מזבח הנחושת שעשה משה במדבר: **(ג) וכבוד** וגו'. השכינה נסתלקה מן הכרוב שעל הכפורת אשר היה עליו וירד אל מפתן בית קה"ק ומשם קרא אל האיש וכו': **(ד) בתוך העיר.** ולתוספת ביאור אמר בתוך ירושלים: **והתוית תו.** תרשום סימן על מצחות הצדיקים הנאנחים ומצטערי' בעבור כל התועבות הנעשות בתוכה:

נחמיה פרק־ג יג־כה

יג אֵת שַׁעַר הַגַּיְא הֶחֱזִיק חָנוּן וְיֹשְׁבֵי זָנוֹחַ הֵמָּה בָּנוּהוּ וַיַּעֲמִידוּ דַּלְתֹתָיו מַנְעֻלָּיו וּבְרִיחָיו וְאֶלֶף אַמָּה
בַּחוֹמָה עַד שַׁעַר הָשְׁפּוֹת: יד וְאֵת ׀ שַׁעַר הָאַשְׁפּוֹת הֶחֱזִיק מַלְכִּיָּה בֶן־רֵכָב שַׂר פֶּלֶךְ בֵּית־הַכֶּרֶם הוּא
יִבְנֶנּוּ וַיַּעֲמִיד דַּלְתֹתָיו מַנְעֻלָּיו וּבְרִיחָיו: (ס) טו וְאֵת שַׁעַר הָעַיִן הֶחֱזִיק שַׁלּוּן בֶּן־כָּל־חֹזֶה שַׂר פֶּלֶךְ הַמִּצְפָּה
הוּא יִבְנֶנּוּ וִיטַלְּלֶנּוּ (ויעמידו) וַיַּעֲמִיד דַּלְתֹתָיו מַנְעֻלָּיו וּבְרִיחָיו וְאֶת חוֹמַת בְּרֵכַת הַשֶּׁלַח לְגַן־הַמֶּלֶךְ
וְעַד־הַמַּעֲלוֹת הַיּוֹרְדוֹת מֵעִיר דָּוִיד: (ס) טז אַחֲרָיו הֶחֱזִיק נְחֶמְיָה בֶן־עַזְבּוּק שַׂר חֲצִי פֶּלֶךְ בֵּית־צּוּר
עַד־נֶגֶד קִבְרֵי דָוִיד וְעַד־הַבְּרֵכָה הָעֲשׂוּיָה וְעַד בֵּית הַגִּבֹּרִים: (ס) יז אַחֲרָיו הֶחֱזִיקוּ הַלְוִיִּם רְחוּם בֶּן־בָּנִי
עַל־יָדוֹ הֶחֱזִיק חֲשַׁבְיָה שַׂר־חֲצִי־פֶלֶךְ קְעִילָה לְפִלְכּוֹ: (ס) יח אַחֲרָיו הֶחֱזִיקוּ אֲחֵיהֶם בַּוַּי בֶּן־חֵנָדָד שַׂר
חֲצִי פֶּלֶךְ קְעִילָה: (ס) יט וַיְחַזֵּק עַל־יָדוֹ עֵזֶר בֶּן־יֵשׁוּעַ שַׂר הַמִּצְפָּה מִדָּה שֵׁנִית מִנֶּגֶד עֲלֹת הַנֶּשֶׁק
הַמִּקְצֹעַ: (ס) כ אַחֲרָיו הֶחֱרָה הֶחֱזִיק בָּרוּךְ בֶּן(זבי) זַכַּי מִדָּה שֵׁנִית מִן־הַמִּקְצֹעַ עַד־פֶּתַח בֵּית אֶלְיָשִׁיב
הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל: (ס) כא אַחֲרָיו הֶחֱזִיק מְרֵמוֹת בֶּן־אוּרִיָּה בֶּן־הַקּוֹץ מִדָּה שֵׁנִית מִפֶּתַח בֵּית אֶלְיָשִׁיב
וְעַד־תַּכְלִית בֵּית אֶלְיָשִׁיב: (ס) כב וְאַחֲרָיו הֶחֱזִיקוּ הַכֹּהֲנִים אַנְשֵׁי הַכִּכָּר: כג אַחֲרָיו הֶחֱזִיק בִּנְיָמִן וְחַשּׁוּב
נֶגֶד בֵּיתָם (ס) אַחֲרָיו הֶחֱזִיק עֲזַרְיָה בֶן מַעֲשֵׂיָה בֶּן עֲנַנְיָה אֵצֶל בֵּיתוֹ: (ס) כד אַחֲרָיו הֶחֱזִיק בִּנּוּי בֶּן־חֵנָדָד
מִדָּה שֵׁנִית מִבֵּית עֲזַרְיָה עַד־הַמִּקְצֹעַ וְעַד־הַפִּנָּה: כה פָּלָל בֶּן־אוּזַי מִנֶּגֶד הַמִּקְצוֹעַ וְהַמִּגְדָּל הַיּוֹצֵא מִבֵּית
הַמֶּלֶךְ הָעֶלְיוֹן אֲשֶׁר לַחֲצַר הַמַּטָּרָה אַחֲרָיו פְּדָיָה בֶן־פַּרְעֹשׁ: (ס)

רש"י

(יג) עד שער השפות. ושער האשפות לא היה בכלל: **(יד)** שר פלך המצפה. שר ודוכוס המצפה: הוא יבננו. הוא היה בונה אותו שער: **(טו)** ויטללנו. והוא היה מסכך אותו לשון מטללתא: ואת חומת ברכת השלח. שהוא נוטה לצד גן המלך: ועד המעלות. הם היו מכירים מקומות הללו: **(טז)** בית צור. שם מקום: **(יז)** לפלכו. מאותה שררה חצי פלך בנה בנין זה לפלכו כ"ף דגושה כאשר יאמר מן מלך מלכו מן עבד עבדו כן יאמר מן פלך פלכו שאות אחרונה של שם דבר מאותיות בג"ד כפ"ת דגושו': **(יח)** אחיהם. הלוים: **(יט)** מנגד עלות הנשק. כנגד אותו מקום שהיו עולים הגבורים אל הנשק לפי פשוטו של מקרא נראה שהיה שם מקום אחד בסמוך לחומה וכלי זיין של נשק הגבורים היו נותנין (ס"א נתונים) שם כענין שנאמר ערי מבצר והנשק: המקצוע. לקרן זוית של חומה: **(כ)** החרה. פתרונו לפי ענינו וכפל לשון הוא על החזוק: **(כא)** מפתח בית אלישיב ועד תכלית וגו'. מנגד אותו בית בנה בניינו: **(כג)** נגד ביתם. שהיה שם בסמוך לחומה: **(כה)** והמגדל היוצא. מגדל אחד היה בחומה שהוא יוצא ובולט מבפנים:

מצודת דוד

(יג) ואלף אמה. מלבד בנין השער בנו עוד בחומה אלף אמה: **(יד)** יבננו. כמו בנהו: **(טו)** ואת חומת. גם את חומות של ברכת השלך הסמוך לגן המלך ומשם והלאה עד המעלות וכו': **(טז)** ועד הברכה העשויה. ר"ל ומנגד קברי דוד והלאה עד הברכה העשויה בידי אדם שהביאו בה המים ומשם והלאה עד בית הגבורים: **(יז)** לפלכו. את פלכו ר"ל עם אנשי פלכו: **(יח)** אחיהם. חבריהם של הלוים הנזכרים: **(יט)** מדה שנית. כפי המדה שבנה בוי הנזכר: מנגד. התחלת הבנין היה נגד המקום שעולים בה לבית הנשק העומד במקצוע: **(כ)** החרה. התחמם בזריזות רב והחזיק שוב כפי המדה שבנה עזר הנזכר והתחלת הבנין היה מן המקצוע ובנה עד פתח וכו': **(כא)** מרמות וגו'. עם כי כבר החזיק פעם כמ"ש למעלה חזר עתה והחזיק שוב כפי המדה שבנה ברוך הנזכר והתחלת הבנין היה מפתח וכו': **(כג)** אחריו. ר"ל אחר המקום הבנוי: **(כד)** עד המקצוע ועד הפנה. והמה היו זה אצל זה: **(כה)** מנגד. התחיל הבנין מנגד המקצוע ובנה גם המגדל היוצא מבית המלך העומד בעליונות ההר אשר הוא סמוך לחצר המטרה: אחריו פדיה. אחריו החזיק פדיה:

מצודת ציון

(יג) השפות. כמו האשפות: **(טו)** ויטללנו. הוא ענין צל כי בצל קורתי (בראשית י"ט) ת"א בטלל ור"ל עשה תקרה לצל ומחסה: ברכת השלח. מקוה המים המשקה עצי הגן ונקראים שלח ע"ש התפשטות הענפים וכן שלחיך פרדס רמונים (ש"ה ד'): **(יט)** הנשק. כלי זיין כמו ועיר מבצר והנשק (מ"ב י'): המקצוע. הזוית כמו במקצוע החצר (יחזקאל מ"ו): **(כ)** החרה. ענין חמום כמו נחר מפוח (ירמיה ו'): **(כא)** תכלית. קצה וסוף: **(כד)** הפנה. כן נקרא המגדל על כי דרכו לעמוד בפינה וכן ועל הפנות הגבוהות (צפניה א'): **(כה)** המטרה. הוא משמר בית האסורים כי ויאסוף אותם אל משמר (בראשית מ"ב) ת"א לבית מטרה:

ו הַמַּפֶּלֶת, וְאֵין יָדוּעַ מַה הוּא — תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה. אֵין יָדוּעַ אִם וָלָד הָיָה אִם לָאו — תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה וּלְנִדָּה.
ז הַמַּפֶּלֶת לְיוֹם אַרְבָּעִים — אֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת לְוָלָד. לְיוֹם אַרְבָּעִים וְאֶחָד — תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה וּלְנִדָּה. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: יוֹם אַרְבָּעִים וְאֶחָד — תֵּשֵׁב לְזָכָר וּלְנִדָּה; יוֹם שְׁמוֹנִים וְאֶחָד — תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה וּלְנִדָּה; שֶׁהַזָּכָר נִגְמָר לְאַרְבָּעִים וְאֶחָד, וְהַנְּקֵבָה לִשְׁמוֹנִים וְאֶחָד. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֶחָד בְּרִית הַזָּכָר וְאֶחָד בְּרִית הַנְּקֵבָה — זֶה וָזֶה לְאַרְבָּעִים וְאֶחָד.

פרק רביעי

א בְּנוֹת כּוּתִים נִדּוֹת מֵעֲרִיסָתָן. וְהַכּוּתִים מְטַמְּאִים מִשְׁכָּב תַּחְתּוֹן כָּעֶלְיוֹן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן בּוֹעֲלֵי נִדּוֹת, וְהֵן יוֹשְׁבוֹת

פירוש ברטנורא

ו ואין ידוע מה הוא. אם זכר אם נקבה: **תשב לזכר ולנקבה.** ימי טוהר דזכר, וימי טומאה דנקבה: **לזכר ולנקבה ולנדה.** כלומר כשתראה תהא נדה, שאין לה ימי טוהר, דשמא לאו ולד הוא. וטובלת לסוף ארבעים כיולדת זכר למאן דאמר טבילה בזמנה מצוה. וטובלת יום ארוך, כגון יולדת זכר שטבלה לסוף שבעה ואינה טהורה לקודש ולמקדש עד מלאות הארבעים, צריכה טבילה אחרת לסוף הארבעים, וזאת נצרכה לטבול לסוף ארבעים יום כיולדת זכר, אע"פ שאין טבילה זו מועלת לה כלום, שהרי אינה טהורה לקודש ולמקדש עד מלאות שמונים כיולדת נקבה:
ז המפלת ליום ארבעים. לטבילתה: **אינה חוששת לולד.** שלא נגרמה יצירתו עד שיכלו כל ארבעים יום: **ולנדה.** כשתראה, תהא נדה, דלמא ליכא ולד ואין כאן ימי טוהר: **יום ארבעים ואחד תשב לזכר.** שבעה ימי טומאה. אפילו בלידה ובישתא שאינה נדה. אבל שבועים דנקבה, אינה יושבת, כדקתני טעמא שיצירת נקבה לשמונים ואחד. ואין הלכה כר' ישמעאל: **וחכמים אומרים כו'.** חכמים היינו תנא קמא, אלא משום דמסתבר טעמיה דרבי ישמעאל טפי מדתנא קמא, הדר רבי ושנאה בלשון חכמים, לאשמועינן דהלכה כסתם ראשון, ואע"פ שמחלוקת רבי ישמעאל בצדו:
ד א בנות כותים נדות מעריסתן. מקטנותן, כשהן מונחות בעריסה גזרו בהו רבנן דליטמו משום נדה, דכתיב (ויקרא ט"ו) ואשה כי תהיה זבה, ותניא אין לי אלא אשה שהיא גדולה, תינוקת בת יום אחד לנדה מנין, תלמוד לומר ואשה. וכותים לא דרשי אשה ואשה. וכי חזיין קטנות לא מפרשי להו, הלכך גזרו בה רבנן דליטמו כולהו: **מטמאין משכב התחתון כעליון.** תחתונו של בועל נדה טמא כעליונו של זב, מה עליונו של זב אינו מטמא אלא אוכלין

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה ו

הַמַּפֶּלֶת, וְאֵין יָדוּעַ מַה הוּא – אם זכר או נקבה, אבל יודעת היא שהיה ולד (**רש"י**), **תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה** – שבועיים של טומאה כיולדת נקבה, וימי טוהר עד לסוף ארבעים יום כיולדת זכר. **אֵין יָדוּעַ אִם וָלָד הָיָה אִם לָאו** – הפילה ואין ידוע מה הפילה, שיש ספק שמא לא היה זה ולד, **תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה וּלְנִדָּה** – כלומר שישבת שבועיים של טומאה כיולדת נקבה, ואם תראה אחר כך דם, הרי היא נידה, שאין לה ימי טוהר כלל, וצריכה טבילה לסוף ארבעים יום כיולדת זכר, ואף לסוף שמונים כיולדת נקבה, לדברי האומר, שטבילה בזמנה מצוה (**רמב"ם בפירושו למשנתנו; ברטנורא; "תפארת ישראל"**).

בארנו בסיפא, שחומרתה כיולדת זכר, שצריכה טבילה לסוף ארבעים יום, משום טבילתה בזמנה, אף על פי שאין טבילה זו מטהרתה. אבל יש מקשים על פירוש זה, שהרי ההלכה היא כבית הלל הסוברים, שטבילה בזמנה אינה מצוה.

ואמנם בגמרא מובא הסבר אחר בענין חומרת הזכר. וכדי להבין את ההסבר הזה עלינו להקדים דברים אחדים, שכבר הבאנו בשני מקומות (בהקדמה למשנה פסחים ח, ה; בבאור המשנה ערכין ב, א):

אשה הרואה דם בתחילה, הרי היא נידה שבעה ימים, בין שראתה דם פעם אחת ובין שראתה כל שבעת הימים; ואם ביום השביעי לפנות ערב פסקה מלראות, הרי מן התורה טובלת היא בליל שמיני במקוה, והיא טהורה. – ראתה דם מיום השמיני ואילך, בתוך אחד עשר יום שלאחר שבעת ימי הנידה, הרי זה דם זיבה, ומכאן נקראים ימים אלו: "אחד עשר ימי הזיבה", בין שראתה בהם דם בין שלא ראתה, אלא שאם ראתה בהם דם, דינה כדלקמן: ראתה דם יום אחד, צריכה היא לשמור יום אחד בטהרה כנגד יום הטומאה, כלומר שהיא טובלת למחרת יום הטומאה, ואם אינה רואה בו דם, הרי היא טהורה לערב. מכאן נקראת היא: "שומרת יום כנגד יום", ששומרת יום אחד בטהרה כנגד יום הטומאה. וכן אם ראתה שני ימים רצופים, הרי היא שומרת את יום השלישי בטהרה, ואם טבלה ולא ראתה בו דם, טהורה היא בערב. אבל אם ראתה דם שלושה ימים רצופים, הרי היא נעשית זבה גמורה, וצריכה היא לספור שבעה ימים נקיים מדם, וטובלת ביום השביעי ומביאה קרבן ביום השמיני (עיין ויקרא טו, כה-כט). – לאחר אחד עשר ימי הזיבה (או לאחר שטהרה מזיבה), כשהיא רואה דם, הרי היא שוב נידה שבעת ימים, ואחריהם מתחילים שוב אחד עשר ימי הזיבה, וכן לעולם.

והרי הסבר הגמרא בענין חומרת הזכר, שאם ראתה דם ביום השלושים וארבעה להפלתה, וחזרה וראתה ביום ארבעים ואחד, אם נאמר שהיא נידה בראייה ראשונה (ביום השלושים וארבעה), הרי בראייה שנייה נכנסה לאחד עשר ימי זיבה, ודיה בשמירת יום אחד בטהרה, ואם נאמר שילדה נקבה, הרי היא בימי טהרה, וטהורה היא, אלא חוששים אף לזכר, ואומרים שהראייה ביום שלושים וארבעה היתה ראיית דם טוהר, והראייה ביום הארבעים ואחד היא תחילת נידה, ואסורה לבעלה עד ליל הארבעים ושמונה.

באור משנה ז

הַמַּפֶּלֶת לְיוֹם אַרְבָּעִים – לטבילתה, **אֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת לְוָלָד** – שאין נגמרת יצירת הולד עד סוף ארבעים יום, ואין היא טמאה לידה. **לְיוֹם אַרְבָּעִים וְאֶחָד** – אבל המפלת ליום הארבעים ואחד, **תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה וּלְנִדָּה** – לפי שאין ידוע אם ולד היה, וכמו שבארנו במשנה הקודמת. **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: יוֹם אַרְבָּעִים וְאֶחָד** – הפילה ליום ארבעים ואחד, **תֵּשֵׁב לְזָכָר וּלְנִדָּה** – שאינה יושבת אלא שבעת ימי טומאה כיולדת לזכר ולא שבועיים כיולדת לנקבה, כמבואר הטעם להלן; ואם תראה דם אחר כך, טמאה נידה, **יוֹם שְׁמוֹנִים וְאֶחָד** – ואם הפילה ליום שמונים ואחד, **תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה וּלְנִדָּה** – כמו שבארנו במשנה הקודמת, **שֶׁהַזָּכָר נִגְמָר לְאַרְבָּעִים וְאֶחָד** – שיצירת הזכר נגמרת לארבעים ואחד יום, **וְהַנְּקֵבָה לִשְׁמוֹנִים וְאֶחָד** – הלכך המפלת ליום ארבעים ואחד אינה חוששת לנקבה וישבת לזכר ולנידה בלבד. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֶחָד בְּרִית הַזָּכָר וְאֶחָד בְּרִית הַנְּקֵבָה, זֶה וָזֶה לְאַרְבָּעִים וְאֶחָד** – בין בריית הזכר ובין בריית הנקבה נגמרת לארבעים ואחד יום. דברי חכמים הובאו כאן כדי ליתן טעם לדברי תנא קמא, הסובר שהמפלת ליום ארבעים ואחד תשב לזכר ולנקבה ולנידה, לפי שאף יצירת הנקבה נגמרת לארבעים ואחד יום. וכן הלכה.

יום שני

באור משנה א

בְּנוֹת כּוּתִים נִדּוֹת מֵעֲרִיסָתָן – מקטנותן, כשהן עדיין מונחות בעריסה, גזרו בהם חכמים שתהיינה טמאות משום נידה, שכן תינוקת בת יום אחד שראתה דם מטמאה כנידה, שנאמר בפרשת נידה (**ויקרא טו, יט**): "ואשה כי תהיה זבה", ודרשו: אין לי אלא אשה, כלומר גדולה, תינוקת בת יום אחד לנידה מניין? תלמוד לומר: "ואשה"; ומכאן נותנים לב לתינוקות ומפרישים אותן בשעת ראייתן; אבל

עַל כָּל דָּם וָדָם. וְאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן עַל בִּיאַת מִקְדָּשׁ, וְאֵין שׁוֹרְפִין עֲלֵיהֶן אֶת הַתְּרוּמָה, מִפְּנֵי שֶׁטְּמְאָתָן סָפֵק.
ב בְּנוֹת צַדּוּקִין, בִּזְמַן שֶׁנָּהֲגוּ לְלֶכֶת בְּדַרְכֵי אֲבוֹתֵיהֶן — הֲרֵי הֵן כַּכּוּתִיּוֹת. פֵּרְשׁוּ לָלֶכֶת בְּדַרְכֵי יִשְׂרָאֵל — הֲרֵי הֵן כְּיִשְׂרָאֵל. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: לְעוֹלָם הֵן כְּיִשְׂרָאֵל, עַד שֶׁיִּפְרְשׁוּ לָלֶכֶת בְּדַרְכֵי אֲבוֹתֵיהֶן.
ג דַּם נְכְרִית וְדַם טַהֲרָה שֶׁל מְצֹרַעַת — בֵּית שַׁמַּאי מְטַהֲרִים; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: כְּרֶקָּה וּכְמִימֵי רַגְלֶיהָ. דַּם יוֹלֶדֶת

פירוש ברטנורא

ומשקין, אף תחתונו של בועל נדה אינו מטמא אלא אוכלין ומשקין. ועליונו של זב, הוא הדבר הנישא על גבי הזב נפקא לן מקרא דאינו מטמא אדם וכלים אלא אוכלים ומשקים, דכתיב (ויקרא ט"ו) והנוגע בכל אשר יהיה תחתיו יטמא, מאי תחתיו, אילימא תחתיו דזב, מכל אשר יגע במשכבו נפקא, אלא הנוגע בכל אשר יהיה הזב תחתיו יטמא, ומדלא ערבינהו ונכתוב וכל הנוגע בכל אשר יהיה תחתיו והנושא אותם יכבס בגדיו, ואפסקינהו ביטמא, מכלל דהאי יטמא לאו באדם וכלים איירי, אלא באוכלים ומשקים. וכותים שהן בועלי נדות, מטמאים משכב התחתון שלהן אוכלין ומשקין, אבל לא אדם וכלים, כעליונו של זב שגם הוא מטמא אוכלים ומשקים ולא אדם וכלים. וכל הדברים האלו לא נאמרו אלא בזמן שהיו הכותים מחזיקים בתורה ומדקדקים בהרבה מצות כישראל. אבל לאחר שבדקו ומצאו להם כדמות יונה בראש הר גריזים שעובדים אותה, עשאום כנכרים גמורים לכל דבריהם, בין לענין טומאה וטהרה, בין לשאר דינים שבתורה, אין הפרש בינם לבין הנכרים כלל: **והן יושבות על כל דם.** כלומר, לפיכך הכותים הם בועלי נדות, לפי שהן יושבות על כל דם, דכל דם שרואה בין אדום בין ירוק יושבת עליו ימי נדות, וזו תקלה היא להם, שאם רואה דם ירוק היום מתחלת למנות מהיום שבעת ימי נדה, ואם תראה באותם ימי נדות דם אדום אינה מונה אלא מיום ראיה ראשונה, ואותו דם טהור היה, ומראיה שניה היא צריכה למנות: **ואין חייבין עליהן.** הלובש או מתכסה באותן בגדים ונכנס למקדש, פטור מקרבן. או אם נגעו אותן בגדים של משכב שלהן בתרומה, תולין: **מפני שטומאתן ספק.** דלא ידעינן אי נדה אי לא. ובגמרא פריך אמתניתין מהא דתנן במסכת טהרות פרק ד' (משנה ה') על ששה ספיקות שורפין את התרומה, על ספק בגדי עם הארץ, כלומר על בגדי עם הארץ אם נגעו בה, נשרפת, משום שמא טמא היה, והאי כותי נמי תיפוק ליה אם נגע משכבו בתרומה תהא נשרפת, משום דעם הארץ הוא, והוה ליה בגדי עם הארץ. ומשני, דמתניתין איירי בכותי שטבל בפנינו ועלה ודרס על בגדיו של חבר כשהוא ערום, או שלבש בגדי חבר, או שהטביל את בגדיו בפניו, באופן דבגדיו של כותי כשהן מדרס לא נגעו בבגדיו של חבר כשדרס עליהן, ואח"כ נגעו בגדיו של חבר שדרס כותי עליהן בתרומה, לא שרפינן תרומה עליהן. דאי משום טומאת עם הארץ, הא טביל ליה. ואי משום בועל נדה, שמא לא בעל בקרוב וכבר עברו ימי טומאתו וסלקא ליה טבילה. ואם תמצא לומר בעל בקרוב, שמא לא היתה אשתו יושבת על דם טמא אלא על דם טהור, והוי ספק ספיקא, ואספק ספיקא לא שרפינן תרומה:
ב פירשו ללכת בדרכי ישראל הרי הן כישראליות. אבל סתמא, הרי הן ככותיות: **ר' יוסי אומר לעולם הן כישראל.** וסתמא הן כישראליות. ואין הלכה כר' יוסי:
ג דם נכרית וכו' בית שמאי מטהרין. ואע"ג דברוקה ובמימי רגליה מודו בית שמאי דרבנן גזרו עליהן להיות כזבין לכל דבריהן, אפילו הכי דמה טהור,

משניות מבוארות – קהתי

הכותים הואיל ואינם דורשים "אשה, ואשה", והרי שאינם מפרישים את התינוקות הרואות דם, לפיכך גזרו בהם חכמים שיהיו כולן מיום שנולדו טמאות משום נידה. **וְהַכּוּתִים מְטַמְּאִים מִשְׁכָּב תַּחְתּוֹן כָּעֶלְיוֹן** – אפילו עשרה מצעות זה על גב זה, והכותי שוכב למעלה, טמא המצע התחתון כמו העליון ששוכב עליו, **מִפְּנֵי שֶׁהֵן בּוֹעֲלֵי נִדּוֹת** – הואיל ובנות כותים נידות, דין בעליהם כדין בועלי נידות המטמאים משכב תחתון כעליון, כמו ששנינו במסכת כלים (א, ג). וכבר בארנו שם, שאמנם משכבו של בועל נידה אינו אב הטומאה כדין משכב הנידה, אלא ראשון לטומאה, לפי שנאמר בו (**ויקרא טו, כד**): "וכל המשכב אשר ישכב עליו יטמא", והרי זה פסוק מיותר, מאחר שכבר כתוב לפניו: "ותהי נדתה עליו", ומכאן דרשו, שבא הכתוב להשמיענו, שאף על פי שהוא אב הטומאה כנידה, מכל מקום אין משכבו כמשכב הנידה שמטמא אדם וכלים, אלא הוא ראשון לטומאה, ומטמא אוכלים ומשקים בלבד. ומה ששנינו שם, שבועל נידה מטמא משכב תחתון כעליון, היינו שכל אחד מן המצעות שהוא שוכב עליהם, בין המצע העליון שהוא נוגע בו, ובין המצע התחתון שאינו נוגע בו, הריהו ראשון לטומאה. וזהו ששנינו גם כאן בכותים, שהואיל והם בועלי נידות, הרי הם מטמאים משכב תחתון כעליון, שכל אחד מהם ראשון לטומאה. ברם, בגמרא מבואר, שמה ששנינו בבועל נידה, שהוא מטמא משכב תחתון כעליון, הפירוש הוא, שמשכב התחתון של בועל נידה דינו כמצע עליון שעל גבי הזב, שאינו אלא ראשון לטומאה, וכן הפירוש גם כאן בכותים, שמשכב התחתון שלהם דינו כעליונו של זב, שמטמא אוכלים ומשקים, אבל לא אדם וכלים, מפני שהן בועלי נידות. **וְהֵן יוֹשְׁבוֹת עַל כָּל דָּם וָדָם** – והן כמו שהן (**"תוספות יום טוב"**), כלומר שלפיכך הכותים הם בועלי נידות, מפני שנשותיהם יושבות על כל דם שרואות, ואפילו על דם שאינו טמא, כגון על דם ירוק (עיין לעיל ב, ו). וזו תקלה היא להן, שאם רואות בתחילה דם ירוק, ולאחר כמה ימים רואות דם אדום, הן מונות שבעת ימי נידה מראייה ראשונה, והרי אז דם טהור היה, ואין להן למנות אלא מן הראייה השנייה; **וְאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן עַל בִּיאַת מִקְדָּשׁ** – הלובש או מתכסה בבגדים ששכב עליהם הכותי ונכנס למקדש, פטור מן הקרבן (**רש"י; ברטנורא**), **וְאֵין שׁוֹרְפִין עֲלֵיהֶן אֶת הַתְּרוּמָה** – אם נגעו אותם הבגדים בתרומה, אין שורפים את התרומה אלא תולים, **מִפְּנֵי שֶׁטְּמְאָתָן סָפֵק** – שטומאת הכותים היא מספק, שהרי אין בנות הכותים ודאי נידות, ועל ספק טומאה אין חייבים על ביאת מקדש ואין שורפים את התרומה. בגמרא שואלים: והרי שנינו (**טהרות ד, ה**), ששורפים את התרומה על ספק בגדי עם הארץ, והרי גם בגדי הכותי כבגדי עם הארץ הם? ומתרצים, שמדובר במשנתנו בכותי שטבל בפנינו, ועלה ודרס על בגדיו של חבר כשהוא ערום, או שלבש בגדי חבר, ונגעה תרומה בבגדי החבר שדרס עליהם הכותי, הלכך אין שורפים עליהם את התרומה, שאם משום טומאת עם הארץ, הרי טבל, ואם משום שבעל נידה, שמא בעל לפני שבעה ימים, ועלתה לו הטבילה לטהרו מטומאתו; ואם תאמר שלא עברו עדיין שבעה ימים מבעילתו, שמא לא ישבה אשתו על דם טמא אלא על דם טהור, והרי כאן ספק ספקא, ומשום ספק ספקא אין שורפים תרומה.

באור משנה ב

בְּנוֹת צַדּוּקִין, בִּזְמַן שֶׁנָּהֲגוּ לְלֶכֶת בְּדַרְכֵי אֲבוֹתֵיהֶן – הצדוקים, **הֲרֵי הֵן כַּכּוּתִיּוֹת** – שאינן שומרות על דיני נידה כהלכתן. **פֵּרְשׁוּ לָלֶכֶת בְּדַרְכֵי יִשְׂרָאֵל** – פירשו מדרכי אבותיהן והולכות בדרכי ישראל, **הֲרֵי הֵן כְּיִשְׂרָאֵל** – אבל כל זמן שאין אנו יודעים אם פרשו מדרכי אבותיהן, הרי הן ככותיות, שמן הסתם נוהגות הן באורח חייהן כאבותיהן. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: לְעוֹלָם הֵן כְּיִשְׂרָאֵל** – אפילו סתמן כישראליות הן, **עַד שֶׁיִּפְרְשׁוּ לָלֶכֶת בְּדַרְכֵי אֲבוֹתֵיהֶן** – שסתם בנות צדוקים נוהגות ללכת בדרכי ישראל, עד שיפרשו מדרכיהן ללכת בדרכי אבותיהן. והלכה כתנא קמא.

יום שלישי

באור משנה ג

דַּם נְכְרִית – דם נידה או דם זיבה של גויה, **וְדַם טַהֲרָה שֶׁל מְצֹרַעַת** – דם שמצורעת ישראלית רואה לאחר לידתה בימי טהרה,

שֶׁלֹּא טָבְלָה — בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: כְּרֶקָּה וּכְמֵימֵי רַגְלֶיהָ; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: מְטַמֵּא לַח וְיָבֵשׁ. וּמוֹדִים בְּיוֹלֶדֶת בְּזוֹב — שֶׁהִיא מְטַמְּאָה לַח וְיָבֵשׁ.

ד הַמְקַשָּׁה — נִדָּה. קִשְׁתָּה שְׁלֹשָׁה יָמִים בְּתוֹךְ אַחַד עָשָׂר יוֹם, וְשָׁפְתָה מֵעֵת לְעֵת וְיָלְדָה — הֲרֵי זוֹ יוֹלֶדֶת בְּזוֹב;

פירוש ברטנורא

דשיירו בה רבנן למיהוי היכרא דטומאתן דרבנן, כי היכי דלא נשרפו עלייהו תרומה וקדשים: **ודם טהור של מצורעת.** ואע"ג דמעינות של מצורעת כגון רוקה ומימי רגליה הוו אב הטומאה כשל זב, אפילו הכי דם טוהר שלה טהור, דלאו מעין הוא, דדומיא דרוק בעינן שמתעגל ויוצא: **כרוקה וכמימי רגליה.** דמטמאין לחין ואין מטמאין יבשין. והך היכרא הוא דעבוד גבי דם הנכרית דמטמא מדרבנן שגזרו עליהם שיהו כזבים לכל דבריהן, דאילו דישראלית מטמא דם לח ויבש, ודנכרית לח ולא יבש, כרוקה וכמימי רגליה דאין מטמאין יבשין. ודם טהור של מצורעת נמי, אע"ג דדם לאו מעין הוא, דין מעין אית ליה, דרחמנא רבייה מקרא דכתיב לזכר, לרבות מצורע למעינותיו, ולנקבה לרבות מצורעת למעינותיה, ואמרינן מעינותיה דמאי, אילימא שאר מעינותיה כגון רוקה ומימי רגליה דאתו מזב דכתיב ביה וכי ירוק הזב, ומיניה נפקי שאר מעינות, מזכר נפקא, דכיון דאתרבי מצורע למעינותיו, אתרבי מצורעת לכל מעינותיה דאיכא דכוותייהו בזכר, אלא לדמה דליתיה בזכר, וכיון דרבייה רחמנא לדמה שיהא כרוקה וכמימי רגליה, א"כ מה רוקה ומימי רגליה מטמאין לחין ואין מטמאין יבשים, אף דמה כן: **דם היולדת.** שעברו ימי טומאת נדה ולא טבלה: **בית שמאי אומרים כרוקה וכמימי רגליה.** מטמא לח ואינו מטמא יבש. ואע"ג דדם טוהר הוא, דביומי תלא רחמנא והא מלו, וליכא לטמוייה נמי משום מעין דהא אין מתעגל ויוצא, אפילו הכי רבנן גזור טומאה עליה, הואיל ולא טבלה וטמאה היא, גזירה אחר שבעה אטו תוך שבעה. ומיהו לא גזור שיטמא לח ויבש כלפני שבעה, כי היכי דליהוי ליה הכירא דלידעו דטומאתו דרבנן: **ובית הלל אומרים מטמא לח ויבש.** דטומאתו מן התורה כל זמן שלא טבלה. דסברי בית הלל ביומי וטבילה תלא רחמנא, וכל זמן שלא טבלה, הרי דמה לאחר שבעה כלפני שבעה: **ומודים ביולדת בזוב.** אם בעת לידתה היתה זבה שהיא צריכה לספור שבעה נקיים קודם שתטהר, וילדה ולא ספרה, מודים בית שמאי לבית הלל שדמה טמא לח ויבש אע"פ שעברו שבעת ימי לידה לזכר ושבועים לנקבה, שדמה של זבה לעולם הוא בטומאתו מן התורה עד שתספור שבעה נקיים:

ד המקשה נדה. הכי קאמר, המקשה בלדתה בימי נדתה וראתה דם בהקשותה, הרי היא נדה, דלא טיהרה תורה לדם קושי אלא באחד עשר יום של ימי

משניות מבוארות – קהתי

שהם שלושים ושלושת ימים לאחר שבעה ימי טומאה לזכר, או ששים וששת ימים לאחר שבועיים ימי טומאה לנקבה, **בֵּית שַׁמַּאי מְטַהֲרִים** – שכן מן התורה אין גויים מטמאים לא בנידה ולא בזיבה, לפי שנאמר בפרשת זב ונידה **(ויקרא טו, ב):** "דברו אל בני ישראל", ודרשו חכמים: בני ישראל מטמאים בנידה ובזיבה, ואין הנכרים מטמאים בנידה ובזיבה; אבל חכמים גזרו עליהם, שיהיו כזבים לכל דבריהם, וסוברים בית שמאי, שלא גזרו חכמים על דם הנכרית כלל אלא על רוקה ומי רגליה בלבד, שהם מצויים תמיד; ולא גזרו על הדם, כדי שידעו שאין טומאתה אלא מדרבנן, ולא יבואו לשרוף עליה תרומה וקדשים; **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: כְּרֶקָּה וּכְמֵימֵי רַגְלֶיהָ** – בית הלל סוברים, שאף על הנכרית גזרו חכמים, אלא שלא החמירו בה כמו בדם הישראלית, שדם הישראלית מטמא בין כשהוא לח ובין כשהוא יבש, ודם הנכרית הרי הוא כרוקה, וכמי רגליה, שמטמא כשהוא לח ואינו מטמא כשהוא יבש, והרי זה משמש היכר, שהטומאה אינה אלא מדברי חכמים. וכן דם טהרה של מצורעת, בית שמאי מטהרין – שסוברים הם, שדין יולדת מצורעת כדין כל יולדת, שיש לה דם טוהר; ואף על פי שרוקה ומי רגליה טמאים, כמו שדרשו ממה שנאמר **(ויקרא טו, לג):** לזכר או לנקבה – לרבות מצורע למעיינותיו ומצורעת למעיינותיה, מכל מקום דמה בימי טהרה טהור, שאינו בכלל מעיינותיה, לפי שאין בכלל מעיין אלא מה שדומה לרוק שמתעגל ויוצא. ובית הלל אומרים, שדם טהרה של מצורעת טמא כרוקה וכמימי רגליה; שאף על פי שדם אינו בכלל מעיין, מכל מקום יש לו דין מעיין, לפי שהתורה ריבתה את המצורעת במה שאמרה "ולנקבה", שהרי שאר מעיינותיה למדים מזכר, ואין צורך בפסוק מיוחד, אלא שבא הכתוב לרבות דם, שאינו בזכר, שמטמא כרוקה וכמימי רגליה, היינו שמטמא כשהוא לח ואינו מטמא כשהוא יבש. **דַּם יוֹלֶדֶת שֶׁלֹּא טָבְלָה** – לאחר שבעה ימי טומאה לזכר או לאחר ארבעה עשר ימי טומאה לנקבה, כלומר שיצאה מזמן טומאת לידה ונכנסה לזמן דם טוהר, אלא שלא טבלה עדיין, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: כְּרֶקָּה וּכְמֵימֵי רַגְלֶיהָ** – אף על פי שלא טבלה, מכל מקום יצא דמה מכלל טומאת דם נידה, ואינו מטמא אלא כרוקה וכמי רגליה, היינו שמטמא כשהוא לח ואינו מטמא כשהוא יבש; **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: מְטַמֵּא לַח וְיָבֵשׁ** – כל זמן שלא טבלה נחשב הדם אף בימי טהרה כדם נידה, והוא מטמא בין כשהוא לח בין כשהוא יבש. **וּמוֹדִים בְּיוֹלֶדֶת בְּזוֹב** – אם בשעת לידתה היתה זבה, והרי שלאחר ימי טומאת הלידה חייבת היא לספור שבעה ימים נקיים מדם, כדי להיטהר מזיבתה, כל זמן שלא ספרה, דמה דם זיבה הוא, ואף בית שמאי מודים, **שֶׁהִיא מְטַמְּאָה לַח וְיָבֵשׁ** – שדמה מטמא בין כשהוא לח בין כשהוא יבש, אפילו בתוך ימי טהרה, כדין כל דם נידה וזיבה. ברם, אם ספרה שבעה ימים נקיים לאחר זמן טומאת הלידה ולא טבלה, אף בזה נחלקו בית שמאי ובית הלל כמו ברישא **(גמרא).**

באור משנה ד

כבר בארנו לעיל (בשולי באור המשנה ג, ו), שאשה הרואה דם בתחילה, הרי היא נידה שבעה ימים, בין שראתה פעם אחת ובין שראתה כל שבעת הימים. ואם ביום השביעי לפנות ערב פסקה מלראות, הרי מן התורה טובלת היא בליל שמיני והיא טהורה. לאחר שבעת ימי הנידה מתחילים "אחד עשר ימי הזיבה", כלומר ימים הראוים לזיבה, שאם היא רואה בהם דם, הרי זה דם זיבה, ודינה כדלקמן: ראתה בהם דם יום אחד בלבד, הרי היא "זבה קטנה", וצריכה היא לשמור יום אחד בטהרה כנגד יום הטומאה, כלומר שהיא טובלת למחרת היום הטמא, ואם אינה רואה בו דם, הרי היא טהורה לערב, מכאן נקראת היא: "שומרת יום כנגד יום". והוא הדין אם ראתה בהם דם שני ימים רצופים, שאינה אלא "זבה קטנה", והיא שומרת את יום השלישי בטהרה, וכשטבלה ולא ראתה בו דם, טהורה היא בערב. אבל אם ראתה בהם דם שלושה ימים רצופים, הרי היא נעשית "זבה גדולה", וצריכה היא לספור שבעה ימים נקיים מדם, וטובלת ביום השביעי, ומביאה קרבן ביום השמיני (עיין ויקרא טו, כה-כט). – לאחר אחד עשר ימי הזיבה (בין שלא ראתה בהם דם כלל, בין שראתה בהם דם אלא שהיתה שומרת יום כנגד יום, ואפילו היתה בהם זבה גדולה, אלא שהספיקה לספור בהם שבעה ימים נקיים, כגון שראתה בשלושת הימים הראשונים בלבד, ושאר הימים היו נקיים) מתחילים שוב ימי נידה, היינו ימים הראויים לנידה, שכל שתראה בהם דם, הרי זה דם נידה, ונמשכים ימים אלו עד שהיא רואה דם, ומאותה שעה (משעת ראיית הדם) הרי היא שוב נידה שבעת ימים, ואחריהם מתחילים שוב אחד עשר ימי הזיבה, וחוזר חלילה. – אחד עשר ימי הזיבה נקראים גם "אחד עשר יום שבין נידה לנידה"; וכל תחילת שבעת ימי הנידה, היינו משראתה דם נידה, נקראת "פתח הנידה". – ראתה דם בסוף ימי הזיבה שלושה ימים רצופים היינו בתשיעי ובעשירי ובאחד עשר של ימי הזיבה, או שהוסיפה לראות דם אף לאחר שנשלמו אחד עשר ימי הזיבה, ונמצא שנעשתה בימי הזיבה "זבה גדולה", כמו שבארנו לעיל, אינה חוזרת לפתח נידתה עד שתספור שבעה ימים נקיים, ולאחר מכן תראה דם (כל זה לשיטת הרמב"ן). אבל הרמב"ם יש לו שיטה אחרת בזה; עיין הל' איסורי ביאה פרקים ו-ח; ועיין "מגיד משנה", שכותב שם, ששיטת הרמב"ן היא עיקר) – ברם, אם לא ראתה דם אלא ביום האחרון או בשני הימים האחרונים של ימי הזיבה, היינו בעשירי ובאחד עשר, אף על פי שהוסיפה לראות גם לאחר שנגמרו אחד עשר ימי הזיבה, באופן שראתה דם שלושה ימים רצופים, מכל מקום הואיל ולא ראתה בימי הזיבה אלא יום אחד או שניים, ראיית הדם ביום שלאחר אחד עשר ימי הזיבה נחשבת כפתח הנידה, היינו כתחילת ימי הנידה. – לסיכום הענין, נמצאנו למדים, שיש בזה שלושה

דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: לַיְלָה וְיוֹם, כְּלֵילֵי שַׁבָּת וְיוֹמוֹ. שֶׁשָּׁפְתָה מִן הַצַּעַר וְלֹא מִן הַדָּם.

ה כַּמָּה הוּא קְשׁוּיָה? רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֲפִלּוּ אַרְבָּעִים וַחֲמִשִּׁים יוֹם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: דַּיָּהּ חָדְשָׁהּ. רַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: אֵין קְשׁוּי יוֹתֵר מִשְּׁתֵי שַׁבָּתוֹת.

ו הַמְקַשָּׁה בְּתוֹךְ שְׁמוֹנִים שֶׁל נְקֵבָה, כָּל דָּמִים שֶׁהִיא רוֹאָה — טְהוֹרִים, עַד שֶׁיֵּצֵא הַוָּלָד. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְטַמֵּא. אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר: וּמַה בִּמְקוֹם שֶׁהֶחְמִיר בְּדַם הַשּׁוֹפִי, הֵקֵל בְּדַם הַקִּשּׁוּי — מְקוֹם שֶׁהֵקֵל בְּדַם הַשּׁוֹפִי, אֵינוֹ דִּין שֶׁנָּקֵל בְּדַם הַקִּשּׁוּי? אָמַר לָהֶן: דַּיּוֹ לַבָּא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּדּוֹן; מִמַּה הֵקֵל עָלֶיהָ — מִטֻּמְאַת זִיבָה, אֲבָל טִמֵּאָה טֻמְאַת נִדָּה.

פירוש ברטנורא

זיבה, אבל בימים של נדה לא טיהריה רחמנא: **קשתה.** מחמת ולד שלשה ימים בתוך אחד עשר יום של ימי זיבה וראתה כל שלשה ימים רצופים: **ושפתה.** שעמדה בשופי ובנחת מחבליה מעת לעת ברביעי, **וילדה.** אגלאי מלתא דדמים שראתה לא באו מחמת ולד, הלכך הרי זו יולדת בזוב. אבל אם לא שפתה סמוך ללידתה, כל דמים שראתה, מחמת ולד הוא, ורחמנא טיהרינהו מזיבה, דכתיב זוב דמה, דמה מחמת עצמה ולא דמה מחמת ולד: **לילה ויום.** דאם שפתה בחצי יום שלישי וילדה בחצי יום רביעי דשפתה מעת לעת, אין זה שופי, אא"כ שפתה לילה ויום של אחר הלילה, כלילי שבת ויומו. והלכה כר' אליעזר: **ששפתה מן הצער.** כלומר ושפתה זו שאמרנו, אם שפתה מן הצער אע"פ שלא שפתה מן, הדם הוי שופי:

ה כמה הוא קשויה. דלא אתיא לידי זיבה בכל דמים שתראה: **אפילו ארבעים וחמישים יום.** אם לא שפתה יום אחד סמוך ללידה לא אתיא לידי זיבה ולא הוי יולדת בזוב: **דיה חדשה.** דיה אם נטהר את הקושי חודש אחד, דהיינו חודש תשיעי. אבל קשתה בתוך אחד עשר ימי זיבה בחדש שמיני ואפילו מקשה והולכת כל תשיעי, הרי זו יולדת בזוב מחמת שלשה ימים של שמיני: **אין קשוי יותר משתי שבתות.** שאם קשתה וראתה שלשה ימים קודם שתי שבתות והיתה מקשה והולכת כל השבתות אחרי כן, הרי זו יולדת בזוב מחמת שלשה ימים שהיו קודם השתי שבתות. והלכה כר' יוסי ור' שמעון:

ו המקשה בתוך שמונים של נקבה. כגון ששמשה לאחר ארבעה עשר של ימי לידה ונתעברה והפילה בתוך שמונים: **כל דמים שהיא רואה טהורים.** דכל תוך מלאת הוי דם טוהר: **ור' אליעזר מטמא.** נדה. דסיון דבקושי בא, לאו דם טוהר הוא אלא מחמת ולד שבמעיה, ומזיבה הוא דטהריה רחמנא לקשוי, ולא מנדה: **שהחמיר בדם השופי.** כגון שאר יולדת שרואה שלשה בשופי וילדה, הרי זו יולדת בזוב: **היקל בדם הקושי.** לטהרה מזובה: **מקום שהיקל בדם השופי.** לטהרה מכל טומאה, כגון תוך מלאת: **אינו דין שנקל בדם הקושי.** לטהרו מכל טומאות ואפילו מנדה: **דיו לבא מן הדין.** כגון קושי של תוך מלאת שאתם למדים מקושי של עלמא, דיו להיות כנדון בקושי דעלמא, מה קושי דעלמא בנדה, אף קושי דתוך מלאת טמא בנדה:

משניות מבוארות – קהתי

עיקרים: א) שאין ימי זיבה אלא לאחר שבעה שראתה בהם דם נידה; ב) שאין פתח נידה אחר ימי זיבה גדולה עד שתמנה שבעה ימים נקיים; ג) שיש פתח נידה אחר זיבה קטנה (המאירי). משנתנו באה ללמד במעוברת שקישתה ללדת ויצא לה דם לפני הלידה, הנקרא "דם הקישוי". מה דינו של אותו הדם.

הַמְקַשָּׁה – לילד, וראתה דם, **נִדָּה** – הרי היא נידה. בגמרא מבואר, שמדובר כאן בכגון שראתה דם הקישוי בימי נידתה, היינו בימים הראויים לנידה, אבל אם ראתה דם הקישוי בימי הזיבה, היינו באחד עשר יום שבין נידה לנידה, הרי זו טהורה, שנאמר בזבה (**ויקרא טו, כה**): "ואשה כי יזוב זוב דמה", ודרשו: דמה מחמת עצמה ולא מחמת ולד, כלומר שאם קישתה לילד בימי זיבה וראתה דם מחמת הקישוי, אין זה דם זיבה ואינה טמאה; וזהו שבאה המשנה להשמיענו, שלא טיהרה התורה דם הקישוי אלא באחד עשר יום שבין נידה לנידה, היינו בימי הזיבה, אבל בימי נידתה דינו של דם הקישוי כדם נידה (**גמרא נידה לו, ב**). **קִשְׁתָּה שְׁלֹשָׁה יָמִים** – כלומר ראתה דם שלושה ימים רצופים מחמת קישוי הלידה, **בְּתוֹךְ אַחַד עָשָׂר יוֹם** – שבין נידה לנידה, היינו בימי הזיבה, **וְשָׁפְתָה מֵעֵת לְעֵת** – ונחה מעת לעת מחבלי הלידה, **וְיָלְדָה** – אחרי אותן עשרים וארבע שעות שנחה מחבליה, **הֲרֵי זוֹ יוֹלֶדֶת בְּזוֹב** – שהואיל ושפתה, נתברר שהדם שראתה לא בא מן הקישוי, מחמת הולד, אלא דם זיבה היה, והרי היא זבה. אבל אם לא שפתה סמוך ללידתה, כל דם שראתה, הרי הוא דם קישוי מחמת הולד, וכבר הזכרנו לעיל, שדם קישוי בימי הזיבה דם טוהר הוא; **דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: לַיְלָה וְיוֹם, כְּלֵילֵי שַׁבָּת וְיוֹמוֹ** – אם שפתה לילה שלם ויום שלאחריו, כליל שבת ויום שבת שלאחריו, הרי זו יולדת בזוב, אבל אם שפתה עשרים וארבע שעות סתם, כגון מחצות יום עד חצות היום הבא, אין זה שופי, שכן דמה בא מחמת הולד, ואין זו יולדת בזוב, והלכה כרבי אליעזר. ומוסיפה המשנה לפרש, שמה ששנינו לעיל: "ושפתה מעת לעת" היינו **שֶׁשָּׁפְתָה מִן הַצַּעַר** – שפסקו הצירים והצער שלה, **וְלֹא מִן הַדָּם** – כלומר כל ששפתה מן הצער אף על פי שלא שפתה מן הדם, היינו שלא פסק הדם, דינה כזבה. אבל אם פסק הדם ולא פסקו הצירים אין זה שופי, ואין זו יולדת בזוב.

יום רביעי

באור משנה ה

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת.

כַּמָּה הוּא קְשׁוּיָה – כלומר באיזה זמן הקרוב ללידה דנים את הצירים והחבלים כקושי שמחמת הלידה? **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֲפִלּוּ אַרְבָּעִים וַחֲמִשִּׁים יוֹם** – לפני הלידה; ומבואר בגמרא, שכל שראתה דם בימי הזיבה שבתוכם, הרי היא טהורה; ומה שנקט רבי מאיר "ארבעים וחמישים יום", היינו ארבעים לאשה בריאה, וחמישים לחולה. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: דַּיָּהּ חָדְשָׁהּ** – דיה החודש התשיעי כדי לדון בו את ציריה כקושי שמחמת הלידה, והדם שרואה בו כדם קישוי המטהר אותה מן הזיבה. **רַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: אֵין קְשׁוּי יוֹתֵר מִשְּׁתֵי שַׁבָּתוֹת** – לפני הלידה; הלכך כל שקישתה ארבעה עשר יום קודם הלידה, וראתה דם, הרי זה דם קישוי, אבל כל שקישתה קודם לכן, אם ראתה דם שלושה ימים רצופים בימי זיבתה שחלו לפני הארבעה עשר יום, אף על פי שלא שפתה מחבליה עד הלידה, הרי זו יולדת בזוב, שלא דם קישוי אלא דם זיבה הוא. והלכה כרבי יוסי ורבי שמעון.

באור משנה ו

הַמְקַשָּׁה בְּתוֹךְ שְׁמוֹנִים שֶׁל נְקֵבָה – שלאחר ארבעה עשר יום ללידת נקבה טבלה ושימשה עם בעלה ונתעברה והפילה בתוך שמונים, **כָּל דָּמִים שֶׁהִיא רוֹאָה, טְהוֹרִים** – שכל דם שרואה תוך ימי טהרה דם טוהר הוא, **עַד שֶׁיֵּצֵא הַוָּלָד** – שאז טמאה משום לידה. **וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְטַמֵּא** – שלדעתו אין זה דם טוהר, אלא דם קישוי הבא מחמת הולד, הלכך אם ראתה בימי נידתה הריהי טמאה טומאת נידה (**תוספות**). **אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר: וּמַה בִּמְקוֹם שֶׁהֶחְמִיר בְּדַם הַשּׁוֹפִי** – ביולדת שראתה דם שלושה ימים בימי הזיבה בשופי ולא בקושי, שהיא זבה ויולדת בזוב, **הֵקֵל בְּדַם הַקִּשּׁוּי** – שאם ראתה דם בקושי אינה יולדת בזוב, שדם הקישוי בימי הזיבה דם טוהר הוא, **מְקוֹם שֶׁהֵקֵל בְּדַם הַשּׁוֹפִי** – לטהרה בכל טומאה, והיינו בימי

ז כָּל אַחַד עָשָׂר יוֹם בְּחֶזְקַת טַהֲרָה, יָשְׁבָה לָהּ וְלֹא בָּדְקָה – שָׁגְגָה, נֶאֱנְסָה, הֵזִידָה וְלֹא בָּדְקָה – טְהוֹרָה. הִגִּיעָה שָׁעַת וֶסְתָּהּ וְלֹא בָּדְקָה – הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אִם הָיְתָה בְּמַחֲבֵא, וְהִגִּיעָה שָׁעַת וֶסְתָּהּ וְלֹא בָּדְקָה – הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁחֲרָדָה מְסַלֶּקֶת אֶת הַדָּמִים. אֲבָל יְמֵי הַזָּב וְהַזָּבָה וְשׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם – הֲרֵי אֵלּוּ בְּחֶזְקַת טְמֵאָה.

פרק חמישי

א יוֹצֵא דֹּפֶן – אֵין יוֹשְׁבִין עָלָיו יְמֵי טֻמְאָה וִימֵי טַהֲרָה, וְאֵין חַיָּבִין עָלָיו קָרְבָּן. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: הֲרֵי זֶה כְּיָלוּד. כָּל הַנָּשִׁים מִטַּמְּאוֹת בְּבֵית הַחִיצוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא טו, יט)**: "דָּם יִהְיֶה זֹבָהּ בִּבְשָׂרָהּ". אֲבָל הַזָּב וּבַעַל קֶרִי – אֵינָן מִטַּמְּאִים עַד שֶׁתֵּצֵא טֻמְאָתָן לַחוּץ.**

פירוש ברטנורא

ז כל אחד עשר יום. שאחר שבעת ימי נדה: **בחזקת טהרה.** ואינה צריכה לבדוק עצמה. דהלכה למשה מסיני שאין בין נדה לנדה פחות מאחד עשר יום: **ישבה לה ולא בדקה.** מתניתין חסורי מחסרא והכי קתני, בימי נדתה בעי בדיקה. ישבה ולא בדקה, שגגה, נאנסה, הזידה ולא בדקה, טהורה: **הגיעה שעת וסתה ולא בדקה.** אף על פי שבדקה אחר כך ומצאה טהורה, הואיל ולא בדקה בשעת וסתה, טמאה, דאורח בזמנו בא: **במחבא.** מחמת לסטים או חיל שבא לעיר. ואין הלכה כר' מאיר: **אבל ימי הזב והזבה.** שבעת ימים נקיים שצריכים לספור: **ושומרת יום.** כגון הרואה יום אחד או שני ימים בימי זיבתה, אינה סופרת אלא יום אחד בנקיות, וטובלת לערב וטהורה לבעלה: **הרי אלו בחזקת טומאה.** כיון שנפתח מעינה וראתה היום, אע"ג דתוך אחד עשר היא, הויא למחר בחזקת טומאה:

ה א יוצא דופן. אשה שפתחו [מעיה] ע"י סם והוציאו העובר לחוץ ונתרפאה: **אין יושבין עליו ימי טומאה.** שבעה לוכר ושבועים לנקבה: **וימי טהרה.** ואין לה דם טוהר: **ואין חייבין עליו קרבן.** של יולדת. דכתיב (ויקרא י"ב) אשה כי תזריע וילדה, עד שתלד ממקום שמזרעת: **רבי שמעון אומר הרי זה כילוד.** שנאמר (שם) ואם נקבה תלד, לרבות יוצא דופן. ואין הלכה כר' שמעון: **כל הנשים מיטמאות.** בנדה משיצא הדם מן המקור והגיע לבית החיצון, ואע"ג דהעמידוהו כותלי בית הרחם ולא פירש לחוץ. דכתיב דם יהיה זובה בבשרה, מלמד שמטמאה אע"פ שעדיין הוא בבשרה. ובית החיצון מקרי מקום שהאבר דש בו בשעת ביאה: **אינן מטמאין עד שתצא טומאתן לחוץ.** דכתיב בזב (שם) איש כי יהיה זב מבשרו, עד שתצא זובו מבשרו. ובבעל קרי כתיב (שם כב) אשר תצא ממנו שכבת זרע:

משניות מבוארות – קהתי

טהרה, שכל דם שהיא רואה בהם דם טוהר הוא, **אֵינוֹ דִין שֶׁנָּקֵל בְּדַם הַקֹּשִׁי** – ונאמר שדינו כשאר דם טוהר? כלום אינו קל וחומר? **אָמַר לָהֶן** – רבי אליעזר לחכמים: **דַּיּוֹ לַבָּא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּדּוֹן** – דיו לדבר הנלמד מדין קל וחומר שיהא דינו כדבר המלמד עליו, כלומר דיו לדם הקושי שבתוך ימי הטוהר שיהא דינו כדם הקושי של יולדת סתם, **מִמַּה הֵקֵל עָלֶיהָ** – על הרואה דם בקושי, **מְטַמְּאַת זִיבָה** – שאם ראתה דם קישוי בימי הזיבה טהורה היא, **אֲבָל טְמֵאָה טֻמְאַת נִדָּה** – שאם ראתה בימי נידתה, טמאה טומאת נידה, ואף בדם הקושי שבתוך ימי טוהר כל שראתה בימי נידתה טמאה טומאת נידה. ואמנם אם ראתה בימי הזיבה, אף רבי אליעזר מודה שטהורה היא (**תוספות; עיין רש"י שמפרש בדרך אחרת; נידה לח, ב**). ברם חכמים דורשים ממה שנאמר (**ויקרא יב, ה**): "וששים יום וששת ימים תשב על דמי טהרה", שהלשון "תשב" משמעו ישיבה אחת לכל הדמים, וכשם שבימי זיבה טהורה אף בימי נידה טהורה. והלכה כחכמים.

יום חמישי

באור משנה ז

כָּל אַחַד עָשָׂר יוֹם – שבין נידה לנידה, **בְּחֶזְקַת טַהֲרָה** – ואינה צריכה לבדוק עצמה, לפי שנסתלקו דמיה ויצאו בימי נידתה (**רש"י**); אבל לאחר שעברו אחד עשר ימי הזיבה, הרי היא צריכה לבדוק עצמה, לפי ששוב מתחילים ימי נידה (**הנמשכים עד שעת הווסת, או עד פתח הנידה, כדעת כל הפוסקים, שלא כהרמב"ם, הל' איסורי ביאה פרק ו**).

יָשְׁבָה לָהּ – בימי נידתה, **וְלֹא בָּדְקָה** – עצמה, כגון אם **שָׁגְגָה, אוֹ נֶאֱנְסָה,** או אפילו **הֵזִידָה וְלֹא בָּדְקָה** – עצמה, **טְהוֹרָה** – שבחזקת טהרה היא עד שתבדוק ותימצא טמאה. **הִגִּיעָה שָׁעַת וֶסְתָּהּ** – לראות דם נידה, **וְלֹא בָּדְקָה** – אף על פי שבדקה אחר כך ומצאה עצמה טהורה, הואיל ולא בדקה בשעת וסתה, **הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה** – שחזקה אורח נשים בזמנו בא. ויש סוברים שאם בדקה אחר כך ומצאה עצמה טהורה, הרי זו בחזקת טהורה, לפי שווסתות דרבנן, אלא שבמשנתנו מדובר בכגון שבדקה אחר כך ומצאה עצמה טמאה, ובאה המשנה ללמד שטמאה היא למפרע עד שעת וסתה לענין טהרות שעסקה בהן (**עיין רמב"ם הל' אסורי ביאה ח, יג**). **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אִם הָיְתָה בְּמַחֲבֵא** – שהתחבאה מחמת יראה, כגון מפני ליסטים, **וְהִגִּיעָה שָׁעַת וֶסְתָּהּ וְלֹא בָּדְקָה** – עצמה, **הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁחֲרָדָה מְסַלֶּקֶת אֶת הַדָּמִים** – שעל ידי שהיא מתייראה, הדמים מסולקים ממנה. ואין הלכה כרבי מאיר. **אֲבָל יְמֵי הַזָּב וְהַזָּבָה** – בשבעת הימים הנקיים שצריכה לספור, **וְשׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם** – כשרואה יום אחד או שני ימים בימי הזיבה, שצריכה לשמור יום בטהרה (כמו שבארנו בהקדמה לבאור משנה ד), **הֲרֵי אֵלּוּ בְּחֶזְקַת טְמֵאָה** – שאם לא בדקו זב וזבה בכל יום או אם לא בדקה שומרת יום כנגד יום ביום השמירה, הרי הם טמאים הואיל והוחזקו לראות דם.

באור משנה א

יוֹצֵא דֹּפֶן – ולד שלא נולד דרך הרחם אלא יצא דרך דופן האם שנחתכה, ונתרפאה האם, **אֵין יוֹשְׁבִין עָלָיו יְמֵי טֻמְאָה** – שבעה ימים לזכר ושבועיים לנקבה, **וִימֵי טַהֲרָה** – שלושים ושלושה יום לזכר וששים וששה יום לנקבה, **וְאֵין חַיָּבִין עָלָיו קָרְבָּן** – של יולדת. בגמרא מבואר הטעם, לפי שנאמר (**ויקרא יב, ב**): "אשה כי תזריע וילדה" – עד שתלד ממקום שמזרעת. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: הֲרֵי זֶה כְּיָלוּד** – דרך הרחם, ויושבת עליו ימי טומאה וימי טהרה ומביאה עליו קרבן לידה; טעמו של רבי שמעון, לפי שנאמר (**שם שם, ה**): "ואם נקבה תלד", ואפשר היה לכתוב: "ואם נקבה היא", אלא בא הכתוב לרבות יוצא דופן. **כָּל הַנָּשִׁים מִטַּמְּאוֹת** – בנידה, **בְּבֵית הַחִיצוֹן** – משיצא הדם מן המקור והגיע לבית החיצון, היינו לבית הערווה, אף על פי שלא יצא לחוץ, **שֶׁנֶּאֱמַר** – בנידה: **"דָּם יִהְיֶה זֹבָהּ בִּבְשָׂרָהּ"** – מלמד שמיטמאה אפילו כשהדם עדיין בבשרה. **אֲבָל הַזָּב וּבַעַל קֶרִי, אֵינָן מִטַּמְּאִים עַד שֶׁתֵּצֵא טֻמְאָתָן** – הזיבה או הקרי, **לַחוּץ** – שנאמר בזב (**שם טו, ב**): "איש איש כי יהיה זב מבשרו" – עד שיצא זובו מבשרו; ובבעל קרי נאמר (**שם שם, טז**): "ואיש כי תצא ממנו שכבת זרע" – עד שתצא ממנו, היינו חוץ לבשרו.

ב הָיָה אוֹכֵל בַּתְּרוּמָה וְהִרְגִּישׁ שֶׁנִּזְדַּעְזְעוּ אֵבָרָיו — אוֹחֵז בָּאַמָּה, וּבוֹלֵעַ אֶת הַתְּרוּמָה. וּמְטַמְּאִים בְּכָל שֶׁהוּא, אֲפִלּוּ כְּעֵין הַחַרְדָּל, וּבְפָחוֹת מִכֵּן.

ג תִּינוֹקֶת בַּת יוֹם אֶחָד מִטַּמְּאָה בְּנִדָּה. בַּת עֶשְׂרֵה יָמִים מִטַּמְּאָה בְּזִיבָה. תִּינוֹק בֶּן יוֹם אֶחָד מִטַּמֵּא בְּזִיבָה, וּמִטַּמֵּא בְּנְגָעִים, וּמִטַּמֵּא בְּטֻמְאַת מֵת, וְזוֹקֵק לַיִּבּוּם, וּפוֹטֵר מִן הַיִּבּוּם, וּמַאֲכִיל בַּתְּרוּמָה, וּפוֹסֵל מִן הַתְּרוּמָה, וְנוֹחֵל וּמַנְחִיל, וְהַהוֹרְגוֹ חַיָּב, וַהֲרֵי הוּא לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ וּלְכָל קְרוֹבָיו כְּחָתָן שָׁלֵם.

פירוש ברטנורא

ב שנזדעזעו איבריו. שנעקרה שכבת זרע מגופו: **אוחז באמה.** ואע"ג דכל האוחז באמה ומשתין כאילו מביא מבול לעולם, הכא כיון דנעקרה שכבת זרע שוב אינו חוזר ומתחמם לעקור עוד מיד באותה שעה: **ומטמאין.** זוב ושכבת זרע, בכל שהן, לאדם היוצא ממנו. אבל הנוגע, אינו טמא עד שיגע בכעדשה:
ג מיטמאה בנדה. אם ראתה דם: **בת עשרה ימים מיטמאה בזיבה.** אם ראתה שלשה ימים רצופים לאחר שבעה. דכל דם שרואה בתוך שבעה דם נדה הוא, הילכך אי אפשר לה ליטמא בזיבה דהיינו להיות זבה גדולה, עד עשרה ימים: **תינוק בן יום אחד מיטמא בזיבה.** דכתיב (שם ט"ו) איש איש כי יהיה זב, לימד על תינוק בן יומו שמיטמא בזיבה: **ומיטמא בנגעים.** דגבי נגעים כתיב (שם י"ג) אדם כי יהיה בעור בשרו, ותינוק בן יומו אדם הוא, דאדם כל שהוא משמע: **ומיטמא בטמא מת.** דכתיב (במדבר י"ט) ועל הנפשות אשר היו שם, נפש כל שהוא: **וזוקק ליבום.** אם נולד יום אחד קודם מיתת אחיו. אבל נולד לאחר מיתת אחיו, אינו זוקק, דכתיב (דברים כ"ה) כי ישבו אחים יחדיו, שהיתה להם ישיבה אחת בעולם: **ופוטר מן היבום.** אם נולד לאחר מיתת אביו וחיה שעה אחת ומת. אבל כל זמן שמעוברת, אינה מתירה לינשא: **ומאכיל בתרומה.** בת ישראל שניסת לכהן ומת, ונולד בן לאחר מיתתו, אוכלת בשבילו בן ביום שנולד, כדכתיב (ויקרא כ"ב) וילד ביתו הם יאכלו בלחמו, ודרשינן יאכילו את אמם. אבל הניחה מעוברת, אינה אוכלת בשבילו עד שיולד: **ופוסל מן התרומה.** כגון כהן שהיו לו שתי נשים, אחת גרושה שעבר ונשאה כשהיא גרושה ואחת שאינה גרושה, ויש לו בנים משאינה גרושה, ועבדים שנפלו להן בירושה אוכלים בתרומה בשבילן דכתיב (שם) וכהן כי יקנה נפש קנין כספו, ויש לו בן יום אחד מן הגרושה והוא חלל, ויש לו חלק בעבדים, ופוסל את כולן מן התרומה, דאין ברירה לדעת מי מהן מגיע לחלקו. ודוקא בן יום אחד דראוי לירושה. אבל כל זמן שלא נולד, אוכלים כולן, דאין זכיה לעובר: **ונוחל ומנחיל.** נוחל את האם. אם מתה אמו ביום שנולד, הרי הוא נוחלה. וכשמת הוא, באין אחיו מאביו ויורשים הימנו נכסי אמו. אבל עובר שבמעיה, אם מתה מעוברת אינו נוחל את אמו להנחיל לאחיו מאביו, שהרי מת הוא קודם אמו, ואין הבן יורש את אמו בקבר להנחיל לאחיו מאביו: **והוהרגו חייב.** דכתיב (ויקרא כ"ד) ואיש כי יכה כל נפש, מכל מקום: **כחתן שלם.** שחייבים להתאבל עליו. והני מילי, דקים להו בגויה שכלו לו חדשיו, אבל לא קים להו שכלו לו חדשיו, אין חייבין להתאבל עליו עד שיהיה בן שלשים ואחד יום:

משניות מבוארות – קהתי

יום ששי

באור משנה ב

הָיָה אוֹכֵל בַּתְּרוּמָה וְהִרְגִּישׁ שֶׁנִּזְדַּעְזְעוּ אֵבָרָיו – שנעקרה שכבת זרע מגופו, **אוֹחֵז בָּאַמָּה** – באבר הזכר, כדי שלא יצא הקרי לחוץ, **וּבוֹלֵעַ אֶת הַתְּרוּמָה** – שבפיו קודם שיצא הקרי ויטמאנו, שכן אם ייטמא בקרי, יהא צריך לפלוט את התרומה שבפיו (עיין תרומות ה, ב; לדעת רבי יהושע), ואסור להפסיד את התרומה (**"משנה אחרונה"**). **וּמְטַמְּאִים** – זיבה וקרי, **בְּכָל שֶׁהוּא** – לאדם היוצא ממנו, **אֲפִלּוּ כְּעֵין הַחַרְדָּל** – אפילו ראה טיפה כגרגר החרדל, **וּבְפָחוֹת מִכֵּן** – אבל הנוגע בהם אינו טמא אלא אם כן נגע בכעדשה (**ברטנורא**). ברם, דם הנידה ודם הזבה ודם היולדת מטמאים בכל שהוא אפילו לנוגע בהם (**רמב"ם הל' טומאי משכב ומושב א, א; המאירי**).

באור משנה ג

תִּינוֹקֶת בַּת יוֹם אֶחָד מִטַּמְּאָה בְּנִדָּה – אם ראתה דם. **בַּת עֶשְׂרֵה יָמִים מִטַּמְּאָה בְּזִיבָה** – אם ראתה דם שלושה ימים רצופים לאחר שבעת ימי הנידה, שכל דם שרואה בתוך השבעה דם נידה הוא, הלכך אי אפשר לה להיטמא בזיבה, היינו להיות זבה גדולה, עד עשרה ימים. **תִּינוֹק בֶּן יוֹם אֶחָד מִטַּמֵּא בְּזִיבָה** – שנאמר בזב (**ויקרא טו, ב**): "איש איש כי יהיה זב מבשרו... טמא הוא", ודרשו: איש איש – לרבות תינוק בן יומו שמיטמא בזיבה; **וּמִטַּמֵּא בְּנְגָעִים** – שנאמר במצורע (**ויקרא יג, ב**): "אדם כי יהיה בעור בשרו שאת או ספחת או בהרת", ודרשו: אדם – כל שהוא; **וּמִטַּמֵּא בְּטֻמְאַת מֵת** – בטומאה הבאה על ידי מת, שנאמר בטומאת אוהל המת (**במדבר יט, יח**): "ועל הנפשות אשר היו שם", נפש כל שהוא; **וְזוֹקֵק לַיִּבּוּם** – אם אחיו של תינוק בן יום אחד מת בלא בנים, הרי התינוק זוקק את אשת אחיו לייבום; **וּפוֹטֵר מִן הַיִּבּוּם** – אם מת אביו של התינוק, ואין לו בנים חוץ ממנו, אף על פי שהתינוק לא חי אלא שעה אחת, הרי זה פוטר את אשת אביו מייבום. ויש מבארים, שמשנתנו באה להשמיע, שאם נולד לאחר מיתת האב וחי שעה אחת ומת, הרי זה פוטר את אשת אביו מן הייבום, והיא מותרת להינשא. אבל כל זמן שהיא מעוברת אינה מותרת להינשא (**רש"י; ברטנורא**); **וּמַאֲכִיל בַּתְּרוּמָה** – בת ישראל שנישאה לכהן ומת ונולד לה ממנו בן או בת לאחר מותו, הרי היא מותרת לאכול על ידי התינוק בתרומה, בו ביום שנולד, אבל הניחה מעוברת, אינה אוכלת עד שיולד; **וּפוֹסֵל מִן הַתְּרוּמָה** – בגמרא מבואר, שאין לפרש פיסקה זו בבת כהן שנישאה לישראל ומת, ויש לה תינוק בן יום אחד, שאין היא חוזרת לבית אביה לאכול בתרומה, שהרי אף העובר פוסלה מן התרומה (עיין יבמות ז, ד), אלא שמדובר כאן בכהן שהיו לו שתי נשים, ואחת מהן היתה גרושה, שעבר ונשאה כשהיא גרושה, והיו לו בנים מאשתו הכשרה, ומת, שנמצאו העבדים שנפלו להם בירושה אוכלים בתרומה על ידם, אם נולד לו ביום מיתתו בן מהגרושה, והרי הוא חלל, הואיל ואף הוא יורש, ויש לו חלק בעבדים, הרי הוא פוסל את כל העבדים מלאכול בתרומה. אבל כל זמן שלא נולד, אינו פוסלם מן התרומה, שאין זכייה לעובר; **וְנוֹחֵל וּמַנְחִיל** – נוחל את אמו שמתה ביום שנולד, ומנחיל את הירושה לאחיו מן האב אם מת באותו יום. אבל מעוברת שמתה אין העובר שבמעיה נוחל את אמו להנחיל לאחיו מאביו, שכן מקובל בידינו, שאם מעוברת מתה (מחזמת חולין), הולד מת תחילה, קודם אמו, ואין הבן יורש את אמו כשהוא בקבר, כדי להנחיל לאחיו מאביו; **וְהַהוֹרְגוֹ** – ההורג תינוק בן יום אחד, **חַיָּב** – שנאמר (**ויקרא כד, יז**): "ואיש כי יכה כל נפש אדם, מות יומת", ודרשו: כל נפש – מכל מקום; אבל ההורג עובר, אינו חייב, שאינו בכלל נפש (עיין אהלות ז, ו). **וַהֲרֵי הוּא לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ וּלְכָל קְרוֹבָיו כְּחָתָן שָׁלֵם** – בגמרא מתפרשת פיסקה זו לענין אבילות שחייבים להתאבל עליו; ונקטה המשנה "כחתן שלם", שכן החתן שמת, דרך להתאבל עליו מאד, ובאה המשנה ללמד, שמתאבלים על התינוק בכל דיני אבילות כמו שמתאבלים על חתן גמור (**הגר"א**).

בענין הלשון "כחתן שלם" כותב בעל "תוספות יום טוב": כשם שמובא בגמרא (סוטה יב, ב): "והנה נער בוכה" (שמות ב, ו) – מלמד שעשתה לו אמו חופת נערים בתיבה, אמרה: "שמא לא אזכה לחופתו", אף כאן הכוונה היא שמתאבלים עליו כאילו זכו כבר לחופתו (מפי מורי מהר"ר יעקב גינזבורג זצל"ה). ולי נראה, משום שלקטן הנימול קוראים חתן, כמו שמובא בגמרא (נדרים לב, א): "רבן שמעון בן גמליאל אומר: לא למשה רבנו ביקש מלאך להרוג אלא לאותו תינוק, שנאמר (שמות ד, כה): "כי חתן דמים אתה לי", צא וראה, מי

ד בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד — מִתְקַדֶּשֶׁת בְּבִיאָה, וְאִם בָּא עָלֶיהָ יָבָם — קְנָאָה, וְחַיָּבִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם אֵשֶׁת אִישׁ. וּמְטַמְּאָה אֶת בּוֹעֲלָהּ, לְטַמֵּא מִשְׁכָּב תַּחְתּוֹן כָּעֶלְיוֹן. נִשֵּׂאת לְכֹהֵן — תֹּאכַל בַּתְּרוּמָה. בָּא עָלֶיהָ אֶחָד מִן הַפְּסוּלִים — פְּסָלָהּ מִן הַכְּהֻנָּה. בָּא עָלֶיהָ אֶחָד מִכָּל הָעֲרָיוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה — מוּמָתִין עַל יָדָהּ, וְהִיא פְּטוּרָה. פָּחוֹת מִכֵּן — כְּנוֹתֵן אֶצְבַּע בָּעַיִן.

ה בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד שֶׁבָּא עַל יְבִמְתּוֹ — קְנָאָה, וְאֵינוֹ נוֹתֵן גֵּט עַד שֶׁיְּגַדֵּיל. וּמְטַמֵּא בְּנִדָּה, לְטַמֵּא מִשְׁכָּב תַּחְתּוֹן כָּעֶלְיוֹן, וּפוֹסֵל וְאֵינוֹ מַאֲכִיל בַּתְּרוּמָה, וּפוֹסֵל אֶת הַבְּהֵמָה מֵעַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וְנִסְקֶלֶת עַל יָדוֹ. וְאִם בָּא עַל אַחַת מִכָּל הָעֲרָיוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה — מוּמָתִים עַל יָדוֹ, וְהוּא פָּטוּר.

פירוש ברטנורא

ד מתקדשת בביאה. אם מסרה אביה לכך: **ואם בא עליה יבם קנאה.** להיות אשתו לכל דבר, ויורשה ומטמא לה וזכה בנכסי אחיו: **וחייבין עליה משום אשת איש.** אם קבל בה אביה קדושין מאחד ובא עליה אחר, נהרג עליה, דביאתה ביאה: **ומטמאה את בועלה.** אם היא נדה. אבל פחות מכן, אע"פ שהיא מטמאה במגע אינה מטמאה את בועלה משום בועל נדה לטומאת שבעה, אלא משום נוגע ולטומאת ערב: **תחתון.** של בועל נדה: **כעליונו.** של זב, שמטמא אוכלין ומשקין ולא אדם וכלים: **מן הפסולין.** כגון נכרי ועבד ונתין ממזר או חלל: **פסלה.** מתרומת אביה, אם היא בת כהן: **מכל העריות.** כגון אביה או חמיה: **והיא פטורה.** מפני שהיא קטנה ואינה בת עונשים: **כנותן אצבע בעין.** שדומע וחוזר לכמות שהיה, אף כאן חוזרת בתולה כמו שהיתה:

ה שבא על יבמתו קנאה. וזכה בנכסיו אחיו. ואע"פ שאין קנין לקטן, שאני הכא דמן שמיא אקנויה נהליה: **ואינו נותן גט עד שיגדיל.** אם בא לגרשה. דקידושי אחיו קדושין גמורין, וגירושיו של זה אינן גירושין גמורין. ודוקא כשבא עליה לאחר שהגדיל די לה בגט, אבל אם לא בא עליה לאחר שהגדיל, צריכה גט וחליצה: **ומטמא בנדה.** אם בא עליה בנדתה. דביאתו ביאה לכל דבר: **ופוסל.** כגון נכרי ועבד או חלל בן תשע שנים שבא על הכהנת, פסלה מתרומת אביה: **ואינו מאכיל.** אם הוא כהן ונשא ישראלית, אינו מאכילה בתרומה, לפי שאין קנינו קנין גמור. ואפילו הוא יבם דקנייה בהך ביאה כדאמרן, אפילו הכי אינו מאכילה בתרומה: **ופוסל את הבהמה.** אם רבעה על פי עד אחד: **ונסקלת על ידו.** אם יש שני עדים:

משניות מבוארות – קהתי

קרוי חתן? הורי אומר: זה התינוק. ובאה משנתנו להשמיע, שלא תאמר, הואיל ולא הגיע לשמונה, להימול בשר ערלתו, שאין מתאבלים עליו, כיון שלא נכנס בברית, אלא הרי הוא כחתן שלם הנימול לשמונה. ונקטה המשנה "כחתן שלם" משום המנהג שמובא בטור יורה דעה (סימן רס"ג ושס"ג) משמו של רב נחשון גאון, שתינוק שמת לפני שמונה ימים נוהגים למולו לפני הקבורה, ולפיכך קוראים לנימול לשמונה "חתן שלם", וזהו שאומר התנא של משנתנו, שהוא כחתן שלם הנימול לשמונה, וחייבים להתאבל עליו.

שבת קודש

באור משנה ד

בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, מִתְקַדֶּשֶׁת בְּבִיאָה – כשמסרה אביה לשם קידושי ביאה; **וְאִם בָּא עָלֶיהָ יָבָם** – לאחר שמת בעלה בלא בנים, **קְנָאָה** – בביאה זו להיות כאשתו לכל דבר ולזכות בנכסי אחיו; **וְחַיָּבִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם אֵשֶׁת אִישׁ** – כשהשיאה אביה לאיש ובא עליה אחר, חייב מיתת חנק, שביאתה ביאה; **וּמְטַמְּאָה אֶת בּוֹעֲלָהּ** – אם היא נידה, **לְטַמֵּא מִשְׁכָּב תַּחְתּוֹן כָּעֶלְיוֹן** – שאפילו עשרה מצעות זה על גב זה, טמא התחתון כמו העליון ששוכב עליו (הגר"א); ולפי הגמרא הפירוש הוא, שהמשכב התחתון של בועל נידה טמא כעליונו של זב, שהוא ראשון לטומאה, ומטמא אוכלים ומשקים ולא אדם וכלים, כמו שכבר הבאנו לעיל (ד, א). **נִשֵּׂאת לְכֹהֵן** – אם היא ישראלית שנישאה על ידי קידושי אביה לכהן, **תֹּאכַל בַּתְּרוּמָה** – ואפילו בתרומה של תורה. **בָּא עָלֶיהָ אֶחָד מִן הַפְּסוּלִים** – לכהונה, כגון חלל או גוי, **פְּסָלָהּ מִן הַכְּהֻנָּה** – מלהינשא לכהן, ואם היא בת כהן פסלה מתרומת בית אביה. **בָּא עָלֶיהָ אֶחָד מִכָּל הָעֲרָיוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה** – כגון אביה או חמיה (עיין ויקרא יח). **מוּמָתִין עַל יָדָהּ** – חייבים עליה מיתה, **וְהִיא פְּטוּרָה** – מפני שאינה בת עונשין. **פָּחוֹת מִכֵּן** – כשהיא פחותה משלוש שנים ויום אחד, **כְּנוֹתֵן אֶצְבַּע בָּעַיִן** – הבא עליה הרי זה כמי שנותן אצבע בעין, שדומעת וחוזרת לכמות שהיתה, אף כאן בתוליה חוזרים.

באור משנה ה

בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד שֶׁבָּא עַל יְבִמְתּוֹ, קְנָאָה – וזכה בנכסי אחיו; ואף על פי שאין קנין לקטן, שונה כאן, שמן השמיים הקנו לו (**ברטנורא**). ויש מוסיפים, שקנאה גם לענין שלא תיפטר עוד בחליצה אלא בגט (**רש"י סנהדרין נה, ב; המאירי**); ברם, קידושיו אינם קידושין, ואינו קונה אשה עד שיגדיל (**עיין יבמות י, ח**); **וְאֵינוֹ נוֹתֵן גֵּט** – ליבמתו, לאחר שקנאה בביאה, **עַד שֶׁיְּגַדֵּיל** – שאין כוח בגט של קטן להפקיע קידושין גמורים של אחיו. ודווקא כשבא עליה לאחר שהגדיל, יכול להוציאה בגט. אבל אם לא בא עליה לאחר שהגדיל, אינו מוציאה בגט בלבד אלא צריכה גט וחליצה (**גמרא**); **וּמְטַמֵּא בְּנִדָּה** – אם בא על נידה הריהו טמא כבועל נידה, **לְטַמֵּא מִשְׁכָּב תַּחְתּוֹן כָּעֶלְיוֹן** – כמו שבארנו במשנה הקודמת, לפי שביאתו ביאה לכל דבר; **וּפוֹסֵל** – בביאתו בת כהן בתרומה, אם הוא מפסולי כהונה, כגון חלל או גוי, **וְאֵינוֹ מַאֲכִיל בַּתְּרוּמָה** – אם הוא כהן, אינו מאכיל בתרומה את אשתו הישראלית, לפי שאין קניינו קנין גמור, ואפילו לא את יבמתו שקנאה בביאה; **וּפוֹסֵל אֶת הַבְּהֵמָה מֵעַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ** – אם ריבעה על פי עד אחד, או על פי הבעלים, **וְנִסְקֶלֶת עַל יָדוֹ** – אם יש שני עדים שריבעה (עיין סנהדרין ז, ד); **וְאִם בָּא עַל אַחַת מִכָּל הָעֲרָיוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה** – כגון אמו או אחותו, **מוּמָתִים עַל יָדוֹ** – חייבות עליו מיתה, מאחר שהן גדולות, **וְהוּא פָּטוּר** – שאינו בן עונשים.

על יהודי יש להביט כפי שהוא "נמצא" במחשבה הקדומה דאדם קדמון, ושם "נמצאת" כל נשמה עם כל הדורות היוצאות ממנה עד ביאת המשיח גואל צדק.

היום יום טז אלול

רש"י

משנה אצבע צרדא — מפרש בגמרא. **והפג** — טייל להפיג שינה מעיניך. **עמוד והפג אחת** — שחוק לנו פעם אחת על הרצפה להפיג שינתך, ובגמרא מפרש מאי היא. **ומעסיקין אותו** — בהפיגותם ובטיוליהם, שלא יישן עד שמגיע זמן שחיטת תמיד של שחרית, שהוא בהאיר המזרח. **מיקירי ירושלים** — מחשובי ירושלים עושין כך, שלא היו ישנים. **אלא שהיו חוטאין** — משחקין אנשים ונשים יחד, ובאין לעבירה. **תרגומא** — להאי בגבולים, היכא היו חוטאין — בנהרדעא. **לפתח חטאת רוב"ץ** — יצר הרע מחטיאו בעל כרחו.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף יט ע"ב: **משנה בִּקֵּשׁ** - כאשר נטה הכהן גדול **לְהִתְנַמְנֵם, פִּרְחֵי כְּהוּנָּה** - כהנים בחורים שזקנם מתחיל לצמוח, **מַכִּין לְפָנָיו בְּאֶצְבַּע צְרָדָא** - משמיעים קול באצבעותיהם להעירו בכדי שלא יראה קרי מתוך שינתו. **וְאוֹמְרִים לוֹ, אִישִׁי כֹּהֵן גָּדוֹל, עֲמוֹד וְהָפֵג אַחַת עַל הָרִצְפָּה** - עמוד וטייל על הרצפה ושחוק לפנינו פעם אחת, כדי להפיג ולהעביר את השינה, **וּמַעֲסִיקִין אוֹתוֹ** בטיול זה **עַד שֶׁיַּגִּיעַ זְמַן הַשְּׁחִיטָה** של התמיד כשיאיר המזרח.

הברייתא ממשיכה בענין ההשתדלות למנוע שינה מהכהן גדול בליל יום הכיפורים: **מִיקִּירֵי** - חשובי **יְרוּשָׁלַיִם, לֹא הָיוּ יְשֵׁנִין כָּל הַלַּיְלָה** של יום הכיפורים, **כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמַע כֹּהֵן גָּדוֹל קוֹל הַבָּרָה** שלהם **וְלֹא תְּהֵא שֵׁינָה חוֹטַפְתּוֹ. תַּנְיָא אַבָּא שָׁאוּל אָמַר, אַף בַּגְּבוּלִין** - בשאר מקומות מחוץ לירושלים **הָיוּ עוֹשִׂין כֵּן** לאחר החורבן, שהיו מונעים שינה מעיניהם בליל יום הכיפורים **זֵכֶר לַמִּקְדָּשׁ, אֶלָּא שֶׁהָיוּ חוֹטְאִין** - משחקים אנשים ונשים יחדיו ובאים לידי עבירה. **אָמַר אַבָּיֵי, וְאִיתֵימָא רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, תַּרְגּוּמָא נְהַרְדְּעָא** - תפרש דברי אבא שאול שכוונתו לעיר נהרדעא שהיו נעורים בה בליל יום כיפור ומתוך כך באו לידי עבירה, משום **דְּאָמַר לֵיהּ אֵלִיָּהוּ** הנביא **לְרַב יְהוּדָה אֲחוּהַּ דְּרַב סַלָּא חֲסִידָא, אָמְרִיתוּ אַמַּאי לֹא אָתֵי מָשִׁיחַ** - אומרים אתם ותמהים מדוע עדיין לא בא המשיח, **וְהָא הָאִידְנָא יוֹמָא דְּכִיפּוּרֵי הוּא** - והרי היום הוא יום הכיפורים, **וְאַבַּעוּל כַּמָּה בְּתוּלָתָא בִּנְהַרְדְּעָא** - ונבעלו כמה בתולות בעבירה בנהרדעא ולכן לא בא משיח. ולמדנו מכאן שבנהרדעא באו לידי עבירה ביום הכיפורים. **אָמַר לֵיהּ** רב יהודה לאליהו הנביא, **הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַאי אָמַר** על מעשה זה, **אָמַר לֵיהּ** אליהו הנביא,

'לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ' - הקדוש ברוך הוא לימד זכות על ישראל שחטאו משום שהיצר הרע אורב להם ומחטיא אותם בעל כורחם. שאל רב יהודה את אליהו הנביא, **וְשָׂטָן מַאי אָמַר** - מה אמר השטן על מעשה זה. **אָמַר לֵיהּ** אליהו הנביא, השטן לא היה יכול לומר ולקטרג כלום משום **שׁשָׂטָן בְּיוֹמָא דְּכִיפּוּרֵי לֵית לֵיהּ רְשׁוּתָא לְאַסְטוּנֵי** - ביום הכיפורים אין לשטן רשות כלל להשטין. מבררת הגמרא: **מִמַּאי** - מנין נלמד שביום הכיפורים אין לו רשות להשטין. מבארת הגמרא: **אָמַר רָמִי בַּר חָמָא,** תיבת **'הַשָּׂטָן' בְּגִמַּטְרִיָּא תְּלַת מֵאָה וְשִׁיתִּין וְאַרְבָּעָה הָוֵי** - שלש מאות שישים וארבעה, ובשנת החמה יש שלש מאות שישים וחמשה ימים, ודורשים מזה, **תְּלָת מְאָה וְשִׁיתִּין וְאַרְבָּעָה יוֹמֵי אִית לֵיהּ רְשׁוּתָא לְאַסְטוּנֵי** - שבשלש מאות שישים וארבעה ימים בשנה יש לו רשות להשטין, אבל יש יום אחד בשנה והוא **בְּיוֹמָא דְּכִיפּוּרֵי** - יום הכיפורים, שבו **לֵית לֵיהּ רְשׁוּתָא לְאַסְטוּנֵי** - אין לו רשות להשטין.

המשך ביאור למס' ביצה ליום רביעי עמ' ב

1 טירחה יתירה שאינה צריכה. מקשה הגמרא: **פְּשִׁיטָא.** מתרצת
2 הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא** – שמא תאמר שנִגְזַר **דְּקִירָה אַחַת, אַטוּ** – אגב
3 **שְׁתֵּי דְּקִירוֹת** שיש בהן טירחה נוספת שאינה צריכה, **קָא מַשְׁמַע לָן**
4 שאין לגזור גזירה זו.
5 * * *
6 דין נוסף אודות כיסוי ביום טוב: **אָמַר רַבָּה, שָׁחַט צִפּוֹר מֵעֶרֶב יוֹם**
7 **טוֹב** ופשע ולא כיסה את דמה, **אֵין מְכַסִּין אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב,** שהרי
8 היה בידו לכסותה קודם היום טוב, ועל כן אסרו עליו חכמים
9 לטרוח בכיסויה אף בעפר מוכן, וגם אין באיסור זה משום ביטול
10 שמחת יום טוב, שהרי הציפור מותרת באכילה אף קודם כיסוי
11 דמה, ולא התירו את כיסוי הדם באופנים המבוארים לעיל, אלא
12 לשוחט ביום טוב עצמו, לפי שלא היה בידו לכסות קודם לכן,

וְנִתְקַלְקְלוּ הַלְּוִיִּם כַּשִּׁיר של תמיד של בין הערבים, שכיון שעדיין לא באו עדים היו סבורים שלא יבואו עוד היום ואמרו בו שירה של חול, ולבסוף באו העדים מבעוד יום וקידשו בית דין את החודש על פיהם, ונמצא שהיה היום קודש והיו צריכים לומר בו שיר של ראש השנה, ולכך **הִתְקִינוּ** לשנים הבאות, **שֶׁלֹּא יְהוּ** בית דין **מְקַבְּלִים אֶת הָעֵדִים** שבאו ביו"ט ראשון של ראש השנה להעיד עדות החודש, **אֶלָּא** אם באו **עַד הַמִּנְחָה** – עד הקרבת תמיד של בין הערבים, **וְאִם בָּאוּ עֵדִים מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה,** אין מקדשים את החודש באותו היום על פיהם, אלא מעברים את אלול ורק למחרת הוא א' בחודש, **וּנוֹהֲגִין אוֹתוֹ הַיּוֹם** ראשון של ראש השנה **קֹדֶשׁ וּלְמָחָר** גם כן **קֹדֶשׁ,** הרי לנו שאף על פי שלא באו עדים עד המנחה, ואין כאן ספק שהרי אנו יודעים בודאי שלא יתקדש החודש היום ואם כן ודאי חול הוא, מכל מקום נוהגים בו קדושה באיסור מלאכה עד סופו, ומוכח שחוק חכמים ומצוותם הוא לעשות שני הימים קודש בשלא באו עדים עד המנחה אף על פי שאין ספק בדבר, ובמקומות הרחוקים הוצרכו לעשות שני הימים קודש בכל שנה, שמא יבואו עדים בירושלים אחר המנחה, ולכך שני ימים של ראש השנה כיום אחד ארוך הם וקדושה אחת היא, שהרי לא מחמת הספק נתקנו מתחילה, ולכך ביצה שנולדה בזה אסורה בזה.

* * *

דעה אחרת בדין זה: **אָמַר רַבָּה** מִזּמן **תַּקָּנַת רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי וְאֵילָךְ, בֵּיצָה** שנולדה בראשון של ראש השנה **מוּתֶּרֶת** בשני, שלאחר תקנתו אין שני הימים של ראש השנה נחשבים קדושה אחת, ומהי תקנתו, **דִּתְנַן** בסיפא של המשנה הנזכרת לעיל, **מִשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ** ובטלו הקרבנות ושיר הלויים ואין חשש קלקול בדבר, **הִתְקִין רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי** והחזיר הדבר לקדמותו **שֶׁיְּהוּ מְקַבְּלִין עֵדוּת הַחֹדֶשׁ כָּל הַיּוֹם** עד שתחשך, ואם כן בטלה אותה תקנת חכמים שתיקנו לנהוג שני הימים קודש אפילו כשאין ספק, ונמצא ששני ימים של ראש השנה מחמת הספק נוהגים אותם ככל יום טוב, ואינם קדושה אחת, ולכך ביצה שנולדה בזה מותרת בזה.

הגמרא מביאה משא ומתן בדבר: **אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי** לרבה **וְהָא רַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ בֵּיצָה** שנולדה בראשון של ראש השנה **אֲסוּרָה** בשני, ולא כדברך. **אָמַר לֵיהּ** רבה לאביי **אֲמִינָא לָךְ אֲנָא** – אני אמרתי לך יסוד לדברי מדברי **רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי** במשנה, **וְאַתְּ אָמְרַתְּ לִי** – ואתה מקשה עלי **מַרַב וּשְׁמוּאֵל** שהם אמוראים ואינם יכולים לחלוק על המשנה. מקשה הגמרא: **וּלְרַב וּשְׁמוּאֵל קַשְׁיָא** ממה ששנינו **בְּמַתְנִיתִין** שחזור הדבר לקדמותו, ונמצא ששני ימים של ראש השנה שתי קדושות הן ולא אחת, והיאך אמרו הם שביצה שנולדה בזה אסורה בזה. מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא, הָא** – הדין שאמרו רב ושמואל שביצה שנולדה בזה אסורה בזה, הוא **לָן** – לנו בני הגולה, שלא פסקנו אפילו שנה אחת מלנהוג שני ימים, ונמצא שעדיין אנו עושים אותם מחמת תקנה ראשונה שקדושה אחת היא, **וְהָא** – המשמעות מהמשנה שביצה שנולדה בזה מותרת בזה, היא דווקא **לְהוּ** – לבני ארץ ישראל, שאצלם כאשר תיקן רבן יוחנן בן זכאי שיקבלו עדים כל היום, בטלה התקנה הקודמת והפסיקו לנהוג קדושת שני ימים מדין ודאי, ולכן אף אם לאחר זמן שבו ונהגו שני ימים אינם קדושה אחת כיום ארוך אלא מספק נוהגים אותם.

הגמרא מביאה דעה החולקת על רבה: **וְרַב יוֹסֵף אָמַר, אַף מִתַּקָּנַת רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי וְאֵילָךְ** עדיין **בֵּיצָה** שנולדה בזה **אֲסוּרָה** בזה, **מַאי טַעְמָא,** משום שתקנה הראשונה שתיקנו שלא לקבל עדים מן המנחה ולמעלה ונהגו שני הימים כיום ארוך, **הָוֵי דָּבָר שֶׁבְּמִנְיָן** – שנמנו וגמרו דבר זה בקיבוץ חכמים, **וְכָל דָּבָר שֶׁבְּמִנְיָן** אפילו אם אירע דבר שביטל את סיבת האיסור אין האיסור נעשה מותר מאליו **וְצָרִיךְ מִנְיָן אַחֵר לְהַתִּירוֹ,** ולכך אף שרבן יוחנן בן זכאי תיקן שיקבלו העדים כל היום, ונמצא שפסקה התקנה הקודמת שעשו שני ימי ראש השנה כיום ארוך, מכל מקום איסור הביצה במקומו עומד כל זמן שלא נמנו להתירו בקיבוץ חכמים.

רב יוסף מוכיח את דבריו: **אָמַר רַב יוֹסֵף, מְנָא אֲמִינָא לַהּ** – מהיכן למדתי דבר זה שכל דבר שנאסר במנין צריך מנין אחר להתירו, אף אם נתבטלה סיבת האיסור ואפשר להורות היתר ולומר שאין תקנה הראשונה קיימת, **מִדִּכְתִיב** לאחר מתן תורה (דברים ה כו) 'לֵךְ אֱמֹר לָהֶם שׁוּבוּ לָכֶם לְאָהֳלֵיכֶם' להתיר להם תשמיש, והיה אפשר להתירו מסברא [כמו שיתבאר להלן (ע"ב)] ומכל מקום הוצרך הכתוב להתירו בפירוש. וְכן פסוק נוסף **אוֹמֵר** (שמות יט יג) 'בִּמְשֹׁךְ הַיֹּבֵל הֵמָּה יַעֲלוּ בָהָר' להתיר עליה להר לאחר סילוק שכינה, וגם דבר זה אפשר היה להתירו בלי הפסוק [כמו שיתבאר להלן], ומכל מקום הוצרך הכתוב להתיר בפירוש. **(ותניא)** [**וּתְנַן**] – במשנה במסכת מעשר שני (פ"ה מ"ב) 'כֶּרֶם רְבָעִי – פירות הכרם בשנה הרביעית לנטיעתו, שצריך להעלותם לירושלים או לפדותם ולהעלות דמיהם לירושלים ולאכלם שם, תיקנו חכמים שהָיָה עוֹלֶה פרי הגפן עצמו לִירוּשָׁלַיִם, ולא דמי פדיונו, כשהמרחק בינו ובין ירושלים לא היה עולה על מַהֲלַךְ יוֹם אֶחָד לְכָל צַד, שכיון שאינו כל כך רחוק אפשר לו לטרוח ולהעלות הענבים עצמן, וְזוֹ הִיא תְּחוּמָהּ – הגבולות שמשם והלאה אין צריך להעלות הענבים עצמן לירושלים, ומהם ולפנים צריך להעלותם, (עֲלַת) [אֵילַת] מִן (הַצִּפּוֹן) [הַדָּרוֹם] וְעַקְרַבַּת מִן (הַדָּרוֹם) [הַצָּפוֹן], לוֹד מִן הַמַּעֲרָב וְיַרְדֵּן מִן הַמִּזְרָח, וְעל משנה זו **אָמַר עוּלָּא, וְאִיתֵימָא** – ויש שהביאו מימרא זו בשם **רַבָּה בַּר בַּר חָנָה שאָמַר** בשם **רַבִּי יוֹחָנָן, מַה טַּעַם** הצריכו חכמים את בני המקומות הקרובים להעלות הענבים עצמן לירושלים, **כְּדֵי לְעַטֵּר שׁוּקֵי יְרוּשָׁלַיִם בְּפֵרוֹת** – שעל ידי שכל אחד יביא עמו פירות רבעי שלו ויאכלם ולא יצטרך לענבי ירושלים, לא יתמעטו הענבים בשוקי ירושלים, וזהו כבודה של ירושלים, **וְתָנְיָא** בתוספתא (מעשר שני פ"ה ה"י) **כֶּרֶם רְבָעִי הָיָה לוֹ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּמִזְרַח לוֹד,** כלומר בין לוד לירושלים שהוא בתוך מהלך יום אחד **בְּצַד כְּפַר טָבִי,**

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט אלול, תיש"א
ברוקלין, נ. י.

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו מי"ג אלול עם הפ"נ, אשר קראתיו ביום הבהיר ח"י אלול על הציון של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

ומה שכותב במכתבו שמצטער הוא בענין בריאותו, אין לו ממה להצטער כלל וכלל, ובטח קרא בהזכרונות בארוכה ע"ד עבודת כ"ק אביו של אדמו"ר הזקן בגן ובשדה, ואין אתנו יודע בסוד

המשך בעמוד רכד

רש"י

ונתקלקלו הלוים בשיר – תמיד של בין הערבים, שאמרו בו שירה של חול, שהיו סבורים שלא יבאו עוד, והיום חול. וכשבאו, נמצא שהוא קדש. ובשל שחר אין טעות, דבתמיד של שחר אפילו הוקדש החדש קודם הקרבתו – שיר של חול היו אומרים, לפי שרובו השנים אין העדים ממהרים לבא כל כך. **עד המנחה** – עד הקרבת תמיד של בין הערבים. אבל לאחר מכאן – אותו היום הרי הוא מעובר, ומונין מיום המחרת ליום הכפורים וסוכות. ואם באו עדים מן המנחה ולמעלה, אף על פי שאין מונין למועדות מהיום, לא מזלזלינן ביה בהאי שלשים, אלא גומרין אותו באיסורו, כאשר הוזהרו עד המנחה ממלאכה – כן נוהגין וגומרין אותו בקדושתו. אלמא: תחילת עשייה שני ימים לראש השנה אפילו בבית דין הוה, ולא מספק, שהרי ודאי שיום טוב למחר, ואף על פי כן תקנו לעשותו. שמע מינה: חק חכמים ומצותן היה לעשותן בבאו עדים אחר המנחה. והרחוקים יש עליהם לעשותן בכל שנה, שמא יבאו עדים אחר המנחה והרי קדושתו אחת. ואין כאן לומר ממה נפשך חד מינייהו חול – דשמא אין כאן חול, אלא שניהם קדש. **אמר רבה** – גרבי. **מתקנת רבן יוחנן בן זכאי** – שהחזיר הדבר לישנו, לקבל עדותן כל היום ולקדש היום – נמצא שאין בית דין עושין שני ימים, והרחוקים העושים שני ימים – אינו אלא מספק, שאין יודעין אם נתקדש ביום שלשים אם בשלשים ואחד, והרי הן כשאר יום טוב של גליות, וביצה שנולדה בזה מותרת בזה ממה נפשך, דחד מינייהו חול. **ולרב ושמואל קשיא מתניתין** – דקתני דחזר הדבר לישנו. **הא לן והא להו** – לבני ארץ ישראל שעושין יום אחד – מותרת, אבל לדידן בני גולה – אסורה, שהרי עדיין אנו עושין שני ימים, ועודנו כבתחילה מפני אותה תקנה ראשונה, לא מפני ספק. הלכך, הואיל ולא פסקו מאצלנו משהתחלנו – אין להקל ולומר אין מנהגנו זה מפני תקנה ראשונה אלא מפני הספק, וביצה מותרת – הא לא אמרינן, דכיון דלא פסקה אותה תקנה מאצלנו שנה אחת לעשות יום אחד – עדיין באיסורנו הראשונה עמדנו, להיותם ביום ארוך. **הוי דבר שבמנין** – ביצה זו נאסרת בקבוץ חכמים, שנמנו וגמרו לעשותן שני ימים קדושה אחת אם לא באו עדים לפני המנחה, וכל העושין שני ימים – מחמת כן עשו, שמא לא באו עדים לבית דין קודם המנחה. **צריך מנין אחר** – שימנו לך ויתירוהו. ולקמן פרכינן: ביצה מי אתסרא במנין? והלא לא נמנו אלא על קבלת עדות, ובהדהוא חזר בו רבן יוחנן והתירו. **מנא אמינא לה** – דכל דבר הנאסר במנין צריך מנין אחר להתירו, ואפילו אירע דבר שאתה יכול להורות בו היתר, ולומר: אין תקנת מנין הראשון עומדת, כי הכא – אפילו הכי אסור עד שיתירוהו בפירוש בקבוץ חכמים. **לך אמור לחם** – לקמן מפרש לה היכי יליף. **ואומר במשוך היובל** – לקמן מפרש. **ותניא** – נמי דצריך מנין אחר להתירו. **כרם רבעי** – שאמרה תורה "קדש הלולים" (ויקרא יט) וגמרינן "קדש" "קדש" ממעשר שני, דכתיב ביה "קדש" – "וכל מעשר הארץ מזרע הארץ מפרי העץ" וגו' (שם כז) – שצריך להעלות הפירות לירושלים, או לפדותן ולהעלות הדמים לירושלים. ותקנו חכמים במהלך יום אחד לכל צד שלא יפדוהו, אלא הפירות עצמן יעלם ויאכלם שם, כדמפרש לקמן: כדי לעטר שוקי ירושלים בפירות. **במזרח לוד** – היינו בין לוד לירושלים בתוך מהלך יום. דהא אמרינן לוד בתוך מהלך יום מן המערב, נמצא מזרחה בין לוד לירושלים. ב"כיצד מברכין" (ברכות דף לה,א) יש פלוגתא: חד תני נטע רבעי, וחד תני כרם רבעי: להפקירו.

להפקירו

תוספות

ונתקלקלו הלוים בשיר – בשיר של בין הערבים מיירי שאמרו שיר של חול, שלא היו סבורים שיבאו עדים אותו יום ונהגו אותו יום חול, וכשבאו לאחר המנחה נמצא שהוא קדש. אבל אינו אומר בשיר של שחרית שאמרו של חול בתמיד של שחרית, שהרי אפילו באו קודם הקרבת תמיד של שחרית היו אומרים שיר של חול, כדאמרינן בראש השנה (ל,ב ושם) לפי שרוב השנים לא היו ממהרין כל כך לבא. והקשה רבי פרץ: והאיכא קלקול גבי מוספין, ואמאי לא חשו אלא על עבודת התמיד? דכשבאו עדים מן המנחה ולמעלה כבר הקריבו התמיד, ואם כן אינן יכולין להקריב המוספין, דכתיב "והקטיר עליה חלבי השלמים" ודרשינן (יומא לג,א): עליה השלם כל הקרבנות כולן, שאין קרבן קרב לאחריה! ותירץ: דאפילו לא באו עד לאחר הקרבת התמיד, מכל מקום המוספין קרבין, דהיכא דלא אפשר – שאני, מידי דהוי אמחוסר כפורים בע"פ שמביא כפרתו לאחר הקרבת התמיד של בין הערבים ואוכל פסחו בערב. והכי אמרינן בפ' "תמיד נשחט" (פסחים נט. ושם). ועוד יש לומר: דאתי עשה דרבים ודחי עשה דהשלמה, משום דאלים טפי. דהכי אמרינן ב"תמיד נשחט" (ג"ז שם): דאתי עשה דפסח דענוש כרת, ודחי עשה דהשלמה דאינו ענוש כרת. ויש מפרשי' דמעיקרא אייתו התמיד ומתנו: אם לא יבאו עדים – יהא תמיד, ואם יבאו – יהא מן המוספין, ואחר כך יביאו את התמיד ושאר קרבנות. ולא נהירא, דאיכא בהדיא התם דאמרו שיר של חול עם תמיד של בין הערבים. **הא** לן והא להו – פירש בקונטרס: בני ארץ ישראל שמקדשין החדש על פי הראייה, ואין עושין אלא יום אחד, ופעמים עושין שנים כשבאו עדים מן המנחה ולמעלה. ואשתני בשביל תקנת רבן יוחנן בן זכאי, ואין עושין אלא יום אחד אף כשבאו עדים מן המנחה ולמעלה. ואפילו כשהיו עושין שני ימים כגון שלא באו עדים – הרי הוא מחמת ספק, והרי הן שתי קדושות, לפי שאין זה מחמת המנהג, לפיכך היתה מותרת להן. אבל לבני חוצה לארץ – אסור, שהרי עדיין הם עושין שני ימים כבתחילה, ואם כן לא אשתני להן מפני התקנה, הואיל והתחילו לעשות שני ימים ולא פסקו בשום פעם לעשות יום אחד – עדיין הם עומדים באיסורן להיותן ביום ארוך, דלא נימא דמחמת ספק הן עושין, דאין יודעין אם באו עדים אם לאו – אלא מחמת המנהג הן עושין, כיון דלא נשתנה להן המנהג. ואם תאמר: לרבי יוסי דאמר בעירובין (לט,א ושם) גבי שני ימים של ראש השנה: נולדה בראשון – אסורה בשני, והא רבי יוסי בארץ ישראל הוה לאחר חורבן, ואם כן שתי קדושות הן, ואמאי ביצה אסורה? ואין לומר דהיינו קודם חורבן, דהוו קדושה אחת – דאם כן מאי נפקא מינה? מאי דהוה הוה! וכי תימא דהיינו לאחר חורבן, והא דביצה אסורה היינו לבני בבל, דלדידהו קדושה אחת הן – זה אינו, דרבי יוסי מארץ ישראל ונקט מילתא בשביל בבל? ויש לומר: דלעולם רבי יוסי מקודם חורבן קאמר, ואין להקשות מאי דהוה הוה, הואיל ואשמועינן פסק דגם עתה שייך, לאחר חורבן, לבני בבל.

כל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו – יש שהיו רוצין לומר: מכאן דאותן חרמות שעושין לזמן, עד פסח או עד זמן אחר, דכי יגיע הזמן – צריך מנין להתיר את החרם, אף על פי שעבר הזמן, דהא הרי הכא, דהקדוש ברוך הוא אסר להם תשמיש בשביל מתן תורה, וממילא ידעינן דלאחר שלשה ימים דנתנה תורה דמותרין, ואף על פי כן התיר להם. ולא היא, דהכא אין כאן שום זמן, דקרא ד"היו נכונים לשלשת ימים וגו'" (שמות יט) – הזמינו עצמכם לדבר שיהיה לסוף שלשת ימים. דאם כתיב "היו נכונים שלשת ימים" בלא למ"ד של "לשלשת ימים" – הייתי מוכיח שפיר, דכי היכי דצריך להתיר תשמיש צריך נמי להתיר החרם. ומדלא כתיב הכי – שמע מינה גבי תשמיש צריך להתיר, משום דכתיב "אל תגשו אל אשה וגו'" דמשמע עולמית, כי היכי דאסר להם קודם מתן תורה שלשת ימים. אבל חרמות שמשימין לזמן, מכי עבר הזמן – ממילא עבר, ואין צריך היתר.

ובקש

אין זה אומר שכל הנהגת מי שיהיה בישראל יש להצדיקו במאה אחוז, מפני שיודעים שכמה מעשים טובים עשה, אבל מובן גם-כן שח"ו וח"ו לבטל פעולה טובה של מי שהוא בישראל.

ממכתב י"ט אלול, תשי"ז

תוספות

ובקש רבי אליעזר להפקירו לעניים – ואם תאמר: אי קסבר קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא – אם כן מה הרויחו עניים בזה? הא היו צריכין לפדותו קודם אכילה, שהרי לא היה חומה לירושלים, ולא היו יכולין לאכלו בשום מקום רק לפדותו קודם אכילה? ויש לומר: לפירש רש"י ניחא, דפירש קדושה ראשונה אליבא דרבי אליעזר קדשה לעתיד לבא – אם כן יכולין העניים להביא פירות לירושלים ולאכלן שם בלא פדייה. אי נמי: אפילו ס"ל לא קדשה לעתיד לבא – מכל מקום היו מרויחין העניים, דהא הקדש שוה מנה שחללו על שוה פרוטה מחולל, ואפילו לכתחילה, בזמן הזה, כדאיתא בערכין (כט,א).

מכדי כתיב גם הצאן והבקר אל ירעו וגו' – פירוש: מכדי כתיב "אל מול ההר הוא" דמשמע: כל זמן שהוא בהווייתו, בקדושה, ששכינה שרויה עליו דוקא – אסור, אבל נסתלקה שכינה – מותר. ואם כן "במשוך היובל" למה ליה? ואם תאמר: והא "אל מול ההר ההוא" בלוחות אחרונות כתיב, "ובמשוך היובל" נאמר קודם לכן, בלוחות הראשונות. ואי לא במשוך היובל – לא שמעינן שריותא בלוחות הראשונות? ופירש בקונטרס: שלא נסתלקה שכינה ממנו מיום מתן תורה עד יום שהוקם המשכן, ועד בעשרים באייר בשנה השנית שנעלה הענן. ואם כן שריותא ד"במשוך היובל" לא הוי עד שנה שניה, ואז נאמר כבר "אל מול ההר ההוא" דמשמע מינה שריותא, כדפירש. כך שיטת הקונטרס. ודוחק הוא, דהא "במשוך היובל" משמע שגם בו ביום דמתן תורה הותרו לעלות בשימשוך היובל, שלא היו קולות רק בלוחות הראשונות בסיון. ואם כן, ליכא למימר שריותא ד"במשוך היובל" לא היה עד השנה שניה. ועוד: כיון דמדהוא משתמע היתר בהדיא כדפרישית, אם כן אין צריך מנין אחר להתירו, מידי דהוה אחרמות לאחר הזמן, כדפרישית לעיל. לכן נראה לי הכי פירושו: תא שמע במשוך היובל וכו' למה ליה? והלא בלאו הכי יש להתיר מסברא, דהא לא אסר להם לעלות אלא משום שכינה, ואם כן ממילא משתריין כשנסתלקה השכינה. והא דקאמר מכדי כו' – זהו שלא תאמר דבמשוך היובל אתי למשרי כשיפסקו הקולות, אף על פי שלא נסתלקה שכינה עדיין, והאי התירא לא הוה שמעינן ממילא מסברא, והשתא לא תפשוט מידי – הא לא אפשר לומר, דמכדי כתיב "גם הצאן והבקר אל ירעו" בלוחות האחרונות, אף על פי שלא היה שם קולות – ומסתמא הוא הדין נמי בדברות הראשונות, שנאסרו כל זמן ששכינה בהר אפילו כשיפסקו הקולות כמו באחרונות. אם כן "במשוך היובל" לא בא להתיר (אלא) כשיפסקו הקולות, (שנסתלקה) שכינה. והאי התירא שמעינן ממילא מסברא, אלא שמע מינה שצריך מנין אחר להתירו.

מי לא מודה רבן יוחנן בן זכאי כו' דהיום קדש ולמחר קדש – ואם תאמר: והא הוא עצמו תקן לקבל עדות החדש כל היום! ופירש הקונטרס: הני מילי לענין שמונין המועדות מיום הראשון, ואפילו באו לאחר המנחה. אבל מלעשות יום שני קדש – לא נעקרה תקנה ראשונה ממקומה. וקשה: דמנין ליה הך סברא דתקינו לענין מועדות לחוד, הא לענין יום טוב הוי יום שני נמי קדוש, ואם כן תהא הביצה אסורה? ואימא: כיון שהתקין שיהו מקבלין כל היום – אם כן כשהיו עושין שני ימים הם מספק, ושתי קדושות נינהו, וביצה מותרת! לכך נראה כפירוש רבינו חננאל, דגרס: מי לא מודה שאם לא באו כו'. ומכל מקום קשה: דכיון שלא באו – אם כן היו שני ימים מספק, ואם כן שתי קדושות נינהו וביצה מותרת! ויש לומר דהכי פירושו: שאם לא באו עדים עד סמוך לחשכה, ומיד החשיך, ולא היה שהות ביום כדי לקבל עדותם, ומכל מקום היו יכולין לעשות מעט מלאכה ולא היו עושין – אלמא דקדושה אחת נינהו. והא דאמר התקינו שיהו מקבלין עדותן כל היום – היינו היכא דבאו עדים ביום או קודם המנחה או לאחר מיד. והשתא דאתית להכי אין למחוק גרסת הספרים אם באו עדים וכו' כדפירש. ומכל מקום יש ליישב פירש רש"י, ודקשיא לך מנא ליה דך סברא, הכי פירושו: מי לא מודה רבן יוחנן בן זכאי וכו' כגון קודם חורבן, דהוי קדושה אחת. ואם כן, גם לאחר חורבן נמי, כשהיו עושין שני ימים כמו קודם חורבן – הם קדושה אחת.

מימות

רש"י

ובקש לְהַפְקִירוֹ לַעֲנִיִּים. אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו: רַבִּי! כְּבָר נִמְנוּ עָלֶיךָ חֲבֵרֶיךָ וְהִתִּירוּהוּ. מַאן חֲבֵרֶיךָ - רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי. טַעֲמָא - דְּנִמְנוּ, הָא לֹא נִמְנוּ - לָא. מַאי "וְאוֹמַר"? הָכִי קָאָמַר: מִכְּדֵי כְּתִיב "הֵיוּ נְכוֹנִים לְשִׁלְשֶׁת יָמִים אַל תִּגְּשׁוּ אֶל אִשָּׁה" - "לֵךְ אֱמוֹר לָהֶם שׁוּבוּ לָכֶם לְאָהֳלֵיכֶם" לָמָּה לִי? שְׁמַע מִינַּהּ: כָּל דָּבָר שֶׁבִּמְנָיָן צָרִיךְ מִנְיָן אַחֵר לְהַתִּירוֹ. וְכִי תֵּימָא: לְמִצְוֹת עוֹנָה הוּא דַּאֲתָא - תָּא שְׁמַע "בִּמְשֹׁךְ הַיֹּבֵל הֵמָּה יַעֲלוּ בָהָר", מִכְּדֵי כְּתִיב "גַּם הַצֹּאן וְהַבָּקָר אַל יִרְעוּ אֶל מוּל הָהָר הַהוּא", "בִּמְשֹׁךְ הַיֹּבֵל" לָמָּה לִי? שְׁמַע מִינַּהּ: דָּבָר שֶׁבִּמְנָיָן צָרִיךְ מִנְיָן אַחֵר לְהַתִּירוֹ. וְכִי תֵּימָא: הָנֵי מִילֵּי - בִּדְאוֹרַיְיתָא, אֲבָל בִּדְרַבָּנַן לָא - תָּא שְׁמַע: כֵּרֶם רִבְעִי. וְהָא כֵּרֶם רִבְעִי דְּרַבָּנַן וְקָאָמְרִי לֵיהּ: כְּבָר נִמְנוּ עָלֶיךָ חֲבֵרֶיךָ וְהִתִּירוּהוּ. וְכִי תֵּימָא: בֵּיצָה נַמִּי אֲמִנוּ עֲלֵהּ רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי וְשַׁרְיוּהָ, כִּי אֲמִנוּ - אַעֲדוּת, אַבֵּיצָה - לָא אֲמִנוּ. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: אַטּוּ בֵּיצָה בְּמִנְיָן מִי הַוַּאי? בֵּיצָה בְּעֵדוּת תַּלְיָא מִלְּתָא, אִתְּסַר עֵדוּת אִתְּסַר בֵּיצָה, אִשְׁתְּרִי עֵדוּת אִשְׁתְּרִי בֵּיצָה. רַב אַדָּא וְרַב שַׁלְמָן, תַּרְוַיְיהוּ מִבֵּי כְּלוּחִית, אָמְרִי: אַף מִתַּקָּנַת רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי וְאֵילֵךְ בֵּיצָה אֲסוּרָה. מַאי טַעְמָא מְהֵרָה יִבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְיֹאמְרוּ: אֶשְׁתָּקַד מִי לֹא אָכַלְנוּ בֵּיצָה בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי, הָשְׁתָּא נַמִּי נֵיכוּל. וְלָא יָדְעֵי דְּאֶשְׁתָּקַד שְׁתֵּי קְדוּשׁוֹת הֵן, וְהָשְׁתָּא קְדוּשָׁה אַחַת הִיא. אִי הָכִי, עֵדוּת נַמִּי לָא נְקַבֵּל, מַאי טַעְמָא - מְהֵרָה יִבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְיֹאמְרוּ: אֶשְׁתָּקַד מִי לֹא קִבַּלְנוּ עֵדוּת הַחֹדֶשׁ כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ, הָשְׁתָּא נַמִּי נְקַבֵּל. הָכִי הָשְׁתָּא?! הָתָם עֵדוּת מְסוּרָה לְבֵית דִּין, בֵּיצָה לְכֹל מְסוּרָה. רָבָא אָמַר: אַף מִתַּקָּנַת רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי וְאֵילֵךְ בֵּיצָה אֲסוּרָה. מִי לֹא מוֹדֶה רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי שֶׁאִם בָּאוּ עֵדִים מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה שֶׁנּוֹהֲגִין אוֹתוֹ הַיּוֹם קֹדֶשׁ וּלְמָחָר קֹדֶשׁ? וַאֲמַר רָבָא: הִלְכְתָא כְּוָתֵיהּ דְּרַב בְּהָנֵי תְּלָת, בֵּין לְקוּלָּא בֵּין לְחוּמְרָא.

אמר

להפקירו לעניים – שילקטוהו הם, ויעלוהו לירושלים ויאכלוהו שם, שהיה עליו טורח להעלות שם הפירות. **כבר נמנו עליך חבריך והתירוהו** – לפדותו ולהעלות דמיו. ואף על גב דלאחר חורבן הוה – קסברי: קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא, וצריך להעלות הפירות או הדמים. **טעמא דנמנו הא לא נמנו לא** – ואף על גב דממילא ליתא לתקנתא קמייתא, דהא כדי לעטר שוקי ירושלים הוא דהוה, וכיון דחרבה – מה לנו לעטרה לצורך הגוים? ואפילו הכי צריך מנין. **מאי ואומר** – כלומר: כיצד אנו למדין מן המקרא הראשון, ולמה נאמרו שנים. **הכי קאמר** – כך למד מן הראשון: מכדי כתיב "היו נכונים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה", וממילא אישתרו בתשמיש לאחר שלשה ימים שקבלו את התורה, למה ליה למהדר ולמיתן להו רשות לשוב לאהליהם, דהיינו תשמיש? **שמע מינה** – הואיל וקודשא בריך הוא אסר – בעי למשרייה הוא גופיה בהדיא. והוא הדין לכל דבר שבמנין. **וכי תימא** – כלומר: וקרא ד"במשוך היובל" דיליף תנא מיניה – להכי הדר ביה ויליף מהתם, דהכי קאמר לך: וכי תימא דהאי "שובו לכם" לאו למשרי תשמיש, דהא ממילא משתרי, אלא לצוותן לשוב במצות המלך על ברחן, שלא לגרוע עונת נשותיהן. **תא שמע** – מהכא: "במשוך היובל" – שימשוך בהסתלק שכינה מן ההר, ויאריך התוקע את קולו במנהג התוקע באחרונה. לשון אחר: "במשוך היובל" – שימשוך התוקע מלתקוע. והכי מפרש לה במכילתא: "במשוך היובל" – בפסוק היובל. **מכדי כתיב** – בלוחות האחרונות "ואיש לא יעלה עמך" וגו' (שמות לד) מסיפיה דקרא יליף "אל מול ההר ההוא" – כל זמן שהוא בהויית קדושתו, שהשכינה עליו – אסור, אבל נסתלק שכינה – מותר, שמעינן ממילא. למה ליה לאדכורי שריותא בהדיא בלוחות הראשונות, ולמימר נסתלקה שכינה – המה יעלו, והלא לא נסתלקה שכינה ממנו מיום מתן תורה עד אחד בחדש שהוקם המשכן, ועד בעשרים באייר שנעלה הענן. והיה לו ללמוד היתר בשמסתלק מ"אל מול ההר ההוא". ובמסכת תענית (כא,ב) נמי מההוא קרא ילפינן, דתניא, רבי יוסי אומר: לא מקומו של אדם מכבדו, אלא הוא מכבד מקומו, שכל זמן שהשכינה היתה בהר אמרה תורה "גם הצאן והבקר אל ירעו" וגו', נסתלקה שכינה – אמרה תורה: "במשוך היובל המה יעלו בהר". הלכך, למה ליה לכתוב בהדיא "המה יעלו" ולא אישתרי ממילא מדוקיא דההוא ההוא? שמע מינה: צריך מנין אחר להתירו כו'. **הני מילי בדאורייתא** – באיסור שיצא מפי הגבורה הוצרכנו לשמוע היתר מפיו, אבל במנין דרבנן – לא בענין שריותא בהדיא, אלא מכללא. **תא שמע כרם רבעי** – דהא דהוצרך להעלות פירות עצמן במהלך יום דרבנן הוא, וקא בעי מנין, ואף על גב דאיכא למשרייה מכלל. **וכי תימא ביצה נמי וכו'** – השתא הדר רב יוסף לאסוקי מלתא, דאמר אף מתקנת רבן יוחנן בן זכאי ואילך ביצה אסורה. **ביצה במנין מי הואי** – כלום הוזכרה במנין הראשון לאוסרה? **מהרה יבנה בית המקדש** – ותחזור תקנה ראשונה, שלא לקבל עדות אלא עד המנחה. **מסורה לבית דין** – אין נזקקין להם אלא בית דין, והם יודעין טעמו של דבר, ולא יטעו. **לכל מסורה** – ליד הכל היא באה, ואין הכל באין לישאל, וסומכין על מנהגן. **מי לא מודה כו'** – אף על גב דתקן לקבל עדות החדש כל היום להיות מונין למועדות מן הראשון, ואפילו באו עדים לאחר המנחה, אבל מלעשות יום טוב שני – לא נעקרה תקנה ראשונה ממקומה.

אמר

וּבִקֵּשׁ לְהַפְקִירוֹ לַעֲנִיִּים שילקטוהו הם ויעלוהו לירושלים ויאכלוהו שם, כי היה קשה לו לטרוח בעצמו ולהעלותם לירושלים, אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו, רַבִּי, אינך צריך לכך ויכול אתה לפדותו ולהעלותו, משום שכְּבָר נִמְנוּ עָלֶיךָ חֲבֵרֶיךָ וְהִתִּירוּהוּ לפדותו ולהעלות את דמיו. מבררת הגמרא: מַאן חֲבֵרֶיךָ שהתירוהו, רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי ובית דינו, משום שכשירושלים חרבה אין צריך לעטרה בפירות. ומדייק רב יוסף מן הברייתא, טַעֲמָא דְּנִמְנוּ החכמים להתיר, לכך הוא מותר, הָא לֹא נִמְנוּ לֹא, ואף על פי שבטלה סיבת התקנה.

הגמרא מפרשת את דברי רב יוסף: מַאי 'וְאוֹמֵר' במשוך היובל המה יעלו בהר' – כיצד למדים מהפסוק הראשון ולמה הוצרך להביא פסוק נוסף, הָכִי קָאָמַר, מִכְּדֵי כְּתִיב בפרשת יתרו קודם מתן תורה 'הֱיוּ נְכֹנִים לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים אַל תִּגְּשׁוּ אֶל אִשָּׁה' לצורך הכנה למתן תורה, וממילא אנו יודעים שאחר מתן תורה שוב אין צורך בפרישה ויהיו מותרים בתשמיש, ואם כן 'לְךָ אֱמֹר לָהֶם שׁוּבוּ לָכֶם לְאָהֳלֵיכֶם' שמשמעותו להתיר להם תשמיש, לָמָּה לִי, אלא שֶׁמַּע מִינָּהּ כָּל דָּבָר שֶׁבְּמִנְיָן צָרִיךְ מִנְיָן אַחֵר לְהַתִּירוֹ, ולכך כיון שנצטוו מפי הקב"ה בעצמו לפרוש מן האשה אי אפשר להתיר האיסור אלא בהיתר מפורש מפי הקב"ה. וְכִי תֵּימָא – ואם תאמר שהכתוב 'שובו לכם לאהליכם', לְחַייֵב בְּמִצְוַת עֹונָה לנשיהם הוּא דְּאָתָא – הוא בא, ואם כן אין להוכיח מפסוק זה שצריך מנין אחר להתירו, לכך תָּא שְׁמַע – בוא ולמד מכתוב אחר, שנאמר קודם מתן תורה (שמות יט יב) שאסר הכתוב לעלות להר סיני, ואחר כך נאמר (שם יג) 'בִּמְשֹׁךְ הַיֹּבֵל – כשתשמע תקיעה גדולה לסימן סילוק שכינה הֵמָּה יַעֲלוּ בָהָר', וקשה, מִכְּדֵי כְּתִיב – הרי נאמר (שמות לד ג) כשעלה משה לקבל לוחות אחרונות 'גַּם הַצֹּאן וְהַבָּקָר אַל יִרְעוּ אֶל מוּל הָהָר הַהוּא', וממה שכתוב 'אל מול ההר ההוא' יש ללמוד שדווקא כל זמן שהוא בהווית קדושתו שהשכינה שורה על ההר אסור לעלות עליו, ומשמע שאחר סילוק שכינה מותר לעלות להר, ואם כן הכתוב 'בִּמְשֹׁךְ הַיֹּבֵל' להתיר עליה להר לאחר סילוק שכינה לָמָּה לִי, הרי בלא הכתוב ידעו שמותר, אלא שֶׁמַּע מִינָּהּ דָּבָר שֶׁבְּמִנְיָן צָרִיךְ מִנְיָן אַחֵר לְהַתִּירוֹ, ולכך כיון שנאסרו מפי הקב"ה הוצרך הכתוב להתירם מפי הקב"ה. וְכִי תֵּימָא – ואם תאמר הָנֵי מִילֵּי בִּדְאוֹרַייְתָא – כל זה הוא בדברים שמן התורה, שכיון שהאיסור יצא מפי הגבורה הוצרכנו לשמוע ההיתר מפיו, אֲבָל בְּדִבְרֵי דְּרַבָּנָן, כגון ביצה שאיסורה מדרבנן, לֹא צריך מנין אחר להתירו בפירוש, תָּא שְׁמַע – בוא ולמד ראיה מן הברייתא של כֶּרֶם רְבָעִי, וְהָא דין זה שכֶּרֶם רְבָעִי הקרוב לירושלים שיש להעלותו בעצמו, דְּרַבָּנָן הוא, וְקָאָמְרֵי לֵיהּ התלמידים לרבי אליעזר כְּבָר נִמְנוּ עָלֶיךָ חֲבֵרֶיךָ וְהִתִּירוּהוּ, ומשמע מדבריהם שבלא מנין לא היו יכולים להתירו. לכך הביא רב יוסף את הברייתא אף שכבר הביא כן משני פסוקים.

רב יוסף מסיים את דבריו: וְכִי תֵּימָא – ואם תאמר שבֵּיצָה שנולדה בראשון של ראש השנה, נַמִּי אִמְּנוּ עָלָהּ רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי במנין חכמים וְשַׁרְיוּהָ לאחר החורבן, שהרי כיון שתיקנו שמקבלים עדות החודש כל היום נמצא ששני הימים שתי קדושות הם כשאר ימים טובים של גלויות, ושוב אין לאסור ביום שני ביצה שנולדה בראשון, אין לומר כן, שהרי כִּי אִמְּנוּ רבן יוחנן בן זכאי עם החכמים, אַעֲדוּת – שנמנו לתקן שיקבלו עדי החודש כל היום, אבל אַבֵּיצָה לֹא אִמְּנוּ – לא התקין רבן יוחנן בן זכאי לענין דין ביצה כלל, ולכך ביצה באיסורה עומדת כיון שלא נמנו עליה להתירה.

אביי מקשה על דברי רב יוסף: אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לרב יוסף, אָטוּ – האם איסור בֵּיצָה שנהג בזמן שבית המקדש היה קיים, בְּמִנְיָן מִי חָיְוֵי – האם נמנו עליה חכמים לאוסרה בפירוש, הרי לא תיקנו החכמים אלא שלא יקבלו עדים לאחר המנחה, וּבֵיצָה מאליה נאסרה משום שבְּעֵדוּת תַּלְיָא מִלְּתָא – היא תלויה בדין עדות החודש, שכיון שאִתְּסַר לקבל עֵדוּת החודש לאחר המנחה, ותיקנו להמשיך ולנהוג דין יו"ט באיסור מלאכה כל היום הראשון אף שרק מחר ראש השנה, ונמצא ששני הימים של ראש השנה קדושה אחת הם, ממילא אִתְּסַר ביום טוב שני בֵּיצָה שנולדה בראשון, וכיון שביצה עצמה לא נאסרה במנין אין צריך מנין מיוחד להתירה, אלא כיון שאִשְׁתְּרֵי – הותר לקבל עֵדוּת כל היום, ממילא אִשְׁתְּרֵי – הותרה בֵּיצָה, כיון ששוב אין נוהגים שני ימים של ראש השנה אלא מטעם ספק ושתי קדושות הן, כמו שאמר רבה לעיל (ע"א).

הגמרא מביאה אמוראים הסוברים כרב יוסף ומטעם אחר: רַב אָדָא וְרַב שַׁלְמָן, תַּרְוַיְיהוּ – שניהם מִבֵּי כְּלוּחֵיתּ הם, אָמְרֵי אַף מִתַּקָּנַת רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי וְאֵילֵךְ בֵּיצָה אֲסוּרָה, כדברי רב יוסף ומטעם אחר, מַאי טַעֲמָא – מהו הטעם לאסור, שהרי מֵהָרָה יִבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ ותחזור התקנה הקדומה שאין מקבלים עדות החודש בשלשים באלול אחר המנחה, ונמצא שכשיבואו העדים אחר המנחה שני הימים קדושה אחת הם, ויטעו וְיֹאמְרוּ האנשים אִשְׁתַּדַּק – בשנה שעברה לפני שנבנה המקדש, מִי לֹא אָכַלְנוּ בֵּיצָה שנולדה בראשון בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי, הַשְׁתָּא בשנה זו נַמִּי נֵיכוֹל, וְלֹא יָדְעֵי שטעות בידם, דְּאִשְׁתַּדַּק שעדיין לא נבנה המקדש שְׁתֵּי קְדוּשּׁוֹת הֵן, וְהַשְׁתָּא שנבנה המקדש ואין מקבלים עדים לאחר המנחה נמצא שנוהגים יום טוב אפילו בלא ספק וּקְדוּשָּׁה אַחַת הִיא ויש לאסור הביצה, ובדי שלא יטעו בה לכשיבנה המקדש אסורה גם בזמן הזה. מקשה הגמרא: אִי הָכִי עֵדוּת נַמִּי לֹא נְקַבֵּל אחר המנחה בזמן הזה, מַאי טַעֲמָא, שהרי מֵהֵרָה יִבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ ויהיו צריכים לחזור לתקנה הקדומה שלא לקבל עדים אחר המנחה משום קלקול השיר והקרבנות, ויטעו וְיֹאמְרוּ בית דין אִשְׁתַּדַּק קודם שנבנה המקדש, מִי לֹא קִבַּלְנוּ עֵדוּת הַחֹדֶשׁ כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ כתקנת רבן יוחנן בן זכאי, הַשְׁתָּא נַמִּי נְקַבֵּל, ולא יעשו ליבם לכך שכיון שנבנה המקדש חזרה תקנה הראשונה למקומה, ועל כרחך לא חשש רבן יוחנן בן זכאי שהתקין לקבל כל היום, משום 'מהרה יבנה המקדש', ואם כן גם ביצה אין לאוסרה משום זה. מתרצת הגמרא: הָכִי הַשְׁתָּא – מה ענין זה לזה, אין לדמות דין הביצה לדין העדות, הָתָם עֵדוּת מְסוּרָה לְבֵית דִּין ואין לנו לחשוש שמא יטעו חכמי ישראל בדבר זה, שהרי יודעים הם טעמו של דבר ובודאי ידעו שכיון שנבנה המקדש שוב אין לקבל עדים אחר המנחה, אבל בֵּיצָה שנולדה בראש השנה לְכֹל מְסוּרָה – דינה נוגע לכל אדם מישראל, ויש לחשוש שמא יטעו בני אדם ולא ידעו שאחר שנבנה המקדש נשתנה דין הביצה ויסמכו על מנהגם להתירה ולא יבואו לשאול לחכמים, ולכך אסרוה רב אדא ורב שלמן גם בזמן הזה.

הגמרא מביאה עוד דעה האוסרת: רָבָא אָמַר, אַף מִתַּקָּנַת רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי וְאֵילֵךְ בֵּיצָה אֲסוּרָה, ומטעם אחר, מִי – האם לֹא מוֹדֶה רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי שֶׁאִם בָּאוּ עֵדִים מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה, שֶׁאִם שמקדשים החודש על פיהם ונקבע א' תשרי בראשון, נוֹהֲגִין אוֹתוֹ הַיּוֹם קֹדֶשׁ וּלְמָחָר קֹדֶשׁ אף שאין ספק בדבר שהשני חול הוא, ועל כרחך משום שכן תיקנו חכמים שיהיו כיום אחד ארוך וקדושה אחת הם, וממילא ביצה באיסורה עומדת.

ההלכות במחלוקות אלו: וְאָמַר רָבָא הִלְכְתָא כְּוָתֵיהּ דְּרַב בְּהָנֵי תְּלָת – הלכה כרב באלו שלושת הדינים הנזכרים לעיל: א. שביצה שנולדה בשבת אסורה ביום טוב שלמחרתו (לעיל ד.). ב. שביצה שנולדה ביום טוב ראשון של גלויות שמותרת בשני (לעיל ד:). ג. שביצה שנולדה ביום הראשון של ראש השנה אסורה בשני (שם), בֵּין לְקוּלָּא – לענין שני ימים טובים של גלויות שנחלק בהם רב על רב אסי להקל ולהתיר בשני ביצה שנולדה בראשון, בֵּין לְחוּמְרָא – בין לענין שבת ויו"ט הסמוכים ולענין שני ימים של ראש השנה שנחלק בהם להחמיר.

גם כאשר האדם עובר על רצון הקדוש-ברוך-הוא ונעשה בבחינת נידח, הנה גם אז הוא בבחינת יחיד.

ממאמר שבת פרשת נצבים-וילך, ה'תשכ"ז

עוד אודות שני ימים טובים לגבי ביצה שנולדה בראשון ולגבי דינים אחרים: **אָמַר רָבָא, מֵת** המוטל לפנינו לקוברו **בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן, יִתְעַסְּקוּ בּוֹ** בקבורתו **עַמְּמִים** – נכרים ולא ישראל. ואף שאמירה לנכרי אסורה משום שבות, התירוה משום כבוד המת. אבל **מֵת** שצריך לקוברו **בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי, יִתְעַסְּקוּ בּוֹ יִשְׂרָאֵל** בקבורתו, **וַאֲפִילּוּ בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה** כן הוא, ואף על פי שהוא חמור משאר ימים טובים של גלויות, כפי שיבואר בסמוך, משום כבוד המת הקילו בו והשוהו ליום שני של שאר ימים טובים, אבל אין זה אלא במת בלבד, **מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּבֵיצָה** שבה לא הקלו ואם נולדה ביום הראשון של ראש השנה אסורה ביום השני [כמו שאמר רבא לעיל (ה:)]. **נְהַרְדָּעֵי אָמְרֵי, אַף בְּבֵיצָה** יש לנו להקל ולהתיר ביום השני של ראש השנה את הביצה שנולדה ביום הראשון, **דְּמַה דַּעֲתֵיךְ** – מה טעמך לאסור ביום השני של ראש השנה לרחוקים ממקום הבית דין, הלא הוא משום שבזמן הבית היו נוהגים גם שני הימים כקדושה אחת, ואסרו את הביצה שנולדה בראשון אף בשני, משום שחששו **דִּלְמָא** – שמא יבואו עדי החדוש ביום הראשון לאחר המנחה ולא יקבלו את עדותם **וּמְעַבְּרֵי לֵיהּ לְאֵלּוּל**, ולא יקדשו את החודש אלא ביום השני, ואז יהיה גם הראשון קדוש מדרבנן, ושני הימים יחשבו ליום אחד אריכתא, ולדעתך גם היום יש לנהוג כן, כי נמשך דין קדושה אחת כבזמן המקדש, אך לא כן הוא, **דְּהָא אָמַר רַב חִינָּנָא בַּר כַּהֲנָא אָמַר רַב, מִימוֹת עֻזְּרָא וְאֵילָךְ לֹא מָצִינוּ אֵלּוּל מְעוּבָּר,** שאף על פי שתיקנו שלא לקבל עדים מן המנחה ולמעלה, בפועל לא אירע כדבר הזה מעולם [אלא תמיד קידשו את חודש תשרי בשלשים באלול, ותמיד היה היום הראשון של ראש השנה קדוש מן התורה], ואם כן מעולם לא נתקיימה התקנה של קדושה אחת, ומאחר והיום מבורר לנו שמעולם לא נחשבו באמת ביומא חדא אריכתא, לכן אף שנוהגין שני ימים ראש השנה אין לנהוג בהם קדושה אחת, אלא כקדושה נפרדת כשאר שני ימים טובים של גלויות.

הגמרא דנה בקבורת מת ביום טוב שני: **אָמַר מַר זוּטְרָא, לֹא אֲמָרָן** – לא אמרנו שביום טוב שני יתעסקו בו ישראל, **אֶלָּא** במקרה **דְּאִשְׁתָּהִי** – שהשתהה המת זמן ממושך ממיתתו, והוא עלול להסריח אם ישהוהו עוד, **אֲבָל** אם עדיין **לֹא אִשְׁתָּהִי, מַשְׁהִינָן לֵיהּ** – משהים אותו עד למוצאי יום טוב ואז יקברוהו. **רַב אַשִׁי אָמַר, אַף עַל גַּב דְּלֹא אִשְׁתָּהִי** המת כלל אלא מת ביום טוב שני, **נַמִּי לֹא מַשְׁהִינָן לֵיהּ** עד למחר אלא יקברוהו בו ביום, **מַאי טַעְמָא** – מה הטעם לכך, משום **שיום טוֹב שֵׁנִי לְגַבֵּי מֵת, כְּחוֹל שֶׁיָּוֹהַּ רַבָּנָן** – עשאוהו חכמים כיום חול, ולא רק בקבורתו הקילו לעשותה על ידי ישראל, אלא **אֲפִילּוּ** דברים שאינם הכרחיים לעצם הקבורה נעשים על ידי ישראל, כגון **לְמֵינַז לֵיהּ** – לחתוך לו **גְּלִימָא** העשויה לכבודו, **וּלְמֵינַז לֵיהּ אָפָא** – לקצוץ הדס בכדי להניחו על מיטת המת לכבודו. **אָמַר רָבִינָא, וְהָאִידְּנָא** – ועכשיו בזמן הזה, זמן הפרסיים, **דְּאִיכָּא** – שאנו מצויים בתוך אומה רשעה הנקראת **חַבָּרֵי,** שהם כופים את ישראל לעשות להם את מלאכתם, וביום טוב היו משתמטים מהם באומרם כי יום טוב הוא ואסור בעשיית מלאכה, **חַיְּישִׁינַן** – חוששים שאם יראו אותם מקברים את מתיהם ביום טוב שני, שיכופו אותם לעשות גם את מלאכתם, ולכן אין לקבור את המת ביום טוב שני על ידי ישראל.

* * *

עוד אודות שני ימים טובים לענין עירובי תבשילין: **רָבִינָא חֲזָה יָתִיב קַמֵּיהּ** – ישב לפני **דְּרַב (אסי) [אַשִׁי] בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, חַזְיֵיהּ** - ראה רבינא **דַּהֲוָה עָצִיב** – שרב אשי עצוב. **אָמַר לֵיהּ** רבינא, **אַמַּאי** – מדוע **עָצִיב מַר.** **אָמַר לֵיהּ** רב אשי, הריני עצוב משום **דְּלֹא אוֹתְיֵבִי** – לא הנחתי **עֵירוּבֵי תַּבְשִׁילִין,** ובאותה שנה חלה שבת לאחר שני ימים של ראש השנה, ומאחר ולא הניח בו רב אשי עירוב תבשילין, נאסר עליו לבשל מיום טוב לשבת. **אָמַר לֵיהּ** רבינא, **וְלוֹתֵיב מַר הָאִידְּנָא** – יניח מר כעת, ביום טוב הראשון של ראש השנה, עירוב תבשילין, ועל ידו יוכל לבשל למחר ביום טוב השני לצורך שבת, שהרי **מִי לֹא אָמַר רָבָא,** שני ימים טובים של גלויות שחלו בימי חמישי ושישי, שספק הוא מי מהם קודש ומי חול, ונזכר ביום טוב ראשון שלא הניח מערב יום טוב עירוב תבשילין, **מַנִּיחַ אָדָם עֵירוּבֵי תַּבְשִׁילִין מִיּוֹם טוֹב לְחַבֵּירוֹ** – להתיר לו לבשל למחרתו ביום טוב השני לצורך שבת, **וּמַתְנֶה** עליו ואומר, אם היום חול הרי עירובי עירוב, כדין כל עירוב שמניחים אותו מערב יום טוב, ואם היום קודש אין עירובי כלום, ולמחר שהוא חול בין כך מותר לי לבשל, ונמצא כי ממה נפשך מותר לו לבשל למחרת לשבת, ואם כן אין לך [–רב אשי] להיעצב כיון שעדיין אפשר לערב. **אָמַר לֵיהּ** רב אשי, **אֵימַר** – כל מה **דְּאָמַר רָבָא** כן הוא דווקא **בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גְּלִיּוֹת** שהם שתי קדושות, ורק אחד מהם קדוש אלא שמסופק לנו מי הוא, ועל כן ממה נפשך מועיל עירוב היום הראשון להתיר את היום השני, אבל **בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה** שקדושה אחת להם וכיומא אריכתא הם, **מִי אָמַר** רבא כן, הלא אין נוהג בהם הממה נפשך האמור שהרי שניהם קדושים בתורת ודאי, כמבואר לעיל, ואם מניח את העירוב בראשון הרי הוא כמערב באמצע היום טוב. אמר לו רבינא, **וְהָא אָמְרֵי נְהַרְדָּעֵי שאַף** בשני ימים טובים של ראש השנה **בֵּיצָה** שנולדה בראשון **מוּתֶּרֶת** בשני, כי ממה נפשך אם הראשון חול נמצא כי נולדה מערב יום טוב, ואם הראשון קודש בודאי מותרת בשני שהוא חול, הרי לנו כי גם בראש השנה אין שני הימים קדושים בתורת ודאי. **אָמַר לֵיהּ רַב מָרְדְּכַי** שהיה תלמידו של רב אשי, לרבינא, אל תקשה לרב אשי מדברי נהרדעי, שהרי **בְּפֵירוּשׁ אָמַר לִי מַר** – רב אשי, **דְּהוּא לֹא סָבַר לְהָא דִּנְהַרְדָּעֵי,** אלא כרב ושמואל ששני ימים של ראש השנה קדושה אחת היא, ועל כן לא רצה לערב מהיום הראשון לשני.

* * *

הגמרא מביאה מחלוקת לגבי אפרוח שבקע מביצתו ביום טוב: **אִתְּמַר, אֶפְרוֹחַ שֶׁנּוֹלַד בְּיוֹם טוֹב, רַב אָמַר, אָסוּר** הוא בו ביום, **וּשְׁמוּאֵל וְאִיתֵּימָא** – ויש אומרים **שרַבִּי יוֹחָנָן, אָמַר, מוּתָּר** הוא. מסבירה הגמרא, **רַב אָמַר אָסוּר,** משום **שמוּקְצֶה הוּא,** שהרי בין השמשות של ערב יום טוב קודם יציאתו מהביצה, היה אסור באיסור שרץ, ולא היה ראוי לבלום, **וּשְׁמוּאֵל וְאִיתֵּימָא רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, מוּתָּר** הוא, **הוֹאִיל וּמַתִּיר עַצְמוֹ** מעתה **בִּשְׁחִיטָה,** מה שלא היה קודם הלידה, שאילו היו בוקעים את הביצה ומוציאים ממנה את האפרוח, היה נאסר משום שרץ, ומגו [–מתוך] שעל ידי לידתו הוא מתיר את עצמו ונעשה ראוי לאכילה על ידי שחיטה, כן הוא מתיר את עצמו בלידתו מאיסור מוקצה. **אָמְרֵי לֵיהּ רַב כַּהֲנָא וְרַב אַפִּי לְרַב, וְכִי מַה בֵּין** אפרוח **זֶה** שנולד ביום טוב שאתה אוסרו משום מוקצה, **לְבֵין עֵגֶל שֶׁנּוֹלַד בְּיוֹם טוֹב** ששנינו בברייתא להלן שהוא מותר ביום טוב לדברי הכל. **אָמַר לְהוּ** רב, עגל שנולד ביום טוב אינו מוקצה, **הוֹאִיל וּמוּכָן הוּא אַגַּב אִמּוֹ בִּשְׁחִיטָה** – שהרי אף קודם שנולד הוא ניתר בשחיטת אמו, כי עובר ירך אמו והרי הוא כאחד מאבריה, ואם נשחטה אמו בעודו במעיה הרי הוא נאכל בלא שחיטה, מה שאין כן באפרוח, שאין לו שום היתר על ידי שחיטה עד לילדתו. שוב הקשו לו, **וּמַה בֵּין** אפרוח **זֶה לְבֵין עֵגֶל שֶׁנּוֹלַד מִן הַטְּרֵפָה** ביום טוב שאף הוא מותר ביום טוב, ולא מצינו למי שיאסרנו משום מוקצה, והלא עובר הטריפה אינו ניתר בשחיטת אמו, שהרי אין שחיטת הטריפה מתירה לאכילה, ואינו ראוי על ידי שחיטה עד לילדתו. ומאחר שנולד ביום טוב נמצא כי לא הוכן מערב יום טוב, ומוקצה הוא, **שָׁתִיק רַב** ולא השיבם דבר. **אָמַר רַבָּה וְאִיתֵּימָא** – ויש אומרים **שרַב יוֹסֵף** אמר זאת, **מַאי טַעְמָא שָׁתִיק רַב, לֵימָא לְהוּ** – היה לו להשיבם, שאף עגל הנולד מן הטריפה אינו מוקצה, **הוֹאִיל** וכבר מערב יום טוב קודם ללידתו **מוּכָן** הוא **אַגַּב אִמּוֹ** להאכילו **לְכַלְבִּים** בעודה חיה, מה שאין כן אפרוח שנולד ביום טוב, שקודם לידתו אינו ראוי לבלום, משום שאינו עומד לאכילת כלבים, ואף אינו ראוי על ידי שחיטה קודם שנולד, על כן הוא אסור ביום טוב משום איסור נולד. **אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי** לרבה [–או לרב יוסף],

רש"י

אמר רבא מת ביום טוב ראשון כו' – מת המוטל לקבור, אם יום טוב ראשון הוא וכו'. **מה שאין כן בביצה** – לענין ביצה לא הקלו ביום טוב שני דראש השנה להשוות לשל גליות, דאלו ראש השנה – נולדה בזה אסורה בזה. **אף בביצה** – נולדה בזה מותרת בזה. **דמאי דעתיך** – לאסרה בשני לרחוקי מבית דין. **דילמא מעברי ליה לאלול** – כתקנה הראשונה, למנות מיום שני ולעשות שני ימים, כגון שלא באו עד יום שלשים ואחד. **מימות עזרא ואילך וכו'** – ואף על פי שתקנו, לא אירע שבאו עדים מן המנחה ולמעלה חוץ מאותה הפעם, ועדיין לא נתקנה. האי דנקט מימות עזרא – משום דבימיו עברוהו, דכתיב בעזרא (נחמיה ח) "וביום השני", ובראש השנה משתעי. **לא אמרן** – דיתעסקו בו ישראל. **אלא דאשתהי** – ומתירא שלא יסריח. **אבא** – הדס היו מניחין על מטת מת, לכבודו. **דאיכא חברי** – אומה רשעה שהיו בימי פרסיים, וכופין את ישראל לעשות מלאכתן. וביום טוב היו נדחין מהן על ידי שאומרים להם: יום טוב הוא. ואם יראו אותם מקברין מתיהם – יכופו אותם למלאכה. והאי גלימא דאמרינן לעיל – אינו צורך המת, שהרי יש לו תכריכין אחרים כל צרכו. שאם צריך לו – מאי אפילו דקאמר? הא אמרינן ביום טוב שני יתעסקו בו ישראל, ועסק זה חציבת קברו וחתוך תכריכין, הלכך על כרחך בגלימא שאינו צריך לו מיירי, דומיא דאסא דשרי למגזייה, וקא משמע לן דאף על גב דטרחא דלא צריך הוא, אלא משום כבודו עושין לו יותר מדאי – מותר לעשות לו, כיון דלגבי מת כחול שויוה רבנן. **חזייה** – רבינא לרב אשי דהוה עציב. **הכי גרסינן:** אמאי עציב מר. **אמר ליה דלא אותיבי ערובי תבשילין** – לא הושבתי, כלומר: לא הכנתי לי ערובי תבשילין, לאפות ולבשל מיום טוב לשבת. דתנן לקמן (טו,ב): עושה אדם תבשיל מערב יום טוב לשם ערוב. **האידנא** – ביום טוב ראשון, והוא חמישי בשבת, ועל תנאי הוא אומר: אם היום הוא חול ולמחר קדש – יהא ערוב, ואם היום קדש ולמחר חול – איני צריך לכך. **מי אמר** – והרי הם כיום ארוך, ושניהם קדש. **אמר ליה רב מרדכי** – לרבינא: מנהרדעי לא תותביה למר, בפירוש שמיע ליה מיניה דלא סבר לנהרדעי. רב מרדכי תלמידו של רב אשי היה, כדאמרינן בסוטה (מו,ב) גבי לויה לרבו עד פרסה: רב מרדכי אלויה לרב אשי כו'. **הואיל ומתיר עצמו** – בלידתו להיות נשחט, מה שלא היה לפני לידתו. אף מוקצה התיר את עצמו בלידתו, דמגו דאתקן להא אתקן להא. **לעגל שנולד ביום טוב** – דתניא לקמן שמותר בו ביום לדברי הכל. **מוכן אגב אמו** – בעודו בתוך מעיה, אם נשחטה האם היה נאכל. **הטרפה** – בנה אסור אם נמצא בתוכהא, דעובר ירך אמו הוא. הואיל ובשחיטת אמו אתה בא לאכלו, וכי נולד ביום טוב מן הטרפה – ליכא למימר הואיל ומוכן אגב אמו, ואפילו הכי בשחיטת עצמו מותר לשחטו ולאכלו, דלא אשכחן מאן דאסיר. **לכלבים** – דבין השמשות היתה אמו עומדת לכך. אבל אפרוח שבקליפה – אינו עומד לאכילת כלבים, ואף לא היה ראוי, הלכך: נולד הוא.

מוכן

תוספות

מימות עזרא ואילך לא מצינו אלול מעובר – ואם תאמרינן בערובין (לט,א ושם) דרבי יוסי אוסר הביצה שנולדה [בראשון ביום] השני, ואם כן היכי פליגי נהרדעי ארבי יוסי שהוא תנא? יש לומר: דלרבי יוסי אסור אי אתרמי, ונהדרעי אמרי דלא אתרמי. **יום** טוב שני לגבי מת כחול שויוה רבנן אפילו למיגז ליה גלימא ואפילו למיגז ליה אסא – ותימה: דבמועד קטן (ח,ב ושם) אמרינן אין חופרין כוכין במועד, והכא משמע דאין זו מלאכה! ויש לומר כפירוש רבינו חננאל, דפירש: שהיו רגילין לחפור הרבה ביחד כדי שיהיו מזומנות כשיבאו מתים, ועל זה קאמר דאין חופרין במועד לצורך אחר המועד. **והאידנא** דאיכא חברי חיישינן – פירש רש"י: שכופין לישראל לעשות מלאכה, וכשהוא יום טוב מניחין אותם, ואם היו רואין שיקברו מתיהם – יכופו אותם לעשות מלאכה. והשתא בזמן הזה שאין חברי – מותר. ואין לומר שצריך מנין אחר להתירו, דכיון דזה הטעם משום חששא, ועברה החששא – עבר הטעם. והכי נמי אמרינן גבי מים מגולין דאסורין שמא נחש שתה מהן, ועכשיו שאין נחשים מצויין בינינו – אנו שותין מהן אפילו לכתחילה, אף על פי שהוא דבר שבמנין. ומכל מקום, רבינו תם היה אוסר. ומעשה שהיה במלאו"ן שמת אדם אחד ביום טוב שני ורצו להתעסק בו לקברו, וגער בהן רבינו תם, ושלח להם: בני בשכר אינן בני תורה, ואתם בני תורה? כדאיתא בשבת (קלט,ב ושם) שלא לקבור מת ביום טוב שני משום דלאו בני תורה נינהו, ואתי לזלזולי ביה. אבל הרבינו יצחק אמר דאין זה דמיון, דהא לענין הרבה דברים אשכחנא דאינן בני תורה, כדאיתא ביבמות (מו,א ושם) חזנהו דקא אכלי תורמוס דשלקי גוים ואסר להם, ופרכינן: והא נאכל כמו שהוא חי, וכל שהוא נאכל כמו שהוא חי – אין בו משום בשולי גוים, ומשני: שלא היו בני תורה. ואנו אין אנו חרשין בדבר זה, דקיימא לן דכל שהוא נאכל כמו שהוא חי – אין בו משום בשולי גוים. והרב רבנו יחיאל אומר דלא דמי, דשאני הכא דבצנעה הוא אוכל בביתו, ולא אוושא מלתא, אבל לקבור מתים בפרהסיא – אוושא מלתא, ואין נכון להתיר. ועוד אמר רבינו תם: דבזמן הזה נמי יש יהודים שהן משועבדים למלכות לעשות מלאכה, כגון לקבל המס ולהתעסק בצרכיהם. הלכך, אם יראו שיתעסקו לעשות מלאכה במת – יכופו אותם לעשות מלאכה למלכות.

אפרוח שנולד ביום טוב וכו' – נראה לומר דאתרמי שנפתחו עיניו היום, דאי לא נפתחו עיניו – קיימא לן דאפילו בחול אסור. **הואיל** ומתיר עצמו בשחיטה – פירש רש"י: מתיר עצמו בלידתו להיות נשחט, אבל קודם לידתו היה אסור, וכיון דאתקן לשחיטה – אתקן נמי לענין מוקצה. ותימה: למה להו לשמואל ורבי יוחנן דוק טעמא? תיפוק ליה משום דלית להו מוקצה, כדאמרינן פרק "מי שהחשיך" (שבת קנו,ב) דשמואל וזעירי ורבי יוחנן כרבי שמעון סבירא להו! ויש לומר: דהכא קאמר טעמא אפילו לרבי יהודה דאית ליה מוקצה שרי מהאי טעמא, ולכך צריך האי טעמא. אי נמי: איצטריך אפילו לרבי שמעון דלית ליה מוקצה, דמודה בהאי מוקצה דהכא, דהוי כגרוגרות וצמוקין. והכי מוכח בשבת (מה,ב). **וכי** מה בין זה לעגל שנולד מן הטרפה – דהתם לא מצי למימר הואיל ומוכן אגב אמו, דהא אמו טרפה והוא מותר. ותימה: והא מוכן הוא דאמרינן בחולין (עה,א), דבן פקועה ניתר בארבעה סימנין בשחיטת אמו או בדידיה, ואם כן יכול להורשיט ידו במעי אמו וישחטנו, ויהיה מוכן כהאי גוונא! ויש לומר: דקאמר גמרא אליבא דרבי אושעיא, דקמבעיא ליה התם בחולין (עד,א) אם ניתר בן פקועה בארבעה סימנין. אי נמי, יש לומר: הואיל ולכתחילה אין לו לשחטו כי האי גוונא שאינו יכול לראות, מידי דהוה אשוחט בלילה (שם יג,ב) דאסור לכתחילה – לא מיקרי מוכן. ועוד יש לומר: דהתם מיירי דאירע שכלו לו חדשיו, והכא מיירי בלא כלו לו חדשיו עד היום, ואם כן לא הוי מוכן היום, הואיל ובין השמשות לא הוה חזי.

השתא

אָמַר רָבָא: מֵת בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן - יִתְעַסְּקוּ בּוֹ עֲמָמִים, מֵת בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי - יִתְעַסְּקוּ בּוֹ יִשְׂרָאֵל, וַאֲפִילּוּ בְּשֵׁנִי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּבֵיצָה. גְּהַרְדְּעֵי אָמְרִי: אַף בְּבֵיצָה, דְּמַה דַּעְתֵּיךְ - דִּילְמָא מְעַבְּרִי לֵיהּ לֶאֱלוּל, הָא אָמַר רַב חִינָּנָא בַּר פָּהֲנָא אָמַר רַב: מִימוֹת עֶזְרָא וְאֵילָךְ לֹא מָצִינוּ אֱלוּל מְעוּבָּר. אָמַר מָר זוּטְרָא: לָא אָמְרַן אֶלָּא דְּאִשְׁתַּהִי, אֲבָל לָא אִשְׁתַּהִי - מִשְׁהֵינַן לֵיהּ. רַב אַשִׁי אָמַר: אַף עַל גַּב דְּלָא אִשְׁתַּהִי נַמִּי לָא מִשְׁהֵינַן לֵיהּ. מַאי טַעְמָא? יוֹם טוֹב שֵׁנִי לְגַבֵּי מֵת - כְּחוֹל שַׁוְיוּהּ רַבָּנַן, אֲפִילּוּ לְמִיגַּז לֵיהּ גְּלִימָא וּלְמִיגַּז לֵיהּ אָסָא. אֲמַר רָבִינָא: וְהָאִידָּנָא דְּאִיכָּא חַבְרֵי - חָיְישִׁינַן. רָבִינָא הֲוָה יָתֵיב קַמֵּיהּ דְּרַב (אַסִי) בְּשֵׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, חֲזִייֵהּ דַּהֲוָה עָצִיב, אֲמַר לֵיהּ: אַמַּאי עָצִיב מָר? אֲמַר לֵיהּ: דְּלָא אוֹתִיבִי עֵירוּבֵי תַּבְשִׁילִין. אֲמַר לֵיהּ: וְלוֹתִיב מָר הָאִידָּנָא, מִי לָא אֲמַר רָבָא: מַנִּיחַ אָדָם עֵירוּבֵי תַּבְשִׁילִין מִיּוֹם טוֹב לַחֲבֵירוֹ וּמַתְנֶה! אֲמַר לֵיהּ: אֵימַר דַּאֲמַר רָבָא בְּשֵׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גָּלֻיּוֹת, בְּשֵׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה מִי אֲמַר? וְהָא אָמְרִי נְהַרְדְּעֵי: אַף בֵּיצָה מוּתֶּרֶת. אֲמַר לֵיהּ רַב מָרְדְּכַי: בְּפֵירוּשׁ אֲמַר לִי מָר דְּלָא סָבַר לְהָא דִּנְהַרְדְּעֵי. אִתְּמַר: אֶפְרוֹחַ שֶׁנּוֹלַד בְּיוֹם טוֹב, רַב אָמַר: אָסוּר, וּשְׁמוּאֵל וְאִיתֵימָא רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: מוּתָּר. רַב אָמַר: אָסוּר, מוּקְצֶה הוּא. וּשְׁמוּאֵל וְאִיתֵימָא רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: מוּתָּר, הוֹאִיל וּמַתִּיר עַצְמוֹ בִּשְׁחִיטָה. אָמְרִי לֵיהּ רַב כָּהֲנָא וְרַב אַסִי לְרַב: וְכִי מַה בֵּין זֶה לְעֶגֶל שֶׁנּוֹלַד בְּיוֹם טוֹב? אֲמַר לְהוּ: הוֹאִיל וּמוּכָן אַגַּב אִמּוֹ בִּשְׁחִיטָה. וּמַה בֵּין זֶה לְעֶגֶל שֶׁנּוֹלַד מִן הַטְּרֵפָה? שָׁתֵיק רַב. אֲמַר רַבָּה וְאִיתֵימָא רַב יוֹסֵף: מַאי טַעְמָא שָׁתֵיק רַב? לֵימָא לְהוּ: הוֹאִיל וּמוּכָן אַגַּב אִמּוֹ לְכִלְבִים! אֲמַר לֵיהּ אַבַּיֵי:

השתא

אחד חכם כו' ואחד תם ואחד שאינו יודע לשאול, שבכל אחד ואחד מישראל ישנו בחינת אחד . . אפילו ברשע ישנו גם כן בחינת אחד.

ממאמר שבת פרשת נצבים-וילך, ה'תשכ"ז

השתא מוכן לאדם לא הוי מוכן לבהמה דתנן מחתכין וכו' רבי יהודה כו' לפי שאינו מוכן.

ותימה: היכי הוי מוכן לאדרבה, לא הוי מוכן לאדם. דבין השמשות לא מצי שחיט לה – דשמא הוא שבת, והיכא מוכח מהכא דמוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים? על כן נראה להררבינו יצחק דגרס: אם לא היתה נבלה מעיום טוב. ולא נראה, דהא בהדיא אמרינן לעיל דגבי שבת מתניא, דקאמר גבי שבת דסתם לן תנא כרבי שמעון וכו', ומייתי דף משנה. ויש לומר: דשפיר מיירי בשבת, ומייתי מן היתור. דאי לא אשמועינן כי אם גבי שבת – לתנו: רבי יהודה אומר אם לא היתה נבלה מערב שבת אסורה, ותו לא. והייתי יודע דאסורה משום מוקצה. ואמאי היה צריך למיתני לפי שאינו מן המוכן? אם אינו ענין לשבת, דהא שמעינן ליה – תנהו ענין ליום טוב, ואפילו הכי אסור. ואף על גב דהוה מוכן לאדם בין השמשות, משום דמוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים. ותימה: הא דתנן בשבת (מב,ב ושם): אין נותנין כלי תחת הנר בשבת לקבל בו שמן, ואם נתנו מבעוד יום – מותר, ואין נאותין הימנו לפי שאינו מן המוכן. והתם מאי דרשינן מן היתור, ולא שייך לרבות יום טוב? ויש לומר: דהתם נמי מרבין מן היתור, אף על פי שכבה הנר כבר – אסור אחרי כן, לפי שאינו מן המוכן. והרב רבנו יעקב מקורביי"ל תירץ: דשפיר מיירי דוקא לענין שבת, ואף על פי כן מוכח שפיר דמוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים. דאי סלקא דעתך מוכן לאדם הוי מוכן לכלבים – אם כן בערב שבת מבעוד יום, אם היה מוכן לאדם – היה כמו כן מוכן לכלבים, לפי דבריו דמוכן לאדם הוי מוכן לכלבים. אם כן כשהחשיך וקדש היום, אף על גב דנסתלקה הכנה דאדם, שאינה ראויה לאדם עכשיו – מכל מקום היתה מוכנת לכלבים מבעוד יום, וכיון שהיתה מוכנת להם – ההכנה לא נסתלקה בקדוש היום.

מוכן לכלבים הוי מוכן לאדם דדעתיה דאיניש אבל מידי דחזי ליה – וקשה: דאם כן אפרוח נמי יהא מותר, שמוכן לכלבים! ויש לומר: דבעינן מוכן ועומד, וזה אינו עומד לכלבים.

עגל שנולד ביום טוב מותר – ותימה: מכל מקום הוי אסור משום נולד, כמו ביצה! ויש לומר: דהא דאמר דשייך למיסר נולד – היינו דוקא בדבר מאכל, דומיא דפירות הנושרין ומשקין שזבו, אבל בעלי חיים – לא. **ביצים** גמורות מותרות לאכלן בחלב – וקשה: דהא אמרינן בעדיות (פרק ה משנה א): ביצת נבילה, כל שכמוה נמכרת בשוק – בית שמאי מתירין ובית הלל אוסרין. והכא היכי מותר לאכלן בחלב? ויש לומר: דטעמא משום דבשר עוף בחלב מדרבנן, ואפילו בית הלל מודו. וקשה: דאמרינן בעירובין (סב,ב ושם) אפילו ביעתא בכותחא לא לשרי אינש במקום רביה, מאי קא משמע לן? פשיטא: ודאיבא בסמוך רבי יעקב דאסר! ויש לומר: דכולי עלמא מודו דביצים גמורות מותרות לאכלן בחלב, וטעמא דבית הלל דאסרי ביצת נבלה – היינו משום דגזרינן אטו ביצת טרפה, כדאמרינן בעדיות: ומודים בביצת טרפה שהיא אסורה, מפני שהיא גדילה באיסור. **וכי** תימא קא משמע לן בברייתא מאי דלא אשמעינן במשנה – פירש רש"י: וגילה לנו רבי, דואיל ולא סתם לן במשנה הכי, דהברייתא משובשת. דרבי לא שנאה רבי חייא מנין ליה. ותימה: אם כן מאי פריך הא נולדה אסורה, לא בית שמאי ולא בית הלל? ואמאי דחיק נפשיה לאוקומה אליבא דתנאי, דואיל ומשובשת היא? על כן צריך לפרש הכי: וכי תימא קא משמע לן בברייתא מאי דלא אשמעינן במתניתין, כלומר, מאי ששייר במתניתין קתני הברייתא, דאי לא תנא אלא מתניתין – הייתי אומר שמתירין בית שמאי דוקא כשנולדה, אבל במעי אמה היו מודים דאסור. ופריך: תנינא, דאדרבה, נולדה חמורה יותר מבמעי אמה, ואתיא נמי כבית הלל וכו' דבמעי אמה דברי הכל שריא. **מני** לא כבית שמאי ולא כבית הלל – ואינו יכול לפרש דקתני בברייתא מה ששייר במתניתין, דהא סלקא דעתך עכשיו שנולדה חמורה מבמעי אמה.

ומצא

הָשְׁתָּא מוּכָן לְאָדָם לָא הָוֵי מוּכָן לִכְלָבִים, דִּתְנַן: מְחַתְּכִין אֶת הַדְּלוּעִין לְפָנֵי הַבְּהֵמָה, וְאֶת הַנְּבֵלָה לְפָנֵי הַכְּלָבִים, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם לֹא הָיְתָה נְבֵלָה מֵעֶרֶב שַׁבָּת - אֲסוּרָה, לְפִי שֶׁאֵינָהּ מִן הַמּוּכָן. מוּכָן לִכְלָבִים הָוֵי מוּכָן לְאָדָם?! אֲמַר לֵיהּ: אִין, מוּכָן לְאָדָם - לָא הָוֵי מוּכָן לִכְלָבִים, דְּמַאי דַּחֲזִי לֵיהּ לְאִינִישׁ לָא שָׁדֵי לֵיהּ לִכְלָבִים. מוּכָן לִכְלָבִים - הָוֵי מוּכָן לְאָדָם, דְּדַעְתֵּיהּ דְּאִינִישׁ אַכָּל מִידֵי דַּחֲזִי לֵיהּ. תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דְּרַב, תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל וְאִיתֵימָא רַבִּי יוֹחָנָן. תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דְּרַב, עֵגֶל שֶׁנּוֹלַד בְּיוֹם טוֹב - מוּתָּר, אֶפְרוֹחַ שֶׁנּוֹלַד בְּיוֹם טוֹב - אָסוּר. וּמַה הֶפְרֵשׁ בֵּין זֶה לָזֶה? זֶה - מוּכָן אַגַּב אִמּוֹ בִּשְׁחִיטָה, וְזֶה - אֵינוֹ מוּכָן אַגַּב אִמּוֹ. תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל וְאִיתֵימָא רַבִּי יוֹחָנָן: עֵגֶל שֶׁנּוֹלַד בְּיוֹם טוֹב - מוּתָּר, וְאֶפְרוֹחַ שֶׁנּוֹלַד בְּיוֹם טוֹב - מוּתָּר. מַאי טַעְמָא - זֶה מוּכָן אַגַּב אִמּוֹ וְזֶה מַתִּיר עַצְמוֹ בִּשְׁחִיטָה. תָּנוּ רַבָּנַן: אֶפְרוֹחַ שֶׁנּוֹלַד בְּיוֹם טוֹב - אָסוּר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: אַף בְּחוֹל אָסוּר, לְפִי שֶׁלֹּא נִתְפַּתְּחוּ עֵינָיו. כְּמַאן אָזְלָא הָא דְּתַנְיָא: "לְכָל הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ" - לְרַבּוֹת אֶפְרוֹחִים שֶׁלֹּא נִתְפַּתְּחוּ עֵינֵיהֶם. כְּמַאן - כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב. אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב: בֵּיצָה עֵם יְצִיאָתָהּ נִגְמְרָה. מַאי עֵם יְצִיאָתָהּ נִגְמְרָה? אִילֵימָא עֵם יְצִיאָתָהּ נִגְמְרָה וּמוּתֶּרֶת לְאָכְלָהּ בְּחָלָב, הָא בִּמְעֵי אִמָּהּ אֲסוּרָה לְאָכְלָהּ בְּחָלָב? וְהָתַנְיָא: הַשּׁוֹחֵט אֶת הַתַּרְנְגוֹלֶת וּמְצָא בָהּ בֵּיצִים גְּמוּרוֹת - מוּתָּרוֹת לְאָכְלָן בְּחָלָב! אֶלָּא: עֵם יְצִיאָתָהּ נִגְמְרָה וּמוּתֶּרֶת לְאוֹכְלָהּ בְּיוֹם טוֹב. הָא בִּמְעֵי אִמָּהּ אֲסוּרָה לְאָכְלָהּ בְּיוֹם טוֹב? וְהָא תַּנְיָא: הַשּׁוֹחֵט אֶת הַתַּרְנְגוֹלֶת וּמְצָא בָהּ בֵּיצִים גְּמוּרוֹת - מוּתָּרוֹת לְאָכְלָן בְּיוֹם טוֹב! וְכִי תֵּימָא: קָא מַשְׁמַע לָן בִּבְרַיְיתָא מַאי דְּלָא אַשְׁמַעְינַן בְּמַתְנִיתִין - הָא נַמִּי תָּנֵינָא: בֵּיצָה שֶׁנּוֹלְדָה בְּיוֹם טוֹב, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: תֵּאָכֵל, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: לֹא תֵּאָכֵל. וְעַד כָּאן לָא פְּלִיגִי בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל אֶלָּא בְּנוֹלְדָה, אֲבָל בְּמִעֵי אִמָּן - דִּבְרֵי הַכֹּל שַׁרְיָין. וְכִי תֵּימָא: בֵּית הִלֵּל אֲפִילּוּ בְּמִעֵי אִמָּן נַמִּי אָסְרִי, וְהַאי דְּקָתָנֵי נוֹלְדָה - לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחָן דְּבֵית שַׁמַּאי דַּאֲפִילּוּ נוֹלְדָה נַמִּי שָׁרוּ, אֶלָּא הָא דְּתַנְיָא: הַשּׁוֹחֵט אֶת הַתַּרְנְגוֹלֶת וּמְצָא בָהּ בֵּיצִים גְּמוּרוֹת - מוּתָּרוֹת לְאָכְלָן בְּיוֹם טוֹב, מַנִּי? לֹא בֵּית שַׁמַּאי וְלֹא בֵּית הִלֵּל! אֶלָּא: עֵם יְצִיאָתָהּ נִגְמְרָה - וּמְגַדֶּלֶת אֶפְרוֹחִים, בְּמִעֵי אִמָּהּ - אֵינָהּ מְגַדֶּלֶת אֶפְרוֹחִים. לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ - לְמִקָּח וּמִמְכָּר. כִּי הַהוּא דַּאֲמַר לְהוּ: בֵּיעֵי

מוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים – למאן דאית ליה מוקצה, דהא נתנבלה בשבת לרבי יהודה אתמול בין השמשות היתה עומדת לאדם, וקא חשיב ליה מוקצה בהא לגבי כלבים. **אכל מידי דחזי ליה** – ועובר שבמעי טרפה – ראוי לו לכשיולד, הלכך: מאתמול דעתיה עליה, אם יולד – יאכלנו. **לפי שלא נתפתחו עיניו** – ואתרבי לאסורא מ"כל השרץ השורץ על הארץ" כדלקמן. **עם יציאתה נגמרה** – כשיצאה נגמרה ברייתה, אבל מקמי הכי – לא חשיבא ביצה גמורה. ולקמיה מפרש ואזיל למאי הלכתא. **לאכלה בחלב** – דהשתא הוה ביצה ולא בשר. אבל הנמצאת במעי אמה – אינה ביצה, ואסורה לאכלה בחלב. **ביצים** גמורות – ואפילו בלא קליפה לבנה, אלא שהחלמון לבדו גמור. ואף על פי שמעורה עדיין בגידין – שריא, כדלקמן מדפליג רבי יעקב עליה, ואמר: אם היו מעורות בגידין – אסורות. **ביום טוב** – והכי קאמר: יצתה ודאי מבעוד יום מותר, כי ודאי הוא דנגמרה בחול. אבל לא יצתה – לא נגמרה בחול, ואסורה משום הכנה דרבה. **וכי תימא** – אין הלכה כברייתא זו, דאשמועינן בה מאי דלא אשמעינן במתניתין, ובשום משנה לא סתם לן רבי הכי, ואם רבי לא שנה רבי חייא מנין לו. **אלא הא דתניא כו'** – הך ברייתא דלעיל, מאן קתני להה? **לא בית שמאי ולא בית הלל** – לא בית שמאי – דמאי אריא במעי אמה? אפילו נולדה ביום טוב שריא. ולא בית הלל – דאפילו במעי אמן אסירי. **ומגדלת אפרוחים** – ולענין דין מקח וממכר אתמר, דאם נולדה – נגמר בשולה, וראויה לגדל ממנה אפרוחים. אבל נמצאת במעי אמה – אינה מגדלת אפרוחים. ואם תבעוהו למכור ביצים לגדל אפרוחים, אם מכר אלו – הוי מקח טעות, ובטל מקח.

דפחיא

דפחיא

העבודה דקריאת-שמע הוא עניין המסירת-נפש, למסור נפשו באחד.

ממאמר שבת פרשת נצבים-וילך, ה'תשכ"ז

רב לא יכל לתרץ כן, משום שהַשְׁתָּא לדעת הסובר איסור מוקצה, דבר הַמּוּכָן מערב שבת לְאכילת אָדָם ותוך כדי השבת השתנה ונעשה מאכל כלבים, אין אומרים שבכלל ההכנה הראשונה לאדם כלולה גם כן הכנה לאכילת הכלב, אלא לֹא הָוֵי מוּכָן לְכִלְבָים, והרי הוא איסור משום מוקצה, כל שכן שדבר המוכן לכלבים אינו נחשב מוכן לגבי אכילת אדם, דִּתְנַן במשנה (שבת קנו:), מְחַתְּכִין בשבת אֶת הַדְּלוּעִין התלושים לִפְנֵי הַבְּהֵמָה, ואין אומרים שטירחה שאינה צריכה היא, וְכמו כן מחתכים אֶת הַנְּבֵלָה לִפְנֵי הַכְּלָבִים, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִם לֹא הָיְתָה הבהמה נְבֵלָה מֵעֶרֶב שַׁבָּת אלא התנבלה בשבת, הרי היא אֲסוּרָה בו ביום, לְפִי שֶׁאֵינָהּ מִן הַמּוּכָן, שהרי לא הוכנה מערב שבת בין השמשות לאכילת כלבים אלא היתה עומדת לאדם, ועל כן היא מוקצה לגבי כלבים כל השבת, וכיון שמוכח מדברי רבי יהודה אלו שמוכן לאדם אינו נחשב מוכן לגבי כלבים, וכי יעלה על הדעת שמּוּכָן לְכִלְבָים הָוֵי מוּכָן לְאָדָם, ואם כן עגל שנולד מן הטריפה אינו מוכן, ועל כן שתק רב ולא השיב דבר על מה שהקשו לו רב כהנא ורב אסי, איך מותר עגל זה שנולד ביום טוב. אָמַר לֵיהּ רבה [–או רב יוסף], אֵין – אכן כן הוא, שמּוּכָן לְאָדָם לֹא הָוֵי מוּכָן לְכִלְבָים, דְּמַאי דְּחָזֵי לֵיהּ לְאִינִיש, לֹא שָׁדֵי לֵיהּ לְכִלְבָים – משום שדבר הראוי לאדם לאוכלו בעצמו אינו זורקו לפני כלבו, ועל כן בהמה שהתנבלה בשבת, אסורה משום מוקצה, משום שבערב שבת בין השמשות בעודה ראויה לאדם, הוקצתה מאכילת כלבים, אבל מוּכָן לְאכילת כְּלָבִים הָוֵי מוּכָן אף לְאָדָם, שלא כדבריך, משום דְּדַעְתֵּיהּ דְּאִינִיש אַכֹּל מִידֵי דְּחָזֵי לֵיהּ – שדעתו של אדם להשתמש בו בכל אופן שיהיה ראוי לו בעתיד, ואף שלפי שעה אינו עומד לשימוש זה, ועל כן לא הקצהו מערב יום טוב מאכילת אדם, אלא אף היא בכלל הכנתו, שאם יוולד העגל ביום טוב יאכלנו. ולכן עומדת הקושיא מדוע שתק רב, ולא תירץ שאף בבהמת טרפה מותר הולד משום שהיה מוכן מערב יו"ט לכלבים.

הגמרא מביאה ברייתות המסייעות לשתי הדעות: תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דְּרַב הסובר שאפרוח שנולד בים טוב אסור, וְתַנְיָא כְּוָתֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל וְאִיתֵימָא רַבִּי יוֹחָנָן המתירים אפרוח זה. תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דְּרַב, עֶגֶל שֶׁנּוֹלַד בְּיוֹם טוֹב מוּתָּר בו ביום באכילה, אבל אֶפְרוֹחַ שֶׁנּוֹלַד בְּיוֹם טוֹב אָסוּר, וּמַה הֶפְרֵשׁ בֵּין זֶה לָזֶה, עגל זֶה עוד קודם לידתו מוּכָן הוא מערב יום טוב אַגַּב אִמּוֹ כִּשְׁחִיטָתָהּ, וכמו שאמר רב לעיל (ע"א), וְאילו אפרוח זֶה אֵינוֹ מוּכָן אַגַּב אִמּוֹ, ואין לו שום היתר אכילה עד שיוולד, ומאחר שבערב יום טוב בין השמשות אינו ראוי לבלום, מוקצה הוא ליום טוב כולו. תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל וְאִיתֵימָא רַבִּי יוֹחָנָן, עֶגֶל שֶׁנּוֹלַד בְּיוֹם טוֹב מוּתָּר בו ביום, וְכמו כן אֶפְרוֹחַ שֶׁנּוֹלַד בְּיוֹם טוֹב מוּתָּר, מַאי טַעְמָא, עגל זֶה מותר מפני שהוא מוּכָן אַגַּב אִמּוֹ להאכל על ידי שחיטתה, וְאפרוח זֶה מותר משום שהוא מַתִּיר את עַצְמוֹ כְּלִידתו לִשְׁחִיטָתָהּ, כמבואר לעיל (ע"א) בדברי שמואל.

עוד בענין אפרוח שנולד: תָּנוּ רַבָּנָן, אֶפְרוֹחַ שֶׁנּוֹלַד בְּיוֹם טוֹב אָסוּר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, אַף בְּחוֹל אָסוּר הוא באכילה ביום לידתו, לְפִי שֶׁעדיין לֹא נִתְפַּתְּחוּ עֵינָיו בו ביום. מפרשת הגמרא: כְּמַאן אַזְלָא הָא דְּתַנְיָא, – כדעת מי היא ברייתא זו ששנינו, נאמר (ויקרא יא מב) לְכָל הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ, לְרַבּוֹת אֶפְרוֹחִים שֶׁעדיין לֹא נִתְפַּתְּחוּ עֵינֵיהֶם שאסורים באכילה, כְּמַאן – כדעת מי היא, כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב.

עוד אודות ביצה שנולדה: אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב, בֵּיצָה עִם יְצִיאָתָהּ נִגְמֶרָה בריאתה, אבל קודם לכן אין היא ביצה גמורה. מבררת הגמרא: מַאי עִם יְצִיאָתָהּ נִגְמֶרָה, ומה נפקא מינה מעובדא זו, אִילֵימָא – אם נאמר שהכוונה עִם יְצִיאָתָהּ מהתרנגולת נִגְמֶרָה וּמוּתֶּרֶת לְאָכְלָהּ בְּחָלָב, הָא כל זמן שהיא בְּמֵעֵי אִמָּהּ אֲסוּרָה לְאָכְלָהּ בְּחָלָב, משום שלא נגמרה ועדיין דין בשר לה שאסור לאכלו בחלב, וְהָתַנְיָא בברייתא, הַשּׁוֹחֵט אֶת הַתַּרְנְגֹלֶת וּמָצָא בָהּ בֵּיצִים גְּמוּרוֹת, מוּתָּרוֹת לְאָכְלָן בְּחָלָב, שאפילו שעדיין לא התכסו בקליפתן הלבנה, ולא נגמר אלא החלמון לבדו, אין להם דין בשר אלא יש להן שם ביצה, ואם כן אין לומר שבא לומר זאת.

הגמרא מנסה לפרש באופן אחר את דברי רב: אֶלָּא נאמר שכוונת רב עִם יְצִיאָתָהּ נִגְמֶרָה וּמוּתֶּרֶת הביצה לְאָכְלָהּ בְּיוֹם טוֹב אם נולדה מערב יום טוב, כי במקרה זה ודאי נגמרה בחול, הָא אם עדיין היא בְּמֵעֵי אִמָּהּ, שנשחטה ביום טוב, אֲסוּרָה היא לְאָכְלָהּ בְּיוֹם טוֹב, משום שלא נגמרה בחול אלא ביום טוב גופו, ואמר רבה לעיל, שכל סעודות השבת והיום טוב צריכות להיות מוכנות ומזומנות מבעוד יום של חול, וכל דבר שלא נגמרה הכנתו מחול אסור ביום טוב כאמור, וְהָא תַּנְיָא בברייתא, הַשּׁוֹחֵט אֶת הַתַּרְנְגֹלֶת וּמָצָא בָהּ בֵּיצִים גְּמוּרוֹת, מוּתָּרוֹת לְאָכְלָן בְּיוֹם טוֹב, ואין חוששים לכך שלא נגמרה בחול. וְכִי תֵּימָא – ואם יעלה על דעתך לומר שאין הלכה כברייתא זו, משום דקָא מַשְׁמַע לָן בְּבָרַיְיתָא מַאי דְּלֹא אַשְׁמְעִינָן בְּמַתְנִיתִין – שהיא מחדשת דבר שאינו נמצא במשנה, ואם רבי כותב המשנה לא שנה, מנין חידש כן רבי חייא שכתב את הברייתא, הרי לא ניתן לומר כן, דהָא נַמִּי תָּנִינָא – שהלא שנינו גם דין זה במשנתינו, בֵּיצָה שֶׁנּוֹלְדָה בְּיוֹם טוֹב, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, תֵּאָכֵל, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, לֹא תֵּאָכֵל, וְעַד כָּאן לֹא פְּלִינֵי – ולא נחלקו בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל אֶלָּא בְּביצה שנולְדָה ביום טוב, אֲבָל בעוד הביצים בְּמֵעֵי אִמָּן, דִּבְרֵי הַכֹּל שַׁרְיָין – מותרות הן ביום טוב לאחר שחיטת אמן. וְכִי תֵּימָא, שבֵּית הִלֵּל אֲפִילּוּ ביצים שנמצאו בְּמֵעֵי אִמָּן ביום טוב נַמִּי אָסְרֵי, וְהַאי דְּקָתָנֵי במשנה שאוסרים בביצה שנולְדָה לאו דווקא הוא, אלא נקטה המשנה כן כדי לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחָן דְּבֵית שַׁמַּאי, דַּאֲפִילּוּ אם נולְדָה ביום טוב נַמִּי שָׁרוּ – גם כן התירו, אבל לעולם בית הלל אוסרים גם בביצה שנמצאה במעי אמה, אֶלָּא אם כן הָא דְּתַנְיָא בברייתא הנזכרת, הַשּׁוֹחֵט אֶת הַתַּרְנְגֹלֶת וּמָצָא בָהּ בֵּיצִים גְּמוּרוֹת מוּתָּרוֹת לְאָכְלָן בְּיוֹם טוֹב, מַנִּי – בשיטת מי נאמרה. הרי לֹא בֵּית שַׁמַּאי היא, שהרי מתירים הם אף בנולדה ביום טוב, ואילו הברייתא לא התירה אלא בביצה שלא נולדה, וְאף לֹא בֵּית הִלֵּל היא, שהרי לדבריך אוסרים הם אף ביצה במעי אמה.

מסיקה הגמרא: אֶלָּא כוונת רב עִם יְצִיאָתָהּ נִגְמֶרָה וּמְגַדֵּלֶת אֶפְרוֹחִים מכאן ואילך, אבל קודם שנולדה, בעודה בְּמֵעֵי אִמָּהּ, לא נגמר בישולה, ואם הוציאוה משם לאחר שחיטת אמה, אֵינָהּ מְגַדֶּלֶת אֶפְרוֹחִים. לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ, לְמֶקַח וּמִמְכָּר, שאם קנה אדם מחבירו ביצים הראויות לגדל אפרוחים, ומכר לו מביצים אלו שנמצאו במעי אמן, מקח טעות הוא זה, והרי הוא בטל. כִּי הַהוּא דְּאָמַר לֵהּ – כאותו אדם שחיפש לקנות ביצים לגידול אפרוחים והכריז בֵּיעֵי

נשמות ישראל, להיותם למעלה מהמדידות דסדר השתלשלות, הנה גם כאשר הם בארץ (על-ידי ירידת הנשמה למטה), הרי הם בבחינת אחד. ויתירה מזה, שאפילו בשעת החטא הם גם כן בבחינת אחד. וכנ"ל שישראל אף-על-פי שחטא, ישראל הוא.

ממאמר שבת פרשת נצבים-וילך, ה'תשכ"ז

דְּפַחְיָא – ביצים שנולדו מתרנגולת חיה שפועה ומקרקרת בלידתה **לְמַאן** – למי יש למכור. **יָהֲבוּ לֵיהּ בֵּיעֵי דְּשִׁחוּטָה** – מכרו לו ביצים שנמצאו במעי תרנגולת שנשחטה. **אָתָא** הקונה **לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי אַמִּי** לדין, וטען שרימוהו. **אָמַר לְהוּ** רב אמי למוכרים, **מִקַּח טָעוּת הוּא, וְהָדַר** – וחוזר המקח. מקשה הגמרא: הלא **פְּשִׁיטָא** שמקח טעות הוא, שהרי הכריז הקונה בפירוש שרצונו בביצים של תרנגולת חיה, ומה החידוש בהוראה זו שהובאה כאן. מתרצת הגמרא: **מַהוּ דְּתִימְּא** – שמא תאמר, **הַאי לַאֲכִילָה קָא בָעֵי לְהוּ** – שקונה זה צריך את הביצים כדי לאוכלן, **וְהַאי דְּקָאָמַר** שרצונו בביצים **דְּפַחְיָא,** אינו משום שרצה אותן כדי לגדל מהן אפרוחים, אלא **מִשּׁוּם** שרצה ביצים **דְּצִרְיָכָן** – שמבושלות כל צרכן, וביצים שנמצאו בשחוטה אינן מבושלות כל כך כמו אלו שנולדו מחיה, **לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ** בין אם רוצה אותן לאכילה לבין אם רוצה אותן לגידול אפרוחים, הלא סוף סוף לא קיבל את מבוקשו, שאם רצונו בביצים לאכילה, אין המקח בטל אלא על המוכר **לְמֵיתְבָה לֵיהּ בֵּינֵי בֵינֵי** – להחזיר לו את הפרש ערך הדמים שבין ביצים שנולדו מתרנגולת חיה לבין אלו שנמצאו בשחוטה, שאף שרצה ביצים מבושלות וקיבל ביצים שאינן מבושלות, אין בזה משום ביטול מקח, שהרי גם הן ראויות לאכילה אף על פי שהן פחות יפות, אלא הטעות היא רק לענין דמי המקח, **קָא מַשְׁמַע לָן** רב אמי שלא כן הוא, אלא סתם אדם המבקש ביצי תרנגולת חיה, רצונו בביצים לגידול אפרוחים ולא לאכילה. ועל כן אין ביצי השחוטה שוות לו לכלום, והמקח בטל לגמרי.

עוד מעשה בענין זה: **הַהוּא** אדם **דְּאָמַר לְהוּ** למוכרי הביצים, **בֵּיעֵי דְּדִכְרָא לְמַאן, בֵּיעֵי דְּדִכְרָא לְמַאן** – למי יש למכור ביצי תרנגולת שילדתן מתרנגול זכר. ורצה אותם ולא ביצים שנולדו לתרנגולת מתוך שנתחממה בקרקע, כי רצה לגדל מהן אפרוחים, ואלו אינן מגדלות. **יָהֲבוּ לֵיהּ בֵּיעֵי דְּסַפְּנָא מֵאַרְעָא** – מכרו לו ביצים שלא נולדו לה מזכר, אלא נוצרו מהתחממותה בקרקע. **אָתָא** הלוקח **לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי אַמִּי** לדין. **אָמַר לְהוּ** רב אמי למוכרים, **מִקַּח טָעוּת הוּא, וְהָדַר** – וחוזר המקח. מקשה הגמרא: הלא **פְּשִׁיטָא** שמקח טעות הוא. מתרצת הגמרא: **מַהוּ דְּתִימְּא** שמא תאמר, **הַאי לַאֲכִילָה קָא בָעֵי לְהוּ** – איש זה ביצים לאכילה הוא מבקש, **וְהַאי דְּקָאָמַר** – ומה שאמר שרצונו בביצים **דְּדִכְרָא,** אין זה אלא **מִשּׁוּם דְּשַׁמִּינָן טְפֵי** – שהן שמנות יותר, ויפות הן לאכילה יותר מביצים שנולדו מהחימום בקרקע, **לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ** בין אם רוצה אותן לגידול אפרוחים לבין אם רוצה אותן לאכילה, הלא סוף סוף לא קיבל את מבוקשו, **לְמֵיתְבָא לֵיהּ בֵּינֵי בֵינֵי** – להחזיר לו את הפרש הדמים שבין שני סוגי הביצים, שאם רצונו בביצים לאכילה אין המקח בטל לגמרי, על אף שביקש לקנות ביצים שנולדו מזכר השמינות יותר, **קָא מַשְׁמַע לָן** רב אמי שאינו כן, אלא מן הסתם ביקש לקנות אותן כדי לגדל מהן אפרוחים, וכל שלא נולדו מזכר אינן שוות לו לכלום, והמקח בטל לגמרי.

הגמרא חוזרת למה שאמר רב הונא בשם רב ביצה עם יציאתה נגמרה, ומפרשת אותה באופן אחר: **וְאִי בָּעֵית אֵימָא, מַאי 'עִם יְצִיאָתָהּ נִגְמְרָה', שֶׁעִם יְצִיאַת רוּבָּהּ נִגְמְרָה** לידת הביצה, ואף על פי שלא יצאה כולה, ולענין ביצה שנולדה ביום טוב אמר כן, **וְדִרְבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בֵּיצָה שֶׁיָּצְאָה רוּבָּהּ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב וְחָזְרָה** למעי התרנגולת, ואחר כך חזרה ויצאה ביום טוב, אין דינה כביצה שנולדה ביום טוב, אלא כנולדה מערב יום טוב, ועל כן **מוּתֶּרֶת** היא **לְאָכְלָהּ בְּיוֹם טוֹב. וְאִיכָּא דְּאָמַר** בפירוש דברי רב האמורים, **מַאי 'עִם יְצִיאָתָהּ נִגְמְרָה', שֶׁעִם יְצִיאַת כּוּלָּהּ נִגְמְרָה** לידתה, **עִם יְצִיאַת כּוּלָּהּ, אִין** – הרי היא חשובה כנולדת, **אֲבָל** ביציאת **רוּבָּהּ** עדיין **לֹא** נולדה, **וּלְאַפּוּקֵי מִדְּרַבִּי יוֹחָנָן** – ושלא כדברי רבי יוחנן המתיר את הביצה ביום טוב אם יצאה רובה מערב יום טוב, אלא עד שלא יצאה הביצה כולה בערב יום טוב הרי היא אסורה.

* * *

הגמרא חוזרת לבאר את הברייתא אודות ביצים שנמצאו בתרנגולת שנשחטה: **גּוּפָא,** שנינו לעיל בברייתא, **הַשּׁוֹחֵט אֶת הַתַּרְנְגוֹלֶת וּמָצָא בָהּ בֵּיצִים גְּמוּרוֹת, מוּתָּרוֹת לְאָכְלָן בְּחֶלֶב. רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר, אִם הָיוּ הַבֵּיצִים מְעוּרוֹת** – מחוברות **בַּגִּידִין** דין בשר להן, והרי הן **אֲסוּרוֹת** בחלב. אומרת הגמרא: **מַאן תָּנָא לְהָא דְּתָנוּ רַבָּנַן** – מי הוא התנא ששנה את הברייתא דלהלן, **הָאוֹכֵל מִנְּבֵלַת עוֹף טָהוֹר מִן הַשֵּׁלֶל** – צרור **שֶׁל בֵּיצִים** – מביצים שכבושות ומחוברות לשדרת העוף בגידים, וכן האוכל **מִן הָעֲצָמוֹת** שלה, שאין לבל אלו דין בשר נבילה, וכמו כן האוכל **מִן הַגִּידִין,** שאין בהם בנותן טעם ואין דינם כבשר, **וְכֵן** האוכל **מִן הַבָּשָׂר שֶׁנִּתְלַשׁ מִן** העוף **הַחַי,** בכל אלו הרי הוא **טָהוֹר** מטומאת נבלת עוף טהור, לפי שאינן בשר, כאמור, ובאוכל מבשר שנתלש מהחי לפי שאין דין נבילה אלא בעוף שמת. אבל האוכל **מִן הָאֶשְׁכּוֹל שֶׁל בֵּיצִים** – מבשר שדרת הנבילה שהביצים אדוקות בו, או **מִן הַקִּוּרְקְבָן וּבְנֵי מֵעַיִן** [מעיים] שלה, **אוֹ שֶׁהִמְחָה אֶת הַחֵלֶב** שלה **וְנִמְעָו,** הרי הוא **טָמֵא,** משום שכל אלו יש להם דין בשר הנבילה, וכן הגומע את החלב בדרך שתיה טמא, שאף השותה התרבה לטומאה זו מדרשת הכתוב. מסיקה הגמרא את שאלתה: **מַאן** הוא **הַתָּנָא** שסובר שהאוכל **מִן הַשֵּׁלֶל שֶׁל בֵּיצִים** של הנבילה, הרי הוא **טָהוֹר, אֲמַר רַב יוֹסֵף,** בר־ייתא זו היא **דְּלָא כְּרַבִּי יַעֲקֹב, דְּאִי כְּרַבִּי יַעֲקֹב, הָאָמַר, אִם הָיוּ הַבֵּיצִים מְעוּרוֹת בַּגִּידִין,** הרי הן **אֲסוּרוֹת** בחלב, משום שדין בשר להן. ולשיטתו שלל ביצי הנבילה מטמא את אוכלו כדין האוכל מבשר הנבילה, שהרי הן מעורות בגידים. **אֲמַר לֵיהּ אַבַּיֵי** לרב יוסף, **מַמַּאי** – מנין לך שלרבי יעקב ביצי נבילה מעורות מטמאות את אוכלן, **דִּלְמָא עַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי יַעֲקֹב הָתָם** בברייתא שהן כבשר, **אֶלָּא לְעִנְיַן אִסּוּרָא** של בשר בחלב, שמשום שדומות הן לבשר גזרו חכמים שלא לאוכלן בחלב, **אֲבָל לְעִנְיַן טוּמְאָה לֹא** שאינן בשר. **וְכִי תֵּימָא** – ושמא תאמר **לְעִנְיַן טוּמְאָה נַמִּי גְּזוּר** שיטמא מדרבנן כמו שגזרו לגבי איסור בשר בחלב, אין לומר כן, משום **שֶׁאִפּוּשֵׁי טוּמְאָה הוּא** – הרי ריבוי טומאה אנו גורמים בכך, **וְאַפּוּשֵׁי טוּמְאָה מִדְּרַבָּנַן לָא מַפְּשִׁינָן** – ואין לנו להרבות בטומאה על ידי גזירת חכמים, משום שהדבר גורם להפסד הטהרות שיגע בהן האדם שנגזרה עליו הטומאה.

נוסח אחר בשמועה זו: **וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי** – יש שאמרו לשמועה זו בדרך אחרת, **מַאן תָּנָא** לברייתא זו שאמרה שהאוכל **מִן הָאֶשְׁכּוֹל שֶׁל בֵּיצִים** מהנבילה **טָמֵא,** משום שהוא כבשר הנבילה, וסוברת לישנא זו ש'אשכול של ביצים' אינו הבשר שבו נתונות הביצים אלא לביצים עצמן המעורות בגידין, ו'שלל של ביצים' הוא ביצים שאינן מעורות כל כך, ומיהו הסובר שביצים המעורות כבשר הן, **אָמַר רַב יוֹסֵף, רַבִּי יַעֲקֹב הִיא, דְּאָמַר, אִם הָיוּ הַבֵּיצִים מְעוּרוֹת בַּגִּידִין,** הרי הן **אֲסוּרוֹת** לאוכלן בחלב, וכמו כן הרי הן מטמאות את אוכלן לטמא בגדים. **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי** לרב יוסף, **מַמַּאי** – מנין לך **דְּהַכּוּנָה בְּאֶשְׁכּוֹל** השנוי בברייתא היא לאוכל **מֵהָנָךְ** ביצים **דְּתַלְיָא** [–התלויות] **בָּאֶשְׁכּוֹל** זה, ומשום כך הכרחת שרבי יעקב שנה דין זה, **דִּלְמָא** הכוונה היא לאוכל **אֶשְׁכּוֹל גּוּפֵיהּ** – מהאשכול עצמו, שלדברי הכל דין בשר לו. **וְכִי תֵּימָא** – ושמא תאמר שאם הכוונה **לְאֶשְׁכּוֹל גּוּפֵיהּ, מַאי לְמֵימְרָא** – מה החידוש בדבר, פשיטא שבשר נבילה גמור הוא, אומר לך שיש בכך חידוש, **מִידֵּי דַּהֲוָה אַקִּוּרְקְבָן וּבְנֵי מֵעַיִן** – דומה לקורקבן ובני מעיים, **דְּאַף עַל גַּב דְּוַדּאי בָּשָׂר נִינְהוּ, כֵּיוָן דְּאִיכָּא אִינְשֵׁי דְּלָא אָכְלִי מהם,** ואין דרכם כל כך להאכל, הייתי אומר שאין מטמאים את אוכלם, ולכן **אִיצְטְרִיךְ** התנא **לְאַשְׁמוּעִינָן** שמטמאים, **הָכָא נַמִּי** – כך גם באשכול, **כֵּיוָן דְּאִיכָּא אִינְשֵׁי דְּלָא אָכְלִי** ממנו, **אִיצְטְרִיךְ** התנא **לְאַשְׁמוּעִינָן** שבכל זאת האוכל ממנו טמא.

* * *

_הגמרא מביאה ברייתא אודות זמני התשמיש והלידות: **תָּנוּ רַבָּנַן, כָּל מִין שֶׁמִּטְבַּע בְּרִייתוֹ תִּשְׁמִישׁוֹ בַּיּוֹם, נוֹלָד בַּיּוֹם** – נקבות אותו המין יולדות ביום. **וְכָל מִין שֶׁתִּשְׁמִישׁוֹ בַּלַּיְלָה, נוֹלָד בַּלַּיְלָה. כָּל מִין שֶׁתִּשְׁמִישׁוֹ בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה, נוֹלָד בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה.** מפרשת הגמרא: **כָּל שֶׁתִّשְׁמִישׁוֹ בַּיּוֹם נוֹלָד בַּיּוֹם, זוֹ תַּרְנְגוֹלֶת. כָּל שֶׁתִּשְׁמִישׁוֹ בַּלַּיְלָה נוֹלָד בַּלַּיְלָה, זוֹ עֲטַלֵּף. כָּל שֶׁתִּשְׁמִישׁוֹ בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה, זוֹ אָדָם וְכָל דְּדָמֵי לֵיהּ.** הגמרא מבארת: **אָמַר מַר, כָּל שֶׁתִּשְׁמִישׁוֹ בַּיּוֹם נוֹלָד בַּיּוֹם, זוֹ תַּרְנְגוֹלֶת, לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ מתי היא יולדת, לְכִדְרַב מָרִי בְּרֵיהּ דְּרַב כַּהֲנָא, דְּאָמַר רַב מָרִי בְּרֵיהּ דְּרַב כַּהֲנָא, בָּדֵק בְּקִקְנָהּ** [–קן] **שֶׁל תַּרְנְגוֹלִין מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב** בין השמשות, **וְלֹא מָצָא בָהּ בֵּיצָה,**

דפחיא – כמו דפעיא. הנולדים מן התרנגולת חיה, שפועה בלידתה. **פשיטא** – דמקח טעות הוא, דהא בהדיא אמר ליה דפחיא. **דצריבן** – לשון מבושלות כל צרכן, כמו "צרבת" (ויקרא יג) – כויה, שבשול. **ונפקא מינה** – בין מאן דבעי להו לאכילה, בין מאן דבעי להו לאפרוחים. **למיתבא ליה דביני ביני** – להחזיר לו דמי מעלה שבין ביעי דפחיא לביעי דשחוטה. ואי בעי להו לאכילה – אין המקח בטל, דהא בני אכילה נינהו, אלא שאלו יפים מהם – ויחזיר לו דמי מעליותן. **קא משמע לן** – רבי אמי, דסתם מאן דבעי ביעא דפחיא – לאפרוחים בעי להו, ואין אלו שוין לו כלום. **דדכרא** – שילדתן תרנגולת מתרנגול, ולא נתחממה מן הקרקע לקולטן בלא זכר. **דספנא מארעא** – מתחממת בקרקע ויולדת ביצים, ואותן ביצים אין מגדלות אפרוחים. **ספנא** – קולטת ביצים כשמתעפרת בקרקע. ובסמוך לקמן אמר: כל היכא דאיכא זכר – לא ספנא מארעא. כלומר, אינה קולטת ביצים מן הקרקע אלא מן הזכר. ואינו אלא לשון "שפוני טמוני חול" (דברים לג). **עם יציאת רוכה נגמרה** – ולענין יום טוב אתמר, דאם יצתה רובה מערב יום טוב וחזרה בתוך מעיה, וילדתה בלילה – מותרת, דהויא ליה כאילו נולדה מאתמול. **כדרבי יוחנן** – דאמר לקמן הכי: **ואי בעית אימא** – רב לאפוקי מדרבי יוחנן אתא, ועם יציאתה דקאמר – עם יציאת כולה, ולמעוטי יציאת רובה. **מעורות** – מחוברות. **נבלת עוף טהור** – מטמאה האוכלה לטמא בגדים שהוא לבוש בשעת בליעתה, ואין לה טומאת מגע ומשא. ובמסכת נדה (נא,א) ילפינן לה. והאוכל אחד מן הדברים הללו ממנה. **מן השלל של ביצים** – כשהן כבושין ושלולין וקבועין בשדרה. כלומר, האוכל אותם ביצים בעודן מעורין בגידין. **מן הגידין** – וקסבר: אין בגידין בנותן טעם. **שלל** – בשט"א, כמו שלל של בובסין (שבת מח,ב). **בשר שנתלש מן החי** – לאו נבלה היא. **מן האשכול** – מבשר השדרה שהביצים אדוקים שם. **שהמחה את החלב** – התיך את השומן וגמעו – טמא. ובית הללעור והרוטב" (חולין קכ,א) פרכינן: והא אכילה כתיבה ביה! ואמר רבי שמעון בן לקיש: הנפש – לרבות את השותה. והכא כתיב "ונפש אשר תאכל נבלה", ובנבלת עוף טהור מתוקם, בתורת כהנים. **מאן תנא מן השלל של ביצים טהור** – אלמא לאו בשר הוא, דלא כרבי יעקב. **אלא לענין אסורא** – דאף על גב דלאו בשר נינהו – אסר לה מדרבנן, הואיל וקרובים להיות בשר, ואיכא למגזר משום בשר בחלב. אבל לענין טומאה – לא, דלאו בשר נינהו דלטמו. **וכי תימא לענין טומאה נגזור** – דלטמו מדרבנן, כי היכא דגזרינן לענין אסורא. **אפושי טומאה הוא** – דאיכא הפסד טהרות. **ואפושי טומאה מדרבנן לא מפשינן** – ואף על פי שגזרו בטומאות במקומות הרבה, ליכא למימר הכא נמי נגזר, דלא ניחא לן דלפשו בטומאות. **ואיכא דאמרי** – דאשכול דסיפא הוה משמע ליה לרב יוסף ביצים המעורות בגידין, ושלל הוה משמע ליה שאינן מעורות כל כך כמו אותן הגמורות, קרובות לבא בהן קליפה הלבנה, שאינם דבקות יפה אלא מעט. **מאשכול גופיה** – בשר הדבוק בשדרה, והביצים אדוקין בו. **נולד ביום** – נקבותיו יולדות ביום. **עטלף** – קלב"א שור"ץ בלע"ז. **מערב יום טוב** – בין השמשות, דשוב לא ילדה אלא בלילה. **השכים** – קודם עלות השחר.

דְּפַחְיָא לְמַאן! יְהַבוּ לֵיהּ בֵּיעֵי דִּשְׁחוּטָה. אֶתָּא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי אַמִּי, אֲמַר לְהוּ: מִקַּח טָעוּת הוּא, וְהָדָר. פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא: הַאי לַאֲכִילָה קָא בָּעֵי לְהוּ, וְהַאי דְּקָאָמַר דְּפַחְיָא - מִשּׁוּם דִּצְרִיבַן. לְמַאי נָפְקָא מִינָּהּ - לְמִיתְּבָהּ לֵיהּ בֵּינֵי בֵּינֵי, קָא מַשְׁמַע לָן. הַהוּא דַּאֲמַר לְהוּ: בֵּיעֵי דְּדִכְרָא לְמַאן, בֵּיעֵי דְּדִכְרָא לְמַאן! יְהַבוּ לֵיהּ בֵּיעֵי דְּסַפְּנָא מֵאַרְעָא. אֶתָּא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי אַמִּי. אֲמַר לְהוּ: מִקַּח טָעוּת הוּא, וְהָדָר. פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא: הַאי לַאֲכִילָה קָא בָּעֵי לְהוּ, וְהַאי דְּקָאָמַר דְּדִכְרָא - מִשּׁוּם דִּשְׁמִינַן טְפֵי. לְמַאי נָפְקָא מִינָּהּ - לְמֵיתְּבָא לֵיהּ בֵּינֵי בֵּינֵי, קָא מַשְׁמַע לָן. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: מַאי "עִם יְצִיאָתָהּ נִגְמְרָה" - עִם יְצִיאַת רוּבָהּ נִגְמְרָה, וְכִדְרַבִּי יוֹחָנָן. דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בֵּיצָה שֶׁיָּצְאָה רוּבָהּ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב וְחָזְרָה - מוּתֶּרֶת לְאָכְלָהּ בְּיוֹם טוֹב. וְאִיכָּא דְּאָמַר: מַאי "עִם יְצִיאָתָהּ נִגְמְרָה" עִם יְצִיאַת כּוּלָּהּ נִגְמְרָה, עִם יְצִיאַת כּוּלָּהּ - אִין, אֲבָל רוּבָהּ - לָא, וּלְאַפּוּקֵי מִדְּרַבִּי יוֹחָנָן. גּוּפָא, הַשּׁוֹחֵט אֶת הַתַּרְנְגוֹלֶת וּמְצָא בָּהּ בֵּיצִים גְּמוּרוֹת - מוּתָּרוֹת לְאָכְלָן בְּחָלָב. רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר: אִם הָיוּ מְעוֹרוֹת בַּגִּידִין - אֲסוּרוֹת. מַאן תְּנָא לְהָא, דְּתְנוּ רַבָּנַן: הָאוֹכֵל מִנִּבְלַת עוֹף טָהוֹר, מִן הַשָּׁלָל שֶׁל בֵּיצִים, מִן הָעֲצָמוֹת, וּמִן הַגִּידִין, וּמִן הַבָּשָׂר שֶׁנִּתְלַשׁ מִן הַחַי - טָהוֹר. מִן הָאֶשְׁכּוֹל שֶׁל בֵּיצִים, מִן הַקּוּרְקְבָן וּבְנֵי מֵעַיִן, אוֹ שֶׁהִמְחָה אֶת הַחֵלֶב וּגְמָעוֹ - טָמֵא. מַאן תְּנָא מִן הַשָּׁלָל שֶׁל בֵּיצִים טָהוֹר? אֲמַר רַב יוֹסֵף: דְּלָא כְּרַבִּי יַעֲקֹב. דְּאִי כְּרַבִּי יַעֲקֹב - הָאָמַר: אִם הָיוּ מְעוֹרוֹת בַּגִּידִין אֲסוּרוֹת? אֲמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: מִמַּאי? דִּלְמָא עַד כָּאן לָא קָאָמַר רַבִּי יַעֲקֹב הָתָם אֶלָּא לְעִנְיַן אִסּוּרָא, אֲבָל לְעִנְיַן טוּמְאָה - לָא. וְכִי תֵּימָא: לְעִנְיַן טוּמְאָה נַמִּי נִגְזוֹר - אַפּוּשֵׁי טוּמְאָה הוּא, וְאַפּוּשֵׁי טוּמְאָה מִדְּרַבָּנַן לָא מַפְּשִׁינַן. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: מַאן תְּנָא מִן הָאֶשְׁכּוֹל שֶׁל בֵּיצִים טָמֵא? אָמַר רַב יוֹסֵף: רַבִּי יַעֲקֹב הִיא, דְּאָמַר אִם הָיוּ מְעוֹרוֹת בַּגִּידִין - אֲסוּרוֹת. אֲמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: מִמַּאי דְּאֶשְׁכּוֹל מִהָנָךְ דְּתַלְיָא בָּאֶשְׁכּוֹל? דִּלְמָא אֶשְׁכּוֹל גּוּפֵיהּ! וְכִי תֵּימָא: אֶשְׁכּוֹל גּוּפֵיהּ מַאי לְמִימְרָא? מִידֵּי דַּהֲוָה אַקּוּרְקְבָן וּבְנֵי מֵעַיִן, דְּאַף עַל גַּב דְּבָשָׂר נִינְהוּ, כֵּיוָן דְּאִיכָּא אֵינְשֵׁי דְּלָא אָכְלִי - אִיצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוּעִינַן. הָכָא נַמִּי, כֵּיוָן דְּאִיכָּא אֵינְשֵׁי דְּלָא אָכְלִי - אִיצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוּעִינַן. תָּנוּ רַבָּנַן: כָּל שֶׁתַּשְׁמִישׁוֹ בַּיּוֹם - נוֹלָד בַּיּוֹם, כָּל שֶׁתַּשְׁמִישׁוֹ בַּלַּיְלָה - נוֹלָד בַּלַּיְלָה. כָּל שֶׁתַّשְׁמִישׁוֹ בַּיּוֹם - נוֹלָד בַּיּוֹם, זוֹ תַּרְנְגֹלֶת, כָּל שֶׁתַּשְׁמִישׁוֹ בַּלַּיְלָה נוֹלָד בַּלַּיְלָה - זוֹ עַטַּלֵּף. כָּל שֶׁתַּשְׁמִישׁוֹ בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה - אָדָם וְכָל דְּדְמֵי לֵיהּ. אָמַר מָר: כָּל שֶׁתַּשְׁמִישׁוֹ בַּיּוֹם נוֹלָד בַּיּוֹם - זוֹ תַּרְנְגֹלֶת. לְמַאי נָפְקָא מִינָּהּ? לְכִדְרַב מָרִי בְּרֵיהּ דְּרַב כָּהֲנָא. דְּאָמַר רַב מָרִי בְּרֵיהּ דְּרַב כָּהֲנָא: בָּדָק בִּקְנָּהּ שֶׁל תַּרְנְגוֹלִין מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב וְלֹא מָצָא בָּהּ בֵּיצָה, וּלְמָחָר הִשְׁכִּים וּמָצָא בָּהּ בֵּיצָה - מוּתֶּרֶת. וַהֲלֹא בָּדָק! אֵימַר: לֹא בָּדָק יָפֶה יָפֶה. וַאֲפִילּוּ בָּדָק יָפֶה - אֵימַר: יָצְתָה רוּבָהּ וְחָזְרָה הֲוַאי, וְכִדְרַבִּי יוֹחָנָן. אִינִי? וְהָא אֲמַר רַבִּי יוֹסֵי בֶּן שָׁאוּל אָמַר רַב: בָּדָק בִּקְנָּהּ שֶׁל תַּרְנְגֹלֶת מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב וְלֹא מָצָא בָּהּ בֵּיצָה, וּלְמָחָר הִשְׁכִּים וּמָצָא בָּהּ בֵּיצָה - אֲסוּרָה! הָתָם בִּדְסַפְּנָא מֵאַרְעָא. אִי הָכִי, דְּרַב מָרִי נַמִּי אֵימָא מֵאַרְעָא סָפְנָא! בִּדְאִיכָּא זָכָר בַּהֲדָהּ. בִּדְאִיכָּא זָכָר נַמִּי, אֵימָא מֵאַרְעָא סָפְנָא! אֲמַר רָבִינָא: גְּמִירִי, כָּל הֵיכָא דְּאִיכָּא זָכָר - לָא סָפְנָא מֵאַרְעָא. וְעַד כַּמָּה? אֲמַר רַב גַּמְדָא מִשְׁמֵיהּ דְּרַב: כָּל הֵיכָא

ומצא בה ביצים גמורות וכו' רבי יעקב אומר אם היו מעורות בגידין אסורות – תימה: כיון דגמורות, כיצד היו מעורות? ופירש הקונטרס: דגמורות קאי אחלמון, אבל לא נתקשה עדיין השפופרת מבחוץ, רק הקרום, על כן קאי רבי יעקב וקאמר אם היו מעורות. ולפי הספרים דלא גרסי גמורות ניחא, והכי גרסינן: ומצא בה ביצים – מותרות לאכלן בחלב, רבי יעקב אומר כו'.

דשמעה

והאי דנקט בדק – רבותא קא משמע לן, דאף על גב דבדק ולא מצא, דליכא למתלייה בנולדה בחול – אפילו הכי מותרת, דסמכינן אברייתא דקתני: כל שתשמישו ביום נולד ביום, והא ודאי לא ילדתו בלילה. **אימר יצתה רובה וחזרה הואי** – ואף על גב דמילתא דלא שכיחא היא, מגו דפשיטא לן דאינה יולדת בלילה תלינן בה. **דדספנא מארעא** – והיא יולדת אף בלילה. **אי הכי** – דיש יולדת בלילה. **דרב מרי** – היכי שריא? אימא מארעא ספנא, וילדה בליל יום טוב.

דשמעה

...אומר הקדוש-ברוך-הוא על כל אחד ואחת מישראל, יהיה מי שיהיה, נצר מטעי מעשי ידי להתפאר, דכשם שהקדוש-ברוך-הוא נצחי, כך גם ישראל שהם מעשה ידיו.

ממאמר שבת פרשת נצבים-וילך, ה'תשכ"ז

תוספות

דשמעה קליה ביממא – ובלילה משמיעין קולם למרחוק יותר מביום, ולא נקט בלילה – משום דתשמישו ביום: **כי** לא בדק אימר מאתמול הואי – ואם תאמר: והא ביצה דבר שיש לו מתירין, אם כן ספקא לחומרא! ויש לומר: דשאני הכא משום דגם כי ספגא מארעא שכיח דיולדת ביום יותר מבלילה. **לומר** לך שיעורו של זה לא כשיעורו של זה – פירש רש"י: דאי לא כתב שאור דייתי אומר דיו לבא מן הדין להיות כנדון, ודוקא בכבכותבת. ואם תאמר: מנלן דשיעור חמץ בכבכותבת? אימא כביצה, או כשיעור אחר! ופירש הקונטרס: דהלכתא גמירי לה דהוי כבכותבת. ולא נהירא, דאם כן – קרא למה ליה? על כרחך נראה פירוש (אחר): הואיל וידענא דשיעורו של זה לא כשיעורו של זה – נוקים ליה שיעורו כדאשכחנא בעלמא גבי יום כפור (יומא עט,א ושם) דהוי בכבכותבת.

דאמר רבי זירא פתח הכתוב בשאור וסיים בחמץ וכו' ובית הלל סברי ילפינן ביעור מאכילה – ואם תאמר: למה ליה צריכותא דלעילא? הא ידענא שפיר [דחמץ] בכזית מהכא! ויש לומר: שלא תטעה לומר הואיל וחלקן הכתוב בשני לאוין, ולא יראה לך (שאור) ולא יראה לך (חמץ) ודאי אין שיעורן שוה, דזה בכבכותבת וזה בכזית, קא משמע לן הצריכתות. ואם תאמר: הואיל ואית להו הצריכתות, למה להו דרבי זירא? יש לומר: לא הייתי משיס כרת אלא בחמץ, דכתיב ביה כרת.

בעפר

1 דְּשָׁמְעָה קָלֵיהּ בִּימָמָא. עֲבַד רַב מָרִי עוֹבָדָא עַד שִׁתִּין
2 בָּתֵּי. וְאִי אִיכָּא נַהֲרָא - לָא עָבְרָא, וְאִי אִיכָּא מַבְרָא -
3 עָבְרָא. וְאִי אִיכָּא מֵיצְרָא - לָא עָבְרָא. הֲוָה עוֹבָדָא
4 וְעָבְרָא אַמֵּיצְרָא. בְּמַאי אוֹקִימְתָּא - בִּדְסָפְגָא מַאַרְעָא,
5 מַאי אִירְיָא בָּדָק? כִּי לֹא בָּדָק נַמִּי! כִּי לֹא בָּדָק - אֵימָא
6 מֵאֶתְמוֹל הֲוַאי. אִי הָכִי, כִּי בָּדָק נַמִּי, אֵימָא יָצְתָה רוּבָהּ
7 וְחֲזְרָה הִיא, וְכַדְּרַבִּי יוֹחָנָן! דְּרַבִּי יוֹחָנָן לָא שְׁכִיחַ. וְאָמַר
8 רַבִּי יוֹסֵי בֶּן שָׁאוּל אָמַר רַב: הַאי תּוּמָא שְׁחִיקָא
9 סַכַּנְתָּא לְגַלּוּיָא. "בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים שְׁאוֹר בְּכַזַּיִת".
10 מַאי טַעְמַיְיהוּ דְּבֵית שַׁמַּאי? אִם כֵּן לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא
11 חָמֵץ, וְלָא בָּעֵי שְׁאוֹר, וַאֲנָא אֲמִינָא: וּמַה חָמֵץ שֶׁאֵין
12 חִמּוּצוֹ קָשֶׁה - בְּכַזַּיִת, שְׁאוֹר שֶׁחִמּוּצוֹ קָשֶׁה לֹא כָּל
13 שֶׁכֵּן? שְׁאוֹר דִּכְתַב רַחֲמָנָא לְמָה לִי? לוֹמַר לְךָ: שִׁיעוּרוֹ
14 שֶׁל זֶה לֹא כְּשִׁעוּרוֹ שֶׁל זֶה. וּבֵית הִלֵּל: צְרִיכִי; דְּאִי
15 כְּתַב רַחֲמָנָא שְׁאוֹר, הֲוָה אֲמִינָא: מִשּׁוּם דְּחִמּוּצוֹ קָשֶׁה,
16 אֲבָל חָמֵץ דְּאֵין חִמּוּצוֹ קָשֶׁה - אֵימָא לָא, צְרִיכָא. וְאִי
17 כְּתַב רַחֲמָנָא חָמֵץ - מִשּׁוּם דְּרָאוּי לַאֲכִילָה, אֲבָל שְׁאוֹר
18 שֶׁאֵין רָאוּי לַאֲכִילָה אֵימָא לָא, צְרִיכָא. וּבֵית שַׁמַּאי לֵית לְהוּ דְּרַבִּי זֵירָא? דְּאָמַר רַבִּי זֵירָא: פָּתַח
19 הַכָּתוּב בִּשְׁאוֹר וְסִיֵּים בְּחָמֵץ, לוֹמַר לְךָ: זֶהוּ שְׁאוֹר זֶהוּ חָמֵץ! לְעִנְיַן אֲכִילָה כּוּלֵּי עָלְמָא לָא
20 פְּלִיגִי, כִּי פְּלִיגִי - לְעִנְיַן בִּיעוּר. בֵּית שַׁמַּאי סְבְרִי: לָא יָלְפִינַן בִּיעוּר מֵאֲכִילָה, וּבֵית הִלֵּל סָבְרִי:
21 יָלְפִינַן בִּיעוּר מֵאֲכִילָה. אִתְּמַר נַמִּי, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: מַהֲלוֹקֶת לְעִנְיַן בִּיעוּר, אֲבָל לְעִנְיַן
22 אֲכִילָה - דִּבְרֵי הַכֹּל זֶה וְזֶה בְּכַזַּיִת. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: "וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ (שְׁאוֹר) וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ
23 (חָמֵץ)" זֶהוּ מַהֲלוֹקֶת בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל, שֶׁבֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: שְׁאוֹר בְּכַזַּיִת וְחָמֵץ
24 בְּכַכּוֹתֶבֶת, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: זֶה וְזֶה בְּכַזַּיִת. "הַשּׁוֹחֵט חַיָּה וָעוֹף בְּיוֹם טוֹב וכו'". "הַשּׁוֹחֵט"
25 דְּיַעֲבַד - אִין, לְכַתְּחִלָּה - לָא, אֵימָא סֵיפָא: וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: לֹא יִשְׁחוֹט, מִכְּלָל דְּתְנָא קַמָּא
26 סָבַר יִשְׁחוֹט! הָא לָא קַשְׁיָא; לֹא יִשְׁחוֹט וְיִכְסֶה קָאָמַר. אֵימָא סֵיפָא: וּמוֹדִים שֶׁאִם שָׁחַט שֶׁיַּחְפּוֹר
27 בְּדֶקֶר וְיִכַּסֶּה, מִכְּלָל, דְּרֵישָׁא לָאו דְּיַעֲבַד הוּא! אֲמַר רַבָּה: הָכִי קָאָמַר: הַשּׁוֹחֵט שֶׁבָּא לִימָּלֵךְ,
28 כֵּיצַד אוֹמֵר לוֹ? בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אוֹמֵר לוֹ: שְׁחוֹט, חֲפוֹר, וְכַסֶּה. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: לֹא
29 יִשְׁחוֹט אִם כֵּן הָיָה לוֹ עָפָר מוּכָן מִבְּעוֹד יוֹם. רַב יוֹסֵף אָמַר, הָכִי קָאָמַר: הַשּׁוֹחֵט שֶׁבָּא
30 לְהִמָּלֵךְ כֵּיצַד אוֹמֵר לוֹ? בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אוֹמֵר לוֹ: לֵךְ חֲפוֹר שְׁחוֹט וְכַסֶּה, וּבֵית הִלֵּל
31 אוֹמְרִים: לֹא יִשְׁחוֹט אִם כֵּן הָיָה לוֹ עָפָר מוּכָן מִבְּעוֹד יוֹם. אֲמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרַב יוֹסֵף: לֵימָא,
32 מָר וְרַבָּה בִּדְרַבִּי זֵירָא אָמַר רַב קָא מִפַּלְגִיתוּ? דְּאָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב: הַשּׁוֹחֵט צָרִיךְ שֶׁיִּתֵּן
33 עָפָר לְמַטָּה וְעָפָר לְמַעְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְשָׁפַךְ אֶת דָּמוֹ וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר", "עָפָר" לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא
34 "בֶּעָפָר", מְלַמֵּד שֶׁהַשּׁוֹחֵט צָרִיךְ שֶׁיִּתֵּן עָפָר לְמַטָּה וְעָפָר לְמַעְלָה, דְּמָר אִית לֵיהּ דְּרַבִּי זֵירָא,
35 וְרַבָּה לֵית לֵיהּ דְּרַבִּי זֵירָא? אֲמַר לֵיהּ: בֵּין לְדִידִי בֵּין לְרַבָּה אִית לָן דְּרַבִּי זֵירָא, וְהָכָא בְּהָא קָא
36 מִפַּלְגִינַן: רַבָּה סָבַר, אִי אִיכָּא עָפָר לְמַטָּה - אִין, אִי לָא - לָא, חָיְישִׁינַן דִּלְמָא מִמְּלִיךְ וְלָא
37 שָׁחֵיט. וּלְדִידִי (אַדְּרַבָּה), הָא עֲדִיפָא, דְּאִי לָא שָׁרִית לֵיהּ אָתֵי לְאִמְנוּעֵי מִשְּׁמִחַת יוֹם טוֹב.
38 "וּמוֹדִים שֶׁאִם שָׁחַט שֶׁיַּחְפּוֹר בְּדֶקֶר וְיִכַּסֶּה". אָמַר רַבִּי זְרִיקָא אָמַר רַב יְהוּדָה: וְהוּא שֶׁיֵּשׁ לוֹ
39 דֶּקֶר נָעוּץ מִבְּעוֹד יוֹם. וְהָא קָא עָבֵיד כְּתִישָׁה! אָמַר רַב חִיָּא בַּר אַשִּׁי אָמַר רַב:

בעפר

רש"י

דשמעה קליה ביממא – שהקול אינו נשמע ביום כבלילה. **עובדא** – דבדק מעיום טוב ולא מצא, והשכים ומצא. ולא היה תרנגול זכר עד ששים בתים, וסמך רב מרי על התרנגול, והתיר את הביצה. **מברא** – גשר. **מיצרא** – חבל קשור בראשי שתי יתדות, אחת תקועה בשפת הנהר מזה ואחת תקועה בשפת הנהר מזה, ועץ קצר מוטל לרוחב הנהר, ועוברין בו בדוחק על ידי שאוחזין בחבל ועוברין. **במאי אוקימתא** – לדרבי יוסי ב"ר שאול. **אימא מאתמול הואי** – דכיון דרובא ביממא ילדן, אי לא בדק – תלינן ביממא. **דרבי יוחנן לא שכיחא** – הלכך, בדאיכא זכר, כיון דקים לן דאינה יולדת בלילה – תלינן כרבי יוחנן. אבל בדספגא מארעא – לילד בלילה שכיח טפי מיצתה רובה. **תומא שחיקא** – שומין שחוקין. **לגלויא** – הנחש שותה ממנו אם מוצאו מגולה, ומטיל בו ארס. **אם כן** – דחד שיעורא לתרוייהו. **שיעורו של זה כו'** – להכי לא יליף שאור מחמץ, משום דחמץ בכבכותבת. דלא תימא דיו לבא מן הדין להיות כנדון, ושאור נמי בכבכותבת – להכי כתביה בהדיא, לשעורי בשיעורא זוטא ושיעורא רבא. ולהכי נקט כותבת, דבהכי הוי יתובי דעתא, כדמפרש טעמא ביומא (דף עט,א). אי נמי: שיעורין הלכה למשה מסיני. **לית להו דרבי זירא** – בתמיה: והא קרא בהדיא כתיב! **פתח הכתוב בשאור** – "שאור לא ימצא בבתיכם" (שמות יב). **וסיים בחמץ** – "כי כל אוכל [מחמצת]", והוה ליה למכתב כי כל אוכל שאור כו', דהא אתיא ענשו עם אזהרתו! **זהו שאור וכו'** – כזה כן זה. **לענין אכילה כולי עלמא לא פליגי** – דאפילו בית שמאי מודו דחמץ חייב בכזית כשאור באכילתו, וכדרבי זירא. אבל לביעור לבית שמאי לא השוו, מדאיצטריך קרא למכתבינהו לתרוייהו "לא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור" – לא ילפינן למימר כי היכי דבאכילה השוה הכתוב אכילת חמץ לביעור שאור, אף לביעורו השוה לו. דמדאיצטריך למכתבינהו – יש חלוק בשיעורן. **תניא נמי הכי** – דבביעור הוא דפליגי, ולא באכילה. **השוחט דיעבד** – דאי שחט משמע, אבל לכתחילה – לא שרי ליה בית שמאי לשחוט, אלא אם כן יש לו עפר מוכן תיחוח. מכלל **דתנא קמא סבר ישחוט** – בתמיה: והא "השוחט" קאמר! **הא לא קשיא** – לא ישחוט דבית הלל אכסוי לחודיה קא מהדרי, והכי קאמר: לא יגמור מעשה השחיטה, דהיינו הכסוי. **לא ישחוט ויכסה** – אף על פי ששחט – לא יגמור. **השוחט שבא לימלך** – אף על גב ד"השוחט" דעלמא דיעבד, על כרחך הכא לכתחלה: השוחט שבא לשחוט (בהמה) ובא לימלך לנו מה יעשה, אם ישחוט אם לאו, הואיל ואין לו עפר תיחוח, בית שמאי אומרים כו'. **רב יוסף אמר כו'** – ולקמיה מפרש במאי קמפלגי רבה ורב יוסף אליבא דבית שמאי. **בעפר** – משמע שהוא נבלל וטמון בעפר קודם הכסוי. **וכסהו עפר** – הוי משמע דלא קפיד אלא אכסוי. **אית לן דרבי זירא** – ובעינן עפר למטה. והכי קאמר: רבה אם יכולין לומר לו שחוט מיד, שיש לו כבר עפר למטה – שרינן ליה; אבל אם אנו צריכין לומר לו חפור תחלה – לא נתיר לו.

דלמא – לאחר חפירה ממליך ולא שחיט, נמצא שחופר בחנם. **הא עדיפא** – דלא תגזור הכי. **והא קא עביד כתישה** – לרב יהודה פריך, דאמר: והוא שיש לו דקר נעוץ. אלמא דטעמא דמתניתין לאו משום דאתי עשה ד"וכסהו בעפר" ודחי את "לא תעשה כל מלאכה", אלא משום דכבר חפור ועומד הוא. והא קא עביד בתישה, שעדיין רגבים מדובקים הם, ואינן ראוין לכסוי אלא אם כן כותשן, וכותש תולדה דטוחן הוא, ומלאכה היא.

דְּשָׁמְעָה קָלֵיהּ בִּימָמָא – כל אימת שהזכר נמצא במקום שממנו היא יכולה לשמוע את קולו ביום. עָבַד רַב מָרִי עוּבְדָּא – עשה רב מרי מעשה להתיר בביצה שנמצאה בקן קודם עלות השחר, ולא היה זכר עַד למרחק של שִׁיתִּין בָּתֵּי – ששים בתים ממנה, כיון שעד מרחק זה לא ספנא התרנגולת מארעא, אלא היא יולדת ממנו בלבד וודאי ילדה מערב יום טוב. וְאִי אִיכָּא נַהֲרָא – אם יש נהר בין הזכר לתרנגולת, לֹא עָבְרָא התרנגולת את הנהר ללכת אליו אף שהם קרובים, ואנו תולים שאין הביצה ממנו אלא ספנא מארעא, וממילא יתכן כי נולדה בלילה, והרי היא אסורה. וְאִי אִיכָּא מַבְּרָא – אם יש גשר על הנהר, עָבְרָא היא את הגשר ומגיעה למקום הזכר, ושוב יש לתלות את הביצה בו, והרי היא מותרת משום שנולדה מאתמול. וְאִי אין שם גשר של ממש אלא אִיכָּא מֵיצְרָא בלבד, והיינו חבל מתוח לרוחב הנהר ומחובר בשתי קצותיו ליתידות הנעוצים בשני גדות הנהר, ועל ידי האחיזה בחבל אפשר בדוחק לחצות את הנהר על עץ צר המוטל לרוחבו, באופן זה לֹא עָבְרָא התרנגולת את הנהר, וודאי שספנא מארעא. הגמרא דוחה את הדין האחרון: הָוֶה עוּבְדָּא וְעָבְרָא אַמֵּיצְרָא – אירע מעשה שעברה תרנגולת על המיצר, שלא כפי שאמרנו, ואם כן יש להתיר את הביצה באופן כזה.

הגמרא חוזרת לדברי רבי יוסי בן שאול בשם רב שאסר ביצה שנמצאה בקן ביום טוב קודם עלות השחר לאחר שנבדק הקן מאתמול ולא נמצאה בו ביצה. מקשה הגמרא: בְּמַאי אוֹקִימְתָּא – במה העמדת זאת בְּביצה דְּסָפְנָא מֵאַרְעָא, שלידתה אף בלילה, אם כן קשה, מַאי אִירְיָא – מדוע דיבר רב דווקא במקרה שבָּדַק מאתמול בקן ולא מצא, הלא אפילו כִּי לֹא בָּדַק מאתמול נַמִּי יש לאסור את הביצה, כי שמא נולדה בליל יום טוב. מתרצת הגמרא: כִּי לֹא בָּדַק את הקן מאתמול ולא מצא, אֵימָא מֵאֶתְמוֹל הֲוַאי – יש לתלות שנולדה ביום אתמול ולא בליל יום טוב, משום שרוב התרנגולות יולדות ביום אף ביצים שספנא מארעא, והולכים אחר הרוב. מקשה הגמרא: אִי הָכִי, כִּי בָּדַק ולא מצא נַמִּי יש ללכת אחר הרוב ולתלות שנולדה מאתמול, ואף שבדק אתמול ולא מצא, אֵימָא אתמול יָצְתָה רוּבָהּ וְחָזְרָה הִיא, וְכִדְרַבִּי יוֹחָנָן המתיר בביצה שיצאה רובה בערב יום טוב וחזרה למעי אמה ויצאה שוב ביום טוב. מתרצת הגמרא: מקרה זה דְּהִתִּיר בו רַבִּי יוֹחָנָן לֹא שְׁכִיחַ הוא, ויותר שכיח שתלד בלילה משתצא רובה, אבל בביצה שנולדה על ידי זכר, על כרחנו תולים שיצאה רובה מאתמול וחזרה, שלעולם אינה יולדת אלא ביום.

* * *

הגמרא מביאה מימרא נוספת מאמורא זה: וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בֶּן שָׁאוּל אָמַר רַב, הַאי תּוּמָא שְׁחִיקָא סַכְּנָתָא לְגִלּוּיָא – שומים שחוקים סכנה להניחם מגולים, כי כשהנחש מוצאם מגולים הוא שותה מהם, ומטיל בהם את ארסו:

* * *

שנינו במשנה: בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, שְׂאוֹר בְּכְזַיִת וחמץ בבכותבת [תמרה]. ובית הלל אומרים, זה וזה בכזית:

שואלת הגמרא: מַאי טַעְמַיְיהוּ דְּבֵית שַׁמַּאי המחלקים בין שאור לחמץ, ומדוע לא יאסרו שניהם בכזית. משיבה הגמרא: אִם כֵּן, ששניהם בכזית, לְכְתוֹב רַחֲמָנָא רק איסור חָמֵץ, וְלֹא בָּעֵי איסור שְׂאוֹר להכתב בתורה, וַאֲנָא אֲמִינָא – ונאמר מעצמנו, שאף שאור אסור בפסח מקל וחומר, וּמָה חָמֵץ שֶׁאֵין חִמּוּצוֹ קָשֶׁה שיעורו בְּכְזַיִת, שְׂאוֹר שֶׁחִמּוּצוֹ קָשֶׁה לֹא כָּל שֶׁכֵּן שאסור בפסח בשיעור זה, ואם כן, שְׂאוֹר דְּכָתֵב רַחֲמָנָא לָמָּה לִי, אלא לוֹמַר לְךָ, שׁשִׁיעוּרוֹ שֶׁל זֶה לֹא כְּשִׁיעוּרוֹ שֶׁל זֶה, אלא שאור שחימוצו קשה חמור יותר ושיעורו בכזית, והחמץ הקל ממנו שיעורו בבכותבת, ולכן נכתבו בפירוש שאילו מהקל והחומר הייתי אומר ששיעוריהם שוים שדיו לבא מן הדין להיות כנידון. ומאחר שמוכח ששיעורו של החמץ הוא ביותר מכזית, העמידוהו בית שמאי על בכותבת, משום שבשיעור זה יש בכדי ליישב את דעתו של האדם, שכן מצינו כבר שיעור אכילה כזה לענין איסור אכילה ביום הכיפורים. וּבֵית הִלֵּל מה יאמרו על כך, דעתם היא שצְרִיכֵי שניהם להכתב, דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא שְׂאוֹר בלבד ולא כתב חמץ, הֲוָה אֲמִינָא דווקא שאור נאסר בכזית, מִשּׁוּם דְּחִמּוּצוֹ קָשֶׁה, אֲבָל חָמֵץ דְּאֵין חִמּוּצוֹ קָשֶׁה, אֵימָא לֹא נאסר בכזית, על כן צְרִיכָא חמץ להכתב. וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא חָמֵץ בלבד ולא שאור, הוה אמינא שדווקא חמץ נאסר בכזית, מִשּׁוּם דְּהוּא רָאוּי לְאַכִּילָה. אֲבָל שְׂאוֹר שֶׁאֵין רָאוּי לַאֲכִילָה אֵימָא לֹא נאסר בכזית. על כן צְרִיכָא אף שאור להכתב. נמצא כי אין אף אחד מהם מיותר, וממילא אין בידינו שום מקור לחלק בשיעורם. שואלת הגמרא: וְכִי בֵּית שַׁמַּאי לֵית לְהוּ דְּרַבִּי זֵירָא. דְּהָרֵי אָמַר רַבִּי זֵירָא, כתיב 'שִׁבְעַת יָמִים שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם, כִּי כָּל אֹכֵל מַחְמֶצֶת וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא', מפני מה פָּתַח הַכָּתוּב בִּשְׂאוֹר וְסִיֵּם בְּחָמֵץ, והלא היה ראוי שיכתב 'כי כל אוכל שאור', שהרי בו פתח הכתוב, וכרך את עונשו עם אזהרתו, אלא כדי לוֹמַר לְךָ, זֶהוּ שְׂאוֹר זֶהוּ חָמֵץ, ואיסור אכילה אחד נוהג בשניהם, ומה יענו על כך בית שמאי. מסיקה הגמרא: אלא לְעִנְיַן איסור אֲכִילָה כּוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגֵי שבין שאור ובין חמץ שיעורם בכזית, וכמו שהוכיח רבי זירא, כִּי פְּלִיגֵי בשיעורם לְעִנְיַן חובת בִּיעוּר חמץ, בֵּית שַׁמַּאי סָבְרִי, לֹא יַלְפִּינָן שיעור חובת בִּיעוּר מִשיעור אֲכִילָה, אלא מכך שפירט הכתוב את שניהם באיסור בל יראה, מוכח שלגבי ביעור חלוקים הם בשיעורם, וּבֵית הִלֵּל סָבְרִי, יַלְפִּינָן בִּיעוּר מֵאֲכִילָה, וכשם ששיעור איסור אכילתו הוא בכזית, כמו כן הוא שיעור חובת ביעורו. אִתְּמַר נַמִּי בביאור מחלוקתם, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, מַחֲלוֹקֶת בית שמאי ובית הלל היא לְעִנְיַן שיעור חובת בִּיעוּר החמץ, אֲבָל לְעִנְיַן איסור אֲכִילָה, לְדִבְרֵי הַכֹּל זֶה וְזֶה – שאור וחמץ שיעורם בִּכְזַיִת. תְּנִיָא נַמִּי הָכִי בברייתא, כתיב 'וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ (שאור) [חָמֵץ] וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ (חמץ) [שְׂאֹר]', זֶהוּ מַחֲלוֹקֶת שֶׁבֵּין בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל, שבזה נחלקו, שֶׁבֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, איסור בל יראה בִּשְׂאוֹר הוא בִּכְזַיִת, וְאילו חָמֵץ בִּכְכוֹתֶבֶת. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, זֶה וְזֶה בִּכְזַיִת בלבד, ולא נחלקו כלל לענין איסור אכילה:

* * *

שנינו במשנה: הַשּׁוֹחֵט חַיָּה וְעוֹף בְּיוֹם טוֹב וכו', בית שמאי אומרים, יחפור בדקר [כלי חפירה] ויכסה:

שואלת הגמרא: מלשון המשנה 'הַשּׁוֹחֵט' בה"א הידיעה משמע שרק אם כבר שחט בְּדֵיעֲבַד, אֵין – מותר לו לחפור בדקר ולכסות, אבל לְכַתְּחִלָּה לֹא ישחוט אלא אם כן מוכן בידו עפר תחוח מבעוד יום, אֵימָא סֵיפָא – קשה מהסיפא של הברייתא, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, לֹא יִשְׁחוֹט, אלא אם כן היה לו עפר מוכן מבעוד יום, משמע שלכתחילה לא ישחוט, אבל אם כבר שחט יחפור ויכסה, מִכְּלָל – יש לדייק דְּתַנָּא קַמָּא, הוא בית שמאי, סָבַר שיִשְׁחוֹט אף לכתחילה, שאם לא כן במה נחלקו עליהם בית הלל. ונמצא כי הרישא והסיפא של המשנה סותרות. מתרצת הגמרא: הָא לֹא קַשְׁיָא, מה שאמרו בית הלל לא ישחוט, לֹא יִשְׁחוֹט וְיִכַּסֶּה קָאָמַר, והכוונה שלא יגמור את מעשה השחיטה, אך בית שמאי מתירים בדיעבד לחפור ולכסות לאחר ששחט. מקשה הגמרא: אֵימָא סֵיפָא, וּמוֹדִים בית הלל שֶׁאִם כבר שָׁחַט, שֶׁבְּדִיעֲבַד יְחַפּוֹר בְּדֶקֶר וִיכַסֶּה. מִכְּלָל, דְּמה שהתירו בית שמאי בְּרֵישָׁא, לָאו דְּיֶעֱבַד הוּא, אלא אף לכתחילה מותר לשחוט על מנת לחפור ולכסות לאחר השחיטה. אָמַר רַבָּה, הָכִי קָאָמַר התנא של משנתינו, הַשּׁוֹחֵט שָׁאין בידו עפר מוכן מבעוד יום, וּבָא לִימָּלֵךְ ולשאול אם מותר לו לשחוט ואחר כך לחפור ולכסות, כֵּיצַד הנשאל עונה וואוֹמֵר לוֹ, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אוֹמֵר לוֹ, שְׁחוֹט, חְפוֹר, וְכַסֶּה. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, אומרים לו שלא יִשְׁחוֹט אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה לוֹ עָפָר מוּכָן מִבְּעוֹד יוֹם. רַב יוֹסֵף אָמַר לתרץ באופן אחר, הָכִי קָאָמַר התנא של משנתינו, הַשּׁוֹחֵט שֶׁבָּא לְהִמָּלֵךְ כיצד יעשה, כֵּיצַד עונה הנשאל וואוֹמֵר לוֹ, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אוֹמֵר לוֹ, לֵךְ חְפוֹר שְׁחוֹט וְכַסֶּה. שקודם יש לו לחפור ולהכין עפר ורק אחר כך ישחוט, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, לֹא יִשְׁחוֹט אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה לוֹ עָפָר מוּכָן מִבְּעוֹד יוֹם. שנחלקו רבה ורב יוסף בסדר הדברים, האם קודם ישחוט או קודם יחפור ויכין לו עפר. ומכל מקום לדברי שניהם 'השוחט' במשנה אין הכוונה שכבר שחט, אלא הכוונה לאדם השוחט שבא להמלך קודם השחיטה. הגמרא מבררת את מחלוקת רבה ורב יוסף: אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לְרַב

המשך בעמוד סד

מדובר בְּמקום שיש שם **עָפָר תִּיחוּחַ** – עפר רך שאינו מחוסר כתישה. מקשה הגמרא: **וְהָא** בהוצאת העפר **קָא עָבִיד גּוּמָא** בקרקע, ועשיית גומא בקרקע אסורה ביום טוב משום שהיא תולדת בונה. מתרצת הגמרא: אין כאן משום תולדת בונה, **כִּדְאמר רַבִּי אַבָּא, דְּאָמַר רַבִּי אַבָּא, הַחוֹפֵר גּוּמָא בְּשַׁבָּת וְאֵינוֹ צָרִיךְ אֶלָּא לַעֲפָרָהּ** ואין לו כל מטרה בגומא עצמה, **פָּטוּר עָלֶיהָ,** ואין בו לא משום איסור חורש ולא משום איסור בונה, משום שבכך הוא מקלקל את הקרקע, וכל המקלקלים פטורים, ולכן לדעת הכל מותר לו לעשות גומא זו אם כבר שחט והדקר נעוץ מבעוד יום:

* * *

שנינו במשנה: ומודים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה, **שֶׁאֵפֶר כִּירָה מוּכָן הוּא:**

מלשון המשנה משמע שסיום זה הוא נתינת טעם להיתר החפירה. תמהה הגמרא: **אֵפֶר כִּירָה מַאן דְּכַר שְׁמֵיהּ** – מי הזכירו עד עתה, והלא עד עתה דיברה המשנה בעפר סתם. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבָּה,** לעולם אין סיום זה המשך לאמור למעלה ממנו, אלא **הָכִי קָאָמַר** התנא של משנתינו, 'וְ**אֵפֶר כִּירָה מוּכָן הוּא**', ודין בפני עצמו הוא, שאם יש בידו אפר של כירה אין בו איסור מוקצה, אלא הרי הוא נחשב למוכן מבעוד יום, ולדברי הכל מותר לכתחילה לשחוט על מנת לכסות בו את הדם.

הגמרא מבארת את פרטי דין זה: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, לֹא שָׁנוּ** ש'אפר כירה מוכן הוא', **אֶלָּא** שֶׁהוּסַּק התנור או הכירה עם העצים שהיו לאפר **מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב,** לפי שדעתו עליו מאתמול לכל דבר שיצטרך לו, **אֲבָל** אם **הוּסַּק בְּיוֹם טוֹב,** הרי הוא **אָסוּר** משום מוקצה, ואסור לשחוט על מנת לכסות בו, שהרי מערב יום טוב עדיין לא היה אפר אלא עצים, ועל כן אין לומר בו שהיתה דעתו עליו מאתמול להשתמש בו ביום טוב לצורך זה. **וְאִם** אפר זה עדיין חם, והוא **רָאוּי לִצְלוֹת בּוֹ בֵּיצָה,** אף על פי שהוסק ביום טוב **מוּתָּר** לכסות בו, ואין בו משום מוקצה, משום שאתמול בעודו עצים היה מוכן להיסק ובישול וצליה, וכל זמן שעדיין ראוי הוא לתשמיש זה, לא בטלה הכנתו. ומאחר שמוכן הוא לכך, מותר אף להשתמש בו לצורך כיסוי הדם. הגמרא מביאה ראיה לדברי רב: **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, כְּשֶׁאָמְרוּ אֵפֶר כִּירָה מוּכָן הוּא, לֹא אָמְרוּ אֶלָּא שֶׁהוּסַּק מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, אֲבָל** אם **הוּסַּק בְּיוֹם טוֹב,** הרי הוא **אָסוּר** משום מוקצה. **וְאִם** עדיין הוא **רָאוּי לִצְלוֹת בּוֹ בֵּיצָה,** הרי הוא **מוּתָּר.**

עוד שנינו אודות שימוש בעפר לכיסוי ולשאר שימושים: **הַכֻּנִּים עָפָר** מרובה וכנסם במקום אחד לְצורך **גִּנָּתוֹ** וּלְצורך **חוּרְבָּתוֹ** כדי לשטחו שם, כל זמן שלא שטחו ועדיין הוא צבור במקום אחד, אם הוא עפר תיחוח שאינו מחוסר כתישה וחפירה **מוּתָּר לְכַסּוֹת בּוֹ** את הדם. משום שמוכן הוא, שדעתו עליו להשתמש בו לכל צרכיו עד שישטחנו בקרקע. **וְאָמַר רַב יְהוּדָה,** אף **מַכְנִים אָדָם** בערב שבת ויום טוב במחשבה סתם **מִלֹּא קוּפָּתוֹ עָפָר** מועט ונותנו במקום אחד על הקרקע, ובשבת ויום טוב הוא **עוֹשֶׂה בָּהּ** [–בעפר] את **כָּל צָרְכּוֹ. דְּרַשׁ מַר זוּטְרָא מִשְּׁמֵיהּ דְּמַר זוּטְרָא רַבָּה, וְהוּא שֶׁיִּחַד לוֹ** לעפר זה **קֶרֶן זָוִית,** ולא פיזרו על פני קרקע הבית, שדווקא באופן זה מוכח שהוא מיעד את העפר להשתמש בו לצרכיו. אבל אם שטחו, הרי הוא מבטלו לקרקע ונעשה מוקצה. הגמרא מקשה על דברים אלו: **מֵיתִיבִי,** שנינו במשנה (חולין פג:) **כּוֹי,** שהוא ספק חיה ספק בהמה, וספק אם חייב בכיסוי, לפי שאין מצות כיסוי אלא בחיה ועוף ולא בבהמה, **אֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב,** שמא חיה הוא וטעון כיסוי, ואסור לכסותו ביום טוב. **וְאִם שָׁחֲטוּ** בדיעבד, **אֵין מְכַסִּין אֶת דָּמוֹ,** כי שמא בהמה הוא ואינו טעון כיסוי, ואסור לטלטל את העפר שלא לצורך מצות כיסוי הדם. וקשה, **וְאִי אִיתָא** – אם אכן יש עפר שאין בו איסור מוקצה אלא הוא מוכן לכל צרכי האדם, **לְכַסְּיֵיהּ** – יכסה בו את דם הכוי, **כִּדְהַתִּיר רַב יְהוּדָה** בקופת עפר שהכניסה לביתו מערב יום טוב. ואפילו אם הוא בהמה ואין בו מצות כיסוי, הרי אין בעפר זה שום איסור, ומותר לעשות בו את כל צרכיו. מתרצת הגמרא: **וְלִטַעֲמֵיךָ** – ולשיטתך, הלא אף אם תחלוק על רב יהודה ותאמר שאסור לכסות בעפר זה, עדיין קשה, **לְכַסְּיֵיהּ** – שיכסה את דם הכוי **בְּאֵפֶר כִּירָה אוֹ** בְּעפר שהֶדֶקֶר **נָעוּץ** בו, שמפורש בהם במשנתינו שמן המוכן הם ומותרים. **אֶלָּא** בהכרח צריך לומר, **דְּלֵית לֵיהּ** – שאין לו תחת ידיו אפר כירה או עפר שדקר נעוץ בו, **הָכָא נַמִּי** – כך גם תתרץ את קושייתך, **דְּלֵית לֵיהּ** עפר שהכניסו מבעוד יום, ועל כן אין שוחטים את הכוי. מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם אין לו עפר שמותר לכסות בו, **מַאי אִירְיָא** – למה אסרה המשנה לשחוט בדווקא כוי שהוא **סָפֵק,** הרי **אֲפִילּוּ** חיה ועוף שחייבים בכיסוי **בְּוַדַּאי, נַמִּי לֹא** ישחטם, שהרי הלכה בבית הלל האוסרים לחפור בעפר אפילו בדיעבד אם אין דקר נעוץ בו מבעוד יום, כדברי רב זריקא לעיל. מתרצת הגמרא: אין הכי נמי, אף חיה ועוף ודאיים לא ישחוט ויכסה כשאין לו עפר מוכן מבעוד יום, אלא נקטה הברייתא כוי לרבותא, ובדרך 'לֹא מְכַבֶּעְיָא' קָאָמַר. **לֹא מְכַבֶּעְיָא** – אין צורך לומר שחיה ועוף שהם **וַדַּאי, דְּלֹא לְשָׁחוֹט** ביום טוב, כדי שלא לבטל מצות כיסוי שהם ודאי חייבים בה, שהרי אף לאחר השחיטה יאסר עליו לחפור ולכסות את דמם כאמור, **אֲבָל** כוי שהוא **סָפֵק, אֵימָא מִשּׁוּם שִׂמְחַת יוֹם טוֹב** התירו לו לבטל ספק מצות כיסוי, ומותר לו **לְשָׁחוֹט,** וְאף על גב **דְּלֹא לְכַסְּיֵיהּ. קָא מַשְׁמַע לָן** הברייתא, שאף את הכוי אסור לשחוט ביום טוב במקום שביסויו נאסר, משום שאף ספק מצות כיסוי אסור לבטל משום שמחת יום טוב.

המשך מעמוד ריב

הבירורים ובאיך ובאיזה ענין ואופן עלינו להשלים את הכוונה העליונה, ועל אבינו שבשמים נשען אשר ינחנו בדרך הטובה לטוב לנו בטוב הנראה ונגלה בגשמיות וברוחניות.

נהניתי לקרות במכתבו מהשתדלותו בהחזקת היהדות של... וגם את שמותיהם הזכרתי על הציון של כ"ק מו"ח אדמו"ר, ואקוה אשר תקל עליו עתה ההשתדלות עמהם ; וכהבטחת רז"ל (תמורה ט"ו ע"א) עשיר ורש נפגשו מאיר עיני שניהם כו' הרי כיון שמשפיע עליהם וכיו"ב ביהדות ותורה ומצות, הנה יאיר גם עיניו ה' להצליח לו בלימוד הנגלה והחסידות ובשאר ענייניו.

ולקראת השנה החדשה הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני בזה להביע ברכתי לו, ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות גם יחד.

בברכת הצלחה בלימודיו ובשאר ענייניו.

רש"י

והא קא עביד גומא – וחייב משום בנין. **פטור עליה** – כדמפרש טעמא בפרק קמא דחגיגה: דכיון דאינו צריך אלא לעפרה ולא לגומא – אינו בונה ולא חורש אלא מקלקל, וכל המקלקלים פטורים. **מאן דכר שמיה** – דקאמר שאפר כו', דמשמע דיהיב טעמא למילתיה דלעיל. **שהוסק מערב יום טוב** – מאתמול דעתיה עלויה לבל מילי. **אבל הוסק ביום טוב** – דליכא למימר דעתיה עלויה מאתמול – אסור. **ואם ראוי לצלות בו ביצה** – שיש עדיין רמץ חם. **מותר** – דמאתמול בעודם עצים היו מוכנים להסק ולבשל ולצלות, ועודנו בתשמישו זה. ואיידי דחזי להפוכי ביה מידי לצליית ביצה – שקיל ליה נמי ומנח ליה על הדם. **הכנים עפר** – הרבה במקום אחד לצורך גנתו, או לצורך חורבתו, לשוטחן בהן – מותר לכסות בו. דכל זמן שהוא צבור – דעתיה עלויה לכל צרכיו. **מכנים אדם מלא קופתו עפר** – בסתם, ונותנו במקום אחד ועושה בה כל צרכיו. ולא אמרינן בטלה לה לגבי קרקע הבית איידי דזוטרא. **והוא שיחד לה כו'** – ולא שטחה, דמוכחא מילתא דלצרכיו קא בעי לה. ובעפר תיחוח קאמר, שאינו מחוסר לא חפירה ולא כתישה אלא הכנה. **כוי** – ספק חיה ספק בהמה. **אין שוחטין אותו ביום טוב** – משום דשמא חיה הוא וצריך כסוי, והוא אינו יכול לכסותו ביום טוב, כדקתני. **ואם שחטו אין מכסין את דמו** – דשמא בהמה הוא, ואין בו מצות כסוי, ואין מטלטלין העפר לכך. **ואם איתא** – דיש עפר שמוכן לכל צרכי אדם – אפילו הוא בהמה לכסייה. **כדרב יהודה** – אם הכניס קופת עפר: הכי גרסינן. **ולטעמיך לכסייה בדקר נעוץ או באפר כירה** – דהא בהדיא תנא במתניתין דמוכן הוא. **אפילו ודאי נמי** – דהא כבית הלל קיימא לן דאסרי, ואפילו דיעבד, בלא דקר נעוץ. **לא מבעיא קאמר** – הא דנקט כוי אין שוחטין – כל שכן חיה גמורה הטעונה כסוי והוא אינו יכול, ולרבותא אשמעינן כוי, ולא מיבעיא ודאי.

והא

בְּעָפָר תִּיחוּחַ. וְהָא קָא עָבֵיד גּוּמָּא! כִּדְרַבִּי אַבָּא, דְּאָמַר רַבִּי אַבָּא: הַחוֹפֵר גּוּמָּא בְּשַׁבָּת וְאֵינוֹ צָרִיךְ אֶלָּא לַעֲפָרָהּ - פָּטוּר עָלֶיהָ. "שֶׁאֲפַר כִּירָה מוּכָן הוּא". אֲפַר כִּירָה מַאן דְּכַר שְׁמֵיהּ?! אָמַר רַבָּה: הָכִי קָאָמַר: וְאֲפַר כִּירָה מוּכָן הוּא. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁהוּסַּק מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, אֲבָל הוּסַּק בְּיוֹם טוֹב - אָסוּר. וְאִם רָאוּי לִצְלוֹת בּוֹ בֵּיצָה - מוּתָּר. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: כְּשֶׁאָמְרוּ אֲפַר כִּירָה מוּכָן הוּא, לֹא אָמְרוּ אֶלָּא שֶׁהוּסַּק מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, אֲבָל הוּסַּק בְּיוֹם טוֹב - אָסוּר, וְאִם רָאוּי לִצְלוֹת בּוֹ בֵּיצָה - מוּתָּר. הִכְנִיס עָפָר לְגִנָּתוֹ וּלְחוּרְבָּתוֹ - מוּתָּר לְכַסּוֹת בּוֹ. וְאָמַר רַב יְהוּדָה: מַכְנִיס אָדָם מְלֹא קוּפָּתוֹ עָפָר וְעוֹשֶׂה בָּהּ כָּל צָרְכּוֹ. דָּרַשׁ מָר זוּטְרָא מִשְּׁמֵיהּ דְּמָר זוּטְרָא רַבָּה: וְהוּא שֶׁיִּחֵד לוֹ קֶרֶן זָוִית. מֵיתִיבִי: כּוֹי אֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב, וְאִם שְׁחָטוֹ - אֵין מְכַסִּין אֶת דָּמוֹ. וְאִי אִיתָא - לְכַסְּיֵיהּ כִּדְרַב יְהוּדָה! וּלְטַעְמִיךְ, לְכַסְּיֵיהּ בְּאֲפַר כִּירָה אוֹ בְּדֶקֶר נָעוּץ! אֶלָּא - דְּלֵית לֵיהּ, הָכָא נַמִּי - דְּלֵית לֵיהּ. אִי הָכִי, מַאי אִירְיָא סָפֵק? אֲפִילּוּ וַדַּאי נַמִּי לָא! לָא מִבַּעְיָא קָאָמַר; לָא מִבַּעְיָא וַדַּאי דְּלָא לִשְׁחוֹט, אֲבָל סָפֵק - אֵימָא מִשּׁוּם שִׂמְחַת יוֹם טוֹב לִשְׁחוֹט, וְלֹא לְכַסְּיֵיהּ - קָא מַשְׁמַע לָן.

והא

תוספות

בעפר תיחוח והא קא עביד גומא – תימה: דמשמע דשייך גומא אף בעפר תיחוח, ובשבת פרק "בירה" (לט,א שם) אמרינן: אין טומנין ביצה בחול, (רב) אמר: גזרה שמא יטמין ברמץ, (ורבי זירא) אמר: גזרה שמא יזיז עפר ממקומו. מאי בינייהו? איכא בינייהו עפר תיחוח. פירוש, למאן דאמר שמא יטמין ברמץ – איכא למגזר, אבל למאן דאמר שמא יזיז – אין כאן משום שמא יזיז! ויש לומר: דהתם מיירי שכל המקום סביב עפר תיחוח, וכשמגביה הביצה – אז נופל הקרקע, ואין ניכר כאן שיש גומא, אבל הכא מיירי שהוא קשה סביב, והעפר תיחוח באמצע, ואם כן כשמגביה (הביצה) נכרת הגומא. **ואינו** צריך אלא לעפרה פטור – משום דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה ופטור עליה. ותימה: דאם כן פטור אבל אסור לכתחלה! ויש לומר: דמשום שמחת יום טוב מותר אפילו לכתחלה. ואם תאמר: אם כן למה לי דקר נעוץ? ויש לומר: דמכל מקום בעינן שיהא מוכן מערב יום טוב. **הכי** קאמר ואפר כירה מוכן הוא – ותימה: דאמרינן בפרק "כסוי הדם" (חולין פח,ב ושם): בית שמאי אומרים אין מכסין באפר, דאפר לא מקרי עפר, והיכי קאמר הכא דאפר מוכן הוא לעשות כסוי לכולי עלמא? דהא קתני ליה גבי ושוין במתניתין! ויש לומר: דמלתא דהכא באפי נפשה קאמר רבה, כלומר: ואפר הכירה מוכן הוא לענין טלטול שאר דברים, כגון לכסות בו צואה וכיוצא בו, אבל לא קאי אכסוי דלעיל כלל. אי נמי, יש לומר: דהתם מיירי באפר אוכלין, דאינו מגדל צמחין. הלכך, הואיל ואינו מגדל צמחין – אין מכסין בו, אבל הכא מיירי באפר עצים, דמגדל צמחין. ואף על פי דלא מקרי עפר – מכסין בו, דקאמר: דבר המגדל צמחין אף על גב דלא אקרי עפר, ואי אקרי עפר בשום מקום – אף על גב דלא מגדל צמחין מכסין בו. דתניא: היה הולך במדבר ואין לו עפר לכסות – שוחק דינר זהב ומכסה בו, היה הולך בספינה ואין לו עפר לכסות – שורף טליתו ומכסה בו. ופריך: אשכחן אפר דמקרי עפר, שנאמר "ולקחו לטמא מעפר שרפת החטאת" ולכך שורף טליתו ומכסה בו, אלא דינר זהב מנא ליה? ומשני: דכתיב "ועפרות זהב לו" (איוב כח). ועל כרחך עפרות זהב ושריפת טלית לא מגדלי צמחים, ולכך הוצרך הפסוק לומר דמקרו עפר. דכל דבר המגדל צמחים מרבינן התם מקרא ד"וכסהו" (ויקרא יז), אף על גב דלא אקרו עפר, כגון נסורת של חרשים דקה, ונעורת של פשתן דקה, ושחיקת כלי מתכות. ואם כן, אפר הכירה וחול הדק ונעורת של פשתן וסיד ומגופה שכתשן – מותר לכסות. **אמר** רב יהודה לא שנו אלא שהוסק מערב יום טוב וכו' – נראה דהכי הלכתא, דהא מייתי ליה סייעתא מברייתא. ועוד: דליבא מאן דפליג, דאפילו רבי שמעון מודה דהאי דהוסק ביום טוב דהוי נולד גמור, דמעיקרא עצים והשתא אפר, והויא כמיא בעיבא מבלע בליעי (עירובין מה,ב) דמודה רבי שמעון. ואם תאמר: ואנו היאך אנו מסלקין אפר הכירה ביום טוב לאפות *פשטיד"ה, אף על גב שאין ראוי לצלות בו ביצה? דמוקצה אינו אסור לטלטל ביום טוב בשביל אוכל נפש ושמחת יום טוב, וראיה מדלקמן פרק "אין צדין" (כח,ב). ובירושלמי מפרש דהכא מיירי בשלא שחט, אבל שחט – שרי, אף על גב שהוסק ביום טוב, שלא לעקור מצות כסוי. **ואמר** רב יהודה מכניס אדם מלא קופתו עפר וכו' – ואם תאמר: מה בא להוסיף על הברייתא, דקתני: אפילו הכניס לגנתו או לחורבתו, וכל שכן מלא קופתו! ויש לומר: דלפירוש רש"י ניחא, דכשהכניס עפר לגנתו מיירי שהכניס הרבה ביחד, וכל זמן שהוא צבור – דעתו עליו לכל צרכו ואינו בטל אגב קרקע, אבל הכא מיירי שלא הכניס הרבה, רק מלא קופתו מעט (מפני) עפר, וסלקא דעתך דיבטל אגב קרקע. אי נמי, יש לומר: דהתם לא מיירי רק לכסות בו, אבל שאר צרכיו – לא, והכא אשמועינן דהואיל ומלא קופתו עפר – עביד בו כל צרכו. **ואי** איתא לכסייה כדרב יהודה – משמע דקאי אסיפא, וכן פירש רש"י בסמוך בהדיא דקאי אסיפא. ועל כרחך צריך לומר דקאי אסיפא, דאי קאי ארישא – מאי פריך לכסייה בדקר נעוץ? הא בית הלל סבירא להו דלכתחילה לא ישחוט וכו'. וכי פריך תלמודא ולעביד בבית שמאי?! אבל תימה: מדפריך בסמוך והא סיפא וכו' – מכלל דעד השתא איירי ברישא! ויש לומר: דלעולם קאי ארישא, ולא גרסינן בדקר נערץ, אלא גרס: לכסייה באפר כירה. עוד יש לומר: דלמה שפירש רבינו תם לקמן (ט,ב דבור המתחיל אמר רבינו יצחק) ניחא, דפירש שמוחלפת השיטה דבית הלל אומרים יחפור בדקר ויכסה ובית שמאי אומרים לא ישחוט. והשתא פריך אליבא דבית הלל.

אי הכי מאי איריא ספק אפילו ודאי נמי – תימה: מאי אי אמרת בשלמא שייך הכא? אפילו כי ליתא דרב יהודה שייך להקשות הכא לכסייה בדקר נעוץ וכו', וצריך לשנויי דלית ליה! ויש לומר: דהכי פירושו: אי אמרת בשלמא דלית ליה דרב יהודה – לא קשיא ליה אברייתא, דאיכא למימר דלית ליה דקר נעוץ ואפר כירה, דבני אדם לא שכיחי שיש להם דקר נעוץ ואפר כירה שהוסק מערב יום טוב. ודרב יהודה אית ליה, שיש לו עפר מזומן, דשכיח הוא טפי. ומכל מקום אין לכסות כדרב יהודה בעפר, דליתא לדרב יהודה, ואין הלכה כרב יהודה. ואין להקשות: מאי איריא ספק וכו' – הואיל וליתא לדרב יהודה, ודקר נעוץ לית ליה, דהא ודאי איתא לדרב יהודה לענין שמכסה בו כשהוא ודאי חיה או עוף. אבל מה שאמר רב יהודה ועושה בו כל צרכו – לא סבירא לן כותיה, ולא שרי לכסויי בו כו', אבל כיון דאיתא לדרב יהודה – צריך ליה לשנויי דלית ליה כל הני, ואפילו עפר מזומן אין לו, ואם כן – אפילו ודאי נמי.

והא

מצד בחינת הוי' אלוקיך שבכל אחד מישראל (בחינת היחידה), הנה גם כשהוא נידח בקצה השמים, מכל-מקום משם יקבצך ומשם יקחך.

ממאמר שבת פרשת נצבים-וילך, ה'תשכ"ז

תוספות

והא מדקתני סיפא ואם שחטו וכו' – ואם תאמר: אמאי לא פריך; אי לית ליה – פשיטא דאין שוחטין, דבמאי יכול לבסות! ופירש הקונטרס: דאי קאי ארישא הוה אמינא דלשחוט ולא לבסייה, משום שמחת יום טוב. אלא אסיפא, דקתני אין מכסין, אי דלית ליה חדא מהני איצטריך למימר אין מכסין אותו. השתא ודאי אין אנו מכסין בבית הלל דאסרי אפילו דיעבד, בלא דקר נערץ, ספק מבעיא? אלא שמע מינה בדאית ליה, דודאי – מכסין, אבל ספק – לא. והדר קושיא לדוכתין: לכסייה כדרב יהודה, או באפר כירה. **סוף** סוף יום טוב עשה ולא תעשה אלא אמר רבא וכו' – ותימה: דהכא משמע לרבא דאית ליה עשה ולא תעשה, מדדחיק נפשיה לשנויי. ובפרק "במה מדליקין" (שבת כד,ב ושם) אמר רבא: "הוא" – ולא מכשיריו, "לבדו" – ולא מילה שלא בזמנה. ורב אשי אמר: יום טוב עשה ולא תעשה וכו'. משמע דרבא לית ליה ההוא טעמא! ויש לומר דגמרא דחיק נפשיה לאוקומי מילתא דרבא אליבא דהלכתא דיום טוב עשה ולא תעשה, אף על גב דרבא עצמו לית ליה האי סברא.

תני רבי זירא לא כוי בלבד אמרו וכו' – ואם תאמר: וכי יש כח ביד חכמים לעקור דבר שהוא מן התורה? דהא כסוי דאורייתא, דכתיב "וכסהו בעפר"! ויש לומר: דאין הכי נמי, דשב ואל תעשה יש כח בידם.

גלגל

רש"י

והא מדקתני סיפא כו' – כלומר: בשלמא אין שוחטין דרישא – איצטריך בדקאמרת, דלא תימא נשחוט משום בבוד יום טוב בלא כסוי. אלא סיפא, דקתני אין מכסין, אי דלית ליה חדא מהני לבסות, מאי איצטריך לאשמועינן? השתא ודאי אין מכסין, ספק מבעיא? אלא שמע מינה בדאית ליה, דלגבי ודאי – מכסין, ואשמועינן דספק לא. וקשיא לן: אמאי אין מכסין? אי כדרב יהודה אי באפר הכירה. **מוכן לודאי ואין מוכן לספק** – קא סלקא דעתך דהכי קאמר: אף על גב דדעתיה לכל מילי – הבנסתו מועלת לודאי ואינה מועלת לספק. ופרכינן: וכיון דדעתיה עלויה, ומשום דאקצה ליכא ספק – מאי טעמא לא מכסינן? משום דקא עביד גומא?! בתמיה. **אלא כדרבי אבא** – ודאי מאי טעמא שרית – כדרבי אבא, דאמר לעיל: מקלקל הוא ופטור עליה. **דלמא קא עביד כתישה** – גרסינן, שמא יהו שם רגבים ויכתישם. **ודאי נמי נגזור משום כתישה** – ומשני: כיון דרוב פעמים אין צריך לכתוש – לא גזור רבנן משום כתישה, דאי נמי אתו לידי כך – לאו איסורא דאורייתא איכא, דאתי עשה ד"וכסהו בעפר" ודחי "לא תעשה מלאכה", דקיימא לן בפרק קמא דיבמות (ד,א): עשה דוחה את לא תעשה. **מילה בצרעת** – דכתיב (דברים כד) "השמר בנגע הצרעת", ותניא: בקוצץ בהרתו הכתוב מדבר, ותניא בגמרא, ד"אם לא הביא כלי" במסכת שבת (קלב,ב): "ימול בשר ערלתו" – אפילו במקום בהרת יקוץ. **אי נמי ציצית בכלאים** – דכתיב (דברים כב) "לא תלבש שעטנז", וסמיך ליה "גדילים תעשה לך" – דבשעת מילה או בשעת לבישת הטלית מעקר לאו ומקיים עשה. אבל עשה זה, כשהוא כותש – עובר בלאו, והעשה אינו מקיים עד שיכסה. **עשה ולא תעשה הוא** – דכתיב (ויקרא כג) "ביום הראשון שבתון" דמשמע: שבות. **ואין דעתו לספק** – הלכך, איסור מוקצה איכא. והוא הדין לדרב יהודה. **ואזדא רבא לטעמיה** – דאמר: מי שדעתו לודאי – לא רמי אנפשיה לאזמוני למידי דספק. **הכנים עפר לכסות בו צואה** – ביום טוב, שיש לו תינוק וירא שמא יטיל רעי ביום טוב לפניו. **מותר לכסות דם צפור** – שיש לו לשחוט ביום טוב. דכיון שהזמינו לספק, כל שכן לודאי. **אסור לכסות בו צואה** – אם יש לו תינוק קטן והטיל צואה ביום טוב. מאי טעמא? דם צפור – ודאי היה לו שישחטנו ויהא צריך כסוי, אבל הצואה – ספק הוא אם יארע במקום המאוס לו, ודעתו לודאי ולא לספק. **מותר לכסות בו צואה** – כיון דאזמניה – אזמניה, דהא נמי קרוב לודאי. **נהרבלאי אמרי** – בסנהדרין (יז,ב) מפרש דהוא רמי בר בריבי. **כוי הרי הוא כצואה** – המכניס עפר לכסות בו צואה – מותר לכסות בו דם כוי, דזה וזה ספק. **וחד אמר אינו כצואה** – והמכניס עפר לכסות צואה – אסור לכסות בו דם כוי, דכוי לגבי צואה כספק לגבי ודאי. דצואת תינוק שביחא, וקרובה לודאי. **תסתיים דרבא הוא דאמר** – צואה כספק, וכוי מותר בהזמנת צואה. **דאמר רבא הכנים עפר לכסות בו צואה מותר לכסות בו דם צפור, דם צפור אסור לכסות בו צואה** – אלמא ספק הוא. **משום התרת חלבו** – דאי שרית לכסוייה – אתי למימר: חיה הוא. **בחול אמרי לנקר חצרו כו'** – הרואה אומר לא מפני שטעון כסוי, אלא כדי לנקר חצרו מכסהו: לא גרסינן ולטעמיך, אלא הכי גרסינן **בא** לימלך **מאי איכא למימר** – מי שיש לו כוי, ובא לימלך לחכמים אם צריך לכסותו ובחול, והם מורים לו שצריך כסוי. **מאי איכא למימר** – איהו גופיה אתי למימר חיה הוא, דהא מצרכו ליה כסוי: אלא. לא גרסינן. **בחול אי נמי ספקא הוא כו'** – כלומר: בחול, זה שהורוהו לכסות לא מחזיק ליה בחיה ודאית, דמימר אמר: אי נמי מספקא להו לרבנן אי חיה אי בהמה – אמרי ליה: זיל טרח וכסי כו'. אמרי ליה גרסינן. **לא כוי בלבד אמרו** – דאין מכסין ביום טוב, דדין הוא שלא יכסוהו שמא בהמה היא, וטרח טרחא דלא מצוה, ואפילו באפר הכירה. **אלא אפילו שחט כו'** – דאיכא חד דטעון כסוי – אפילו הכי אין מכסין, משום דקא טרח נמי בשל בהמה. **פשיטא** – דהא לא טרח בשביל בהמה מידי. **אין מכסין אותו ביום טוב** – דהיה לו לכסות מבעוד יום, ומשום אמנועי משום שמחת יום טוב – ליכא, דמשום דלא מכסי דם לא מתסר צפור באבילה.

גלגל

וְהָא מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא: וְאִם שְׁחָטוֹ - אֵין מְכַסִּין אֶת דָּמוֹ, מִכְּלָל דְּרֵישָׁא בְּדְאִית לֵיהּ עָסְקִינַן! אֶלָּא אָמַר רַבָּה: אֵפֶר כִּירָה מוּכָן לְוַדַּאי וְאֵין מוּכָן לְסָפֵק. לְסָפֵק מַאי טַעְמָא לָא - דְּקָא עָבֵיד גּוּמָּא, וַדַּאי נַמִּי קָא עָבֵיד גּוּמָּא! אֶלָּא כְּדְרַבִּי אַבָּא - הָכָא נַמִּי כְּדְרַבִּי אַבָּא! אֶלָּא: סָפֵק מַאי טַעְמָא - דִּלְמָא עָבֵיד כְּתִישָׁה. וַדַּאי נַמִּי - נִגְזוֹר מִשּׁוּם כְּתִישָׁה! וַדַּאי כִּי קָא עָבֵיד כְּתִישָׁה - אָתֵי עֲשֵׂה וְדָחֵי אֶת לֹא תַעֲשֶׂה. אֵימַר דְּאָמְרִינַן "אָתֵי עֲשֵׂה וְדָחֵי אֶת לֹא תַעֲשֶׂה" כְּגוֹן מִילָה בְּצָרַעַת, אִי נַמִּי סָדִין בְּצִיצִית, דִּבְעִידְּנָא דְּקָא מְעַקַּר לָאו - קָא מוֹקִים לַעֲשֵׂה, הָכָא, בְּעִידְּנָא דְּקָא מְעַקַּר לָאו - לָא מוֹקִים עֲשֵׂה! הָא לָא קַשְׁיָא; דְּבַהֲדֵי דְּכָתֵישׁ קָא מְכַסֵּי. סוֹף סוֹף, יוֹם טוֹב עֲשָׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה הוּא, וְאֵין עֲשֵׂה דּוֹחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה! אֶלָּא אָמַר רָבָא: אֵפֶר כִּירָה דַּעְתּוֹ לְוַדַּאי, וְאֵין דַּעְתּוֹ לְסָפֵק. וְאַזְדָּא רָבָא לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר רָבָא: הִכְנִים עָפָר לְכַסּוֹת בּוֹ צוֹאָה - מוּתָּר לְכַסּוֹת בּוֹ צוֹאָה - אָסוּר לְכַסּוֹת בּוֹ דַּם צִפּוֹר, דַּם צִפּוֹר - מוּתָּר לְכַסּוֹת בּוֹ דַּם כּוֹי הָרֵי הוּא כְּצוֹאָה - אָסוּר לְכַסּוֹת בּוֹ דַּם כּוֹי אֵינוֹ כְּצוֹאָה. תִּסְתַּיֵּים דְּרָבָא הוּא דְּאָמַר כּוֹי הָרֵי הוּא כְּצוֹאָה, דְּאָמַר רָבָא: הִכְנִים עָפָר לְכַסּוֹת בּוֹ צוֹאָה - מוּתָּר לְכַסּוֹת בּוֹ דַּם צִפּוֹר, דַּם צִפּוֹר - אָסוּר לְכַסּוֹת בּוֹ צוֹאָה, תִּסְתַּיֵּים. רָמִי בְּרֵיהּ דְּרַב יֵיבָא אֲמַר: כּוֹי הַיְינוּ מַעֲמָא דְּלָא מְכַסְּינַן - גְּזֵירָה מִשּׁוּם הַתָּרַת חֶלְבּוֹ. אִי הָכִי, אֲפִילּוּ בַּחוֹל נַמִּי! בַּחוֹל אָמְרִי: לְנַקֵּר חֲצֵרוֹ הוּא צָרִיךְ. שָׁחַט בָּאֶשְׁפָּה מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? בָּא לִימָּלֵךְ מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? אֶלָּא: בַּחוֹל אִי נַמִּי מְסַפְּקָא - אָמְרִי לֵיהּ רַבָּנַן: זִיל טְרַח וְכַסֵּי. בְּיוֹם טוֹב, אִי מְסַפְּקָא - מִי אָמְרִי לֵיהּ רַבָּנַן זִיל טְרַח וְכַסֵּי? תְּנֵי רַבִּי זֵירָא: לֹא כּוֹי בִּלְבַד אָמְרוּ, אֶלָּא אֲפִילּוּ שָׁחַט בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף וְנִתְעָרְבוּ דָּמָן זֶה בָּזֶה - אָסוּר לְכַסּוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר יַאסִינְיָאָה: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁאֵין יָכוֹל לְכַסּוֹתוֹ בִּדְקִירָה אַחַת, אֲבָל יָכוֹל לְכַסּוֹתוֹ בִּדְקִירָה אַחַת - מוּתָּר. פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא: נִגְזוֹר דְּקִירָה אַחַת אַטּוּ שְׁתֵּי דְּקִירוֹת, קָא מַשְׁמַע לָן. אָמַר רַבָּה: שָׁחַט צִפּוֹר מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב - אֵין מְכַסִּין אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב,

גלגל

עניין התשובה הוא מצד בחינת היחידה שבנפש שהיא בשלימות בכל אחד ואחד מישראל, לכן אפשר להיות תשובה גם בשעתא חדא וברגעא חדא.

ממאמר שבת פרשת נצבים-וילך, ה'תשכ"ז

שואלת הגמרא: **וְהָא מִדְּקָתָנֵי בִּסְיָפָא וְאִם שְׁחָטוֹ אֵין מְכַסִּין אֶת דָּמוֹ,** מפני שהוא ספק, **מִכְּלָל [דְּרִישָׁא]** – יש ללמוד מזה **דִּבְרֵאשִׁית לֵיהּ** עפר מזומן **עֲפָקִינָן,** ולכן רק בספק אסור אבל בודאי יכול לכסות, וקשה מדוע לא יכסה בעפר זה שהכניסו מערב יום טוב, או באפר כירה. ישוב אחר: **אֶלָּא אָמַר רַבָּה, אֲפֵר כִּירָה מוּכָן לְכִיסוּי בעל חי** שהוא **וַדַּאי** חייב בכיסוי, כמו חיה ובהמה, **וְאֵין** הוא **מוּכָן לְכִיסוּי הַסָּפֵק,** כמו כוי. הגמרא הבינה בדברי רבה, שאף שדעתו להשתמש באפר כירה לכל דבר, אין הכנתו מועילה אלא לודאי ולא לצורך כיסוי הספק. מקשה הגמרא: **לְסָפֵק מַאי מַעֲמָא** האפר **לֹא** נחשב מוכן ואסור לכסות בו, משום **דְּקָא עָבִיד** – הוא עושה **גּוּמָּא** במקום הנטילה, אם כן בשחט **וַדַּאי** חיה ועוף **נַמִּי קָא עָבִיד גּוּמָּא,** ולמה הותר שם הכיסוי, **אֶלָּא** על כרחך אין איסור בגומא משום שאינו צריך אלא לעפרה, והרי הוא מקלקל את גוף הקרקע בחפירתו, **וּכְדְּאמר רַבִּי אַבָּא** לעיל (ע"א), ואם כן **הָכָא נַמִּי** בספק, מותר הכיסוי **כְּדְרַבִּי אַבָּא. אֶלָּא** על כרחך, **סָפֵק מַאי מַעֲמָא** אין מכסים אותו אפילו באפר כירה שהוא מוכן, **דִּלְמָא** ימצאו בו רגבים **וְעָבִיד** בהם **כְּתִישָׁה** שהיא אסורה, אם כן **בְּוַדַּאי** חיה ועוף **נַמִּי נְגִזּוֹר** ונאסור את הכיסוי **מִשּׁוּם** חשש **כְּתִישָׁה.** מתרצת הגמרא: **בְּוַדַּאי** חיה ועוף לא אסרו, כי אפר כירה בדרך כלל אינו בא לכלל כתישה, ואף אם יקרה שימצא בו רגבים ויכתשם אין לאסור משום חשש זה, שהרי אף **כִּי קָא עָבִיד כְּתִישָׁה,** לא עבר איסור, כיון **דְּאָתֵי עֲשֵׂה** של כיסוי הדם **וְדָחֵי אֶת לֹא תַּעֲשֶׂה** של 'כָּל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ' האמור ביום טוב, מה שאין כן בכוי שאין בו אלא ספק מצוה אין הוא דוחה לא תעשה, ואם ימצאו רגבים באפר ויכתשם יעבור על איסור מלאכה. דוחה הגמרא: **אֵימַר דְּאַמְרִינָן** – אימתי אנו אומרים **שאָתֵי עֲשֵׂה וְדָחֵי אֶת לֹא תַּעֲשֶׂה,** רק **כְּגוֹן מִילָה בְּצָרַעַת** – מי שיש לו נגע בבשרו שאסור לו לקוצצו, ואם קצץ עובר בלאו של 'הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע הַצָּרַעַת' (דברים כד ח), אך אם הופיעה הצרעת במקום המילה, מל אף שקוצץ הנגע, כי עשה של מילה דוחה את הלאו של קציצת הבהרת, **אִי נַמִּי** – עוד דוגמא שעשה דוחה לא תעשה הוא בסָדִין של פשתן החייב **בְּציצִית,** אף שיש בהטלתה בו משום שעטנז, שהרי התכלת שבציצית עשויה צמר ואין ללבוש צמר ופשתים יחדיו, כאן מותר הדבר שעשה דוחה לא תעשה, ודווקא במקומות כגון אלו נוהג כלל זה, משום **דִּבְעִידְנָא דְּקָא מְעַכַּב לָאו, קָא מוֹקִים לַעֲשֵׂה** – שבזמן שנעקר הלאו מתקיים העשה, וכגון במילה, שקציצת הבהרת ומצות המילה נעשים בבת אחת, וכן בכלאים בציצית שגם הלאו וגם העשה מתקיימים בזמן הלבישה, אבל **הָכָא** בכתישת העפר לצורך הכיסוי, **בְּעִידְנָא דְּקָא מְעַכַּב לָאו לֹא מוֹקִים עֲשֵׂה** – בזמן שנעקר הלאו, בשעת הכתישה, עדיין לא מתקיים העשה עד שעת הכיסוי, ולא מצינו שיִדְחה איסור לאו מפני עשה שמתקיים רק לאחר מכן, ואיך אמרת שמשום מצות כיסוי נדחים איסורי יום טוב. מתרצת הגמרא: **הָא לֹא קַשְׁיָא,** מדובר **דְּכַהֲדֵי דְכָתִישׁ קָא מְכַסֵּי** – שהוא שוחט וכותש את הרגבים בבת אחת, כדי שישפך הדם לתוך העפר הכתוש, ונמצא שבשעה שנעקר הלאו של איסור המלאכה מתקיימת מצות כיסוי. מקשה הגמרא: **סוֹף סוֹף יוֹם טוֹב עֲשֵׂה וְלֹא תַּעֲשֶׂה הוּא,** שהרי מחוייבים אנו להמנע ממלאכה ביום טוב גם מכח לאו של 'כָּל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ', וגם מכח עשה של 'בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן שַׁבָּתוֹן' (ויקרא כג לט), **וְאֵין עֲשֵׂה** של כיסוי הדם **דּוֹחֶה אֶת לֹא תַּעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה** של איסור מלאכה ביום טוב. ישוב אחר: **אֶלָּא אָמַר רָבָא,** סיבת האיסור היא **שאֲפֵר כִּירָה דַּעְתּוֹ** של האדם **לְהִשְׁתַּמֵּשׁ** בו רק לצורך **וַדַּאי, וְאֵין דַּעְתּוֹ** להשתמש בו **לְצורך סָפֵק,** ולא הזמינו לכך. וכן הוא בעפר שהכניסו בקופה כדברי רב יהודה, שאין הוא מוכן אלא לודאי ולא לספק. **וְאַזְדָּא רָבָא לְטַעְמֵיהּ** – והולך בזה רבא לשיטתו, **דְּאָמַר רָבָא,** מי שהִכְנִים **עָפָר** מערב יום טוב כדי **לְכַסּוֹת בּוֹ** את **הַצּוֹאָה** מחשש שמא יטילנה התינוק לפניו ביום טוב, **מוּתָּר** אף **לְכַסּוֹת בּוֹ דַּם צִפּוֹר** שבדעתו לשחטה למחר, שהרי כיסוי צואת התינוק אינו צורך ודאי, שהרי יתכן שהתינוק יטיל את הצואה במקום שלא יגרום לו למיאוס ולא יהיה צורך לכסותה, ונמצא שאינו מכין את העפר אלא על הספק, ומאחר שהזמין את העפר לזה כל שכן שיש כאן הכנה לכיסוי דם הציפור שהוא צורך ודאי, שהלא מתכוין הוא לשוחטה. אבל אם הכניסו לכסות בו **דַּם צִפּוֹר, אָסוּר לְכַסּוֹת בּוֹ צוֹאָה,** משום שלא הזמינו אלא לצורך ודאי, ואינו מוכן לצורך שהוא ספק.

הגמרא מביאה מחלוקת בדבר: **נְהַרְדַּעֲלִאי אָמְרֵי, אֲפִילּוּ** אם **הִכְנִים עָפָר לְכַסּוֹת בּוֹ דַּם צִפּוֹר, מוּתָּר לְכַסּוֹת בּוֹ צוֹאָה,** כי גם הצורך שבכיסוי צואת התינוק הוא קרוב לודאי, ואף לכך היתה דעתו. **אָמְרֵי בְּמַעֲרָבָא** – אמרו בארץ ישראל **שפְּלִיגֵי בָּהּ,** בנידון שלפנינו **רַבִּי יוֹסֵי בַּר חָמָא וְרַבִּי זֵירָא, וְאָמְרֵי לָהּ** – ויש אומרים **שרָבָא בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף בַּר חָמָא וְרַבִּי זֵירָא** נחלקו בזה, **חַד** מאלו **אָמַר, כּוֹי הֲרֵי הוּא כְּצוֹאָה,** ושניהם נחשבים לצורך של ספק, על כן אם הזמין את העפר לצורך כיסוי צואה, הרי הוא מוכן אף לכיסוי דם הכוי, שזה וזה ספק הוא, **וְחַד** מהם **אָמַר, כּוֹי אֵינוֹ כְּצוֹאָה,** שאינו אלא ספק, ואילו כיסוי הצואה הוא קרוב לודאי, ועל כן אם הכינו לצואה אסור לכסות בו את דם הכוי. מוכיחה הגמרא: **תִּסְתַּיֵּים** – יש להוכיח **דְּרָבָא הוּא** זה **דְּאָמַר כּוֹי הֲרֵי הוּא כְּצוֹאָה, דְּהרי אָמַר רָבָא, הִכְנִים עָפָר לְכַסּוֹת בּוֹ צוֹאָה, מוּתָּר לְכַסּוֹת בּוֹ דַּם צִפּוֹר,** אבל אם הכניסו לכיסוי **דַּם צִפּוֹר, אָסוּר לְכַסּוֹת בּוֹ צוֹאָה,** משום שדם הציפור הוא ודאי, ואילו הצואה אינה אלא ספק, ומכאן שכוי וצואה ששניהם נחשבים לספק כל שהוא מוכן לזה הרי הוא מוכן אף לזה. מסיקה הגמרא: **תִּסְתַּיֵּים** – אכן מוכח כן.

ביאור נוסף במשנה: **רַמִּי בְּרֵיהּ דְּרַב יֵיבָא אָמַר,** לעולם מדברת המשנה במי שיש לו עפר מוכן או אפר כירה, אלא **כּוֹי הֲוֵינוּ טַעְמָא דְּלֵא מְכַסִּינָן** בו, אלא **גְּזֵירָה** היא **מִשּׁוּם הַתָּרַת חֶלְבּוֹ,** שחֵלֶב בהמה אסור באכילה באיסור כרת וחלב חיה ועוף מותר, והכוי שהוא ספק חיה ספק בהמה, חלבו אסור מדין ספק דאורייתא לחומרא, ואם נתיר לכסותו ביום טוב יאמרו שהוא חיה, ויתירו את חלבו באכילה. מקשה הגמרא: **אִי הָכִי, אֲפִילּוּ בְּחוֹל נַמִּי** יאסר בכיסוי שמא יאמרו חיה הוא, ויבואו להתיר את חלבו. מתרצת הגמרא: אם יכסוהו **בְּחוֹל** לא יבואו לטעות, משום **דְּאָמְרֵי** הרואים **שלְנַקֵּר** [–לנקות] את **חֲצֵרוֹ הוּא צָרִיךְ** ולכן הוא מכסהו, אבל ביום טוב שאסור לעשות כן, מוכח לעין כל שלשם מצות כיסוי הוא מכסה את דמו, ויבואו לטעות. דוחה הגמרא: **שָׁחַט** את הכוי **בְּאַשְׁפָּה,** שאין לתלות שמטרתו לניקוי, **מַאי אִיבָּא לְמֵימַר.** ועוד קשה, בשלמא במי שבא לכסות מעצמו את הכוי ויודע שהוא ספק חיה ספק בהמה, אין לנו לאסור לו את הכיסוי, אבל אם השוחט עצמו **בָּא** לִימָּלֵךְ בחכמים האם לכסותו אם לאו, **מַאי אִיבָּא לְמֵימַר,** הלא אם נחייבו בכיסוי, הוא עצמו יסבור שהכוי ודאי חיה הוא, ויבוא להתיר את חלבו. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא בְּחוֹל** אם נחייבו בכיסוי, לא יסיקו מכך שחלבו מותר, משום שמתוך כך שחייב בכיסוי אין הכרח שהוא ודאי חיה, אלא יבינו שאף [**אִי נַמִּי**] **מְסַפְּקָא אָמְרֵי לֵיהּ רַבָּנָן זִיל טְרַח וְכַסֵּי** – שאף אם הוא ספק חיה אומרים לו חכמים לכסותו מן הספק, אבל **בְּיוֹם טוֹב** יאמרו הרואים שהוא מחויב בכיסוי בתורת ודאי חיה, ויתירו את חלבו, משום שבטעות יסברו **שאִי מְסַפְּקָא** [–מסופק] לנו בחיובו, **מִי אָמְרֵי לֵיהּ רַבָּנָן זִיל טְרַח וְכַסֵּי** – וכי היו חכמים מחייבים אותו לטרוח ביום טוב בכיסויו.

* * *

הגמרא מביאה ברייתא: **תָּנֵי רַבִּי זֵירָא, לֹא** בספק של **כּוֹי כַּלְבָּא אָמְרוּ** כן, שאין לכסות, **אֶלָּא אֲפִילּוּ שָׁחַט בְּהֵמָה** שפטורה מכיסוי **עם חַיָּה וְעוֹף** החייבים בכיסוי, **וְנִתְעָרְבוּ דָּמָן זֶה בָּזֶה,** גם כן **אָסוּר לְכַסּוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב** אף באפר כירה או בעפר מוכן, שהרי אינו יכול להבחין בין הדם המחויב לדם הפטור, ונמצא טורח אף בדם הבהמה שאין בו מצוה, וזה הטעם שאסור לכסות כוי משום שאם אין צורך בכיסוי הרי הוא טורח טירחה שאינה צריכה. **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר יַאסִיניָאה, לֹא שָׁנוּ אֶלָּא** במקרה **שֶׁאֵין הוּא יָכוֹל לְכַסּוֹתוֹ** כולו **בְּדִקִּירָה אַחַת** של הדקר בקרקע, שבכל דקירה בפני עצמה יש לחשוש שמא הוא מכסה בה את דם הבהמה, וטירחה שאינה צריכה היא, **אֲבָל** אם הוא **יָכוֹל לְכַסּוֹתוֹ** כולו **בְּדִקִּירָה אַחַת, מוּתָּר** לו לעשות כן, שהרי בין כך מותרת פעולה זו לצורך דם החיה והעוף, ובכך שמתכסה בדקירה זו גם דם הבהמה לא נוספת לו

המשך בעמוד ריא

אבל מי שגִּלְגֵּל [–לש] **עִיסָּה מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב** וכבר התחייב מאז בחלה, אף על פי שהיה בידו להפרישה בו ביום, הרי הוא **מַפְרִישׁ מִמֶּנָּה** את **חַלָּתָהּ בְּיוֹם טוֹב.** שאף על פי שנאסרה הפרשת תרומות ומעשרות ביום טוב, ואף החלה היא בכלל תרומה, אף על פי כן לא אסרו להפרישה ביום טוב, שהרי מותר ללוש את העיסה ולאפותה ביום טוב עצמו כדי לאכול פת חמה, וכשעושה כן הותרה לו אף ההפרשה. ועל כן לא גזרו על הפרשת חלה ביום טוב כלל, ואפילו במקום שהיה בידו להפריש קודם יום טוב. **אֲבוּהָ דִּשְׁמוּאֵל אָמַר, אֲפִילּוּ** מי שגִּלְגֵּל **עִיסָּה מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב,** גם **אֵין** הוא **מַפְרִישׁ מִמֶּנָּה** את **חַלָּתָהּ בְּיוֹם טוֹב,** לפי שהיה לו להפרישה מערב יום טוב כשאר תרומות ומעשרות, ולא התירו להפריש חלה ביום טוב אלא מעיסה שלש ואפה בו ביום. שואלת הגמרא: **לֵימָא פְּלִיגָא דִּשְׁמוּאֵל אַדַּאֲבוּהָ** [**דִּשְׁמוּאֵל**] – האם נאמר שחולק שמואל על אביו בדין האמור, **דְּאָמַר שְׁמוּאֵל,** אף שעיסת ארץ ישראל החייבת בחלה מן התורה אסורה באכילה משום טבל עד שתופרש ממנה החלה, מכל מקום **בְּחַלַּת חוּצָה לָאָרֶץ** – חלה שיש להפריש מעיסת חוץ לארץ שאין חיובה אלא מדרבנן, הקילו והתירו לאדם להיות **אוֹכֵל וְהוֹלֵךְ** את הפת ללא הפרשה, ולשייר בסופה כדי שיעור חלה, **וְאַחַר כָּךְ מַפְרִישׁ** חלה ממה שהשאיר, נמצא כי לדברי שמואל אין הפרשת חלת חוץ לארץ מתקנת את העיסה כלל, שהרי אפשר לאכול ממנה אף קודם ההפרשה, ואם כן אין לאסרה ביום טוב, שהרי כל סיבת איסור הפרשת תרומה וחלה ביום טוב אינה אלא משום שהוא נראה כמתקן, ובחוץ לארץ שהעיסה מותרת באכילה אף קודם ההפרשה, אין בהפרשה שום תיקון, ואין לאוסרה, ואם כן חולק שמואל על אביו האוסר להפריש כל חלה ביום טוב, ולא חילק בזה בין עיסת ארץ ישראל לעיסת חוץ לארץ. הגמרא מביאה יישוב לדבר: **אָמַר רָבָא, מִי לֹא מוֹדֶה שְׁמוּאֵל** בחלת חוץ לארץ, **שֶׁאִם קָרָא עָלֶיהָ שֵׁם** חלה, דהיינו שהפריש אותה, **שֶׁאֲסוּרָה לְזָרִים,** ושם תרומה עליה לכל דבר, ועל כן אף שאינה מכשירה את הפת לאכילה, הרי היא בכלל איסור הפרשת תרומות ומעשרות.

משנה

משנה זו עוסקת בענין טלטול סולם ביום טוב כדי לעלות עליו לשובך [–קן של יונים] ליטול משם גוזלות לשחטם לשמחת יום טוב, האם הוא מותר או שיש לאוסרו משום מראית העין, שיאמרו הרואים שהוא מטלטלו לצורך מלאכת תיקון הגג האסורה ביום טוב.

בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אֵין מוֹלִיכִין אֶת הַסּוּלָּם מִשּׁוֹבָךְ לְשׁוֹבָךְ ביום טוב, אפילו כדי ליטול משם גוזלות לשחטם ולאכלם לשמחת יום טוב, **אֲבָל** כשהסולם מונח ליד אחד מחלונות השובך, **מַטֵּהוּ מֵחַלּוֹן לְחַלּוֹן** באותו שובך. **וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין** להוליך את הסולם אפילו משובך לשובך:

* * *

גמרא

הגמרא מבארת את המחלוקת במשנה: **אָמַר רַב חָנָן בַּר אַמִּי, מַחֲלוֹקֶת** בית שמאי ובית הלל אם מותר להוליך את הסולם ביום טוב או לא, היא רק כשמוליכו **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים,** שעוברי הדרך מצויים שם ורואים את הולכת הסולם, **דְּבֵית שַׁמַּאי סָבְרֵי** שאסור מפני מראית העין, מאחר **שֶׁהָרוֹאֶה** את הולכת הסולם **אוֹמֵר,** כדי **לְהַטִּיחַ גַּגּוֹ הוּא צָרִיךְ** את הסולם, וחושב הרואה שהוא עושה מלאכה זו ביום טוב, **וּבֵית הִלֵּל סָבְרֵי** שאין כאן חשש מראית העין, **כִּי שׁוֹבְכוֹ** של סולם **מוֹכִיחַ עָלָיו,** כלומר צורת הסולם שהיא מיוחדת לעליה לשובך, מוכיחה עליו שהוא מטלטלו כדי ליטול גוזלות מהשובך לצורך שמחת יום טוב, ולא יחשדוהו שמטלטלו לצורך טיוח הגג, **אֲבָל** להוליך את הסולם לשובך **בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, דִּבְרֵי הַכֹּל מוּתָּר,** שאין חשש מראית העין ברשות היחיד, מאחר ואין בני אדם עוברים שם שיראוהו בשעה שהוא מטלטל את הסולם. מקשה הגמרא על דברי רב חנן בר אמי: **אֵינִי** – וכי כן הוא, שבמקום שאין רואים לא נוהג שום איסור שנאסר מחמת מראית העין, **וְהָא אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב כָּל מָקוֹם שֶׁאָסְרוּ חֲכָמִים מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן, אֲפִילּוּ בְּחַדְרֵי חֲדָרִים אָסוּר.** מתרצת הגמרא: דבר זה **תַּנָּאֵי הִיא** – נחלקו בו תנאים, ורב חנן בר אמי סובר כדברי התנא שמתיר במקום שאין רואים: **דְּתַנְיָא,** מי שנרטבו בגדיו בדרך במי הגשמים ורוצה ליבשם בשבת, **שׁוֹטְחָן** בְּמקום שיש **חַמָּה, אֲבָל לֹא** ישטחם **כְּנֶגֶד הָעָם** [במקום שרואים אותו], שמא יאמרו הרואים שכיבסם היום וחילל את השבת, **רַבִּי (אליעזר) [אֱלִיעֶזֶר] וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹסְרִין** לשוטחן בחמה אפילו שלא כנגד העם, משום שכל מקום שאסרו חכמים משום מראית העין, אפילו בחדרי חדרים אסור. הרי שנחלקו התנאים בדינו של רב, ומעתה יש לומר שרב חנן בר אמי סובר כתנא קמא שאיסור מראית העין אינו שייך במקום שאין רואים.

דרך אחרת בביאור המחלוקת במשנה: **אִיכָּא דְּאָמְרֵי** – יש שאמרו שכך **אָמַר רַב חָנָן בַּר אַמִּי, מַחֲלוֹקֶת** בית שמאי ובית הלל אם מותר להוליך את הסולם ביום טוב היא רק כשמוליכו **בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד,** שאין שם עוברים ושבים שיראו את טלטול הסולם, **דְּבֵית שַׁמַּאי אִית לְהוּ** – סוברים **דְּרַב יְהוּדָה אָמַר רַב,** שכל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אסרוהו אפילו בחדרי חדרים, ולכן אסרו להוליך את הסולם לשובך ביום טוב אפילו ברשות היחיד. **וּבֵית הִלֵּל לֵית לְהוּ** – אינם סוברים **דְּרַב יְהוּדָה אָמַר רַב,** ולכן התירו להוליך את הסולם לשובך ביום טוב ברשות היחיד. **אֲבָל בִּרְשׁוּת הָרַבִּים** שיש שם עוברים ושבים, **דִּבְרֵי הַכֹּל אָסוּר,** משום מראית עין, שהרואה אומר להטיח גגו הוא מוליך את הסולם, שהיא מלאכה האסורה ביום טוב. מקשה הגמרא: **לֵימָא רַב דְּאָמַר כְּבֵית שַׁמַּאי** – שמא נאמר שרב שאמר ״כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור״, סובר כבית שמאי ולא כבית הלל, בתמיה, אלא ודאי שסובר רב שבית הלל מתירים להוליך את הסולם אפילו ברשות הרבים, ולא אסרו כלל להוליך סולם של שובך ממקום למקום ואפילו ברשות הרבים, ומשום ששובכו מוכיח עליו, ושלא כדברי רב חנן בר אמי. מתרצת הגמרא: **תַּנָּאֵי הִיא** – נחלקו תנאים בדבר, **דְּתַנְיָא, שׁוֹטְחָן כַּחַמָּה אֲבָל לֹא כְּנֶגֶד הָעָם, רַבִּי (אליעזר) [אֱלִיעֶזֶר] וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹסְרִין,** ונמצא שנחלקו אם מותר ברשות היחיד מה שאסור משום מראית העין. ועל כן, תנא קמא שמתיר לייבש בצינעא סובר כשיטת רב חנן בר אמי שמחלוקת בית שמאי ובית הלל היא ברשות היחיד, ומודים בית הלל שאסור להוליך סולם של שובך ברשות הרבים משום מראית העין ועם כל זה מתירים ברשות היחיד, משום שלא אסרו חכמים משום מראית העין בצינעא, שלא כסברת רב, ובית שמאי סוברים כרב שאסרו חכמים אף בחדרי חדרים. ורבי אלעזר ורבי שמעון שאוסרים לייבש אפילו בצינעא, הם סוברים כשיטת רב לענין מראית העין, ומחלוקת בית שמאי ובית הלל לשיטתם היא בין ברשות הרבים ובין ברשות היחיד, ובית הלל מתירים להוליך סולם של שובך אפילו ברשות הרבים, שכיון שניכר שהוא סולם השייך לשובך, אין בזה חשש מראית העין, ואילו היו אוסרים משום מראית העין לא היו מתירים אפילו ברשות היחיד, שהרי כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אסרוהו אפילו בחדרי חדרים.

על-ידי החרטה ועקירת הרצון מהחטא נעקרת הנפש של הקליפה, אך בכדי לבטל גם את גוף הקליפה צריך להיות וידוי דברים.

ממאמר שבת פרשת נצבים-וילך, ה'תשכ"ז

רש"י

גלגל עיסה מערב יום טוב מפריש ממנה חלתה ביום טוב – ואף על גב דתנן לקמן (לו,ב): אלו הן משום שבות: אין מגביהין תרומות ומעשרות ביום טוב, והא נמי כתרומת דגן דמיא, שהיה יכול להפרישה מערב יום טוב – אפילו הכי מפריש, שלא גזרו על תרומת עיסה, שהרי מותר לגלגלה ביום טוב ולאפותה, כדי לאכול פת חמה. **אין מפריש הימנה** – דלא התירו להפריש חלה אלא בעיסה שנתגלגל ביום טוב, אבל זו – היה לו להפרישה מערב יום טוב, כתרומת דגן ופירות. **חלת [חוץ לארץ]** – חלה = טורטי"ל, חלה שמרימין מן העיסה שבחוצה לארץ, הואיל ואינה מן התורה, כדקיימא לן בקדושין (לו,ב): כל מצוה התלויה בפירות הגדלים בארץ – אינו נוהג אלא בארץ. **אוכל והולך** – כל הפת, ומשייר כדי חלה, ומפרישה באחרונה. אלמא: הפרשתה שלא לצורך היא, ולא הויא הפרשה, והמפריש ביום טוב – אינו כמתקן, דלתסר כשאר הגבהת תרומה דגזור בה רבנן מפני שנראה כמתקן. **מי לא מודה שמואל** – אף על פי שאינו צריך להפרישה, שאם קרא עליה שם – שחל עליה שם חלה, ואסורה לזרים. אלמא: שם תרומה עליה, ואיתא בכלל אין מגביהין תרומות ומעשרות ביום טוב. **משנה אין מוליכין את הסולם** – קא סלקא דעתך: סולם המיוחד לכך, וניכר שהוא של שובך. וטעמא דבית שמאי מפרש בגמרא, דאסרי ואף על פי שהוא בא ליטול גוזלות לשמחת יום טוב. **מחלון לחלון** – באותו שובך עצמו, שכן דרך שובך להיות בו מחיצות הרבה, קן לכל זוג וזוג, וחלון לכל קן וקן. **גמרא הרואה** – שהוא מוליכו, אומר: להטיח גגו הוא צריך, והרי הוא עושה מלאכה ביום טוב. **להטיח** – שהיו טחין גגותיהן בטיט. לפי שלא היו משופעין, אלא עשויין כמין תקרת עליה, ומשתמשין בהן. לפיכך טחין אותן, ומשפעין הטיח לצד הכתלים, שיזובו מימיו. **שוכבו מוכיח עליו** – שובכו של סולם מוכיח, שהוא ניכר שהוא של שובך. **מותר** – שהרי אין אדם רואהו. **והאמר רב יהודה אמר רב כו'** – וקשיא דרב אדרב חנן. ואף על גב דרב אמורא הוא – מקשי מיניה, מפני שרבן של כל בני הגולה היה בדורו, חוץ משמואל. **תנאי היא** – איכא תנא דקאי כוותיה. **שוטחן בחמה** – מי שנשרו כליו בדרך במי גשמים – שוטחן בחמה, וחן נוגבין מאליהן. **אבל לא כנגד העם** – שלא יאמרו כבסן בשבת. אלמא: מידי דמשום מראית העין מותר במקום צנוע. **לימא רב דאמר כבית שמאי** – לרב חנן קא פריך, דאוקי לה בית הלל ברשות הרבים אסרי וברשות היחיד שרו, אם כן לרב חנן רב דאמר כל מקום שאסרו כו' – דאמר כבית שמאי? בתמיה. הא ודאי לא שביק בית הלל ועביד כבית שמאי. ועל כרחך לבית הלל אפילו ברשות הרבים מותר, משום דשובכו מוכיח עליו. דאי ברשות הרבים אסור וברשות היחיד שרי – לא הוה אמר רב להא שמעתא. **תנאי היא** – כלומר, אמר לך רב חנן: ודאי רב סבר דבית הלל אפילו ברשות הרבים שרו, ופליג עלי. ואנא דאמרי כי האי תנא, דאמר: שוטחן בחמה, דלית ליה דרב. וההוא תנא מוקי בית הלל כוותיה, דלא התירו אלא ברשות היחיד. ורבי אליעזר ורבי שמעון דסבירא להו כרב מוקמי שריותא דבית הלל דמתניתין ואפילו ברשות הרבים, דקא סברי שובכו מוכיח עליו, ובית שמאי לית להו שובכו מוכיח עליו, ואסרי אפילו בחדרי חדרים. י"מ דלרב קא פריך, ואמר לך רב: תנאי היא. ולאו מלתא היא, דמאי רבותייהו דרבי אליעזר ורבי שמעון במקום בית הלל? הא בית שמאי נמי טובא הוו, ואין הלכה כמותן.

מתניתין

תוספות

גלגל עיסה מערב יום טוב מפריש חלה ביום טוב – פירש רש"י: דאף על גב דאין מגביהין תרומות ומעשרות ביום טוב, והא נמי כתרומת גורן דמיא, שהוא היה יכול להפרישה מערב יום טוב, דהא מאתמול התחיל זמנה להפרישה, דתנן (חלה פרק ג): מאימתי חיוב חלה – משגלגל, אפילו הכי מפרישין לה, שלא גזרו על תרומת עיסה, שהרי מותר לגלגל ביום טוב ולאפות כדי לאכול פת חמה – ואז מותר להפריש ממנה חלה, כיון שביום טוב נגלושה, אם כן לא היה הפרשת חלה בכלל איסור הגבהת תרומה, ואפילו בשגלגלה מבעוד יום. עיש לומר: דלפי הירושלמי ניחא, דקמיירי שלא גמר הלישה מערב יום טוב. ואף על גב דסוף סוף היה יכול להפריש מבעוד יום משעת גלגול, מכל מקום, אחר שנגמרה הלישה ביום טוב – הוה ליה כאילו נעשית כל הלישה ביום טוב, שרגילות שלא להפריש חלה עד גמר הלישה. ולעולם הפרשת חלה הוי בכלל הגבהת תרומה, היכא דהיה לו להפריש מאתמול. אבל לא מצי למימר דלהכי מחלק בין כסוי, משום דגבי כסוי לא ממנע משמחת יום טוב, דאין הכסוי מעכב האכילה, אבל הפרשת חלה – מעכב אכילה, דזה אינו. דהא מיירי הכא בחוצה לארץ, כדאמר בסמוך, ואם כן אוכל ואחר כך מפריש, דמשמע דליכא מאן דפליג בזה. ובתוספתא פירש: דטעמא דרבה דמיירי בחוצה לארץ, ולא מחזי כמתקן כיון שבלאו הכי יוכל לאכול. אבל בארץ ישראל – מודה רבה. ואין נראה, דמשמע בסמוך דלא שייך כלל לומר זה הטעם, דקאמר: מי לא מודה שמואל שאם קרא וכו'. אם כן, כיון דשם חלה עליה – מיחזי כמתקן. ומשמע לפי הלשון דסברא זו פשוטה. ולכך נראה עיקר כדפירש לעיל, דאפילו בארץ ישראל מתיר רבה, ואבוה דשמואל אסר אפילו בחוץ לארץ. ותדע, דהא ודאי הירושלמי מיירי בארץ ישראל, ואפילו הכי לא קא אסר אלא היכא דלש, אבל ערס – שרי דהיינו גלגל. ונראה דהלכה כרבה, דהוא בתראה. ודוקא גלגל, שלא נגמרה לישתה לגמרי, דאי נגמרה לגמרי – אפילו רבה מודה דאין מפרישין אותה ביום טוב. והכי נמי איתא בירושלמי: כל הלש עיסה מערב יום טוב – אין מפרישין חלתה ביום טוב. וקאמר: לש – אין, ערס – לא, והכי פירושו: דוקא לש, דנגמרה מערב יום טוב – אין מפרישין, אבל ערס – לא, דלא נגמרה הלישה מערב יום טוב – מפריש. והכא נמי מיירי בגלגל, שהוא כמו ערס. והיכא דשכח ולא הפריש מן הפת מערב יום טוב – קיימא לן דחלת חוץ לארץ אוכל והולך ואחר כך מפריש. ואם כן ישייר מן הפת מכל אחד ואחד, ואוכל השאר, ולמחר יפריש חלה. וצריך שתהא גדולה כדי שיהיה לה הכירא אחר הפרשה, דכתיב (במדבר טו) "ראשית" דבעינן שיהיו שיריה ניכרין. והיכא דאפה עריבה מלאה עיסה מערב יום טוב, ושכח ולא הפריש חלה מערב יום טוב – ישייר פת אחת בשביל כולם עד למחר, מפני שגבלן כאחד. אבל במצות בערב הפסח, אם שכח ולא הפריש – צריך לשייר מכל אחת ואחת, מפני שגיבולן כל אחת ואחת בפני עצמה, ולמחר יניח כל החתיכות בסל אחד, ומצרפן לחלה, ויפריש מן כולם אחת. ומיהו, אם יצרה לעשות דבר קל – יעשה מצה אחת, ויאפה אותה, ויצרפם ויפריש [מאחת על] כל האחרות אגב אותה, מפני שחיובה בא עכשיו.

אין מוליכין הסולם – תימה: אפילו הכין אותם מאתמול, מכל מקום אית בהו משום צידה, כדאמרינן לקמן (כד,א): הצד יוני שובך [ויוני עליה] חייב! ויש לומר: דמיירי בקטנים שלא פרחו. **והאמר** רב יהודה אמר רב – אף על גב דרב היה אמורא – מכל מקום פריך שפיר, כיון דרב גדול היה בדורו וראש ישיבה לישראל חוץ משמואל, אין סברא דרב חנן פליג עליה. **ורב** כבית שמאי – פירש רש"י: ומקשה לרב חנן דמוקי דבית הלל לית להו דרב וברשות הרבים דברי הכל אסור ואפילו בית הלל אסרי וברשות היחיד שרו (ואדרבה) רב לא יאמר הכי, דלא יאמר דלא כהלכתא, אלא יאמר דבית הלל שרו אפילו ברשות הרבים, דשובכו מוכיח עליו, ודלא כוותך, ומשני: תנאי היא, כלומר: רב חנן אמר לך: אין הכי נמי דרב סבר דבית הלל שרו ברשות הרבים, ופליג עלי, ואנא דאמרי כי ההוא תנא דשוטחן, דלית ליה דרב. וההוא תנא מוקי לה בית הלל כוותיה, דלא התירו אלא ברשות היחיד. ויש מפרשים: דלרב קא פריך, ואמר לך רב תנאי היא דסבירא להו כבית שמאי, ואנא סבירא לי כהני תנאי. ולא נראה, דמאי אולמייהו דרבי אליעזר ורבי שמעון לגבי בית הלל? הא בית שמאי טובא תנאי הוו, ואף על פי כן אין הלכה כמותם.

ולא

מהרצון והחיות שהיה לו בחטא מתהווה נפש הקליפה, וממעשה העבירה מתהווה גוף הקליפה.

ממאמר שבת פרשת נצבים-וילך, ה'תשכ"ז

תוספות

ולא היא דרבינו יצחק טעמא דתנא קמא מפרש – ואם תאמר: והא כל מקום דתני "במה" לחלוקן! ויש לומר: דהיינו במשנה, אבל לא בברייתא.

מאי דקא שרי תנא קמא קא אסר רבי דוסא – דאפילו בשאר סולמות לא שרי אלא הטוי. ותימה: רבי דוסא דאמר כמאן? דלכולי עלמא שרי הולכה בשאר סולמות! ויש לומר: דרבי דוסא יאמר דלא נחלקו בית שמאי ובית הלל בדבר זה. משמע דקיימא לן כרבי דוסא, ותימה: דאמר בעירובין פרק "חלון" (עז,ב ושם): מטלטלין את הסולם, ובכולי שמעתין משמע דאסור לטלטל סולם של עליה, ורבי דוסא אוסר אפילו סולם של שובך! ויש לומר: דשני מיני סולמות הן, וכן משמע בהדיא פרק "חלון" (שם עז,ב), והתם מיירי בקטנים, והכא מיירי בגדולים. והרב רבנו אברהם מבורגו"ל פירש: דהתם מיירי בשבת, דמאי טעמא אסרי לטלטל הסולם – משום דמוחזי דלהטיח גגו הוא צריך, ובשבת ליכא חששא, שאסור להוציאו לחוץ. אבל הכא מיירי ביום טוב, דמותר להוציאו לחוץ, ואם כן איכא הך חששא. ולפי זה אסור לטלטל הסולם שלנו ביום טוב, ואפילו בביתו, דשמא הלכה כרבי דוסא. וצריך עיון.

אלמא גבי שמחת יום טוב בית שמאי לחומרא וכו' – ואם תאמר: אמאי לא פריך מביצה שנולדה? ופירש הקונטרס: משום דגבי ביצה לא שייך שמחה, שאין בה שמחת יום טוב כל כך. ומה שמתירין בית שמאי – היינו מטעם דלית להו הכנה, ומטעם דלא דמי לפירות הנושרים ולמשקין שזובו.

אמר רבי יוחנן מוחלפת השיטה – פירוש: ההיא דתריסין, דבית הלל סברי אין מסלקין התריסין ביום טוב. וכל הנך משניות דמייתי – מחליף, ואותה ד"השוחט" כדקאי קאי. וקשה טובא להדא פירושא, דאם כן מתוקמא לפי המסקנא כל הני שנויי דחיקי דלעיל דמייתי, הואיל ולא מחליף בשום פנים אותה דהשוחט! ועוד קשה: מאי קאמר גבי עור משום דמוחזי למזגא עליה, הא מפרש טעמא לקמן (יא,ב) דהתירו סופן משום תחלתן! ועוד קשה: דאם כן דאותה דהשוחט נשארת במקומה, אם כן רבה ורב יוסף שקלו וטרו (לעיל ז,ב) אליבא דבית שמאי, וזהו דוחק גדול! ועוד קשה: כיון דמוחלפת ההיא דתריסין – סבירא להו לבית הלל דאין מסלקין משום דיש בנין וסתירה בכלים, ובריש פרק "כל הכלים" (שבת קכב,ב ושם) סתים לן תנא דאין בנין וסתירה בכלים! לכך פירש רבינו תם: דמוחלפת השיטה – היינו ההיא דהשוחט, דבית הלל סברי יחפור בדקר ויכסה וכו', והשתא ניחא הכל, ואומר רבינו תם: תמיה אני על מה הצריבו העולם הכנה, וזכור אני דבימי נערותי לא הוי מצריכין כלל, אך עתה לפי מה שטעו דסבורים דמוחלפת לא קאי אהשוחט וכו', ובית הלל לחומרא, לפיכך מצריכין הכנה. ומיהו, זה אינו, דלפי פירושו נמי לכל הפחות סברי בית הלל מאי דסברי בית שמאי מעיקרא, ובית שמאי בעו דקר נערץ, ואפילו בעפר תיחוח בעו הכנה, מדקאמר הכא: עד כאן לא קאמרי בית שמאי התם אלא דאיכא דקר נערץ, משמע אפילו בעפר תיחוח בעו בית שמאי דקר נערץ מבעוד יום משום הכנה, כדפירש הקונטרס. ותדע, דאם לא כן, הא דקאמר רב יהודה לעיל והוא שיש לו דקר נערץ – לאו אליבא דבית הלל הוא לפי המסקנא, דאמרי בית הלל שיחפור בדקר לכתחלה וישחוט. ואף על גב דמייתי מלתיה דרב יהודה גבי ומודים, מכל מקום קאי אכולה מתניתין כדפרישית. וסברא היא דלא פליגי בית שמאי ובית הלל אלא בהא. דבכהאי גוונא דשרו בית שמאי בדיעבד שרו בית הלל לכתחילה, ולעולם בעו דקר נערץ משום הכנה. ועוד ראיה: מדקאמר רב יהודה גופיה לעיל (ח,א) ממלא קופתו ועושה בה כל צרכו – משמע דבעינן הכנה לפי האמת. ואף על פי שיש לפרש דבשאר צרכים מיירי, כגון לכסות בו צואה, אבל לכסוי דם לא בעינן הכנה – לא משמע הכי לעיל לפי המסקנא. וגם עתה דאמר מוחלפת השיטה אין להחליף פירוש דברי האמוראין. ואם כן, יפה נהגו העולם שלא לכסות רק בעפר מוכן שהוא תיחוח, כגון מצבור של אפר או שראוי לצלות בו ביצה, ולא מעפר תיחוח שעל גבי קרקע שהוא בטל אגב קרקע, ולא מאפר הכירה שהוסקה ביום טוב, אם אינו ראוי לצלות בו ביצה. ותימה: אם כן, דמוחלפת קאי אההיא דהשוחט, ובית שמאי לחומרא, היכי מונה לה במסכת עדיות גבי הנך דבית שמאי לקולא ובית הלל לחומרא? ויש לומר: דמונה לה לפי הטעות דנשנית קודם דמוחלפת השיטה.

רש"י

מתניתין – דקתני בהולכת סולם פליגי – לאו כי האי תנא, דקתני בהולכה מודו, מפני שצורך יום טוב היא. **אבל של עליה אסור** – דהתהוא ודאי אמרי: להטיח גגו הוא צריך. **מדרין בו** – אם החלון רחוק, ואין ראש הסולם מגיע שם בה בהטיח – מדדין רגליו של סולם מעט מעט. **לקרייתא** – לכפרים, לראות שדותיהן. **סולם בא לידינו** – הולכת סולם של עליה לשובך. **מכלל דתנא קמא סבר** – בשל עליה פליגי בחזרה, ומודים בהולכה. **מעמיה דתנא קמא קא מפרש** – ובשל עליה ליכא למאן דשרי. **ממאי מדקתני** – במלתיה דתנא קמא "משובך לשובך", אלמא: בסולם המיוחד לשובכין קאי. **מי קתני סולם של שובך** – דנהוי משמע דבשל שובך קאי. **משובך לשובך קתני** – ולעולם בשל עליה, ורבותא אשמועינן: דיוליכנו מעליה לשובך ראשון, וממנו לכמה שובכין. **הטוי סולם של עליה** – והוליכו לשובך מבעוד יום, ועבשיו בא להטותו מחלון לחלון. **מאי דקא אסר תנא קמא** – דרבי דוסא, דהוא רבי יהודה, דאמר: בסולם של עליה אסור להוליך – קא שרי רבי דוסא מיהא להטות. **ולא היא מאי דקא שרי תנא קמא** – דהיינו של שובך להוליך – קא אסר רבי דוסא. ואתא למימר: הולכה – אסור, הטיה – שרי, ובשל עליה לא איירי כלל. **מוחלפת השיטה** – כאן הוחלפה שיטתן, וצריך להפוך דבריהם. **וממאי דמוחלפת** – ומאי קשיא ליה לרבי יוחנן? דלמא טעמייהו דבית שמאי התם משום דאיכא דקר נערץ, וליכא צד איסור. **אבל היכא דליכא דקר נערץ** – דאיכא צד רמז חפירה – לא שרו, ואפילו בעפר תיחוח, שהוא כחפור ועומד. והכא נמי לא שנא, דהא איכא חשדא דלהטיח גגו. **אבל התם לא** – דגזרי משום כתישה, דלמא זמנין דבעי כתישה. **אלא אי קשיא** – מתניתין אהדדי, שהוצרך רבי יוחנן להחליף שיטתן וצריך להפוך דבריהם. **הא קשיא** – על זו החליפה. **לא יטול** – מן הגוזלות ביום טוב. **אלא אם כן נענע מבעוד יום** – ולא סגי בהכנה בדבור בעלמא, כדמפרש לקמן טעמא: דלמא למחר כי שקיל להו, חייס עליידהו וממליך.

מַתְנִיתִין דְּלָא כִּי הַאי תַּנָּא. דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר: מוֹדִים בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל שֶׁמּוֹלִיכִין אֶת הַסּוּלָּם מִשּׁוֹבָךְ לְשׁוֹבָךְ. לֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא לְהַחֲזִיר; שֶׁבֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵין מַחֲזִירִין, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אַף מַחֲזִירִין. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - בְּסוּלָּם שֶׁל שׁוֹבָךְ, אֲבָל בְּסוּלָּם שֶׁל עֲלִיָּה דִּבְרֵי הַכֹּל אָסוּר. רַבִּי דוֹסָא אוֹמֵר: מַטֵּהוּ מֵחַלּוֹן לְחַלּוֹן. אֲחֵרִים אוֹמְרִים מִשּׁוּם רַבִּי דוֹסָא: אַף מְדַדִּין בּוֹ. בְּנֵי רַבִּי חִיָּא נְפוּק לְקִרְיָיתָא. כִּי אָתוּ אֲמַר לְהוּ אֲבוּהוֹן: כְּלוּם מַעֲשֶׂה בָּא לְיֶדֵכֶם? אָמְרוּ לוֹ: סוּלָּם בָּא לְיָדֵינוּ, וְהִתַּרְנוּהוּ. אָמַר לָהֶם: צְאוּ וְאִסְרוּ מַה שֶׁהִתַּרְתֶּם. אִינְהוּ סְבוּר: מִדְּקָא אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּסוּלָּם שֶׁל עֲלִיָּה לָא פְּלִיגִי - מִכְּלָל דְּתַנָּא קַמָּא סָבַר פְּלִיגִי. וְלָא הִיא, רַבִּי יְהוּדָה טַעֲמֵיהּ דְּתַנָּא קַמָּא קָא מְפָרֵשׁ. מִמַּאי - מִדְּקָתָנֵי: מוֹלִיכִין אֶת הַסּוּלָּם מִשּׁוֹבָךְ לְשׁוֹבָךְ, וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ בְּסוּלָּם שֶׁל עֲלִיָּה פְּלִיגִי, הַאי "מוֹלִיכִין אֶת הַסּוּלָּם מִשּׁוֹבָךְ לְשׁוֹבָךְ"?! "מוֹלִיכִין אֶת הַסּוּלָּם לְשׁוֹבָךְ" מִבָּעֵי לֵיהּ! אֶלָּא לָאו הָכִי קָאָמַר: שֶׁל שׁוֹבָךְ - אִין, שֶׁל עֲלִיָּה - לָא. וְאִידָךְ: מִי קָתָנֵי "סוּלָּם שֶׁל שׁוֹבָךְ"? "מִשּׁוֹבָךְ לְשׁוֹבָךְ" קָתָנֵי, וַאֲפִילּוּ לְכַמָּה שׁוֹבָכִין. אִיבָּא דְּאָמְרִי: אָמְרוּ לוֹ: הִטּוּי סוּלָּם שֶׁל עֲלִיָּה בָּא לְיָדֵינוּ, וְהִתַּרְנוּהוּ. אָמַר לָהֶם: צְאוּ וְאִסְרוּ מַה שֶׁהִתַּרְתֶּם. אִינְהוּ סְבוּר: מַאי דְּקָא אָסַר תַּנָּא קַמָּא -קָא שָׁרֵי רַבִּי דוֹסָא. וְלָא הִיא, מַאי דְּקָא שָׁרֵי תַּנָּא קַמָּא - קָא אָסַר רַבִּי דוֹסָא. "אֲבָל מַטֵּהוּ מֵחַלּוֹן לְחַלּוֹן וכו'". אֵלְמָא, גַּבֵּי שִׂמְחַת יוֹם טוֹב בֵּית שַׁמַּאי לְחוּמְרָא וּבֵית הִלֵּל לְקוּלָּא. וּרְמִינְהִי: הַשּׁוֹחֵט חַיָּה וְעוֹף בְּיוֹם טוֹב, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: יַחְפּוֹר בְּדֶקֶר וִיכַסֶּה, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: לֹא יִשְׁחוֹט אִם כֵּן הָיָה לוֹ עָפָר מוּכָן מִבְּעוֹד יוֹם! אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מוּחְלֶפֶת הַשִּׁיטָה. מַמַּאי? דִּלְמָא עַד כָּאן לָא קָאָמְרִי בֵּית שַׁמַּאי הָתָם אֶלָּא הֵיכָא דְּאִיכָּא דֶּקֶר נָעוּץ, אֲבָל הֵיכָא דְּלֵיכָּא דֶּקֶר נָעוּץ - לָא. וְאִי נַמִּי: עַד כָּאן לָא קָאָמְרִי בֵּית הִלֵּל הָכָא אֶלָּא דְּשׁוֹבְכוֹ מוֹכִיחַ עָלָיו, אֲבָל הָתָם לָא! אֶלָּא, אִי קַשְׁיָא הָא קַשְׁיָא: בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: לֹא יִטּוֹל אֶלָּא אִם כֵּן נַעֲנַע מִבְּעוֹד יוֹם, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: עוֹמֵד וְאוֹמֵר זֶה וְזֶה אֲנִי נוֹטֵל. אֵלְמָא: גַּבֵּי שִׂמְחַת יוֹם טוֹב בֵּית שַׁמַּאי לְחוּמְרָא וּבֵית הִלֵּל לְקוּלָּא, וּרְמִינְהִי: הַשּׁוֹחֵט חַיָּה וְעוֹף בְּיוֹם טוֹב! אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מוּחְלֶפֶת הַשִּׁיטָה. וְדִלְמָא לָא הִיא; עַד כָּאן לָא אָמְרִי בֵּית שַׁמַּאי אֶלָּא הֵיכָא דְּאִיכָּא דֶּקֶר נָעוּץ,

אבל

אבל

בית

הגמרא מביאה דעות החולקות על המשנה: מַתְנִיתִין – משנתינו שמבואר בה שמחלוקתם של בית שמאי ובית הלל היא בהולכת סולם משובך לשובך, דְּלֹא כִּי הַאי תַּנָּא – אינה סוברת כבריתא שלהלן שמבואר בה שלא בכך נחלקו, דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר, מוֹדִים בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל שֶׁמּוֹלִיכִין אֶת הַסּוּלָּם מִשּׁוֹבָךְ לְשׁוֹבָךְ כדי ליטול את הגוזלות, מפני שצורך יום טוב הוא, לֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא האם מותר גם לְהַחֲזִיר את הסולם לאחר שנטל את הגוזלות, שֶׁבֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים אֵין מַחֲזִירִין לפי שאין בהחזרת הסולם צורך יום טוב, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים אַף מַחֲזִירִין. ממשיכה הבריתא: אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שלדברי הכל מוליכים את הסולם משובך לשובך, ושלענין חזרה מתירים בית הלל, בְּסוּלָּם שֶׁל שׁוֹבָךְ, שהוא מיוחד לשובכים, וניכר לרואים שהוא מוליכו לשובך, ולא להטיח את גגו, אֲבָל בְּסוּלָּם שֶׁל עֲלִיָּה שהוא גדול יותר, דִּבְרֵי הַכֹּל אָסוּר להוליכו לשובך ליטול גוזלות, ואף בית הלל אינם מתירים, משום שיש לחוש שיאמרו הרואים שלהטיח גגו הוא צריך את הסולם. רַבִּי יוֹסֵא אוֹמֵר, אסור להוליך את הסולם כלל, אלא מַטֵּהוּ מֵחַלּוֹן לְחַלּוֹן של אותו שובך בלבד. אֲחֵרִים אוֹמְרִים מְשׁוּם רַבִּי יוֹסֵא, כשמבקש להעבירו מחלון לחלון באותו שובך, אם החלון השני רחוק ואין ראש הסולם מגיע לחלון בהטיה בלבד, אַף מְדַדִּין בּוֹ – מוליך הסולם צעד אחר צעד מחלון לחלון.

הגמרא מביאה מעשה מענין זה: בְּנֵי רַבִּי חִיָּיא נָפוּק לְקִרְיָיתָא – יצאו לכפרים לראות שדותיהם. כִּי אָתוּ – כאשר חזרו, אָמַר לְהוּ אֲבוּהוֹן – שאל רבי חייא את בניו, כְּלוּם מַעֲשֶׂה של שאלה בהלכה בָּא לְיָדֵיכֶם ונשאלתם בו. אָמְרוּ לוֹ, מעשה שאלה על הולכת סוּלָּם של עליה לשובך בָּא לְיָדֵינוּ, וְהִתַּרְנוּהוּ. אָמַר לָהֶם רבי חייא לבניו, צְאוּ לשם בחזרה וְאִסְרוּ לשואלים מַה שֶּׁהִתַּרְתֶּם. מבארת הגמרא מדוע פסקו מה שפסקו ומדוע אין פסק זה נכון: אֵינְהוּ – הם, בני רבי חייא, סָבוּר, מִדְּקָא אָמַר – ממה שאמר רַבִּי יְהוּדָה בבריתא שבְּסוּלָּם שֶׁל עֲלִיָּה לֹא פְּלִיגֵי בית שמאי ובית הלל ולדעת שניהם אסור לטלטלו, מִכְּלָל זה אתה למד דְּתַנָּא קַמָּא – רבי שמעון בן אלעזר לא סבר כך, אלא סָבַר פְּלִיגֵי – שמחלוקתם של בית שמאי ובית הלל היא בהחזרת סולם של עליה, ולהוליכו לדברי הכל מותר ביום טוב, ולכן סמכו בני רבי חייא על תנא קמא והורו על סולם זה שמותר להוליכו לשובך. וְלֹא הִיא – אין זה כך, שכן רַבִּי יְהוּדָה טַעֲמֵיהּ דְּתַנָּא קַמָּא [–רבי שמעון בן אלעזר] קָא מְפָרֵשׁ, ולא לחלוק עליו בא. הגמרא שואלת: וּמַאי שאכן אף לדעת רבי שמעון בן אלעזר אסור להוליך סולם של עליה ולא התירו בית הלל אלא סולם של שובך, מִדְּקָתָנֵי בדבריו 'מוֹלִיכִין אֶת הַסּוּלָּם מִשּׁוֹבָךְ לְשׁוֹבָךְ', וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שלדעתו בְּסוּלָּם שֶׁל עֲלִיָּה פְּלִיגֵי בית שמאי ובית הלל, הַאי – מה שאמר 'מוֹלִיכִין אֶת הַסּוּלָּם מִשּׁוֹבָךְ לְשׁוֹבָךְ', שמשמע שהוא אצל שובך ומוליכו משם, וכי כך היה לו לומר, הלא 'מוֹלִיכִין אֶת הַסּוּלָּם לְשׁוֹבָךְ' מִבָּעֵי לֵיהּ - היה לו לומר, ומתוך כך היה מתפרש שמותר להוליך כל סולם אף של עליה, אֶלָּא לְאו – האם אין ללמוד מכך שהֲכִי קָאָמַר – כך כוונתו, סולם שֶׁל שׁוֹבָךְ אִין – מותר להוליך, אבל שֶׁל עֲלִיָּה, לֹא. שואלת הגמרא: וְאִידָּךְ – בני רבי חייא, כיצד עלה בדעתם לסבור שלתנא קמא אף בסולם של עליה נחלקו. משיבה הגמרא: לדעתם אין זה דיוק, משום שמִי קָתָנֵי - האם נאמר 'סוּלָּם שֶׁל שׁוֹבָךְ', והלא 'מִשּׁוֹבָךְ לְשׁוֹבָךְ' קָתָנֵי, ומשמע שבכל סולם מדובר, אפילו של עליה, ומה שהוסיף 'משובך' לא בא אלא להשמיענו שמותר להוליך ממנו וַאֲפִילּוּ לְכַמָּה שׁוֹבָכִין.

הגמרא מביאה נוסח אחר במעשה זה: אִיכָּא דְּאָמְרֵי – יש אומרים שכך היה המעשה, אָמְרוּ לוֹ בני רבי חייא לאביהם שמעשה עם שאלה על הַטּוּי סוּלָּם שֶׁל עֲלִיָּה מחלון זה לחלון אחר באותו שובך, בָּא לְיָדֵינוּ, וְהִתַּרְנוּהוּ, שסברו שסולם של עליה אף שהוא אסור בהולכה, מותר להטותו. אָמַר לָהֶם רבי חייא לבניו, צְאוּ וְאִסְרוּ מַה שֶּׁהִתַּרְתֶּם, משום שסולם של עליה אסור אפילו להטותו. מבארת הגמרא מה סברו בני רבי חייא ומדוע אין הדבר כן: אחר דברי רבי יהודה אודות סולם של עליה, מובאים דברי רבי דוסא שהתיר להטותו מחלון לחלון, ולא נתבאר במפורש באיזה סולם התיר. אֵינְהוּ – בני רבי חייא, סָבוּר, מַאי דְּקָא אָסַר – מה שאסר תַּנָּא קַמָּא [–רבי יהודה], דהיינו סולם של עליה, קָא שָׁרֵי – התיר רַבִּי דּוֹסָא להטות, שבא להקל על דבריו, ולפי זה הורו שמותר להטות אף סולם של עליה. וְלֹא הִיא - אין זה כך, אלא מַאי דְּקָא שָׁרֵי תַּנָּא קַמָּא דהיינו סולם של שובכין, שמותר להוליכו, אותו קָא אָסַר רַבִּי דּוֹסָא, ובא להחמיר שאין להתיר אלא להטותו, אבל סולם של עליה אסור אפילו בהטיה:

* * *

שנינו במשנה: בית שמאי אומרים, אין מוליכין את הסולם משובך לשובך אֲבָל מַטֵּהוּ מֵחַלּוֹן לְחַלּוֹן וכו' ובית הלל מתירין: שואלת הגמרא: אַלְמָא – מוכח מהמשנה שלגַּבֵּי דבר שיש טעם לאוסרו מדרבנן ביום טוב אולם הדבר ימנע משְׂמֵחַת יוֹם טוֹב, בֵּית שַׁמַּאי מורים לְחוּמְרָא, ואוסרים אותו, וּבֵית הִלֵּל פוסקים לְקוּלָּא משום שמחת יום טוב. וּרְמִינְהִי – ויש להקשות מהמשנה (ב.), הַשּׁוֹחֵט חַיָּה וְעוֹף בְּיוֹם טוֹב לצורך סעודת היום, והריהו טעון כסוי הדם, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים יַחְפּוֹר בְּדֶקֶר [–כעין יתד של ברזל שחופרין בו את הקרקע] וְיִכַּסֶּה את הדם בעפר, ולא גזרו חכמים לאסור את החפירה, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים לֹא יִשְׁחוֹט חיה ועוף ביום טוב אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה לוֹ עָפָר מוּכָן מִבְּעוֹד יוֹם, הרי שבאיסור דרבנן במקום שמחת יום טוב בית שמאי מקילים ובית הלל מחמירים, וזה שלא כפי המבואר במחלוקתם לגבי הולכת סולם. הגמרא מביאה ישוב לקושיא: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מוּחְלֶפֶת הַשִּׁיטָה – התחלפו שיטות בית שמאי ובית הלל במשנתינו, ויש להעמיד את הגירסא באופן שבית הלל הם המחמירים ואוסרים להוליך את הסולם משובך לשובך, ובית שמאי הם שמתירים, וכך לא תהא סתירה בין המשניות. דוחה הגמרא: מַמַּאי – מה ההכרח להפוך את המשנה מכח הקושיא מכיסוי הדם בעפר, דִּלְמָא – אפשר שעַד כָּאן לֹא קָאָמְרֵי בֵּית שַׁמַּאי הָתָם שמותר לחפור בדקר ביום טוב, אֶלָּא הֵיכָא דְּאִיכָּא דֶּקֶר נָעוּץ – משום שמדובר באופן שכבר היה הדקר נעוץ באדמה מבעוד יום, ומשום כך סוברים בית שמאי שאין סיבה לאסור את החפירה בדקר לפי שאינו דומה לחפירה כלל, אֲבָל הֵיכָא דְּלֵיכָא דֶּקֶר נָעוּץ מבעוד יום, לֹא התירו בית שמאי אף שהוא במקום שיש בו משום מניעת שמחת יום טוב. וְאִי נַמִּי – וכן יש לחלק בדעת בית הלל ולומר שעַד כָּאן לֹא קָאָמְרֵי בֵּית הִלֵּל הָכָא שמותר להוליך את הסולם לשובך אֶלָּא משום דְּשׁוֹבָכוֹ מוֹכִיחַ עָלָיו שאינו מבקש להטיח את גגו, וכיון שכן שוב אין סיבה לאסור את הולכת הסולם, אֲבָל הָתָם בחפירה בדקר שיש סברא לאסור, בזה סוברים בית הלל שלֹא התירו חכמים לחפור בדקר, אע"פ שהוא במקום שמחת יום טוב, ונמצא שאין לנו ראיה ממחלוקות אלו מה דעת בית שמאי ובית הלל במקום שיש סיבה לאסור מדרבנן אולם הדבר יגרום מניעת שמחת יום טוב. הגמרא מבארת על מה אמר רבי יוחנן את דבריו: אֶלָּא אִי קַשְׁיָא – אם יש קושיא שמכוחה אמר מה שאמר, הָא קַשְׁיָא – זו היא הקושיא, שבמשנה לקמן (י.) נאמר, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים לֹא יִטּוֹל מן הגוזלות לשוחטם ביום טוב אף שנוטלם לצורך שמחת יום טוב, אֶלָּא אִם כֵּן נְעָנַע – משמש את אותם הגוזלות מִבְּעוֹד יוֹם, ואף שלהוציאם מידי מוקצה די באמירה, מכל מקום סוברים בית שמאי שבגוזלות אלו צריך הכנה על ידי מעשה, כיון שחוששים שמא לאחר שיטלם יחזור בו מכוונתו לשחטם מחמת שיחוס עליהם, ונמצא שטטלם ביום טוב שלא לצורך, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים אין צריך הכנה במעשה אלא די בהכנה על ידי אמירה בכל הכנה של מוקצה, דהיינו שמבעוד יום יהא עוֹמֵד וְאוֹמֵר גוזל זֶה וְגוזל זֶה אֲנִי נוֹטֵל למחר. אַלְמָא – מוכח שלגַּבֵּי איסור דרבנן במקום שִׂמְחַת יוֹם טוֹב, בֵּית שַׁמַּאי פוסקים לְחוּמְרָא ולכן החמירו להצריך הכנה על ידי מעשה, וּבֵית הִלֵּל פוסקים לְקוּלָּא והורו שלא לחוש שמא ימלך ודי בהכנה על ידי אמירה, וּרְמִינְהִי – ויש להקשות מהמשנה (ב.) הַשּׁוֹחֵט חַיָּה וְעוֹף בְּיוֹם טוֹב, שמוכח שדעתם היא ההיפך, וכמו שביארנו לעיל, ועל זה אמר אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מוּחְלֶפֶת הַשִּׁיטָה, שיש להפוך את מחלוקתם לגבי נטילת גוזלות, ובית שמאי מקילים שדי בהכנה בדיבור ובית הלל מצריכים הכנה על ידי מעשה. דוחה הגמרא: וְדִלְמָא לֹא הִיא – שמא לא קשה משם, ואין צורך להחליף את השיטות, שיש לומר שעַד כָּאן לֹא אָמְרֵי בֵּית שַׁמַּאי שמותר לחפור בדקר ביום טוב אֶלָּא הֵיכָא דְּאִיכָּא דֶּקֶר נָעוּץ מערב יום טוב, ולכן סוברים בית שמאי שאין סיבה לאסור את החפירה בדקר לפי שאינו דומה כלל לחפירה האסורה מן התורה,

אֲבָל הֵיכָא דְּלֵיכָא דֶּקֶר נָעוּץ, לֹא התירו בית שמאי, אף שעל ידי כך ימנע משמחת יום טוב. וכן בהכנת גוזלות, כיון שיש לחוש שמא אחר שיטלטלם ימלך ויבטל הזמנתו למפרע, הרי זה דומה למקום שאין דקר נעוץ, ולכך לא התירו בית שמאי בלא נענוע. אִי נַמִּי – וכן בדעת בית הלל יש ליישב, שעַד כָּאן לֹא קָאָמְרֵי בֵּית הִלֵּל הָכָא להקל בהכנת גוזלות, אֶלָּא כֵּיוָן דְּכל איסורם רק משום מוּקְצֶה הוּא, לפיכך בְּעוֹמֵד וְאוֹמֵר על הגוזלות זֶה וָזֶה אֲנִי נוֹטֵל, סָגֵי להוציאם מגדר מוקצה ולהזמינם לשימוש ביום טוב, אֲבָל הָתָם לֹא הקילו בית הלל להתירו לחפור בדקר משום שמחת יום טוב.

הגמרא מבארת באופן אחר מדוע הוצרך רבי יוחנן לומר שמוחלפת השיטה: אֶלָּא אִי קַשְׁיָא לרבי יוחנן סתירה בין המשניות, הָא קַשְׁיָא. במשנה להלן (יא.) שנינו, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אֵין נוֹטְלִין אֶת הָעֲלִי [–דף של עץ עבה העשוי לבתישת חטים] לְקַצֵּב עָלָיו בָּשָׂר ביום טוב, משום שהוא כלי שמלאכתו לאיסור, וסוברים בית שמאי שאסור לטלטלו אף לצורך גופו. וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין משום שמחת יום טוב. אַלְמָא – ממחלוקת זו מוכח, שגַּבֵּי שִׂמְחַת יוֹם טוֹב בֵּית שַׁמַּאי לְחוּמְרָא וּבֵית הִלֵּל לְקוּלָּא. וממשנה זו רְמִינְהִי – הקשו סתירה על מה ששנינו לעיל (ב.), הַשּׁוֹחֵט חַיָּה וָעוֹף ביום טוב, וטעון כסוי הדם, בֵּית שַׁמַּאי וְכוּ' אומרים יחפור בדקר ויכסה את הדם בעפר. ובית הלל אומרים שלא ישחוט אלא אם כן היה לו עפר מוכן מבעוד יום. הרי מוכח להיפך שבית שמאי הקילו משום שמחת יום טוב, ובית הלל מחמירים. ומשום קושיא זו אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שמוּחְלֶפֶת הַשִּׁיטָה במשנה להלן, והיינו שבית הלל הם שאמרו 'אין נוטלין את העלי' ובית שמאי הם המתירים שם, ונמצא שבשתי המשניות בית שמאי הקילו משום שמחת יום טוב, ואין סתירה בינייהם.

דוחה הגמרא: מִמַּאי שיש להחליף את השיטות, דִּלְמָא לֹא הִיא – שמא אין סתירה בין המשניות, שהרי יש לפרש דעַד כָּאן לֹא קָאָמְרֵי בֵּית שַׁמַּאי הָתָם שמותר לחפור בדקר ביום טוב, אֶלָּא הֵיכָא דְּאִיכָּא דֶּקֶר נָעוּץ מערב יום טוב, משום שסברו שאין בכך איסור חפירה, אֲבָל הֵיכָא דְּלֵיכָא דֶּקֶר נָעוּץ, לֹא התירו בית שמאי אף לצורך שמחת יום טוב. ולכך גם לא התירו נטילת 'עלי' שמלאכתו לאיסור כדי לקצב עליו בשר אף שהוא צורך שמחת יום טוב. אִי נַמִּי – וכן בדעת בית הלל יש ליישב, דעַד כָּאן לֹא קָאָמְרֵי בֵּית הִלֵּל הָכָא להקל בטלטול העלי ביום טוב אֶלָּא משום דְּאִיכָּא תּוֹרַת כְּלִי עָלָיו, ואינו מוקצה מחמת גופו אלא משום שמלאכתו לאיסור, לכך הותר לטלטלו לצורך שימוש בגופו, אֲבָל הָתָם לֹא הקילו בית הלל לחפור בדקר משום שמחת יום טוב, ואין סתירה בין המשניות.

הגמרא מבארת באופן אחר מדוע הוצרך רבי יוחנן לומר שמוחלפת השיטה: אֶלָּא אִי קַשְׁיָא לרבי יוחנן סתירה בין המשניות הָא קַשְׁיָא. שנינו לקמן (יא.), בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אֵין נוֹתְנִין ביום טוב אֶת הָעוֹר שהופשט בו ביום לִפְנֵי הַדּוֹרְסָן – במקום דריסת בני אדם, כדי שיעבד העור ולא יפסד, משום שנראה כמעבד ביום טוב. וְכן כיון שהעור מוקצה לֹא יַגְבִּיהֶנּוּ לטלטלו לאחר הפשטתו אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ עָלָיו כְּזֵית בָּשָׂר, שבכך בטל העור לגבי הבשר ומתירו בטלטול. וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין בשתיהן, כדי שלא ימנע מלשחוט לצורך יום טוב מחשש שיפסד העור. אַלְמָא – ממחלוקת זו מוכח, שגַּבֵּי שִׂמְחַת יוֹם טוֹב בֵּית שַׁמַּאי לְחוּמְרָא וּבֵית הִלֵּל לְקוּלָּא. וממשנה זו רְמִינְהִי על מה ששנינו לעיל (ב.), הַשּׁוֹחֵט חַיָּה וָעוֹף בְּיוֹם טוֹב, וְכוּ' בית שמאי אומרים יחפור בדקר ויכסה את הדם בעפר, ובית הלל אומרים לא ישחוט אלא אם כן היה לו עפר מוכן מבעוד יום. הרי מוכח להיפך שבית שמאי הקילו משום שמחת יום טוב, ובית הלל מחמירים. ומשום קושיא זו אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן שמוּחְלֶפֶת הַשִּׁיטָה במשנה לקמן, והיינו שבית הלל הם האוסרים ליתן העור לפני הדורסן, ובית שמאי מתירים משום שמחת יום טוב.

דוחה הגמרא: מִמַּאי שיש להחליף את השיטות, דִּלְמָא לֹא הִיא, שהרי יש לפרש שעַד כָּאן לֹא קָאָמְרֵי בֵּית שַׁמַּאי הָתָם שמותר לחפור בדקר, אֶלָּא הֵיכָא דְּאִיכָּא דֶּקֶר נָעוּץ מערב יום טוב, ואינו שבית שמאי הקילו משום שמלאכתו לאיסור, לכך הותר לטלטלו לצורך שימוש בגופו, אֲבָל הָתָם לֹא הקילו בית הלל לחפור בדקר משום שמחת יום טוב, ואין סתירה בין המשניות.

הגמרא מבארת באופן אחר מדוע הוצרך רבי יוחנן לומר שמוחלפת השיטה: אֶלָּא אִי קַשְׁיָא לרבי יוחנן סתירה בין המשניות הָא קַשְׁיָא. שנינו לקמן (יא.), בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אֵין נוֹתְנִין ביום טוב אֶת הָעוֹר שהופשט בו ביום לִפְנֵי הַדּוֹרְסָן – במקום דריסת בני אדם, כדי שיעבד העור ולא יפסד, משום שנראה כמעבד ביום טוב. וְכן כיון שהעור מוקצה לֹא יַגְבִּיהֶנּוּ לטלטלו לאחר הפשטתו אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ עָלָיו כְּזֵית בָּשָׂר, שבכך בטל העור לגבי הבשר ומתירו בטלטול. וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין בשתיהן, כדי שלא ימנע מלשחוט לצורך יום טוב מחשש שיפסד העור. אַלְמָא – ממחלוקת זו מוכח, שגַּבֵּי שִׂמְחַת יוֹם טוֹב בֵּית שַׁמַּאי לְחוּמְרָא וּבֵית הִלֵּל לְקוּלָּא. וממשנה זו רְמִינְהִי על מה ששנינו לעיל (ב.), הַשּׁוֹחֵט חַיָּה וָעוֹף בְּיוֹם טוֹב, וְכוּ' בית שמאי אומרים יחפור בדקר ויכסה את הדם בעפר, ובית הלל אומרים לא ישחוט אלא אם כן היה לו עפר מוכן מבעוד יום. הרי מוכח להיפך שבית שמאי הקילו משום שמחת יום טוב, ובית הלל מחמירים. ומשום קושיא זו אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן שמוּחְלֶפֶת הַשִּׁיטָה במשנה לקמן, והיינו שבית הלל הם האוסרים ליתן העור לפני הדורסן, ובית שמאי מתירים משום שמחת יום טוב.

דוחה הגמרא: מִמַּאי שיש להחליף את השיטות, דִּלְמָא לֹא הִיא, שהרי יש לפרש שעַד כָּאן לֹא קָאָמְרֵי בֵּית שַׁמַּאי הָתָם שמותר לחפור בדקר, אֶלָּא הֵיכָא דְּאִיכָּא דֶּקֶר נָעוּץ בעפר מערב יום טוב, ואין בכך איסור חפירה, אֲבָל הֵיכָא דְּלֵיכָא דֶּקֶר נָעוּץ, לֹא התירו בית שמאי אף לצורך שמחת יום טוב. ולכך גם לא התירו ליתן העור לפני הדורסן משום שמחת יום טוב. אִי נַמִּי – וכן בדעת בית הלל יש ליישב, שעַד כָּאן לֹא קָאָמְרֵי בֵּית הִלֵּל הָכָא להקל בנתינת העור לפני הדורסן, אֶלָּא משום שסוברים שאינו נראה כמעבד את העור, דְּהרי העור חֲזֵי לְמִזְנָא עֲלָוֵיהּ – ראוי לשבת עליו ויאמרו הרואים ששוטחו כדי שיישבו עליו, אֲבָל הָתָם לֹא התירו בית הלל חפירה בדקר משום שמחת יום טוב, ואין סתירה בין המשניות.

הגמרא מבארת באופן אחר: אֶלָּא אִי קַשְׁיָא לרבי יוחנן סתירה בין המשניות, הָא קַשְׁיָא. שנינו לקמן (יא:), בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים אֵין מְסַלְּקִין אֶת הַתְּרִיסִין [– דלתות פתחי החנויות] בְּיוֹם טוֹב אף לא לצורך שמחת יום טוב. וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין לסלק את התריסין משום שמחת יום טוב, שיוכלו למכור תבלין ומיני מאכל לצורך החג. וְאַף התירו לְהַחֲזִיר את התריסין ולסגור את החנויות אחר כך. שאם לא כן, ימנעו מלפתוח בתחילה לצורך יום טוב. אַלְמָא – מוכח ממחלוקת זו, שגַּבֵּי שִׂמְחַת יוֹם טוֹב בֵּית שַׁמַּאי לְחוּמְרָא וּבֵית הִלֵּל לְקוּלָּא. וממשנה זו רְמִינְהִי על מה ששנינו לעיל (ב.), הַשּׁוֹחֵט חַיָּה וָעוֹף בְּיוֹם טוֹב, וְכוּ' בית שמאי אומרים יחפור בדקר ויכסה את הדם בעפר, ובית הלל אומרים לא ישחוט אלא אם כן היה לו עפר מוכן מבעוד יום. הרי מוכח להיפך שבית שמאי הקילו משום שמחת יום טוב, ובית הלל מחמירים. ואמנם בִּשְׁלָמָא מבֵּית שַׁמַּאי שאסרו בתריסין אַבֵּית שַׁמַּאי שהתירו בחפירת דקר לֹא קַשְׁיָא סתירה, משום שיש לחלק ולומר, דְּהָתָם התירו לחפור בדקר, משום דְּאִיכָּא דֶּקֶר נָעוּץ בעפר מערב יום טוב, ואין בזה איסור חפירה, אבל הָכָא – בסילוק תריסין לֵיכָא דֶּקֶר נָעוּץ – כלומר, אין טעם להתיר כמו באופן שיש דקר נעוץ, משום שיש בסילוקן איסור בנין וסתירה לדעת בית שמאי הסוברים שיש בנין וסתירה בכלים. אֶלָּא הסתירה מבֵּית הִלֵּל אַבֵּית הִלֵּל קַשְׁיָא. ועל כך אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שבמשנה לקמן לענין תריסין מוּחְלֶפֶת הַשִּׁיטָה, והיינו שבית הלל הם האוסרים לסלק את התריסין, ובית שמאי מתירין אף להחזירן משום שמחת יום טוב, ולכך אין המשניות סותרות זו את זו, שלעולם בית הלל לא הקילו משום שמחת יום טוב.

דוחה הגמרא: (אי נמי) [דִּילְמָא לֹא הִיא] – שמא אין צורך להחליף את השיטות, כיון שאפשר ליישב, שעַד כָּאן לֹא קָאָמְרֵי בֵּית הִלֵּל הָכָא להקל בסילוק תריסין ביום טוב, אֶלָּא מִשּׁוּם שסברו דְּאֵין בִּנְיָן בְּכֵלִים וְאֵין סְתִירָה בְּכֵלִים, ואין חשש שיבוא לידי מלאכה דאורייתא. אֲבָל הָתָם לֹא הקילו בית הלל לחפור בדקר לצורך שמחת יום טוב, משום שלעולם אין בית הלל מקילים מחמת שמחת יום טוב, ואין סתירה בין המשניות:

משנה

נחלקו בית שמאי ובית הלל באופן הכנת יונים שבשובך מערב יום טוב, כדי שלא יהיו מוקצים ביום טוב. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, לֹא יִטּוֹל את היונים לשחטם ביום טוב אֶלָּא אִם כֵּן נִעֲנַע – משמש בהן בידיו מִבְּעוֹד יוֹם. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, אין צריך להכינם במעשה אלא די שיהא עוֹמֵד וְאוֹמֵר, זֶה וָזֶה אֲנִי נוֹטֵל.

גמרא

הגמרא מבארת את מחלוקת בית שמאי ובית הלל: אָמַר רַב חָנָן בַּר אַמִּי, מַחֲלוֹקֶת בְּבְרִיכָה רִאשׁוֹנָה – זוג הגוזלות הראשון שנולדו השנה. שדרך מגדלי היונים להניח זוג הראשון בשובך להיות צוות לאמן. דְּבֵית שַׁמַּאי סָבְרֵי, כיון שאין דרך ליטלם גַּזְרִינָן דִּלְמָא אָתֵי לְאַמְּלוּכֵי – שמא כשיטלם ביום טוב כדי לשוחטם, שוב יחוס עליהם ויחזירם לשובך,

ונמצא שטלטל שלא לצורך, לכך הצריכו שימשמש בהם מערב יום טוב, שאז אין חשש שימלך בו. וּבֵית הִלֵּל סָבְרֵי לֹא גַּזְרִינָן שמא יחזור בו, ולכן לא הצריכוהו לנענע מבעוד יום. אֲבָל בִּבְרִיכָה שֵׁנִיָּה – מהזוג השני ואילך, דְּבְרֵי הַכֹּל – אף לבית שמאי בְּעוֹמֵד וְאוֹמֵר זֶה וָזֶה אֲנִי נוֹטֵל, סָגֵי, כיון שדי להכינם באמירה כדי שלא יהיו מוקצים.

שואלת הגמרא: וּבֵית הִלֵּל, לָמָּה לֵיהּ לְמֵימַר זֶה וָזֶה אֲנִי נוֹטֵל –

המשך בעמוד סא

רש"י

אבל היכא דליכא דקר **נעוץ לא** – והא נמי להא דמיא, דלמא ממליך, ואשתכח דטלטלה בכדי, דכיון דממליך – בטלה לה הזמנה למפרע. **אלא כיון** דמוקצה **הוא** – כיון דאינו אסור אלא משום מוקצה, בהזמנה בעלמא סגי. **את העלי** – דף עב וכבד, וכותשין בו חזטים לטרגיס וטיסני, והוי מלאכתו לאיסור. וקא סברי בית שמאי: אסור לטלטלו ואפילו לצורך גופו, שצריך לגוף הכלי למלאכה המותרת היום. **תורת כלי עליו** – ואף על פי שמלאכתו לאיסור – מותר לטלטלו לצורך גופו. **אין נותנין את העור** – שהופשט ביום טוב. **לפני הדרסן** – לא ישטחנו במקום דריסת הרגלים, שזהו צורך עבוד, שמתעבד על ידי הדריסה. **ובית הלל מתירין** – קא סלקא דעתך משום שמחת יום טוב, דאי לא שרית ליה – לא שחיט. **למזגא עליה** – כן היתה ישיבתם: שוטחין בגדים על גבי הקרקע, ונסמכין ויושבין על ברכיהן כפופין, כדאמרינן בפסחים (קח,א): הוה זגינן אברכי דהדדי, ונמצאת שטיחתו צורך יום טוב. **תריסין** – דלתות החלונות של חניות, שסוגרין בהן החלונות בלילה, ומסלקין אותם ביום. ונותנין אותן לפניהם, ושוטחין עליהן תבלין למכור לרבים. וביום טוב מותר ליקח מחנוני המכיר אותו, ובלבד שלא יזכיר סכום מקח. **אף להחזיר** – ולסגור בהן. וחזרה ודאי שלא לצורך היא, ואפילו דאמרינן אין בנין בכלים – טרחא דלאו צורך מיהא הוה, וקא שרינן ליה משום תחלתן, בדלקמן. אלמא: משום שמחת יום טוב מקילינן, וקשיא בית הלל דכסוי. **הכא ליכא** דקר **נעוץ** – כלומר, ליכא טעמא להתירא, דקא סברי: יש בנין בכלים. **משנה** עומד ואומר – מבעוד יום. **גמרא** בבריכה ראשונה – דרך מגדלי יונים להניח בריכה ראשונה של כל שנה, להיות צוות לאמה. **גזרינן** – כי שקיל להו למחר אתי לאמלוכי, וחייס עלייהו, והוי ליה טלטול שלא לצורך, ומשנענע ומשמש בהן מבעוד יום לשחיטה ולא חס עלייהו – תו לא חיישינן דחייס. **בריכה** – קובי"ד בלע"ז. שהיונים יולדים בריכה בכל חדש וחדש, והן שני גוזלות זכר ונקבה, ומפסיקין בתקופת טבת, וחוזרים ויולדים בניסן. **לית להו ברירה** – וכי שקיל למחר – דלמא לא הני אזמין, והוא לא הזמין את כולם, אלא כדי צרכו. **ולו פתחים הרבה** – כולם פתוחים או כולם סגורים. **כולם טמאים** – כל כלים המונחים בחלל הפתחים תחת עובי התקרה של פתח – טמאים, ואף על פי שאינו תחת הגג המאהיל על המת. שגזרו חכמים טומאה על מקום שהוא דרך יציאת הטומאה, שטופו לצאת דרך שם. וכאן אין אנו יודעים באיזה יוציאנו, הלכך כולם טמאים. **נפתח אחד מהם** – לאחר מיתת המת. **הוא טמא** – בין כלים דמעיקרא, בין כלים דלבסוף המובאין לו מבחוץ. **וכולן טהורים** – לדברי הכל מוקמינן להו, דמודו הכל מכאן ולהבא בכלים המובאים לתוכן אחרי כן מבחוץ, דודאי בההוא דנפתח מפיק ליה. **ארבעה על ארבעה** – בכך שערוהו שראוי להוצאת מתים. **מצלת על כל הפתחים** – מלטמא כאילו נפתח. **אף משימות המת** – וקא סלקא דעתך דבברירה פליגי, ובכלים שהיו בהם בין מיתה למחשבה. בית שמאי סברי: לא אמרינן הוברר דמעיקרא דעתיה להכי הואי, ולא ירדה הטומאה לשאר הפתחים. ובית הלל סברי: הוברר. ולמאי דסלקא דעתך השתא סבירא לן דבנפתח אחד מהם נמי הוו פליגי בכלים דמעיקרא, וטהורין דקא תני לעיל לדברי הכל – בכלים דמכאן ולהבא. **הא אתמר עלה כו'** – ואפילו בית הלל לית להו הוברר, ואין מטהרין אלא כלים דלבסוף, דלאחר מחשבה, אבל הראשונים – טמאים. ובית שמאי מטמאין אף האחרונים, דקא סברי: משירדה תורת טומאה לפתחים לפני מחשבה, במיתת המת – שוב אינו עולה מהם אלא על ידי מעשה, כגון נפתח, ובנפתח אחד מהם לא פליגי מידי. **רבא אמר לעולם למפרע** – נמי מטהרין בית הלל, דאית להו ברירה. והכא במתניתין היינו טעמא: דצריך לברר ולומר: אלו אני נוטל. דלמא למחר מטלטל ובודק השמנים, ושביק הא ושקיל אידך, נמצא מטלטל מה שלא הזמין. שהרי לא היה דעתו אלא בכדי צרכו, הלכך אומר: זה וזה אני נוטל, ולמחר על כרחיה הני מילי דשקיל. **והא אמרת בעומד** – מרחוק ואין מנענע סגיא, אלמא לא בדק מאתמול הכחושים והשמנים, ואכתי איכא למיחש. <הני מילי> <הוה מצי> **מערב יום טוב** – כלומר: היכא דידע מערב יום טוב דהני הוא דאזמינן, דתו בין שהן כחושין בין שהן שמנים – לא שקיל אחריני, שהרי יודע שמוקצין הם, שלא זמנן.

אבל

תוספות

בית שמאי אומרים והוא שחשב עליו וכו' ובית הלל אומרים אף משימות המת – וקא סלקא דעתך דמיירי בכלים דלמפרע. והוא הדין דפליגי כשנפתח אחד מהם, ובכלים דלמפרע. והא דקאמר לעיל נפתח אחד מהם הוא טמא והן טהורין, ולא פליגי בית שמאי – מיירי בכלים הבאים אחר כן שם. ותימה: אדפליגי בחשב, ליפלגו בנפתח ובכלים דלמפרע! ויש לומר: דנקט חשב משום רבותא דבית הלל, דאפילו במחשבה דעלמא פליגי, דמועיל להציל כל הפתחים אחרים. אבל תימה: לבית הלל, דאית להו ברירה, היכי משכחת כשמת בבית ולו פתחים הרבה דכולן טמאים? הא איכא למימר: לבסוף, כשמוציאין בההוא פתח – הוברר הדבר מתחלה דסופו לצאת דרך שם! ויש לומר: כגון שעשאו פתח חדש והוציאו המת, דלא שייך ברירה. אי נמי: מיירי דנשאר המת במקומו.

איכא

אֲבָל הֵיכָא דְּלֵיכָא דֶּקֶר נָעוּץ - לָא, אִי נַמִי: עַד כָּאן לָא קָאָמְרִי בֵּית הִלֵּל הָכָא אֶלָּא כֵּיוָן דְּמוּקְצָה הוּא, בְּעוֹמֵד וְאוֹמֵר זֶה וְזֶה אֲנִי נוֹטֵל סַגִּי, אֲבָל הָתָם - לָא. אֶלָּא, אִי קַשְׁיָא הָא קַשְׁיָא: בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵין נוֹטְלִין אֶת הָעֵלִי לְקַצֵּב עָלָיו בָּשָׂר, וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין. אַלְמָא: גַּבֵּי שִׂמְחַת יוֹם טוֹב בֵּית שַׁמַּאי לְחוּמְרָא וּבֵית הִלֵּל לְקוּלָּא, וּרְמִינְהִי: הַשּׁוֹחֵט חַיָּה וָעוֹף בֵּית שַׁמַּאי וכו'! אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מוּחְלֶפֶת הַשִּׁיטָה. מִמַּאי? דִּלְמָא לָא הִיא; עַד כָּאן לָא קָאָמְרִי בֵּית שַׁמַּאי הָתָם אֶלָּא הֵיכָא דְּאִיכָּא דֶּקֶר נָעוּץ - לָא. אִי נַמִי: עַד כָּאן לָא קָאָמְרִי בֵּית הִלֵּל הָכָא אֶלָּא דְּאִיכָּא תּוֹרַת כְּלִי עָלָיו, אֲבָל הָתָם - לָא. אֶלָּא, אִי קַשְׁיָא הָא קַשְׁיָא: בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵין נוֹתְנִין אֶת הָעוֹר לִפְנֵי הַדּוֹרְסָן, וְלֹא יַגְבִּיהֶנּוּ אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ עָלָיו כַּזַּיִת בָּשָׂר, וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין. אַלְמָא: גַּבֵּי שִׂמְחַת יוֹם טוֹב בֵּית שַׁמַּאי לְחוּמְרָא וּבֵית הִלֵּל לְקוּלָּא, וּרְמִינְהִי: הַשּׁוֹחֵט חַיָּה וָעוֹף בְּיוֹם טוֹב! וכו' אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מוּחְלֶפֶת הַשִּׁיטָה. מִמַּאי? דִּלְמָא לָא הִיא; עַד כָּאן לָא קָאָמְרִי בֵּית שַׁמַּאי הָתָם אֶלָּא הֵיכָא דְּאִיכָּא דֶּקֶר נָעוּץ, אֲבָל הֵיכָא דְּלֵיכָא דֶּקֶר נָעוּץ - לָא. אִי נַמִי: עַד כָּאן לָא קָאָמְרִי בֵּית הִלֵּל הָכָא אֶלָּא דַּהֲזִי לְמִזְגָּא עֲלָיְיהוּ, וְקִשְׁיָא בֵּית הִלֵּל דִּכְסוּי. הָכָא לֵיכָא דֶּקֶר נָעוּץ - לָא. אֶלָּא, אִי קַשְׁיָא הָא קַשְׁיָא: בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵין מְסַלְּקִין אֶת הַתְּרִיסִין בְּיוֹם טוֹב וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין אַף לְהַחֲזִיר, אַלְמָא: גַּבֵּי שִׂמְחַת יוֹם טוֹב בֵּית שַׁמַּאי לְחוּמְרָא וּבֵית הִלֵּל לְקוּלָּא, וּרְמִינְהִי: הַשּׁוֹחֵט חַיָּה וָעוֹף בְּיוֹם טוֹב וכו'! בְּשִׁלְמָא בֵּית שַׁמַּאי אַבֵּית שַׁמַּאי לָא קַשְׁיָא, הָתָם - דְּאִיכָּא דֶּקֶר נָעוּץ, הָכָא - לֵיכָא דֶּקֶר נָעוּץ. אֶלָּא בֵּית הִלֵּל אַבֵּית הִלֵּל קַשְׁיָא! אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מוּחְלֶפֶת הַשִּׁיטָה. (אִי נַמִי): עַד כָּאן לָא קָאָמְרִי בֵּית הִלֵּל הָכָא אֶלָּא מִשּׁוּם דְּאֵין בִּנְיָן בְּכֵלִים וְאֵין סְתִירָה בְּכֵלִים, אֲבָל הָתָם - לָא. **משנה** בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: לֹא יִטּוֹל אֹמֶר כֵּן נַעֲנַע מִבְּעוֹד יוֹם, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: עוֹמֵד וְאוֹמֵר "זֶה וְזֶה אֲנִי נוֹטֵל". **גמרא** אָמַר רַב חָנָן בַּר אַמִּי: מַחֲלוֹקֶת בִּבְרֵיכָה רִאשׁוֹנָה, דְּבֵית שַׁמַּאי סָבְרִי: גָּזְרִינַן דִּלְמָא אָתֵי לְאִמְלוּכֵי, וּבֵית הִלֵּל סָבְרִי: לָא גָּזְרִינַן. אֲבָל בִּבְרֵיכָה שְׁנִיָּה - דִּבְרֵי הַכֹּל בְּעוֹמֵד וְאוֹמֵר "זֶה וְזֶה אֲנִי נוֹטֵל" סַגְּיָא. וּבֵית הִלֵּל, לָמָּה לֵיהּ לְמֵימַר "זֶה וְזֶה אֲנִי נוֹטֵל"? לֵימָא "מִכָּאן אֲנִי נוֹטֵל לְמָחָר"! וְכִי תֵּימָא: בֵּית הִלֵּל לֵית לְהוּ בְּרֵירָה, וְהָתְנַן: הַמֵּת בַּבַּיִת וְלוֹ פְּתָחִים הַרְבֵּה - כּוּלָּן טְמֵאִים, נִפְתַּח אֶחָד מֵהֶן - הוּא טָמֵא וְכוּלָּן טְהוֹרִין. חִשֵּׁב לְהוֹצִיאוֹ בְּאֶחָד מֵהֶן, אוֹ בְּחַלּוֹן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה - מַצֶּלֶת עַל כָּל הַפְּתָחִים כּוּלָּן. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: וְהוּא שֶׁחִשֵּׁב לְהוֹצִיאוֹ עַד שֶׁלֹּא יָמוּת הַמֵּת, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אַף מְשֻׁיָּמוּת הַמֵּת. הָא אִתְּמַר עֲלָהּ, אָמַר רַבָּה: לְטַהֵר אֶת הַפְּתָחִים מִכָּאן וּלְהַבָּא. וְכֵן אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: לְטַהֵר אֶת הַפְּתָחִים מִכָּאן וּלְהַבָּא. מִכָּאן וּלְהַבָּא - אִין. לְמַפְרַע - לָא. רָבָא אָמַר: לְעוֹלָם לְמַפְרַע, וְהָכָא הַיְינוּ טַעְמָא: דִּלְמָא מְטַלְטֵל וְשָׁבֵיק, מְטַלְטֵל וְשָׁבֵיק, וְקָא מְטַלְטֵל מִידֵּי דְּלָא חָזֵי לֵיהּ. וְהָא אָמְרַתְּ "בְּעוֹמֵד וְאוֹמֵר זֶה וְזֶה אֲנִי נוֹטֵל סַגְּיָא"! הָנֵי מִילֵּי מֵעֵרֶב יוֹם טוֹב,

אבל

תוספות

איכא חד דמערב בהו – ואם תאמר: ולבטיל ברובא! ויש לומר: דבעלי חיים לא בטלי, דחשיבי. אי נמי: הוה ליה דבר שיש לו מתירין לאחר יום טוב, וכל דבר שיש לו מתירין – אפילו באלף לא בטיל.

חד מנייהו אזל לעלמא – ואם תאמר: וכי תלינן לקולא בדבר שיש לו מתירין? ויש לומר: דהוריאל ונשארו שנים במקומם – ודאי בבהאי גוונא תלינן לקולא. **חולין** ומעשר שני מעורבין זה בזה – פירש הקונטרס: בורר מנה היפה שבשניהם, ויאמר: אם זה של מעשר – מוטב, ואם האחר של מעשר – הרי זה מחולל על זה. ותימה: דמפרש בפרק "הזהב" (בבא מציעא מא,א) דאין מחללין כסף על כסף, ולא מעות על מעות! לכך נראה: דמחלל בתחלה המנה של מעשר על פרוטות של נחשת, ואחר כך מחללו על מנה היפה שבשניהם. **הכל** חולין – שאני אומר הוא לקח מעות של מעשר שני, והני אחריני נינהו. ותימה: דהא לא אמרינן "שאני אומר" להקל אלא כשהוא מדרבנן, כדאיתא בפסחים (י,א) דקאמר: שאני תרומה דרבנן, לפיכך אני תולה להקל לומר "שאני אומר" וכו'! ויש לומר: דביון שאין אדם מניח חולין אצל מעשר – תלינן שפיר לקולא, ואמרינן: ודאי לקח אלו משם ושכח, ואחר כך הניח אלו שם.

פשיטא

רש"י

אבל ביום טוב – כשבא לבררן ביום טוב, כלומר שלא ברר דבריו מבעוד יום, וסומך על בדיקת מחר שיבדוק את כולן. **דזימנין דמשתכחי שמנים כחושין וכחושין שמנים** – אותם הנראים שמנים למראה עיניו נמצאים כחושין במשמושן, והכחושים נמצאים שמנים. **מידי דלא חזי ליה** – כל אותן שטלטל יותר על צרכו – מוקצים היו. **אי נמי** גרסינן. **אי נמי זימנין דמשתכחי כלהו כחושין** – וקא ממנע משמחת יום טוב. וכל זה על ידי שלא ברר אתמול דבריו, לפיכך סמך על שקר, לומר: אי אפשר שלא יהו שנים או שלשה טובים, ולמחר נמצאו כולם רעים. אבל כשאתה מזקיקו לברר – שוב אינו סומך אלא על אלו, בין היו שמנים או כחושין, ולדעת כן זמנן, ובא ונוטלן, ולא ממנע. **משנה** זמן שחורים – ולא היה שם עוד, ולמחר מצא הכל לבנים – ודאי המזומנים הלכו להם, ואלו אחרים דאתו להו מעלמא לשובך. וכן שנים ומצא שלשה, ואינו מכיר את המוכנים – כולם אסורים. **שלשה ומצא שנים מותרים** – האחד הלך והשנים נשארו, ולא אמרינן: הואיל והאחד הלך – כן הלכו כולם, ואלו אחרים הם. **זמן בתוך הקן ומצא לפני הקן** – ובתוך הקן לא מצא כלום, הרי אלו אסורים. ובגמרא מפרש לה. **גמרא** כגון שזמן שחורים ולבנים. בשני קנין. וכל הקנין מובדלין במחיצות ועליות, כדרך כל שובכין עשויין עליות הרבה, וכל עליה יש בה מחיצות הרבה. **השכים ומצא כו'** – והכי קאמר: זמן שחורים בקן זה ומצא בו לבנים, ולבנים זמן בשני ומצא בו שחורים. **דרבי חנינא** – בבבא בתרא ב"לא יחפור". **רוב** וקרוב – אם בא מעשה לפנינו, ויש לתלותו בדבר הקרוב לו להתיר או לאסור, ויש לתלותו אחר הרוב לענין אחר, חלוף הקרוב – הלך אחר הרוב. ומתניתין נמי הכי אמר, דהא איכא למתלינהו להנך שחורים באותם שהיו אתמול בקן שבצדו, וכן הלבנים, ולומר נהפכו. ולא תלינן, אלא אמרינן מעלמא אתו ומרובא פירשו. **כדאמר אביי** – לקמן. **בדף** – שיש דף לפני השובך, בולט ויוצא ממנו, ושם באים ויושבין יונים דמעלמא תדיר. שיראים ליכנס לקן, מפני שאותן שבקן מגרשים את כל הבא אליהן. וכשיוצאין משובך – אלו נכנסין. הלכך, חיישינן שמא מן הדף באו לקנין, הלכך אסורים. דהוו להו כלהו קרובים, שבדף ושבקן, הלכך זיל בתר רובא. **מה נפשך כו'** – פירושא דמתניתין היא. כלומר: להכי אסורים, דמה נפשך

אֲבָל בְּיוֹם טוֹב אָסוּר, דְּזִימְנִין דְּמִשְׁתַּכְּחִי שְׁמֵנִים כְּחוּשִׁים, וּכְחוּשִׁים שְׁמֵנִים, וְקָמְטַלְטֵל מִידֵי דְּלָא חָזֵי לֵיהּ. אִי נַמִי זִימְנִין דְּמִשְׁתַּכְּחִי כֻּלְּהוּ כְּחוּשִׁים, וְשָׁבֵיק לְהוּ, וְאָתֵי לְאִמְנוּעֵי מִשִּׂמְחַת יוֹם טוֹב. **מִשְׁנָה** זְמַן שְׁחוֹרִים וּמָצָא לְבָנִים, לְבָנִים וּמָצָא שְׁחוֹרִים, שְׁנַיִם וּמָצָא שְׁלֹשָׁה - אֲסוּרִים. שְׁלֹשָׁה וּמָצָא שְׁנַיִם - מוּתָּרִים. בְּתוֹךְ הַקֵּן וּמָצָא לִפְנֵי הַקֵּן - אֲסוּרִין, וְאִם אֵין שָׁם אֶלָּא הֵם - הֲרֵי אֵלּוּ מוּתָּרִים. **גְּמָרָא** פְּשִׁיטָא! אֲמַר רַבָּה: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - כְּגוֹן שֶׁזְּמַן שְׁחוֹרִים וּלְבָנִים, וְהִשְׁכִּים וּמָצָא שְׁחוֹרִים בְּמְקוֹם לְבָנִים, וּלְבָנִים בְּמְקוֹם שְׁחוֹרִים. מַהוּ דְּתֵימָא: הָנֵי אִינְהוּ נִינְהוּ, וְאִתְּהַפּוּכֵי אִתְּהַפּוּךְ, קָא מַשְׁמַע לָן: הָנָךְ אֶזְדּוּ לְעָלְמָא, וְהָנֵי אַחֲרִינֵי נִינְהוּ. לֵימָא מְסַיֵּיע לֵיהּ לְרַבִּי חֲנִינָא, דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: רוֹב וְקָרוֹב - הֵלֵךְ אַחַר הָרוֹב. כְּדַאֲמַר אַבָּיֵי: בְּדַף, הָכָא נַמִי בְּדַף. "שְׁנַיִם וּמָצָא שְׁלֹשָׁה אֲסוּרִין". מַה נַּפְשָׁךְ, אִי אַחֲרִינֵי נִינְהוּ - הָא אַחֲרִינֵי נִינְהוּ, וְאִי לָא אַחֲרִינֵי נִינְהוּ - הָא אִיכָּא חַד דְּמַעֲרַב בְּהוּ. "שְׁלֹשָׁה וּמָצָא שְׁנַיִם מוּתָּרִין". מַאי טַעְמָא? הָנֵי אִינְהוּ נִינְהוּ, וְחַד מִנַּייְהוּ אֲזַל לְעָלְמָא. לֵימָא מַתְנִיתִין רַבִּי הִיא וְלָא רַבָּנַן, דְּתַנְיָא: הִנִּיחַ מָנֶה וּמָצָא מָאתַיִם - חוּלִּין וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי מְעוֹרָבִין זֶה בָּזֶה, דִּבְרֵי רַבִּי. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: הַכֹּל חוּלִּין. הִנִּיחַ מָאתַיִם וּמָצָא מָנֶה - מָנֶה מוּנָּח וּמָנֶה מוּטָּל, דִּבְרֵי רַבִּי. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: הַכֹּל חוּלִּין. אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבָּנַן, הָא אִתְּמַר עָלָהּ, רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: שָׁאנֵי גּוֹזָלוֹת הוֹאִיל וַעֲשׂוּיִין לְדַדּוּת. וְלָמָּה לִי לְשִׁנּוּיֵי עָלָהּ שָׁאנֵי גּוֹזָלוֹת הוֹאִיל וַעֲשׂוּיִין לְדַדּוּת? וְהָא אִתְּמַר עָלָהּ דְּהַהִיא דְּרַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר; חַד אָמַר: בִּשְׁנֵי כִּיסִין מַחֲלוֹקֶת, אֲבָל בְּכִיס אֶחָד - דִּבְרֵי הַכֹּל חוּלִּין. וְחַד אָמַר: בְּכִיס אֶחָד מַחֲלוֹקֶת, אֲבָל בִּשְׁנֵי כִּיסִין - דִּבְרֵי הַכֹּל מָנֶה מוּנָּח וּמָנֶה מוּטָּל. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר בִּשְׁנֵי כִּיסִין מַחֲלוֹקֶת - הַיְינוּ דְּאִיצְטְרִיךְ לְשִׁנּוּיֵי הָכָא שָׁאנֵי גּוֹזָלוֹת הוֹאִיל וַעֲשׂוּיִין לְדַדּוּת. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר בְּכִיס אֶחָד מַחֲלוֹקֶת, אֲבָל בִּשְׁנֵי כִּיסִין - דִּבְרֵי הַכֹּל מָנֶה מוּנָּח וּמָנֶה מוּטָּל, הָשְׁתָּא לָמָּה לִי לְשִׁנּוּיֵי עָלָהּ? הָא אָמְרַתְּ בִּשְׁנֵי כִּיסִין לָא פְּלִיגִי! אֲמַר רַב אַשִׁי: הָכָא בְּגוֹזָלוֹת מְקוּשָּׁרִים וְכִיסִים מְקוּשָּׁרִים עָסְקִינַן. גּוֹזָלוֹת - מְנַתְּחִי אַהֲדָדֵי, כִּיסִין - לָא מְנַתְּחִי אַהֲדָדֵי. וְרַבִּי אָמַר לָךְ: כִּיסִין נַמִי, זִמְנִין

דמתעכל

להתירם. [**לימא מתניתין רבי היא** – הא מתניתין סתמא היא, והלכה כסתם משנה. ואנן קיימא לן (כתובות כא,א): הלכה כרבי מחבירו ולא מחביריו]. **הניח מנה** – ממעות מעשר שני בתיבה. **חולין ומעשר שני מעורבין זה בזה** – האחד חולין, ואינו יודע איזהו, ונוטל היפה שבהן ואומר: אם (היא זו) של מעשר – הרי יפה, ואם חולין היא – תהא חברתה מחוללת עליה. **הכל חולין** – הואיל ולא מצא כמו שהניח – חולין להקל, ולומר: נטל את הראשון והניחו במקום אחר, והניח שוב את אלו ושכח. שאין אדם מניח מעות חולין ומעות מעשר ביחד. **מנה מוטל** – ונשאר הך מנה ממעשר. **הכל חולין** – הואיל ולא העלהו לירושלים – לא הפרידן זה מזה, ושניהם נטלן והניחם במקום אחר. וזה חולין הוא, שהניח הלום אחרי כן, ושכח. **שאני גוזלות** – להכי איכא למימר האחד הלך וחבריו נשארו. **הואיל ועשויין** – רגילים הן להיות מדדין אחד אחד, ויוצאין ונכנסין. אבל מנה לא הלך מאליו אלא אם כן נטלו, וכשנטל – נטל שניהם. **ולמה לי לשנויי עלה** – רבי יוחנן ורבי אלעזר מה דוחקין לתלות טעם משנתנו במדדים? הא לדידהו מתוקמת שפיר כרבנן בלאו האי טעמא, דהא אינהו אפליגו בההיא דמעשר. חד אמר: מחלוקת במונחין שני המנין בכיס אחד, בההוא הוא דקאמרי רבנן דכשנטל – כל הכיס נטל. אבל בשני כיסים – מודו דהאחד נטל והניח השני. וחד אמר: מחלוקת בשני כיסין, בההוא הוא דקאמר רבי מנה מונח ומנה מוטל: האי מאי לא גרסינן. **בשלמא למאן דאמר כו'** – המקשה סיומי מסיים למילתיה, ומפרש קושייתו: בשלמא מאן דמוקי פלוגתייהו בב' כיסין, דהיינו כדומיא דמתניתין דהוו שני גוזלות – צריך לשנויי דתקום מתניתין כרבנן מהאי טעמא הואיל ועשויין לדדות. אלא למאן דאמר בשני כיסין מודו רבנן – השתא למה לי לשנויי משום דעשויין לדדות? הא בשני כיסים נמי הכי קאמרינן: השתא ומה כו' לא גרסינן, אלא הכי גרסינן. **אלא למאן דאמר בכיס אחד מחלוקת אבל בשני כיסים דברי הכל מנה מונח ומנה מוטל השתא למה לי לשנויי עלה האמר בשני כיסים לא פליגי** – וחד מהני רבנן או רבי יוחנן או רבי אלעזר אוקמה הכי, ולעיל אמאי שנו תרוייהו הואיל ועשויין לדדות? **אמר רב אשי הכא בגוזלות כו'** – מאן דאמר בכיס אחד מחלוקת – בשני כיסין כעין כיס אחד קאמר, דהיינו שני כיסין מקושרין. ודקאמר אבל בשני כיסין דברי הכל מנה מונח ומנה מוטל – בשאין מקושרין, ומתניתין אפילו בגוזלות מקושרין משמע, דהנותרין מותרין, ולא אמרינן אותן שזמן נטלו כולם ואלו אחרים. הלכך, אי לא דשאני גוזלות הואיל ועשויין לדדות – לא הוה מתוקמא כרבנן, דהא בכיסים מקושרין אמרי רבנן הכל חולין. והשתא אגב האי שנויא מתוקמא שפיר כרבנן, דגוזלות דמדדין מנתחי אהדדי, ואיכא למתלי לקולא דחד מנייהו הוא דאזל ליה. אבל כיסים – לא מנתחי, ואדם בא ונטלן, וכיון דמקושרים הם – שניהם נטל.

דמתעכל

אֲבָל לברור אותן בְּיוֹם טוֹב, אָסוּר, דְּזִימְנִין – פעמים דְּכשיבוא ליטלם מִשְׁתַּכְּחֵי – ימצא שנטל יונים שנראו כשְׁמַנִּים והרי הם כְּחוּשִׁים, וְאילו יונים שנראו כְּחוּשִׁים הרי הם שְׁמַנִּים, וניחַ הראשונים ויטול השנים, וְנמצא דקְמְטַלְטֵל מִידֵי דְּלֵא חָזֵי לֵיהּ – טלטל מוקצה, שהרי לא הוכנו מערב יום טוב אלא כדי צורך הסעודה. אִי נַמִּי – עוד טעם שיש להזמינם ולברר בערב יום טוב, ולא לסמוך על דין ברירה, משום דזִימְנִין דְּמִשְׁתַּכְּחֵי כֻּלְּהוּ כְּחוּשִׁים וְשָׁבִיק לְהוּ – יש לחשוש שמא ביום טוב ימצא שכל היונים שבאותו שובך כחושים, וניחַ את כולם מלשחוט, וְאָתֵי לְאַמְּנוּעֵי מִשְּׁמִחַת יוֹם טוֹב:

משנה

זְמַן בערב יום טוב גוזלות שְׁחוֹרִים, ולא היו גוזלות אחרים בשובך, וּביום טוב מָצָא באותו הקן גוזלות לְבָנִים במקום השחורים, וכן זימן לְבָנִים וּמָצָא שְׁחוֹרִים, וכן זימן שְׁנַיִם וּמָצָא שְׁלֹשָׁה, בכל אופנים אלו הגוזלות שנמצאו אֲסוּרִים. משום שודאי הגוזלות שהכין בערב יום טוב הלכו להם, והגוזלות שנמצאו באו ממקומות אחרים, והרי הם מוקצה, אבל אם זימן שְׁלֹשָׁה וּמָצָא שְׁנַיִם, הרי השנים מוּתָּרִים, שאנו תולים שהם אותם גוזלות שהזמינם בערב יום טוב, אלא שהשלישי שנחסר הלך לו. ואם זימן גוזלות בְּתוֹךְ הַקֵּן, וּכשבא ליטלם מָצָא גוזלות רק לִפְנֵי הַקֵּן – בדף הקן שבולט לחוץ, הרי הגוזלות אֲסוּרִין, שחוששין שהגוזלות שהכין בערב יום טוב הלכו להם, ואלו שנמצאו באו ממקומות אחרים, והרי הם מוקצה. וְאִם אֵין שָׁם – אם לא היו בערב יום טוב סמוך לקן שזימן אֶלָּא הֵם, הֲרֵי אֵלּוּ שנמצאו לפני הקן ביום טוב מוּתָּרִים:

גמרא

שנינו במשנה: זימן שחורים ומצא לבנים, לבנים ומצא שחורים, הרי הם אסורים. שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא, שהרי ודאי הם גוזלות אחרים שלא הזמינם. מיישבת הגמרא: אָמַר רַבָּה, אין כוונת המשנה שזימן שחורים וזימן לבנים הם שני אופנים נפרדים, אלא הָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן, כְּגוֹן שֶׁזִּמֵּן גוזלות שְׁחוֹרִים בקן זה, וגוזלות לְבָנִים בקן אחר, ושני הקינים היו באותו שובך, וְהִשְׁכִּים ביום טוב וּמָצָא שְׁחוֹרִים בְּמְקוֹם הַלְּבָנִים, וּלְבָנִים בְּמְקוֹם הַשְּׁחוֹרִים, הרי הם אסורים. וההידוש הוא, דַּמַּהוּ דְּתִיתֵי הָנֵי אִינְהוּ נִינְהוּ, וְאִתְהַפּוּכֵי אִתְהַפּוּךְ – הגוזלות שנמצאו בשני הקינים הם אלו שהוזמנו בערב יום טוב, אלא שהחליפו מקומותיהם, ומותרים הם, שהרי הוזמנו בערב יום טוב. קָא מַשְׁמַע לָן שחוששים שמא הָנָךְ אָזְדוּ לְעָלְמָא – הגוזלות שזימן הלכו להם, וְהָנֵי שנמצאו, אַחֲרִינֵי נִינְהוּ, ומוקצים הם.

מביאה הגמרא ראיה מדין זה במשנתינו כשיטת רבי חנינא: לֵימָא מְסַיַּע לֵיהּ לְרַבִּי חֲנִינָא, דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא, רוֹב וְקָרוֹב – דבר שאנו מסופקים בו מאין הוא בא, להתיר או לאסור, ואפשר לתלות בצד אחד שבא מ'רוב' העולם, או לתלות בצד השני שבא ממקום 'קרוב' שיש שם רק מיעוט, אזי הַלֵּךְ אַחַר הָרוֹב ולא אחר הקרוב. שהרי במשנתינו מסופקים אנו אם הגוזלות השחורים או הלבנים שנמצאו בשני הקינים באו מהקן ה'קרוב' [שהחליפו מקומותיהם] ומותרים הם, שהרי הוזמנו בערב יום טוב, או שבאו מן ה'רוב' דהיינו מקומות אחרים בעולם ששם רבים הגוזלות, ואסורים הם משום מוקצה. ומאחר ששנינו שאסורים הם, הרי מוכח כרבי חנינא שתולין ב'רוב' ולא ב'קרוב'. דוחה הגמרא: במשנתינו מדובר שאף הגוזלות האסורים 'קרובים' הם, וּכִדְּאָמַר אַבָּיֵי (לקמן יא.) על דין המובא בהמשך המשנה שמדובר כְּדַרְךְ, הָכָא נַמִּי – אף בדין זה יש לומר שמדובר בְּאופן שיש דַּרְךְ הבולט מהשובכות החוצה, ודרך גוזלות משאר מקומות לנוח עליו. ונמצא שגם גוזלות אלו 'קרובים' הם, ולכך תולים שהגוזלות שנמצאו באו מ'הרוב והקרוב' דהיינו מאותו דרך ואסורים, שהרי לא זימנם מערב יום טוב. ונמצא שאין ראיה ממשנתינו לכללו של רבי חנינא:

שנינו במשנה: זימן שְׁנַיִם, וּמָצָא שְׁלֹשָׁה, הרי הם אֲסוּרִין: מבארת הגמרא: שאסורין הם מִמָּה נַפְשָׁךְ, שכן אִי אַחֲרִינֵי נִינְהוּ – אם כל השלשה באו ממקומות אחרים, הָא אַחֲרִינֵי נִינְהוּ – הרי אינם מזומנים ומוקצים הם, וְאף אִי לֵא כל השלושה אַחֲרִינֵי נִינְהוּ, אלא שנים מהם הם אותם שהוזמנו בערב יום טוב, מכל מקום עדיין הָא אִיכָּא חַד דְּמַעֲרַב בְּהוּ – הרי מעורב כאן גוזל שלישי שלא הוזמן, וכיון שאין אנו מכירים מי הוזמן, כולם אסורים מספק:

שנינו במשנה: זימן שְׁלֹשָׁה גוזלות, וּמָצָא שְׁנַיִם, הרי אלו מוּתָּרִין: מבארת הגמרא: מַאי טַעֲמָא השנים מותרים, משום שיש לתלות דהָנֵי אִינְהוּ נִינְהוּ, וְחַד מִנַּיְיהוּ אָזַל לְעָלְמָא – השנים שנמצאו הם אלו שהזמינם, אלא שהשלישי הלך לו, ואין חוששים שכשם שאחד יצא מהקן כך שאר גוזלות יצאו, ואלו אחרים הם. מקשה הגמרא: וכי לֵימָא דמַתְנִיתִין כרַבִּי הִיא וְלֹא כרַבָּנָן, שנחלקו בענין מעות של קדושת מעשר שני. דְּתַנְיָא, הִנִּיחַ בתיבה מָנֶה – מאה זוז של מעשר שני, ולאחר זמן מָצָא שם מָאתַיִם זוז, הרי אנו חוששים שמנה אחד זהו של מעשר שהונח בתחילה ורק הוסיף עליו עוד מנה של חולין, ולכך במאתים אלו חוּלִּין וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי מְעוֹרָבִין זֶה בָּזֶה, שהרי לא ידוע איזה מהם מעשר שני ואיזה של חולין, דִּבְרֵי רַבִּי. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, כיון שלא מצא את המעות כפי שהניחם בתחילה, יש לתלות שאת המנה של מעשר שני כבר נטל מכאן והניחו במקום אחר, ושוב הניח כאן מאתים אחרים של חולין, ולכך הַכֹּל חוּלִּין. ואין לחשוש שמא רק הוסיף מנה אחד של חולין על אותו מנה של מעשר, משום שאין רגילות להניח מעות חולין עם מעות מעשר שני יחד. ואם הִנִּיחַ מָאתַיִם זוז של מעשר שני, וּלאחר זמן מָצָא רק מָנֶה, אין אנו תולים שכל המאתים של מעשר כבר ניטלו מכאן, וזהו מנה של חולין שהונח שוב, אלא חוששין שמאותם מאתים של מעשר נשאר כאן מָנֶה מוּנָּח, וְאילו המָנֶה השני מוּטָּל – ניטל מכאן, ולכך יש לנהוג בנשאר כדין מעשר שני, דִּבְרֵי רַבִּי. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, הַכֹּל חוּלִּין, שכיון שודאי לא העלה מנה אחד לאכול בו בירושלים כדינו, אין לומר שהפרידם זה מזה סתם, אלא יש לתלות שנטל את כל המאתים זוז למקום אחר, ושוב הניח כאן מנה אחר של חולין. ונמצא שסברת משנתינו בזימן שלשה גוזלות ומצא שנים שתולין שאחד הלך והשנים נשארו מאתמול, אינה אלא כסברת רבי בהניח מאתים של מעשר ומצא מנה שחוששין שאחד ניטל ואחד נשאר מונח. שאילו לרבנן, כשם שסברו במעות מעשר שאין לומר שנפרדו זה מזה, כך בגוזלות אין לומר שאחד הלך ואחד נשאר. ואיך סתמה משנתינו כרבי שיהיה הלכה כמותו, והלא כלל בידינו שאין הלכה כרבי במקום שנחלקו רבנן עליו. מתרצת הגמרא: אֲפִילּוּ תֵּימָא שמשנתינו כרַבָּנָן היא, יש לחלק בין גוזלות למעות, דהָא אִתְּמַר עֲלָהּ, רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמְרֵי תְּרַוַיְיהוּ, שרק בגוזלות יש לתלות שאחד הלך והאחרים נשארו, משום דשַׁאנֵי גּוֹזְלוֹת הוֹאִיל וְהֵם עֲשׂוּיִין לְדַדּוֹת כל אחד בפני עצמו, אבל מעות, כיון שלא הלכו מאליהם אלא נטלו אותם מכאן, מסתבר שנטלו את שניהם כאחד.

שואלת הגמרא על תירוץ זה: וְלָמָּה לִי – מדוע הוצרכו רבי יוחנן או רבי אלעזר לְשַׁנּוּיֵי עֲלָהּ, שַׁאנֵי גּוֹזְלוֹת הוֹאִיל וַעֲשׂוּיִין לְדַדּוֹת. וְהלא הָא אִתְּמַר עֲלָהּ דְּהַהִיא – על מחלוקת רבי ורבנן במעות של מעשר שני, דְּנחלקו רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר בביאור מחלוקתם, חַד אָמַר, בִּשְׁנֵי כִּיסִין מַחֲלוֹקֶת – רק באופן שלכל מנה היה כיס בפני עצמו, חולק רבי על רבנן וסובר שאחד ניטל ואחד נשאר, אֲבָל אם היו שניהם בְּכִיס אֶחָד, דִּבְרֵי הַכֹּל חוּלִּין, שאף רבי מודה שלא מסתבר שהפריד ונטל מנה אחד מתוך הכיס, אלא ודאי נטל שניהם, והמנה הנמצא של חולין הוא. וְחַד אָמַר להיפך, שרק באופן שהיו שניהם בְּכִיס אֶחָד, מַחֲלוֹקֶת – חלקו חכמים על רבי וסברו שתולים שניטלו שניהם, אֲבָל כשהיו בִּשְׁנֵי כִּיסִין נפרדים, דִּבְרֵי הַכֹּל מָנֶה מוּנָּח וּמָנֶה מוּטָּל, שאף חכמים מודים שאין כאן סברה לומר שניטלו שניהם כאחד. ומעתה הלא את נידון משנתינו יש לדמות לשני כיסים נפרדים, שהרי אין גוזל אחד תלוי בחבירו, וּבִשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר בִּשְׁנֵי כִּיסִין מַחֲלוֹקֶת רבי ורבנן, אבן קשה שמשנתינו כדעת רבי היא ולא כרבנן, ולכך הַיְינוּ דְּאִיצְטְרִיךְ רבי יוחנן או רבי אלעזר לְשַׁנּוּיֵי הָכָא שַׁאנֵי גּוֹזְלוֹת הוֹאִיל וַעֲשׂוּיִין לְדַדּוֹת. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר בְּכִיס אֶחָד מַחֲלוֹקֶת, אֲבָל בִּשְׁנֵי כִּיסִין דִּבְרֵי הַכֹּל

המשך בעמוד רא

דְּמִתְעַבֵּל קִטְרֵייהוּ – פעמים ניתר הקשר שלהם ומתפרק מאליו, והבא ליטול, לא נטל אלא כיס אחד והלך לו, והמנה שנמצא שם הוא של מעשר שני שהונח שם בתחילה, ולכך יש לנהוג בו דין מעשר שני:

* * *

שנינו במשנה: זימן גוזלות בְּתוֹךְ הַקֵּן, וכשבא ליטלם מָצָא גוזלות רק על הדף לִפְנֵי הַקֵּן, הרי הם אֲסוּרִין, כיון שאנו תולים שהגוזלות שהכין בערב יום טוב הלכו להם, ואלו באו ממקום אחר, והרי הם אסורים משום מוקצה: מוכיחה הגמרא ממשנתינו כשיטת רבי חנינא: לֵימָא מְסַיֵּע לֵיהּ לְרַבִּי חֲנִינָא, דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא, רוֹב וְקָרוֹב – דבר שאנו מסופקים בו מאין הוא בא להתיר או לאסור, ואפשר לתלות כצד אחד שבא מרוב העולם, או לתלות כצד השני שבא ממקום קרוב שיש שם רק מיעוט, אזי הַלֵּךְ אַחַר הָרוֹב ולא אחר הקרוב. וכן במשנתינו, מסופקים אנו אם הגוזלות שנמצאו לפני הקן באו מתוך הקן שהוא 'קרוב' והרי הם מותרים, שהרי הזמינם בערב יום טוב. או שבאו מן ה'רוב' דהיינו ממקומות אחרים בעולם, והרי הם אסורים משום מוקצה. וכיון ששנינו שאסורין הרי מוכח כרבי חנינא שתולין ב'רוב' ולא ב'קרוב'. דוחה הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, מדובר במשנה בְּאופן שיש דָּף הבולט מהשובך החוצה ויונים שאינם מהשובך דרכן לנוח עליו. ובאופן זה, גם הגוזלות שאינם מן השובך 'קרובים' הם, ולכך תולים שהגוזלות שנמצאו לפני הקן באו מאותו דף ואסורים, שהרי לא זימנם מערב יום טוב. ונמצא שאין ראיה ממשנתינו לכללו של רבי חנינא. עוד דוחה הגמרא באופן אחר: רָבָא אָמַר, מדובר במשנה בְּשובך שיש בו שְׁנֵי קִנִּין הבנויים זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ עַסְקִינָן, והיו בשניהם גוזלות בערב יום טוב וזימן רק מאחת מהן, וכשבא ביום טוב, לא מצא גוזלות בתוך הקן שזימן אלא לפני אותו הקן, ואילו בקן שלא זימן לא מצא גוזלות כלל. וכיון שהגוזלות שהוכנו אינם במקומם, וגם שהגוזלות המוקצים יצאו מקינם, ושני הקינין 'קרובים' למקום שנמצאו הגוזלות, חוששין שמא הגוזלות שזומנו הלכו להם, ואלה שנמצאו לפני הקן באו מהקן שלא זימן. ומעתה אין ראיה כלל לכללו של רבי חנינא, שכן במשנתינו שניהם 'קרובים' הם. ומבאר רבא את חידוש המשנה לפי פירושו: וְלֹא מִכְּעָיָא – לא הוצרך התנא לחדש את דינו על מקרה שזִּמֵּן גוזלות בַּתַּחְתּוֹנָה – בקן התחתון וְלֹא זִמֵּן בָּעֶלְיוֹנָה, וּמָצָא בַּתַּחְתּוֹנָה – לפני הקן התחתון וְלֹא מָצָא בָּעֶלְיוֹנָה גוזלות כלל, שבאופן זה פשוט דְּאַסִּירָן, משום דְּאַמְּרִינָן, הָנָךְ – הגוזלות שזימן מהתחתון אָזְלוּ לְעָלְמָא, וְהָנָךְ – גוזלות העליון המוקצים, אִשְׁתְּרִבּוּבֵי אִשְׁתַּרְבּוּב וְנָחוּת – נשתרבבו וירדו לדף שלפני הקן התחתון, שהרי דרכם בכך. אֶלָּא אֲפִילּוּ במקרה הפוך, שזִּמֵּן גוזלות שבָּעֶלְיוֹנָה וְלֹא זִמֵּן גוזלות שבַּתַּחְתּוֹנָה, וּבָא וּמָצָא בָּעֶלְיוֹנָה – לפני הקן העליון וְלֹא מָצָא בַּתַּחְתּוֹנָה גוזלות כלל, על אף שיותר מסתבר שהגוזלות שנמצאו באו מהקן העליונה המזומנת ומותרים, שהרי גוזלות קטנים אין דרכם לטפס מהתחתונה לעליונה, השמיענו התנא דהָנָךְ נַמִּי אַסִּירֵי – אף באופן זה אסורים, כיון דְּאַמְּרִינָן הָנָךְ אָזְלוּ לְעָלְמָא – חוששין שאותן שזימן הלכו להם, וְהָנָךְ סְרוּחֵי סָרִיחַ וּסְלִיקוּ – גוזלות התחתונה טיפסו ועלו לדף שלפני הקן העליון, והרי הם אסורים ואין אומרים שאין דרך הגוזלות לטפס:

* * *

שנינו במשנה: וְאִם אֵין שָׁם – בסביבות הקן שזימן בערב יום טוב אֶלָּא הֵן – הגוזלות שזימן בלבד, הֲרֵי אֵלּוּ – הגוזלות שמצא ביום טוב לפני הקן מוּתָּרִין, שאנו תולים שהם אלו שזימן מאתמול: מבררת הגמרא: הֵיכִי דָּמֵי – באלו יונים מדובר, אִילֵימָא בִּמְפוֹרְחִין – יונים גדולות הפורחות למרחוק, מדוע התירה המשנה יונים אלו, הלא אִיכָּא לְמֵימַר, הָנָךְ גוזלות שזימן אתמול אָזְלוּ לְעָלְמָא, וְהָנֵי שנמצאו לפני הקן אַחֲרִינֵי נִינְהוּ, ומוקצים הם. אֶלָּא בהכרח מדובר בְּגוזלות מְדַדִּין – קטנים שאינם פורחים באויר, ולכך אין חוששין שבאו מרחוק. ועדיין מבררת הגמרא באיזה אופן מדובר, אִי דְּאִיכָּא קֵן אחר של גוזלות שלא הוכנו בְּתוֹךְ חֲמִשִּׁים אַמָּה מהקן שזימן, מדוע התירה המשנה גוזלות אלו שנמצאו, הרי אפשר שאלו שזימן הלכו להם, ואלו שמצא אִדַּדּוּיֵי אִדַּדּוּ – באו מן הקן האחר, שהרי גם גוזלות קטנים דרכם לדדות עד חמישים אמה ממקום שובך שלהם. וְאִי דְּלֵיכָּא קֵן בְּתוֹךְ חֲמִשִּׁים אַמָּה, אם כן פְּשִׁיטָא דְּהָם מוּתָּרִין, דְּאָמַר מַר עוּקְבָא בַּר חָמָא, כָּל הַמַּדֵּדֶה אֵין מְדַדֶּה יוֹתֵר מֵחֲמִשִּׁים אַמָּה, וודאי גוזלות אלו באו מכאן ולא ממקום אחר. מבארת הגמרא: לְעוֹלָם דְּאִיכָּא קֵן בְּתוֹךְ חֲמִשִּׁים אַמָּה, וּכְגוֹן דְּקַיְּימָא בְּקֶרֶן זָוִית – שבין קן לקן מפסיק קרן זוית של בנין, ומשום כך אי אפשר לראות מקן זה לקן זה. ובאופן זה החידוש הוא, מַהוּ דְּתֵימָא כיון שיש שובך אחר בתוך חמישים אמה, יש לחשוש שהגוזלות שנמצאו אִדַּדּוּיֵי אִדַּדּוּ – דידו והגיעו מאותו שובך ומוקצים הם, קָא מַשְׁמַע לָן שאין לחוש לכך, שכן דרכו של גוזל שרק כָּל הֵיכָא דְּמִדַּדֶּה וְהָדַר חָזֵי לְקַנֵּיהּ מְדַדֶּה – כל עוד הוא רואה את הקן שממנו יצא, הרי הוא מדדה, וְאִי לֹא, לֹא מְדַדֶּה. ולכך כיון שאין הקינים רואים זה את זה, אין לחשוש שהגוזלות באו משם, והרי הם מותרים.

משנה

בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אֵין נוֹטְלִים אֶת הָעֵלִי – דף עבה מעץ שבותשים בו חיטים, כדי לְקַצֵּב – לחתוך עָלָיו בָּשָׂר, כיון שהעלי הוא כלי שמלאכתו לאיסור, ואוסרים בית שמאי לטלטלו אף לצורך גופו, דהיינו להשתמש בו למלאכה אחרת המותרת ביום טוב. וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין לטלטלו לצורך גופו כדי לקצב עליו בשר, שלא אסרו לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור אלא לצורך הכלי עצמו כגון להעבירו מחמה לצל.

עוד נחלקו בדין אחר: בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, שחט בהמה ביום טוב והפשיט את עורה אֵין נוֹתְנִין אֶת הָעוֹר לִפְנֵי הַדּוֹרְסָן – במקום דריסת בני אדם כדי לעבדו מיד שלא יתקלקל, שדריסת הרגל בעור היא תחילת עיבודו. וְלֹא יַגְבִּיהֶנּוּ לטלטלו אחר הפשטתו, שמוקצה הוא, אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ עִמּוֹ כְּזַיִת בָּשָׂר, שעל ידי כן בטל העור לגבי הבשר ומתירו בטלטול. וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין בשניהם משום שמחת יום טוב. שאם לא נתיר לו, יִמָּנַע מלשחוט בהמות ביום טוב לצורך החג, כדי שלא יפסיד את העור:

* * *

גמרא

שנינו במשנה שנחלקו בית שמאי ובית הלל אם מותר ליטול עלי לקצב עליו בשר. מביאה הגמרא על כך: תָּנָא בברייתא, וְשָׁוִין בית שמאי ובית הלל שֶׁאִם כבר קִצֵּב עָלָיו בָּשָׂר ואין לו צורך יום טוב בעלי, שֶׁאָסוּר לְטַלְטְלוֹ לצורך הכלי עצמו כגון להעבירו מחמה לצל.

אָמַר אַבָּיֵי, מַחְלוֹקֶת בית שמאי ובית הלל אינה אלא בְּעֵלִי, אֲבָל בְּכלי המכונה תַּבְרָא גַּרְמֵי – שובר עצמות, והוא עשוי לקצב עליו בשר לִדְבָרֵי הַכֹּל מוּתָּר ליטלו כדי לקצב עליו בשר. שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא שמותר, הרי רק 'עֵלִי' תָּנֵן שאסרוהו בית שמאי, משום שמלאכתו לאיסור, אבל כלי העשוי לקצב עליו בשר מלאכתו להיתר הוא. מיישבת הגמרא: החידוש בזה, מַהוּ דְּתֵימָא, הוּא הַדִּין דַּאֲפִילּוּ תַּבְרָא גַּרְמֵי נַמִּי אסרו בית שמאי לטלטלו כדי לקצב עליו, מחשש שמא לאחר שיטלנו יחזור בו ולא יקצב עליו, ונמצא שטרח ביום טוב שלא לצורך, וְהַאי דְּקָתָנֵי – ומה ששנו במשנתינו 'עֵלִי' אין הכוונה למעט 'תברא גרמי', אלא לְהוֹדִיעֲךְ כֹּחָן – כח ההיתר דְּבֵית הִלֵּל, דַּאֲפִילּוּ ב'עלי' שהוא דָּבָר שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְאִיסּוּר נַמִּי שָׁרוּ בית הלל, אך בית שמאי אוסרים גם בתברא גרמי, קָא מַשְׁמַע לָן – שבית שמאי התירו לטלטל 'תברא גרמי' כדי לקצב בו.

אִיבָּא דְּאָמְרֵי שאביי עצמו השיב על מה שהקשו לו 'פשיטא', אָמַר אַבָּיֵי, אמנם לֹא נִצְרְכָא – לא הוצרכתי לחדש ש'תברא גרמי' מותר לדברי הכל, שהרי שנו שרק 'עלי' אסור ולא 'תברא גרמי', אֶלָּא החידוש בדברי הוא שֶׁאֲפִילּוּ תַּבְרָא גַּרְמֵי חַדְתֵּי – חדש, התירו בית שמאי, מַהוּ דְּתֵימָא

המשך בעמוד לג

דמתעכל קטרייהו – ניתר הקשר שלהם ומתפרק מאליו. **והבא ונטל** – שמא לא מקושרין מצאם, וחטף האחד והלך לו. **לפני הקן** – דרך כל שובבין להיות מעט מן דף העליה בולט חוץ למחיצה של כל קן וקן, ושם היונים יוצאים לאויר ונוחים שם ברצונם, וחוזרים לקן. **הלך אחר הרוב** – כי הבא, דלא אמרינן אלו אותן שזמן בתוך הקן שהוא קרוב ללפני הקן, אלא אמרינן מעלמא אתו. **בדף** – דכלהו קרוב נינהו, הלכך הלך אחר הרוב, דאיכא תרתי. **רבא אמר** – הא לא אצטריך לאשמועינן. אלא בשני קנין זו למעלה מזו, ובשניהם גוזלות, וזמן את שבזו, ולא זמן את שבזו, ולמחר בא ולא מצא בתוך הקן שזמן אלא לפניו, ובאותו שלא זמן לא מצא לא לפניו ולא לתוכו. הלכך אסירי, ולא משום חששא דיוני דעלמא. אלא מאחר שלא מצאן במקומן, ועוד שבקן האחר המוקצה לא מצא כלום – יש לחוש שמא אלו שמצא לפני הקן המוכן – לא מתוכו יצאו, אלא מתוך המוקצה: ולא מיבעיא קאמר לא גרסינן, אלא הכי גרסינן. **ולא מיבעיא זמן בתחתונה ולא זמן בעליונה כו'** – כלומר, ותנא דאצטריך לאשמועינן אסורים – לאו כשזמן את של תחתונה ולמחר מצא בתחתונה לפניה ולא בתוכה, ולא מצא בעליונה כלום אצטריך למימר דאסירי, דחיישינן דלמא הני דאזמין אזדו להו, והנך שמצא לפניה משל עליונה באו, ואשתרבובי אשתרבוב למטה ונחיתו – הא לא אצטריך, דאפילו זמן בעליונה בתוכה, ולא זמן את של תחתונה, ולמחר מצא בעליונה לפניה ולא בתוכה, ולא מצא בתחתונה כלל – אסירי, ולא תימא לאו אורחייהו למסרך ומיסק בעודן קטנים, אלא אמרינן סרוכי סרוך מן התחתונה המוקצה, וסליקו לפני העליונה. **ואם אין שם אלא הן** – אם אין סביבותיהם אתמול אלא הן. **הרי אלו מותרים** – דודאי אלו הן שהזמין בתוך הקן ובאו לפניה. **מפורחים** – גדולים, ופורחים למרחוק. **אדדויי אדדו** – מאותו קן ואתו להכא. כדמפרש ואזיל, דעד חמשים אמה מדדה. בקרן

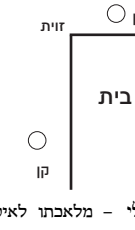

זוית – שזוית הבית בולט להלאה מן השובך, וקן זה שזמן בו עומד לצדדין, דאי הוה אתי להכא – לא הוה חזי לקניה, שהזוית של בית עומדת לפניו. **משנה** **עלי** – מלאכתו לאיסור, לכתוש במכתשת, משום הכי אסרי ליה בית שמאי. **גמרא** **שאסור לטלטלו** – דאתעביד ליה צורך יום טוב. **בתברא גרמי** – המיוחדת לקצב עליה בשר. **מהו דתימא** – הוא הדין דאפילו תברא גרמי אסרי בית שמאי, דלמא בתר דטלטלה ממליך ולא תבר, ואשתכח דטרח בכדי. **איכא דאמרי אמר אביי כו'** – כי אותביניה פשיטא עלי תנן, שני אביי גופיה הכי: לא נצרכא הא דאמרינן "אבל תברא גרמי דברי הכל מותר", אלא לתברא גרמי חדתי, שלא קצב עליה מעולם, דאיכא למיחש דחייס עלה וממלך. **לא חיישי לאמלוכי** – בתמיה, ופריך לאביי. **אין מוליכין מבח וסכין וכו'** – אם היו רחוקים זה מזה, דלמא [בתר] דטריח ממליך. **מדוך** – בובנא שדוכין בו תבלין במדוכה. **נשבק האי קדרה** – מין תבשיל זה שיהא צריך תבלין, כגון בשר ובצלים. **ואעבד קדרה דלא בעיא תבלין** – כגון כרוב ולפת. **מאי איכא למימר** גרסי' קא משמע לן לא גרסינן. **שמולחין עליו** – ואף על פי שהמלח מועיל לעבוד. **לצלי** – דאין מולחין אותו יפה. **הא קא משמע לן דאפילו לצלי כעין קדרה אסור** – האי אבל לקדרה דקאמר אביי – צלי כעין קדרה קאמר, כגון אדם המולח צלי יפה יפה קרוב למליחת בשר שלצורך קדרה, דלא תימא כל צלי שרי. **אין מולחין את החלבים** – ביום טוב כדי שלא יסריחו, ואפילו נשחטה הבהמה ביום טוב. **ומאי שנא מעור לפני הדורסן** – דשרו בית הלל, משום דאי לא שרית ליה ממנע ולא שחיט.

פשיטא דמותרין דאמר מר עקבא כל המדדה וכו' – וקשה: וכי מייתי ראיה ממר עוקבא שהוא אמורא? ויש לומר: דעל כרחך אנו צריכין לומר כדמר עוקבא, דאם לא כן לא מתוקמא מתניתין ד"לא יחפור" (בבא בתרא כג,ב). **אין** נוטלין העלי – ותימה: הא צריך לגופה, וכל כלי שצריך לגופו או למקומו – אפילו מלאכתו לאסור נוטלין אותו ביום טוב! ויש לומר: דבפרק "כל הכלים" (שבת קכג,א ושם) מוקמינן ליה במוקצה שיש בו חסרון כיס, דכולי עלמא מודו דאסור, כגון סיכי זירי ומזורי דקפיד עלייהו. ובית הלל שמתירין – היינו דוקא משום שמחת יום טוב, כדמפרש בגמרא. **ושוין** שמולחין עליו בשר לצלי – לאו משום דצריך מליחה לצלי, כדמפרש בחולין (קיא,א), אלא משום שנהגו למלחו כדי ליתן טעם.

מערים

דְּמִתְעַכֵּל קִטְרֵייהוּ. "בְּתוֹךְ הַקֵּן וּמְצָא לִפְנֵי הַקֵּן אֵסוּרִין". לֵימָא מְסַיֵּע לֵיהּ לְרִבִּי חֲנִינָא, דְּאָמַר רִבִּי חֲנִינָא: רוֹב וְקָרוֹב - הֹלֵךְ אַחַר הָרוֹב. אָמַר אַבָּיֵי: בַּדַּף. רָבָא אָמַר: בִּשְׁנֵי קִנִּין זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ עָסְקִינַן. וְלָא מִבְּעֵיָא זְמַן בַּתַּחְתּוֹנָה וְלֹא זְמַן בָּעֶלְיוֹנָה, וּמְצָא בַּתַּחְתּוֹנָה וְלֹא מָצָא בָּעֶלְיוֹנָה - דַּאֲסִירָן, דְּאָמְרִינַן: הָנָךְ אָזְלוּ לְעֵלְמָא, וְהָנָךְ אִשְׁתַּרְבּוּבֵי אִשְׁתַּרְבּוּב וּנְחוּת. אֶלָּא אֲפִילּוּ זְמַן בָּעֶלְיוֹנָה וְלֹא זְמַן בַּתַּחְתּוֹנָה, וּבָא וּמְצָא בָּעֶלְיוֹנָה וְלֹא מָצָא בַּתַּחְתּוֹנָה - הָנָךְ נַמִי אֲסִירִי, דְּאָמְרִינַן: הָנָךְ אָזְלוּ לְעֵלְמָא, וְהָנָךְ סְרוּכֵי סָרִיךְ וּסְלִיקוּ. "וְאִם אֵין שָׁם אֶלָּא הֵן הֲרֵי אֵלּוּ מוּתָּרִין". הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא בִּמְפוֹרָחִין, אִיכָּא לְמֵימַר: הָנָךְ אָזְלוּ לְעֵלְמָא וְהָנֵי אַחֲרִינֵי גִּינְהוּ! אֶלָּא בִּמְדַדִּין. אִי דְּאִיכָּא קֵן בְּתוֹךְ חֲמִשִּׁים אַמָּה - אַדְּדוּיֵי אַדְּדוּ, וְאִי דְּלֵיכָּא קֵן בְּתוֹךְ חֲמִשִּׁים אַמָּה - פְּשִׁיטָא דְּמוּתָּרִין, דְּאָמַר מָר עוּקְבָא בַּר חָמָא: כָּל הַמְדַדֶּה - אֵין מְדַדֶּה יוֹתֵר מֵחֲמִשִּׁים אַמָּה! לְעוֹלָם דְּאִיכָּא קֵן בְּתוֹךְ חֲמִשִּׁים אַמָּה, וּכְגוֹן דְּקַיְימָא בְּקֶרֶן זָוִית. מַהוּ דְּתֵימָא: אַדְּדוּיֵי אַדְּדוּ, קָא מַשְׁמַע לָן: כָּל הֵיכָא דְּמִדַּדֶּה וַהֲדַר חָזֵי לְקַנֵּיהּ - מְדַדֶּה, וְאִי לָא - לָא מְדַדֶּה. **מִשְׁנָה** בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵין נוֹטְלִים אֶת הָעֵלִי לְקַצֵּב עָלָיו בָּשָׂר, וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵין נוֹתְנִין אֶת הָעוֹר לִפְנֵי הַדּוֹרְסָן, וְלֹא יַגְבִּיהֶנּוּ, אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ עִמּוֹ כַּזַּיִת בָּשָׂר. וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין. **גְּמָרָא** תָּנָא: וְשָׁוִין שֶׁאִם קִצֵּב עָלָיו בָּשָׂר - שֶׁאָסוּר לְטַלְטְלוֹ. אָמַר אַבָּיֵי: מַחֲלוֹקֶת בֶּעֱלִי, אֲבָל בְּתַבְרָא גַּרְמֵי - דִּבְרֵי הַכֹּל מוּתָּר. פְּשִׁיטָא, עֱלִי תְּנַן! מַהוּ דְּתֵימָא: הוּא הַדִּין דַּאֲפִילּוּ תַּבְרָא גַּרְמֵי נַמִי, וְהַאי דְּקָתָנֵי עֱלִי - לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחָן דְּבֵית הִלֵּל, דַּאֲפִילּוּ דָּבָר שֶׁמְּלֻאכְתּוֹ לְאִסּוּר נַמִי שָׁרוּ, קָא מַשְׁמַע לָן. אִיכָּא דְּאָמְרִי, אֲמַר אַבָּיֵי: לָא נִצְרְכָא אֶלָּא אֲפִילּוּ תַּבְרָא גַּרְמֵי חַדְתִּי. מַהוּ דְּתֵימָא: מִמְּלַךְ וְלָא תָּבַר עֲלָהּ, קָא מַשְׁמַע לָן. וּבֵית שַׁמַּאי לָא חֵישֵׁי לְאִמְלוּכֵי? וְהָתַנְיָא, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵין מוֹלִיכִין טֶבַח וְסַכִּין אֵצֶל בְּהֵמָה, וְלֹא בְּהֵמָה וְסַכִּין, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: מוֹלִיכִין זֶה אֵצֶל זֶה. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵין מוֹלִיכִין תְּבָלִין וּמְדוֹךְ אֵצֶל מְדוּכָה, וְלֹא מְדוּכָה אֵצֶל תְּבָלִין וּמְדוֹךְ. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: מוֹלִיכִין זֶה אֵצֶל זֶה! הָכִי הָשְׁתָּא?! בִּשְׁלָמָא בְּהֵמָה - אָתֵי לְאִמְלוּכֵי, דְּאָמַר: נִשְׁבַּק הַאי בְּהֵמָה כְּחוּשָׁה, וּמַיְיתִינָא בְּהֵמָה אַחֲרִיתִי דִּשְׁמִינָה מִינָּהּ. קְדֵרָה נַמִי אָתֵי לְאִמְלוּכֵי, דְּאָמַר: נִשְׁבַּק הַאי קְדֵרָה דְּבָעֵיָא תְּבָלִין, וּמַיְיתִינָא אַחֲרִיתִי דְּלָא בָּעֵיָא תְּבָלִין. הָכָא מַאי אִיכָּא לְמֵימַר - מִמְּלַךְ וְלָא תָּבַר? כֵּיוָן דִּשְׁחָמָהּ - לִתְבִירָא קַיְימָא. "בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים אֵין נוֹתְנִין אֶת הָעוֹר". תָּנָא: וְשָׁוִין שֶׁמּוֹלְחִין עָלָיו בָּשָׂר לְצָלִי. אָמַר אַבָּיֵי: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא לְצָלִי, אֲבָל לְקִדְרָה - לָא. פְּשִׁיטָא, לְצָלִי תְּנַן! הָא קָא מַשְׁמַע לָן: דַּאֲפִילּוּ לְצָלִי כְּעֵין קִדְרָה אָסוּר. תָּנוּ רַבָּנַן: אֵין מוֹלְחִין אֶת הַחֲלָבִים וְאֵין מְהַפְּכִין בָּהֶן. מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמְרוּ: שׁוּטְחָן בָּרוּחַ עַל גַּבֵּי יְתֵדוֹת, אָמַר רַב מַתְּנָה: הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. אִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רַב מַתְּנָה: אֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ - אִצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא: יָחִיד וְרַבִּים הֲלָכָה כְּרַבִּים - קָא מַשְׁמַע לָן: הֲלָכָה כְּיָחִיד. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר אֵין הֲלָכָה, פְּשִׁיטָא! יָחִיד וְרַבִּים הֲלָכָה כְּרַבִּים! מַהוּ דְּתֵימָא: מִסְּתַבֵּר טַעֲמֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, דְּאִי לָא שָׁרִית לֵיהּ מִמְּנַע וְלָא שָׁחֵיט, קָא מַשְׁמַע לָן. וּמַאי שְׁנָא מֵעוֹר לִפְנֵי הַדּוֹרְסָן?

התם

תוספות

מערים ומלח גרמא גרמא – וכן רגילין העולם, שמערימין ואוכלין מעט מן התרנגולת, ואוכלין הכבד. ומיהו, הרב רבנו שמואל היה אומר: היינו דוקא קודם אכילה, אבל אחר אכילה – לא.

אמר רחבא אמר רבי יהודה – פירש רש"י: יש מפרשים דלהכי קאמר האי לישנא, משום שהיה מסופק אם שמע שמועה זאת מרבי יהודה הנשיא או מרב יהודה. ולא נהירא: דרחבא היה בפומבדיתא ולא מצינו שעלה לארץ ישראל. ועוד: מצינו בפסחים (נב,ב) דדייק וגמר שמעתתא מפומיה דרביה כרחבא דפומבדיתא כו'. ואם כן, שהיה מסופק ממי שמע שמועה, היה לו לומר דאפילו ספיקי דגברי גריס, כדאמר בחולין (יח,ב) בשמעתין דמוגרמת! לכך נראה לי דלכך אמר רבי יהודה – משום שהיה רבו מובהק. והא דקאמר וגמר שמעתתא מפומיה – קאי אהא דקאמר סטיו לפנים מסטיו, ולא קאמר אסטוניתא, דאותו לשון שמע מרבו, ולא רצה לשנותו.

מהו דתימא טעמייהו דבית הלל דאין בנין וסתירה כו' – דקיימא לן: אין בנין וסתירה כשהוא מהדק ומפרק, כי אם בעושה כלי, שהוא חייב משום מכה בפטיש, או בבונה על גבי קרקע. כדאמרינן בשבת (קב,ב): הבונה כל שהוא חייב, קא משמע לן. ותימה: הא קיימא לן אין בנין וסתירה בכלים! יש לומר: מכל מקום אסור שמא יתקע.

רש"י

התם לא מוכחא מילתא – שתהא שטיחתו לצורך עבוד, דמימר אמר: האי דשרו ליה רבנן לתתו לפני הדריסה – מפני צורך יום טוב התירו, שאף שטיחתו צורך יום טוב דחזי למזגא עליה. אבל הכא גבי חלבים, כי שרית לשוטחן – מוכחא מלתא שלתקון החלבים התרתו, ואתי נמי לממלחינהו. ומליחה מאבות מלאכות היא בדבר שיש בו עבוד, דתנן (שבת עג,א): והמולחו והמעבדו. **בבת אחת** – דחד טרחא לכלהו. **מערים** – לאחר שמלח זו לאבלה היום, אומר: חברתה ערבה עלי לאבלה היום, וחוזר ומולחה. **חנויות** – כמו תיבות הן, ועומדות בשוק, ואינן מחוברות לקרקע. **תריסין** – דלתות פתוחיהן. **התירו סופן** – שאינו צורך יום טוב. **משום תחלתן** – שהוא צורך יום טוב. ואי לא שרית סופן – לא עביד תחלתן. **עור לפני הדרסן** – הותרה שטיחתן משום שחיטתן. **תריסי חנויות** – הותרה חזרתן משום סלוק. **וחזרת רטיה** – בשבת פרק "כלל גדול" (עה,ב) אמרו: הממרח רטיה בשבת – חייב משום ממחק. **במקדש** – לכהן שלקה בידו, וצריך לעבוד עבודה וליטול רטיה מעל ידו, שלא תהא חציצה בין ידו לעבודה – מחזיר הרטיה לאחר עבודה. דאי לא שרית ליה להחזירה – לא שקיל ליה מעיקרא. **ורחבא אמר רבי יהודה** – יש מפרשים: ספק משמיה דרבי יהודה נשיאה ספק משמיה דרב יהודה. ואני אומר: לא ראה רחבא את רבי יהודה נשיאה, דהא מפומבדיתא הוה, ולא מצינו שעלה לארץ ישראל. ועוד: כי אמרינן בעלמא דדייק וגמר שמעתת' מפומיה דרביה כרחבא דפומבדיתא – הוה לן למימר דאפילו ספיקי דגברי גריס, כדאמרינן בדרב יהודה ב"הכל שוחטין" (חולין יח,ב). ונראה בעיני: משום דרבו מובהק היה, ולא היה לומד מרב אחר, הוה קרי ליה "רבי", דלא נספקיה בדרב יהודה אחרינא. **אף הפותח את חביתו** – חבר בשהתחיל למכור יינו או כברו לעולי רגלים ברגל, וממשמשי בה יד הכל. וטומאת עם הארץ ברגל טהורה כל ימות הרגל. ובמה שנשאר לאחר הרגל נחלקו רבי יהודה וחכמים בפרק "חומר בקדש" (חגיגה כו,א). רבי יהודה אומר: יגמור וימכרנה לחברים ולכל אדם, ויזהר שלא יגע עם הארץ עוד. וחכמים אומרים: לא יגמור ולא ימכרנה עוד, משום דנטמאת ברגל במגע עם הארץ. ונהי דכל ימות הרגל אשתראי, שלא לביישם – מיהו לאחר הרגל חלה למפרע. ואשמעינן רחבא, דרבי יהודה לא אמר דגמור אלא משום תחילתן, דאי לא שרית ליה – לא פתח ליה מעיקרא. **תנינא** – במתניתין: ובית הלל מתירין, ומעולא מאי נפקא לן. **ואפילו מעיום טוב** – שהופשט מבעוד יום. **דערב יום טוב לא** – דליכא למיגזר משום

הָתָם לָא מוֹכְחָא מִלְּתָא, מִשּׁוּם דַּחֲזֵי לְמִזְּגָא עֲלֵיהּ. הָכָא אָתֵי לְמֵימַר: מַאי טַעְמָא שָׁרוּ לִי רַבָּנַן - כִּי הֵיכִי דְּלָא לִסְרַח, מַה לִּי לְמִשְׁטַחֵינְהוּ מַה לִּי לְמִמְלַחֵינְהוּ. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: מוֹלֵחַ אָדָם כַּמָּה חֲתִיכוֹת בָּשָׂר בְּבַת אַחַת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ אֶלָּא לַחֲתִיכָה אַחַת. רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה מַעֲרִים וּמְלַח גַּרְמָא גַּרְמָא. **משנה** בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵין מְסַלְּקִין אֶת הַתְּרִיסִין בְּיוֹם טוֹב, וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין אַף לְהַחֲזִיר. **גמרא** מַאי תְּרִיסִין? אָמַר עוּלָּא: תְּרִיסֵי חֲנוּיוֹת. וְאָמַר עוּלָּא: שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הִתִּירוּ סוֹפָן מִשּׁוּם תְּחִלָּתָן, וְאֵלּוּ הֵן: עוֹר לִפְנֵי הַדּוֹרְסָן, וּתְרִיסֵי חֲנוּיוֹת, וַחֲזָרַת רְטִיָּה בַּמִּקְדָּשׁ. וְרַחֲבָא אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אַף הַפּוֹתֵחַ חֲבִיתוֹ וּמַתְחִיל בְּעִיסָּתוֹ עַל גַּב הָרֶגֶל, וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר יִגְמוֹר. עוֹר לִפְנֵי הַדּוֹרְסָן תָּנֵינָא! מַהוּ דְּתֵימָא: טַעְמַיְיהוּ דְּבֵית הִלֵּל מִשּׁוּם דַּחֲזֵי לְמִזְּגָא עֲלֵיהוּ, וַאֲפִילּוּ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב נַמִּי, קָא מַשְׁמַע לָן: הִתִּירוּ סוֹפָן מִשּׁוּם תְּחִלָּתָן; דִּיּוֹם טוֹב - אִין, דְּעֶרֶב יוֹם טוֹב - לָא. תְּרִיסֵי חֲנוּיוֹת נַמִּי תָּנֵינָא: [וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין אַף לְהַחֲזִיר]! מַהוּ דְּתֵימָא: טַעְמַיְיהוּ דְּבֵית הִלֵּל מִשּׁוּם דְּאֵין בִּנְיָן בְּכֵלִים וְאֵין סְתִירָה בְּכֵלִים, וַאֲפִילּוּ דְּבָתִים נַמִּי, קָא מַשְׁמַע לָן: הִתִּירוּ סוֹפָן מִשּׁוּם תְּחִלָּתָן, דַּחֲנוּיוֹת - אִין, דְּבָתִים - לָא. חֲזָרַת רְטִיָּה בַּמִּקְדָּשׁ נַמִּי תָּנֵינָא: מַחֲזִירִין רְטִיָּה בַּמִּקְדָּשׁ אֲבָל לֹא בַּמְּדִינָה! מַהוּ דְּתֵימָא: טַעְמָא מַאי - מִשּׁוּם דְּאֵין שְׁבוּת בַּמִּקְדָּשׁ, אֲפִילּוּ כֹּהֵן דְּלָאו בַּר עֲבוֹדָה הוּא, קָא מַשְׁמַע לָן: הִתִּירוּ סוֹפָן מִשּׁוּם תְּחִלָּתָן; דְּבַר עֲבוֹדָה - אִין, דְּלָאו בַּר עֲבוֹדָה - לָא. פּוֹתֵחַ אֶת חֲבִיתוֹ נַמִּי תָּנֵינָא: הַפּוֹתֵחַ אֶת חֲבִיתוֹ וּמַתְחִיל בְּעִיסָּתוֹ עַל גַּב הָרֶגֶל, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: יִגְמוֹר, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: לֹא יִגְמוֹר! מַהוּ דְּתֵימָא: טוּמְאַת עַם הָאָרֶץ בְּרֶגֶל בִּטְהָרָה שֶׁיְּהוּ רַבָּנַן, וְאַף עַל גַּב דְּלָא הִתְחִיל נַמִּי, קָא מַשְׁמַע לָן: הִתִּירוּ סוֹפָן מִשּׁוּם תְּחִלָּתָן, הִתְחִיל - אִין, לָא הִתְחִיל - לָא. וְעוּלָּא מַאי טַעְמָא לָא אָמַר הָא? בִּפְלוּגְתָּא לָא קָא מַיְירִי. הָנָךְ נַמִּי פְּלוּגְתָּא נִינְהוּ! בֵּית שַׁמַּאי בִּמְקוֹם בֵּית הִלֵּל אֵינָהּ מִשְׁנָה. מַתְנִיתִין דְּלָא כִּי הַאי תַּנָּא, דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר: מוֹדִים בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל שֶׁמְּסַלְּקִין אֶת הַתְּרִיסִין בְּיוֹם טוֹב, לֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא לְהַחֲזִיר. שֶׁבֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵין מַחֲזִירִין, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אַף מַחֲזִירִין. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - בְּשֶׁיֵּשׁ לָהֶן צִיר, אֲבָל אֵין לָהֶן צִיר - דִּבְרֵי הַכֹּל מוּתָּר. וְהָתַנְיָא: בַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - בְּשֶׁאֵין לָהֶן צִיר, אֲבָל יֵשׁ לָהֶן צִיר - דִּבְרֵי הַכֹּל אָסוּר! אָמַר אַבָּיֵי: בְּשֶׁיֵּשׁ לָהֶן צִיר מִן הַצַּד - דִּבְרֵי הַכֹּל אָסוּר, אֵין לָהֶן צִיר כָּל עִיקָּר - דִּבְרֵי הַכֹּל מוּתָּר, כִּי פְּלִיגִי - בְּשֶׁיֵּשׁ לָהֶן צִיר בָּאֶמְצַע.

מר

תחילתן, דאי נמי לא שרית ליה – אינו נמנע מלשחוט מערב יום טוב, דהא יכול לשוחטו מבעוד יום. **תנינא** – במתניתין. **ובית** הלל מתירין **אף** להחזיר גרסינן. **דאין בנין בכלים** – אין איסור בנין וסתירה בכלים, אלא בבתים דנחייב בבנין כל דהו. והעושה כלי או גומרו ביום טוב או בשבת – משום מכה בפטיש הוא דמחייב, שהוא חיוב לבל גמר מלאכה. אם אם הוא דבר שהוא מחליקו – חייב משום ממחק, ואם צריך קצוע – חייב משום מחתך, וכן אורג או מסך או תופר. אבל בנין וסתירה – לא שייך בהו לאחיובי בסלוק וחזרה. דהא דתנן (שבת קב,ב): הבונה כל שהוא – בבתים תנן. והלכך, בית הלל אפילו בתיבות הבית שרו לסלק דלתותיהן ולהחזיר, ואף על גב דלאו לשמחת יום טוב, קא משמע לן עולא דאף על גב דאין בנין וסתירה בכלים – קאסרי ליה בית הלל מדרבנן, אי לאו משום תחלתן. דחנויות שהן צרכי רבים – אין, אבל תריסי כלי הבית – לא. **תנינא** – בעירובין: מחזירין רטיה במקדש אבל לא במדינה. **מהו דתימא טעמא** – דהתירא משום דלא גזרו על השבות שבמקדש, ולקשור רטיה וכן כל דבר רפואה, שאין מלאכה אלא שבות, הוא שגזרו חכמים בכל רפואות גזירה משום שחיקת סמנין. **תנינא** – בחגיגה. **כטהרה שויה רבנן** – דאסמכוה אקרא "באיש אחד חברים" (שופטים כ). וטעמא דרבי יהודה – משום דלא הדרה חיילא, ואף על גב דלא התחיל על גב הרגל למוכרה, ואירע שנגע בה עם הארץ ברגל – קאמר נמי רבי יהודה דאין מגעו מטמאה, ואפילו לאחר הרגל, קא משמע לן רחבא דמשום תחלתן הוא. **בפלוגתא לא קא** מיירי – והא פליגי רבנן עלה. **מתניתין** – דקתני בסלוק נמי פליגי, לאו כי האי תנא. **בשיש** להן **ציר** – ידות לשני ראשין, דדומות לבנין. **והתניא** – בשאין להן ציר הוא דשרי בית הלל, אבל בשיש כו'. **אמר אביי** – דכולי עלמא, תרוייהו הנך תנאי דבריתא, דפרשי לן פלוגתא דבית שמאי ובית הלל. **דברי הכל אסור** – ובשאין להן ציר כל עיקר – דברי הכל, בית שמאי ובית הלל. **בשיש** להן **ציר באמצע** – כעין פליט"א, ותוחבין אותו בחור שבאמצע דופן פתח התיבה.

מר

מתרצת הגמרא: **הָתָם** – בשטיחת עור לפני הדורסן, **לֹא מוֹכְחָא מִלְּתָא** שעושה כן לצורך עיבוד, **מִשּׁוּם** שאפשר שעושה כן לצורך יום טוב, **דְּחָזֵי לְמִזְנָא עָלֵיהּ** – שראוי לשבת עליו, ולא יסברו לומר שהתירו חכמים עיבוד עור ביום טוב, אבל **הָכָא** – בשטיחת חלבים לפני הרוח, חששו שמא **אָתֵי לְמֵימַר, מַאי טַעְמָא שָׁרוּ לִי רַבָּנַן** לשוטחם, **כִּי הֵיכִי דְּלֹא לִדְרַח**, ומתוך כך יבוא להתיר ביום טוב אף מליחת חלבים, שיאמר **מַה לִּי לְמִשְׁטְחֵינְהוּ מַה לִּי לְמִמְלְחֵינְהוּ** – מה יש לחלק בין שטיחת החלבים למליחתם. ולכך אסרו חכמים אף את שטיחתם.

* * *

מותר למלוח בשר ביום טוב רק אם רוצה לאוכלו בו ביום. מביאה הגמרא אופנים שהתירו למלוח אף בשר שאינו אוכלו ביום טוב: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, מוֹלֵחַ אָדָם כַּמָּה חֲתִיכוֹת בְּשָׂר בְּכַת אַחַת, אַף עַל פִּי שֶׁבְּיוֹם טוֹב עַצְמוֹ אֵינוֹ צָרִיךְ אֶלָּא לַחֲתִיכָה אַחַת.** משום שאין כאן אלא טירחה אחת שהרי מולחן ביחד. ועוד מצינו אופן אחר שהתירו, **כְּפִי שֵׁרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה הִיא מַעֲרִים וּמֶלַח גַּרְמָא גַּרְמָא** – חתיכה חתיכה. כלומר, אחר שמלח חתיכה אחת לצורך היום היה שב ואומר שאינו רוצה לאכול חתיכה זו היום אלא אחרת, וכך ממשיך עד שמולח את כל הבשר שבידו. והתירו לעשות כן, משום שאם לא כן יסריח הבשר, וימנע מלשחוט לצורך שמחת יום טוב.

משנה

בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אֵין מְסַלְּקִין אֶת הַתְּרִיסִין – דלתות הפתחים **בְּיוֹם טוֹב, וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין אַף לְהַחֲזִיר** את הדלתות ולסגור בהם את הפתחים. ובגמרא יתבאר פרטי המחלוקת וטעמיהם:

גמרא

מבארת הגמרא: **מַאי תְּרִיסִין** – באיזה תריסין נחלקו בית שמאי ובית הלל. **אָמַר עוּלָּא, בִּתְרִיסֵי חֲנוּיוֹת** – דלתות הסוגרות פתחי החנויות [שאינן מחוברות לקרקע] בלילה, שהיו מוכרי תבלין מסלקין את הדלת מן הציר ונותנים אותה לפני החנות, ושוטחים עליה תבלינים למוכרם, ושוב מחזירין את הדלת למקומה. ובדלתות אלו, דעת בית שמאי שאסור לסלקם מן הציר ביום טוב, ובית הלל מתירים משום שמחת יום טוב, שיוכלו למכור תבלין ומיני מאכל לצורך החג.

* * *

שנינו במשנה: שבית הלל מתירין אף להחזיר את התריסין. **וְאָמַר עוּלָּא, שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הִתִּירוּ חכמים לעשות את סוֹפָן, מִשּׁוּם תְּחִלָּתָן** – כדי שלא ימנעו מלעשות את תחילתן. **וְאֵלּוּ הֵן,** נתינת **עוֹר** בהמה שנשחטה ביום טוב **לִפְנֵי הַדּוֹרְסָן** – במקום דריסת בני אדם ביום טוב, שבכך יעבד העור ולא יפסד, כיון שאם לא היו מתירים, היו נמנעים מלעשות את תחילת המעשה, דהיינו שחיטת הבהמה לצורך שמחת החג, מחשש שיפסד העור. **וְכן** התירו להחזיר **תְּרִיסֵי חֲנוּיוֹת** בסיום המכירה ביום טוב, כיון שלולא כן היו נמנעים בתחילה מלפתוח את החנויות ולא היו מספקים צרכי החג. **וְכן** התירו **חֲזָרַת רְטִיָּה בַּמִּקְדָּשׁ** – להחזיר תחבושת רפואה בשבת, באופן שהסירה הכהן ממכה שבידו לצורך עבודה במקדש משום חציצה. ואף שאסרו חכמים רפואה בשבת משום גזירה שמא ישחוק סממני רפואה שהיא מלאכת טוחן, במקדש התירו, משום שאם לא כן, היה נמנע הכהן בתחילה מלהסירה, ולא היה יכול לעבוד במקדש משום חציצה.

מוסיפה הגמרא דין רביעי שהתירו סופו משום תחילתו: **וְרַחֲבָא אָמַר רַבִּי יְהוּדָה** מוסיף. גבי עמי הארץ שגזרו חכמים שהם בחזקת טמאים ומטמאים אוכלים ומשקים במגעם, הואיל ואינם בקיאים להישמר מן הטומאה. אך בזמן ה'רגלים' שכל העם נאספים במקדש, תיקנו חכמים שיחשבו בחזקת טהורים, כדי שלא יתביישו בכך שה'חברים' [–תלמידי חכמים] יתרחקו מהם כדי לשמור את מאכליהם בטהרה. מצינו **אַף** בענין זה שהתירו סופן משום תחילתן. ב'חבר' **הַפּוֹתֵחַ חָבִיתוֹ** למכור יין בירושלים ברגל, **וְכן** 'חבר' **הַמַּתְחִיל** למכור **בְּעִיסָּתוֹ עַל גַּב** – לצורך **הָרֶגֶל,** ונגעו עמי הארץ ביינו ועיסתו, **וְאַלִּיבָא דְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר,** שהחבר **יִגְמוֹר** למכור בחזקת טהרה את היין והעיסה שנותרו אף לאחר הרגל, משום שאם לא כן ימנע בתחילה מלפתוח את חביתו ולהתחיל בעיסתו, לצורך עולי הרגל.

מקשה הגמרא: מה החידוש בדברי עולא **שבעוֹר לִפְנֵי הַדּוֹרְסָן** התירו סופו משום תחילתו, והלא כבר **תָּנִינָא** במשנתינו (לעיל ע"א), 'ובית הלל מתירין' ליתן את עור הבהמה השחוטה לפני הדורסן. מתרצת הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא** – בלא דברי עולא היינו אומרים, **דְּמַעְמִיהוּ דְּבֵית הִלֵּל** במשנתינו אינו משום שהתירו סופן משום תחילתן, אלא **מִשּׁוּם דְּחָזֵי לְמִזְנָא עָלֵיהוּ** – שמחמת שטיחתו ראוי העור לשבת עליו, והרי זה צורך יום טוב, ומטעם זה **אֲפִילּוּ** אם הופשט העור **מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב נַמִּי** יהיה מותר לשוטחן לפני הדורסן, **קָא מַשְׁמַע לָן** שטעם ההיתר הוא מפני שהתירו **סוֹפָן מִשּׁוּם תְּחִלָּתָן,** שלא ימנע מלשחוט ביום טוב, ומטעם זה רק עור בהמה **דְּנִשְׁחְטָה בְּיוֹם טוֹב אֵין** – מותר לשוטחה, אך **דְּעֶרֶב יוֹם טוֹב לֹא** התירו, משום שלא שייך בזה 'התירו סופו משום תחילתו', שהרי אף אם נאסור עליו לשטוח את העור לא ימנע מלשחוט, שהרי יכול לשטחו בערב יום טוב ולא יפסד העור.

ממשיכה הגמרא להקשות: מה החידוש בדברי עולא שב**תְּרִיסֵי חֲנוּיוֹת** 'התירו סופן משום תחילתן', והלא דין זה **נַמִּי תָּנִינָא** במשנתינו [**וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין אַף לְהַחֲזִיר**]. מתרצת הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא דְּמַעְמִיהוּ דְּבֵית הִלֵּל** במשנתינו אינו משום שהתירו סופן משום תחילתן, אלא שאין בזה איסור כלל, **מִשּׁוּם דְּאֵין בְּנָיָן בְּכֵלִים וְאֵין סְתִירָה בְּכֵלִים,** וכיון שאותן חנויות דינם ככלים, שהרי אינן מחוברות לקרקע, אין בהחזרת דלתותיהן משום בונה, **וּמטעם זה, אֲפִילּוּ** דלתות **דְּתִיבוֹת שבְּכָתֵים** כיון שהם כלים, אף שאין בהן צורך יום טוב **נַמִּי** יהיה מותר לסלקן ולהחזירן ביום טוב. **קָא מַשְׁמַע לָן** עולא שאינו מותר מעיקר הדין אלא 'הִתִּירוּ **סוֹפָן מִשּׁוּם תְּחִלָּתָן**', ולפי זה רק דלתות **דַּחֲנוּיוֹת** שיש בתחילתם סילוק לצורך יום טוב, **אֵין** – מותר גם להחזירן בסופם, אבל דלתות **דְּכָתֵים** שאין בסילוקן ובהחזרתן שום צורך יום טוב, **לֹא** הותרו כלל.

ממשיכה הגמרא להקשות: דין זה שהתירו **חֲזָרַת רְטִיָּה בַּמִּקְדָּשׁ נַמִּי תָּנִינָא. מַחֲזִירִין רְטִיָּה בַּמִּקְדָּשׁ אֲכָל לֹא בַּמְּדִינָה,** ומה חידש בזה עולא. מתרצת הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא, טַעְמָא מַאי** מותר להחזיר רטיה במקדש, **מִשּׁוּם דְּאֵין** איסורי **שְׁבוּת** [–דרבנן] **בַּמִּקְדָּשׁ** כלל, ומטעם זה, **אֲפִילּוּ כֹּהֵן דְּלָאו כַּר עֲבוֹדָה הוּא** יהא מותר להחזיר רטיה במקדש, **קָא מַשְׁמַע לָן** עולא ש'שבות' אסורה במקדש, וההיתר כאן הוא מטעם שהתירו **סוֹפָן מִשּׁוּם תְּחִלָּתָן,** ורק לכהן **דְּכַר עֲבוֹדָה, אֵין** – התירו להחזירה, שלולא כן ימנע מלעבוד, אך לכהן **דְּלָאו כַּר עֲבוֹדָה, לֹא** התירו.

מקשה הגמרא על רחבא: מה החידוש בדבריו שחבר **הַפּוֹתֵחַ אֶת חָבִיתוֹ** ברגל, התיר לו רבי יהודה לגמור למכור אחר הרגל. והלא דין זה **נַמִּי תָּנִינָא, הַפּוֹתֵחַ אֶת חָבִיתוֹ וּמַתְחִיל בְּעִיסָּתוֹ עַל גַּב הָרֶגֶל, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר יִגְמוֹר, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים לֹא יִגְמוֹר.** מתרצת הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא** – בלא דברי רחבא היינו אומרים שטעמו של רבי יהודה הוא משום **שטּוּמְאַת עַם הָאָרֶץ בָּרֶגֶל כְּטָהֳרָה שַׁוִּיהָ רַבָּנַן** – החשיבו חכמים את טומאת עמי הארץ ברגל כטהרה לגמרי, ולכן כל מאכל שנגעו בו ברגל לא נטמא כלל, **וּמטעם זה אַף עַל גַּב דְּלֹא הִתְחִיל** למכור ברגל את היין והעיסה, אלא שסתם נגעו בהם עמי הארץ בזמן הרגל, **נַמִּי** טהורים, **קָא מַשְׁמַע לָן** רחבא, שלא התיר רבי יהודה לגמור אחר הרגל אלא מפני שהתירו **סוֹפָן מִשּׁוּם תְּחִלָּתָן** – כדי שלא ימנע בתחילה מלפתוח את חביתו ולהתחיל בעיסתו לצורך עולי הרגל. אבל לא החזיקו אותם בטהרה גמורה בזמן הרגל. ולכך רק אם **הִתְחִיל** למכור ברגל, **אֵין** – הותר לו לגמור אחר הרגל, אבל **לֹא הִתְחִיל, לֹא** יגמור.

שואלת הגמרא: **וְעוּלָּא מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר הָא** – את ההלכה שהוסיף רחבא בענין מכירת יין ועיסה לאחר הרגל. משיבה הגמרא: **כִּפְלוּגְתָּא לֹא קָא מַיְירֵי** – עולא לא מנה אופן השנוי

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

1 **ז** נִמְצֵאתָ לָמֵד שֶׁשְּׁלֹשָׁה מִינֵי מֻקְצֶה הֵם בְּכֵלִים עז], שְׁנַיִם מֻתָּרִים בְּטִלְטוּל עח], וְהַשְּׁלִישִׁי אָסוּר עט].
2 מֻחֲמַת מִאוּס וּמֻקְצֶה מֻחֲמַת שֶׁהִקְצָה אוֹתוֹ מִלְּהִשְׁתַּמֵּשׁ פ] - מֻתָּרִים, וּמֻקְצֶה מֻחֲמַת חֶסְרוֹן כִּיס - אָסוּר.
3 וְיֵשׁ עוֹד מִין מֻקְצֶה רְבִיעִי פא], וְהוּא דָּבָר שֶׁהָיָה מֻקְצֶה מֻחֲמַת אִסּוּר פב] בְּבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת וְהָלַךְ לוֹ הָאִסּוּר פג]
4 בְּשַׁבָּת פד], וְיֵשׁ בְּדָבָר זֶה לְהָקֵל וּלְהַחֲמִיר פה], וְיִתְבָּאֵר זֶה בְּסִמָּן ש"י:

הלכות שבת, חלק ב סימן שח, דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת סעיף ז

ביאורי הלכה

עז] בכלים – גדר מוקצה בכלים, היינו כל כלי שלא ראוי בשבת לשימוש אליו הוא מיועד מצד עצמו וגם אין בדעתו להשתמש בו בשבת לתשמיש אחר (מחמת מיאוס או מחמת שעומד לסחורה) – אך כל עוד ראוי לשימוש אחר המותר בשבת – מותר בטלטול[76], ואם מקפיד עליו שלא לעשות בו שום שימוש – אסור בטלטול[77].

עח] מותרים בטלטול – אף שאין בדעתו להשתמש בהם בשבת[78].

עט] אסור – כי מקפיד שלא להשתמש בו לשום דבר המותר בשבת.

פ] מלהשתמש – כגון כלי העומד לסחורה[79].

פא] מוקצה רביעי – השייך גם בכלים.

פב] מחמת איסור – כגון נר דולק שאסור לטלטלו מחמת שנעשה בסיס לשלהבת[80], ודינו כמוקצה מחמת גופו שהרי אין לו שום שימוש המותר בשעה שדולק.

פג] והלך לו האיסור – כגון שכבה הנר במהלך השבת, והנר מצד עצמו ראוי לשימוש של היתר[81].

פד] בשבת – וכעת דין הנר ככלי שהקצהו מלהשתמש בו בשבת[82].

פה] להקל ולהחמיר – יש חילוק בין דבר שנאסר בטלטול מדעתו ומרצונו שאסור בטלטול גם לאחר שהלך לו האיסור[83], לבין דבר שאיסור טלטולו בעל כרחו ושלא מדעתו המותר בטלטול לאחר שהלך לו האיסור[84].

ציונים והוספות

76) אבל חפץ המוקצה מחמת גופו אסור בטלטול גם אם ראוי לשימוש המותר בשבת עד שיהיה מיועד מצד עצמו לשימוש המותר בשבת.

77) כלי שמצד עצמו (ולא מחמת מחשבתו) אינו ראוי לשום שימוש בשבת – אין לו גדר כלי כלל אלא הוא מוקצה מחמת גופו (כדלהלן הערה פב).

78) כל שלא מקפיד עליהם.

79) "כלי שמלאכתו לאיסור" אינו בכלל "מוקצה", כי מוקצה היינו שאין בדעתו להשתמש בו אפילו לדבר המותר (אלא שאם לא מקפיד עליו מותר בטלטול), משא"כ כלי שמלאכתו לאיסור שלא מקצהו כלל משימוש המותר בשבת (אבל אם מקצהו משימוש המותר מחמת חסרון כיס – הרי הוא מוקצה ואסור בטלטול), ומכל מקום הגבילו גם טלטול כלי שמלאכתו לאיסור כדלהלן סעיף יב ומהטעמים דלעיל סעיף א.

80) סי' רעט ס"א.

81) כגון נר [מתכת שהדליקו בו שמן] שראוי לכסות בו כלים.

82) בשעה שהנר דולק אינו נחשב כמין "מוקצה" בכלים שהרי איסורו לא מחמת מחשבתו אלא הוא מוקצה מחמת גופו (כדלעיל הערה עז), ורק לאחר שכבה הנר שאז איסור טלטולו מחמת שדחאו במחשבתו בשעת בין השמשות – יש לדון בו כסוג רביעי של מוקצה בכלים (כן משמע ממ"ש: "והלך לו האיסור בשבת" היינו שקודם לכן אינו בגדר מוקצה בכלים, וכן ממ"ש "ויש בדבר זה להקל ולהחמיר" שמודגש שהמוקצה תלוי בדעתו (אף שלא מצינו בסימן שי כלי שהיה אסור בטלטול והותר לאחר שהלך האיסור (וראה להלן הערה פד)), משא"כ להלן סוף ס"י (עיין שו"ע הרב הלכות יו"ט עם ביאור נימוקי יו"ט סי' תצה תוספת ביאור לקו"א ס"ק ז אות ג עמוד נ)).

83) כגון נר שהוא גרם לאיסור טלטולו על ידי הדלקתו קודם השבת.

84) ראה סי' שי ס"ו לעניין בעלי חיים שנשחטו בשבת לצורך חולה, ועיין לעיל סי' רעט ס"ה לעניין המדליק נר בידיעה שיכבה בשבת.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת לפי לוח "רב יומי"

חלק סימן שיט דין הבורר בשבת

1 **ו** שני מיני דגים נקראים ב' מיני אוכלים ואסור לברור בידו
2 אלא אותו המין שרוצה לאכלו לאלתר ולא מסעודה
3 לסעודה ואע"פ שהמין של מין אחד הן גדולות וניכרות כל
4 אחת בפני עצמה ואפשר שלא שייך כאן ברירה כלל אעפ"כ
5 אין להקל כי ספק חיוב חטאת הוא.

אבל כל שהוא מין אחד אע"פ שבורר חתיכות גדולות מתוך קטנות אינה נקראת ברירה כלל הואיל והכל ראוי לאכילה ואין כאן פסולת ומותר לברור בכל ענין שירצה אפילו כדי לאכול לאחר זמן בו ביום ואפילו היו שני מינים ובורר משניהם יחד הגדולות מתוך הקטנות מותר הואיל ואיננו בורר מין אחד מחבירו:

ז הבורר תורמסין מתוך פסולת שלהם חייב מפני שהפסולת שלהם ממתקת אותם כשישלקו אותם עמהם ומבלעדי כן הם מרים מאד לפיכך הם חשובים פסולת ופסולת שלהם הממתקת אותם חשובה אוכל ונמצא כבורר פסולת מתוך אוכל וחייב אפילו בורר בידו כדי לאכול לאלתר:

ח כשם שיש איסור ברירה באוכלין כך ישנו בשאר דברים המעורבים עם הפסולת שלהם או שהם ב' מינים מעורבים כגון אם היו לפניו ב' מיני כלים מעורבים ורוצה לברור מין אחד מחבירו כדי להשתמש בו הרי מין זה חשוב כאוכל והשני חשוב כפסולת וצריך לברור האוכל מתוך הפסולת ולא להפך אעפ"י שאחד מהם גדול מחבירו וניכר בפני עצמו וגם צריך שיברור כדי להשתמש בו לאלתר כמ"ש בשני מיני אוכלין:

ט אין מוללין מלילות כדרכן בחול דהיינו לשפשף שבלים בכפות ידיו כדי שיפול הזרע מהן אלא מולל בשינוי מעט בראשי אצבעותיו ואע"פ שמפרק האוכל מתוך השבלים בידים והמפרק ביד הוא תולדת הדש בכלי כמ"ש בסי' ש"ה מכל מקום כיון שאינו מפרק אלא כלאחר יד כדי לאכול (לאלתר) מותר ולא גזרו משום שמא ימלול כדרכו מפני שאף המולל כדרכו אינו אלא מפרק כלאחר יד כיון שאינו נוטל האוכל ומפרקו בידו ממש אלא שמולל השבולת והדגן נופל ואין דרך לעשות כן אלא בכלי המיוחד לדישה אלא שאעפ"כ אסור מדברי סופרים וע"י שינוי לא גזרו.

* * *

ויש מחמירין שלא למלול כלל שבלים של תבואה וכן שרביטין של קטניות אפילו בראשי אצבעותיו ולכן אסור לפרק אגוזים לוזים או אגוזים גדולים מתוך קליפתן העליונה הירוקה שעל גבי קליפה הקשה והעבה אפילו בראשי אצבעותיו וטוב להחמיר מאחר שיכול לשברן ולאכלן כך בלא פירוק.

אבל מותר לשבר ולקלוף מהן קליפה הדקה שעל גבי הפרי תחת הקליפה הקשה הנשברת שאין איסור מפרק שייך אלא בקליפה העליונה וכן מותר לקלוף תבואה ומיני קטניות שנמללו מהשבלים והשרביטין מערב שבת רק שיזהר שלא יקלוף אלא מה שצריך לאכול לאלתר ולא כדי לאכול לאחר שעה כמו שיתבאר בסי' שכ"א.

אבל (לדברי הכל) אסור לפרק השרביטין בשבת ולהוציא הקטניות מתוכן (בידים כי זהו מפרק גמור) והעולם נהגו היתר בדבר ויש שלמדו עליהם זכות כיון שעודן לחין ואף השרביטין ראויין לאכילה אינו אלא כמפריד אוכל מאוכל ואין בזה משום מפרק כמו שנתבאר בסי' ש"ה אבל מיני קטניות שאין השרביטין ראויין לאכילה אין היתר כלל להוציא הקטניות מתוכם בשבת אלא אם כן אין הקטניות מחוברות כלל בשרביטין שכבר ניתקה מהם מערב שבת אלא שהיא מונחת כך בתוכם אזי מותר להוציאה מהם כל מה שרוצה לאכול ממנה לאלתר אבל לא כדי לאכול לאחר שעה משום איסור ברירה:

י היו לו חטים שנמללו מערב שבת מהשבלים ועדיין הם מעורבים במוץ לא ינפה בקנון או תמחוי גזרה שמא ינפה בנפה וכברה שהוא חייב ולא אפילו בשתי ידיו דהיינו לנערן מיד לחבירתה כדי להפרידן מן המוץ אלא מנפה בידו אחת בכל כחו כדי שישנה מדרך החול (ולא יבא לנפות בנפה):

יא אוכל ופסולת המעורבין אסור ליתנם במים כדי שיפול הפסולת למטה כגון שהפסולת הוא עפר או כדי שיצוף למעלה כגון שהוא תבן וכן הכרשינים אין שורין אותם במים כדי להציף הפסולת שלהם למעלה ולא שפין אותם ביד להסיר הפסולת מפני שהוא כבורר אבל נותנן בכברה אע"פ שהפסולת נופל דרך נקבי הכברה ונמצא מתברר מאליו:

* * *

יב המשמר שמרים דהיינו המסנן במשמרת הרי זה תולדת בורר אוכל מתוך הפסולת ע"י נפה וכברה או תולדת מרקד וחייב אבל אם נתן במשמרת שמרים מערב שבת מותר ליתן עליהם מים בשבת כדי שיחזרו צלולין לזוב:

יג יין או מים שהם צלולים מותר לסננן במשמרת כדי שיהיו צלולין יותר או אפילו מפני הקמחין שע"פ היין או שנפלו בו קסמין דקין ואינו חשוב כבורר הואיל וראוי לשתיה לרוב בני אדם בלא ברירה זו.

אבל בסודרין אסור לסנן את המים או יין לבן וכיוצא בהם משום איסור ליבון ששריית הבגד זהו כיבוסו משא"כ משמרת שהיא עשויה לכך ואינו חושש לסחטה וגם אינו חושש לליבונה כלל ולפיכך אין ליבונה חשוב כלום לאסור שרייתה בשביל כך אף להאומרים ששריית הבגד זהו כיבוסו.

אבל יין אדום או שכר או שאר משקין שאין מלבנין שאין חוששין בהם לסחיטה מטעם שנתבאר שם מותר לסננן בסודרין אפילו הם עכורים קצת שרוב בני אדם אין שותין אותם בלא סינון אעפ"כ כיון שאפשר לשתותם כך ע"י הדחק אין זו ברירה גמורה והתירוהו ע"י שינוי דהיינו בסודרין ויש אוסרים בזה וטוב לחוש לדבריהם אבל אם הם עכורים לגמרי שאי אפשר לשתותם כך או שיש בהם שמרים אסור אפילו בסודר לדברי הכל:

יד ויין מגיתו כל זמן שהוא תוסס טורף חבית בשמריה ונותן אפילו לתוך המשמרת מפני שכל זמן שהוא תוסס עדיין לא נפרשו היין מן השמרים יפה יפה וכל היין כגוף אחד הוא ואין כאן בורר אוכל מתוך פסולת וגם הוא ראוי לשתיה בלא סינון ודרכו בכך בשעת הגיתות שכל היינות עכורים ורוב בני אדם שותין אותו כך בלא סינון.

וכן חומץ שגם כן דרכו להשתמש ממנו אף כשהוא עב קצת

מותר לסננו אבל אם הוא עב הרבה שאינו ראוי כלל בלא סינון אסור לסננו אפילו בסודר וכן משקה שקדים כתושים מערב שבת מותר לסננו כיון שיכולין לשתותן בלא סינון:

* * *

טו כשמסננין בסודר משקה עכור קצת צריך ליזהר שלא יעשה גומא בסודר לקבל המשקה אלא ישפוך עליו והוא ישקע מעצמו כדי לשנות מדרך החול:

טז כל משקה שמותר לסננו בסודר מותר לסננו בכפיפה מצרית ובלבד שלא יגביה הכפיפה משולי כלי התחתון טפח כדי לשנות מדרך החול אבל אותו כלי העשוי כנפה ומסננין בו הואיל והוא מיוחד לכך דינו כמשמרת שאין מסננין בה אלא משקה צלול שאין בו שמרים כמו שנתבאר:

יז כלי שמריקין לתוכו יין מהחבית לא יהדק בפיו קשין וקסמין בחוזק מפני שדומה למשמרת אע"פ שאינה משמרת ממש שהרי עוברים בה שמרים מכל מקום הואיל ויש קסמין וטנופת שאין עוברים בה הרי זו דומה למשמרת אבל אם הוא יין צלול שאין בו טנופת אלא קסמין דקין מותר לסננו אפילו במשמרת גמורה כמו שנתבאר למעלה:

יח מותר לערות בנחת מכלי לחבירו כדי שהפסולת והשמרים ישארו בשולי הכלי ובלבד שיזהר שכשיפסיק הקילוח ומתחילין לירד ניצוצות קטנות הנישופות באחרונה מתוך הפסולת אזי יפסיק ויניחם עם השמרים שאם לא יעשה כן הרי ניצוצות אלו מוכיחים שהוא בורר אבל בתחלת העירוי כשאין הפסולת ניכר לאו בורר הוא.

ולכן מותר לקלוט שומן הצף על פי החלב שקורין (שמעטנע) מלמעלה וכשיגיע סמוך לחלב יניח קצת ממנה עם החלב והוא ששומן זה צריך לאכלו בו ביום אבל אם אינו צריך לה אסור לטרוח משבת לחול ואם חושש שיפסיד או יתקלקל מותר לעשותו ע"י נכרי מפני שאיסור הטורח וההכנה משבת לחול הוא שבות מדברי סופרים ובמקום הפסד יש להתיר אמירה לנכרי בכל שבות מדברי סופרים כמו שנתבאר בסי' ש"ז.

ואם רוצה לאכלו לאלתר אינו צריך להניח ממנה כלום עם החלב וכן המערה משקה מכלי לחבירו אינו צריך להפסיק כשיורדין הניצוצות שהרי מותר לברור אוכל או משקה מתוך הפסולת כשרוצה לאכלו או לשתותו לאלתר כל שאינו בורר ע"י כלי אלא בידו כמו שנתבאר וכאן אף שמערה מכלי לכלי מכל מקום עיקר הברירה נעשה ע"י ידיו ואינו חשוב בורר בכלי אלא כשמסננן בסודר או כפיפה וכיוצא בהן:

* * *

יט אבל שומן הצף על גבי התבשיל אסור לערותו כולו אפילו כדי לאכול התבשיל לאלתר מפני שהן שני מיני אוכלין ואותו המין שאוכל לאלתר נקרא אוכל והשני נקרא פסולת וכשמערה השומן שאינו רוצה לאכלו הרי זה בורר פסולת מתוך אוכל:

כ מותר להגביה החבית על איזה דבר כדי שיקלח ממנה היין היטב ואף שעל ידי זה יורד יין גם מתוך השמרים אינו חשוב כבורר כל זמן שאין הניצוצות מתחילין לירד מהשמרים כמו שנתבאר וכן מותר ליתן מים על גבי שמרים שבחבית שיקלטו טעם היין ואין בזה משום בורר ובלבד שישתה מהם בו ביום:

כא אין מסננין את החרדל מהסובין שלו אע"פ שגם הם ראויים לאכילה ואין הסובין פסולת כלל ואין בו משום בורר מן התורה אף על פי כן אסור מדברי סופרים מפני שנראה כבורר אוכל מתוך הפסולת הואיל ומסנן כדי לאכול החרדל ולהשליך הסובין.

אבל אם נתן החרדל במסננת מערב שבת מותר ליתן בה ביצה לתקן מראה החרדל המסתנן בתוכה אע"פ שהחלמון יורד למטה עם החרדל והחלבון שהוא קשור נשאר למעלה עם הפסולת אינו נראה כבורר אוכל מתוך הפסולת מפני שהחלמון והחלבון שניהם אוכלין הם ואינו מסנן החלמון מן החלבון מחמת שהוא חפץ לאכול את החלמון ולא את החלבון אלא מחמת שהחלמון מועיל לתקן מראה החרדל ולא החלבון ואף שמשליך החלבון עם הפסולת ואוכל החלמון עם החרדל מכל מקום כיון שהסינון אינו בשביל האכילה אלא בשביל תיקון המראה אינו נראה כבורר אוכל מפסולת כיון שבאמת שניהם מין אוכל אחד הם:

כב ואף אם היה הסינון בשביל האכילה לא היה אסור אלא כאן שהחלבון אף ששם אוכל עליו מכל מקום אינו ראוי לאכלו כך כמות שהוא וגם רגילין להשליכו עם הפסולת לכן הוא נראה כפסולת לגבי החלמון הנאכל כמו שהוא עם החרדל ואסור מדברי סופרים אבל בענין אחר אין איסור כלל אפילו מדברי סופרים בברירת מין אוכל אחד דהיינו אפילו בורר חתיכות קטנות מתוך חתיכות גדולות קצת אע"פ שמשליך הקטנות ארצה אינן נראין כפסולת בשביל כך הואיל והן ראויין לאכילה ורגילות הוא לאכלן:

* * *

כג מים שיש בהם תולעים האסורים ע"ד שנתבאר בי"ד סי' פ"ד אסור לסננן אפילו בסודר שהרי אי אפשר כלל לשתותן בלא סינון שמא יבלע אחד מהם.

אבל מותר לשתותן ע"י מפה מפני שאין איסור בורר ומשמר אלא במתקן הענין קודם אכילה או שתיה שיהיה ראוי לאכילה או לשתיה שזהו דרך מלאכה אבל אם בשעת שתיה מעכב את הפסולת שלא יכנוס לתוך פיו אין זה מעין מלאכה ומותר ואין לאסור משום שריית בגד זהו כיבוסו ולא משום גזרה שמא יסחוט כיון שדבר מועט הוא הנשרה במים כדי להנחת פיו ובדבר מועט אין לחוש כמו שנתבאר בסי' ש"ב ולהאוסרין שם אפילו בדבר מועט משום שריית בגד זהו כיבוסו אף כאן אסור וכבר נתבאר שם שכל בעל נפש יחמיר לעצמו במקום שאפשר:

כד אם נפלו זבובים לכוס לא יוציא הזבובים לבדן מן הכוס שהרי זה כבורר פסולת מתוך האוכל שאסור אפילו כדי לאכול מיד אלא יקח גם מן המשקה קצת עמהם שאז אינו נראה כבורר כלל כמו שנתבאר למעלה:

כה המחבץ דהיינו שלוקח חלב ונותן בו קיבה כדי לחבצו

חייב משום בורר שהרי הפריש הקום מן החלב וכן אם נתן הקום בתוך כלי גמי ומי החלב נוטפים מתוכו הרי זה תולדת בורר אוכל מתוך הפסולת ע"י נפה וכברה וחייב ואע"פ שהקום והחלב שניהם מין אוכל אחד ואין כאן פסולת כלל אף על פי כן הואיל והם דברים לחים שהם מתערבים יפה והוא מפרידן יש בזה משום בורר כמו במפריד אוכל מפסולת:

כו ואם גבנו ועשאו גבינה חייב משום בונה שכל המקבץ חלק אל חלק ודבק הכל עד שיעשה גוף אחד הרי זה תולדת בונה:

כז נותנין שומשמין ואגוזים לדבש ובלבד שלא יחבצם בידיו:

כח אסור ליתן שמרים במשקה כדי להעמידו אע"פ שראוי לשתותו בשבת מפני שעל ידי כן יורדין גם שמרי המשקה עצמו לשולי הכלי והרי זה תולדת בורר כמו המחבץ:

כט הרוקק ברוח והרוח מפזר הרוק חייב משום זורה ולהאומרים שכל מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה אף כאן פטור אבל אסור מדברי סופרים אפילו אינו מתכוין לכך אלא שהוא פסיק רישיה ולא ימות:

* * *

חלק ב' סימן שכ דיני סחיטה בשבת

א הסוחט זיתים להוציא מהם שמן או ענבים להוציא מהן יין חייב מפני שמפרק המשקה מהפרי וכבר נתבאר בסי' ש"ה שכל המפרק אוכל או משקה ממקום שנתכסה בו הרי זה תולדת הדש אבל שאר פירות מותר לסחטן מן התורה להוציא מימיהם מפני שכל מי פירות אין עליהם תורת משקה אלא היוצא מן הזיתים ומן הענבים בלבד אלא תורת אוכל עליהם והרי זה כמפריד אוכל מאוכל שאין בו משום מפרק כמו שנתבאר שם.

ומדברי סופרים אסור לסחוט אפילו תותים ורמונים מפני שמקצת בני אדם שיש להם הרבה תותים ורימונים הם סוחטין אותן לשם משקה כזיתים וענבים ואילו היו כן הרבה לשאר בני אדם היו גם כן רגילין לסחטם לשם משקה לפיכך כל מי שסוחטן לשם משקה מועלת מחשבתו להיות שם משקה עליהם מדברי סופרים ואין אומרים בטלה דעתו אצל כל אדם וכן אותם אגסים (שקורין בערני"ס בל"א) שרגילין לסחטן לשם משקה במקצת מקומות אסור לסחטן בשבת בכל העולם כולו שאפשר שאם היה לכל העולם הרבה מהם כל כך כמו שם היו ג"כ סוחטין אותם לשם משקה וכן כל כיוצא בפירות אלו.

אבל שאר פירות שאין דרך העולם לסחטן לשם משקה דהיינו לשתות מימיהם מחמת צמא או תענוג אף שיש להם הרבה מהם ואפילו רגילין לסחטן לרפואה אין עליהם שם משקה בשביל כך אפילו מדברי סופרים ומותר לסחטן בשבת מפני שהוא כמפריד אוכל מאוכל ואע"פ שזה הסוחטן מתכוין לשם משקה בטלה דעתו אצל כל אדם.

ומכל מקום במקום שנהגו לסחוט איזה פרי לשם משקה הרי דינו שם כתותים ורמונים ואסור לסחטו בשבת באותו מקום לשם משקה שלא בטלה דעת זה הסוחט כיון שכל אנשי מקומו עושין כן בחול אבל בשאר מקומות מותר לסחטו הואיל ואין רגילין לסוחטו לשם משקה אף שיש להם הרבה ממנו.

ויש אומרים שכל הפירות אסור לסחטן מדברי סופרים לצורך מימיהם שכיון שזה הסוחט דעתו על מימיהם לשתותם מחמת צמא או מחמת תענוג (או אפילו לרפואה) הרי הם חשובים משקה מדברי סופרים ואין אומרים בטלה דעתו אצל כל אדם (אבל אם דעתו כדי לטבל בהם המאכל מותר כמו שיתבאר) אבל אם אינו סוחט אלא למתק הפרי ולא לצורך המשקה מותר בשאר כל הפירות ואפילו שותה המשקה הנסחט מותר כיון שאינו מתכוין בסחיטתו בשביל השתיה חוץ מתותים ורימונים וכיוצא בהן (מהפירות שמקצת בני אדם שיש להן הרבה סוחטין אותם לשם משקה כזיתים וענבים ואילו היה כן הרבה לשאר בני אדם היו רגילין גם כן לסחטן לשם משקה) שבהם אסרו לסחוט אפילו כדי למתקן בלבד גזרה שמא יסחוט גם כן לצורך המשקה (כמו שעושין אותן בני אדם שיש להם הרבה מהם).

וכן נוהגין להחמיר במקומות הרבה אבל העיקר כסברא הראשונה ומכל מקום במקום שנהגו להחמיר אין לשנות:

'לקוטי תורה' פרשת נצבים – הפרשה החסידית

ב. וְהִנֵּה עַל גִּילוּי שֶׁעַל יְדֵי מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת נֶאֱמַר "**כִּי כָּאָרֶץ תּוֹצִיא צִמְחָהּ וּכְגַנָּה זֵרוּעֶיהָ תַּצְמִיחַ**".

כִּי לְהָבִין אֵיךְ עַל יְדֵי עֲשִׂיָּה גַּשְׁמִיּוּת דְּמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת יִתְעַלּוּ בִּבְחִינַת קֹדֶשׁ־הָעֶלְיוֹן מַמָּשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת כו'?[40]

אַךְ הִנֵּה עַל זֶה נֶאֱמַר בַּמִּצְוֹת לְשׁוֹן זְרִיעָה – "**זִרְעוּ לָכֶם לִצְדָקָה** כו'" (הושע י, יב), "**זוֹרֵעַ צְדָקוֹת** וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעוֹת"[41].

פֵּירוּשׁ: שֶׁכְּמוֹ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל שֶׁאָנוּ רוֹאִים שֶׁמִּגַּרְעִין הַנִּזְרָע בָּאָרֶץ צוֹמֵחַ עֵץ פְּרִי, וְהִנֵּה הַפְּרִי יֵשׁ בּוֹ טוּב־טַעַם

(40) ("וְהִנֵּה שֶׁנִּתְבָּאֵר שֶׁלָּבֵן הִקְדִּימוּ בְּרִכַּת הַמִּצְוֹת, מִכָּל מָקוֹם גַּם זֶה אֵינוֹ מוּבָן אֵיךְ וּבַמָּה הַכֹּחַ שֶׁל הַבְּרָכָה שֶׁעַל יְדֵי זֶה יִהְיֶה הַשְׁרָאַת קֹדֶשׁ הָעֶלְיוֹן בַּעֲשִׂיָּה גַּשְׁמִיּוּת. וְעוֹד, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ כַּמָּה מִצְוֹת שֶׁאֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן כְּלָל וְעִם כָּל זֶה נִמְשָׁךְ הָאוֹר כו'". – אוֹר הַתּוֹרָה עַמּוּד ב' תתח).

(41) (בִּרְכַּת "יוֹצֵר אוֹר").

וְעֹנֶג מַה שֶּׁלֹּא הָיָה כְּלָל וּכְלָל בְּהַגַּרְעִין, שֶׁהֲרֵי הַגַּרְעִין אֵין לוֹ שׁוּם טַעַם כְּלָל, וְאִם כֵּן יִפָּלֵא אֵיךְ נִצְמַח מִמֶּנּוּ פֵּירוֹת מְשׁוּבָּחִים בְּטוּב־טַעַם לְמַעְלָה מַעְלָה מִמָּהוּתוֹ שֶׁל הַגַּרְעִין?

אַךְ הָעִנְיָן הוּא:

דְּעִיקַּר הַצִּמְיחָה הוּא מִכֹּחַ הַצּוֹמֵחַ שֶׁיֵּשׁ בָּאָרֶץ[42] מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְרֵאשִׁית, וְהוּא מִמַּאֲמַר (בְּרֵאשִׁית א, יא־יב): "תַּדְשֵׁא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא כו' וְעֵץ עוֹשֶׂה פְּרִי כו'", שֶׁכָּל זֶה הַמַּאֲמָר הוּא מְלוּבָּשׁ בְּכֹחַ הַצּוֹמֵחַ שֶׁבָּאָרֶץ, וְהוּא כֹּחַ אֲלֻקִּי מַמָּשׁ (בְּחִינַת מַלְכוּת־דְּמַלְכוּת שֶׁבְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּעֲשִׂיָּה כו') לְחַדֵּשׁ יֵשׁ מֵאַיִן, לְהוֹצִיא כָּל מִינֵי צְמִיחָה בִּטְעָמִים שׁוֹנִים כו'.

רַק שֶׁמִּכָּל מָקוֹם יֵשׁ צוֹרֶךְ **בִּזְרִיעָה וּנְטִיעַת הַגַּרְעִין** דַּוְקָא, לְפִי שֶׁאֵין הַבְּרָכָה שׁוֹרָה רַק כְּשֶׁיֵּשׁ בְּחִינַת כְּלִי מִלְּמַטָּה לִשְׁכּוֹן בּוֹ הַבְּרָכָה. וְכַיָּדוּעַ בַּזֹּהַר "דְּלֵית בִּרְכְּתָא שָׁרְיָא בַּאֲתַר רֵיקָנָא כו'"[43], עַל כֵּן זוֹרְעִין בּוֹ הַגַּרְעִין שֶׁיִּהְיֶה בְּחִינַת כְּלִי לִשְׁכּוֹן בּוֹ אוֹר וְשֶׁפַע כֹּחַ הַצּוֹמֵחַ. (וְהָעֲשָׂבִים וְהַפֵּירוֹת הַצּוֹמְחִין מֵאֲלֵיהֶן בְּלִי זְרִיעָה אֵינָם מְשׁוּבָּחִים כָּל כָּךְ. וְעַיֵּן לְקַמָּן). וְהַיְינוּ עַל יְדֵי שֶׁהַגַּרְעִין נִרְקָב בָּאָרֶץ, וְכָל כֹּחוֹ עוֹלֶה וְנִכְלָל בְּכֹחַ הַצּוֹמֵחַ, לָכֵן נִמְשָׁךְ הָאוֹר וְגִילּוּי מִכֹּחַ הַצּוֹמֵחַ – שֶׁהוּא מִבְּחִינַת מַאֲמַר "תַּדְשֵׁא כו' וְעֵץ כו'" – לְהַצְמִיחַ אִילָן כו'.

וּכְמוֹ כֵן יוּבָן לְמַעְלָה אֵיךְ מִמַּעֲשֵׂה מִצְוָה שֶׁנִּתְלַבְּשָׁה בְּעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים יִהְיֶה הַצְמִיחָה לִהְיוֹת גִּילּוּי בְּחִינַת קֹדֶשׁ הָעֶלְיוֹן:

דְּהַיְינוּ מִשּׁוּם שֶׁהַמִּצְוֹת הֵן בְּחִינַת זְרִיעָה שֶׁנִּזְרָעִים בָּאָרֶץ־הָעֶלְיוֹנָה[44], וְ"נָעוּץ תְּחִלָּתָן בְּסוֹפָן"[45], הַיְינוּ שֶׁבָּאָרֶץ־הָעֶלְיוֹנָה, שֶׁנִּקְרָא אֶרֶץ, "סוֹפָא דְּכָל דַּרְגִּין", נָעוּץ מִתְּחִלָּתָן מַמָּשׁ – בְּחִינַת קֹדֶשׁ־הָעֶלְיוֹן כו', וְזֶהוּ בְּחִינַת כֹּחַ הַצּוֹמֵחַ שֶׁבָּהּ לְהַצְמִיחַ גִּילּוּי אוֹרוֹת עֶלְיוֹנִים עַל יְדֵי מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת[46].

וּפֵירוּשׁ:

שֶׁכְּמוֹ שֶׁכֹּחַ הַצּוֹמֵחַ שֶׁבָּאָרֶץ הַגַּשְׁמִיּוּת מַצְמִיחַ כָּל מִינֵי מְגָדִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם טוּב־טַעַם וְעוֹנֶג כו', כָּךְ נִשְׁפַּע מִכֹּחַ הַצּוֹמֵחַ שֶׁבָּאָרֶץ הָעֶלְיוֹנָה כָּל מִינֵי הִתְגַּלּוּת תַּעֲנוּג־עֶלְיוֹן שֶׁיִּהְיוּ נֶהֱנִין מִגִּילּוּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא. וְהוּא עוֹנֶג נִפְלָא לְאֵין קֵץ, שֶׁהֲרֵי אֲפִילּוּ עַל תַּעֲנוּג שֶׁבְּגַן־עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן אָמְרוּ: "מוּטָב דְּלִידַיְינֵיהּ כו'"[47], שֶׁכְּדַאי כָּל יִסּוּרֵי גֵּיהִנֹּם כו'[48], כָּל שֶׁכֵּן בְּגִילּוּי שֶׁיִּהְיֶה לְעָתִיד־לָבֹא כו'.

וּכְמוֹ שֶׁאֵין גִּילּוּי כֹּחַ הַצּוֹמֵחַ שֶׁבָּאָרֶץ הַגַּשְׁמִי רַק עַל יְדֵי זְרִיעַת הַגַּרְעִין, כְּמוֹ כֵן הוּא גִּילּוּי כֹּחַ אֶרֶץ־הָעֶלְיוֹנָה דַּוְקָא עַל יְדֵי זְרִיעָה שֶׁל מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת כו'[49]. וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב (יְשַׁעְיָה סא, יא): "כִּי כָאָרֶץ תּוֹצִיא צִמְחָהּ וּכְגַנָּה זְרוּעֶיהָ תַּצְמִיחַ", שֶׁהַצְּמִיחָה הִיא לְמַעְלָה מַעְלָה מִמָּהוּת הַזֶּרַע הַזָּרוּעַ בָּהּ.

וְהִנֵּה מַה שֶּׁכָּתוּב "**זְרוּעֶיהָ** תַּצְמִיחַ", "זְרוּעֶיהָ" – לְשׁוֹן **רַבִּים**, הָעִנְיָן כִּי יֵשׁ ב' מִינֵי זְרִיעוֹת:

הָאֶחָד – זְרִיעַת **גּוּפָהּ שֶׁל מַעֲשֵׂה הַמִּצְוָה**, וּמִזֶּה נִצְמַח גִּילּוּי הָאוֹר וְהַזִּיו **בְּגַן־עֵדֶן**[50] **הַתַּחְתּוֹן**[51].

וְהַב' – הוּא זְרִיעָה רוּחָנִיּוּת יוֹתֵר, וְהוּא **כַּוָּנַת הַמִּצְוֹת**. כִּי כָּל הַמִּצְוֹת צְרִיכוֹת כַּוָּנָה[52], וְהַכַּוָּנָה הִיא בְּלִבּוֹ וּמוֹחוֹ, שֶׁהוּא עִנְיָן רוּחָנִי יוֹתֵר מִגּוּפָהּ שֶׁל מַעֲשֵׂה הַמִּצְוָה, כִּי הֲרֵי עִיקַּר הַכַּוָּנָה הוּא לְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ עַל יְדֵי מַעֲשֵׂה הַמִּצְוָה הַזֹּאת;

וְכֵן בְּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, בְּחִינַת הַכַּוָּנָה הוּא שֶׁלֹּא לִהְיוֹת נִפְרָד עַל יְדֵי זֶה מִיִּחוּדוֹ וְאַחְדוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שְׁלַח טו, לט): "וְלֹא תָתוּרוּ כו' אֲשֶׁר אַתֶּם **זוֹנִים**"; כִּזּוֹנָה שֶׁאֲסוּרָה לְבַעֲלָהּ[53] – כָּךְ אִי אֶפְשָׁר לוֹ עוֹד לְקַבֵּל מִבְּחִינַת קֹדֶשׁ־הָעֶלְיוֹן כו'.

וְהִנֵּה מִכַּוָּנוֹת הַמִּצְוֹת נִמְשָׁךְ וְנִצְמַח הָאוֹר **בְּגַן־עֵדֶן הָעֶלְיוֹן** כו'. וְזֶהוּ "וּכְגַנָּה **זְרוּעֶיהָ** תַּצְמִיחַ" – זַרְעָהּ לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא זְרוּעֶיהָ, הַיְינוּ ב' זְרִיעוֹת הַנַּ"ל[54].

---

(42) (רְאֵה גַּם כֵּן אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ סִימָן כ. תּוֹרָה אוֹר נד, ד. מַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי וַיִּקְרָא כֶּרֶךְ ב עַמּוּד תשעב).

(43) (שֶׁאֵין הַבְּרָכָה שׁוֹרָה בְּמָקוֹם רֵיק. רְאֵה זֹהַר חֵלֶק ב פז, ב. קנה, א. קנז, ב. חֵלֶק ג לד, א. חֵלֶק א רטז, ב).

(44) (עַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר מַעְנְיָן פֵּירוּשׁ "אֶרֶץ הָעֶלְיוֹנָה": עַל פָּסוּק "לֹא תִהְיֶה מְשֻׁכֵּלָה וַעֲקָרָה בְּאַרְצֶךָ" (תּוֹרָה אוֹר מִשְׁפָּטִים עח, ד). וְעַל פָּסוּק "הַבָּאִים יַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב" (תּוֹרָה אוֹר סא, א). וּב"אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ" (סִימָן ח) דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "זוֹרֵעַ צַדָּקוֹת").

(45) (סֵפֶר יְצִירָה פֶּרֶק א, מִשְׁנָה ז).

(46) וְעַיֵּן בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן הוּא" גַּבֵּי "אֲנִי כִּבְרוֹשׁ רַעֲנָן" (לְקַמָּן יוֹם הַכִּפּוּרִים סט, ג).

(47) ("וְלִיתֵי לְעָלְמָא דְּאָתֵי". חֲגִיגָה טו, ב).

(48) ("כָּל י"ב חֹדֶשׁ – מַה שֶּׁאֵשׁ שְׁלָנוּ אֶחָד מִשִּׁשִּׁים בְּאֵשׁ שֶׁל גֵּיהִנֹּם – בִּשְׁבִיל שֶׁיְּקַבֵּל הָעוֹנֶג גַּם בְּגַן עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן". לְעֵיל תּוֹרָה אוֹר בְּשַׁלַּח א, ד. וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת).

(49) (כַּמְבוֹאָר עִנְיָן זֶה בַּאֲרִיכוּת עַל פָּסוּק "הַבָּאִים יַשְׁרֵשׁ" הַנַּ"ל).

(50) (רְאֵה בְּרָכוֹת יז, א).

(51) (וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר מַעְנְיָן גַּן־עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן: עַל פָּסוּק "וְעַתָּה יִגְדַּל נָא" (לְעֵיל שְׁלַח לט, ג). וְעַל פָּסוּק "וַיְדַבֵּר כו' בְּמִדְבַּר סִינַי כו'" (לְעֵיל בַּמִּדְבָּר ב, ב)).

(52) (רְאֵה בְּרָכוֹת יג, א).

(53) (סוֹטָה כו, ב).

(54) וְעַיֵּן בְּ"סֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים" פֶּרֶק ל"ח.

וְהִנֵּה פֵּירוּשׁ "בָּאָרֶץ תּוֹצִיא צִמְחָהּ" הַיְינוּ מַדְרֵגָה ג', וְהִיא הַצְּמִיחָה אֲשֶׁר תּוּצְמַח בִּלְתִּי זְרִיעָה כְּלָל. וְהַיְינוּ כְּמוֹ עֲשָׂבִים הָעוֹלִים מֵאֲלֵיהֶן, וְכֵן כְּמוֹ פֵּירוֹת הַיַּעַר, כְּמוֹ הַתַּפּוּחִים שֶׁבַּעֲצֵי הַיַּעַר, שֶׁגְּדֵילִים וְנִצְמָחִין מֵעַצְמָן בְּלִי זְרִיעָה, אַךְ הַפֵּירוֹת שֶׁעַל יְדֵי הַזְּרִיעָה וְהַנְּטִיעָה הֵם מְשׁוּבָּחִים מְאֹד מְאֹד מֵהָעוֹלִים מֵאֲלֵיהֶן כו'.

וְהַנִּמְשָׁל יוּבָן:

דִּבְחִינָה זוֹ הַגּ', הַיְינוּ עִנְיָן מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת שֶׁנַּעֲשִׂים בְּלִי שׁוּם כַּוָּונָה לְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, וּכְעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (יְשַׁעְיָה כט, יג): "וַתְּהִי יִרְאָתָם אוֹתִי **מִצְוַת אֲנָשִׁים מְלוּמָּדָה**", שֶׁהֲרֵי זֶה כְּאִלּוּ אֵין כָּאן בְּחִינַת זְרִיעָה כְּלָל, וְאַף עַל פִּי כֵן הָ"אָרֶץ תּוֹצִיא צִמְחָהּ" עַל יְדֵי **אַהֲבָה הַמְסוּתֶּרֶת** שֶׁיֵּשׁ בְּאָדָם, אַף שֶׁהִיא מְסוּתֶּרֶת לְגַמְרֵי כֵּיוָן שֶׁלֹּא הוֹצִיא הָאַהֲבָה מֵהֶעְלֵם לְגִילּוּי לְכַוֵּין לְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, מִכָּל מָקוֹם מֵאַחַר שֶׁעַל כָּל פָּנִים יֵשׁ בּוֹ הָאַהֲבָה הַמְסוּתֶּרֶת, הִנֵּה הָ"אָרֶץ תּוֹצִיא צִמְחָהּ". וּמִכָּל מָקוֹם לֹא דָּמֵי כְּלָל לְמַה שֶׁ"גִּנָּה **זְרוּעֶיהָ** תַּצְמִיחַ" שֶׁהֵם הַמִּצְוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּכַוָּונָה כו'[55].

וְזֶהוּ מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בְּעִנְיָן בִּרְכַּת הַמִּצְוֹת "עוֹבֵר לַעֲשִׂיָּתָן", שֶׁכְּדֵי לִהְיוֹת אִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא שֶׁל מַעֲשֵׂה הַמִּצְוָה מְעוֹרֵר גִּילּוּי אִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא – זֶה הוּא עִנְיָן הַבְּרָכָה "בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם".

פֵּירוּשׁ: כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר חֵלֶק א' (דף קכ"ב, א') עַל פָּסוּק (קֹהֶלֶת ה, ח) "**מֶלֶךְ לְשָׂדֶה נֶעֱבָד**":

"מַאן **מֶלֶךְ**? דָּא קוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא דְּאִתְחַבַּר **לְשָׂדֶה** כַּד אִיהוּ **נֶעֱבָד**. מַאן **שָׂדֶה**? דָּא (תּוֹלְדוֹת כז, כז) **שָׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ ה'**"[56].

פֵּירוּשׁ: "אֲשֶׁר **בֵּרְכוֹ ה'**" הַיְינוּ עִנְיָן בִּרְכַּת הַמִּצְוֹת, שֶׁהוּא הַמְשָׁכָה עֶלְיוֹנָה מִלְּמַעְלָה מַעֲלָה לִהְיוֹת גִּילּוּי כֹּחַ הַצּוֹמֵחַ אֲשֶׁר בָּאָרֶץ הָעֶלְיוֹנָה, לְהַצְמִיחַ יְשׁוּעוֹת עַל יְדֵי מַעֲשֵׂה הַמִּצְוָה בְּרִיבּוּי הָאוֹר כו'[57]. :

ג. וְהִנֵּה "**כִּי כָאָרֶץ תּוֹצִיא צִמְחָהּ, וּכְגִנָּה זְרוּעֶיהָ תַּצְמִיחַ**" הַיְינוּ בְּחִינַת הַצְּמִיחָה שֶׁמִּמַּעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת וּמִכַּוָּונַת הַמִּצְוֹת הַנִּמְשָׁךְ בְּכָל הַשָּׁנָה כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל מְסַגְּלִין תּוֹרָה וּמִצְוֹת;

"**כֵּן אַדְנַ"י הַוְיָ"ה יַצְמִיחַ צְדָקָה וּתְהִלָּה**", וְהוּא הַצְּמִיחָה וְגִילּוּי הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה בְּרֹאשׁ־הַשָّנָה וְיוֹם־הַכִּפּוּרִים וְעֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר תְּרוּמָה (קע"ז, א'): "**בְּהַאי זִמְנָא**[58] **'אַדְנַ"י הַוְיָ"ה אַתָּה הַחִלּוֹתָ**" (וְאֶתְחַנַּן ג, כד) כו'"', שֶׁבְּ' שְׁמוֹת אֵלּוּ – אַדְנַ"י הַוְיָ"ה – מִתְגַּלִּים בְּרֹאשׁ־הַשָّנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְהַיְינוּ לִהְיוֹת "יַצְמִיחַ **צְדָקָה וּתְהִלָּה**" כו'.

וְיוּבָן זֶה בְּהַקְדִּים עִנְיָן בְּחִינַת בַּעֲלֵי־תְּשׁוּבָה:

דִּהִנֵּה כָּל הַנַּ"ל הִיא כְּשֶׁהָאָדָם הוּא סָר מֵרָע וְעוֹשֶׂה טוֹב, שֶׁאָז הוּא עִנְיָן הַזְּרִיעָה "זוֹרֵעַ צְדָקוֹת כו'"; וְכֵן שְׁאָר כָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה נִקְרָאִים בְּשֵׁם צְדָקָה דֶּרֶךְ כְּלָל, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (וְאֶתְחַנַּן ו, כה): "**וּצְדָקָה** תִּהְיֶה לָּנוּ כִּי נִשְׁמוֹר לַעֲשׂוֹת אֶת **כָּל הַמִּצְוָה** הַזֹּאת כו'"[59], שֶׁהֵן בְּחִינַת זְרִיעָה לִהְיוֹת עַל יְדֵי זֶה "מַצְמִיחַ יְשׁוּעוֹת"; וְכֵן גַּם קִיּוּם מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה נִקְרָא זְרִיעָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (יִרְמְיָה ב, ב): "בְּאֶרֶץ **לֹא זְרוּעָה**", שֶׁבְּחִינַת הַ"לֹא", דְּהַיְינוּ מַה שֶׁיּוֹשֵׁב וְאֵינוֹ עוֹבֵר עֲבֵירָה[60] הוּא גַּם כֵּן בְּחִינַת זְרִיעָה בָּאָרֶץ־הָעֶלְיוֹנָה כְּמוֹ בְּעוֹשֵׂי מִצְוָה כו'.

אֲבָל כְּשֶׁהָאָדָם חוֹטֵא חַס־וְשָׁלוֹם וּמְבַטֵּל מִצְוַת־עֲשֵׂה נִקְרָא **חוֹטֵא** לְשׁוֹן **חִסָּרוֹן**[61] וְהָעִדֵּר בְּחִינַת זְרִיעָה הַנַּ"ל. וְכָל שֶׁכֵּן בְּעָבְרוֹ עַל מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, שֶׁנִּקְרָא "עָוֹן" מִלְּשׁוֹן "הֶעֱוָה דַּרְכּוֹ"[62], שֶׁהוּא עִנְיָן עִיּוּוּת וְ"דֶרֶךְ עֲקַלְתּוֹן"[63], שֶׁמַּמְשִׁיךְ יְנִיקָה לַחִיצוֹנִים, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (יְשַׁעְיָה סו, כד): "הַפּוֹשְׁעִים **בִּי**" – בְּ"גוּפָא דְּמַלְכָּא"[64] כו'. וְעַל זֶה נֶאֱמַר (הַאֲזִינוּ לב, י): "יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ **מִדְבָּר**", שֶׁהוּא מָקוֹם שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִזְרִיעָה כְּלָל, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (פָּרָשַׁתְנוּ כט, כב): "לֹא תִזָּרַע וְלֹא תַצְמִיחַ, וְלֹא יַעֲלֶה בָהּ כָּל עֵשֶׂב כו'"[65].

---

55) (וְעַיֵּין בַּזֹּהַר תְּרוּמָה (קס"ו, ב') עַל פָּסוּק "וּכְגִנָּה זְרוּעֶיהָ כו'" וְעַל פָּסוּק "אוֹר זָרוּעַ כו'".

וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה: בְּפָרָשַׁת וַיִּגַּשׁ עַל פָּסוּק "וַיְלַקֵּט יוֹסֵף כו'" (תּוֹרָה אוֹר וַיִּגַּשׁ מד, ב). וּבְשִׁיר הַשִּׁירִים עַל פָּסוּק (ו, ח) "שִׁשִּׁים הֵמָּה מְלָכוֹת כו'" (לח, א וְאֵילָךְ). וְעַיֵּין בְּסֵפֶר חֲסִידִים סִימָן שכ"א).

56) (מִי הוּא שָׂדֶה? זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא שֶׁהִתְחַבֵּר לְשָׂדֶה כְּשֶׁהוּא נֶעֱבָד. מִיהוּ שָׂדֶה? זֶה שָׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ ה'. נִתְבָּאֵר בְּבֵיאוּרֵי הַזֹּהַר לְאַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי קכט ג [כה, ב] וְאֵילָךְ).

57) וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר עַל פָּסוּק "יְבָרֶכְךָ ה'" בְּפָרָשָׁה נָשֹׂא (כו, ג. כז, א־ב), עַיֵּין שָׁם.

58) ("דְּהַיְינוּ בְּיוֹם־הַכִּפּוּרִים וְרֹאשׁ־הַשָּׁנָה, עַיֵּין שָׁם". – לְקַמָּן בַּבֵּיאוּר).

59) (וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּפָרָשַׁת בְּשַׁלַּח בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "אָשִׁירָה" (תּוֹרָה אוֹר סג, ב)).

60) (קִדּוּשִׁין לט, ב: "יָשַׁב וְלֹא עָבַר עֲבֵירָה נוֹתְנִים לוֹ שָׂכָר כְּעוֹשֶׂה מִצְוָה").

61) (רְאֵה רַשִּׁ"י מְלָכִים א א, כא: "חַטָּאִים – חֲסֵרִים וּמְנוּדִעִין מִן הַגְּדוּלָּה כְּמוֹ (שׁוֹפְטִים כ, טז): אֶל הַשַּׂעֲרָה וְלֹא יַחֲטֵא").

62) (רְאֵה יִרְמְיָה ג, כא: "הֶעֱוּ אֶת דַּרְכָּם". וּבִמְצוּדַת צִיּוֹן: "הֶעֱוּוּ – מִלְּשׁוֹן עִוּוּת וְעִקּוּם". תַּנְיָא, אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ סִימָן י. הַהֶבְדֵּל בֵּין חַטָּא לְעָוֹן – רְאֵה לְעֵיל מַטּוֹת פב, א. אוֹר הַתּוֹרָה רֹאשׁ הַשָּׁנָה עַמּוּד א'שפו).

63) (לְשׁוֹן הַגְּמָרָא חֲגִיגָה כ, ב. וְעוֹד. רְאֵה מְצוּדַת צִיּוֹן יְשַׁעְיָה כז, א: "עֲקַלְתּוֹן – עִנְיָן עִקּוּם וְעִוּוּת כְּמוֹ אָרְחוֹת עֲקַלְקַלּוֹת (שׁוֹפְטִים ה, ו)").

64) (גּוּף הַמֶּלֶךְ. זֹהַר חֵלֶק ב פח, ב).

65) (וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מֵעִנְיָן "מִדְבָּר": בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "אֲנִי לְדוֹדִי" (לְעֵיל פָּרָשַׁת רְאֵה לב, ב־ג). וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "כְּנֶשֶׁר יָעִיר" (לִקְמָן הַאֲזִינוּ עז, ג. עח, ג)).

אַךְ עַל כָּל זֶה "כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ כו'"[66], דְּהַיְינוּ כִּי גַּם לָזֶה יֵשׁ עֵצָה – עַל יְדֵי הִתְגַּלּוּת "י"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים" עַל יְדֵי בְּחִינַת תְּשׁוּבָה, וּבִפְרָט בַּעֲשֶׂרֶת יְמֵי תְשׁוּבָה, שֶׁהֵן עִיקַּר הַזְּמַן לְקַבָּלַת הַשָּׁבִים כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (יְשַׁעְיָה נה, ו): "דִּרְשׁוּ ה' **בְּהִמָּצְאוֹ** כו'"[67].

כִּי הִנֵּה בַּעֲשֶׂרֶת יְמֵי תְשׁוּבָה הוּא זְמַן הִתְגַּלּוּת "י"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּשָׁא לד, ו): "**וַיַּעֲבֹר** הֲוָיָ"ה עַל פָּנָיו וַיִּקְרָא". פֵּירוּשׁ "**וַיַּעֲבוֹר**": שֶׁנִּמְשָׁךְ מִצַּד עַצְמוֹ בִּבְחִינַת אִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא לְבַד, כִּי בְּכָל הַשָּׁנָה אֵין הַגִּילּוּי אוֹר רַק מִבְּחִינַת אִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא **שֶׁעַל יְדֵי אִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא** דַּוְקָא, אֲבָל בַּעֲשֶׂרֶת יְמֵי תְשׁוּבָה נִמְשָׁךְ בְּחִינַת אִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא **מִצַּד עַצְמוֹ**. וְהַיְינוּ "וַיַּעֲבוֹר ה' עַל פָּנָיו [..] אָרֶךְ אַפַּיִם" (שָׁם) – "אֲרִיכוּ דְּאַנְפִּין"[68], שֶׁמִּתְאָרֵךְ וְנִמְשָׁךְ לְמַטָּה גַּם עַד מְקוֹם הָעוֹנוֹת וְהַפְּשָׁעִים לִהְיוֹת "נוֹשֵׂא עָוֹן" (שָׁם) – לְמַלֹּאוֹת כָּל הַפְּגָמִים כו' וְכָל הַחֲסָרוֹנוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּהַמְשָׁכַת אוֹר הַקֹּדֶשׁ־הָעֶלְיוֹן בְּבִיטּוּל מִצְוֹת־עֲשֵׂה וּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה כו'.

וְהַיְינוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (אַחֲרֵי טז, ל): "**לִפְנֵי הֲוָיָ"ה** תִּטְהָרוּ", כִּי כָּל הַמִּצְוֹת נִקְרָאוּ[69] "**מִצְוֹת הֲוָיָ"ה**"[70], אַךְ עַל יוֹם הַכִּפּוּרִים נֶאֱמַר "וְלִקְדוֹשׁ **הֲוָיָ"ה** מְכוּבָּד"[71], כְּלוֹמַר שֶׁהוּא בְּחִינַת קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל וּמְרוֹמָם לְמַעְלָה מִבְּחִינַת שֵׁם הֲוָיָ"ה, וְזֶהוּ עִנְיַן "לִפְנֵי הֲוָיָ"ה".

וּבֵיאוּר הַדְּבָרִים הִנֵּה יוּבָן בְּהַקְדִּים עִנְיַן "**הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ**" שֶׁאוֹמְרִים בַּעֲשֶׂרֶת יְמֵי תְשׁוּבָה:

דְּהִנֵּה יָדוּעַ בְּשֹׁרֶשׁ עִנְיַן רֹאשׁ־הַשָּׁנָה – שֶׁהוּא עִנְיַן בְּנִין מִדַּת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ[72], וּכְמַאֲמַר רַז"ל[73]: "אִמְרוּ לְפָנַי מַלְכִיּוֹת כְּדֵי שֶׁתַּמְלִיכוּנִי כו'". וְהַטַּעַם שֶׁזֶּהוּ **בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה** דַּוְקָא, הוּא כִּי בְּכ"ה בֶּאֱלוּל נִבְרָא הָעוֹלָם[74], וּבְיוֹם הַשִּׁשִּׁי לְמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית נִבְרָא אָדָם־הָרִאשׁוֹן וְהוּא רֹאשׁ־הַשָּׁנָה.

וְהִנֵּה בְּיוֹם בְּרוֹא אָדָם הָרִאשׁוֹן הָיָה הִתְחָלַת גִּילּוּי מִדַּת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, כִּי לֹא שַׁיָּךְ בְּחִינַת מְלוּכָה רַק עַל בְּחִינַת אָדָם – שֶׁהָאָדָם מְקַבֵּל עוֹל מַלְכוּתוֹ כְּמַאֲמַר "וּמַלְכוּתוֹ **בְּרָצוֹן** קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם כו'"[75]. מַה שֶּׁאֵין כֵּן עַל בְּהֵמוֹת וְחַיּוֹת, שֶׁקְּדְמוּ לִבְרִיאַת אָדָם־הָרִאשׁוֹן, לֹא שַׁיָּךְ כְּלָל בְּחִינַת לְשׁוֹן מְלוּכָה.

וְאָמַר אָדָם הָרִאשׁוֹן אָז הַשִּׁיר שֶׁל יוֹם ו'[76] – הוּא (תְּהִלִּים צג, א): "ה' מָלָךְ גֵּאוּת **לָבֵשׁ** כו'" – לְפִי שֶׁבּוֹ נִמְשָׁךְ לִהְיוֹת בְּחִינַת מֶלֶךְ וְנִתְלַבֵּשׁ בִּ"לְבוּשׁ מַלְכוּת". וְלָכֵן בְּכָל שָׁנָה שֶׁחוֹזֵר הַדָּבָר לְקַדְמוּתוֹ[77], הִנֵּה בְּיוֹם רֹאשׁ־הַשָּׁנָה הוּא הַמְשָׁכַת בְּחִינַת מַלְכוּת מִמְּקוֹרוֹ כְּמוֹ שֶׁהָיָה הַמְשָׁכָה זוֹ בְּיוֹם זֶה בִּתְחִלַּת בְּרִיאַת הָעוֹלָם. וְהוּא עִנְיַן מַה שֶּׁעָלָה בְּמַחֲשָׁבָה הַקְּדוּמָה "אֲנָא אֶמְלוֹךְ"[78], כְּלוֹמַר, זֶהוּ בְּחִינַת רָצוֹן שֶׁעָלָה בַּמַּחֲשָׁבָה הַקְּדוּמָה שֶׁל עַצְמוּת הַמַּאֲצִיל לִהְיוֹת בְּחִינַת מֶלֶךְ עַל עָם נִפְרָד.

וְרָצוֹן זֶה לִהְיוֹת מֶלֶךְ הוּא בְּחִינַת מָקוֹר לִמְצִיאוּת הִתְפַּשְׁטוּת מִדָּה זוֹ דְּמַלְכוּת אַחַר כָּךְ, דְּהַיְינוּ לִהְיוֹת בְּחִינַת הַצִּמְצוּם וּלְצַמְצֵם וּלְהַסְתִּיר אֶת עַצְמוֹ כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה בְּחִינַת הִתְהַוּוּת הַיֵּשׁ וְדָבָר נִפְרָד (שֶׁיִּהְיֶה דָּבָר נִפְרָד בִּידִיעָתוֹ. וּרְצוֹנוֹ לוֹמַר, בִּידִיעָתוֹ שֶׁל הַיֵּשׁ וְנִבְרָא, שֶׁנִּדְמֶה לוֹ שֶׁהוּא יֵשׁ וְדָבָר נִפְרָד כו') כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַמַּאֲצִיל מֶלֶךְ עַל עָם.

וַהֲרֵי צִמְצוּם זֶה אֵינוֹ אֶלָּא אֲצִלָנוּ, אֲבָל קַמִּיהּ יִתְבָּרֵךְ "כּוּלָּא חָשִׁיב"[79] כְּמוֹ קוֹדֶם הַבְּרִיאָה, וְאֵין כָּאן שׁוּם דָּבָר נִפְרָד בֶּאֱמֶת, כִּי "אֲנִי הֲוָיָ"ה לֹא שָׁנִיתִי" (מַלְאָכִי ג, ו), וּכְמוֹ קוֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם כו', וְאִם כֵּן אֵין לְךָ דָּבָר שֶׁחוּץ מִמֶּנּוּ, וְעַל מִי הוּא מוֹלֵךְ?

רַק שֶׁלְּפִי שֶׁמִּכָּל מָקוֹם מֵחֲמַת בְּחִינַת הַצִּמְצוּם נַעֲשָׂה בְּחִינַת יֵשׁ וְדָבָר נִפְרָד בִּידִיעָתֵינוּ, הֲגַם דְּקַמִּיהּ כּוּלָּא כְּלָא, מִכָּל מָקוֹם שַׁיָּךְ בְּחִינַת מְלוּכָה עַל עָם שֶׁהֲרֵי הֵם יֵשׁ וְדָבָר נִפְרָד בִּידִיעָתָם כו'. וּלְפִי דְּקַמִּיהּ כְּלָא חָשִׁיב, לָכֵן צָרִיךְ לְהַמְשִׁיךְ תְּחִלָּה בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה לִהְיוֹת לוֹ הָרָצוֹן לִמְלוֹךְ, וְהוּא עִנְיַן הַמְשָׁכָה מִבְּחִינָה הַנַּ"ל "אֲנָא אֶמְלוֹךְ כו'".

וְהַמְשָׁכָה זוֹ הוּא עִנְיַן מַלְכִיּוֹת שֶׁאוֹמְרִים בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה, וּכְמַאֲמַר רַז"ל "אִמְרוּ לְפָנַי מַלְכִיּוֹת כְּדֵי שֶׁתַּמְלִיכוּנִי עֲלֵיכֶם" שֶׁעַל יְדֵי זֶה מְעוֹרְרִים וּמַמְשִׁיכִים הָרָצוֹן דִּבְחִינַת "אֲנָא אֶמְלוֹךְ".

---

66) (הַאֲזִינוּ לב, יא. וּבְפֵירוּשׁ רַשִׁ"י: כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ – נָהָגוּם בְּרַחֲמִים וּבְחֶמְלָה; הַנֶּשֶׁר הַזֶּה רַחֲמָנִי עַל בָּנָיו: אֵינוֹ נִכְנָס לְקִנּוֹ פִּתְאוֹם, עַד שֶׁהוּא מְקַשְׁקֵשׁ וּמְטָרְף עַל בָּנָיו בִּכְנָפָיו בֵּין אִילָן לְאִילָן וּבֵין שׁוֹכָה לַחֲבֵרְתָּהּ כְּדֵי שֶׁיַּעוֹרוּ בָּנָיו וִיהֵא בָּהֶן כֹּחַ לְקַבְּלוֹ. "יָעִיר קִנּוֹ – יְעוֹרֵר בָּנָיו. עַל גּוֹזְלָיו יְרַחֵף – אֵינוֹ מַכְבִּיד עַצְמוֹ עֲלֵיהֶם אֶלָּא מַחוֹפֵף , נוֹגֵעַ וְלֹא נוֹגֵעַ. אַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא כו').

67) ("אֵלּוּ עֲשָׂרָה יָמִים שֶׁבֵּין רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְיוֹם הַכִּפּוּרִים". רֹאשׁ הַשָּׁנָה יח, א).

68) (זֹהַר חָדָשׁ חֵלֶק א אַחֲרֵי עח, ב).

69) (לְהָעִיר מֵהַקְּדָמַת תִּקּוּנֵי זֹהַר בְּתְחִילָתָהּ ב, א. וּרְאֵה גַּם כֵּן שָׁם תִּקּוּן מא. תִּקּוּן ע קלא, א).

70) (כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל עַל פָּסוּק "כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת כו'" (לְעֵיל מה, ב).

71) (יְשַׁעְיָה נח, יג. רְאֵה בְּפֵירוּשׁ הָרַדַ"ק).

72) (פְּרִי עֵץ חַיִּים שַׁעַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה פֶּרֶק א. שַׁעַר הַכַּוָּונוֹת. וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת).

73) (רֹאשׁ הַשָּׁנָה טז, א).

74) (וַיִּקְרָא רַבָּה רֵישׁ פָּרָשָׁה כט. פִּרְקֵי דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר פֶּרֶק ח. רְאֵה רַ"ן רֹאשׁ הַשָּׁנָה טז, א).

75) (בְּרָכַת "אֱמֶת וֶאֱמוּנָה").

76) (רְאֵה פִּרְקֵי דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר פֶּרֶק יא).

77) (רְאֵה לֵב דָּוִד לְהַחִיד"א פֶּרֶק כט עַל פִּי מַה שֶּׁכָּתַב הָרַמַ"ז בְּסֵפֶר תִּקּוּן שׁוֹבָבִים. מִשְׁנָה סוֹף פֶּרֶק ג דְּגִיטִין. שו"ת הָרַב יוֹסֵף אִירְגַּז בְּסוֹף סֵפֶר מְבוֹא פְּתָחִים סִימָן ה בַּאֲרוּכָּה).

78) (רְאֵה לְעֵיל נְשֹׂא כא, ד וְשָׁם נִסְמָן).

79) (זֹהַר חֵלֶק א בַּהַקְדָּמָה יא, ב).

וְזֶהוּ עִנְיַן מַה שֶּׁאוֹמְרִים בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה "הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ":

כִּי מֶלֶךְ סְתָם הוּא כָּל הַשָּׁנָה, דְּהַיְינוּ מִדַּת מַלְכוּתוֹ אֲשֶׁר מִתְפַּשֶּׁטֶת בָּעוֹלָמוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים" (תְּהִלִּים קמה, יג); "וּמַלְכוּתוֹ בַּכֹּל מָשָׁלָה" (תְּהִלִּים קג, יט), אֲבָל מְקוֹר מִדַּת הַמְּלוּכָה – דְּהַיְינוּ בְּחִינַת הַמְשָׁכַת מַחֲשֶׁבֶת "אֲנָא אֶמְלוֹךְ" – נִקְרָא "הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ", שֶׁעֲדַיִין מוּבְדָּל וּמְרוֹמָם הוּא מִבְּחִינַת הִתְפַּשְּׁטוּת בָּעוֹלָמוֹת, וְ"אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ" (וְאֶתְחַנַּן ד, לה) מַמָּשׁ, רַק שֶׁעָלָה בִּרְצוֹנוֹ לִהְיוֹת מֶלֶךְ כו'[80].

וְלָכֵן אוֹמְרִים "הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ" בְּכָל עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְשׁוּבָה, כִּי בְּכָל הַיָּמִים הַלָּלוּ מַמְשִׁיכִים בְּכָל יוֹם מֵעֲצְמוּת הַמַּאֲצִיל רָצוֹן לִמְלוּכָה (וַעֲשָׂרָה יָמִים – כְּנֶגֶד עֲשֶׂר סְפִירוֹת דְּמַלְכוּת, שֶׁבְּכָל יוֹם נִמְשָׁךְ בְּחִינָה אַחַת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ"פְרִי עֵץ חַיִּים"[81]).

וְהִנֵּה בְּחִינַת "הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ" הוּא בְּחִינַת "קְדוּשָׁתִי לְמַעְלָה מִקְּדוּשַׁתְכֶם", דְּהַיְינוּ שֶׁהַמְשָׁכָה זוֹ הִיא מִלְּמַעְלָה יוֹתֵר מֵהַמְשָׁכָה שֶׁעַל יְדֵי הַמִּצְוֹת[82]. עִם הֱיוֹת שֶׁעַל יְדֵי הַמִּצְוֹת מַמְשִׁיכִים מִבְּחִינַת קֹדֶשׁ הָעֶלְיוֹן מַמָּשׁ, אַף עִם כָּל זֶה אָמְרוּ: "קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ – יָכוֹל כָּמוֹנִי? כו'". רוֹצֶה לוֹמַר שֶׁיֵּשׁ עוֹד אִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא – שֶׁלְּמַעְלָה מֵאִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא שֶׁעַל יְדֵי אִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא שֶׁל מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת, דְּהַיְינוּ שֶׁאֵין אִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא מִמַּעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת מַגִּיעַ לְשָׁם בִּכְלָל[83].

וְגִילּוּי זֶה עִיקָּרוֹ מִצַּד אִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא מִצַּד עַצְמוֹ, שֶׁלְּמַעְלָה מֵאִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תִּשָּׂא לד, ו): "וַיַּעֲבֹר ה' עַל פָּנָיו וַיִּקְרָא כו'". וְזֶהוּ שֶׁנִּקְרָא "קְדוּשָׁתִי" שֶׁ"לְּמַעְלָה מִקְּדוּשַׁתְכֶם כו'". וְעַל יְדֵי הַמְשָׁכָה זוֹ מִתְתַּקְּנִים כָּל הַפְּגָמִים שֶׁפָּגְמוּ עַל יְדֵי הָעֲוֹנוֹת וְחַטָּאִים; שֶׁהֵם מַגִּיעִים עַד בְּחִינַת קֹדֶשׁ־הָעֶלְיוֹן, שֶׁהוּא מְקוֹר אוֹר הַמִּצְוֹת, אֲבָל בְּשֶׁנִּמְשָׁךְ מִבְּחִינַת "קְדוּשָׁתִי שֶׁלְּמַעְלָה מִקְּדוּשַׁתְכֶם" נִיתְּקְנוּ וְנִתְמַלְּאוּ כָּל הַחֲסָרוֹנוֹת שֶׁבִּבְחִינַת קֹדֶשׁ־הָעֶלְיוֹן כו'.

וְזֶהוּ בְּחִינַת וּמַדְרֵגַת בַּעֲלֵי־תְשׁוּבָה שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת צַדִּיקִים[84] גְּמוּרִים: כִּי הַצַּדִּיקִים גְּמוּרִים מַמְשִׁיכִים מִבְּחִינַת קֹדֶשׁ, וְלָכֵן "יֹאמְרוּ לִפְנֵיהֶם קָדוֹשׁ", אֲבָל גְּדוֹלָה בְּחִינַת תְּשׁוּבָה "בְּחֵילָא יַתִּיר"[85] שֶׁמַּמְשִׁיךְ מִבְּחִינַת "קְדוּשָׁתִי" שֶׁ"לְּמַעְלָה מִקְּדוּשַׁתְכֶם"[86], וְלָכֵן אוֹמְרִים "הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ" בְּכָל עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְשׁוּבָה. :

ד"ה כי כארץ

---

80) (וְזֶהוּ כְּעִנְיַן "בְּרֵישׁ הוּרְמָנְתָא דְּמַלְכָּא כו'" (זֹהַר חֵלֶק א טו, א). וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּרַבְיָא־מְהֵימְנָא פָּרָשַׁת פִּנְחָס (דַף רנ"ו, עַמּוּד ב'): "אֲתַר דְּאִתְגַּזְרַת מִתַּמָּן דְּאִיהוּ אֵין־סוֹף כו'". וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ"תִּיקּוּנֵי זֹהַר" תִּיקּוּן עֲשִׂירִי בְּפֵרוּשׁ "אֵיֵּה מְקוֹם כְּבוֹדוֹ" כו'. וְעַיֵּן שָׁם בְּרַבְיָא מְהֵימְנָא (דַף רנ"ח, עַמּוּד ב') בְּעִנְיַן (תִּשָּׂא לג, יח): "הַרְאֵנִי נָא אֶת כְּבוֹדֶךָ כו'".

וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר (רְאֵה דִּבּוּר הַמַּתְחִיל זֶה תקס"ט – דֶּרֶךְ מִצְוֹתֶיךָ קעח, ב; תקס"ט חֵלֶק ב עַמּוּד ר) עַל פָּסוּק (שֵׁלַח יד, כא) "וְאוּלָם חַי אָנִי, וְיִמָּלֵא כְבוֹד כו'": "כָּבוֹד" הַיְינוּ בְּחִינַת מַחֲשֶׁבֶת "אֲנָא אֶמְלוֹךְ", שֶׁהִיא גַּם כֵּן בְּחִינַת לְבוּשׁ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים צג, א): "ה' מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ", וְהַמְשָׁכַת בְּחִינָה מַחֲשָׁבָה זוֹ נִמְשָׁךְ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל מִכֹּחַ הַמַּחֲשָׁבָה כו'.

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה נִזְכַּר בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת נֹחַ (דַף ס"ה א') כַּמָּה בְּחִינוֹת שֶׁנִּקְרְאוּ מַחֲשָׁבָה־עִילָּאָה כו'. וּכְמוֹ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל בְּאָדָם, כֹּחַ הַמַּחֲשָׁבָה הוּא מְקוֹר הַמַּחֲשָׁבָה כו'.

וְהוּא הַנִּקְרָא "מְקוֹם כְּבוֹדוֹ" – פֵּירוּשׁ: מָקוֹם – רוֹצֶה לוֹמַר: מְקוֹר וְשֹׁרֶשׁ הַמַּחֲשָׁבָה כו', וְהוּא בְּחִינַת "אַיֵּה" – בְּחִינַת אֵין־סוֹף. וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב "אֲתַר דְּאִתְגַּזְרַת מִתַּמָּן דְּאִיהוּ אֵין־סוֹף כו'".

וְהוּא בְּחִינַת מַה שֶׁאָמְרוּ רַז"ל (פִּרְקֵי דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר פֶּרֶק ג. וּרְאֵה לְעֵיל בְּהַר מג, ב. וְשָׁם נִסְתָּם): "עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם הָיָה הוּא וּשְׁמוֹ בִּלְבַד", דְּבְחִינַת "שְׁמוֹ" זֶה, זֶהוּ עִנְיַן "אַיֵּה מְקוֹם כְּבוֹדוֹ" (קְדוּשַׁת כֶּתֶר), וּמִשָּׁם נִמְשָׁךְ לִהְיוֹת בְּחִינַת "אֲנָא אֶמְלוֹךְ כו'".

וְזֶהוּ בְּחִינַת "הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ" – שֶׁהוּא מִבְּחִינַת "קְדוּשָׁתִי שֶׁלְּמַעְלָה מִקְּדוּשַׁתְכֶם", כִּדְלִקְמָן.

וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "קוֹל דּוֹדִי" בְּעִנְיַן "מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים" (לְקַמָּן שִׁיר הַשִּׁירִים יד, ג).

81) (שַׁעַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה פְּרָקִים א. ב. ג. ו).

82) (וּלְהָעִיר, שֶׁבְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה נִצָּבִים [כָּאן] מְדַבֵּר בִּדְרָגָא נַעֲלִית יוֹתֵר מִבְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה בְּפָרָשָׁתֵנוּ וְאֲמוֹרוֹ. דִּבְלִקּוּטֵי תּוֹרָה בְּפָרָשָׁתֵנוּ שֶׁקָּדוֹשׁ הָא' הוּא כֶּתֶר (דִּבְפַשְׁטוּת הוּא אֲרִיךְ), וּבְלִקּוּטֵי תּוֹרָה נִצָּבִים (נב, ג) שֶׁקְּדוּשַׁתְכֶם שֶׁנִּמְשָׁךְ עַל יְדֵי הַמִּצְוֹת הוּא אֲרִיךְ וּקְדוּשָׁתִי שֶׁלְּמַעְלָה מִקְּדוּשָׁתְכֶם הוּא עַתִּיק. וְאַף עַל פִּי כֵן מְבוֹאָר שָׁם שֶׁגַּם קְדוּשָׁתִי נִמְשֶׁכֶת לְמַטָּה. – דִּבּוּר הַמַּתְחִיל וְנִקְדַּשְׁתִּי – תּוֹרַת מְנַחֵם סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים מְלֻקָּט חֵ"ג עַמּוּד רסב).

83) (כִּי אִם עַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה "מִמַּעֲמַקִּים כו'" וּכְדִלְקַמָּן.

וְגַם עַל יְדֵי הַתּוֹרָה נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת אִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא זוֹ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר עַל פָּסוּק "וְאָתְחַנַּן כו'" (לְעֵיל וְאֶתְחַנַּן ב, ג־ד. ג, ד).

וּמִזֶּה יוּבָן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר – בְּפָרָשַׁת בְּרֵאשִׁית, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "צְאֶינָה וּרְאֶינָה", שֶׁהַתְּשׁוּבָה נִקְרָא רְפוּאָה וְכֵן הַתּוֹרָה, וְהַיְינוּ לְפִי שֶׁקָּדְמוּ לָעוֹלָם כו' (תּוֹרָה אוֹר ח, א), עַיֵּן שָׁם.

84) (רְאֵה בְּרָכוֹת לד, ב. רַמְבַּ"ם הִלְכוֹת תְּשׁוּבָה פֶּרֶק ז הֲלָכָה ד. נִתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְנִקְדַּשְׁתִּי" תשכ"ה הַנַּ"ל).

85) (בְּיֶתֶר כֹּחַ. זֹהַר חֵלֶק א קכט, א).

86) (בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "דִּבֵּר אֶל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" תשכ"א (תּוֹרַת מְנַחֵם סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים מְלֻקָּט שָׁם עַמּוּד רמט): "רְצָרִיךְ בִּיאוּר, הֲרֵי גַּם תְּשׁוּבָה הִיא עֲבוֹדַת הָאָדָם, אִתְעֲרוּתָא דִּלְתַתָּא, וְלָמָּה "קְדוּשָׁתִי לְמַעְלָה מִקְּדוּשַׁתְכֶם". עַיֵּן שָׁם הַבִּיאוּר בְּסָעִיף ב.

בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְנִקְדַּשְׁתִּי" הַנַּ"ל עַמּוּד רסב:

וְלִכְאוֹרָה צָרִיךְ לוֹמַר, דְּהַמַּעֲלָה שֶׁבְּבַעֲלֵי תְשׁוּבָה עַל צַדִּיקִים גְּמוּרִים, אַף שֶׁגַּם בְּצַדִּיקִים יֶשְׁנָה הָעֲבוֹדָה דִּג' פְּעָמִים "קְדוֹשׁ" וְקָדוֹשׁ הָא' הוּא "קָדוֹשׁ אָנִי" (קְדוּשָׁתִי שֶׁלְּמַעְלָה מִקְּדוּשַׁתְכֶם), הוּא, שֶׁהַגִּילּוּי דְּקָדוֹשׁ הָא' בְּצַדִּיקִים הוּא בְּאוֹפֶן דְּהַעֲלָאָה לְמַעְלָה, שֶׁמִּשְׁתּוֹקְקִים לָצֵאת מִמְּציאוּתָם וְלִיכָּלֵל בְּקְדוּשָׁתוֹ יִתְבָּרֵךְ (וְזֶה שֶׁנִּמְשָׁךְ לָהֶם כְּמוֹ שֶׁהֵם לְמַטָּה הוּא רַק קָדוֹשׁ הַב' וְהַג'), וּבְבַעֲלֵי תְשׁוּבָה, גַּם קָדוֹשׁ הָא' הוּא בְּאוֹפֶן דְּהַמְשָׁכָה לְמַטָּה.

וְצָרִיךְ לְהָבִין, אֵיךְ אֶפְשָׁר שֶׁתּוּמְשַׁךְ הַקְּדוּשָׁה דְ"קָדוֹשׁ אָנִי" לְמַטָּה. וּבְיוֹתֵר אֵינוֹ מוּבָן, דִּבְאוֹר הַתּוֹרָה אִיתָא, שֶׁאֲפִילּוּ קָא סְלֵקָא דַעְתָּךְ שֶׁיִּהְיוּ כְּמוֹנִי הוּא תְּמוּהַּ, וּבְלִקּוּטֵי תּוֹרָה אִיתָא (גַּם לְהַמַּסְקָנָא), שֶׁעַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה מַמְשִׁיכִים הַקְּדוּשָׁה דְ"קָדוֹשׁ אָנִי", דִּלְכְאוֹרָה הֵם סְתִירוֹת הֲפוּכוֹת).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

(יז) **והנה** להבין שרש כל הדברים הנ"ל בתוס' ביאור. הנה יש להקדים באור הפסוק מ"ש (משלי ג, יט) ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה. דהנה ידוע בענין שמים וארץ שהן בבחי' רוחניות וגשמיות דהיינו בבחי' משפיע ומקבל שהמשפיע בכל מקום הוא בבחי' הרוחניות והמקבל הוא בבחי' הגשמיות והגשמיות מקבל מן הרוחניות שזהו כמו בחי' צומח ודומם בכלל. וביאור הענין הנה אנו רואים בחוש שכל שפע ברכת פרי הארץ וכל אשר בה הכל נמשך מן השמים דוקא. והוא מגלגל המזלות שהמזלו' קבועים ברקיע הנק' שמים. ומהם נמשך כל שפע רוחני בארץ הגשמי וכמ"ש (הושע ב, כג) אענה את השמים והם יענו את הארץ ועניה זו לשון שפע הוא כידוע. וכמו (דברים לג, יד) וממגד תבואות שמש וממגד כו'. הרי נשפע רוחניות כח השפע שבתבואות הארץ שצומחי' מן הארץ ע"י חום השמש. אע"פ שע"י זריעה בארץ נמשך מכח הצומח שבארץ להצמיח הכל כמ"ש הכל היה מן העפר דוקא. אבל זה גופא שיצמח מן הארץ זה בא מכח העליון רוחני דמזלות שברקיע דוקא וכמאמר אין לך עשב מלמטה שאין לו מזל מלמעלה שמכה אותו ואומר כו'. לפי שהכו"מ שברקיע הן כחות רוחניים ויש בהם דוקא כח המגדל ומצמיח לעשות רבוי תבואות וכל פרי הארץ בכל חלקי דצח"מ גם בחלק המדבר כמ"ש (שבת קנו, א) מזל מחכים ובארץ מגדלת חכמים וטפשים כו'. והן שנוי טבעי דצח"מ וגידולם ורבויים הכל משינוי סבובי גלגלים על אקלימי הארץ כידוע. ונמצא יובן מזה שכדור הארץ (הגם שהוא רק כגרגיר חרדל לגבי כדור השמים כל שפע רוחניות דשמים נמשך בה. וכמ"ש בסדור ע"פ (תהלים עד, יז) אתה הצבת כל גבולות ארץ) הוא בחי' מקבל והוא בחי' דומם גשמי והשמים הוא בחי' משפיע רוחני כערך בחי' הצומח על הדומם שהצומח יש בו איזה רוחניות להיותו גדול וצומח בהתפשטות וריבוי מאין ליש כו'. וזהו ענין שמים וארץ הגשמיים. ומזה יובן עכ"פ גם בשמים וארץ העליונים ובכל משפיע ומקבל העליונים שבחי' המקבל הוא בחי' דומם כארץ והמשפיע הוא בחי' צומח להגדיל ולהוליד (וכגשמים שמצמיחים בארץ כמ"ש (ישעיה נה, י) והרוה את הארץ והולידה והצמיחה לפי שטבע המים להצמיח כו'. וכמו"כ בחי' מ"ד דדכורא שבכחו להצמיח ולהוליד ולד אע"פ שהאשה תוליד כמ"ש אשה כי תזריע וילדה כמו כח הצומח שבארץ שיש בכחו להצמיח כו'. מ"מ א"א לה להוליד מעצמה כ"א ע"י בחי' מ"ד דדכורא דוקא ואינה רק כמו בחי' דומם לקבל שפע המ"ד כענין (סנהדרין עד, ב) אסתר קרקע עולם היתה כו'). וכך יובן למעלה בכללות בחי' משפיע ומקבל שנק' שמים וארץ העליונים הרוחני' בחי' דכר ונוק' בכלל שזהו בחי' זו"נ בכלל שבחי' המדות דז"א נק' שמים עלאה שכלול מאש ומים כו' הוא בחי' משפיע הרוחניות לבחי' המל' דאצי' שנק' ארץ עלאה שנק' בחי' דומם והן בחי' אותיות הדבור שהן בחי' דומם שהרי אין באותיות הדבור שום צמיחה ורבוי כלל וכלל רק הן כהווייתן לבד כדומם כי הרי לא ניתוסף ונתרבה מאות א' ג' וד' אותיות אלא כל אות ואות כמו שהוא נשאר בהווייתו ואין בו ריבוי והתפשטות כלל וע"כ נקרא האותיות אבנים כמו ה' אבנים כו' (דהגם שיש באותיות הדבור הארת אור השכל והמדות דאוי"ר כו'. אבל מקבלים השפע הזאת כמו שנשפע בהן מן המוח והלב והן עצמן בחי' דומם לקבל לבד כו' בלי יתוספו מצד עצמו ולפעמים נקרא הדבור משפיע לגבי המקבל מן הדבור כתלמיד שמקבל מדבור הרב מ"מ אין בזה הדבור תוס' וגרעון כלל כידוע בענין המל' למעלה דמה שמקבלת ממדות דז"א משפיע לעולמות כו'. וזהו אמת ואמונה כל זאת כו'). אבל בחי' המדות ומוחין שבמדות דז"א דאצי' נקרא בחי' צומח שמגדל ומרבה כו'. והוא מה שאנו רואים שיש במדות שבלב בחי' צמיחה והתפשטות ורבוי מקטנות לגדלות שהרי התינוק הקטן מדותיו בקטנות ביותר וכשיגדל יגדלו מדותיו עמו כפי ערך גדלות השכל שלו. וכמ"ש (משלי יב, ח) לפי שכלו יהולל איש כדמיון עץ קטן שיגדל מעט מעט והיה לאילן גדול וכמ"ש (דברים כ, יט) כי האדם עץ השדה כו' (וכמ"ש במ"א בענין עץ ארז ואזוב שהאזוב תכלית קטנות הצמיחה והארז תכלית גדלות הצמיחה שבמדות וכמ"ש (מ"א ה, יג) וידבר על העצים מן הארז אשר בלבנון ועד האזוב אשר יצא בקיר כו' וד"ל):

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

וּבְזֶה[30] יוּבָן ב' כְּתוּבִים הַנִּרְאִים כְּסוֹתְרִים זֶה אֶת זֶה: כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר[31]: "מְלֹא כָל הָאָרֶץ **כְּבוֹדוֹ**", וּ"כְבוֹדוֹ" תַּרְגּוּמוֹ: "**זִיו** יְקָרֵיהּ", בְּחִינַת זִיו וְהָאָרָה לְבַד – וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר[32]: "אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ **אֲנִי** מָלֵא", וַ"אֲנִי" מַשְׁמָע מָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ מַמָּשׁ!

וְהָעִנְיָן, כִּי "אֲנִי מָלֵא" הַיְינוּ בִּבְחִינַת **סוֹבֵב** וְהֶעְלֵם, וְסוֹבֵב לְד' עוֹלָמוֹת כְּאֶחָד, וְעַל כֵּן אוֹמֵר "שָׁמַיִם וָאָרֶץ" בְּהַשְׁוָוָאָה אַחַת. אֲבָל הַהָאָרָה שֶׁבִּבְחִינַת גִּילּוּי אֵינָהּ אֶלָּא מִבְּחִינַת "כְּבוֹדוֹ", "זִיו יְקָרֵיהּ" – בְּחִינַת "מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין" כַּנַּ"ל:

וְזֶהוּ עִנְיַן **יְרִיעוֹת הַמִּשְׁכָּן**, שֶׁבָּהֶם הָיָה הַשְׁרָאַת **הַמַּקִּיפִים**, וְכִדְאִיתָא בְּעֵץ חַיִּים[33]: שֶׁהָעִיגּוּלִים הַשְׁרָאָתָם בְּהַהֵיכָלוֹת, עַיֵּין שָׁם. וְהָיָה **הֵיכַל קֹדֶשׁ קֳדָשִׁים** – בְּחִינַת **מַקִּיפִים דְּג' רֹאשׁוֹנוֹת.** וְהַמָּקוֹם הַנִּקְרָא "**קֹדֶשׁ**" – הוּא **מַקִּיפִים דְּחַג"ת.**

וְכַיָּדוּעַ שֶׁגַּם בְּהַמַּקִּיפִים יֵשׁ י' סְפִירוֹת, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל[34]. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר גַּם כֵּן בְּמָקוֹם אַחֵר עִנְיַן **עֶשֶׂר סְפִירוֹת שֶׁבְּרָצוֹן**: הָרָצוֹן לְהַאֲצִיל חָכְמָה זֶהוּ בְּחִינַת חָכְמָה שֶׁבְּרָצוֹן כו', עַיֵּין בַּבִּיאוּר[35] לְמַאֲמַר זֹהַר פָּרָשָׁה שְׁמוֹת[36], עַל פָּסוּק[37] "תָּשׁוּרִי מֵרֹאשׁ אֲמָנָה".

וְהַכֵּלִים, כְּמוֹ הָאָרוֹן וְהַמְּנוֹרָה כו' הֵם כֵּלִים שֶׁבָּהֶם הָיָה גִּילּוּי **הָאוֹר פְּנִימִי.** כִּדְאִיתָא בְּ"לִקּוּטֵי אֲמָרִים" חֵלֶק א' פֶּרֶק נ"ג, שֶׁ**בַּלּוּחוֹת שֶׁבָּאָרוֹן** הָיָה גִּילּוּי אֶלְקוּת שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת מִיצִירָה וַעֲשִׂיָּה, אֶלָּא שֶׁחַבַּ"ד דִּבְרִיאָה נִתְלַבְּשׁוּ מַמָּשׁ בַּלּוּחוֹת שֶׁבָּאָרוֹן. וּלְפִיכָךְ לֹא הָיָה הָאָרוֹן תּוֹפֵס מָקוֹם כְּלָל, כִּי הַמָּקוֹם הָיָה בָּטֵל בִּמְצִיאוּת לְגַבֵּי גִּילּוּי אֱלֹהוּת שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת מָקוֹם. וְכֵן עַל דֶּרֶךְ זֶה גַּם בַּמְּנוֹרָה וְשׁוּלְחָן וּמִזְבֵּחַ, וְכַנַּ"ל:

ב) וְעַתָּה[38] יֵשׁ לְהָבִין **פְּרָטֵי הַכֵּלִים:**

הִנֵּה[39] **מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן** הוּא בְּחִינַת **מַלְכוּת**, שֶׁנִּשְׁפֶּלֶת בְּבִי"עַ לְבָרֵר בֵּירוּרֵי נוֹגַהּ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "וַתִּתֵּן טֶרֶף לְבֵיתָהּ"[40], וּמַעֲלִית אוֹתָם בְּסוֹד מַ"ן. וּכְמוֹ כֵן הָיָה עִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת נִקְרָבִים בַּמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, שֶׁהַבְּהֵמָה שֶׁהִיא מִבְּחִינַת נוֹגַהּ נִשְׂרֶפֶת בָּאֵשׁ וּמִתְבָּרֶרֶת, וְהַפְּסוֹלֶת נִדְחֶה לַחִיצוֹנִים, כַּמְּבוֹאָר בְּעִנְיַן "תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן"[41], וּמַה שֶׁנִּתְבָּרֵר – נִכְלָל בָּאֱלֹהוּת בָּאֵשׁ שֶׁלְּמַעְלָה.

וְלָכֵן הָיָה מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן חוּץ לַמָּקוֹם הַנִּקְרָא "קֹדֶשׁ", כִּי בַּאֲצִילוּת "לֹא יְגוּרְךָ רָע"[42], וְהַבֵּירוּרִים לֹא שַׁיָּכִים כִּי אִם בְּבִי"עַ כו'. וְלָכֵן עַל הַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי שֶׁבִּבְחִינַת אֲצִילוּת כְּתִיב[43]: "וְעוֹלָה וּמִנְחָה וְנֶסֶךְ לֹא תִסְכּוּ עָלָיו", וְהוּא לֹא־תַעֲשֶׂה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּסֵדֶר תְּצַוֶּה (סִימָן ק"ד), כִּי אִם קְטֹרֶת[44], שֶׁעִנְיַן הַקְטֹרֶת הוּא בַּחֶשְׁאִי[45], וְהוּא מִלְּשׁוֹן **הִתְקַשְּׁרוּת**[46], שֶׁהָעוֹלָמוֹת נִקְשָׁרִים זֶה בָּזֶה.

וְהוּא עַל דֶּרֶךְ מַה שֶׁאָמַר רַשְׁבִּ"י: "בְּחַד קְטִירָא אִתְקַטְּרָנָא בֵּיהּ בְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא"[47], רוֹצֶה לוֹמַר הִתְקַשְּׁרוּת נִפְלָאָה, וְלֹא בִּבְחִינַת בֵּירוּר לְהַפְרִיד הָרַע, אֶלָּא גַּם אַחַר שֶׁכִּבֵּר הִפְרִיד כָּל תַּעֲרוֹבוֹת רָע יוֹסִיף אוֹמֶץ וְהִתְקַשְּׁרוּת בַּהּ'.

---

30) רְאֵה גַּם לִקּוּטֵי תּוֹרָה צַו טז, א. שְׁלַח מה, א. רְאֵה לד, א. וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת.

31) יְשַׁעְיָה ו, ג.

32) יִרְמְיָה כג, כד.

33) רְאֵה עֵץ חַיִּים שַׁעַר מב פֶּרֶק ג. וּרְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה שְׁלַח לז, ד. וּרְאֵה גַּם תַּנְיָא קוּנְטְרֵס אַחֲרוֹן סִימָן כ (קל, א). סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים אעת"ר עַמּוּד קסא.

34) בְּתְחִילַּת הַמַּאֲמָר מִמִּשְׁנַת חֲסִידִים.

35) בַּאוּרֵי הַזֹּהַר לְאַדְמו"ר הָאֶמְצָעִי פֶּרֶק ו, ד וְאֵילֶךָ.

36) זֹהַר חֵלֶק ב וַיִּקְרָא ג, א.

37) שִׁיר הַשִּׁירִים ד, ח.

38) פֶּרֶק ב: מְיוּסָּד עַל דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "רְאוּ קָרָא" – מַאֲמָרֵי אַדְמו"ר הַזָּקֵן תקס"ד עַמּוּד סה וְאֵילֶךָ; נוֹסַח אַחֵר עִם הַגְּהוֹת – אוֹר הַתּוֹרָה וַיַּקְהֵל עַמּוּד ב'קפג. ב'רג. וּרְאֵה גַּם מַאֲמָרֵי אַדְמו"ר הָאֶמְצָעִי שְׁמוֹת חֵלֶק ב עַמּוּד תרס וְאֵילֶךָ. תּוֹרַת חַיִּים רֵישׁ פָּרָשַׁת וַיַּקְהֵל שפו, ג וְאֵילֶךָ. סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרס"ה עַמּוּד רא וְאֵילֶךָ.

39) לִכְלָלוּת הַמְּבוֹאָר לְהַלָּן דְּמִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן וּמִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי הֵם חִיצוֹנִיּוֹת הַלֵּב וּפְנִימִיּוּת הַלֵּב. רְאֵה גַּם לִקּוּטֵי תּוֹרָה סוּכּוֹת עח, ד. שְׁמִינִי עֲצֶרֶת פו, ד. תּוֹרַת חַיִּים תְּרוּמָה תמג, א וְאֵילֶךָ. אוֹר הַתּוֹרָה וַיַּקְהֵל עַמּוּד ב'רכז וְאֵילֶךָ. הֶמְשֵׁךְ תער"ב פְּרָקִים ריב־ג. תרמ"ג עַמּוּד סה. תרמ"ד עַמּוּד שא. סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים מְלֻקָּט חֵלֶק א (תִּשְׁרֵי־חֶשְׁוָן) עַמּוּד 164 וְאֵילֶךָ. וּרְאֵה גַּם לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק ו עַמּוּד 185. חֵלֶק כא עַמּוּד 221.

40) מִשְׁלֵי לא, טו.

41) רְאֵה סִידּוּר עִם דַּא"ח ל, ג. דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "לְהָבִין עִנְיַן תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן". וּרְאֵה גַּם לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק כה עַמּוּד 134.

42) תְּהִלִּים ה, ה. וּרְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה בַּמִּדְבָּר ג, ג. עֵץ חַיִּים שַׁעַר מט.

43) תְּצַוֶּה ל, ט.

44) שם ז: "וְהִקְטִיר עָלָיו אַהֲרֹן קְטֹרֶת סַמִּים".

45) ראה יומא מד, א. רש"י ד"ה "שבחשאי" עֲרָכִין טז, א.

46) "כִּי תִּרְגּוּם "וַתִּקְשֹׁר עַל יָדוֹ" בְּפָרָשַׁת וַיֵּשֶׁב (לח, כח) – וּקְטֹרֶת עַל יָדֶיהָ". – לִקּוּטֵי תּוֹרָה וַיִּקְרָא ו, ד. "כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר: **קְשׁוּרָא דְּכוּלָּא**" – מַאֲמָרֵי אַדְמו"ר הַזָּקֵן תקס"ד עַמּוּד סז. רְאֵה זֹהַר וַיְחִי רל, א. וַיַּקְהֵל ריט, ב. שְׁמִינִי לז, ב. וּרְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה תּוֹלְדוֹת קנב, א.

47) בְּקֶשֶׁר אֶחָד נִקְשַׁרְתִּי בּוֹ – בַּקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. רְאֵה אִדְּרָא זוּטָא, זֹהַר חֵלֶק ג רפח, א.

וְזֶה שֶׁיָּךְ גַּם **בַּמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי** – תִּפְאֶרֶת דַּאֲצִילוּת, שֶׁ"מַּבְרִיחַ מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה"[48], רוֹצֶה לוֹמַר שֶׁעוֹלֶה מַעְלָה מַעְלָה עַד קָצֶה הָעֶלְיוֹנָה, בְּחִינַת כֶּתֶר. וְלָכֵן הָיָה מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי מְכֻוָּן נֶגֶד הָאָרוֹן[49].

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא מַה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה: "מִיכָאֵל מַקְרִיב נִשְׁמוֹתֵיהֶן שֶׁל צַדִּיקִים עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ"[50]. וְאֵין זֶה בֵּירוּר, אֶלָּא תּוֹסֶפֶת הִתְקַשְּׁרוּת כַּנַּ"ל, "לְאִשְׁתָּאֲבָא בְּגוּפָא דְּמַלְכָא"[51].

וְ"**שׁוּלְחָן בַּצָּפוֹן**"[52] – בְּחִינַת רִשְׁפֵּי אֵשׁ הָאַהֲבָה, שֶׁהִיא כְּמַעֲלַת הַזָּהָב עַל הַכֶּסֶף, שֶׁנִּמְשֶׁכֶת מִגְּבוּרָה דַּאֲצִילוּת, וּמִשָּׁם בָּאִים כָּל הַהַשְׁפָּעוֹת, כַּיָּדוּעַ בְּעִנְיַן "גְּבוּרוֹת גְּשָׁמִים"[53], וְלָכֵן הָיָה מַנִּיחִים הַלֶּחֶם עַל הַשֻּׁלְחָן.

וּ"**מְנוֹרָה בַּדָּרוֹם**" הוּא בְּחִינַת חֶסֶד.

וְהָאָרוֹן שֶׁבְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים הוּא בְּחִינַת כְּלִי לְהַלּוּחוֹת, הוּא בְּחִינַת ג' רֵאשׁוֹנוֹת: כֶּתֶר, חָכְמָה, בִּינָה. כִּי הַלּוּחוֹת הֵם מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוּת הַכֶּתֶר, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמִצְוָה שע"ט[54] עַל פִּי הַיְרוּשַׁלְמִי[55] – שֶׁ"הָיוּ נִקְרָאִים מִכָּל צַד", לְפִי שֶׁ"כּוּלוֹ פָּנִים" וְאֵין בָּהֶם מִבְּחִינַת אֲחוֹרַיִים.

וְסֵפֶר **תּוֹרָה שֶׁכְּתַב מֹשֶׁה** שֶׁהָיְתָה **מוּנַּחַת בָּאָרוֹן** – בְּחִינַת **אוֹר הַחָכְמָה**, וְהָאָרוֹן הָיָה **כְּלִי** לְכָל זֶה.

וְ**הַכַּפֹּרֶת**[56] הוּא מְחִיצַת יְסוֹד אִימָּא הַמַּלְבִּישׁ לִיסוֹד אַבָּא. כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בְּ"אוֹצְרוֹת חַיִּים"[57] עַל פָּסוּק[58] "טוֹבָה תּוֹכַחַת מְגוּלָה מֵאַהֲבָה מְסוּתָּרֶת", שֶׁבְּחִינַת חֲסָדִים הַמְכוּסִים בְּיִסוֹד אִימָּא נִקְרָא "אַהֲבָה מְסוּתָּרֶת", וְהוּא בְּחִינַת אַהֲבָה רַבָּה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל שֶׁעוֹבֶרֶת דֶּרֶךְ מַעֲבִיר עַל יְדֵי הַשֵּׂכֶל וּמִתְלַבֶּשֶׁת בּוֹ.

וּ**שְׁנֵי הַכְּרוּבִים**[59] – "**כְּרוּב אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה וּכְרוּב אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה**"[60] – הֵם בְּחִינַת זָ"א וְנוּקְבָא. כִּי זָ"א הוּא "סוֹף עוֹלָמוֹת הָאֵין־סוֹף", וְזֶהוּ "מִקָּצָה מִזֶּה". וְנוּקְבָא הִיא מְקוֹר הַנִּבְרָאִים וְשׁוֹרְשָׁם, וְנִקְרָא "אִימָּא תַּתָּאָה"[61], וְזֶהוּ "מִקָּצָה מִזֶּה".

וְהַטַּעַם שֶׁנִּקְרָא "כְּרוּב":

הִנֵּה אוֹר אֵין־סוֹף "לָאו מִכָּל אִינּוּן מִדּוֹת אִיהוּ כְּלָל"[62], כִּי הוּא פָּשׁוּט בְּתַכְלִית הַפְּשִׁיטוּת[63], וְעָלָיו נֶאֱמַר[64]: "כִּי לֹא אָדָם הוּא לְהִנָּחֵם", וְהִתְלַבְּשׁוּתוֹ לְהָאִיר בָּעוֹלָמוֹת הוּא עַל יְדֵי י' סְפִירוֹת – וְכַנַּ"ל בְּמִשַּׁל הִתְלַבְּשׁוּת הַנֶּפֶשׁ בַּגּוּף, בְּחִינַת נַר"נ בְּמוֹחַ, לֵב, כָּבֵד – וְעַל שֵׁם זֶה נִקְרָא אָדָם.

אַךְ בַּאֲצִילוּת, הַחָכְמָה הִיא בְּבְחִינַת אֵין־סוֹף, וְכֵן הַמִּדּוֹת, וְאָז נִקְרָא "אָדָם הַגָּדוֹל"[65], "אָדָם הָרִאשׁוֹן". אֲבָל כְּשֶׁמִּתְלַבֵּשׁ וּמִתְצַמְצֵם לְהָאִיר לְבִי"ע נִקְרָא "אַנְפֵּי זוּטְרֵי"[66], שֶׁהַחָכְמָה בִּבְחִינַת צִמְצוּם, וְזֶהוּ עִנְיַן "כְּרוּב – כְּרַבְיָא"[67] כִּדְאִיתָא בַּגְּמָרָא[68].

וְ"**הַכְּרוּבִים פּוֹרְשֵׂי כְנָפַיִם לְמַעְלָה**"[69] – כִּי ג' פְּעָמִים בְּכָל יוֹם עוֹלִים וּמִתְיַחֲדִים בִּבְחִינַת אֲצִילוּת – בְּג' תְּפִלּוֹת שֶׁבְּכָל יוֹם.

וְ**הַכְּרוּבִים יוֹצְאִים "מִן הַכַּפֹּרֶת"**[70] – בְּחִינַת יְסוֹד אִימָּא שֶׁנַּעֲשָׂה כֶּתֶר לְזוּ"נ, וְהוּא בְּחִינַת "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין" – שֶׁכּוֹלֵל שְׁנֵיהֶם בְּשָׁוֶה.

(וְגֶפֶן שֶׁל זָהָב שֶׁהָיְתָה עוֹמֶדֶת **עַל פֶּתַח** שֶׁל הֵיכָל **בְּבֵית עוֹלָמִים**[71] – בְּחִינַת יְסוֹד – "דְּעָבִיד[72] פֵּירִין"[73].

וּ**שְׁתֵּי שׁוּלְחָנוֹת** שֶׁהָיוּ "**בָּאוּלָם מִבִּפְנִים עַל פֶּתַח הַבַּיִת**"[74] – אֶפְשָׁר שֶׁהֵם נֶצַח וְהוֹד. וְצָרִיךְ עִיּוּן).

---

48) תְּרוּמָה כו, כח.

49) רַשִּׁ"י תְּצַוֶּה ל, ו.

50) רְאֵה חֲגִיגָה יב, א (כְּגִירְסַת הָעֵין יַעֲקֹב). תּוֹסְפוֹת דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וּמִיכָאֵל" מְנָחוֹת קי, א. וּרְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה וַיַּקְהֵל עַמּוּד ב'קצט.

51) לְהִשְׁאֵב וּלְהִכָּלֵל בְּגוּף הַמֶּלֶךְ. זֹהַר חֵלֶק א וַיְחִי, ריז, ב.

52) נִתְבָּאֵר בְּאוֹר הַתּוֹרָה וַיַּקְהֵל שָׁם עַמּוּד ב'רז.

53) רֵישׁ תַּעֲנִית. רְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה שְׁמִינִי עֲצֶרֶת צב, ד. צו, א. וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת.

54) מִצְוֹת מַשָּׂא הָאָרוֹן בְּכַתֵּף, לְעֵיל מ, ב.

55) שְׁקָלִים פֶּרֶק ו הֲלָכָה א. וּרְאֵה שַׁבָּת קד, א.

56) רְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה שָׁם עַמּוּד ב'קצב.

57) שַׁעַר אַבָּא וְאִימָּא. וּבְעֵץ חַיִּים הוּא בְּשַׁעַר יד פֶּרֶק ב. וּרְאֵה גַּם לִקּוּטֵי תּוֹרָה לַאֲרִיז"ל עַל הַפָּסוּק.

58) מִשְׁלֵי כז, ה.

59) נִתְבָּאֵר בְּתוֹרָה אוֹר תְּרוּמָה עט, ב וְאֵילֶךָ. שָׁם פא, ב. מַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן תקע"א עַמּוּד ע וְאֵילֶךָ, וּבְנוֹסַח שֵׁנִי שָׁם עַמּוּד צג וְאֵילֶךָ.

60) תְּרוּמָה כה, יט.

61) רְאֵה תַּנְיָא פֶּרֶק נב.

62) תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה "פֶּתַח אֲלִיָּהוּ" יז, ב.

63) רְאֵה לְעֵיל מִצְוַת הָאֲמָנַת אֱלֹקוּת פֶּרֶק ג. וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת.

64) שְׁמוּאֵל־א טו, כט.

65) לְשׁוֹן הַכָּתוּב יְהוֹשֻׁעַ יד, טו,

66) פָּנִים קְטַנּוֹת.

67) כְּרַבְיָא: פְּנֵי תִינוֹק. – רַשִּׁ"י.

68) חֲגִיגָה יג, ב.

69) תְּרוּמָה כה, כ.

70) תְּרוּמָה שָׁם, יט.

71) מִדּוֹת פֶּרֶק ג מִשְׁנָה ח. תָּמִיד כט, א.

72) שֶׁעוֹשֶׂה פֵּירוֹת.

73) רְאֵה פֵּרוּשׁ הָרֵא"שׁ לְתָמִיד שָׁם: "בַּיְרוּשַׁלְמִי (יוֹמָא פֶּרֶק ד הֲלָכָה ד) מְפָרֵשׁ שֶׁשְּׁלֹמֹה בְּחָכְמָתוֹ נָטַע גֶּפֶן שֶׁל זָהָב וְהִיא מוֹצִיאָה פֵּירוֹת שֶׁל זָהָב בְּכָל שָׁנָה".

74) שְׁקָלִים פֶּרֶק ו מִשְׁנָה ד.

וּמִשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אַף עַל פִּי כֵן יוּכַל הָאָדָם לְהַמְשִׁיךְ כָּל בְּחִינוֹת וּמַדְרֵיגוֹת הַנַּ"ל עַל יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ, שֶׁהֲרֵי "וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם" כְּתִיב, וְיוּכַל לְהַמְשִׁיךְ עַל יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ – הָאוֹרוֹת שֶׁהָיוּ שׁוֹרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ וּבְכֵלָיו, כִּי גַּם **בְּנַפְשׁוֹ** יֵשׁ בְּחִינַת **יְרִיעוֹת וְכֵלִים**:

מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן וּמִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי הֵם בְּחִינַת **חִיצוֹנִיּוּת הַלֵּב וּפְנִימִיּוּת הַלֵּב**:

וְהִנֵּה, **בְּחִיצוֹנִיּוּת הַלֵּב** הוּא בֵּירוּר הַבְּהֵמָה, רוֹצֶה לוֹמַר, הַמִּדּוֹת הָרָעוֹת שֶׁל נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, לְהַשְׁלִיךְ הַתַּאֲוֹת רָעוֹת, וּלְעוֹרֵר הַתְּשׁוּקָה לַה'. וְהוּא בַּתְּפִלָּה – פְּסוּקֵי דִזְמְרָה וְ"יוֹצֵר".

וְאַחַר־כָּךְ מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי, בְּחִינַת קְטֹרֶת, בַּחֲשָׁאי – **פְּנִימִיּוּת הַלֵּב** וְהִתְקַשְּׁרוּת נִפְלָאָה לַה', וְהוּא בָּ"אֱמֶת וְיַצִּיב" – ט"ו וָוִי"ן[75], שֶׁהֵם חִיזּוּק דָּבָר הַנֶּאֱמָר בִּקְרִיאַת שְׁמַע אֵיךְ שֶׁ"הָיָה" אֶחָד".

גַּם: **מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי** הוּא בְּחִינַת הִתְעוֹרְרוּת **רַחֲמִים רַבִּים**; **וְשׁוּלְחָן בַּצָּפוֹן** – בְּחִינַת **יִרְאָה**; **וּמְנוֹרָה בַּדָּרוֹם** – בְּחִינַת **אַהֲבָה רַבָּה** הַנַּ"ל, שֶׁשָּׁרְשָׁהּ לְמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל, וְנִקְרֵאת "אַהֲבָה מְסוּתֶּרֶת", אֶלָּא שֶׁמִּתְגַּלֵּית עַל יְדֵי אֶמְצָעוּת הַשֵּׂכֶל; וְהָאָרוֹן **שֶׁבּוֹ הַלּוּחוֹת** הוּא בְּחִינַת **תַּלְמוּד תּוֹרָה** – שֶׁכְּנֶגֶד כּוּלָּם[76]. וְהָיְינוּ כְּשֶׁלּוֹמֵד בִּבְחִינַת בֵּיטוּל, "וּדְבָרַי אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בְּפִיךָ"[77], כְּמַאֲמַר הַמַּגִּיד לַבַּיִת יוֹסֵף: "אֲנִי הַמִּשְׁנָה הַמְדַבֶּרֶת בְּפִיךָ"[78].

וְעִנְיַן הַמִּשְׁכַּת הַמַּקִּיפִים שֶׁהָיוּ **בַּיְּרִיעוֹת**, הָיְינוּ עַל יְדֵי **בִּיטּוּל רָצוֹן**, "לְאַכַּפְיָא לְסִטְרָא אָחֳרָא"[79], "עֲשֵׂה רְצוֹנְךָ כִּרְצוֹנוֹ". הַגַּם שֶׁשִּׂכְלוֹ וּמִדּוֹתָיו אֵין חֲפֵיצִים בְּכָךְ, אַף עַל פִּי כֵן עוֹשֶׂה נֶגְדָּם, וְהוּא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת בְּחִירָה שֶׁעַל פִּי הַשֵּׂכֶל וְהַתַּאֲוָה, וּבָזֶה מְעוֹרֵר בְּחִינַת רָצוֹן הָעֶלְיוֹן שֶׁהָיָה שׁוֹרָה בַּיְּרִיעוֹת הַנַּ"ל, שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת חָכְמָה וּבִינָה כַּנַּ"ל.

וְעוֹד יֵשׁ דֶּרֶךְ לְהִתְעוֹרְרוּת הַמַּקִּיפִים שֶׁהָיוּ שׁוֹרִים בַּיְּרִיעוֹת, וְהוּא בְּהַקְדִּים שֶׁהַיְּרִיעוֹת נַעֲשׂוּ מִד' דְּבָרִים: **"תְּכֵלֶת, וְאַרְגָּמָן, וְתוֹלַעַת שָׁנִי, וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר"**[80], וְהָיוּ שְׁזוּרִים יַחַד, וְהֵמָּה נֶגֶד ד' כֵּלִים הַנַּ"ל שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ שֶׁהֵם: מְנוֹרָה וְשׁוּלְחָן, וּמִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי וְחִיצוֹן, שֶׁהֵם: חֶסֶד, גְּבוּרָה, תִּפְאֶרֶת, מַלְכוּת; אֶלָּא שֶׁבַּכֵּלִים הוּא בְּחִינַת חֶסֶד, גְּבוּרָה, תִּפְאֶרֶת, מַלְכוּת שֶׁבַּפְּנִימִיּוּת, וּבַיְּרִיעוֹת הוּא בִּבְחִינַת מַקִּיפִים.

וּבֵיאוּר הָעִנְיָן:

הִנֵּה "**תְּכֵלֶת** דּוֹמֶה לְיָם", עַד "לְכִסֵּא הַכָּבוֹד"[81], הוּא בְּחִינַת **מַלְכוּת**, שֶׁמִּמֶּנָּה בָּאָה מִדַּת **הַיִּרְאָה**, מוֹרָא וְאֵימַת הַמֶּלֶךְ.

וְאַרְגָּמָן – בְּחִינַת **תִּפְאֶרֶת**, שֶׁכּוֹלֵל כַּמָּה גְוָונִים. כִּי הַתִּפְאֶרֶת מַכְרִיעַ בֵּין חֶסֶד וּגְבוּרָה[82], וְהוּא מִדַּת **הָרַחֲמִים**, לְ"יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת אַבְרָהָם"[83], בְּהִתְעוֹרְרוּת רַחֲמִים רַבִּים עַל נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית. גַּם הוּא "קָלָא פְּנִימָאָה"[84] דִּקְטֹרֶת – פְּנִימִיּוּת הַלֵּב כַּנַּ"ל, בְּחִינַת מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי.

וְתוֹלַעַת שָׁנִי הָיָה **אָדוֹם**[85], הָיְינוּ בְּחִינַת **הָאַהֲבָה בִּרְשִׁפֵּי אֵשׁ** שֶׁבִּבְחִינַת הַשּׁוּלְחָן כַּנַּ"ל.

וְשֵׁשׁ הוּא בַּד **פִּשְׁתָּן**[86], שֶׁעוֹלֶה יְחִידִי[87], הוּא **הָאַהֲבָה מְסוּתֶּרֶת**, שֶׁאֵינָהּ מוּרְכֶּבֶת בְּשׁוּם דָּבָר לְהִיוֹתָהּ לְמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל, וְהוּא בְּחִינַת הַמְּנוֹרָה. אֶלָּא שֶׁהַמְּנוֹרָה הָיְינוּ כְּשֶׁבָּאתָה לְגִילּוּי בַּלֵּב בְּאֶמְצָעוּת הַשֵּׂכֶל, אֲבָל טֶרֶם גִּילּוּיָהּ, כְּמוֹ שֶׁהִיא בְּשָׁרְשָׁהּ, הוּא בְּחִינַת הָאָרוֹן, וְכַנִּזְכָּר לְעֵיל שֶׁהַחֲסִדִים הַמְכוּסִים בִּיסוֹד אִימָּא נִקְרָא "אַהֲבָה מְסוּתֶּרֶת" כוּ'.

וְהִנֵּה הָאָדָם יֵשׁ בּוֹ גַּם כֵּן מַקִּיפִים וּפְנִימִים, וּבִשְׁנֵיהֶם יִמָּצֵא ד' בְּחִינוֹת הַלָּלוּ.

וְהָעִנְיָן: כִּי עִיקַּר הָאָדָם הֵם הַמִּדּוֹת שֶׁבּוֹ, שֶׁהוּא בְּחִינַת פְּנִימִיּוּתוֹ. אֲבָל כְּשֶׁהַדָּבָר אֶצְלוֹ רַק בְּשִׂכְלוֹ אֲבָל מִדּוֹתָיו נוֹטִים לְהִיפּוּךְ, הֲרֵי זֶה נִקְרָא בְּחִינַת מַקִּיף לְבַד. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמִצְוָה מ"ב בְּעִנְיַן "זֶרַע בְּהֵמָה", שֶׁגַּם שֶׁיַּשְׂכִּיל גְּדוֹלַת ה', כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נָגַע לְלִבּוֹ הֲרֵי זֶה כְּמוֹ דֶּרֶךְ אֻמּוּנָה לְבַד, עַיֵּין שָׁם פֶּרֶק א'[88].

וּכְמוֹ כֵן **לְמַעְלָה**: כִּי זָ"א דַּאֲצִילוּת הַנִּקְרָא "אָדָם" – עִיקָּרוֹ הוּא ו' קְצָווֹת, אֲבָל הַמּוֹחִין הֵם בּוֹ בְּסוֹד **תּוֹסֶפֶת**

---

75) רְאֵה עֵץ חַיִּים שַׁעַר הַקְּרִיאַת שְׁמַע פֶּרֶק כח.

76) רְאֵה פֵּאָה פֶּרֶק א מִשְׁנָה א.

77) יְשַׁעְיָה נט, כא.

78) רְאֵה מַגִּיד מֵישָׁרִים פָּרָשָׁה וַיְחִי; בֹּא; תִּשָּׂא; וְעוֹד.

79) לִכְפּוֹת אֶת הַסִּטְרָא אָחֳרָא.

80) תְּרוּמָה כו, א: "וְאֵת הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֶשֶׂר יְרִיעֹת, שֵׁשׁ מָשְׁזָר וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי".

81) מְנָחוֹת מג, ב. מִדְרַשׁ רַבָּה נָשֹׂא פָּרָשָׁה יד. זֹהַר חֵלֶק א קכא, א. וּבְפֵירוּשׁ הָרַמַ"ז שָׁם.

82) רְאֵה פַּרְדֵּס שַׁעַר א פֶּרֶק ב. שַׁעַר עֶרְכֵּי הַכִּנּוּיִים (שַׁעַר כג) בְּעֶרְכּוֹ.

83) יְשַׁעְיָה כט, כב.

84) "דְּלָא אִשְׁתַּמַּע". רְאֵה זֹהַר חֵלֶק א בְּרֵאשִׁית נ, ב.

85) רְאֵה פֵּירוּשׁ הָרַמְבַּ"ן בַּמִּדְבָּר ד, ז. פְּרִי עֵץ חַיִּים שַׁעַר עוֹלָם הָעֲשִׂיָּה פֶּרֶק ג. וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּכִתְבֵי הָאַרִיז"ל. וּרְאֵה תּוֹרָה שְׁלֵמָה פָּרָשַׁת תִּשָּׂא כֶּרֶךְ כב בַּמִּילּוּאִים עַמּוּד ה.

86) רַשׁ"י תְּרוּמָה כה, ד.

87) יוֹמָא עא, ב וְרַשׁ"י. יְרוּשַׁלְמִי כִּלְאַיִם פֶּרֶק ט, הֲלָכָה א. פֵּירוּשׁ רַבִּי עוֹבַדְיָה בַּרְטְנוּרָא בְּכִלְאַיִם ט, א.

88) מִצְוַת דִּין עֶבֶד עִבְרִי – לְעֵיל פ, א.

וְלֹא בְּסוֹד **שֹׁרֶשׁ**. וְלָכֵן הִנֵּה כְּשֶׁיִּתְבּוֹנֵן הַמַּשְׂכִּיל בִּגְדוּלַּת ה' הַסּוֹבֵב כָּל עָלְמִין וּמְמַלֵּא כָּל עָלְמִין, גַּם שֶׁיִּתְפַּעֵל מְאֹד בְּשִׂכְלוֹ, וְיִמְצָא בְּשִׂכְלוֹ אָז ד' בְּחִינוֹת הַנַּ"ל שֶׁהִזְכַּרְתִּי, שֶׁהֵם חַגְתָ"ם שֶׁבַּשֵּׂכֶל, כַּיָּדוּעַ שֶׁגַּם בַּשֵּׂכֶל יֵשׁ מִדּוֹת כוּ' – הֲרֵי הֵם בְּחִינַת מַקִּיפִים עָלָיו, וּבָזֶה יְעוֹרֵר אוֹרוֹת הַמַּקִּיפִים דִּירִיעוֹת הַנַּ"ל. וּלְאַחַר שֶׁיֵּצְאוּ מִן הַהֶעְלֵם אֶל הַגִּילוּי בַּלֵּב, אָז יִהְיוּ בִּפְנִימִיּוּתוֹ, וְאָז יְעוֹרְרוּ הַכֵּלִים שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ, שֶׁהֵם בְּחִינַת אוֹרוֹת פְּנִימִים שֶׁבַּכֵּלִים כַּנַּ"ל.

וְזֶהוּ הַטַּעַם שֶׁבִּירִיעוֹת הֵם "**מִשְׁזָר**", שֶׁד' דְּבָרִים הַנַּ"ל שְׁזוּרִים יַחַד וְהָיוּ לַאֲחָדִים. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּכֵּלִים הֵם בִּמְקוֹמוֹת חֲלוּקִים: "שׁוּלְחָן בַּצָּפוֹן, וּמְנוֹרָה בַּדָּרוֹם וְכוּ'", כִּי הַמַּקִּיפִים הֵם כְּלוּלִים כְּאֶחָד, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּפְּנִימִיִּים הֲרֵי יֵשׁ לְכָל אֶחָד כְּלִי וּמָדוֹר בִּפְנֵי עַצְמוֹ.

וְכֵן בְּאָדָם: חֶדְוָה וּמְרִירוּת, אַהֲבָה וְיִרְאָה – כְּשֶׁהֵם בִּפְנִימִיּוּתוֹ, רוֹצֶה לוֹמַר **בְּגִילוּי בַּלֵּב**, יֵשׁ לְכָל אֶחָד כְּלִי מְיוּחָד, וְאִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת שְׁנֵי הַפָּכִים יַחַד, וְאִם אוֹהֵב אֵינוֹ יָרֵא כוּ'. אֲבָל **בְּשִׂכְלוֹ**, הִנֵּה כְּשֶׁמִּתְפַּעֵל מִדָּבָר אֶחָד הַמּוּשְׂכָּל בְּשִׂכְלוֹ – שֶׁיֵּשׁ בּוֹ לְהִתְפָּעֵל לְאַהֲבָה גַּם לְיִרְאָה, הִנֵּה יִשְׁכְּנוּ שְׁנֵיהֶם יָחַד.

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב "**וְעֵת לְכָל חֵפֶץ תַּחַת הַשָּׁמַיִם**"[89]: "שָׁמַיִם" הֵם בְּחִינַת מַקִּיפִים, וְתַחְתֵּיהֶם, רוֹצֶה לוֹמַר בַּבְּחִינָה הַפְּנִימִית, יֵשׁ "לְכָל חֵפֶץ" – "עֵת" וּכְלִי מְיוּחָד עַל דֶּרֶךְ הַנַּ"ל, אֲבָל בְּהַמַּקִּיפִים – הַכֹּל כְּלוּלִים יַחַד, וְזֶהוּ "מָשְׁזָר", וְדַי לַמֵּבִין.

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב[90]: "**וְיָדַעְתָּ** הַיּוֹם, **וַהֲשֵׁבוֹתָ** אֶל לְבָבֶךָ כִּי **הֲוָי' הוּא הָאֱלֹקִים**", כִּי עִנְיָן שֶׁ"הֲוָי' הוּא הָאֱלֹקִים" זֶהוּ סוֹד מִצְוַת הַיִּחוּד שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בּוֹ אֲנַחְנוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּמִּצְוָה הַנַּ"ל פֶּרֶק ג'[91], וְהוּא עִיקָּר וִיסוֹד הַהִתְבּוֹנְנוּת.

וְהָעִנְיָן הַזֶּה צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּאָדָם בִּבְחִינַת יְדִיעָה בְּשֵׂכֶל, בְּחִינַת מַקִּיפִים כַּנַּ"ל, וְזֶהוּ "**וְיָדַעְתָּ**". וְאַחַר־כָּךְ "**וַהֲשֵׁבוֹתָ**" – עִנְיָן הַהֲשָׁבָה אֶל הַלֵּב, בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת. כִּי שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד טוֹבִים[92] לְעוֹרֵר מַקִּיפִים וּפְנִימִים הַנַּ"ל דִּירִיעוֹת וְכֵלִים:

מִצְוַת בִּנְיַן מִקְדָּשׁ [פָּרָשַׁת תְּרוּמָה]

89) קֹהֶלֶת ג, א.

90) וְאִתְחַנַּן ד, לט.

91) מִצְוַת אַחְדוּת ה'. לְעֵיל סב, א.

92) שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד טוֹבִים: קֹהֶלֶת יא, ו.

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו, וארז"ל ברבות ע"פ זה א"ל הקב"ה בני אם יהיו דברי תורה קרובים לכם אף אני קורא אתכם קרובים, וזהו פי' תיבת בפיך שקאי על דבור התורה. ובלבבך צ"ל מה שהקשה בסש"ב פי"ז דהוא נגד החוש, והתורה היא נצחי', וכן יש להבין מקיבול שכר שאמרו בספרי ואהבת עשה מאהבה, הפרש יש בין העושה מאהבה לעושה מיראה שהעושה מאהבה שכרו כפול ומכופל. ותירץ בסש"ב שפי' ובלבבך היא האהבה המביאה לידי עשיית המצות יעו"ש. ולכאו' צ"ל הלא ג"ז אינה בנקל כ"כ, וגם מה שדקדק לומר א"ל מי שהוא כו' ברשות לבו, דוק לאידך גיסא שאמרו ז"ל הצדיקים דוקא לבם ברשותם משא"כ הבינוני, וקרא דכי קרוב אליך משמע גם על הבינונים.

אך הענין יובן בהקדם מ"ש בפיך ובלבבך לעשותו, שקאי על מחדו"מ, בפיך הוא דיבור, ובלבבך הוא מח' כמ"ש רבות מח' בלב איש וארז"ל ע"ז ברבות הלב חושב, ולכן הציווי חזק על הלב כמ"ש ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר כו', כי עינא וליבא תרין סרסורין דחטאה, ולכן אמר שלמה בני תנה לבך לי ועיניך כו', לעשותו הוא בחי' מעשה. וצ"ל מדוע לא אמר מח' דבור ומעשה כסדר, וע"ד דכתי' בפ' ראשונה דק"ש תחלה ואהבת בכל לבבך בחי' מח', ואח"כ ודברת בם בד"ת הכתוב מדבר בחי' דיבור, ואח"כ וקשרתם שהוקשה כל התורה כולה לתפילין בחי' מעשה, וכאן הקדים לומר בפיך דיבור קודם למח', והל"ל בלבבך ובפיך לעשותו, או מלמטלמ"ע, מעשה דבור ומח'.

ויובן בהקדם דכתי' (נחמי' ט') אתה הוא ה' לבדך את עשית כו' ואתה מחי' את כולם, אתה הא' מלא ה"א והב' חסר ה"א, ואח"כ אמר ואתה מלא ה"א ובתוס' וא"ו. והענין הוא שבחי' אתה הוא ה' לבדך קאי על השראת אוא"ס בחכמה, שבחי' זו היא לבדך, ואינה שייך לעולמות כלל, כי שורש התהוות העולמות הוא רק מבחי' מלכותך מלכות כל עולמים.

[המשך המאמר לקמן בד"ה כי קרוב אליך (הב')

פיסקא: והענין הוא דכתיב אתה הוא ה', עד גמירא].

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים – תרנ"ט

ו וְעַל־פִּי כָּל הַנַּ"ל יוּבַן מַה שֶּׁכָּתוּב "שְׁמֹאלוֹ תַּחַת לְראשִׁי", דִּבְכְדֵי לָבוֹא לִבְחִינַת רֹאשׁ וְעַצְמוּת הַנִּשְׁמָה – וְזֶהוּ עַל־יְדֵי **שְׁמֹאלוֹ** דַּוְקָא.

דַּהֲרֵי נִתְבָּאֵר לְעֵיל, דִּבְכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה הִתְגַּלּוּת בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת וְעַצְמוּת הַנִּשְׁמָה בִּבְחִינַת הִתְעוֹרְרוּת הָרָצוֹא דְּ"בְכָל מְאֹדֶךָ" – וְזֶהוּ דַּוְקָא עַל־יְדֵי **הַשִּׁפְלוּת**, שֶׁמַּשְׁפִּיל אֶת עַצְמוֹ שֶׁהוּא רָחוֹק מֵאֶלְקוּת, וְכֵן עַל־יְדֵי הַמֵּצַר מֵרִבּוּי הַהֶעְלֵמוֹת וְהַהֶסְתֵּרִים, וּבִפְרָט מֵחֲטָאִים וַעֲווֹנוֹת כוּ'. וְכָל זֶה הֲרֵי הוּא בְּחִינַת "שְׁמֹאל דּוֹחָה", שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַשְׁמֹאל מָה שֶׁמַּשְׁפִּיל אֶת עַצְמוֹ, וְכֵן הַמֵּצַר וְהָרֹגֶז הוּא מֵהַשְׁמֹאל כוּ'. וְעִקָּרוֹ הוּא בְּחִינַת שְׁמֹאל הָעֶלְיוֹן, וְהַיְנוּ דְּהַהִתְעוֹרְרוּת לִבְחִינַת עֲבוֹדָה זוֹ בִּבְחִינַת "שְׁמֹאל דּוֹחָה" הוּא עַל־יְדֵי הִתְגַּלּוּת בְּחִינַת **שְׁמֹאל הָעֶלְיוֹן** כוּ'.

וּכְמוֹ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁאָז הָעֲבוֹדָה בִּבְחִינַת "שְׁמֹאל דּוֹחָה", שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן מָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂים אֶת עַצְמָם כְּ"רָשִׁים וְדַלִּים" בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, בִּבְחִינַת שִׁפְלוּת עַצְמוּתָן לְגַמְרֵי מִכֹּל וָכֹל כוּ', וְכֵן בְּהַוִּידּוּיִם דַּעֲשֶׂרֶת־יְמֵי־תְּשׁוּבָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁאוֹמֵר "אָשַׁמְנוּ בָּגַדְנוּ כוּ'", וְעַל־יְדֵי זֶה בָּאִים לִבְחִינַת תְּשׁוּבָה אֲמִתִּית בְּפְנִימִיּוּת נַפְשָׁם, לָשׁוּב אֶל ה' מֵעֹמֶק פְּנִימִיּוּת הַנֶּפֶשׁ כוּ', כַּנַּ"ל בְּעִנְיַן הַתְּקִיעוֹת דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה כוּ'. וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁאָז מִתְגַּלֶּה בִּחִינַת שְׁמֹאל הָעֶלְיוֹן, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "חָשַׁף ה' אֶת זְרוֹעַ קָדְשׁוֹ", דְּפֵרֵשׁ בַּזֹּהַר פִּנְחָס (דף רי"ד עמוד ב) שֶׁקָּאֵי עַל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, דְּאָז "חָשַׁף ה' זְרוֹעַ קָדְשׁוֹ" שֶׁהוּא בִּחִינַת הַגְּבוּרָה (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "בִּימִינוֹ וּבִזְרוֹעַ עֻזּוֹ כוּ'") שֶׁמִּתְגַּלֶּה אָז כוּ', וְלָכֵן הָעֲבוֹדָה אָז בִּבְחִינַת "שְׁמֹאל דּוֹחָה" כוּ'.

וְזֶהוּ "שְׁמֹאלוֹ תַּחַת לְראשִׁי", שֶׁעַל־יְדֵי בְּחִינַת **הַשְׁמֹאל** דַּוְקָא, עַל־יְדֵי זֶה בָּא לְמַדְרֵיגָה רָמָה וְנִשָּׂאָה לְמַעְלָה הַרְבֵּה מֵעַל־יְדֵי בְּחִינַת "יָמִין מְקָרֶבֶת". דְּ"יָמִין מְקָרֶבֶת" הוּא בְּחִינַת הַגְּלוּי אֱלֹקוּת שֶׁמֵּאִיר בָּעוֹלָמוֹת, שֶׁכָּל זֶה הוּא בְּחִינַת הָאָרָה לְבַד, וְהָעֲבוֹדָה בָּזֶה הוּא הָעֲבוֹדָה בְּשֵׂכֶל וּמִדּוֹת, בְּהַשָּׂגָה וְהִתְבּוֹנְנוּת בְּמִדַּת אַהֲבָה וְיִרְאָה שֶׁעַל־פִּי הַשֵּׂכֶל, שֶׁכָּל זֶה הוּא בְּחִינַת "יָמִין מְקָרֶבֶת", וְהַיְנוּ בְּחִינַת הָאַהֲבָה דְּ"בְּכָל לְבָבְךָ" וּ"בְּכָל נַפְשְׁךָ" לְבַד כוּ'. אֲבָל עַל־יְדֵי "שְׁמֹאלוֹ", עַל־יְדֵי זֶה בָּא לִבְחִינַת אַהֲבָה דְּ"בְּכָל מְאֹדֶךָ", שֶׁהוּא הָעֲבוֹדָה דִּבְחִינַת עַצְמוּת וּמַהוּת הַנֶּפֶשׁ, שֶׁהוּא בִּחִינַת "רֹאשִׁי", כְּמוֹ שֶׁהִיא בִּבְחִינַת רָצוֹא בְּמַהוּת וְעַצְמוּת אֵין־סוֹף כוּ'.

וְעַל־יְדֵי זֶה מַמְשִׁיךְ בְּחִינַת "וִימִינוֹ תַּחְבְּקֵנִי" בִּבְחִינָה וּמַדְרֵגָה עֶלְיוֹנָה הַרְבֵּה יוֹתֵר כוּ'. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל, שֶׁעַל־יְדֵי בְּחִינַת הָרָצוֹא דְּ"בְכָל מְאֹדֶךָ", מַמְשִׁיךְ גִּלּוּי בְּחִינַת עַצְמוּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ הוּא. שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן מַה שֶׁכָּתוּב "מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ", שֶׁקּוֹרֵא עַל־יְדֵי זֶה לִבְחִינַת הָעַצְמוּת בְּגִלּוּי, דְּאַחַר דְּ"מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי יָהּ", אַחַר כָּךְ "עָנָנִי בַמֶּרְחָב יָהּ". שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן בְּחִינַת הַתְּקִיעָה דְּ"אַדְנָי הֲוָי' בַּשּׁוֹפָר יִתְקָע" שֶׁבָּא אַחַר הַתְּקִיעָה שְׁבָרִים תְּרוּעָה שֶׁמִּלְּמַטָּה כוּ'. וְזֶהוּ בִּבְחִינַת "וִימִינוֹ תַּחְבְּקֵנִי"; שֶׁאַחַר בִּבְחִינַת "שְׁמֹאלוֹ תַּחַת לְראשִׁי" שֶׁבְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים – נִמְשָׁךְ אַחַר כָּךְ בִּבְחִינַת "וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי" בְּחַג הַסֻּכּוֹת, בְּחִינַת מַקִּיף, וּבִשְׁמִינִי־עֲצֶרֶת נִמְשָׁךְ בְּגִלּוּי בִּפְנִימִיּוּת כוּ'.

וְנִתְבָּאֵר לְעֵיל דְּגִלּוּי בְּחִינַת הָעַצְמוּת הוּא בִּבְחִינַת הַתּוֹרָה כְּמוֹ שֶׁהִיא בְּעַצְמוּתוֹ מַמָּשׁ, דְּ"אֱלֹקִים – לְבַדּוֹ – הֵבִין דַּרְכָּהּ כוּ'". וְנִמְשָׁךְ אַחַר "שְׁמֹאלוֹ תַּחַת לְראשִׁי", בִּבְחִינַת רֹאשׁ וְעַצְמוּת דִּנְשָׁמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא "חֲבוּקָה וּדְבוּקָה **בָּךְ**", בִּבְחִינַת עַצְמוּת אֵין־סוֹף, אָז נִמְשָׁךְ בְּחִינַת "וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי", שֶׁהוּא בִּחִינַת הַתּוֹרָה כְּמוֹ שֶׁהִיא בְּעַצְמוּתוֹ, שֶׁנִּמְשָׁךְ בִּפְנִימִיּוּת בִּשְׁמִינִי־עֲצֶרֶת וְשִׂמְחַת־תּוֹרָה כוּ'.

וְזֶהוּ שֶׁאָמַר בַּזֹּהַר דְּעִקַּר שְׁלֵמוּת הָעֲבוֹדָה וּלְהַמְשִׁיךְ בִּבְחִינַת עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ זֶהוּ עַל־יְדֵי **שְׁמֹאל** דַּוְקָא, שֶׁעַל־יְדֵי זֶה דַּוְקָא בָּאִים לִבְחִינַת "רֹאשִׁי" וְאַחַר כָּךְ "וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי" כוּ'. וְזֶהוּ עִנְיַן הִתְגַּלּוּת "**הוּא** דָּא עַתִּיקָא", גִּלּוּי בִּבְחִינַת עַתִּיק, שֶׁהוּא גִּלּוּי הָעַצְמוּת, בְּחִינָה "תַּחְתּוֹנָה שֶׁבַּמַּאֲצִיל" כוּ' (וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מֵעִנְיַן עַתִּיק בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אֶל הָעֲרָפֶל רנ"ח). וּבְשֹׁרֶשׁ שָׁרְשׁוֹ הוּא בִּבְחִינַת "הוּא" דְּ"עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם הָיָה הוּא וּשְׁמוֹ לְבַד", שֶׁזֶּהוּ שֹׁרֶשׁ הָאֲמִתִּי דִּנְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַתּוֹרָה, וְהוּא בִּחִינַת הַתּוֹרָה כְּמוֹ שֶׁהִיא בְּעַצְמוּת אֵין־סוֹף כוּ', וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "יִחֲדֵנוּ מְיוֹחָדִים".

וּמֵעַתָּה יוּבַן מַה שֶׁכָּתוּב בְּמִדְרַשׁ רַבָּה "בַּתְּחִלָּה עָלָה בְּמַחֲשָׁבָה לִבְרֹא אֶת הָעוֹלָם בְּמִדַּת הַדִּין":

דְּעִם הֱיוֹתוֹ מְקוֹר הָרְחָמִים, מִכָּל מָקוֹם "עָלָה בְּמַחֲשָׁבָה לִבְרֹא **בְּמִדַּת הַדִּין**" דַּוְקָא. וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה תַּכְלִית הַמְכֻוָּן בִּבְרִיאַת הָעוֹלָם יָדוּעַ שֶׁהוּא לְפִי שֶׁ"נִּתְאַוָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִהְיוֹת לוֹ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים", הַיְנוּ לְהַמְשִׁיךְ בִּחִינַת עַצְמוּת אֵין־סוֹף לְמַטָּה כוּ'. וְזֶהוּ עַל־יְדֵי יְרִידַת הַנִּשְׁמָה בְּגוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, וְעַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה בִּבְחִינַת "וּבְכָל מְאֹדֶךָ", שֶׁהוּא בִּחִינַת הָרָצוֹא שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם וְדַעַת וַעֲבוֹדָה דִּתְשׁוּבָה, שֶׁעַל־יְדֵי זֶה מַמְשִׁיךְ גִּלּוּי בִּחִינַת עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁאַחַר כָּךְ כוּ' כַּנַּ"ל. וּכְבָר נִתְבָּאֵר לְעֵיל, דִּבְכְדֵי לָבוֹא

לְעֲבוֹדָה הוּא עַל־יְדֵי בְּחִינַת **שְׁמֹאל** דַּוְקָא כו׳, וְעַל כֵּן "עָלָה בְּמַחֲשָׁבָה לִבְרֹא אֶת הָעוֹלָם בְּמִדַּת הַדִּין", שֶׁאָז הָיָה הָעֲבוֹדָה בְּאֹפֶן כָּזֶה בְּבְחִינַת מַהוּת וְעַצְמוּת הַנִּשְׁמָה כו׳. וְנִמְצָא שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת תַּכְלִית הַטּוֹב, שֶׁהַכַּוָּנָה הוּא בִּכְדֵי לָבוֹא לַעֲבוֹדָה עֶלְיוֹנָה יוֹתֵר. דְּעַל־יְדֵי בְּחִינַת "יָמִין מְקָרֶבֶת" הָעֲבוֹדָה הִיא רַק בְּבְחִינַת חִיצוֹנִיּוּת וְהֶאָרַת הַנֶּפֶשׁ, וּמַמְשִׁיךְ מִלְּמַעְלָה גִּלּוּי בְּחִינַת הָאָרָה לְבַד כו׳, שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת "עוֹמְדִים" לְבַד. אֲבָל עַל־יְדֵי בְּחִינַת שְׂמֹאל הָעֲבוֹדָה הִיא בְּבְחִינַת עַצְמוּת הַנִּשְׁמָה, וּמַמְשִׁיךְ עַל־יְדֵי זֶה בְּחִינַת מַהוּת הָעַצְמוּת אֵין־סוֹף כו׳.

וּבְזֶה נִשְׁלַם הַכַּוָּנָה מָה שֶׁנִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים "כּוֹס", שֶׁבַּעַל הַכּוֹס שׁוֹתֶה עַל־יָדוֹ, שֶׁמַּמְשִׁיכִים תּוֹסֶפֶת אוֹרוֹת בַּתּוֹרָה מִצַּד מַעֲלַת נִשְׁמָתָם, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל, שֶׁזֶּהוּ עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה בְּבְחִינַת רֹאשׁ וְעַצְמוּת הַנִּשְׁמָה, שֶׁעַל־יְדֵי זֶה מַמְשִׁיכִים בְּחִינַת עַצְמוּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ הוּא כו׳. וְלָבוֹא לְהָעֲבוֹדָה בְּבְחִינַת עַצְמוּת הַנִּשְׁמָה זֶהוּ עַל־יְדֵי בְּחִינַת הַגְּבוּרָה כו׳ כַּנַ"ל. וְאִם הָיָה נִבְרָא הָעוֹלָם בְּמִדַּת הַדִּין הָיָה הָעֲבוֹדָה הַתְּמִידִית בְּבְחִינַת רָצוֹא שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם וְדַעַת, בְּבְחִינַת בִּטּוּל כָּל עַצְמוּתוֹ, וּכְמוֹ עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה הַנַ"ל, שֶׁזֶּהוּ בְּחִינָה וּמַדְרֵגָה עֶלְיוֹנָה מְאֹד כו׳, וְהָיוּ מַמְשִׁיכִים בְּחִינַת הָעַצְמוּת דְּאֵין־סוֹף בָּרוּךְ הוּא כו׳.

"רָאָה שֶׁאֵין הָעוֹלָם מִתְקַיֵּם שִׁתֵּף כו׳":

דְּהִנֵּה "תְּשׁוּבָה קָדְמָה לְעוֹלָם", שֶׁהִיא בֶּאֱמֶת מַדְרֵגָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵעוֹלָם – מָקוֹם וּזְמַן, דְּבַעֲבוֹדָה זוֹ צָרִיךְ לִמְאֹס בְּחַיֵּי הַזְּמַן לְגַמְרֵי וְלִהְיוֹת בְּבְחִינַת בִּטּוּל בְּמְצִיאוּת לְגַמְרֵי כו׳, וְאֵין הָעוֹלָם יָכוֹל לְקַבֵּל בְּחִינָה זוֹ כו׳. וְגַם, דְּמִדַּת הַדִּין הוּא לְדַקְדֵּק בְּיוֹתֵר (דְּלְכֵן מִזֶּה "חֵילָא יַתִּיר" נַעֲשָׂה בָּעוֹלָם כַּנַ"ל), וְלֹא הָיָה מוֹעִיל בְּלָל תְּשׁוּבָה עַל חֵטְא וְעָוֹן חַס וְשָׁלוֹם. דְּהָעֲבוֹדָה הַתְּמִידִית הָיָה כְּמוֹ עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה, אֲבָל עַל חֵטְא וְעָוֹן לֹא הָיָה מוֹעִיל תְּשׁוּבָה כו׳. וְלְכֵן "**שִׁתֵּף עִמּוֹ מִדַּת הָרַחֲמִים**", שֶׁשִּׁתּוּף מִדַּת הָרַחֲמִים מוֹעִיל שֶׁלֹּא בִּתְמִידוּת צְרִיכָה לִהְיוֹת הָעֲבוֹדָה בְּמַדְרֵיגָה זוֹ דְּ"בְכָל מְאֹדֶךָ" דַּוְקָא.

(וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּמַה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "יְחַיֵּנוּ" שֶׁעַל־יְדֵי קִיּוּם תּוֹרָה וּמִצְוֹת בְּבְחִינַת קַבָּלַת עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם מַמְשִׁיכִים בְּחִינַת הָעַצְמוּת, זֶהוּ גַּם כֵּן עַל־יְדֵי שֶׁ"שִׁתֵּף מִדַּת הָרַחֲמִים", שֶׁזֶּה מוֹעִיל לְהַמְשִׁיךְ בְּחִינַת הָעַצְמוּת גַּם בַּעֲבוֹדָה הַשַּׁיָּיכָה לְעֶצֶם הַנִּשְׁמָה כו׳).

וְעוֹד זֹאת, לְמִצּוֹא לוֹ טַעֲנָה וּזְכוּת כְּמוֹ "לֹא אוֹסִיף כו׳ כִּי יֵצֶר כו׳", וּמָצָא אֲמַתְלָא לִזְכוּתוֹ כְּשֶׁיַּעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה. וְלְכֵן הַתְּשׁוּבָה נִקְרָא **פֵּשֶׁר**, כִּדְאִיתָא בְּמִדְרַשׁ רַבָּה סוֹף פָּרָשָׁה כ"ב: "עָשִׂיתִי תְּשׁוּבָה וְנִתְפַּשַּׁרְתִּי", פֵּשֶׁר הוּא מִלְּשׁוֹן מַיִם פּוֹשְׁרִין, שֶׁמַּטִּיל צוֹנֶן בְּחַמִּין, וְהוּא עִנְיַן שִׁתּוּף מִדַּת הָרַחֲמִים בְּמִדַּת הַדִּין וְעַל־יְדֵי זֶה נִתְקַיֵּם כו׳.

וְזֶהוּ "שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה׳ אֱלֹקֶיךָ כו׳", נֶאֱמַר כָּאן ב׳ שְׁמוֹת "הֲוֹי׳ אֱלֹקֶיךָ", שֶׁזֶּה שֶׁיִּהְיֶה מוֹעִיל תְּשׁוּבָה זֶהוּ עַל־יְדֵי שֶׁשִּׁתֵּף מִדַּת הָרַחֲמִים בְּמִדַּת הַדִּין. וְהַיְנוּ "כִּי כָשַׁלְתָּ בַּעֲוֹנֶךָ" שֶׁיֵּשׁ חֵטְא וְעָוֹן צְרִיכִים שִׁתּוּף מִדַּת הָרַחֲמִים. דְּעֶצֶם עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה הוּא עַל־יְדֵי בְּחִינַת הַגְּבוּרָה שֶׁהוּא שֵׁם אֱלֹקִים, אַךְ עַל־יְדֵי בְּחִינַת הַגְּבוּרָה לֹא הָיָה מוֹעִיל תְּשׁוּבָה עַל חֵטְא וְעָוֹן. וּלְזֹאת, לִהְיוֹת דְּ"כָשַׁלְתָּ בַּעֲוֹנֶךָ", דְּהַתְּשׁוּבָה הִיא לְתַקֵּן אֶת הַחֵטְא, זֶהוּ עַל־יְדֵי ב׳ הַשֵּׁמוֹת דַּהֲוֹי׳ וֶאֱלֹקִים, "שִׁתּוּף מִדַּת הָרַחֲמִים בְּמִדַּת הַדִּין", שֶׁעַל־יְדֵי זֶה מוֹעִיל תְּשׁוּבָה לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ סְלִיחוֹת עֲוֹנוֹת וְעַל־יְדֵי זֶה הָעוֹלָם מִתְקַיֵּם כו׳.

ד"ה שובה ישראל, תרנ"ט

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)

"והי׳ ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים והשתחוו לה׳ בהר הקודש בירושלים"[1].

זו הנבואה שישעיהו הנביא אומר בשם ה׳ ברוך־הוא על אחרית הימים של הגאולה האחרונה, כמו שכתוב בפסוק הקודם[2] "ואתם תלוקטו (מן הגלויות[3]) לאחד אחד בני ישראל". בזמן הגלות, עם ישראל התפזר בכל קצות הארץ, כמו שכתוב[4] "כי כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם נאום ה׳".

1) ישעיהו כז, יג.
2) שם, יב.
3) רש"י.
4) זכריה ב, י.

כאשר יגיע זמן הגאולה, היהודים שימצאו בפינות שונות וגם נידחות של הארץ, וגם אלה שימצאו באיים קטנים רחוקים מאוד, וכן גם במקומות שבהם ימצאו רק יהודים בודדים, יתקבצו אז גם הם כדי להתקבל אל תוך כלל ישראל.

הגם שאותם יהודים מועטים, בפרט אותם בודדים שימצאו בפינות נידחות שונות של הארץ ובאיי הים, יהיו מאוד מגושמים ושקועים בעניני העולם, ורחוקים מיהדות בכלל, ולא ירצו לצאת מבתיהם הטובים והמסודרים להצטרף אל משיח צדקנו לארץ ישראל, הם בכלל לא ירצו לשמוע אודות הגאולה המאושרת מהגלות על־ידי משיח צדקנו;

שכן, כאשר יתקרב עת הגאולה, חלק מבני ישראל יתגשם מאוד ויתבולל בין תושבי הארצות בהן ימצאו, בשל סיבות שונות, כמו חברים רעים או מנהיגים רעים, עד שלעיתים ישכחו, או לא ירצו לדעת, את מוצאם היהודי;

כיצד תתקיים הבטחתו של הקדוש־ברוך־הוא שישעיהו הנביא אומר בשם ה' יתברך — שהם יחזרו לעמם? על כך אומרת הנבואה השניה, שישמע וייקלט קול השופר הגדול שיזעזע את כולם.

הנבואה הראשונה היא, שה' יתברך יזעזע את העולם, ערב הגאולה, בזעזוע כה חזק עד שכל האנושות תרעד. הזעזוע הפלאי יביא להכרה, שגם היהודים הנשכחים ביותר הינם יהודים.

הנבואה השניה היא, שהשופר הגדול יעורר גם את האובדים והנידחים, שגם להם תהיה תשוקה להשתחוות לפני האלקות הקדושה בירושלים.

קיצור. ערב הגאולה ה' יתברך יסעיר את העולם, ואז גם היהודים הרחוקים ביותר יכירו שהם יהודים. השופר הגדול יעורר את נקודת היהדות, גם אצל יהודים אובדים ונדחים.

ב.

צריך להבין; מהו ענינו של השופר הגדול?

כתוב[5] "ואדנ־י הוי' בשופר יתקע והלך בסערות תימן".

פסוק זה גם הוא נבואה, על־ידי זכריה הנביא, על אחרית הימים של הגלות האחרונה, ומהו ענין השופר הגדול? הנבואה "ואדנ־י הוי' בשופר יתקע" עוסקת בשופר של מלחמה שצריך להחריב את הארצות שחטאו הרבה בכלל, וכנגד עם ישראל בפרט. זהו שכתוב "והלך בסערות תימן": קול השופר ש"ואדנ־י הוי' בשופר יתקע", הוא שופר מלחמה ש"והלך בסערות תימן". הוא עומד להחריב את הארצות החוטאות.

בנבואה זו מוזכרים שניים משמותיו של הקב"ה — שם אדנ־י ושם הוי'. שם אדנ־י הוא שם דין, ושם הוי' הוא שם הרחמים[6].

למרות שחורבן ומלחמה ענינם דין, אך באמת הדין הוא רחמים, שמלבד זאת שהחוטאים מתנקים מחטאיהם, המלחמה והזעזועים הסוערים שלה, הם הכנה והכשרה מסוימת לגאולה השלימה על־ידי משיח צדקנו;

זהו ענינו של השופר הגדול.

---

5) שם ט, יד.

6) לקוטי תורה, ראש השנה ס, ג.

הוא יעורר אצל כל היהודים את נקודת היהדות, שכל אחד, על־פי מעמדו ומצבו, ישתפר ויתעלה בחיי תורה ומצוות יהודיים, וכשמשיח צדקנו יבוא בקרוב, אזי יקויים הכתוב[7] "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש", כי חבלי המשיח ניקו ומנקים את עם ישראל מכל הלכלוך שהצטבר, והשופר הגדול יעורר את כולם לשמוע ולקלוט את הקדושה האלקית.

קול השופר וסערות תימן יגרמו שגם האובדים והנדחים שהתרחקו לחלוטין מעם ישראל והתבוללו בעמים זרים. גם אלו שנדחו כה רחוק, ונפלו מטה מטה, עד שהם מתביישים להקרא בשם 'יהודי', ומתרגזים כאשר מזכירים להם את מוצאם היהודי ועושים את כל האפשרי כדי להבדל מיהדות ומיהודים — גם הם יגיעו להכרה שהם יהודים.

כפי שאנו רואים במוחש, שחבלי המשיח זעזעו את כולם, ובמידה מסויימת קירבו ליהדות, ויקרבו עוד יותר. אלא שעם כל זה אלו הם היסורים של חבלי המשיח.

השופר הגדול הוא קריאת חיבה האבהית של ה' יתברך שתגיע לכל היהודים, גם לאובדים והנידחים.

קיצור. "ואד' הוי' בשופר יתקע" הוא קול השופר של המלחמה ש"והלך בסערות תימן", להחריב את העולם החוטא ולהחזיר לכלל ישראל את היהודים שהתרחקו. אד' הוא דין — חבלי המשיח, הוי' הוא רחמים — ההכנה לגאולה השלימה. ה"יתקע בשופר גדול" הוא קריאת תשובה וחיבה האלקית לכל היהודים.

ג.

קריאת החיבה האלקית לתשובה שתהיה לאחר חבלי המשיח, תהיה כה עזה, שמלבד זאת שהיא תעורר את בני התורה ושומרי המצוה בגעגועים לא רגילים לאלקות; להתמסרות על־אנושית לקיום המצוות ולימוד התורה, ולתשוקה עזה להתעלות ביראת שמים, אהבת הבורא ברוך־הוא ואהבת ישראל עם מידות טובות — היא תגיע גם לאלו שנפלו מטה מטה ושקעו בטינוף תאוות העולם.

קריאת החיבה האלקית לתשובה תגיע גם ל"האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים", אלו הנמצאים בבוץ העמוק ביותר של חיי־תאוה מופקרים, המביאים למעשי־הרצח הגדולים ביותר, ותעורר גם בהם את התשוקה לחיים יהודיים של תורה ומצוות. הגעגוע הפנימי שלהם יהיה להשתחוות אל הקדושה האלקית בירושלים. זהו "ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים".

חטאי האנושות הכלליים נחלקים לשני חלקים בעלי שתי תכונות שונות: אחת היא התענגות שלווה והשניה התמכרות נלהבת סוערת. לשתי תכונות אלו יש שני מקורות שונים. מקור העונג הקר והמיושב של תאוות גשמיות הוא בעיקרו שכל, ומקור ההתמכרות הסוערת לתאוות גשמיות כאש בוערת הוא בעיקרו מידות.

כוונת הביטוי 'בעיקרו שכל' ו'בעיקרו מידות' היא, שלמרות שבשניהם העיקר הוא העונג והתאוות הגשמיות, החילוק הוא באיזה אופן הם באים לידי ביטוי. האם זהו עונג קר ומיושב, או עונג של התמכרות כאש בוערת.

העונג הקר והמיושב משביע את בעל התאוה, והשובע מושך את בעל התאוה יותר ויותר עד שהוא

7) יתרו יט, ו.

נעשה שקוע בזה. זהו האובד "בארץ אשור" – אשור[8] משמעו עונג ואושר. המתמסר לתאוות הוא אובד "בארץ אשור";

ההתמכרות מתוך התלהבות לתאוות גשמיות כאש בוערת עושה את בעל התאווה צמא יותר לתאוות, עד שהוא מתדרדר לבוץ הנחות של פשעים. זהו הנידח "בארץ מצרים" – מצרים[9] משמעו הבוץ הנחות ביותר של חטאים.

בתחילה הם חבלי המשיח של "ואד' הוי' בשופר יתקע", לזעזע את היהודים בכלל ואת הרחוקים בפרט, ואחר־כך יהיה ה"יתקע בשופר גדול" – קריאת החיבה האבהית־אלקית לתשובה, שתעורר את נקודת היהדות אצל כל היהודים בכלל, ואצל אלה שהיו אובדים ונידחים בפרט, שכולם ילכו עם משיח צדקנו בקרוב ממש להשתחוות לה' בהר הקודש בירושלים.

קיצור. אחרי חבלי המשיח המבהילים והמחרידים, תבוא קריאת חיבה אלקית חזקה מאוד לתשובה, שתשפיע על כל היהודים וגם על הרחוקים ביותר, שהם קרירים ומיושבים או מכורים בהתלהבות כאש בוערת לתאוות־ההפקרות הנחותות ביותר, וגם הם ישובו לחיי תורה ומצוות, ואת כולם משיח צדקנו יוביל בקרוב ממש לארץ ישראל שנוקתה היטב.

והי' ביום ההוא יתקע בשופר גדול [תשרי ה'תש"ג]

8) מלשון אשרי יושבי ביתך [הערת כ"ק אדמו"ר]. לקוטי תורה, ראש השנה ס, ע"א.

9) מצרים היתה שקועה בחטאים הנחותים ביותר, כמו שנאמר (ויקרא יח, ג) כמעשה ארץ מצרים גו'. ראה גם יחזקאל כג, מסכת קידושין מט, ב ועוד [הערת כ"ק אדמו"ר].

ספר השיחות – ה'תש"ד בלה"ק

ו. מורנו הבעל־שם־טוב נסע פעם עם תלמידיו הצדיקים לישוב רחוק, באותו ישוב גר פרוש שישב על התורה ועל העבודה, והתנזר כליל מענייני העולם, ועל כל דבר היה אומר: כך קיבלתי מאליהו. היה יכול להסביר עניין לכל אחד, אפילו לאיש פשוט.

באותו ישוב גר גם איש פשוט, פושט נבילות, שהיה אומר הרבה תהלים. רק בשעת עבודתו, כשידיו היו מלוכלכות מאוד, לא אמר תהלים. הבעל־שם־טוב נכנס עם תלמידיו לביתו של האיש הפשוט, והורה להם לעצום את עיניהם ולהניח ידיהם האחד על כתף חברו, והחל לנגן ניגון, והם ראו מה שראו. התפלאו התלמידים מאד, כיצד מגיע ל'חורבה' קטנה כזו, יריד שמיימי גדול כזה.

לאחר מכן, הלך הבעל־שם־טוב עם תלמידיו לביתו של הפרוש, ושוב הורה להם לעצום את עיניהם ולהניח ידיהם כל אחד על כתף חברו וניגנו ניגון בלחש, ותלמידיו ראו בפניהם נחשים ועקרבים.

הסביר להם הבעל־שם־טוב, למרות שכתוב ב'תנא דבי אליהו'[8], הצם ארבעים ימים רצופים ופורש מענייני העולם, גם אם הוא עבד ושפחה, זוכה לגילוי אליהו. הנה יכול שיהיה לו גילוי אליהו, אבל לא גילוי הנשמה. הנחשים והעקרבים שראו, הם מגסות רוחו של אותו פרוש, שזה מהניצוצות של הנחש הקדמוני.

לאחר מכן, אמר הבעל־שם־טוב לתלמידיו: שימעו ברכה מאיש פשוט זה, כי המלים שלו בוקעות רקיעים. כעבור משך זמן, בשעת פטירתו של הפרוש[9] צירף הבעל־שם־טוב אליו עשרה מתלמידיו ונסע לאותו ישוב ובעצמו עסק בקבורה.

ז. בשתי השנים הראשונים, תקכ"ד־כ"ה, בהן נסע הוד כ"ק רבינו הזקן להוד כ"ק הרב המגיד ממזריטש, לא מסר לו שום ענין פרטי, כפי שמסר לשאר התלמידים, שביצעו ענייני שליחות במקומות שונים. לכל אחד הועיד הרב המגיד מקום מיוחד, בו היה עליו לחנך ולהדריך. בעל "פרי הארץ"[10] נולד בוויטבסק, למד בסמרגון והתחתן במינסק, והרב

8) תדב"א.

9) כ"ה ברשימת השומעים, ואולי צ"ל: איש פשוט.

10) רבי מנחם מענדל מויטבסק.

המגיד הורה לו להיות בהורודוק. הרה"ק ר' אברהם מקאליסק נולד בקאליסק. אביו ר' אלכסנדר סנדר, נסע אל הצדיקים הנסתרים ולא רצה לנסוע אל הרב המגיד. פעם אחת לקח אתו ר' אלכסנדר סנדר את בנו הרה"ק ר' אברהם אל ר' שמערל הנסתר, שאמר לו: אם ברצונך שתהיה לך חיות במוחין - סע למזריטש. אז נסע הרה"ק הר' אברהם אל הרב המגיד ממזריטש. חריפות ההנהגה - של הר' אברהם מקאליסק - באה אליו מר' שמערל הנסתר. הרב ר' ישכר דוב, היה בליובאוויטש - והרב המגיד הוסיף לו הורודנא והארקי.

לפני סיומן של שתי השנים, שאל הוד כ"ק רבינו הזקן את הרב המגיד, מה צריכה להיות עבודתו? ענה לו הרב המגיד: אתה סלל בעצמך דרך. נסע רבינו הזקן ואסף אברכים ולמד אתם. כששב אל הרב המגיד, אמר לו רבינו הזקן, שאבנים יש לו כבר, איך לסדרם - הוא יודע, חסר רק הכוח המדבק. ענה לו הרב המגיד: על כך צריכים לקחת כוח מהרבי, אקח מהרבי - הכוונה על הבעל־שם־טוב - ואתן לך. למחרת אמר לו הרב המגיד: אתה זקוק לברכה כפולה, ירצו לשבור אותך, יהיו לך הרבה מנגדים. ובירך אותו בברכת כהנים עם כל הכוונות, ואמר לו: יהיו לך הרבה מנגדים, אך יש לך את האזור של אליהו ומתניים חזקים, לצלוח את כל עניני הכבדות.

הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק 'צמח צדק' אמר על כך, שזו דרך סלולה ורחבה.

בשנת תק"ל החלה להיות ניכרת דרכו של הוד כ"ק רבינו הזקן, וההבדל בין הדרך שלו לדרך של שאר תלמידי הרב המגיד.

כשהיה הוד כ"ק רבינו הזקן אצל בעל "פרי הארץ", אמר לו: הא מנין לך? והוד כ"ק רבינו הזקן לא ענה לו. הוא פחד מקפידתו של בעל "פרי הארץ", נסע למזריטש ושאל את הרב המגיד, אולי תהיה חלישות הדעת לבעל "פרי הארץ". על כך ענה הרב המגיד להוד כ"ק רבינו הזקן: לא.

לאחר מכן, כשהיה בעל "פרי הארץ" אצל הרב המגיד במזריטש, אמר לו הרב המגיד: אתם חבר שלי, הוא - הכוונה על הוד כ"ק רבינו הזקן - תלמיד שלי. "הרבה למדתי מרבותי, מחבירי - ומתלמידי יותר מכולם". ואמר לבעל "פרי הארץ" בלשון של בקשה: קחו גם אתם חלק בזה.

מאוחר יותר, בעל "פרי הארץ" אמר 'תורה' בפני התלמידים, והם לא קלטו את ה'תורה', והוד כ"ק רבינו הזקן חזר בפניהם על אותה 'תורה'. בעל "פרי הארץ" הקשיב איך הוד כ"ק רבינו הזקן חוזר על 'תורותיו', וראה את ה"ודי לחכימא ברמיזא"[11], ואת ה"תן לחכם ויחכם עוד"[12], בעצם החזרה, לא בהסברה שהסביר את ה'תורה', אלא באופן החזרה על דברי הרב, ההפסקה בכל עניין.

ח. המאמר "הים ראה וינוס" שנדפס ב'לקוטי תורה'[13] - בשינויים - אמר הוד כ"ק רבינו הזקן ב'שביעי של פסח' הראשון לנשיאותו. פעם היו מורים לאברכים ללמוד בליל שביעי של פסח, את המאמר "הים ראה".

אחרי הסעודה, מסר כ"ק אדמו"ר אם יהיה להם - אנ"ש הנאספים - שכל, ילמדו כעת בליל שביעי של פסח, את המאמר "הים ראה וינוס" ברבים, ויתדבקו ברבי.

ליל שביעי של פסח

11) מדרש שמואל כב, כב. וראה זח"א כו, ב. זח"ג רפ, ב.
12) משלי ט, ט.
13) טז, ב.

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק ע"ג – הקנאים הסלוצקאים

עם החלטתו לנסוע לרבי יואל הבעל־שם מזאמושטש, החל ברוך מוויאזנא בהכנות לנסיעה זו. בהגעתו לזאמושטש התעכב ר' ברוך אצל רבי יואל שישה חדשים מלאים.

כאשר שב לאחוזתו, הבחינו הכל כי רבי ברוך קיבל תוספת חיות, היה ניכר עליו שהוא מאוד שבע רצון מנסיעה זו.

רבי ברוך החל להתמסר עוד יותר לתורת הקבלה, ואף "משך" את עשרת "הבטלנים" - שהחזיק בבית המדרש שבאחוזתו - ללימוד תורה זו.

עשר שנים חלפו מאז עָרַך ברוך את נסיעתו לרבי יואל הבעל־שם מזאמושטש. ובמשך כל השנים הללו עמד בקשר מתמיד עם תלמידי הבעל־שם, שנדדו כנסתרים על פני ערים ועיירות. במשך הזמן התפרסם רבי ברוך כמקובל גדול.

לפתע הודיע ר' ברוך כי בדעתו לעזוב את האחוזה שבה חי חמש עשרה שנה, ובה בנה יישוב יהודי. הוא מכר את נחלותיו, והעניק בתים וגנים לעשרת הבטלנים של בית מדרשו. נוסף לכך נתן תרומות גדולות למוסדות היהודיים החשובים בסמילא, העיר הסמוכה. כאשר סודר הכל עקר עם משפחתו מהמקום.

ר' ברוך השתקע באחוזה שרכש במרחק עשרה וויארסט מסלוצק, גם שם בנה בית־מדרש ובית הַכְנָסַת אורחים. תוך מספר חודָשִים היו לו בבית־המדרש עשרה בטלנים חדשים שהוחזקו על ידו בכל צרכיהם, במגמה שיעסקו בתורה במנוחה וללא דאגות.

במקומו החדש לא סיפר ברוך לאיש מניין הגיע. כל אשר נודע לאנשים הוא רק שהוא גדול בתורה וגם צדיק גדול.

מכבר חשקה נפשו של ברוך לומר שיעור בתורה לפני תלמידים נבחרים. עתה החליט כי הגיעה השעה לכך, ולכן גם ייסד ישיבה באחוזתו.

היתה זו ישיבה בעלת צביון חדש. התלמידים היו צריכים להיות לא רק בעלי כישרונות מיוחדים אלא להיות גם בגיל מסוים מאוד, לא צעירים מגיל חמש־עשרה שנה ולא מבוגרים מגיל שש־עשרה שנה. כל תלמיד היה צריך להתחייב לשהות בישיבה לא פחות משש שנים, ובמשך שש השנים לא לעזוב את הישיבה אפילו ליום אחד. כן היה עליהם להתחייב לשבת וללמוד בהתמדה מבלי לשים לב לשום דבר ולנהוג בדרך שילמדו אותם בישיבה.

ר' ברוך מצידו התחייב להחזיק את התלמידים באש"ל ובהלבשה והנעלה בריווח.

מבין עשרת הבטלנים שהיו באחוזתו בסמילא לקח איתו ר' ברוך את ר' מנשה ישראל, שהיה למדן גדול ואיש אימונו הקרוב של ר' ברוך. ר' מנשה ישראל היה מתלמידיו המובהקים של רבי יואל, הבעל־שם מזאמושטש, וגם בניו למדו כמה שנים טובות בישיבתו של רבי יואל.

היו לו לר' מנשה ישראל שלושה בנים, ששבו מישיבת הבעל־שם, יראים ושלמים ולמדנים גדולים בנגלה וגם בתורת הנסתר. ר' ברוך מסר את ניהולה של ישיבתו לר' מנשה ישראל ושלושת בניו. ר' ברוך עצמו הסתפק בהשמעת שיעורים לפני התלמידים.

עשרים ושישה בחורים צעירים נבחרו להיות תלמידי ישיבתו של ר' ברוך. כבר בשנה הראשונה ניכרו בהם סימני הצלחת השפעת הישיבה. התנהגות הצעירים היתה כרצונו של ר' ברוך, דבר ששימח אותו מאוד.

לשנה השנייה קיבל ר' ברוך לישיבתו עוד מספר דומה של תלמידים, וכך במשך שש השנים הבאות. הישיבה גדלה, אפוא, משנה לשנה, וכאשר, כעבור שש שנים חזרו עשרים וששת התלמידים הראשונים לבתיהם, הרי יחד עם התלמידים החדשים שהתקבלו לישיבה בשנה השביעית נשארו בישיבה אותו מספר תלמידים כפי שהיו בשנה השישית, וכן גם לאחר מכן.

בה בשעה שר' ברוך טיפל בישיבה, לא הזניח את עסקיו. הוא שכר, ובמקרים אחדים גם קנה, אחוזות חדשות, במגמה להושיב בהן יהודים ולספק להם פרנסה.

יהודים רבים העסיק בעיבוד אדמות, לאחרים השכיר את בריכת הדגים, וליהודים החכיר את טחנות הקמח ובתי המרזח. כך מצא כל אחד מקור לפרנסתו. רבים אף התעשרו כתוצאה מכך.

הכל ידעו אודות ישיבתו של ר' ברוך, ור' ברוך דאג לכך שרבים מתלמידיו יתקבלו כחתניהם של יושבי האחוזות. באופן כזה הלכה וגדלה השפעת הישיבה על הסביבה.

חמש־עשרה שנה חלפו, ומספר תלמידי ר' ברוך הגיע למאות. רובם נשארו בסביבה כחתנים הסמוכים על שולחן חותנם, והיו למדנים גדולים, יראים ושלמים, הנוהגים בדרך מיוחדת בעבודת הבורא, אותה לימדם ר' ברוך בישיבתו. קול התורה הִדהֵד בסביבה כולה.

באותו זמן קיים "ועד הארצות", - שהיתה לו השפעה גדולה על החיים היהודיים - אסיפה שהתקיימה בעיר סלוצק. אותו ועד מצא לנכון להביע את ברכתו והערכתו לר' ברוך על הדרך הנאה בה הוא מצליח בהרבצת תורה, כאשר הוא מקשר תורה עם דרך ארץ, ודואג לא רק לרוחניות כי־אם גם לגשמיות של היהודים. מעשיו של ר' ברוך כבר היו ידועים היטב וצויינו מאוד לשבח.

סלוצק היתה אז אחת הערים שגילו התנגדות גדולה לעוסקים בקבלה, ובמיוחד לנסתרים, אשר נהגו לנדוד על פני הישובים ולעורר את ההמונים לעבודת הבורא. לא אחת עלה עניין הנסתרים על סדר יומן של האסיפות הכלליות שהתקיימו בירידים הגדולים. באסיפות אלו התגלו חילוקי דעות, אשר גלשו לריב שפתיים, באשר ליחס אל הנסתרים.

סלוצק היתה מפורסמת אז בלמדניה. בבית הקהל היו חדרים מיוחדים ששימשו כאכסניה לעוברי אורח למדנים שלא היה לפי כבודם להתאכסן בבית־הַכְנָסַת־האורחים הרגיל. וייאמר תיכף ומיד שגם בבית הַכְנָסַת־האורחים היה מקום מיוחד ללמדנים. למען האמת היה בית הכנסת־האורחים בסלוצק - וכך היה גם בקהילות יהודיות אחרות - מחולק לשלושה אגפים: אחד לאורחים רגילים, אחד לבני תורה ואחד לגדולי תורה.

אף חדרי האכסניה המיוחדים אשר בבית הקהל, היו חלוקים לשניים: למופלגי תורה מן השורה ולגדולי תורה מפורסמים.

הלמדנים הסלוצקאים היו ידועים בקנאותם. כל דעה והשקפה שהחזיקו בה היתה זו תמיד בקנאות גדולה, והוצדקה על ידם בכל מיני טעמים. כך היה גם בהתנגדותם למקובלים ולנסתרים: הם פשוט לעגו להם, ביזו אותם והעלילו עליהם כל דבר אסור.

רבי אליהו, הבעל־שם מוורמייזא, וממשיכו, רבי יואל הבעל־שם מזאמושטש, כּוּנוּ בסלוצק בתארי הגנאי הגרועים ביותר. כאשר נתקלו שם במקובל או נסתר, חירפוהו וגידפוהו כאחד הריקים. הדברים הגיעו עד כדי כך שכאשר אמרו על מישהו שהוא "סלוצקאי", היתה הכוונה באמירה זו, שאותו אחד הינו מתנגד מושבע וחריף לשני בעלי־השם והנוהים אחריהם.

המקובלים והנסתרים מצידם הם, התחשבו מעט מאוד בשנאתם והתנהגותם של הסלוצקאים. תכופות היו אף מנסים להגיע לסלוצק כדי לנסות ולתקן את אשר קלקלו קנאי סלוצק. אך רק

מעט מאוד יכלו לפעול. כיוון שהמוחות שם היו מורעלים בארס של שנאה וביטול כלפי המקובלים והנסתרים.

שינוי החל להיות ניכר לאחר שר' ברוך התיישב ליד סלוצק ופתח את ישיבתו. בידעו עד כמה גדולה שנאתם של תושבי סלוצק למקובלים ולנסתרים, הסתיר ר' ברוך את היותו הוא עצמו מקובל ואת היותו קשור לנסתרים, תלמידי הבעל־שם מזאומשטש.

הוא נזהר מללמוד קבלה עם תלמידי ישיבתו, אחרת היה נעמד תיכף ומיד "מחוץ למחנה". רק לאחר שסילק כל חשש את היותו הוא עצמו מקובל וקשריו לנסתרים, יכול היה להכין את תלמידי ישיבתו למשימה חדשה - והיא - החלשת השפעת קנאי סלוצק.

זו היתה, לאמיתו של דבר, המטרה העיקרית להגעתו לאותה סביבה. ר' ברוך וויאזנער החל, פשוט, להכין בחשאי בגבולותיה של סלוצק את הכוח אשר עם הזמן היה צריך להפחית את - מה שסלוצק ייצגה - ההתנגדות למקובלים ולנסתרים.

היתה זו משימה קשה מאוד, אך במשך הזמן מילא ר' ברוך את משימתו, בהשיגו בעקיפין את מה שהנסתרים ניסו לעשות באופן ישיר, להקטין את השנאה אליהם. ר' ברוך אף החזיק את המקובלים והנסתרים הנודדים שהתאכסנו בביתו, בבית מיוחד אשר בנה עבורם.

אגרות קודש

ב"ה ט' אלול פ"ג

כבוד ידידי הרב הנעלה וו"ח אי"א
מוהר"ר ישראל נח שי'

שלום וברכה,

היום הגיעני מכתבו, מתי נכתב לא אדע, והנה בטח יקבל העתק מכתביי השונים ע"י ידידנו הנעלה הרי"ל שי' ראסקין. והנה לחזור הדברי' בלתי אפשרי הוא, והכל ידוע ברור, כי אין לנו בעולמנו אלא אחת להתחזק ביסודי הדעת והעבודה אשר הנחילונו הוד כ"ק אבותינו רבותינו הק' זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, בו אורה, בו טובה, בו ברכת שמים מעל, ובזה חי' יחי' האדם עלי אדמות, לקיים ולהביא בפועל בחיים את התעודה אשר שם לנו האלקים לפאר לבבינו ולזכך מדותנו ע"י אמצעות לימוד התורה וקיום המצות.

וכהיום הנני מעמיס עליך העבודה הלזאת לקבוע אגודות לומדי דא"ח בפלך קאוונא, וילנא, דוינסק, והוא לבוא בחליפות דברים שבכתב בדברי התעוררות, אשר בטח נמצאו הרבה מתלמידינו שי' וידידינו אנ"ש שי' התאבים גם צמאים ללמוד ולשמוע דא"ח. ולמען הפק רצון רבים וכן שלמים יקח על עצמו בל"נ ובעזרתו יתי' להיות באיזה מקומן במקומות ההן, לחזור דא"ח בע"פ ולשוחח עם אוהבים ורעים נאמנים בדברי אהבה וחיבת הקדש, ובלי ספק אשר לטל תחי' יהי' להם ביאתו וביקורו הטוב. וכמובן אשר צריך הכנה מראש לחזור על הדרושי' אשר זכה לשמוע מפי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

וישתדל לשמור דברי הרב, דברים כנתינתם, ואל ישמע לקול מלַחשים לאמר, בלתי מבינים אנחנו, והגידו לנו דברים כאלו שגם אנחנו נבין, צריכים להסביר להם, כי לא באלה חפץ כ"ק רבותינו הקדושים, ולא בשביל זה אפשר להחליף הכוונה האמיתית,

(כאשר רבים מהשוטים וחסרי הדעת עושים, מדַברים ככל העולה על רוחם, בסגנון המובן לאדם יהי' מי שיהי', ואומרים אשר זה חסידות. כל אשר דבר ד' הנאמר ע"י הוד כ"ק אבותינו רבותינו הק' קדוש לו, בוז יבוז להם, וחרף יחרפם. איך ירהיבו עוז לשַנות דברי הרב. רק לעת מן העיתים בדברים הנוגעים בעבודה, היינו בהתעוררות מדות טובות, יכול היות כי יַרשֶה לו האדם לברר הדברים בלשון קל יותר, ובדוגמאות שונות, אבל לא כמו אלו המרחיבים פה ולשונם תהלך בארץ לארכה ולרחבה בעניני מחקר, וחקירות של הבל, או דוגמאות של מחוללי משלים

ומגידי שיחות בטלים, והכל נכנס בגדר חסידות. אוי לאותה בושה ואוי לאותה כלימה, אשר לבד זאת כי פוגמים בכבוד התורה האמיתית וכבוד חכמים, הנה מפטמים מוחי השומעים בדברי הבל, מיא פאר עם הארץ'ט דיא ועלט. ואלו השומעים הולכים שמחי וטובי לב, לאמר ראו החדשות דימים האלו, ימים מקדם בשביל להבין היו צריכים ע"י יגיעה ועבודה ורק אחדים הבינו, והדיבורים היו קצרים, חצי שעה שעה או שעה וחצי, ואחרי השמיעה היו צריכים לחזור פעמיים ושלש עד אשר עמדו על דברי המשפיע שחזר דברי הרבי, ובמילא היו עומדים להתפלל באיחור זמן, ועצם התפלה היו מאחרים ביותר, ואח"כ חזרו עוד הפעם ועוד הפעם, ובכל פעם ופעם היו נזכרים עוד תיבות אחדות. ועתה הלא שומעים דברים ארוכים ומסודרים בסדר מחקרי, ענין עמוק ומחוטב עם כמה מאמרי חקירה, מו"נ, עיקרים, מדרש, ולפעמי' גם מספר הזהר, ומשובץ בתלי תילים של משלים ורעיונות, ונאמר בזמן שהכל יכולים לבוא, ביכולתך לעמוד בבקר ש"ק ולעשות כל ענינך לשמוע חדשות ולדבר קודם התפלה (וגם באמצע התפלה, איש איש כהרגלו) מכל הנעשה בעיר וכו' ואח"כ להתפלל, תפלה חטופה, לסעוד סעודת ש"ק ולישן כמה שתחפוץ, אח"כ לעת ערב עדי יצאו הכוכבים, תשמע את הדרשן בעל הרעיונות, המהלך על ארבע וחמש, חקירה, דרוש, מוסר, הטפה, ועוד מי יודע מה, אוי לאלו בעלמא דין ואוי להם לעלמא דאתי. השוטים האלו לא ידעו בשת, לא דַי להם שאינם יודעים בעצמם מימינם לשמאלם, ולפרש הדברים כפשוטן ממש (אשר רובא דרובא מהדרשנים האלו אינם מבינים פירוש המלות של דא"ח כפשוטו, רק בהשקפה ראשונה בעוד טרם יבינו האמור, הם חפצים להגיד מה ולחדש חידושים, ומפיקים ההבל שלהם מבלי שום מחשבה מראש, האם בשכל ידבר, וכל השטותים כשרים המה), ובכן מוכרחים הם להמצאות שונות, ובזה הם מחליפים האור בחשך ויוצאים מהכוונה האמיתית).

כי אם זאת יעשו ויחיו נפשם בטל אורות, אשר יַטו אזן קשבת לכל הגה אשר יַשמיע המשפיע, שדברי הרבי כאמירָתן מדברת מתוך גרונו, והדברים האלו הם דברים חיים וקיימים, מחיים את הנפש ומקיימים את הלב והמוח לעבדו ית' בעבודה שבלב זו תפלה, איש איש באשר יוכל, זה יתעורר בתפלה בתחנון לפני צור עולמים ית' ויתעלה, ובזה עוד פועל על עשיית סדר בקביעות עתים לתורה, ובאופן כזה הנה במשך הזמן יכול לעמוד על אמיתת הדבר כמו שהוא.

והנה אחרי הביאור הזה לידידינו אנ"ש שי' הנה טובה כפולה יגיעם, הא' שידעו דברי הרב, והב' כי יבוא העיקר שהוא פועל הטוב. ודבר ודאי הוא אשר כאו"א מאנ"ש שי' יודע על האמת, איש איש מהם ישתדל להתקרב יותר ויותר אל כוונת כ"ק אבותינו רבותינו הק'.

זאת ועוד אחרת על המשפיעים לבחור דרושים אשר יהי' לפ"ע קהל השומעים יחיו, אשר רובם הם דברים ברורים ומובנים לכל שכל הבריא (אם לא שהשוטים מוציאים את הדברים מאמיתתן בהבליהם ובגלותם בהם פנים שלא כהלכה).

חובת מצוה על כל אנ"ש שי' וחובת חובה על התמימים שי' ביחוד לסַדֵר שיעורי לימוד בדא"ח בכל מקום מושב אנ"ש שי' מבלי התחשב עם הריבוי והמיעוט, ויתדברו ביניהם בדברי אהבה ורעות איש את רעהו יעזרו, ואיש את רעהו ידברו.

כל דיבור בכתב ולשון מדברת אף גם הגה, בוא יביא בכנפיו אלפי ברכות מאליפות, הקמת רוח ועדידת נפש. כל אחד ואחד ימצא כי לא יחידי הוא, איננו בודד ח"ו, פה ושם ריעיו ואוהביו, מכיריו ומיודעיו, תמימים דעים המה, כולם בחורים, כולם אוהבים זה את זה, כולם מלאים עוז תעצומות מההוא רוחא קדישא דשביק בנו ההוא נהורא עילאה, וכולם יפיקו רצון קונם אשר בראם יצרם - לאריכות ימים ושנים טובים - עלי אדמות להביא בפועל בחיי עלמא דין את הכוונה שהיתה בסוד בריאת העולם, לעשות דירה לו ית'.

כל אחד ישכח רישו, עניו ומרודו. ההתאחדות וההתאגדות, ישליב איש בזרוע חבירו, וכולם כאחד יזכרו ימים מקדם בעמדינו כולנו כאיש אחד לפני עבד ד' הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, בהיכל אור, עינינו רואות מלאך ד' צבאות יושב בסוד קדושים רבה, וסביבה נשערה מאד מרגשת המון תמימים שומעים ניב שפתי י"ה, שכינה מדברת מתוך גרונו מאתפשטותא דמשה שבדרא, ומאות לבות ומוחות עסוקים לשמוע דבר ד', דברים נלהבים, במעלת העבודה שבלב זו תפלה, דברי מדע איך לכבוש העיר קטנה, עצות נכונות להמיס לב ברזל, להכניע לב ערל, להכניס אורה בבית אפל, לקבל עול מלכות שמים באמת, לפעול ולעשות, והחלש יאמר גבור אני להקים את דבר ד' בעצמו ובזולתו.

הזכרון הזה יאהיל אור גם היום, רבינו חי הוא, אבינו לא מת, חי הוא אתנו, וזכותו בלוית עטרת תפארת אבות קדושים עלינו יזרח, ובכחינו זה נעשה ונפעל ללמוד ללמד לשמור לעשות ולקיים את כל דברי התורה ומצוה.

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

פרשת וילך

לא א וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל: ב וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם בֶּן־מֵאָה
וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם לֹא־אוּכַל עוֹד לָצֵאת
וְלָבוֹא וַיהוָה אָמַר אֵלַי לֹא תַעֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן
הַזֶּה: ג יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא | עֹבֵר לְפָנֶיךָ הוּא־
יַשְׁמִיד אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיךָ וִירִשְׁתָּם
יְהוֹשֻׁעַ הוּא עֹבֵר לְפָנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ש"פ וילך תשל"ה – מתוך 'התקשרות')

וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה . . אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל (לא, א)

"וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה" – מֹשֶׁה הָלַךְ וְהִתְעַלָּה מֵחַיִל אֶל חָיִל עַל־יְדֵי זֶה שֶׁקִּשֵּׁר וְחִבֵּר אֶת עַצְמוֹ "אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל".

לו׳ שני ד וְעָשָׂה יְהוָה לָהֶם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְסִיחוֹן
וּלְעוֹג מַלְכֵי הָאֱמֹרִי וּלְאַרְצָם אֲשֶׁר הִשְׁמִיד
אֹתָם: ה וּנְתָנָם יְהוָה לִפְנֵיכֶם וַעֲשִׂיתֶם לָהֶם
כְּכָל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם: ו חִזְקוּ וְאִמְצוּ
אַל־תִּירְאוּ וְאַל־תַּעַרְצוּ מִפְּנֵיהֶם כִּי | יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ הוּא הַהֹלֵךְ עִמָּךְ לֹא יַרְפְּךָ וְלֹא
יַעַזְבֶךָּ: **ס**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ש"פ וילך תשכ"ה – מתוך 'התקשרות')

וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה (לא, א)

וַאֲזַל מֹשֶׁה לְמִשְׁכַּן בֵּית אֶלְפָּנָא (תַּרְגּוּם יוֹנָתָן)

לִפְנֵי שֶׁמֹּשֶׁה נָתַן הוֹרָאָה לִבְנֵי־יִשְׂרָאֵל, הָלַךְ לְבֵית־הַמִּדְרָשׁ ("בֵּית אֶלְפָּנָא"), כְּדֵי לְעַיֵּן בְּדָבָר וּלְבָרֵר וּלְלַבֵּן אֶת שְׁמוּעָתוֹ. לוֹמַר לְךָ:

אַל לוֹ לָאָדָם לִפְסוֹק הֲלָכָה עַל סְמַךְ יְדִיעָתוֹ בַּתּוֹרָה וְזִכְרוֹנוֹ; עָלָיו לְעַיֵּן שׁוּב בְּשֻׁלְחָן־עָרוּךְ, וְרַק אַחַר־כָּךְ יוֹצִיא אֶת פְּסַק הַדִּין.

בְּעִנְיָן זֶה מְסוּפָּר עַל אַדְמוֹ"ר הָרַשַׁ"ב, שֶׁפַּעַם כִּבְּדוּהוּ בְּ'מַפְטִיר' מִבְּלִי לְהוֹדִיעַ לוֹ עַל כָּךְ מֵרֹאשׁ. הָרַבִּי יָצָא לְחֶדֶר סָמוּךְ וְעִיֵּן בַּהַפְטָרָה, וְרַק אָז חָזַר לְבֵית־הַכְּנֶסֶת וְעָלָה לַתּוֹרָה.

ישראל שלישי ז וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמֶר אֵלָיו
לְעֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל חֲזַק וֶאֱמָץ כִּי אַתָּה תָּבוֹא
אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה
לַאֲבֹתָם לָתֵת לָהֶם וְאַתָּה תַּנְחִילֶנָּה אוֹתָם:
ח וַיהוָה הוּא | הַהֹלֵךְ לְפָנֶיךָ הוּא יִהְיֶה עִמָּךְ
לֹא יַרְפְּךָ וְלֹא יַעַזְבֶךָ לֹא תִירָא וְלֹא תֵחָת:
ט וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת וַיִּתְּנָהּ אֶל־
הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי הַנֹּשְׂאִים אֶת־אֲרוֹן בְּרִית יְהוָה
וְאֶל־כָּל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ש"פ וילך תשל"ה – מתוך 'התקשרות')

וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה (לא, א)

נָקֵל לְשַׁעֵר בְּאֵיזוֹ דַּרְגָּה רָמָה וְנִשְׂגָּבָה עָמַד מֹשֶׁה לְאַחֲרֵי מֵאָה וְעֶשְׂרִים שְׁנוֹת עֲבוֹדַת ה', וּבְכָל־זֹאת – בַּמֶּה עָסַק בְּיוֹמוֹ הָאַחֲרוֹן? בְּ"וַיֵּלֶךְ", הֲלִיכָה וַעֲלִיָּה לְדַרְגָּה נַעֲלֵית עוֹד יוֹתֵר.

רכ״ט י וַיְצַו מֹשֶׁה אוֹתָם לֵאמֹר מִקֵּץ | שֶׁבַע שָׁנִים
בְּמֹעֵד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּחַג הַסֻּכּוֹת: יא בְּבוֹא
כָל־יִשְׂרָאֵל לֵרָאוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר תִּקְרָא אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת
נֶגֶד כָּל־יִשְׂרָאֵל בְּאָזְנֵיהֶם: יב הַקְהֵל אֶת־הָעָם
הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַטַּף וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ
לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וּלְמַעַן יִלְמְדוּ וְיָרְאוּ אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם וְשָׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה
הַזֹּאת: יג וּבְנֵיהֶם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ יִשְׁמְעוּ וְלָמְדוּ
לְיִרְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר
אַתֶּם חַיִּים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים
אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: **פ** ע"כ בחול

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יד עמ' 127)

הַקְהֵל אֶת הָעָם . . לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וּלְמַעַן יִלְמְדוּ (לא, יב)

כֹּהֲנִים עוֹמְדִים . . וַחֲצוֹצְרוֹת שֶׁל זָהָב בִּידֵיהֶם [לְהַקְהִיל אֶת הָעָם לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ] (תּוֹסֶפְתָּא סוטה ז, ח) תַּפְקִידוֹ הָעִקָּרִי שֶׁל כֹּהֵן הוּא לְהַעֲלוֹת גַּם אֶת הַנָּמוּךְ בְּיוֹתֵר לִקְדֻשָּׁה, כְּפִי שֶׁיֵּשׁ לִרְאוֹת מִשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים שֶׁמָּצִינוּ בַּעֲבוֹדַת הַקְּטֹרֶת, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חֲשִׁיבוּת מְיֻחֶדֶת (כַּכָּתוּב "שָׂימוּ קְטוֹרָה בְּאַפֶּךָ"): מַעֲבִירָה אֶת הַזִּהֲמָא שֶׁל הַיֵּצֶר הָרַע (זהר); אֵינָהּ רְאוּיָה לְמַאֲכָל אָדָם (בְּנִגּוּד לַקָּרְבָּנוֹת); יֵשׁ בָּהּ חֶלְבְּנָה, שֶׁרֵיחָהּ רַע. זֶהוּ שֶׁכֹּהֵן מַקְהִיל וּמֵרִים אֶת כָּל הָעָם, גַּם הַיְּהוּדִי הַנָּמוּךְ בְּיוֹתֵר.

חמישי יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הֵן קָרְבוּ יָמֶיךָ

לָמוּת׃ קְרָא אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וְהִתְיַצְּבוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד
וַאֲצַוֶּנּוּ וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וִיהוֹשֻׁעַ וַיִּתְיַצְּבוּ בְּאֹהֶל
מוֹעֵד׃ טו וַיֵּרָא יְהוָה בָּאֹהֶל בְּעַמּוּד עָנָן וַיַּעֲמֹד
עַמּוּד הֶעָנָן עַל־פֶּתַח הָאֹהֶל׃ טז וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה הִנְּךָ שֹׁכֵב עִם־אֲבֹתֶיךָ וְקָם הָעָם הַזֶּה
וְזָנָה ׀ אַחֲרֵי ׀ אֱלֹהֵי נֵכַר־הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוּא
בָא־שָׁמָּה בְּקִרְבּוֹ וַעֲזָבַנִי וְהֵפֵר אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר
כָּרַתִּי אִתּוֹ׃ יז וְחָרָה אַפִּי בוֹ בַיּוֹם־הַהוּא
וַעֲזַבְתִּים וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי מֵהֶם וְהָיָה לְאֹכֶל
וּמְצָאֻהוּ רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא
הֲלֹא עַל כִּי־אֵין אֱלֹהַי בְּקִרְבִּי מְצָאוּנִי הָרָעוֹת
הָאֵלֶּה׃ יח וְאָנֹכִי הַסְתֵּר אַסְתִּיר פָּנַי בַּיּוֹם הַהוּא
עַל כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר עָשָׂה כִּי פָנָה אֶל־אֱלֹהִים
אֲחֵרִים׃ יט וְעַתָּה כִּתְבוּ לָכֶם אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת
וְלַמְּדָהּ אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שִׂימָהּ בְּפִיהֶם לְמַעַן
תִּהְיֶה־לִּי הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעֵד בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יח עמ׳ 199)

וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי מֵהֶם . . וּמְצָאֻהוּ רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת (לא, יז)

כָּתַב הָרמב״ם, שֶׁכַּאֲשֶׁר עַם יִשְׂרָאֵל מִתְנַתֵּק מֵהקב״ה הוּא נַעֲשֶׂה ״מֻפְקָר לַמִּקְרֶה״, וְהַצָּרוֹת בָּאוֹת עָלָיו בְּדֶרֶךְ ״מְצִיאָה״, כְּאִלּוּ מֵעַצְמָן. אָמְנָם, הַנְהָגָה זוֹ עַצְמָהּ הִיא בְּהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית. אֵין כָּאן סִלּוּק הַהַשְׁגָּחָה, שֶׁהֲרֵי בֶּאֱמֶת קַיֶּמֶת הַשְׁגָּחָה גַּם כָּאן עַל כָּל פְּרָט וּפְרָט, אֶלָּא הַשְׁגָּחָה מֻסְתֶּרֶת (״וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי״), עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁאָדָם עָלוּל לַחֲשֹׁב שֶׁצָּרוֹתָיו בָּאוֹת בְּמִקְרֶה.

שישי כ כִּי־אֲבִיאֶנּוּ אֶל־הָאֲדָמָה ׀ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי
לַאֲבֹתָיו זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ וְאָכַל וְשָׂבַע וְדָשֵׁן
וּפָנָה אֶל־אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַעֲבָדוּם וְנִאֲצוּנִי וְהֵפֵר
אֶת־בְּרִיתִי׃ כא וְהָיָה כִּי־תִמְצָאן אֹתוֹ רָעוֹת
רַבּוֹת וְצָרוֹת וְעָנְתָה הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְפָנָיו לְעֵד
כִּי לֹא תִשָּׁכַח מִפִּי זַרְעוֹ כִּי יָדַעְתִּי אֶת־יִצְרוֹ
אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה הַיּוֹם בְּטֶרֶם אֲבִיאֶנּוּ אֶל־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר נִשְׁבָּעְתִּי׃ כב וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־הַשִּׁירָה
הַזֹּאת בַּיּוֹם הַהוּא וַיְלַמְּדָהּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
כג וַיְצַו אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וַיֹּאמֶר חֲזַק וֶאֱמָץ כִּי
אַתָּה תָּבִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־
נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִמָּךְ׃ כד וַיְהִי ׀
כְּכַלּוֹת מֹשֶׁה לִכְתֹּב אֶת־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה־הַזֹּאת
עַל־סֵפֶר עַד תֻּמָּם׃

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך לג עמ׳ 39)

וְהָיָה שָׁם בְּךָ לְעֵד (לא, כו) **כָּל מִי שֶׁיּוֹשֵׁב לִפְנֵי סֵפֶר תּוֹרָה יֵשֵׁב בְּכֹבֶד רֹאשׁ . . שֶׁהוּא הָעֵד הַנֶּאֱמָן לְכָל בָּאֵי עוֹלָם** (רמב״ם סוף הלכות ספר תורה) חֲרֵי שֶׁסֵּפֶר תּוֹרָה הִיא עֵדוּת עַל כָּךְ שֶׁבָּחַר ה׳ בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים. וְהִנֵּה, עֵדוּת אֵינָהּ עַל דָּבָר הַנִּרְאֶה וְהַנִּכָּר - קִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמְּצִוָּה, שֶׁהוּא דָּבָר הַנִּרְאֶה לָעַיִן. כְּמוֹ כֵּן אֵין צֹרֶךְ בְּעֵדוּת עַל מִלְּתָא דַּעֲבִידָא לְאִגְלוּיֵי - קְדֻשַּׁת יִשְׂרָאֵל, הַנֶּפֶשׁ הַקְּדוֹשָׁה שֶׁבְּכָל יְהוּדִי, שֶׁלִּפְעָמִים (כְּגוֹן בְּעֵת רָצוֹן) הִיא מְאִירָה בְּגִלּוּי. הָעֵדוּת הִיא עַל דָּבָר הַנֶּעְלָם - הַקֶּשֶׁר הָעַצְמִי שֶׁל יְהוּדִי עִם עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ.

שביעי כה וַיְצַו מֹשֶׁה אֶת־הַלְוִיִּם נֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית־
יְהוָה לֵאמֹר׃ כו לָקֹחַ אֵת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה
וְשַׂמְתֶּם אֹתוֹ מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
וְהָיָה־שָׁם בְּךָ לְעֵד׃ כז כִּי אָנֹכִי יָדַעְתִּי אֶת־מֶרְיְךָ
וְאֶת־עָרְפְּךָ הַקָּשֶׁה הֵן בְּעוֹדֶנִּי חַי עִמָּכֶם הַיּוֹם
מַמְרִים הֱיִתֶם עִם־יְהוָה וְאַף כִּי־אַחֲרֵי מוֹתִי׃
כח הַקְהֵילוּ אֵלַי אֶת־כָּל־זִקְנֵי שִׁבְטֵיכֶם וְשֹׁטְרֵיכֶם
וַאֲדַבְּרָה בְאָזְנֵיהֶם אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְאָעִידָה
בָּם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ׃ כט כִּי יָדַעְתִּי אַחֲרֵי
מוֹתִי כִּי־הַשְׁחֵת תַּשְׁחִתُון וְסַרְתֶּם מִן־הַדֶּרֶךְ
אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם וְקָרָאת אֶתְכֶם הָרָעָה
בְּאַחֲרִית הַיָּמִים כִּי־תַעֲשׂוּ אֶת־הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה
לְהַכְעִיסוֹ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם׃ ל וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה בְּאָזְנֵי
כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל אֶת־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת עַד
תֻּמָּם׃ פפפ

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וַיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך

לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרֵךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמָם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ט, עמ' 378 – מתוך 'התקשרות')

הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַטַּף (לא, יב)

לְפִי הַ'מִּנְחַת חִנּוּךְ' (מִצְוָה תרי"ב) גַּם תִּינוֹק שֶׁנּוֹלַד הוּא בִּכְלָל הַמִּצְוָה. נִמְצֵאנוּ לְמֵדִים מִזֶּה כְּלָל חָשׁוּב: חִנּוּכוֹ שֶׁל יֶלֶד יְהוּדִי מַתְחִיל מִיָּד עִם לֵדָתוֹ.

מפטיר כח הַקְהֵילוּ אֵלַי אֶת־כָּל־זִקְנֵי שִׁבְטֵיכֶם וְשֹׁטְרֵיכֶם וַאֲדַבְּרָה בְאָזְנֵיהֶם אֵת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְאָעִידָה בָּם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ: כט כִּי יָדַעְתִּי אַחֲרֵי מוֹתִי כִּי־הַשְׁחֵת תַּשְׁחִתוּן וְסַרְתֶּם מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם וְקָרָאת אֶתְכֶם הָרָעָה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים כִּי־תַעֲשׂוּ אֶת־הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה לְהַכְעִיסוֹ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם: ל וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה בְּאָזְנֵי כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל אֶת־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת עַד תֻּמָּם: פפפ

ל' ועם מ' של נצבים ע' פסוקים, אדני"ה סימן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ ע"פ לקוטי שיחות חכ"ד עמ' 220 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִפְרְדוּ מֵעַל צֹאן מַרְעִיתָם

בְּפָרָשַׁת וַיֵּלֶךְ (לא, כח) כָּתוּב "הַקְהִילוּ אֵלַי אֶת כָּל זִקְנֵי שִׁבְטֵיכֶם וְשֹׁטְרֵיכֶם". וּמְפָרֵשׁ רַשִׁ"י: "וְלֹא תָקְעוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם בַּחֲצוֹצְרוֹת לְהַקְהִיל אֶת הַקָּהָל . . לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר וְאֵין שִׁלְטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת".

וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ זֶה בְּדֶרֶךְ הַחֲסִידוּת:

יָדוּעַ מַה שֶּׁכָּתוּב בַּסְּפָרִים הַקְּדוֹשִׁים (ראה תניא אגה"ק סי' זך וביאורו. סי' כח. ובכ"מ) דְּ"בְּהַעֲלוֹת ה' רוּחוֹ [שֶׁל צַדִּיק] וְנִשְׁמָתוֹ אֵלָיו יֶאֱסֹף . . יַעֲלֶה בְּעִילּוּי אַחַר עִילּוּי עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת". וְתָמוּהַּ, אֵיךְ זֶה מַתְאִים עִם מַה שֶּׁכָּתוּב "אֵין שִׁלְטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת" דְּמַשְׁמָעוֹ שֶׁנַּעֲשֶׂה יְרִידָה בְּנִשְׁמַת הַצַּדִּיק?

וְיֵשׁ לוֹמַר בָּזֶה, דְּפֵירוּשׁ הַכָּתוּב הוּא לְמַעֲלִיּוּתָא, דִּכְשֶׁאָדָם שׁוֹלֵט עַל מַשֶּׁהוּ, סִימָן הוּא שֶׁשַּׁיָּךְ הוּא לַדָּבָר עַד שֶׁבִּיכָלְתּוֹ לִשְׁלוֹט עָלָיו, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּיוֹם פְּטִירַת הַצַּדִּיק, מִכֵּיוָן שֶׁנִּתְעַלָּה בְּעִילּוּי אַחַר עִילּוּי, אֵין לוֹ שַׁיָּכוּת לְעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה, וּבְמִילָא "אֵין שִׁלְטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת".

לְפִי־זֶה הָיָה־אָמִינָא דִּבְיוֹם פְּטִירַת מֹשֶׁה שֶׁנִּתְעַלָּה כָּל־כָּךְ עַד שֶׁאֵין שַׁיָּךְ לוֹמַר שֶׁיֵּשׁ לוֹ "שִׁלִּיטָה" עַל יִשְׂרָאֵל, נִפְסַק הַקֶּשֶׁר רַחֲמָנָא־לִיצְלָן בֵּינוֹ לְצֹאן מַרְעִיתוֹ.

וּמְלַמְּדֵנוּ הַכָּתוּב, שֶׁאַף בְּיוֹם פְּטִירַת מֹשֶׁה, אָמַר "הַקְהִילוּ אֵלַי", שֶׁבִּיקֵּשׁ בְּעַצְמוֹ לְהַקְהִיל אֶת כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי בְּכָל מָצָב וּבְאֵיזֶה דַּרְגָּא שֶׁנִּמְצָא בּוֹ מֹשֶׁה, עֲדַיִן קָשׁוּר וּמְאוּחָד הוּא עִם צֹאן מַרְעִיתוֹ. וְכִלְשׁוֹן רַשִׁ"י (חקת כא, כא) "מֹשֶׁה הוּא יִשְׂרָאֵל, וְיִשְׂרָאֵל הוּא מֹשֶׁה".

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לשבת שובה לקריאה בציבור

ולשמו"ת בהושע פרק יד

יד ב שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
כִּי כָשַׁלְתָּ בַּעֲוֹנֶךָ: ג קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים
וְשׁוּבוּ אֶל־יְהוָה אִמְרוּ אֵלָיו כָּל־תִּשָּׂא
עָוֹן וְקַח־טוֹב וּנְשַׁלְּמָה פָרִים שְׂפָתֵינוּ:
ד אַשּׁוּר | לֹא יוֹשִׁיעֵנוּ עַל־סוּס לֹא
נִרְכָּב וְלֹא־נֹאמַר עוֹד אֱלֹהֵינוּ לְמַעֲשֵׂה
יָדֵינוּ אֲשֶׁר־בְּךָ יְרֻחַם יָתוֹם: ה אֶרְפָּא
מְשׁוּבָתָם אֹהֲבֵם נְדָבָה כִּי שָׁב אַפִּי
מִמֶּנּוּ: ו אֶהְיֶה כַטַּל לְיִשְׂרָאֵל יִפְרַח
כַּשּׁוֹשַׁנָּה וְיַךְ שָׁרָשָׁיו כַּלְּבָנוֹן: ז יֵלְכוּ
יוֹנְקוֹתָיו וִיהִי כַזַּיִת הוֹדוֹ וְרֵיחַ לוֹ
כַּלְּבָנוֹן: ח יָשֻׁבוּ יֹשְׁבֵי בְצִלּוֹ יְחַיּוּ דָגָן

שי למורא

ג) **קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים,** קַבְּלוּ עֲלֵיכֶם וְשִׂימוּ לְבַבְכֶם אֶל הַדְּבָרִים שֶׁאֲנִי אוֹמֵר לָכֶם. **כָּל תִּשָּׂא עָוֹן,** כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ תִּסְלַח. **וְקַח טוֹב,** מַעֲשֶׂה טוֹב שֶׁעָשִׂינוּ יָגֵן מוּל הֶעָוֹן. **וּנְשַׁלְּמָה פָרִים שְׂפָתֵינוּ,** בִּמְקוֹם פָּרִים לְקָרְבָּנוֹת נְשַׁלְּמָה לְפָנֶיךָ וּדְוִי שְׂפָתֵינוּ. ד) **אַשּׁוּר לֹא יוֹשִׁיעֵנוּ,** וְגַם תֹּאמְרוּ לְפָנָיו, לֹא נְבַקֵּשׁ עוֹד עֶזְרַת אָדָם, לֹא מֵאַשּׁוּר וְלֹא מִמִּצְרַיִם. **עַל סוּס לֹא נִרְכָּב,** זוֹ הִיא עֶזְרַת מִצְרַיִם, שֶׁמֶּשֶׁם נִשְׁלְחוּ הַסּוּסִים. **לְמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ,** אֵלּוּ הַפְּסִילִים. **אֲשֶׁר בְּךָ יְרֻחַם יָתוֹם,** אֲשֶׁר בְּךָ ה' לְבַדְּךָ תִּהְיֶה תִּקְוָתֵנוּ, אַתָּה הַמְרַחֵם יְתוֹמִים. ה) **אֶרְפָּא מְשׁוּבָתָם,** כַּאֲשֶׁר יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל בַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אָז אֶסְלַח לָהֶם עַל מַה שֶּׁהָלְכוּ בְּדֶרֶךְ שׁוֹבָב וּמָרְדוּ בִּי. **אֹהֲבֵם נְדָבָה,** אֹהַב אוֹתָם בְּנִדְבַת לִבִּי, אַף שֶׁלֹּא יִהְיוּ רְאוּיִים לְכָךְ. ו) **אֶהְיֶה כַטַּל לְיִשְׂרָאֵל,** כְּלוֹמַר, לֹא תִּפָּסֵק אַהֲבָתִי מִיִּשְׂרָאֵל כְּמוֹ שֶׁאֵין הַטַּל נֶעְצָר לְעוֹלָם. **וְיַךְ שָׁרָשָׁיו כַּלְּבָנוֹן,** וְשָׁרָשָׁיו שֶׁל יִשְׂרָאֵל יִתְפַּשְּׁטוּ כְּשָׁרְשֵׁי עֲצֵי הַלְּבָנוֹן. ז) **יֵלְכוּ יוֹנְקוֹתָיו,** יִתְפַּשְּׁטוּ עֲנָפָיו הָרְכִּים. כְּלוֹמַר, יִתְרַבּוּ בָּנָיו וּבְנוֹתָיו. **כַּזַּיִת,** כְּאִילַן זַיִת שֶׁהָעָלִים שֶׁלּוֹ לַחִים כָּל הַשָּׁנָה. וּלְפִי הַתַּרְגּוּם, הוּא רָמֵז עַל אוֹר הַמְּנוֹרָה שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. **וְרֵיחַ לוֹ כַּלְּבָנוֹן,** כְּמוֹ רֵיחַ הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ ה'. כְּלוֹמַר, שֵׁילֵךְ שְׁמוֹ הַטּוֹב לְמֵרָחוֹק. וְהוּא רָמֵז עַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁנִּקְרָא "לְבָנוֹן" עַל שֵׁם שֶׁמַּלְבִּין עֲוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. ח) **יָשֻׁבוּ יוֹשְׁבֵי בְצִלּוֹ,** אֵלּוּ שֶׁיָּשׁוּבוּ וְיֵחָסוּ בְּצִלּוֹ שֶׁל הקב"ה. פֵּרוּשׁ אַחֵר, "יָשֻׁבוּ", בְּשׁוּבָה וְנִחַת. **יְחַיּוּ דָגָן,** יַחֲיוּ אֶת עַצְמָם בְּכָל עֵת בְּמִצְוֹת הקב"ה, כְּמוֹ הַדָּגָן שֶׁמְּחַיֶּה אֶת הָאָדָם. וַחֲסֵרָה "כ", וְהוּא כְּמוֹ "יְחַיּוּ כַּדָּגָן". **וְיִפְרְחוּ כַגָּפֶן,** שֶׁהַגֶּפֶן מוֹצִיאָה פֵּרוֹת בְּכָל שָׁנָה מִבְּלִי

עטרת מרים

תֶּאְשַׁם שֹׁמְרוֹן (רֹאשׁ מַמְלֶכֶת אֶפְרַיִם) כִּי מָרְתָה בֵּאלֹהֶיהָ וגו': לָכֵן **ב שׁוּבָה** יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּאֶרֶץ יְהוּדָה **עַד יְהוָה אֱלֹהֶיךָ** פֵּן יִקְרָא אֶתְכֶם כְּשׁוֹמְרוֹן **כִּי כָשַׁלְתָּ בַּעֲוֹנֶךָ** בָּא לְךָ הַצָּרָה הַזֹּאת: **ג קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים** שֶׁתִּתְוַדּוּ לְפָנָיו וּבָזֶה **וְשׁוּבוּ אֶל־יְהוָה אִמְרוּ אֵלָיו** בִּתְפִלָּה **כָּל־תִּשָּׂא עָוֹן** מְחוֹל נָא כָּל הֶעָוֹן **וְקַח** בִּמְקוֹמוֹ **טוֹב** הַמַּעֲשִׂים הַטּוֹבִים שֶׁעָשִׂינוּ **וּנְשַׁלְּמָה** בִּמְקוֹם קָרְבָּנוֹת **פָרִים** אֶת וִידּוּי **שְׂפָתֵינוּ:** ד עוֹד זֹאת אִמְרוּ לְפָנָיו **מֵאַשּׁוּר** לֹא נְבַקֵּשׁ עוֹד עֶזְרָה כִּי **לֹא יוֹשִׁיעֵנוּ עַל־סוּס** הִיא עֶזְרַת מִצְרַיִם **לֹא נִרְכָּב** וְלֹא־נֹאמַר עוֹד אֵלֶּה **אֱלֹהֵינוּ לְמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ** אֶלָּא **אֲשֶׁר־בְּךָ יְרֻחַם יָתוֹם:** ה כַּאֲשֶׁר יֹאמְרוּ כֵּן, אָז **אֶרְפָּא** אֶסְלַח **מְשׁוּבָתָם** לְמִרְדָּם, **אֹהֲבֵם** אוֹהֵב אוֹתָם אַהֲבַת **נְדָבָה** כִּי **שָׁב אַפִּי מִמֶּנּוּ:** ו **אֶהְיֶה כַטַּל** שֶׁאֵין נֶעְצָר מֵעוֹלָם **לְיִשְׂרָאֵל יִפְרַח** פְּרָחִים נָעִים **כַּשּׁוֹשַׁנָּה וְיַךְ** הִשְׁרִישׁ **וְהִתְפַּשְּׁטוּ שָׁרָשָׁיו כַּלְּבָנוֹן** כְּשָׁרְשֵׁי עֲצֵי לְבוֹנוֹן: ז **יֵלְכוּ** יִתְפַּשְּׁטוּ לְמֵרָחוֹק **יוֹנְקוֹתָיו** עֲנָפָיו הָרַכִּים **וִיהִי כַזַּיִת** שֶׁעָלָיו לַחִים כָּל הַשָּׁנָה **הוֹדוֹ** כֹּחַ לַחוּתוֹ, **וְרֵיחַ לוֹ** וְרֵיחוֹ יִהְיֶה נוֹדֵף **כַּלְּבָנוֹן** הַמַּרִיחַ בְּיוֹתֵר לְפִי מַרְבִּית הָעֲשָׂבִים וְהָאִילָנוֹת הַגְּדֵלִים שָׁם: ח אֵלּוּ שֶׁיָּשֻׁבוּ לְאַרְצָם יִהְיוּ **יֹשְׁבֵי בְצִלּוֹ** הָאֵל יִתְבָּרֵךְ, **יְחַיּוּ** אֶת עַצְמָם בְּכָל עֵת בְּמִצְוֹת הָאֵל יִתְבָּרֵךְ, **וְיִהְיוּ כַדָּגָן** הַמְּחַיֶּה אֶת הַבְּרִיּוֹת **וְיִפְרְחוּ** יִתְפַּשְּׁטוּ **כַגָּפֶן זִכְרוֹ** זִכְרוֹן שְׁמוֹ יִהְיֶה

עטרת מרים

כְּיֵין הַגֶּדֶל בַּלְּבָנוֹן הַמּוּזְכָּר לִשְׁבָח: **ט** כְּשֶׁיֹּאמַר **אֶפְרַיִם מַה־לִּי עוֹד** לִפְנוֹת **לַעֲצַבִּים** לַעֲבוֹדָה־זָרָה וְיָכִיר בָּהּ מַמָּשׁ, אָז **אֲנִי עָנִיתִי** אֶעֱנֶה אוֹתָם עַל תְּפִלּוֹתֵיהֶם **וַאֲשׁוּרֶנּוּ** אַבִּיט וְאַשְׁגִּיחַ עֲלֵיהֶם מֵרְחוֹק **אֲנִי** אֶהְיֶה לְךָ **כִּבְרוֹשׁ רַעֲנָן** שֶׁכּוֹפְפִין רֹאשׁוֹ אֵצֶל שָׂרָשָׁיו, כֵּן אֲנִי שׁוֹכֵן מָרוֹם וְאַשְׁפִּיל עֵינַי לְהַשְׁגִּיחַ בְּךָ, **מִמֶּנִּי פִּרְיְךָ** כָּל פְּרִי הַצְּלָחָתְךָ **נִמְצָא** לְךָ מִמֶּנִּי: כְּשֶׁהִשְׁלִים הוֹשֵׁעַ נְבוּאָתוֹ, אָמַר **י מִי חָכָם** בְּכֶם **וְיָבֵן אֵלֶּה** הַתּוֹכָחוֹת שֶׁדִּבַּרְתִּי עַד הֵנָּה **נָבוֹן** וְיֵדָעֵם וְיִתְבּוֹנֵן לְכָל אֵלֶּה וְיָשׁוּב אֵלַי **כִּי־יְשָׁרִים** דַּרְכֵּי **יְהוָה** גַּם אִם יִרְאוּ צַדִּיק וְרַע לוֹ אוֹ רָשָׁע וְטוֹב לוֹ **וְצַדִּקִים** **יֵלְכוּ בָם** כִּי יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כִּי כָּל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט **וּפֹשְׁעִים יִכָּשְׁלוּ בָם** כִּי יֹאמְרוּ אֵין מְסַדֵּר וּמַנְהִיג לְעוֹלָם: חָזַר הַנָּבִיא לְשַׁבֵּחַ לַה' עַל יְעוּד הַטּוֹבָה וְאָמַר: אַף שֶׁאֵין אָנוּ רְאוּיִים לְכָל הַטּוֹבָה הַהִיא כִּי אָנוּ מְלֵאֵי עָוֹן, אֲבָל **יח מִי־אֵל כָּמוֹךָ נֹשֵׂא** מוֹחֵל **עָוֹן וְעֹבֵר עַל־פֶּשַׁע לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ** לְדוֹר שֶׁיִּשָּׁאֲרוּ בְּקֵץ הַיָּמִין **לֹא־הֶחֱזִיק** אוֹחֵז **לָעַד** עַד עוֹלָם **אַפּוֹ כִּי־חָפֵץ חֶסֶד הוּא** וְלָכֵן יִתְרַצֶּה עַל הַכַּעַס: **יט יָשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ** כְּמֵאָז **יִכְבֹּשׁ** יִתְפּוֹשׁ בְּחֻזְקָה אֶת **עֲוֹנֹתֵינוּ** שֶׁלֹּא יַגִּיעַ שׁוּם עוֹנֶשׁ עָלָיו בֶּעָתִיד **וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצֻלוֹת** עוֹמֶק **יָם כָּל־חַטֹּאתָם** הַחֲטָאִים הַבָּאִים בְּשׁוֹגֵג אוֹ בְּסִפֵּת הַתְּאָוָה שֶׁלֹּא מִצַּד הַמֶּרֶד: **כ תִּתֵּן אֱמֶת** אַמֵּת לָנוּ דְּבָרְךָ אֲשֶׁר הִבְטַחְתָּ **לְיַעֲקֹב** כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ (בראשית כט) **חֶסֶד** שֶׁהִבְטַחְתָּ **לְאַבְרָהָם** אֲשֶׁר צִוָּה לְבָנָיו לִשְׁמוֹר דֶּרֶךְ ה' וגו' **אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ מִימֵי קֶדֶם** בַּעֲקֵידַת יִצְחָק, כִּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם ה' יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ וגו':

שי למורא

זְרִיעָה מֻחְדָּשׁ. פֵּרוּשׁ אַחֵר, "יְחִיוּ דָּגָן וְיִפְרְחוּ כַּגָּפֶן", שֶׁהַדָּגָן יוֹצִיא פֵּרוֹת מִשֶּׁנָּה לְשֶׁנָּה מִבְּלִי זְרִיעָה, כְּמוֹ הַגֶּפֶן. **זִכְרוֹ כְּיֵין לְבָנוֹן,** רֵיחוֹ כְּיֵין לְבָנוֹן הַמִּשְׁבָּח בְּיוֹתֵר. וְהוּא רָמֵז עַל נִסּוּךְ הַיַּיִן בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הַנִּקְרָא "לְבָנוֹן". **ט) אֶפְרַיִם,** אֶפְרַיִם יֹאמַר. **לָעֲצַבִּים,** לַעֲבוֹדַת הַפְּסִילִים. **אֲנִי עָנִיתִי,** וְאָז יֹאמַר הקב"ה, אֲנִי אֶעֱנֶה לוֹ עַל כָּל מַה שֶׁיְּבַקֵּשׁ מִמֶּנִּי. **וַאֲשׁוּרֶנּוּ,** אֶסְתַּכֵּל וְאַשְׁגִּיחַ בּוֹ לָתֵת לוֹ כָּל צָרְכָּיו. **אֲנִי כִּבְרוֹשׁ רַעֲנָן,** כְּמוֹ עֵץ הַבְּרוֹשׁ בִּהְיוֹתוֹ רַעֲנָן וְלֵח, שֶׁאֶפְשָׁר לְכוֹפֵף אֶת רֹאשׁוֹ עַד לָאָרֶץ, כָּךְ יְהֵא הקב"ה מְצוּי לוֹ לְהַצְלִיחוֹ. **מִמֶּנִּי פִּרְיְךָ נִמְצָא,** הֲרֵי אֲנִי הוּא שֶׁכָּל טוֹבָתְךָ מֵאִתִּי בָּאָה. **י) וּפֹשְׁעִים יִכָּשְׁלוּ בָם,** כַּאֲשֶׁר יָשׁוּבוּ הַפּוֹשְׁעִים לְדַרְכֵי ה', וְלֹא הָיוּ רְגִילִים בָּהֶם כְּמוֹ הַצַּדִּיקִים, יִכָּשְׁלוּ בָהֶם, כְּאָדָם שֶׁאֵינוֹ מַכִּיר הַדֶּרֶךְ. וְזֶה נֶאֱמַר עַל הַפּוֹשְׁעִים שֶׁלָּבָם עוֹד בְּדֶרֶךְ פִּשְׁעָם. אֲבָל הַשָּׁבִים בְּלֵב שָׁלֵם, הקב"ה יַעֲזֹרֵם. **יח) נֹשֵׂא עָוֹן,** מְכַפֵּר עַל עָוֹן. **וְעֹבֵר עַל פֶּשַׁע,** כְּלוֹמַר, אֵינוֹ עוֹמֵד עַל הַפֶּשַׁע לְהַשְׁגִּיחַ בּוֹ לְשַׁלֵּם עָלָיו גְּמוּל, אֶלָּא עוֹבֵר עַל הַפֶּשַׁע כְּאִלּוּ לֹא יְרֵאנוּ. **לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ,** לְאוֹתָם שֶׁיִּשָּׁאֲרוּ בְּבוֹא הַגּוֹאֵל. **לֹא הֶחֱזִיק לָעַד אַפּוֹ,** אַף עַל פִּי שֶׁהָיוּ חַיָּבִים שֶׁלֹּא יֵצְאוּ מֵהַגָּלוּת לְפִי מַעֲשֵׂיהֶם, לֹא יִפְּנֶה לָעַד אֶל מַעֲשֵׂיהֶם. **יט) יִכְבֹּשׁ עֲוֹנוֹתֵינוּ,** כְּאָדָם שֶׁכּוֹבֵשׁ דָּבָר תַּחַת רַגְלָיו שֶׁלֹּא יֵרָאֶה. **וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצוּלוֹת יָם כָּל חַטֹּאתָם,** כְּלוֹמַר, לֹא יִזְכְּרוּ לַעֲנֹשׁ עֲלֵיהֶם כְּאִלּוּ הִשְׁלַכְתָּם בְּעֹמֶק הַיָּם שֶׁלֹּא יֵרָאוּ. **כ) תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב וגו',** כְּלוֹמַר, הַאֱמֶת לָנוּ דְּבָרֶיךָ שֶׁהִבְטַחְתָּ לְיַעֲקֹב "וּפָרַצְתָּ יָמָּה וְקֵדְמָה וְצָפֹנָה וָנֶגְבָּה וגו'" (בראשית כח,יד), וְזֶה יִהְיֶה תַּשְׁלוּם גְּמוּל חַסְדּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, וְכַאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ מִימֵי קֶדֶם בַּעֲקֵדָתוֹ שֶׁל יִצְחָק "כִּי נִשְׁבַּעְתִּי... וְיָרַשׁ זַרְעֲךָ אֵת שַׁעַר אֹיְבָיו וגו'" (בראשית כב,טז-יז). וַ"אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ" כּוֹלֵל שְׁלֹשֶׁת הָאָבוֹת אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב.

וְיִפְרְחוּ כַגָּפֶן זִכְרוֹ כְּיֵין לְבָנוֹן: ט אֶפְרַיִם מַה־לִּי עוֹד לָעֲצַבִּים אֲנִי עָנִיתִי וַאֲשׁוּרֶנּוּ אֲנִי כִּבְרוֹשׁ רַעֲנָן מִמֶּנִּי פִּרְיְךָ נִמְצָא: י מִי חָכָם וְיָבֵן אֵלֶּה נָבוֹן וְיֵדָעֵם כִּי־יְשָׁרִים דַּרְכֵי יְהוָה וְצַדִּקִים יֵלְכוּ בָם וּפֹשְׁעִים יִכָּשְׁלוּ בָם: ז יח מִי־אֵל כָּמוֹךָ נֹשֵׂא עָוֹן וְעֹבֵר עַל־פֶּשַׁע לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ לֹא־הֶחֱזִיק לָעַד אַפּוֹ כִּי־חָפֵץ חֶסֶד הוּא: יט יָשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ יִכְבֹּשׁ עֲוֹנֹתֵינוּ וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצֻלוֹת יָם כָּל־חַטֹּאתָם: כ תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ מִימֵי קֶדֶם:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרֵךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת־קודש

לב א הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וַאֲדַבֵּרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי־פִי: ב יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי תִּזַּל כַּטַּל אִמְרָתִי כִּשְׂעִירִם עֲלֵי־דֶשֶׁא וְכִרְבִיבִים עֲלֵי־עֵשֶׂב: ג כִּי שֵׁם יְהוָה אֶקְרָא הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ: (לו׳) ד הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ כִּי כָל־דְּרָכָיו מִשְׁפָּט אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא: ה שִׁחֵת לוֹ לֹא בָנָיו מוּמָם דּוֹר עִקֵּשׁ וּפְתַלְתֹּל: ו הַ לַיהוָה תִּגְמְלוּ־זֹאת עַם נָבָל וְלֹא חָכָם הֲלוֹא־הוּא אָבִיךָ קָנֶךָ הוּא עֲשָׂךְ וַיְכֹנְנֶךָ: (ישראל) ז זְכֹר יְמוֹת עוֹלָם בִּינוּ שְׁנוֹת דֹּר וָדֹר שְׁאַל אָבִיךָ וְיַגֵּדְךָ זְקֵנֶיךָ וְיֹאמְרוּ־לָךְ: ח בְּהַנְחֵל עֶלְיוֹן גּוֹיִם בְּהַפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם יַצֵּב גְּבֻלֹת עַמִּים לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ט כִּי חֵלֶק יְהוָה עַמּוֹ יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ: י יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר וּבְתֹהוּ יְלֵל יְשִׁמֹן יְסֹבְבֶנְהוּ יְבוֹנְנֵהוּ יִצְּרֶנְהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינוֹ: יא כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ עַל־גּוֹזָלָיו יַרַחֵף יִפְרֹשׂ כְּנָפָיו יִקָּחֵהוּ יִשָּׂאֵהוּ עַל־אֶבְרָתוֹ: יב יְהוָה בָּדָד יַנְחֶנּוּ וְאֵין עִמּוֹ אֵל נֵכָר:

אגרות קודש

ב״ה, כ״ג אלול, תשי״א
ברוקלין.

ש״ב הרה״צ הוו״ח אי״א נו״נ וכו׳ מהו״ר יוחנן שי׳

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו מח״י אלול, חדש הרחמים, ובטח ידוע לו מספור כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, אשר זהו יום הולדת כ״ק מורנו הבעש״ט וכ״ק אדמו״ר הזקן, והאי יומא הוא דקגרים ח״י, שמכניס חיות בחדש אלול בכל סוגי העבודה דאלול, דתשובה תורה עבודה וגמ״ח וכנרמז בר״ת אלו״ל המובא בספה״ק, **את לבבך ואת לבב, אנה לידו ושמתי לך, איש לרעהו ומתנות לאביונים, אני לדודי ודודי לי**, וכמבואר בארוכה בשיחת התועדות דח״י אלול.

ולקראת השנה החדשה הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני בזה להביע ברכתי לו ולב״ב שיחיו ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות גם יחד.

בברכה.

לוח זמנים לשבוע ראש השנה ופרשת וילך - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	6:19	6:23	8:53	8:54	9:27	9:28	10:33	10:32	13:11	13:09	18:59	18:52	19:25	19:18	18:33	19:28
חיפה (ק)	6:17	6:21	8:51	8:52	9:26	9:27	10:31	10:31	13:10	13:08	19:03	18:55	19:26	19:18	18:23	19:28
ירושלים (ק)	6:17	6:21	8:51	8:52	9:25	9:26	10:31	10:31	13:09	13:07	19:03	18:55	19:24	19:16	18:16	19:27
תל אביב (ק)	6:19	6:22	8:52	8:53	9:27	9:28	10:32	10:32	13:11	13:09	19:00	18:52	19:26	19:18	18:31	19:29
אבו דאבי (ח)	6:05	6:07	8:39	8:39	9:11	9:11	10:16	10:15	12:53	12:50	18:37	18:31	19:01	18:55	18:12	19:05
אוסטריה, וינה (ק)	6:18	6:26	8:47	8:51	9:33	9:36	10:41	10:42	13:26	13:23	19:28	19:15	20:02	19:49	18:59	20:02
אוסטרליה, מלבורן (ח)	6:36	6:27	8:49	8:43	9:26	9:20	10:25	10:20	12:49	12:47	18:03	18:08	18:30	18:35	17:48	18:46
אוקראינה, אודסה (ק)	6:22	6:30	8:52	8:56	9:37	9:40	10:44	10:45	13:29	13:26	19:28	19:17	20:01	19:49	19:01	20:02
אוקראינה, דונייצק (ק)	5:52	6:00	8:21	8:25	9:08	9:11	10:15	10:17	13:00	12:57	19:02	18:49	19:36	19:23	18:34	19:36
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	6:03	6:11	8:31	8:36	9:18	9:21	10:26	10:28	13:11	13:09	19:13	19:01	19:48	19:35	18:45	19:48
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	6:26	6:35	8:54	8:58	9:43	9:46	10:51	10:53	13:37	13:34	19:41	19:28	20:17	20:03	19:12	20:17
אוקראינה, קייב (ק)	6:18	6:27	8:46	8:50	9:35	9:39	10:43	10:45	13:30	13:27	19:34	19:21	20:10	19:56	19:05	20:10
איטליה, מילאנו (ק)	6:50	6:57	9:20	9:23	10:04	10:06	11:11	11:12	13:55	13:52	19:56	19:44	20:26	20:14	19:26	20:26
אקוואדור, קיטו (ח)	6:09	6:07	8:40	8:38	9:09	9:07	10:12	10:09	12:43	12:41	18:16	18:14	18:38	18:36	17:56	18:44
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	7:07	6:58	9:23	9:17	9:58	9:52	10:57	10:53	13:22	13:20	18:39	18:43	19:05	19:09	18:24	19:20
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	8:03	7:53	10:13	10:07	10:51	10:45	11:50	11:46	14:14	14:12	19:25	19:31	19:55	20:01	19:12	20:12
ארה"ב, בולטימור (ק)	6:39	6:44	9:11	9:13	9:50	9:51	10:56	10:56	13:37	13:34	19:30	19:21	19:59	19:50	19:04	20:01
ארה"ב, ברוקלין (ק)	6:27	6:33	8:59	9:01	9:38	9:40	10:45	10:46	13:27	13:24	19:21	19:11	19:51	19:40	18:55	19:52
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	6:27	6:33	8:59	9:02	9:39	9:41	10:45	10:46	13:27	13:24	19:21	19:12	19:51	19:41	18:55	19:52
ארה"ב, דטרויט (ק)	7:02	7:08	9:33	9:36	10:14	10:16	11:21	11:22	14:03	14:00	19:59	19:48	20:29	20:18	19:32	20:30
ארה"ב, האוסטון (ק)	7:01	7:04	9:34	9:35	10:08	10:09	11:13	11:13	13:52	13:49	19:39	19:32	20:04	19:57	19:14	20:07
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	6:29	6:33	9:02	9:03	9:37	9:38	10:43	10:43	13:22	13:20	19:12	19:03	19:39	19:30	18:47	19:41
ארה"ב, מיאמי (ק)	7:03	7:05	9:37	9:37	10:09	10:09	11:14	11:13	13:51	13:48	19:36	19:29	20:00	19:54	19:12	20:03
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	6:22	6:28	8:54	8:56	9:34	9:36	10:41	10:41	13:23	13:20	19:17	19:07	19:47	19:37	18:51	19:49
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	6:51	6:57	9:23	9:26	10:03	10:05	11:09	11:10	13:51	13:48	19:45	19:35	20:14	20:04	19:19	20:16
ארה"ב, שיקגו (ק)	6:21	6:27	8:52	8:55	9:33	9:35	10:39	10:40	13:21	13:19	19:17	19:06	19:47	19:36	18:50	19:48
בוליביה, לה-פס (ח)	6:36	6:31	9:02	8:58	9:31	9:28	10:33	10:30	13:01	12:59	18:27	18:27	18:50	18:50	18:09	18:59
בלגיה, אנטוורפן (ק)	7:02	7:11	9:29	9:34	10:19	10:23	11:28	11:29	14:14	14:11	20:19	20:05	20:55	20:41	19:50	20:56
בלגיה, בריסל (ק)	7:03	7:12	9:30	9:34	10:20	10:23	11:28	11:30	14:14	14:11	20:19	20:05	20:55	20:41	19:50	20:55
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:13	6:07	8:36	8:32	9:07	9:03	10:08	10:05	12:35	12:33	18:02	18:04	18:22	18:23	17:41	18:33
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	6:01	5:55	8:24	8:20	8:55	8:51	9:56	9:53	12:23	12:21	17:46	17:48	18:10	18:12	17:29	18:21
בריטניה, לונדון (ק)	6:20	6:29	8:46	8:51	9:37	9:41	10:45	10:47	13:32	13:29	19:39	19:25	20:14	20:00	19:11	20:14
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	6:25	6:36	8:50	8:56	9:44	9:48	10:53	10:55	13:41	13:38	19:49	19:34	20:27	20:12	19:22	20:27
גרמניה, ברלין (ק)	6:24	6:34	8:50	8:55	9:42	9:46	10:51	10:53	13:39	13:35	19:46	19:32	20:23	20:08	19:15	20:23
גרמניה, פרנקפורט (ק)	6:46	6:55	9:14	9:19	10:03	10:06	11:11	11:13	13:57	13:54	20:01	19:48	20:36	20:23	19:32	20:37
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:16	6:09	8:37	8:33	9:09	9:05	10:09	10:06	12:36	12:34	18:03	18:05	18:21	18:24	17:41	18:33
הודו, מומבאי (ח)	6:24	6:25	8:58	8:58	9:29	9:28	10:33	10:32	13:08	13:06	18:50	18:45	19:13	19:08	18:27	19:17
הודו, פונה (ח)	6:21	6:22	8:54	8:54	9:25	9:24	10:29	10:28	13:04	13:02	18:46	18:40	19:09	19:04	18:23	19:13
הונגריה, בודפשט (ק)	6:08	6:16	8:37	8:41	9:23	9:26	10:30	10:32	13:15	13:12	19:16	19:04	19:50	19:37	18:48	19:50
טורקיה, איסטנבול (ח)	5:31	5:37	8:03	8:05	8:43	8:45	9:49	9:50	12:31	12:29	18:26	18:16	18:56	18:46	18:00	18:57
יוון, אתונה (ק)	6:58	7:03	9:31	9:33	10:09	10:10	11:15	11:15	13:56	13:53	19:48	19:39	20:17	20:07	19:23	20:19

לוח זמנים לשבוע ראש השנה ופרשת וילך - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מולדובה, קישינב (ק)	6:29	6:37	8:59	9:02	9:44	9:47	10:52	10:53	13:36	13:33	19:36	19:25	20:10	19:57	19:09	20:10
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:21	6:23	8:55	8:55	9:26	9:25	10:30	10:29	13:05	13:03	18:47	18:42	19:10	19:05	18:24	19:14
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	6:38	6:27	8:42	8:49	9:30	9:23	10:30	10:25	12:56	12:54	18:14	18:21	18:45	18:53	18:02	19:05
נפאל, קטמנדו (ח)	5:44	5:47	8:19	8:18	8:51	8:52	9:56	9:56	12:34	12:31	18:20	18:13	18:45	18:38	17:56	18:48
סין, בייג'ין (ח)	5:46	5:51	8:20	8:18	8:57	8:59	10:04	10:04	12:45	12:43	18:40	18:30	19:09	18:59	18:12	19:10
סינגפור, סינגפור (ח)	6:59	6:58	9:29	9:31	9:59	9:57	11:02	11:00	13:34	13:32	19:07	19:05	19:29	19:27	18:47	19:36
פולין, ורשא (ק)	5:54	6:04	8:25	8:20	9:12	9:16	10:21	10:23	13:08	13:05	19:14	19:00	19:51	19:37	18:44	19:52
פרו, לימה (ח)	6:09	6:05	8:34	8:37	9:06	9:03	10:08	10:05	12:37	12:35	18:05	18:04	18:27	18:27	17:46	18:36
צרפת, ליאון (ק)	7:07	7:14	9:40	9:37	10:21	10:23	11:28	11:29	14:12	14:09	20:11	20:00	20:43	20:32	19:43	20:44
צרפת, פריז (ק)	7:13	7:22	9:46	9:42	10:29	10:32	11:37	11:38	14:22	14:19	20:26	20:13	20:59	20:46	19:56	20:59
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:49	5:48	8:20	8:21	8:50	8:48	9:53	9:51	12:25	12:23	18:00	17:58	18:23	18:20	17:40	18:28
קנדה, טורונטו (ק)	6:46	6:53	9:20	9:17	9:59	10:01	11:06	11:07	13:49	13:46	19:48	19:37	20:17	20:05	19:18	20:18
קנדה, מונטריאול (ק)	6:21	6:28	8:54	8:51	9:35	9:37	10:42	10:43	13:25	13:23	19:25	19:14	19:56	19:44	18:56	19:57
קפריסין, לרנקה (ק)	6:21	6:25	8:56	8:54	9:30	9:32	10:36	10:36	13:16	13:13	19:07	18:58	19:34	19:25	18:41	19:36
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	6:10	6:21	8:40	8:34	9:30	9:35	10:40	10:42	13:29	13:25	19:38	19:23	20:18	20:02	19:08	20:18
רוסיה, מוסקבה (ח)	5:42	5:54	8:11	8:04	9:03	9:08	10:12	10:15	13:02	12:59	19:16	19:01	19:54	19:38	18:42	19:54
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	5:45	5:53	8:19	8:15	9:00	9:03	10:08	10:09	12:53	12:50	18:53	18:41	19:27	19:14	18:25	19:27
שוויץ, צירך (ק)	6:50	6:58	9:23	9:19	10:05	10:08	11:13	11:14	13:57	13:54	20:02	19:50	20:31	20:19	19:30	20:32
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:07	6:07	8:39	8:40	9:10	9:09	10:13	10:12	12:48	12:45	18:27	18:22	18:50	18:45	18:05	18:54

*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ג אלול, תשי"א
ברוקלין.

הרה"ג הוו"ח אי"א נו"נ וכו' עוסק בצ"צ באמונה כו' מהו"ר דב יהודא שי'
וכל המשתתפים עמו ביום הבהיר ח"י אלול, ד' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בנועם קראתי מכתבו, בו מודיע אשר עשו התועדות ח"י אלול, וקראו שיחות הקדש מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, ובטח היתה ג"כ התעוררות לאהבת ישראל, אהבת התורה ואהבת השי"ת, אשר כולא חד, ונתגלה זה ע"י כ"ק מורנו הבעש"ט וכ"ק מורנו אדמו"ר הזקן בעל השו"ע והתניא, שיום ההולדת שלהם הוא ביום ח"י אלול, ויה"ר מהשי"ת שכאו"א מאתנו יגשם בפועל את כל ההחלטות הטובות בתורה ומצות.

ולקראת השנה החדשה הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני בזה להביע ברכתי ברכת כתיבה וחתימה טובה לו ולב"ב שיחיו לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות גם יחד.

בברכה.

סדר מצות הדלקת נרות לראש־השנה ושבת־קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה .... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל .... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול (בערב ראש־השנה נותנים גם עבור היום השני) אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

ערב ליל א' של ראש־השנה

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על־ידי הגורמים המוסמכים.

* יש להדליק – לפני כניסת החג 'נר נשמה' (או שלהבת גז וכדומה) כדי לאפשר העברת אש להדלקת הנרות בלילה השני של ראש־השנה.

במידה והתעכבה הדלקת הנרות, והחג כבר נכנס, יש להדליק את הנר על ידי העברה מאש שהודלקה לפני כניסת החג. אסור בשום אופן להדליק על ידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית), מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם הַזִּכָּרוֹן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

ליל ב' של ראש־השנה

זמן הדלקת נרות הערב – רק בלילה, לאחר צאת הכוכבים, על ידי העברה מאש הדלוקה לפני ראש־השנה.

בעת הדלקת הנרות נוהגים להניח לפני המברכת פרי חדש ובעת ברכת 'שהחיינו' תביט בו או שתלבש בגד חדש, ותדליק את הנרות סמוך לקידוש ממש, ואת הפרי הנ"ל תאכל תיכף לאחר הקידוש. ואם אין לה פרי או בגד חדשים – בכל זאת תברך 'שהחיינו', מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם הַזִּכָּרוֹן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

ערב שבת קודש

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל .... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – *P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel*

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00801
29/08/2021

2304-3377

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים